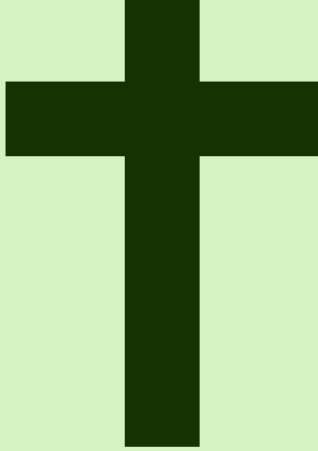

Zacatepec Mixtec NT

Mixteco, Santa María Zacatepec: Zacatepec Mixtec NT New
Testament

Zacatepec Mixtec NT
Mixteco, Santa María Zacatepec: Zacatepec Mixtec NT New
Testament

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Santa María Zacatepec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
55b3808f-9cd0-5da9-90f0-a96c172e0e02

Contents

Tutu Mate	1
Tutu Marku	48
Tutu Luka	76
Tutu Xuva	126
Tutu Hechos	162
Tutu Romanu	209
Tutu Corintu Nunuu	230
Tutu Corintu Uvi	251
Tutu Gálata	263
Tutu Efesu	270
Tutu Filipu	277
Tutu Colosa	282
Tutu Tesalónica Nunuu	287
Tutu Tesalónica Uvi	291
Tutu Timoteu Nunuu	294
Tutu Timoteu Uvi	300
Tutu Titu	304
Tutu Filemón	307
Tutu Hebreu	308
Tutu Jandiau	323
Tutu Petu' Nunuu	329
Tutu Petu' Uvi	335
Tutu Xuva Nunuu	339
Tutu Xuva Uvi	344
Tutu Xuva Uni	345
Tutu Juda	346
Tutu Apocalipsis	348

Tu'un Ndioo tãa racha'nu Mate

*Sivi ndian kũu ñivi Jesuu taji'na
(Lc. 3:23-38)*

¹ Ña'a kũu sivi ma ndian kũu ñivi Jesucristu, ra kũu ñivi ma racha'nu David, chi'in racha'nu Abraham. ² Abraham kũu tatã ma Isaac, ta Isaac kũu tatã ma Jacob, ta Jacob kũu tatã ma Judã chi'in ma ndra yani ra. ³ Judã kũu tatã ma Fares, chi'in Zara, ta ma ma'ã vi kũu Tamar. Fares kũu tatã ma Esrom, ta ma Esrom kũu tatã ma Aram. ⁴ Aram kũu tatã ma Aminadab, ta ma Aminadab kũu tatã ma Naasón, ta Naasón kũu tatã ma Salmón. ⁵ Salmón kũu tatã ma Booz, ta ma ma'ã ra kũu Rahab. Booz kũu tatã ma Obed, ta ma ma'ã ra kũu Rut. Ta Obed kũu tatã ma Isai. ⁶ Isai kũu tatã ma rey David. Ta ma rey David chi'in ma ña kũu ñasi'i ma Urías, vikan kũu tatã ma Salomón.

⁷ Salomón kũu tatã ma Roboam, ta Roboam kũu tatã ma Abías, ta Abías kũu tatã ma Asa. ⁸ Asa kũu tatã ma Josafat, ta Josafat kũu tatã ma Joram, ta ma Joram kũu tatã ma Uzías. ⁹ Uzías kũu tatã ma Jotam, ta Jotam kũu tatã ma Acáz, ta ra'ya kũu tatã ma Ezequías. ¹⁰ Ezequías kũu tatã ma Manasés, ta Manasés kũu tatã ma Amón, ta Amón kũu tatã ma Josías. ¹¹ Josías kũu tatã ma Jecónías chi'in ma ndra yani ra, ma tiempu ña tiin ma ndra ñu'u' ñuu Babilonia ma ndian israelita, ta kuà'an na chi'in ndra iti' tikan.

¹² Ta ora ya'a, ña tã'an na takan, tajan Jecónías kũu tatã ma Salatiel, ta Salatiel kũu tatã ma Zorobabel. ¹³ Zorobabel kũu tatã ma Abiud, ta Abiud kũu tatã ma Eliaquim, ta ra'ya kũu tatã ma Azor. ¹⁴ Azor kũu tatã ma Sadoc, ta Sadoc kũu tatã ma Aquim, ta Aquim kũu tatã ma Eliud. ¹⁵ Eliud kũu tatã ma Eleazar, ta Eleazar kũu tatã ma Matán, ta Matán kũu tatã ma Jacob. ¹⁶ Jacob kũu tatã ma Kusé, ra kũu ii ma Ndiya, ta Ndiya kũu ma'ã Jesuu, ra kà'an yo ña kũu Cristu.

¹⁷ Ta takan kũu yi ña, chiyo uchi kumi ta'an ñivi ña kũu tata ma Abraham, nda kati keta ma tiempu ña chiyo ma racha'nu David. Ta inga uchi kumi ma ndian kũu tata ma David chiyo, nda ora keta ma kivi ña tiin ma ndra ñu'u' ñuu Babilonia ma ndian israelita, ta kuà'an na chi'in ndra ma iti' tikan. Ta inga uchi kumi ma ndian kũu tata ra chiyo, nda ma tiempu ikan, ta nda ma ora kãku ndio ma Cristu.

*Nuu kãku ma Jesucristu
(Lc. 2:1-7)*

¹⁸ Ma ora kãku Jesucristu, te'en kũu yi: ma Ndiya ña kũu ma'ã ra, cha chã'a ña tu'un nuu ma Kusé, ña ni tanda'a ña chi'in ra. Va antea ña ndò'in vi, yakan cha chãku'un se'an jã'a ndatu ma Ra kũu Tati Í Ndioo. ¹⁹ Ta ma Kusé, ra ni tanda'a chi'in Ndiya, ti iin ra va'a, ta ndaa kũu ra. Cha'a' yakan kũu yi ña, tõe kũuni ra ku'va ra ña koto ma ñivi ma ña chànini ra ja'a ra. Vati ma ña kũuni ra ja'a ra, kũu yi ña, kũuni ra ndakoo xe'e ra ña. ²⁰ Ta ma ora juuni yanga chànini ra te'en, tajan iin ma tati ña jãkuu tiñu nuu ma Racha'nu, keta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra, ta te'en nãka'an yi chi'in ra:

—Yo'o Kusé, ra kũu ñivi ma racha'nu David, na yũ'viun ña ndãki'un ma Ndiya kũu ñasi'un ña, vati ma Tati Í Ndioo jã'a ña ni koo ma se'an. ²¹ Yakan, ni koo se'an, ta ni jakunaniun ra, Jesuu. Takan ni kunani ra, vati ni jakakú ra ma ñivi ñuu ra cha'a' ma kuati jã'a na. —Takan kati ma tati tatun Ndioo chi'in Kusé ma tañu ñuma'na ra.

²² Ndisaa ña'a takan kũu yi, ikan na jachinu ma tu'un kã'an ma Racha'nu nuu iin ra kã'an chi'in tu'un yu'u ra, ti rakan te'en kã'an ra:

²³ Ma ñayoko ña takã'an k'vi chi'in nĩ'iin ra'ii, ni kuku'un se'an, ta ni jakakuan yi, ta ma ra kũu pa'a ikan ni jakunani na yi Emanuel,

ña kũuni yi ka'an yi: iyo Ndioo chi'in yo.

²⁴ Takan kũu ta ora ndakoo ndio ma Kusé ña kixi ra, tajan jã'a ndio ra ma takua kã'an ma tati tatun Ndioo nuu ra, ta ndãki'in ndio ra ma Ndiya chũndaka ra. ²⁵ Va vaji ndò'in ra chi'an, va tõe ni kixi ra chi'an, nda kati ya'a ji'na kãku ma ra kũu pa'a se'an, ra jakunani ma Kusé, Jesuu.

2

Ma ndra chito ña ka'an ña kichi iti' kãna nikandii, chãnde'e ndra nuu kãndii ma ravali Jesuu

¹ Ora kãku Jesuu ma ñuu nani Belén, ña iyo kuenda ma ñu'u' Judea, ma tiempu ikan ti, ma rey Herode kũu ma ra chã'nda tiñu ma ñu'u' ikan. Tajan iin ma ndra kichi iti' kãna nikandii, ndra ya'a ga chito ña kã'an, chãa ndra ma ñuu Jerusalén, ² ta te'en chikatu'un ndra:

—¿Ndanu kãndii ma ra já kãku, ña kũu rey kuenda ma ñivi judú? Vati nde'e ndi ña keta ma chele ra iti' kãna nikandii, ta cha'a' yakan kũu yi, ña vachi ndi vachi jãka'nu ndi ra ma i'ya —kati ndra.

³ Tajan ora chito ndio ma rey Herode ña takan chãkunuu ndra chikatu'un ndra, ta

ndava yū'vi ra, chi'in tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu Jerusalén ndia. ⁴ Tajan kāna ndio ra tandi'i ma ndra sutu cha'nu ña kuxini nuu sutu, ta chi'in tandi'i ma ndra matru ña jāna'a tu'un ley Ndioo nuu ma ñivi, ta chikatu'un ndio ma rey Herode nuu ndra, ña ndanu kuu ma nuu ni kaku ma Cristu.

⁵ Ta ndrakan te'en naka'an ndra chi'in ra:

—Ni kaku ra ma ñuu Belén ña iyo kuenda ma ñu'u' Judea, vati te'en kà'an ma tu'un taa ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na:

⁶ Yo'o ñuu Belén, vaji ñuu vali kùun,

vati ya'a ka'nu kùun tañu tandi'i ñuu iyo kuenda ñu'u' Judea,

va tañu ma ñiviun iyo ikan, ni keta iin ma ra ni kuxini,

ta rakan ni jakuenda ra ma ndian kuu ñivi ñuu Israel.

Takan kati yi nuu ma tutu Ndioo —kati ndra nuu rey Herode.

⁷ Tajan kāna xe'e ndio ma rey Herode ma ndra chito ña kā'an, ta chikatu'un kachin ndio ra nuu ndra, nda kivi kuu yi ña keta ma chele ña nde'e ndra. ⁸ Ta ora ya'a ndio yi, tajan tachi ndio ra ndra ma ñuu Belén, ta te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Kuà'an ndo ndakan, ta na nanduku tu'un ndo nuu ndisaa ma ñivi cha'a ma ravali ikan. Ta ora cha nāta'an ndo ra, na kichi katitu'un ndo nui, vati juuni kùunij kujaka'nui ra ndia —kati rey Herode chi'in ndra.

⁹ Tajan ma ndra chito ña kā'an, kēe ndio ndra kacha'an ndra chi'in ma tu'un ña kati'u'un ma rey nuu ndra. Takan kuu ta ma chele ña nde'e ndra ma iti' kāna nikandii, keta ndiko ri nuu ndra, ta endee yosonu ri kuà'an ri nuu ndra. Ta ora chāa ndio ri ma nuu kändii ma pa'a, tajan chūndaa ndio ri. ¹⁰ Ta ma ndra chito ña kā'an, nduva'a kuii chisii ndra ña nde'e ndiko ndra ma chele ikan. ¹¹ Takan kuu ta ora kākivi'ndio ndra ma tichi ve'e, ta nde'e ndra ma pa'a chi'in ma Ndiya ña kuu ma'á ra. Tajan chūnandi chiti ndio ndra, ta jāka'nu ndra ra. Ta ikan jan, ta'ii'in ndra nūna ndio ndra ma chatun vali ña nda'a ndra, ta sōko ndra oro, kutu, chi'in takuii xiko ña nani mirra nuu ma pa'a. ¹² Va tava keta iin tati va'a ña jā'a tiñu nuu Ndioo nuu ndra ma tañu ñuma'na ndra, ña kati'u'un yi nuu ndra, ña na tūva nuva jā'a ndra ña chikoni'i ndra ku'un ndra ma iti' nuu kichi ndra nuu iyo ma rey Herode kati yi. Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ñuu ndra, va inga iti'.

Nuu chinu xe'e Kusé, chi'in Ndiya, kacha'an vi ma iti' ñu'u' Egipto, chi'in ma pa'a se'e vi

¹³ Takan kuu ta ora ya'a ña kēe ndio ma ndra chito ña kā'an kacha'an ndra, tajan iin tati va'a ña jā'a tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo, keta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra, ta te'en naka'an yi chi'in ra:

—Kusé, na ndetaun, ta ki'un ma ravali chi'in ma ma'á ra, ta kee ndo ku'un ndo ta kunu xe'e ndo ku'un ndo chi'in ra iti' ñu'u' Egipto. Ta ndakan na kindoun koun, ta chikoni'i ndikoun nda kati katitu'un mai nuun. Vati ma rey Herode, ni nanduku ra ma ravali, ta ni ka'ni ra ra. —Takan kati ma tati jā'a tiñu nuu Ndioo nuu ma Kusé.

¹⁴ Tajan ndakoo ndio ma Kusé, ta ki'in ra ma ravali chi'in ma ma'á ra, ta kēe ndio vi kacha'an vi ma iti' ñu'u' Egipto ma ora chanikuaa. ¹⁵ Ikan chiyo vi, nda kati chi'i rey Herode. Takan kuu yi, ikan na chinu ma tu'un kā'an ma Racha'nu Ndioo, jā'a iin ra kā'an chi'in tu'un yu'u ra, ma nuu kà'an yi te'en: “Ñu'u' Egipto kānai ma ra se'i.” Takan kati Ndioo, kati ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u ra.

Herode tachi ra ña na ka'ni na ma ndra'ii kuati

¹⁶ Takan kuu ta ora chā'a ndio ma Herode kuenda, ña jānda'viñā'a ma ndra chito ña kā'an ra, nduva'a kāyuni ra. Tajan tachi ra ña na ka'ni ndra tandi'i ma ndra'ii kuati, ña iyo uvi kuiya iti' ninuu, ña iyo ma ñuu Belén, ta chi'in tandi'i kuariya ña iyo kuenda yi, ma naja kua kuu ma tiempu ña chā'a ma ndra chito ña kā'an ma nuu ra. ¹⁷ Ta te'en jāchinu ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ña nani Jeremia ma tu'un taa ra nuu ma tutu ra:

¹⁸ Iti' ñuu nani Ramá chini ma ñivi tati iin ña'a,

ñā nduva'a kuii chaku ña jā'a ña ya'a u'vi anima ña, ta nda'vi kunionian.

Ta ma tati ikan kuu yi ma tati Raquel, ña chākuan cha'a' ma ndrakuati se'an.

Ta endee tōve kuunionian ña jandomani na ña, vati chi'i ma se'an.

Takan kati ma Jeremia.

¹⁹ Takan kuu ta ora ya'a ña chi'i ndio ma rey Herode, tajan iin tati ña jā'a tiñu nuu ma Racha'nu, keta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra ma ñuu Egipto, ta te'en naka'an yi chi'in ra:

²⁰ —Na ndetaun, ta ki'un ma ravali chi'in ma ma'á ra, ta chikoni'i ndikoun chi'in vi ma iti' ñu'u' Israel, ti cha kachi'i ma ndra kuu ni ka'ni ra. —Takan kati yi chi'in Kusé.

²¹ Tajan ndakoo ndio ma Kusé, ta ki'in ra ma ravali nda'a' ma ma'á ra, ta kēe ndio vi kuà'an vi ma ñuu Israel. ²² Va ora chito ndio ma Kusé ña Arquelao se'e ma ndi Herode, kuu ra ña chà'nda ra tiñu, ma ñu'u' Judea, tiñu chākoo tatá ra niku, ta yū'vi ra ña ku'un ra ma tikan, va tava

kātitu'un ndiko ma Racha'nu Ndioo nuu ra ma tañu ñuma'na ra, yakan va tüva ni cha'an ndio ra ma iti' tikan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñu'u' Galilea. ²³ Takan kūu ta ora chāa ndio ra ma ñu'u' ikan, tajan chā'an ndio ra chākoo ra ma iin ñuu nani Nazaret. Ña'á takan kūu yi, ikan na chinu ma tu'un ña kātitu'un ma ndra ká'an chí'in tu'un yu'u Ndioo niku, vati kà'an ndra ña ni kunani ma Cristu, iin Nazarenu, kati ndra.

3

Xuva, ra jàkunduta kātitu'un ra tu'un Ndioo tichi ku'u

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ Ma tiempu ikan kēta ma Xuva, ra jàkunduta, kātitu'un ra tu'un Ndioo nuu ma ñivi tichi ku'u ma ñu'u' Judea, ² ta rakan te'en naka'an ra:

—[Na jaña ndo ña jà'a ndo ma kuati, vati cha kēta ma kivi ña ni nde'o nuu chà'nda Ndioo tiñu! —kati ra chí'in na.

³ Cha'a' ma Xuva i'ya kùu yi, ña te'en ká'an ma Isaía, ra ká'an chí'in tu'un yu'u Ndioo niku:

Iti' tichi ku'u kichi tati iin ra'ii, ña te'en kánachaa ni'i yi:

“Na jandova'a ndo iin iti' kuenda ma Racha'nu, ta na nuna ndo iin iti' ndoo kuenda ra ndia.”

Takan kati ma tati ikan, kati ma Isaía.

⁴ Ta ma ja'ma ña ñu'u' ma Xuva, kúva'a yi chí'in ixi kameyu, ta chí'in pañu ñii, chù'ni ra yi toko ra. Ta chāchi ra tikaa kua'á, ta ña chí'i' ra, kùu ma nduxi ñuñu ku'u. ⁵ Ta ma ndian chāa ña chí'ni ma ña kà'an ra, kùu ma ndian ñuu Jerusalén, chí'in tandi'i ma ndian ñu'u' Judea, ta chí'in inga ma ndian iyo ñu'u' ña kandii yatini ma yuta Jordán. ⁶ Ta ora nà'ma na kuati na nuu ma Xuva, ta rakan chājakunduta ra na ma yuta Jordán.

⁷ Va ora ndē'e ma Xuva ña ya'a kua'a' ma ndra fariseu, chí'in ndra saduceu, kācha'an ndra, ña na jakunduta ra ndra, yakan va te'en naka'an ra chí'in ndra:

—[Ndyo'o tatá ndian xaan, tava kùu ma koo kaa! ¿Yo kà'an chí'in ndo ña ni kakú ndo nuu ma tundo'o ya'a xaan ña cha vāchi kuyatin? ⁸ Tuva ndicha ña cha chíkon'i' ndo iti' ma Racha'nu, na koo va'a ndo ma takua kùuni ra ña koo ndo tuva takan, ⁹ ta koto jātayi ndo ndo chí'in juuni maa ndo, ta ka'an ndo te'en: “Ndyu'u kùu ndi tata ma Abraham”, kati ndo. Vati yu'u kà'in chí'in ndo, ña nda ma yuu ña kándoyo i'ya, kùu jándaku ma Racha'nu Ndioo yi, tata ma Abraham ndia. ¹⁰ Vati cha iyo tu'va ma hacha kuenda ña ta'nda

tandi'i ndava nda yo'ó ma yutun ña töve chà'a chiti va'a, ta ku'un ndrur nuu ñu'u.

¹¹ Ndicha va'a, ña yu'u jàkundutai ndo chí'in takuini, kuenda ña na jana'a yi, ña cha jāña ndo ma kuati jà'a ndo. Va inga ma ra ni kichi tia iti' nuu, ni jakunduta ra ndo chí'in sivi ma Tati Í Ndioo, ta chí'in ñu'u. Rakan kùu ma ra nduva'a ga iyo ndatu kua yu'u, ña ni töve iyo yi ña kuisoi, ni ma ndichan ra. ¹² Ta cha nda'a ra iin kaa ña iyo uni kumi punta kuenda ña jandati ra ma trigu iti' nuu sukun, ta takan tāvani'i siin ra ma soo vu. Tajan ni taan va'a ndio ra ma trigu ra tichi yaka. Va ma soo vu, va ni ka'mi ra nuu ñu'u' ña endee töve ndà'va.

Nuu kùnduta Jesuu

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³ Takan kùu tajan Jesuu kichi ra iti' ñu'u' Galilea, ta chāa ra ma yuta Jordán nuu ndaa ma Xuva, kuenda ña na jakunduta ra ra. ¹⁴ Va ma Xuva, na kùuni ra ja'a ra yi, ti java te'en naka'an ra chí'in Jesuu:

—Yu'u, kùu ma ra iyo yi ña jakundutaun, ta yo'o, ¿chito naja vāchiun nui, ña na jakundutai ñun? —Takan kati Xuva chí'in Jesuu.

¹⁵ Va Jesuu te'en naka'an ra chí'in ra:

—Và'a' ña kà'un takan, va'a ga ña jakundutaun yu'u vitin, vati takan jàchinu yo tandi'i ma ña kùuni ma Ndioo. —Takan kati Jesuu chí'in ra.

Tajan ma Xuva kati ra ña va'a. ¹⁶ Ta ora cha kùnduta ndio Jesuu, ta kēe ndio ra ma tichi takuini, tajan juuni ma ora ikani, nūna ma andivi, ta ikan nde'e ndio ra, ña ma Tati Í Ndioo, vāchi nuu yi chata Jesuu tava kaa iin livi, ta chūnandi yi chata ra. ¹⁷ Tajan ma iti' andivi chí'ni na iin tati ña te'en kà'an:

—Ra'ya kùu ma ra Se'i, ña ya'a kùuni nde'i, ta ya'a chísiñ ña kùu ra takan. —Takan kati ma tati chí'ni na.

4

Nuu kù'in kui'na ku'va Jesuu

(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

¹ Ta ora ya'a, tajan chāka ndio ma Tati Í Ndioo ma Jesuu iti' tichi ku'u, kuenda ña na kù'in ma kui'na ku'va ra.

² Ta ma nuu chíyo ra ikan, tüvi ni chachi ra uvi xiko kivi, ta uvi xiko chanikuaa. Ta ora ya'a, tajan chāñu ndio ma soko ra.

³ Tajan ma kui'na chajāyatin ndioán' ñá' nuu Jesuu kuenda ña ni kù'in ndioán' ku'va ra, ta te'en naka'an ndioán' chí'in ra:

—Tu ndicha va'a ña ra Se'e Ndioo kùun, na ka'un chí'in ma yuu ña ndoyo chí'ña, ña na ndakuu yi paan. —Takan kati ma kui'na chí'in ra.

⁴ Va Jesuu te'en naka'an ra:

—Nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Na yöve uvanuu ma ña chàchinio kùu ja'a ña na taku ma ñivi, vati juuni kùu taku na ja'a tandi'i ma tu'un ña kà'an Ndioo ndia” —kàti Jesuu.

⁵ Tajan chàka ndio ma kui'na ma Jesuu kuà'an ra chi'án' ñuu Jerusalén ii, ta ikan jàndaa ndio ma kui'na ma Jesuu nuu sukun ga xini ma veñu'u ka'nu ikan, ⁶ ta te'en nàka'án' ndioán' chi'in ra:

—Tu ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun, na koyoun ma nda ninuu, vati nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi:

Ndioo, ni tachi ra ma tati ña jà'a tiñu nuu ra, ña na jakuenda yi ñun.

Ma tati ikan kùu yi ña ni kani'i na ñun, chi'in nda'a' na,

ikan na töve takue'e cha'un jà'a nì'iin yuu —kàti ma kui'na chi'in ra.

⁷ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'án':

—Nda nuu ma tutu Ndioo, juuni te'en kà'an yi ndia: “Töve iyo yi ña ki'un ku'va ma Racha'nu Ndioo.” Takan kàti yi —kàti Jesuu.

⁸ Takan kùu ta chàndaka tukuán' ra iin xini yuku sukun nduva'a kuui, ta ora kicha'a ndioán' jàna'án' nuu Jesuu ndisaa ma ñuu ñuñivi nuu chà'ndán' tiñu nuu Jesuu, ta naja kua ya'a ka'nu kùu yi. ⁹ Tajan te'en nàka'an ndioán' chi'in ra:

—Tu kunandi chitiun nui, ta jaka'nun yu'u, ni ku'vai tandi'i ma nuu chà'ndai tiñu nuun —kàti ma kui'na chi'in Jesuu.

¹⁰ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'án':

—Kuà'an, tikan yo'o kui'na, vati nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi: “Na jaka'nun ma Racha'nu Ndiooun, ta uvanuu rakani na ja'un tiñu nuu” —kàti Jesuu.

¹¹ Tajan ma kui'na ndakoo ndioán' Jesuu, ta ikan jan chàkoyo ndio ma ndian kùu tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo, ta kicha'a na tindee na ra.

Nuu kicha'a Jesuu kàtitu'un ra tu'un Ndioo ñu'u' Galilea

(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

¹² Takan kùu ta ora chāto Jesuu ña ma Xuva indii ra tichi vekaa, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ma ñu'u' Galilea. ¹³ Va töve nī kindoo ra koo ra ma ñuu Nazaret, ti yā'a ra kuàkoo ra ma ñuu Capernaum, ña kàndii yu'u tañu'u, yatini nuu kàndii ma ñu'u' Zabolón, chi'in ñu'u' Neftalí. ¹⁴ Tandi'i ña'á kùu yi takan, ikan na chinu ma tu'un ña taa ma Isaia, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nuu kà'an ra te'en:

¹⁵ Na taso'o ndo ndyo'o iyo ñu'u' Zabolón, ta ñu'u' Neftalí

ña kàndii inga chiyo yu'u yuta Jordán, tichi iti' kuà'an tañu'u ña nàni Galilea, nuu iyo ndian yövi judiu.

¹⁶ Vati ndyo'o ndian chàkunuu nuu naa niku,

cha kicha'a ndè'e ndo iin ñu'u' ya'a ka'nu, iti' chàkunuu ndo niku töve iti' va'a kùu yi ti ni naa ndo jà'a yi,

va vitin ma Racha'nu cha jàndondichin va'a ra yi kuenda ndo.

Takan taa Isaia.

¹⁷ Nda ma ora ikan kùu yi, ña kicha'a Jesuu kàtitu'un ra tu'un Ndioo te'en nuu ma ñivi:

—Na jaña ndo ña jà'a ndo ma kuati, vati cha vachi kuyatin nuu chà'nda ma ra iyo andivi tiñu —kàti Jesuu chi'in na.

Jesuu kàna ra kumi ta'an ndra kiin tiaka'

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸ Ta ora chàkunuu Jesuu ma yu'u tañu'u ña kàndii ma ñu'u' Galilea, ikan ndè'e ra uvi ta'an ndra ña kùu ndra yani ndra. Iin ra nàni Simón, ra juuni kà'an na ña nàni Petu', ta inga ra nàni André. Ta ndrakan, ti kàni ndra yu'va tiaka' ka'nu tichi takuii chàkunuu ndra, ti ndra kiin kùu ndra.

¹⁹ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—¹Na tandikun ndo chatai!, ta yu'u ni ja'i ña na nani'i ndo ñivi kuenda Ndioo —kàti Jesuu chi'in ndra. ²⁰ Ma ora ikani ndakoo ndra ma yu'va tiaka' ka'nu, ta tãndiku ndra chata ra.

²¹ Ta ita'vi tiá iti' nuu, ikan ndè'e Jesuu inga uvi ta'an ndra ña juuni yani ndra ndia. Iin ra nàni Jandiau, chi'in Xuva, ndra se'e Zebedeu. Ndrakan ka'iin ndra jàndova'a ndra yu'va tiaka' ka'nu, chi'in tatá ndra, tichi iin varku, ora kàna Jesuu ndra. ²² Ma ora ikani ndakoo ndra ma tatá ndra tichi run, ta tãndikun ndra kuà'an ndra chata Jesuu.

Jesuu jàna'a ra nuu kua'a' ñivi

(Lc. 6:17-19)

²³ Jesuu chàkunuu ra jàna'a ra tu'un Ndioo ninii ka'nu ma ñu'u' Galilea, nuu kàndii ta'ii'iin ma kuariya nuu iyo ma veñu'u kuati ñivi judiu. Kàtitu'un ra nuu na, naja kua kùu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu iti' andivi, ta juuni jànda'a ra ndian ku'vi, chi'in tandi'i nuu ma kue'e ndo'o na.

²⁴ Ta takan kùu ña chitakuati ma tu'un cha'a' Jesuu nuu ma ñivi iyo ninii ka'nu ma ñu'u' Siria. Ta chàndaka na ndian ku'vi jà'a siin siin nuu ma kue'e, takua kùu ma ndian ku'vi jà'a kue'e u'vi na, chi'in ndian ku'vi jà'a tati xaan, ndian chi'i i'i, chi'in ndian endee pe'lu kuñu, ta jànda'a ra na.

²⁵ Ta kua'a' ñivi iyo ñu'u' Galilea, chi'in ñuu Decápolis, ña kùumi yi ka'an yi, uchi ñuu, ta ndian ñuu Jerusalén ña iyo kuenda ma ñu'u' Judea, ta nda ma ñuu ña kàndii inga chiyo yuta Jordán. Tandi'i ndiakan tãndikun na kuà'an na chata Jesuu.

5

Nuu jàna'a Jesuu nuu ñivi xini yuku

¹ Ta ora ndè'e Jesuu ña ka'ìn kua'a' ñivi, tajan ndāa ndio ra xini yuku, ta chūnandi ra. Ta ikan jan chājayatin ndio ma ndra jākua'a chī'in ra nuu nāndi ra, ta chīkonuu ndra ra, ² ta te'en kīcha'a ndio ra jàna'a ra nuu ndra:

Nuu jàna'a Jesuu naja kua iyo yi ña ja'a yo, ikan na sii kuuni yo
(Lc. 6:20-23)

³ —Na sii kuuni ma ndian nda'vi ña chà'a na kuenda ña chiniñu'u na Ndioo, vati kuenda maa na kuu ma nuu chà'nda ra tiñu iti' andivi.

⁴ 'Na sii kuuni ma ndian chàku ta nda'vi kùuni, vati ma Racha'nu Ndioo ni ndaki-mani ra na.

⁵ 'Na sii kuuni ma ndian vita anima, vati tiaga iti' nuu, ni ni'i na ma ñu'u' ña cha chà'a ma Racha'nu Ndioo tu'un ña ni ku'va ra nuu na.

⁶ 'Na sii kuuni ma ndian ya'a iyoni jākūu tiñu va'a takua kùuni Ndioo, ta chī'in ma ndian ya'a nātii na ña kùuni na nde'e na ra, takua kùuni na ora nātii na takuū, vati ma Racha'nu Ndioo, ni tindee ra na ña na ja'a na yi.

⁷ 'Na sii kuuni ma ndian kùnda'vini nde'e inga ñivi, vati Ndioo, ni kunda'vini ra na ndia.

⁸ 'Ta na sii kuuni ma ndian ndicha ña kùuni na nde'e na ma Racha'nu Ndioo, vati ndiakan ni nde'e na ra.

⁹ 'Na sii kuuni ma ndian nānduku naja kua koo va'a na chī'in ta'an na, vati ma Racha'nu Ndioo ni jandakuu ra na se'e ra.

¹⁰ 'Ta juuni na sii kuuni ma ndian ndè'e tundo'o, cha'a' ña jà'a na ma ña kùuni Ndioo, vati kuenda maa na kuu ma nuu chà'nda ra tiñu andivi.

¹¹ 'Na sii kuuni ndyo'o ora inga ñivi kanduva'a na ndo, ta chī'in ndyo'o ndian jànde'e na tundo'o, ta tisokuati na ndo chī'in tu'un vata cha'i. ¹² Na sii kuuni ndo, vati ni ni'i ndo iin ya'vi nduva'a ka'nu ma iti' andivi, ti takua jà'a na chī'in ndo, juuni kua ikan jà'a na chī'in ma ndian kà'an chī'in tu'un yu'u Ndioo ña chīyo taji'na ndia.

Nuu jàna'a Jesuu ña kuu yo takua kuu ma ñii, ta takua kuu ma ñu'u

(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

¹³ 'Ndyo'o kuu ndo takua kuu ma ñii ña iyo ma ñuñivi i'ya, cha'a' ña kuu ndo ndian chinuni. Va tu ma ñii ikan jàña yi ña u'vá yi, çniyi iyo yi ña ja'a yo chī'in yi, ta kuu ndo'va ndiko yi, ta kuàtiñu yo yi inga cha'a'?, kùuni ndo. Va'aga ña na jakuuta

ndo yi kuenda ña na kuañunia ma ñivi chata yi, ti na tūva nakutiñu yi.

¹⁴ 'Ndyo'o kuu ndo tava kuu ma ñu'u' ña jàndondichin ma ñuñivi. Ta tu iin ñuu kàndii yi xini yuku, na kuu kundii xe'e yi ndia. ¹⁵ Ta na tūvi jàtiin yo iin ñu'u' kàndil, ta kasi yo nuu yi chī'in iin cajon, vati ma ña jà'a yo kuu yi ña, va'a jùndii yo yi nuu sukun, ikan na jandondichin yi nuu tandi'i ma ñivi ka'ìn tichi ve'e. ¹⁶ Yakan va ndyo'o juuni kua ikan iyo yi ña nanduku ndo naja kua koo va'a ndo chī'in tandi'i ñivi, ikan na nde'e na ma tiñu va'a jà'a ndo, ta ndita'an na jàka'nu na ma Racha'nu Tatá ndo ña iyo andivi ndia.

Jesuu jàna'a ra naja kua kà'an ma Ley cha'nu

¹⁷ 'Ta koto nākanini ndo, ña yu'u kuu ra vāchi janaa ma ley Ndioo ña taa Moisés, ta ña vāchi janai ma tu'un Ndioo ña jàna'a ma ndra kà'an chī'in tu'un yu'u ra ndia, ti na yöve takan kuu yi. Ma tiñu vāchi kuu yi ña, kàtitu'un kachin ma ña kùuni ma ley Ndioo ka'an yi. ¹⁸ Ndicha va'a ña kà'in chī'in ndo ña, ora juuni yanga iyo ma andivi, chī'in ma ñu'u' ñuñivi, ni'iin tu'un vali ña iyo nuu ma ley cha'nu, ta ni'iin letra na tōve ni kindaa, nda kati kuu ji'na ma ña iyo yi ña kuu. ¹⁹ Yakan va ma ndian jàchi'in na ma ña kùuni ma ley Ndioo ña jà'a na, va kùmani jàchi'in na uvanuu ña kà'an yi, vaji iin tu'un valini kuu yi, ta ndian tōve chà'a na ña na koto inga ñivi yi, ta jà'a na indukuni, ndiakan ni ndakuu na, ndian valiga ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. Va ma ndian jàchi'in ña kà'an yi, ta chà'a na ña na koto inga ñivi ma ña kà'an yi, ndiakan kuu ma ndian ni ndakuu ka'nuga, ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. ²⁰ Vati yu'u kà'in chī'in ndo ña, tu tōve kùuni tiaga ndo ja'a ndo ma kua kùuni Ndioo, takua kuu ma ndra matru jàna'a tu'un Ndioo chī'in ma ndra fariseu, ña na kùuni ndra jàchinu ndra ma ña kùuni Ndioo, na kuu ki'vi ndo koo ndo chī'in ra nuu chà'nda ra tiñu andivi.

Jesuu jàna'a ra naja kua iyo yi ña ja'a yo ora kayunio

(Lc. 12:57-59)

²¹ 'Ndyo'o cha chito va'a ndo ña tatiempu cha chīni ndo tu'un Ndioo ña te'en kà'an yi naja kua iyo yi ña ja'a ndo: "Na kà'ni ndo, ti ma ndian chà'ni iyo yi ña ka'nda na kuati na." ²² Va yu'u kà'in chī'in ndo ña nda ndyo'o ni kùuni, tu xàani ndo nde'e ndo ta'an ndo, iyo yi ña ka'nda ndo kuati ndo ndia. Ta tu kanduva'a ndo ta'an ndo iyo yi ña ya'a ndo nuu ma ndra kumitiñu, ta jàkutuni ndra ma kuati ndo. Ta tu kàti ndo ña ndian ndava xini kuu

na, na ja'a ndo kuenda nuu ndo koto ku'un ndo andaya' nuu tiin ñu'ú.

²³ "Ta indukuni kuu yi tuva ma ora sokó ndo iin nakuyi nuu ma chito naá kuenda Ndioo, ta ikan chàku'uni ndo ña iyo kuati ndo chi'in inga ta'an ndo, ²⁴ na ndakoo nuu ndo ma ña ni sokó ndo nuu Ndioo ma ikan, ta ku'un ji'na ndo kundakan ndo nuu ta'an ndo ña na jaka'nuni na ma kuati ndo, tajan na chikoni'i ndio ndo nuu iyo ma nuu naa, ta na sokó ndio ndo yi kuenda Ndioo.

²⁵ "Tu iyo iin nda yo kùuni ti'i kuati cha'a' ndo ma vetiñu. Va'a ga ña na ka'an ji'na ndo tichi iti' ku'a'an ndo chi'in na, ta ikan na jandakumani ndiko ndo na, ikan na tüvi ti'i na ndo nda'a' ma ra juez ña jändondaa kuati, ta rakan ku'va ndio ra ndo nda'a' ma ndra jandaru, ta ti'i ndra ndo tichi vekaa. ²⁶ Ta ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo ña na töve ni kee ndo ikan, nda kati tia'vi ndi'i ji'na ndo ma xu'un' ña na nandoo kuati ndo.

Jesuu kàtitu'un ra ña na vâ'a kî'vi yo chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'i yo, ta ñivi ña'a chi'in yöve ii vi ndia

²⁷ "Vati ndyo'o cha chíni ndo iin tu'un ña te'en kà'an tatiempu: "Na kî'vi ndo chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'i ndo." ²⁸ Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña nda ndra'ii nikuuni, jitu chi'in iin ña ndè'eni ndra iin ña'a, ta chàta'ani ndra, ña kùuni yi ka'an yi ña indukuni kuu ma kuati ja'a ndra chi'an chi'in chinituni ndra kua ma ndra cha kî'vi ndra chi'in iin ña'a ma chi'in ma kuñu ndra.

²⁹ "Ta tu ma tinuu chiyo kua'a' ndo kuu yi ña jàkoyo yi ndo ma tichi kuati, na tava ndo yi, ta jakuita chika ndo yi. Vati va'aga ña na kenaa iin chiyo tinuu ndo, kua ña ku'un ndisaa ma kuñu ndo andaya'. ³⁰ Ta tu ma nda'a' chiyo kua'a' ndo kuu yi ña jàkoyo yi ndo ma tichi kuati, na ka'nda ndo yi, ta jakuita chika ndo yi. Vati va'aga ña na kenaa iin chiyo nda'a' ndo kua ña ku'un ndisaa ma kuñu ndo andaya'.

Jesuu jàna'a ra ña na töve va'a ndakoo yo ñasi'i yo

(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹ "Ta juuni cha chà'a ndo kuenda ña te'en kà'an ma tu'un Ndioo ndia: "Nda ndra'ii nikuuni tuva ndakoo ndo ñasi'i ndo, iyo yi ña ku'va ndo iin tutu nuu kà'an yi ña cha ndakoo ndo ña." ³² Va yu'u kà'in chi'in ndo ña tu iin ra'ii ndakoo ra ñasi'i ra, iin kuati kuu yi kuenda ra tu töve ndicha ña jànda'viña'a ña ra cha'a' ña kî'vi ña chi'in inga ra'ii. Vati tu takan ndakoo ra ña, rakan ja'a ra ña na ja'a ña kuati tu yakan ki'vian chi'in inga ra'ii. Ta nda ra ni kùuni ña tànda'a chi'in iin ña'a ña ndakoo

ii, juuni iin kuati kuu ma ña ja'a ra, ti ki'vi ra chi'in iin ña'a iyo inga ii ndia.

Jesuu kàti ra ña na vâ'a janda'viña'a yo

³³ "Ta juuni cha chíni ndo ña te'en kà'an ma ndian kuu ñivi yo chíyo taji'na ndia: "Iyo yi ña jachinu ndo ma tu'un chà'a ndo nuu ma Racha'nu Ndioo". ³⁴ Va yu'u kà'in chi'in ndo ña va'aga ña na kù'va ndo tu'un cha'a' nda ña nikuuni tu töve ña ndicha kuu yi. Na töve iyo yi ña ku'va ndo tu'un cha'a' ma andivi, ti nuu chà'nda Ndioo tiñu kuu yi. ³⁵ Ta ni cha'a' ma ñu'u' ñuñivi ndia, vati nuu nindee cha'a' Ndioo kuu yi ti iin ña kuenda ra kuu yi. Ta ni cha'a' ma ñuu Jerusalén, tüvi iyo yi ña ku'va ndo tu'un, vati ma ñuu ka'nu ña iyo kuenda Ndioo, ra kuu Rey ka'nu kuu yi ndia. ³⁶ Ta juuni na tüvi iyo yi ña ku'va ndo tu'un nuu ñivi cha'a' ma xini ndo, vati na kuu jandokuichin ndo ni'iin ma ixi xini ndo, a jändotuun ndo yi ndia. ³⁷ Va'aga ña na ka'an ndo ña: "juu" a "töve", vati ndisaa inga tu'un ma ña kà'an siki ndo, kuu yi kuenda ma kui'na.

Jesuu jàna'a ra naja kua iyo yi ña ja'a yo, ta jàña yo ña xaani yo nde'o ta'an yo
(Lc. 6:29-30)

³⁸ "Ta juuni ndyo'o cha chíni ndo ña te'en kà'an ma tu'un ña keta taji'na ndia: "Tu jàtakue'e na jitu iin ma tinuu ndo a nu'u ndo, indukuni iyo yi ña ja'a ndo chi'in na ndia." ³⁹ Va yu'u kà'in chi'in ndo ña: tuva iyo nda yo kùuni kuati chi'in ndo, na jandeeni ndo yi, ta töve ja'a ndo takua ja'a na. Ta tu iyo iin ndian kàni iin xa'nda iin chiyo cha'a so'o ndo, na ku'va ndo ma inga chiyo yi kàni na ndia. ⁴⁰ Ta tu iyo iin yo ti'i kuati cha'a' ndo ma vetiñu, ta kùuni na namaa na kamixa ñu'u ndo, na ku'va ndo ña na kunda'a na, nda ma ja'ma isukun ndo ndia. ⁴¹ Tu iyo nda ndian chikan ñamani nuu ndo ña na tindee ndo na, ña kuiso ndo iin ndatiñu na iin kilometru, na ku'un ndo chi'in ra nda uvi kilometru, na tindee ndo na. ⁴² Ta nda ndian nikuuni ña chikan iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi nuu na. Ta tu iyo ndian chikanuu iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi nuu na, ta yüva kati ndo ña töve.

Naja kua iyo yi ña kuuni yo nde'o ma ndian xaani yo nde'o

(Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³ "Ta juuni cha chíni ndo ma tu'un ña kà'an te'en tatiempu ndia: "Na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian amigu ndo, ta na kuxaani ndo nde'e ndo ma ndian xaani ndo ndia." ⁴⁴ Va yu'u kà'in chi'in ndo ña: Na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani ndo nde'e ndo, ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ndian kànduva'a ndo. ⁴⁵ Takán

iyoyi ña ja'a ndo, ta kùu ndo se'e ma Tatá ndo ra iyo andivi. Vati maa ra kùu ra ña jàtuun ra nikandii kuenda ma ndian va'a, ta tüvi va'a. Ta juuni ra kùu ra ña jàkuun ra savi kuenda ma ndian ndaa, ta ndian töve ndia. ⁴⁶ Vati tu ma ndian kùuni nde'e ndo, ndiakani kùu ma ndian kùuni ndo nde'e ndo, za chànini ndo ña ni ni'i ndo ya'vi ndo cha'a' ña ja'a ndo takan?, kùuni ndo. Na töve, vati nda ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, takan ja'a na ndia. ⁴⁷ Ta tu kàña'a ndo chi'in ndian ta'ani ndian chànini, znda ña va'a kùu ma ña ja'a ndo?, kùuni ndo. Vati nda ma ndian töve nàkoto Ndioo, takan kà'an na ndia. ⁴⁸ Yakan va na kuu ndo ndian ndaa, tava kùu ma Tatá yo ra iyo andivi.

6

Jesuu jàna'a ra naja kua iyo yi ña ja'a yo ma tiñu va'a

¹ 'Ta koto ja'a ndo tiñu va'a kuenda ña na nde'e ma ñivini ndo ña ndian va'a kùu ndo. Ta tu ja'a ndo takan tajan ma Tatá ndo, ra iyo andivi, töve ni ku'va ra ni'iin ya'vi ndo. ² Yakan va ora tindee ndo ma ndian nda'vi ña kumani yi nuu, na töve iyo yi ña ku'va ndo koto ndisaa ñivi yi, takua ja'a ma ndian uvi nuu kua chànini ña chàkunuu natu'un na chi'in ñivi, nani nuu iyo ma veñu'u kuati ma ndian judú, ta tichi kai, kuenda ña na ka'an va'a ma ñivi chatani na. Va yu'u kà'in chi'in ndo ña ndicha va'a ña cha iyo ma ya'vi na cha'a' ma ña ja'a na. ³ Va ndyo'o ora chà'a iin nakuyi nuu ma ndian nda'vi ña chàniñu'u yi, na töve iyo yi ña natu'un ndo yi nuu ni'iin ma ndian nàkoto ndo, ta ni nuu ma amigu ka'nu ndo ndia. ⁴ Va'aga ña na koto xe'eni ndo yi. Tajan ma Tatá ndo ra iyo andivi ni ku'va ra ya'vi ndo, ti nde'e ra ma ña ja'a xe'e ndo.

Jesuu jàna'a ra naja kua ka'an yo chi'in Ndioo

(Lc. 11:2-4)

⁵ 'Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo, koto ja'a ndo takua ja'a ma ndian kini uvi nuu kua chànini ña ndava chàta'ani na kundaa na ora kà'an na chi'in Ndioo ma tichi veñu'u kuati ma ndian judú, a ora kundaa na ma tutun kai kuenda ña na nde'e ma ñivini na. Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ndiakan juuni cha iyo ya'vi na cha'a' ma ña ja'a na ndia. ⁶ Va tu ndyo'o kùuni ndo ka'an ndo chi'in Ndioo, na ki'vi ndo tichi ve'e ndo, ta kasi ndo yuve'e, ta kicha'a ndio ndo ka'an ma'iin ndo chi'in Ndioo Tatá ndo, ti iyo ra chi'in ndo ma ikan. Tajan ma Tatá ndo, ra nde'e ma ña ja'a ndo, ni ku'va ra ya'vi ndo.

⁷ 'Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo, na töve iyo yi ña indita inditani kà'un ma tu'un töve ndakutiñu, tava ja'a ma ndian töve nàkoto Ndioo. Vati ndiakan chànini na, ña tu kua'a' cha'a' kà'an na, juuni juuni ma tu'un, tiagi ni jachi'in Ndioo ma ña kà'an na, kùuni na. ⁸ Koto ja'a ndo tava ja'a ndiakan, vati ma Ndioo Tatá ndo, cha chito ra nayi kùu ma ña chàniñu'u ndo antea ña ndàkan ndo yi nuu ra. ⁹ Yakan va te'en iyo yi ña ka'an ndo chi'in Ndioo:

Yo'o ra kùu Tatá ndi, ra iyo andivi, na ya'aga ii kùu ma siviun.

¹⁰ Na kichi ma nuu chà'ndaun tiñu.

Ta na kuu ma naja kua kùuniun ma nuñu'u', ma takua kùu yi iti' andivi.

¹¹ Na ku'vaun ma ña chàniñu'u ndi kachi ndi vitin.

¹² Na jàka'nuniun ma kuati ja'a ndi, takua jàka'nuni ndi kuati ma ndian ja'a ña kini chi'in ndi.

¹³ Ta koto kù'vaun ña titunini ndi ja'a ña ma ña töve va'a.

Va na ja'un ña na kakun ndi nuu ma ña kini.

Vati maun kùu ma ra chà'nda tiñu, ta maun kùu ma ra iyo ndatu, ta juuni maun nduva'a ka'nu kùun ndia.

Ta takan endeeni na kùu yi. Amén.

¹⁴ 'Vati tu ndyo'o jàka'nuni ndo kuati ja'a ma inga na chi'in ndo, nda ma Racha'nu Tatá ndo ra iyo andivi, ni jàka'nuni ra ma kuati ndo ndia. ¹⁵ Va tu töve jàka'nuni ndo kuati ma inga na, ni ma Racha'nu Tatá ndo, töve ni jàka'nuni ra kuati ndo ndia.

Jesuu jàna'a ra naja kua ja'a yo ora ndita yu'u yo

¹⁶ 'Ora jàndita ndo yu'u ndo, na töve iyo yi ña ja'ani ña nda'vi kuuni ndo, tava ja'a ma ndian iyo uvi nuu kua chànini, kuenda ña na nde'e ma ñivini na ña jàndita na yu'u na. Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ndiakan cha iyo ya'vi na ndia. ¹⁷ Va taku ndyo'o ora jàndita ndo yu'u ndo, na nakata ndo nuu ndo, ta ti'vi va'a ndo kuika xini ndo, ¹⁸ ikan na töve nakuni na ña jàndita yu'u ndo. Vati uvanuu ma Tatá ndo ra iyo ma'iin chi'in ndo ma nuu ka'in ndo, rakani kùu ra ña chà'a ra kuenda cha'a' ma ña ja'a ndo, ta rakan ni ku'va ra ya'vi ndo cha'a' yi.

Kàtitu'un Jesuu naja kùu koo va'a yo iti' andivi

(Lc. 12:33-34)

¹⁹ 'Ta koto jàndolochi ndo ma ña kuika ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, vati ma i'ya, ndi'i yi jàtivi ma tikixin, ta ki'vi ma ndra su'u, kasu'u ndra ndia. ²⁰ Va'aga ña na jàndolochi ndo ma ña kuika ndo ma iti' andivi ña kùuni yi ka'an yi ma ña va'a ja'a yo kuenda Ndioo, vati ikan kùu nuu töve

jätivi ma tikixin yi, ta ni töve tivu inga ma ndatiñu, ta ni töve ki'vi ma ndra su'u ña, kàsu'u ndra ndia. ²¹ Vati ma nuu iyo ña kuika ndo, juuni ma ikan iyo ma anima ndo chi'in yi.

Jesuu kà'an ra iin ku'va, nuu kà'an yi ña ma tinuu yo kuu yi takua kuu iin ñu'ú ña iyo tichi kuñu yo

(Lc. 11:34-36)

²² 'Ma tinuu yo, kuu yi takua kuu ma ñu'ú kándil kuenda ma kuñu yo. Yakan va tu ma tinuu yo va'a yi, kùuni yi ka'an yi ña ndisaa ma kuñu yo iyo ñu'ú yi ndia. ²³ Va tu ma tinuu yo, töve chà'a yo ña kutu'va yo takua kùuni Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña chàkuu yo nuu naa ja'a yi. Ta tu chà'nini yo ña kuu ma chinituni yo takua kuu iin ñu'ú, va töve ndicha, kùuni yi ka'an yi ña cha kua naa ka'vi yo ja'a yi.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' ña, naja kua kuu yi chi'in Ndioo, ta ma xu'un'

(Lc. 16:13)

²⁴ 'Ta ni'iin ma ndian kuu musu, na kuu ja'a na tiñu nuu ninduvi ma ndra kuu chito'o na iin tiempuni, vati iin ra, va ni kuuni na nde'e na ra, ta inga ra ni kuxaani na nde'e na ra, ta ra nunuu ni tiñu'u na ra, ta ma inga ra töve. Yakan va na kuu ja'a yo tiñu nuu Ndioo, tu endee nàkanini yo cha'a' ma xu'un' ndia.

Ndioo jàkuenda ra ma ñivi kuu se'e ra
(Lc. 12:22-31)

Takan kuu tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ndra jàku'a chi'in ra:

²⁵ —Ta cha'a' yakan kuu yi ña yu'u kà'in chi'in ndo ña na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ma ña chàchi ndo, a cha'a' ma ña ko'o ndo kuenda ña koo ndo, a ña nakanini ndo cha'a' ma ja'ma ña chàku'un ndo. ¿A töve va'aga ma kivi iyo ndo kua ma ña chàchi ndo?, kùuni ndo. Ta, ¿a töve va'aga ma kuñu ndo, kua ma ja'ma chàku'un ndo?, kùuni ndo. ²⁶ Na nde'e ndo tava iyo ma saa ña ndàti ndri kàchika ndri nuu sukun. Ndrikan töve tàchi ndri, ta töve nàkuiso ndri ni'iin nakuyi, ta ni töve tàan va'a ndri yi tichi yaka, ta va'ani chà'a ma Ndioo Tatà ndo ña chàchi ndri. ¿A töve chà'a ndo kuenda ña ma Racha'nu Ndioo kùuniga ra nde'e ra ndo kua ma saa ikan? ²⁷ ¿A iyo nda ndy'o'o ña cha'a' ña ya'a nakanini ndo kuu ndosukun ndo sava metru tiá, ja'a yi?, kùuni ndo.

²⁸ '¿Ta naja ya'a nàkanini ndo cha'a' ma ja'ma chàku'un ndo? Na nde'e ndo tava chà'nu ma ita kaa tichi ku'u. Ma ita ikan töve jätivi yi, ta ni töve kunu yi isa ndia, ²⁹ ta va'ani nduva'a vii kaa yi, ni ma rey Salomón, chi'in ndisaa ma ja'ma va'a, ta

vii ña chàku'un ra, töve ni chaa ra ku'un ra ja'ma vii takua vii kaa iin ma ita ikan.

³⁰ Ta ndicha ña Ndioo ya'a vii ja'a ra ma ita ku'u ña itaan a isaa ni kayu yi. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña nduva'a kuui ja'a ra kuenda tiaga ndo kua ma ita. Ta ndy'o'o, ¿ta naja töve chinuni va'a ndo?, tuva takan.

³¹ Yakan va töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo ta kà'an ndo te'en: "¿Nayi ni kacho?" a "¿Nayi iyo yi ña ko'o yo?" ta "¿Naja kua ja'a yo ni'i yo ja'ma ku'un yo?" ³² Kà'in takan, vati tandi'i ma ndian töve chinuni tu'un Ndioo, takan chà'nini na, va takua ndy'o'o iyo iin ra kuu Tatà ndo iti' andivi, ta rakan kuu ra ña cha chà'a ra kuenda ña chiniñu'u ndo ndisaa ma ña chà'nini ndo. ³³ Yakan va na nanduku ji'na ndo naja kua kùuni Ndioo ña koo ndo chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan ndicha ña ni ku'va ra tandi'i ma ña chiniñu'u ndo i'ya. ³⁴ Na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ma kivi ña vachi itaan, ti kuenda ma itaan, siin kuu ma ña ni nakanini ndo kuenda yi. Vati ma ta'ii'iin kivi siin siin naja kua ndàka yi, ña nàkanini ndo cha'a' yi.

7

Na töve iyo yi ña tisokuatio inga ñivi
(Lc. 6:37-38, 41-42)

¹ 'Na tisokuati ndo inga ñivi, ikan töve tisokuati ma Ndioo ndo ndia. ² Vati ma Racha'nu Ndioo, ni tisokuati ra ndo ma naja kua tisokuati ndo ma inga ñivi. Takua ja'a ndo chi'in inga ñivi indukuni takan, ni jande'e ra tundo'o ndo ndia. ³ ¿Ta naja ja'a ndo kuenda ma kuati vali, ña ja'a ma yani ndo, ta tüvi ja'a ndo kuenda ma kuati ka'nu, ña ja'a juuni maa ndo?

⁴ Yakan va naja kua kuu ka'an ndo chi'in ta'an ndo ña kuu jandondaa ndo ma kuati na ta kà'an ndo te'en: "Ku'va na tavani'i in cha'an vali ña indii tichi tinuun", tuva ni ma cha'an ka'nu ña indii tichi tinuu juuni maa ndo na kuu tavani'i ndo. ⁵ Ndy'o'o ndian kini ta uvi nuu ña chà'nini ndo!, na tavani'i ji'na ndo ma cha'an ka'nu ña indii tichi tinuu ndo, ikan na kuu nande'e va'a ndo, tajan kuu tindee ndio ndo ma ndian ta'an ndo chi'in ma kuati na.

⁶ 'Ta koto jänini ndo ña kàtitu'un ndo ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi ña töve kùuni koto yi, koto ja'a na ña kini chi'in ndo, takua ja'a ma ina xaan ora tiin ndri ndo. Ta koto juuni kani ka'ni ndri ndo ndia. Ta koto jàchaa ndo iin ndatiñu ya'vi ndaa nuu ma ndian kini, koto kuañuni na chata yi.

Kàtitu'un Jesuu naja kua ndàkan yo, nanduku yo, ta jàkate'o ma yuve'e
(Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ Yakan va te'en nàka'an ma Jesuu:

—Na ndakan ndo ña chiniñu'u ndo nuu Ndioo, ta ku'va ra yi nuu ndo, na nanduku ndo yi nuu ra, ta ni'i ndo yi. Na jakate'e ndo yuve'e, ta nuna ra yi nuu ndo. ⁸ Vati ma ndian chikan iin nakuyi, ni'i na yi, ta ma ndian nanduku iin nakuyi, ta nàta'an na yi, ta ndian jakate'e yuve'e, ta nuna ra yi nuu na ndia.

⁹ 'zA iyo iin nda ndyo'o ña ora chikan ma se'e ndo ña kachi na nuu ndo, ta chà'a ndo iin yuu nuu na? ¹⁰ zA ña chà'a ndo iin koo nuu na, ora chikan na tiaka' nuu ndo?, kùuni ndo. ¹¹ Tu ndyo'o ña kùu ndo ndian kini, ta chito ndo ku'va ndo ña va'a nuu ma ndiakwati se'e ndo, ta ma Racha'nu Tatá yo ra iyo andivi iyo tu'va ra ña tindee ra ndo chí'in ndisaa ma ña chiniñu'u ndo ma ora ña chikan ndo yi nuu ra.

¹² 'Yakan va takua va'a kùuni ndo ña ja'a ma ñivi chí'in ndo, indukuni takan na ja'a ndo ma ña va'a chí'in na ndia. Vati takan kà'an ma tutu ley Ndioo ña taa Moisés, chí'in ma tutu ña taa ma ndian kà'an chí'in tu'un yu'u ra —kàti Jesuu.

Nuu kà'an yi ña yuve'e tuu, kùu ma iti' Ndioo

(Lc. 13:24)

¹³ 'Na ki'vi ndo ma yuve'e tuu. Vati ma yuve'e ki'in chí'in ma iti' ya'a iyo nuna, kùu ma iti' kuà'an ma nuu ni naa na, ta tikan kùu ma nuu ki'vi kua'a' ñivi. ¹⁴ Va ma yuve'e tuu, chí'in ma iti' ndetiñu, ña kuà'an chí'in na ma nuu ni koo na endeeni, ya'a tiani na kùu ma ndian nàta'an yi.

Ora ndè'o chiti iin yutun, numini chà'a yo kuenda nda yutun kùu run

(Lc. 6:43-44)

¹⁵ 'Na ja'a ndo kuenda nuu ndo, chí'in ma ndian vata ña jàva'a na na ña kùu na ndian kà'an kuenda Ndioo. Vati ndiakan ora chàa na nuu iyo ndo, nduva'a vii kà'an na chí'in ndo, va ma tichi'anima na nduva'a xaan ndian kùu na. ¹⁶ Cha'a' ma tiñu jà'a na, kùu nakoto ndo nda ndian kùu na. Vati taku ma iñu ndu'va, tüvi chà'a yi uva, ta ni ma yutun iñu xini, tüvi chà'a run ma chiti higu ndia. ¹⁷ Ta takan kùu yi ña tandi'i ma yutun va'a, chà'a ndrun chiti va'a, ta ma yutun töve va'a, chà'a ndrun chiti töve va'a ndia. ¹⁸ Vati taku ma yutun va'a, töve chà'a ndrun ma chiti töve va'a, ta ni ma yutun töve va'a, töve chà'a ndrun ma chiti va'a ndia. ¹⁹ Yakan va tandi'i ma yutun ña töve chà'a chiti va'a, iyo yi ña ka'nda yo ndrun, ta ka'mio ndrun. ²⁰ Ta takan kùu yi ña ni ku'va maa ndo kuenda, tu kùu na ndian va'a a ndian vā'a' cha'a' ma tiñu jà'a na.

Na yöve tandi'i ñivi kùu ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi
(Lc. 13:25-27)

²¹ 'Ta na yöve tandi'i ma ndian kà'an: "Racha'nu, Racha'nu", ni ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu iti' andivi, vati ma ndian ni ki'vi ikan, kùu ma ndian jà'a takua kùuni ma Tatái, ra iyo andivi. ²² Ora ni chaa ma kivi ikan, kua'a' ñivi te'en ni kà'an na chí'in: "Racha'nu, Racha'nu, ndyu'u kàtitu'un ndi tu'un cha'un chí'in ma siviun, ta chí'in ma siviun tãvani'i ndi ma tati xaan, ta juuni chí'in ma siviun cha jà'a ndi kua'a' ma ndatu ndia." Takan ni kati na. ²³ Va yu'u te'en ni kà'in chí'in na: "Na tükuii nàkotoi ndo. Na kundachiyo ndo xiñ, ndyo'o ndian jà'a mamaa ña kini." —Takan kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra, naja kua iyo yi ña nakanini va'a ma ñivi

(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)

²⁴ 'Yakan va ma ndian tàso'o ma ña kà'in, ta jà'a na yi, ndiakan kùu na tava kùu ma ra chānini va'a, ña jàva'a ra ma ve'e ra chata iin ma yuu ka'nu. ²⁵ Ta ikan jan kōyo ndio ma savi tati nduva'a ka'nu chata ma ve'e, ta chā'nu ndio ma yuta, ta töve ni nduva yi, ti mamaa yuu kùu ma cha'a yi, ta ma nuu ndaa yi. ²⁶ Va ma ndian tàso'o ma ña kà'in, ta töve jà'a na yi, ndiakan kùu na, tava kùu ma ra tükuii ni nata'vi chinituni ña jàva'a ra ma ve'e ra chata yuti ndi'i. ²⁷ Ta ikan jan kōyo ndio ma savi tati nduva'a ka'nu chata ma ve'e, ta chā'nu ndio ma yuta, ta jānduva yi ma ve'e. Ta takan kùu yi ña endee ndi'i yi tani —kàti Jesuu.

²⁸ Ta ora chínu kà'an Jesuu takan, ta ma ñivi, ndava kuà'an tati na. ²⁹ Vati jàna'a ra takua iin ra iyo ndatu Ndioo chí'in, ta ma ndra matru ña jàkua'a tutu Ndioo töve jàna'a ndra takan.

8

Jesuu jànda'a ra iin ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu

(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

¹ Ta ora nūu ndio Jesuu ma yuku ikan, ta nduva'a kuii kua'a' ñivi tãndikun chata ra. ² Ta ikan jan iin ra ndo'o kue'e ta'yu, chājayatin ra ra nuu Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nàka'an ra chí'in ra:

—Yo'o Racha'nu, na janda'un yu'u chí'in ma kue'e ña ndo'i, tuva kùuniun —kàti ra.

³ Tajan jànakaa Jesuu nda'a' ra, ta jànani ndio ra nda'a' ra ra, ta te'en nàka'an ra:

—Kùuni janda'i ñun. Na nda'un —kàti Jesuu chí'in ra.

Tajan juuni ma ora ikani, nāa ma kue'e ta'yu ñii ra. ⁴ Ta ikan jan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Koto kätitu'un ma ña tā'un nuu nī'ii ñivi, uvanuu nuu sutu, na kujana'un ñun. Ta na kunda'un iin kiti, ta sòkoun ri kuenda Ndioo, ti takan kà'an ma tutu Ndioo taa Moisés taji'na, ikan na koto tandi'i ñivi ña cha ndā'un —kāti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra iin ra kùu musu ma capitán ma ñuu Roma

(Lc. 7:1-10)

⁵ Ta ora ki'vi Jesuu ma ñuu Capernaum, tajan chājayatin iin ra capitán ma ñuu Roma ma nuu ndaa Jesuu. Ta te'en jänini ra ra chi'in ma tu'un i'ya:

⁶ —Yo'o Racha'nu, ma ra jà'a tiñu nui, kù'vi ra kändii ra ve'i jà'a ña pe'lu cha'a ra chi'in nda'a' ra, ta ya'aga nda'vi kùuni ra ña ya'a nde'e ra tundo'o —kāti ra.

⁷ Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra capitán:

—Na ko'o ta jànda'i ra —kāti ra.

⁸ Tajan ma ra capitán te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na töve iyo yi ña ki'viun ma tichi ve'i cha'a ña ra nda'vini kùu, va'aga ña na ja'un yi chi'in ma tu'un yu'unium, ta chi'in yakan nda'a ma musui. ⁹ Vati nda mai, juuni iyo ma ra chà'nda tiñu nui, ta juuni iyo jandaru ña chà'ndai tiñu nuu ndia. Vati ora kà'in chi'in iin ma ra jandarui ña na ku'un ra, ta kuà'an ra, ta ora kà'in chi'in inga ra ña na kichi ra, ta vachi ra. Ta ora tava'i tiñu nuu ma musui ña na kujaa' ra iin tiñu nui, ta jà'a ra yi ndia. —Takan kati ma ra kùu capitán chi'in Jesuu.

¹⁰ Ta ora chini Jesuu ma ña kà'an ra ta ndava kuà'an anima ra ndaa ra. Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ñivi kuà'an chata ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña ninii ñuu Israel takà'an nàta'in ni'iin ma ndian chinuni va'a ma takua chinuni ra'ya. ¹¹ Yu'u kà'in chi'in ndo ña nduva'a kua'a' ñivi, ni kichi ninii ka'nu ma nuñ'u' ñuñivi, ña ni koo na chi'in Abraham, Isaac, ta Jacob, ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. ¹² Va ma ndian iyo yi ña ku'un ma nuu chà'nda Ndioo tiñu niku, ni jaku'un ra na ma nuu naa, ña ndava ni kuaku na ta kari'u nu'u na jà'a ña ni nde'e na tundo'o ma ikan.

¹³ Ta ikan jan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ra kùu capitán:

—Na ku'un ve'un ta na kuu yi, ma tava chinuniun ña kùu yi —kāti Jesuu chi'in ra.

Ta takan kùu yi ña ndā'a ma ra ku'vi juuni ma ora ikan.

Jesuu jànda'a ra, ñaka'nu Petu'

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

¹⁴ Takan kùu tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra ve'e Petu', ta ikan nde'e ra ña ku'vi ma ñaka'nu Petu' kändian jà'a ka'ni. ¹⁵ Ta ikan jan jänani ra nda'a' ra, ma nda'a' ña, ta kēe ma ka'ni ña. Tajan ndēta ña, ta kicha'a ndioan jà'a ña, ña kachi ndra.

Jesuu jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi

(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

¹⁶ Takan kùu ta ora cha kuaa, tajan chāndaka ndio na kua'a' ma ndian ndiso tati xaan nuu Jesuu, ña na janda'a ra na. Ta chi'in iin tu'uni ña kà'an ra nuu ma tati xaan ikan, ta kēe yi ma tichi kuñu na, ta juuni jànda'a ra kua'a' ma ndian kù'vi jà'a inga tuku nuu kue'e ndia. ¹⁷ Takan kùu yi, ikan na chinu ma tu'un kà'an ma Isaia, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku. Vati rakan te'en kà'an ra: "Ra'ya kùu ra ña jànda'a ra yo, ta ndāki'in ndi'i ra ma kue'e ndo'o yo." Takan kati ma tu'un Ndioo.

Ndian kùuni tandikun chata Jesuu

(Lc. 9:57-62)

¹⁸ Ta ora nde'e Jesuu ña nduva'a kua'a' ñivi chikonuu na ra, tajan nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra, ña na ketachiyo ndra inga chiyo ma lakuna. ¹⁹ Ta ikan jan chājayatin iin matru ña jākua'a' tutu Ndioo ma nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Matru, kùunji ku'in chataun ndanikuni ma nuu kuà'un —kāti ra.

²⁰ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Taku ma yukui iyo yavi nuu kixi ndri, ta ma saa iyo taka ndri ndia, va yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, na töve iyo ni nuu kundii ma xinji —kāti Jesuu.

²¹ Tajan iin ma ndra jākua'a chi'in ra, te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ña na ku'un ji'nai kukuchj ma tatái —kāti ra.

²² Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na'a chatai, ta na ku'vaun ña na kuchi ma ndian töve chinuni ma ta'an na —kāti Jesuu.

Jakutaxin Jesuu ma savi tati chi'in takuii

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

²³ Tajan ndāa ndio Jesuu ma tichi varku, chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra ndia. ²⁴ Ta ikan kacha'an ndra, ora kōyo ndio ma savi tati nduva'a ka'nu chata ndra ña endee chikonuu ma ola ma varku ndra. Va ma Jesuu kixi ndicha ra kändii ra tichi run. ²⁵ Tajan chājandakoo ndio ma ndra jākua'a chi'in ra ra, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—iYo'o Racha'nu, na jakakun ndi, vati chani sa'vi ndi! —kāti ndra.

²⁶ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra: —¿Ta naja ya'a ndasii ndo? ¿A ya'aga tia chinuni ndo ña jà'a ndo takan?

Tajan ndēta ndio ra, ta kīcha'a ra kà'an xaan ra nuu ma savi tati chi'in ma tañu'u, ta ndisaa yi kūtaxin. ²⁷ Ta ikan jan ndava kuà'an anima ndra kīndoo ndra, ta te'en kīcha'a ndra chikatu'un ta'an ndra:

—¿Ta nda ra kùu ra'ya ña, nda ma tati chi'in tañu'u, jàchi'in ña kà'an ra? —kàti ndra.

Nuu ndā'a uvi ma ndra ndiso tati xaan ñu'u' Gadara

(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

²⁸ Ta ora cha kētachiyo ndio Jesuu inga chiyo ma tañu'u nuu kandii ma ñu'u' Gadara, ta ikan kēe uvi ta'an ma ndra ndiso tati xaan tañu ma nuu ñaña, ta chājayatin ndra ndra nuu Jesuu. Ta ndrakan ti endee kùu ya'a ni'iin ñivi ma nuu ka'iin ndra ti, ya'a tivi xini ndra jà'a yi. ²⁹ Tajan ndrakan te'en kīcha'a ndio ndra nda'yu ndra jà'a yi:

—¿Koto kī'viun chi'in ndi, yo'o Jesuu, ra Se'e Ndioo! ¿A vāchi jānde'un tundo'o ndi antea ña keta ma kivi ña ni jakutuni ma Racha'nu Ndioo kuati ndi? —kàti ndra chi'in ra, jà'a ma tati xaan ikan.

³⁰ Ta chika ma nuu ka'iin ndra, ikan ndē'e yi ña ka'iin kua'a' va'a kini, ña chāchi ndri kachika ndri. ³¹ Tajan te'en jānini ndio ma tati xaan ña ka'iin tichi kuñu ndra ma Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—Tu kùuniun tavaun ndi tichi kuñu ndra, na ku'vaun ña ki'vi ndi tichi kuñu ma kini ña ka'iin kachachi ndakan —kàti yi.

³² Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in yi: —Va'ani, na ki'vi ndo —kàti Jesuu.

Tajan kēe ndio ma tati xaan tichi kuñu ndra, ta kī'vi yi tichi kuñu ma kini, ta ndisaa ndio ndri kāndakunu ndri kuà'an ndri iti' nuu iyo iin xa'va nuu kandii ma lakuna, ta ikan kà'a ndri, ta chi'i ndri. ³³ Ta ma ndra jākua'ndri, kāchinu ndra ti yū'vi ndra. Ta ora chāa ndra ma ñuu, ta kīcha'a ndra nātu'un ndra nuu ma ñivi ña ta'an ma kini chi'in tandi'i ña ta'an ma ndra ndiso tati xaan ndia. ³⁴ Tajan tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu ikan, chānde'e na nuu ndaa Jesuu. Ta ora ndē'e na ra, ta kīcha'a jānini na ra ña na kēe ra ma ñuu ikan.

9

Jesuu jānda'a ra iin ra kūyutun

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

¹ Takan kùu tajan ndāa ndio Jesuu tichi iin varku, ta kētachiyo ra inga chiyo lakuna, ta chāa ndio ra ma nuu kùu ñuu ra. ² Ta ikan chāndaka ndra iin ra kūyutun nuu ra iin nuu ti'va. Ta ora ndē'e Jesuu ña

iin ndra ya'a chìnuni ma ña jà'a ndra kùu ndra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra ku'vi:

—Na sii kuuniun yo'o se'yu, ti cha jākua'nunij ma kuatiun, —kàti Jesuu chi'in ra.

³ Tajan iin ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo, te'en chānini ndra ña kà'an Jesuu takan: “Iin kuati kùu ma ña jà'a ra chata Ndioo, cha'a' ña kà'an ra takan.” Takan chānini ndra. ⁴ Va tava Jesuu cha chito ra naja kua chānini ndra, yakan va te'en chīkatu'un ndio ra nuu ndra:

—¿Ta naja mama ña kini indii ma chinituni ndo? ⁵ Ta, ¿nda tu'un kùu ma ña tōve ndetiñu ña iyo yi ña kà'in?, kùuni ndo. ¿A va'aga ña ka'an yo: “Cha jākua'nunij ma kuatiun”, a ña kà'an yo: “Ndeta, ta kakaun”? kùuni ndo. ⁶ Va'ani, ni jana'i nuu ndo ña ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, iyo ndatu ra ña jākua'nuni ra kuati ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi.

Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kūyutun:

—Na ndetaun, ta tika'nun chitoun, ta ku'un ve'un —kàti Jesuu.

⁷ Tajan ndēta ndio ma ra kūyutun, ta kuà'an ra ve'e ra. ⁸ Ta ora ndē'e ma ñivi ña chūndaa ma ra kūyutun, ta ndava kuà'an anima ndio na, ta kīcha'a na jākua'nu na Ndioo cha'a' ña iyo ndatu Jesuu kuenda ña jākua'nuni ra kuati ñivi.

Jesuu kàna ra ma Mate

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Takan kùu tajan kēe ndio Jesuu ma ikan, ta ndē'e ra iin ra nāni Mate ña nāndi ra nāka'an ra xu'un' kuenda ma ñuu Roma. Ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Na'a chatai —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan ndēta ndio ma Mate, ta tādikun ra chata ra.

¹⁰ Takan kùu tajan chāa ndio iin kivi ña nāndi Jesuu chāchi ra nuu iyo ve'e Mate chi'in kua'a' ndra nāka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, chi'in inga tuku ma ndra jà'a kuati. Ndisaa ndrakan chāa ndra chūnandi ndra mesa xiin Jesuu, ta chi'in ndra jākua'a chi'in ra ndia. ¹¹ Ta ora ndē'e ma ndra fariseu ña iin kachachini ndra chi'in Jesuu, tajan te'en chikatu'un ndio ndra nuu ma ndra jākua'a chi'in ra:

—¿Ta naja nāndi ma ra kùu matru ndo chāchi ra chi'in ma ndra nāka'an xu'un' kuenda ma ñuu Roma, ta chi'in ma ndra jà'a kuati? —kàti ndra chi'in ndra.

¹² Tajan ora chīni Jesuu ña takan kà'an ndra, ta te'en nāka'an ra nuu ndra:

—Taku ma ndian iyo va'a, na tōve chiniñu'u na ndian jà'a tatan, ti ma ndian chiniñu'u yi kùu ma ndian ku'vini. ¹³ Na ku'un ndo, ta na kutu'va ndo ma tu'un

Ndoo nuu kà'an yi te'en: "Yu'u kùunì ña na kunda'vini ndo ta'an ndo, ta tòve kuunj ña ka'ni ndo kiti, ta sòkó ndo nui." Vati yu'u tòve vachì kuenda ma ndian iyo va'a, ti yu'u vachì kuenda ma ndian ja'a kuati, ikan na sama na ma kua iyo na —kàti Jesuu.

Nuu chikatu'un na nuu Jesuu, naja tòve ndita yu'u ndra

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴ Takan kuu tajan na ndra chàkunuu chi'in Xuva, ra jakunduta, chajayatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta naja ndyu'u chi'in ma ndra fariseu, nduva'a jàndita ndi yu'u ndi? Ta ma ndra jakua'a chi'un, ¿naja tòve? —kàti ndra.

¹⁵ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma ñivi jàndakutu'un ma ra tanda'a, ¿a nda'vi kùuni na ora juuni ndaa ra chi'in na ma viko tànda'a?, kùuni ndo. Tòve nda'vi kùuni na ma ora ikan. Va ni chaa iin kivi ña ma ra tànda'a ni kundachiyo ra xiin na, tajan kuu jandita ndio na yu'u na.

¹⁶ "Ta ni'iin ñivi na kuu nataa ta'an na ja'ma cha'nu chi'in ita'vi ma ja'ma chaa, vati ma ja'ma chaa, jandoluxu yi ma ja'ma cha'nu, ta vi'a ka'vi nàkaa ma nuu ta'nda yi ja'a yi. ¹⁷ Ta juuni na kuu taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii cha'nu, vati tu ja'a yo takan, ta ni ka'ndi yi, ta ma ñii cha'nu, chi'in ma vinu chaa tivi yi. Yakan va iyo yi ña taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii chaa, ikan ninduvi yi kuu jakuenda yi yi.

Ña se'e Jairo, ta ña kè'e ja'ma Jesuu

(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

¹⁸ Ta ora juuni ndaa Jesuu kà'an ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi, tajan iin ma ra kùxini nuu ma ndian judú, chāa ra nuu Jesuu, ta chūnandi chiti ra, ta te'en nàka'an ra:

—Já chi'í kuui ma ña se'e, va tu ku'un, ta jundun nda'un ma xinian, ta ni nataku ndikoan —kàti ra chi'in Jesuu.

¹⁹ Tajan ndeta ndio Jesuu, ta kuà'an ra chi'in ra ma ve'e ra chi'in ma ndra jakua'a chi'in ra ndia. ²⁰ Ta juuni ma ikan kuà'an iin ña'a, ña cha iyo uchi uvi kuiya ña kù'vian ja'a ma niian. Yakan chajayatian ña iti' chata Jesuu, ta jananian nda'a ña ma cha'a ja'ma ñu'u ra. ²¹ Vati yakan, te'en chānini ña: "Jitu chi'in ña jananinio ma nda'a' yo ja'ma ra, ta ndova'a yo", kùunian. ²² Va ora chikoni'i Jesuu iti' chata ra, ta nde'e ra ña, ta te'en nàka'an ra chi'an:

—Na sii kuuniun yo'o se'yu ti cha ndova'un ja'a ña chiniun —kàti Jesuu chi'in ña.

Tajan juuni ma ora ikani ndā'a ña.

²³ Ta ora chāa Jesuu ve'e ma ra kùxini nuu ma ñivi judú, ta nde'e ra ña cha iyo tu'va ma ndra musika ña ni tivi ndra ma nuu ni kukuchi ña. Ta ma ñivi nduva'a ni'i kachaku na. ²⁴ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kee ndo ma tichi ve'e, vati ma ña tivaa i'ya, tòve chi'í ña, ti kixinian —kàti ra.

Ta ma ñivi java kachakú ndaa na ra, ña kà'an ra takan. ²⁵ Va ndisaa na kàtava ra, tajan k'vi ndio ra ma tichi ve'e nuu kandii ma ña chi'í, ta tiin ndio ra nda'a' ña, ta ndeta ña. ²⁶ Takan kuu tajan ninii kuui ma ñu'u' ikan chitakuati ma ña ja'a Jesuu.

Jesuu jànda'a ra uvi ta'an ndra kuaá

²⁷ Ta ora kēe ndio Jesuu ma ikan, tajan uvi ta'an ma ndra kuaá, te'en kicha'a ndra kanachaa ndra ora tándikun ndra chata ra:

—iNa kunda'viniun ndyu'u, yo'o ra kuu se'e racha'nu David! —kàti ndra chi'in ra.

²⁸ Ta ora k'vi ndio Jesuu ma tichi ve'e, ta ikan jan chajayatin ninduvi ma ndra kuaá nuu Jesuu, ta te'en kicha'a ra chikatu'un ra nuu ndra:

—¿A chānini ndo ña kuu ja'i ma ña kùuni ndo? —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nàka'an ndra:

—Kuu ja'un yi —kàti ndra.

²⁹ Tajan jānani ndio Jesuu nda'a' ra ma tinuu ndra, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—iNa kuu yi ma tava chiniun ndo! —kàti Jesuu.

³⁰ Tajan nānde'e ndio ndra. Ta te'en kātitu'un kachin Jesuu nuu ndra ma ña iyo yi ña ja'a ndra:

—Koto kātitu'un ndo ma ña ja'i chi'in ndo nuu ni'iin ñivi —kàti Jesuu chi'in ndra.

³¹ Va juuni takā'an kee kua'a' ndra ku'un ndra, ta kicha'a ndra kātitu'un ndra nuu ndisaa ñivi iyo ninii ma ñu'u' ikan, ma ña ja'a Jesuu chi'in ndra.

Jesuu jànda'a ra iin ra ñi'i

³² Ta ora juuni yanga kēe na ma tichi ve'e ikan, tajan kēta iin ndian chāndaka na iin ra ñi'i ña ndiso tati xaan nuu Jesuu. ³³ Ta ora cha tāva ndio Jesuu ma tati xaan tichi kuñu ra, ta kicha'a ndio ra kà'an ra. Ta ma ñivi ndava kuà'an anima na, ta te'en nàka'an ndio na:

—iNi'iin cha'a' takā'an nde'o iin ma ra ja'a takan ma ñuu Israel! —kàti na.

³⁴ Va ma ndian fariseu te'en kà'an na:

—Ra'ya tāva ra ma tati xaan ña indii tichi kuñu ra juuni chi'in ndatu ma ku'i'na, ña kuu chito'o ma tati xaan —kàti na.

Jesuu kunda'vini ra ma ñivi

³⁵ Takan kuu ta Jesuu chàkunuu ra tandi'i ñuu, chi'in kuariya, ña jana'a ra

nuu na, tali'in ma tichi veñu'u kuati ña iyo ma nuu iyo na. Ikan chàkunu ra kàtitu'un ra nuu na ma tu'un va'a Ndioo naja kua kuu ma nuu chà'nda ra tiñu. Ta juuni jànda'a ra tandi'i nuu ma ndian ku'vi jà'a ma tundo'o xaan, ta inga tuku kue'e u'vi na ndia. ³⁶ Ta ora nde'e ndio ra ña ya'a ga kua'a' ma ñivi ka'iin, ta kùnda'vini ra na, ti ya'a ga nda'vi kùuni na, ta chitatu na ndia, tava kùuni ma mvechala ña tüvi iyo pato. ³⁷ Tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Ndicha ña ma ndatiñu cha kèta nuu tachio ya'a ga kua'a' yi, va ma ndra jàtiñu chi'in yi ya'a lichin ndra. ³⁸ Yakan va na ndakan ndo nuu ma Racha'nu chito'o ma ndatiñu, ña na tachi ra tiá ma ndra kichi jàti'vi yi —kàti Jesuu.

10

Jesuu kàchin ra ndi uchi uvi ndra ni kuu tatun ra

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

¹ Tajan kàna ndio Jesuu ma ndi uchi uvi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta jàna'a ra nuu ndra, naja kua iyo yi ña ja'a ndra, ta tàva ndra ma tati xaan ña ndiso ñivi, ta naja kua iyo yi ña ja'a ndra, ta jànda'a ndra tandi'i nuu ma kue'e ndo'o na, ta ña u'vi na ndia. ² Na'a kuu sivi ma ndi uchi uvi ma ndra kuu tatun Jesuu: Ma ra nunuu, nàni ra Simón, ra juuni jàkunani Jesuu Petu' ndia, chi'in ra yani ra André, ta Jandiau chi'in ra yani ra Xuva, ndra kuu se'e, ra nàni Zebedeu. ³ Ta Lipe chi'in Tolo, Toma, chi'in Mate, ña kuu ra iin ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu ña nàni Roma. Ta Jandiau, ra kuu se'e Alfeu, chi'in Lebeu, ra juuni nàni Tadeu ndia. ⁴ Ta Simón, ra kùuni kuati chi'in ñuu Roma, ta Juda Iscariote, ra ni xikoña'a ma Jesuu tiá iti' nuu.

Jesuu tàchi ra, ndra jàkua'a chi'in ra, ña na kukatitu'un ndra tu'un Ndioo

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵ Takan kuu tajan tàchi ndio Jesuu ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra chi'in ma tu'un i'ya:

—Koto kù'un ndo ma ñu'u' nuu iyo ma ndian töve chìnuni, ta koto kù'vi ndo ma ñu'u' Samaria ndia. ⁶ Va'aga ña na ku'un ndo ma ñu'u' Israel, nuu kandoyo ma ndian kuu takua kuu ma mvechala ña kuànaa. ⁷ Ikan na ku'un ndo, kukatitu'un ndo nuu na, ña cha vachi kuyatin ma nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu iyo ma iti' andivi. ⁸ Na janda'a ndo ma ndian ku'vi, ta janda'a ndo ma ndian ndo'o kue'e ta'yu, ta jànataku ndo ma ndian chi'í. Ta juuni na tava ndo ma tati xaan ña iyo tichi kuñu ñivi ndia. Ta töve iyo yi ña naka'an ndo

xu'un' cha'a' ña jà'a ndo tatan na, ti ni'i saani ndo ma ndatu i'ya.

⁹ 'Ta töve iyo yi ña kunda'a ndo oro, ni plata, ni cobre, ¹⁰ ta ni yunu ndo ma tichi iti' kuà'an ndo. Na kunda'a ndo iin chaku'uni ma ja'ma ndo, ta koto kùnda'a ndo inga ndichan ndo, ni yutun vatun ndo ndia, ti ma ndra jàtiñu, ni ni'i sani ndra jitu ma ña kachini ndra.

¹¹ 'Ta ora ni chaa ndo iin nuu kandii iin ñuu a iin kuariya vali, na nanduku ndo iin ndian va'a ña iyo tundeeni ndo chi'in, ta kindoo ndo chi'in na ma ve'e na, nda kati keta ma ora ni ku'un ndo. ¹² Ta ora ni ki'vi ndo ma ve'e na, iyo yi ña kaña'a ndo te'en chi'in na: "Ndioo na koo chi'in ndo", kati ndo. ¹³ Ta tu ma ñivi iyo ma ve'e ikan, tiñu'u na ma ña kà'an ndo, na koo vii na takua ma tu'un kà'an ndo chi'in na. Va tu töve tiñu'u na ndo, na töve ni koo vii na takua kà'an ndo chi'in na. ¹⁴ Ta tu töve ndakimani na ndo, ta ni töve jàchi'in na ma ña kà'an ndo, va'aga ña na kee ndo ma ve'e na, a ma ñuu nuu iyo na, ta jàkisi ndo ma yuyaka ka'iin cha'a' ndo. ¹⁵ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña ma kivi ni chaa ma ora ni jakutuni Ndioo kuati ñivi iyo ñuñivi, nduva'aga ni nde'e ma ñivi iyo ñuu ikan tiá tundo'o, kua ma ñivi chiyo ma ñuu Sodoma chi'in Gomorra.

Nuu nde'e ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu tundo'o

¹⁶ 'iNa nde'e ndo! Ndyo'o ndian kuu ndo takua ma mvechala ta yu'u ni tachì ndo tañu ma kiti xaan ña nàni lobo. Na ndakuu ndo ndian yati, takua yati ma koo, ta juuni na kuu ndo ndian ika, takua kuu ma livi. ¹⁷ Na kumi kuenda ndo ndo, vati ni jaya'a na ndo nda'a ma ndra tiñu, ta ni kani ndra ndo ma tichi veñu'u kuati na. ¹⁸ Ta juuni ndava ni jaya'a ndra ndo, nda'a ma ndra kuvien, chi'in nda'a ma ndra kuu rey, cha'i. Takan ni kuu yi, ikan na kàtitu'un ndo ma tu'in nuu ndra, chi'in nuu ma ndian töve chinuni ndia. ¹⁹ Va ma ora ni jaya'a ndra ndo nda'a ma ndra tiñu, na nàkanini ndo cha'a' ma ña ni ka'an ndo, a cha'a' ña naja kua iyo yi ña ka'an ndo, ti ora ni chaa ma ora ikan, maa ma Ndioo kuu ra, ña ni ki'vi ra chinituni ndo, ta katitu'un ra naja kua iyo yi ña ka'an ndo. ²⁰ Vati na yöve maa ndo kuu ma ndian ni ka'an, ti ma ra ni ka'an naja kua ka'an ndo. Ma tichi chinituni ndo kuu ma Tati Í ma Ndioo Tatá ndo.

²¹ 'Ma tiempu ikan ni ku'va ndra juuni ma ndra kuu yani ndra, ña na ka'ni na ndra, ta ma ndra kuu tatá, ni ku'va ndra juuni ma ndra kuu se'e ndra ndia. Ta ma ndra se'e ndra ni chikoni'i ndra nuu ma tatá ndra, ta ka'ni ndra ndra. ²² Ta tandi'i

ñivi iyo ñuñivi, ni kuxaani na nde'e na ndo cha'i. Va ma ndian jandeeni na ña koo va'a na chi'in ma tu'in, nda kati ya'a ma tundo'o ikan, ni kakú na. ²³ Ta ora ndikun na ndo ma iin ñuu, na kunu ndo ku'un ndo inga ñuu, vati ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, ni kichi ra antea ña jachinu ndo katitu'un ndo ma tu'un Ndioo ninii ka'nu ma ñuu Israel.

²⁴ 'Ta nĩ'iin ma ndra jàkua'a chi'in matru, na töve ka'nuga ndra kua ma ra kùu matru ndra, ta nĩ'iin ma ndra jàtiñu, na töve ka'nuga ndra kua ma chito'o ndra ndia. ²⁵ Vati ma ndra jàkua'a, iyo yi ña kindoo va'ani ndra, chi'in ña na chaa ndra koto ndra tava chito ma matru ndra. Ta ma ndra jàtiñu, na kindoo va'ani ndra chi'in ña na chaa ndra koto ndra tava chito ma ra chito'o ndra ndia. Ta tu yu'u kùu ma ra kuxini nuu iyo ve'e, ta ma ñivi kà'an na ña ma kui'na Beelzebú kùu. Tu takan kà'an na yu'u, çnaja kua çhanini ndo ña ni kà'an na chata ma ndian iyo kuendai ndia?, tuva takan.

Nuu kà'an yi nda yo iyo yi ña yu'vio nde'o

(Lc. 12:2-9)

²⁶ 'Yakan va na yu'vi ndo nde'e ndo ma ñivi. Vati na töve iyo nĩ'iin tu'un xe'e, ña kùu kundii xe'e kua'a' tiempu, ti ninii chito ma ñivi yi. Ta ni inga tuku ma ña indii xe'e na kùu kindoo yi takan kua'a' tiempu ndia. ²⁷ Ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo ma nuu naa i'ya, na jaketa ndo yi ma nuu ndichin nuu ma ñivi, ta ma tu'un ña nàtu'in, ña chitoni maa yo, na ndaa ndo ma chata ve'e, ta kanachaa ni'i ndo yi nuu ma ñivi. ²⁸ Na yu'vi ndo nde'e ndo ma ndian chà'ni ma kuñu yo, vati na kùu ka'ni ma tati ma anima yo. Va'aga ña na yu'vi ndo nde'e ndo ma Racha'nu Ndioo, ti rakan kùu ra, ña kùu jandi'i ra nuu ma kuñu ndo, chi'in ma tati ma anima ndo, ta jaku'un ra yi andaya'.

²⁹ 'Ta, ça kùu jata ma ñivi uvi ta'an saa kuati chi'in iin pesuni?, kùuni ndo. Ta na kùu koyo ndrri ma nuñu'u' i'ya, tuva na chà'a ma Ndioo ña jà'a ndrri yi ndia. ³⁰ Vati nda ma ixi xini ndo, cha kà'vi va'a ma Racha'nu Ndioo ta'ii'iin yi. ³¹ Na yüvi ndo, ti vaji kua'a' ma saa kuati ikan, va na tüvi ka'nuga ndaa ndrri kua maa ndo.

Na katitu'un yo ña çhinuni yo tu'un Jesucristu nuu ka'iin kua'a' ñivi

(Lc. 12:8-9)

³² 'Ta tu iyo nda yo kà'an tu'in nuu ka'iin kua'a' ñivi, nda mai ni ka'in cha'a' na nuu ma Tatái, ra iyo andivi ndia. ³³ Va ma ndian kà'an ña töve nàkoto na yu'u nuu ka'iin kua'a' ñivi, nda mai ni ka'in ña töve

nàkotoi na nuu ma Tatái, ra iyo andivi ndia.

Cha'a' Jesuu kùu yi ña kèe siin ma ñivi (Lc. 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ 'Koto nàkanini ndo ña yu'u vachi ja'i ña na koo va'a ma ñivi iyo ñuñivi, ti na yüvi takan kùu yi. Vati yu'u vachi ja'i ña na kanita'an ndo chi'in ta'an ndo. ³⁵ Ti vachi ja'i ña na kanita'an ma ndra'ii, chi'in juuni ma tatá ndra, ta ma ñivi ña'a, chi'in juuni ma'á vi, ta ma ñivi çhanu, ni kanita'an vi, chi'in ña ka'nu vi ndia. ³⁶ Ta takan kùu yi ña ta'ii'iin ma ñivi, ni kanita'an na, juuni chi'in ma ñivi na.

³⁷ 'Ta tu iyo ndian kùuniga na nde'e na ma tatá na, chi'in ma'á na, tiá kua mai, na töve iyo yi ña kuu na ma ndian iyo kuendai. Ta tu iyo nda ndian kùuniga na nde'e na ma ndra'ii se'e na, a ñivi ña'a se'e na tiá kua mai, na töve iyo yi ña kuu na ma ndian iyo kuendai. ³⁸ Ta ma ndian töve kùuni na tandikun na chatai chi'in kruu na, ikan na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o nuu kruu, ndiakana na töve iyo yi ña kuu na ma ndian iyo kuendai ndia. ³⁹ Ta ma ndian kùuni na jakakú na na nuu ndè'e na tundo'o cha'i, ni kuvi na. Va ma ndian ni kuvi cha'i jà'a ma tundo'o, ni kakú na.

Nuu n'i yo ma ya'vi yo

(Mr. 9:41)

⁴⁰ 'Ta ma ndian ki'in kuenda ndo, juuni ki'in kuenda na yu'u ndia. Ta ma ndian ki'in kuenda yu'u, juuni ki'in kuenda na ma Racha'nu tãchi yu'u ndia. ⁴¹ Ta ma ndian ki'in kuenda iin ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, cha'a' ña ra vachi kuenda Ndioo kùu ra, ni ni'i na ya'vi na, indukuni takua ni'i ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta ma ndian ki'in kuenda iin ndian ndicha va'a, cha'a' ña ndian ya'a va'a kùu na, ni ni'i na ya'vi na, indukuni takua ni'i ma ra va'a ikan yi ndia. ⁴² Ta nda ndian nikuuni, ña chà'a na jitu iin yachin takuii vichin ko'o ma ndiakuti i'ya, cha'a' ña ndian chàkunuu chi'in kùu na, ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña Ndioo ni ku'va ra ya'vi na ndia —kàti Jesuu.

11

Xuva ra jàkunduta, tãchi ra ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu Jesuu

(Lc. 7:18-35)

¹ Takan kùu ta ora çhĩnu kà'an Jesuu takan chi'in ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra, tajan kèe ndio ra ma ikan, kuàkatitu'un ra tu'un Ndioo, ta kua jàna'a ra yi nuu ma ñivi iyo ma ñuu, ña kùu nda'a' ma ñu'u' ikan. ² Ta ma Xuva, ra jàkunduta ña indii tichi vekaa, chito ndio

ra ndisaa ma ña ja'a Jistu. Tajan tachi ndio ra uvi uni ma ndra jakua'a chi'in ra ña na kunde'e ndra Jesuu, ³ ta ndakatu'un ndra te'en nuu ra:

—¿A ndicha ña yo'o kuu ma Cristu, ra iyo yi ña kichi, a iyo yi ña kuantu ndi inga ra? —kati ndra chi'in ra.

⁴ Tajan Jesuu te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndo, ta katitu'un ndo nuu Xuva, ma ña nde'e ndo, chi'in ma tu'un chini ndo. ⁵ Na katitu'un ndo nuu ra ña ma ndian kuaa, cha nde'e na, ta ma ndian koxo cha chika na, ta ma ndian ku'vi ja'a kue'e ta'yu cha nda'a na ndia. Ta ma ndian so'o cha chini na, ta ma ndian cha chi'i nataku na, ta ma ndian nda'vi chini na ma tu'un Ndioo ña jakaku na. ⁶ Na sii kuuni ma ndian endee töve ña ña chini ma ña ka'in —kati Jesuu chi'in ma ndra chakunuu chi'in Xuva.

⁷ Takan kuu ta ora cha kacha'an ndio ndra, tajan te'en naka'an Jesuu cha'a' ma Xuva nuu ma ñivi:

—¿Niyi kuu ma ña chande'e ndo ma tichi ku'u ora cha'ando? ¿A iin ndoó vixi ña jakisi tati kuu yi?, kuu ni ndo. ⁸ Ta tu yuvi takan kuu yi, ¿nda ña kuu ma ña chande'e ndo?, tuva takan. ¿A chande'e ndo iin ra ya'a va'a ja'ma ñu'u, ta vii yi?, kuu ni ndo. ¿A tüvi cha'a ndo kuenda ña ma ndian chaku'un ja'ma takan, iyo na ve'e ma ndra kuu rey? ⁹ Va na katitu'un ndo, ¿nayi kuu ma ña chande'e ndo? ¿A iin ra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kuu ra?, kuu ni ndo. Ndicha va'a ña takan kuu yi. Ta iin ra ka'nuga kuu ra kua inga ma ndra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ¹⁰ Vati nuu ma tutu Ndioo te'en ka'an yi cha'a' ma Xuva:

Yu'u, ni tachi ma ra kuu tatuin iti' nuun, ikan na jandova'a ra ma iti' nuu ni chaun, kati yi.

¹¹ Ndicha va'a ña ka'in chi'in ndo, ña ni iin ma ndra'ii iyo tañu ma ndra iyo vitin, töve ka'nuga ndra kua ma Xuva, ra jakunduta. Ta vaji ndicha ña takan kuu yi, va ma nuu cha'nda Ndioo tiñu andivi, ma ra valiga kuu ma ra ka'nuga kua ma Xuva.

¹² 'Nda ma kuiya keta Xuva, ra jakunduta, ta nda vitin, ma nuu cha'nda Ndioo tiñu andivi cha iyo kua'a' ñivi ña cha jakanaa vi ña ki'vi na kuenda yi. Ta ma ndian nanduku na naja kua ki'vi na kuenda yi, ndiakan kuu ma ndian cha kudee na ni'i na yi. ¹³ Ta ndisaa ma ndra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta chi'in ña ka'an ma ley Ndioo ña ta Moisés, katitu'un ndra naja kua ka'a ma nuu cha'nda Ndioo tiñu andivi, nda ora keta tiempu ña keta ma Xuva, ra jakunduta. ¹⁴ Ta tu kuu ni ndo chinuni ndo ma tu'un

i'ya, Xuva ra jakunduta, kuu ma ra nani Elia, ra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ti rakan kuu ma ra iyo yi kichi niku. ¹⁵ Yakan va ma ndian chata'ani taso'o ma ña ka'in, na taso'o na yi.

¹⁶ '¿Nda yo chi'in kuu jando indukuni ma ñivi iyo tiempu i'ya?, kuu ni ndo. Ndiakan kuu na tava kuu ma ndiakuati che'e, ña ma ora chunandi na chasiki na nuu ya'vi, ta ndiakan te'en kanachaa ni'i na nuu meru na: ¹⁷ "Tivi ndi tuvulu, va tüvi ni tacha'a ndo. Ta chita ndi yaa nda'vi, ta töve ni chaku ndo." ¹⁸ Vati kichi ma Xuva, ra jakunduta, ña töve ni chachi ta töve ni chi'i, ta kati ndo ña ra iyo tati xaan chi'in kuu ra. ¹⁹ Ta ikan jan kichi ndio yu'u ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ra chachi, ta chi'i ndisaa nakuyi. Ta ma ñivi ka'an na chata ra te'en: "Rakan kuu ra chachi kua'a' ta kuu ra iin ra chini, ta juuni ndikita'an ra chi'in ndian ja'a kuati, ta chi'in ma ndian naka'an xu'un kuenda ñuu Roma." Takan kati na. Va tava ma Ndioo nduva'a iyo chinituni ra, ta ma ña va'a ña ja'a Ndioo jana'a yi ña iyo chinituni ra.

Ñivi töve jachi'in ña ka'an Jesuu ni nde'e na tundo'o

(Lc. 10:13-15)

²⁰ Takan kuu tajan ndisaa ma ñuu nuu ya'a Jesuu, ma nuu ja'a ra kua'aga ma ndatu ra, kuxaan ra chi'in na ti töve ni sama na ma kua iyo na, ta te'en kicha'a ndio ra ka'an ra nuu na:

²¹ —¿Nda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Corazin! Ta, jnda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Betsaida! Vati ndicha ña nde'e ndo ma ndatu ka'nu ña ja'i ñuu ndo. Ta töve ni sama ndo kua iyo ndo. Vati tu ja'i ma ndatu ka'nu takan niku nuu ma ñivi ñuu Tiro, ta ñuu Sidón, tatiempu cha sama na ma kua iyo na niku, ta cha jana'a na yi chi'in ña chaku'un na ma ja'ma ya'a cha'nu, ta cha choso na ma yuyaa chata na ndia niku. ²² Va yu'u ka'in chi'in ndo ña ora ni chaa ma kivi ña ni jakutuni ma Ndioo kuati ma ñivi, nduva'aga ni nde'e ndo tundo'o kua ma ñivi iyo ñuu Tiro, ta Sidón. ²³ Ta ndyo'o ñivi ñuu Capernaum, ¿a chani ni ndo ña ni ndaa ndito ndo ku'un ndo andivi?, kuu ni ndo. Va töve ti nda andaya' nuu nde'e ma ndian chi'i tundo'o, ikan ni jakana'i ndo. Vati tu nuu ma ndian ñuu Sodoma, ja'i ma ndatu ka'nu niku, ma tava ja'i yi nuu ndo, ma ndian ñuu ikan, cha sama na vitin ma takua iyo na niku. ²⁴ Va ndicha va'a ña ka'in chi'in ndo, ña ma ora ni chaa ma kivi ña ni jakutuni Ndioo kuati ma ñivi, nduva'aga ka'vi, ni nde'e ndo tundo'o, kua ma ñivi ñuu Sodoma. —Takan kati Jesuu.

Na kichi ndo nui, ta ku'vai nuu nindee ndo

(Lc. 10:21-22)

²⁵ Takan kuu ta ma tiempu ikan, te'en naka'an Jesuu chi'in Ndioo:

—Ya'a jaka'nui ñun yo' Tatá, ra chà'nda tiñu andivi chi'in ma nuñu'u' ñuñivi, vati ma tu'un xe'e ña iyo chi'un, na töve nĩ jana'un yi nuu ma ndian iyo chinituni, ta ya'a chito ña kà'an, vati nuu ma ndian nda'vini jana'un yi. ²⁶ Ndicha ña takan kuu yi Tatá, ti kua kuumi maun kuu yi.

²⁷ Ta ndisaa ma ña iyo, cha naku'va ma Tatái yi nui. Ta nĩ'iin ñivi, töve nàkoto va'a na yu'u ra kuu Se'e ra, ti uvanuu ma ra nàkoto va'a yu'u, kuu ma Tatái. Ta nĩ'iin ñivi töve nàkoto va'a na ma ra kuu Tatái, ti uvanuu ma ra nàkoto va'a ra kuu yu'u, ra kuu Se'e ra chi'in nda ndian ni kuumi ña jana'i ma Tatái nuu na ndia. ²⁸ Ta ndisaa ndyo'o ndian nduva'a chitatu, cha'a' ña ya'a jatiñu ndo, ta cha'a' ña ya'a vee ndiso ndo, na kichi ndo nui, ta ku'vai nuu nindee ndo. ²⁹ Ta tandi'i ndyo'o ndian chà'tani jàchi'in ma tu'un kà'in, ndyo'o ndian chà'tani kutu'va ma ña chitoi, cha'a' ña ya'aga jàndeeni nde'i ndo, ta cha'a' ña kuu iin ra masu anima ndia. Tu ndicha ña takan jà'a ndo yi, tajan ni nĩ' ndo nuu nindee anima ndo i'ya. ³⁰ Vati ma tiñu chà'i nuu ndo ña jà'a ndo, yöve iin ña vee kuu yi kuenda ndo, ti iin tiñu ya'a ñama kuu yi —kati Jesuu.

12

Ndra jakua'a chi'in Jesuu, chà'nu ndra yoko trigu ma kivi nindeo

(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

¹ Takan kuu iin kivi ora nindee ñivi judiu, Jesuu chàkunuu ra chi'in ndra jakua'a chi'in ra iin nuu kaa trigu. Ta tava ma ndra jakua'a chi'in ra nduva'a chàñu soko ndra, yakan va kicha'a ndio ndra chà'nu ndra yoko ma trigu, ta kicha'a ndra kachachi ndra ma chiti yi. ² Ta ora nde'e ndio ma ndra fariseu ña kaja'a ndra, ta te'en naka'an ndra chi'in Jesuu:

—Na nde'un ña ja'a ma ndra jakua'a chi'un, ti ndrakan kaja'a ndra iin ña töve iyo yi ña ja'a ndra ma kivi nindeo —kati ndra chi'in Jesuu.

³ Ta Jesuu te'en naka'an ra chi'in ndra:

—¿A taká'an jakua'a ndo ma nuu kà'an yi naja kua jà'a ma David chi'in ma ndra meru ra ora chàñu soko ndra niku? ⁴ Ra'ya kivi ra ma tichi veñu'u Ndioo, ta chachi ra ma paan ií ña ka'iin ma ikan. Ta yakan ti töve iyo yi ña kachi ra yi, ta ni ma ndra kuu meru ra, ti uvanuu ma ndra kuu kachi yi, kuu ma ndra kuu sutu ni. ⁵ ¿A taká'an jakua'a ndo nuu ma Ley Ndioo ña

tāa Moisés, ma nuu kà'an yi ña ma ndra kuu sutu veñu'u, vaji töve nindee ndra ma kivi nindee yo, na yöve iin kuati kuu yi kuenda ndra? ⁶ Va yu'u kà'in iin nakuyi ña ndicha chi'in ndo, i'ya ndaa iin ra ka'nu tiaga kua ma veñu'u ka'nu ndian judiu. ⁷ Ta ndyo'o, ¿a juuni taká'an kutunini va'a ndo ma ña kà'an yi nuu ma tutu Ndioo i'ya ña kà'an ndo takan? Vati te'en kà'an yi nuu yi: “Yu'u kuumi ña na kunda'vini ndo nde'e ndo ma ñivi, ta töve kuumi ña ndakimani ndo ma Racha'nu chi'in ma kiti sòkó ndo nuu ra.” Tu ndicha ña cha chito ndo ña kà'an ma tutu taa Moisés, na töve iyo yi ña ka'ni ndo ma ndian töve iyo nĩ'iin kuati. ⁸ Ndicha va'a ña ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, iyo ndatu ra cha'a' ma kivi nindee yo.

Jesuu janda'a ra iin ra'ii nda'a' iti
(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹ Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma nuu ndaa ra ikan, ta chaa ra nuu ndaa iin veñu'u vali ma ndian judiu, ta kivi ra tichi yi. ¹⁰ Ta nde'e ra ña ma tichi yi, nandi iin ra nda'a' iti. Va tava nànduku ndra naja kua jà'a ndra, ta kà'an Jesuu iin ña tüvi va'a, ta chi'in yakan kuu nani'i ndra naja kua tisokuati ndra ra. Tajan te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A kuu janda'a yo iin ndian ku'vi ma kivi nindee yo? —kati ndra chi'in Jesuu.

¹¹ Ta Jesuu te'en naka'an ra chi'in ndra:

—¿Nda ndyo'o nikuuni, tu iyo iin mvechala jana ndo, ta nde'e ndo ña koyo ri iin tichi soko kono, ma kivi nindee ndo, a töve iyo yi ña ku'un ndo, ta tava ndo ri?, kuumi ndo. ¹² Tu tavani'i yo ndrikan ña kuu ndrĩ iin kitini, kuumi yi ka'an yi ña, jyo ga kuenda yi ña tavani'i yo iin ra'ii kua ma mvechala! Cha'a' yakan kuu yi ña, kuu ja'a yo ma ña va'a ma kivi nindeo.

¹³ Tajan te'en naka'an ndio Jesuu chi'in ma ra nda'a' iti:

—Jànaakee nda'un —kati Jesuu chi'in ra.

Tajan jànaakee ndio ra ma nda'a' ra, ta kindoo va'a va'a yi, kua kaa ma inga chiyo nda'a' ra. ¹⁴ Ta ora kēe ndio ma ndra fariseu ma tichi veñu'u ikan, tajan kicha'a ndra jando'iin tu'un ndra, naja kua iyo yi ña jà'a ndra, ta ka'ni ndra Jesuu.

Nuu kàtitu'un iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, naja kua ta'an Jesuu

¹⁵ Takan kuu ta ora chito Jesuu ña takan chà'nini ma ndra fariseu, tajan kēe ndio ra ma ikan, ta nduva'a kua'a ñivi tãndikun na chata ra. Ta janda'a Jesuu tandi'i ma ndian ku'vi, ¹⁶ ta kàtitu'un ra nuu na ña koto kàtitu'un na nuu ka'iin kua'a' ñivi nda ra kuu ra. ¹⁷ Te'en kuu yi, ikan na chinu ma tu'un kà'an ma Isaia, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ma ora kà'an ra te'en:

¹⁸ Ra'ya kùu ma ra jà'a tiñu nui, ra káčhjn, ta ra ya'a kùunj nde'i, ña ya'a chisiij nde'i. Ni jakoyoi ma Tati Íí chata ra.

Ta rakan ni katitu'un ra nuu ñivi iyo ninii ka'nu ñuñivi naja kua kuu ndakuu na ñivi ndaa kuenda Ndioo.

¹⁹ Na töve ni natu'un ra chí'in ma ñivi, ta na töve nda'yu ni'i ra nuu na ndia, ta ni nñ'iin ñivi töve ni kuni na ma tati ra ma kai ndia.

²⁰ Ta juuni na töve ni ka'nu ra ma ndoo ña cha tā'nu,

ta ni töve ni nda'va ra ma mecha ña ja kicha'a ndañu'ma yi,

nda kati jakanaa ji'na ra ma ñivi kuenda ra, tajan ni jandi'i ra nuu ma kuati.

²¹ Ta ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi ni jandeeni na kuatu na, nda kati ni ja'a ra ña na koo va'a na.

Nuu tisokuati na Jesuu, ti ka'an na ña chí'in ndatu kui'na janda'a ra ma ñivi ku'vi (Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²² Takan kuu tajan chándaka ma ñivi iin ra ndiso tati xaan ña kuaá ta ñi'i nuu ma Jesuu. Ta ma Jesuu jända'a ra ma tinuu ra chí'in ma yu'u ra, ikan na kuu ndé'e ndiko ra ta juuni kuu ka'an ra ndia. ²³ Tajan ndisaa kuii ma ñivi, ndava kuà'an tati na, ta te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿A yuvi ra se'e David kuu ra'ya?, kùuni ndo —kàti na.

²⁴ Ta ora chíini ndio ma ndra fariseu ña takan kà'an na, tajan te'en kicha'a ndra kà'an ndra:

—Ma kui'na nàni Beelzebú ña kuxini nuu ma tati xaan, yakán' kuu ma ña chā'a ma ndatu ikan nuu ra'ya, ikan na kuu tava ra yi kuñu ma ñivi —kà'an ndra.

²⁵ Va tava Jesuu cha chito ra naja kua chànini ndra, yakan va te'en kicha'a ndio ra kà'an ra nuu ndra:

—Tu kànita'an ñivi iyo iin ñuu juuni chí'in maa na, ni ndi'i nuu na. Ta tu iyo ñivi iyo iin ve'eni ta kanita'an na juuni chí'in maa na, ni ndi'i nuu na chí'in ndia ma ve'e na ndia. ²⁶ Ta juuni kà'in ña tu kànita'an ñivi Satanaa chí'in juuni maa na, juuni ni ndi'i nuu na, vati na kuu kanita'an ma kui'na juuni chí'in ma ñivián'. Ti tu ja'án' takan, numini ni ndi'án' chí'in ñivián'. ²⁷ Tu chànini ndo, ña chí'in ndatu Beelzebú tàvai ma tati xaan, tajan juuni ma ndian tàva tati xaan ndiso ma ñivi ña iyo tañu ndo, juuni maa na ni tisokuati na ndo, ti tüvi va'a chànini ndo. ²⁸ Vati tu yu'u tàvani'i tati xaan ndiso ñivi chí'in ndatu Ndioo, yakan kùuni yi jana'a yi ña cha iyo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu chí'in ndo. ²⁹ ¿Nayi iyo yi ña ja'a iin ñivi, ta kuu ki'vi na su'u na ve'e iin ra ya'a ni'i?, kùuni ndo. ¿A töve iyo yi ña ku'ni ji'na na ra?,

kùuni ndo. Ndicha ña kuu ja'a na yi, uvaa ña tu jà'a na takan.

³⁰ 'Ma ndian töve iyo kuendai, ndian xaani nde'e yu'u kuu na. Ta ma ndian töve ndàki'in ma tu'un kà'in, va kàtitu'un na inga tuku tu'un ña jàkanuu yi xini ma ñivi, ndiakani töve ñivi kuendai kuu na ndia.

³¹ 'Yakan va yu'u kà'in ña ma Ndioo, jàka'nuni ra kuati ma ndra'ii, chí'in tandi'i ma tu'un ti'ini ña kà'an ndra ndia. Va tu kà'an ti'ini ndra chata ma Tati Íí Ndioo, na töve ni jàka'nuni ra ma kuati ndra tuva takan. ³² Ta tu kà'an ti'ini ma ñivi chata ma ra Se'e ñivi táchi Ndioo, ma Racha'nu Ndioo ni jàka'nuni ra ma kuati. Va tu kà'an ti'ini na chata ma Ra Tati Íí Ndioo, töve ni jàka'nuni ma Ndioo kuati na, ni ma ñuñivi ña iyo vitin, ta ni ma ña ni koo iti' nuu töve ni ja'a ra yi ndia.

Nuu kà'an yi ña chí'in ma chiti yutun, cha chito yo nda yutun kuu run (Lc. 6:43-45)

³³ 'Tu táchi ndo iin yutun va'a, ni ku'va run ma chiti va'a kachi ndo. Ta tu töve va'a ma yutun táchi ndo, ni ku'va run ma chiti va'a'. Ta takan kuu yi ña chí'in ma chiti run, cha nakoto yo nda yutun kuu run. ³⁴ ¡Ndyo'o tatá ndian xaan tava xaan ma koo! ¿Naja kua kuu yi ña kà'an ndo ma tu'un vii ta va'a, ta juuni maa ndo kuu ma ndian kini? Ndisaa ma tu'un ña kà'an ma anima yo, yakan kuu ma ña kà'an yo. ³⁵ Vati taku ma ra'ii va'a, maaaa ña va'a kuu ma ña kà'an ra, ti ña va'a kuu ma ña iyo tichi anima ra. Ta ma ra'ii ña töve va'a, maaaa tu'un kini kuu ma ña kà'an ra, ti ña kini kuu ma ña iyo tichi anima ra. ³⁶ Ta yu'u kà'in ña ma kivi ña ni jakutuni ma Ndioo kuati ma ñivi, tandi'i ndo iyo yi ña ku'va ndo kuenda cha'a' ma nda tu'un kini nikuuni ña kà'an ndo ndia. ³⁷ Vati juuni cha'a ma tu'un ña kà'an ndo, yakan kuu yi ña ni jandondaa yi ma kuati ndo, tuva ndian iyo kuati kuu ndo a töve.

Iyo ndian jà'a kuati, ña chikan na ña na jana'a Jesuu iin seña ka'nu nuu na (Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸ Tajan uvi ini ndra fariseu, chí'in ndra kuu matru ña jàkua'a tutu Ndioo, te'en nàka'an ndra chí'in Jesuu:

—Matru, kùuni ndi nde'e ndi ña na ja'un iin ndatu —kàti ndra.

³⁹ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chí'in ndra: —Ma ndian kini, chí'in ndian töve iyo tundeeni Ndioo chí'in kuu ma ndian chikan na ña na ja'i iin ndatu ndé'e na. Va yu'u kàti ti tüva ga ni jana'a Ndioo ndatu nuu na, vati uvaa ma ndatu ña jà'a Jonás taji'na. Yakani kuu ma ña ni nde'e na. ⁴⁰ Vati takua ta'an ma Jonás ña chündii ra uni kivi, ta uni chanikuaa tichi

ma tiaka' ka'nu, juuni takan ni ta'an yu'u ra kùu Se'e ñivi tachi Ndioo, ti ni kundii ra uni kivi, ta uni chanikuaa tichi ñu'u' ndia. ⁴¹ Yakan va ma ñivi chíyo ñuu Nínive ni jaketa ndiko Ndioo na, tajan ni tachi ra na ña na tisokuati na ñivi iyo tiempu i'ya ora ni tiku'va ra kuati ñivi. Vati ma ñivi ñuu Nínive ndákoo na kuati já'a na ta chíkoni'i ndiko na iti' Ndioo ora kátitu'un Jonás tu'un Ndioo nuu na. Yakan va yu'u ra kátitu'un nuu ndo ka'nugai kua Jonás. ⁴² Vati ora ni chaa tiempu ña ni tiku'va Ndioo ma kuati já'a ndisaa ñivi, juuni ni jaketa ra iin ña'a kùu reina ña chà'nda tiñu nuu ñivi chíyo iti' xuu. Ta yakan kùu ma ña ni tachi Ndioo ña na tisokuatian ndo ora ni tiku'va ra kuati. Vati yakan kichian iin ñuu ya'a chika, tajan jáchi'an tu'un Ndioo ña ká'an Rey Salomón taji'na. Va vitin yu'u kùu iin ra ka'nu ga kua Rey Salomón.

Nuu kà'an yi cha'a' ma tati xaan ña chíkoni'i ndiko yi tichi kuñu iin ra'ii
(Lc. 11:24-26)

⁴³ Ora kée iin ma tati xaan tichi kuñu iin ra'ii, chàkunuu yi ma nuñu'u' ití nànduku yi nuu kùu nindee yi. Ta tu tòve nàta'an yi ma nuu nindee yi, ta kicha'a ndio yi nákanini yi te'en: ⁴⁴ "Va'a ga ña chíkoni'i ndikoi ma ve'e nuu chíyoi niku", kàti yi. Tajan ma ora chíkoni'i ndio yi, ta nàta'an yi ma ra'ii ikan ña kàa ra tava kàa iin ve'e ña túva ña koo tichi, ña vii va'a náti'vi yi, ta ndóva'a va'a yi. ⁴⁵ Tajan kuà'an ndio yi, ta játi'vi ta'an yi inga ucha ta'an ma tati xaan ga kua maa yi, ta ndisaa ndio yi ki'vi yi tichi kuñu ma ra'ii ikan, ta ma nuu ndi'i nia ka'vi ga nde'e ra tundo'o já'a yi, kua ma ora kicha'a yi. Ta takan ni ta'an ma ndian kini ña iyo ma ñuñivi i'ya vitin.

Chàa ma'a Jesuu, chi'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra ma nuu ndaa ra jàna'a ra
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Juuni ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ma ñivi, ora chaa ma ma'a ra, chí'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra, ña kùuni vi natu'un vi chí'in ra. Va tava kindoo vi ma nuke'e, ti nī kuu ki'vi vi. ⁴⁷ Yakan va iyo iin yo kée chàkatitu'un nuu Jesuu, ta te'en náka'an ra chí'in ra:

—Nuke'e ndaa ma'un, chí'in ndra yaniun, ta ñivi ta'un, ña kùuni vi ka'an vi chí'un —kàti ra chí'in Jesuu.

⁴⁸ Va Jesuu te'en náka'an ra chí'in ma ra chàkatitu'un nuu ra:

—¿Yo kùu ma'i, ta yo kùu ma ndra yani, ta ñivi ta'in?, kùuniun.

⁴⁹ Tajan kicha'a ra jànaanda'a ra nuu ka'iin ma ndra jàkua'a chí'in ra, ta te'en náka'an ra:

—Ndi'a'ya kùu ma'i, ndra yani, ta ñivi ta'in. ⁵⁰ Vati nda ndian nikuuni ña já'a ña kùuni ma Tatái ra iyo andivi, ndiakàn kùu ma ndra yani, ñivi ta'in, ta ma'i —kàti Jesuu.

13

Iin ku'va ña kuuni Jesuu kà'an ra nuu ñivi chata iin ra tachi

(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Takan kùu tajan juuni ma kivi ikan, kée Jesuu ma ve'e nuu iyo ra, ta chàkunandi ra yu'u lakuna. ² Ta tava ya'a kua'a' ñivi kùti'vi ma nuu nàndi ra, yakan va Jesuu ndaa ndio ra tichi iin varku ña ndaa ma ikan, ta chünandi ra, juuni yanga ndatu ma ñivi ña kùuni na taso'o na ma ña ni ka'an ra ma yu'u lakuna. ³ Tajan kicha'a ndio ra kà'an ra kua'a' nakuyi nuu na chí'in mamaa ku'va. Ta te'en náka'an ndio ra chí'in na:

—Iyo iin ra tachi, ña kée ra kuà'an ra kuàtachi ra. ⁴ Ta ora tachi ra ma chiti, ta ita'vi yi káchita ma tichi iti', ta nde'e ma saa yi, ta nūu ndri ma nuu kàndoyo yi, ta káchachi ndi'i ndri yi. ⁵ Ta ita'vi yi va kōyo tañu yuu. Ta ikan ti nuuni yoso ma ñu'u', ti mamaa yuu kùu yi. Ma chiti ikan numini náka'ndi yi, ti na tòve kokon kàndoyo ma yuti. ⁶ Va ora ñuka'ñu ndi, nduva'a kuii xii ndio yi, ta náti'i yi, ti tòve kunu indii ma yo'o yi. ⁷ Ta inga ita'vi ma chiti, va káchita yi tañu ma ku'u iñu, ta ma iñu ikan numini chá'nu yi, ta chási yi nuu yi, ta chí'i yi. ⁸ Takan kùu ta inga ita'vi ma chiti, va káchita yi ma nuu iyo ñu'u' va'a, ta nduva'a kuii kua'a' ma trigu kákee nuu yi, iyo yoko ma trigu ña kée iin cientu chiti nuu, ta iyo yoko ña kée uni xiko chiti nuu, ta iyo inga yi ña kee oko uchi chiti nuu yi. ⁹ Nda ndyo'o chíni ndo ña kà'in, na taso'o ndo yi.

Nuu jàkoto Jesuu ñivi, nda cha'a' kùu yi ña jàna'a ra ma ku'va nuu na
(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Tajan ma ndra jàkua'a chí'in Jesuu cha jáyatin ndra ndra nuu ndaa ra, ta chíkatu'un ndra nuu ra naja kà'an ra chí'in ku'va nuu ma ñivi. ¹¹ Tajan Jesuu te'en náka'an ndio ra chí'in ma ndra jàkua'a chí'in ra:

—Nuu ndyo'o va chà'a Ndioo ña na koto ndo ma tu'un xe'e ña iyo chí'in ra nuu chà'nda ra tiñu, va nuu ma ñivi ikan, tòve. ¹² Ta tu játiñu va'a ndo kuenda Ndioo, ni tindee ra ndo tiá kua'a'. Va tu túvi játiñu va'a ndo takua kùuni ra, vaji tiania ma tiñu já'a ndo iyo, va tandi'i yi ni kindaa ndiko ra yi. ¹³ Cha'a' yakan kùu yi ña kà'in ma tu'un i'ya nuu na chí'in ku'va. Vati ma ñivi ikan nde'e na, va tòve jáchi'in na ma ña

nde'e na, chini na, va töve taso'o na, ta ni töve kutunini na ña kà'in ndia. ¹⁴ Ta takan kùu yi ña jächinu ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra nàni Isaiá ma ña kà'an ra niku, ti rakan te'en kà'an ra:

Vaji chini na, ma ña kà'in, va töve kutunini na yi.

Ta vaji ndè'e na yi, va na kùu ku'va na kuenda nayi kùu yi.

¹⁵ Vati ma ñivi iyo ñuu i'ya, jàndava na anima na,

ta ndasi ma so'o na,

ta ndasi ma tinuu na,

ikan na kùu nde'e na, ta taso'o na ma ña kà'in.

Ta juuni ndasi ma chinituni na,

ikan na kùu ga chikoni'i ndiko na chi'in, kuenda ña jànda'i na tuva ku'vi na ndia.

¹⁶ Va na sii kuuni ndyo'o, ti iyo tinuu ndo ña ndichin ndè'e, ta iyo so'o ndo ña chini. ¹⁷ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña kua'a' ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta inga tuku ma ñivi va'a ña kùuni na nde'e na ma ña ndè'e ndo vitin, va töve nī nde'e na yi. Kùuni na taso'o na ma ña chini ndo vitin, va töve nī kuu yi ndia.

Jesuu jàna'a ra naja kua kùuni ma ku'va ikan ka'an yi cha'a' ma ra tàchi

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ 'Kùunji ña na taso'o va'a ndo naja kua kùuni ma ku'va ña kà'an cha'a' ma ra tàchi ka'an yi. ¹⁹ Ma ndian taso'o na ma tu'un kà'an cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta töve kutunini na ma ña kùuni yi ka'an yi, ndiakan kùu na tava kùu ma chiti trigu ña kächita ma tichi iti', ti ndiakan ora cha ya'a ña chini ndio na ma tu'un va'a Ndioo, tajan vächi ndio ma kui'na, ta janaa ndio yi ma tu'un Ndioo ña cha iyo chi'in na ma tichi anima na. ²⁰ Ta ma chiti ña tàchi tañu yuu, yakan va kùu yi, tava kùu ma ndian chini ña kà'an ma tu'un va'a Ndioo, ta ndàki'in na yi chi'in ndisaa anima na, ²¹ va tava töve iyo kua'a' yo'o na, tava kùu ma chiti jà'a ma yuu, yakan kùuni yi ka'an yi ña ndiakan chini na tu'un Ndioo va tia tiempuni, ta ndàkoo na yi. Vati cha'a' ma tu'un i'ya, ora kicha'a na ndè'e na tundo'o cha'a' yi a kànita'an ñivi chi'in na cha'a' yi, numini jàña na ña chini na yi. ²² Ta ma chiti ña tàchi tañu iñu, yakan, va kùu yi tava kùu ma ndian chini na tu'un Ndioo, va chitu'un ga na tiaga cha'a' ma ndatiñu ña iyo nuu na ma ñuñivi i'ya, ta juuni cha'a' ña ya'a ga kùuni na nde'e na ma xu'un', yakan jànda'viña'a yi na. Ndisaa ña'a kùu yi tava kùu ma chiti trigu ña ora kùuni yi kua'nu yi, ta ma iñu ndu'va jàvati yi nuu yi, ta tüvi chà'a yi kua'nu yi. ²³ Va chiti ña tàchi nuu ñu'u' va'a, yakan, va kùu yi tava kùu ma ndian chini va'a

ma tu'un Ndioo, ta kutunini va'a na ma ña kà'an yi, ndiakan va kùu na tava kùu ma chiti ña chà'a kua'a' va'a chiti. Iyo ma chiti ña chà'a yi iin cientu chiti, ta iyo inga yi ña chà'a yi uni xiko chiti, ta inga yi chà'a yi nda oko uchi chiti —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ma ku'ú ña töve va'a, ña kaa tañu ma chiti trigu

²⁴ Takan kùu tajan Jesuu te'en nàka'an tuku ra inga ku'va nuu ma ñivi:

—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, kùu yi tava kùu iin ra'ii ña tàchi chiti va'a ma nuu ñu'u' ra, ²⁵ va ora tiin ñuma'na ndra, ta ndisaa ndra kixi kàndoyo, tajan chaa iin ra xaani ndè'e nuu ndra, ta rakan tàchi ra ku'u ña töve va'a nuu tàchi ndra ma chiti trigu, ta kèe ndiko ra kuà'an ra. ²⁶ Takan kùu ta ora kàna ndio ma chiti trigu, ta chà'nu yi, ta kicha'a ndio yi ndata yoko yi, tajan ikan keta ndio ma ku'u ña na töve va'a. ²⁷ Tajan chà'a ndio ma ndra musu kuenda, ta kèe ndio ndra chàkatitu'un ndra te'en nuu ma ra kùu chito'o ndra: "Yo'o racha'nu, ¿na yüvi chiti va'a kùu ma ña tàchiun nuu ma ñu'un? Vati tu takan kùu yi, ¿ndanu kèe ma ku'u ña töve va'a kaa tañu ma trigu tuva takan?" ²⁸ Tajan ma ra kùu chito'o ndra, te'en nàka'an ra chi'in ndra: "Iyo iin nda ra xaani ndè'e nui jà'a yi", kàti ra. Tajan ma ndra musu ra, te'en nàka'an ndra chi'in ma chito'o ndra: "¿A kùuniun ña ku'un ndi, ta tu'un ndi'i ndi ma ku'u ña töve va'a?", kàti ma ndra kùu musu chi'in ra. ²⁹ Va ma ra kùu chito'o ndra, te'en nàka'an ra chi'in ndra: "Na kùu yi, koto ora tu'un ndo ma ku'u ña töve va'a, jà'a ndo tu'un ndo nda ma trigu chi'in yi ndia. ³⁰ Ma ña iyo yi ña jà'a yo kùu yi ña va'a ga ña na ku'va yo kua'nu ninduvi yi, nda kati keta ma tiempu ña kani'i yo ma cosecha, tajan tachi ndioi ma ndra ku'un kujati'vi vu. Ji'na iyo yi ña kà'nda ndra ma ku'u ña töve va'a, ta ku'ni ndra kuenda sukun yi, ta ka'mi ndra yi, ta ikan jan taan va'a ndio ndra ma trigu tichi yakai." Takan kàti ma ra chito'o ndra chi'in ndra.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' chiti yukú mostaza

(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹ Takan kùu ta juuni te'en nātu'un Jesuu inga tuku ku'va i'ya nuu ma ñivi ndia:

—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu ma chiti yukú mostaza ña tàchi ma ndra'ii ma nuu ñu'u' ndra.

³² Ndicha va'a ña ma chiti i'ya kùu ma chiti vali ga kua tandi'i inga nuu ma chiti, va ora chà'nu yi, chà'nu sukun ga yi kua inga nuu ma yutun, ña ora chà'nu yi kaa yi takua kaa ma yutun, ña nda ma saa ña kächika nuu sukun, jàva'a ndri taka ndri ma nuu iyo sokó yi —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a ma yuchan iya ña kuva'a paan
(Lc. 13:20-21)

³³ Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu inga tuku ku'va nuu ma ñivi:

—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu ma yuchan iya ña kuva'a paan, ña tiku'va iin ña'a chi'in uni ku'va ma yuti paan, ta yakan jàkanuan yi chi'in ma yuchan iya, ta kicha'a ndioan jàvita ña yi, ta nàndaa ndio yi.

Nuu chàtiñu Jesuu ma ku'va jàna'a ra
(Mr. 4:33-34)

³⁴ Tandi'i tu'un i'ya jàna'a Jesuu ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi chi'in ku'va. Ta nì'iin tu'un tòve kà'an ra nuu na tu tòve kà'an ra yi chi'in ku'va. ³⁵ Te'en kùu yi, ikan na chinu ma tu'un kà'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku:

Ni nunai yu'i kuenda ña kà'in chi'in ku'vani nuu ma ñivi,
ta ni ku'vai ña na koto ndio ma ñivi ma tu'un xe'e,
naja kua jàtuvi Ndioo ma ñuñivi taji'na.

Nuu kàtitu'un Jesuu nayi kùuni ma ku'va ña kà'an cha'a ma ku'u ña tüvi va'a ña kàna tañu ma chiti trigu

³⁶ Takan kùu ta ora cha yà'a kà'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi, tajan kèe ndio ra kuà'an ra iin tichi ve'e nuu ka'ian ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ikan jan chājayatin ma ndra jakua'a chi'in ra ndra nuu ra, ta kicha'a ndra chikan ndra nuu ra ña na katitu'un kachin ra, nayi kùuni ma ku'va ña kà'an cha'a ma ku'u ña tüvi va'a, ña kàna ma nuñu'u'. ³⁷ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ma ra tachi ma chiti trigu, rakan kùu ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo. ³⁸ Ta ma nuñu'u' tachi ra vu, kùu ma ñuñivi. Ta ma chiti trigu kùu ma ndian iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ma ku'u ña tòve va'a yakan kùu ma ndian se'e kui'na. ³⁹ Ta ma ra xaani ña tachi ma ku'u tòve va'a, rakan kùu ma kui'na. Ta ma cosecha, yakan kùu ma nuu ni ndi'i ñuñivi. Ta ma ndian musu ña nàkuiso ma trigu, ndrakan kùu ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo. ⁴⁰ Ta takan kùu yi, ña tava jà'a ma ra tū'un ma ku'u ña tòve va'a, ta chā'mi ra yi nuu ñu'ú, takan ni kùu yi ma nuu ni ndi'i ñuñivi. ⁴¹ Tajan ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni tachi ra ma tati jà'a tiñu nuu ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ña na jati'vi ndra ma ndian jà'a ña na ja'a ma ñivi kuati, chi'in inga ma ndian jà'a kuati ndia. ⁴² Ta ni ti'i yi na tichi ma yavi nduva'a kuii kunu nuu iyo ñu'ú, ta ikan kùu ma nuu nduva'a kuii ni nde'e na tundo'o ña ndava ni jakari'yu na nu'u na. ⁴³ Tajan ndisaa ma yo chìnuni ña kà'an Ndioo, ni ndotacha yo tava tacha

ma nikandii, ma nuu chà'nda ma Tatá yo Ndioo tiñu. Ma yo tàso'o ma ña kà'in, na jachi'in ndo yi.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a ma xu'un' indii xe'e

⁴⁴ 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, juuni indukuni kùu yi, tava kùu ma xu'un' ña indii xe'e tichi ñu'u' iin ñivi. Tajan iin ra'ii nàta'an ra nuu indii ma xu'un' ikan, ta rakan tixe'e ndiko ra yi juuni ma nuñu'u' nàta'an ra yi, ta rakan nduva'a kuii chisii ra kuà'an ra, ta xiko ra ndisaa kuii ma ña iyo nuu ra, ta jàta ndio ra ma ñu'u' ikan.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a ma yuu tacha ña nduva'a ya'vi ndaa

⁴⁵ 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, juuni indukuni kùu yi, tava kùu iin ma ra xiko ña nànduku ra ma yuu tacha ña nduva'a vii kaa. ⁴⁶ Ta ora nàta'an ndio ra ma yuu tacha ña nduva'a ya'vi ndaa nuu iin ñivi, tajan kèe ndio ra kuà'an ra, ta xiko ra ndisaa kuii ma ña iyo nuu ra, ta jàta ndio ra yi.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a ma yu'va tiaka' ka'nu

⁴⁷ 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu ma ndra kiin chi'in yu'va tiaka' ka'nu, ña ora kani ndra yi ma nuu tañu'u, ta tàvani'i ndra ndisaa nuu ma tiaka'. ⁴⁸ Tajan ora tuvini ndio ndra ña cha kuvee yi, ta tàva ndio ndra yi ma ñu'u' ití yu'u tañu'u, ta chùnandi ndio ndra kàchin ndra mamaa tiaka' va'a ni, ta tàan ndra ndri tichi tuka, ta ma kiti ña na kùu kacho, chàta ndra ndri. ⁴⁹ Takan ni kuu yi ma nuu ni ndi'i ñuñivi, ti ni keta ma tati jà'a tiñu kuenda Ndioo, ta ni tavanii' siin yi ma ndian kini ña iyo tañu ma ndian va'a. ⁵⁰ Ta ma ndian kini, ni kati'i yi na tichi ma yavi nduva'a kuii kura, nuu iyo ñu'ú, ta ikan kùu ma nuu nduva'a kuii ni nde'e na tundo'o ña ndava jakari'yu ma nu'u na —kàti Jesuu.

Nuu kà'an yi cha'a ma tu'un chaa, chi'in ma tu'un cha'nu

⁵¹ Takan kùu tajan Jesuu te'en chikatu'un ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿A kùtunini ndo ndisaa ma ña kà'in chi'in ndo? —kàti ra chi'in ndra.

Ta ndrakan te'en nàka'an ndra:

—Juu, kùtunini ndi yi, yo'o Racha'nu —kàti ndra.

⁵² Tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—Cha'a' yakan kùu yi ña tu iin matru jàkua'a tutu Ndioo, kicha'a ra kà'an ra cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ma ñivi, rakan kùu ra tava kùu iin ra xuve'e,

ti chito ra tàvani'i ra ma ña ka'nu, ta chaa, ta ma ña cha'nu ña kumi ra ndia.

Jesuu kuànu'u ndiko ra ma ñuu Nazaret

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³Takan kuu ta ora chinu kà'an Jesuu ma ku'va i'ya nuu ma ñivi, tajan kée ndio ra ma ikan, ta kuà'an ra. ⁵⁴Ta ora chaa ndio ra ma ñuu ra, ta ikan kicha'a ra jàna'a ra ma tu'un Ndioo nuu na ma tichi veñu'u vali ña iyo ma ñuu ikan. Ta ma ñivi ndava kuà'an anima na ndè'e na ña jàna'a ra takan, ta te'en kicha'a ndio na nàtu'un ta'an na:

—¿Ndanu kùtu'va ma ra'ya ndisaa ma ña chito ra? ¿Ta nda iti' kichi ma ndatu ra ña kuu janda'a ra ñivi? ⁵⁵¿A yöve ra'ya kuu ma ra se'e, ra jàtiñu chi'in vitu, ta ma'á ra kuu ma ña nàni Ndiya?, kùuni ndo. Ta, ¿a yöve ra'ya kuu yani ma Jandiau, Kusé, Simón, ta Juda ndia? ⁵⁶¿Ta a yöve ñivi ta'an ra'ya kuu ma ñivi iyo tañu yo?, kùuni ndo. ¿Ndanu kùtu'va ra tandi'i ma ña chito ra i'ya?, kùuni ndo —kàti ma ñivi.

⁵⁷Ta ma ñivi kicha'a na kùxaan na nde'e na ra cha'a ma ña kà'an Jesuu. Va ma Jesuu te'en nàka'an ra chi'in na:

—Nda nikuuni jàka'nu na iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, va juuni ma ñu'u' nuu kaku ra, ta nuu iyo ra töve kuu jakakú na ra.

⁵⁸Takan kuu ña töve nī kuu ja'a ma Jesuu kua'a' ndatu nuu ma ñivi ña iyo ma ñuu ikan cha'a' ña töve nī chinuni va'a na ma tu'un kà'an ra.

14

Nuu chi'i Xuva, ra jàkunduta

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

¹Takan kuu ta ma tiempu ña kuu Herode kuvienu ma ñu'u' Galilea, chīnitu'un ra ma ña va'a jà'a Jesuu, ²tajan Herode te'en nàka'an ra nuu ma ndian jà'a tiñu nuu ra:

—Rakan kuu ma Xuva ra jàkunduta, ña ja nàtaku ndiko. Cha'a' yakan kuu yi ña iyo ndatu ra kuenda ña jànda'a ra ma ñivi.

³Takan kà'an Herode, ti juuni maa ra tachi ra ma ndra jà'a tiñu nuu ra ña tiin ndra ma Xuva, ta chū'ni ndra ra chi'in kadena, ta ti'i ndra ra vekaa, cha'a' ma ña nàni Herodías ña kuu ñasi'i ma ra yani ra Lipe. ⁴Ti'i Herode Xuva vekaa cha'a' ña kà'an ra te'en chi'in ra:

—Na töve va'a jà'un, ña ndàkaun ña. —Takan kati Xuva chi'in ra.

⁵Takan kuu tajan Herode, kùuni ka'ni ra ma Xuva niku, va ndasii ra ndè'e ra ma ñivi, ti ndisaa na cha chito na ña ma Xuva kuu ra iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ⁶Va ora ja'a ma Herode

viko nuu chinu ra kuiya ra, ma ña se'e Herodías, kēan chātacha'a ña nuu ma ndian ka'iin ma viko ra. Va tava ya'a chāta'ani ra ña, ⁷yakan va chā'a ra tu'un nuan ña kuu ku'va ra tandi'i nda ña kùuni maa ña ndakan ña nuu ra. ⁸Tajan ji'na chākatitu'an nuu ma'á ña nayi iyo yi ña ndakan ña nuu ra. Ta ma ña yoko ikan, te'en nàka'an ña chi'in ma Herode:

—Kùuni ña na ku'vaun xini ma Xuva, ra jàkunduta nui tichi iin ko'o —kätian chi'in ra.

⁹Ta ora kà'an ña takan chi'in Herode, nduva'a nda'vi kùuni ra, va tava cha chā'a ra tu'un nuan, nuu chinu tandi'i ma ndian ka'iin nuu iyo ma viko ra, ta tachi ndio ra ña na kichi ndaka ndra xini ma Xuva ra jàkunduta nuan. ¹⁰Yakan va tachi ndio ra ndra ña kuka'nda ndra xini ma Xuva nuu indii ra tichi vekaa. ¹¹Ta nunuuni, ndà'a ndio ndra xini ra kichaa ndra nuu ma ña yoko, ta chā'a ndra yi nuan tichi iin ko'o, ta yakan chā'a ndioan yi nuu ma ma'á ña. ¹²Tajan chākoyo ndio ma ndra chākunuu chi'in Xuva, ta kani'i ndra ma ñunda'yu ra, ta kuà'an yi chi'in ndra, ta kuchi ndio ndra yi. Ta ora cha ya'a ndio, tajan kée ndio ndra chākatitu'un ndra nuu Jesuu ña cha chi'i ma Xuva.

Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³Ta ora chito Jesuu ña chi'i ma Xuva, tajan kée ndio ra kuà'an ma'iin ra chi'in iin lancha ma iin nuu taxiin. Va tava chito ma ñivi nda ñuu kuà'an ra, yakan va kée na ñuu na kuà'an na chata ra chi'in cha'a' na. ¹⁴Ta ora nuu ndio Jesuu ma tichi lancha, ta nde'e ra ña ya'a kua'a' ma ñivi chaa ma nuu ra. Yakan va kunda'vini ra na, ta jànda'a ra ma ndian ku'vi ña ndàka na chaa na nuu ra. ¹⁵Va tava chani kuna'a kuu yi, yakan va ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Cha kuà'ini kuu yi, ta ma i'ya iin nuu taxiin kuu yi. Va'a ga ña na ka'un chi'in na, na ku'un na kujata na ma ña kachi na nuu iyo ma kuariya kuati. —Takan kati ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu chi'in ra.

¹⁶Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Töve iyo yi ña ku'un na, ti maa ndo iyo yi ña ku'va ndo ma ña kachi na —kati Jesuu chi'in ndra.

¹⁷Ta ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—¿Naja kùuniun ña ku'va ndi ña kachi na, tuva ndà'a ndi u'un paan, ta uvi tiakani? —kati ndra.

¹⁸Ta te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—Na kichi ndaka ndo yi nui i'ya —kàti Jesuu.

¹⁹ Tajan tãchi ndio Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra ña na ka'an ndra nuu ma ñivi ña na kunandi na nuu ma ita yuta' ña kàa ma ikan. Ta ikan jan ki'in ndio Jesuu ma ndi u'un paan, ta ninduvi ma tiaka', tajan ndë'e ndio ra iti' andivi, ta kã'an ndio ra chi'in Ndioo cha'a' yi, ta chã'nda kuati ra ma paan, chi'in ma tiaka', ta chã'a ndio ra yi nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra ña na nata'vi ndra yi nuu ma ñivi. ²⁰ Ta ndisaa na chãchi nda'a va'ani na nda kati chitu tichi na. Ta ora chĩnu chãchi na, ta jãkutua ndra uchi uvi ga tuka chi'in ma pedazu ña chãkoso. ²¹ Ta ma ñivi chã'a Jesuu ña chãchi, u'un mii ta'an ndra'ii kũu ndra, ta siin kũu ma ñivi ña'a chi'in ndiakwati ndia.

Chika Jesuu nuu takuii

(Mr. 6:45-52; Jn. 6:15-21)

²² Ta ora yã'a ña kũu te'en, tajan Jesuu tãchi ra ma ndra jàkua'a chi'in ra ña na ndaa ndra tichi ma lancha, ikan na ji'na ndra ketachiyo ma inga chiyo yu'u lakuna, juuni yanga ndoo ra jãnduta ra ma ñivi. ²³ Ta ora cha ndi'i ndio ma ñivi ndũta, tajan ndãa ma'iin Jesuu kuàka'an ra chi'in Ndioo iin yuku. Ta ikan iyo ma'iin ra ma ora kuaa. ²⁴ Ta ma lancha nuu kãcha'an ndra, cha kãta run java ma lakuna, va endee jãkisi ma lakuna run, ti iti' nuu run vãchi ma tati. ²⁵ Takan kũu ta ora juuni naa ga antea ña kundichin, kãe ndio Jesuu chika ra nuu takuii kuà'an ra chata ndra. ²⁶ Ta ora ndë'e ma ndra jàkua'a chi'in ra ña chika ra vãchi ra nuu takuii, iin kuvaani ndra, ta yũ'vi ndra, ta te'en nãka'an ndra:

—iNi'na kũu ma ñã'v vãchi! —kàti ndra.

²⁷ Va Jesuu te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—iNa yũ'vi ndo ta taxiin kuui ndo!, ti mai kũu —kàti Jesuu chi'in ndra.

²⁸ Tajan ma Petu' te'en nãka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, tu ndicha ña maun kũun, na ja'un ña na kakai ku'in nuu takuii, nda kati chai nuu ndaun —kàti Petu' chi'in Jesuu.

²⁹ Tajan Jesuu te'en nãka'an ra:

—Na'a vii —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan nũu ndio ma Petu' tichi lancha, ta kicha'a ndio ra chika ra nuu takuii kuà'an ra nuu ndaa Jesuu. ³⁰ Va ora chã'a ma Petu' kuenda ña nduva'a ni'i chãkin ma tati, yũ'vi ndio ra, ta kicha'a ra sã'vi ra tichi ra'. Tajan te'en nãnda'yu ndio ra:

—iYo'o Racha'nu, na jakakun yu'u! —kàti ra.

³¹ Tajan ma ora ikani, Jesuu tiin ra nda'a ma Petu', ta te'en nãka'an ra chi'in ra:

—iYo'o, ra ya'a ga tia chĩnuni! Ta, ¿naja tõve chĩnuni va'un? —kàti Jesuu chi'in Petu'.

³² Ta ora ndãa ndio ndra ma tichi lancha, ta kũtaxin ndio ma tati ña chãkin yi. ³³ Tajan ma ndra ka'iin tichi lancha, chũnandi chiti ndra nuu Jesuu, ta te'en nãka'an ndra chi'in ra:

—iNdicha kuui ña yo'o kũu ma ra Se'e Ndioo! —kàti ndra chi'in Jesuu.

Jãnda'a Jesuu ñivi kũ'vi iyo ñuu Genesaret

(Mr. 6:53-56)

³⁴ Takan kũu tajan kãtachiyo ndio ndra ma lakuna ikan, ta chãa ndra ma ñu'u' Genesaret. ³⁵ Ta ora chã'a ndio ma ñivi iyo ikan kuenda ña Jesuu kũu ra, numi kuini chãtakuati na ma tu'un ninii ka'nu ma ñu'u' ikan. Tajan ndã'a ndio na ndisaa ma ndian ku'vi, chãa na nuu ndaa ra. ³⁶ Ta kicha'a ndio na jãnini na ra, ña na ku'va ra kã'e ma ndian ku'vi jitu ma ja'ma ra. Ta takan kũu yi ña ndisaa ma ndian kã'e ja'ma Jesuu ndã'a na.

15

Kãtitu'un Jesuu nda ña kũu ma ña jãndokini ma ñivi

(Mr. 7:1-23)

¹ Takan kũu tajan iin ma ndra fariseu, chi'in ndra matru ña jàkua'a tutu Ndioo ña kãkichi iti' ñuu Jerusalén, chãjayatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

² —¿Ta naja tõve jãchi'in ma ndra jàkua'a chi'un, ma costumbre jã'a ma ñivio, ndian chiyo taji'na, ña tõve nãkata ndra nda'a' ndra antea ña kãchi ndra tava kũu yi? —kàti ndra chi'in Jesuu.

³ Va Jesuu te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja maa ndo tõve kũuni ndo jãchi'in ndo ña kã'an ma Racha'nu Ndioo, ña java ma costumbre maa ndo jã'a ndo?

⁴ Vati ma Racha'nu Ndioo te'en kã'an ra: "Na tiũ'un ma tatãun, chi'in ma'un."

"Ta ma ra kãnduva'a ma tatã ra, chi'in ma'ã ra, iyo yi ña tiso yo kuati ra, ikan na kuvi ra cha'a' ña kã'an ra takan," kãti yi. ⁵ Va ndyo'o chãnini ndo ña iin ra'ii kũu ka'an ra chi'in tatã ra, a chi'in ma'ã ra te'en: "Na kũu ga tindeĩ ñun, ti cha tãva siin ndisaa ndatiũu iyo nui ña ni sokoi yi nuu Ndioo", ni kati ndo chi'in tatã ndo a ma'ã ndo. ⁶ Nda ndyo'o nikuuni ña ni ka'an ndo takan, ta na tõve tindee ndo tatã ndo a ma'ã ndo chi'in ndatiũu ndo, kũuni yi ka'an yi ña na tũva kuuni ndo tiũ'u ndo ma tatã ndo a ma'ã ndo. Ta takan kũu yi ña jãchiyo ndo ña kã'an Ndioo, ta jã'a ndo ma costumbre maa ndo, tuva takan jã'a ndo. ⁷ iNdyo'o ndian kini! Ma ra kã'an

chi'in tu'un yu'u Ndioo ña nàni Isaí'a, ña ndicha kùu ma tu'un kà'an ra kuenda ndo ora kà'an ra te'en:

⁸ Ma ñivi ñuu i'ya, tiñu'u na yu'u chi'in tu'un ña kà'an ni na, ti ma ña ndicha, kùu yi ña na töve tiñu'u na yu'u chi'in anima na.

⁹ Na töve ndakuenda kùu yi ña kùti'vi na kuenda jàka'nu na yu'u, tuva ma tu'un jàna'a na kùu mamaa tu'un ña kèta yi chinituni ñivini ña ka'nda yi tiñu nuu na

kàti yi.

¹⁰ Takan kùu tajan kàna ndio Jesuu ma ñivi ikan, ta te'en nàka'an ra chi'in na:

—Kùunj ña na taso'o va'a ndo, ta kùtunini ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo:

¹¹ Na yöve ña chàchi ma ñivi kùu ma ña jàndokini anima na, vati ma ña jàndokini na kùu ma tu'un ña kèe yu'u na ora kà'an na, yakan kùu ma ña jàndokini na. —Takan kàti Jesuu chi'in na.

¹² Takan kùu tajan chàjayatin ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndra nuu ndaa ra, ta te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—¿A chà'un kuenda ña ora chíni ma ndra fariseu ña kà'un takan, tükuii nì chata'ani ndra? —kàti ndra chi'in Jesuu.

¹³ Va Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra: —Nda yutun nikuuni ña töve nì tachi ma

Tatái ra iyo andivi, ni tu'un ra ndrùn nda yo'ó ndrùn kèe ndrùn. ¹⁴ Na jàchi'in ndo ña kà'an ndra, ti kùu ndra, ndra kuaá ña jàna'a iti' ku'un inga ndian kuaá. Tatu iin ra kuaá jàna'a ra iti' ku'un inga ra kuaá, ninduvi ndra ni koyo ndra tichi iin yavi kunu. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁵ Tajan Petu' te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Kùunj ña na katitu'un kachiun nuu ndi nayi kùuni ma ku'va i'ya ka'an yi —kàti Petu'.

¹⁶ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—¿A nda maa ndo töve kùtunini ndo ma ña kà'in ndia? ¹⁷ ¿A tüvi chito ndo ña tandi'i ña kù'vi tichi yu'u ñivi, ta chàchi na, chàa yi tichi chiti' na, ta ikan jan tàva ndio na yi ora kuàkati na? ¹⁸ Va ma tu'un ña kèe yu'u na, ti vachi yi nda ma tichi anima na, ña'a kùu ma ña jandakuu kini ma ñivi. ¹⁹ Vati ma tichi anima na kèe ma ña töve va'a chàniin na, tajan chà'ni ndio na ñivi, ta ma ndra'ii kù'vi ndra chi'in ñivi ña'a ña takà'an tända'a. Ta juuni chi'in ma ña kini ña kèe tichi anima ndra, kù'vi ndra chi'in ñivi ña'a cha iyo ii, ta ñivi ña'a chi'in ra'ii cha iyo ñasi'i ndia. Ta sù'u ndio na, ta kà'an na tu'un vata ta kàti'ini na chata ta'an na ndia. ²⁰ Tandi'i ña'a kùu ma ña jàndokini ma ñivi. Va taku cha'a ña töve nàkata na nda'a na ora chàchi na, yakan töve jàndokini yi na.

Iin ña kichi inga ñuu chinunian tu'un Jesuu

(Mr. 7:24-30)

²¹ Takan kùu tajan kèe ndio Jesuu ma ikan, ta kuà'an ra iti' ñuu Tiro, ta ñuu Sidón. ²² Tajan iin ña kichi ñuu Caná ña iyo ma ñuu nuu chāa Jesuu, chàjayatian ña nuu ndaa ra, ta te'en nàka'an ni'an nuu ra:

—iYo'o Racha'nu, ra se'e David, na kunda'viniun yu'u! Ti ma ña se'i ya'a ndè'an tundo'o jà'a iin tati xaan ña indii tichi kuñuan, —kàtlan chi'in ra.

²³ Va Jesuu töve nì ka'an ra ña kà'an ña. Tajan ma ndra jàkua'a chi'in ra chàtu'va ndra nuu ra, ta te'en nàka'an ndra chi'in ra ña jàniin ndra ra:

—Na ka'un chí'in ma ña'a ikan, ña na ku'an, ti ya'a ni'i nda'yuan vachian chata ndi, —kàti ndra chi'in ra.

²⁴ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra ña jàkuuni ra kà'an ra ña:

—¿A yöve ndicha ña Ndioo tachi ra yu'u kuenda ña na tindei uvanuu ma ñivi iyo ñuu Israel ña kùu na tava kùu ma mvechala kuànaa?, kùuni ndo, —kàti ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra.

²⁵ Va ma ña'a ikan chàjatu'va ña ña nuu Jesuu, ta chünandi chitian nuu ra, ta te'en nàka'an ña chi'in ra:

—iYo'o Racha'nu, tindee yu'u! —kàtlan.

²⁶ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'an:

—Na töve va'a namaa yo ma ña chàchi se'o nuu na, ta ku'va yo yi nuu ina —kàti Jesuu chi'an.

²⁷ Ta yakan, te'en nàka'an ña chi'in ra:

—Ndicha ma ña kà'un yo'o Racha'nu, va nda ma ina chàchi ndri ma che'e yu'u chito'o ndri ña chitá xuu mesa —kàtlan chi'in ra.

²⁸ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'an:

—iYo'o se'yu! iYa'a ga ka'nu kùu ma ña chinunian! Na kuu yi ma takua kùuniun —kàti Jesuu chi'an.

Tajan juuni ma ora ikani ndā'a ma ña se'an ña ndiso tati xaan.

Jesuu jànda'a ra kua'a ndian ku'vi

²⁹ Takan kùu tajan kèe ndio Jesuu ma ikan, ta kuà'an ra yatini yu'u lakuna ña kàndii ñu'u' Galilea. Ta ora chāa ra ma ikan, tajan ndāa ndio ra iin xini yuku, ta ikan chünandi ra. ³⁰ Ta nduva'a kua'a' ñivi kùti'vi nuu ra. Chākoyo ma ndian ndāka ndian koxo, chí'in ndian ndāka ndian kuaá, ta ndian ndāka ndian ñi'i, chí'in ndian kukue'e iin chiyo nda'a' a cha'a, ta inga kua'a' ndian ku'vi ndia. Ta kànindoyo na na cha'a Jesuu, ta jànda'a ra na. ³¹ Takan kùu yi ña ndava kuà'an mania anima ma ñivi ña ndè'e na ña, kà'an ndio ma ndian ñi'i. Ta ndian kukue'e

iin chiyo nda'a a cha'a, ndā'a yi. Ta ndian chika koxo, cha kuu chika va'a na. Ta ndian kuaá, cha kuu ndè'e na ndia. Takan kuu, tajan kicha'a ndio na jàka'nu na ma Ndioo, ra chito'o ndian ñuu Israel.

Jesuu chà'a ra ña chàchi kumi mii ñivi
(Mr. 8:1-10)

³² Tajan Jesuu kána ndio ra ma ndra jàkua'a chí'in ra, ta te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Ya'a nda'vi kùunì nde'i ma ñivi i'ya, ti cha kèta uni kivi kuu yi ña iyo na chí'in, ta vitin tiva ña kachi na. Ta töve kùunì tachì na ña na ku'un na ve'e na, koto juuni kàani kunaa na ma tichi iti' kuà'an na jà'a ma soko, ti takà'an kachi na —kàti Jesuu.

³³ Tajan ma ndra jàkua'a chí'in ra, te'en nàka'an ndra chí'in ra:

—Va, ¿naja kua jà'a yo, ta kuu ni'i yo ña kachi na i'ya, ña kua nduva'a kua'a' na, ta iin nuu töve iyo ni'iin ñivi kuu yi? —kàti ndra chí'in ra.

³⁴ Ta Jesuu te'en chikatu'un ra nuu ndra: —¿Naja ta'an paan iyo nuu ndo? —kàti Jesuu chí'in ndra.

Ta ndrakan te'en nàka'an ndra:

—Ucha ta'an yi, ta ita'vi tiaka' —kàti ndra chí'in ra.

³⁵ Tajan tachi ndio Jesuu ña na kunandi na nuñu'u'. ³⁶ Ta tiin ndio ra ndi ucha ta'an ma paan, chí'in ma tiaka', ta chā'a ra ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda kuati ndio ra yi, tajan chā'a ra yi nuu ma ndra jàkua'a chí'in ra, ta ndrakan nāta'vi ndra yi nuu tandi'i ma ñivi. ³⁷ Takan kuu yi ña ndisaa ma ñivi chāchi na, nda kati nda' va'ani na. Ta ndava jakutuga na ucha ta'an tuka, chí'in ma pedazu ña chākoso. ³⁸ Ta kumi mii ndra'i kuu ma ndra chāchi, ta siin kuu ñivi ña'a chí'in ndiakua'i ndia. ³⁹ Ta ora yā'a ña jà'a Jesuu takan, tajan kà'an ndio ra chí'in na ña na ku'un na ve'e na, tajan ndāa ndio ra ma tichi lancha, ta kuà'an ra iti' ñu'u' ñuu nāni Magdala.

16

Ndra fariseu, chí'in ndra saduceu, chikan ndra nuu Jesuu, ña na ja'a ra iin ndatu ka'nu nuu ndra

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

¹ Takan kuu tajan ma ndra fariseu, chí'in ndra saduceu chā'an ndra chānde'e ndra nuu ndaa Jesuu. Ta tava kùuni ndra ki'in ndra ku'va Jesuu, nde'o naja kua ka'an ra, kùuni ndra. Yakan va chikan ndra nuu ra ña na ja'a ra iin ndatu ka'nu nuu ndra ma iti' andivi, ikan na kuu koto kachin ndra tuva ndicha ña tachi Ndioo ra. ² Va Jesuu te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Ma ora chani'ini, kàti ndo ña: “Va'a tiempu ni ja'a yi vitin, ti ma andivi kua'á yi”, kàti ndo. ³ Ta ma ora na'ani, kàti ndo ña: “Vitin tüvi va'a tiempu ni ja'a yi, ti ma andivi kua'á yi, ta ka'lin vikó ndia”, kàti ndo. ¿Ndyo'o ndian kini! Ndyo'o chito ndo naja kua kuu ma tiempu ma iti' andivi, va töve chito ndo naja kua kùuni ma ku'va ma tiempu i'ya ka'an yi. ⁴ Ma ñivi kini, ña töve chinuni tu'un va'a ña iyo tiempu vitin, kùuni na ña na ja'i iin ndatu ka'nu nde'e na, va töve ni ja'i yi takua kùuni na. Uvanuu ndatu ni ja'i kuu ña takua tā'an Jonás niku —kàti Jesuu chí'in ndra.

Tajan ndākoo ndio ra ndra, ta kēe ra kuà'an ra.

Kàti Jesuu, ti ma tu'un jàna'a ma ndra fariseu, kuu yi takua kuu ma yuchan iya
(Mr. 8:14-21)

⁵ Takan kuu ta ora cha kètachiyo ma ndra jàkua'a chí'in Jesuu inga chiyo yu'u lakuna, ta nāani ndra kùnda'a ndra paan.

⁶ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Kuunì, ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo, chí'in ma yuchan iya ma ndra fariseu, chí'in ma yuchan iya ña jà'a ma ndian saduceu ndia —kàti Jesuu chí'in ndra.

⁷ Tajan ma ndra jàkua'a chí'in Jesuu te'en kicha'a ndra chikatu'un ta'an ndra:

—¿A yöve cha'a' ña töve nda'a yo paan kuu yi, yakan va kà'an ra takan? —kàti ndra.

⁸ Ta Jesuu chā'a ra kuenda cha'a' ma ña nātu'un ndra, ta te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—¿Ta naja kà'an ndo ña töve nda'a ndo paan? ¿A takà'an chinuni va'ani ndo ña kà'an ndo takan? ⁹ ¿A juuni takà'an kutunini ndo, ta ni töve chàku'uni ndo, ora nāta'vi u'un ta'an paan kuenda u'un mii ñivi? ¿Naja ta'an tuka yi chākoso chí'in ma ña jàti'vi ndo? ¹⁰ ¿A ni töve chàku'uni ndo ora nāta'vi ucha ta'an paan kuenda kumi mii ñivi? ¿Naja ta'an tuka yi chākoso chí'in ma ña jàti'vi ndo?

¹¹ ¿Chito naja töve ni cha'a ndo kuenda ña ora kà'in na ja'a ndo kuenda nuu ndo, chí'in ma yuchan iya ma ndra fariseu, chí'in ña jà'a ma ndra saduceu, töve nī ka'in yi cha'a' ma paan ndicha ma ora kà'in takan? —kàti Jesuu chí'in ndra.

¹² Takan kuu tajan chā'a ndio ma ndra jàkua'a chí'in Jesuu kuenda ña, töve nī ka'an ra ña na jà'a ndra kuenda nuu ndra chí'in ma yuchan iya ña kùva'a ma paan ndicha, vati ma ña kùuni ra katitu'un ra nuu ndra, kuu yi ña, na ja'a ndra kuenda nuu ndra chí'in ma tu'un jàna'a ma ndra fariseu, ta chí'in tu'un jàna'a ma ndra saduceu ndia.

Kàtitu'un kachin Petu', ña Jesuu kùu ra Cristu

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³ Ta ora chāa Jesuu ma ñuu Cesarea ña iyo kuenda ma ñu'u' Filipu. Ta te'en chíkatu'un ra nuu ma ndra jákua'a chí'in ra:

—¿Nda ra kùu yu'u, ra kùu Se'e ñivi, kàti ma ñivi, kùuni ndo? —kàti ra.

¹⁴ Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Iyo ñivi kà'an ña kùun Xuva ra jákunduta, ta iyo ndian kà'an ña kùun Elía, ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo niku. Ta iyo inga tuku na ña kà'an na ña kùun Jeremía, a inga tuku ma ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra.

¹⁵ Tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra chí'in ndra:

—Ta ndyo'o, ¿nda ra kà'an ndo ña kùu?, kùuni ndo.

¹⁶ Tajan Simón Petu' te'en nāka'an ra chí'in Jesuu:

—Yo'o kùun Cristu, ra Se'e Ndioo ndito —kàti Petu' chí'in ra.

¹⁷ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ra:

—Na sii kuuniun yo'o Simón, ra se'e Jonás, vati ní'in ñivi tóve ní jana'a ma tu'un i'ya nuun, ti ma ra jāna'a yi nuun kùu ma Tatái, ra iyo andivi. ¹⁸ Yu'u kà'in chí'un ña yo'o naniun Petu', ta chata ma yuu ka'nu i'ya, ni java'i ma veñu'i, ña ni ma kui'na, na kùu janduva ra yi chí'in ma ndatu ra. ¹⁹ Ta nuu yo'o ni ku'vai ma ndatiku nuu chà'ndai tiñu ma andivi. Ta ma ña ni kasiun ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, nda ma andivi ni ndasi yi ndia. Ta ma ña ni nunaun ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, nda ma andivi ni nuna yi ndia. —Takan kàti Jesuu chí'in Petu'.

²⁰ Takan kùu tajan Jesuu kà'an ndio ra chí'in ma ndra jákua'a chí'in ra ña koto kàti ndra nuu ní'in ñivi, ña Cristu kùu ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra

(Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27)

²¹ Tajan nda ma ora ikan kùu yi ña kicha'a ndio Jesuu kàtitu'un ra nuu ma ndra jákua'a chí'in ra ña iyo yi ña ku'un ra ma ñuu Jerusalén, ti ikan kùu ma nuu nduva'a ni jande'e ma ndracha'nu tundo'o ra, chí'in ma ndra kuxini nuu sutu, ta chí'in ma ndra matru ña jákua'a ma tutu ley Ndioo ndia. Ta juuni kàtitu'un ra nuu ndra ña ni ka'ni ndra ra, va tichi uni kivi, ni natakuru ra. ²² Tajan ma Petu', távani'i sii Jesuu, ta te'en nāka'an ra chí'in ra:

—Ndioo ni tindee ñun, ikan tóve nayi ta'un, yo'o Racha'nu. ¡Na tóve iyo yi ña ta'un takan ndia! —kàti Petu' chí'in ra.

²³ Va Jesuu chíkoni'i ra ndé'e ra nuu Petu', ta te'en nāka'an ra chí'in ra:

—¡Kundachiyo xijñ kui'na!, ti tava játañuniun nuu. Vati yo'o chàniuniun tava chàniini ñivi iyo ñuñivi, ta tóve chàniuniun tava chàniini Ndioo —kàti Jesuu chí'in Petu'.

²⁴ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chí'in ma ndra jákua'a chí'in ra:

—Tu iyo nda yo kùuni jákua'a chí'in, iyo yi ña jaña na ña nakanini na cha'a ma ña kùuni na ja'a na, ta na kí'in na kruu na, ta tandikun na chatai. ²⁵ Vati ma ndian ni kuuni jakakú ma'in na na, ni kuvi na. Va ma ndian ni kuvi cha'a' ña chí'ni na tu'in, ndiakun ni kakú na. ²⁶ ¿Nda kuenda kùu yi tuva kùu ni'i yo tandi'i ma ña chí'ni'u' yo ña iyo ma ñuñivi, tu tóve ni ni'i yo nuu ni koo yo indeeni chí'in Ndioo? Ta, ¿a kùu jata yo ma kivi koo yo ma ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi! ²⁷ Vati ma ra Se'e ñivi táchi Ndioo ni kichi ra chí'in ña tácha ma Tatá ra, ta chí'in ma tati ña já'a tiñu nuu ra ndia, tajan ni ku'va ndio ra ya'vi nuu ta'i'i'in ndo cha'a' naja ma kua já'a ndo. ²⁸ Ndicha va'a, ña kà'in chí'in ndo, ña uvi uni ndyo'o ña ka'in i'ya, na tóve ni kuvi ndo, nda kati nde'e jí'na ndo ora ni kichaa yu'u ma ra Se'e ñivi táchi Ndioo, ta ka'nda ra tiñu ma nuñu'u' i'ya —kàti Jesuu.

17

Ndioo sàma ra kua kà Jesuu

(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

¹ Takan kùu ta ora yā'a iñu kivi, tajan Jesuu távani'i siin ra ma Petu', Xuva, ta Jandiau, ra yani ma Xuva, ta ku'a'an ndio ra chí'in ndra iin xini yuku nduva'a suun.

² Ta ma nuu ndé'e ndra ka'in ndra, ikan sàma ma kua kàa Jesuu. Ma nuu ra ndákkuu tacha yi, tava kàa ma nikandii, ta ma ja'ma ñu'u' ra, ndákkuu kuichin ga yi tava kàa ma ñu'ú. ³ Ta nunuuni, ta ndé'e ndra Moisés, ta Elía, ña nàtu'un ta'an ndra chí'in Jesuu. ⁴ Tajan Petu' te'en nāka'an ra chí'in Jesuu:

—Matru, ¡ya'a va'a ña ka'in yo i'ya! Na kuja'a ndi uni ta'an lomara kuenda ndo: iin yi kùu kuendaun, ta iin yi kuenda Moisés, ta inga yi kuenda Elía —kàti Petu' chí'in Jesuu.

⁵ Ta ora juuni yanga ndaa ma Petu' kà'an ra, tajan nuu ndio iin vikonu'u tacha, ta chíkonuu yi ndra, ta tafuu ma vikó ikan, chíni ndra iin tati ña te'en kà'an:

—Ra'ya kùu ma Se'i, ra ya'a kùunj nde'i, ta ya'a ga chísi chí'in ra. ¡Na kuni ndo ma ña kà'an ra! —kàti Ndioo chí'in ndra.

⁶ Ta ora chíni ma ndra jákua'a chí'in Jesuu tu'un i'ya, ta chí'ndi chíni ndra ndava nani te'e nuu ndra nuu ñu'u', ña nduva'a kuui yu'i ndra. ⁷ Tajan Jesuu

chātu'va ra ma nuu ka'iin chiti ndra, ta jānani nda'a' ra ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na yū'vi ndo, na kandeta ndo, ti mai kūi —kāti Jesuu chi'in ndra.

⁸ Ta ora kāndeta ndio ndra, ta kāni'i ndra nuu ndra, ta tūva yo ni nde'e ndra, vati maania ma Jesuu kuu ra nā ndaa ra.

⁹ Ta ora kuānuu ndio ndra ma yuku, ta Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Koto nātu'un ndo ma nā ndē'e ndo i'ya nuu ni'iin nīvi, nda kati nataku ji'nai yu'u ma ra Se'e nīvi tāchi Ndioo, tañu ndian ndiī.

¹⁰ Tajan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta naja kati ma ndra matru jākua'a tutu ley Ndioo, nā ji'na Elia, ni kichi? —kāti ndra chi'in Jesuu.

¹¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha, nā ji'na Elia kuu ma ra ni kichi, ti ni jandova'a ra ndisaa nakuyi. ¹² Va yu'u, kā'in chi'in ndo, nā Elia cha kichi ra, va ma nīvi tōve nī nakoto na ra, ta jā'a na chi'in ra tandi'i ma naja kua kūuni maa na. Ta juuni takan ni jande'e na tundo'o ma ra Se'e nīvi tāchi Ndioo ndia.

¹³ Takan kuu tajan chā'a ndio ma ndra jākua'a chi'in ra kuenda, nā cha'a' Xuva ra jākunduta kuu ma nā kà'an Jesuu.

Jānda'a Jesuu iin rayoko ndiso iin tati xaan

(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Ta ora chāa ndio Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra nuu ka'iin ma nīvi, ta chājayatin iin ra ra ma nuu Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra, ta nāka'an ra chi'in ra:

¹⁵ —Yo'o Racha'nu, na kunda'viniun ma rayoko se'i, vati rakan ndiso ra kue'e chī'i i'i, ta nduva'a ndē'e ra tundo'o jā'a yi. Ta cha chinu kua'a' cha'a' ndūva ra nuu nū'u, a tichi takuii, jā'a yi. ¹⁶ I'ya ndākai ra kīchai nuu ma ndra jākua'a chi'un, va ndrakan, nī kuu janda'a ndra ra —kāti ra chi'in Jesuu.

¹⁷ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—iNdyo'o nīvi tōve chinuni, ta kini xini! ¿Naja ga tiempu iyo yi nā koi chi'in ndo? Ta, ¿naja ga tiempu iyo yi nā jandeenj ndo tiā nā tōve chinuni ndo? Na kichi ndaka ndo ma ra tivaa nui —kāti ra.

¹⁸ Tajan kā'an xaan ndio Jesuu nuu ma tati xaan, ta kēe ndio yi tichi kuñu ma rayoko ikan, ta juuni ma ora ikani ndā'a ra.

¹⁹ Ta ora cha yā'a ndio, tajan chājayatin ma ndra jākua'a chi'in Jesuu ndra nuu ra, ta te'en chikatu'un siin ndra nuu ra:

—¿Ta naja ndyu'u, nī kuu tavani'i ndi ma tati xaan kuñu ra? —kāti ndra.

²⁰ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Vati ndyo'o na tōve chinuni va'a ndo. Ndicha va'a nā ka'iin chi'in ndo, ti tu chinuni ndo, jitu ita'vini, takua vali iin chiti yukū nā nāni mostaza, kuu ka'an ndo, te'en chi'in ma yuku ka'nu i'ya: “Na kundachiyoun i'ya, ta ku'un inga chiyo.” Ma yuku ni kundachiyoyi. Nī'iin nakuyi tōve ndetiñu tu ndicha nā chinuni va'a ndo ma tu'un Ndioo. ²¹ Va taku ma tati xaan te'en, na kuu kēe yi jā'a ndo tu tōve ka'an ji'na ndo chi'in Ndioo, ta jandita ndo yu'u ndo.

Cha'a' uvi kàtitu'un tuku Jesuu nā ni kivi ra

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

²² Ta ora juuni chākunuu ga Jesuu ma nū'u' Galilea, chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra, ta nāka'an tuku ra chi'in ndra, nā ma ra Se'e nīvi tāchi Ndioo, ni tiin na ra, ta ni ku'va na ra nda'a inga nīvi nā na jande'e na tundo'o ra. ²³ Ta ni ka'ni na ra ndia, va tichi uni kivi, ni nataku ndiko ra. Ma tu'un ka'an ra i'ya, nduva'a nda'vi kūuni ndra jā'a yi.

Nuu ndian jātiñu nuu ma veñu'u ka'nu nāka'an na xu'un'

²⁴ Takan kuu ta ora chāa Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra ma nūu Capernaum, tajan ma ndra nāka'an xu'un' kuenda ma veñu'u ka'nu chānde'e ndra nuu ndaa Petu', ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A tōve tia'vi ma matru ndo ma xu'un' nā nāka'an ndian jātiñu nuu ma veñu'u ka'nu i'ya? —kāti ndra chi'in ra.

²⁵ Ta ma Petu' te'en nāka'an ra:

—Tia'vi ra —kāti ra.

Tajan ora ki'vi ma Petu' tichi ve'e nuu ndaa Jesuu, ta ji'na ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in Petu':

—¿Yo'o Simón, naja kua chāniniun? ¿Yo nuu nāka'an ma ndra kuu rey nā chā'nda tiñu ma nūnivi i'ya ma xu'un'?, kūuniun: ¿A nuu ma ndian kuu nīvi ndra, a nuu ma ndian kichi inga nūu?, kūuniun —kāti Jesuu chi'in ra.

²⁶ Ta Petu', te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Nuu ma ndian vāchi inga nūu —kāti Petu'.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Takan kuu yi nā ma ndian iyo nūu i'ya, tōve iyo yi nā tia'vi na. ²⁷ Va tava tōve kūnj nā ka'an nī'iin nīvi chatai, na ku'un kujakanaun chi'in ma yo'o jākanaa nuu kāndii ma lakuna, ta ora kāniun yi, ma tiaka' nunuu nā tiin yi, ta tavani'un ri, ta ndikaun ma tichi yu'u ri, ta ikan nata'un iin xu'un'. Ta chi'in ma xu'un' ikan kuu jā'a yi nā tia'viun kuenda, ta tia'viun kuendaun. Na kunda'un yi, ta tia'viun nuu ndra —kāti Jesuu chi'in Petu'.

18

Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nu ga

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

¹ Ma tiempu ikan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu chàjatu'va ndra ndra nuu ra, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Nda ra kùu ma ra ka'nu ga ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi? —kàti ndra chi'in ra.

² Tajan Jesuu kàna ra iin ravali, ta kùtaa ra ra ma'ñu ndra, ³ ta te'en nàka'an ra:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña tu tòve sama ndo ma kua chà'nini ndo, ta kùu ndo takua kùu ma ndiakwati, na tòve kùu ki'vi ndo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. ⁴ Ta takan kùu yi ña ma ra masu anima takua kùu ma ravali i'ya, ta jà'a na takua jà'a ra, rakan kùu ma ra ka'nu ga ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi. ⁵ Ta nda yo ndàkimani ma ravali i'ya chi'in sivi, juuni ndakimani na yu'u ndia. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

Kàti Jesuu ti iin kuati ka'nu kùu yi tuva tiyu'u yo inga ñivi ña na ja'a na kuati

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ —Nda ndian nikuuni ña tiyu'u iin ndiakwati te'en, ña chinuni tu'in, ña na ja'a na kuati, ta jà'a na yi. Va'a ga ña na ku'ni ndo iin yuu yoso ka'nu sukun, ta kujakoyo ndo na tichi tañu'u nuu kunu. ⁷ ¿Ya'a ga kini kùu yi kuenda ma ñivi iyo ñuñivi, ña iyo ndian tiyu'u inga ñivi, ikan na ja'a na kuati! Yakan ninii ni koo yi, va jnda'vi ta'an ma ndian tiyu'u ma inga ñivi ña na ja'a na kuati!

⁸ Yakan va tu ma nda'a' ndo a cha'a ndo, jà'a yi ña na ja'a ndo iin kuati, na ka'nda ndo yi, ta jakuuta chika ndo yi, vati va'aga ña ki'vi ndo nuu ni koo ndo endeeni chi'in Ndioo, chi'in iin chiyo nda'a' ndo a cha'a ndo, kua ña chi'in ninduvi yi ni ni'i ndo nuu ni ku'un ndo andaya' jà'a yi. ⁹ Tatu ma tinuu ndo jà'a yi ña na ja'a ndo iin kuati, na tava ndo yi, ta jakuuta chika ndo yi, vati va'aga ña ki'vi ndo nuu ni koo ndo endeeni chi'in Ndioo, chi'in iin chiyo tinuu ndo, kua ña chi'in ninduvi yi ni ni'i ndo nuu ni ku'un ndo andaya' jà'a yi.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' mvechala ña kuànaa

(Lc. 15:3-7)

¹⁰ Na kuuni ndo nde'e ndo ndisaa ma ndiakwati i'ya. Vati yu'u kà'in chi'in ndo ña ma tati va'a Ndioo ña jakuenda na, endee iyo na kùmi na na ma nuu iyo ma Tatái andivi. ¹¹ Vati ma ra Se'e ñivi tàchi Ndioo, vàchi ra kuenda ña jakakú ra ma ndian kuànaa ña jà'a kuati.

¹² 'Ta ndyo'o, ¿naja kua nde'e ndo yi?

Tu iin ra'ii iyo iin cientu mvechala jàna ra, ta jàkunaa ra iin ri ma nuu chàkunuu ra jakuenda ra ndrì, ¿a tòve ni ndakoo nuu ra ma kumi xiko cha'un kumi ndrì ma tichi ku'u nuu jàkuenda ra ndrì, ta kunanduku ra ma mvechala ña kuànaa?, kùuni ndo.

¹³ Tatu nàta'an ra ri, yu'u chàninj ña tiaga sii ni kuuni ra cha'a' ma kiti ña kuànaa ta nàta'an ndrìko ra ri, ña kua cha'a' ma ndrì kumi xiko cha'un kumi ma kiti tòve chànaa. ¹⁴ Juuni takan kùuni ma Racha'nu Tatá ndo, ra iyo andivi, ña na kùnaa ni'iin ma ndiakwati i'ya jà'a ma kuati.

Nuu kàtitu'un Jesuu naja kua iyo yi ña jaka'nunio ma ndian ta'an yo, tuva kànita'an na chi'in yo

(Lc. 17:3)

¹⁵ 'Tu ma ra yaniun ja'a ra iin kuati chi'un, na kanaun ra, ta natu'un ma'iun chi'in ra, ta ikan katitu'un nuu ra nayi kùu ma kuati ña jà'a ra. Tatu jachi'in ra ma ña kà'un, cha kùndeun jakanaun ra. ¹⁶ Tatu tòve jachi'in ra ma ña kà'un, na kanaun uvi a uni ñiviun, ikan na koto na nda cha'a' kùu ma ña kà'un nuu ra, ta kùu na testigu, ta kà'an na nuu ra ndia. ¹⁷ Tatu indukuni tòve jachi'in ra ña kà'an ma ñivi ikan, na katitu'un yi nuu ka'iin ti'vi ma ñivi Ndioo. Tatu tòve jachi'in ra, ni ña kà'an ma ñivi Ndioo, taján iyo yi ña koto yo ña kùu ra iin ra tòve chinuni, a ña kùu ra tava kùu ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ma ñuu ka'nu Roma.

¹⁸ 'Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña ma ña ni kasi ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, ni ndasi yi ma andivi ndia. Ta ma ña ni nuna jà'a ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, juuni ni nuna yi ma andivi ndia.

¹⁹ 'Ta juuni kà'in chi'in ndo, ña tu uvi ta'an ndo jàndo'iin tu'un ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ña ndàkan ndo iin nakuyi nuu ma Racha'nu Tatái, ra iyo andivi, ni ku'va ra yi nuu ndo. ²⁰ Vati nuu ka'iin ti'vi uvi a uni ndian jàka'nu yu'u, ikan iyo tañu na ndia.

²¹ Tajan Petu' chájayatin ra ra nuu Jesuu, ta te'en chikatu'un ra nuu ra:

—Racha'nu, ¿naja cha'a' iyo yi ña jaka'nunj ma ra yanj, tuva jà'a ra kuati chi'in? ¿A nda ucha cha'a'?, kùuniun —kàti ra chi'in Jesuu.

²² Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Na tòve kà'in chi'in ña ucha cha'ani, vati nda ucha cha'a' ma uni xiko uchi kàti chi'un —kàti Jesuu chi'in Petu'.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra musu ña tòve ni kuuni jaka'nuni

²³ 'Ta ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu iin ma ra kùu rey ña chà'nda tiñu, ña kùuni ra jà'a ra

kuenda, naja tàvi ma ndra musu ra nuu ra. ²⁴ Rakan, ti já kicha'a ra tàva ra kuenda, ora chāa iin ra tàvi kua'a millon nuu ra. ²⁵ Ti tava ma ra kùu musu ikan, tòve nda chi'in kùu tia'vi ra nuu ra, yakan va ma ra kùu chito'o ra tàchi ra musu ña na kutiin ndra ra, chi'in ñasi'i ra, ndian se'e ra, ta chi'in ndisaa ña iyo nuu ra, ta kùya'vi ra chi'in vi, ta takan ka'nda ra ma kuenda cha'a ña tàvi ra nuu ra. ²⁶ Tajan ora chāa ma ra musu, ta chūnandi chiti ra nuu ma chito'o ra, ta te'en nāka'an nda'vi ra nuu ra ña jänini ra ra: "Racha'nu, na kuatun yu'u ita'vi tiá, ta tia'vi ndi'j ma ña tavj nuun", kàti ra chi'in ma ra kùu chito'o ra. ²⁷ Ta ma ra kùu chito'o ra kùnda'vini ra ra, ta jáka'nuni ra ma kuenda ña tàvi ra nuu ra, ta jáña ra ra. ²⁸ Va juuni ora ña kèe ma ra musu ikan nuke'e, ta nāta'an ra iin ma meru ra, ña juuni kùu musu ña tàvi ita'vi nuu ra, ta kāvanda'a ra sukun ra, ta kicha'a ra tiin kutu ra yi, ta te'en nāka'an ra chi'in ra: "iNa tia'viun ma ña tàviun nuu!", kàti ra chi'in ra. ²⁹ Tajan ma ra kùu meru ra chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nāka'an nda'vi ra nuu ra ña jänini ra ra: "Na kuatun yu'u ita'vi tiá, ta tia'vi ndi'j ma ña tavj nuun", kàti ma ra musu chi'in ma inga ra. ³⁰ Va ma ra kùu musu ikan, tòve nī kùuni ra, vati ti'i ra ra vekaa nda kati ka'nda ra ma kuenda nuu ra. ³¹ Ta ora ndē'e inga ma ndra musu ña takan já'a ra chi'in ra, ta nduva'a nda'vi kùuni ndra. Tajan chā'an ndio ndra chākatitu'un ndra nuu ma ra kùu chito'o ra, ndisaa ma ña ndē'e ndra ña já'a ra. ³² Tajan ma chito'o ra, ra kùu rey tàchi ra ña na kuki'in ndra ra, ta ora chāa ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra: "iYo'o musu kini! Yu'u jáka'nunj ndisaa ma kuenda ña tàviun nuu, vati jäniniun yu'u. ³³ Yo'o, indukuni kua ikan iyo yi ña kunda'viniun ma ra merun, takua já'i ña kùnda'vini ñun niku." ³⁴ Ta takan kùu yi ña ma ra kùu chito'o ra nduva'a kuui káyuni ra, ña tàchi ra ña na jandē'e na tundo'o ma ra kùu musu ikan, nda kati tia'vi ndi'i ra ma ña tàvi ra nuu ra, indukuni takua já'a ra chi'in ma inga ra.

³⁵ Ta takan kùu yi, ña juuni kua ikan ni ja'a ma Racha'nu Tatá chi'in ndo, tu tòve jaka'nuni ta'ii'in ndo chi'in ndisaa anima ndo kuati ña já'a ma ndian ta'an ndo —kàti Jesuu.

19

Jàna'a Jesuu ña na vā'a ndākoo yo ñasi'o

(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

¹ Tajan kùu ta ora chínu ká'an Jesuu te'en, tajan kèe ra ma ñu'u' Galilea, ta

kuà'an ra iti' ñu'u' Judea ña kändii inga chiyo ma yuta Jordán. ² Ta nduva'a kua'a' ñivi tándikun chata ra, ta ikan jända'a ra ma ndian ku'vi. ³ Tajan iin ma ndra fariseu chájayatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta tava kùuni ndra ki'in ndra ndu'va ra, ndē'o naja kua ká'an ra, yakan va te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A kùu ndakoo ma ra'ii ñasi'i ra vaji cha'a' iin ña ta'ani? —kàti ndra.

⁴ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿A taká'an jákua'a ndo ma tutu Ndioo nuu kà'an yi ña ma ra jätuvi ndo ma nuu kicha'a ñuñivi, "Já'a ra iin ra'ii, ta iin ña'a"? ⁵ Ta juuni kà'an yi te'en ndia: "Cha'a' yakan kùu yi ña ma ra'ii, ni ndakoo ra ma tatá ra, chi'in ma'á ra, ta ndo'iin ra chi'in ñasi'i ra, ta ninduvi vi ni kuu vi tava kùu vi iin ñivini." ⁶ Ta takan kùu yi ña yüva uvi ñivi kùu vi, vati iin ñivinia kùu vi. Yakan va ma ra'ii, na kùu ndakoo ra chi'in ma ña cha jando'iin Ndioo chi'in ra —kàti Jesuu.

⁷ Tajan te'en chikatu'un tuku ndra nuu ra:

—Tu takan kùu yi, ¿ta naja Moisés chā'a ra ña kùu ndakoo ma ra'ii ñasi'i ra tuva jandova'a ra iin tutu, nuu kà'an yi ña ndākoo ra ña, ta ndākoo ra ña? —kàti ndra.

⁸ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Moisés chā'a ra ña kùu ndakoo ndo ñasi'i ndo, ti ya'a ndava xini ndo, yakan va já'a ra takan. Va na yöve takan kùu yi niku. ⁹ Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña tu nda ndyo'o ndākoo ndo ñasi'i ndo, ta yöve cha'a' ña k'i'vian chi'in inga ra'ii kùu yi, ta ndyo'o tända'a ndo chi'in inga ña'a, iin kuati kùu yi kuenda Ndioo. Tatu k'i'vi ndo chi'in inga ña'a, ña ndākoo ii, iin kuati kùu yi ndia —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁰ Tajan ma ndra jákua'a chi'in Jesuu te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Tu takan kùu yi kuenda ma ndra'ii, chi'in ñasi'i ndra, va'a ga ña na koo ñasi'i ndra, tuva takan —kàti ndra.

¹¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na yöve tandi'i ndra'ii kùu kutunini ndra ma tu'un i'ya, vati ma ndra kùu kutunini yi, kùu uvanuu ma ndra cha'a Ndioo chinituni ña, kutunini ndra yi, ndrakan.

¹² Iyo uvi uni nakuyi já'a ña na kùu tända'a ma ndra'ii: iyo ndra'ii ña kaku kukue'e ndra, cha'a' yakan kùu yi ña na kùu koo ñasi'i ndra. Ta iyo ndra ña na kùu tända'a ndra, cha'a' ña cha kùu ndra tatan kuenda ña tòve tända'a ndra. Ta iyo inga ndra ña na kùuni ndra tända'a ndra, cha'a' ña jàtiñu ndra kuenda Ndioo, ta kùuni ndra chaa ndra nuu chà'nda Ndioo tifu andivi.

Tu iyo nda ndian va'ani kutunini ma ña kà'in, na jachi'in na yi —kàti Jesuu.

Jesuu jà'ii ra ndiakwati
(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ Takan kuu tajan kicha'a ndio na chàndaka na iin ndiakwati nuu Jesuu kuenda ña na janani nda'a ra na, ta kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' na. Va ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, kicha'a ndra chàsi ndra nuu ma ñivi, ña na tūva cha'a ndra ku'un na chi'in ma ndiakwati nuu ra.

¹⁴ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra: —Na ku'va ndo na kichi ma ndiakwati nui, ta ña kàsi ndo ma iti' vachi na, vati ma ñivi iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, indukuni kuu na takua kuu ma ndiakwati —kàti Jesuu.

¹⁵ Tajan jøndii ndio ra nda'a' ra xini ma ndiakwati, ta ora chīnu, ta kēe ra kuà'an ra.

Iin ra tivaa kuika, kà'an ra chi'in Jesuu
(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶ Takan kuu tajan iin rayoko chānde'e ra Jesuu, ta te'en chikat'u'un ra nuu ra:

—Matru va'a, çnda ña kuu ma ña va'a iyo yi ña ja'i, ta kuu ni'i nuu koi endeeni chi'in Ndioo? —kàti ra.

¹⁷ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—çTa naja kà'un yu'u ra va'a? Ta ma ra va'a, ti uvanuu ra kuu ra ña iyo ra, ta rakan kuu ra Ndioo. Va tu kùuniun ni'un nuu koo nditoun endeeni chi'in Ndioo, na jachinun ma tu'un tàchi Ndioo ña iyo yi ña ja'un, —kàti Jesuu chi'in ra.

¹⁸ Ta ma ra tivaa, te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—çNda tu'un kuu yi? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Na kà'niun, na kī'viun chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'un, na sū'un, na kà'un tu'un vata chata nī'iin ñivi. ¹⁹ Na tiñu'un ma tatáun chi'in ma'un, ta na kuuniun nde'un inga ñivi, tava kùuniun nde'un juuni maun —kàti Jesuu chi'in ra.

²⁰ Ta ma rayoko te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Ndisaa yakan, cha jachinui yi, nda ora kùì ravali, ta nda vitin. çNayi kumaniga jà'i? —kàti ra chi'in Jesuu.

²¹ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Tu kuuniun kùyn ma ra ndaa, na ku'un, ta xiko ndi'un ma ña iyo nuyn, ta tindeun ma ndian nda'vi. Takan iyo yi ña ja'un, ta kuu jandoloçoun ma ña kuikaun ma iti' andivi ña kùuni yi ka'an yi ña tiñu va'a jà'un kuenda Ndioo. Ta ora cha yà'a, tajan na kichiun, ta tàndikun chatai —kàti Jesuu.

²² Tajan ora chīni ma ra tivaa ña kà'an ra, ta nda'vi kùuni ra, ta kēe ra kuà'an ra, vati ra ya'a kuika kuu ra.

²³ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ndee ga tiñu kuu yi kuenda iin ra kuika ña kuu kivi ra nuu chà'nda Ndioo tiñu. ²⁴ Ta kà'an ndiko'i chi'in ndo ña, çhakuu tiá ndetiñu yà'a iin camellu xe'e iin kutiku, kua kuenda iin ra kuika kivi ra nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

²⁵ Takan kuu ta ora chīni ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ña kà'an ra takan, ndavani yū'vi ndra, ta te'en kicha'a ndra nàtu'un ta'an ndra:

—Tu takan kuu yi, çnda ndian kuu ma ndian ni kakú?, tuva takan —kàti ndra.

²⁶ Tajan Jesuu ndē'e ra ndra, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Kuenda ma ñivi ndetiñu jà'a na yi, va kuenda Ndioo töve, ti kuu ja'a ra ndisaa yi.

²⁷ Tajan Petu' te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Taku ndyu'u ña ndākoo ndi tàndi'i ma ña iyo nuu ndi, ta tàndikun ndi chataun. çNayi kuu ma ña ni ni'i ndi? —Takan kàti Petu' nuu Jesuu.

²⁸ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ndian cha tàndikun ndo chatai, ña ora ni chaa ma kivi ña Ndioo ni jandochaa ra ndisaa nakuyi, ma ra Se'e ñivi tàchi Ndioo ora ni chaa ra ka'nda ra tiñu ma nuu kunandi ra tayu ka'nu iin nuu ya'a ga tacha. Tajan ndyo'o ndia, ni kunandi ndo uchi uvi tayu ka'nu nuu ta'nda tiñu chi'in ra, ta ikan ni jakutuni ndo kuati ma ndi uchi uvi grupu ma ndian Israel ndia. ²⁹ Ta tandi'i ndyo'o ndian ndākoo ndo ve'e ndo, a ta'an ndo, a ma'á ndo, a tatá ndo, a ñasi'i ndo, a se'e ndo, a ñu'u' ndo, ta ndisaa yakan cha'i jà'a ndo yi. Yakan va ni ni'i ndo iin cientu cha'a tiá ga ma ndatiñu ndākoo ndo. Ta juuni ni ni'i ndo nuu ni koo ndito ndo endeeni ndia. ³⁰ Va kua'a' ma ndian yosonuu vitin, ni kuu na ma ndian nuu ndi'inia. Ta kua'a' ma ndian nuu ndi'inia, ni kakunuu na iti' nuu —kàti Jesuu chi'in ndra.

20

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ndra jàtiñu

¹ —Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, kuu yi tava kuu iin ra iyo ñu'u' ka'nu, ña kēe ra kuà'an ra na'a va'a kuànanduku ra ma ndra jàtiñu chi'in ra ña ka'nda ndra uva.

² Ta kindoo ra chi'in ndra ña ni tia'vi ra ndra kua kiya'vi ma ñivi iin kivi. Tajan tàchi ndio ra ndra ña na kujatiñu ndra ma nuu iyo ñu'u' nuu kaa vu. ³ Ta ora yà'a, tajan kēe ndiko ma ra chito'o ndra ka'ín na'ani ma veto'o, ta ikan ndē'e ra ña ka'ien inga ma ndra töve tiñu jà'a. ⁴ Ta te'en

nāka'an ra chi'in ndra: "Ndyo'o juuni na ku'un ndo kujatiñu ndo chi'in ma nuu kaa ndatiñui, ta tia'vji ma ya'vi ndo kuenda iin kivi." Ta ndrakan kēe ndra kuà'an ndra. ⁵ Takan kuu ta ma ra kuu chito'o ma ñu'u'ikan, kēe ndiko ra kuà'an ra ma veto'o ma kachuvi ndaa. Ta jā'a ndiko ra yi ma kaa uni chani'ini ndia. ⁶ Ta ora cha kuu yi kaa u'un chani'ini, kēe tuku ra kuānanduku ra musu ma veto'o, ta nāta'an ra inga tuku ma ndra töve tiñu jā'a, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra: "¿Ta naja nduvi ka'iin ndo i'ya, ta töve jātiñu ndo?", kati ra chi'in ndra. ⁷ Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra: "Ka'iin ndi i'ya, vati ni'iin na taká'an kichi ka'an chi'in ndi ña jatiñu ndi", kati ndra. Tajan ma ra chito'o ikan, te'en nāka'an ra chi'in ndra: "Na ku'un du ndyo'o kujatiñu ndo chi'in ma nuu kaa ndatiñui ndia, ta tia'vji ma ya'vi ndo kuenda iin kivi", kati ra chi'in ndra. ⁸ Ta ora cha kuna'a, tajan ma ra kuu chito'o, te'en nāka'an ra chi'in ma ra kuxini nuu musu: "Na kanaun ma ndra jātiñu, ta tia'viun ndra, va ji'na, na kicha'un tia'viun ma ndra ki'vi nuu ndi'inia, ta nuu ndi'inia tia'viun ma ndra ki'vi jatiñu ma nunuu", kati ra chi'in ma ra kuxini nuu musu. ⁹ Tajan chāa ndio ma ndra kākivi jātiñu kaa u'un chani'inia, ta ta'ii'in ndra kāni'i ndra ma ya'vi ndra kuenda iin kivi. ¹⁰ Ta ora yā'a, tajan chāa ma ndra na'a kākivi jātiñu, ta ndrakan chānini ndra ña ni ni'i ndra ma ya'vi ndra tiaga kua iin kivi kũuni ndra niku, va töve, ti indukuni kāni'i ta'ii'in ndra ma ya'vi ndra kuenda iin kivi, kua ma inga ndra. ¹¹ Tajan ma ora nāka'an ndra yi, ta kicha'a ndra kāyuni ndra chi'in ma ra kuu chito'o, ¹² Ta te'en nāka'an ndra chi'in ra: "Ma ndra kākivi nuu ndi'inia, ña jātiñu iin orania, indukuni tia'viun ndra kua maa ndi, vaji maa ndi kuu ma ndra nde'e ga tundo'o ña jātiñu ndi nduvi nii ma nuu ndii", kati ndra chi'in ra. ¹³ Va ma chito'o ma ndatiñu, te'en nāka'an ra chi'in iin ra: "Yo'o xaa, yöve ni'iin kuati kuu ma ña jā'i chi'un. ¿A töve ni kindoo va'a yo ña ni tia'vji ñun ma ya'vi kuenda iin kivi?, kũuniun", kati ra chi'in ra. ¹⁴ "Ju'un ma ya'viun, ta kuà'an. Yu'u kũuni tia'vji ma ra ki'vi jātiñu nuu ndi'inia, indukuni kua maun. ¹⁵ ¿A kuu jā'i nda ña kũuni mai chi'in ma xu'in?, kũuni ndo. ¿A tixin ndo nde'e ndo yu'u cha'a' ña ra va'ani kũu?" ¹⁶ Ta takan kuu yi ña ma ndian kuu nuu ndi'inia, ni kuu na ma ndian nunuu, ta ma ndian kuu ma ndian nunuu vitin, ni kuu na ma ndian nuu ndi'inia. Vati kua'a' na kānai, va tiani na kachin —kati Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra.

Cha'a' uni kätitu'un tuku Jesuu ña ni

kuvi ra

(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

¹⁷ Ta ora kuà'an Jesuu ma iti' ñuu Jerusalén, ta kāna siin ra ma ndi uchi uvi ndra jākua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

¹⁸ —Vitin va nde'e ndo ña cha kuà'an yo iti' ñuu Jerusalén nuu ni tiin na ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ta ni ku'va na ra nda'a' ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in nuu ma ndra kuu matru jākua'a tutu ley Ndioo, ikan na jakutini ndra kuati ra ta ka'ni ndra ra. ¹⁹ Ta ikan jan ni ku'va ndra ra nda'a' ma ndian yüvi judiu, kuenda ña na jati'ini na chi'in ra, ta kani na ra, ta takaa na ra nuu kruu, va tichi uni kivi ni natakun ndiko ra.

Nuu chikan ma ña kuu ma'á Jandiau, ta Xuva, ñamani nuu Jesuu

(Mr. 10:35-45)

²⁰ Ma ma'á Jandiau chi'in Xuva ndra kuu se'e Zebedeu, chājayatin vi vi nuu Jesuu, ta chūnandi chitian nuu ra, ña chikan ña iin ñamani nuu ra. ²¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—¿Niyi kũuniun? —kati ra chi'an.

Va ma ña'a ikan, te'en nāka'an ña chi'in ra:

—Na tachiun ma nuu chà'ndaun tiñu ña ora chāun ndakan, iin ma ra se'i kunandi chiyo kua'un, ta inga ra kunandi chiyo satiuun —kati ña.

²² Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—Töve chito ndo niyi kuu ma ña chikan ndo. ¿A kuu ja'a ndo ko'o ndo ma ña uva ni ko'i, ta kũnduta ndo indukuni ma takua ni kundutai ña kà'an ndo takan? —kati Jesuu.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Kuu yi —kati ndra.

²³ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha ña ndyo'o kuu ja'a ndo ko'o ndo ma ña uva ni ko'i, ta juuni kuu ja'a ndo kũnduta ndo ma takua ni kundutai ndia, va taku cha'a' ña chikan ndo kunandi ndo ma chiyo kua'i, ta chiyo satin, ma Tatái kuu ma ra chito nda yo ni ku'va ra ma chiyo ikan nuu, ta yöve yu'u —kati Jesuu.

²⁴ Ta ora chini ma inga uchi ma ndra jākua'a chi'in Jesuu ma ña kā'an ndra, ta kũxan ndra chi'in ninduvi ndrakan. ²⁵ Va Jesuu kāna ra ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o cha chito va'a ndo, ña ma ndra kuxini ña chà'nda tiñu nuu ma ñivi iyo ma nuñu'u' ñuñivi töve jā'a ndra va'a chi'in na, ti ya'a kanduu kini chà'nda ndra tiñu. ²⁶ Va tañu ndyo'o ndian chinuni, na töve iyo yi ña ja'a ndo takan, vati tu iyo nda ndyo'o ña kũuni ndo jaka'nu ndo ndo, ji'na iyo yi ja'a ndo tiñu nuu ma inga na. ²⁷ Ta nda ndyo'o nikuuni, tu kũuni ndo kuu ndo

ma ndian nunuu, iyo yi ña ja'a ndo tiñu nuu ma inga na, ²⁸ takua ja'a ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ña tüvi nĩ kichi ra kuenda ña ja'a na tiñu nuu ra, vati kichi ra va kuenda ña ja'a ra tiñu nuu ñivi, ta kuvi ra kuenda ña kùu ra takua kùu iin ya'vi kuenda ña na kakú kua'a' ñivi —kàti Jesuu.

Nuu jànda'a Jesuu uvi ta'an ndra kuaá
(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹ Takan kùu ta ora kée Jesuu ma ñuu Jericó, nduva'a kua'a' ñivi tándikun kuà'an chata ra. ³⁰ Ta ma yu'u iti' kuà'an ra, ikan nandi uvi ta'an ndra kuaá. Ta ora chíni ndra ña ya'a Jesuu ikan, ta te'en kànachaa ndra:

—iYo'o Racha'nu, ra kùu ñivi David, na kunda'viniun ndyu'u! —kàti ma ndra kuaá chí'in ra.

³¹ Tajan ma ñivi nàka'an na chí'in ma ndra kuaá ña na taxiin koyu'u ndra, va ndrakan tiá ga kicha'a ndra kànachaa ndra te'en:

—iYo'o Racha'nu, ra kùu ñivi David, na kunda'viniun ndyu'u! —kàti ndra.

³² Tajan chūndaa ndio Jesuu, ta kána ra ma ndra kuaá, ta te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—iNiyi kùuni ndo ña ja'i chí'in ndo? —kàti Jesuu.

³³ Ta ndra kuaá ikan te'en nàka'an ndra chí'in ra:

—Yo'o Racha'nu, kùuni ndi ña na jan-dondichiun nuu ndi —kàti ndra chí'in ra.

³⁴ Tajan Jesuu kunda'vini ra ndra, ta jánani ra nda'a' ra chata tinuu ma ndra kuaá, ta ma ora ikani kùu nande'e ndra, ta tándikun ndra chata Jesuu.

21

Jesuu kí'vi ra ñuu Jerusalén

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Ora cha kuàkuyatin Jesuu chí'in ma ndra jàkua'a chí'in ra ma ñuu Jerusalén, jì'na chāa ndra iin ñuu ña nàni Betfagé, ña kàndii yatini nuu ndaa ma yuku Olivu. Tajan Jesuu tachi ra uvi ta'an ma ndra jàkua'a chí'in ra, ² ta te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Kuà'an ndo ma kuariya ña kàndii ikani. Ta ikan nàta'an ndo iin burra ña ndikun ri ndaa ri ikan chí'in iin burru vali se'e ri. Na ndachi ndo ri, ta kundaka ndo ninduvi ndrĩ kichi ndo nuu. ³ Ta tu iyo iin ndian chikatu'un, ña naja ndàchi ndo ri, ta kati ndo chí'in na ña nunua vachi ndaka ndiko ndi ri, ti chíniñu'u ma racha'nu chito'o ndi ri, kati ndo chí'in na —kàti Jesuu chí'in ndra.

⁴ Takan kùu yi, ikan na chinu ma tu'un ká'an ma ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, ora taa ra te'en nuu tutu ra:

⁵ Na kukatitu'un ndo te'en nuu ndisaa ma ñivi iyo ma ñuu Sión:

“Na nde'e ndo ña nduva'a nda'vi vachi ma ra kùu Rey ndo yoso ra iin burru yoko chí'in ma'á ri, se'e ma kiti chíto kuiso karia”, kàti yi.

⁶ Tajan kée ndio ma ndra jàkua'a chí'in Jesuu kàcha'an ndra, ta ja'a ndra yi ma tava ká'an ra chí'in ndra. ⁷ Takan kùu tajan ndàka ndio ndra ma burru, chí'in ma kiti vali se'e ri chāa ndra nuu ra, ta tísukun ndra ma ja'ma isukun ndra chata ninduvi ndrĩ, tajan chākosu ndio Jesuu ri. ⁸ Ta ikan kúti'vi nduva'a kuu kua'a' ñivi. Ta ndiakan kicha'a ndio na chākin na ja'ma isukun na ma tichi iti' nuu kuà'an Jesuu. Ta iyo inga ndian chā'nu soko yutun, ta chākin na yi ma tichi iti' ndia. ⁹ Ta ma ñivi yosonuu, chí'in ma ñivi kàkichi iti' chata, te'en kànachaa ni'i na:

—iYa'a ga ka'nu kùu ma ra vachi tata ma rey David! iYa'a ga í kùu ma ra vachi chí'in sivi ma Racha'nu! iTa nduva'a na jaka'nu yo Racha'nu Ndioo nuu iyo ra andivi! —kàti na.

¹⁰ Takan kùu tajan ora kí'vi ndio Jesuu ma ñuu Jerusalén, tajan ndisaa ndio ma ndian iyo ikan nduva'a nandiki na ja'a Jesuu ora kí'vi ra ikan. Ta te'en kicha'a ndio na chikatu'un ta'an na:

—iNda ra kùu ra'ya? —kàti na.

¹¹ Ta ma ñivi kàcha'an chí'in Jesuu te'en nàka'an na chí'in na:

—Ra'ya kùu Jesuu, ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, ra kichi ñuu Nazaret, ña kàndii iti' ñu'u' Galilea —kàti na.

Jesuu tàva ra ndian xiko tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹² Takan kùu tajan kí'vi ndio Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu ma Ndioo, ta tāvani'i ndrĩ ra ma ndian ka'iin xiko, ta jata ma tichi veñu'u. Kānindee ra ma mesa nuu ka'iin ma ndian sàma xu'un' nuu ma ñivi, ta tayu nuu ka'iin ma ndian xiko livi ndia. ¹³ Tajan te'en nàka'an ndio ra chí'in na:

—Nuu ma tutu Ndioo ña taa ma Moisés te'en kà'an yi: “Ma ve'i kùu yi iin ve'e nuu kà'an ma ñivi chí'in.” Va ndyo'o, jàndakuu ndo yi iin ve'e kuenda ma ndian su'u —kàti Jesuu chí'in na.

¹⁴ Tajan chājayatin ndio ma ndian kuaá ma nuu ndaa Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu, chí'in ndian koxo, ta jànda'a ra na. ¹⁵ Va ora ndé'e ma ndra kuxini nuu sutu, chí'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ma ndatu ña ja'a Jesuu, ta naja kua chíni ndra ña endee nanivaa kùu ma ndiakwati ma tichi veñu'u, ña te'en kànachaa na: “Ya'a ga ka'nu kùu ma ra kichi tata ma rey

David”, kàti na, ta nduva'a kùxään ndra.

¹⁶ Tajan te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—¿A chiniun ña kàka'an ma ñivi ikan?
—kàti ndra.

Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Juu, chini ma ña kà'an na, va ¿a takà'an jakua'a ndo nuu ma tutu Ndioo ña taa Moisés nuu kà'an yi te'en?:

Chi'in yaa ña chita ma ndiakuaati,

chi'in ma ndian juuni chàxin,

chi'in yakan jàna'a ma Ndioo nuu ndo,

ña takan iyo yi ña jaka'nu ndo ra ndia

kàti Jesuu.

¹⁷ Tajan ndakoo ra ma ñivi ikan, ta kēe ra kuà'an ra inga ñuu ña nani Betania, nuu kava ra iin chanikuaa.

Jesuu kà'an xaan ra nuu yutun higu ña töve jàtiñu

(Mr. 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Ta ora chikoni'i ndiko Jesuu ma ñuu ka'nu, ma ora na'ani, ta chàñu ndio ma soko ra. ¹⁹ Ta ikan nde'e ra ña ndaa iin yutun higu yatini ma yu'u iti', ta chàjayatin ra ra nuu ndaa run, va tükuii nuva koo ma nuu run, ti mamaa nda'ani run iyo. Tajan kà'an xaan ndio ra run:

—iNda vitin, ta iti' nuu, na tüva ni ku'vaun ma chiti! —kàti Jesuu chi'in run.

Ta juuni ma ora ikani nàtii run, ta chí'i run. ²⁰ Ta ora nde'e ma ndra jakua'a chi'in ra ma ña kuu, ta ndava kuà'an anima ndra, ta te'en chikatu'un ndio ndra nuu Jesuu:

—¿Niyi tã'an ma yutun higu ña yã'a ga numi nàtii run? —kàti ndra.

²¹ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña tu chinu va'ani ndo ma tu'un Ndioo, ta töve ndo'uvini ndo, na yöve uvaa ma ña já'i chi'in ma yutun higu i'yani kuu já'a ndo, vati juuni kuu ka'an ndo te'en, chi'in ma yuku i'ya ndia: “iNa kundachiyoun chiña, ta nduvaun nuu ma tañu'u!”, kati ndo, ta takan ni kuu yi. ²² Ta ndisaa ma ña chikan ndo ora kà'an ndo chi'in ma Racha'nu, tu ndicha ña chànini ndo ña ni kuu yi, ni ni'i ndo yi —kàti Jesuu chi'in ma ndra jakua'a chi'in ra.

Jesuu kuu ka'nda ra tiñu ndia

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

²³ Takán kuu taján kí'vi ndio Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu ña kua jana'a ra, ta ora juuni ndaa ra jàna'a ra nuu ma ñivi, ta chàjayatin ndio ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ndra cha'nu kuenda ma ndian judiu nuu ra, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Yo chá'a tiñu nuñ ña já'un te'en? ¿Yo kuu ma ndian tiyu'u ñun ña na ja'un yi? —kàti ndra chi'in Jesuu.

²⁴ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra ndia:

—Juuni kùuni du mai ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo ndia, tu katitu'un ndo ma ña chikatu'in nuu ndo, taján katitu'in nuu ndo yo chá'a tiñu nuu ña já'i yi. ²⁵ ¿Yo kuu ma yo táchi ma Xuva ña na jakunduta ra?, ¿a Ndioo, a ma ñivi? —kàti Jesuu.

Tajan te'en kicha'a ndio ndra kànita'an yu'u ndra juuni chi'in maa ndra:

—Tu kati yo: “Ña Ndioo táchi ra”, ta rakan ni ka'an ra chi'in yo ña: “¿Naja töve ni jachi'in ndo ña kà'an ra tuva takan?”

²⁶ Ta na kuu kà'an yo ña: “ñivi táchi ra”, ni kuxaan ma ñivi chi'in yo, vati ndisaa na chànini na ña iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kuu Xuva —kùuni ndra.

²⁷ Yakan va te'en nàka'an ndio ndra chi'in Jesuu:

—Töve chito ndi, yo táchi ra —kàti ndra.

Tajan Jesuu te'en nàka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ni yu'u, kuu katitu'in nuu ndo yo tiyu'u yu'u ña já'i ma tiñu i'ya ndia —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va chá'a iin ra'ii, chi'in uvi ndra se'e ra

²⁸ Takán kuu taján Jesuu, te'en nàka'an tuku ra nuu ndra:

—¿Naja kua chànini ndo chá'a' ma ña ni ka'in i'ya? Iin ra'ii chíyo uvi ndra se'e ra. Ta rakan, te'en nàka'an ra chi'in iin ra: “Yo'o se'yu, na ku'un kujatiñun nuu kaa ma ndatiñu yo vitin”, kati ra chi'in ra. ²⁹ Ta ma ra se'e ra, te'en nàka'an ra chi'in ra: “iNa kùuni!”, kati ra ma ora ikan. Va ora cha yã'a ndio taján sãma ma kua chànini ra, ta chá'an ra chàjatiñu ra. ³⁰ Ta ikan jan chãnde'e ra inga ma ra se'e ra, ta indukuni takua kã'an ra chi'in ma ra nunuu, kã'an ra chi'in ra. Ta ra'ya te'en nàka'an ra: “Va'a tatã, ku'in”, kati ra. Va töve ni chá'an ra. ³¹ ¿Nda ra kuu ma ra kãndicha ma tiñu kã'an ma tatã ndra?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Ta ndrakan te'en nàka'an ndra:

—Ma ra nunuu —kàti ndra.

Takan kuu yakan va te'en nàka'an ma Jesuu:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ndra nàka'an xu'un' kuenda kuvienu ma ñuu ndo, chi'in ma ñivi ña'a tondo, ji'na ga na ni ki'vi nuu chà'nda Ndioo tiñu kua maa ndo. ³² Vati ma Xuva ra jakunduta kichi jana'a ra nuu ndo naja kuu yi ña koo ndo takua kùuni Ndioo, va ndyo'o töve ni jachi'in ndo ña kà'an ra. Va taku ma ndian nàka'an xu'un' kuenda kuvienu ma ñuu ndo, chi'in ma ñivi ña'a tondo, ndiakan jãchi'in na ña kã'an ra. Va ndyo'o, vaji nde'e ndo ña takan kuu yi ma i'ya, va töve kùuni ndo sama ndo ma kua kini kua iyo ndo, ta chinuni ndo ma ña kà'an ra.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ndra töve va'a jàtiñu

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ Takan kuu ta te'en nàka'an tuku Jesuu inga ku'va nuu ndra:

—Na taso'o va'a ndo ma inga ku'va ña ni ka'in: Tatiempu chīyo iin ra iyo iin ñu'u' ka'nu, ta rakan tachi ra yoku'u uva nuu yi, ta chāsi ra ma nuu kaa yi. Ta juuni jā'a ra iin nuu naku'ni ra ma uva, ta jā'a ra iin torri ka'nu kuenda ña na chaa nuu ra nde'e ra ninii ma nuu kaa vu.

'Ta ikan jan jākilaa ndio ra ma ñu'u' nuu iin ma ndra jàtiñu chi'in ra, ta kēe ndio ra ku'àn ra iin tiempu ma nuu chika. ³⁴ Ta ora chāa ndio ma tiempu ña cha kēta ndio ma ndatiñu ikan, tajan tachi ndio ma ra chito'o ma ñu'u' iin ma ndra jàtiñu kuenda ra ña na ku'va ma ndra jàtiñu nuu ñu'u' ra ma ña iyo yi ña ndaki'in ra. ³⁵ Va ma ndra jàtiñu ikan, tiin ndra ma ndra jàtiñu kuenda ra, ta iin ra va kani ndra, inga ra chā'ni ndra, ta inga ra va kani ndra chi'in yuu. ³⁶ Tajan ma ra kuu chito'o ma ñu'u' ikan, tachi ndiko ra tiá kua'a' ma ndra jā'a tiñu nuu ra nuu ndra kua ma cha'a' nunuu, va ma ndra jàtiñu ikan, indukuni takan jā'a ndra chi'in ndisaa ndra ndia.

³⁷ 'Ta ma nuu ndi'inia, va tachi ndio ra ma ra se'e maa ra, ti te'en chānini ra: "Cha chito yo ña ni tiñu'u ndra, ta jachi'in ndra ña kà'an ma ra se'o." Takan kuumi ra. ³⁸ Va ora ndē'e ndio ma ndra jàtiñu nuu ñu'u' ra ña vachi ndio ma ra se'e maa ndio ra, tajan te'en kicha'a ndra nātu'un ndra juuni chi'in maa ndra: "Ra'ya kuu ma ra ni kindoo chi'in ma ñu'u' i'ya, na ka'nio ra, ta kindoo yo chi'in ma ñu'u'", kati ndra. ³⁹ Tajan tiin ndio ndra ra, ta tāva ndra ra nuu kaa ma yoku'u uva, ta chā'ni ndra ra.

⁴⁰ 'Ta vitin ora ni kichaa ndio ma ra kuu chito'o ma ñu'u', zñayi ni ja'a ra chi'in ma ndra jàtiñu takan?, kuumi ndo —kati Jesuu chi'in ndra.

⁴¹ Ta ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—Na töve nī kunda'vini chito'o ma yoku'u uva ndra, ti ni ka'ni ra ma ndra kini ikan, ta ni jakilaa ra ma ñu'u' ra nuu inga tuku ma ndra ña kuumi ku'va ndra ma ndatiñu ra nuu ra ora jàtiñu ndra, ma takua iyo yi ña ja'a ndra —kati ndra.

⁴² Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—iA takā'an kuii jakua'a ndo nuu ma tutu Ndioo ña taa Moisés nuu kà'an yi te'en?:

Ma yuu ña jāchiyo ma ndra jāva'a ve'e, yakan kuu ma yuu ka'nu ga kua ndisaa yi, takan jā'a ma Racha'nu, Yakan va ña'a kuu yi iin ña ya'a vii kuenda yo,

kati yi.

⁴³ 'Cha'a' yakan kuu yi ña kà'in chi'in ndo ña ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ni namaa ra yi nuu ndo, ta ni ku'va ra yi nuu ma ndian jā'a ma tiñu va'a kuenda ra. ⁴⁴ Ta nda ndian nikuuni ña ni nduva chata ma yuu ka'nu ikan, endee ni kuche'e che'e na, tatu ma yuu ikan kōyo yi chata iin ñivi, endee ma yuyaania ni kuu na ja'a yi —kati Jesuu.

⁴⁵ Takan kuu tajan ora chīni ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ma ndian fariseu ma ku'va ña kà'an Jesuu, ikan chā'a ndio ndra kuenda ña chata ndra kà'an ra. ⁴⁶ Tajan kuumi ndra tiin ndra Jesuu, va yū'vi ndra ma ñivi, ti ndiakan cha chānini na ña Jesuu kuu ra iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

22

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' viko tãnda'a

(Lc. 14:15-24)

¹ Takan kuu tajan kicha'a ndiko Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ma ñivi, ta te'en nàka'an ra:

² —Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu kuu yi, takua kuu iin viko tãnda'a ña jā'a ma ra kuu rey kuenda ma ra se'e ra. ³ Tachi ra ma ndra jàkuu tiñu nuu ra, ña na kukana ndra ma ndian jainvita'a ra, va ma ndiakan nī kuuni na ku'un na. ⁴ Tajan tachi ndiko ma ra kuu rey, ti iyo ndian kēe kuànde'e ma nuu kàndii ñu'u' na, ta iyo ndian kēe ku'àn nuu iyo tiñu jā'a na. ⁵ Ta inga na, va tiin na ma ndra jā'a tiñu nuu ma rey, ta nduva'a kani na ndra, ña ndava ni kuvi ndra jā'a na niku. ⁶ Tajan nduva'a kāyuni ma ra kuu rey, ta tachi ndio ra ma ndra jandaru ra, ña na kuka'ni ndra ma ndian kini chà'ni ndii ikan, ta ka'mi ndra ndisaa ma ve'e ña iyo ma ñuu ndra ndia. ⁷ Tajan te'en nàka'an ndio ma rey chi'in ma ndra jàkuu tiñu nuu ra: "Ndisaa nakuyi cha iyo va'a jà'i kuenda ma viko tãnda'a, va ma ndian jainvitaai, na töva ni ku'vai na kichi na i'ya. ⁸ Na ku'un ndo nuu kütisi'in ma kai ka'nu, ta na jainvita'a ndo, ma nda ndian nikuuni ña nàta'an ndo, ta kichi na chi'in ndo ma viko tãnda'a i'ya", kati ra chi'in ndra. ⁹ Tajan kēe ndio ma ndra jàkuu tiñu nuu ma rey kàcha'an ndra it' kai, ta jàti'vi ta'an ndra tandi'i ma ndian

nāta'an ndra ikan, chīto a kùu na ndian va'a a ndian tūvi va'a. Takan jā'a ra ña nī'i ra ñivi kuenda ma viko tānda'a, ña endee chītu ndio ma tichi ve'e ra.

¹¹ "Tajan kī'vi ndio ma ra kùu rey ma tichi ve'e, ikan na kuu nde'e ra ma ndian chājati'vi ta'an ndra ma veto'o, ta ikan nde'e ra iin ra tōve ñu'u ja'ma ña chàku'un na ora chà'an na ma viko tānda'a." ¹² Ta te'en nāka'an ra nuu ra: "Yo'o xaa, ¿naja jā'un ña kī'viun ma i'ya, ta tōve ñu'un ma ja'ma ña chàku'un na ora kuà'an na nuu iyo ma viko tānda'a?" kàti ra chi'in ra. Va ma ra'ii ikan taxiin kindoo ra. ¹³ Tajan ma rey, te'en nāka'an tuku ra chi'in ma ndra jākukava ma nuu mesa: "Na ku'ni ndo cha'a ra chi'in nda'a ra, ta jaketa ndo ra nuke'e nuu naa, ikan ni kuaku ra, ta ni kari'u ma nu'u ra, jā'a ma tundo'o ni nde'e ra." ¹⁴ Vati nduva'a kua'a' na kànai, va tiani na kùu ma ndian kàchìn —kàti Jesuu.

Chikatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a' ma xu'un' nāka'an ma ñuu Roma nuu na
(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

¹⁵ Takan kùu tajan ma ndra fariseu kēe ndio ndra chājando'iin tu'un ndra, naja kua jā'a ndra ña na ka'an Jesuu iin ña tūvi va'a, ta chi'in yakan kùu ni'i ndra naja kua tìsokuati ndra ra. ¹⁶ Tajan tachi ndio ma ndra fariseu ita'vi ma ndra iyo kuenda ndra, chi'in ita'vi ma ndra iyo kuenda Herode. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—Matru, cha chito ndi ña yo'o kùu ma ra kà'an tu'un ndaa, ta juuni jàna'a ndaun naja kua kùuni Ndioo ña koo yo, ta tōve kī'vin kuendaun ña kà'an ma ñivi, vati indukuni nde'un ndisaa ñivi. ¹⁷ Na katitu'un nuu ndi: ¿A va'a tia'vi ndi xu'un' nuu ma kà Cesar, ña chà'nda tiñu ma ñuu Roma kùuniun?, ¿a tōve? —kàti ndra chi'in ra.

¹⁸ Va Jesuu chā'a ra kuenda, ña na yūvi ña va'a kùu ma ña chànini ndra kuenda ra, ta te'en nāka'an ndio ra nuu ndra:

—Ndyo'o ndra kini, ta, ¿naja kùuni ndo janda'viña'a ndo yu'u? ¹⁹ Na jana'a ndo nuu naja kua kaa ma xu'un' ña tia'vi ndo —kàti Jesuu.

Tajan chāki'in ndra iin xu'un' denariu chā'a ndra nuu Jesuu. ²⁰ Ta ora nde'e ndio Jesuu yi, ta te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Yo nuu kùu ma ña iyo nuu ma xu'un' i'ya, ta ma sivi ña iyo nuu yi? —kàti ra chi'in ndra.

²¹ Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Ma ña César, ra chà'nda tiñu ñuu Roma kùu yi —kàti ndra chi'in Jesuu.

Tajan Jesuu te'en nāka'an ra nuu ndra:

—Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma racha'nu César nuu ra, ta ña kùu ña'a Racha'nu Ndioo nuu Ndioo —kàti Jesuu chi'in ndra.

²² Ta ora chini ndra ña kà'an ra takan, ta ndava kuà'an anima ndra, tajan ndākoo ndra ra, ta kuà'an ndra.

Nuu chikatu'un ma ndra saduceu, naja kua kùu yi ña nātaku ma ndian ndii
(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

²³ Ta juuni ma kivi ikan, iyo ndra saduceu, chānde'e ndra Jesuu. Ta ndrakan kàti ndra, ña tūva nātaku ma ndian ndii, cha'a' yakan kùu yi ña, te'en chikatu'un ndra nuu Jesuu:

²⁴ —Matru, Moisés kà'an ra ña, tu iin ra cha tānda'a kùvi ra, ta tōve nī chakoo nī'iin se'e ra, ma ra yani ra, iyo yi ña tānda'a ra chi'in ma ñasi'i ra ña kindoo nda'vi, ta takan kùu koo se'e ma ra chī'i jā'a ma ra yani ra. ²⁵ Va'ani, tañu ndyu'u chīyo ucha ta'an ndra, ña kùu ndra yani ndra. Ma ra nunuu tānda'a ra, ta chī'i ra. Ta tava tōve nī chakoo se'e ra chi'in ma ñasi'i ra, yakan va kindoo ma ña nda'vi ikan kuenda ma yani ra, ra uvi. ²⁶ Ta juuni indukuni takan tōve nī chīyo se'e ma ra uvi chi'an, ta chī'i ra ndia. Ta takan ya'a ndi ucha yani ndra ña tānda'a ndra chi'an ta ndisaa ndra chī'i ndia. ²⁷ Ta ma nuu ndi'nia, chī'i ndio ma ña'a ndia. ²⁸ Va'ani, ta ma ora ni natakun ndiko ma ndian cha chī'i, ¿nda ndra ni kuu ma iian, tuva ndi ucha ndra ña kùu ndra yani ndra tānda'a ndra chī'an? —kàti ndra.

²⁹ Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na yūvi takan kùu yi, takan chànini ndo, ti tōve nākoto ndo naja kua kà'an ma tutu Ndioo, ta naja kua kùu ma ndatu Ndioo ndia. ³⁰ Vati ora ni natakun ma ndian cha chī'i, na tūva ni tānda'a na, ta tūva ni ku'va na se'e na kuenda ña tānda'a na ndia, ti ni kùu na tava kùu ma ndian kùu tati va'a ña iyo andivi ña jā'a tiñu nuu Ndioo. ³¹ Va ndicha kuii ña nātaku ndiko ma ndian chī'i, ¿a takā'an jākua'a ndo nuu ma tutu Ndioo, nuu kà'an ra te'en?: ³² "Yu'u kùu Ndioo ta indukuni yu'u kùu ra kùmi Abraham chi'in Isaac chi'in Jacob ndia", kàti yi. I'ya chà'a yo kuenda ña Ndioo tōve kùu ra Ndioo ma ndian ndii, ti kùu ra Ndioo ma ndian ndito.

³³ Ta ora chini ma ñivi ma tu'un ña kà'an Jesuu, ndava kuà'an anima na chini na ña jàna'a ra.

Katitu'un Jesuu nda tu'un kùu ma ña ka'nu ga
(Mr. 12:28-34)

³⁴ Ta ora chito ma ndra fariseu ña Jesuu jākutaxin ra ma ndra saduceu, tajan kùti'vita'an ndio ndra ma nuu ndaa ra.

³⁵ Ta iin ma ra meru ndra ña kùu matru jàkua'a tutu ley Ndioo, te'en chikatu'un ra nuu Jesuu, ña kùuni ra ki'in ra ku'va ra nde'o naja kua kati ra:

³⁶ —Matru, ¿nda tu'un iyo nuu ma tutu ley Ndioo ka'nu ga yi kua tandi'i ga ma inga tu'un iyo nuu yi?, kùuniun —kàti ra.

³⁷ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—“Na kuuni ndo nde'e ndo ma Racha'nu Ndioo chito'o ndo chi'in ndisaa anima ndo, chi'in ndisaa ñandee ndo, ta chi'in ndisaa chinituni ndo.” ³⁸ Tu'un i'ya kùu tu'un ka'nuga, ta ma tu'un nunuu ña iyo nuu ma tutu Ndioo. ³⁹ Ta ma tu'un uvi, cha yatin indukuni kùu yi, ta te'en kà'an yi: “Na kuuni ndo nde'e ndo ma ñivi iyo yatini xiin ve'e ndo tava kùuni ndo nde'e ndo juuni maa ndo.” ⁴⁰ Ta chi'in uvi tu'un i'ya jàchinu yi tandi'i ma ley Ndioo chi'in ma tu'un kà'an ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra taji'na ndia —kàti Jesuu.

*Kàtitu'un Jesuu ti ñivi ra kùu Rey David
(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)*

⁴¹ Ta ora juuni ka'iin ti'vi ga ma ndra fariseu ma ikan, ⁴² ta Jesuu te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Naja kua chànini ndo cha'a' ma ra kùu Cristu? ¿Yo tata kùu ra?, kùuni ndo —kàti ra.

Ta ma ndra fariseu te'en nàka'an ndra:

—Tata ma racha'nu David kùu ra —kàti ndra.

⁴³ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Tu takan kùu yi, ¿ta naja chàtiñu ma Tati Íi Ndioo ma David ña na ka'an ra ña Racha'nu ra kùu Cristu, tuva takan? Vati ndicha ña ma David, te'en kà'an ra:

⁴⁴ Ma Racha'nu Ndioo, te'en kà'an ra chi'in ma Racha'nu chito'i:

“Kunandi chiyo kua'i, nda kati kanindoyoi ma ndian xaani ndè'e ñun iti' cha'un.”

Takan kàti Ndioo taji'na ña tãa David.

⁴⁵ Va Jesuu te'en nàka'an tuku ra nuu ndra:

—¿Naja kua kùu yi ña, tata David kùu Cristu, tuva juuni ma David kà'an ra ña, Racha'nu chito'o ra kùu ra? —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁴⁶ Ní'iin ma ñivi tòve ní kuu ka'an na ní'iin ma tu'un yu'u Jesuu. Ta nda ma kivi ikan ní'iin ga ma ñivi túva ni kuuni na ndakatu'un na tiaga nakuyi nuu ra.

23

*Jesuu tisokuati ra ma ndra fariseu,
chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo
(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)*

¹ Takan kùu tajan Jesuu, te'en nàka'an ra nuu ma ñivi, ta nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:

² —Ma ndra matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ma ndra fariseu jàna'a ndra naja kua kùuni ma ley Ndioo ña tãa Moisés ka'an yi. ³ Va'ani, na jachi'in ndo ma ña kà'an ndra, ta na ja'a ndo ndisaa yi ndia, va koto ja'a ndo takua ja'a ndra, vati ndrakan kà'an ndra iin nakuyi, ta ja'a ndra inga nakuyi. ⁴ Ja'a ndra ña na kuiso ma ñivi iin ña nduva'a vee, ña na kùndee na kuiso na, ta ja'a ndra ña na kuiso na yi, va juuni maa ndra, ni ita'vi tòve kùuni ndra ja'a ndra yi. ⁵ Ndisaa ma ña ja'a ndra, ja'a ndra yi ikan na nde'e ma ñivi yi. Ta chàta'ani ndra kundikun iin kaja vali, nuu te'e nuu ndra chi'in ma chiyo nda'a' satin ndra, ta tichi yi indii uvi uni ma tu'un Ndioo ña ka'nu ga. Ta juuni chàta'ani ndra kù'un ndra ja'ma ki'in nuu ka'iin kua'a' tilachi xiin yi ndia. ⁶ Ta chàta'ani ndra kùuin ndra ma tayu ka'nu ga ma nuu chiyo viko, ta ma tichi veñu'u kuati ma ndian judú ndia. ⁷ Ta juuni kùuni ndra ña na iñu'u kaña'a ma ñivi chi'in ndra ndanikuni nuu kèta ndra nuu na ma kai. Ta na ka'an na ndra, “matru.”

⁸ Va ndyo'o, tòve iyo yi ña ku'va ndo ma ñivi ña na ka'an na, matru chi'in ndo, vati ndisaa ndo kùu ndo ta'an ndo. Ta ma ra kùu Matru ndo, uvanuuni ra iyo, ta rakan kùu ra, Cristu. ⁹ Ta tòve iyo yi ña ka'an ndo, tatá, ma ní'iin ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi, vati uvanuuni ma ra iyo andivi kùu Tatá yo. ¹⁰ Ta juuni tòve iyo yi ña ku'va ndo ña ma ñivi ka'an na, ña ndyo'o kuu ma ndian kuxini, vati uvanuuni Cristu kùu ma ra kuxini. ¹¹ Ma ra jàkuu tiñu nuu inga ñivi, rakan kùu ma ra ka'nu ga ña iyo ma tañu ndo. ¹² Vati ma ndra jàka'nu chi'in maa', ndrakan, Ndioo ní jakukanuu ra ndra, va ma ndra jànda'vi ña'a juuni maa', ndrakan ni jaka'nu ma Ndioo ndra.

¹³ '¡Nda'vi ta'an ndyo'o, matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chànini ndo! Vati chàsi ndo nuu ki'vi inga ñivi ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, ikan na kùu ki'vi na. Ni maa ndo tòve kùuni ndo ki'vi ndo, ta ni tòve chà'a ndo ki'vi ma ndian kùuni ki'vi ndia.

¹⁴ '¡Nda'vi ta'an ndyo'o, matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chànini ndo! Vati namaa ndo ve'e ma ñivi ña'a kindoo nda'vi, ta nàkuatu ndo nuu ka'iin kua'a' ñivi, ikan na kuuni na ña yüvi ndra su'u kùu ndo. Cha'a' yakan kùu yi ña ni nde'e ndo kua'a' ga tundo'o.

¹⁵ '¡Nda'vi ta'an ndyo'o, matru ña jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o ndra

fariseu ndra uvi nuu kua chànini ndo! Vati ndyo'o chàkunuu ndo nànduku ndo ñivi ninii ka'nu ma nuñu'u' ñiñivi, kuenda ña na ki'vi na ma iti' chàkunuu ndo. Ta ora cha ki'vi ndio na jà'a ndo, tajan jà'a ndo ña na ndakuu kini ga na kua maa ndo kuenda ña ku'un na andaya'.

¹⁶ 'iNda'vi ta'an ndyo'o, ndra kùu takua kùu ma ndian kuaá ña jàna'a nuu ma ñivi!, ti ndyo'o te'en kà'an ndo: "Tu iyo nda ndyo'o, chà'a ndo tu'un cha'a' ma veñu'u Ndioo ña ni ja'a ndo iin tiñu, tòve kùuni yi ka'an yi ña iyo yi ña ja'a ndicha ndo ma ña kà'an ndo. Va tu chà'a ndo tu'un cha'a' ma oro ña ka'iin ma tichi veñu'u, va yakan, iyo yi ña ja'a ndo", kàti ndo chi'in na. ¹⁷ iNdyo'o ndra tüvi chito, ña kùu ndo takua kùu ma ndian kuaá! iNda ña kùu ma ña ka'nu ga kùuni ndo: a ma oro, a ma veñu'u jà'a ña na ndakuu í yi?, kùuni ndo. ¹⁸ Ta juuni kà'an ndo te'en ndia: "Tu iyo nda ndyo'o, chà'a ndo tu'un nuu ñivi va cha'a' ma chito naá ña iyo kuenda Ndioo, tòve kùuni yi ka'an yi ña iyo yi ña jàchinu ndicha ndo ma ña kà'an ndo. Va tu chà'a ndo tu'un nuu na cha'a' ma ña soko ñivi chata ma nuu naa, ikan kuuni yi ka'an yi, va iyo yi ña jàchinu ndo yi", kàti ndo chi'in na. ¹⁹ iNdyo'o ndra tüvi chito, ña kùu ndo takua kùu ma ndian kuaá! iNda ña kùu ma ña ka'nu ga kùuni ndo: a ña sòkò ma ñivi, a ma chito naá ña jà'a ña na ndakuu í yi?, kùuni ndo. ²⁰ Ma ndian chà'a tu'un cha'a' iin nakuyi nuu ma chito naá, yöve uvaa kuenda maani yi chà'a na tu'un, vati juuni kùu yi kuenda ndisaa ma ña ka'iin nuu yi ndia. ²¹ Ta ma ndian chà'a tu'un cha'a' iin nakuyi kuenda ma veñu'u ka'nu, yöve uvaa kuenda maani yi chà'a na tu'un, vati juuni kùu yi kuenda ma Ndioo ra iyo ikan ndia. ²² Ta ma ndian chà'a tu'un cha'a' iin nakuyi kuenda ma andivi, yöve juuni uvaa kuenda maani yi chà'a na tu'un, vati juuni kùu yi kuenda ma tayu ka'nu nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta kuenda ma Ndioo ra chàtiñu yi ndia.

²³ 'iNda'vi ta'an ndyo'o, ndra kùu matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chànini! Vati ndyo'o kùu ndo ña sòkò ndo uchi porcientu ma ña vixi chà'an kuenda Ndioo, takua kùu ma xiko ani, chi'in ma cominu, va na tòve jàchi'in ndo ña kà'an ma tu'un ka'nu ga ña jàna'a ma ley Ndioo, ña iyo yi ña ja'a ndo, takua kùu ma ña, iyo yi ña koo ndaa ndo kuenda Ndioo, ta kunda'vini ndo, ta chinuni va'a ndo ma tu'un ra. Ña'a kùu ma ña iyo yi ña ja'a ndo, ta tòve jàña ndo ña jà'a ndo ma inga tuku ma ña kà'an ma Ley Ndioo ndia. ²⁴ iNdyo'o ndra kùu takua kùu ndian kuaá ña jàna'a nuu ma ñivi, ndyo'o jàchinu ndo ma ña vali ña

tòve ndakuenda, ta tòve jà'a ndo ma ña ndicha ña iyo kuenda!

²⁵ 'iNda'vi ta'an ndyo'o matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chànini! Vati ndyo'o kùu ndo takua kùu ma yachin, chi'in ko'o ña chàtiñu ndo, ti chàta'ani ndo nakata ndo iti' chatani yi, va ma tichi yi, nduva'a iyo ma ña kini jà'a ña kasu'u ndo, ta inga tuku ma ña kini jà'a ndo. ²⁶ iNdyo'o ndra fariseu ña kùu takua kùu ndian kuaá: ji'na iyo yi ña nakata ndo iti' tichi ma yachin, chi'in ma ko'o, tajan takan, ni kindoo va'a ndio ndo kuenda Ndioo!

²⁷ 'iNda'vi ta'an ndyo'o matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra iyo uvi nuu! Vati kùu ndo tava kùu ma nuu ñaña, ña vii kaa yi ña kà'yu iti' chata yi chi'in ña kuichin, va iti' tichi yi endee chitu yi chi'in mamaa iki ma ndian ndii, ta chi'in ndisaa inga nuu ma ña kini. ²⁸ Ndyo'o takan kùu ndo, vati ma iti' chata ndo, kaa yi takua kaa ma ndian va'a kuenda ma ñivi, va ma iti' tichi kufu ndo endee chitu yi chi'in ña kini, ta chi'in ña tòve va'a.

²⁹ 'iNda'vi ta'an ndyo'o matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu! Ndyo'o kùu ndo ña jàva'a ndo nuu ñaña kuenda ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta vii jàva'a ndo nuu ñaña ma ndian kùu ndian va'a ta ndaa. ³⁰ Ta juuni maa ndo kà'an ndo te'en: "Tu ndyu'u chíyo ndi ma ora chíyo ma ndian kùu ñivi ndi niku, tòve ni kuta'an ndi chi'in na, ña ka'ni ndi ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku", kàti ndo. ³¹ Chi'in ña'a jàna'a ndo, ña juuni maa ndo chà'a ndo kuenda, ña ma ñivi ndo kùu ma ndian chà'ni ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ³² iVa'ani, na jàchinu ndo jà'a ndo ma ña kicha'a ma ndian kùu ñivi ndo jà'a na niku, tuva takan!

³³ 'iNdyo'o tatá ndian xaan, takua xaan ma koo kaa! iChìto naja kua kùu kakú ndo nuu ma tundo'o ña ni nde'e ndo andaya'?

³⁴ Cha'a' ña'a kùu yi ña ni tachj ma ndra ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ndo, chi'in ndra chito ña kà'an, ta matru ña jàkua'a tutu Ndioo. Va ndyo'o, iyo ndra ni ka'ni ndo, ta ni takaa ndo nuu kruu, ta iyo inga ndra ña ni kani ndo ma tichi ma veñu'u kuati ma ñivi judfu, ta ni kakunuu ndo nànduku ndo ndra, ta ñuu, ta ñuu.

³⁵ Ta takan kùu yi ña, chata ndo ni koyo ma tundo'o, cha'a' ña chà'ni ndo ndisaa ma ndra va'a, nda ma Abel, ra chíyo ndaa nuu Ndioo, ta nda Zacaría, se'e ma ra chūnani Berequías, ra chà'ni ndo ma tichi veñu'u ka'nu, yati nuu ndaa ma chito naá. ³⁶ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña cha'a'

ndisaa ma kuati i'ya, ma tundo'o ni koyo yi chata ma ñivi iyo vitin.

Nuu chàku Jesuu cha'a' ñivi iyo ñuu Jerusalem

(Lc. 13:34-35)

³⁷ 'iJerusalén, Jerusalén, ndyo'o ña chà'ni ndo ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta juuni chà'ni ndo chi'in yuu, ma ndra tàchi Ndioo ña kuàkatitu'un ma tu'un ra nuu ndo! iNduva'a kua'a' cha'a' kũuni jati'vi ta'in ndo, ta jakuendai ndo, tava ja'a ma tiatan' ora kumi ri ma tiun kuati se'e ri ma tichi ndichin ri, va töve nĩ kuuni ndo! ³⁸ Na nde'e ndo, ña vitin, cha jaña ndio ma Racha'nu Ndioo ndo ña na ja'a maa ndo nda ña kũuni ndo vitin. ³⁹ Vati yu'u kà'in chi'in ndo, ña na tũva ni nde'e ndo yu'u, nda kati ni keta ma tiempu, ña ni ka'an ndo te'en: "Ma ra ya'a ga íi kũu ma ra vachi, chi'in sivi ma Racha'nu Ndioo", kati Jesuu chi'in na.

24

Jesuu kàtitu'un ra, ña ni kekoyo ma veñu'u ka'nu

(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Takan kũu ta ora kēe ndio Jesuu ma tichi veñu'u ka'nu, ña cha kuà'an ra, ora ikan chājayatin ma ndra jākua'a chi'in ra ndra nuu ndaa ma veñu'u ka'nu, ta kicha'a ndra kà'an ndra ña ya'a ga vii kũva'a ma veñu'u. ² Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ta, ¿a ndè'e ndo ña ya'a vii kũva'a yi? Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ni chaa iin kivi, ña nĩ'iin ga ma yuu na tũva ni kindoo yi ma chata ta'an yi, vati kikoyo ndi'i yi —kati Jesuu chi'in ndra.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi

(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Tajan kēe ndio Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra kuà'an ndra ma iti' iin yuku nani Olivu. Ta ora nāndi Jesuu ma ikan, tajan chājayatin ma ndra jākua'a chi'in ra nuu nandi ra, ta te'en chikatu'un xe'e ndra nuu ra:

—Kũuni ndi ña na katitu'un nuu ndi, nda ora ni kuu ma ña kã'un. ¿Nda seña kũu ma ña ni nde'e ndi, ora ni kichi ndikoun, ta nda ora ni naa ma ñuñivi ndia? —kati ndra.

⁴ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ta koto kũ'va ndo ña keña'a nĩ'iin ñivi ndo. ⁵ Vati ni keta kua'a' ñivi, ña ni jaya'a na na chi'in sivi, ta te'en ni ka'an na: "Yu'u kũu Cristu", ta takan ni janda'viña'a na kua'a' ñivi. ⁶ Ta ndyo'o ni kunitu'un ndo, ña iyo kuati ma

ñuu i'ya ta inga ñuu. Va na yũ'vi ndo, vati takan iyo yi ña kuu yi, va na yöve nuu ni ndi'i ma ñuñivi kũu yi. ⁷ Vati ni kanita'an iin ñuu, chi'in inga ñuu, ta inga tuku ñuu chi'in inga tuku yi, ta ni koo tama', chi'in kue'e, ta juuni ni kichi ña ni taan kuani'i va'a ndisaa ñuñivi ndia. ⁸ Tand'i'i ma ña ni kuu i'ya, kũu ma nuu já kicha'a ma ñivi nde'e na tundo'o.

⁹ "Ta ikan jan, ni ku'va ndio na ndo nda'a' ma ndian ni jande'e tundo'o ndo, ta ndiakan ni ka'ni na ndo, ta ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, ni kuxaani na nde'e na ndo cha'i. ¹⁰ Ma tiempu ikan, kua'a' ñivi ni jaña na ña chĩnuni na ma tu'un Ndioo, ta ni kuxaani na nde'e na juuni ma ta'an na ña chĩnuni, ta ni xikoña'a na na ndia. ¹¹ Ta ni keta kua'a' ma ndra vata, ña ni ka'an ndra, ña kũu ndra, ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta takan ni keña'a ndra kua'a' ñivi. ¹² Ta ni koo kua'a' kuati, ta chi'in yakan, kua'a' ñivi ni jaña na ña kũuni na nde'e na ma tiaga na. ¹³ Va ma ndian ni kundeeni koo va'a na chi'in ma ña chĩnuni na nda kati ya'a ma kivi ikan, ni jakakú ma Ndioo na. ¹⁴ Ta ma tu'un va'a, ña kà'an cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ni katitu'un ndian jākutiñu nuu Ndioo yi ta ni koto tand'i'i ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi yi, ta ikan jan ni kichi ndio ma ora ni naa ndio ma ñuñivi.

¹⁵ "Ma ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ña nani Daniel, tãa ra ita'vi cha'a' ma ña ja'a ña na ndokini ndo, ta jativi yi ndo. Ora ni nde'e ndo ña yakan ni chaa yi nda tichi veñu'u nuu ya'a íi —tu iyo nda ndyo'o jākua'a' ndo ma tu'un i'ya, na kutunini ndo yi. ¹⁶ Tajan nda ndian iyo ma ñu'u' Judea, ma ora ikan, na kunu na ku'un na iti' yuku. ¹⁷ Ta ma ndian ka'iin siki ve'e na, na nüu na ña tãva na nĩ'iin nakuyi ma tichi ve'e na. ¹⁸ Ta ma ndian ka'iin jãtiñu tichi ku'u, koto chĩkokani na, ña kuki'in na ja'ma na. ¹⁹ iNda'vi ta'an ma ñivi ña'a, ña ma kivi ikan ñu'u se'e vi, ta juuni ndian iyo ndiakuati se'e vi ña chàxin! ²⁰ Na ndakan ndo nuu Ndioo, ña koto tã'an ndo ña iyo yi ña kakú ndo ma tiempu vichin ja'a yi, ta ni ma kivi nindeo. ²¹ Vati ma tiempu ikan kũu yi, ña nduva'a ni nde'e ndo fundo'o, takua takã'an nde'e ndo yi nĩ'iin cha'a' nda ma ora jãtuvi Ndioo ma ñuñivi, ta ni tũvi chànini ra jande'e ra tundo'o ndo takan iti' nuu ndia. ²² Ta tu Ndioo töve ni jandokuiti ra ma kivi ikan, nĩ'iin ñivi töve ni kakú niku, va ni jandokuiti ra yi cha'a' ña nduva'a kũuni ra nde'e ra ma ndian kãchin ra.

²³ "Tajan tu kèta iin ndian kà'an te'en chi'in ndo: "Nde'e ndo ti, i'ya ndaa ma ra kũu Cristu", a kà'an na ña: "Nde'e ndo ti, ikan ndaa ra", na chĩnuni ndo. ²⁴ Vati ni keta ma ndra ni janda'viña'a, ña ni jaya'a

ndra ndra ña kùu ndra Cristu, ta ndra kà'an ña kùu ndra, ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, va töve ndicha. Ndrakan ni ja'a ndra kua'a' ndatu, ta seña nuu ndo, kuenda ña janda'viña'a ndra ndo. Ta nda ma ndian kächin Ndioo ni janda'viña'a ndra na ndia, tuva kùu ja'a ndra takan. ²⁵ Yu'u cha kätitu'in yi nuu ndo antea ña kùu yi. ²⁶ Yakan va, tu kà'an na te'en chí'in ndo: "Nde'e ndo ti, ikan ndaa ra tichi ku'u", na kü'un ndo. Ta tu kà'an na te'en chí'in ndo: "Nde'e ndo ti, ma tichi ve'e i'ya indii xe'e ra", koto chinuni ndo ña kà'an na. ²⁷ Vati ma tava jà'a ma ña xi'i, ña ndichin nde'o yi nda iti' kèta nikandii, ta iti' chiso yi, takan ni nde'o ma ra Se'e ñivi ora ni kichi ndiko ra. ²⁸ Ta ma nuu kändii kuñu ma ndian chí'i, ikan ni nde'o ña kùti'vi ma chii.

Kätitu'un Jesuu naja kua ni kichi ndiko ra

(Mr. 13:24-37; Lc. 17:26-30, 34-36; 21:25-35)

²⁹ 'Ta ora cha yà'a ma tiempu ña ni nde'e ndo tundo'o. Tajan ni nda'va ma nikandii chí'in ma yoo. Ta ma chele ña ka'iin andivi, ni kuita ndrì, ta ni taan ninii ka'nu ma andivi jà'a ndrì. ³⁰ Tajan ni nde'e ndo iin seña ña ni ja'a yu'u ra Se'e ñivi iti' andivi, ta ikan jan, tandi'i ma ndian iyo ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi ni kuaku na jà'a ña yu'vi na ora ni nde'e na ña vächì nuu ma ra Se'e ñivi tañu vikó, chí'in tacha ra chí'in kua'a' ndatu ra. ³¹ Ta ni tachj ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuenda ña na tivi na ni'i va'a chí'in ma yutun tivi, ikan na kùti'vi ndisaa ma ndian kächin, ña iyo ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi.

³² 'Na nde'e ndo naja kua ja'a ma yutun higu: Ora kèta ma soko yuta' ndrùn, ta nàka'ndi ma nda'a' ndrùn, ikan chà'a ndo kuenda ña cha vächì kuyatin ma tiempu savi. ³³ Ta takan kùu yi chí'in ma ña'a ndia, ora ni nde'e ndo yi, tajan ni ku'va ndio ndo kuenda ña cha vächì kuyatin ora ni kichaa yu'u, ra Se'e ñivi tächì Ndioo. ³⁴ Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo, ña tandi'i ña kà'in i'ya, ni kuu yi antea ña kùvi ma ñivi iyo tiempu i'ya. ³⁵ Ma andivi chí'in ma nuñu'u', ni chaa tiempu ña ni naa yi, va ma tu'un kà'in, töve ni naa yi.

³⁶ 'Va ma kivi ni naa ñuñivi, ta ma ora ni kuu yi, ni'iin yo töve chito, ni ma ndian kùu tati jàkuu tiñu nuu Ndioo andivi, ta ni yu'u, ra kùu Se'e ra. Uvanuu ma Ndioo Tatà yo kùu ma ra chito yi.

³⁷ 'Tava kùu yi ma tiempu chíyo Noé, juuni takan ni kuu yi ma ora ni kichi ndiko yu'u ra Se'e ñivi. ³⁸ Ma tiempu ikan, antea ña kuun ma savi ka'nu, ma ñivi kächachi na, kächì'i na, tànda'a na, ta juuni chà'a na

ñivi ña'a se'e na ña na tanda'a na, nda kati kèta kivi ña k'i'vi Noé ma tichi varku. ³⁹ Ta takan kùu yi ña jàna'ini na ora koyo ma savi ka'nu chata na, ta nàndaa ma takuii ta tani na. Takan ni kuu yi, ma ora ni kichi ndiko ma ra Se'e ñivi. ⁴⁰ Ma kivi ikan, uvi ndra'ii, ña ka'iin jàtiñu ndra nuu ñu'u' ndra, iin ra ni ku'un chí'in, ta inga ra ni kindoo. ⁴¹ Ta uvi ñivi ña'a, ña ka'iin katu, iin ña ni ku'un ña chí'in, ta inga ña ni kindoo.

⁴² 'Yakan va na koo tu'va ndo, vati töve chito ndo nda ora ni kichaa ma Racha'nu. ⁴³ Va kùunji ña na koto ndo iin ña ni kà'in chí'in ndo, tu iin ra xuve'e, chito ra nda ora kùu yi ña ni koyo ma ndra su'u ve'e ra ma chanikuaa, ni kundito ra, ta töve ku'va ra ña k'i'vi ma ndra su'u ve'e ra, ta kàs'u ndra. ⁴⁴ Yakan va ndyo'o, juuni takan iyo yi ña koo tu'va ndo, vati ma ra Se'e ñivi, ni kichi ra ma ora töve ndàtu ndo ña ni kichi ra.

Ìyo musu ña jàtiñu va'a, ta iyo musu töve

(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ '¿Nda ra kùu ma musu va'a ta yati?, kùuni ndo. Ma ra ndàkoo chito'o ra tiñu nuu, ña na jàkachi ra ndisaa ma ndian jàtiñu kuenda chito'o ra, ta chà'a ra yi ma ora iyo yi ña ku'va ra yi. ⁴⁶ Na sii kuuni ma ra musu, ña ora chàa ma ra kùu chito'o ra ve'e ra, ta nàta'an ra ra, ña jàtiñu va'a ra. ⁴⁷ Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo, ña ma ra jàtiñu takan, ni ku'va ma ra kùu chito'o ra tiñu nuu ra, ña na kùu ra ma ra kuxini nuu tandi'i ma ña iyo nuu ra. ⁴⁸ Va tu ma musu ikan kùu ra iin ra kini ta te'en kàti ra chí'in anima ra: "Ma chito'o yo na töve ni chaa numi ra, ti kuyanga ra ma nuu kuà'an ra", kùuni ra. ⁴⁹ Ta rakan kicha'a ndio ra jànde'e ga ra tundo'o ma ndian kùu musu chí'in ma tiñu jà'a na, ta ndò'iin ndio ra, chàchi ra, ta chí'i ra chí'in ma ndra chí'i ndixi. ⁵⁰ Tajan ma ora ikan, ni chaa ndio chito'o ma ra kùu musu, ma kivi töve ndàtu ra ra, ta iin ora ña töve chito ra ndia. ⁵¹ Ta ikan jan, ni jande'e ndio ra tundo'o ka'nu ra, ta ni jaku'un ra ra iti' kuà'an ma ma ndian kini. Ta ikan kùu ma nuu ni kuaku ndio ra, ta ni kari'u ma nu'u ra, jà'a ma tundo'o —kàti Jesuu.

25

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' uchi ta'an ñivi ña'a yoko

¹ 'Tajan ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu ma uchi ta'an ñivi ña'a yoko, ña k'i'in vi ma ñu'ú nda'a, ña chàtiñu cete, ta kèe vi chàta'an vi nuu ma ra ni tanda'a. ² U'un ta'an ñivi ña'a kùu vi ña töve iyo tu'va vi, ta u'un ta'an

vi iyo tu'va vi. ³ Ma ñivi ña'a, ña töve iyo tu'va, ndà'a vi ma ñu'ú nda'a' kuà'an vi, va töve ndà'a vi cete kuenda ña jàkutu ndiko vi yi. ⁴ Va ma ñivi ña'a iyo tu'va, ndà'a vi lometa chitu ma cete, chí'in ma ñu'ú nda'a' vi ndia. ⁵ Va tava ma ra ni tanda'a kùyangu ra, yakan va chãñu ndio ñuma'na nuu vi, ta ndisaa vi kàkixi. ⁶ Tajan ora cha kùu yi ora java ñuu chanikuaa, te'en chíini vi iin tati ña ni' va'a kanachaa: "¡Cha vàchi ma ra ni tanda'a, na kee ndo kichi ta'an ndo nuu ra!", kàti ma tati ikan. ⁷ Ta ndisaa ndio ma ñivi ña'a ikan ndáko vi, ta kicha'a vi jãndova'a vi ma ñu'ú nda'a' vi. ⁸ Tajan ndi u'un ma ñivi ña'a, ña töve iyo tu'va, te'en nãka'an vi chí'in u'un ta'an ma ñivi iyo tu'va: "Na ku'va ndo ita'vi ma cete ndo nuu ndi, ti ma ñu'ú nda'a' ndi cha kicha'a yi ndà'va yi", kàti vi chí'in vi. ⁹ Va ma ñivi ña'a iyo tu'va, te'en nãka'an vi chí'in vi: "Na kùu, ti na kèta ra, ni kuenda maa ndi, ta ni kuenda maa ndo. Yakan va va'a ga, ña na ku'un maa ndo ma nuu kùya'vi ra', ta jàta ndo ra' kuenda ndo", kàti vi chí'in vi. ¹⁰ Va ora juuni yanga kàcha'an ma ndi u'un vi kuàjata vi ma cete, ta chãa ma ra ni tanda'a. Tajan ma ñivi ña'a, ña iyo tu'va, kàki'vi vi chí'in ra ma tichi ve'e nuu iyo ma viko tanda'a, ta chãsi ndio ra yuve'e. ¹¹ Ta nuuuni, tajan chãa ndio ma inga u'un ñivi ña'a yoko, ta te'en nãka'an vi: "¡Racha'nu, Racha'nu, na nunaun yuve'e nuu ndi!", kàti vi. ¹² Va ma ra tanda'a, te'en nãka'an ra chí'in vi: "Ndicha va'a kà'in, ña na töve nãkotoi ndo", kàti ra chí'in vi.

¹³ Tajan Jesuu te'en nãka'an tuku ra chí'in na:

—Na koo tu'va ndo, ti töve chito ndo, ni ma kivi, ta ni ora ni kichaa ndiko yu'u ma ra Se'e ñivi.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' xu'un'

¹⁴ 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, kùu yi tava kùu iin ma ra'ii ña ora ni kee ra ku'un ra inga ñuu, ta kãna ra ma ndra kùu musu ra, ta chã'a ra ma xu'un' ra nuu ta'ii'iin ndra ña na kumi ndra yi.

¹⁵ 'Nuu iin ma ra kùu musu ra, chã'a ra u'un mii pesu ma xu'un', ta nuu ma inga ra chã'a ra uvi mii, ta iin mii nuu ma inga tuku ra. Ta'ii'iin ndra, chã'a ra ma xu'un' nuu ndra, naja kua kùndee ndra jãtiñu ndra yi. Tajan kèe ndio ra kuà'an chika ra. ¹⁶ Ma musu, ra ni' u'un mii pesu ma xu'un', jãtiñu ra chí'in ma xu'un' ikan, ta jãkanaa yi inga u'un mii pesu. ¹⁷ Ta juuni takan jã'a, ma ra ni' uvi mii pesu ma xu'un', ta jãkanaa yi inga uvi mii. ¹⁸ Va ma ra ni' iin mii, jã'a ra iin yavi ma nuñu'u', ta tãndixe'e ra ma xu'un' chã'a ma ra chà'nda tiñu nuu ra.

¹⁹ 'Takan kùu ta ora yã'a kua'a' tiempu, tajan chikon'i' ndiko ma ra chà'nda tiñu nuu ndra, ta kicha'a ndio ra jà'a ra kuenda chí'in ndra. ²⁰ Ji'na ma ra ni' u'un mii pesu ma xu'un' chãa ra nuu ra. Ta ora chã'a ra u'un mii ma xu'un' siki yi nuu ra, ta te'en nãka'an ra chí'in ra: "Yo'o Racha'nu, u'un mii kùu ma ña chã'un nui, ta i'ya iyo inga u'un mii ña jãkanai siki yi", kàti ra chí'in ra. ²¹ Tajan ma ra kuxini, te'en nãka'an ra chí'in ra: "Ya'a ga va'a jã'un yo'o musu va'a, ta ndaa. Tava kùun ma ra jãtiñu ndaa chí'in ita'vi ma ña chã'i nuun, vitin ni ku'va ndioi tiñu nuun, ña na jakuendaun nduva'a ga kua'a' yi. Na ki'viun ma nuu iyo, ta sii kuuniun chí'in", kàti ma racha'nu chí'in ra. ²² Ta ora yã'a, tajan chãa ndio inga musu, ra ni' uvi mii pesu ma xu'un' ma nuu ra, ta rakan te'en nãka'an ra: "Yo'o Racha'nu, uvi mii kùu ma ña chã'un, ta i'ya iyo inga uvi mii ña jãkanai siki yi", kàti ra chí'in ra. ²³ Ta ma ra kuxini, te'en nãka'an ra chí'in ma musu ikan: "Ya'a ga va'a jã'un yo'o musu va'a, ta ndaa. Tava kùun ma ra jãtiñu ndaa chí'in ita'vi ma ña chã'i nuun, vitin ni ku'va ndioi tiñu nuun, ña na jakuendaun nduva'a ga kua'a' yi. Na ki'viun ma nuu iyo, ta sii kuuniun chí'in", kàti ra chí'in ra. ²⁴ Va ora chãa ndio ma musu, ra ni' iin mii pesu ma xu'un'. Ta rakan te'en nãka'an ra chí'in ma ra kùu chito'o ra: "Yo'o Racha'nu, cha chitoi ña iin ra nduva'a ndava kùun, vati chàta'aniun ndaki'un ma nuu töve ni tachiun, ta nãkuisoun ma nuu töve kuii ni jãtiñu. ²⁵ Yakan va yu'vi, ta chãtixe'i ma xu'un' tichi ñu'u'. Va na nãkaniniun, vati i'ya iyo ma xu'un' ña chã'un nuu", kàti ra chí'in ra. ²⁶ Tajan ma ra kùu chito'o, te'en nãka'an ra chí'in ma musu ra: "Yo'o musu kini, ta suchan, tu cha chitoun ña yu'u ndãki'in ma nuu töve ni tachj, ta nãkuisoi ma nuu töve jãndova'i, ²⁷ çta naja töve ni chati'un ma xu'un' tichi vanku, ikan ma ora kichai, ta yu'u ndaki'in ndiko ma xu'in chí'in siki yi niku, tuva takan?"

²⁸ "Na namaa ndo ma iin mii ikan nuu ra, ta ku'va ndo yi nuu ma ra nda'a uchi mii. ²⁹ Vati ma ndian iyo yi nuu, ni ku'vai tiã ga yi nuu na, ña ndava ni kukoso yi. Va ma ndian töve yi nuu, nda ma ña ita'vi iyo nuu na, ni namaa yi. ³⁰ Ta ma ra musu kini i'ya, na tava ndo ra nuke'e, nuu naa, vati ikan kùu ma nuu ni kuaku ra, ña ndava ni kari'u ma nu'u ra." —Takan kàti Jesuu chí'in ma ñivi ikan.

Nuu ndõndaa kuati ndisaa ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi

³¹ 'Ora ni kichaa yu'u, ra Se'e ñivi, ña ni ka'ndai tiñu, endee ni chikonuu ndisaa ma tati jã'a tiñu nuu Ndioo yu'u, ta ni kunandj

ma tayu ka'nu nuu tà'nda tiñu, ta nuu iyo kua'a' ña tachai. ³² Ndisaa kuii ma ñivi iyo ñuu ñuñivi, ni kuti'vi na nuu ra, ta rakan ni tavan'i siin ra na xiin ma inga na, tava jà'a ma ra kùu pato, ña tavan'i siin ra ma mvechala xiin ma tixu'u. ³³ Ta ikan jan ma mvechala, ni taan ra ndri chiyo kua'a ra, ta ma ma tixu'u chiyo satin ra. ³⁴ Tajan ma ra kùu Rey, te'en ni ka'an ra chi'in ma ndian ka'lin chiyo kua'a ra: "Na kichi ndyo'o ndian cha jà'íi ma Tatái nui, ikan na ndaki'in ndo ma nuu ta'nda tiñu, ña cha iyo va'a kuenda ndo jà'a ma Ndioo, nda ora jätuvi ra ma ñuñivi. ³⁵ Vati ora cháñu soko yu'u, ta ndyo'o chā'a ndo ña chāchi, ta ora nātii takuii, ta chā'a ndo ra' chī'i, ora chākunui tava chākunuu ma ndian inga ñuu, ta chā'a ndo ve'e nuu kindoi. ³⁶ Ora kūmani ja'ma ku'in, ta ndyo'o chā'a ndo yi, ora kū'vi, ta chānde'e ndo yu'u, ta ora chūndii vekaa, ta kīchi nde'e ndo yu'u." ³⁷ Tajan ma ndian kùu ndian va'a, te'en ni ndakatu'un na nui: "Yo'o Racha'nu, ¿nda ora ndē'e ndi ña chisokoun, ta chā'a ndi ña chāchun? ¿Nda ora ndē'e ndi ña nātiiun takuii, ta chā'a ndi ra' chī'un? ³⁸ ¿A nda ora ndē'e ndi ñun ña chākunuu tava chākunuu ma ndian inga ñuu, ta chā'a ndi ve'e nuu kindoun? ¿A nda ora kūmani ja'maun, ta chā'a ndi yi nuun ndia? ³⁹ ¿A nda ora ndē'e ndi ñun ña ku'viun, a ña indiun vekaa, ta chānde'e ndi ñun?", ni kati na. ⁴⁰ Tajan ma ra kùu Rey, te'en ni ka'an ra chi'in na: "Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ndisaa ma ña jà'a ndo cha'a' ma ndian yani ya'a nda'vi ña ka'lin i'ya, kuenda yu'u jà'a ndo yi", ni kati ra chi'in na.

⁴¹ "Tajan te'en ni ka'an ndio ma ra kùu Rey, chi'in ma ndian ka'lin chiyo satin ra: "Na kundachiyo ndo xiin, ndyo'o ndian kini, ta ku'un ndo indeeni ma andaya', ña cha iyo va'a kuenda ndo, kuenda ma kui'na, ta kuenda ma tati xaan ña jàkuu tiñu nuu ra ndia. ⁴² Vati ora cháñu soko, ta ndyo'o, töve nī cha'a ndo ña kachi, ora nātii takuii niku, ta töve nī cha'a ndo ra' ko'i. ⁴³ Ora chākunui tava chākunuu ma ndian inga ñuu, ta ndyo'o, töve nī cha'a ndo ve'e nuu kindoi. Ora kūmani ja'mai, ta ndyo'o, töve nī cha'a ndo yi, ora kū'vi, ta chūndii vekaa, ta töve nī chande'e ndo yu'u", ni katj chi'in na. ⁴⁴ Tajan ndiakan, te'en ni ka'an ndio na: "Yo'o Racha'nu, ¿nda ora ndē'e ndi ñun, ña chisokoun, a ña nātiiun takuii, a ña chākunuu tava chākunuu ra inga ñuu, a ña kūmani ja'maun, a kū'viun, a ña indiun vekaa, ta töve nī tindee ndi ñun?", ni kati na. ⁴⁵ Tajan ma ra kùu Rey, te'en ni ka'an ra chi'in na: "Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ndisaa ma ña töve nī kuuni ndo

ja'a ndo, cha'a' ma ndian yani nda'vi ña ka'lin i'ya, kùuni yi ka'an yi, ña ni kuenda yu'u nī ja'a ndo yi ndia", ni kati ma ra kùu Rey chi'in na. ⁴⁶ Ta ikan jan ndiakan ni ku'un ndio na ma nuu ni nde'e na tundo'o ndisaa tiempu, ta ma ndian va'a, ni ku'un na, nuu ni koo na indeeni chi'in Ndioo —kàti Jesuu.

26

Nuu jàndo'iin tu'un ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Takan kùu ta ora chīnu kà'an Jesuu ndisaa ma tu'un i'ya, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra chākunuu chi'in ra:

² —Ndyo'o, cha chito ndo ña tichi uvi kivi, kùu ma viko Pakua, ta yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni ku'va na yu'u nda'a' ñivi, ña na takaa na yu'u nuu kruu —kàti Jesuu.

³ Ma tiempu ikan, ma ndra kùxini nuu sutu, chi'in ma ndra matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, ta chi'in ma ndra cha'nu ña kuxini nuu ma ndian judiu, kùti'vi ndra nuke'e ve'e Caifás, ra kùxini nuu sutu. ⁴ Ikan kùu ma nuu nātu'un ta'an ndra naja kua iyo yi ña janda'viña'a ndra Jesuu, ta tiin ndra ra, ta ka'ni ndra ra. ⁵ Va te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:

—Na kùu ka'nio ra ma tichi viko, koto ya'a nandiki ma ñivi jà'a yo, —kàti ndra.

Iin ña'a jàkutian takuii xikó xini Jesuu

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶ Jesuu iyo ra ñuu Betania, ve'e ra nani Simón, ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu niku. ⁷ Tajan chājayatin iin ña'a nda'a iin viru ma takuii xikó, ña ya'a vii chā'an, ta ya'a ya'vi ndaa nuu ma Jesuu, ta jākuti ña ma xini ra nuu nāndi ra mesa. ⁸ Ora ndē'e ma ndra chākunuu chi'in ra ña kùu, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ta'an ndra ña kùxaan ndra:

—¿Ta naja jätivi ña ma takuii xikó ikan? ⁹ Kùu xiko ya'vi ña ra', ta ni'i ña kua'a' xu'un', kuenda ña tindean ma ndian nda'vi niku —kàti ndra.

¹⁰ Va Jesuu chīni ra ña kà'an ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja kà'an ndo chata ma ña'a i'ya? Ma ña jà'a ña chi'in i'ya, iin ña va'a kùu yi kuenda. ¹¹ Vati ma ndian nda'vi, endee ni koo na chi'in ndo, va yu'u, töve endee ni ko'i chi'in ndo. ¹² Ma ña jà'a ma ña'a i'ya, ora jākutian ma takuii xikó i'ya yu'u kùu yi, ña jāndova'a ña ma kuñui kuenda ma ora ni kuchi na yu'u. ¹³ Ndicha va'a, ña kà'in chi'in ndo, ña nda nikuuni nuu ni katitu'un na ma tu'un va'a cha'i, ta ninii ka'nu ñuñivi, juuni ni natu'un na, ña jà'a

ma ña'a i'ya, kuenda ña na kuku'uni na ña.

Juda xikoña'a ra Jesuu
(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Tajan tañu ma ndi uchi uvi, ndra jākua'a chi'in Jesuu, iin ra nāni Juda Is-cariote, kēe ra chāka'an ra chi'in ma ndra kuxini nuu sutu, ¹⁵ ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Naja tia'vi ndo yu'u, ta ku'vai ma Jesuu nuu ndo? —kāti ra chi'in ndra.

Tajan ndrakan tia'vi ndra chi'in oko uchi ma xu'un' plata. ¹⁶ Tajan nda ma ora ikan kicha'a ma Juda nānduku ra naja kua jā'a ra, ta ku'va ra Jesuu nuu ndra.

Nuu kuxini Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹⁷ Ma kivi nunuu, ora iyo ma viko ña chāchi na paan ña töve ki'vi yuchan iya tichi, tajan ma ndra chākunuu chi'in Jesuu chājayatin ndra ndra nuu ra, ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ndanu kūuniun ña kuja'a ndi, ña kuxini yo ma kivi viko Pakua? —kāti ndra.

¹⁸ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra: —Kuà'an ndo ma tichi ñuu ka'nu ikan, nuu iyo ve'e iin ra'ii, ta te'en ka'an ndo chi'in ra, ña kà'an yu'u ra kùu Matru ndo: “Cha vāchi kuyatin ma orai, ta ma ve'un, ni kuxini ndi ma viko Pakua chi'in ma ndra jākua'a chi'in.” Takan kà'in, kati ndo ma chi'in ra.

¹⁹ Tajan ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, jā'a ndra ma takua kā'an ra chi'in ndra, ta jā'a ndra ma ña ni kuxini ndra ma viko Pakua. ²⁰ Ta ora kuaa ndio, tajan chūnandi ndio Jesuu mesa chi'in ndi uchi uvi ma ndra chākunuu chi'in ra. ²¹ Ta ora juuni yanga ka'in ndra kächachi ndra, ta Jesuu, te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a, ña kà'in chi'in ndo, vati iin ndo ni xikoña'a yu'u —kāti Jesuu chi'in ndra.

²² Tajan nduva'a kuii nda'vi kūuni ndra, ta te'en kicha'a ndio ta'ii'iin ndra chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—Racha'nu, ¿a yu'u kùu? —kāti ndra ma ta'ii'iin ndra chi'in ra.

²³ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Iin ra chāchi chi'in ma tichi iin ko'oni, rakan kùu ma ra ni xikoña'a yu'u. ²⁴ Ma ra Se'e ñivi, kuà'an ra ma iti' iyo yi ña ku'un ra, takua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo. Va ñnda'vi ta'an ma ra ni xiko ña'a cha'a ra! Va'a ga, ña tu töve ni chakoo ni ra niku —kāti Jesuu.

²⁵ Tajan ma Juda, ra ni xikoña'a ra, te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Matru, ¿a yu'u kùu? —kāti ra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¿Maun cha kā'an yi! —kāti Jesuu.

²⁶ Ta ora juuni yanga ka'in ndra kächachi ndra, tajan ki'in ndio Jesuu ma paan, ta chā'a ra ta'vindioo nuu Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda java ndio ra yi, ta te'en nāka'an ra ora chā'a ra yi nuu ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Na tiin ndo yi ta kächi ndo yi, ti ña'á kùu ma kuñui —kāti Jesuu.

²⁷ Ta ikan jan, tiin ndio ra iin copa vinu, ta chā'a ra ta'vindioo nuu Ndioo cha'a' yi, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra ora chā'a ra' yi nuu ndra:

—Na ko'o ndisaa ndo ma ña ka'in tichi copa i'ya, ²⁸ vati ña'á kùu ma nij, ña chani katj, ña kùuni yi ka'an yi, ña cha iyo va'a ma tu'un chaa ña chā'a Ndioo nuu ndo, ta juuni kùu yi kuenda ña na jākua'nuni Ndioo kuati kua'a' ñivi. ²⁹ Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña na tūva ni ko'i ma vinu uva i'ya, nda kati chāa ma kivi ña ni ko'i ma vinu chaa chi'in ndo, nuu chā'nda ma Tatái tiñu.

Nuu kati Jesuu, ña Petu' ni ka'an ra ña töve nākoto ra ra

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

³⁰ Takan kùu ta ora yā'a chita ndra ma yaa Ndioo, ta kēe ndio ndra kuà'an ndra iti' yuku nāni Olivu. ³¹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndisaa ndo, ni kukanuu ndo nde'e ndo yu'u ma chanikuaa vitin. Vati nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi: “Ni ka'nj ma ra kùu chito'o ma mvechala, ta ndisaa ndri, ni kuita kuati”, kāti yi. ³² Va ma ora cha nātaku ndikoi, ji'nai ni ku'un iti' ñu'u' Galilea, kua maa ndo —kāti Jesuu.

³³ Tajan ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Vaji ndisaa ndra ni kukanuu ndra nde'e ñun, va yu'u, töve —kāti ma Petu'.

³⁴ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra: —Ndicha va'a ña kà'in chi'in, ña juuni ma chanikuaa i'ya, un' cha'a' ni ka'un ña töve nākotoun yu'u antea ña nda'yu ma lo'o —kāti Jesuu.

³⁵ Ta ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Va iyo yi ña kuvj chi'un, töve ni ka'in ña töve nakotoi ñun —kāti ma Petu'.

Ta juuni takan kā'an ndisaa ma ndra chākunuu chi'in Jesuu ndia.

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu ma Getsemaní

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶ Takan kùu tajan chāa ndio Jesuu, chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra, ma nuu nāni Getsemaní, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na kunandi ndo kuantu ndo yu'u i'ya, juuni yanga kuàka'in chi'in Ndioo ikan —kàti ra chi'in ndra.

³⁷ Ta chāka ra ma Petu', chi'in ninduvi ma ndra se'e Zebedeu, ta kīchi ndio ña nduva'a kuii nda'vi kũuni ra, ta yā'a nakanini ra. ³⁸ Tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ya'a ga nda'vi kũuni ma animai cha'a' ña ni kuvj. Kindoo ndo i'ya, ta na kondito ndo chi'in.

³⁹ Tajan Jesuu kēe ra kuà'an ra ita'vi tiá iti' nuu, ta chũnandi chiti ra, ta j̄anani ra te'e nuu ra nuñu'u', ta te'en nāka'an ra chi'in Ndioo:

—Yo'o ra kùu Tatái, tuva kùu ja'un yi, na jakakun yu'u nuu ma tundo'o ni nde'i. Vati na ja'un chi'in takua kũuni maun ja'un ta tōve takua chānini yu'u.

⁴⁰ Tajan kēe ndiko Jesuu nuu ka'iin ma ndra chākunuu chi'in ra, ta nāta'an ra ndra ña cha kixi ndra. Ta te'en nāka'an ra chi'in Petu':

—¿Ni kũu kuii kundito ndo chi'in, jitu iin ora? ⁴¹ Na kundito ndo, ta ka'an ndo chi'in Ndioo, koto ku'va ndo anima ndo ña ja'a yi kuati. Ndicha va'a ña ma anima ndo nduva'a iyoni yi ja'a yi ma ña va'a takua kũuni Ndioo, va ma ña kũuni ma kuñu ndo tōve kũndee yi ja'a yi takan —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁴² Cha'a' uvi kēe ndiko Jesuu kuà'an ra, ta te'en nāka'an tuku ra chi'in Ndioo:

—Yo'o ra kùu Tatái, tu kũu ja'un tindeun yu'u, kuenda ña tōve nde'i tundo'o, va na kuu yi takua kũuniun —kàti Jesuu.

⁴³ Tajan kēe ndiko ra chānde'e ra ma nuu ka'iin ndra, ta nāta'an ndiko ra ma ndra jākua'a chi'in ra, ña kixi ndra ña endee kũu naxi'i ma tinuu ndra jà'a ñuma'na. ⁴⁴ Ta ndākoo ra ndra, ta kēe ndiko ra kuàka'an ra chi'in Ndioo, ma cha'a' uni, chi'in juuni ma tu'un ña cha kā'an ra. ⁴⁵ Tajan kēe ndiko ra chānde'e ra nuu ka'iin ma ndra chākunuu chi'in ra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Vitiin va, na kusu ndo, ta nindee ndo, ti cha chāa ma ora ña ni ku'va ra ma ra Se'e ñivi, nda'a' ma ndra jà'a kuati. ⁴⁶ Na ndeta ndo, ta ko'o, ti cha vāchi ma ra ni xikoña'a yu'u —kàti Jesuu chi'in ndra.

Nuu tiin na Jesuu

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Juuni ndaa ga Jesuu kà'an ra, ora chāa ndio ma Juda, ra juuni kũu iin ma ndra uchi uvi, ña chākunuu chi'in Jesuu, chi'in kua'a' va'a, ndra nda'a machiti, chi'in yutun. Iyo ndra vāchi kuenda ma ndra kuxini nuu sutu, ta iyo ndra vāchi kuenda ma ndracha'nu ma ndian judú. ⁴⁸ Juda, ra xikoña'a Jesuu, te'en chā'a ra iin seña,

naja kua ni ja'a ra, ta koto ndra nda ra kùu ra:

—Ra ni tutui sitin kùu ra, ikan na tiin ndo ra —kàti Juda.

⁴⁹ Tajan chātu'va ndio ra nuu ndaa Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—iNa koo va'un, Matru! —kàti ra chi'in ra.

Ta tũtu ra sitin ra. ⁵⁰ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Xaa, ¿nda tiñu vāchiun? —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan chājayatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta tiin ndra ra.

⁵¹ Ta ma ora ikani, iin ma ndra ka'iin chi'in Jesuu, tava ra machiti ra, ta chā'nda ra iin chiyo so'o ma ra kùu musu ma sutu ra kuxini nuu sutu. ⁵² Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na ti'i va'un ma machitiun tichi vena yi, vati tandi'i ma ndian kànita'an chi'in machiti, juuni chi'in machiti ni kuvi na ndia. ⁵³ ¿A tōve chitoun, ña tu ndakain nuu ma Tatái, ña na tachi ra kua'a' mii ma jandaru, ña kùu tati jà'a tiñu nuu Ndioo, ña na tindee ndra yu'u, ta takan ni ja'a ra yi? ⁵⁴ Va tu jà'i takan, ¿naja kua jà'i, ta chinu tu'un kà'an nuu ma tutu Ndioo, naja kua iyo yi ña kuu yi, tuva takan? —kàti Jesuu.

⁵⁵ Tajan juuni ma ora ikan, te'en nāka'an tuku ra nuu ma ñivi:

—¿Ta naja vāchi tiin ndo yu'u chi'in machiti, ta chi'in yutun, takua kũu iin ra su'u? Tandi'i kivi chũnandi jāna'i nuu ma ñivi tañu ndo ma tichi veñu'u ka'nu, ta tōve nī tiin ndo yu'u. ⁵⁶ Va ndisaa ña'a te'en kũu yi, ikan na chinu tu'un taa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ma tutu Ndioo.

Tajan ma ora ndisaa ndio ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, numini chĩnu ndra kuà'an ndra, ta ndākoo ma'iin ndra ra.

Tisokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Takan kũu tajan ma ndra jandaru, ndra tiin ma Jesuu, ndāka ndra ra chāa ndra ve'e ma sutu cha'nu ña kuxini nuu sutu ña nāni Caifás. Ta ikan cha ka'iin ti'vi ma ndra kũu matru ña jākua'a tutu ley Ndioo, chi'in ma ndra cha'nu. ⁵⁸ Va ma Petu', tändigun ra kuà'an ra chata Jesuu, chikani chikani, nda kati chāa ndra nuke'e ve'e ma sutu ña kuxini, ta kī'vi ra chũnandi ra ikan chi'in ma ndra jandaru, nde'o niyi ni ja'a ndra chi'in Jesuu.

⁵⁹ Tajan ma ndra sutu ña kũxini nuu sutu, chi'in ma ndra cha'nu, ta chi'in tandi'i ma ndra kumitiñu, nānduku ndra naja kua tisokuati ndra Jesuu, vaji yōve ña

ndicha kùu yi. Ta chi'in yakan kùu ka'ni ndra ra. ⁶⁰ Va nī kuu yi, vaji kua'a' ñivi kùti'vi, ta tīsokuati na Jesuu chi'in ma tu'un vata. Ta nunuuni chākoyo uvi ta'an ma ndian tīsokuati Jesuu chi'in tu'un vata. ⁶¹ Ta ndiakani te'en nāka'an na:

—Ra'ya, te'en kā'an ra: “Yu'u kùu ja'i janduvai ma veñu'u ka'nu Ndioo, ta tichi uni kivi kùu kani'i ndikoi yi.” Takan kā'an ra —kàti ndra.

⁶² Tajan ma sutu ña kùxini nuu sutu, ndēta ra, ta te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja töve kà'un nī'in nakuyi? ¿Niyi kùuni na ka'an na chataun chi'in ma tu'un i'ya? —kàti ra.

⁶³ Va Jesuu tàxiin kīndoo ra. Tajan te'en nāka'an tuku ma sutu ña kuxini nuu sutu chi'in Jesuu:

—Chi'in sivi ma Ndioo ndito, kà'in chi'un, ña na ka'un ma ña ndaa. Na ka'un, tuva ndicha ña kùun ma Cristu, ra Se'e Ndioo —kàti ra.

⁶⁴ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ma takua kā'un, takan kùu yi. Ta juuni kà'in chi'in ndo, ña ni nde'e ndo ma ra Se'e ñivi, ña nāndi ra chiyo kua'a ma Ndioo ka'nu, ra iyo ndatu, ta ni kichinuu ra tichi vikó ma iti' andivi —kàti Jesuu.

⁶⁵ Tajan jānaka'a ndio ma sutu kuxini juuni ma ja'ma ra, ña chi'in yakan, chā'a ra ma seña, ña ya'a kayuni ra, ta te'en nāka'an ra:

—Ma tu'un ña kā'an ra'ya, iin kuati ya'a ga ka'nu kùu yi kuenda Ndioo. ¿A iyo ga yi ña nanduku yo tia ga testigu ña kùta'an chi'in yo?, kùuni ndo. Nda maa ndo chíni ndo ma tu'un kini ña kā'an ra. ⁶⁶ ¿Naja kua nde'e ndo yi? —kàti ma sutu kuxini.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Iyo kuati ra, ta iyo yi ña kuvi ra —kàti ndra chi'in ra.

⁶⁷ Tajan tīvisii ndra nuu ra, ta kāni ndra ra. Ta iyo inga ndra kāni nuu ra ndia, ⁶⁸ ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o, ra kà'an ña kùu Cristu, jna ka'un, nde'o nda yo kāni ñun! —kàti ndra chi'in ra.

Petu' kàti ra ña töve nàkoto ra Jesuu

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Takan kùu ta ora juuni nāndi ga Petu' ma nuke'e, tajan chājayatin iin ña kùu musu ma sutu nuu nāndi ma Petu', ta te'en nāka'an ña nuu ra:

—Juuni yo'o kùu ma ra chākunuu chi'in Jesuu, ra kichi ñu'u' Galilea —kātian chi'in ra.

⁷⁰ Va ma Petu' te'en nāka'an ra:

—Töve chitói nda ra kùu ma ra kà'un —kàti ra chi'an.

⁷¹ Ta ma Petu', ti cha kuà'an ra ma iti' yuve'e, ña chani kee ra niku, ora nde'e tukuan ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ma ndra ka'in ikan:

—Juuni ra chākunuu chi'in Jesuu, ra kichi ñuu Nazaret kùu ra'ya —kātian chi'in ndra.

⁷² Ta ma Petu' te'en kà'an tuku ra:

—Töve nàkotoi ma ra kà'un chíña —kàti ra chi'in ña.

⁷³ Ta nunuuni, tajan ma ndra ka'in ikan, chājayatin ndra ndra nuu ma Petu', ta te'en nāka'an ndra chi'in ra ndia:

—Ndicha va'a ña yo'o kùu iin ma ra chākunuu chi'in Jesuu, vati chā'a ndi kuenda ña indukuni kà'un takua kà'an ma inga ndra ndia —kàti ndra chi'in ra.

⁷⁴ Tajan Petu' te'en chā'a ndiko ra tu'un, ña töve nàkoto ra ra:

—Yu'u chā'i tu'un nuu ndo ndava nda nuu Ndioo, ña ndicha kuui, ña töve nàkotoi ma ra kà'an ndo —kàti ra chi'in ndra.

Ta ma ora ikani nānda'yu iin lo'o.

⁷⁵ Tajan Petu' te'en chāku'uni ndio ra takua kā'an Jesuu chi'in ra: “Antea ña nda'yu ma lo'o, yo'o uni cha'a' ni ka'un ña töve nàkotoun yu'u.” Tajan kēe ndio ra ma ikan, ta kuà'an ndio ra ña chāku nduva'a kuui ra, ña nda'vi kùuni ra.

27

Jesuu ndaa ra nuu chā'nda Pilatu tiñu

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

¹ Ta ora kùndichin ma inga kivi, tandi'i ma ndra kùxini nuu sutu, chi'in ma ndracha'nu kuxini nuu ma ndian judiu, jāndo'iin tu'un ndra, ña naja kua jà'a ndra, ta ka'ni ndra Jesuu. ² Tajan chū'ni ndra nda'a' ra, ta kuà'an ra chi'in ndra nuu ma Ponciu Pilatu, ra kùu kuvienu ma ñuu Roma.

Nuu chī'i Juda

³ Takan kùu ta ora nde'e ma Juda, ra xikoña'a Jesuu, ña ni ka'ni ndio ndra ra, tajan jāchikoni'i ndiko ra, ndi oko uchi ma xu'un' plata nuu ma ndra sutu ña kuxini nuu sutu, chi'in nuu ma ndracha'nu ña kuxini nuu ma ndian judiu, ti tükuii va'a kùuni ra, ⁴ ta te'en nāka'an ra chi'in ndra: —Cha chitói, ña yu'u jā'i iin kuati ka'nu, cha'a' ña chā'i ña na kuvi iin ra töve kuati ma nuu ndo —kàti ra chi'in ndra.

Va ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra: —iYüva kuati ndyu'u kùu yi, ti kuati maun kùu yi! —kàti ndra chi'in ra.

⁵ Tajan ma Juda chōso ndio ra ma xu'un' nuu ndra ma tichi veñu'u ka'nu, ta chāka'ni maa ra ra chi'in yo'o.

⁶ Ta ikan jan ma ndra kùxini nuu sutu, jāti'vi ndra ma xu'un' ta te'en nāka'an ndra:

—Na kúu taan yo ma xu'un' i'ya tichi ma chatun nuu ti'i na ma xu'un' sòkò na, vati ma ya'vi kuenda ña na kuvi iin ñivi kúu yi —kàti ndra.

⁷ Ta ikan jan jāndo'in tu'un ndio ndra, nayi iyo yi ña ja'a ndra chi'in ma xu'un' ikan. Tajan jāta ndio ndra iin ñu'u', ña nāni, nuu kēe ñukisi, ña jāv'a na kisi, ma chi'in yi. Ma ñu'u' ikan kúu yi, kuenda ña na koo ma nuu kuchi ndian vāchi inga ñuu. ⁸ Ta cha'a yakan kúu yi, ña nda vitin, ma ñu'u' ikan kindoo sivi yi ña nāni yi: "Ñu'u' jāta chi'in xu'un' ndii." ⁹ Ta takan kúu yi ña chīnu ma tu'un tāa Jeremía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, vati rakan te'en tāa ra nuu ma tutu Ndioo: "Ndāki'in ndra, ndi oko uchi ma xu'un' plata, ña chīkan ma ndian ñuu Israel, kuenda ña na kuvi ra. ¹⁰ Ta chi'in yi, kājata ndra ma ñu'u', ña nāni nuu kēe ñukisi ña kúva'a kisi takua kā'an ma Racha'nu nui ña iyo yi ña ja'i", kàti ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu
(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Takan kúu tajān ndāka ndio ndra Jesuu chāa ndra nuu ma Pilatu, ra kúu kuvienu, ta rakan te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—¿A ndicha ña yo'o kúu Rey nuu ma ndian judú? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ma takua kà'un, takan kúu yi —kàti Jesuu.

¹² Ta ora tìsokuati ma sutu ña kùxini nuu sutu ma Jesuu, ta chi'in ma ndracha'nu ña kùxini nuu ndian judú, Jesuu endee tōve nī ka'an ra. ¹³ Takan Pilatu te'en chīkatu'un ra nuu ra:

—¿A tōve chīniun, ña ya'a tìsokuati ma ñivi ñun? —kàti ra chi'in Jesuu.

¹⁴ Va Jesuu endee tōve nī ka'an ra. Ta takan kúu yi, ña Pilatu tōve chito ra nayi jā'a ra chi'in ra, ta ndava ku'àn tati ra.

Nuu kàti Pilatu ña na ka'ni ndra Jesuu
(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

¹⁵ Va'ani vitin, ma nani kuiya ora chiyo ma viko Pakua, ma kuvienu tava ndra yo indii vekaa ma nda ra ni kuuni ma ñivi chikan na nuu ndra, ikan na kindoo nuna ra. Takua takani jā'a ndra ma kivi viko ikan. ¹⁶ Ma kuiya ikan indii iin ra ya'a nākoto ñivi, ña nāni Barrabás ma tichi vekaa. ¹⁷ Tajan ora cha ka'iin ti'vi ma ñivi, ta Pilatu te'en chīkatu'un ra nuu na:

—¿Nda yo kùuni ndo ña jañai, a Barrabás, a Jesuu, ra juuni kà'an ndo ña nāni Cristu ndia? —kàti ra.

¹⁸ Takan kàti Pilatu, vati chā'a ra kuenda, ña chāndaka ndra ra nuu ra cha'a' ña tixin ndra nde'e ndra ra.

¹⁹ Ta ora juuni yanga nāndi ga Pilatu ma nuu chà'nda ra tiñu, tajān te'en tāchi ma ñasi'i ra ña na kukatitu'un iin ra ma nuu ra: "Koto ki'viun chi'in ma ra va'a ikan, vati nduva'a kuui nducha chānj jā'a ra." Takan na katitu'un ra ma nuu ra, kātian.

²⁰ Va ma ndra kùxini nuu sutu, chi'in ma ndracha'nu kùxini nuu ma ndian judú, kúndee ndra jā'a ndra, ña na ndakan ma ñivi nuu Pilatu, ña na tava ra Barrabás, ta Jesuu, na kuvi ra. ²¹ Tajan ma Pilatu ra kúu kuvienu, chīkatu'un tuku ra nuu na:

—I'ya ka'iin uvi ta'an ndra: ¿nda ra kùuni ndo ña jañai? —kàti ra.

Ta ma ñivi te'en nāka'an na:

—Na jañau na Barrabás —kàti na.

²² Ta Pilatu te'en chīkatu'un ndiko ra nuu na:

—Ta, ¿niyi iyo yi ña ja'i chi'in Jesuu, ra kà'an ndo ña kúu Cristu?, tuva takan —kàti ra.

Ta ndisaa na, te'en nāka'an na:

—iNa takaun ra nuu kruu! —kàti na.

²³ Tajan te'en nāka'an tuku Pilatu nuu ma ñivi:

—Ta, ¿nda kuati kúu ma ña jā'a ra? —kàti ra.

Va ma ñivi te'en kīcha'a ndiko na ndà'yu na nuu Pilatu:

—iNa takaun ra nuu kruu! —kàti na.

²⁴ Ta ora ndè'e Pilatu, ña endee kà'an na takan, ta nanivaa kúu na, tajān tāchi ndio ra iin yo chāki'in takuii, ta nākata ra nda'a' ra nuu ndè'e ndisaa ñivi, ta te'en nāka'an ra:

—Yōve kuati yu'u kúu yi, cha'a' ña iyo yi ña kuvi ra, vati kuenda maa ndo kúu yi —kàti Pilatu.

²⁵ Ta tandi'i ma ñivi, te'en nāka'an na chi'in ra:

—iKuati maa ndi, chi'in se'e ndi, kúu yi ña ni kuvi ra! —kàti na.

²⁶ Tajan Pilatu tava ndio ra Barrabás, ta tāchi ra ña na kani ndra Jesuu, ta ikan jan chā'a ndio ra ra nuu ndra, ña na takaa ndra ra nuu kruu.

²⁷ Takan kúu ta ora yā'a ndio, tajān ma ndra jandaru ma kuvienu, ndāka ndra Jesuu chāa ndra ma vetiñu. Ta ikan tandi'i ma ndra kúu jandaru, kúti'vi ta'an ndra nuu ndaa Jesuu, ta chikonuu ndio ndra ra. ²⁸ Tajan tava ndio ndra ma ja'ma ra, ta jāku'un ndra iin ja'ma kua'á ra. ²⁹ Ta ikan jan jündii ndio ndra iin korona ña kúva'a chi'in mamaa iñu ma xini ra, ta chā'a ndra iin yutun kuiin, ña na kunda'a ra ma chiyo kua'a ra. Tajan chūnandi chiti ndio ndra nuu ra, ta te'en kà'an ndra chi'in ra, ña chàtu'un ndra ra:

—Na koo endeeni yo'o ra chà'nda tiñu nuu ma ñivi judú! —kàti ma ndra jandaru.

³⁰ Ta juuni tivisii na ra, ta juuni chi'in ma yutun nda'a ra kàni ndra ma xini ra. ³¹ Takan kùu ta ora yā'a ña chàtu'un ndra ra, tajan kīndaa ndiko ndra ma ja'ma kua'á ña jáku'un ndra ra, ta jáku'un ndiko ndra ma ja'ma maa ra ra, ta ku'àn ndio ra chi'in ndra ma nuu ni takaa ndra ra nuu kruu.

Nuu chùtakaa Jesuu nuu kruu
(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³² Ta ora ku'àn ndra, tajan ma tichi iti' ikan, chikuta'an ndra iin ra ñuu Cirene, ña nàni Simón. Ra'ya kùu ra, ña já'a ndra ña na kuiso ra ma kruu ndiso Jesuu.

³³ Ta ora chāa ndra iin ñuu nàni Gólgota, ña kùuni yi kà'an yi, nuu kándoyo kua'a'á iki xini ndian chi'í. ³⁴ Ikan chā'a ndra vinu ña jákanuu ndra chi'in iin ña iya ña na ko'o ra ra'. Va ora tiyaa ma Jesuu ra ra', ta nde'e ra naja kua chi'í ra', tòva ni kuuni ra ko'o ra ra'.

³⁵ Takan kùu ta ora cha tàkaa ndio ndra ra nuu kruu, tajan kicha'a ndio ma jandaru chàsiki ndra ja'ma Jesuu juuni chi'in maa ndra, nde'o nda yo chi'in kindoo yi. Ta takan kùu yi, ña chínu ma tu'un kà'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, ti rakan te'en kà'an ra: "Ni kusiki ndra chi'in yuu, ta takan ni nata'vi ndra ma ja'mai juuni chi'in maa ndra", kàti ra. ³⁶ Ta ora yā'a, tajan chūnandí ndra jákuenda ndra ma nuu tàkaa ra. ³⁷ Ta ma iti' xini ra, tátuu ndra ma letra, ña kà'an nda cha'a' kùu yi ña tàkaa ra ma ikan. Ta ma tu'un ikan, te'en kà'an yi: "Ra'ya kùu Jesuu, ra kùu Rey nuu ma ndian judú", kàti yi.

³⁸ Ta juuni tàkaa ndra uvi ta'an ma ndra su'u xiin ra, iin ra chiyo kua'a ra, ta inga ra chiyo satin ra. ³⁹ Ta ma ndian yā'a ma nuu tàkaa Jesuu, chàtu'un na ra, ta káva na xini na, ⁴⁰ ta te'en kà'an na:

—Yo'o, ra kàtiun ña ni janduva ma veñu'u ka'nu, ta tichi uni kivi, ni kutaa ndikoun yi niku, na jakakun ñun, juuni chi'in maun, ta nuun ma nuu takaun nuu kruu, tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kùun —kàti na chi'in ra.

⁴¹ Ta juuni takan chàtu'un ma ndra kuxini nuu sutu ra, chi'in ma ndra jákua'a tutu Ndioo, ta ndra fariseu, chi'in ma ndracha'nu ña kuxini nuu ma ndian judú ra ndia. Ta ndrakan te'en kà'an ndra chata ra:

⁴² —Jàkakú ra inga na, va juuni maa ra, na kùu jakakú ra ra. Tu ndicha ña Rey ra chà'nda tiñu nuu ma ñivi Israel kùu

ra, na nuu ra ma nuu takaa ra nuu kruu, ta takan chinunio ma tu'un ra. ⁴³ Vati tu iyo tundeeni Ndioo chi'in ra, ña jakakú ma Ndioo ra, na jakakú ra ra vitin, tuva ndicha ña Ndioo kùuni ra nde'e ra ra. Ti juuni maa ra kà'an ra nuu yo, ña ra Se'e Ndioo kùu ra —kàti ndra.

⁴⁴ Ta nda ma ndra su'u, ña tàkaa nuu kruu chi'in ra, ndita'an ndra chàtu'un ndra ra ndia.

Nuu chi'í Jesuu

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵ Tajan ora kēta ma kachuvi ndaa, ta nda ma kaa uni chani'ini, ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi, endee ndōnaa yi. ⁴⁶ Tajan juuni ma ora ikan, te'en kánachaa ni'í Jesuu:

—Elí, Elí ¿lama sabactani? —ma tu'un ikan, te'en kùuni yi ka'an yi: Tatá Ndioo, Tatá Ndioo, ¿ta naja ndáko ma'iiun yu'u? —kàti ra.

⁴⁷ Tajan iyo ma ndra ka'iin ikan, ña ora chíni ndra ma ña kà'an ra, ta te'en náka'an ndra:

—Ma ra'ii i'ya kánachaa ra ma Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra.

⁴⁸ Tajan juuni ma ora ikani, chāki'in iin ma ndra ka'iin ma ikan, iin ña xa'ma, ta cha jákuti ra ma vinu iya yi, ta chū'ni ndio ra yi xini iin yutun kani, ta jánani ra yi yu'u Jesuu, ña na ti'vi ra yi, ta ko'o ra ra'. ⁴⁹ Va ma inga ndra te'en náka'an ndra:

—Ndakoo yo'o ra, nde'o a vāchi ma Elía, ta jákakú ra ra —kàti ndra.

⁵⁰ Tajan ni'í va'a nānda'yu ndiko ma Jesuu, ta chí'í ndio ra. ⁵¹ Ta ma ora ikani, ma ja'ma ña tàkaa tichi veñu'u ka'nu, ndāta javandaa yi, nda siki, ta nda ninuu. Ta tāan ndio ma nuñu'u', ña ndava ndāta java ndaa ma yuu na'nu já'a yi. ⁵² Ta nda ma nuu ñañā ma ndian ndí, ndāta yi, ta kua'a' ma ndian chí'í, ña chínuun tu'un Ndioo, nātaku na ma ora ikan. ⁵³ Va ma ñivi i'ya, kēe na ma nuu ñañā na, ma ora yā'a ña nātaku Jesuu, ta ikan jan kí'vi ndio na ma ñuu íi Jerusalén, ma nuu nduva'a kua'a' ñivi nde'e na na.

⁵⁴ Takan kùu tajan ora nde'e ma ra kùu capitán, chí'in ma ndra ka'iin jákuenda nuu tàkaa Jesuu, ña nduva'a ni'í tāan, ta inga tuku ma ña kùu, ta nduva'a yū'vi ndra, ta te'en náka'an ndra:

—¡Ndicha kuii, ña ra Se'e Ndioo kùu ra'ya niku! —kàti ndra.

⁵⁵ Ta iyo kua'a' ñivi ña'a, ña tándikun chata Jesuu, ña kichi nda ma ñu'u' Galilea kuenda ña tindee vi ra, ka'iin chikani vi kände'e vi, naja kua tā'an ra. ⁵⁶ Ta tañu ma ñivi ña'a ikan, ndaa ma Ndiya Magdalena, chí'in Ndiya ma'á Jandiau, ta

Kusé, ta chi'in ma'á ma ndra se'e Zebedeu ndia.

Nuu kúchi Jesuu

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁵⁷ Takán kúu, ta ora chani kuna'a, tajan chāa iin ra kuika, ra űuu Arimatea, űa nāni Kusé. Ta rakan ti, juuni iin ra chākunuu chi'in Jesuu kúu ra niku. ⁵⁸ Tajan rakan chānde'e ra Pilatu, ta chíkan ra kuűu Jesuu nuu ra. Ta Pilatu ká'an ra űa na ku'va ndra yi nuu ra. ⁵⁹ Ta ora nī'i ndio Kusé ma kuűu ra, ta kāva ra iin ja'ma ndóo yi. ⁶⁰ Tajan kúchi ndio ra yi ma tichi iin yavi chaa, űa ja táchi ra űa na jandova'a ndra ma tichi yuu, ta kúu yi nuu űaűa Jesuu. Ta ora yā'a chāsi ndio ra yu'u ma nuu k'vi yo ma nuu űaűa, chi'in iin yuu ka'nu, tajan kēe ndio ra kuá'an ra. ⁶¹ Ta ma Ndiya Magdalena, chi'in ma inga tuku Ndiya, kīndoo vi nāndi vi jákuenda vi, yatini ma nuu kúchi Jesuu.

Ma ndra jandaru, kúmi ndra nuu kúchi Jesuu

⁶² Takán kúu ta ora tuvi inga kivi, űa kúu yi ma kivi nindeo, ma ndra sutu, űa kuxini nuu sutu, chi'in ma ndra fariseu, chā'an ndra chānde'e ndra ma Pilatu, ⁶³ ta te'en náka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o racha'nu, chāku'uni ndi, űa ora juuni ndito ga ma ra nduva'a vata ikan, rakan ká'an ra, űa ora cha yā'a uni kivi, ta ni natakú ndiko ra. ⁶⁴ Yakan va na tachiun ma ndra jandarun, űa na kujakuenda ndra ma nuu űaűa nuu kúchi ra, nda ma kivi uni, koto ja'a ma ndra chākunuu chi'in ra, kútavani'i xe'e ndra ma kuűu ra ora chanikuaa, ta ndrakan, te'en ni ka'an ndio ndra nuu ma űivi: “Cha nātaku ndiko ra taűu na ndian ndii”, ni ka'an ndra. Ta tu takán kúu yi, tajan kúuni ndio yi ka'an yi, űa ma tu'un vata nuu ndi'inia i'ya, ka'nuga yi kua ma tu'un vata nunuu, tuva takán —kāti ndra chi'in ndra.

⁶⁵ Tajan Pilatu te'en náka'an ra chi'in ndra:

—I'ya iyo ma ndra jandaru űa ni kujakuenda chi'in ndo ma ndakan. Na ku'un ndra chi'in ndo, ta na jakuenda va'a ndra ma nuu kúchi Jesuu já'a ndo.

⁶⁶ Tajan kēe ndio ndra kuákumi va'a ndra ma ikan. Ta káni ndra iin tuni chata ma yuu ka'nu űa ndási ma ikan. Tajan ndákoo ndio ndra ma jandaru, űa na kumi va'a ndra ma ikan.

28

Nuu nātaku ndiko Jesuu

(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Takán kúu ta ora yā'a ndio ma kivi sabadu, ma kivi nindeo, ta kúndichin

ndio ma kivi nunuu, nuu kicha'a ma jamana. Ma Ndiya Magdalena, chi'in ma inga Ndiya, kēe vi kúa nde'e vi ma nuu űaűa nuu kúchi Jesuu. ² Ta nunuuni, ta kicha'a nduva'a ni'i tãan ma nuűu'u'. Takán já'a yi, vati nūu iin ma ra tati űa jákuu tiűu nuu Ndioo ma iti' andivi. Ta ora cha iyo ndio ra ma nuu kúchi Jesuu, tajan táchiyo ra ma yuu űa ndasi yu'u yi, ta chūnandi ra chata yi. ³ Ma ra kúu tati ikan, nduva'a tacha ra takua iin tacha andivi, ta ma ja'ma ra nduva'a vii kuichin yi, takua kúu ma nieve. ⁴ Ta ora ndē'e ma ndra jandaru yi, ta yū'vi ndra, ta ndāyu ndra, űa ndava kúnaa ndra já'a yi. ⁵ Tajan ma tati ikan, te'en náka'an yi chi'in ma űivi űa'a:

—Na yū'vi ndo, ti cha chitói, űa Jesuu, ra chí'í nuu kruu kúu ma ra nānduku ndo. ⁶ Na töva ra ma i'ya, vati cha nātaku ra ma takua ká'an ra chi'in ndo niku. Na kichi nde'e ndo ma nuu chūndii ra niku. ⁷ Na numini ku'un ndo, kukatitu'un ndo nuu ma ndra chākunuu chi'in ra, űa ma Jesuu, ra chí'í, cha nātaku ndiko ra, ta ji'na ga ra ni ku'un ma űu'u' Galilea kua ma ndra, ta ndakan ni nde'e ra ndra inga cha'a'. Tu'un i'ya kúu ma űa iyo yi űa katitu'in nuu ndo. —Takan kāti ma tati űa jákuu tiűu nuu Ndioo chí'in vi.

⁸ Tajan numini kēe ndio vi ma nuu kúchi Jesuu, űa ni töva chíto vi, a cha'a' űa ndasii vi kúu yi, a cha'a' űa chísi vi kúu yi. Ta endee chinu ndio vi kuákatiu'un yi nuu ma ndra jákua'a chí'in Jesuu. ⁹ Ta ma nuu kácha'an vi kēta ma Jesuu nuu yi, ta káűa'a ra chí'in vi. Tajan vikan, chājayatin vi vi nuu ra, ta chūnumindaa vi cha'a' ra, ta jáka'nu vi ra. ¹⁰ Ta Jesuu te'en náka'an ndio ra chí'in vi:

—Na yū'vi ndo. Na kukatitu'un ndo nuu ma ndra jákua'a chí'in, űa iyo yi űa ku'un ndra ma űu'u' Galilea, vati ndakan ni nde'e ndra yu'u —kāti Jesuu chí'in vi.

Ma ndra jandaru űa jákuenda, nātu'un ndra ma űa tā'an ndra

¹¹ Ta ora juuni yanga kácha'an vi ma tichi iti', ta ikan chíkuta'an vi uvi uni ma ndra jandaru, űa kúmi ma ikan, űa chā'an ndra ma űu'u' Galilea, chākatitu'un ndra ndisaa ma űa tā'an ndra nuu ma ndra sutu űa kuxini nuu sutu. ¹² Tajan ma ndra sutu kuxini i'ya, chānatu'un ta'an ndra chí'in ma ndracha'nu űa kuxini nuu ndian judíu, ikan na jando'iin ndra tu'un chí'in ta'an ndra. Ta ikan chā'a ndra kua'a' xu'un' nuu ma ndra jandaru. ¹³ Ta ma ndracha'nu te'en náka'an ndra chí'in ma jandaru:

—Tu iyo ndian chikatu'un nuu ndo cha'a' ma űa kúu, na katitu'un ndo nuu na, űa ma ora chanikuaa űa kándoyo ndo kixi

ndo, chā'an ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, ta sū'u ndra ma kuñu ra, kati ndo. ¹⁴ Ta tu ma kalecha'nu koto ra yi, na nākanini ndo ti ni jandomani maa ndi ra, ikan töve nakuyi ta'an ndo jà'a ra —kati ndra.

¹⁵ Tajan tiin ndio ma ndra jandaru ma xu'un', ta jā'a ndra ma takua kā'an ndra chi'in ndra. Ta ma tu'un i'ya juuni kà'an ga ma ndian judíu yi nda vitin.

Nuu chà'a Jesuu tiñu jà'a ma ndra chàkunuu chi'in ra

(*Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23*)

¹⁶ Ta takan kūu yi, ña ndi uchi iin ma ndra chàkunuu chi'in Jesuu, chā'an ndra ma ñu'u' Galilea, ta chāa ndra ma yuku nuu kāti Jesuu nuu ndra. ¹⁷ Ta ora ndē'e ndra Jesuu, ta jāka'nu ndra ra, vaji iyo ma ndra tüvi nī ja'a yi cha'a' ña tüvi chinuni ndra. ¹⁸ Tajan chājayatin ndio ma Jesuu ra nuu ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ma Ra chā'a tiñu nui, ña na ka'ndai tiñu ninii ka'nu ma nuñu'u' i'ya, ta ma andivi, kùu ma Ndioo ka'nu. ¹⁹ Ta na ku'un ndo kukatitu'un ndo nuu ma ñivi iyo ninii ka'nu ma nuñu'u', ta na jandaku ndo na, ña na kuu na ndian jākua'a chi'in. Ta na jakunduta ndo na, chi'in sivi ma ra kùu Tatá yo, ta ma ra kùu Se'e, ta chi'in sivi ma Tati Íí Ndioo. ²⁰ Ta na jana'a ndo nuu na, naja kua iyo yi ña jachi'in na ndisaa ma ña kātitu'in nuu ndo. Ta kùnunj ña na koto ndo, ña ni koi chi'in ndo nani kivi, nda kati chāa ma ora nāa ma ñuñivi. Ta takan na kùu yi. Amén. —Takan kāti Jesuu.

Tu'un Ndioo t̄aa racha'nu Marku

Chàkunuu Xuva Tita jàkunduta ra ñivi tichi ku'u

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ I'ya kicha'a tu'un va'a cha'a Jesucristu, ra Se'e Ndioo.

² Ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu, ta rakan nani ra Isaia. Ta t̄aa ra iin tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu, ra ni kichi iti' nuu. Ta te'en kà'an yi: "Ni tach̄i iin ra jàkuu tiñu nui iti' nuun, na jandova'a ra ma itiu." Takan k̄ati Ndioo chi'in ra Se'e ra.

³ Yakan va Xuva ra jàkunduta k̄uu ra ña t̄achi Ndioo ra, na jakuu ra tiñu nuu Jesuu. Ta te'en kà'an Xuva ora nanda'yu ra tichi ku'u:

"iNa jandova'a ndo iti' ni kichi Racha'nu! jTa juuni na nuna ndo iin iti' ndaa kuenda ra ndia!"

⁴ Takan k̄uu ta k̄eta ndio ma Xuva ra jàkunduta nda tichi ku'u. Ta k̄atitu'un ra nuu ma ñivi na ndikoni'i na chi'in Ndioo, ta na kunduta na, ikan na janaa Ndioo kuati na. ⁵ Takan k̄uu ta k̄eta kua'a' ma ñivi ñuu Jerusalén ta inga tuku ñivi iyo tichi ñu'u' Judea ña t̄aso'o na ña kà'an Xuva. Ta ora ch̄ini na ña kà'an ra te'en, ta k̄icha'a na na n̄a'na na kuati na. Tajan ma Xuva jàkunduta ndio ra na ma yuta Jordán tichi ku'u ikan.

⁶ Takan k̄uu ta ma ja'ma chàku'un Xuva, k̄uva'a yi chi'in ixi kameyu. Ta chi'in pañu ñii ch̄u'ni ra yi toko ra, ta chàchi ra mamaa t̄ikaa kua'a' chi'in nduxi ku'u. ⁷ Takan k̄uu ta te'en j̄akoto ndio ra ma ñivi, ña kā'an Ndioo chi'in ra:

—Tiá iti' chatai, ni kichi iin ra ka'nu ga ta ndatu ra tiaga kua yu'u. Ta yu'u, ti ra nda'vini k̄ui, ña ni ñii ndikun ndichan ra ni yakan t̄uvi iyo yi ña ndach̄i. ⁸ Taku yu'u, jàkundutai ndyo'o chi'in takuini, va rakan ni jakunduta ra ndo chi'in Tati Í Ndioo. —Takan k̄ati Xuva chi'in na ikan.

Nuu k̄unduta Jesuu

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Takan k̄uu ta k̄eta iin kivi ña k̄ee Jesuu ñuu Nazaret, ña iyo iti' ñu'u' Galilea. Ta ikan ch̄aa ra nuu ndaa Xuva. Ta jàkunduta ra Jesuu ma yuta Jordán. ¹⁰ Ora k̄ee Jesuu tichi takuii, nde'e ra ña n̄una ma andivi. Ta ikan k̄oyo Tati Í Ndioo chata ra, ña k̄aa yi takua k̄aa iin livi. ¹¹ Takan k̄uu ta ch̄ini Jesuu ña n̄aka'an Ndioo nda andivi:

—Ndicha kuii, ña yo'o k̄uu se'i, ra k̄ach̄in ña jàkuu tiñu nui, ti ya'a k̄uuni nde'i ñun. —Takan k̄ati Ndioo chi'in Jesuu.

Ki'in ma kui'na ku'va Jesuu

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Ora ch̄inu k̄a'an Ndioo ña'a, ta ma Tati Í Ndioo ch̄andaka yi Jesuu iti' tichi ku'u.

¹³ Ikan ch̄iyo ra uvi xiko kivi chi'in kua'a' kiti ku'u. Ta ikan k̄uu nuu k̄uuni ma kui'na kuxini ka'ndán' tiñu nuu Jesuu niku. Va t̄uvi ni ja'a Jesuu ma ña k̄a'an' chi'in ra, vati kuati k̄uuni ma kui'na ña na ja'a ra niku. Ta ora kuà'an ndio ma kui'na, tajan k̄icha'a ndio ma kua'a' tati jàkuu tiñu nuu Ndioo t̄indee yi Jesuu.

Jesuu k̄icha'a k̄atitu'un ra tu'un Ndioo ñu'u' Galilea

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Ta ora ȳa'a ña t̄i'i ndra Xuva vekaa, ta Jesuu ti chàkunuu ra j̄ana'a ra tu'un va'a Ndioo iti' ñu'u' Galilea. ¹⁵ Ta te'en kà'an ra nuu ma ñivi ikan:

—Vitin va cha k̄uyatin ora ña ni nde'o nuu chà'nda Ndioo tiñu. jYakan va na chikoni'i ndiko ndo iti' Ndioo! Ti vitin va cha k̄eta ora ni tava Ndioo tiñu nuu yo. jYakan va na ndakoo ndo ma kuati ja'a ndo! jTa na chinuni ndo ma tu'un Ndioo chi'in ndisaa anima ndo! —k̄ati Jesuu.

Jesuu k̄ana ra kumi ta'an ndra kiin

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶ Takan k̄uu ta Jesuu chàkunuu ra yu'u lakuna iyo ñu'u' Galilea. Ta ikan nde'e ra iin ra nani Simón chi'in ra yani ra, André. Ta ndrakan ti ndra kiin k̄uu ndra. Ta ikan j̄akanaa ndra ma yu'va tiaka' ka'nu nuu takuii. Takan ja'a ndra, ¹⁷ ta k̄eta Jesuu ña te'en n̄aka'an ra chi'in ndra:

—jNa'a ndo chatai! Vitin cha ch̄ito ndo naja kua kiin ndo tiaka', va vitin yu'u k̄uu ra ni jana'i nuu ndo naja kua nani'i ndo ñivi kuenda Ndioo. —Takan k̄ati Jesuu chi'in ndra.

¹⁸ Ora ch̄ini ndra ña k̄a'an ra takan, numini ndakoo ndra yu'va tiaka' ikan, ta t̄andikun ndra kuà'an ndra chata ra.

¹⁹ Ta tiá iti' nuu nde'e Jesuu inga ndra ka'iin tichi lancha. Ta ikan indii Jandiau chi'in ra yani ra Xuva ña j̄andova'a ndra yu'va tiaka' chi'in tatá ndra Zebedeu, ta chi'in ndra musu ndra ndia. ²⁰ Ta ikan k̄ana Jesuu ndra. Tajan ndakoo ndio ndra tatá ndra chi'in musu ndra tichi lancha. Ta t̄andikun ndra kuà'an ndra chata Jesuu ndia.

Iin ra ndiso tati xaan

(Lc. 4:31-37)

²¹ Takan k̄uu ta iin kivi n̄indee ñivi jud̄iu k̄uu yi, ora ch̄aa ndra ñuu Capernaum. Tajan Jesuu chi'in ñivi ki'vi ra tichi veñu'u

ñivi judúu. Ta ikan kicha'a ra jàna'a ra tu'un va'a Ndioo. ²² Ta ma ñivi ndava yu'vi maania na ña ndē'e na kua jàna'a va'a ra chí'in chinituni ra. Vati tiaga va'a jàna'a ra kua jàna'a ndra matru jàkua'a tutu Ndioo. ²³ Va tichi veñu'u ikan ndaa Jesuu jàna'a ra ora chíni ra ña ndā'yu iin ra ndiso tati xaan indii tichi veñu'u ikan. Ta kicha'a kà'an ma tati xaan te'en:

²⁴ —¿Ta naja kùuniun kanita'un chí'in ndi, yo'o Jesuu, ra ñuu Nazaret? Ta ndyu'u, cha chito ndi ña vachi jandi'un nuu ndi. Vati ndyu'u cha nàkoto va'a ndi ti ma ra í Se'e Ndioo kùun. —Takan kàti tati xaan chí'in Jesuu.

²⁵ Ta te'en kicha'a kà'an xaan Jesuu chí'in tati xaan ikan:

—¡Taxiin kuu yu'u ndo, ta na kee ndo tichi kuñu ra'ya! —Takan kàti Jesuu.

²⁶ Takan kúu ta kicha'a chí'i í'i ma ra ndiso tati xaan já'a yi. Ta jánivaania kúu na ora kée na tichi kuñu ra. ²⁷ Takan kúu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan yū'vi na ña kúu takan, ta te'en kicha'a chíkatu'un ta'an na nuu na:

—¿Nda ití kichi ra ña jàna'a ra te'en chí'in chinituni ra ta ya'a ndatu ra, ña nda tati xaan jáchi'in ña kà'an ra? —Takan nàtu'un ta'an ma ñivi ikan.

²⁸ Takan kúu ta numini chíto ndisaa ñivi ñu'u' Galilea ña já'a Jesuu.

Jesuu jànda'a ra ñaka'nu Simón ra juuni jákunani ra Petu'

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Ta ora kée Jesuu veñu'u ñivi judúu, numini kuà'an ra chí'in Jandiau chí'in Xuva, nda ve'e Simón chí'in André. ³⁰ Ta ora cháa Jesuu ve'e ndra ta kàti ma Simón nuu ra ña ku'vi ma ñaka'nu ra kàndian nuu chíto já'a ka'ni. ³¹ Ta numini cháa Jesuu nuu kàndian ta tíin ra nda'a' ña ta ndákoan chūnandian já'a ra. Ta ma ora ikani ndā'a ña. Ta kicha'a ña já'a ña ña kachi ndra.

Jànda'a Jesuu kua'a' ndian kù'vi

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Ora ni kuna'a ora chíso nikandii, ma ora ikan chāndaka na kua'a' ndian ku'vi chí'in ndian ndiso tati xaan nuu ndaa Jesuu. ³³ Takan kúu ta ndisaa ma ñivi kúti'vi na yuve'e nuu ndaa ra. ³⁴ Tajan jàndova'a Jesuu tanuu kue'e ndo'o na. Ta juuni tava ra ma tati xaan ña ndiso na ndia. Ta túvi ní cha'a ra ka'an ma tati ikan ti cha nàkoto na ra.

Chàkunuu Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judúu

(Lc. 4:42-44)

³⁵ Takan kúu ta ora tuvi inga kivi ora juuni takā'an kundichin, tajan ndeta ndio

Jesuu, ta kée ra kuà'an ra iin tichi ku'u nuu taxiin ña kuàka'an ra chí'in Ndioo.

³⁶ Takan kúu ta chānuu kuà'an ra, tajan kuànduku ndio Simón chí'in ndra mañeru ra ra. ³⁷ Ta ora nàta'an ndra ra ta te'en kicha'a ndra kà'an ndra chí'in ra: —¡Ndisaa ñivi kàchika na nànduku na ñun! —kàti ndra.

³⁸ Ta te'en nàka'an Jesuu chí'in ndra:

—Va'a, va jí'na iyo yi ña kujana'i tu'un Ndioo nuu tandi'i ñivi iyo nda'a' ñuu i'ya. Vati tínu ikan táchi Tatái yu'u —kàti Jesuu.

³⁹ Takan kúu ña chákuu Jesuu ndi'i ñu'u' Galilea kàtitu'un ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judúu. Ta juuni jànda'a ra ma ñivi ndiso tati xaan ndia.

Jesuu jànda'a ra iin ra kù'vi já'a kue'e tà'yu

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ Iin kivi cháa iin ma ra ndo'o kue'e tà'yu nuu ndaa Jesuu. Ta ikan chūnandi chíti ra nuu ra. Ta rakan te'en nàka'an ra chí'in Jesuu:

—¡Jandova'a ma kue'e ndo'i tuva kùuniun! —kàti ra.

⁴¹ Tajan kúnda'vini Jesuu ra ta te'en nàka'an ra chí'in ra:

—Kùuni jànda'i ñun —kàti Jesuu.

Tajan jánani ra nda'a' ra ra. Ta ndā'a ra. ⁴² Yakan va ma ora ikani ndā'a ra. Ta nāa ma kue'e ikan ñii ra. ⁴³ Tajan nduva'a kúii chūndayu'u Jesuu ra. Takan kúu taján táchi ndio ra ra na ku'un ra, va jí'na te'en nàka'an ra chí'in ra:

⁴⁴ —¡Nuu ní'iin na, na kàtitu'un naja kua já'un ña nda'un! Jí'na kúii nuu sutu iyo veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, jana'un ñun, ikan nakoto ra ti cha nda'un. Ta ikan jan sokóun iin kiti nuu sutu kuenda Ndioo, ti kua ikan kàti tutu Ndioo ña taa Moisés taji'na. Ti takan iyo yi ña já'a yo, ikan na koto tandi'i ñivi ña cha nda'un —kàti Jesuu.

⁴⁵ Tajan kée ndio ra kuà'an ra, va túvi ní jáchi'in ra ña ká'an Jesuu. Ti kàtitu'un ra yi nuu tandi'i ñivi ña kua jànda'a ra ra. Yakan va na kúa koo Jesuu tichi ñuu, ti kíndoo ra tichi ku'u taxiin nuu túvi ndoyo ñivi. Va vaji takan já'a ra ninii nànduku na ra.

2

Jesuu jànda'a ra iin ra kúyutun

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

¹⁻² Takan kúu ta ora cha yā'a yatin kivi, taján cháa ndíko Jesuu ñuu Capernaum. Ta ora chíto ma ñivi ña cháa ndíko ra tichi iin ve'e ndaa ma ñuu ikan, ta ikan kúti'vi kua'a' ñivi ma tichi ve'e nuu ndaa ra, ña ní yuve'e kúta'an ga na kúiin na. Ta ikan kicha'a ra jàna'a ra tu'un Ndioo nuu na.

³ Takan kũu ta chāa kumi ta'an ndra ndiso iin ra kũyutun chí'in tí'va. ⁴ Ta tava kũu kí'vi ndra yuve'e nuu ndaa Jesuu, já'a ña ya'a kua'a' ñivi ka'lin tichi yi. Yakan va ndāa ndra chata ve'e, ta nũna ndra ita'vini kua kũu januu ndra ma ra ku'vi nuu ndaa Jesuu tichi ve'e. Yakan va ora cha nũna ndra yi, tajan jānuu ndra ma ra kũyutun tichi tí'va, nda nuu ndaa Jesuu. ⁵ Ta ora ndē'e Jesuu ña ya'a chinuni ndra ña já'a ra. Yakan va te'en kícha'a kà'an ra chí'in ra kũyutun:

—Yo'o se'yu vitin cha jānai kuatium. —Takan kati Jesuu chí'in ra kũyutun.

⁶ Takan kũu ta ma ndra matru jákua'a tutu Ndioo ka'iin ikan, te'en nakanini ndra cha'a' ña kà'an Jesuu te'en: ⁷ “¿Ta naja já'a ra'ya ña kà'an ra takan? Ma tu'un kà'an ra iin ña kini kũu yi kuenda Ndioo. ¿A túvi chíto ra, ti uvaa Ndioo kũu ra kũu janaa kuati ñivi? Ta túvi kũu ja'a inga nda ndian nikuuni yi.” Takan chānini ndra. ⁸ Va Jesuu numini chíto ra ña chānini ndra takan. Yakan va te'en chíkatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Ta naja vā'a' chānini ndo? ⁹ Tu ka'in chí'in ra ku'vi, cha jānai ma kuati ra, ta tōve nde'e ndo tuva ndicha ña ni kuu ña kà'in. Va tu ka'in chí'in ra: “¡Ndeta, ta natuviun tí'vaun, ta ku'un ve'un!” Ta nde'e ndisaa ndo ti ndicha iyo ndatui. ¹⁰ Va vitin ni jana'i nuu ndo, ti kũu janai kuati ñivi ñuñivi i'ya. Yakan va ni koto ndo, ti yu'u kũu ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ta iyo ndatui. —Takan kati ra chí'in ma ndra jákua'a tutu Ndioo.

Ta te'en náka'an tuku Jesuu chí'in ma ra kũyutun:

¹¹ —Chí'in yo'o kà'in ña ndetaun ta natuviun tí'vaun ta ku'un ve'un —kati Jesuu chí'in ra kũyutun.

¹² Ora kà'an Jesuu te'en, ta ma ra ku'vi niku, numini ndeta ra, ta natuvi ra tí'va ra, ta kēe ra ma tichi ve'e, ta kuà'an ra. Yakan va ndē'e chí'in tinuu na, kēe ra kuà'an ra. Takan kũu ta ora ndē'e na ña já'a Jesuu te'en, ta ndava kuà'an tati na. Ta kicha'a na jáka'nu na Ndioo. Ta te'en kícha'a na kà'an ndio na:

—¡Ní'in ch'a'a' takà'an nde'e ndi iin ra ya'a iyo ndatu ña já'a te'en!

Jesuu kàna ra ra nani Leví
(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³ Ta ora yā'a ña kũu takan ta kēe ndiko Jesuu kuà'an ra yu'u lakuna. Ta ikan kũti'vi na nuu ndaa ra, ta ikan kícha'a ra jána'a ra tu'un Ndioo nuu na. ¹⁴ Takan kũu ta ora yā'a ra chí'in na, ta ndē'e ra Leví, ra kũu se'e Alfeu ña nāndi ra náka'an ra xu'un' nuu ñivi kuenda ma ñu'u' ñuu ka'nu Roma. Tajan kícha'a kà'an Jesuu chí'in ra:

—¡Ndakoo tiñu já'un chíña ta kichiun chatai! —kati ra.

Ta ikan Leví numini ndakoo ra ma tiñu já'a ra ta tándikun ra kuà'an ra chata Jesuu.

¹⁵ Takan kũu ta Jesuu chā'an ra chí'in ndra jákua'a chí'in ra, chākujama ndra ve'e Leví. Ta ikan juuni ka'lin inga ndra náka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, ta inga ndra kini xini chāchi ndra chí'in Jesuu ndia. Takan kũu ña nduva'a kuii kua'a' ñivi ndikun chata Jesuu chí'in ndra tatun ra.

¹⁶ Ta ora ndē'e ndra jákua'a tutu Ndioo chí'in ndra fariseu ña chāchi Jesuu chí'in ndisaa ma ñivi já'a kuati ikan, ta te'en kícha'a ndra chíkatu'un ndra nuu ndra jákua'a chí'in Jesuu:

—¿Ta naja chāchi ma matru ndo chí'in ma ndian náka'an xu'un' ta chí'in ndian já'a kuati? —Takan kati ndra nuu ndra.

¹⁷ Ta ikan Jesuu chíni ra ma ña kà'an ndra. Ta te'en náka'an ndio ra nuu ndra:

—¿A túvi chíto ndo ti ma ndian iyo va'a, túvi chíniñu'u na ma ndra chíto tatan? Nnian ku'vini kũu ndian chíniñu'u yi. Ta yu'u ti túvi vāchí kuenda ma ndian túvi chíniñu'u yu'u takua kũu ndian iyo va'a. Yu'u vāchí, va kuenda ndian chíniñu'u yu'u takua kũu ndian iyo kuati —kati Jesuu.

Chíkatu'un ndra nuu Jesuu, naja túvi ndita yu'u ma ndra jákua'a chí'in ra
(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ Iin ora ndita yu'u ma ndra chākunuu chata Xuva ra jákunduta, chí'in ma ndra jákua'a chí'in ndra fariseu. Ta ikan ndē'e inga ñivi ña ndita yu'u ndisaa ndrakan. Tajan kēe ndra kuāndakatu'un ndra nuu Jesuu. Ta te'en chíkatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta naja ndita yu'u ma ndra chākuu chata Xuva chí'in ndra chākuu chata ndra fariseu? ¿Ta ma ndra jákua'a chí'in, naja tōve ndita yu'u ndra ndia? —Takan kati ndra chí'in Jesuu.

¹⁹ Ta te'en náka'an Jesuu nuu na:

—Chí'in ma tu'un i'ya ni jana'i nuu ndo naja tōve ndita yu'u ndra vitin. ¿A kũu ndita yu'u iin ra ni tanda'a chí'in ñivi ra ora juuni ndaa ra chí'in ví? ¡Na kũu yi! Ti tu juuni ndaa ma ra tanda'a, na kũu já'a na kundaa na ña ndita yu'u na. Ti tandi'i na chísi na ora ikan. ²⁰ Va ora cha kuà'an ra, tajan kũu kundita yu'u na —kati Jesuu.

Nuu jāna'a Jesuu ti kũu jandiki ta'an yo tu'un cha'nu chí'in tu'un chaa kà'an ra vitin
(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²¹ Ta te'en náka'an tuku Jesuu:

—Ní'in na kũu nataa na iin ja'ma cha'nu chí'in ita'vi ja'ma chaa, ti ma ja'ma chaa nāndii yi ta jānaka'a yi ma ja'ma cha'nu.

Yakan va kà'vi ga nàkaa yi jà'a ma ja'ma chaa. ²² Ta juuni kùu kuiin ma takuui vinu, ña jākuiya na tichi tia'a ñii cha'nu, tuva vinu chaa kùu ra'. Ti ma vinu ikan, jàka'ndi ra' ma tia'a ñii cha'nu, ta chàti ra', ta nàkaa ma ñii ikan ndia. Yakan va va'a ga ti'o ma takuui vinu chaa tichi iin tia'a ñii chaa —kàti Jesuu.

Kìndaa ndra jàkua'a chi'in Jesuu trigu iin kivi nindeo

(Mt. 12:18; Lc. 6:1-5)

²³ Iin kivi ña nindee ñivi judíu chàkunuu Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nuu kàa kua'a' trigu. Takan kùu ta ikan kicha'a ndra jàkuun nda'a' ndra ma trigu. ²⁴ Ta te'en kicha'a chikatu'un ma ndra fariseu nuu Jesuu, ti kùuni ndra tisokuati ndra Jesuu:

—ÿYo'o xaa! ¿Ta naja jà'a ma ndra jàkua'a chi'un iin ña tüvi iyo yi ña jà'a yo ma kivi nindeo?

²⁵ Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—¿A tüvi chàku'uni ndo ña jà'a ma racha'nu David, ora ya'a chàñu soko ra chi'in ndra meru ra? ²⁶ Ta ma tiempu ikan ti ma ra sutu nàni Abiatar kùu ma ra chà'nda tiñu veñu'u ikan. Tajan ki'vi ndio David tichi veñu'u ikan, ta ikan jan chàchi ndio ra ma paan ií kuenda Ndioo. Ta rakan juuni chà'a ra ma paan ikan nuu tandi'i ma ndra chàkuu chata ra. Ta ma paan ikan, ti na vè'a kachi nda ndian nikuuni yi, ti kuenda ma ndra sutuni kùu yi. —Takan kàti Jesuu.

²⁷ Takan kùu ta te'en nàka'an tuku Jesuu:

—Racha'nu Ndioo ji'na jà'a ra ma ñivi. Tajan jà'a ra ma kivi nindeo. Yakan va kuenda Ndioo, tiaga ka'nu ma ñivi kua ma kivi nindeo. ²⁸ Ta nda yu'u ra se'e ñivi tàchi Ndioo, juuni iyo ndatu ma kivi nindeo —kàti Jesuu chi'in ndra.

3

Iin ra kùyutun nda'a'

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ Iin ora ki'vi tuku Jesuu tichi veñu'u ñivi judíu. Ta ikan ndaa iin ra kùyutun nda'a'. ² Ta ma ñivi ikan jà'a na kuenda tu jànda'a Jesuu ñivi ku'vi vaji ma kivi nindeo kùu yi. Takan iyo yi ña kumi na Jesuu ta kùu n'i na nda cha'a' tiso kuati na ra. ³ Ta te'en kà'an ndio ma Jesuu chi'in ma ra kùyutun nda'a':

—ÿNdeta ta kundaun ma'ñu i'ya!

⁴ Tajan te'en chikatu'un ndio ra nuu ma ndian ka'iin ikan:

—¿Nayi kùu ja'a yo ma kivi nindeo, kùuni ndo? ¿A jà'a yo ña va'a, a ña vè'a'? ¿A tiá va'a ña jàkakú yo na, a nde'enio ña kivi na? —kàti Jesuu.

Va ma ñivi ka'iin tichi veñu'u ikan, tüvi n'i ka'an na ña kà'an ra. ⁵ Takan kùu ta Jesuu iin ndè'e xaani ra nuu na ña ya'a nda'vi kùuni ra ti tüvi tàso'o na ña kà'an ra. Ta tüvi kùnda'vini ma ndian chiniñu'u ra ndè'e na ra. Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kùyutun nda'a':

—ÿJanakee nda'un! —kàti ra.

Tajan jànakee ndio ma ra ku'vi nda'a' ra. Ta ora ikani nda'a' yi. ⁶ Ta kèe ndio ma ndra fariseu tichi veñu'u ñivi judíu, ta kuà'an ndio ndra nuu ka'iin ndra chàkuu chata racha'nu Herode, ña ni natu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra ta kùu n'i ndra kua ka'ni ndra Jesuu.

Kùti'vi kua'a' ñivi nuu ndaa Jesuu yu'u lakuna

⁷ Ta Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nda yu'u lakuna chi'in kua'a' ñivi ñu'u' Galilea. ⁸ Ta ikan juuni kua'a' ñivi kèe ndio na kuànde'e na nuu ndaa Jesuu ora chito na ña jà'a ra ña va'a. Takan kùu ta chàa ma ndian ñu'u' Judea chi'in ndian ñuu Jerusalén, chi'in ndian ñuu Idumea, ndian iyo iti' kàna nikandii yuta Jordán, ndian ñu'u' ñuu Tiro, chi'in ndian ñu'u' ñuu Sidón ndia. Ndicha ña chàa nduva'a kuíi kua'a' ñivi nuu ndaa Jesuu. ⁹ Yakan va ndàkoo Jesuu tiñu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra na yati koo ndra chi'in iin lancha ta jàyatin ndra run yu'u lakuna, ikan na jachika ra ra nuu na. ¹⁰ Takan iyo yi ña ja'a ndra koto chakoyo kua'a' na nuu ndaa ra. Ti tandi'i ndian ku'vi kùuni na ke'e na ra, ti chito na ti ya'a kua'a' ñivi ku'vi jànda'a ra.

¹¹ Ta ma tati xaan ora ndè'e na ra, ta chünandí chiti na nuu ra, ta kicha'a na kànachaa na te'en:

—ÿYo'o kùu ma ra Se'e Ndioo! —kàti ma tati xaan ikan chi'in ra.

¹² Va xaan va'a kicha'a kà'an Jesuu nuu na, ña na kà'an na takan chi'in ra nuu ka'iin ñivi.

Jesuu kàchin ra ndi uchi uvi ndra tatun ra

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Takan kùu ta ora yà'a ña kùu takan, tajan ndaa Jesuu iin yuku. Ta ikan kàna ra ma ndian va'a tiá kùuni ra. Ora kùti'vi ndra nuu ndaa ra ¹⁴ ta ikan kàchin ra uchi uvi ta'an ndra kuenda ña kakuu ndra chi'in ra ña kà'an ndra ma tu'un va'a Ndioo. Ti ndra'ya kùu ndra ni kuu tatun ra. ¹⁵ Ta chà'a Jesuu ndatu ndra kuenda ña tàva ndra tati xaan ndiso ñivi ku'vi. ¹⁶ Ta ma ndi uchi uvi ma ndra kàchin ra nàni ndra te'en: Simón, ra jàkunani Jesuu, Petu'. ¹⁷ Ta uvi ndra se'e Zebedeu, iin ra nàni Jandiau chi'in ra yani ra, Xuva. Ndrakan jàkunani Jesuu ndra Boanerges

ña kùuni yi ka'an yi ndra xaan takua xaan nda'yu savi ora kùun ra. ¹⁸ Ta inga tuku ra nani André chi'in Lipe chi'in Tolo chi'in Mate chi'in Tomá, ta Jandiau ra se'e Alfeu. Ta juuni káchin Jesuu Tadeu chi'in Simón, ra kùuni kuati chi'in ñivi ñuu ka'nu Roma. ¹⁹ Ta ra nuu ndi'i nia, va kùu Juda Iscariote, ra ni xikoña'a Jesuu tiá iti' nuu.

Kàti ñivi ti chi'in ndatu kui'na jànda'a Jesuu ma ñivi ku'vi

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

²⁰ Takan kùu ta kèta iin kivi, ña kivi tuku Jesuu iin ve'e. Ta ikan inga cha'a' juuni kùti'vi kua'a' ñivi. Ña ni kuu kachi ra ni chi'in ndra jàkua'a chi'in ra jà'a na. ²¹ Ta ora chito ma ñivi Jesuu ña jà'a ra ta chàki'in na ra ti xini ra tivi ña jà'a ra takan, kùuni na.

²² Takan kùu ta juuni ma ndra jàkua'a tutu Ndioo ndra kée ñuu Jerusalén, chaa ndra nuu ndaa Jesuu. Ta te'en kà'an ndra chi'in ma ñivi ikan:

—Juu, ma kui'na kùxini chā'a ndatu nuu ra'ya, ti chi'in ndatu yakán', tàva ra ma tati xaan ndiso ñivi. —Takan kà'an ndra chata Jesuu.

²³ Ta ikan numini kána Jesuu ndra. Ta kicha'a kà'an ra iin ku'va chi'in ndra.

—jNa kùu tava ma kui'na juuni maa yi! ²⁴ Tatu iin ñuu kánita'an chi'in juuni maa yi, na kùndee yi kua'a' tiempu. ²⁵ Tatu iyo iin yo kánita'an chi'in juuni ñivi na, na kùndee na kua'a' tiempu ndia. ²⁶ Yakan va tu ma kui'na kánita'an yi chi'in juuni maa yi, juuni kùndee na ndia. Ta ikan kùu nuu ndi'i nuu na.

²⁷ Yakan va ni'iiin yo kùu ki'vi iin ve'e ra ya'a iyo ñandee ta kuika, ta sù'u yo ña iyo nuu ra. Na kùu ja'a yo yi tu tùi ku'ni ji'na yo ra. Yakan va tu ku'ni ji'na yo ra, tajan kùu su'u yo ma ña iyo ra.

²⁸ 'Va yu'u kàti ndicha kuii nuu ndo ti ma Ndioo ya'a ka'nu ra. Ta jànaa ra kuati ma ñivi ta ndisaa ña kini kà'an na. ²⁹ Va ndian kàti'ini chata Tati Í Ndioo ndiakani tūva janaa Ndioo kuati na. Yakan va endee koo kuati ikan chi'in na ndisaa tiempu.

³⁰ Ña'a kàtitu'na Jesuu nuu ndra, ti tsokuati ndra ra ña jànda'a ra ndian ku'vi chi'in ndatu kui'na.

Chàa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra ta ñivi ta'an ra nuu ndaa ra jànda'a ra

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Takan kùu tajan chāa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra chi'in ña ta'an ra ve'e nuu ndaa ra. Va kindoo vi nuke'eni. Ta ikan kà'an vi chi'in iin ra ndaa ma nuu ka'iin kua'a' ñivi yuve'eni, na kuka'an ra chi'in Jesuu. ³² Ta ikan jan chāa ma ra kuàka'an chi'in Jesuu nuu ndaa ra chi'in

kua'a' ñivi. Ta te'en kicha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—Nuke'e ndaa ma'un chi'in ndra yaniun ta ñivi ta'un, ña nànduku vi ñun.

³³ Va te'en nàka'an ra ña chikatu'un ra nuu na:

—¿Yo kùu ma'i chi'in ma yanj ta ndian ta'in?, kùuni ndo.

³⁴ Ta ikan jan kicha'a ndè'e ndicha ndio ra ma ndian ka'iin xiin ra. Ta te'en nàka'an tuku ra chi'in na:

—jNa kuni va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo! ³⁵ Yakan va ma ndian jà'a ña kùuni Ndioo, ndiakani kùu ma yanj chi'in ta'in chi'in ma ma'i —kàti Jesuu.

4

Iin ku'va ña jàkuuni Jesuu kà'an ra nuu ñivi chata iin ra tàchi

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Takan kùu ta kicha'a jàna'a tuku Jesuu inga cha'a' ma yu'u lakuna. Ta tava nduva'a kuii kua'a' ñivi kùti'vi nuu ndaa ra, yakan va ndaa Jesuu tichi iin lancha ña ndaa yatini ma yu'u lakuna ikan. Tajan nda tichi run chùnandi ndio ra kà'an ra chi'in na. Ta ma ñivi ikan ti yu'u lakunani kindoo na chini na ma ña kà'an ra. ² Ta ikan jan kicha'a ra jàna'a ra kua'a' nakuyi nuu na chi'in ku'va, ikan na kutunini na ña kùuni ra ka'an ra.

Yakan va te'en kicha'a ra kà'an ra ma ku'va nuu na:

³ —jTaso'o ndo ña ni ka'in! —kàti Jesuu.

—jYo iin ra tàchi. Ta rakan ti ora chāa ra nuu ñu'u' ra, ⁴ ta kicha'a ra tàchi ra. Ta tia ma chiti kōyo yi tichi iti'. Ta ndè'e ma saa yi. Ta nūu ndri nuu kàndoyo yi. Ta chāchi ndi'i ndri yi. ⁵ Ta inga ita'vi yi kōyo yi tañu yuu. Ta ikan, ti nuuni yoso ma ñu'u', ti mamaa yuu ndoyo nda ninuu. Yakan va ma chiti kōyo tañu yuu numini kána yi, ti tūvi kunu ndii ma chiti. ⁶ Takan kùu ta ora ñuka'ñu ndií, nduva'a kuii xii yi, ti tūvi ni'i yi ndanu ki'vi yo'o yi. Yakan va nātii yi. ⁷ Ta inga ita'vi ma chiti chita yi tañu ku'u. Ta ma ku'u ikan numini chā'nu yi, ta jāvati yi nuu yi. Ta ni kúa kua'nu yi. Yakan va tūva ni kuu jatiñu yi. ⁸ Ta tia yi, va kōyo nuu va'a ñu'u'. Yakan va kána yi, ta chā'nu va'a yi. Ta keta kua'a' va'a chiti nuu yi. jYo yoko ña keta oko uchi chiti nuu ii'iin yi. Ta iyo ña keta uni xiko chiti nuu. Ta inga yoko ña chā'a iin cientu chiti.

Yakan kùu ma ku'va kàti Jesuu nuu na.

⁹ Ta te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in na:

—jYakan va na taso'o ndisaa ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo!

Nuu jākoto Jesuu ñivi nda cha'a' jàna'a ra ma ku'va nuu na

(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Takan kùu ta ora kīndoo ma'iin Jesuu chi'in ndi uchi uvi ndra jākua'a chi'in ra, ta inga ndra ka'iin xiin ra. Ta te'en kīcha'a chīkatu'un ndra nuu Jesuu:

—¡Na katitu'un nuu ndi, nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi! Vati tōve kùtunini ndi ma tu'un kā'un —kàti ndra.

¹¹ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Nuu ndyo'o, chā'a Ndioo ña koto ndo tu'un xe'e ña iyo chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu. Yakan va chà'a ra ña nākoto ma ndian jākūu tiñu nuu ra ma tu'un xe'e ikan. Va ma ndian tüvi chīnuni ña kà'in, nuu ndiakan va chi'in mamaa ku'vani ni ka'in yi chi'in na. ¹² Ta ma ñivi ikan ti vaji ndé'e na, va tüvi ndichin nuu na. Ta vaji chini na, va tüvi kùtunini na ma tu'un kà'in. Yakan va kùu ndikoni'i ndiko na chi'in Ndioo. Ta tōve ni janaa ra kuati na ndia. —Takan kàtitu'un Jesuu nuu ndra.

Jesuu jāna'a ra naja kua kùuni ma ku'va ikan ka'an yi cha'a' ma ra tàchi chiti
(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¿Tu tüvi kùtunini ndo ma ku'va i'ya, naja kua kùu kùtunini ndo inga ku'va ni ka'in, tuva takan? ¹⁴ Ti ma ra tàchi chiti, indukuni kùu ra takua kùu ma ra jàna'a tu'un Ndioo. ¹⁵ Vati iyo ma ndian kàa takua kàa ma chiti kōyo tichi iti'. Chini va'a na ma tu'un Ndioo, va ora ña cha chīni na yi, tajan vāchi ndio ma kui'na ka'nu. Ta yakán' jànaa ma tu'un va'a Ndioo ña cha iyo anima li'iin ma ñivi ikan. ¹⁶ Ta inga na kàa na takua kàa ma chiti ña kōyo tañu yuu. Ta ndiakan kùu ma ndian chīnuni tu'un Ndioo. Yakan va ora ndāki'in na yi, ndava chīsii na ti ndāki'in na yi chi'in ndisaa anima na. ¹⁷ Yakan va ndiakan kàa na takua kàa ma chiti tàchio ña tüvi kunu indii yo'o jà'a ma yuu. Ta ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ikan. Ti tōve ni'i yi nuu ku'un yo'o yi. Yakan va ma ñivi ikan, tüvi chūndaa va'a na. Ta chīnuni na ma tu'un Ndioo tia kīvini. Ta vāchi ndio ma ndian jàndoto kuati nuu na, cha'a' ma tu'un Ndioo. Tajan ndé'e ndio na tundo'o. Ta na kua koo va'a na chi'in ma tu'un Ndioo. Yakan va ndākoo ndio na yi. ¹⁸ Ta inga na kàa na takua kàa chiti ña kōyo tañu ku'u. Ndiakan kùu ma ndian chīnuni tu'un Ndioo. ¹⁹ Va chītu'un na tiá cha'a' ma ndatiñu ña ni'i na ñuñivi i'ya. Ta juuni ya'a kùuni na nde'e na ma xu'un' ña na jandakuu kuika yi na. Ta yakan kùu yi ña jànda'viña'a yi na. Ta yüvi yakan ni kuu yi, ti kùuni na inga nakuyi koo nuu

na. Ta takan kùu yi chi'in ma chiti tàchio, ora kàna yi nuu vati. Tōve kùu jatiñu yi. Yakan va takan kùu ma ñivi ikan, ti tüvi chàa ma tu'un Ndioo nda anima na. ²⁰ Iyo inga ma ñivi ña chīni na ma tu'un va'a Ndioo. Ta chīnuni na ña kà'an yi chi'in ndisaa anima na. Ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña tàchi iin nuu ñu'u' va'a. Ta iin ñivi ikan kùu na takua kùu ma trigu ña chā'a oko uchi ta'an chiti. Ta inga tuku yi chā'a uni xiko chiti. Ta inga na kùu na takua kùu ma ña chā'a iin cientu chiti —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va ña jākūuni ra kà'an ra cha'a' ñu'ú kandil

(Lc. 8:16-18)

²¹ Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu inga ku'va nuu ma ñivi:

—¿A va'a tu kutaa xe'o iin kandil tichi iin kisi ñu'u', a iin xuu chito, kùuni ndo? ¡Na kùu yi! Ti tu tüvi tàkaa sukun yo yi, na kùu ndo ndichin nuu yo jà'a yi. ²² Vati na kùu tixe'o nī'iin ña jà'a yo, ti tiá kivi ni koto ndisaa ñivi ma ña tixe'o. Ta juuni na kùu ka'an yo ni'iin tu'un xe'e kua'a' tiempu, ti ni chaa iin kivi ña ni koto kachin ndisaa ñivi yi ndia.

²³ Yakan va te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—¡Na taso'o va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo, tuva iyo chinituni ndo!

²⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in na:

—¡Na ja'a ndo kuenda nuu ndo ma tu'un ña kà'in nuu ndo! ¡Na kuni va'a ndo yi ta jachi'in ndo yi ora tīndee ndo inga ñivi, ta takan Ndioo ni ja'a ra chi'in ndo, ta ni ku'va ra ña kutuni ndo tiá kua'a' yi! ²⁵ Yakan va tu ja'a va'a ndo ma tiñu Ndioo, ni tīndee ra ndo tiá kua'a'. Va tu tüvi jatiñu ndo kuenda Ndioo, ni kindaa ra ma tiñu jà'a ndo, vaji tōva kua'a' yi —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va chata naja kua cha'nu chiti tàchi ñivi

²⁶ Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Indukuni kùu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu kua iin chiti tàchi iin ratàchi. ²⁷ Ti ma chiti ikan kàna yi ta chà'nu yi, vaji kixi ra a ndito ra. Yakan va rakan tüvi chito ra naja kua jà'a yi ña chà'nu yi. ²⁸ Ti ma chiti ikan, juuni ma ñu'u' jà'a ña kàna yi. Va ji'na kēta ma punta yi, tajan kēta ma yoko yi. ²⁹ Ta ora cha nātii ndio ma yoko yi, tajan kindaa ndio yo ma chiti ikan. Ta chàchi ndio yo yi —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va chata chiti yukú mostaza

(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰ Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu ndia:

—¿Nda chi'in induku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu?, kùuni ndo. ¿A nda chi'in kùu jando induku yo yi? ³¹⁻³² Ti ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni yi chi'in ma chiti mostaza ña tàchi yu. Ti vali yi va chà'nu yi tiá kua inga tuku yukú. Ña chi'in soko na'nu yi, nda saa kùu ja'a ri taka ri nuu vati soko run —kàti Jesuu.

Nuu chà'tiñu Jesuu ma ku'va jàna'a ra (Mt. 13:34-35)

³³ Yakan va chi'in tu'un i'ya jàna'a Jesuu ma tu'un Ndioo chi'in kua'a' ku'va, ña cha kà'an ra i'ya. Yakan va Jesuu jàna'a ra nuu na, nda kati kutunini na tu'un kà'an ra. ³⁴ Va nì'iin tu'un tüvi kà'an ra, tu tüvi kà'an ra yi chi'in ku'va. Va ma ndra jàkua'a chi'in ra jàna'a ra naja kua kùuni ma ku'va ikan kà'an kachin yi nuu ndra inga ora.

Jakutaxin Jesuu tati chi'in takuii lakuna (Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Takan kùu ta ora kuaa ma kivi ikan, tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra:

—¡Na ko'o inga chiyo lakuna! —kàti Jesuu chi'in ndra.

³⁶ Tajan ndàkoo ndio ndra ma ñivi ikan yu'u lakuna, ta kuà'an ndio ndra chi'in Jesuu juuni tichi lancha nuu indii ndra chi'in ra. Ta ikan juuni tàndikun inga lancha ndàka ta'an chi'in ndra kuà'an run chata ma lancha ndra ndia. ³⁷ Ta ora cha kàcha'an ndio ndra nuu lakuna, ta kóyo ndio savi tati chata ndra. Ta ikan kicha'a ki'vi ndio takuii ikan tichi ma lancha. ³⁸ Takan kùu ta tiin ñuma'na Jesuu, ta nduva'a kuii xixi ra kàndii ra iti' xuu lancha chi'in chala ra. Tajan jàndakoo ndio ndra ra, ta te'en kicha'a kà'an ndra chi'in ra:

—Matru, ¿a tüvi ndé'un, ti chani ka'a yo? —kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁹ Ta ikan jan ndèta ndio Jesuu, ta te'en kicha'a kà'an ndio ra chi'in ma savi tati.

—¡Na kutaxin ndo! —kàti ra. Tajan kùtaxin ndio ma savi tati chi'in ma takuii lakuna.

⁴⁰ Tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿Ta naja ya'a ndasii ndo? ¿A takà'an chinuni ndo tu'un Ndioo ña jà'a ndo takan? —kàti Jesuu.

⁴¹ Takan kùu ta ndrakan nduva'a kuii yū'vi ndra, ta kicha'a ndra chikatu'un ta'an ndra:

—¿Nda ra kùu ra'ya, ña nda savi tati ta lakuna jàchi'in ña kà'an ra? —kàti ndra ña nàtu'un ta'an maa ndra.

5

Iin ra ndiso tati xaan ñu'u' Gerasa (Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

¹ Takan kùu tajan kèta chiyo ndio Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra inga chiyo yu'u lakuna. Ta ikan kàndii iin ñu'u' nàni Gerasa. ² Ta ora nùu ndio Jesuu tichi lancha, ta ikan tū'va iin ra ndiso tati xaan nuu ra. Ta rakan ti já kèe ra nuu iyo ra kamajandu, ³ ti ikan iyo ra. Ta nì'iin na kùu tiin na ra, ni chi'in kadena kùu ku'ni na ra. ⁴ Yakan va jin kua'a' cha'a' cha chū'ni na nda'a ra chi'in cha'a ra chi'in kadena, va endee ndi'i yi jàche'e ra. Yakan va nì'iin na kùndee na ra. ⁵ Ta ndisaa tiempu chàkunuu ra ora ndichin ta ora naa, iti' yuku taxiin nuu tüvi ñivi. Ta juuni chàkunuu ra iti' kamajandu, ña endee ndà'yu ra chàkoo ra ikan. Ta endee kàni maa ra ra chata yuu. ⁶ Takan kùu ta ora ndé'e ndio ra ña chika ga vachi Jesuu, ta endee kàndakunu ra kuàta'an ndio ra nuu vachi ra. Ta ora chàa ndio ra nuu ndaa Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra. ⁷ Ta te'en kicha'a ndio ra kànachaa ra nuu Jesuu:

—¿Nayi kùuniun ja'un chi'in, yo'o Jesuu, Se'e Ndioo ra iyo andivi? ¡Chi'in sivi Ndioo, chikain ñamani nuyn ña na ki'viun chi'in! —Takan kàti yi chi'in Jesuu.

⁸ Kà'an yi takan chi'in Jesuu, vati ji'na ra nàka'an te'en nuu yi:

—¡Yo'o tati xaan, na keun tichi kuñu ra'ya! —kàti Jesuu chi'in yi.

⁹ Takan kùu ta te'en chikatu'un ndio Jesuu nuu yi:

—¿Naja nàniun? —kàti Jesuu.

Ta te'en nàka'an yi:

—Nàni ndi Legion, ti kua'a' tati xaan kùu ndi ña iyo ndi tichi kuñu ra'ya —kàti yi.

¹⁰ Takan kùu ta ma tati ikan chikan yi nuu Jesuu ña na tàva ra yi ma tichi ñuu ikan. ¹¹ Ta tava ndé'e yi ña yatini xiin ma yuku ndaa ikan, ka'lin kua'a' kini ña kàchika ndri chàchi ndri ku'u kaa ikan. ¹² Yakan va ma tati xaan te'en chikan yi nuu Jesuu:

—¡Na ja'un tia ñamani nuu ndi, ña tachiun ndi na ki'vi ndi tichi kuñu ma kini kàchika ikan! —kàti yi.

¹³ —Va'ani tuva takan kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in yi.

Tajan kèe ndio yi kuñu ma ra'ii ikan, ta kuà'an yi. Tajan ki'vi yi ma kuñu ndri. Takan kùu ta ma kini kàchika ikan, ti uvi mii ta'an ndri kùu ndri. Ta ora ki'vi ndio na tichi kuñu ndri, tajan kàndakunu ndio ndri kuà'an ndri. Ta kàchita ndri iin xa'va ña iyo yu'u lakuna. Ta ikan kà'a ndri tichi lakuna ta chí'i ndri.

¹⁴ Ta ma ndra kùmi ma kini endee chīnu ndra kuà'an ndra ora ndē'e ndra ma ña jà'a chi'in ndri. Yakan va ora chāa ndra ma ñuu ta kīcha'a ndra nātu'un ndra ña tā'an ma kini chi'in tandi'i ñivi iyo kuariya ta chi'in ñivi iyo ñuu ndia. Takan kuu ta kēe ndio na kuānde'e na nuu kāchita ndri. Ta ora ndē'e na ndri, tajan ndikoni'i ndiko na nuu ndaa Jesuu. ¹⁵ Ta ora kūyatin ndio na nuu ndaa Jesuu, ta ikan ndē'e ndio na ma ra tivi xini niku. Ña cha ñū'u ndio ra ja'ma nāndi ra. Va tūva jà'a ra takua jà'a ra ora ndiso ra tati xaan niku. Ta ndava kuà'an tati na ora ndē'e na ña cha ndōva'a ra. ¹⁶ Takan kuu ta ma ñivi ña ndē'e kua tā'an ma ra ndiso tati xaan chi'in ña tā'an ma kini, kīcha'a na nātu'un na yi chi'in inga ñivi ña kuu. ¹⁷ Takan kuu tajan kīcha'a ma ñivi ñuu kà'an na nuu Jesuu na kee ra ku'un ra ma ñu'u' ikan.

¹⁸ Takan kuu ta ora ndāa ndiko Jesuu tichi lancha, ta nduva'a kuii jānini ma ra ndiso tati xaan niku Jesuu, ña kùuni ra ku'un ra chi'in ra. ¹⁹ Va Jesuu tūvi nī cha'a ra ku'un ra chi'in ra. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ra:

—jKindoo yo'o, xaa! jTa kuà'an ve'un nuu iyo ñiviun! jTa katitu'un nuu vi, ndisaa ña jà'a Racha'nu Ndioo chito'un chi'un, ta naja kua kūnda'vini ra ñun ña janda'a ra ñun! —kāti Jesuu.

—Va'ani tuva takan —kāti ra chi'in Jesuu.

²⁰ Tajan kuà'an ndio ra. Ta kīcha'a kātitu'un ra nuu ndisaa ñivi ñuu Decápolis ña jāndova'a Jesuu ra. Ta ndisaa ñivi ikan ndava yu'vi na, ña kà'an ra takan chi'in na.

*Ña se'e Jairo ta ña kē'e ja'ma Jesuu
(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)*

²¹ Takan kuu ta ora ndikoni'i ndiko Jesuu ma inga chiyo lakuna chi'in lancha. Tajan ma ora ikani kua'a' ñivi kūti'vi nuu ndaa ra yu'u lakuna. ²² Takan kuu tajan chāa ndio iin ra vika ndiso tiñu veñu'u ñivi judú ña nāni Jairo. Ta ora ndē'e ra Jesuu numini chūnandi chiti ra nuu ra. ²³ Ta ikan nduva'a kuii chikan ra ñamani nuu Jesuu. Ta te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—jChani kuvi ma ñavali se'i! jYakan va ko'o ta jananiun nda'un chata ña! jIkan na nda'a va'a ña ta koo ndikoan! —Takan kati ra chi'in Jesuu.

Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—jNa ko'o, tuva takan! —kāti ra chi'in ra.

²⁴ Ta ikan jan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ra. Ta ikan juuni tāndikun kua'a' ñivi kuà'an na chata ndra ña ndava tituu ta'an na. ²⁵ Ta tañu ma ñivi kàcha'an ikan, kuà'an iin ña cha iyo uchi uvi kuyia

ñā ku'vian jà'a niian. ²⁶ Ta nduva'a kuii cha ndē'an tundo'o nda'a' ndra chito jà'a tatan. Ta tūvi ndōva'a ña, vaji jānaa ña ndisaa xu'un' kumian. Java vi'aga ka'vi kūunian jà'a yi. ²⁷ Yakan va ora chīnian ña kà'an Jesuu, ta tāndikun ndioan kuà'an ña. Ta ikan jāyatin ndioan ña iti' chata ra. Tajan jānaniun nda'a' ña ja'ma ra. ²⁸ Ta te'en kīcha'a ña chāniniun: "Jitu ja'mani ra na ke'o, ta chi'in yakani kuu nda'a yo," kūunian, ña chāniniun. ²⁹ Ta ikan jan kē'e ndioan ma ja'ma ra, ta ma ora ikani kūtāxin ma niian. Ta ndā'a ña. ³⁰ Takan kuu ta ikan tūvini Jesuu ña kēe ita'vi ndatu ndiso ra. Tajan ndikoni'i ra nde'e ra nuu ma ñivi. Ta te'en chikatu'un ra nuu na:

—¿Yo kē'e ja'mai nda che'e? —kāti ra.

³¹ Ta te'en nāka'an ndio ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Matru, ¿a tūvi nde'un, ti ya'a kua'a' ñivi titu ta'an xiun? ¿Ta chikatu'un gaun ña yo kē'e ñun? —kāti ndra chi'in ra.

³² Tajan chikonuu ndio Jesuu ndē'e ra ma ndian ka'iin xiin ra, va ti kūuni ra nde'e ra yo kuu ma ña kē'e ja'ma ra. ³³ Yakan va ma yakan ndava yū'vian ña kà'an ra, ti cha chitoan ña tā'an ña ora kē'an ma ja'ma ra. Ta ikan jan chāa ndioan nuu ra, ta chūnandi chitian. Ta kātian ndisaa ña tā'an ña nuu ra. ³⁴ Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o se'yu, jcha kuu ku'un vitin! Ti cha ndā'un jà'a ña chūniniun.

³⁵ Takan kuu ta juuni takā'an chinu kà'an Jesuu nuan, ora chāa inga ma ndra iyo ve'e ma ra vika ndiso tiñu veñu'u ñivi judú. Ta te'en kīcha'a kà'an ndra nuu tatá ñavali ikan:

—Cha chī'i ma ña se'un. ¿Yakan va nda kuenda ña jākēnaa ka'un tiempu ra? —Takan kati ndra chi'in ra.

³⁶ Takan kuu ta ora chīni Jesuu ña kà'an ndra takan chi'in Jairo, tajan te'en kīcha'a nāka'an Jesuu chi'in ra:

—jNa yū'viun! jNa chinuniun ma ña jà'i! —kāti Jesuu chi'in ma ra vika veñu'u ñivi judú.

³⁷ Ta ikan jan kēe Jesuu kuà'an ra chi'in Petu', Jandiau ta Xuva, ra yani Jandiau. Ta tiá ma ñivi tūvi nī cha'a ra ña ku'un na chi'in ndra. ³⁸ Takan kuu ta ora chāa ndra ve'e ma ra vika veñu'u ñivi judú. Ta ikan ndē'e Jesuu ña ya'a kuvaa ñivi ka'iin ikan, ña kākachu na. ³⁹ Ta ikan jan k'vi Jesuu tichi ve'e chi'in ndra kuà'an chi'in ra. Ta te'en nāka'an ndio Jesuu:

—¿Ta naja ya'a kākachu ndo? Ta ma ñavali ikan tūvi nī chi'an, ti kixinian —kāti Jesuu.

⁴⁰ Ta ma ñivi ikan java chakú ndaani na ña kà'an ra. Va te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ñivi, na kee na nuke'e. Tajan

ki'vi ndio ra chi'in ma ndi uni ndra chāa chi'in ra, chi'in tatá ña ta ma'á ña nuu kándian. ⁴¹ Tajan tiin ndio Jesuu nda'a' ña ta te'en náka'an ra chi'an:

—¡Talita kum! —Tu'un i'ya te'en kùuni yi ka'an yi: Chi'un kà'in yo'o, xi'i. ¡Na ndetaun! —kàti ra chi'an.

⁴² Ta ma ora ikani ndéta ña, ta numini kicha'a ña chàkunuan. Ta yakan ti já uchi uvi kuiya ña. Ta ora ndé'e ma ñivi ña nándoto ndikoan, ndava yu'vi na. ⁴³ Ta te'en náka'an ndio Jesuu chi'in na:

—¡Na kà'an ndo ña já'i nuu ni'iin ñivi! —kàti Jesuu.

Tajan kicha'a kà'an ndio ra chi'in ma ñivi ikan na ku'va vi ña kachian.

6

*Chàa Jesuu ñuu Nazaret
(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)*

¹ Takan kuu tajan kēe ndio Jesuu ku'àan ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nda ñuu ra.

² Ta ora chāa ndio ma kivi nindeo, tajan kicha'a Jesuu jàna'a ra tichi veñu'u ñivi judiu. Ta ma ñivi ikan, ti ya'a ndé'e ndaa na Jesuu ora chíni na ña kà'an ra. Yakan va te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ndanu kùtu'va ra ña kà'an ra? ¿Ta ndanu tava ra ma ña chito ra chi'in ma ndatu ra? ³ ¿A yüvi rakan kùu ra se'e Ndiya, ra jàtiñu chi'in vitu, niku? Chito yo ti yani ra kùu Jandiau, ta Kusé, ta Juda chi'in Simón. Ta juuni i'ya iyo ma ñivi ta'an ra ndia. —Takan kàti na ña nàtu'un ta'an na.

Yakan va ni jachi'in na ña kà'an Jesuu. ⁴ Ta te'en náka'an ndiko Jesuu chi'in na:

—Taku ra kà'an kuenda Ndioo nda ni kùuni jaka'nu na ra, va juuni ma ñuu nuu chā'nu ra, tüvi yo kùuni nde'e ra, ni ma ñivi ra ndia —kàti Jesuu.

⁵ Yakan va ni kuu já'a Jesuu kua'a' tiñu ndatu ikan, ti ya'a xaani na ndé'e na ra. Ma ña já'a ra, kuu ña jundii ra nda'a' ra chata tia ma ndian ku'vi, ta ndā'a na já'a yi. ⁶ Takan kuu ta ya'a nàkanini ra ña tüvi chìnuni ma ñivi ñuu ra ña já'a ra. Ta ikan jan kēe ndio ra kuàjana'a ra ñuu iyo yatini ma ikan.

*Tachi Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra, na kukatitu'un ndra tu'un va'a Ndioo
(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)*

Takan kuu ta Jesuu chàkunuu ndio ra jàna'a ra nuu iyo ñuu kuati iyo yatini. ⁷ Ta ikan jan kàna ndio Jesuu ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Ti ni tachi ra ndra kuenda uvi ndra, ti ni ku'va ra ndatu ra nuu ndra. Ta ni tachi ra ndra ña kujanda'a ndra ñivi ndiso tati xaan. ⁸ Va ji'na te'en náka'an ra chi'in ndra:

—Tüvi kunaa ndo ni'iin nakuyi tichi iti' ku'àan ndo, ni yunu, ni xita', ni xu'un'. Kuu kunaa ndo, va iin yutun vatuni, ⁹ ta kundii cha'a ndo ndichan ni. Ta juuni na kuu ku'un toto ndo ja'ma ndia. ¹⁰ Ta ora ki'vi ndo ve'e iin ñivi, na koo ndo ma ikan nda kati keta ora ku'un ndo inga ñuu. ¹¹ Vatu chaa ndo ve'e iin ñivi, ta tüvi jàchi'in na ma ña kà'an ndo, ta tüvi taso'o na yi, tiá va'a tu numini kee ndo ma ñuu ikan, ta ku'un ndo inga ñuu. Ta na jakisi ndo yuyaka ka'iin ndichan ndo, ikan nakoto na, ti töve ni ni'i na ñamani Ndioo, ti töve ni jachi'in na ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndo nuu na. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹² Takan kuu tajan kēe ndio ndra jàkua'a chi'in Jesuu kàcha'an ndra ña kuàkatitu'un ndra nuu ma ñivi na ndikon'i ndiko na chi'in ma Racha'nu Ndioo. ¹³ Ta juuni tava ndra kua'a' tati xaan ndiso ñivi. Ta chi'in cete já'í ndra xini ma ndian ku'vi, ta ndóva'a na.

*Nuu chi'i Xuva ra jàkunduta
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)*

¹⁴ Takan kuu tajan chito ndio ma Rey Herode ña já'a Jesuu. Ta ndisaa ña já'a ra chitakuati ndio yi ma ñuu ikan. Yakan va te'en náka'an ndio Rey Herode:

—¡Ndicha kuii ña rakan kuu Xuva Tita! Ta nándoto ndiko ra tañu ñivi ndií. Yakan jànda'a kua'a' ñivi chi'in ndatu ra. —Takan kàti ma Rey Herode.

¹⁵ Ta iyo inga tuku ndian kà'an te'en:

—¡Rakan kuu Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na! —kàti na.

Ta iyo inga ndian kà'an te'en:

—¡Rakan kuu ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, takua kà'an ndra chiyo taji'na!

¹⁶ Yakan va ora chíni Rey Herode ña kà'an na takan, ta te'en kicha'a kà'an ra:

—¡Ndicha kuii ña rakan kuu Xuva, ña tächj ña chàka'nda ndra xini ra! ¡Va vitin juu ra kuu ra ña nándoto ndiko ra! —Takan kàti Rey Herode.

¹⁷ Ti cha'a' ña nàni Herodías t'i ma Rey Herode Xuva Tita tichi vekaa. Takan kuu ta ora cha t'i ndra ra tichi vekaa, taján chü'ni ndio ndra ra chi'in kadena. Ta ma ña nàni Herodías juuan chündaka ra nàni Lipe niku, ra yani Rey Herode. Ta vitin cha sū'u Rey Herode ña nuu ra yani ra, ta tända'a ndiko ra chi'an. ¹⁸ Ti te'en kà'an Xuva chi'in Herode ora takā'an ti'i ra ra tichi vekaa:

—Iin kuati kuu yi tu ndakaun ñasi'i ma ra yaniun. —Takan kàti Xuva.

¹⁹ Yakan va cha'a' yakan kuu yi, ña xaani Herodías ndé'an Xuva. Yakan va kùunian ka'nian ra. Va ni kuu yi. ²⁰ Ti Rey Herode yu'vi ra nde'e ra Xuva, ti chito ra ti iin ra

ndaa ta va'a kùu ra nuu Ndioo. Yakan va kùmi va'a Herode ma Xuva, ti koto ki'vi Herodías nuu indii ra, ta ka'nian ra. Yakan va ora kàtitu'un Xuva ma tu'un Ndioo nuu Rey Herode, chàta'ani ra ma ña kà'an yi, va tüvi jàchi'in ra yi. ²¹ Takan kùu ta chāa iin kivi ña ndè'e ndio ma Herodías naja kua ja'a ña, ña ni ka'nian Xuva. Ti ma kivi ikan kùu yi ña chīnu Rey Herode kuiya ra. Tajan jà'a ndio ra iin viko ka'nu. Tajan jainvitaa ra tandi'i ndra vetiñu iyo ñuu ra, chi'in ndra capitán chà'nda tiñu nuu jandaru, ta inga ndra cha'nu iyo ñu'u' Galilea ndia. ²² Takan kùu ña ki'vi ña se'e Herodías nuu jà'a ndra viko. Ta kīcha'a ña tàcha'a ña nde'e ndra. Ta ma Rey Herode chi'in ndra ka'iin chi'in ra nduva'a kuui chàta'ani ndra kua tàcha'a ña. Ta te'en kīcha'a kà'an ndio Rey Herode chi'an:

—Ku'vai tu'un nuñ, ña na ndakaun nayi kùuni maun nui, ta ku'vai yi nuñ —kàti ra.

²³ Takan kùu ta nda uvi cha'a' chā'a tuku ra tu'un nuan ña na ndakan ña nayi kùuni maa ña nuu ra, vaji java ma ñu'u' ñuu nuu chà'nda ra tiñu, ku'va ra yi nuan, kàti ra. ²⁴ Va yakan tüvi nī ka'an ña ma ña kà'an ra chi'an. Takan kùu tajan kēan chāndakatu'an nuu ma'á ña. Ta te'en nāka'an ña nuu ma ma'á ña:

—¿Nayi ndakai nuu ra vitin?, kùuniun, yo'o ma'á —kātian.

Ta te'en nāka'an ndio ma ma'á ña chi'an: —¡Na ndakaun xini Xuva ra jākunduta nuu ra! —kātian.

²⁵ Tajan numini kēan kuà'an ña nuu nāndi Rey Herode. Ta te'en kīcha'a kà'an ña chi'in ra:

—Kūunĵ ña ni vitini ku'vaun xini Xuva ra jākunduta iin tichi ko'o nui —kātian chi'in ra.

²⁶ Ta ora chīni ra ña kà'an ña takan, nduva'a kuui nda'vi kùuni ra. Va tava cha chīni ma ndra ka'iin xiin ra ña chā'a ra tu'un nuan, yakan va iyo yi ña ja'a ra ma ña chikan ña nuu ra. ²⁷ Yakan va tachi ndio ra iin jandaru ña kuka'nda ra sukun Xuva nuu indii ra tichi vekaa. ²⁸ Takan kùu tajan kēe ndio ma jandaru kuà'an ra nuu indii Xuva vekaa. Ta ora chāa ndio ra nuu indii ra, ta chà'nda ra sukun ra chi'in machiti. Tajan chāndaka ndio ra yi iin nuu ko'o nuu ña tivaa ikan. Ta yakan chāndaka ña yi nuu ma'á ña.

²⁹ Takan kùu ta ora chīto ma ndra jākua'a chi'in Xuva ña chi'í ra, tajan chāki'in ndra ma ñunda'yu ra. Ta chākuchi ndra yi. Takan tā'an Xuva ra jākunduta.

*Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)*

³⁰ Takan kùu ta ora yā'a ña kùu takan, tajan kùti'vi ma ndra tatun Jesuu chi'in ra. Ta kàtitu'un ndra nuu ra ndisaa ña jà'a ndra, ta ña jāna'a ndra nuu ra ndia. ³¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¡Na'a ndo! ¡Nako'o iin nuu taxiin nuu tüvi ñivi! Ta ikan nindeo ita'vi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Takan kàti Jesuu chi'in ndra, ti nduva'a kuui chākoyo kua'a' ñivi nuu ndaa ra chi'in ndra tatun ra, ña nī kuyati ra kachi ra chi'in ndra jà'a na. ³² Yakan va kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ndra tatun ra tichi lancha iin nuu tàxiin. ³³ Va tava kua'a' na nde'e na nuu kuà'an ndra. Ta nākoto na ti Jesuu kùu ra ña kuà'an ra chi'in ndra tatun ra tichi lancha. Tajan ndisaa ndio ma ñivi kandakunu na kuà'an na nuu ni chaa ndra. Ta ji'na ga na chāa, tajan chāa ndra. ³⁴ Takan kùu ta ora nūu Jesuu ma lancha, ta nde'e ra ña ka'iin kua'a' ñivi. Ta kùnda'vini ra na, ti ka'iin na takua ka'iin iin mvechala ña tüvi chito'o. Tajan kīcha'a jāna'a ra kua'a' tu'un Ndioo nuu na. ³⁵ Ta ora cha kua ini, tajan chāa ndio ndra jākua'a chi'in ra nuu ra. Ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Cha ini kùu yi vitin. Ta i'ya ti iin nuu tàxiin kùu yi. ³⁶ Yakan va, ¿a va'a tu jandutāun ma ñivi, ta na ku'un na nuu nī'i na jata na ña kachi na? —Takan kàti ndra jākua'a chi'in ra nuu ra.

³⁷ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra: —¡Maa ndo na ku'va ndo ña kachi na! —kàti Jesuu.

Ta te'en nāka'an ndra nuu ra: —¿Ta naja ja'a ndi, ta nī'i ndi xu'un' ña jata ndi ma paan, tu tüvi yi? —kàti ndra.

³⁸ Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¡Kùande'e ndo, nde'o naja ta'an paan iyo nuu ndo! —kàti Jesuu.

Ta ora chānde'e ndio ndra nuu ka'iin yi, ta te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—U'un paan, ta uvini tiaka' indii —kàti ndra.

³⁹ Takan kùu tajan tachi Jesuu ma ndra jākua'a chi'in ra na ka'an ndra chi'in na, na kuuin ta tia ta tia na nuu ita yuta' ikan.

⁴⁰ Tajan chākuiin na kuenda iin cientu ta kuenda uvi xiko uchi na. ⁴¹ Ta ikan jan ki'in ndio Jesuu ma ndi u'un paan ta ndi uvi ta'an tiaka'. Tajan nde'e ra iti' andivi, ta te'en kà'an ra chi'in Ndioo:

—Ta'vindioun Ndioo. Ti chā'un ma paan ta tiaka' nuu ndi —kàti Jesuu.

Tajan jākuaati ra ma paan chi'in tiaka'. Ta chā'a ra yi nuu ma ndra jākua'a chi'in ra na nata'vi ndra yi nuu na. ⁴² Takan kùu ta chāchi ndisaa na nda kati chitu va'a tichi na. ⁴³ Ta uchi uvi ga tuka kùu yi ña

chåkoso yi ora chīnu chàchi na. ⁴⁴ Yakan va ma ndra chà'a Jesuu ña chàchi, u'un mii ta'an ndra kùu ndra.

Chika Jesuu nuu takuui

(Mt. 14:22-27; Jn. 6:15-21)

⁴⁵ Takan kùu ta ora yà'a ña kùu takan, tajan tachi ndio Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, na ndaa ndra tichi lancha. Ta ji'na ndra na keta chiyo ndra ñuu Betsaida. Ta rakan, juuni yanga ndoo ga ra kà'an ra chi'in ñivi ña ni ku'un ra. ⁴⁶ Ta ora cha ndi'i na nduta, tajan ndaa ndio Jesuu iin yuku ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. ⁴⁷ Takan kùu ta ora cha kuna'a, ma lancha ikan cha keta run nda java lakuna chi'in ndra. Ta Jesuu ti juuni ndaa ra yu'u lakuna nuu ndakoo ndra ra. ⁴⁸ Ikan ndaa Jesuu ora nde'e ra ña nduva'a kuui cha chitatu ndra ña jàkunu ndra run chi'in yutun xa'nda nuu. Ti vaji ni'i jà'a ndra ña nakunu run, va töve chika nda'a' ndra ti ya'a ni'i chàkin ma tati. Yakan va iyo yi a kaa uni na'ani ora kée Jesuu ña chika ra kuà'an ra nuu takuui iti' kuà'an ndra. ⁴⁹ Takan kùu ta ora nde'e ndra ña chika Jesuu vachi ra nuu takuui xiin lancha ndra, ta kùuni ndra ña iin ni'na kùu yi ña chika yi vachi yi niku. Ta iin kuvaani ndra ña nduva'a kuui yu'vi ndra. ⁵⁰ Vati tandi'i ndra nde'e ndra yi, yakan va yu'vi ndra. Ta ikan te'en naka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—iNa yu'vi ndo!, ti mai kùu. —Takan kati Jesuu chi'in ndra.

⁵¹ Ta ikan jan jayatin ndio ra ra nuu ka'iin ndra tichi lancha. Tajan ndaa ndio ra tichi run. Ta ma ora ikani kutaxin ma tati ña chàkin yi. Ta ndrakan ndava kuà'an anima ndra ña ja'a yi takan ora chaa Jesuu. ⁵² Vati takà'an kuu kutunini ndra ma ndatu ja'a Jesuu chi'in paan. Ta ni takà'an nakoto va'a ndra nda chi'in ndatu kùu yi ña ja'a ra yi.

Jànda'a Jesuu ñivi ku'vi iyo ñuu Genesaret

(Mt. 14:34-36)

⁵³ Takan kùu ta ora cha keta chiyo ndio ndra ma ñu'u' Genesaret. Ta ikan chū'ni ndio ndra ma lancha ndra yu'u lakuna. ⁵⁴ Ta ikan jan nuu ndio ndra run. Ta numini nākoto ma ñivi ra, ti Jesuu kùu ra. ⁵⁵ Takan kùu ta ora nde'e ndio ma ñivi ña chaa ndio Jesuu ikan, ta numini kätitu'un na nuu tandi'i ma ñivi iyo ñu'u' ikan. Tajan kicha'a ndio na chàndaka na ndian ku'vi chi'in ti'va nuu chito na nuu ndaa Jesuu. ⁵⁶ Yakan va nda nikuuni nuu chà'an Jesuu, a ñuu kuati a ñuu na'nu a tichi ku'u, ikan jatu'va na ma ndian ku'vi yu'u kai a nuya'vi nuu chàkunu ra. Ta chàkan na ñamani nuu Jesuu na ku'va ra ke'e ma ndian ku'vi, jin tu ja'mani ra. Ta

ndisaa ma ndian kē'e ja'ma ra, ndà'a na jà'a ndatu ra.

7

Kätitu'un Jesuu nda ña kùu ma ña jàndokini ma ñivi

(Mt. 15:1-20)

¹ Iti' ñuu Jerusalén kichi ndra fariseu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo. Ta ikan jan jàkuyatin ndio ndra ndra nuu ndaa Jesuu. ² Ta ndrakan ora nde'e ndra ña ja'a ndra jàkua'a chi'in Jesuu ña kachachi ndra, va tüvi nàkata ji'na ndra nda'a' ndra. Yakan va kà'an ndra chata ndra jàkua'a chi'in Jesuu, ti tüvi ndoo nda'a' ndra takua iyo ma costumbre ñivi judiu. ³ Ti ndian fariseu chi'in ndian judiu, jà'a na ma ña jà'a ma ndian chiyo taji'na. Ta ndiakan ti tüvi kuu kachi na tu takà'an ndoo nda'a' na. ⁴ Ta ora kichaa na ña chà'an na nuya'vi, na kùu kachi na, tu takà'an nakata na nda'a' na ndia. Ta juuni iyo inga costumbre ña jà'a na ndia, takua jà'a na, ña nàkata na yachin, kasitu, kisi, chi'in yuvi. ⁵ Yakan va te'en kicha'a chàkatu'un ndra fariseu chi'in inga ndra jàkua'a tutu Ndioo nuu Jesuu:

—¿Naja tüvi jà'a ndra jàkua'a chi'un ma costumbre jà'a ndian chiyo taji'na? Ña tüvi nàkata ji'na ndra nda'a' ndra ta kachi ndra —kati ndra nuu Jesuu.

⁶ Tajan te'en naka'an Jesuu chi'in ndra:

—Ña ndicha kùu ña kà'an ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nani Isaia kuenda ndo. Ti tüvi jà'a ndo ma ña kà'an ndo. Ta Isaia ti te'en kà'an ra, niku:

Ma ñivi jàka'nu Ndioo jàka'nu na ra chi'in tu'un kà'ani na,

va tüvi jàka'nu na ra chi'in anima na.

⁷ Ta tüvi nda kuenda kùu yi ña jàka'nu na Ndioo.

Ti ma tu'un ña jàka'nu na Ndioo, tu'un kà'an ñivini kùu yi.

Ta ma ñivi ikan kà'an na, ti tu'un Ndioo kùu yi.

Takan kà'an ra Isaia chiyo taji'na. ⁸ Ti ndyo'o, ndakoo ndo ma ña kà'an Ndioo ña jà'a ndo, ta jà'a ndo ma tu'un jàna'a ñivini.

⁹ Takan kùu ta te'en naka'an tuku Jesuu nuu ndra ndia:

—Ya'a ga chinuni ndo ma costumbre ña jà'a juuni maa ndo. Va ma tu'un Ndioo töve jachi'in ndo yi, ¹⁰ ti te'en kati Moisés taji'na: “iNa jàka'nu ma tatáun chi'in ma'un!” “Tatu kanduva'un tatáun, a ma'un, ta kà'ndaun kuenda ña kuvuun jà'a inga ñivi”, kati Moisés. ¹¹ Va ndyo'o ti te'en kà'an ndo: “Na vä'a tu iin ra'ii kùuni ra tindee ra tatá ra chi'in ma'á ra.” Ta rakan ti te'en kà'an ra nuu vi: “iNa kùu ga tindei ndo! Ti cha täva siin ndisaa ña

ìyo nui ña ni sokói yi nuu Ndioo.” Takan kàti ra nuu tatá ra chí'in ma'á ra. ¹² Ta juuni kà'an ndo, ti yo kà'an te'en vitin, tiva iyoni na tindee na tatá na chí'in ma'á na. Takan kùuni ndo. ¹³ Va yu'u kà'in chí'in ndo, ti kua ikan jà'a ndo ña jàchiyo ndo tu'un Ndioo. Ti kùuni ndo ja'a ndo ma costumbre maa ndo. Ta juuni ma yakan jàya'a ndo yi nda nuu ñivi ndo ndia. Ta juuni iyo inga tuku ña jà'a ndo ndia. —Takan kàti Jesuu chí'in ndra fariseu ta ndra jàkua'a tutu Ndioo.

¹⁴ Takan kùu tajan kàna tuku Jesuu ñivi nuu ndaa ra. Ta te'en nàka'an ra chí'in na: —Taso'o va'a ndisaa ndo ña ni ka'in chí'in ndo! ¡Ta na kutunini ndo yi ndia! ¹⁵ Ní'iin ña chàchi ñivi tūvi jàkini yi anima na chí'in chinituni na. Va ña kée chinituni na kùu ma ña jàkini na. ¹⁶ ¡Yakan va tuva iyo chinituni ndo na kuni ndo! —kàti Jesuu.

¹⁷ Takan kùu ta ora chínu kà'an Jesuu takan, ta kée ndio ra kuà'an ra nuu iyo ve'e ña kindoo ra. Tajan kí'vi ra ma tichi ve'e chí'in ndra jàkua'a chí'in ra. Tajan te'en kicha'a ndio ndra chikatu'un ndra nuu ra: —¿Nayi kùuni ma ña jàna'un nuu ma ñivi kà'an yi? —kàti ndra.

¹⁸ Ta te'en nàka'an Jesuu chí'in ndra: —¿A juuni ya'a ndava xini ndo ña tūvi kùtunini ndo ña kà'in? ¿A tūvi chito ndo, ti ndisaa ña chàchi ñivi tūvi jàkini yi chinituni na? ¹⁹ Ti tūvi chàa yi nda chinituni na. Chàa yi va nda nuu chitini na. Tajan tava na yi ora chàti na —kàti ra.

Yakan va chí'in tu'un i'ya kùuni ra ka'an ra, ña ndisaa ma ña chàchio, va'a yi. ²⁰ Ta te'en nàka'an tuku Jesuu chí'in na:

—Ndicha ti ña jàkini chinituni na, va kùu yi ma ña kée chinituni na. ²¹ Ti tichi chinituni na kée ma ña kini chàniini na. Ti kùuni na kí'vi na chí'in ñivi ña'a' taká'an tанда'a. Ta juuni chí'in chinituni na, kùuni na su'u na, ta kùuni na ka'ni na ñivi. ²² Ta juuni kùuni na kí'vi na chí'in iin ña'a cha iyo ii, ta ña'a chí'in ra'ii cha iyo ñasi'i ndia. Ta ya'a kùuni na kukuika na. Ta kùuni na jati'ini na, ta kùuni na janda'viña'a na, ta chàta'ani na ja'a na kuati nuu nde'e tandi'i ñivi. Ta ndiakana, na tūva jaña na ña jà'a na yi. Ta xaani na nde'e na inga ñivi cha'a ña iyo nuu na. Tajan kà'an ndio na chata ñivi. Ta jàka'nu na juuni maa na. Ta jà'a na ma ña kùuni maa na jà'a na. ²³ Ndisaa yakan ña kini kée chinituni na kùu yi. Ta yakan kùu yi ña jàkinini yi anima na.

In ña kichi inga ñuu chinunian tu'un Jesuu

(Mt. 15:21-28)

²⁴ Takan kùu ta ora chínu kà'an Jesuu takan, tajan kée ndio ra kuà'an ra iti' ñuu

Tiro ta Sidón. Ta ora chàa ra ñuu ikan, tajan kí'vi ra iin tichi ve'e. Ti kùuni ra ña koto ní'iin na ña chàa ra. Va ní' kuu kundii xe'e ra, ²⁵⁻²⁶ ti numini chito iin ña'a kichi iti' ñu'u' Sirofenicia ña cha chàa Jesuu. Ta yakan ti yūvi ña judiu kùan. Ta iyo iin ña se'an ña ndiso tati xaan kīndoo ve'an. Yakan va, ma'á yakan chà'an ña nuu indii Jesuu. Ta chūnandi chitian nuu ra. Ta kicha'a chikan ña ñamani nuu Jesuu na tava ra tati xaan ndiso ñase'an kindoo ve'an. ²⁷ Ta te'en nàka'an ndio Jesuu ña jàkuauni ra kà'an ra nuan:

—¡Ji'na kuatan, na tindee ji'nai ñivi se'e Ndioo iyo ñuu Israel! Ti na kùu namaa yo ña chàchi na nuu na, ta ku'va yo yi kachi ina. —Takan kàti Jesuu ti yūvi ñivi ñuu Israel kùan.

²⁸ Ta te'en nàka'an ña chí'in ra:

—Ndicha ña kà'un yo'o Racha'nu, va nda ma ina chàchi ri che'e chità xuu mesa jà'a ma ndiakatu —kàtian.

²⁹ Ta ora chínu kà'an ña takan, ta te'en nàka'an ndio Jesuu chí'an:

—Ya'a va'a nàka'un. Cha kùu ku'un ve'un, ti cha kée tati xaan ndiso ma ña se'un. —Takan kàti Jesuu chí'an.

Tajan kée ndioan kuà'an ña ve'an.

³⁰ Takan kùu ta ora chàa ña ve'an, ta ikan nàta'an ña ñase'an, ña kàndian nuu chito, ña cha kée ma tati xaan kuñuan.

Jesuu jànda'a ra iin ra ñi'i ta so'o

³¹ Takan kùu tajan kée ndiko Jesuu ma ñuu Tiro. Ta ikan yà'a ra ñuu Sidón. Ta juuni ya'a ra kua'a' ñuu kuati iyo ñu'u' Decápolis. Ta ikan jan chàa ndio ra ma lakuna nani Galilea. ³² Takan kùu ta ora chàa ra yu'u lakuna ikan, ta chàndaka na iin ra so'o ta ñi'i' nuu ndaa Jesuu. Tajan chíkan na iin ñamani nuu Jesuu na janani ra nda'a' ra chata ma ra so'o, ikan na nda'a ra. ³³ Tajan tūin Jesuu nda'a' ra, ta kuà'an ra chí'in ra iin nuu tūvi nde'e ñivi. Ta ikan tí'i ra xini nda'a' ra tichi so'o ma ra so'o. Tajan tivisii Jesuu xini nda'a' ra ta jànanii ra yi nuu yaa ma ra so'o. ³⁴ Tajan nde'e Jesuu iti' andivi. Ta taxini ra. Ta te'en nàka'an ra chí'in ma ra so'o:

—¡Efata! —ña kùuni yi kà'an yi: ¡Na nuna yi!, chí'in tu'un kà'an Jesuu.

³⁵ Takan kùu ta juuni ora ikani, nūna so'o ma raso'o. Ta ndà'a yaa ra ndia. Ta kùu naka'an ra. ³⁶ Ta te'en nàka'an ndio Jesuu chí'in ma ñivi ikan:

—¡Na kàtitu'un ndo ña jà'i nuu inga ñivi! —kàti ra.

Va ma ñivi ikan, ti tūvi ní' jachi'in na ña kà'an ra. Ti ví'a kàtitu'un na ña jà'a ra nuu inga ñivi. ³⁷ Takan kùu ta ndava yū'vi maania na ña jà'a ra takan. Ta te'en kicha'a na kà'an na:

—Ndisaa ña jà'a ra'ya, va'a yi. Ti nda ndian so'o chini jà'a ra, ta nda ndian ñi'i, kùu naka'an na jà'a ra —kàti na.

8

Jesuu chà'a ra ña chàchi kumi mii ñivi
(Mt. 15:32-39)

¹ Takan kùu ta inga kivi kùti'vi kua'a' tuku ñivi. Ta tükuaia nda'a na ña kachi na. Ta yakan va kàna Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta te'en kicha'a ra kà'an ra chi'in ndra:

²—Ndava u'vi animai kùuni ña nde'i ñivi i'ya, ti cha kèta uni kivi iyo na chi'in. Ta vitin tûva ña kachi na. ³ Tatu tachì na ña na ku'un na ve'e na, ña kua takà'an kachi na, kunaan na tichi iti', najaka. Ti iyo ñivi kichi chika. —Takan kàti Jesuu.

⁴ Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra te'en nàka'an ndra:

—¿Naja kua ja'a yo ta kùu ni'o ña kachi na iin nuu taxiin tûvi ñivi? —kàti ndra.

⁵ Ta te'en kicha'a chikatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—¿Naja paan nda'a ndo?

—¿Uchani yi! —kàti ndra.

⁶ Tajan kicha'a nàka'an Jesuu:

—¿Na ka'an ndo chi'in na na kunandi na nuu ñu'u'!

Tajan ki'in ndio ra ndi ucha ta'an ma paan. Ta kà'an ra chi'in Ndioo chi'in yi na ja'ii ra yi. Tajan chà'nda java ra ndisaa yi. Tajan chà'a ra yi nuu ndra jàkua'a chi'in ra na ku'va ndra yi kachi ñivi. ⁷ Ta juuni ndà'a ndra uvi uni tia tiaka' ndia. Ta juuni ki'in Jesuu ndri, ta kà'an ra chi'in Ndioo na ja'ii ra ndri. Tajan chà'a ra ndri nuu ndra jàkua'a chi'in ra na nata'vi ndra ndri nuu ma ñivi. ⁸ Takan kùu ta ma ñivi ikan chàchi na nda kati chitu va'a tichi na. Ta jàkutua na ucha ga tuka chi'in ña chàkoso. ⁹ Yakan va ma ndian chàchi cha yatin kumi mii ta'an ñivi kùu na. Tajan tàchi ndio Jesuu na, na ku'un na ve'e na. ¹⁰ Takan kùu taján ndaa ndio Jesuu tichi lancha chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ña kàcha'an ndra iti' ñu'u' Dalmanuta.

Ndra fariseu chikan ndra nuu Jesuu na ja'a ra iin ndatu nuu ndra
(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹ Takan kùu taján chàa ndra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta kicha'a ndra nàtu'un ta'an ndra chi'in ra, nde'o tu takan kùu ni'i ndra kua tisokuati ndra ra. Yakan va chàkan ndra na ja'a Jesuu iin ndatu nuu ndra, nde'o tu ndicha ña vachi ra kuenda Ndioo. ¹² Takan kùu ta ora kà'an ndra takan taján tàxiin kīndoo Jesuu, ta te'en kicha'a kà'an ra chi'in ndra:

—¿Naja chikan ma ñivi iyo vitin ña jà'i iin ndatu, na nde'e na? Va yu'u kà'in ña

ni'iin cha'a' tûvi ni nde'e na ni'iin ndatu —kàti Jesuu.

¹³ Takan kùu taján ndākoo Jesuu ma ñivi ikan yu'u lakuna, ta ndaa ra tichi lancha chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ña kuà'an ndra inga chiyo lakuna.

Kàti Jesuu ti ma tu'un jàna'a fariseu kùu yi takua kùu ma yuchan iya
(Mt. 16:5-12)

¹⁴ Takan kùu ta ora cha kàcha'an ndra inga chiyo lakuna, ta nàani ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùnda'a ndra ña kachi ndra. Ta uvanuu ni ma paan indii tichi lancha. ¹⁵ Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—¿Ja'a va'a ndo kuenda ma yuchan iya ndra fariseu, ta yuchan iya Herode ndia! —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁶ Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra nàtu'un ta'an ndra, ti tûvi naa ndra tiá paan. ¹⁷ Takan kùu ta numini nakùuni Jesuu ña nàtu'un ndra. Ta te'en kicha'a kà'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja kà'an ndo ña tûvi nàa ndo paan? ¿A takà'an kuii kutunini ndo ña tûvi chà'a ndo kuenda? ¿A ya'a ndasii chinituni ndo ña kà'an ndo takan? ¹⁸ Ndicha kuii ti iyo tinuu ndo. Va tûvi nde'e ndo ña kùu. Ta juuni iyo so'o ndo, va tûvi chini va'a ndo. ¿A tûvi chàku'uni ndo? ¹⁹ Ora nàta'vi u'un ta'ani paan kuenda u'un mii ñivi, ¿ta naja ta'an tuka chitu chàkoso ndàki'in ndo? —kàti Jesuu.

Ta te'en nàka'an ndra:

—Uchi uvi ta'an yi.

²⁰ —Ta ora nàta'vi ucha ta'an paan kuenda kumi mii ñivi, ¿ta naja ta'an tuka chitu chàkoso ndàki'in ndo?

Ta te'en nàka'an ndra:

—Ucha ta'an yi.

²¹ Ta te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¿Ta naja takà'an kutunini ndo ña Ndioo tàchi yu'u? Ti ma tu'un kàtitu'in nuu ndo tõe kùuni yi ka'an yi cha'a' paan ña chàcho. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

Jànda'a Jesuu iin ra kuaá ñuu Betsaida

²² Takan kùu taján chàa ndio ndra ma ñuu Betsaida. Ta ikan ndàka na iin ra kuaá. Chàa na nuu ndaa Jesuu na janda'a ra ra. ²³ Takan kùu taján tiin ndio Jesuu nda'a' ma ra kuaá, ta ndàka ra ra kuà'an ra nda yu'u ñuu. Ta ikan jàtii Jesuu tinuu ma ra kuaá chi'in takuui yu'u ra. Ta jündii Jesuu nda'a' ra chata tinuu ra. Ta chàkatu'un ra nuu ra tu kùu nde'e ra iin nakuyi. ²⁴ Ta kicha'a kà'an ma ra kuaá te'en:

—Nde'i, ña ma ñivi kàa na takua kàa iin yutun kàndani —kàti ra.

²⁵ Yakan va ma Jesuu jündii ndiko ra nda'a' ra chata tinuu ma ra kuaá. Tajan nānde'e kachin va'a ndio ra. Takan kuu ña nda'a ma tinuu ra, ña kuu nde'e kachin va'a ra ndisaa nakuyi. ²⁶ Yakan va ora chinu jānda'a Jesuu ra, tajan tāchi ndio ra ra, na ku'un ra ve'e ra. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—¡Na kichi gaun ma ñuu i'ya! —kāti Jesuu chi'in ra.

Kàtitu'un kachin Petu', ti Jesuu kuu ra Cristu

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ Takan kuu ta ora chinu jà'a Jesuu ña'a, ta kuà'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra iti' ndu'va ña iyo yu'u ñuu nāni Cesarea Filipu. Ta tichi iti' kuà'an ndra te'en kicha'a chikatu'un Jesuu nuu ndra jākua'a chi'in ra:

—¡Ndyo'o xaa! ¿Nda ra kuu yu'u, kati ma ñivi?

²⁸ Ta te'en nāka'an ndra:

—Iyo ñivi kà'an, ti yo'o kuu Xuva ra jākunduta. Ta iyo inga ndian kà'an, ti kùun ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nāni Elia. Ta inga na kà'an, ti kùun iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku —kāti ndra.

²⁹ Tajan te'en kicha'a chikatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—¡Ta ndyo'o! ¿Nda ra kù?, kùuni ndo —kāti ra.

Tajan te'en nāka'an Petu' nuu Jesuu:

—¡Yo'o kùun ra Cristu, ti nuu yo'o tàva Ndioo tiñun! —Takan kati Petu' chi'in ra.

³⁰ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—¡Na kà'an ndo ña'a chi'in nī'iin ñivi! —kāti ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kivi ra

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Takan kuu ta te'en kicha'a jàna'a Jesuu nuu ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, kua'a' tundo'o ni nde'i. Ti ma ndian cha'nu chi'in ma ndra sutu, ta ma ndra jākua'a tutu Ndioo, tüvi chinuni ndra ma ña kà'in. Yakan va yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni nde'i kua'a' tundo'o. Ta ni ka'ni ndra yu'u. Ta tichi uni kivi ni nataku ndikoi. ³² —Te'en kati kachin va'a Jesuu nuu ma ndra jākua'a chi'in ra.

Takan kuu tajan tàva ni'i siin Petu' Jesuu, ta te'en kicha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—¡Na vā'a' jà'un takan! —kāti Petu' chi'in Jesuu.

³³ Tajan ndikoni'i Jesuu nde'e ra tiá ma ndra jākua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an xaan ra nuu Petu':

—¡Na jañauñ ña kà'un, yo'o Petu'! ¡Ta na kundachiyu ma kui'na jatiñu chi'un!

Ti ma ña chàniniun töve induku yi chi'in ma ña chànini Ndioo. Ti chàniniun takua chànini ma ñivi iyo ñuñivini. —Takan kati Jesuu chi'in Petu'.

³⁴ Takan kuu ta numini kána Jesuu tiá ma ndra jākua'a chi'in ra, chi'in ma ñivi ka'iin chi'in ndra ndia. Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Tu iyo iin yo kùuni jakua'a chi'in na jaña na ma ña chànini na jà'a na, ta na ku'un na chatai, ta kuiso na kruu. Yakan va ña'a kùuni yi ka'an yi ña na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o. ³⁵ Ti ma ndian kùuni koo ñuñivi kuenda juuni maa na töve ni kakú na. Va ma ndian kivi cha'a' ña chinuni na ma tu'un kà'in, ndiakan kuu ma ndian ni kakú. Ta ni koo na chi'in endeeni. ³⁶ Ta juuni tükuii nda kuenda yi tu iin ra'ii ni'i ra tandi'i ña iyo ñuñivi, tuva töve ni'i ra nuu koo ra endeeni chi'in Ndioo. ³⁷ Yakan va nī'iin ma ñivi iyo ñuñivi i'ya kuu jata na ma kivi ni koo na endeeni. ³⁸ Yakan va tu iyo ndian kukanuu chatai, ta chata ma tu'un kà'in nuu ma ñivi töve chinuni, ta iyo kuati ka'iin i'ya, nda yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni kukanui ora ni kichaa ndikoi chi'in tati jà'a tiñu nuu Ndioo. Ti ma ora ikan ni tachi tatái yu'u chi'in ndatu ra.

9

¹ Ta juuni te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti iyo ndian ka'iin i'ya tüvi ni kivi na nda kati nde'e ji'na na ña kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndatu ra —kāti Jesuu.

Ndioo sàma ra kua kaa Jesuu

(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Takan kuu ta ora yā'a iñu kivi, tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra iin yuku sukun. Ta ndāka ra Petu', jandiau chi'in Xuvani ndia. Ta juuni nuu ma ndra kuà'an chi'in ra jama kua kaa ra, ³ ti ma ja'ma ñu'u ra, nduva'a kuii kīndoo tacha yi ta kuichin ga yi ña nī'iin ñivi iyo ñuñivi kuu nakata na yi takua kaa ja'ma Jesuu ikan. ⁴ Ta juuni nde'e ndra Elia chi'in Moisés ña nātu'un ndra chi'in Jesuu. ⁵ Tajan te'en nāka'an ndio Petu' chi'in Jesuu:

—¡Matru! ¡Ya'a va'a ña ka'iin yo i'ya! ¡Na ku'un ndi kuja'a ndi uni lomara, iin yi kuendaun ta inga yi kuenda Moisés, ta inga yi kuenda Elia!

⁶ Takan nāka'an Petu', ti ni tüvi chito ra nayi kà'an ra ti ya'a yù'vi ra chi'in nduvi ndra ka'iin chi'in ra ora nde'e ndra ña kaa Jesuu takan. ⁷ Takan kuu tajan nuu iin viko nu'u. Ta chāsi yi Jesuu. Ta te'en nāka'an iin tati kēe tañu viko ikan:

—Ra'ya kùu se'e mai. ¡Na jachi'in ndo ña kà'an ra! —kàti Ndioo chi'in ndra.

⁸ Ta nunuuni ora ndē'e ndra xiin ndra ni'iin ga ndra tüva ndē'e ndra ndra. Ma'iin nia ma Jesuu ndē'e ndra ña ndaa. ⁹ Takan kùu ta ora nùu ndra ma yuku ikan, tajan kàtitu'un Jesuu nuu ndra ña na kàtitu'un ndra nuu ni'iin ñivi ma ña ndē'e ndra nda kati natakú ma ra Se'e ñivi táchi Ndioo. ¹⁰ Yakan va ndikiva'a xe'eni ndra yi tichi chinutunini ndra, vaji chikatu'un ta'an ndra juuni nuu ma ndra nayi kùuni ma tu'un nàtaku kà'an yi. ¹¹ Takan kùu ta te'en kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—¿Ta naja kà'an ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ña ji'na Elía ni kichi? —kàti ndra.

¹² Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra: —Ndicha ti Elía ji'na ra ni kichi, ti ni jandova'a ra ndisaa nakuyi. Vati ma tutu Ndioo kàti yi, ti yu'u ra Se'e ñivi ña táchi Ndioo, ni nde'i kua'a' tundo'o. Ta tüvi ni jachi'in na ña ni kà'in. ¹³ Va yu'u kàtitu'in nuu ndo, ti Elía cha kichi ra. Va java jàti'ini na chi'in ra. Ta takan jàchinu ma tutu Ndioo ma ña kà'an yi ña ni kùu niku —kàti Jesuu.

Jànda'a Jesuu iin rayoko ndiso tati xaan
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Takan kùu ta ora chāa ndiko Jesuu chi'in ndra chà'an chi'in ra nuu ndàkoo ra inga ndra jàkua'a chi'in ra, ta ikan nàta'an ndra ndra ña ka'in locho kua'a' ñivi nuu ka'iin ndra. Ta juuni ka'iin ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ndia, ña kànita'an yu'u ndra chi'in ndra jàkua'a chi'in Jesuu. ¹⁵ Takan kùu ta ora ndē'e na Jesuu, ta ndisaa na chā'an na chākaña'a na chi'in ra, ti ya'a chisii na ña ndē'e na ra. ¹⁶ Ta te'en kicha'a chikatu'un Jesuu nuu na:

—¿Nda cha'a' kànita'an yu'u ndo chi'in ndra? —kàti ra.

¹⁷ Ta te'en nàka'an iin ma ra ndaa ikan: —Matru, nda che'e kichai i'ya, ta ndàkai iin rase'i, ti ndiso ra tati xaan. Ta endee kindoo ñi'i ra jà'a yi. ¹⁸ Ta nda nikuuni kèta ra ta tiin ma tati xaan ikan ra. Ta jànduva yi ra nuu ñu'u'. Ta endee kèe xikiñu iti' yu'u ra jà'a yi. Ta endee kari'u nu'u ra ta kindoo yutun ra jà'a yi. Yakan va cha chikain ñamani nuu ndra jàkua'a chi'un na tava ndra ma tati xaan ndiso ra. Va juuni kùu ja'a ndra yi —kàti ra.

¹⁹ Takan kùu ta te'en nàka'an tutu Jesuu: —Ndyo'o ñivi tüvi chinuni. ¿A ndisaa tiempu koi chi'in ndo?, kùuni ndo. ¿Ta naja ga tiempu kùnde'i ndo tiá, ña tükuii chini ndo ña kà'in? ¡Na kichi ndaka ndo ma ra ku'vi nui i'ya! —kàti ra.

²⁰ Tajan chāndaka ndio ma tatá ra ra nuu ndaa Jesuu. Ta ora ndē'e tati xaan Jesuu, ta jà'a yi ña nàtiin ndiko ña chi'i i'i ra. Ta ikan jan ndüva ra nuu ñu'u' jà'a yi, ta endee chikotuvi ra. Ta kèe xikiñu yu'u ra jà'a yi. ²¹ Ta chikatu'un ndio Jesuu nuu tatá ma rayoko ikan:

—¿Naja tiempu iyo ña cha kicha'a yi tiin yi ra?

Ta te'en nàka'an ma tatá ma ra ku'vi:

—Nda ora kùu ra ravali. ²² Ta cha kua'a' cha'a' jànduva ma tati xaan ikan ra nuu ñu'ú, a tichi takuii ña kùuni yi ka'ni yi ra. Yakan va tu kùu ja'un iin ñamani ña na kunda'viniun ndi, ta janda'un ra. —Takan kàti tatá ra chi'in Jesuu.

²³ Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ra:

—¿Ta naja kà'un ña tu kùu ja'i yi? Nda ña nikuuni kùu ja'a yo, tuva chinunio —kàti ra.

²⁴ Takan kùu ta ma tatá ma rayoko ikan kicha'a ra kà'an ni'i ra:

—Yu'u va cha chinuní. ¡Na tindeun yu'u, na chinuní tiaga!

²⁵ Ta ora ndē'e Jesuu ña nduva'a kuii chākoyo kua'a' ñivi nuu ka'iin ndra, ta te'en kicha'a kà'an xaan ra nuu tati so'o ta ñi'i ndiso ma rayoko ikan:

—Yo'o tati xaan ta so'o, na keun kuñu ra'ya. Ti yu'u kà'an chi'un. ¡Ta na ki'vigaun kuñu ra inga cha'a! —kàti Jesuu.

²⁶ Takan kùu ta iin nànda'yuni ma tati xaan ikan, ta jà'a yi ña na tiin ndiko ma ña chi'i i'i ra. Tajan kèe ndio yi ra. Ta ndoo ra kàndii ra takua kàndii iin ña ch'i'í jà'a yi. Yakan va kua'a' ma ñivi kà'an ña ch'i'í ra. ²⁷ Tajan tiin ndio Jesuu nda'a' ma rayoko ikan. Ta kàni'i ra ra. Tajan ndèta ndio ra chūndaa ra.

²⁸ Takan kùu ta nunuuni ki'vi Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra iin tichi ve'e nuu tüvi ñivi. Ta te'en kicha'a chikatu'un ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—¿Ta ndyu'u, naja ni kuu tava ndi ma tati xaan ikan? —kàti ndra.

²⁹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na kùu ja'a ndo tava ndo tati te'en tu tüvi kà'an ji'na ndo chi'in Ndioo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Kàtitu'un tuku Jesuu naja kua ni kuvi
ra

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰ Takan kùu tajan kèe Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra iti' ñu'u' Galilea. Ta tüvi kùuni ra ña koto inga ñivi ma iti' kuà'an ndra, ³¹ ti kùuni ra jana'a ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Yu'u ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, ni tiin ñivi yu'u. Ta yu'u ni ku'va na ña ka'ni na. Ta ora keta uni kivi ña chi'i. Ta ni natakun ndikoi —kãti ra.

³² Va töve nĩ chini va'a ndra ma ña kà'an ra. Ta ya'a ndasii ndra ndakatu'un ndra nuu ma Jesuu.

Kãtitu'un Jesuu nda ra kũu ma ra ka'nuga

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³ Chãa ndra ma ñuu Capernaum. Ta ora kivi ndra tichi ve'e, ta kicha'a chikatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Nayi nãtu'un ta'an ndo iti' vãchi ndo? —kãti ra.

³⁴ Va tãxiin kindoo ndra, ti ndicha ña nãtu'un ndra takan ma tichi iti' ña nda ndra kũxini tiã kua ndisaa ndra. Vaji töve nĩ ka'an ndra ña chikatu'un ra, va chito ra nayi nãtu'un ta'an ndra tichi iti'. ³⁵ Tajan chũnandi Jesuu. Ta kãna ra ndi uchi uvi ma ndra jãkua'a chi'in ra na kichi ndra nuu ra. Ta kicha'a kã'an ra chi'in ndra:

—Tu iyo iin yo kũuni kuxini, ndiakan kũu ndian nuu ndi'i nia. Ta juuni ndiakan kũu tindee ta'an na, tandi'i ñivi —kãti ra.

³⁶ Tajan jũndii ra iin ravali ma'ñu ndra. Ta jãkunandi ra ra nuu si'in ra. Ta nãka'an tuku Jesuu nuu ndra:

³⁷ —Nda yo ki'in kuenda ravali kãa takua kãa ra'ya kuendai, juuni ki'in na yi kuenda yu'u. Ta nda yo ki'in kuenda yu'u, ta yũvi ma'iin ni kã'in na kuenda, ti juuni kã'in na kuenda tatãi ra tãchi yu'u.

Ndian tũvi kũuni kuati chi'o juuni tindee na yo

(Mt. 10:42; Lc. 9:49-50)

³⁸ Ta te'en nãka'an Xuva:

—Matru, nda che'e ndẽ'e ndi iin ra jãnda'a ñivi, va kã'an ra chi'in siviuun. Ta takan tãva ra tati xaan ndiso ma ñivi. Va tava töve chàkunuu ra chi'in yo, yakan va nĩ cha'a ndi ña jã'a ra yi —kãti ra.

³⁹ Ta nãka'an Jesuu nuu ndra:

—Na vã'a jã'a ndo, ña nĩ cha'a ndo ja'a ra yi, ti nĩ'iin ndian kũu ja'a iin ndatu kuendai, na kũu ka'an na chatai. ⁴⁰ Ndian tũvi kũuni kuati chi'in yo, juuni na iyo na ja'a na ñamani nuu yo. ⁴¹ Nda ndian nikuuni ku'va na nuu ndo, vaji iin yachini takuui ko'o ndo, tava chàkuu ndo chi'in, ta ndicha ña kã'in ña ma Ndioo ni ku'va ya'vi na.

Kãti Jesuu ti iin kuati ka'nu kũu yi tuva jachiyoyo ñivio iti' ku'an Jesuu

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴² 'Tu iyo iin ndiakuaati ña chĩnuni ña kã'in, va keta iin racha'nu nuu na ta jãna'a ra kuati nuu na, ta juuni jã'a ma ndiakuaati kuati ndia. Va'a ga tuva jaku'un

na ma racha'nu tichi takuui tañu'u chi'in iin yoso ndikun sukun ra, ta takan kuvi ra. ⁴³ Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo nda'un, na ka'ndaun yi, ikan na kindaa kuati jã'un. Va'a ga chi'in iin chiyo nda'aniun, ña ku'un andivi nuu koo nditoun ndisaa kivi, kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' nuu kũu nda'va ñu'ú. ⁴⁴ Ta ndakan kũu nuu töve chi'i tindaku, ta kũu nda'va ñu'ú. ⁴⁵ Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo cha'un, na ka'ndaun yi, ikan na kindaa kuati jã'un. Va'a ga chi'in iin chiyo cha'un ña ku'un andivi nuu koo nditoun ndisaa kivi kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' nuu kũu nda'va ñu'ú. ⁴⁶ Ta ndakan kũu nuu töve chi'i tindaku, ta kũu nda'va ñu'ú. ⁴⁷ Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo tinuun, na tavaun yi, ikan na kindaa kuati jã'un. Va'a ga chi'in iin chiyo tinuun ki'viun nuu chà'nda Ndioo tiñu, kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' ⁴⁸ nuu töve chi'i tindaku ta kũu nda'va ñu'ú.

⁴⁹ 'Vati ndisaa yo ni nde'e tundo'o, ti takan kũuni ma Ndioo ña kũva'a yo takua kũva'a ndayu jã'a ñii. ⁵⁰ Va'a ma ñii. Vatu naa ña u'vã yi, ta kũu jãva'a yo yi inga cha'a'. Yakan va na koo va'a ndo chi'in ta'an ndo ta chi'in inga ñivi takua asin ndayu jã'a ñii.

10

Jãna'a Jesuu ña na vã'a' ndãkoo yo ñasi'o

(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

¹ Takan kũu ta kãe Jesuu ñuu Capernaum. Ta kuã'an ra iti' ñu'u' Judea, ña kãndii nda inga chiyo yuta Jordã. Ta ora chãa ra ndakan, ta ikan kicha'a kũti'vi ndiko kua'a' ñivi. Ta ikan kicha'a ndiko ra jãna'a ra nuu na kua takani jãna'a ra. ² Ta yakan va ora kicha'a Jesuu jãna'a ra, ta nunuuni chàkoyo ndra fariseu nuu ndaa ra. Ta te'en kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra, ti kũuni ndra ki'in ndra ku'va ra:

—¿A va'a ña ndãkoo yo ñasi'o? —kãti ndra.

Te'en chikatu'un ndra nuu ra, ti kũuni ndra tisokuati ndra ra. ³ Ta te'en nãka'an Jesuu nuu ndra:

—¿Naja kua kã'an ma tutu Ndioo tãa Moisés taji'na? —kãti Jesuu nuu ndra.

⁴ Ta te'en nãka'an ndra:

—Aan, va chà'a Moisés ña kuu ndakoo yo ñasi'o tuva jãndova'a ji'na yo iin tutu ña kã'an ña ndãkoo yo ñasi'o —kãti ndra.

⁵ Ta te'en nãka'an tuku Jesuu nuu ndra:

—Takan tãa Moisés, ti ya'a ndava xini ndo. ⁶ Ti ora jãtuvi Ndioo ma ñuñivi, juuni jã'a ra ra'ii ta ña'a. ⁷ Yakan va va'ani tuva ndãkoo ra tatã ra chi'in ma'á ra, ta tãnda'a ra chi'in ñasi'i ra. ⁸ Ta ni nduvi vi kũu vi

iin ñivini. Yakan va yüvi uvi vi kùu vi, ti ni ndo'iin vi ta kùu vi iin ñivini. ⁹ Yakan va na vä'a, ña ndàkoo yo vi tuva cha jändo'iin Ndioo yo chi'in vi.

¹⁰ Takan kùu ta ora ki'vi ndra tichi iin ve'e, tajan kicha'a chikatu'un ndra jàkua'a chi'in Jesuu nuu ra cha'a' ma tu'un nàtu'un ra chi'in ndra. ¹¹ Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—Nda ra nikuuni tu ndàkoo ra ñasi'i nunuu ra ta ki'vi ra chi'in inga ña, iin kuati jà'a ra chata ñasi'i nunuu ra. ¹² Ta nda ña'a' nikuuni tu ndàkooan iian ta ki'vian chi'in inga ra, juuni jà'a ña kuati chata ra nunuu chündaka ña ndia.

Jesuu jà'ii ra ndiakuaati

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³ Takan kùu ta chändaka na ndiakuaati nuu Jesuu, na ke'e ra na. Ora nde'e ndra jàkua'a chi'in ra ña jà'a na, ta kicha'a ndra kà'an ndra:

—jNa jà'a ndo te'en! —kàti ndra chi'in ma ñivi ndà'a ma ndiakuaati.

¹⁴ Yakan va ora nde'e Jesuu ña jà'a ndra, ta kùxaan ra chi'in ndra. Ta kicha'a kà'an ra nuu ndra jàkua'a chi'in ra te'en:

—jKu'va ndyo'o, na kichi ma ndiakuaati nui! jTa na kàsi ga ndo iti' vachi na! Ti ma ñivi iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni kàa na kua kàa ma ndiakuaati. ¹⁵ Ta yu'u kà'in chi'in ndo, ti ma ndiakuaati jà'a tiñu chà'nda tatà na nuu na, ta juuni takan iyo yi ña ku'va yo kà'nda Ndioo tiñu nuu yo —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁶ Tajan chíso ndio ra ma ndiakuaati, ta jà'ii ra xini na chi'in nda'a ra.

Iin ra kuika kà'an chi'in Jesuu

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷ Takan kùu ta ora ni ku'un tuku Jesuu, ta endee chínu iin ra'ii chāa ra nuu ra. Ta chūnandi chiti ra nuu kuà'an Jesuu. Ta te'en kicha'a chikatu'un ra nuu Jesuu:

—jYo'o matru va'a! jNayi kuu jà'i ta chàì nuu koo nditoo ndisaa kivi? —kàti ra.

¹⁸ Ta te'en nàka'an Jesuu nuu ra:

—jTa naja kà'un ña kùu ra va'a, ta uvani ra va'a iyo? Ta ma ra va'a kùu Ndioo.

¹⁹ jA cha chitoun ma tu'un kà'an Ndioo nuu tutu taa Moisés tatiempu? Te'en kà'an yi nuu ma tutu ikan: “jNa kà'niun ñivi! jNa kī'viun chi'in ña'a' yūvi ñasi'un! jNa sū'un ndatiñu ñivi! jNa kà'un tu'un vata chata ñivi! jNa jända'viña'un ñivi! jTa na tiñu'un tatáun chi'in ma'un!” —Takan kati Jesuu nuu ra.

²⁰ Ta te'en nàka'an tuku ra chi'in Jesuu: —Matru, cha jà'i tandi'i yi nda ora kùu rayoko —kàti ra.

²¹ Ta ora kà'an ra takan ta kicha'a ndè'e Jesuu nuu ra, ta nduva'a kuui kùnda'vini ra

ra. Ta kicha'a Jesuu kà'an ra te'en chi'in ra:

—jyo iin nakuyi takāaga ja'un. jNa ku'un kuxiko ndi'un ndatiñun! jTa ku'vaun ma xu'un' nuu ñivi nda'vi! Takan iyo yi ña jà'un, ikan koo ña kuikaun andivi. jTa kichiun ta ku'un chatai iti' kuà'in! —Takan kati ra.

²² Ta ora chíni ra ña kà'an Jesuu, ta nduva'a kuui nda'vi kùuni ra ti kùu ja'a ra yi, ti ya'a kuika ra. Yakan va kuà'an ra. ²³ Tajan kicha'a Jesuu nànduku nuu ra iti' xiin ra. Ta te'en kicha'a ra kà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra:

—Ya'a ndetiñu ta kùu ki'vi ndra kuika nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

²⁴ Ta ndava yù'vi ndra jà'a ma tu'un kà'an ra. Yakan va te'en nàka'an ndiko Jesuu chi'in ndra:

—Ndyo'o xaa, ya'a ndetiñu ta kùu chaa yo nuu chà'nda Ndioo tiñu. ²⁵ Chakùu tiá ndetiñu yà'a iin kameyu xe'e iin kutiku, kua iin ra kuika ña chāa ra nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

²⁶ Takan kùu ta ora chíni tuku ndra ña kà'an Jesuu takan tiaga yù'vi ndra, ta te'en kicha'a chikatu'un ta'an ndra:

—jTu takan kùu yi, yo kùu kakú tuva takan? —kàti ndra.

²⁷ Ta kicha'a ndè'e ma Jesuu ndra, ta te'en kicha'a nàka'an ra:

—Kùu kakú ñivi, jà'a juuni ma na, va Ndioo kùu jakakú ra na. Ti ndisaa nakuyi kùu ja'a ra —kàti ra.

²⁸ Ta te'en kicha'a nàka'an Petu':

—Va ndyu'u cha ndàkoo ndi ndisaa ña iyo nuu ndi. Ta tándikun ndi chataun —kàti ma Petu'.

²⁹ Ta te'en nàka'an Jesuu:

—Ndichai ña kà'in chí'in ndo. Nda ndian nikuuni tuva ndakoo na tandi'i ndatiñu na jà'i, ña kùuni na ku'un na chatai, ti kùuni na katitu'un na ma tu'un va'a kà'in ña naja jàkakú Ndioo ma ñivi ñuñivi. Titu cha'a' yu'u ndàkoo na ve'e na, ñivi ta'an na, ma'á na, tatà na, se'e na, ta ñu'u' na, ³⁰ ndiakan ni ni'i na kua'a' ga ve'e na, ñivi ta'an na, ma'á na, tatà na, se'e na, ta ñu'u' na ñuñivi i'ya inga cha'a', vaji ya'a ndè'e na tundo'o. Ta ma ñuñivi vachi ni koo ndito na ndisaa tiempu jà'a Ndioo. ³¹ Ma ñivi yoso nuu vitin ni kakuu iti' chata. Ta ñivi chàkkuu iti' chata vitin, ni kakuu iti' nuu.

Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² Takan kùu tajan kēe ndio ndra kàcha'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta yoso nuu Jesuu kuà'an ra iti' nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra. Va ma ndrakan ndava yù'vi ndra ña kuà'an ndra iti' chata ra. Ta

juuni ndasii ma inga ñivi kuà'an iti' chata ndra ndia. Takan kuu tajan ndé'e Jesuu iti' chata ra, ta kāna ra ma ndi uchi uvi ndra jākua'a chi'in ra na kee siin ndra chi'in ra, ti kùuni ra katitu'un ra nuu ndra niyi ni ta'an ra. Takan kuu tajan te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

³³ —Cha chito ndo ti iti' i'ya kuu iti' kuà'an ñuu Jerusalén. Ta yu'u ra kuu Se'e ñivi tachi Ndioo, ni ku'va ñivi yu'u nuu ndra chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ma ndra kuu matru jākua'a tutu Ndioo. Ta ndrakan kà'an ndra ña na ka'ni ndra yu'u, ta ni ku'va ndra yu'u nuu ñivi kichi inga ñuu. ³⁴ Ta ni kuàtu'un na yu'u. Ta ni tivi sii na yu'u. Ta ni kani na yu'u chi'in yo'o. Ta ni ka'ni na yu'u ndia. Ta tichi uni kivi natakuni ndikoi —kati Jesuu.

Jandiau chi'in Xuva chikan ndra iin ñamani nuu Jesuu
(Mt. 20:20-28)

³⁵ Ta jāyatini Jandiau ta Xuva, ndra se'e Zebedeu nuu Jesuu. Ta kīcha'a kà'an ndra nuu ra:

—Matru, kùuni ndi ña ja'un iin ñamani nuu ndi ña ni ndakan ndi nuñ —kati ndra.

³⁶ Ta kīcha'a kati Jesuu:
—¿Nayi kùuni ndo ña ja'i cha'a' ndo?

³⁷ Ta kà'an ndra:
—Ora chaun nuu ni'un ndatun, na ku'vaun ndatun nuu ndi. Ta iin ndi, kunandi chiyo kua'un, ta inga ndi kunandi chiyo satiun —kati ndra.

³⁸ Ta kīcha'a kà'an Jesuu:
—Tüvi chito ndo nayi chikan ndo. ¿A kundee ndo ko'o ndo ña uva ni ko'i? ¿A kuu kunduta ndo indukuni kua ni kundutai?

Takan chikatu'un ra nuu ndra ti kà'an ra ti tundo'o ni nde'e ra.

³⁹ Ta nāka'an ndra:
—¡Kuu yi! —kati ndra.

Ta kà'an tuku Jesuu:
—Ndicha kuii, ti ndyo'o ko'o ndo ña uva ni ko'i. Ta juuni kunduta ndo indukuni kua kundutai. ⁴⁰ Va na kuu ku'vai kunandi ndo chiyo kua'i a chiyo satin, ti cha kachin ra Ndioo tatái ndian kundandi yi.

⁴¹ Ta ora chini ndi uchi ta'an ma ndra jākua'a chi'in ra ña kà'an ndra, ta kuxaan ndra chi'in Jandiau ta chi'in Xuva ndia. ⁴² Va kāna ma Jesuu ndra ta kīcha'a ra kà'an ra nuu ndra:

—Cha chito ndo ña iyo ndra chà'nda tiñu nuu ñivi yüvi judiu. Ta ndrakan ya'a kini ja'a ndra nuu ñivi chà'nda ndra tiñu, ti kùuni ndra jaka'nu ndra ndra tiá. ⁴³ Va chi'in maa ndo na ja'a ndo takan. Ma ra kùuni jaka'nu ra ra tiá, ta kuu ra, ra nuu ndi'inia kua ndisaa ndo. Ta ja'a ra tiñu

nuu ndo. ⁴⁴ Ta ma ra kùuni kuxini ndo na kumusu ndo ra. ⁴⁵ Ti ni yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo töve vächi ña na ja'a ñivi tiñu nui, ti vächi tindei ñivi. Ta ni kuvj ti yakan kuu ya'vi ña na kakú kua'a' ñivi —kati Jesuu.

Jesuu jànda'a ra Bartimeo ra kuaá
(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Tajan chāa Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra ñuu Jericó. Ta ora kēe ndra ma ñuu ikan chi'in kua'a' ñivi, ta ikan chikan iin ra kuaá xu'un' nuu nāndi ra yu'u iti'. Ta rakan nāni ra Bartimeo, se'e Timeo. ⁴⁷ Ta ora chini ra ña juu Jesuu ra ñuu Nazaret vāchi, ta kīcha'a ma ra kuaá kànachaa ra. Ta kati ra:

—¡Yo'o tata racha'nu David na kunda'viniun yu'u! —kati ra.

⁴⁸ Ta kua'a' na kà'an nuu ra:
—¡Taxiin koo yu'un!

Va töve jāchi'in ra ña kà'an na. Ta kànachaa ra tiá ni'i:

—¡Yo'o tata racha'nu David na kunda'viniun yu'u! —kati ra.

⁴⁹ Tajan chūndaa Jesuu. Ta kīcha'a ra kà'an ra:

—¡Na kana ndo ra!

Tajan cha kāna ndio ndra ra ta kà'an ndra:

—¡Xaa, ndeta! Ti kàna ra ñun —kati ndra.

⁵⁰ Tajan ra kuaá, jāxiin ra ja'ma iyo chata ra, ta uvaa ndāva ra, ta chāa ra nuu ndaa Jesuu. ⁵¹ Ta chikatu'un Jesuu nuu ra:

—¿Nayi kùuniun ña ja'i chi'un? —kati ra.

Ta nāka'an ma ra kuaá:

—Matru, kùuni ña jandova'un tinui, ikan na kuu nde'i —kati ra.

⁵² Ta kà'an ndiko Jesuu:

—¡Na ku'un, ti chiniunin ña kà'in! Yakan va cha ndā'un —kati ra.

Ta ora ikani kuu nande'e ma ra kuaá. Ta kuà'an ra chata Jesuu iti' kuà'an ra.

11

Jesuu ki'vi ra tichi ñuu Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Ora chani kuyatin ndra ñuu Jerusalén, ji'na yā'a ndra ñuu Betania chi'in ñuu Betfagé nuu iyo yuku Olivu. Ta ni tachi Jesuu uvi ta'an ndra jākua'a chi'in ra iti' nuu. ² Ta kà'an ra chi'in ndra:

—¡Kua'an ndo ma kuariya ikani! Ta ora ki'vi ndo tichi kuariya ikan, ta nde'e ndo iin burru ndikun ña ni'iin na takā'an koso ri. ¡Ndachi ndo ri! ¡Ta keñu'u ndo ri kichi ndo! ³ Tatu iyo ndian chikatu'un naja ndāchi ndo ri ta kati ndo: "Ti chiniñu'u racha'nu chito'o ndi ri. Ta nunua vāchi ndaka ndiko ndi ri", kati ndo —kati Jesuu.

⁴ Ta takan kũu ta kēe ndio ndra kuà'an ndra. Ta nàta'an ndra ma burru ndikun ri iin cha'a' yutun veto'o yatini iin yuve'e. Tajan ndächì ndra yi. ⁵ Ta chikatu'un iin ma ndra ka'iin ikan:

—¿Nayi jà'a ndo? ¿Ta naja ndächì ndo ma burru? —kàti ndra.

⁶ Ta nduvi ta'an ndra jàkua'a chi'in Jesuu, kàti ndra naja kua' an Jesuu chi'in ndra.

Ta nàka'an ndra iyo ikan:

—¡Va'ani! ¡Kuà'an ndo, tuva takan!

⁷ Tajan jündii ndra ja'ma ndra chata ma burru. Ta kēñu'u ndra ri kuà'an ndra nuu Jesuu. Ta chàkoso ma Jesuu ri kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén. ⁸ Ta kua'a' ñivi chàkin ja'ma isukun na tichi iti' kuà'an Jesuu. Ta inga na kani ndoyo soko yutun ña chà'nda na tichi ku'u iti' kuà'an ra. ⁹ Ta takua kà'an ma ndian kuà'an iti' nuu ra, ta takan kà'an ma ndian kuà'an iti' chata ra:

—¡Ya'a jàka'nu yo Ndioo! ¡Ya'a jàka'nu yo ndè'o, ra vächì kuenda Racha'nu chito'o yo! ¹⁰ ¡Ya'a jàka'nu yo ra vächì! Ti ni ka'nda ra tiñu takua chà'nda racha'nu David tiñu, tatiempu. David kùu ñivi yo. ¡Na jàka'nu yo ra Ndioo nàndi andivi! —nàtu'un na cha'a' Jesuu.

¹¹ Ta chà Jesuu ñuu Jerusalén. Ta kī'vi ra tichi kora veñu'u ka'nu ikan. Ta ndè'e ra te'en, tikan. Tajan kēe ra kuà'an ndiko ra chi'in ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra ñuu Betania, ti cha kuaa kùu yi.

Jesuu kànduva'a ra yutun higu

(Mt. 21:18-19)

¹² Ta ora kùndichin inga kivi ta kēe ndra ñuu Betania. Ta kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta Jesuu kóyo soko ra. ¹³ Ta chika ndè'e ra iin nuu ndaa yutun higu ña cha nūma. Ta chànde'e yatin ra nuu ndaa run a ka'iin chiti higu nuu run. Va tüvi vu. Ka'iin va mamaa nda'ani run, ti takäaga kuta'an tiempu koo chiti run. ¹⁴ Yakan va kà'an ra chi'in ma yutun ikan:

—Tiá iti' nuu, nī'iin ga ñivi na kächì ga chitiun —kàti ra.

Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra, chíni ndra ña kà'an ra.

Jesuu tàva ra ndian xiko tichi kora veñu'u ka'nu

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Ta ora cha chà ndra ñuu Jerusalén ta kī'vi ndra tichi kora veñu'u ka'nu. Ta kicha'a Jesuu jàkunu ra ma ñivi xiko chi'in ñivi jàta. Ta jànduva ra ma mesa ma ndian sàma xu'un' nuu ñivi. Ta jànduva ra mesa ma ndian xiko livi ndia. ¹⁶ Ta tüvi chà'a ra ña ya'a ñivi ndiso ndatiñu tichi kora veñu'u ikan. ¹⁷ Ta te'en kicha'a ra jàna'a ra nuu ñivi ikan:

—Te'en kà'an ma tutu Ndioo —kàti ra— “Ve'e i'ya kùu ve'e Ndioo. Ñivi iyo ndisaa ñuu ñuñivi, i'ya kùu kà'an na chi'in Ndioo”, kàti tutu Ndioo. Ta ndyo'o jà'a ndo yi iin ve'e ndra su'u —kàti Jesuu.

¹⁸ Takan kùu ta chíni ndra sutu cha'nu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo ña jàna'a ra. Ta nànduku ndra naja kua' jà'a ndra ña ka'ni ndra ra, va ya'a yu'vi ndra ndè'e ndra ra. Ti nduva'a kuu kua'a' ñivi chíni na ña jàna'a ra nuu na. ¹⁹ Ta ora kī'vi ña kuaa ta kēe ndiko Jesuu ñuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra. Ta kuà'an ndra inga ñuu.

Nuu nàtii yutun higu

(Mt. 21:20-22)

²⁰ Ta ora na'ani inga kivi kuà'an ndiko ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta ora yà'a ndra yatini xiin ma yutun higu. Ta ndè'e ndra ña nàtii run. ²¹ Tajan chàku'uni ma ra nàni Petu' ña kà'an Jesuu chi'in run. Ta kà'an ra nuu Jesuu:

—¡Matru! ¡Nde'e yutun higu ña kànduva'un, ti cha nàtii run!

²² Tajan nàka'an Jesuu nuu ndra:

—¡Na chinuni ndo ña kà'an Ndioo!

²³ Ndicha ña kà'in ti tu iyo ndian kà'an chi'in yuku chiña: “¡Na kundachiyoun chiña, ta kuà'an tichi tañu'u!” Ta na jàxiin ndo anima ndo, ti na chinuni ndo ti ña ta'an yi va kà'an ndo, ta takan ni ta'an yi.

²⁴ Ta yakan va kà'in chi'in ndo, ti ndisaa ña ndàkan ndo nuu Ndioo, ta na chinuni ndo ti cha nī'i ndo yi, tajan nī'i ndio ndo yi. ²⁵ Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo tu jànaa ndo kuati jà'a inga ñivi cha'a' ndo, ta juuni jànaa Ndioo ma kuati jà'a ndo ndia. ²⁶ Va tu töve jànaa ndo kuati jà'a inga ñivi chi'in ndo, juuni töve ni janaa Ndioo ma kuati ndo ndia —kàti ra.

Ìyo ndatu Jesuu

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Ta ora chíni kà'an ra ta kàcha'an ndiko ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta juuni chàkunuu Jesuu tichi kora veñu'u ka'nu. Ta chàjayatin ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo ta chi'in inga ndra cha'nu nuu ndaa Jesuu. ²⁸ Ta te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta yo tàchi ñun ña jà'un te'en? ¿Ta yo chà'a ndatu nuun? —kàti ndra chi'in ra.

²⁹⁻³⁰ Ta kicha'a Jesuu kà'an ra:

—Ta jì'na kùuni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo ndia. ¿Yo tàchi Xuva ña jàkunduta ra? ¿A Ndioo, a ñivi? ¡Na kati ndo nui! Tu jì'na kati ndo ña chikatu'in nuu ndo, tajan katj yo chà'a ndatu ña jà'i te'en —kàti Jesuu.

³¹ Ta kicha'a ndra natu'un xe'e ta'an ndra:

—Tu katio ña Ndioo tächì ra, ta kati ra: “¿Ta naja nì chinuni ndo ña kà'an ra, tuva takan?”³² Tatu katio ña ñivi tächì ra, ta kuxaan ñivi yo, ti ndisaa na kà'an na ti ndicha Xuva kùu iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

³³ Yakan va kà'an ndra nuu Jesuu:

—Töve chito ndi yo tächì ra.

Ta nàka'an Jesuu:

—Ta ni yu'u na kätì yo chā'a ndatu ña jà'i te'en —kàti ra.

12

Kà'an Jesuu iin ku'va cha'a ndra tüvi va'a jàtiñu

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Takan kùu ta te'en kicha'a Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ndra:

—Chìyo iin ra tächì kua'a' yoku'u uva. Ta jà'a ra iin kora nuu tächì ra ma yoku'u uva, ikan na k'i'vi kiti, ni ñivi nuu kaa yi. Ta jà'a ra iin yavi nuu ni taan ra takuui ma uva, ti ikan ni ja'a ra vïnu. Ta juuni jà'a ra iin lomara sukun, ikan na kuu nde'e ra ndisaa yu'u ma uva tächì ra. Takan kùu ta jakilaa ra yi nuu ndra jàtiñu chi'in ra. Ta kēe ra ku'a'an ra iin nuu chika. ² Ta ora keta ma tiempu ña chitì ma uva, ta tächì ra iin ra musu ra ña kuàki'in sava ma ña'a ra. ³ Va ni ni'i ra yi, ti java kani ndra ra. Ta tächì ndiko ndra ra ku'a'an ra nuu ma ra chà'nda tiñu nuu ra. ⁴ Ta ikan tächì tuku ra inga ra. Ta juuni kani ndra ra. Ta tákue'e xini ra jà'a ndra. ⁵ Ta ikan jan tächì ra inga ra, ta rakan va chā'ni ndra. Tajan tächì ra tiá kua'a' ndra. Ta juuni kua'a' ndra tákue'e ta kua'a' ndra chā'ni ndra ndia.

⁶ Ta ikan kindoo uvania ra ya'a kùuni ra nde'e ra. Ta rakan ti se'e ra kùu ra. Tajan tächì ndio ra ra nuu ndi'i nia ti kùuni ra: “Ti töve nayi ja'a ndra chi'in se'o, ti se'e maa yo kùu ra. Yakan va ni tiñu'u ndra ra.” Takan kùuni ma tatà ra niku.

⁷ Ta ora chāa ra ma nuu ka'iin ma ndra jàtiñu. Ta te'en kicha'a ndra nàtu'un ta'an ndra: “Ra vächì ikan kùu ma ra ni kindoo chi'in ndisaa ma ñu'u”. Yakan va na ka'nio ra ta kindoo yo chi'in ndisaa ña'a ra”, kàti ndra. ⁸ Tajan tiin ndra ra. Ta chā'ni ndra ra. Ta jākuita ndra ñunda'yu ra chata kora nuu kaa ma uva —kàti Jesuu.

⁹ Takan kùu ta te'en nàka'an tuku Jesuu:

—¿Ta nayi ni ja'a ma ra chito'o ma yoku'u uva chi'in ma ndra jà'a kuenda vu?, kùuni ndo. ¿A ni ku'un ra ta ka'ni ra ndra jàtiñu chi'in ra, ta ni jakilaa ra yi nuu inga ndra?, kùuni ndo.

¹⁰ ¿A takā'an jakua'a ndo tutu Ndioo ña kà'an te'en:

Yuu jächìyo ma ndra jàndova'a ve'e kùu ma yuu tiá ka'nu kua ndisaa yi?

¹¹ Ta yakan jà'a ma ra chito'o yo.

Yakan va ya'a chisio vitin, kà'an tutu Ndioo —kàti Jesuu.

¹² Ta ndrakan ikan kùuni ndra tiin ndra ra, ti chito ndra ti kà'an ra ku'va ikan chata ndra. Va tava yū'vi ndra ma ñivi ka'iin ikan. Ta yakan va töve nani jà'a ndra chi'in ra. Ta kuà'an ndra.

Chikatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a ma xu'un' tàva ma ñuu Roma nuu na

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³ Tajan tächì na ndra fariseu chi'in ndra chàkunuu chi'in Herode nuu Jesuu, tajan na ja'a ndra ña na kà'an ra iin tu'un vā'a', ta ni'i ndra kua kuu tiso ndra kuati chata ra. ¹⁴ Tajan chàa ndra ta chikatu'un ndra nuu ra:

—Matru, chito ndi ti yo'vo va kà'an tu'un ndaa, ta töve yu'viun nde'un ña kà'an inga ñivi. Ti tüvi sama nde'un ndian kuika, a ndian nda'vi, ti indukuni nde'un na. Ti jàna'un iti' va'a ña ku'un ma ñivi nuu Ndioo. ¿Ta yakan va naja kua katiun? ¿A va'a ña ka'nda ndi kuenda nuu ra kùu kalecha'nu ñuu Roma? ¿A va'a, a vā'a'? —kàti ndra nuu Jesuu.

¹⁵ Va tava cha nàkoto ma Jesuu ti vata ndra, yakan va te'en nàka'an ra:

—¿Ta naja jànda'viña'a ndo yu'u? ¿Kuàki'in ndo iin xu'un' ta jana'a ndo yi nui! —kà'an Jesuu.

¹⁶ Ta nda'a ndio ndra yi chāa ndra nuu Jesuu. Ta te'en nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿Ta yo na'na ndaa chata ma xu'un' i'ya? ¿Ta yo sivi ndiso yi?

Ta nàka'an ndra:

—Na'na kalecha'nu ñuu Roma kùu yi.

¹⁷ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—iNa ku'va ndo ña kùu ña'a ma ra kalecha'nu nuu ra, ta ku'va ndo ña kùu ña'a Ndioo nuu Ndioo! —kàti ra.

Ta ndava yu'vi ma ñivi jà'a ma ña kà'an Jesuu.

Chikatu'un ndra Saduceu naja kua nàtaku ndiko ñivi ndii

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Takan kùu tajan kuànde'e ma ñivi Saduceu ma Jesuu, ti ma ñivi ikan tüvi chinuni na ña nàndoto ndiko ñivi ndii. Yakan va te'en chikatu'un ndra nuu ra:

¹⁹ —iYo'o Matru! Rachanu Moisés taa ra iin tutu tatiempu. Ta ma tutu ikan te'en kà'an yi: “Tu iin ra'ii ch'i'ra, ta tüvi nì ch'iyo n'i'in se'e ra chi'in ñasi'i ra. Tajan ndàki'in ra yani ma ra ch'i'i juuni ma ña nda'vi ikan. Ta tànda'a ra chi'an. Ta takan ni koo se'e ma ra ch'i'i, jà'a ma ra yani ra.” Takan kàti Moisés. ²⁰ Ta takan ch'iyo ucha ta'an ndra ña juuni yani ndra. Ta ma ra

nunuu ji'na ra tãnda'a, ta ni'iin se'e ra ni chiyo. Ta chi'i ra. ²¹ Ta ikan ndãki'in inga yani ra ña. Ta indukuni ni chiyo ni'iin se'e ra chi'an. Ta chi'i ra ndia. Ta juuni tãnda'a ña chi'in ra uni. ²² Ta indukuni tã'an ra takua tã'an ndi ucha ta'an ndra. Yakan va ni'iin ndra ni chiyo se'e chi'an, ta chi'i ndra. Ta keta iin kivi ña chi'i ma ña'a ndia. ²³ ¿Ta ora keta ma kivi nataku ndiko ma ñivi chi'i, nda ndra kuu iian ndakan?, kùuniun, ti cha tãnda'a ndi ucha ndra chi'an —kãti ndra.

²⁴ Tãjan te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra: —¿Ta ndyo'o nãja tãvi chìnuni ndo ña va'a kã'an tutu Ndioo? Ta tãve chito ndo ña iyo ndatu Ndioo ndia. ²⁵ Yakan va ora nataku ndiko ma ndian ndi'i, ni ndra'i ta ni ña'a' na tãnda'a vi. Ta vii koo na takua iyo ma tati va'a jã'a tãnu nuu Ndioo andivi. ²⁶ Ta vitin kùunji jana'i nuu ndo ña nataku ndicha ma ndian ndi'i. ¿A tãvi chàku'uni ndo nãja kua kã'an ma tutu tãa Moisés tãji'na? Rakan te'en tãa ra yi, ora chãnde'e ra nuu kãyu iñu ndu'va. Ta ikan kicha'a kãtitu'un Ndioo nuu ma Moisés te'en: "Yu'u kuu Ndioo ña kumi Abraham, ta juuni kumji Isaac, ta Jacob", kãti Ndioo. Takan kãti ra ti vaji cha iyo kua'a' kuiya chi'i ndra, va jãnataku ndiko ra ndra. ²⁷ Yakan va Ndioo kuu ma Ndioo ma ndian nditoni, ti cha nataku ndiko ndra. Yakan va Ndioo kuu ra kuenda ndian ndito, ta yãvi kuenda ndian ndi'i. Ta yakan va tãvi chãnini ndo tu'un ndaa —kãti Jesuu.

Kãtitu'un Jesuu nda tu'un kuu ma ña ka'nuga
(Mt. 22:34-40)

²⁸ Takan kuu ta ikan keta iin ra jãkua'a tutu Ndioo. Ta jã'a ra kuenda ña va'a natu'un Jesuu chi'in ma ñivi ikan. Yakan va ora chini ra ña natu'un ma ñivi ikan, ta jãyatin ra ra. Ta kicha'a chikatu'un ra nuu ma Jesuu:

—¿Nda ley kuu ña ka'nu tiã kua ndisaa ma ley tutu Ndioo? —kãti ra.

²⁹ Ta kicha'a nãka'an Jesuu:

—Ma tu'un ka'nu tiã ña chã'a Ndioo nuu yo kã'an yi te'en: "iNdyo'o ñivi Israel! iNa kuuni ndo ma Ndioo chito'o yo, ti uvani ra kuu ra! ³⁰ iKùuni ndo nde'e ndo Ndioo chi'in ndisaa anima ndo! iTa kùuni ndo nde'e ndo ra chi'in ndisaa chinituni ndo, ta chi'in ndisaa ña ndee ndia!" Takan kã'an ma ña nunuu. ³¹ Ta ma ley uvi ña chã'a Ndioo nuu yo va kã'an te'en: "iKùuni ndo nde'e ndo ndian iyo xiin ve'e ndo takua kùuni ndo juuni maa ndo!" Yakan va nda tu'un nikuuni tãvi ka'nu yi tiã kua ndi uvi tu'un jã kã'in i'ya —kãti Jesuu.

³² Takan kuu ta nãka'an tuku ma ra jãkua'a tutu Ndioo:

—iYo'o matru! Ya'a va'a kã'un ña ndicha kuu ma ña kã'un, ti uvani ma ra kuu Ndioo. Ta tãvi iyo inga ra indukuni kua maa ra. ³³ Ta kùunio nde'o Ndioo chi'in ndisaa anima yo, ta chi'in ndisaa chinitunio, ta chi'in ndisaa ma ña ndra ndia. Ta juuni kùunio nde'o ñivi iyo xiin ve'o takua kùunio juuni maa yo. Ta yakan va tiã va'a ña te'en kùunio nde'o Ndioo kua ku'va yo kiti jãna yo, ta ka'mio ndri nuu ndaa chito naã —kãti ma ra matru jãkua'a tutu Ndioo.

³⁴ Ta ora chini ma Jesuu ña chi'in chinituni ra kã'an ra. Yakan va te'en nãka'an Jesuu nuu ra:

—Chani kuyatin ki'viun nuu chã'nda Ndioo tiñu —kãti ra.

Ta ora chinu natu'un ra chi'in Jesuu ta ni'iin ga na, tãva ni chikatu'un inga nakuyi nuu Jesuu.

Kãtitu'un Jesuu ti ñivi ra kuu Rey David
(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Ta ora ndaa Jesuu jãna'a ra nuu ñivi tichi kora veñu'u ka'nu, ta te'en chikatu'un ra nuu na:

—¿Ta nãja kã'an ma ndra matru jãkua'a tutu Ndioo, ña tata ma racha'nu David kuu Cristu? ³⁶ Yakan va ma ra kuu Tati Ii Ndioo, chã'a ra ndatu ra nuu ma racha'nu David ora kã'an ra. Takan kuu ta te'en kicha'a David kã'an ra chi'in ma ndatu ikan:

Ma Racha'nu Ndioo te'en nãka'an ra chi'in ma ra chito'i Cristu:

"iNa'a! iKunandi chiyo kua'i!
Ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuun,
nda kati kani ndoyoi ma ndian kãnita'an
chi'un iti' cha'un", kãti Racha'nu
Ndioo.

³⁷ Yakan va kùuni yi ka'an yi ti, vaji tata David kuu Cristu, va juuni chito'o David kuu ra ndia —kãti Jesuu nuu ma ñivi ikan.

Yakan va ndisaa ma ñivi ka'in tichi kora veñu'u, ya'a chisii na ña kã'an Jesuu takan.

Jesuu tisokuati ra ndra matru jãkua'a tutu Ndioo

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Takan kuu ta te'en nãka'an Jesuu nuu ma ñivi ikan:

—iJa'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ndra matru jãkua'a tutu Ndioo! Ti chãta'ani ndra kakunuu ndra chi'in ja'ma tacha, na tiñu'u ma ñivi ndra nuya'vi.

³⁹ Ta juuni nãnduku ndra tayu ka'nu tiã kunandi ndra nuu chiyo viko ta tichi veñu'u ñivi judiu ndia. ⁴⁰ Ta ndrakan, sù'u ndra ndatiñu ma ñivi kindoo nda'vi. Ta nãkuatu ndra nuu ka'in kua'a' ñivi, ikan na kuuni na ña yãvi ndra su'u kuu ndra. Yakan va ndrakan ni nde'e ndra kua'a' tundo'o —kãti Jesuu.

Nuu sòkó ña nda'vi xu'un' kuenda Ndioo (Lc. 21:1-4)

⁴¹Takan kuu ta inga kivi chūnandi Jesuu yatini nuu ndaa chatun nuu ti'i na xu'un' ña ja'a ra kuenda naja kua ti'i na yi. Ta ora nāndi ra nde'e ra ikan, ta chākoyo kua'a' ma ndian kuika. Ta ti'i na kua'a' xu'un' tichi yi. ⁴²Ta nunuuni chāa iin ña kindoo nda'vi. Ta ti'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi. ⁴³Yakan va ora nde'e Jesuu ña ti'an yi, ta kāna ra ma ndra jākua'a' chi'in ra, na kichi ndra nuu ra. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ti ña nda'vi ikan, vaji ti'an tiani ma xu'un', va kuenda Ndioo kua'a' xu'un' kuu yi. Ti chā'a ña ndisaa ma xu'un' kumian chi'in anima ña. ⁴⁴Ta ma ndian kuika ti vaji kua'a' xu'un' ti'i na, va ña chākoso nia kuu yi. Ta tiani xu'un' kuu yi kuenda Ndioo. Ta yakan va ma ña nda'vi ikan, ti'an tiaga xu'un' tichi chatun kua ndisaa ma ndian kuika —kāti Jesuu.

13

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kekoyo veñu'u ka'nu

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹Takan kuu ta ora kēe Jesuu tichi veñu'u ka'nu, ta nāka'an iin ra jākua'a' chi'in ra nuu ra:

—iYo'o, matru! iNde'e veñu'u ka'nu ndaa ikan! Ti ya'a vii kaa yi. Ta ya'a ka'nu yuu kandii cha'a yi —kāti ra.

²Ta nāka'an Jesuu nuu ra:

—Ndicha ti takan kaa yi vitin, va ni keta iin kivi ña ni'iin yuu kindoo chata ta'an yi, ti ni kekoyo ndisaa yi.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³Ta ikan kēe ndra ta kàcha'an ndra nda xini yuku nani Olivu, ña iyo yatini yu'u ñuu Jerusalén. Ta ora kēta ra ma xini yuku ta chūnandi ra ta te'en kīcha'a kà'an xe'e Petu', Jandiau, Xuva chi'in André nuu ra:

⁴—¿Ta nda ora ni kīcha'a yi? ¿Ta nda ña kuu yi nde'o ora chani kīcha'a yi? —kāti ndra.

⁵Ta kīcha'a nāka'an Jesuu nuu ndra:

—Ja'a ndo kuenda nuu ndo koto janda'viña'a ñivi ndo! ⁶Ti ni kīchaa koyo ndian ni ka'an te'en: "Yu'u kuu ra Cristu", ni kati na. Ta ni janda'viña'a na kua'a' ñivi.

⁷'iNa yu'vi ndo ora koto ndo ña kà'an ñivi ña iyo kuati iti' tikan a nda nikuuni! Ti takan ni kuu yi, vaji vitin tüvi ni ndi'i ma kuati nde'o, va tiá iti' nuu, ni nde'o tiá yi. ⁸Ti ni kanita'an iin ñuu chi'in inga ñuu. Ta inga ñuu, ni ja'a yi kuati chi'in inga tuku ñuu. Ta ni kichi ña taan kua'a' ñuu. Ta

ni nde'o soko ndia. Ta nuu, já ni kīcha'a tundo'o kuu yakan.

⁹'iTa yakan va ja'a ndo kuenda nuu juuni maa ndo! Ti ni tiin na ndo ta ni ku'va na ndo nuu ndra kumi tiñu. Ta ndra kumi tiñu, ni ku'va ndio ndra ndo na kani na ndo tichi veñu'u. Ta ni kundaka ndra ndo nuu ndra kalecha'nu. Ta juuni ku'un ndo nuu inga ndra chà'nda tiñu, ikan na kuu katitu'un ndo tu'in nuu ndra, cha'a' ña chinuni ndo ña ja'i. ¹⁰Va ji'na iyo yi ña katitu'un ndo ma tu'un va'a Ndioo nuu ndisaa ñuu ñuñivi. ¹¹'iTa na nakanini ndo nda tu'un ni ka'an ndo ora ku'va na ndo nda'a' ndra kumi tiñu! Ti ora ka'iin ndo ikan, na ka'an ndo tu'un ni jana'a Ndioo. Ti Tati Íí Ndioo ni jana'a ma tu'un ni ka'an ndo. ¹²Ta juuni ma kivi ikan, ni tiin ndra ndra yani ndra. Ta ni ku'va ndra ndra nuu inga ñivi, na ka'ni na ndra. Ta juuni takan ni ja'a tatá ndra chi'in juuni se'e ndra. Ta juuni ni kanita'an ñivi chi'in tatá na ta ma'a na. Ta juuni ni ka'ni na vi ndia. ¹³Ta ni kuxaan ñivi nde'e na ndo, ti chākuu ndo chi'in. Va ra kundeeni nda kati ya'a ma kivi ikan ni jakákú Ndioo ra.

¹⁴'Ta tichi veñu'u íí ni ki'vi iin ña kini.

Ta yakán' ti ya'a xaani Ndioo nde'e ra yi ña ni kee ra veñu'u ka'nu ti ya'a kini ni ja'a yi tichi veñu'u. Ta ndisaa ñivi iyo ñuu Judea ora kunián' ja'án' te'en, na kekunu na ku'un na iti' yuku, ikan na kakú na. Ta ndian chito jākua'a' tu'un te'en, ya'a va'a tuva kutunini na naja kua kà'an yi. ¹⁵Ta ndian ka'iin siki ve'e, na ki'vi na, ni ña táva na ndatiñu na tichi ve'e na. ¹⁶Ta ndian jatiñu tichi ku'u na ki'vi na ñuu, ni ña kúki'in na ja'ma na ndia. ¹⁷Nda'vi ta'an ñivi ña'a ña kivi ikan ñu'u se'e vi, ta iyo ndiakwati se'e vi ña chāxin ndika vi ndia. ¹⁸iNa ndakan ndo ñamani nuu Ndioo, ikan na tá'an ndo takan tiempu ya'a vichin ja'a yi! ¹⁹Ta ma kivi ikan ni nde'o tiá tundo'o kua ni'iin kivi. Taká'an nde'o yi ja'a Ndioo, nda ora jätuvi ra ma ñuñivi. Ta ni tüvi chānini ra ña jände'e ra tundo'o yo tiá iti' nuu, takua ni jande'e ra yi yo kivi ikan. ²⁰Tatu ma Ndioo töve ni jandokuiti ra ma kivi ikan, na kákú ni'iin na niku. Va ma ra chito'o yo, jākuiti ra yi, ti kuumi ra nde'e ra ndian kāchin ra.

²¹Yakan va tu keta iin ndian te'en kà'an nuu ndo: "iNde'e ndo, i'ya ndaa ra kuu Cristu!" A tu keta inga ndian kà'an: "iJuu ra ndaa ikan!" iTa na chinuni ndo ña kà'an na! ²²Ti ni kichi kua'a' ndian ni ka'an te'en ndia: "iYu'u kuu Cristu!" Va tüvi ndicha ti janda'viña'a ndra ña Cristu kuu ndra. Ta juuni ni kichi ndian ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, va tüvi ndicha ti ndra vata kuu ndra. Yakan va ta ndi'i ndrakan ni ja'a ndra kua'a' ndatu ndra ta

seña, ikan na chinuni na ña ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ndra. Ta juuni kùuni ndra janda'viña'a ndra ma ñivi káchin Ndioo tuva kùu yi. ²³ Yakan va ja'a ndo kuenda juuni maa ndo. Ti cha kátitu'in nuu ndo naja kua ni koo yi.

Kátitu'un Jesuu naja kua ni kichi tuku ra inga cha'a'

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ Ta ora cha ndi'i ma tiempu ña ni nde'o kua'a' tundo'o. Tajan ni nda'va ma níkandii, ta ni nda'va yoo ndia. Ta túva ni ndondichin já'a ndra. ²⁵ Ta ma chele ka'in andivi ni ke'ne ndri. Ti ni taan ma andivi já'a ndri. ²⁶ Tajan ni nde'e kua'a' ñivi ti vachj tichi viko. Ti yu'u ra Se'e ñivi táchi Ndioo iyo kua'a' ndatui, ta kua'a' ña tachai ndia. ²⁷ Tajan ni tachj ma ndian kùu tati já'a tiñu nuu Ndioo, na kuu jati'vi ta'an na ndisaa ñivi cha káchin. Ta kunanduku ma tati na nda nikuuni nuu ndi'i ñuñivi, a iti' ninuu, a iti' siki.

²⁸ Na kuu ku'uni ndo ña jána'a yutun higu, ti ora keta nda'a' yuta' run cha chito ndo ti chani keta ma tiempu ni koo chiti run. ²⁹ Ta yakan va ora nde'e ndo ma tundo'o kátitu'in nuu ndo, ta cha chito ndo, ti chani kuta'an ora ni kichai. Ti yu'u kùu ra Se'e ñivi táchi Ndioo. ³⁰ Ndicha ña kà'in chi'in ndo. Ti ora takáaga kuvi ndisaa ma ñivi iyo kuiya i'ya jí'a na nde'e na tundo'o ña kà'in chi'in ndo. ³¹ Ta ni keta iin kivi ña ni naa andivi chi'in ñuñivi. Va tu'un ka'in túvi ni naa yi.

³² Ta ni'iin ñivi túvi chito nda ora ni keta ma ña kà'in, ni tati já'a tiñu nuu Ndioo, ta ni yu'u, ra kùu Se'e Ndioo túvi chitoi ndia. Chito va ma Tatái, ti rakan kùu ma Ndioo ka'nu iyo andivi.

³³ ¡Yakan va kumi ndo ndo! ¡Ta ja'a ndo kuenda ndo! ¡Ta ka'an ndo chi'in Ndioo! Ti töve chito ndo nda ora ni kuu yi. ³⁴ Yakan va ña'a kùu yi takua já'a iin ra'ii ora kée ra, ta kuà'an chika ra. Ta táva ra tiñu nuu ndra kùu musu ra na kumi ndra ve'e ra. Ta ta'ii'in ndra táva ra tiñu nuu nayi já'a ndra. Ta táva ra tiñu nuu iin ra na ja'a va'a ra kuenda yuve'e ra. ³⁵ ¡Ta yakan va na koo ndito ndo! Ti töve chito ndo nda ora kichaa ndiko ma ra xuve'e, a kichaa ra ora chanikuaa, a ora javañuu, a ora ni túvi, a ora ni kundichin. ³⁶ ¡Ta yakan va na ja'a va'a ndo kuenda koto kichaa ra numini! Ta koto náta'an ra ndo ña kixi ndo. ³⁷ Yakan va ña kátitu'in nuu ndo. Ta kátitu'in nuu ndisaa ñivi na koo ndito na —kàti Jesuu.

14

Nuu kúti'vi ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Takan kùu ta ora takáaga uvi kivi, ta kùta'an viko Pakua, ora chàchi na paan ña töve ki'vi yuchan iya tichi. Tajan nànduku ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ma ndra matru jákua'a tutu Ndioo, naja kua ja'a ndra ta tiin xe'e ndra ma Jesuu ta ka'ni ndra ra. ² Va te'en kà'an ma ndra ka'in ikan:

—¡Na tiin yo ra kivi iyo viko, ti koto kuxaan ma ñivi cha'a' ra!

Iin ña'a jákutian takuui xiko xini Jesuu
(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ ¡Yo Jesuu ñuu Betania ve'e Simón, ra kà'an na ña ku'vi, já'a kue'e ta'yu niku. Ta ora juuni nàndi Jesuu chàchi ra tichi ve'e ma ra Simón, ta ikan chaa iin ña'a, ta ndà'a ña iin viru takuui xiko, ña ya'a ya'vi ndaa. Ta nduva'a kuui va'a ra'. Ta nūna ña yu'u ma viru, ta chōsoan ra' xini Jesuu. ⁴ Ta iin ma ndra nàndi chi'in ma Jesuu kuxaan ndra ña já'a ña takan. Ta te'en kīcha'a kà'an ta'an ndra:

—¿Ta naja chàtan ma takuui xiko? ⁵ Ti kùu jata na ra' nuan chi'in ndisaa xu'un' jákanaa na iin kuiya, ta ku'va ña yi nuu ma ndian nda'vi. —Takan kà'an ndra chata ña.

⁶ Ta te'en kīcha'a kà'an Jesuu nuu ndra: —¡Jaña ndo ña kà'an ndo chata ña! Ti ña va'a já'a ña chi'in. ⁷ Ti ma ñivi nda'vi endeeni ni koo na chi'in ndo. Ta kùu ja'a ndo ña va'a chi'in na ora kùuni ndo. Vati yu'u töve ni koi chi'in ndo endeeni. ⁸ Ta ma ña'a i'ya, já'a ña ma ña kùu ja'a ña kuendai, ti chōsoan takuui xiko ñij, ti chani keta ora ni kuchj. ⁹ Yakan va ndichai ña kà'in, ti nda nikuuni ma ñuñivi, nuu ni ka'an na tu'un Ndioo. Ta juuni ni ka'an na ña já'a ña chi'in, ta kuku'uni ma ñivi ña.

Juda xikoña'a ra Jesuu

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Juda Iscariote kùu iin ra indii tichi ndi uchi uvi ma ndra jákua'a chi'in Jesuu. Takan kùu tajan kée Juda kuà'an ra kuànde'e ra nuu iyo ma ndra sutu chà'nda tiñu, ti kùuni ra jandova'a ra naja kua ja'a ra ta ku'va ra ma Jesuu nuu ndra. ¹¹ Ta ora chíni ndra sutu ña kà'an ra te'en, ta nduva'a kuui chisii ndra, ta kīcha'a kà'an ndra chi'in ra:

—¡Ndicha ndi ña ni ku'va ndi xu'un' nuun, ora jana'un ra nuu ndi!

Ta kīcha'a ra nànduku ra naja kua kuu ku'va ra Jesuu nuu ndra.

Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jákua'a chi'in ra

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹² Ma kivi nunuu ma viko Pakua, ora chàchi na paan ña túvi ki'vi yuchan iya

tichi. Ma kivi ikan chà'ni na iin mvechala kuati kivi viko Pakua, ti sòkò na ri nuu Ndioo, ikan na ndakimani ra na. Takan kùu tajan kicha'a chikatu'un ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu nuu ra:

—¿Ta ndanu kùuniun ña kùu ja'a ndi ma ña kacho viko Pakua? —kàti ndra.

¹³ Tajan tachi ra uvi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta kà'an ra te'en chi'in ndra:

—¡Kua'an ndo tichi ñuu! Ta ikan nata'an ndo iin ra ndiso iin kii takuui ta tandiku ndo chata ra. ¹⁴ Ta kàtitu'un ndo nuu ma ra xuve'e nuu ki'vi ra, ti nànduku matru ndo iin ve'e nuu ni kachi ra ma viko Pakua chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, kati ndo. ¹⁵ Ta ikan jana'a ra iin ve'e ka'nu ndaa siki inga ve'e. Ta ma ve'e ikan, cha iyo va'a yi kuenda yo. Ta ikan kùu ja'a ndo ma ña kacho —kàti Jesuu.

¹⁶ Tajan kée ndio ndra kuà'an ndra tichi ñuu, ta n'i ndio ndra ndisaa yi kua kà'an Jesuu nuu ndra. Ta ikan jà'a ndra ma ña kachi ndra kivi Pakua.

¹⁷ Ta ora chanikuaa chāa Jesuu chi'in ndisaa ma ndra jàkua'a chi'in ra. ¹⁸ Ta ora nàndi ndra chàchi ndra ma nuu tayu, ta kicha'a kà'an Jesuu chi'in ndra:

—Ndichai ña kà'in, ti iin ra nàndi chàchi chi'in ni xikoña'a ra yu'u —kàti ra.

¹⁹ Ta ora chīni ndra ña kà'an ma Jesuu te'en, ta nduva'a kuui nakanini ndra. Ta kicha'a ii'iin ndra chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—¿A yu'u kùì?

²⁰ Ta nàka'an Jesuu:

—Iin ra jàkua'a chi'in kùu ra. Iin ra chàchi paan chi'in vitin kùu ra. ²¹ Ta yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ni kuvj. Ti takan kà'an ma tutu Ndioo ña ni ta'in. Nda'vi ta'an ma ra xikoña'a cha'i. Va'a ga tu tüvi ni kàku ra niku —kàti Jesuu.

²² Ta já ma'ñu chàchi ndra, ta kī'in ma Jesuu iin paan ta já'ii ra yi nuu Ndioo. Ta chā'nda kuati ra yi. Ta chā'a ra ita'vi yi nuu ndisaa ndra. Ta te'en kà'an ra nuu ndra jàkua'a chi'in ra:

—¡Kachi ndo! Ti ña'a kùu ma kuñui —kàti Jesuu.

²³ Ta takan kùu tajan kī'in ra iin kopa vinu. Ta nàka'an ndiko ra Ndioo cha'a' ra'. Tajan chā'a ra ra' nuu ndisaa ndra na ko'o ndra ra'. ²⁴ Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Ko'o ndo ra! Ti nij kùu ra'. Ti cha ndòva'a ndisaa tiñu nuu Ndioo jà'a nij, ti chani katj ra' cha'a' kua'a' ñivi, ikan na n'i na ñamani Ndioo. ²⁵ Ndichai ña kà'in chi'in ndo, ti tüva ni ko'i ma vinu i'ya chi'in ndo, nda kati koo ndikoi nuu chà'nda Ndioo tiñu. Tajan ko'i vinu chaa —kàti Jesuu chi'in ndra.

Kàti Jesuu ña Petu' ni ka'an ra ña tüvi nakoto ra ra

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Takan kùu ta ora chīnu chita ndra iin yaa Ndioo, tajan kuà'an ndra iti' yuku nàni Olivu. ²⁷ Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra ma ikan:

—Ndisaa ndo kukanuu ndo ndè'e ndo yu'u ora naa vitin. Takan kà'an ma tutu Ndioo: “Tu ka'ni ma ra chito'o ma mvechala, ta ndisaa ndri kuita kuati”, kà'an ma tutu Ndioo. ²⁸ Ta ora natuku ndikoi, ta ji'nei ku'un ñu'u' Galilea, tajan ku'un ndio ndo —kàti Jesuu.

²⁹ Tajan te'en nàka'an Petu' chi'in ra:

—Jin ndisaa ndra kùkanuu cha'un, va yu'u töve —kà'an Petu'.

³⁰ Tajan te'en nàka'an Jesuu:

—Ndichai ti chanikuaa vitin, ora takā'an nda'yu lo'o uvi cha'a', uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nakotoun yu'u —kà'an Jesuu chi'in Petu'.

³¹ Ta te'en kà'an ndiko Petu':

—Vaji kuvj chi'un, ta tüvi ni ka'in ña tüvi nakotoi ñun —kà'an Petu'.

Ta indukuni kà'an ndisaa ma ndra ka'in chi'in Jesuu.

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu iyo jardin Getsemani

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Takan kùu ta numini kée ndra kuà'an ndra iin jardin nani Getsemani. Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra:

—¡Kunandi ndo kuatu ndo yu'u i'ya! Ti kuà'in kuà'a'n chi'in Ndioo ikani.

³³ Tajan kuà'an uni ta'an ndra chi'in Jesuu: Petu', Xuva chi'in Jandiau. Ta kicha'a nda'vi kùuni Jesuu, ³⁴ ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ya'a nda'vi kùuni animai kua ni kuvj. ¡Kindoo ndo i'ya, va koto kusu ndo! —Takan kàti ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra.

³⁵ Tajan kée Jesuu kuà'an ra tiá iti' nuu. Ta chūnandi chiti ra nda nani te'e nuu ra ma nuu ñu'u'. Yakan va te'en kicha'a kà'an ra chi'in Ndioo ña na tava ra ma tundo'o ni nde'e ra tuva kùuni ra.

³⁶ —¡Yo'o Tatá! Yo'o va kùu ja'un nda ña nikuuni. Kùunj ña nakaniun ma tundo'o ni nde'i. Va tüvi kùunj ña kuu ma ña kà'in, ti naja kua kùuni maun kuu yi —kàti Jesuu.

³⁷ Ta numini kée ndiko Jesuu kuà'an ra nuu ka'in ma ndi uni ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta nàta'an ra ndra ña kixi ndra. Ta kicha'a kà'an ra chi'in Petu':

—Simón, ¿a kixiun? ¿Ni kùu kuui koo nditoun iin ora chi'in? ³⁸ ¡Ndakoo ndo ta ka'an ndo chi'in Ndioo! Ikan tüvi kuà'an ndo anima ndo jà'a yi kuati, jin kùuni ndo

kundito ndo chi'in anima ndo, va künde ndo —kà'an Jesuu chi'in ndra.

³⁹ Takan kuu tajan kée ndiko Jesuu kuàka'an ra chi'in Ndioo takua kà'an ra ma nunuu. ⁴⁰ Ta ora chāa ndiko ra ma nuu ka'in ma ndi uni ma ndra jākua'a chi'in ra. Ta juuni nāta'an ra ndra ña kixi ndiko ndra inga cha'a', ña endee ndási tinuu ndra, jà'a ma ñuma'na. Ta tüvi chito ndra ña kà'an ndra chi'in ra. ⁴¹ Tajan kée ndiko Jesuu kuà'an ra cha'a' uni. Tajan chāa ndiko ra, ta kà'an ra chi'in ndra:

—¿A juuni kixi ndo ta nindee ndo tiá? ¡Na kúsu ndo tiá! Ti cha kēta ma ora ña ni ku'va ñivi yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo. Ti ni tiin ma ndra jà'a kuati yu'u. ⁴² ¡Ndakoo ndo, ta ko'o! Ti cha vāchi ra cha xikoña'a cha'í —kāti Jesuu.

Nuu tiin na Jesuu

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Juuni, takā'an chinu kà'an Jesuu, ta chāa Juda, iin ra indii tichi uchi uvi ndra jākua'a chi'in ra. Chāa ra chi'in kua'a jandaru. Ta ndrakan naa ndra machiti chi'in yutun. Vāchi ndra chata Jesuu jà'a ma sutu chà'nda tiñu chi'in iin ndra matru jākua'a tutu Ndioo, ta inga tutu ndracha'nu. ⁴⁴ Juda ra xikoña'a cha'a' Jesuu, chā'a ra iin tu'un kua ni ja'a ra nuu ma jandaru, ta kà'an ra te'en:

—Ma ra ni kaña'i chi'in, rakan tiin ndo. Ta ku'ni ndo ra, tajan kundaka ndo ra, ku'un ra chi'in ndo —kāti Juda.

⁴⁵ Takan kuu ta jāyatin ra ra nuu Jesuu ta kà'an ra:

—¡Matru!

Ta kaña'a ra chi'in ra. ⁴⁶ Ora ndē'e ndra yoo kuu ra ta tiin ndra Jesuu.

⁴⁷ Ta iin ra ndaa ma ikan tāva ra machiti ra, ta chà'nda ra so'o ma musu ma sutu cha'nu. ⁴⁸ Ta chikatu'un Jesuu nuu ñivi ikan:

—¿Naja vāchi ndo chi'in machiti chi'in yutun, ña vāchi tiin ndo yu'u? ¿A ra su'u kùí?, kùuni ndo. ⁴⁹ ¿Naja tüvi nī tiin ndo yu'u tichi veñu'u? Ta kua'a' kivi chíyoi jàna'i nuu ndo ikan. Te'en ni ta'in, ti takan kà'an ma tutu Ndioo ña ni ta'in.

⁵⁰ Ta ndisaa ma ndra jākua'a chi'in Jesuu chínu ndra kuà'an ndra, ta ndakoo ma'iin ndra ra. ⁵¹⁻⁵² Takan kuu va iin rayoko ña isukun iin ja'ma ka'nuni. Uvaa rakan tándikun ra kuà'an ra chata Jesuu. Ta ra'ya ti tiin ndra ra. Va tava jāña ra ma ja'ma isukun ra, yakan va jānda kakú kaviti ra.

Tisokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Ta ndāka ma jandaru Jesuu nuu ndaa sutu cha'nu. Ta ikan kùti'vi ndisaa ma sutu

cha'nu, ma ra jākua'a tutu Ndioo chi'in inga ndracha'nu. ⁵⁴ Ta chikani, chikani kuà'an Petu' chata ndra nda kati keta ndra ma ve'e sutu cha'nu. Ta kindoo ra nuke'e. Ta ikan chūnandi ra javixin ra nda'a' ra nuu ñu'u' xiin ndra jandaru jà'a kuenda veñu'u.

⁵⁵ Ta ma sutu chà'nda tiñu chi'in ndisaa ma ndra tiñu veñu'u, nānduku ndra iin tu'un ña kuu tiso ndra kuati Jesuu, ikan na ka'ni ndra ra nuu kruu. Va tüvi nī nata'an ndra nī'iin tu'un ndaa chata ra. ⁵⁶ Vaji kēta kua'a' ñivi ña kà'an ndra tu'un vata chata Jesuu. Ta nī'iin ma ñivi, tüvi induku kà'an na chata Jesuu. ⁵⁷ Takan kuu ta iyo ma ndian ndēta, ta te'en kicha'a na kà'an na maaa tu'un vata chata Jesuu:

⁵⁸ —Ndyu'u chíni ndi ña kà'an ra: “Ni janduvai ma veñu'u ka'nu ña jà'a ñivi, tajan tichi iin uni kivi kutai inga tutu yi ña tüvi jà'a ñivi”, —kāti ndra.

⁵⁹ Ta vaji takan kà'an ndra, va siin siin ña kà'an ndra.

⁶⁰ Tajan ndēta ndio ma sutu cha'nu ma'ñu ndisaa na, ta chikatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Naja tüvi kà'un ña kà'an na chataun? —kāti ma sutu.

⁶¹ Va ma Jesuu tāxiin kindoo ra. Ta nī'iin tu'un nī ka'an ra. Yakan va te'en chikatu'un tutu sutu cha'nu:

—¿A juu yo'o kuu ra Cristu ra Se'e Ndioo íí?

⁶² Ta nāka'an Jesuu:

—Juu yu'u kuu ra. Ta ni nde'e ndo ra ña nāndi ra chíyo kua'a ma Ndioo ka'nu iyo nuu sukun. Ta ni keta iin kivi ña kichí ndikoi. Va yu'u ra Se'e ñivi ni kichí tichi viko —kāti Jesuu.

⁶³ Takan kuu tajan juuni ma sutu cha'nu, jānaka'a ra juuni ma ja'ma ra, ti takan jàna'a ra nuu ma ñivi ti kùxaan ra jà'a ma tu'un kà'an Jesuu. Ta te'en kà'an ra:

—¡Na tüva chiniiñu'u ga yo tiá ndra kuta'an chí'o! ⁶⁴ Ndisaa ndo já, chíni ndo ña kà'an ti'ini ra chata Ndioo. ¿Naja kua chānini ndo? —kāti ra.

Ta ndisaa ndra ndó'iin tu'un ndra ña kivi Jesuu, ti cha iyo kuati ra, kuuni ndra.

⁶⁵ Iyo ndian cha kicha'a tivirus na ra. Ta chāsi na ma tinuu ra, ta kani ndra ra chí'in chiki, ta te'en kà'an ndra:

—¡Ka'an! ¡Nde'o yo kani ñun! —kāti ndra.

Ta juuni ma jandaru kani ndra nuu ra ndia.

Petu' kati ra ti töve nākoto ra Jesuu

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Takan kuu ta kindoo ma Petu' nuke'e ikan. Ta ikan chāa iin ña musu ma sutu

cha'nu. ⁶⁷ Ta ora ndē'an Petu', ña tūmi ra ñu'ú, ta kindoan ndē'an ra, ta kicha'a kà'an ña chi'in ra:

—¿A yo'o chàkuu chi'in Jesuu ra ñuu Nazaret? —kàtlan.

⁶⁸ Ta kà'an Petu':

—¿Yüvi yu'u küi! Ta tüvi nàkotoi ra, ni tüvi chitói nda ra kùu ra kà'un —kàti Petu'.

Tajan kēe ra kuà'an ra nuu nda yuve'e iti' nuke'e. Ta ora ikan ndā'yu iin lo'o. ⁶⁹ Ta ndē'e ndiko ña musu sutu ikan ma Petu', ta kà'an ña chi'in inga na:

—¿Ra'ya kùu iin ra chàkuu chi'in Jesuu!

⁷⁰ Va kà'an ndiko ra:

—¿Yüvi yu'u küi!

Ta nunuuni ma ndian ka'iin ikan, kà'an ndiko na chi'in Petu':

—¿Ndicha kuii ti yo'o kùu iin ra chàkuu chi'in Jesuu! Ti indukuni kà'un kua kà'an ndian ñu'u' Galilea.

⁷¹ —¿Yüvi yu'u küi, nde'e Ndioo ña kà'in! Ti tüvi kuii nàkotoi ma ra chikatu'un ndo nui —kàti ra.

⁷² Ta ma ora ikani, ndā'yu ndiko ma lo'o iti' uvi. Ta chàku'uni Petu' ña kà'an Jesuu chi'in ra: "Ora takà'an ndā'yu ma lo'o uvi cha'a', uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nàkotoun yu'u", kàti Jesuu. Ta kicha'a chàku Petu' ora chàku'uni ra ña kà'an Jesuu chi'in ra.

15

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu
(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Ora kundichin inga kivi kütivi ma ndra sutu cha'nu, chi'in inga ndracha'nu, chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in ndra jà'a kuenda ma ñivi judúu. Ti kùuni ndra natu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra chi'in Jesuu, tajan chū'ni ndra ma Jesuu ta kuà'an ndra chi'in ra nuu ra kùu Pilatu. ² Ta ora ndē'e ma ra kùu Pilatu ma Jesuu. Ta kicha'a ra chikatu'un ra nuu ra:

—¿A yo'o kùu ra chà'nda tiñu nuu ñivi judúu?

Ta kicha'a nàka'an Jesuu:

—Maun kà'an yi.

³ Tajan kicha'a ma ndra sutu cha'nu, tiso ndra kua'a' kuati chata Jesuu, va tükuii nani kà'an ra. ⁴ Yakan va chikatu'un ndiko ma ra Pilatu nuu ra:

—¿Ta naja tükuii ka'un? ¿A tüvi chiniun ña ya'a ga tiso ndra kuati chataun? —kàti Pilatu.

⁵ Ta endee tükuii kà'an Jesuu. Ta ma ra Pilatu, ya'a nàkanini ra, ti tükuii nani kà'an Jesuu.

Kàti Pilatu ña na ka'ni na Jesuu
(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶ Yakan va ndisaa kuiya ora chíyo ma viko ikan, chikan ma ñivi na kee iin ra indii vekaa nuu ma Pilatu. Ta jáña ra ra.

⁷ Iin ra nàni Barrabás indii tichi vekaa ma kuiya ikan. Ta juuni indii inga ndra meru ra, ti kànita'an ndra chi'in ma ndra vetiñu. Ta chā'ni Barrabás ñivi chi'in meru ra. Yakan va indukuni ka'iin ndra vekaa ndia. ⁸ Ta ka'iin locho kua'a' ñivi nuu Pilatu. Ta te'en kà'an na chi'in ra:

—¿Na jañaun iin ra indii vekaa takua jà'un nani kuiya!

⁹ Ta nàka'an ma Pilatu:

—¿A kùuni ndo ña jañai ma ra chà'nda tiñu nuu ñivi judúu?

¹⁰ Te'en kà'an ra, ti cha chitói nda cha'a' kùu yi ña tixin ma ndra sutu cha'nu nde'e ndra ma Jesuu. Ta yakan va chàndaka ndra ra nuu ra. ¹¹ Va ma ndra sutu chà'nda tiñu kà'an xe'e ndra chi'in ma ñivi, na ndaka na ña, na tava ra Barrabás, ora chikatu'un ma Pilatu nda ra kùu ra kùuni na ña jaña ra. ¹² Ta takan kùu ta te'en chikatu'un ndio ra nuu na:

—¿Ta nayi kùuni ndo ña ja'i chi'in ma ra kà'an ndo ña chà'nda tiñu nuu ñivi judúu?

¹³ Ta te'en kicha'a na kànachaa na:

—¿Taka'a ra nuu kruu!

¹⁴ Ta kà'an tuku Pilatu:

—¿Ta nda kuati jà'a ra, tuva takan?

Ta te'en kicha'a tuku na kànachaa na tiá ni'i.

—¿Taka'a ra nuu kruu!

¹⁵ Ta tava kùuni ra kindoo va'a ra chi'in ma ñivi. Yakan va jà'a ra ma ña kà'an ra. Ta jáña ra Barrabás. Takán kùu ta ji'na tachi Pilatu ña na kani ji'na ndra Jesuu chi'in yo'o. Tajan chā'a' ndio ra ra nda'a' jandaruru na kutakaa ndra ra nuu kruu.

¹⁶ Tajan kuà'an ndio Jesuu chi'in jandaruru nda nuke'e vetiñu. Tajan kütivi kua'a' jandaruru. ¹⁷ Ta tákaa ndra iin ja'ma color ndaa takua kaa ja'ma ra kùu rey chata ra. Ta jà'a ndra iin korona iñu, ta jündii ndra xini Jesuu. ¹⁸ Tajan kicha'a ndra kà'an ni'i ndra nuu ra:

—¿Na koo endeeni yo'o ra chà'nda tiñu nuu ñivi judúu!

¹⁹ Ta kani ndra xini ra chi'in yutun kuiin. Ta tivisii ndra ra. Ta chünandi chiti ndra nuu ra ña jàka'nu ndra ra. ²⁰ Takán kùu ta ndisaa ma ña jà'a ndra chi'in ra, maaaa ña chàtu'uni ndra ra kùu yi. Ta tava ndra ma ja'ma color ndaa ña tákaa chata ra, ta jàku'un ndiko ndra ja'ma maa ra ra. Ta tava ndra ra ña ni takaa ndra ra nuu kruu.

Chütakaa Jesuu nuu kruu
(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ Takán kùu ta ikan ndaa iin ra ñuu Serene nani Simón. Ta ndra se'e rakan kùu

Alejandru chi'in Rufu. Ta rakan ti iti' ku'u kichi ra. Ta ora keta ra iti' ku'a'an Jesuu, ta nde'e iin jandaru ra, ta kana ra ra na kichi ra kuiso ra kruu ndiso Jesuu.

²² Yakan va Jesuu ndaka ndra ra ku'a'an ndra iin nuu nani Gólgota. Ta ma tu'un Gólgota kùuni yi ka'an yi chi'in tu'un va'a: Yuku nuu Ndoyo kua'a' lki Kini ndian Chi'í.

²³ Ta jakanuu ndra iin yukú nani mirra tichi takuii chiti uva, ta cha'a ndra ra' nuu Jesuu, na ko'o ra ra'. Va nī kuuni ra. ²⁴ Ta ikan takaa ndra ra nuu kruu. Tajan kicha'a ma ndra jandaru chāsiki ndra yuu kuati, nde'o nda ndra kuu ndra jakanaa ja'ma Jesuu.

²⁵ Kaa iin na'ani kuu yi, ora takaa ndra ra nuu kruu. ²⁶ Ta ikan taa ndra ma ña kuu kuati ra iin nuu vitu. Ta tātuu ndra yi xini kruu ra. Ta kà'an yi te'en: "Ra'ya kuu ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu." ²⁷ Ta te'en, tikan xiin ra takaa ma ndra jandaru i'iin ndra su'u. ²⁸ Ta takan chínu ma tiñu kà'an tutu Ndioo: "Ti ni nde'e na ra takua nde'e na ma ndra ja'a kuati", kati yi.

²⁹ Takan kuu ta ndian keta ma nuu takaa ra, nduva'a kuui kanduva'a na ra. Ta kava na xini na, ta kà'an na te'en:

—iYo'o, xaa! ¿Ta naja takaun chiña? Ta ma ra matru kùun. Tanu, va'ani janduvaun veñu'u iin kiviini, ta tichi uni kivi cha ndaa ndiko inga yi ja'un. ³⁰ ¿Ta yakan va tuva ndichaun ña ndatun, na jakakú ñun, juuni chi'in maun! ¿Ta na nuu maun nuu kruu! —kati na.

³¹ Ta ma ndra sutu cha'nu chi'in ma ndra matru jakua'a tutu Ndioo, te'en kicha'a ndra kanduva'a ndra ra ndia:

—Jakakú ra inga ñivi, va juuni chi'in ma ra, kuu ja'a ra yi. ³² ¿Na nuu ra ma nuu kruu, tuva ndicha ña Cristu, ra chà'nda tiñu nuu ñivi Israel kuu ra! Ikan na nde'o ma tiñu ja'a ra, ta chinunio ma tu'un kà'an ra —kati ndra.

Ta juuni kà'an ma ndra ka'in xiin ra chata ra ndia.

Nuu chi'í Jesuu

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Takan kuu ta tandi'i ñuñivi iin kuaani ora chaa ora sama, ta indeeni nda kaa uni chani'ini. ³⁴ Ta ma ora ikani, te'en kicha'a Jesuu kanachaa ra:

—¡Eloi! ¡Eloi! ¡Lama sabactani! Ma tu'un ikan te'en kùuni yi kà'an yi: ¡Tatá Ndioo! ¡Tatá Ndioo! ¿Ta naja ndakoo ma'iun yu'u? —kati ra.

³⁵ Ta iin ndian ka'in ma ikan chíni na ña kà'an ra. Ta kicha'a na kà'an na:

—¡Taso'o ndo! Ti kanachaa ra Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu —kati na.

³⁶ Tajan iin ra ndaa ma ikan, chínu ra kuaki'in ra iin ña xa'ma. Ta jätii ra yi tichi takuii iya, ta jündii ra yi xini iin yutun kani. Ta cha'a ra yi nuu Jesuu na ti'vi ra. Ta ora cha'a ra yi nuu ra, te'en kà'an ra:

—¡Nde'e ndo! Nde'o a vachi ra Elía januu ra ra nuu kruu —kati ra.

³⁷ Ta ma ora ikan nda'yu ni'i ma Jesuu, ta chi'í ra. ³⁸ Ta ma ja'ma ndasi tichi veñu'u ndata java yi, nda siki ta nda ninuu. ³⁹ Ta iti' nuu Jesuu, ndaa iin ra chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta nde'e ra naja kua chi'í Jesuu, ta te'en kà'an ra:

—¡Ndicha kuui ti ra'ya kuu ra Se'e Ndioo! —kati ra.

⁴⁰ Ta nda chika ka'in iin ñivi ña'a nde'e naja kua ta'an ra. Ta tañu ma ñivi ka'in ikan, ndaa Ndiya Magdalena chi'in Salomé ta Ndiya ma'a Kusé chi'in Jandiau ra yani rayoko tiá. ⁴¹ Ta ma ñivi ña'a i'ya, tindee vi Jesuu ora chakunuu ra ñu'u' Galilea. Ta juuni ka'in tiá vi ña kichi chi'in ra ñuu Jerusalén.

Nuu kuchi Jesuu

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Takan kuu ta chani'ini ora jandova'a yo ma ndatiñu kuenda inga kivi nindeo.

⁴³ Tajan keta iin ra nani Kusé, ra kichi iti' ñuu Arimatea. Ta rakan iin ra kumitiñu ñu'u' Judea kuu ra. Ta juuni ya'a tiñu'u ma ñivi ra ndia. Ta juuni ndatu ra ku'un ra nuu chà'nda Ndioo tiñu. Yakan va tui ni yu'vi ra chandakan ra ñunda'yu Jesuu nuu ma Pilatu. ⁴⁴ Ta Pilatu ti ya'a nakanini ra ti ya'a numi chi'í Jesuu. Ta yakan va kana ra ma ra chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta kicha'a chikatu'un ma Pilatu nuu ra, naja ora kuu yi ña cha chi'í Jesuu. ⁴⁵ Ta ora kätitu'un ma ra kuxini ma ndra jandaru nuu ra, tajan cha'a ma Pilatu ma ñunda'yu Jesuu nuu Kusé. ⁴⁶ Ta ma Kusé jata ra iin ja'ma, ta januu ra ma ñunda'yu Jesuu nuu kruu, ta tisukun ra ja'ma yi. Ta ikan ti'i ra yi iin tichi yavi yuu. Ta nanduku ra iin yuu ka'nu, ta chási ra yu'u ma yavi. ⁴⁷ Ta Ndiya Magdalena chi'in Ndiya ma'a Kusé nde'e vi nuu ti'i ra ñunda'yu Jesuu.

16

Nätaku ndiko Jesuu

(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Ta ora cha ya'a ma kivi nindeo, ta ku'a'an Ndiya Magdalena, chi'in Salomé, ta Ndiya ma'a Jandiau, kuajata vi takuii xiko jakuti vi ñunda'yu Jesuu. ² Ta ora na'ani kivi ndomingu, ma kivi kicha'a jamana, ku'a'an vi kuande'e vi nuu kuchi Jesuu ora ja keta nikandii. ³ Ta kicha'a vi chikatu'un ta'an vi:

—¿Ta yo jachiyo yuu nuu kuu ki'vio yu'u ma yavi? —kàti vi.

⁴ Ta ora ndē'e vi iti' nuu, ta cha tüva ndási ma yuu ka'nu yu'u yavi nuu ndási yi niku. ⁵ Tajan kī'vi vi tichi yi, ta ndē'e vi iin rayoko nàndi chiyo kua'a. Ta ñu'u ra iin ja'ma kani, ña ya'a kuichin. Yū'vi vi ora ndē'e vi ra. ⁶ Ta kicha'a kà'an ra chi'in vi:

—¡Na yū'vi ndo! ¿A juu ndyo'o nànduku Jesuu, ra kichi ñuu Nazaret, ra chi'i nuu kruu? Va rakan cha nàtaku ndiko ra vitin. Ta tüva ga ra i'ya vitin. ¡Na ndē'e ndo nuu chündii ra! ⁷ ¡Kua'an ndo, ta katitu'un ndo nuu Petu' chi'in ndisaa ndra jàkua'a chi'in Jesuu! Ti ji'na ga Jesuu ni ku'un ñu'u' Galilea kua ndrakan. Ta ikan ni nde'e ndio ndra ra takua kà'an ra chi'in ndra niku.

⁸ Tajan kēe ndio vi ma tichi yavi. Ta chinu vi kàcha'an vi, ti nduva'a kuui ndàyu vi jà'a ña yu'vi vi. Ta ni katitu'un vi nuu ni'iin na, ti ya'a ndasii vi.

Jesuu kēta ra nuu Ndiya Magdalena
(Jn. 20:11-18)

⁹ Ta takan kūu ta nātuku ndiko Jesuu kivi ndomingu ora na'ani. Ji'na kēta ra nuu Ndiya Magdalena. Ta yakan ti cha tāva ni'i ra ucha tati xaan ña ndisoan niku. ¹⁰ Ta ora ndē'an Jesuu, ta endee chinuan chā'an ña chākatitu'an nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra niku. Ta ndrakan ya'a chàku ndra, ti ya'a nda'vi kùuni ndra. ¹¹ Ta ora kàtitu'an ña ndē'an ña nàtaku ndiko Jesuu. Ta ndrakan tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ña.

Jesuu kēta ra nuu uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra
(Lc. 24:13-35)

¹² Ta inga ora kēta ndiko Jesuu nuu kàcha'an uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra iti' ku'u. ¹³ Ta ndrakan ti tüvi nī nakoto ndra nda ra kùu ra, ti jāma ra kua ndē'e ra. Ta ora nākoto ndra ña Jesuu kùu ra, ta chīkokani ndiko ndra kuàkatitu'un ndra nuu tiá ndra jàkua'a chi'in ra. Ta juuni tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ndra.

Jesuu chà'a ra tiñu jà'a ndra tatun ra
(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Takan kūu ta tiá iti' nuu kēta Jesuu nuu kaa chàchi ndi uchi iin ndra jàkua'a chi'in ra. Ta kùxaan ra nuu ndra naja tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ma ñivi ña nàtaku ndiko ra. ¹⁵ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Kua'an ndo ndisaa ñuñivi, ta katitu'un ndo tu'un va'a kuenda Ndioo nuu tandi'i ñivi! ¹⁶ Ta ndian chinuni ña kà'in ta kunduta na, ta jakakú Ndioo na. Va ndian tüvi chinuni ña kà'in, na jàkakú Ndioo na. ¹⁷ Ta ndian chinuni ña kà'in koo ndatu na.

Ta chi'in ndatui kùu tava ni'i na tati xaan ndiso inga ñivi. Ta juuni chi'in ndatui kùu ka'an na tu'un tüvi chito na. ¹⁸ Ta juuni kùu tiin na koo xaan chi'in nda'a' na. Ta kùu ko'o na takuii xaan, ta töve na ja'a ra' chi'in na. Ta kùu jundii na nda'a' na xini ndian ku'vi, ta nda'a na jà'a ndatui —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu ndàa ra iti' andivi
(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Ta ora chinu kà'an ma Racha'nu Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, ta ndāa ra kuà'an ra iti' andivi. Ta chūnandi ra chiyo kua'a Ndioo. Ti ndakan kùu nuu ni ka'nda ra tiñu chi'in Ndioo ndia.

²⁰ Ta takan kūu ta kēe ndra kuàkatitu'un ndra tu'un kà'an Jesuu chi'in ndra nda nikuuni. Ta ma Racha'nu Jesuu tindee ra ndra ma iti' kua'an ndra. Ti Ndioo chā'a ma ndatu ikan nuu ndra, ikan na ja'a ndra yi nuu ma ñivi, ikan na chinuni na ña tu'un ndicha kuu ma ña kà'an ndra.

Tu'un Ndioo tãa racha'nu Luka

*Racha'nu Luka jãndo induku ra tu'un ra
ch'i'in Teófilo*

¹ Yo'o racha'nu Teófilo, nduva'a kuii cha kua'a' ñivi nãnduku na tãa kachin na tandi'i ma ña ndaa ña jã'a Ndioo tañu yo tatiempu. ² Ta ndiakan tãa na yi indukuni takua kãtitu'un ma ndian nde'e kachin nuu kicha'a yi ch'i'in tinuu na, vati ma tiñu nã'i na kuu ma tiñu ña kãtitu'un na tu'un Ndioo nuu ñivi i'ya. ³ Ta juuni yu'u ora cha nãnduku tu'in cha'a' yi nda ora kicha'a tu'un kã'an yi, tajan chãninj ti, ña va'a kuu yi tuva vii tã'i yi, ta tãchi yi nuñ, yo'o racha'nu Teófilo, ⁴ ikan na koto kachin gaun ma ña ndaa ña jãna'a na nuñ.

*Kãtitu'un iin tati va'a ña jã'a tiñu nuu
Ndioo ña ni kaku Xuva ra jãkunduta*

⁵ Takan kuu ta ma tiempu kuu Herode rey ñu'u' Judea, ma tiempu ikan ti, chiyoyiin sutu ra nãni Zacaría ch'i'in ñasi'i ra Elisabet. Ta sutu ikan ti, ra chàkuu ch'i'in grupu Abias kuu ra. Ta ninduvi vi ti, tata ñivi Aarón kuu vi. ⁶ Ta juuni chinuni vi tu'un Ndioo, ta takan jãchi'in vi ma ña kã'an ma tutu ma Racha'nu. Yakan va nã'iin na kuu tisokuati na vi cha'a' nã'iin nakuyi. ⁷ Ta ma sutu ikan ch'i'in ñasi'i ra tãvi ni chiyoyiin se'e vi, vati na kuu koo se'e Elisabet. Ta vitin nduva'a kuii cha chà'nu vi ndia.

⁸ Takan kuu ta chãa iin kivi ña kã'an Zacaría ch'i'in ma tandi'i sutu ña iyo grupu ra nuu Ndioo ma tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén. ⁹ Vati takan iyo costumbre ma ndra sutu, yakan va ma kivi ikan chãsiki ndra ta jãkanaa ma Zacaría ña ni ki'vi ra nuu í ga ma tichi veñu'u ta kuka'mi ra kutu kuenda Ndioo ikan. ¹⁰ Takan kuu ta ora juuni chà'miga ra ma kutu, ndisaa ma ñivi ñuu ña ka'lin nuke'e kã'an na ch'i'in Ndioo. ¹¹ Takan kuu ta ña'a jã'a ra ora keta iin tati va'a jã'a tiñu nuu Ndioo nuu Zacaría ma iti' chiyoyiin kua'a' ma nuu chito naá nuu kãyu ma kutu. ¹² Yakan va ora nde'e Zacaría ma tati ikan, ndava kuà'an tati ra, ta nduva'a kuii yu'vi ra. ¹³ Ta te'en nãka'an ma tati ikan nuu ra:

—Yo'o Zacaría, na yu'viun, vati Ndioo ch'iini ra ndisaa ma ña kã'un ch'i'in ra ora jãka'nun ra, ta vitin ma ñasi'un Elisabet ni koo iin se'an ch'i'un. Ta rakan ni jakunaniun ra Xuva. ¹⁴ Ta yo'o ti nduva'a kuii sii ni kuuniun ora ni nde'un ña ni kuu yi takan, nda ma ñivi, juuni sii ni kuuni na ora nde'e na ña ni kãku ra ndia. ¹⁵ Vati ma ra se'un iin ra ya'a ka'nu ni kuu ra

kuenda Ndioo, ti tãvi ni ko'o ra nã'iin nuu ma ndixi, ta ni vinu, ta juuni ni koo ma Tati Í Ndioo ch'i'in ra antea ña kãku ra. ¹⁶ Ta rakan ni ja'a ra ña na chinuni kua'a' ñivi ñuu Israel ma tu'un Ndioo, ikan na jaña na kuati jã'a na ta chikoni'i ndiko na iti' Racha'nu Ndioo, ra chito'o na. ¹⁷ Ti ma Xuva ra ni kuu se'un ikan, ni jatiñu ra indukuni kua jatiñu ra nãni Elía, ra kã'an ch'i'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu. Ni ku'un ra kujandomani ra tatã na ch'i'in se'e na, ikan ma ndian tãvi chinuni, na kicha'a na chinuni na. Yakan va takan ni jandova'a ra ma ndian iyo ñuu Ndioo, ikan na koo tu'va na ma ora ni kichi ra. —Takan kãti ma tati jã'a tiñu nuu Ndioo.

¹⁸ Takan kuu tajan te'en kicha'a chikatu'un Zacaría nuu ma tati ikan:

—¿Ta naja kua jã'i ta chinunij tuva ña ndicha kuu ma ña kã'un, vati yu'u cha ya'aga cha'nui, ta takan ma ñasi'i ndia? —kãti ra ch'i'in tati ikan.

¹⁹ Yakan va te'en nãka'an tuku ma tati jã'a tiñu nuu Ndioo ch'i'in ra:

—Yu'u nãni Gabriel, ta iyo kuenda ña ja'i tiñu nuu Ndioo. Ta juu ra tãchi yu'u ña vãchi katitu'in tu'un va'a i'ya nuñ. ²⁰ Va tava tãve nã chinuniun ma ña kãtitu'in nuñ, cha'a' yakan kuu yi ña ni kindoo ñi'un. Ta tãve ni kuu ka'un nda kati chinu ji'na ma tu'un ña kãtitu'in nuñ. —Takan kãti ma tati ikan nuu ra.

²¹ Takan kuu ta ma ñivi ka'iin ikan ndãtu na Zacaría nuke'e, ta ndiakan te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ta naja ya'a kuyanga ra ma tichi veñu'u ka'nu? —chãnini na.

²² Takan kuu ta chanuu va'a tajan kãe ndio ra, va na kũuga ka'an ndio ra ch'i'in na. Tajan ikan nãkuni ndio na ña iyo iin ña nde'e ra ma tichi veñu'u nuu í ikan, vati kã'an ra ch'i'in mamaa señani, ti kindoo ñi'i ra. ²³ Ta ora jãchinu Zacaría ma tiñu ikan, tajan kãe ndio ra kuà'an ra ve'e ra.

²⁴ Takan kuu ta ora yã'a ña'a, tajan ma ñasi'i ra Elisabet, chàku'un se'an. Ta u'un yoo kuu yi ña endee nã kean ve'an. Tajan te'en kicha'a ña chãnianian: ²⁵ "Maa ma Racha'nu cha'a' iin ndatu, jã'a ña'a' chi'o, ikan na tãva ka'an ma ñivi chata yo'", kũnianian.

*Iin tati jã'a tiñu nuu Ndioo, kãtitu'un yi
ña ni kaku Jesuu*

²⁶ Takan kuu ta tichi iñu yoo, tajan tãva ndio ma Racha'nu Ndioo tiñu nuu ma tati jã'a tiñu nuu ra ña nãni Gabriel, ña na ku'un yi ma ñuu Nazaret, ña kãndii kuenda ñu'u' Galilea, ²⁷ ña na kunde'e yi iin ña'a yoko ña nãni Ndiya. Ta yakan ti, cha chà'a ña tu'un nuu iin ra nãni Kusé ña

ni tanda'a ña chi'in ra. Ta rakan ti, tata ma ra rey David kùu ra. ²⁸ Takan kùu ta ora chāa ndio ma tati, tajan kī'vi yi tichi ve'e nuu iyoan. Ta te'en nāka'an yi chi'an:

—jNa sii kuuniun, yo'o Ndiya ña iyo ñamani Ndioo chi'in, ti ma Racha'nu iyo ra chi'un, ta maun kùu ma ña ya'a í ña iyo tañu ma ñivi ña'a! —Takan kàti yi chi'an.

²⁹ Ta ora ndē'an ma tati ikan, ndava kuà'an anima ña, ña kà'an yi takan chi'an. Yakan va te'en chikatu'an chi'in juuni maa ña: “¿Ta naja kãña'a yi takan chi'in?”, kùunian. ³⁰ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo chi'an:

—jNa yù'viun yo'o Ndiya, ti na sii kuuniun cha'a' ña iyo ma ñamani Ndioo chi'un! ³¹ Ta vitin, ni kuku'un iin ravali se'un, ta rakan ni jakunaniun ra Jesuu ma ora ni kàku ra. ³² Ta rakan, ti iin ra nduva'a kuii ka'nu ni kuu ra, ta ni kati ñivi ti Se'e Ndioo ka'nu iyo andivi kùu ra. Ta juuni ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ña na ka'nda ra tiñu takua chã'nda ma ra kùu ñivi ra, ra kùu rey David tiñu niku, ³³ ikan na ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi ñuu Israel endeeni. Yakan va ma nuu ni ka'nda ra tiñu tũva ni chaa iin kivi ña ni ndi'i yi. —Takan kàti ma tati ikan chi'an.

³⁴ Takan kùu ta te'en chikatu'un ndioan nuu ma tati ikan:

—¿Ta naja kua kùu yi ña kà'un ña ni koo se'i, tu tũvi iyo'i chi'in ni' iin ra'ii? —kàtlan.

³⁵ Ta te'en nāka'an tuku ma tati ikan chi'an:

—Ma Tati Í Ndioo, ni kichi yi nuun, ta ma ndatu ma ra iyo andivi ni koyo yi chataun takua kùu iin vati. Ta tava ya'a í ma ra ni kàku ja'un, yakan va ni ka'an ma ñivi ña iin ra ya'a í Se'e Ndioo kùu ra, ni kati na. ³⁶ Ta juuni ma ña kùu ñiviun Elisabet, ni koo iin se'an vaji cha cha'nuan. Yakan va ma ña'a kà'an na ña na kùu koo se'e, cha íñu yoo kùu yi ña cha ñu'u se'an vitin. ³⁷ Vati kuenda Ndioo ni' iin nakuyi tũvi ndetiñu kuenda ra. —Takan kàti yi chi'an.

³⁸ Takan kùu, ta te'en nāka'an tuku Ndiya:

—Yu'u kùu ña musu ma Racha'nu. Yakan va na ja'a ra ma kua kàtitu'un ña ni ja'a ra chi'in —kàtlan.

Tajan ma tati, kēe yi ta kuà'an yi.

Chãnde'e Ndiya nuu iyo Elisabet

³⁹ Ta ma kivi ikan numini kēe Ndiya chãnde'an Elisabet iin ñuu kãndi' it'i yuku ma ñu'u' Judea. ⁴⁰ Ta ora chāa ña ñuu ikan, tajan kī'vi ndioan tichi ve'e Zacaria, ta kãña'a ña chi'in Elisabet. ⁴¹ Ta ora chĩni Elisabet ña kãña'a Ndiya chi'an, ta juuni ma ora ikan tũñu ma pa'a tichian, ta koyo

ma Tati Í Ndioo chata ña. ⁴² Tajan te'en nāka'an ni'i nduva'a kuii ma Elisabet:

—Ma maa Ndioo cha jà'í ra ñun tañu ñivi ña'a, ta cha jà'í ra ma ravali se'un ña ni kaku. ⁴³ ¿Ta nda ña kùu yu'u ña vachi nde'e ma ña kùu ma'a ma Racha'nu chito'i yu'u? ⁴⁴ Ora chĩñi ña kãña'un chi'in, juuni ma ora ikan, tũñu ma se'i tichj ña ya'a chisii yi. ⁴⁵ jNa ya'a sii kuuni animaun ña chĩnuniun ña ni ja'a ma Racha'nu ña kàtitu'un ra nuun! —Takan kàti Elisabet chi'in Ndiya.

⁴⁶ Ta Ndiya te'en nāka'an ña:

Ya'a jàka'nui ma Racha'nu Ndioo chi'in ndisaa animai.

⁴⁷ Yakan va ya'a chisii ma animai chi'in Ndioo,

ti maa ra kùu ma ra jàkakú yu'u nuu ma kuati.

⁴⁸ Vati vaji iin ñanda'vini kùu, va kãchin Ndioo yu'u kuenda ña na ja'a ra ma ñamani ra chi'in.

Yakan va nda vitin ta it'i' nuu, ni kati na ti iin ña'a iyo ñamani Ndioo chi'in kùu.

⁴⁹ Vati ma ra ya'a ndatu, nduva'a kua'a' tiñu ka'nu jà'a ra chi'in.

Ta rakan ti iin ra ya'a í kùu ra.

⁵⁰ Va Ndioo vitin ta it'i' nuu kũnda'vini ra ma ndian jàka'nu ra.

⁵¹ Ta juuni iyo kua'a' ndatu ra.

Ta chi'in ndatu ikan jãndi'i ra nuu tandi'i tiñu jà'a ma ndian jãtayi juuni maa.

⁵² Ta tãvani'i ma Racha'nu ma ndian kùu rey nuu chà'nda na tiñu,

ta ti'i ra ndian nda'vi na ka'nda na tiñu ma ikan.

⁵³ Ta ma ndian kũmani nakuyi nuu, nduva'a jà'a ra kua'a' ña va'a chi'in na, ta ma ndian kuika, kindonda'vi na jã'a ra.

⁵⁴ Ta tĩndee ra ndisaa ma ndian iyo ñuu Israel,

vati ndian jà'a tiñu nuu ra kùu na, ta endee tũvi ni jaña ra ña kũnda'vini ra na.

⁵⁵ Vati takan chã'a ma Racha'nu Ndioo tu'un nuu ma ra kùu ñivio ra chũnani Abraham taji'na,

chi'in ma ndian ni kuu ñivi ra ña ni koo it'i' nuu.

⁵⁶ Takan kùu tajan ma Ndiya kĩndoan chi'in Elisabet iin uni yoo, tajan chikoni'i ndiko ña ma ve'an.

Nuu kàku Xuva ra jàkunduta

⁵⁷ Ta ora chāa tiempu ña ni kàku ravali se'e Elisabet, ta kàku yi. ⁵⁸ Tajan ora chito ndio ma ñivi Elisabet, chi'in ma ñivi iyo yatini ve'an, numi kuiini chãnde'e na nuu kãndian ña kàku se'an, ti ya'a chisii na ña kũnda'vini ma Racha'nu ña.

⁵⁹ Ta ora chínu ra una kivi ra, tajan chándaka vi ra na ta'nda ñii nuu ika ra takua iyo costumbre ma ñivi judíu. Ta ma ñivi kuà'an chí'in vi kùuni na ña na kunani ra sivi tatá ra Zacaría. ⁶⁰ Va ma Elisabet te'en náka'an ña:

—¡Na kúu yi! Ti iyo yi ña kunani ra Xuva —kátian.

⁶¹ Tajan te'en náka'an tuku na chí'an:

—Va na túvi iyo ní'iin ñivi ndo ña nàni takan —kàti na chí'an.

⁶² Tajan chí'in maaaa señani kà'an na chí'in tatá ma ravali, nde'o tuva kúu koto na nda sivi kùuni ra jakunani ra ra.

⁶³ Tajan tatá ma ravali chíkan ra iin vitu ña kùuni ra taa ra. Ta nuu ma vitu ikan te'en taa ra: "Xuva, ni kunani ra." Takan kàti ra chí'in ma ña taa ra. Yakan va ora ndé'e na ña takan taa ra, ndava kuà'an anima na. ⁶⁴ Ta juuni ma ora ikan kúu naka'an ndiko Zacaría. Tajan kícha'a ra jáka'nu ra Ndioo. ⁶⁵ Yakan va tandi'i ma ñivi nàkoto vi, ndava kuà'an anima na ña kúu takan chí'in Zacaría. Ta ndisaa ma ñuu kuati ña kàndii kuenda ma ñu'u' Judea, chítakuati ma tu'un yu'u na cha'a' ña kúu. ⁶⁶ Yakan va tandi'i ma ndian chíni yi, te'en chíkatu'un na chí'in juuni maa na:

—¿Nda tínu ni kuu ra'ya ora ni kuchandee ra? Vati ndicha va'a ña já'a ma Racha'nu kua'a' ndatu kuenda ma ravali i'ya. —Takan chànini na.

Chíta Zacaría iin yaa kuenda Ndioo

⁶⁷ Yakan va chí'in Tati Íí Ndioo, te'en náka'an Zacaría ña jáka'nu ra Ndioo cha'a' ña já'a ma ravali se'e ra:

⁶⁸ ¡Ya'a ga íí kúu ma Racha'nu Ndioo ma ñivi ñuu Israel,

vati cha kíchaa ra ña vàchi jakakú ra ndyu'u ndian kúu ñivi ra!

⁶⁹ Vati cha tãchi ra iin ra ya'aga iyo ndatu, kuenda ña na jakakú ra ñivi ra.

Ta rakan kúu ra tata racha'nu David, ra kúu musu Ndioo taji'na.

⁷⁰ Ta ma tu'un i'ya kúu ma tutu chã'a Ndioo nuu ma ndra íí, ndra kã'an chí'in tu'un yu'u ra ña chíyo taji'na,

⁷¹ ta kã'an ndra ña ni jakakú ra yo nda'a' ma ndian xaani nde'o,

ta nuu ndisaa inga tuku ma ndian kúu koto nde'o ndia.

⁷² Ti kúnda'vini Ndioo ma ñivio chíyo taji'na niku,

ta ñù'uni ra ma tu'un íí ña jándo'iin tu'un ra chí'in Abraham, ra kúu tatá yo ndia.

⁷³ Ta ma tu'un i'ya kúu ma tu'un ña chã'a ra nuu ra kúu tatá yo Abraham taji'na,

⁷⁴ ña ni jakakú ra yo nuu ndian xaani nde'e yo,

ikan na túva yu'vio ja'a yo tínu nuu Ndioo.

⁷⁵ Ta takan chí'in ña ndaa, ta ña íí, ikan ni koo yo chí'in ra ndisaa tiempu.

⁷⁶ Yakan va yo'o se'yu, cha kãchin ma Ndioo ñun,

ñá na kùun ma ra kà'an tu'un yu'u Ndioo iyo nuu sukun,

ti ji'naun ni ku'un iti' nuu ma Racha'nu chito'o yo,

ñá ni jandova'un iti' ku'un ra ora ni kichaa ra,

⁷⁷ ikan na koto ma ñivi ñuu ra,

ti Ndioo jánaa ra ma kuati já'a na,

ta jákakú ra na nuu yi ndia.

⁷⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo yo,

nduva'a kúnda'vini ra yo, ta kùuni ra nde'e ra yo,

ta ni keta iin kivi, ña ni tindee Racha'nu Ndioo yo kakú yo ma nuu naa,

takua já'a ma nikandii ña na nde'o ora keta ra.

⁷⁹ Ta chí'in ma tu'un jána'a Ndioo, jándondichin yi nuu ndian chàkunuu já'a kuati ora naa,

ta tindee yi yo ña na koo vii yo chí'in ra ndia.

Takan kàti Zacaría.

⁸⁰ Takán kúu ta ma ravali Xuva kuákua'nu va'a ra chí'in tundeeni ña chà'a Racha'nu Ndioo nuu ra. Yakan va ma ravali ikan endee chíyo ra tichi ku'u, nda kati keta iin kivi ña kícha'a jána'a ra nuu ñivi ñuu Israel.

2

Nuu kàku Racha'nu Jesucristu (Mt. 1:18-25)

¹ Ra nàni Augustu kúu ra ña chà'nda ra tínu tandi'i ñuu ka'nu Roma ma tiempu ikan. Ta tãchi ra ña na nakuiso na sivi, ña naja ta'an ñivi kúu na ña iyo na ndisaa ñuu nuu chà'nda ra tínu. ² Ma cha'a' nunuu ña yã'a na nákuiso na sivi i'ya, kúu yi ma tiempu kúu ma ra nàni Cirenio kuvieny ma ñu'u' Siria. ³ Ta ndisaa na iyo yi ña kunu'u na kutaa na sivi na ta'ii'iin ñuu nuu kàku na. ⁴ Cha'a' ña'a kúu yi ña kée Kusé ma ñuu Nazaret, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea, ta kée ra kuà'an ra ñuu Belén ña kàndii kuenda ñu'u' Judea, vati ikan kàku ma ra rey David, ra kúu ñivi ma Kusé taji'na. ⁵ Tajan chã'an ndio ra chãtaa ra sivi ra ma ñuu Belén chí'in Ndiya ñasi'i ra, ña cha ñù'u se'e. ⁶ Ta takan kúu yi ña ma ora juuni yanga iyo vi ma ñuu Belén, chãa ndio ma kivi ña ni kàku se'an. ⁷ Ta ikan kàku ma ra se'e nunuan. Tajan káva ndioan ja'ma ra, ta kãndian ra tichi kanuva nuu chàchi kiti, vati túvi ní ni'an ve'e nuu kàku ra.

Ndra jàkuenda mvechala chi'in tati jà'a tiñu nuu Ndioo

⁸ Yatin ma ñuu Belén, iyo ma ndra pato ña ndōo ndra kāva ndra iin chanikuaa tichi ku'u chi'in mvechala jàna ndra ña kùmi ndra. ⁹ Ta nunuuni kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo ña iin jatachani yi nuu ka'iin ndra, ta chikonuu nduva yi ndra. Ta nduva'a kuui yū'vi ndra jà'a yi. ¹⁰ Takan kuu tajan te'en nāka'an yi chi'in ndra:

—¡Na yū'vi ndo! Vati ma ña vāchi katitu'in nuu ndo iin ña va'a kùu yi kuenda ndo, ta kuenda ña na sii kuuni kua'a' ñivi ndia, ¹¹ ti vitin cha kākū iin ra ni jakakú kua'a' ñivi ñuu David. Ta rakan ti, Cristu ra chito'o yo kùu ra. ¹² Ta kuenda ña na koto ndo ti ña ndicha kùu ma ña kà'in, ni nata'an ndo ra ña kändii ra isukun ra ja'ma tichi iin kanuva ña kändii tichi ve'e nuu chākuiin kiti. —Takan kati yi nuu ndra.

¹³ Takan kuu ta juuni ma ora ikan, katiun ña chākoyo nduva'a kuui kua'aga ma tati jà'a tiñu Ndioo nuu ndaa ma inga yi. Ta te'en kīcha'a na chīta na ña jàka'nu na Ndioo:

¹⁴ ¡Na jaka'nu yo Ndioo ra iyo andivi!

¡Ta na koo vii tandi'i ñivi iyo ñuñivi i'ya chi'in ma ñamani ña chà'a ra nuu na ndia!

Takan chīta tati ikan ña jàka'nu yi Ndioo.

¹⁵ Tajan kēe ndiko yi ku'a'an yi tichi andivi, ta te'en kīcha'a ndio ma ndra pato chikatu'un ta'an ndra juuni nuu maa ndra:

—Na ko'o kunde'o ra ma ñuu Belén, nde'o nayi kùu iti' tikan ña kà'an yi te'en —kati ndra.

¹⁶ Tajan juuni ma ora ikan, numi kuini kēe ndra kàcha'an ndra. Ta ikan nāta'an ndra ma Ndiya, chi'in Kusé ta ma pa'a ña kändii ra ma tichi ve'e nuu kixi kiti.

¹⁷ Yakan va ora nāta'an ndra ra ña kändii ra takua kātitu'un yi nuu ndra, tajan kīcha'a ndra kātitu'un ndra nuu vi naja kua kati ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo ora kēta yi nuu ndra cha'a' ma pa'a se'e vi. ¹⁸ Takan kuu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, ndava ku'àan tati na ora chīni na ña kà'an ma ndra pato ña kùmi mvechala. ¹⁹ Ta ndisaa ma ña kà'an ndra ndākiva'a Ndiya yi tichi chinitunian. Yakan va endee ñū'uni ña ndisaa ma ña kà'an ndra nani kivi. ²⁰ Ta ma ndra pato endee jàka'nu ndra Ndioo ku'àan ndiko ndra nuu ka'iin mvechala jàna ndra, ti ya'a chīsii ndra ña nāta'an ndra ma pa'a ikan takua kātitu'un ma tati jà'a tiñu Ndioo nuu ndra.

Chàjana'a vi raveli Jesuu tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

²¹ Takan kuu ta ora chīnu ma pa'a una kivi ra, tajan chāndaka yi ra na ta'nda ñii nuu ika ra takua kùu ma costumbre

ma ñivi judíu. Yakan va ma pa'a se'e vi jākunani vi ra Jesuu, takua kātitu'un ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu Ndiya ma ora takà'an kuku'un se'an niku. ²² Ta ora chīnu ma kivi takua kà'an ma tutu Ndioo ña taa Moisés, ña iyo yi ña kuatu vi kuenda ña na nandoo vi, tajan kēe ndio vi kàcha'an vi iti' ñuu Jerusalén ña kuàjana'a vi ra nuu Ndioo ndakan. ²³ Takan jà'a vi ti, nuu tutu ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an yi: “Tandi' ndrakuati se'e ndo ña kàku ma nunuu, iyo yi ña kundaka ndo ra nuu ma Racha'nu Ndioo na ja'ii ra ra.” ²⁴ Tajan kī'vi ndio vi chāsoko vi uvi livi a uvi pichon, takua kà'an ma tutu Ndioo ña iyo yi ña jà'a yo.

²⁵ Takan kuu ta ma tiempu ikan chiyo iin ra'ii chūnani Simeón ma ñuu Jerusalén. Ta rakan ti iin ra ja'a jàka'nu Ndioo kuu ra, ta chīnuni ra. Ta juuni ndātu ra ma tiempu ña ni jakakú Ndioo ma ñivi ñuu Israel. Yakan va ma Tati Í Ndioo iyo yi chi'in Simeón, ²⁶ vati liva cha kātitu'un yi nuu ra ña na kùvi ra tuva takà'an nde'e ji'na ra Cristu, ra ni tachi ma Racha'nu ña ni kichi. ²⁷ Takan kuu tajan chāa ma Simeón tichi veñu'u ka'nu ikan jà'a ma Tati Í Ndioo. Ta nde'e ra ma raveli Jesuu chi'in ma'á ra ta tatá ra ora sōkó vi ma kiti nuu Ndioo takua kati ma tutu Ndioo. ²⁸ Ta ora nde'e Simeón ma raveli, tajan kī'in ra ra sukun nda'a' ma ma'á ra ta chīso ra ra. Tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra ña jàka'nu ra Ndioo:

²⁹ Yo'o Racha'nu chito'i, vitin va cha kùu ku'vaun ña na kivi va'a yu'u, ra kùu musun,

ti cha jāchinun ma tu'un chā'un nui.

³⁰ Vati cha nde'i ma ra vāchi jakakú ndi.

³¹ Ta chi'in ra'ya, cha kīcha'un jàna'un nuu tandi'i ñivi iyo ñuñivi, ña vāchi jakakú ra na.

³² Yakan va ra'ya kuu ra iin ra vāchi jandondichin nuu ñivi yūvi judíu takua kuu iin ñu'ú ña jandondichin yi iti' chākunuu yo.

Ta juuni ma yo kuu ndian judíu, ni kindoo yo iin ñuu ka'nu jà'a ra ndia.

Takan kati ma Simeón cha'a' ma raveli.

³³ Takan kuu ta ora chīni ma tatá Jesuu chi'in ma ma'á ra, ta endee ku'a'an tati vi.

³⁴ Ta ora chīnu kà'an Simeón takan, tajan jà'ii ndio ra vi, ta te'en nāka'an ra chi'in Ndiya ma'á Jesuu:

—Yo'o Ndiya, ndicha va'a ti ma raveli se'un cha tāchi ra ña na ja'a ra iin tiñu ka'nu iti' nuu. Ta chi'in ma tiñu ni ja'a ra, kua'a' ñivi ni chīnuni yi, ta ni kakú na. Ta inga na tōve, ti ni xitakaa na ra, ta ni kanita'an na chi'in ra cha'a' ma ña tāchi Ndioo ña jàna'a ra. Yakan va ma ñivi ikan tōve ni kakú na, ³⁵ ta ma ña xe'e chānini na chi'in chinituni na vitin, ni koto tandi'i ñivi yi iti' nuu. Ta yo'o Ndiya, nduva'a

kuii nda'vi ni kuuniun cha'a' ña ni ta'an ra se'un ja'a na. —Takan kati Simeón chi'an.

³⁶ Ta juuni ma ikan ndaa iin ña nàni Ana, ñivi ra chūnani Aser. Ta tatá ña kùu ra nàni Fanuel. Ta yakan ti, iin ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùan, ta ya'aga cha cha'nuan ndia. Ta juuni ya'a yokoan ora chíyo ma iian, ta ucha kuiyani chíyoan chí'in ra. ³⁷ Ta vitin cha ya'a kumixiko kumi kuiya ña kindoo nda'vian. Ta endee tükuii jáña ña ña chàkunuan veñu'u ña kà'an ña chí'in Ndioo nduvi ta niñuu. Ta iyo ora ndita yu'an ña jáka'nuan Ndioo ndia. ³⁸ Takan kùu tajan ma Ana, cha jáyatian ña ma ora ikani, ta kicha'a ña jáka'nuan Ndioo cha'a' ra, ta kàtitu'an nuu ma ndian ñuu Jerusalén ti ni jakakú ra na.

Nuu kuànu'u ndiko na ñuu na ña nàni Nazaret

³⁹ Ta ora cha jáchinu vi já'a vi ndisaa ña kà'an ma tutu Ndioo, tajan kuànu'u ndiko vi ñuu vi Nazaret ña kàndii ñu'u' Galilea. ⁴⁰ Ta ma ravali kuàku'a'nu va'a ra, ta kuànde'e va'a ra, ta kua koto va'a ra. Ta ya'a chísi ra ña iyo ma ñamani Ndioo chí'in ra.

Ravali Jesuu ndaa ra tichi veñu'u ka'nu iyo ñuu Jerusalén

⁴¹ Takan kùu ta ma tatá Jesuu chí'in ma'á ra, ndisaa kuiya chà'an vi chàjaya'a vi viko pakua ma ñuu Jerusalén. ⁴² Ta ora chínu Jesuu uchi uvi kuiya ra, ndisaa vi chà'an ndiko vi ma viko pakua ndakan, takua takani já'a vi. ⁴³ Va ora yā'a ma kivi viko, tajan kēe ndiko vi kuànu'u vi ve'e vi, va nī cha'a vi kuenda ña kīndoo ma ravali Jesuu ma ñuu Jerusalén. ⁴⁴ Ta vikan chānini vi ña kuà'an ra chí'in inga ñivi vi iti' ve'e vi. Chākuu vi iin kivi ma ti iti' ta kicha'a ndio vi nānduku vi ra tañu ma ñivi vi, ña kuà'an chí'in vi, ⁴⁵ va töve ni nata'an vi ra. Yakan va chíkoni'i ndiko vi kuàanduku vi ra ma ñuu Jerusalén.

⁴⁶ Ta nda tichi uni kivi, tajan nāta'an vi ra ña nāndi ra tañu ma ndra matru jána'a tu'un Ndioo tichi veñu'u ka'nu ikan, ña chíni ra ña kà'an ndra, ta chikatu'un ra nuu ndra ndia. ⁴⁷ Ta ndisaa ma ndian chíni ña kà'an ra, ndava kuà'an anima na, ña ya'a iyo chinituni ra chí'in ma ña kà'an ra. ⁴⁸ Ta ora ndē'e ma tatá ra chí'in ma'á ra ra, ndava kuà'an tati vi, ta te'en nāka'an ma ma'á ra chí'in ra:

—Yo'o se'yu, ¿ta naja já'un te'en chí'in ndi? Ta yu'u chí'in tatáun, ndanikuni káchika ndi nānduku ndi ñūn, ta ya'a nākanini ndi cha'un —kātian.

⁴⁹ Tajan te'en nāka'an Jesuu chí'in vi:

—¿Ta naja nānduku ndo yu'u? ¿A tüvi chíto ndo ti iyo yi ña koi ve'e Racha'nu Tatái? —kāti ra.

⁵⁰ Va töve nī kutunini vi ma ña kà'an ra chí'in vi. ⁵¹ Yakan va chíkoni'i ndiko ra kuànu'u ra chí'in vi iti' ñuu Nazaret, ikan chíyo ra ña já'a ra ndisaa ma tiñu tachi vi nuu ra. Ta ma ma'á ra ndākiva'a ña ndisaa ña'a tichi anima ña.

⁵² Takan kùu ta Jesuu kuàku'a'nu va'a ra chí'in kuñu ra ta chí'in chinituni ra. Ta chísi ra ti iyo ñamani Ndioo chí'in ra, ta juuni iyo ñamani ma ñivi chí'in ra ndia.

3

Xuva ra jákunduta, chàkunuu ra tichi ku'u

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

¹ Kuiya cha'un kùu yi ña nda ora kicha'a Rey Tiberio César chà'nda ra tiñu ñuu ka'nu Roma. Ta ma kuiya ikan ti Ponciu Pilatu, kùu ma ra kuvieny chà'nda tiñu ñu'u' Judea. Ta ma Herode kùu ma ra chà'nda tiñu ñu'u' Galilea. Ta ma yani ra Lipe chà'nda tiñu ñu'u' Iturea chí'in ñu'u' Traconite, ta ndaa ra nàni Lisinia chà'nda ra tiñu ñu'u' Abilinia ma tiempu ikan ndia. ² Ta Anás chí'in Caifás, kùu ndra ma ndra sutu chà'nda tiñu. Takan kùu ta ma tiempu ikan, Ndioo nāka'an ra tichi ku'u chí'in Xuva, ra se'e Zacaría. ³ Takan kùu Xuva, yā'a ra te'en tikan kàndii yu'u yuta Jordán. Ta ikan kàtitu'un ra nuu ma ñivi na kunduta na ta chíkoni'i ndiko na chí'in Ndioo, ikan na janaa ra ma kuati na. ⁴ Tandí'i ña'a' kùu yi indukuni takua taa ma ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, ra chūnani Isaía. Ta yakan, ti te'en kà'an yi: Iin tati kánachaa yi tichi ku'u ta te'en kà'an yi:

“Na jandova'a ndo iti' ni kichi ma Racha'nu,

ta na nuna ndo iin iti' ndaa kuenda ra.

⁵ Ta tandí'i nuu iyo ndu'va, na ndutu yi,

ta tandí'i nuu iyo yuku na kekoyo yi,

ikan na ndonndaa nuu iyo xa'va,

vati tandí'i ma iti' yakua ni ndondoo yi.

Ta ni ndonndaa ma iti' tüvi ndaa ndia.

⁶ Vati tandí'i ñivi iyo ñuñivi ni nde'e na naja kua ni ja'a Ndioo

ña ni jakakú ra na nuu tundo'o", kati yi.

⁷ Takan kùu ta ora chàkoyo ndio ma ñivi nuu ma Xuva ña, na jákunduta ra na, tajan te'en nāka'an ra chí'in na:

—Ndyo'o ndian jánda'viña'a takua já'a ma koo ora kùuni ri ndava ri yo, ¿yo kà'an chí'in ndo ña ni kakú ndo nuu ma tundo'o ka'nu ña ni nde'e ndo iti' nuu?, kùuni ndo. ⁸ Va na yüvi takan kùu yi. Kua'an ndo, ta kuàjana'a ndo ndo nuu ma ñivi, ikan na ku'va na kuenda ti ndyo'o cha chíkoni'i ndiko ndo chí'in Ndioo, va koto nātu'un ndo juuni chí'in maa ndo ña ni kakú ndo cha'a' ña kùu ndo ndian kùu ñivi

ma racha'nu Abraham ni, jti yüvi yakani kùu yi! Vati ndicha ña kà'in chi'in ndo, ti Ndioo kùu jandaku ra yuu kàndoyo ikan, ña na kuu yi ndian kùu ñivi ma racha'nu Abraham. ⁹ Yakan va indukuni kùu yi takua kùu ma yutun tata ña töve chà'a chiti va'a, vati cha iyo tu'va iin hacha ña ni ta'nda run, ta ka'mio run. Takan ni ja'a Ndioo chi'in ma ñivi ña tüvi ja'a ña va'a. —Takan kàti Xuva.

¹⁰ Takan kùu tajan te'en chikatu'un ndio ma ñivi nuu ma Xuva:

—¿Ta nayi iyo yi ña ja'a ndi tuva takan? —kàti na chi'in ra.

¹¹ Ta te'en nàka'an ma Xuva chi'in na:

—Taku ndian iyo uvi chàku'un ja'ma, na jaya'a na iin chàku'un yi nuu ndian tüvi iyo ni'in yi nuu. Ta taku ndian iyo ña chàchi, na nata'vi na yi chi'in ndian tüvi iyo ña kachi.

¹² Takan kùu tajan jāyatin ndio iin ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ma kuvienü ñuu ka'nu Roma, ña ni jakunduta Xuva ndra. Tajan ndrakan te'en chikatu'un ndra nuu ma Xuva:

—Yo'o Matru, ¿ta ndyu'u, nayi iyo yi ña ja'a ndi kuenda ña na jana'a yi ña cha kesiin ndi ma iti' kini? —kàti ndra.

¹³ Tajan te'en nàka'an Xuva chi'in ndra:

—Na nàka'an ndo tiá xu'un' ña kua iyo yi ña naka'an ndo.

¹⁴ Takan kùu tajan te'en chikatu'un iin ndra jandaru ka'in ikan nuu Xuva ndia:

—Ta ndyu'u, ¿nayi iyo yi ña ja'a ndi ndia? —kàti ndra.

Ta te'en nàka'an Xuva chi'in ndra:

—Na nàmaa ndo ni'in nakuyi nuu ni'in ñivi, ta na jāyu'vi ndo na chi'in ma ña tisokuati ndo na cha'a' iin nakuyi ña tüvi ni ja'a na. Ta na sii kuuni ndo chi'in ma xu'un' ña kiya'vini ndo.

¹⁵ Takan kùu ta tava ma ñivi ndātu na nde'o nda ora ni kichaa ma ra kùu Cristu, yakan va chànini na ti Xuva kùu ma ra Cristu, kùuni na. ¹⁶ Va Xuva te'en nàka'an ra chi'in tandi'i ma ñivi ka'in ma ikan:

—Taku yu'u ndicha va'a ña jakundutai ndo chi'in takuini, va ni kichaa inga ra ña ni jakunduta ndo chi'in Tati Í Ndioo, ta chi'in ñu'ú. Ta rakan iyoga ndatu ra kua yu'u, ña ni korrea ndikun ndichan ra tüvi iyo yi ña ndachi yi. ¹⁷ Ta ni ja'a ra chi'in ma ñivi takua ja'a ndian ndati nduti. Vati ñivi va'a kùu na takua kùu ma chiti nduti, ta ma ndian töve chinuni kùu na takua kùu ma soo vu. Ta ra'ya ni tavani'i siin ra ma ndian töve chinuni ta ni ti'i ra na andaya' nuu tiin ñu'ú ña tüvi nda'va, va ma ñivi va'a ni taan va'a ra na. —Takan kàti Xuva chi'in na.

¹⁸ Yakan va chi'in tu'un i'ya, ta chi'in inga tuku tu'un jàna'a Xuva ma tu'un va'a

Ndioo nuu ma ñivi. ¹⁹ Takan kùu ta tiá iti' nuu nàka'an Xuva chi'in ra kùu rey Herode ña na vä'a ja'a ra ña ndaki'in ra ña nani Herodías ña kùu ñasi'i ma ra yani ra Lipe, kàti ra. Yakan va tandi'i yakan, ta ndisaa ma ña kini ja'a ra kätitu'un ra yi nuu ra. ²⁰ Takan kùu ta Herode vä'a kùuni ra ora nàka'an ra takan chi'in ra, yakan va kà'an ra chi'in ndra jandaru, na tiin ndra ma Xuva ta ti'i ndra ra vekaa, ta ki'vi ra.

Nuu kùnduta Jesuu

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Va juuni yanga takà'an ki'vi ma Xuva vekaa, ta jakunduta ra tandi'i ma ñivi, juuni jakunduta ra Jesuu ndia. Ta ora kà'an ra chi'in Ndioo, ta iin nünani ma andivi. ²² Tajan kōyo ma Tati Í Ndioo chata Jesuu, ña kaa yi takua kaa iin livi, tajan chini Jesuu iin tati ma Racha'nu Ndioo ña te'en kà'an yi chi'in ra nda iti' andivi:

—Yo'o kùu ma ra ya'a kùunj nde'i, ti ra se'e mai kùunj. Ta ya'a sii kùunj cha'a' yi.

Sivi ndian kùu ñivi Jesuu tatiempu

(Mt. 1:1-17)

²³ Jesuu, ra kàti ma ñivi ña kùu se'e Kusé iyo ra iin oko uchi kuiya ra ora kichaa ra ja'a ra tiñu Ndioo. Ta Kusé ti, se'e ra nani Eli kùu ra. ²⁴ Ta Eli kùu ra se'e ra nani Matat. Ta Matat kùu ra se'e ra nani Leví. Ta Leví kùu ra se'e ra nani Melquí. Ta Melquí kùu ra se'e ra nani Jana. Ta Jana kùu ra se'e ra nani Kusé. ²⁵ Ta Kusé kùu ra se'e ra nani Matatías. Ta Matatías, kùu ra se'e ra nani Amós. Ta Amós kùu ra se'e ra nani Nahúm. Ta Nahúm kùu ra se'e ra nani Esli. Ta Esli, kùu ra se'e ra nani Nagai.

²⁶ Ta Nagai, kùu ra se'e ra nani Maat. Ta Maat kùu ra se'e ra nani Matatías. Ta Matatías, kùu ra se'e ra nani Semei. Ta Semei, kùu ra se'e ra nani Kusé. ²⁷ Ta Kusé, kùu ra se'e ra nani Judá. ²⁷ Ta Judá, kùu ra se'e ra nani Joana. Ta Joana, kùu ra se'e ra nani Resa. Ta Resa, kùu ra se'e ra nani Zorobabel. Ta Zorobabel, kùu ra se'e ra nani Salatiel. Ta Salatiel, kùu ra se'e ra nani Neri. ²⁸ Ta Neri, kùu ra se'e ra nani Melquí. Ta Melquí, kùu ra se'e ra nani Adi. Ta Adi, kùu ra se'e ra nani Cosam. Ta Cosam, kùu ra se'e ra nani Elmodam. Ta Elmodam, kùu ra se'e ra nani Er. ²⁹ Ta Er, kùu ra se'e ra nani Josué. Ta Josué, kùu ra se'e ra nani Eliezer. Ta Eliezer, kùu ra se'e ra nani Jorim. Ta Jorim, kùu ra se'e ra nani Matat. ³⁰ Ta Matat, kùu ra se'e ra nani Leví. Ta Leví, kùu ra se'e ra nani Simeón. Ta Simeón, kùu ra se'e ra nani Judá. Ta Judá, kùu ra se'e ra nani Kusé. Ta Kusé, kùu ra se'e ra nani Jonán. Ta Jonán, kùu ra se'e ra nani Eliaquim. ³¹ Ta Eliaquim, kùu ra se'e ra nani Melea. Ta Melea, kùu ra se'e

ra nàni Mainán. Ta Mainán, kùu ra se'e ra nàni Matata. Ta Matata kùu ra se'e ra nàni Natán. ³² Ta Natán, kùu ra se'e ra nàni David. Ta David, kùu ra se'e ra nàni Isai. Ta Isai, kùu ra se'e ra nàni Obed. Ta Obed, kùu ra se'e ra nàni Booz. Ta Booz, kùu ra se'e ra nàni Sélah. Ta Sélah kùu ra se'e ra nàni Naasón. ³³ Ta Naasón, kùu ra se'e ra nàni Aminadab. Ta Aminadab, kùu ra se'e ra nàni Aram. Ta Aram, kùu ra se'e ra nàni Esrom. Ta Esrom, kùu ra se'e ra nàni Fares. Ta Fares, kùu ra se'e ra nàni Judá. ³⁴ Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni Jacob. Ta Jacob, kùu ra se'e ra nàni Isaac. Ta Isaac, kùu ra se'e ra nàni Abraham. Ta Abraham, kùu ra se'e ra nàni Taré. Ta Taré, kùu ra se'e ra nàni Nacor. ³⁵ Ta Nacor, kùu ra se'e ra nàni Serug. Ta Serug, kùu ra se'e ra nàni Ragau. Ta Ragau, kùu ra se'e ra nàni Peleg. Ta Peleg, kùu ra se'e ra nàni Heber. Ta Heber, kùu ra se'e ra nàni Sala. ³⁶ Ta Sala, kùu ra se'e ra nàni Cainán. Ta Cainán, kùu ra se'e ra nàni Arfaxad. Ta Arfaxad, kùu ra se'e ra nàni Sem. Ta Sem, kùu ra se'e ra nàni Noé. Ta Noé, kùu ra se'e ra nàni Lamec. ³⁷ Ta Lamec, kùu ra se'e ra nàni Matusalén. Ta Matusalén, kùu ra se'e ra nàni Enoc. Ta Enoc, kùu ra se'e ra nàni Jared. Ta Jared kùu ra se'e ra nàni Mahalaleel. Ta Mahalaleel kùu ra se'e ra nàni Cainán. ³⁸ Ta Cainán kùu ra se'e ra nàni Enós. Ta Enós, kùu ra se'e ra nàni Set. Ta Set, kùu ra se'e ra nàni Adán. Ta Adán kùu ra, ra se'e Racha'nu Ndioo.

4

Ki'in kui'na ku'va Jesuu
(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

¹ Ta takua ya'a iyo ma Tati Íi Ndioo chi'in Jesuu, ma ora cha ya'a kúnduta ra, tajan chikoni'i ndiko ra ma yu'u yuta Jordán, ta ma Tati Íi Ndioo chāka ndio yi ra na ku'un ra chi'in ra iti' tichi ku'u. ² Ta ma tichi ku'u ikan chiyo ra uvi xiko kivi. Ta ikan ki'in ma kui'na ku'va ra nde'o tu koyo ra tichi kuati. Takan kúu tajan ndisaa ma tiempu ña chiyo ra tichi ku'u, endee tüvi nī chachi ra, yakan va chāa ndio iin kivi ña chāñu soko ra. ³ Takan kúu tajan te'en nāka'an ndio ma kui'na chi'in Jesuu:

—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kúun, na jandakuun ma yuu kándii chiña paan —kāti ma kui'na.

⁴ Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma kui'na:

—“Yüvi uvaa paani chiniñu'u kachi ma ñivi, ti juuni tu'un yu'u Ndioo ndia”, takan kāti ma tutu Ndioo —kāti Jesuu chi'in ma kui'na.

⁵ Takan kúu tajan chāka ndio ma kui'na ma Jesuu ña na ku'un ra chi'in ra nda

siki iin yuku ña nduva'a kuii sukun. Ta nunuuni jāna'a ma kui'na tandi'i ñuu ñuñivi nuu chà'ndán' tiñu nuu ra. ⁶ Tajan te'en nāka'an ndio ma kui'na chi'in ra:

—Tandi'i ma ñuu ñuñivi ña ndè'un ninuu ndakan, mai kúu ma ra chà'nda tiñu ikan, ti mai nī'i yi. Va tuva kúuni, kúu ku'vai yi nuu nda ndian kúuni mai. ⁷ Yakan va tuva kunandi chitiun nui, ta jaka'nun yu'u, ta tandi'i ña ndè'un ninuu ndakan, ni ku'vai yi nuun. —Takan kāti ma kui'na chi'in Jesuu.

⁸ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma kui'na:

—Na kundachiyoun xijn, yo'o kui'na kini, ti ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Uvanuu Racha'nu Ndioo iyo yi ña jaka'nu yo, ta uvanuu Rakan iyo yi ña ja'a yo tiñu nuu.” —Takan kāti Jesuu chi'in ma kui'na.

⁹ Takan kúu tajan kēe ndio ma kui'na kuà'án' chi'in Jesuu iti' ñuu Jerusalén. Ta ikan ndāa ma kui'na chi'in Jesuu nda nuu sukun xini veñu'u ka'nu ndaa ikan. Ta te'en nāka'an ndioán' chi'in Jesuu:

—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo kúun, nda nde've na keun, ta koyoun nda ninuu ndakan, ¹⁰ ti ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: Ndioo ni tachi ra kua'a' tati ja'a tiñu nuu ra ña na jakuenda yi ñun,

¹¹ vati ni kani'i yi ñun chi'in nda'a' yi, koto kati'un yuu.

—Takan kāti ma kui'na chi'in Jesuu.

¹² Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma kui'na:

—Ma tutu Ndioo juuni te'en kà'an yi ndia: “Na ki'un ku'va ma Racha'nu Ndioo yo.” —Takan kāti Jesuu chi'in ma kui'na.

¹³ Takan kúu tajan jächika ndio ma kui'na ñá' nuu Jesuu kua'a' tiempu, ti tüvi nī kuu nani'án' inga tuku naja kua ki'án' ku'va Jesuu.

Jesuu, kicha'a ra ja'a ra tiñu Ndioo ñu'u' Galilea

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

¹⁴ Tajan chikoni'i ndiko Jesuu kuà'an ra iti' ñu'u' Galilea chi'in kua'a' ndatu ma Tati Íi Ndioo. Ta chitakuati tu'un cha'a' ra ninii ñuu kándii ikan. ¹⁵ Ta ikan kicha'a jāna'a Jesuu tu'un Ndioo nuu ñivi tichi ndisaa veñu'u kuati ña iyo ta'ii'in ñuu ikan. Yakan va tandi'i ma ñivi ikan jàka'nu na Jesuu, ora jāna'a ra tu'un Ndioo.

Jesuu, chàa ra ñuu Nazaret

(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

¹⁶ Ta ikan jan chāa ndio Jesuu ma ñuu Nazaret nuu chā'nu ra ora kúu ra ravali. Tajan ki'vi ndio ra ma tichi veñu'u ndian judíu iin kivi nindeo ma takua takani ja'a ra. Ta chūndaa ndio ra ña ni jākua'a' ra ma tutu Ndioo nuu ma ñivi ikan. ¹⁷ Ta ndiakan chā'a na ma tutu Ndioo taa racha'nu Isaiá,

ra ká'an chí'in tu'un yu'u Ndioo ña chíyo tatiempu nuu ra. Ta ora nūna ra yi, ta ikan nāta'an ra iin nuu kà'an yi te'en, ta jākua'a ra yi nuu na:

¹⁸ Taku yu'u, ti iyo ma Tati Íí Ndioo chí'in, vati cha já'íí yi yu'u, ña na katitu'in tu'un va'a Ndioo nuu ñivi nda'vi.

Ta juuni tachi yi yu'u ña na janda'i ma ndian ya'a nda'vi kuuni anima.

Ta na katitu'in naja kua kuu kakú ma ndian indii tichi vekaa já'a kuati, ta nda ma ndian kuaa ni janda'i na, ta kuu nande'e ndiko na.

Ta ni ja'i kuenda ndian nde'e tundo'o ña na kakú na.

¹⁹ Ta juuni chà'i kuenda nuu ñivi ña ni keta ma kivi va'a itá ití' nuu kuenda yo já'a ma Racha'nu.

²⁰ Takan kuu tajan chāsi ndio Jesuu ma tutu, ta chā'a ndio ra yi nuu ma ra jákuenda veñu'u, tajan chūnandi ndio ra. Ta tandi'i ma ñivi ka'iin ikan, endee tüvi nī jaña na ña nde'e na ra. ²¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in na:

—Juuni ma kivi i'ya ketai ña jáchinui ma tiñu kà'an ma tu'un Ndioo i'ya nuu ndo.

²² Takan kuu ta ndisaa na ndava kuà'an anima na ora chíini na ña ya'aga vii ma tu'un ká'an Jesuu. Tajan te'en kicha'a na chikatu'un na chí'in juuni maa na:

—¿A yuvi ra'ya kuu ra se'e Kusé? —kàti na.

²³ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in na:

—Taku ndyo'o ti te'en chànini ndo takua kà'an iin tu'un i'ya: "Yo'o ra kuu ndotoꝛ, na janda'un ñun chí'in juuni maun." Takua jánda'un ma ñivi ñuu Capernaum niku, yakan va iyo yi ña janda'un ma ñivi ñuu maun vitin. Takan kùuni ndo ka'an ndo —kàti Jesuu.

²⁴ Takan kuu ta Jesuu ti te'en nāka'an tuku ra chí'in na:

—Ndicha va'i ña kà'in chí'in ndo, ti nī'iin ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo töve kùuni ñivi ñuu maa ra nde'e na ra.

²⁵ Yakan va ndicha va'i ña kà'in, ti nduva'a kuii chíyo kua'a' ñivi ña'a kīndoo nda'vi ñuu Israel ma tiempu chíyo ma ra ká'an tu'un yu'u Ndioo ña nāni Elía. Ta juuni ma tiempu ikan, uni kuiya java kuu yi ña tüvi nī kuun ma savi, ta chíyo kua'a' tama' tandi'i ma ñu'u' ñuñivi ndia. ²⁶ Va Elía, töve nī kichi ra kuenda ña tīndee ra ñivi ña'a nda'vi iyo ñuu Israel, ti kichi ra ña kuenda ña tīndee ra iini ña'a nda'vi ña kichi ití' ñuu Sarepta, ña kändii yatin ñuu Sidón. ²⁷ Takan kuu ta ma tiempu chíyo ma ra ká'an tu'un yu'u Ndioo ña nāni Eliseu. Tiempu ikan, nduva'a kuii chíyo ndian ndiso kue'e ta'yu ma ñuu Israel, va

nī'iin ma ndian ndiso kue'e ikan tüvi nī nda'a. Uvanuu ra nāni Naamán ña kichi ití' ñu'u' Siria, jánda'a Eliseu. —Takan kàti Jesuu chí'in ma ñivi ikan.

²⁸ Takan kuu ta ora chíini ma ndian ka'iin veñu'u ña ká'an ra takan nduva'a kuii kúxaan na chí'in ra. ²⁹ Tajan ndeta ndio na, ta jákunu na Jesuu, ma ñuu ikan, ta chāndaka na ra iin tichi ku'u nuu iyo iin xa'va ña nduva'a kuii sukun yu'u ñuu ikan, ti tichi xa'va ikan, ni jake'ne na ra. ³⁰ Va Jesuu kākú ra tañu na, ta kuà'an ra.

(Mr: 1:21-28)

³¹ Takan kuu ta kēe ndio Jesuu kuà'an ra ití' ñuu Capernaum, ña kändii ñu'u' Galilea. Yakan va nani kivi nīndee na kuu yi, ña kēe ra kuà'an ra kuà'jana'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ndian judu' ikan. ³² Takan kuu ta ma ñivi ikan ndava kuà'an tati na ña nde'e na naja kua jána'a ra, vati kà'an ra yi chí'in tandi'i ndatu ra.

³³ Takan kuu ta ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ndiso tati xaan. Ta rakan ti te'en nāka'an nī'i ra ña kànachaa ra:

³⁴ —Yo'o Jesuu ra ñuu Nazaret, na jañaun ña ya'a ndikun ndi, ti ndyu'u cha chito ndi ña vāchiun vāchi jandi'un nuu ndi. Ta juuni chito ndi, ti yo'o kuu iin ra ya'a íí ña tachi Ndioo já'a tiñu nuu ra.

³⁵ Takan kuu tajan te'en nāka'an xaan Jesuu nuu ma tati xaan ikan:

—¡Taxiin koo yu'un, ta na keun tichi kuñu ra'ya! —kàti Jesuu chí'in yi.

Tajan jánduva ma tati xaan ikan ra, nuu nde'e ndisaa ñivi. Tajan kēe ndio yi ma tichi kuñu ra, va tüva nani ja'a yi chí'in ra.

³⁶ Takan kuu ta ndisaa na ya'aga yu'vi na, ta te'en kicha'a na nātu'un ta'an na:

—¿A ya'aga iyo ndatu ra chí'in ma tu'un kà'an ra, ña ndava nda tati ku'i'na já'a yi ña kà'an ra, ta kēe yi tichi kuñu ndian ku'vi já'a ra? —kàti na.

³⁷ Takan kuu ta ninii ñu'u' ikan chí'takuati tu'un Jesuu chí'in ma ña já'a ra.

Jesuu jánda'a ra ñaka'nu Simón Petu'
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸ Takan kuu tajan kēe Jesuu ma tichi veñu'u ñivi judú, ta kuà'an ra ve'e Simón Petu'. Ta ma ñaka'nu Simón Petu', ti ku'vian kándian já'a ka'ni ora chāa Jesuu. Tajan jānini ndio ma ñivi ikan Jesuu, na tīndee ra ña chí'in ma kue'e ndò'an. ³⁹ Takan kuu tajan chāa ndio Jesuu ma nuu kándian, ta chūndandee ra nuan. Tajan kēe ndio ma ka'ni ña, ta ndā'a ña. Ta juuni ma ora ikan ndeta ña ta kicha'a ña já'a ña ma ña kachi ndra.

Jesuu, jánda'a ra kua'a' ndian ku'vi
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰ Ora cha chīso nikandii, ma ora ikan tandi'i ma ndian iyo ndian ku'vi nuu, jà'a nda kue'e nikuuni, chāndaka na na nuu Jesuu. Ta ikan jündii ra nda'a' ra xini ta'ii'in na, ta ndā'a na jà'a ra. ⁴¹ Takan kuu ta tava yà'a kua'a' na, yakan va iyo ma ndian ndiso tati xaan ña te'en kà'an yi ora kée yi:

—jYo'o kùu ra Se'e Ndioo! —kàti yi.

Va Jesuu endee töve chà'a ra kà'an yi, ti ora kà'an yi takan nundaa kuxaan ra nuu yi, vati cha chito yi ti ra Cristu kùu ra.

Chàkunuu Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judiu

(Mr. 1:35-39)

⁴² Takan kuu ta ora tuvi inga kivi, tajan kée Jesuu ma ñuu ikan, ta kuà'an ra iin nuu taxiin nuu tüvi ñivi. Va vaji takan jà'a ra ninii nàta'an ma ñivi ra, tajan chāa ndio na ma nuu ndaa ra. Ta kicha'a na kà'an na chi'in ra na kü'un ra. ⁴³ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kүүga kindoi chi'in ndo nde've, ti juuni iyo yi ña ku'in kukatitu'in nuu ñivi inga ñuu, ikan na koto na naja kuu yi nuu chà'nda Ndioo tiñu. Vati tiñu ikan tachi Tatái yu'u.

⁴⁴ Takan kuu ta takan kuà'an Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nuu ñivi nani veñu'u ndian judiu iyo ñu'u' ñuu Judea.

5

Tiin kua'a' ndra tiaka' chi'in ndatu Jesuu

(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

¹ Takan kuu ta kēta iin kivi ña ndaa Jesuu ma yu'u lakuna nani Genesaret, nuu kùuni ma ñivi taso'o na ma tu'un Ndioo ña jàna'a Jesuu. Ta chākoyo kua'a' ñivi ña ndava tituta'an na ma nuu ndaa ra.

² Takan kuu tajan ndē'e Jesuu uvi ta'an varku ña ndaa ndrun yu'u lakuna. Ta ninduvi ta'an ndrun töva ñivi tichi ndrun, ti ma ndra xuña'a run ka'iin ndra yu'u ma lakuna nàkata ndra ma yu'va tiaka' ka'nu ndra. ³ Tajan ndāa ndio Jesuu tichi varku xuña'a ma ra nani Simón, ta nàka'an ra chi'in ra ña na jaku'un ra run tiá iti' tichi lakuna. Ta nda ndakan chūnandi ndio ra jàna'a ra nuu ma ñivi ka'iin yu'u lakuna.

⁴ Tajan ora chīnu jàna'a ra nuu ma ñivi, ta te'en nàka'an ndio ra chi'in Simón:

—Na kundaka ndo ma varku i'ya ku'un ndo kukiin ndo nuu kunu ma lakuna, ta kani ndo yu'va tiaka' ka'nu tichi ra' —kàti Jesuu chi'in ra.

⁵ Tajan te'en nàka'an Simón chi'in ra:

—Yo'o Matru, niñuu kuii chākunuu ndi kiin ndi, va tükuii nani ni'i ndi. Va tava maun kà'an ña na ku'un ndi, yakan va ni kukani ndi yi tuva takan —kàti Simón.

⁶ Takan kuu tajan kēe ndio ndra kuàkiin ndra, ta nduva'a kuii kua'a' ma tiaka' ni'i ndra ña nda ma yu'va tiaka' ndra kicha'a yi nakaa yi ma ora kicha'a ndra tāvani'i ndio ndra yi. ⁷ Tajan kāna nda'a' ndio ndra nuu ma ndra meru ndra, ndra kindoo chi'in inga varku, ña na ku'un ndra tūndee ndra ndra. Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra chi'in run. Ta ora chāa ndio ndra, ta tāvani'i ndio ndra ma yu'va tiaka' ikan chi'in kua'a' tiaka' ña ndava ni sa'vi ndrun, ti ya'a kua'a' ndri ni'i ndra. ⁸ Yakan va ora ndē'e Simón Petu' ña jà'a Jesuu chi'in ma ndatu ra, tajan chūnandi chiti ra nuu Jesuu, ta te'en nàka'an ra chi'in ra:

—jKundachiyo xijn yo'o Racha'nu, vati yu'u küi iin ra jà'a kuati! —kàti ra.

⁹ Takan ka'an Simón, ti ya'aga yū'vi ra chi'in ma ndra meru ra, vati kua'a' tiaka' tiin ndra ma ora tachi Jesuu ndra. ¹⁰ Ta nda ma Jandiau, ta Xuva, ndra se'e Zebedeu, ña kuu meru ma Simón, juuni yū'vi ndra ndia. Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in Simón:

—jNa yū'viun! Vati nda vitin, ta iti' nuu, ni jandakui ñun, ña na nani'un ñivi kuenda Ndioo, takua jà'un chi'in ma tiaka'. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹¹ Takan kuu ta ora jātu'va ndra varku ndra yu'u ma lakuna, tajan ndākiva'a ndra ndatiñu ndra tichi ndrun, ta tåndikun ndio ndra kuà'an ndra chata Jesuu.

Jesuu jànda'a ra iin ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹² Iin kivi yà'a Jesuu iin ñuu, ta ikan chāa iin raku'vi jà'a kue'e ta'yu nuu ndaa ra. Ta rakan ti ora ndē'e ra Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nàka'an ra chi'in ra ña chikan ra ñamani nuu ra ña na janda'a ra ra:

—jYo'o Racha'nu, chitoi ña iyo ndatun ta kuu janda'un yu'u tuva kùuniun! —Takan kàti ma raku'vi chi'in Jesuu.

¹³ Tajan jündii ndio Jesuu nda'a' ra xini ra, ta te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Juu, ndicha ña kùunĵ janda'i ñun —kàti Jesuu.

Tajan juuni ma ora ikan, ndā'a ma ra ndo'o kue'e ta'yu. ¹⁴ Takan kuu tajan te'en nàka'an ndio Jesuu ña chūndayu'u ra ra:

—Na kätitu'un nuu ni'iin na naja kua jà'un ña ndā'un. Ji'na kuii nuu sutu ña iyo ma veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, iyo yi ña jana'un ñun, ikan na koto ra ti cha ndā'un. Tajan na sokoun iin kiti nuu sutu kuenda Ndioo, ti takan kàti ma tutu Ndioo ña taa Moisés ña iyo yi ña ja'a yo, ikan na koto ñivi ña cha ndā'un —kàti Jesuu.

¹⁵ Yakan va tandi'i ña jà'a Jesuu, vi'a chitakuati yi tandi'i ñuu, ta vi'a kua'a' ma

ñivi kùti'vi nuu ndaa ra, ti iyo ndian kùuni na ña na janda'a ra na chi'in ma kue'e ndo'o na, ta iyo ndian chàta'ani taso'o na ma ña jàna'a ra ndia. ¹⁶ Tajan kée ndio Jesuu kuà'an ra iin tichi ku'u nuu tüvi ñivi, ña kuàka'an ra chi'in Ndioo.

Jesuu jànda'a ra iin ra kuyutun

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷ Kèta iin kivi ña ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi. Ta juuni ma ora ikan chàkuiin kua'a' ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ma ikan. Ta tandi'i ndrakan kichi ndra iti' ñuu Jerusalén chi'in ñuu kàndii ñu'u' Judea chi'in ñu'u' Galilea ndia. Takàn kùu ta iyo ndatu Ndioo chi'in Jesuu, vati chi'in ndatu ikan jànda'a ra ma ndian ku'vi. ¹⁸ Ta chanuu ña ndaa ra ikan, tajan chāa uvi uni ta'an ndra ña ndiso ndra, ra kuyutun chi'in ti'va. Ta ndrakan ti kùuni ndra ki'vi ndra chi'in ra ma tichi ve'e nuu ndaa Jesuu, kuenda ña kanindii ndra ra nuu ra. ¹⁹ Va ni kuu yi, ti ya'aga kua'a' ñivi ka'in ma yuve'e, yakan va ndāa ndra nduku iti' chata ma ve'e, ta tachiyo ndra ita'vi ma teja ña ka'in chata yi, ta chi'in ti'va ra jànuu ndio ndra ra tañu ñivi, tajan chāa ra nuu ndaa Jesuu. ²⁰ Takàn kùu ta ora ndē'e Jesuu ña ndicha kuii ña chìnuni ndra ma ña jà'a ra, tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kuyutun:

—Yo'o se'yu, vitin va cha jànai kuartiun.
—Takan kàti Jesuu chi'in ra.

²¹ Takàn kùu ta ora kà'an Jesuu takàn, tajan te'en kicha'a ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chànini ndra: “¿Nda ra kùu ra'ya ña kà'an ti'ini ra chata Ndioo? ¿A tüvi chito ra ña uvanuu Ndioo iyo, ta rakan kùu ma ra kùu janaa kuatio?” Takàn chànini ndra.

²² Tajan numini nàkuni Jesuu ma ña chànini ndra, ta te'en kicha'a ndio ra chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja chànini ndo takàn? ²³ ¿Nda va kùu ma ña ndetiñu tiaga ña ka'an yo chi'in ma ñivi?, kùuni ndo. ¿A tiaga ndetiñu kà'an yo ña: “Cha jànai kuatiun”, kua ña kà'an yo: “Ndeti, ta kakaun ku'un”?, kùuni ndo. ²⁴ Tatu tòve chinuni ndo ma ña kà'in, vitin ni jana'i nuu ndo ti ndicha ña ra Se'e ñivi tàchi Ndioo kù, vati juuni iyo ndatu ña jànai kuati ñivi iyo ñu'u' ñuñivi i'ya ndia —kàti Jesuu.

Tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in ma ra kuyutun:

—¿Chi'in yo'o kà'in ña na ndetaun, ta natuviun ti'vaun ta ku'un ve'un! —kàti Jesuu.

²⁵ Takàn kùu tajan juuni ma ora ikani, ndē'e ma ñivi ña ndēta ma ra kuyutun, ta nàtavi ra ti'va ra, ta endee jàka'nu ndio ra

Ndoo kuà'an ra ve'e ra. ²⁶ Ta ora ndē'e na ña takàn kùu, tajan tandi'i ndio na ndava kuà'an anima na, ta te'en kicha'a ndio na jàka'nu ndio na Ndioo ña ya'a yū'vi na chi'in ma tu'un i'ya:

—Kivi i'ya, va nduva'a kuii vii ña ndē'o —kàti na.

Jesuu kàna ra ra nàni Levi

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷ Takàn kùu ta ora yà'a ña kùu takàn, tajan kée ndiko Jesuu kuà'an ra, ta ikan ndē'e ra iin ra nàni Levi ña nàndi ra nàka'an ra xu'un' kuenda Roma. Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ra:

—¿Na'a, na ko'o chi'in! —kàti Jesuu.

²⁸ Ta juuni ma ora ikani, ndākoo ma Levi ndisaa tiñu jà'a ra, ta tàndikun ra kuà'an ra chata Jesuu. ²⁹ Takàn kùu ta ora yà'a yatin kivi, tajan jà'a Levi iin viko ka'nu ma nuu iyo ve'e ra kuenda Jesuu. Ta tañu ndian nàndi mesa chi'in Levi ta Jesuu, ka'in kua'a' ma ndra nàka'an xu'un' ña ndākata'an chi'in Levi. ³⁰ Va ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru, ndra jàkua'a tutu Ndioo, te'en kicha'a ndra kà'an ti'ini ndra chata ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu:

—¿Ta naja chàchi ndo ta chi'i ndo chi'in ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta chi'in ndian iyo kuati? —Takan kàti ndra chata ndra jàkua'a chi'in Jesuu.

³¹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma ndian iyo va'a, tüvi chiniñu'u na ma ndra ndotor, ti ndian ku'vini kùu ma ndian chiniñu'u yi. ³² Ta yu'u ti tüvi vachì kuenda ma ndian tüvi chiniñu'u yu'u, vati vachì kuenda ma ndian iyo kuati, ikan na ndakoo na kuati na, ta chikoni'i ndiko na chi'in Ndioo. Ndiakan kùu ma ndian chiniñu'u yu'u —kàti Jesuu.

Chikatu'un ndra nuu Jesuu, naja tüvi ndita yu'u ma ndra jàkua'a chi'in ra

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Tajan te'en nàka'an ndra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja ma ndra chàkunuu chata Xuva ra jàkunduta, ta chi'in ndra chàkunuu chata ndra fariseu, nduva'a jàndita yu'u ndra kuenda Ndioo ma ora kà'an ndra chi'in Ndioo? Va ma ndra jàkua'a chi'in, ¿ta naja endee chàchi ndra, ta chi'i ndra, ta tòve jàndita ndra yu'u ndra? —Takan kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁴ Ta te'en nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿A kùu jandita ndo yu'u ma ndian ka'in nuu iyo viko tànda'a ora juuni ndaaga ma ra tànda'a chi'in na?, kùuni ndo. Na kùu yi. ³⁵ Va ni chaa iin kivi ña ni tava ni'i na ma ra tànda'a, ta ora ni keta ma kivi ikan, tajan kùu jandita ndio na yu'u na. —Takan kàti Jesuu nuu ndra.

³⁶ Takan kũu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu ndra:

—Na kũu ka'nda yo ita'vi ma ja'ma chaa, ta nataa yo yi chi'in ja'ma cha'nu, ti tu ja'a yo takan, tajan ni jativio ma ja'ma chaa. Ta yũvi yakani kũu yi, ti ma pedazu ma ja'ma chaa na tũvi va'a kindoo yi chi'in ma ja'ma cha'nu ndia. ³⁷ Ta juuni na kũu taan yo vinu chaa tichi tia'a ñii cha'nu, ti ma vinu chaa, ni jaka'ndi ra ma tia'a ñii cha'nu, ta ma takuui vinu chaa tivi ra' chi'in ma tia'a ñii cha'nu ndia. ³⁸ Yakan va iyo yi ña taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii chaa, ta ninduvi yi kũu kumi yi yi. ³⁹ Ta ni'iin ma ndian chi'i ma vinu cha'nu, na kũuni na jaña na ña chi'i na ra', ta ko'o na ma vinu chaa, vati kà'an na ña va'aga chi'i ma vinu cha'nu. —Takan kàti Jesuu.

6

Ndra jàkua'a chi'in Jesuu kindaa ndra trigu ma kivi nindeo

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ Takan kũu ta iin kivi nindeo, chàkunuu Jesuu iin nuu kaa kua'a' trigu. Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra, kicha'a ndra kindaa ndra trigu, ta kũnda'a ndra vu, ta chàchi ndra ma chiti vu. ² Tajan te'en kicha'a chàkatu'un ma ndra fariseu nuu ndra:

—¿Ta naja ja'a ndo iin ña tũvi iyo yi ña ja'a ndo ma kivi nindeo? —kàti ndra.

³ Tajan te'en kicha'a nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿A tũvi chàku'uni ndo ña ja'a ma racha'nu David, ora va'aga chàñu soko ra chi'in ndra meru ra? ⁴ Ma racha'nu David ki'vi ra ma tichi veñu'u Ndioo, ta ki'in ra ma paan ii kuenda Ndioo, ta chàchi ra yi chi'in ndra meru ra, vaji ma paan ikan na kũu kachi nda ndian nikuuni yi, ti kuenda ma ndra sutuni kũu yi.

⁵ Yakan va kà'in chi'in ndo ña ma ra Se'e ñivi tàchi Ndioo, juuni iyo ndatu ra jin ma kivi nindeo kũu yi. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

Iin ra nda'a' ití

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Takan kũu ta inga kivi nindeo, ki'vi tuku Jesuu ma tichi veñu'u, ta ikan kicha'a tuku ra jàna'a ra nuu na. Ta juuni ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ití ma nda'a' chiyo kua'a'. ⁷ Ta ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chi'in ndra fariseu, ja'a ndra kuenda nde'o tu janda'a Jesuu ma ra nda'a' ití ma kivi nindeo, tajan kũu ni'i ndio ndra naja kua tisokuati ndra ra, kũuni ndra. ⁸ Va tava cha chito Jesuu naja kua chànini ndra, yakan va te'en nàka'an ra chi'in ma ra nda'a' ití:

—Ndetà, ta kundaun ma'ñu chiña —kàti Jesuu.

Tajan ndèta ndio ra, ta chũndaa ra ma'ñu ikan. ⁹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:

—Ni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo —kàti Jesuu chi'in ndra. —¿Nda ña kũu yi va'a ja'a yo ma kivi nindeo?, kũuni ndo. ¿A ja'a yo ña va'a a ña vä'a? ¿A tiá va'a ña jàkakú yo na a ndè'e nio ña kivi na? —kàti Jesuu.

¹⁰ Takan kũu tajan chàkonuu ra nde'e ra ma ndian ka'iin xiin ra, ta te'en nàka'an ndio ra chi'in ma ra kukue'è nda'a':

—¿Jànaakee nda'un! —kàti ra.

Tajan jànaakee ra nda'a' ra, ta ora ikani, nda'a' yi. ¹¹ Va inga ma ndra fariseu, nduva'a kuii kũxaaan ndra ña ja'a Jesuu takan. Tajan kicha'a ndra natu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra, ta kuu nani'i ndra naja kua tisokuati ndra Jesuu.

Jesuu kàchin ra ndi uchi uvi ndra kũu tatun ra

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Takan kũu ta iin ma kivi ikan, ndaa Jesuu iti' yuku ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. Ta ndakan niñuu kuii jàya'a ra chanikuaa ña kà'an ra chi'in Ndioo. ¹³ Ta ora kũndichin inga kivi, tajan kàna ra, ndra jàkua'a chi'in ra, ta kàchin ra ndi uchi uvi ta'an ndra ni kakuu chi'in ra. Ta ndrakan jàkunani ra ndra tatun. ¹⁴ Ta ndra'ya kũu ma ndra kàchin ra: Simón, ra jàkunani Jesuu, Petu', ta André, ra yani Simón, chi'in Jandiau, Xuva, Lipe, Tolo, ¹⁵ Mate, Tomá, chi'in Jandiau, ra se'e Alfeu. Simón, ra juuni kà'an na ña nani Zelote, ¹⁶ chi'in Juda, ra se'e Jandiau, ta Juda Iscariote, ra ni xikoña'a Jesuu tiá iti' nuu.

Jesuu jàna'a ra nuu kua'a' ñivi

(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Takan kũu tajan nũu ndio Jesuu ma yuku ikan chi'in ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ora keta ndio ra iin nuu ndaa, ta chũndaa ra chi'in ndra, ta chi'in kua'a' ma ñivi kichi inga ñuu ndia. Iyo ndian kichi tandi'i ñuu ña iyo ma ñu'u' Judea, ta iyo inga ndian kichi iti' ñuu Jerusalén. Ta iyo inga ndian kichi iti' yu'u tañu'u nuu kàndii ma ñuu Tiro, ta ñuu Sidón. Tandi'i ndiakan tãndikun na chata Jesuu, ti kũuni na taso'o na ña kà'an ra. Ta juuni kũuni na ña na janda'a ra na chi'in ma kue'e ndo'o na ndia. ¹⁸ Ta ma ndian nde'e tundo'o ja'a ma tati xaan, juuni nda'a na ja'a Jesuu. ¹⁹ Ta tandi'i ma ñivi kũuni na janani na nda'a' na ra, ti cha chito na ña ora kè'e na ra, ta nda'a na ja'a ma ndatu Ndioo ña iyo chi'in ra.

Jàna'a Jesuu nda ndian kũu ma ndian sii iyo yi ña kuuni, ta nda ndian töve

(Mt. 5:1-12)

²⁰ Tajan nde'e ndio Jesuu ma ndra jakua'a chi'in ra, ta te'en naka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra nda'vi, na sii kuuni ndo, vati kuenda maa ndo kuu ma nuu cha'nda Ndioo tiifu.

²¹ 'Ta juuni na sii kuuni ndyo'o ndian ndo'o tama' vitin, ti tia' iti' nuu ni keta iin kivi fia ni koo va'a ndo ti tiva ni nde'e ndo tama'.

'Ta na sii kuuni ndyo'o ndian kachaku vitin, ti tia' iti' nuu ni keta iin kivi fia ni kuaku ndo.

²² 'Ta juuni na sii kuuni ndo ora xaani fiivi nde'e na ndo, ta tavani'i siin na ndo, ta ora ka'an ti'ini na chata ndo, ta ora ka'an na fia yuvi ndian va'a kuu ndo, cha'a' fia chinuni ndo fia ka'an yu'u ra Se'e fiivi tachi Ndioo. ²³ Na nduva'a kuui sii kuuni ndo ma kivi ikan, ti ma iti' andivi nduva'a kua'a' ta'vi ni ni'i ndo, vati juuni takan jati'ini ma ndian kuu fiivi na ma ndra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na niku ndia.

²⁴ 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndian kuika, vati ma fia chisii ndo va'a yi, va kuenda nde'veni!

²⁵ 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndian chaniini ndo fia iyo va'a ndo, ti tukuii nayi kumani nuu ndo vitin!, kuumi ndo. Vati ni chaa iin kivi fia ni ndo'o ndo tama'.

'iNda'vi ta'an ndyo'o ma vitin, ti ni chaa iin kivi fia ni kuaku ndo ja'a fia ya'a nda'vi ni kuuni ndo!

²⁶ 'iNda'vi ta'an ndyo'o ora ni ka'an va'a ndisaa ma fiivi iyo fiu fiivi chata ndo, vati ma tatiempu juuni chiyo ma ndra ja'ani fia ka'an tu'un yu'u Ndioo, ta ma fiivi na fia chiyo taji'na, juuni jaka'nu na ndra, vaji ndra vatani kuu ndra ndia!

Na kuunio nde'o ma ndian xaani nde'e yo

(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ 'Va ndyo'o ndian chini fia ka'in, yu'u ka'in chi'in ndo fia, na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani nde'e ndo, ta ja'a ndo tiifu va'a kuenda na. ²⁸ Ta na ja'ii ndo ma ndian kanduva'a chata ndo, ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ndian ka'an ti'ini chata ndo. ²⁹ Ta tu iyo iin yo kani xa'nda iin chiyo cha'a' so'o ndo, na ku'va ndo inga chiyo yi na kani na ndia. Ta tu iyo iin yo namaa ma ja'ma isukun ndo, na jaya'a ndo nda ma kamixa nuu na ndia. ³⁰ Ta nda ndian nikuuni fia chikan iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi nuu na. Ta juuni tu iyo iin yo ki'in iin fia iyo nuu ndo, na ndakan ga ndo yi nuu na. ³¹ Na ja'a ndo chi'in ma inga na, ma naja kua kuumi ndo fia ja'a na chi'in ndo ndia.

³² 'Ta tu ndyo'o kuumi ndo nde'e ndo ma ndian kuumi nde'eni ndo, znda tiifu ka'nu

kuu ma fia ja'a ndo, tuva nda ma ndian iyo kuati, juuni ja'a na yi ndia? ³³ Ta tu ja'a ndo iin fia va'a kuenda ma ndian kuumi nde'eni ndo, znda tiifu ka'nu kuu ma fia ja'a ndo, tuva nda ma ndian iyo kuati ja'a na yi?, kuumi ndo. ³⁴ Ta tu jaya'a nuu iin nakuyi nuu na va tu chito ndo fia ni ku'va ndiko na yi nuu ndo, znda tiifu ka'nu kuu ma fia ja'a ndo, tuva nda ma ndian iyo kuati juuni takan cha'a' nuu na yi nuu ma fiivi na fia indukuni kuu takua kuu na, vati chito na fia ni ni'i ndiko na yi ndia?, kuumi ndo. ³⁵ Va ndyo'o iyo yi fia kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani nde'e ndo, ta ja'a ndo fia va'a kuenda na, ta ku'va nuu ndo ndatiifu ndo nuu na. Ta tui iyo yi fia kua ndo fia jachikoni'i ndiko na yi nuu ndo. Tu ja'a ndo takan, tajan ni ni'i ndo iin ya'vi ka'nu, ta ni kuu ndo ndian se'e ma Ndioo ka'nu, fia iyo nuu sukun. Vati rakan juuni ja'a ra fia va'a kuenda ndian kini, ta kuenda ma ndian tui jachi'in fia ka'an ra ndia. ³⁶ Yakan va na kunda'vini ndo fiivi, takua kunda'vini ma Racha'nu Tata yo yo.

Na tisokuati ndo inga ta'an ndo
(Mt. 7:1-5)

³⁷ 'Na ka'an ndaa ndo chata inga fiivi, ikan na tove ka'an ndaa Racha'nu Ndioo chata ndo. Ta na tisokuati ndo inga fiivi, ikan tove tisokuati Ndioo ndo ndia. Ta na jaka'nuni ndo kuati ma fiivi, ikan na jaka'nuni Ndioo kuati ndo ndia. ³⁸ Ta na ku'va ndo fia iyo nuu ndo nuu inga fiivi, ta Ndioo ni ku'va ra fia iyo nuu ra nuu ndo ndia. Vati kua tindee ndo ma fiivi, kua ikan ni tindee ma Ndioo ndo ndia. Ta takua ja'a ndo fia cha'a ndo fia chiniifu'u fiivi, juuni takan ni ku'va ra fia chiniifu'u ndo ndia. Va ma fia ni ku'va Ndioo nuu ndo nduva'a kuui va'a yi.

³⁹ Takan kuu ta ora chinu ka'an Jesuu takan, tajan te'en naka'an tuku ra iin ku'va nuu na:

—zA kuu jana'a iin ra kuaa' iti' ku'un inga ra kuaa' tuva ninduvi ta'an ndra kuaa'? zA tui ni kakuita ninduvi ndra tichi iin yavi kunu?', kuuni ndo. ⁴⁰ Yakan va ni'i ndian jakua'a chi'in iin matru, na kuu chaa na kuu na ndian ka'nuga kua maa ra. Kuu chaa na kuu na ma kua ikan, va ji'na iyo yi fia jachinu na ma fia kuumi ra, tajan kuu, kuu na takua kuu ra.

⁴¹ 'zTa naja ja'un kuenda ma iin kuati vali fia ja'a ma inga fiivi, ta tove ja'un kuenda fia iyo kuati ka'nugaun kua ndi-akan? ⁴² Ta tu tove cha'un kuenda ma kuati iyo juuni chi'in maun, zta naja ka'un chi'in inga fiivi te'en: "Yo'o yani, jaya'a fia na tavai ma kuati vali fia iyo chi'un"?, tuva takan. iNdyo'o ndian iyo uvi nuu!

Tüvi nda kuenda ma ña kà'un tuva juuni maun iyoga kuatiun ta tüvi chà'un kuenda. Yakan va na ja'a ji'naun kuenda ma kuati ña iyouun, ta takan kùu ja'un kuenda ma kuati vali ña ja'a inga ñivi ndia.

Ma yutun nàkoto yo ndrun cha'a' ma chiti chà'a ndrun

(Mt. 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Nì'iin ma yutun va'a, na kùu ku'va ndrun ma chiti ña tüvi va'a. Ta ni ma yutun ña tüvi va'a, na kùu ku'va ndrun ma chiti va'a ndia. ⁴⁴ Vati ta'i'iin ma yutun, nàkoto yo ndrun cha'a' ma chiti ña chà'a ndrun. Ta juuni na kùu ku'va iin yutun iñu ma chiti yutun higu. Ta ni ma iñu ndu'va na kùu ku'va yi chiti yutun ña nani uva ndia. ⁴⁵ Ta ma ra'ii va'a, kà'an ra tu'un va'a, ti ña va'a kùu ma ña iyo tichi anima ra. Ta ma ra kini, kà'an mamaa tu'un kini, ti ña kini kùu ma ña iyo tichi anima ra. Vati ma ña iyo tichi anima ra kùu yi ña va'a a ña kini chà'a yi kà'an ra yi iti' yu'u ra.

⁴⁶ Takan kùu tajan te'en chikatu'un tuku ma Jesuu nuu na:

—ZTa naja “Racha'nu, Racha'nu” kà'an ndo yu'u, ta töve ja'a ndo ma ña kà'in chi'in ndo? ⁴⁷ Nda ndian nikuuni ña tàndikun chatai, ta tàso'o na ña kà'in, ta ja'a na yi, ndiakun kùu na indukuni takua kùu ma ra ni jana'i nuu ndo vitin: ⁴⁸ ndiakun indukuni kùu na takua kùu iin ra laba'ni ña ja'a ve'e, ña ji'na chata kunu ra nuu ni ja'a ra yi, tajan ja'a ndio ra ma cha'a yi chata ma yuu. Ta ora kùun kua'a' savi, ta nduva'a kuii cha'nu ndio ma yuta, ta vaji chàñu ni'i ra ma cha'a ve'e, va töve ni nduva yi, ti va'a ja'a ra cha'a yi ma chata yuu. ⁴⁹ Va ma ndian chini ña kà'in, ta töve jàchi'in na yi, indukuni kùu na takua kùu ma ra laba'ni ña ja'a ra ve'e ra nuñu'uni, ña tüvi ni chata ra nuu ja'a ra cha'a yi. Tajan ora nduva'a kuii chà'nu ndio ma yuta, ta chàñu ni'i ra cha'a yi, ta endee ndi'i yi kékoyo ja'a ra'. —Takan kà'an Jesuu chi'in ma ñivi, ikan na ku'va na kuenda, ta jachi'in na ma ña kà'an ra.

7

Jànda'a Jesuu iin ra kùu musu ma jandaru ña kichi ñuu Roma

(Mt. 8:5-13; Jn. 4:43-54)

¹ Takan kùu ta ora chinu kà'an ra nuu ma ñivi, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ñuu Capernaum. ² Ta ma ñuu ikan, iyo iin ra capitán chà'nda tiñu nuu ndra jandaru ñuu Roma. Ta rakan ti, iyo iin ra kùu musu ra ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ña chani kuvi ra ja'a ña nduva'a ku'vi ra. ³ Tajan ora chi'to ndio ma ra capitán ña ja'a Jesuu, ta tàchi ra uvi uni ma ndracha'nu kuxini nuu

ñivi judíu, na ku'un ndra kundakan ndra ñamani nuu Jesuu, ña na kichi janda'a ra ma musu ra. ⁴ Tajan ora chāa ndio ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en kicha'a kà'an ndra chi'in ra ña jàniini ndra ra:

—Chikan ndi ñamani nuñ, ña na ku'un kutindeun ma ra capitán ñuu ndi, ti iin ra ya'a iñu'u kùu ra. ⁵ Vati ya'a kùuni ra nde'e ra yo chi'in tandi'i ñivi yo ña iyo ñuu yo. Ta juu ra ja'a ña kùva'a ma veñu'u ñuu ndi vitin —kàti ndra chi'in Jesuu.

⁶ Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ndra, va ora chani kuyatin ndra nuu ndaa ma ve'e ra, ta tàchi ndio ma capitán iin ndra meru ra, ña na kukatitu'un ndra te'en nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na kùxaun cha'a' ña tàchi ma capitán ndi, ña na kichi katitu'un ndi nuñ, ña na kù'un ma ve'e ra, vati tüvi iyo yi ña ki'viun, ni ma ve'e ra, ti iin ra nda'vini kùu ra. ⁷ Yakan va cha'a' yakan kùu yi, ña ni kuuni ra kichi maa ra ka'an ra chi'un, ti ndyu'uni tàchi ra ña na ka'an ndi chi'un ña na janda'un ma musu ra chi'in tu'un yu'uniun nda ma nuu ndaun nde'veni. ⁸ Vati rakan kùu ra capitán, ta juuni iyo iin ra chà'nda tiñu nuu ra, ta juuni iyo jandaru ra ña chà'nda ra tiñu nuu ndia. Yakan va tu ka'an ra chi'in iin ra chà'nda ra tiñu nuu, “kua'an”, ta ku'un ra. Ta ora kà'an ra chi'in inga ra, “na'a”, ta vachi ra. Ta ora tàchi ra ma ra musu ra ña na ja'a ra iin nakuyi, ta ja'a ra yi. —Takan kàti ma ndra meru ma ra capitán nuu Jesuu.

⁹ Ta ndava kuà'an anima Jesuu ora chini ra ña kà'an ndra takan, tajan chikonuu Jesuu nde'e ra ndian chàkunuu chata ra, ta te'en naka'an ra chi'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ni ma ñuu Israel takà'an nata'in iin ndian ya'a chinuni takua chinuni rakan —kàti Jesuu.

¹⁰ Ta ora kēe ndiko ma ndra meru ma capitán kuà'an ndra ve'e ra, ta nàta'an ndra ma ra kùu musu ña cha nda'a ra.

Jesuu jànataku ra iin ra se'e ña kīndoo nda'vi

¹¹ Ta ora yā'a ña kùu te'en, tajan kēe Jesuu kuà'an ra iin ñuu nani Naín, chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, ta chi'in inga kua'a' ñivi ña chàkunuu chi'in ra. ¹² Takun kùu ta ora cha kuyatin Jesuu ma yu'u ñuu, ta ikan nde'e ra ña kuàkuchi na iin ra chi'i. Ta rakan ti, iin ra se'e ña kīndonda'vi kùu ra. Ta uvanuu ra kùu ra ña kùu ra se'an. Ta nduva'a kua'a' ñivi iyo ma ñuu ikan kuà'an chi'an ndia. ¹³ Ta ora nde'e Jesuu ña, ta kùnda'vini ra ña, ta te'en naka'an ra chi'an:

—iNa kuàkun! —kàti ra chi'an.

¹⁴ Tajan chājayatin ndio ra ra nuu kuà'an ma ñunda'yu, ta kē'e ra ma chatun ikan. Ta chūndaa ndio ma ndra ndiso yi. Ta te'en nāka'an ndio ma Jesuu chí'in ma ra chí'i:

—Yo'o xaa, yu'u kà'an chí'un ña na nandotoun —kàti ra.

¹⁵ Tajan ma ora ikani nāndoto ndio ma ra chí'i, ta chūnandi ra, ta kicha'a ra kà'an ra. Tajan chā'a ndio Jesuu ra nuu ma ma'á ra. ¹⁶ Ta ora ndē'e na ña jā'a Jesuu, ta ndisaa na yū'vi na, ta te'en kicha'a ndio na kà'an na ña jàka'nu na Ndioo:

—Ndicha kuii, ña ra'ya kuu iin ra ya'a ka'nu ña kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo. Ta vitin cha kēta ra tañu yo.

Ta iyo inga ndian kà'an te'en ndia:

—Ndioo cha kichaa ra kuenda ña tindee ra ñivi ra —kàti na.

¹⁷ Takan kuu ta ninii ñu'u' Judea, ta inga tuku ñuu kuati ña kàndii yatini xiin yi chíto na ña jā'a Jesuu.

Xuva ra jākunduta, tachi ra ndra kuu tatin ra nuu Jesuu

(Mt. 11:2-19)

¹⁸ Ta numini chíto Xuva ra jākunduta ña jā'a Jesuu, vati ma ndra chākunuu chí'in ra kàtitu'un nuu ra. Tajan kàna ndio ra uvi ndra, ¹⁹ ta tachi ra ndra, ña na kundakatu'un ndra nuu Jesuu, nde'o tu ndicha ña juu ra kuu ma Cristu, ra iyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a iyo yi ña kuatu ndra inga ra, kàti Xuva chí'in ndra. ²⁰ Tajan ma ndra tachi Xuva, chājayatin ndra ndra nuu Jesuu, ta te'en chíkatu'un ndra nuu ra:

—Xuva ra jākunduta, tachi ra ndi, na kichi ndakatu'un ndi nuun, nde'o tu juun kuu ma ra Cristu ña iyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a iyo yi ña kuatu ndi inga ra, kàti Xuva chí'in ndi —kàti ndra.

²¹ Tajan juuni ma ora chíkatu'un ndra takan nuu Jesuu, nduva'a kuii kua'a' ñivi jānda'a ra chí'in tundo'o ndo'o na. Jānda'a ra ndian ku'vi ndiso tati xaan, ta juuni jānda'a ra kua'a' ndian kuaá ndia. ²² Takan kuu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in ma ndra jākua'a chí'in Xuva:

—Kua'an ndo, ta katitu'un ndo nuu Xuva ma ña ndē'e ndo, ta chíini ndo. Na kati ndo nuu ra ña ma ndian kuaá, kuu nānde'e na, ta ma ndian koxo kuu chika va'a na, ta juuni ndà'a ndian ndo'o kue'e ta'yu, ta nda ma ndian so'o, chíini na, ta ndian cha chí'i nātaku na, ta ma ndian nda'vi chíini na ma tu'un ña jāna'a naja kua ni jakakú Ndioo na. ²³ Ta juuni na sii kuuni ma ndian tōve jachiyo na na ma iti' kuà'in —kàti Jesuu chí'in ndra.

²⁴ Takan kuu ta ora kēe ndio ma ndra jākua'a chí'in Xuva kuà'an ndra, taján

te'en kicha'a ndio Jesuu kà'an ra cha'a' Xuva nuu ma ñivi:

—Yo chā'an ndo chānde'e ndo tichi ku'u ora chā'an ndo?, kùuni ndo. ¿A chānde'e ndo iin ra kàa takua kàa ma tuyoo, ña ora chākin n'i tati, ta ndüva yi?, kùuni ndo. ²⁵ Tu yūvi takan kuu yi, ¿yo chānde'e ndo tuva takan? ¿A chānde'e ndo iin ra ñu'u iin ja'ma va'a ña ya'a vii kàa?, kùuni ndo. Na yūvi takan kuu yi, ti ma ndian chāku'un ja'ma kàa takan, ta iyo kuika na, ndiakan iyo na ve'e ra kuu rey ta yūvi tichi ku'u. ²⁶ Yakan va, ¿nda ra kuu ma ra chānde'e ndo tuva takan? ¿A iin ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo kuu ra?, kùuni ndo. Juu ndicha kuii ña, rakan kuu iin ra ka'nuga kua inga ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo. ²⁷ Ta juu ma Xuva kuu ma ra ña te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a':

Yu'u, ni tachj iin ra jà'a tiñu nui iti' nuun, ikan na jandova'a ra ma itiun, kàti yi. ²⁸ Yakan va yu'u kà'in chí'in ndo, ti tañu ma ñivi iyo ñuñivi, takà'an keta iin ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo ña ka'nuga kua Xuva. Va taku ma ra iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, rakan ka'nuga ra kua Xuva, vaji ma ra nuu ndi'inia kuu ra —kàti Jesuu.

²⁹ Takan kuu ta ndisaa ma ñivi, ta chí'in ndra nāka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, ora chíini na ña kà'an Jesuu, ta kùtunini na ña Ndioo kuu ra iin ra ndaa. Ta ndiakan cha jāña na ña jākunduta Xuva na niku. ³⁰ Va ma ndra fariseu, chí'in ndra matru jākua'a tutu Ndioo, java jachiyo ndra ndra nuu ma ña kùuni Ndioo ña jà'a ndra, ta tōve nī cha'a ndra ña jākunduta ma Xuva ndra.

³¹ Ta te'en chíkatu'un Jesuu:

—Yo chí'in kuu jando indukui ma ñivi iyo ma tiempu i'ya? ¿A yo indukuni kàa takua kàa na?, kùuni ndo. ³² Kuu na indukuni kua ma ndiakuati, ña ora chūnandi na chita na nuu ya'vi, ta kànachaa na meru na chí'in tu'un i'ya: "Tivi ndi chí'in tuvulu nuu ndo, ta tüvi nī kuuni ndo tacha'a ndo, ta chíta ndi yaa nda'vi nuu ndo, ta tüvi nī kuuni ndo kuaku ndo."

³³ Takan kuu ndo, ta ora kichaa ndio Xuva ra jākunduta, ra tüvi chachi, ta tüvi chí'i vinu, ta kà'an ndio ndo ña ra ndiso tati xaan kuu ra. ³⁴ Ta ikan jan, kichi ndio ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ta rakan ti ra chachi, ta chí'i kuu ra. Ta cha'a yakan kuu yi ña kàti ndo ña iin ra jà'a kuati kuu ra, ta iin ra ya'a chāta'ani ko'o kuu ra, ta meru ra kuu ma ndian tivi xini chí'in ma ndian ña nāka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, kàti ndo. ³⁵ Va ma ndian cha chíto ki'vi iti' va'a, numini cha'a' yo kuenda ña chínituni Ndioo kuu ma ña iyo chí'in na —kàti Jesuu.

Chà'an Jesuu ve'e ra fariseu ña nàni Simón

³⁶ Tajan iin ra fariseu jainvitaa ra Jesuu ña na ku'un ra kukachi ra ve'e ra. Ta ora cha nàndi ra chàchi ra nuu mesa, ³⁷ ta iin ña tondo iyo ma ñuu ikan, ora chitoan ña Jesuu kuàkachi ra ve'e ma ra fariseu, juuni ma ora ikani kàvanda'a ña iin viru takuui xiko, ña ya'a ya'vi ndaa, ta kuà'an ña ve'e ma ra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta ora chāa ña ikan nuu ndaa Jesuu, ³⁸ ta ndaa ña chàkuan yatini nuu ndaa ra, ta kicha'a too ma takuui tinuan cha'a ra, tajan chūnandi chitian cha'a ra, ta kicha'a ndioan jànatian yi chi'in ixi xinian. Ta tūtuan yi, ta jākuti ndioan takuui xiko yi. ³⁹ Takān kūu ta ma ra fariseu, ra jainvitaa Jesuu, te'en kīcha'a ra chànini ra ña jà'a ña takan chi'in Jesuu: "Tuva ndicha ña ra kà'an tu'un Ndioo kùu ra, ζta naja tūvi chà'a ra kuenda ña ña tondo kùu ma ña kè'e ra?" Takān chànini ra. ⁴⁰ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ra fariseu:

—Yo'o Simón, iyo iin ña kùuni ka'in chi'un —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an ma ra fariseu:

—Yo'o Matru, ka'an yi nui tuva takan —kàti ra.

⁴¹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Chīyo uvi ra'ii, ndra tàvi xu'un' nuu iin ra chà'a nuu xu'un'. Iin ra tàvi xu'un' ña jàkanaa ra iin kuiya java, ta inga ra tàvi xu'un' ña jàkanaa ra uvi yoo. ⁴² Ta takua kùu ka'nda ndra kuenda nuu ma ra chā'a nuu xu'un' nuu ndra, yakan va jàka'nuni ra ndra cha'a' ma xu'un' tàvi ndra nuu ra. Ta vitin kùunĵ ña katitu'un nui, ζnda ra kùu ma ra kùuni ga ra nde'e ra cha'a' ma ña jà'a ra?, kùuniun.

⁴³ Tajan te'en nàka'an ndio Simón chi'in Jesuu:

—Yu'u chànini ti ma ra tàvi tiá xu'un' nuu ra, rakan kùu ma ra kùuniga ra nde'e ra —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ra:

—Ña ndicha kùu ma ña kà'un —kàti Jesuu chi'in ra.

⁴⁴ Tajan iin cha'ani nuu Jesuu ndē'e ra nuan, tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in Simón:

—ζA ndè'un ña ndaa i'ya? Nda che'e kī'vĵ tichi ve'un ta tūvi nī cha'un takuui ña nàkatai cha'i, ta ña ndaa i'ya ti nàkata ña cha'i chi'in takuui tinuan ta jànatian yi chi'in ixi xinian. ⁴⁵ Taku yo'o tūvi nī tutun yu'u ora kīchai ña kàña'i chi'un, va ña ndaa i'ya endee tūvi jàña ña ña tūtuan cha'i nda ora kīchai ve'un. ⁴⁶ Tūvi nī taun cete xinĵ ora kīchai, va ña ndaa i'ya, jākutian takuui xiko chata cha'i. ⁴⁷ Yakan va cha'a' ña'a, va kà'in chi'un ti vaji iyo

kua'a' kuatian, va jànaa Ndioo yi cha'a' ña kùunian nde'an ra, va ma ndian chànini ña tōve kua'a' kuati na, ta juuni tōve chà'a na ña janaa Ndioo ndisaa yi, ndiakan tōve kùuni va'a na nde'e na ra.

⁴⁸ Takān kūu tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ma ña'a:

—Cha nàa ma kuatiun vitin —kàti ra chi'an.

⁴⁹ Takān kūu ta inga ma ndra kàchachi ka'iin chi'in Jesuu te'en kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra:

—ζNda ra kùu ra'ya ña nda kuati ñivi kùu janaa ra? —kàti ndra.

⁵⁰ Takān kūu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in ma ña'a:

—Na ku'un va'un ve'un ti cha'a' ña chūnuniun, yakan va cha kākūn. —Takan kàti Jesuu chi'an.

8

Ñivi ña'a tindee Jesuu

¹ Takān kūu ta ora yā'a ña kùu takan, tajan kēe ndio Jesuu kuàkakunuu ra kua'a' ñuu chi'in kuariya ña kuàkatitu'un ra naja kua kaa nuu chà'nda Ndioo tiñu, chi'in ndi uchi uvi ndra tatun ra. ² Ta juuni kàcha'an uvi uni ñivi ña'a ña tàvani'i Jesuu tati xaan chi'in inga tuku kue'e ña ndo'o vi. Ta tañu ma ñivi ikan, kuà'an Ndiya, ña nàni Magdalena, ña tàvani'i Jesuu ucha tati xaan, ³ ta juuni ikan kuà'an Juana ñasi'i ra nàni Chuza, ra jà'a tiñu nuu Herode niku, ta Susana chi'in inga tuku ñivi ña'a ña tindee Jesuu chi'in ndatiñu ña iyo nuu vi ndia.

Iin ku'va ña jàkuuni Jesuu ka'an ra nuu ñivi chata iin ratàchi

(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴ Takān kūu ta nduva'a kuu kua'a' ñivi kīchi nani ñuu kùti'vi na nde'e na Jesuu. Ta ikan jan te'en kīcha'a ra kà'an ra iin ku'va nuu na:

⁵ —Iyo iin ratàchi. Ta rakan ti kēe ra kuàtachi ra chiti trigu. Ta ma nuu chōso ra yi iyo chiti kōyo tichi iti'. Ta chiti ikan chàñu na yi, tajan nūu ndio ma saa ta chàchi ndi'i ndri yi. ⁶ Ta inga ita'vi yi kàchita yi tañu yuu. Ta ora kàna yi ta ndi'i yi nàtii ti tūvi kàchin ma nuu ndaa yi. ⁷ Ta inga ita'vi ma chiti kàchita yi tañu iñu, ta ora kàna yi, jàvati ma iñu ndu'va nuu yi, yakan va nī kuu kua'nu yi ta chi'i yi. ⁸ Va inga ita'vi yi kàchita yi iin nuu va'a ñu'u' ta chiti ikan va chà'nu va'a yi ta nduva'a kuu kua'a' chiti chà'a yi.

Ndisaa yakan kàtiun Jesuu nuu na. Takān kūu tajan te'en nàka'an ni'i ra nuu ma ñivi inga cha'a':

—ĵMa ndian chini ña kà'in na taso'o na! —kàti ra.

Nuu jàkoto Jesuu ñivi nda cha'a' jàna'a ra ma ku'va nuu na

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Takan kùu tajan te'en chikatu'un ndio ma ndra tatun Jesuu nuu ra nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi. ¹⁰ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Nuu ndyo'o, chà'a Ndioo ña na koto ndo tu'un xe'e ña iyo chi'in ra nuu chà'nda ra tñu, va chi'in inga ñivi kà'in yi chi'in mamaa ku'vani, ikan vaji najaga nande'e na va tüvi ndichin nuu na, ta vaji najaga kuni na ma ña kà'in, va na kùu kutunini na yi —kàti Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu cha'a' ma ku'va ratàchi
(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio Jesuu nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi nuu ndra:

—Ma chiti ikan kùuni yi ka'an yi ña kùu yi takua kùu ma tu'un Ndioo. ¹² Ta ma chiti kôyo tichi iti', yakan kùuni yi ka'an yi ma ndian chini tu'un Ndioo. Ta ikan jan vâchi ndio ma ku'na ta jànaa ma tu'un Ndioo ña cha iyo anima na, ikan na töve chinuni na ta töve kâku na. ¹³ Ta ma chiti kôyo tañu yuu kùuni yi ka'an yi ña ma ndian chini tu'un kà'in ya'a sii kùuni na ora ni'i na yi. Ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña kôyo tañu yuu ña töve ni'i va'a yi nuu kunu ma yo'o yi jà'a ma yuu. Yakan va ndiakan chinuni na ma tu'un Ndioo tia tiempuni. Tajan keta ndio iin kivi ña na kündeega na jachi'in na ma ña kà'an yi, ta ndâkoo ndiko na yi. ¹⁴ Ta ma chiti kôyo tañu iñu, kùuni yi ka'an yi ña ndiakan kùu ma ndian chinuni tu'un Ndioo. Va kueeni kueeni jàña na ña chinuni na tiá cha'a' ma ndatiñu ña iyo ma ñuñivi i'ya, ta juuni ya'a chitu'un na cha'a' ma xu'un' ta naja kua kuu kakusii na chi'in ña töve va'a, ti kùuni na ndokuika na. Yakan va takan kùu ma chiti ikan, ti töve chã'a yi chiti jã'a ma ña vati. ¹⁵ Va ma chiti kôyo iin nuu ñu'u' va'a, kùuni yi kà'an yi ña ndiakan kùu ma ndian chinuni tu'un Ndioo chi'in ndisaa anima na, ta jâchi'in na ma ña kà'an yi. Yakan va ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña chã'a kua'a' va'a chiti, ta töve jâxiin na na ma iti' Ndioo.

Jesuu kà'an ra iin ku'va ña jàkuuni ra ka'an ra cha'a' ñu'ú kandil

(Mr. 4:21-25)

¹⁶ 'Ni'iin ñivi tüvi taa na ñu'ú kandil ta kasi na nuu yi chi'in iin kisi ñu'u' a kutaa xe'e na yi xuu iin chito, ti ndisaa ñivi kùta na yi iin nuu sukun, ikan na ndondichin nuu na ndian kuànde'e nuu iyo na. ¹⁷ Yakan va ni'iin nakuyi ña töve kindoo xe'e, ti ni keta yi nuu nuna, ta ni

chaa iin kivi ña ni koto kachin ndi'i na yi ndia.

¹⁸ 'Yakan va na taso'o va'a ndo ña kà'in chi'in ndo. Vati ndian iyo yi nuu, tiá kua'a' yi ni koo nuu na. Va ndian tükuii nakoo nuu, a ña chà'nini na koo nuu na, ni kindaa Ndioo yi —kàti Jesuu.

Chàa ma'a Jesuu chi'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra nuu jàna'a ra

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Takan kùu tajan chãa ma'a Jesuu chi'in ndra yani ra ta ñivi ta'an ra ma ve'e nuu ndaa ra jàna'a ra. Va takua ni kuu jayatin vi vi nuu ndaa ra, ti ya'a kua'a' ñivi ka'iin. ²⁰ Yakan va kà'an vi chi'in iin ra ndaa ma ikan, na kuka'an ra chi'in Jesuu. Tajan te'en chã'an ra chãka'an ra chi'in Jesuu:

—Nuke'e ndaa ma'un chi'in ndra yaniun ta ñivi ta'un ña nânduku vi ñun —kàti ra chi'in Jesuu.

²¹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu:

—Ma ndian chini tu'un Ndioo ta jâchi'in na ña kà'an yi, ndiakan kùu ma ma' chi'in ndra yanj ta ñivi ta'in —kàti Jesuu chi'in na.

Jàkutaxin Jesuu tati chi'in takuii lakuna
(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² Iin kivi ki'vi Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra tichi iin lancha. Ta ora cha ka'iin ndio ndra tichi run, tajan te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Na ko'o inga chiyo lakuna —kàti ra.

Tajan kée ndio ndra ku'àn ndra. ²³ Takan kùu ta ora cha kàcha'an ndio ndra nuu lakuna tajan tiin ndio ñuma'na Jesuu, ta kixi ra. Ta juuni ma ora ikan nduva'a kuu kôyo savi tati chata ndra nuu ma lakuna. Ta ikan jan kicha'a ndio ma takuii ki'vi ra tichi lancha ndra. Yakan va yu'vi ndra ti koto sa'vi run chi'in ndra. ²⁴ Takan kùu tajan jândakoo ndra Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—¡Matru! ¡Matru! Chani ka'a yo —kàti ndra chi'in ra.

Tajan ndâkoo ndio Jesuu ta ndôxaan ra nuu ma savi tati chi'in lakuna, tajan kùtaxin ndio yi. ²⁵ Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿Ta naja takà'an chinuni ndo ña yu'u kùu tindei ndo? —kàti ra chi'in ndra.

Takan kùu ta ndrakan ti ndava ku'àn anima ndra ña ya'a ndasii ndra. Tajan kicha'a ndra chikatu'un ta'an ndra chi'in juuni maa ndra:

—¿Nda ra kùu ra'ya ña nda savi tati chi'in lakuna jâchi'in ña kà'an ra? —kàti ndra.

*Iin ra ndiso tati xaan ñu'u' Gerasa**(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)*

²⁶ Takan kuu tajan kêtachiyu ndra inga chiyo yu'u lakuna, ta chāa ndra ñu'u' Gerasa ña kândii iti' nuu ñu'u' Galilea. ²⁷ Tajan ora nuu ndio Jesuu ma tichi lancha, ta ikan cha jāyatini iin ra ndiso tati xaan nuu Jesuu ña kēe ra ma tichi ñuu ikan. Ta rakan ti cha iyo kua'a' tiempu ña tüvi iyo ra iin tichi ve'e ta ni tüvi chàku'un ra ja'ma. Ta iyo ra kamajandu. ²⁸ Tajan chājayatin ndio ra ra nuu vachi Jesuu, ti cha nākoto ra ra, tajan iin nanda'yu ni'i ni ra, ta te'en nāka'an ra ora chūnandi chiti ra nuu Jesuu:

—iNa ki'viun chi'in, yo'o Jesuu ra Se'e Ndioo ra iyo nuu sukun! Ta juuni kà'in chi'un ña na jände'un tundo'o yu'u —kāti yi chi'in Jesuu.

²⁹ Takan kati yi chi'in Jesuu ti kati ra chi'in yi ña na kee yi tichi kuñu ra. Vati nduva'a kuii cha kua'a' kivi kuu yi ña iyo yi tichi kuñu ra, ta vaji chi'in karena chū'ni na nda'a' ra ta cha'a ra, ikan na kuu ku'un ra, kùuni na, va na kuu yi ti ndi'i yi chà'nda ra ta jà'a ndio yi ña na kunu ra ku'un ra tichi ku'u. ³⁰ Takan kuu, tajan te'en chikatu'un ndio Jesuu nuu ma ra ndiso tati xaan:

—¿Naja kuànanianun? —kāti ra.

Tajan te'en nāka'an yi:

—Nāni ndi Legion, vati kua'a' tati xaan kuu ndi ña iyo ndi tichi kuñu ra'ya —kāti yi.

³¹ Tajan chikan ndio yi ñamani nuu Jesuu ña na ja'a ra ñamani ña na tachi ra yi ñuñivi nuu iyo ndian ndii. ³² Takan kuu ta takua ka'lin kua'a' kini ña kachachi ndri yatini ma yuku ikan, tajan chikan ndio yi ñamani nuu Jesuu na ku'va ra ki'vi yi tichi kuñu ndri. Tajan kati ndio Jesuu ña va'a. ³³ Tajan kēe ndio ma tati xaan tichi kuñu ra, ta ki'vi yi tichi kuñu ma kini. Ta ndrikan kindakunu ndri kacha'an ndri ta kachita ndri iin xa'va ña iyo yu'u lakuna. Ta ikan kà'a ndri tichi ma takuii, ta chi'i ndri. ³⁴ Ta ma ndra kumi ma kini, yu'vi ndra ora nde'e ndra ña kuu takan, tajan kindakunu ndio ndra kuakatitu'un ndra nuu ma ñivi iyo ñuu chi'in ndian iyo kuariya. ³⁵ Takan kuu tajan kēe ndio ma ñivi chānde'e na ma ña tā'an ma kini. Ta ora chāa ndio na nuu ndaa Jesuu, ta ikan nde'e na ña nāndi ma ra ndiso tati xaan niku nduku iti' cha'a Jesuu ña isukun ra ja'ma. Yakan va nduva'a kuii yu'vi na ora nde'e na ra. ³⁶ Ta ma ndian nde'e ma ña kuu, ndiakan katiitu'un na naja kua ndā'a ma ra ndiso tati xaan nuu inga ñivi. ³⁷ Takan kuu ta tandi'i ma ñivi iyo ñu'u' Gerasa, kicha'a na jänini na Jesuu ña na kee ra ma ñu'u' ikan, vati ya'a yu'vi na ña

nde'e na ma ña jà'a ra. Yakan va ndaa ndio Jesuu ma tichi lancha ta kuà'an ra. ³⁸ Ta ma ra kēe ma tati xaan chikan ra ñamani nuu Jesuu, na ku'va ra ña ku'un ra chi'in ra. Va Jesuu tüvi nī cha'a ra ña ku'un ra chi'in ra. Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

³⁹ —Na ku'un ve'un, ta katitu'un ma ña jā'a Ndioo chi'un nuu ma ñiviun.

Takan kuu tajan kēe ndio ra kuà'an ra, ta katiitu'un ra nuu ma ñivi ñuu ndisaa ma ña jà'a Jesuu chi'in ra.

*Ña se'e Jairo, ta ña k'e'e ja'ma Jesuu**(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)*

⁴⁰ Takan kuu ta ora ndikoni'i ndiko Jesuu ma inga chiyo yu'u lakuna, ta maani cha ka'iin kua'a' ñivi ndātu na ra. Ti ndiakan ya'a chisii na ña vachi ra. ⁴¹ Ta juuni ma ora ikan, chāa iin ra nāni Jairo. Ta rakan ti iin ra kuu vika ma veñu'u ñivi judiu kuu ra. Tajan rakan chūnandi chiti ra cha'a Jesuu ña chikan ra ñamani nuu ra, ña na ku'un ra chi'in ra nuu iyo ve'e ra, ⁴² ti ikan kândii ñase'e ra ña uchi uvi kuiya, ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ti uvaa nuan kùan se'e ra, ña chani kuvian jà'a ma kue'e ndò'an.

Yakan va ora kēe Jesuu kuà'an ra chi'in ra, tajan nduva'a kua'a' ñivi tåndikun na chata ra ña ndava tituu ta'an na. ⁴³ Takan kuu ta tañu ma ñivi ikan, kuà'an iin ña cha iyo uchi uvi kuiya ña ku'vian jà'a niian. Ta yakan ti cha jānaa ña ndisaa xu'un' kùmian chi'in ma ndra jà'a tatan. Ta nī'iin ndra nī kuu janda'a ña. ⁴⁴ Takan kuu tajan ma ña'a i'ya chājayatian ña iti' chata Jesuu, ta kē'an ja'ma ra, ta juuni ma ora ikani chākuita ña ta'an ña nūi, ta ndā'a ña. ⁴⁵ Takan kuu tajan te'en kicha'a ndio Jesuu chikatu'un ra:

—¿Yo ke'e ja'mai? —kāti ra.

Ta kati na ti töve yo kē'e yi.

Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu ora nāka'an ma ñivi takan:

—Yo'o Matru, ¿a tüvi ndè'un ti ya'a kua'a' ñivi tituu ta'an kacha'an na xiun? ¿Ta chikatu'un gaun ña yo kē'e ñun? —kāti Petu'.

⁴⁶ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Iyo iin yo kē'e ja'mai ti chā'i kuenda ña kēe ndatui —kāti Jesuu.

⁴⁷ Tajan ora nde'an ña na kuu kundii xe'an nuu ra kùunian, tajan kicha'a ña ndayuan ta chāa ña chūnandi chitian cha'a ra. Tajan kicha'a ña kà'an ña nuu nde'e ndisaa ma ñivi nda cha'a' kuu yi ña kē'an ma ja'ma ra ta naja kua ndā'a ña jà'a yi ora kē'an ra. ⁴⁸ Takan kuu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o se'yu, cha kuu ku'un va'un ti cha ndā'un jà'a ma ña chūnuniun —kāti ra.

⁴⁹ Ta ni yakan takà'an chinu kà'an ra ora chāa iin ra tatun ña kichi ma ve'e Jairo, ña te'en kà'an ra chi'in ma ra vika veñu'u:

—Cha chi'í ma ñavali se'un, yakan va nda kuenda ña jàkenaun tiempu ma ra kuu matru. —Takan kàti ra chi'in ra.

⁵⁰ Va ora chīni Jesuu ma ña kà'an ma ra kuu tatun chi'in ma Jairo, tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kuu vika:

—¡Na yū'viun! Na chinuniun ma ña jà'í ta nde'un ti ndà'a ma ñase'un —kàti Jesuu chi'in ra.

⁵¹ Ta ora chāa Jesuu ve'e ma Jairo, ta kī'vi ra ma tichi ve'e nuu kàndii ma ñachi'í ta kī'vi ra chi'in Petu', Jandiau, Xuva, ta tatá ña ta ma'á ña ndia, ti tūvi nī cha'a ra ña kī'vi inga ñivi chi'in ra nuu kàndian. ⁵² Ta ora ndé'e ra ña tandi'i ma ñivi ka'iin ikan káchaku na ta nda'vi kúuni na. Takan kuu tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kuáku ndo ti ma ñavali i'ya tūvi nī chi'in ti kixinian kàndian —kàti Jesuu.

⁵³ Takan kuu ta ma ñivi ikan java kicha'a na chàkú ndaani na ña kà'an ra takan, ti ndisaa na cha chito na ti cha chi'an. ⁵⁴ Tajan tiin ndio Jesuu ma nda'a' ña, ta te'en nàka'an ni'í ra chi'an:

—¡Chi'un kà'in yo'o xi'í ña na ndetaun! —kàti Jesuu.

⁵⁵ Tajan ma ora ikani nàndoto ndikoan ta ndéta ña. Ta ikan jan kà'an ndio Jesuu ña na ku'va na ña kachian. ⁵⁶ Takan kuu ta ma tatá ña chi'in ma'á ña ndava yū'vi vi ña jà'a ra takan, tajan kicha'a kà'an ndio ra chi'in vi ña na kàtitu'un vi ma ña jà'a ra nuu ni'iin ñivi.

9

Tàchi Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra na kukatitu'un ndra tu'un va'a Ndioo
(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Iin kivi jàkuti'vi Jesuu ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ikan chā'a ra ndatu ra nuu ndra ña na janda'a ndra tandi'i ndian ndiso tati xaan chi'in tanuu kue'e ndo'o na. ² Takan kuu tajan tàchi ndio ra ndra ña na janda'a ndra ndian ku'vi ta kàtitu'un ndra nuu ma ñivi naja kua kaa nuu chà'nda Ndioo tiñu. ³ Ta ora juuni takāaga kee ndra ku'un ndra, ji'na te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—Na kúnaa ndo ni'iin nakuyi ma iti' ku'a'an ndo: ni itin, ni xu'un, ni ña kachi ndo, ni yutun vatun ndo, ta ni ja'ma ña kúsukun ndo. ⁴ Yakan va ora chaa ndo ve'e iin ñivi na kindoo ndo ikan nda kati keta ora ku'un ndo inga ñuu. ⁵ Tatu iyo iin ñuu ña töve jàchi'in na ña kà'an ndo, ta töve chà'a na ña kindoo ndo ve'e na, tiá va'a na kee ndo ma ve'e ikan ta jakisi ndo yuyaka ña ka'iin ndichan ndo, ikan na koto

na ti xaani Ndioo ndé'e ra na chà'a ña töve jàchi'in na ña kàtitu'un ndo —kàti Jesuu.

⁶ Takan kuu tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàjanda'a ndra ñivi nani kuariya ta kàtitu'un ndra naja kua kuu jakakú Ndioo na.

Nuu chi'í Xuva ra jàkunduta
(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Tajan chito ndio rey Herode tandi'i ña jà'a Jesuu. Yakan va ni töva chito ra nayi chānini ra jà'a ra vati iyo ndian kà'an ña Xuva, ra jàkunduta, nàtaku ndiko ra, ⁸ ta iyo inga ndian kà'an ña Elia ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na kuu ra, ta tuku na kà'an na ña cha nàtaku ndiko inga ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, kàti na. ⁹ Tajan te'en nàka'an ndio Herode:

—¿Nda ra kuu rakan ña kà'an na ña ya'a iyo ndatu ra, vati Xuva ra jàkunduta, mai tàchi ña na ka'nda ndra sukun ra? —chānini ra.

Yakan va Herode nànduku ra naja kua ja'a ra ta kuu nde'e ra Jesuu.

Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Takan kuu ta ora kēta kivi ña chāa ndiko ma ndra tatun Jesuu, ta ikan jan kàtitu'un ndra tandi'i ña jà'a ndra nuu ra. Tajan tāvani'i siin ndio Jesuu ndra ña na ku'un ndra chi'in ra iin ñuu nani Betsaida. ¹¹ Va ora chā'a ndio ma ñivi kuenda ña kàcha'an ndra, tajan tándikun ndio na kàcha'an na chata ndra, ta ikan jan ndàkimani ndiko ra na. Ta kicha'a ndio ra kàtitu'un ra nuu na naja kua kaa nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta jànda'a ra ma ndian ku'vi ndia.

¹² Takan kuu ta ora chani kuna'a tajan chājayatin ndio ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndra nuu ndaa ra. Ta ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Na jandutáun ma ñivi, ikan na ku'un na kunindee na ta kunanduku na ña kachi na iti' kuariya a iin tichi ku'u nuu iyo ñivi, vati i'ya tükuii na koo kacho —kàti ndra.

¹³ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Maa ndo na ku'va ndo ña kachi na —kàti ra.

Ta te'en nàka'an ndra nuu ra:

—¿Ta naja kua kuu ku'va ndi ma ña kachi na tuva u'un ta'ani paan indii, ta uvi tiaka' ni? —kàti ndra—. Kuu yi va tuva ndoun kuatun ndi nde've chi'in ma ñivi ta ku'un ndi kujata ndi ña kachi na —kàti ndra chi'in ra.

¹⁴ Takan kàti ndra vati iyo iin u'un mii ndra kuu ndra ña mamaa ndra'ii ni. Takan kuu tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na jakunandi ndo na kuenda uvi xiko uchi na —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁵ Yakan va kua ikan ja'a ndra ña chūnandi ndisaa na. ¹⁶ Tajan tiin ndio Jesuu ndi u'un paan ta uvi tiaka', ta nānde'e ra iti' andivi, ta chikan ra ta'vi Ndioo cha'a' yi, tajan chā'a ndio ra yi nuu ma ndra jakua'a chi'in ra na nata'vi ndra yi nuu na. ¹⁷ Takān kūu ña ndisaa na chāchi na nda kati chitu va'a tichi na, ta jakutua na uchi uvi ga tuka chi'in ma ña chākoso.

Kātitu'un kachin Petu' ti Jesuu kūu ra Cristu

(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

¹⁸ Iin kivi kēsiin Jesuu chi'in ndra jakua'a chi'in ra ña kuāka'an ra chi'in Ndioo. Ta ikan jan te'en kīcha'a chikatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Nda ra kūu yu'u kati ma ñivi?, kūuni ndo.

¹⁹ Tajan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Iyo ndian kà'an ña kūn Xuva ra jakunduta, ta iyo ndian kà'an ña kūn Elía, ra kà'an tu'un yu'u Ndioo taji'na, ta juuni iyo ndian kà'an ña kūn iin ndra kà'an tu'un yu'u Ndioo ña chiyo taji'na, ta iin ndrakan kūu ndra ña nātaku ndiko ndra kati na. —Takan kati ma ndra jakua'a chi'in Jesuu nuu ra.

²⁰ —Ta ndyo'o, ¿nda ra kūu yu'u?, kūuni ndo —kati Jesuu.

Ta te'en nāka'an ndio Petu' chi'in ra:

—Yo'o kūn ma ra Cristu ra tāchi Ndioo —kati ra.

Jesuu kātitu'un ra ña ni kuvi ra

(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)

²¹ Ta ikan jan kātitu'un Jesuu nuu ndra ña na kātitu'un ndra yi nuu ni'iin ñivi.

²² Tajan te'en kà'an ra:

—Taku yu'u ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, nduva'a kuui ni nde'e ra tundo'o, ti ni kati ma ndian cha'nu ña ra ja'a kuati kūu ra, chi'in ndra chà'nda tiñu nuu sutu, ta ma ndra matru jakua'a tutu Ndioo ndia. Ta ndrakan ni ka'ni ndra ra, va tichi uni kivi ni nātaku ndiko ra.

²³ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndisaa ma ndian ka'iin ikan:

—Tu iyo iin yo kūuni jakua'a chi'in, na jaña na ma ña chānini na ja'a na, ta na tandikun na chatai nani kivi chi'in kruu na, ikan na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o nuu kruu ndia. ²⁴ Ti ma ndian kūuni koo ñuñivi, tōve ni kakú na, va ma ndian kuvi cha'a' tu'un kà'in, ndiakan kūu ma ndian ni kakú ta ni koo na chi'in endeeni. ²⁵ Ta juuni tūvi nda kuenda yi tu iin ra'ii ni'i ra tandi'i ña iyo ñuñivi, ta ora kuvi ra, ni ku'un ra endeeni iti' andaya'. ²⁶ Ta tu iyo ndian kūkanuu na nde'e na yu'u ta chata tu'un kà'in, nda yu'u ra Se'e

ñivi tāchi Ndioo, ni kukanui nde'i ma ñivi ikan ora ni kichaa ndikoi. Ti ma ora ikan ni ndotachai ja'a ndatui chi'in ndatu ma Tatái ta chi'in ndatu tati va'a ja'a tiñu nuu Ndioo. ²⁷ Yakan va kūuni ña taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo vitin. Ndicha va'a ña kà'in ti iyo ndian ka'iin i'ya tūvi ni kuvi na nda kati nde'e ji'na na ña kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu —kati Jesuu.

Ndioo, sàma ra kua kàa Jesuu

(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Takān kūu ora ya'a una kivi ña kà'an Jesuu takan, tajan kēe ndio ra kuā'an ra iti' yuku chi'in Petu', Xuva ta Jandiau ña kuāka'an ra chi'in Ndioo. ²⁹ Tajan juuni ma ora kà'an ra chi'in Ndioo, jama ma kua kaa ma nuu ra chi'in ma ja'ma ra, ti ma ja'ma ra nduva'a kuui ndōkuichin yi ta ndōtacha yi. ³⁰ Tajan kēta uvi ta'an ndra ña nātu'un ndra chi'in ra. Ta ndrakan te'en nani ndra: iin ra nani Moisés ta inga ra nani Elía. ³¹ Ndrakan kūu ndra ña kavanuu iin ña nduva'a kuui tācha ndra. Ta ikan jan kīcha'a ndra kà'an ta'an ndra naja kua ni kuvi Jesuu ta ni nde'e ra tundo'o ma ñuu Jerusalén. ³² Ta vaji nduva'a kuui ni kusu Petu' chi'in ndra meru ra, va jādeeni ndra ma ñuma'na. Yakan va nde'e ndra ma ña tācha Jesuu chi'in ninduvi ma ndra ka'iin chi'in ra. ³³ Ta ora cha chūndachiyo Moisés chi'in Elía xiin Jesuu, tajan te'en nāka'an ndio Petu' chi'in ra:

—Matru, ya'aga va'a ña ka'iin yo i'ya. Na ja'a ndi uni ta'an lomara kuenda ndo: iin yi kūu kuendaun ta inga yi kuenda Moisés ta inga yi kuenda Elía. —Takan kà'an Petu' ti ni tūvi chito ra nayi kà'an ra ja'a ña ya'a yū'vi ra.

³⁴ Takān kūu ta ora juuni kà'an ra ndaa ra tajan nūu ndio iin vikonu'u ta kavanuu yi ma ndi uni ta'an ndra jakua'a chi'in Jesuu. Ta ora chā'a ndra kuenda ña indii ndra tichi ma vikonu'u, nduva'a kuui yū'vi ndra ja'a yi. ³⁵ Tajan ma tichi vikonu'u chīni ndra tati Racha'nu Ndioo ña kà'an yi te'en:

—Ra'ya kūu Se'i ña tāchi. ¡Na jachi'in ndo ña kà'an ra! —kati Ndioo chi'in ndra.

³⁶ Ta ora yā'a ña chini ndra ma tati ikan, tajan nde'e ndio ndra ña ma'iin nia Jesuu ndaa. Va ndrakan tūvi ni kātitu'un ndra ma ña nde'e ndra nuu ni'iin ñivi.

Jànda'a Jesuu iin ra ndiso tati xaan

(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Ta ora tuvi inga kivi, tajan vāchi nuu ndio Jesuu ma yuku chi'in ndi uni ta'an ndra jakua'a chi'in ra. Ta ma tichi iti' ikan nduva'a kuui kua'a' ñivi chāta'an nuu ndra nuu vāchi ndra. ³⁸ Tajan iin ma ra vāchi

tañu ma ñivi ikan, te'en nāka'an ni'i ra chi'in Jesuu:

—Matru, chikain ñamani nuñ ña na nde'un nayi jà'a chi'in ra se'i, ti uvanuuni ra ña kuu ra se'i. ³⁹ Vati iin tati xaan kuu yi ña tiin yi ra ta jà'a yi ña na nda'yu ra, ta chi'i i'i ra, ta kée xikiñu yu'u ra jà'a yi ta endee töve jãña numi yi ra. ⁴⁰ Ta nda che'e kã'in chi'in ma ndra jākua'a chi'un ña na tava ndra ma tati xaan ikan ra, va nī kuu ja'a ndra yi —kāti tatá ma rayoko chi'in Jesuu.

⁴¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ikan:

—iNdyo'o ñivi kini ña tüvi chìnuni! ¿A takã'an koto ndo ña töve ni koi endeeni chi'in ndo ña jà'a ndo takan? ¿A naja ga kivi kündeeni gai ma ña jà'a ndo?, kùuni ndo. iNandaka ma ra se'un nui! —kāti Jesuu chi'in ra.

⁴² Ta ora kūyatin ndio ra nuu ndaa Jesuu, tajan ikan jãnduva ndiko ma tati ikan ra, ta tiin ndiko yi ra. Ta Jesuu kã'an xaan ra chi'in tati xaan ikan, tajan kée ndio yi ra, ta ndã'a ra jà'a Jesuu. Ta ikan jan chã'a ndiko ra ra nuu ma ra kuu tatá ra. ⁴³ Takan kuu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, ndava kuà'an anima na ña ndè'e na ma ña jà'a Ndioo ka'nu.

Cha'a' uvi kätitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Ta ora juuni yanga ndè'e na ma ña jà'a Jesuu, tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

⁴⁴ —Na taso'o va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo: taku ra Se'e ñivi tãchi Ndioo ni tiin na ra, ta ni ku'va na ra nda'a' inga ñivi —kāti Jesuu.

⁴⁵ Takan kuu va ndrakan tüvi nī kutunini ndra ña kã'an ra, vati tüvi chà'a Ndioo ña na koto ndra tu'un ikan. Ta ndasii ndra ndakatuu'ndra naja kua kuu ni yi ka'an yi nuu Jesuu ndia.

Kätitu'un Jesuu nda ra kuu ma ra ka'nu ga

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Ta ikan jan kicha'a ndio ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kãnita'an yu'u ndra ña nda ra kuu ma ra ka'nuga nuu ndisaa ndra.

⁴⁷ Takan kuu ta ora chã'a Jesuu kuenda cha'a' ma ña chãnini ndra chi'in chinituni ndra, tajan tiin ndio ra iin ravali ta kũtaa ra ra iin chiyo xiin ra, ⁴⁸ tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Nda yo ki'in kuenda ravali i'ya cha'a' ña nakoto na yu'u, kùuni yi ka'an yi ña juuni ki'in na kuenda na yu'u ndia. Ta nda yo ki'in kuenda yu'u juuni ki'in na kuenda ma ra tãchi yu'u ndia. Yakan va tu iyo iin

yo kùuni ndoka'nuga, ji'na iyo yi ña kuu ra musu inga ñivi —kāti Jesuu chi'in ndra.

Ndian tüvi kùuni kuati chi'o juuni tindee na yo

(Mr. 9:38-40)

⁴⁹ Takan kuu tajan te'en nāka'an ndio Xuva chi'in Jesuu:

—Matru, nda che'e ndè'e ndi iin ra kuatavani'i tati xaan ndiso ma ñivi chi'in siviun, va tava töve chàkunuu ra chi'o, yakan va nī cha'a ga ndi ña jà'a ra yi —kāti Xuva.

⁵⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na vã'a jà'a ndo ña nī cha'a ndo jà'a ra yi ti ndian tüvi kùuni kuati chi'o, juuni iyo na kuenda yo ndia —kāti Jesuu.

Jesuu kũxään ra Jandiau ta Xuva

⁵¹ Takan kuu ta ora cha keta kivi ña nī ndaa Jesuu ku'un ra iti' andivi, ta chi'in ndisaa anima ra kée ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén takua chãnini ra niku.

⁵² Tajan tãchi ndio ra ma ndra kuu tatun ra na ku'un ndra iti' nuu ta kunanduku ndra nuu kusu ndra iin ñuu ña kãndii ñu'u' Samaria. ⁵³ Va ma ndian ñu'u' Samaria tüvi nī cha'a na ve'e nuu ndoo ndra kava ndra chi'in Jesuu, ti cha chã'a na kuenda ña kuà'an Jesuu iti' ñuu Jerusalén. ⁵⁴ Takan kuu ta ora ndè'e Jandiau chi'in Xuva ña jà'a na takan, tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kùuniun ña ka'an ndi chi'in Ndioo na jakoyo ra ñu'u' chata na, ikan na kayu ndi'i na ta kuvi na takua jà'a Elia taji'na? —kāti ndra.

⁵⁵ Tajan iin nde'e xaani Jesuu nuu ndra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ta ndyo'o, ¿a tüvi chito ndo ña chi'in ndatu kui'na kuu ma ña chàkuu ndo ña kã'an ndo takan? ⁵⁶ Vati taku yu'u ra Se'e ñivi tãchi Ndioo, töve vãchj kuenda ña jãni ñivi ti vãchj jakakui na —kāti ra.

Ta ora yã'a ña kã'an ra takan, tajan kée ndio ndra kuà'an ndra inga ñuu.

Ndian kùuni ku'un iti' kuà'an Jesuu

(Mt. 8:19-22)

⁵⁷ Takan kuu ta ora kãcha'an ndra ma tichi iti' ikan, ndè'e Jesuu iin ra chikatu'un te'en nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, kùunj ku'in chataun nda nikuuni nuu chãniniun ku'un —kāti ra.

⁵⁸ —Va'a, va ji'na kùunj katitu'in iin nakuyi nuñ —kāti Jesuu chi'in ra—. Taku ma yukuii iyo yavi nuu kixi ri ta nda saa iyo taka ri ndia, va yu'u ra Se'e ñivi tãchi Ndioo töve iyo iin nuu kusui —kāti Jesuu chi'in ra.

⁵⁹ Takan kũu tajan te'en nãka'an tuku ra chi'in inga ma ra ndaa ma ikan:

—jNa'a chatai! —kãti Jesuu chi'in ra.

Ta te'en nãka'an ndio ra:

—Yo'o Racha'nu, va'a va tuva ku'va ji'naun ña kukuchĩ ma tatái —kãti ra.

⁶⁰ Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na ku'vaun ña na kuchi ma ndian töve chinuni juuni ñivi maa na ndian cha chi'í, va yo'o na ku'un kukatitu'un naja kua kaa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ma ñivi —kãti Jesuu chi'in ra.

⁶¹ Takan kũu tajan te'en nãka'an inga tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu kũuni ku'in chataun va tu ku'va ji'naun ña kuka'in chi'in ñivi ma nuu iyo ve'i —kãti ra.

⁶² Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na jã'un yi, ti taku ma ndra tiin su'ma yutun yata, ta ndè'e ndra iti' chata ndra, töve nda kuenda ndra. Yakan va ma tu'un ikan te'en kũuni yi ka'an yi ña ma ndian kicha'a jã'a tiñu Ndioo, töve jã'a na yi chi'in ndisaa anima na, ti chàku'uni na ma ña jã'a na niku. Yakan va ndiakan na kũu ku'un na nuu chà'nda Ndioo tiñu. —Takan kãti Jesuu chi'in ra.

10

Jesuu tàva ra tiñu nuu uni xiko uchi ra

¹ Takan kũu tajan Jesuu kãchin ndiko ra inga uni xiko uchi ndra, ta ikan jan tãchi ra ndra, ta uvi ta uvi ndra ña na ku'un kuee ndra iti' nuu ra ña kukatitu'un ndra tu'un Ndioo ta ñuu ta ñuu nuu iyo yi ña ku'un ra.

² Tajan te'en nãka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndicha kuui ti vitin cha iyo kua'a ndian kũuni chinuni tu'un Ndioo, va töve kua'a' ndian kukatitu'un yi nuu na. Yakan va na ka'an ndo chi'in Ndioo na tachi ra kua'a' ndian kukatitu'un tu'un Ndioo nuu na. ³ Yakan va kua'an ndo, ti yu'u tàva tiñu nuu ndo ña na ku'un ndo tañu ñivi ña kũu na takua kũu lobo. Ti kua ikan tà'an mvechala iin tuxa'ini ora kũuni ma lobo kachi ri ndrĩ. ⁴ Ta na kũnda'a ndo yunu ni xu'un' ni inga ndichan ndo ndia. Ta tu keta ñivi nuu ndo ma tichi iti' na kũndaa ndo ka'an ndo chi'in na. ⁵ Ta tu chaa ndo ve'e iin ñivi, ji'na te'en iyo yi ña ka'an ndo chi'in na: "Na koo vii ndo ma ve'e i'ya", kãti ndo. ⁶ Ta tu ma ve'e ikan iyo ñivi va'a, ma ña va'a ka'an ndo ni kuu yi jã'a Ndioo, va tu töve, töve ni kuu yi. ⁷ Na kindoo ndo juuni ma ve'e ikan. Ta tu chà'a na ña kachi ndo ta kachi ndo. Ta tu chà'a na takuui ko'o ndo, ta ko'o ndo ra'. Vati ma ndian jãtiñu iyo yi ña ni'i

na ya'vi na cha'a' ma tiñu jã'a na. Ta na kãkunuu ndo tave'e tave'e na. ⁸ Yakan va ora chàa ndo iin ñuu ta ki'in na kuenda ndo, ta kachi ndo ndisaa ma ña chà'a na nuu ndo. ⁹ Ta na janda'a ndo ma ndian ku'vi iyo ñuu ikan chi'in tu'un i'ya: "Cha vãchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo", kãti ndo chi'in na. ¹⁰ Va tu chàa ndo iin ñuu, ta tüvi ki'in na kuenda ndo, na kee ndo iti' kai ta ka'an ndo te'en chi'in na: ¹¹ "Nda yuyaka ñuu ndo jã'a ña tiin cha'a ndi ta i'ya jãkisi ndi yi, ikan na koto ndo ti kuenda Ndioo kãchika ndi ta kũxaan ra nde'e ra ndo. Va kũuni ndi ña koto ndo ti cha vãchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo." Takan kãti ndo chi'in na. ¹² Yakan va kãtitu'in nuu ndo ti Ndioo ora ni keta ra ña jãndondaa ra kuati ñuñivi, nduva'a ga ni jande'e ra tundo'o ma ñivi ñuu ikan kua ma ñivi ñuu Sodoma, ti töve ni ki'in na kuenda ndo chi'in ma tu'un kã'an ndo —kãti Jesuu chi'in ndra.

Ñivi töve jãchi'in ña kã'an Jesuu ni nde'e na tundo'o

(Mt. 11:20-24)

¹³ Takan kũu tajan te'en nãka'an Jesuu chi'in ma ñivi ikan:

—jNda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Corazín chi'in ñivi ñuu Betsaida! Vati jã'i kua'a' ndatu ka'nu ñuu ndo ta töve ni jachi'in ndo ma ña kã'in. Ta tu takan jã'i yi kuenda ma ñivi ñuu Tiro ta ñuu Sidón niku, ta ndiakan numini ni ndakoo na ma kuati jã'a na ta ki'vi na ma iti' Ndioo niku. Ta juuni ni kuku'un na ja'ma tuun ta ni kuiin yuyaa xini na takua kũu ma costumbre ña jãna'a yi ña ya'a nda'vi kũuni na cha'a' ma kuati jã'a na. ¹⁴ Yakan va ora ni chaa tiempu ña ni jande'e Ndioo tundo'o ma ñivi, tiaga kua'a' tundo'o ni nde'e ndyo'o kua ma ñivi chíyo ñuu Tiro ta Sidón niku. ¹⁵ Ta kuenda ndyo'o ñivi iyo ñuu Capernaum, ¿a ni ndaa ndito ndo ku'un ndo iti' andivi?, kũuni ndo. Va na yüvi takan kũu yi ti ndisaa ndo ni ku'un ndo nuu ñu'u' ñuñivi nuu ni kuvi ndo iti' andaya'. ¹⁶ Yakan va ma ndian jãchi'in ña kã'an ndo juuni jãchi'in na ña kã'in, ta ma ndian tísokuati ndo juuni takan tísokuati na chatai ndia. Ta ma ndian tísokuati chatai juuni tísokuati na ma ra tãchi yu'u —kãti Jesuu chi'in na.

Kichaa ndiko ndi uni xiko uchi ndra

¹⁷ Takan kũu tajan nduva'a kuui chisii ma ndi uni xiko uchi ndra kichaa ndra nuu Jesuu, ña te'en kã'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, nda ma tati xaan jãchi'in yi ña kã'an ndi chi'in ma siviun —kãti ndra.

¹⁸ Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ndicha ña takan kũu yi vati nde'i ña iti' andivi kichi ma kui'na Satanaa ña koyo ra takua koyo iin tacha. ¹⁹ Yakan va yu'u chà'a ndatu nuu ndo ña na kuañu ndo chata koo tati ta chata tisu'ma, ta juuni kuenda ña na jandi'i ndo ma ndatu ma kui'na chi'in tandi'i nuu tati xaan, ikan tõe naja'a yi chi'in ndo. ²⁰ Va tüvi nuva ja'a ndo ña sii kũuni ndo cha'a ña jachi'in ma tati xaan ma ña kà'an ndo, vati na sii kũuni ndo cha'a ña cha tãa ma Racha'nu Ndioo sivi ndo ma nuu tutu ra ma iti' andivi, ti nda ndakan ni koo ndo chi'in ra endeeni —kati Jesuu.

Jesuu, ya'a chisii ra
(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Takan kũu ta ma ora ikani nduva'a kuii sii kũuni Jesuu, ja'a ma Tati Ii Ndioo. Yakan va te'en naka'an ndio ra chi'in Ndioo:

—Yo'o Tatá, ya'a jaka'nui ñun ti maun kũu ma ra chà'nda tiñu andivi, chi'in ñu'u' ñuñivi, vati ma tu'un xe'e ña iyo chi'un, tõe ni jana'un yi nuu ma ndian iyo chinituni ta nuu ma ndian chito ña kà'an, ti jana'un yi nuu ma ndian kũu takua kũu ma ndiakwati. Yakan va ndisaa yakan takan kũu yi, ta takan kũu cha'a ña ja'un yi.

²² Vati ma Tatái chà'a ra ndatu ra nuu ña na ka'ndai tiñu cha'a' tandi'i ma ña iyo ñuñivi i'ya. Yakan va ni'iin ñivi tõe nãkoto va'a na yu'u takua nãkoto ma Tatái yu'u, ta juuni tõe nãkoto na ma Tatái va yu'u nãkoto va'i ra. Ta kũu jana'i naja kãa ma Tatái nuu ma ñivi ña kũuni mai, ña na nakoto na ra —kati Jesuu.

²³ Takan kũu tajan te'en naka'an ndio ra chi'in ma ndra jakua'a chi'in ra:

—Na sii kuuni ndian kũu nde'e ña nde'e ndo. ²⁴ Vati yu'u kãtitu'in nuu ndo ti kua'a' ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chi'in ndra kũu Rey, kũuni ndra nde'e ndra ma ña nde'e ndo vitin, va ni kuu yi. Ta juuni kũuni ndra kuni ndra tu'un chini ndo va ni kuu yi ndia —kati Jesuu chi'in ndra.

Iin ku'va kà'an Jesuu cha'a' iin ra ñu'u' Samaria

²⁵ Iin matru jakua'a tutu Ndioo te'en chikatun' ra nuu Jesuu ña kũuni ra ki'in ra ku'va ra:

—Matru, zñayi iyo yi ña ja'i ta kũu ni'i nuu koi indeeni chi'in Ndioo? —kati ra.

²⁶ Tajan te'en naka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—¿Naja kua kà'an nuu ma tutu Ndioo ña jakua'un? —kati ra.

²⁷ Tajan te'en naka'an ndio ma matru ña jakua'a tu'un Ndioo chi'in Jesuu:

—Na kuuni yo nde'o ma Racha'nu Ndioo yo chi'in ndisaa anima yo ta chi'in ndisaa

ñandeo ta chi'in ndisaa chinitunio. Ta juuni na kuunio nde'o ma ndian kũu ta'an yo takua kũunio nde'o juuni maa yo —kati ra.

²⁸ Tajan te'en naka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ya'a ga va'a kã'un. Tu ja'un ndisaa yakan ni ni'un nuu koun indeeni chi'in Ndioo.

²⁹ Takan kũu ta tava kũuni ra jana'a ra nuu Jesuu ña iin ra ndaa kũu ra, kũuni ra, yakan va te'en naka'an ndiko ra chi'in ra:

—¿Ta nda ndian kũu ma ndian kũu ta'in tuva takan? —kati ra.

³⁰ Tajan te'en naka'an Jesuu chi'in ra chi'in iin ku'va:

—Iin ra judiu kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén ña kuà'an iti' ñuu Jericó. Ta ma tichi iti' ikan, keta ndra su'u nuu ra, ta nãmaa ndra xu'un' ra chi'in ndava nda ja'ma ra ndia. Tajan nduva'a kuii kãni ndra ra ña ndava chi'i nuu ra. Ta kãe ndio ndra kãcha'an ndra. ³¹ Takan kũu ta juuni ma ora ikan chika iin sutu kuà'an ra ma tichi iti' ikan ndia. Ta ora nde'e ra nuu kãndii ra, tajan chikonuuni ra ra ta kãe ndiko ra kuà'an ra iti' nuu. ³² Ta juuni nde'e iin ra jãtiñu veñu'u ra ndia. Ta rakan juuni chikonuu ra nde'e ra ra, ta kuà'an ndiko ra. ³³ Ta juuni ma ora ikan yã'a iin ra ñu'u' Samaria nuu kãndii ra, ta rakan ora nde'e ra ra, nduva'a kuii kũnda'vini ra ra. ³⁴ Tajan chãjayatin ndio ra ra nuu kãndii ra, ta kicha'a ra nãkata ra ma nuu takue'e ra chi'in cete ta vinu, kãva ra iin ja'ma ma nuu takue'e ra, tajan jãndaa ra ra chata burru jãna ra, ta kuà'an ra chi'in ra iin ve'e nuu ni nindee ra. ³⁵ Takan kũu ta ora tui inga kivi, tajan te'en naka'an ra chi'in ma ra xuve'e ma ora chà'a ra uvi ta'an xu'un' nuu ra: "Na kumiun ra'ya, ta tu janaun tiã xu'un' chi'in ra, ni tia'vi ndikoi nuun ora vãchi", kati ra. ³⁶ Yakan va ndi uni ma ndra nde'e nuu kãndii ra. ¿Nda ra kũu ma ra ta'an ra ña kũuni ga nde'e ra kũuniun? —kati Jesuu chi'in ma matru jakua'a tutu Ndioo.

³⁷ Tajan te'en naka'an ndio ma ra matru jakua'a tu'un Ndioo chi'in ra:

—Ma ra kũnda'vini, rakan kũu ma ra kũu ta'an ra —kati ra.

Tajan te'en naka'an tuku Jesuu chi'in ra: —i'Kua'an ta ja'un takua ja'a ra! —kati Jesuu chi'in ra.

Chaa Jesuu ve'e ña nani Mata ta Ndiya

³⁸ Takan kũu ta chika Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jakua'a chi'in ra nda kati chaa ra iin ñuu. Ta iin ña'a nani Mata iyo ikan, chãka ña ndra ve'an. ³⁹ Tajan ma Mata iyo iin ña ta'an ña ña nani Ndiya. Ta yakan chãa ña chũnandian nuu nãndi

Jesuu ña tàsò'an ña kà'an ra. ⁴⁰ Va tava ma Mata ya'a kùtañuan chi'in ma tiñu jà'a ña, yakan va cha jàyatian ña nuu nàndi Jesuu, ta te'en nàka'an ña chi'in ra:

—Ka'nu kooniun yo'o Racha'nu. ¿A tòve chà'un kuenda ña chiniñu'i ña tindee Ndiya yu'u ti ya'a iyo tiñu jà'i? Na ka'un chi'an na tindean yu'u, ti ya'a kutañui chi'in yi —kàtian chi'in Jesuu.

⁴¹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'an: —Yo'o Mata, ¿a ya'a nda'vi kùuniun ña nàkaniniun cha'a' yi takan? ⁴² Vati taku ñata'un Ndiya nàndian tàsò'an tu'un kà'in. Ta yakan va'a ga yi kua tandi'i ma tiñu jà'un. Yakan va ma ña jà'a ña, ni'iin ñivi kùu ga namaa na yi nuan —kàti Jesuu chi'an.

11

Jesuu jànda'a ra naja kua kà'an yo chi'in Ndioo

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ Iin ora ndaa Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo, tajan ma ora cha chinu kà'an ra, ta te'en chikatu'un ndio iin ra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, kùuni ndi ña jana'un nuu ndi naja kua ka'an ndi chi'in Ndioo takua jàna'a Xuva ra jàkunduta nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra —kàti ra.

² Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Ora kà'an ndo chi'in Ndioo, te'en iyo yi ña kà'an ndo:

Yo'o ra kùu Tatá ndi, ra iyo andivi, ma siviun ya'a ga í yi. Na kichi ma nuu chà'ndaun tiñu nuu ndi. Ta na ja'un takua kùuniun ma nuñu'u' ñuñivi takua jà'un yi ma andivi.

³ Ta na ku'vaun kua'a' ma paan ña chiniñu'u ndi ta'ii'in kivi.

⁴ Na jaka'nuniun ma kuati ndi, takua jàka'nuni ndi ma kuati jà'a kua'a' ñivi chata ndi.

Ta koto kù'vagaun ña titunini ndi ja'a ndi ma kuati ta na jakakun ndi nuu yi.

⁵ Takan kùu ta ora chinu kà'an Jesuu takan, tajan te'en nàka'an tuku ra chi'in ndra:

—Ta tu iin yo'o iyo iin ra nàkotoun, ta chāa iin ora ña ku'un kujakate'un yuve'e ra ora java ña nuu chanikuaa chi'in tu'un i'ya: "Yo'o xaa, na jaya'a nuun uni ta'an paan nui, ⁶ vati já chāa iin ra nàkotoi, ña kichi nuu chika ma ve'i, ta tükuii nayi ku'vai kachi ra." Takan kàtiun chi'in ra. ⁷ Va tu ma ra nàkotoun te'en nàka'an ra chi'un nda nuu kàndii ra ma tichi ve'e: "Na kà'an kuatigaun nui ti cha ndāsi yuve'i ta kixj kàndij nuu chito chi'in ndiakuati se'i. Yakan va na kùu ndetai ku'vai ni'iin

nakuyi nuun", kàti ra. ⁸ Va yu'u kàti, ti vaji kùuni ra ndakoo ra ña ku'va ra ni'iin nakuyi nuun cha'a' ña kùun ma ra nàkoto ra, iyo yi ña ja'a ra yi tuva ya'a kua'a' yu'un. Tajan ndēta ndio ra ta chā'a ra tandi'i ma ña chiniñu'un. ⁹ Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo: ña na ndakan ndo ña chiniñu'u ndo nuu Ndioo, ta ku'va ra yi nuu ndo. Ta tu nànduku ndo ra, ta nàta'an ndo ra. Ta tu jàkate'e ndo yuve'e ra, ta nuna ra yi nuu ndo. ¹⁰ Vati tu chikan ndo iin nakuyi, ni ni'i ndo yi, ta tu nànduku ndo iin nakuyi, ta nàta'an ndo yi, ta tu jàkate'e ndo yuve'e ra, ni nuna ra yi nuu ndo ndia.

¹¹ 'Yakan va tu iyo nda ndyo'o iyo se'e ndo, ta chikan na ña kachi na nuu ndo, ta, ¿a ku'va ndo yuu ña kachi na yunuu paan? ¿A ku'va ndo koo kachi na yunuu tiaka'?

¹² Ta juuni, ¿a ku'va ndo tisu'ma kachi na tuva chikan na ndivi nuu ndo?, kùuni ndo. ¿Na kùu ja'a ndo takan chi'in se'e ndo!

¹³ Ta tuva ndyo'o ndian iyo kuati chito ndo ku'va ndo ña va'a nuu ma se'e ndo, nda ma Racha'nu Tatá yo, ra iyo andivi kua'a' ga ña va'ani ja'a ra chi'in ndo, ta juuni kùu ku'va ra ña koo ma Tati Í Ra nuu nda ndian chikan yi nuu ra —kàti Jesuu chi'in ra.

Kàti ñivi ti chi'in ndatu kui'na jànda'a Jesuu ma ñivi ku'vi

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴ Iin kivi ndaa Jesuu jànda'a ra iin ra kindoo ñi'i jà'a ma tati xaan. Ta ora kēe yi jà'a Jesuu, ma ora ikani kicha'a ra kà'an ra. Ta ma ñivi ka'iin ikan ndava kuà'an anima na ña ndē'e na ña jà'a ra. ¹⁵ Ta iyo ndian kà'an ña ma kui'na Beelzebú ña chà'nda tiñu nuu tati xaan, yakán' kùán' ña chà'án' ndatuán' nuu ra'ya ña na tavani'i ra tati xaan ndiso ñivi, kàti na.

¹⁶ Ta iyo inga ndian chikan ña na ja'a ra iin ndatu chi'in sivi Ndioo, ra iyo andivi, ti nànduku na naja kua kùu tisokuati na ra. ¹⁷ Va tava cha chito Jesuu ti tòve va'a chànini na, yakan va te'en nàka'an ndio ra chi'in na:

—Tu kànita'an ñivi iyo iin ñuu juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na. Ta tu iyo ñivi iyo iin ve'eni ta kanita'an na juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu na chi'in nda ma ve'e na ndia. ¹⁸ Ta juuni kà'in ña tu kànita'an ñivi Satanaa chi'in juuni maa na, juuni ni ndi'i nuu na, vati na kùu kanita'an ma kui'na juuni chi'in ma ñivián'. Takan kàti chi'in ndo vati kàti ndo ña chi'in ndatu ma kui'na nani Beelzebú jànda'i ñivi ku'vi ña ndiso tati xaan. ¹⁹ Tu chànini ndo, ña chi'in ndatu Beelzebú tàvai ma tati xaan. Tajan juuni ma ndian tàva tati xaan ndiso ma ñivi ña iyo tañu ndo, juuni maa na ni tisokuati na ndo ti tüvi va'a chànini ndo. ²⁰ Vati tu yu'u tàvani'i tati xaan ndiso ñivi

chil'in ndatu Ndioo, yakan kùuni yi jana'va yi ña cha iyo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu chil'in ndo.

²¹ Taku iin ra'ii ña ya'a ga iyo ñandee, ña kùmi ra ve'e ra chil'in ña xaan, ma ña va'a ña ka'lin tichi ve'e ra töve nani ta'an yi. ²² Va tu chaa inga ra ña iyo ga ñandee, rakan ni janaa ra ra ta nāmaa ra ma ña xaan ña kùndeeni ra, ta kùu ndonuu ra nuu ma ña xuña'a ra, ta nata'vi ra yi nuu inga na. ²³ Vati ma ndian tüvi chàkunuu chí'jn, xaani na nde'e na yu'u, ta ndian tüvi tindee yu'u ña kätitu'un na tu'un Ndioo, ndiakana töve chà'a na ña koto ñivi ma tu'in.

Chikoni'i ndiko tati xaan tichi kuñu ñivi ta vi'a ga jànde'e yi tundo'o na
(Mt. 12:43-45)

²⁴ 'Ora kèe tati xaan tichi kuñu iin ñivi, ta chàkunuu yi nuu ñu'u' ití ña nànduku yi nuu koo yi. Va takua töve nàta'an yi nuu koo yi tajan te'en chànini ndio yi: "Na chikoni'i ndikoi tichi ve'e nuu kèi", kàti yi. ²⁵ Takan kùu ta ora chikoni'i ndiko ndio yi tichi kuñu na, ta ndé'e yi ña nduva'a kuui va'a kàa na takua kàa iin ve'e ma ora nàti'vi yi. ²⁶ Tajan kèe ndio yi kuà'an yi kuajati'vi ta'an yi inga ucha ma tati xaan ña iyoga ñandee. Tajan induku ki'vi ndio yi tichi kuñu na, ta vi'a jànde'e yi tundo'o na ma takua ndé'e na yi ma nunuu niku.

Ya'a ga chisii ñivi ti chito na ma ña ndaa

²⁷ Takan kùu ta ora juuni takà'an chinu kà'an Jesuu, tajan iin ña ndaa tañu ma ñivi ikan te'en nàka'an ni'an chí'in Jesuu:

—¡Ya'a ga sii kùu ma ña'a jàkaku ñun, ta jàkua'nu ñun! —kàtian.

²⁸ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chí'an: —¡Na siiga kùuni ma ndian chini ta jàchi'in na ña kà'an Ndioo! —kàti Jesuu chí'an.

Ndian jà'a kuati chikan na ña na ja'a Jesuu ndatu ra nuu na
(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹ Takan kùu ta ma ñivi tiaga kua'a' na kicha'a kùti'vi na nuu ndaa Jesuu, tajan te'en kicha'a kà'an ra chí'in na:

—Ma ñivi jà'a kuati iyo ñuñivi i'ya chikan na ña na ja'i iin ndatu nuu na. Va yu'u kàti ti tüva ga ni jana'a Ndioo ndatu nuu na, vati uvaa ma ndatu ña jà'a Jonás taji'na. Yakani kùu ma ña ni nde'e na. ³⁰ Vati takua Jonás, kùu ra iin seña kuenda ñivi ñuu Nínive ña chíyo taji'na, takua ikan ni kuu yu'u ra Se'e ñivi iin seña kuenda ñivi iyo tiempu i'ya ndia. ³¹ Vati ora ni chaa tiempu ña ni tiku'va Ndioo ma kuati jà'a ndisaa ñivi, juuni ni jaketa ra iin ña'a kùu reina ña chà'nda tiñu nuu

ñivi chíyo iti' xuu. Ta yakan kùu ma ña ni tachi Ndioo ña na tisokuatian ndo ora ni tiku'va ra kuati. Vati yakan kichian iin ñuu ya'a chika, tajan jàchi'an tu'un Ndioo ña kà'an Rey Salomón taji'na. Va vitin yu'u kùu iin ra ka'nu ga kua Rey Salomón. ³² Yakan va ma ñivi chíyo ñuu Nínive ni jaketa ndiko Ndioo na, tajan ni tachi ra na ña na tisokuati na ñivi iyo tiempu i'ya ora ni tiku'va ra kuati ñivi. Vati ma ñivi ñuu Nínive ndākoo na kuati jà'a na ta chikoni'i ndiko na iti' Ndioo ora kätitu'un Jonás tu'un Ndioo nuu na. Yakan va yu'u ra kätitu'un nuu ndo ka'nguai kua Jonás —kàti Jesuu.

Jesuu kätitu'un ra iin ku'va ña kà'an yi ña ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ñu'ú
(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³ 'Vati taku ma ndian tàa ñu'ú kandil ta tixe'e na yi a chàsi na iin nakuyi nuu yi, töve nda kuenda yi, vati iyo yi ña kutaa na yi iin nuu sukun, ikan na ndondichin nuu ma ndian ki'vi tichi ve'e na. ³⁴ Ti ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ma ñu'ú ña iyo tichi kuñu yo. Ta tu va'a iyo yi ma tichi tinuu yo, ni ndondichin iti' va'a ña kùuni Ndioo ña ku'un yo, vati töve iyo ña va'a ma tichi tinuu yo ni ndonaa nuu yo. ³⁵ Yakan va na ki'in yo kuenda nuu yo juuni chí'in maa yo, ndé'o tu ma ñu'ú iyo chí'o jàndondichin yi nuu yo a ndonaa nuu yo jà'a yi. ³⁶ Vati tu ndichin va'a nde'e ndo ta töve naa tichi tinuu ndo, ni nde'e kachin va'a ndo takua nde'e ñu'ú kandil ora jàndondichin yi iti' kuà'an yo —kàti Jesuu chí'in na.

Jesuu tisokuati ra ndra fariseu chí'in ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo
(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Takan kùu ta ikan jan jainvitaa iin ra fariseu Jesuu ña na ku'un ra kukachi ra chí'in ra nuu iyo ve'e ra. Ta ora chaa ndio Jesuu ma ve'e ra, tajan ki'vi ndio ra, ta chünandi ra yu'u mesa. ³⁸ Va ma ra fariseu kicha'a ra nàkanini ra ña naja töve ni nakata ji'na ra nda'a' ra, ta kachi ra takua iyo costumbre ma ndra fariseu. ³⁹ Takan kùu ta Jesuu tava numi nàkuni ra takua chànini ra, yakan va te'en nàka'an ndio ra chí'in ra:

—Taku ndyo'o ndra fariseu, chito va'a ndo tava ndo ña meku nuu ndatiñu ndo ora nàkata ndo yi, ta kuñu ndo ora chiti ndo ndia, va töve ndakuenda yi ti nàani ndo nàkata va'a ndo ma ña kini kindoo tichi anima ndo chí'in ma ña su'u ndo ndia. ⁴⁰ ¿Ta naja ya'a tondo xini ndo ña chànini ndo takan? ¿A tüvi chito ndo ti Ndioo kùu ma ra ña jätuvi tandi'i ña iyo yo, nda ma iti' chata kuñu yo ta nda ma iti' tichi yi

ndia? ⁴¹ Ta na tindee ndo ñivi chi'in ma ña iyo nuu ndo, ikan na nandoo anima ndo ta takan kindoo vii yi.

⁴² 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndra fariseu, ti vaji sökó ndo uchi porcientu ma xu'un' kuenda Ndioo, takua kùu ma ruda chi'in minutila ta inga tuku ma yuku tàchi ndo ndia, ta tüvi jà'a ndo ma ña ndaa kuenda ñivi takua kùuni Ndioo ña jà'a ndo, ti tüvi kùuni ndo nde'e ndo ra! Yakan va iyo yi ña ja'a ndo ninduvi yi takua kùuni Ndioo ña koo ndo.

⁴³ 'iNda'vi ta'an ndyo'o ndra fariseu! Ti kùuni ndo kunandi ndo ma tayu ka'nu ga ña iyo tichi veñu'u ñivi judiu, ta juuni chàta'ani ndo tu ya'a tiñu'u ma ñivi ndo ora chàkunuu ndo nuya'vi.

⁴⁴ 'iNda'vi ta'an ndo chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo! iVati ña va'a jà'a ndo kùuni ndo, va ma ñivi cha chà'a na kuenda ti ndra vata kùu ndo! Yakan va kùu ndo takua kùu ma nuu ña'ña ña iyo kamajandu, ti ma ñivi chànu na chata ndo ta tüvi chà'a ndo kuenda.

⁴⁵ Takán kùu tajan iin ma ra matru jàkua'a tutu Ndioo ndaa ikan te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, ma ña kà'un, kùuni yi ka'an yi ña kà'un chata ndi —kàti ra.

⁴⁶ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—iNda'vi ta'an ndyo'o ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo! Vati ni nde'e ndo tundo'o ti tàchi ndo ña na jachinu ñivi tiñu ya'a ndetiñu ña na kùndee na jà'a na. Ta na tòve kùuni ndo tindee ndo na chi'in yi ndia.

⁴⁷ 'iNda'vi ta'an ndo ndyo'o matru jàkua'a tutu Ndioo, ña jàva'a ndo nuu ña'ña nuu cha kùchi ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chiyo taji'na ndra chi'í jà'a juuni ma ñivi ndo! ⁴⁸ Ta chi'in ña jà'a ndo i'ya jàna'a ndo ti induku kùuni ndo chi'in ma ñivi ndo ña chiyo taji'na, ti chito ndo ña chà'ni ndra na ta juuni maa ndo jà'a ndo nuu ña'ña nuu kùchi ndra.

⁴⁹ Yakan va Ndioo te'en nàka'an ra chi'in ma chinituni ra: “Ni tachì ma ndra kùu tatuin chi'in ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ndo, va ma ñivi iyo tiempu i'ya iyo ndian ni ka'ni ndra ta iyo inga ndian ni jande'e ndra tundo'o.” ⁵⁰ Vati ma ndian iyo tiempu i'ya ni ndakan Ndioo kuenda nuu na cha'a' ña chà'ni na tandi'i ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chiyo nda ora jàtavi ra ñuñivi i'ya. ⁵¹ Ta juuni kà'an yi nuu ndo cha'a' ma nda tiempu chi'í Abel chi'in ma Zacaría, ra chà'ni na nuu jàka'nu na Ndioo yu'u nuu ndaa ma chito naá í ma tichi veñu'u. Yakan va ni ndakan ma Ndioo kuenda nuu

ma ñivi iyo vitin cha'a' ña jà'a ma ñivi na, ndian chiyo taji'na.

⁵² 'Nda'vi ta'an ndyo'o ndra matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, ti ni nde'e ndo tundo'o cha'a' ña chà'a ndo koto ma ñivi ikan ma tu'un Ndioo, ta ni maa ndo kùuni ndo ki'vi ndo ma iti' ra, ta ni tòve chà'a ndo ña ki'vi inga ñivi ña kùuni ki'vi na ndia.

⁵³ Takán kùu tajan ma ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo chi'in ma ndra fariseu nduva'a kuu kùxaan ndra ña kà'an Jesuu takan. Ta ikan jan kicha'a ndra chikatu'un ndra kua'a' nakuyi nuu ra, ⁵⁴ nde'o tu kà'an ra iin tu'un ña tüvi va'a, ta takan kùu ni'í ndra kua tisokuati ndra ra.

12

Kàti Jesuu ti na kùu ka'an yo tu'un vata (Mt. 10:26-27)

¹ Takán kùu tajan nduva'a kuu kua'a' mii ñivi kùti'vi nuu ndaa Jesuu ña ndava tituta'an na. Tajan te'en nàka'an ndio ra ji'na chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na ja'a va'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma tu'un ña jàna'a ma ndra fariseu, ti tòve jachinu ndra ma ña jàna'a ndra, ti ndra jànda'viña'a ñivini kùu ndra, takua kùu ma yuchan iya ña kuva'a ma paan. ² Vati na kùu tixe'o ña jà'a yo kua'a' kivi, ta ni ma ña indii xe'e nuu yo chaa iin kivi ña ni koto kachin tandi'i ma ñivi yi. ³ Yakan va tandi'i ma tu'un ña kà'an xe'e ndo, vitin ni koto tandi'i ma ñivi yi. Ta vaji chàsi va'a ndo yuve'e ndo ta kà'an xe'e ndo, juuni ni chaa iin kivi ña ni koto ñivi yi ndia —kàti Jesuu.

¿Nda yo iyo yi ña yu'vio nde'o? (Mt. 10:28-31)

⁴ Takán kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Taku ndyo'o ndian kùu amigui kàtitu'in nuu ndo ña tòve na ja'a ndo ña yù'vi ndo ma ndian chà'ni ma kuñu ndo, vati ora cha yà'a ña jà'a na takan, na tüva inga ña kùu ja'a na chi'in ndo. ⁵ Vitin ni katitu'in nuu ndo nda ra kùu ma ra iyo yi ña yu'vi ndo: na yu'vi ndo nde'e ndo ma Racha'nu Ndioo, ti rakan ora cha yà'a chà'ni ra ndo juuni iyo ndatu ra ña tachì ra ndo andaya' ndia. Yakan va rakan kùu ma ra iyo yi ña yu'vi ndo. ⁶ Ta juuni kùu jata yo u'un ta'an saa kuati chi'in uvi pesuni, ta vaji ndicha ña takan ndaa ndri, va Ndioo tüvi nàani ra ndri ti kùuni ra nde'e ra ndri. ⁷ Va taku ndyo'o ti nda ixi xini ndo cha kà'vi va'a Ndioo yi, yakan va na tüvi na ja'a ndo ña yù'vi ndo, ti Ndioo kùuniga ra nde'e ra ndo kua saa kuati ikan.

Na katitu'un yo ña chinuni yo tu'un Jesucristu nuu tandi'i ñivi

(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ 'Yakan va yu'u kàtj chi'in ndo ti tu kàtitu'un ndo ña chinuni ndo tu'un kà'in nuu kua'a' ñivi, nda yu'u ra kùu Se'e ñivi tãchi Ndioo ni katitu'in ña nàkotoi ndo nuu tati ña jàtiñu kuenda Ndioo ndia. ⁹ Va tu kàtitu'un ndo ña tõe nàkoto ndo yu'u nuu ma ñivi, nda yu'u ra kùu Se'e ñivi tãchi Ndioo, ni kukatitu'in nuu ma tati jàtiñu kuenda Ndioo ña tõe nàkotoi ndo ndia.

¹⁰ 'Vati taku Ndioo ni jaka'nuni ra kuati ndo vaji kà'an ti'ini ndo chata ra Se'e ñivi ña tãchi ra, va tu kàti'ini ndo chata ma Tati Í Ndioo, tõe ni jaka'nuni Ndioo ma kuati ndo. ¹¹ Ta ora tiin ñivi ndo ta kundaka na ndo tichi veñu'u a nuu iin ra kùu juez ña jàndondaa tiñu, a nuu ndra kùvetiñu, na tõe na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña naja kua kuu ka'an ndo cha'a' ndo, ¹² vati ma ora ni chaa ma ora ña ni ka'an ndo cha'a' ndo, maa ma Tati Í Ndioo, ni jana'a yi nuu ndo naja kua iyo yi ña ka'an ndo —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua iyo ma ndian kuika

¹³ Takan kùu tajan iin ra nda tañu ma ñivi ikan te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Matru, na ka'un chi'in ma ra yanj ña na nata'vi ra ma ndatiñu ndàkoo nditatá ndi chi'in —kàti ra.

¹⁴ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o xaa, ¿a chàniniun ña yu'u kùu ma juez ña iyo yi ña ka'in naja kua iyo yi ña nata'vi ndo ma ñu'u' ña kà'un takan? ¿Ta naja chikatu'un nui naja kua nata'vi ndo ma ndatiñu ndo? Yõe tiñu jà'i kùu yi —kàti Jesuu chi'in ra.

¹⁵ Tajan te'en nàka'an ndiko ra chi'in ma ñivi ikan:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ña kùuni ndo kukuika ndo, vati tõe nda ña kukuika yo tajan kùu koo va'a yo vaji tìvi kua'a' ndatiñu yo —kàti Jesuu.

¹⁶ Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu iin ku'va nuu na:

—Taji'na chiyo iin ra ya'a kuika, va keta iin kuiya ña nduva'a kuii kua'a' ndatiñu ra kée nuu ma ñu'u' ra. ¹⁷ Tajan te'en kicha'a ndio ra chànini ra: “¿Nayi iyo yi ña ja'a yo ña tìvi ni chata'an yaka ña tãan va'a yo ndatiñu yo?”, chànini ra. ¹⁸ Tajan te'en chànini ra: “An cha chito yo nayi iyo yi ña ja'a yo. Ni janatani yo ma yaka iyo vitin ta java'a ndiko yo inga ña ka'nu ga, ta ikan ndakiva'a yo tandi'i ndatiñu yo ña tavan'i yo ta ndisaa kuii inga tuku ma ndatiñu ña iyo nuu yo.” ¹⁹ Ta ora cha ja'a

yo yi, tajan te'en ni ka'an ndio yo chi'in juuni maa yo: “Yo'o xaa vitin cha iyo kua'a' ña kachiun kuenda kua'a' kuiya, yakan va na sii kuuniun ta nindeun ta kachiun ta ko'un vitin.” Takan kà'an ra juuni chi'in maa ra. ²⁰ Takan kùu tajan Ndioo te'en nàka'an ndio ra chi'in ra: “¿A ya'a tondo xiniun ña chàniniun takan? Yakan va yu'u kàtj chi'un ña juuni ma chanikuaa vitin ni kuvium, ta tandi'i ma ña tãan va'un na tõe chitoun yo kuenda ni kuu yi.” Takan kàti Ndioo chi'in ra. ²¹ Takan tã'an ma ndian ndakiva'a kua'a' ma ña kuika kuenda na, va taku kuenda Ndioo ndian nda'vini kùu na —kàti Jesuu.

Ndioo jàkuenda ra ma ndian chinuni tu'un ra

(Mt. 6:25-34)

²² Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra:

—Yu'u kàtj chi'in ndo ti tõe na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña kachi ndo ta ni cha'a' ja'ma chàku'un ndo. ²³ Vati ma kivi iyo ndo ña chà'a Ndioo nuu ndo, va'aga yi kua ma ña kachi ndo, ta ma kuñu ndo va'aga yi kua ma ja'ma chàku'un ndo. ²⁴ Na nde'e ndo takua iyo ma saa ña nani tikaka. Vati taku ndrikan tìvi tãchi ndri ta tìvi tavan'i ndri n'i'in nuu ma ndatiñu ndri, ta va'ani chà'a Ndioo ña kachi ndri vaji tõe ndakuenda ndri. Tu takan jà'a ra chi'in ma saa ikan tajan kùuni yi ka'an yi ña kua'a' ga ma ña va'a ni ja'a ra chi'in maa ndo. Ndyo'o iyo ga kuenda ndo kua saa ikan nde'e Ndioo. ²⁵ Na kùu nakanini ndo kua'a' nakuyi tuva ni kùu ja'a ndo ni ma ña valiga ña chànini ndo. ²⁶ Yakan va, ¿tu kùu ja'a ndo ma ña valiga ña chànini ndo, nda kuenda ña chànini ndo cha'a' kua'a' nakuyi tuva takan?

²⁷ 'Na nde'e ndo takua chà'nu ma ita vii ña kàa tichi ku'u. Vati ita ikan tìvi jàtiñu yi ta ni tìvi kùnu yi isa, ta va'ani vii ga kàa yi kua kàa ma ja'ma ña chàku'un ma Rey Salomón, ra ya'a ka'nu. ²⁸ Yakan va tu takan jàku'un Ndioo tanuu color ma ita kàa tichi ku'u vaji ni chaa iin kivi ña kàyu yi, va chi'in ndyo'o ndicha kuii ni ku'va ra ja'ma ni ku'un ndo. Yakan va, ¿ta naja tõe chinuni ndo ña tindee Ndioo ndo tuva takan? ²⁹ Yakan va na tìvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ña kachi ndo ta ña ko'o ndo. ³⁰ Vati cha'a' ndatiñu ikan kùu yi ña nàkanini ma ñivi iyo ñuñivi i'ya. Va taku ndyo'o na tìvi na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' yi, ti iyo iin Racha'nu ña kùu Tatá ndo ña chà'a ra ma ña chiniñu'u ndo. ³¹ Yakan va na manduku ndo naja kua kùu koo ndo chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu, tajan kuu ku'va ra tandi'i ma ña chiniñu'u ndo. —Takan kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni koo ña kuika ma ndian kùu ñivi ra iti' andivi
(Mt. 6:19-21)

³² Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Va ndyo'o ndian kùu mvechala jànai, na yü'vi ndo vaji tiani ndo, vati Ndioo yo cha chā'a ra ña na koo ndo chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu ti kùnda'vini ra ndo. ³³ Yakan va na xiko ndi'i ndo ma ndatiñu ña iyo nuu ndo, ta tìndee ndo ma ndian nda'vi, ikan na ni'i ndo ya'vi ndo ma iti' andivi. Ta na jändolochó ndo ma ña kuika ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, vati ndòcha'nu yi ta kùtikixin yi. Ta ma andivi ti na kùu ki'vi ma ndian su'u ta ni ma tikixin. ³⁴ Vati ma ña kuika ña kàya ndo ma iti' andivi a ma ñuñivi i'ya, ikan nuu kàya ndo yi kùu ma nuu indii anima ndo.

Nuu jàna'a Jesuu ña iyo yi ña yati koo yo ora ni kichi ra inga cha'a'

³⁵ 'Yakan va na koo tu'va ndo ora ni kichj inga cha'a'. ³⁶ Na koo tu'va ndo takua iyo ma ndian kùu musu ña ndātu na ma ra kùu chito'o na, nde'o nda ora ni kichaa ra ña kuà'an ra nuu iyo viko tanda'a, ta jakate'e ra yuve'e, ta numini nuna na yi nuu ra. ³⁷ Na sii kuuni ma ndra kùu musu ña ndātu va'a ndra, ra kùu chito'o ndra nde'o nda ora ni kichaa ra, ta nàta'an ra ndra ña ndito ndra. Yu'u cha chito va'i ti juuni ma ra kùu chito'o ndra ni ka'an ra chi'in ndra ña na kunandi ndra yu'u mesa, ta kuti'i ra ña kachi ndra. ³⁸ Yakan va na sii kuuni ma ndian kùu musu ña nàta'an ndito ma ndian kùu chito'o na na, vaji ora java ñuu a ora ni tuvi. ³⁹ Yakan va na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo, ti tu iin ma ra chito'o ma ve'e chà'a ra kuenda nda ora ni ki'vi ma ndra su'u ve'e ra, na kù'va ra ña ki'vi ndra ve'e ra, ta su'u ndra ndatiñu ra. ⁴⁰ Ta nda maa ndo iyo yi ña koo tu'va ndo ti töve chito ndo nda ora ni kichaa ndikoi yu'u ma ra Se'e ñivi tãchi Ndioo —kàti Jesuu.

Iyo musu va'a, ta iyo musu tüvi va'a
(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Takan kùu tajan te'en chikatu'un ndio Petu' nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kà'un ma tu'un i'ya kuenda ndyu'uni a kuenda ndisaa ñivi ndia? —kàti ra.

⁴² Tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu chi'in ra:

—¿Nda ra kùu ma musu ña ndàkoo ma chito'o ña jàtiñu va'a?, kùuni ndo, ¿a ma ra iyo tu'va chi'in ma tiñu jà'a ña chà'a ra ña kachi ma ndian kùu ñivi ma ra kùu chito'o ra?, kùuni ndo. ⁴³ Na sii kuuni ma ra kùu musu ña iyo tu'va ra chi'in ma tiñu jà'a ra ora chàa ma ra kùu chito'o ra. ⁴⁴ Ndicha

va'a ña kà'in chi'in ndo, ña nuu ma musu ikan ni ku'va ma chito'o ra tiñu nuu ra ña na kuxini ra nuu ndisaa ma ndatiñu ra.

⁴⁵ Va tu ma musu ikan kichā'a ra ndòxaan ra nuu inga ma ndra musu ta nuu ma ñivi ña'a ndia. Ta kichā'a ndio ra chàchi ra ta chì'i ra nda kati chìnì ra ti chàninì ra ña ni kuyanga ma chito'o ra, kùuni ra. ⁴⁶ Va töve chā'a ra kuenda ña ma kivi a ma ora ña töve iyo tu'va ra ni kichaa ma chito'o ra, ta ni jande'e ra tundo'o ra, takua jà'a ma Racha'nu chi'in inga ma ndian töve jàtiñu va'a. ⁴⁷ Va ma ra musu ña cha chito ra nayi kùuni ma chito'o ra ña jà'a ra ta töve jà'a ra yi, rakan nduva'a kuii ni jande'e ra tundo'o ra. ⁴⁸ Va ma ra musu ña jà'a ra kuati ti tüvi chito ra nayi kùu ma tiñu va'a ña kùuni ma chito'o ra ña jà'a ra, ta jà'a ra iin ña tüvi va'a, rakan ni nde'e ra tiani tundo'o. Ta ma ra musu ña chà'a ma chito'o ra kua'a' tiñu nuu ra ni ndakan ra nuu ra ña na ja'a va'a ra yi ndia. Ta ma ra musu ña ya'a kùndeeni ma chito'o ra nde'e ra, tiaga kua'a' tiñu ni ndakan ma chito'o ra ña na ja'a ra.

Nuu kàti Jesuu ña na yà'a kanita'an ma ñivi chi'in ta'an na
(Mt. 10:34-36)

⁴⁹ 'Vati yu'u vachi jande'i tundo'o ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, ta nduva'a kùuni ña na kichā'a yi chi'in na ma vitini. ⁵⁰ Va jì'na iyo yi ña nde'e jì'nai tundo'o ta nduva'a nàkaninì cha'a' yi ña nda ora kùu yi ña na chaa ma kivi ikan. ⁵¹ ¿A vachi jandomanì ma ñivi iyo ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi, vati vachi tavani'j siin ndo. ⁵² Yakan va nda vitin ta iti' nuu, takan ni koo yi: vati tu iyo u'un ta'an ñivi iin ve'e, ndiakan ni kee siin na ti ni kanita'an uni na chi'in uvi na, ta uvi na chi'in uni na. ⁵³ Ta ma tatá na ni kanita'an ndra chi'in juuni se'e ndra, ta se'e ndra ni kanita'an na juuni chi'in tatá na. Ta ma ñivi kùu ma'á na ni kanita'an vi juuni chi'in se'e vi ta ñivi se'e vi ni kanita'an vi juuni chi'in ma'á vi. Ta ña ka'nu vi kanita'an vi chi'in chanu vi, ta chanu vi chi'in ña ka'nu vi —kàti Jesuu.

Cha chito ñivi naja kua ki'in na ku'va ma tiempu

(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁵⁴ Ta te'en kichā'a tuku Jesuu kà'an ra chi'in ñivi ikan:

—Tu nde'e ndo ña ya'a ka'vi kàa ma viko andivi, ta kati ndo ti ni kuun ma savi, ta ndicha ti takan ni kuu yi. ⁵⁵ Ta ora chàkin tati chiyo iti' sur, ta kàti ndo ti ya'a ni'ni ni ja'a yi, ta ndicha ti takan ni ja'a yi. ⁵⁶ Ndyo'o ñivi kini, tuva chito va'a ndo naja kua jà'a ma tiempu andivi chi'in nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ¿ta naja töve chito ndo ki'in ndo ku'va ma kivi iyo ma tiempu i'ya?

Na nanduku ndo naja jandomani ndo ma ñivi tüvi va'a iyo chi'in ndo
(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ Yakan va, ¿ta naja tüvi kùu ja'a juuni maa ndo ma ña chà'nini ndo ña kùu ña va'a? ⁵⁸ Vati tuva iyo iin yo tisokuati ndo, ta ku'un na chi'in ndo nuu ndra kùu vetiñu, na kunumi ndo jandondaa ndo kuati ikan chi'in ndra kùu vetiñu ji'na, ña ti'i na ndo nda'a' ra kùu juez, vati tu tüvi ja'a ndo takan, ni ku'va ma ra kùu juez ndo nda'a' ndra jandaru ña kùmi ra, ta ndrakan ti'i ndra ndo vekaa. ⁵⁹ Yakan va yu'u kàtj chi'in ndo ti na kée ndo ma vekaa ikan, nda kati tia'vi ndi'i ji'na ndo ma kuati ja'a ndo. —Takan kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

13

Kàtitu'un Jesuu ña sàma yo kua iyo yo

¹ Takan kùu ta juuni ma ora ikan chāa iin ndra judíu nuu ndaa Jesuu. Ta ndrakan kàtitu'un ndra nuu ra naja kua ja'a Pilatu ña chā'ni ra ñivi judíu kīchi iti' ñu'u' Galilea ma nuu sòkó na kiti jàna na kuenda Ndioo. ² Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ñivi ka'iin ikan:

—¿Naja kua chà'nini ndo? ¿A chà'nini ndo ña chā'ni ra na ti iyo ga kuati na kua inga ñivi iyo ñu'u' Galilea?, kùuni ndo. ³ Va na yüvi takan kùu yi. Ta tu ndyo'o töve kùuni ndo ndakoo ndo kuati ja'a ndo ta ki'vi ndo ku'un ndo iti' Ndioo, ni naa ndo indukuni takua nāa ndiakana. ⁴ ¿A chàku'uni ndo naja kua kékoyo ma torri ña nàni Siloé ma ora ña kàchi'y cha'un uni ta'an ñivi ja'a yi? Ta, ¿a ndé'e na tundo'o cha'a' ña chíyo ga kuati na kua ma ñivi chíyo ma ñuu Jerusalén?, kùuni ndo. ⁵ Na yüvi takan kùu yi. Ta tu ndyo'o töve kùuni ndo ndakoo ndo ma kuati ja'a ndo ta chikoni'i ndo chi'in Ndioo indukuni ni naa ndo takua nāa na ndia —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' yutun higu ña töve chà'a chiti

⁶ Takan kùu taján te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Tatiempu chíyo iin ra tàchi iin yutun higu ma ñu'u' ra. Taján rakan chā'an ra chānde'e ra tuva cha chà'a run chiti, va tüvi nī nata'an ra nī'iin vu nuu run. ⁷ Yakan va te'en nàka'an ndio ra chi'in ma ra musu ña jákuenda ma ñu'u' ra: “Cha uni kuiya kùu yi ña kīchj nde'i run ta tükui nde'i nī'iin chiti run. Va'a ga na ka'ndaun run ti jàtañu ka'a ni run nuñu'u' ta töve na chà'a run”, kàti ra. ⁸ Taján te'en nàka'an ndio ma ra musu ra chi'in ra: “Yo'o racha'nu, na ndakoun run jin tu iin kuiya i'yanía, vati ni jalanguai ñu'u' cha'a run ta ni tain abono, ⁹ nde'o tu takan ku'va

run chiti. Ta tu küuni run taján ni ka'nda ndioi run”, kàti ra chi'in ma ra chà'nda tiñu nuu ra.

Jànda'a Jesuu iin ña chata ti'i ma kivi nindeo

¹⁰ Iin kivi nindeo ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ñivi judíu. ¹¹ Ta ma tichi veñu'u ikan ndaa iin ña cha iyo cha'un uni kuiya ña ku'vian ja'a ña ti'i chata ña, vati iin tati xaan kùu yi ña jàti'i yi ña ña endee kùu kundaa va'a ña ja'a yi. ¹² Takan kùu ta ora ndé'e ma Jesuu ña, taján kàna ra ña ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'an:

—Vitin va cha ndā'un —kàti ra chi'an.

¹³ Taján jündii ra nda'a' ra chata ña, ta ma ora ikani chūndaa va'a ña ta ndā'a ña ja'a ra, taján kīcha'a ña jáka'nuan Ndioo.

¹⁴ Va ma ra chà'nda tiñu ma veñu'u ikan, nduva'a kùxaan ra ña jànda'a ma Jesuu ña iin kivi nindeo. Taján rakan te'en nàka'an ra chi'in ma ñivi ka'iin ikan:

—Iyo iñu kivi ña jàtiñu yo ta'i'iin jamaana, na kichi nda'a ndo ma kivi ikan, ta töve na ja'a ndo ña kichi ndo nduku ndo ña nda'a ndo ma kivi nindeo —kàti ra chi'in na.

¹⁵ Taján te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndyo'o ndian uvi nuu, ¿a tüvi nāsama ndo ma burru jàna ndo a jundiki jàna ndo ta chàndaka ndo ndrì nuu ko'o ndrì takuii ma kivi nindeo? ¹⁶ Va ma ña'a i'ya kùan ñivi Abraham, iyo yi ña nda'a ña vaji kivi nindeo kùu yi ti ma kui'na kuxini ña nàni Satanaa ña cha iyo cha'un uni kuiya kùu yi ña jànde'e yi tundo'o ña chi'in ma kue'e ikan —kàti Jesuu.

¹⁷ Taján ma ora kà'an Jesuu takan, ta nduva'a kuii kùkanuu ma ndian xaani ndé'e ra, va tandi'i ma ñivi ña ka'iin ma ikan, nduva'a kuii chisii na nde'e na ma tiñu ka'nu ña ja'a Jesuu.

Jesuu, kà'an ra iin ku'va cha'a' chiti yukú mostaza

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Ta te'en nàka'an ma Jesuu:

—¿Nda chi'in induku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu ta nda chi'in kùu jando indukui yi?, kùuni ndo. ¹⁹ Taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni yi chi'in ma chiti yukú mostaza ña tàchi yot, vati chà'nu sukun yi takua kàa inga yutun na'nu ña nda saa kùu ja'a ri taka ri nuu vati soko run —kàti Jesuu.

Jesuu, kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' yuchan iya

(Mt. 13:33)

²⁰ Taján te'en nàka'an ndiko ma Jesuu:

—¿Nda chi'in jàndo indukui nuu chà'nda ma Ndioo tiñu?, kùuni ndo. ²¹ Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni yi chi'in ma yuchan iya ña jàkanuu ñivi ña'a chi'in kua'a yuti ora ni ja'a vi paan, ikan na nandaa ma yuchan.

Ma yuve'e tuu nuu ki'vi yo nuu ndaa Ndioo

(Mt. 7:13-14, 21-23)

²² Tajan kēe ndio Jesuu kuàjana'a ra tu'un Ndioo nani ñuu ta nani kuariya ña iyo iti' kuà'an ñuu Jerusalén. ²³ Tajan iin ma ra ndaa ma ikan te'en kicha'a chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a tiani ma ñivi kùu ma ndian jàkakú Ndioo?, kùuniun —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an Jesuu:

²⁴—Jani'i ndo ta kùu ki'vi ndo ma yuve'e tuu, vati yu'u kàti chi'in ndo ti kua'a' na ni kuuni na ki'vi na, va na kùu yi ti ya'a tuu yi. ²⁵ Tajan ora ndòto ndio ma ra chito'o ma ve'e ta chāsi ndio ra yi, ta ndyo'o ndian ni ndoo iti' chata ve'e, te'en ni ka'an ndo chi'in ra: “Yo'o racha'nu na nunaun yuve'e nuu ndi”, ni kati ndo. Ta rakan ni kati ra: “Na tòve nàkotoi ndo ta ni tòve chitoi ndanu kichi ndo”, ni kati ra. ²⁶ Ta ikan jan te'en ni kicha'a ndio ndo ka'an ndo: “Cha chāchi ndi ta chi'i ndi chi'un, ta jana'un nuu ndi ma kai nuu iyo ndi”, ni kati ndo. ²⁷ Ta rakan te'en ni naka'an ra chi'in ndo: “Na tūvi chitoi ndanu kichi ndo, yakan va na kesiin ndo xiin ta na ku'un ndo ti mamaa ndian kini kùu ndo”, ni kati ra. ²⁸ Tajan ikan ni kuaku ndo ña ndava nda nu'u ndo ni kari'u ora ni nde'e ndo ma Abraham, Isaac ta Jacob chi'in tandi'i inga ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ka'iin ndra nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta ndyo'o ti java chata ve'e ni kindoo ndo. ²⁹ Vati ora ikan ni kichi kua'a' ñivi iyo ninii ka'nu ñu'u ñuñivi, ña ni kuuin na kachi na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu. ³⁰ Yakan va kua'a' ndian kùu ma ndian nuu ndi'inia vitin, ni kuu na ndian nunuu. Ta kua'a' ndian kùu ma ndian nunuu vitin, ni kuu na ndian nuu ndi'inia —kàti Jesuu.

Jesuu chàku ra cha'a' ñivi iyo ñuu Jerusalén

(Mt. 23:37-39)

³¹ Takan kuu tajan juuni ma ora ikan, chāa iin ndra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Na ku'un inga chiyo ti Herode kùuni ra ka'ni ra ñun —kàti ndra.

³² Tajan Jesuu te'en nàka'an ndio ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndiko ndo nuu ndaa ma rakan ña ya'a vata ta katitu'un ndo nuu ra, ti vitin ta itaan kùu yi ña ni tavani'i tati xaan ndiso ñivi ta ni janda'i ñivi ku'vi

ndia, ta nda isaa kùu yi ña ni chinu jà'i yi, kàti ndo chi'in ra. ³³ Yakan va iyo yi ña ku'in ma iti' i'ya vitin, itaan ta isaa, vati na vā'a kuvi iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo inga ñuu tuva yūvi ñuu Jerusalén kùu yi. ³⁴ Nda'vi ta'an ndyo'o ñivi iyo ñuu Jerusalén, ña endee chà'ni ndo ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta juuni endee jàndikun ndo ta chà'ni ndo chi'in yuu tandi'i ndra tāchi Ndioo ña kàtitu'un ndra tu'un ra nuu ndo. Vati yu'u nduva'a kua'a' cha'a' kùunji tindei ndo nuu ma tundo'o takua jà'a tiatan' chi'in tiun kuati se'e ri ña tixe'e ri ndrri tichi ndichin ri. Takan kùunji ja'i chi'in ndo niku va ni kuuni ndo. ³⁵ Yakan va yu'u kàti chi'in ndo vitin ti na tūva ni koo Ndioo chi'in ndo ñuu ndo, ta tūva ni nde'e ndo yu'u ndia, nda kati keta ma kivi ña iyo yi ña ka'an ndo te'en nui: “Ya'a í ra vāchi chi'in sivi Racha'nu Ndioo”, ni kati ndo —kàti Jesuu.

14

Jesuu, jànda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu

¹ Takan kuu tajan iin kivi nindeo, chā'an Jesuu chākachi ra ve'e iin ra chà'nda tiñu nuu ñivi fariseu. Va inga ma ndian fariseu ka'iin ma ikan jàkuenda na Jesuu, ² nde'o tu janda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu ña ndaa yatini nuu ra. ³ Tajan te'en kicha'a chikatu'un ndio Jesuu nuu ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chi'in nuu ndra fariseu:

—¿Naja kua kati ma tutu ley Ndioo, a va'a ña jànda'a yo ndian ku'vi ma kivi nindeo, a vā'a? —kàti Jesuu.

⁴ Va taxiin kindoo ndra. Ta ikan jan jündii ndio Jesuu nda'a' ra chata ma ra kù'vi, tajan nda'a ndio ra ja'a ra. Ta kà'an ndio Jesuu chi'in ra ña na ku'un ra ve'e ra. ⁵ Takan kuu tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:

—Taku ndyo'o ndra fariseu, ¿a tūvi tàva ndo jundiki a burru jàna ndo ma tichi soko ka'nu ma ora kòyo ndrri ma tichi yi ma kivi nindeo?, kùuni ndo.

⁶ Va ora kà'an Jesuu takan chi'in ndra, endee tükuii nani kà'an ndra.

Jesuu, jànda'a ra naja kua jà'a yo ora chà'an yo nuu iyo viko tanda'a

⁷ Ta ora ndē'e Jesuu ña kàchin na tayu ka'nu tiá ña kùnandi na yu'u mesa nuu iyo viko tanda'a, tajan te'en jàkuninaa ra na chi'in tu'un i'ya:

⁸ —Ora iyo iin ndian jàmvitaa ndo nuu iyo viko tanda'a, na kùnandi ndo tayu ka'nu tiá ña ndaa ikan, ti koto chaa iin ra jàmvitaa na ña ka'nuga kua ndyo'o, ⁹ ta ora ni nde'e ma ra jainvitaa ndo ra, ta rakan te'en ni ka'an ndio ra chi'in ndo: “Na kundachiyu ndo nuu tayu chiña ti ni kùnandi inga ra'ya”, kàti ra chi'in ndo. Ta

ndyo'o iyo yi ña kundachiyu ndo ikan, vaji kanuu ndo. Ta ku'un ndio ndo kukunandi ndo tayu ka'in nuu ndi'inia. ¹⁰ Yakan va ora jãmvitaa na ndo, na kunandi ndo ma tayu ka'in nuu ndi'inia, tajan ora ni nde'e ndio ma ra jãinvitaa ndo ndo, tajan te'en ni ka'an ndio ra chi'in ndo: "Ndyo'o meru, na ku'un ndo kukunandi ndo ma tayu ka'nuga ña ndaa ndakan." Tajan ora ni kuni ma ndian ka'in xiin ndo ña kà'an ra chi'in ndo, ta ni tiñu'u ndio na ndo. ¹¹ Vati ma ndian chàta'ani jaka'nu juuni maa', ndiakan Ndioo ni jakukanuu ra na. Va ma ndian jãnda'vi juuni maa', ndiakan ni jaka'nu Ndioo na.

¹² Takan kuu tajan te'en nãka'an Jesuu chi'in ma ra jã'a viko ikan:

—Ora ni ja'un iin viko ka'nu, na jãmvitaun ni merun ni ñiviun ni ndra yaniun, ta ni ndian kuika ndia. Vati tu takani jã'un, ni ka'nda ndiko na kuenda nuun, ora ni jãinvitaa na ñun ña ku'un iin viko ña ni ja'a na tiã iti' nuu. ¹³ Yakan va ora ni ja'un iin viko, va'a ga ña jãinvitaaun ma ndian nda'vi chi'in ndian ku'vi ndian kuaá ta chi'in ndian koxo. ¹⁴ Tu takani jã'un nduva'a kuui sii ni kuuniun cha'a' ma ña jã'un chi'in na, ti vaji na kuu ku'va ndiko na ma ña chã'un nuu na, va ora ni natakú ndiko ma ndian va'a, Ndioo ni ku'va ra ña ka'nu nuun cha'a' ma ña jã'un kuenda na.

Jesuu kãtitu'un ra iin ku'va cha'a' ñivi kũuni ki'vi nuu chà'nda Ndioo tiñu
(Mt. 22:1-10)

¹⁵ Takan kuu ta iin ma ra nãndi yu'u mesa, te'en nãka'an ra chi'in Jesuu:

—Na sii kuuni ndian ni ku'un kachi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —kãti ra.

¹⁶ Tajan Jesuu te'en nãka'an ra iin ku'va nuu ra:

—Iin ra chãyo taji'na, jã'a ra iin viko ka'nu. Ta rakan ti tãchi ra ma ra musu ra ña na ku'un ra kujãinvitaa ra kua'a' ñivi. ¹⁷ Takan kuu ta ora cha iyo va'a tandi' ma ña ni kachi na, tajan tãchi ndiko ra ma ra musu ra ña na ku'un ra kujãndakutu'un ra ma ñivi jãinvitaa ra ña na kichi na ti cha iyo va'a yi. ¹⁸ Va ta'i'iin ndiakan kãtitu'un na ña iyo inga tuku tiñu ni ja'a na. Taku ora chãã ndio ra nuu iyo ma ra nunuu, te'en nãka'an ra chi'in ma ra musu ikan: "Na kuu ku'in ti jã jãtai iin ñu'u", ta iyo yi ña ku'in kunde'i yi. Yakan va chikain ñamani nuun ña na ka'nu kooniun ti na kuu ku'in", kãti ra. ¹⁹ Ta inga tuku ra va te'en nãka'an ra chi'in ma musu: "Jã jãtai u'un ta'an yunta, ta iyo yi ña ku'in kuki'in ku'va ndrì nde'o tu va'a jãtiñu ndrì. Yakan va chikain ñamani nuun ña na ka'nu kooniun ti na kuu ku'in", kãti ra.

²⁰ Ta ma inga ra te'en nãka'an ra chi'in ra: "Jã tãnda'i, yakan va ka'nu kooniun ti na kuu ku'in", kãti ra. ²¹ Takan kuu tajan chikoni'i ndiko ma musu kuà'an ra nuu iyo ma ra chà'nda tiñu nuu ra. Ta kãtitu'un ndi'i ra yi nuu ra. Va nduva'a kuui kũxaan ra, tajan te'en nãka'an ndio ra chi'in ra: "Na ku'un kunandukun vaji ndian nda'vi chi'in ndian cha'a pe'lu chi'in ndian kuaá a ndian kukue'e nda ni kuuni ma iti' kai, ta nda yu'u ñuu ndia. Ta kundakaun na kichi na nde'Ve chi'un", kãti ra. ²² Takan kuu ta nunuuni te'en nãka'an ndiko ra chi'in ma ra chito'o ra: "Yo'o racha'nu, cha jã'i ma ña kãtitu'un nui, ta juuni takã'an kutu ma tichi ve'e", kãti ra. ²³ Tajan te'en nãka'an tuku ma ra chito'o ra chi'in ra: "Na ku'un ndikoun kunandukun tiã ma ndian nda'vi ña jãtiñu iti' tichi ku'u ta na janiniun inga ñivi ña na kichi na chi'un ma ve'i, ikan na kutu yi", kãti ra chi'in ra. ²⁴ Yakan va yu'u, kãti nuu ndo ti ni'iin ma ndian jãinvitai ma nunuu na kuu ga kachi na ma ña jã'i —kãti Jesuu.

Ndetiñu ta kuu kuu yo ñivi jãkua'a chi'in Jesuu
(Mt. 10:37-38)

²⁵ Takan kuu tajan nduva'a kuui kua'a' ñivi chàkunuun chi'in Jesuu. Ta ikan jan te'en nãka'an ndio ra chi'in na:

²⁶ —Tu iyo iin ndian kũuni ki'vi iti' kuà'in, iyo yi ña kuuniga na nde'e na yu'u kua kũuni na nde'e na tatã na, ma'a na, ñasi'i na, se'e na, yani na ñivi ta'an na, ta naani na ña kũuni na nde'e na juuni maa na. Takan iyo yi ña ja'a na ta kuu kuu na ndian jãkua'a chi'in. ²⁷ Tu iyo iin ma ndian töve va'a ña ku'un na iti' kuà'in vaji ndava iyo yi ña kuvi na cha'i, na kuu kuu na ndian jãkua'a chi'in ndia. ²⁸ Ta tu iyo iin yo kũuni ja'a iin ve'e, ji'na iyo yi ña tavanii' ji'na ndo kuenda ta ikan nde'e ndio ndo tu keta ma xu'un' ndo, tajan ja'a ndio ndo yi. ²⁹ Ta indukuni kuu yi tu cha kicha'a ndo jã'a ndo ma cha'a ve'e, ta na kãtaga ma xu'un' ndo ña jãchinu ndo yi, ni kuakú ndaa ma ñivi ndo chi'in tu'un i'ya:

³⁰ "Nde'e ndo naja kua kaa ve'e kundu ña jãva'a rakan, ti ni chinu jã'a ra yi", kãti na. ³¹ Ta juuni tu iyo iin ra kuu rey ña kũuni ra kanita'an ra chi'in inga rey ña chà'nda tiñu inga ñuu, va iin rey iyo uchi mii jandaru ra ta inga ra iyo oko mii jandaru ra, za tüvi iyo yi ña kunandi ra ja'a ji'na ra kuenda, nde'o tu kuu kanita'an ra chi'in ma ra kuu rey ña vachi chi'in oko mii jandaru?, kũuni ndo. ³² Ta tu kuu ja'a ma ra kuu rey ña iyo uchi mii jandaru kanita'an ra chi'in ra, kuuni ra, tajan ni tachi ndio ra uvi uni ma ndra tatun ra na kujãndondaa ndra tiñu nuu inga ma ra kuu rey ora juuni vãchi

chikaga ra chi'in ma jandaru ra ña na tüva kanita'an ndra. ³³ Yakan va tu küu ndakoo ndo ndisaa ma ña iyo nuu ndo, ta küu kuu ndo ma ndra jækua'a chi'in.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ñii ña naja kua kuu yi tuva jaña yi ña u'vá yi
(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ Yakan va taku ma ñii va'a yi, va tu naa ña u'vá yi, ta na küuga kuu u'vá yi inga cha'a'. ³⁵ Ma ñii ikan tüva nda kuenda yi ni kuenda ñu'u' ta ni kuenda abono tajan chàta yo yi. Yakan va ndyo'o ndian iyo chinituni, na taso'o ndo ña kà'in —kàti Jesuu chi'in na.

15

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' mvechala ña kuànaa

(Mt. 18:10-14)

¹ Tajan ndisaa ma ndian nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta inga ndian jà'a kuati cha jáyatin na na nuu nda Jesuu ña kùuni na taso'o na ña kà'an ra. ² Takan kuu tajan ma ndra fariseu chi'in ndra matru jækua'a tutu Ndioo, te'en kicha'a ndra kà'an ndra chata Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—Ra'ya ya'a ga chàta'ani ra ndikita'an ra kachi ra chi'in ma ndian jà'a kuati —kàti ndra.

³ Tajan Jesuu te'en nàka'an ndio ra iin ku'va nuu ndra:

⁴ —Tu iyo nda ndyo'o iyo iin cientu mvechala jàna, ta jàkuanaa ndo iin ri tichi ku'u nuu chàkunuu ndo kùmi ndo ri, ça tüvi ndakoo ndo ndi kumi xiko cha'un kumi ndri ta ku'un ndio ndo kunanduku ndo ma kiti kuànaa nda kati nàka'an ndo ri?, kùuni ndo. ⁵ Ta ora cha nàta'an ndio ndo ri, tajan nduva'a kuii chisii ndio ndo ña ndava chiso chata ndo ri. ⁶ Ta ora chàndio ndo ve'e ndo, tajan jàti'vi ta'an ndo ndian nàkoto ndo ta ndian iyo yatin xiin ve'e ndo, ta te'en nàka'an ndio ndo chi'in na: “Na sii kuunio ti ma mvechala jànai ña kuànaa jà'i cha nàta'an ndiko'i ri”, kàti ndo chi'in na. ⁷ Yu'u kàti ti indukuni kua ikan kùu yi chi'in iin ndian jà'a kuati tuva ndàkoo na ma ña jà'a na ta ki'vi na iti' Ndioo. Nduva'a kuii sii ni kuuni Ndioo iyo andivi cha'a' ra kua cha'a' inga kumi xiko cha'un kumi ñivi ña tüva chinifu'u na ki'vi na iti' Ndioo, ti ñivi va'a kùu na kùuni na —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' xu'un' ña kuànaa

⁸ Takan kuu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Taji'na chíyo iin ña iyo uchi ta'an xu'un' kaa nuu, ta jàkuanaa ña iin yi.

Yakan va ma ña jà'a ña kùu ña tãa ña iin ñu'u' kandil ma tichi ve'an, ta kicha'a ña nàti'vian nda kati nata'an ña yi. ⁹ Tajan ora cha nàta'an ña yi, tajan jàti'vi ta'an ña ndisaa ma ndian nàkotoan chi'in ndian iyo xiin ve'an, tajan te'en kicha'a ndioan kà'an ña chi'in na: “Na sii kuunio ti cha nàta'in ma xu'un' ña kuànaa jà'i”, kàtian. ¹⁰ Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti juuni nduva'a kuii sii ni kuuni ndian tati jà'a tiñu nuu Ndioo ora ndakoo iin ra kuati jà'a ra ta chikoni'i ra iti' Ndioo —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' iin ra kuànaa se'e

¹¹ Takan kuu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu na:

—Taji'na chíyo iin ra iyo uvi ta'an ndra se'e ra. ¹² Tajan ma rayoko tiá te'en nàka'an ra chi'in ma tatá ra: “Yo'o tatá, kùuni ña ku'vaun ma ndatiñu ña iyo yi ña ndaki'in”, kàti ra. Tajan ma tatá ndra nàta'vi ra ma ndatiñu ra nuu ninduvi ndra. ¹³ Tajan chàndio iin kivi ña xiko ndio ma ra tivaa tiá ma ndatiñu ra. Ta chi'in ma xu'un' ni'i ra ña xiko ra yi kée ra kuà'an ra iin ñuu nuu chika ña endee ndi'i ma xu'un' ra jànaa ra ti tüvi ni chito ra kumi ra yi. ¹⁴ Ta ora cha ndi'i ndio ma xu'un' jànaa ra, tajan nduva'a kuii chíyo iin tama' nuu ñuu ikan ta yà'a ndio ra soko. ¹⁵ Tajan kuà'an ndio ra kuànduku ra tiñu jà'a ra nuu iin ma ra iyo ikan. Ta ikan jan rakan tàchi ndio ra ra na ku'un ra kujakuenda ra kini jàna ra ña ka'iin iti' tichi ku'u. ¹⁶ Ta rakan ti ya'a chisoko ra ña ndava kùuni ra kachi ra ña kini chàchi ndri ta tüvi nda yo cha'a yi nuu ra. ¹⁷ Tajan chà'a ndio ra kuenda ña te'en kicha'a ra chànini ra chi'in juuni maa ra: “Ta ndisaa ndra musu jàtiñu chi'in tatá yo, ndava chàkoso ndayu chàchi ndra, ta maa yo i'ya ndava chi'o soko ña tüvi ni'o ña kacho.” ¹⁸ Yakan va chànini ra: “Va'a ga chikoni'i ndiko yo ve'e ma tatá yo ta te'en kà'an yo nuu ra: Yo'o tatá, cha chitoi ti iin kuati ka'nu kùu ma ña jà'i chi'un ta chi'in Ndioo ndia. ¹⁹ Yakan va na kuàtiñu yu'u takua chàtiñu ma ndra kùu musun ta tüva iyo yi ña ka'un ña ra se'un kùu.” Takan chànini ra ña ni ka'an ra chi'in ma tatá ra. ²⁰ Tajan chikoni'i ndio ra kuà'an ra iti' ve'e ma tatá ra.

Tajan ora ndé'e ma tatá ra ña yatinia vachi ra, tajan nduva'a kuii kùnda'vini ra se'e ra ta kàndakunu ndio ra chàta'an ra nuu ra, ta ikan kãña'a ra chi'in ma se'e ra ta chùnumi ndaa ra ra. ²¹ Takan kuu tajan te'en nàka'an ndio ma ra se'e ra chi'in ra: “Yo'o tatá, cha chitoi ti iin kuati ka'nu kuu ma ña jà'i chi'un ta chi'in Ndioo ndia. Yakan va tüva iyo yi ña ka'un ña ra se'un

kùì", kàti ra. ²² Va ma tatá ra te'en náka'an ra chí'in ma ndra kùu musu ra: "iNumini kuki'in ndo ma ja'ma va'a ga ta na jaku'un ndo yi ra! Ta juuni na kunda'a ndo iin xe'e ta ti'i ndo yi nda'a' ra chí'in ndichan ña kundii cha'a ra. ²³ Ta juuni na kuki'in ndo iin jundiki vali ta ndu'u ga ta ka'ni ndo ri, ti ni ja'i iin viko ka'nu ta ni kacho, ²⁴ vati ma ra se'i ña kichaa vitin kùu ra takua kùu iin ra cha chí'i kuendai va vitin cha nātaku ndiko ra, cha jākunai ra ta vitin cha náta'an ndikoi ra." Takan kùu ta ora chínu kà'an ndio ra takan tajan kichaa' ndio ndra jà'a ndra viko kuenda ra.

²⁵ "Ta ora cháa ma ra chava'a se'e ra ña jàtiñu tichi ku'u yatini ma nuu iyo ve'e, tajan ikan chíni ra ña chita ma yaa ta tàcha'a na, ²⁶ ta ikan jan kána ra iin ma ra musu ma tatá ra, tajan chíkatu'un ndio ra nuu ra ña nayi kuu ma nuu iyo ve'e. ²⁷ Tajan te'en náka'an ndio ma ra musu ikan chí'in ra. "Ma ra yaniun cha kichaa ndiko ra. Yakan va ma tatáun táchi ra ña na kutiin ndra ma jundiki vali ta ndu'uga ta chá'ni ndra ri ti ma ra yaniun kichaa ndito ra", kàti ra. ²⁸ Va ma ra yani ra chava'a ní kuuni ra ki'vi ra ma tichi ve'e ti ya'a káyuni ra. Yakan va ma tatá ra kée ra ma tichi ve'e ta chájanini ra ra ña na ki'vi ra ma tichi ve'e nuu iyo ma viko. ²⁹ Tajan te'en náka'an ndio ra chí'in ma tatá ra: "Yo'o tatá, cha chíto va'un ti cha ya'a kua'a' kuiya kùu yi ña jàtiñui chí'un, ta ndisaa ma ña kà'un chí'jin jà'i yi, ta tükuii nda ora kuva'un vaji iin tixu'u vali nui ña jà'i iin viko chí'in ma ndra amigui. ³⁰ Ta vitin kichaa ma ra se'un ña chájanaa ka'ani xu'un' chí'in ñivi ña'a tondo, ta cha'a' rakan chá'niun ma jundiki vali ña ndu'uga ña iyo nuun." Takan kàti ra chí'in ma tatá ra.

³¹ Tajan ma tatá ra te'en náka'an ndio ra chí'in ra: "Yo'o se'yu, cha chítoi ti ndisaa tiempu iyoun chí'jin, yakan va tandi'i ma ña iyo nuu juuni ña'un kùu yi ndia. ³² Va vitin iin ña va'a kùu yi tu ja'a yo iin viko. Ta sii kuunio ti ma ra yaniun kùu ra takua kùu iin ra cha chí'i kuenda yo va vitin cha nātaku ndiko ra. Cha jākunaa yo ra niku va vitin cha náta'an ndiko yo ra." Takan kàti ma tatá ra chí'in ra —kàti Jesuu.

16

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra musu ña janaa ndatiñu chíto'o

¹ Takan kùu tajan te'en náka'an Jesuu chí'in ma ndra jākua'a chí'in ra:

—Taji'na chíyo iin ra kuika, ta rakan ti juuni chíyo iin ra chà'nda tiñu nuu ma ndra kùu musu ra ndia. Ta ikan jan iyo iin yo chákatitu'un nuu ma ra kùu chíto'o

ma ra kùu musu ña chà'nda tiñu, janaa ka'ani ra xu'un' ra. ² Ta ikan jan kána ndio ma ra chíto'o ra ra ta te'en náka'an ra chí'in ra: "Cha chítoi ti yöve tiñu ndaa kùu ma ña jà'un kuendai. Yakan va na ja'a yo kuenda cha'a' ma tiñu jà'un ti túva ni jatiñun kuendai", kàti ra. ³ Tajan te'en kichaa' ndio ma ra musu ra chánini ra ora ká'an ra takan chí'in ra: "¿Naja kua ja'a yo ña ma ra kùu chíto'o yo táva ra yo tichi tiñu jà'a yo i'ya, ta túvi ñánde'o ña jàtiñu yo nuu ma ñu'u", ta kànno yo ndakan yo tunda'vi ve'e ñivi? ⁴ Aan, cha chíto yo nayi ni ja'a yo ora ni kindaa ma ra chíto'o yo tiñu jà'a yo, ikan na ku'va ñivi na koo yo ve'e na", kùuni ra. ⁵ Tajan kána ndio ra ta'ii'iin ma ndian távi nuu ma chíto'o ra. Ta ora cháa ndio na nuu ra, tajan te'en chíkatu'un ndio ra nuu iin ma ra távi nuu ma chíto'o ra: "¿Naja tàviun nuu ma chíto'i?", kàti ra. ⁶ Tajan te'en náka'an ra chí'in ra: "Tàvi iin cientu litru cete nuu ra", kàti ra. Tajan te'en náka'an tuku ma ra musu kuxini ikan chí'in ra: "Tya iyo ma tutu cha'a' ma ña tàviun, na kunandiun ta taun nuu yi ña tàviun uvi xiko uchi nia. Ta takan ta'nda ma kuendaun", kàti ra. ⁷ Tajan te'en chíkatu'un tuku ra nuu inga ma ra távi: "¿Ta yo'o, naja tàviun nuu ra?", kàti ra. Tajan te'en náka'an ra chí'in ra: "Tàvi iin cientu karia trigu nuu ra", kàti ra. Tajan te'en náka'an ndio ma ra musu kuxini chí'in ra: "Tya iyo ma tutu cha'a' ma ña tàviun. Na kunandiun ta taun ña tàviun kumi xikonía nuu ra, ta takan ta'nda kuendaun", kàti ra. ⁸ Tajan ma ra kùu chíto'o ma musu kuxini ña tòve va'a jàtiñu, chá'a' ma kuenda ña ya'a yati jàtiñu ma ra musu ikan kuenda juuni maa ra, vati tiá yati ma ndian ñuñivi nde've jàtiñu na kuenda juuni maa na kua ma ñivi chínni tu'un Ndioo.

⁹ Yakan va yu'u Jesuu, kàtitu'in nuu ndo ña na kuàtiñu ndo ma ña kuika ndo ña tòve va'a ña iyo ma ñuñivi i'ya, ikan na kùu ni'ndu amigui ndo. Ta ora ndi'i ma ña kuika ndo kuu ni'ndu inga ra kùu tindee ndo nuu ni koo ndo endeeni iti' andivi. ¹⁰ Yakan va tu jàtiñu va'a yo ma ta tiñu ta'ani ña chà'a ma chíto'o yo nuu yo indukuni ni jatiñu va'a yo kuenda ra ora ni ku'va ra ma tiñu ka'nuga nuu yo. Va tu tòve jàtiñu va'a yo ora chà'a ra ma tiñu ta'ani nuu yo, indukuni tòve ni jatiñu va'a yo tu ku'va ra iin tiñu ka'nuga nuu yo ndia. ¹¹ Yakan va tu tòve jàtiñu va'a ndo chí'in ma ña kuika ndo ña iyo chí'in ndo ma ñuñivi i'ya, juuni tòve ni ku'va Ndioo ma ya'vi ka'nu nuu ndo iti' andivi, ti tòve iyo tundeeni ra chí'in ndo. ¹² Ta tu tòve jàtiñu va'a ndo chí'in ma tiñu tatu chá'a na nuu ndo ma ñuñivi i'ya, indukuni tòve ni ku'va Ndioo ña koo ña'a

maa ndo ndia.

¹³ Ta juuni na kuu ja'a iin ra musu tiŋu nuu uvi ndra kuu chito'o ra, ti ni kuuni ra nde'e ra iin ra ta ni kuxaani ra nde'e ra inga ra. Yakan va na kuu jachi'in ra ña kà'an iin ra ta ja'a ra ña kà'an inga ra, ti töve indukuni chà'nini ndra. Ta juuni na kuu kuunio nde'o Ndioo tuva kuuunio nde'o ma xu'un' ndia —kàti Jesuu.

¹⁴ Ta takua ma ndra fariseu ya'a kùuni ndra nde'e ndra ma xu'un', yakan va ora chĩni ndra ña kà'an Jesuu ndisaa ma tu'un i'ya, tajan kicha'a ndra chàtu'un ndra Jesuu. ¹⁵ Va Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o kuu ma ndian jà'ani ndo ña kuu ñivi va'a nuu nde'e tandi'i ñivi, va Ndioo takua cha chà'a ra kuenda naja kua chà'nini ndo, ña jàka'nu ndo ma ña iyo nuu ndo, yakan va Ndioo ya'a xaani ra nde'e ra ma kuàja'a ndo.

Ni koo ñivi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiŋu

¹⁶ Nda tiempu keta Xuva takani cha iyo ma Ley taa Moisés chi'in ma tutu Ndioo ña kàti yi naja kua kùuni Ndioo ña jà'a yo. Nda ora ikan, kàtitu'un ndi tu'un va'a Ndioo ña jàna'a yi ña cha chàta'an nuu chà'nda ra tiŋu. Ta vitin ya'a ga kua'a ñivi nànduku na naja kua kuu ki'vi na nuu iyo ra. ¹⁷ Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti taku andivi ta ñu'u' ñuñivi ni naa yi, va ma tu'un kà'an nuu ma tutu Ndioo töve ni naa yi, nda kati jachinu ji'na yi ma ña kà'an yi.

Jàna'a Jesuu ña na vâ'a ndàkoo yo ñasi'o

(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸ Taku tu iin ra'ii ndàkoo ra ñasi'i ra ta tànda'a ra chi'in inga ña'a, iin kuati jà'a ra kuenda Ndioo. Ta ma ra tànda'a chi'in iin ña'a ña cha ndàkoo ii, juuni iin kuati kuu yi ndia.

Iin ra kuika chi'in ra nani Lázaru

¹⁹ Taji'na chiyo iin ra kuika ña chàku'un ra ja'ma ya'a va'a ta ya'vi. Ta rakan ti tandi'i kivi jà'a ra viko ta nduva'a vii jàkutu ra ndia. ²⁰ Ta juuni chũnandi iin ra nda'vi ña nani Lázaru ma nuu ñu'u' yuve'e ra. Ta rakan iin ra ya'a kua'a' ndi'i lakua iyo kuŋu ra. ²¹ Ta ma ra ndà'vi i'ya chũnandi ra ikan ti kùuni ra kachi ra ma che'e yu'u ma ra kuika ña chita xuu mesa. Ta nda ma ina cha jàyatin ndri ndri nuu nàndi ra ña yuvi ndri nuu ma ndi'i kaa ra. ²² Va keta iin kivi ña chi'i ma ra nda'vi ikan. Ta ma ndra kuu tati jà'a tiŋu nuu Ndioo ndàka ndio ndra ra kuà'an ndra nuu ni koo ra chi'in racha'nu Abraham ma andivi. Takan kuu ta chãa iin kivi ña juuni chi'i ma ra kuika, ta kũchi na ra ndia.

²³ Ta ora nde'e ndio ma ra kuika tundo'o ma andaya', ta ikan jan ndõni'i ra nuu ra ta chika nde'e ra ña ndaa Lázaru chi'in Abraham ma andivi. ²⁴ Ta ikan jan te'en kànachaa ni'i ra: "Yo'o tatá Abraham, na kunda'viniun yu'u, ta tachiun ma Lázaru na jatii ra xini nda'a' ra chi'in takuii ta kichi janani ra yi nuu yai, ikan na ndovichin yi, vati ya'a nde'i tundo'o tichi ñu'u' i'ya", kàti ma ra kuika. ²⁵ Tajan te'en nàka'an ndio ma Abraham chi'in ra: "Yo'o se'yu, na kuku'uniun ña ma nuu ñu'u' ñuñivi nuu kichiun, nduva'a kuii va'a chiyou, ta Lázaru ti mamaa tunda'vini chàkunuu ra. Ta vitin chisii ra iyo ra i'ya, ta yo'o nde'un tundo'o. ²⁶ Ta juuni iyo iin xa'va ka'nu ma'ñu yo, ña ni ma ndian ka'lin i'ya na kuu keta chiyo na iti' chiña, ta ni ndian ka'lin chiña na kuu keta chiyo na iti' te'en ndia", kàti Abraham.

²⁷ Tajan te'en nàka'an tuku ma ra kuika chi'in ra: "Tu takan kuu yi chikain inga ñamani nuun, yo'o tatá Abraham, ña na tachiun ma Lázaru na ku'un ra ñuñivi nuu iyo ma tatá, ²⁸ vati ma ikan iyo u'un ta'an ndra yanj, na katitu'un ra nuu ndra na chikoni'i ndiko ndra chi'in Ndioo, koto nde'e ndra tundo'o takua nde'i tundo'o i'ya", kàti ra. ²⁹ Tajan te'en nàka'an Abraham chi'in ma ra kuika: "Cha iyo tutu Ndioo taa Moisés chi'in ndra ta juuni iyo tu'un taa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia, ndisaa ña kà'an nuu tuu ikan, na jakua'a ndra yi ta jachi'in ndra ña kà'an yi", kàti Abraham. ³⁰ Tajan te'en nàka'an ndio ma ra kuika chi'in ra: "Ndicha ña takan kuu yi yo'o tatá Abraham, va tu natakun ndiko iin ra ndii, ta keta ra ka'an ra nuu ndra, ni chinuni ndra ta jaña ndra ma kuati jà'a ndra", kàti ma ra kuika chi'in ma Abraham. ³¹ Va ma Abraham te'en nàka'an ra chi'in ra: "Tu töve jàchi'in ndra ma tu'un taa ma Moisés chi'in tu'un taa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chiyo taji'na, indukuni töve ni jachi'in ndra ma ña kà'an iin ra ndii tuva natakun ndiko ra ta keta ra nuu ndra." Takan kàti ma Abraham chi'in ma ra kuika —kàti Jesuu.

17

Iin kuati ka'nu kuu yi tuva kuà'an yo iti' töve va'a

(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

¹ Takan kuu tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Taku ma nuu ñu'u' i'ya ya'a ga iyo kua'a' ma ndian jà'a kuati, va nda'vi ta'an ma ra jàna'a ma kuati nuu inga na vati ni nde'e ra tundo'o. ² Va'a ga tuva ku'ni na iin yuu mulinu sukun ra ta jaku'un na ra tichi tañu'u, koto jana'a ra kuati nuu

ma ndiakwati i'ya. ³ Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo. Tu iin ndian ta'an ndo ja'a na kuati chata ndo, na ka'an ndo chi'in na ti yüvi ña va'a ma ña jà'a na. Ta tu jachi'in na ma ña kà'an ndo, ta iyo yi ña jaka'nuni ndo ma kuati na. ⁴ Ta tu ucha cha'a' jà'a na kuati chata ndo iin kivi ta ucha cha'a' kuàka'an na nuu ndo ña na jaka'nuni ndo ma kuati na ti tüva ja'a na yi, ta iyo yi ña jaka'nuni ndo na —kàti Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu ti tu chinunio ña kà'an ra ni koo tundeeni ra chi'in yoo

⁵ Takan kuu tajan te'en kicha'a kà'an ndio ma ndra tatun Jesuu nuu ra:

—Na tindeun ndi, ikan na chinuni ndi tiá ma tu'un Ndioo —kàti ndra chi'in Jesuu.

⁶ Tajan te'en nàka'an ndio ma Jesuu iin ku'va chi'in ndra:

—Tu chinuni ndo vaji ita'vi takua ndi'i ma chiti yuku mostaza, kuu ka'an ndo chi'in yutun morera nda ikan: “Ña kundachiyoun chi'ña ta ku'un kundaun tichi tañu'u ikan”, kàti ndo chi'in run. Ta ndicha ña ni jachi'in run ña kà'an ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu jàna'a ra iin ku'va cha'a' ña naja kua iyo ndian kuu musu Ndioo

⁷ Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in na:

—Tu iyo nda ndyo'o iyo iin ra kuu musu ndo ña já kichaa ra ña chā'an ra chāta'vi ra ñu'u' a chākumi ra mvechala jàna ndo, za ni ka'an ndo chi'in ra ña na ya'a ra ta kunandi ra kachi ra?, kùuni ndo. ⁸ Na töve ndicha ña ni ja'a ndo takan ti java te'en ni ka'an ndo chi'in ra: “Na ja'un ña kuxini ndi ta taun yi nuu mesa, ta nda ora chinu kachi ndi tajan kunandiuun kachiun ta ko'un ndia”, ni kati ndo chi'in ra. ⁹ Ma ña ni ja'a ndo chi'in ra kuu yi ña tüvi ni ku'va ndo ta'vindioo nuu ra cha'a' ma ña jà'a ra, vati ma tiñu täva ndo nuu ra. ¹⁰ Taku ndyo'o ora cha jàchinu ndo ma tiñu tachi Ndioo ña jà'a ndo, te'en iyo yi ña ka'an ndo: “Na tüvi iyo yi ña tiñu'un ndi, ti ma tiñu jà'a ndi kuu ma ña iyo yi ña ja'a ndi”, kàti ndo —kàti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra uchi ta'an ndra kù'vi jà'a kue'e ta'yu

¹¹ Ta ma tichi iti' nuu kuà'an Jesuu ma ñuu Jerusalén, ya'a ji'na ra ñu'u' Samaria chi'in ñu'u' Galílea. ¹² Ta chā'an ndio ra nuu kändii iin kuariya ta ikan ndé'e ra uchi ta'an ndra ndo'o kue'e ta'yu ña ndé'e chika ndra ra. Yakan va nuu ka'iin ndra chika, te'en kánachaa ndra ra:

¹³ —Yo'o Tatá Jesuu, na ja'un ñamani nuu ndi ta kunda'viniun ndyu'u —kàti ndra.

¹⁴ Tajan ora ndé'e Jesuu nuu ka'iin ndra ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndo kujana'a ndo ndo nuu ma ndra sutu ti cha ndā'a ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta chi'in ña chikani ndra kuà'an ndra ta chā'a ndra kuenda ña cha ndā'a ndra. ¹⁵ Tajan iin ma raku'vi ña iyo tañu ndra ora chā'a ra kuenda ña cha ndā'a ra, ta chikokani ndiko ra kuà'an ra nuu ndaa Jesuu, ña nduva'a kuii ni'i kánachaa ra ña jàka'nu ra Ndioo. ¹⁶ Tajan ora chāa ndio ra nuu ndaa Jesuu ta chūnandi chiti ra nuu ra nda kati nani te'e nuu ra nuu ñu'u'. Ta te'en kicha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—Na ta'vindiuon cha'a' ña jànda'un yu'u —kàti ra chi'in Jesuu. Ta rakan yüvi ra judüu kuu ra ti ra ñu'u' Samariani kuu ra.

¹⁷ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ka'iin ikan:

—Cha chito va'i ti uchi ta'an ndra jànda'i. ¿Ndanu iyo ma inga iin ta'an ndra? ¹⁸ ¿Naja tüvi vachi inga ma ndra judüu ta jaka'nu ndra Ndioo ña uvanuu ma ra ñu'u' Samaria kichaa?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ma ñivi.

¹⁹ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndetá ta ku'un ve'un, ti cha'a' ña chinuniun kuu yi ña cha ndā'un —kàti Jesuu chi'in ma ra Samaria.

Tu'un jàna'a naja kua ni kichi nuu chà'nda Ndioo tiñu

(Mt. 24:23-28, 36-41)

²⁰ Tajan te'en kicha'a chikatu'un ma ndra fariseu nuu Jesuu:

—¿Nda ora ni kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu? —kàti ndra.

Ta te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu na kuu nde'o yi ma ora ni kichaa yi. ²¹ Yakan va ma ora ikan na kuu ka'an ñivi ña i'ya kuu nuu iyo Ndioo ra chà'nda tiñu a ikan, vati ndicha kuii ña cha iyo yi tañu ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan te'en nàka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

²² —Ni chaa iin kivi ña ni kuuni ndo nde'e ndiko ndo yu'u ra Se'e ñivi tachi Ndioo ma ora ni kichj inga cha'a'. Va kumaniga keta yi. ²³ Vati iyo ñivi ni ka'an: “I'ya ndaa ra”, a “Ndakan vachi ra”, ni kati na. Va koto tándikun ndo ku'un ndo chata na. ²⁴ Vati ma kivi ni kichi ndiko yu'u, ra Se'e ñivi tachi Ndioo jandondichin ma ora ni koyoi takua ja'a ma tacha ora köyo yi ña jandondichini yi iti' andivi a nda nikuuni. Takan ni ndotacha jà'a yu'u, ra Se'e ñivi tachi Ndioo ora ni kichi ndikoi inga cha'a'. ²⁵ Va iyo yi ña nde'e ji'na'i tundo'o, ta tüvi kùuni ma ñivi iyo ma tiempu i'ya nde'e na yu'u. ²⁶ Vati ma tiempu ni kichi ndiko yu'u

ra Se'e ñivi tächi Ndioo, indukuni ni ja'a ma ñivi takua ja'a na tiempu chíyo Noé.²⁷ Va ma tiempu ikan, chàchi na ta chí'i na ta tànda'a na. Tajan nunuu ni chãa ndio ma kivi ña kivi ñdi Noé ma tichi varku ra ta kũun ndio ma savi ta tandi'i ñivi töve kí'vi ma tichi varku chí'í ndi'i kuii na.²⁸ Ta indukuni ja'a na tiempu chíyo Lot ndia, ti ma ñivi chàchi na, chí'i na, ta jàta na ndatiñu ta xiko na yi, ta tàchi na ta jàva'a na ve'e na,²⁹ va ora kée ndio ma Lot ma ñuu Sodoma, tajan Ndioo nunuu ni jàkoyo ndio ra ñu'ú chí'in azufre ma iti' andivi chata na, ta takan ja'a ra ña chà'ni ndi'i ra na.³⁰ Takan ni kuu ma ora ni keta kivi ña ni kichi ndiko ra Se'e ñivi tächi Ndioo.

³¹ 'Vati ma kivi ikan tu iyo nda ndyo'o ka'iin ndo siki ve'e ndo, na kí'vi ndo ni ña tàvani'i ndo ndatiñu ndo ña ka'iin tichi yi. Ta nda ndyo'o káchika tichi ku'u ma ora ikan, tiá va'a ña na kũ'un ndo ve'e ndo ndia.³² Na kuku'uni ndo naja kua tá'an ñasi'i Lot ña chí'an.³³ Ma ora ikan tu nanduku ndo naja kua kakú ndo, ni kuvi ndo, va tuva kuvi ndo cha'a' ma Racha'nu Ndioo, ni koo ndo chí'in ra endeeni.

³⁴ 'Yakan va yu'u kàti chí'in ndo ti ma chanikuaa ora ikan tu uvi ta'an ndra kàndoyo ndra kixi ndra tichi iin ve'eni, iin ra va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo ña ku'un ra chí'in ra, ta inga ra töve.³⁵ Ta tu uvi ta'an ñivi ña'a iin ndikoni vi, iin ña va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo ku'à'an ña chí'in ra, ta inga ña töve.³⁶ Ta indukuni kũu yi tu uvi ta'an ndra'ii jàtiñu ndra ku'u, iin ra va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo ku'un ra chí'in ra, ta inga ra töve —kàti Jesuu chí'in ndra.

³⁷ Tajan te'en chikatu'un ndio ma ndra jàkua'a chí'in ra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿ta ndanu ni kuu yi takan? —kàti ndra.

Tajan te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Taku nuu kàndii ma ña chí'í, ikan kuti'vi ma chíi chàchi ndri —kàti Jesuu.

18

Jesuu, kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ña'a kindoo nda'vi ta cha'a' iin ra juez ra jàndondaa kuati

¹ Takan kũu tajan te'en kicha'a Jesuu jàna'a ra iin ku'va nuu na, cha'a' naja kua iyo yi ña ka'an na chí'in Ndioo ndisaa tiempu koto jàña na ña jà'a na yi:

² —Taji'na chíyo iin ra kũu vesi ña jàndondaa tiñu. Ta rakan ti tũkuii jàka'nu ra Ndioo, ta tũvi tiñu'u ra ñivi ndia.³ Ta juuni ma ñuu ikan iyo iin ña'a kindoo nda'vi. Ta yakan ti iyo iin kuati chí'an, yakan va nani kivi chà'an ña chà'tian kuati nuu ma ra vesi, ta yakan te'en ka'an

ña: “Yo'o racha'nu, na tindeun yu'u ta jàndondaun ma kuati jà'a inga ñivi chí'in”, kàtian.⁴ Ta cha kua'a' tiempu kũu yi ña chà'tian kuati nuu ra ta tũkuii kũuni ra jachi'in ra ma ña kà'an ña. Va juuni maa ra te'en chàniini ra: “Vaji töve jàka'nu Ndioo ta töve tiñu'i ñivi,⁵ va tava ma ña'a kindonda'vi i'ya endee töve jàña ña ña kichi ti'an kuati nui, yakan va va'a ga ña na jàndondai ma kuatian koto jasananian xinj chí'in ma tiñu jà'i, ta jakayunian yu'u.” Takan chàniini ra —kàti Jesuu.

⁶ Tajan te'en nàka'an ndio ma Racha'nu Jesuu chí'in ra:

—Ndisaa ña'a kũu ma ña chàniini ma ra vesi kini ña jàndondaa kuati.⁷ Yakan va tu ma ra kũu vesi ña jàndondaa tiñu jà'a ra yi vaji yũvi ra va'a kũu ra, kũuni yi ka'an yi ña nduva'a ga va'a ni ja'a ma Racha'nu Ndioo yi chí'in yo tuva chikan yo yi nuu ra nani kivi ndia. Ta Ndioo, ¿a ni kuyanga ra ku'va ra ma ña chikan ndo nuu ra?, kũuni ndo.⁸ Ta cha'a' yakan kũu yi ña yu'u kà'in chí'in ndo juuni numini ni ka'an Ndioo cha'a' ndo tuva takan ja'a ndo. Va ma ora ni kichaa ndiko ma ra Se'e ñivi tächi Ndioo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, nde'o tuva juuni nata'an ga ra ma ndian chí'nuni tu'un ra —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra fariseu ta cha'a' iin ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma

⁹ Tajan te'en nàka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu ma ñivi inga cha'a', vati iyo ndian kàti ña kũu na ndian va'a, va tũvi ndicha, ti tũvi kũuni na nde'e na ta'an na:

¹⁰ —Iyo uvi ta'an ndra'ii ña chà'an ndra chàka'an ndra chí'in Ndioo tichi veñu'u ka'nu. Va iin ra kũu ra fariseu ta inga ra kũu ra, ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma.¹¹ Tajan ma ra fariseu chũndaa ra ta te'en kicha'a ra kà'an ra chí'in Ndioo cha'a' ra tichi ma veñu'u ka'nu: “Yo'o Racha'nu chà'i ta'vindioo nuun, vati tũvi jà'i takua jà'a inga na ña su'u na ta kini na ta kí'vi na chí'in ña'a yũvi ñasi'i na. Ta juuni chà'i ta'vindioo nuun, ti tũvi jà'i takua jà'a ma ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma ña ndaa ikan ndia.¹² Vati yu'u jànditai yu'i uvi cha'a' iin jamana ta chà'i uchi porcientu ma xu'un' jàkanai nuun ndia.” Takan kàti ma ra fariseu ña kà'an ra chí'in Ndioo.

¹³ 'Takan kũu ta ma ra nàka'an xu'un' kindoo ra ndaa ra yatini ma ikan ta ni tũvi kani'i ra ma nuu ra ña nde'e ra iti' andivi, ta kani ra pechu ra ti ya'a nda'vi kũuni ra tajan te'en kicha'a ra kà'an ra chí'in Ndioo: “Yo'o Racha'nu Ndioo na kunda'viniun nde'un yu'u, vati chítoi ti iin ra jà'a kuatini kùl”, kàti ra.¹⁴ Takan kũu

yakan va yu'u kati chi'in ndo ti ma ra naka'an xu'un' ora kee ra ku'a'an ra ve'e ra cha janaa Ndioo kuati ra, va ma ra fariseu tove. Vati ma ndian jaka'nu juuni maa, ni jakukanuu Ndioo na, ta ma ndian ka'an nda'vi cha'a' nuu Ndioo, ni jaka'nu Ndioo na.

Jesuu ja'ii ra ndiakwati
(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Ta juuni ka'in nivi ikan na chandaka na ndiakwati se'e na, na jundii Jesuu nda'a' ra xini na, va ora nde'e ma ndra jakua'a chi'in Jesuu na takan ja'a na, tajan te'en kicha'a ndio ndra ka'an xaan ndra nuu ma ndian chandaka ma ndiakwati nuu Jesuu:
—Na kundaka ndo se'e ndo nuu ndaa Jesuu —kati ndra.

¹⁶ Tajan kana ndio Jesuu ndra jakua'a chi'in ra, ta te'en naka'an ra chi'in ndra:
—Na ja'a ndo takan! Ku'va ndyo'o na na kichi ma ndiakwati nui, ta na kasi ndo nuu na, ti ma nivi iyo nuu cha'nda Ndioo tiñu, indukuni kaa na kua kaa ma ndiakwati. ¹⁷ Yakan va ndicha va'i na ka'in chi'in ndo ti tu tove chinuni ndo tu'un Ndioo takua chinuni ndiakwati ka'in i'ya, na kuu ki'vi ndo koo ndo chi'in Ndioo nuu cha'nda ra tiñu —kati Jesuu chi'in ndra.

In ra kuika natu'un ra chi'in Jesuu
(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Takan kuu ta iin ra cha'nda tiñu nuu nivi judii te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:
—Yo'o Matru va'a, znayi iyo yi na ja'i ta kuu ni'j nuu koo nditoo endeeni chi'in Ndioo? —kati ra.

¹⁹ Tajan te'en naka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—ZTa naja ka'un na kui Matru va'a? Ta uvanuuni ra va'a kuu ra na iyo ra, ta rakan kuu ra Ndioo. ²⁰ ZA cha chitoun naja kua ka'an ma tu'un Ndioo? Ma tu'un Ndioo te'en ka'an yi —kati Jesuu chi'in ra. —Na ki'viun chi'in na'a yuvi niasi'un, na ka'niun, na su'un na ka'un tu'un vata chata inga nivi, ta na tiñu'un tataun chi'in ma'un —kati ra.

²¹ Tajan rakan te'en naka'an ndio ra chi'in Jesuu:

—Ndisaa yakan cha ja'i yi nda ora kui ravali —kati ra.

²² Ta ora chini Jesuu ma na ka'an ra, tajan te'en naka'an ndio ra chi'in ra:

—Uvanuunia nakuyi kumani na ja'un: na xiko ndi'un ma na iyo nuun ta jachaun ma xu'un' nuu ndian nda'vi. Takan iyo yi na ja'un ta kuu ni'un na kuikaun iti' andivi. Ta ora cha ja'un yi, tajan na kichiun ta ku'un chatai —kati Jesuu chi'in ra.

²³ Takan kuu ta ora chini ndio ra ma na ka'an Jesuu, tajan nduva'a kui nda'vi kuumi ra, ti ya'a kuika. ²⁴ Ta ora

nde'e Jesuu na nda'vi kuumi ra, tajan te'en naka'an ra chi'in nivi ka'in ikan:

—Ya'aga ndetiñu kuenda ndian kuika na ki'vi na nuu cha'nda Ndioo tiñu. ²⁵ ZA nde'un iin cha'a' na ki'vi iin camellu xe'e iin kutiku? Ta takua iin ra kuika na kuu ki'vi ra nuu cha'nda Ndioo tiñu —kati Jesuu.

²⁶ Ta ma ndian chini na ka'an Jesuu te'en kicha'a na chikatu'un na nuu ra:

—Aan, zta nda ndian kuu ma ndian ni kakú tuva takan?, kuumiun —kati na.

²⁷ Tajan te'en naka'an Jesuu chi'in na:

—Ma na ndetiñu kuenda ma nivi, kuenda ma Ndioo tove ndetiñu kuu yi —kati Jesuu.

²⁸ Takan kuu tajan te'en naka'an Petu' chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu taku ndyo'u ndakoo ndi ndisaa na iyo nuu ndi, ta tandikun ndi chataun —kati Petu' chi'in Jesuu.

²⁹ Tajan te'en naka'an ndio Jesuu:

—Ndicha va'i na ka'in chi'in ndo, ti nda ndian nikuuni na ndakoo na ve'e na niasi'i na yani na tata na ta se'e na cha'a' na kuakatitu'un na naja kua koo nivi chi'in Ndioo nuu cha'nda ra tiñu, ³⁰ ni ni'i na tia kua'a' ya'vi na nuu nivi i'ya ta juuni ni ni'i na ya'vi na tia iti' nuu ndia, ti ni ni'i na nuu koo ndito na endeeni chi'in Ndioo nuu cha'nda ra tiñu —kati Jesuu.

Cha'a' uni katitu'un tuku Jesuu na ni kuvi ra

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Tajan kuu tajan kana ndio Jesuu ndi uchi uvi ma ndra jakua'a chi'in ra, ta te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Vitin ni ko'o nuu Jerusalén, vati ikan ni chinu ma na ka'an ma ndra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ndisaa na taa ndra cha'a' na ni ta'an ma ra Se'e nivi tachi Ndioo. ³² Vati ma nivi judii ni ku'va na ra nda'a' nivi vachi inga nuu. Ta ndiakun ni kuatu'un na ra, ta ni ka'an ti'ini na chata ra, ta ni tivisii na ra, ³³ tajan kani na ra ta ka'ni na ra, va tichi uni kivi ni natakun ndiko ra tañu nivi ndii —kati Jesuu.

³⁴ Va ma ndra jakua'a chi'in ra tukuii ni kutunini ndra ma na ka'an ra, ta ni tui chito ndra nda kuenda kuu ma na ka'an ra chi'in ndra, vati na cha'a' Ndioo na kutunini ndra ma na ka'an ra.

Janda'a Jesuu iin ra kuaa' iyo iti' nuu Jerico

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ Ora cha kuakuyatin Jesuu ma nuu Jerico, ta ikan nde'e ra na nandi iin ra kuaa' yu'u iti' nuu ku'a'an ra na chikan ra tunda'vi. ³⁶ Yakan va ora chini ra na ya'a kua'a' nivi, tajan chikatu'un ndio ra nuu ma nivi na naye kuu ma ikan.

37 Tajan kätitu'un na nuu ra ña Jesuu ra ñuu Nazaret kùu ra ña yà'a ra ma ikan.

38 Tajan te'en kīcha'a ra kànachaa ra:

—Yo'o Jesuu tata racha'nu David, na kunda'viniun yu'u —kàti ra.

39 Ta ma ndian kuà'an iti' nuu kà'an xaan na chi'in ra ña na taxiin koo yu'u ra, va vi'a kànachaa ra te'en kà'an ndiko ra:

—Yo'o Jesuu tata racha'nu David, na kunda'viniun yu'u —kàti ra.

40 Tajan chūndaa ndio Jesuu ta tāchi ra na ña na kuki'in na ra. Tajan ora chāa na chi'in ra yatin ma nuu ndaa ra, tajan te'en kīcha'a Jesuu chikatu'un ra nuu ra:

41 —¿Nayi kùuniun ña ja'i chi'un? —kàti Jesuu.

Tajan te'en nāka'an ma ra kuaá chi'in ra: —Yo'o Racha'nu, kùunī ña na janda'un tinui ikan na kuu nde'i —kàti ra.

42 Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Na ndondichin nde'un ti cha'a' ña chīnuniun kùu yi, ña cha ndā'a ma tinuun —kàti Jesuu chi'in ra.

43 Tajan ña juuni ma ora ikani kùu nandē'e ra, tajan kīcha'a ndio ra jàka'nu ra Ndioo, ta tándikun ra kuà'an ra chata Jesuu. Ta ndisaa ma ñivi ndē'e ña kùu chi'in ra juuni kīcha'a na jàka'nu na Ndioo ndia.

19

Jesuu kà'an ra chi'in ra nàni Zaqueo

1 Tajan kī'vi ndio Jesuu ma tichi ñuu Jericó. Ta chàkunuu ra ikan. 2 Ta ma ñuu ikan ti iyo iin ra kuika nàni Zaqueo. Ta rakan ti ra kùxini nuu ndra nāka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra. 3 Ta rakan ti kùuni ra nakoto ra Jesuu, va na kùu nde'e ra ra, ti ya'a kua'a' ñivi ta ya'a ndiki ra ndia. 4 Yakan va yā'a nduu ra kuà'an ra iti' nuu, ta ikan ndāa ra nuu iin yutun nàni sicómoro ña ndaa yatini nuu ni ya'a Jesuu, ikan ti na kuu nde'e ra ra. 5 Ta ora yā'a ndio Jesuu ma ikan, tajan ndē'e ndaa ra nuu yutun nuu nàndi ra, tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Zaqueo, na nuun, vati kivi i'ya ni ndoi nuu iyo ve'un —kàti Jesuu chi'in ra.

6 Tajan numini nūu ndio ra ma nuu yutun, ta chūnumi ra ra ti ya'a chīsii ra ña kà'an Jesuu takan. Tajan chāka ndio ra ra kuà'an ra ve'e ra. 7 Ta ora ndē'e ma ñivi ña kuà'an Jesuu chi'in ra, tajan tūkuui va'a kùuni na, ta kīcha'a na kà'an ndaa na chata Jesuu ña naja kuàkindoo ra ve'e iin ra jà'a kuati, kàti na. 8 Tajan ndēta ndio ma Zaqueo ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in ma Racha'nu:

—Yo'o Racha'nu, java ma ndatiñu ña iyo nui, ni ku'vai yi nuu ma ndian nda'vi, ta tu iyo nda ndian jānda'viñā'i, nda kumi

cha'a' ni jachikoni'i ndikoi yi nuu na inga cha'a' —kàti ra.

9 Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Vitin va cha kīchaa ña ni kakú ñivi iyo ve'e i'ya ti juuni ñivi Abraham ra chiyo taji'na kùu ra'ya ndia. 10 Vati ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, vāchi nanduku ra ñivi iyo ñuñivi i'ya, ta vāchi jakakú ra ndian cha iyo tiempu ña kuànaa ndia.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ña naja kua jatiñu yo chi'in uchi ta'an xu'un' kaa
(Mt. 25:14-30)

11 Ta ndava tāsò'o ma ñivi ña kà'an Jesuu, yakan va kīcha'a tuku ra nātu'un ra iin ku'va nuu na, vati cha chito ra ña chani chaa ra ma ñuu Jerusalén. Ta cha'a' yakan kùu yi ña chānini na ña chani kuyatin kīchaa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu na. 12 Yakan va te'en kīcha'a nāka'an Jesuu yi nuu na:

—Taji'na, chiyo iin ra ya'a iñu'u. Ta rakan ti kēe ra kuà'an ra inga ñuu nuu chika, vati ikan ni ku'va na tiñu nuu ra ña ni kuu ra Rey ta ka'nda ra tiñu, tajan kīchaa ndiko ra. 13 Ta antea ña ni kee ra ku'un ra, tajan kāna ra uchi ta'an ma ndra musu ra, ta ta'ii'iin ndra chā'a ra iin ma xu'un' oro ña ya'a ya'vi ndaa. Tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra: “Na jatiñu va'a ndo chi'in ma xu'un' ña chā'i nuu ndo, ta nda ora ni kīchaa ndikoi, tajan ku'va ndiko ndo yi chi'in ña jākanaa yi nui”, kàti ra chi'in ndra. 14 Va tava ma ñivi ñuu ra, ti ya'a tixin na nde'e na ra, yakan va tāchi na iin ndra kùu tatun ña kuàkatitu'un ndra nuu ma rey, ta te'en kà'an na nuu ma tatun: “Na tūvi kùuni ndi ña kùu ra Rey ndi, ta ka'nda ra tiñu nuu ndi.” Takan kàti na chi'in ma tatun.

15 ‘Va nī kuu yi takua chānini na ja'a na, vati nī'i ra tiñu ña kùu ra Rey nuu na, tajan ora cha kùu ra rey ta chikoni'i ndiko ra ñuu ra. Ta ora chāa ndio ra ma ñuu ra, tajan tāchi ndio ra tiñu chata ma ndra musu ña chā'a ra xu'un' nuu ña na kichi ndra vati kùuni ra koto ra naja jākanaa ii'iin ndra chi'in ma xu'un' chā'a ra nuu ndra. 16 Tajan chāa ma ra nunuu, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ma rey ikan: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui ña jatiñui chi'in yi ta jākanaa yi nda uchi cha'a' tiá”, kàti ra. 17 Tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Rey chi'in ra: “Cha chitoi ti ya'a ga va'a ra musu kùun, ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo tundeenī chi'un. Yakan va vitin ni ku'vai tiñu ka'nu ga nuun ña na ka'ndaun tiñu nuu uchi ta'an ñuu”, kàti ma ra kùu Rey chi'in ra. 18 Tajan inga tuku ra chāa nuu ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ra: “Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui ña jatiñui chi'in

yi ta jākanaa yi nda u'un cha'a tiá", kati ra. ¹⁹ Tajan te'en naka'an ndio ma ra kuu Rey chi'in ra: "Nuu yo'o ni ku'vai tiñu ña na ka'ndaun tiñu nuu u'un ta'an ñuu", kati ra chi'in ra.

²⁰ Ta inga tuku ra chāa nuu ra, ta rakan te'en naka'an ra chi'in ra: "Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña chā'a nuun nui, ndākiva'i yi tichi iin pañitu, i'ya iyo ma xu'un'. ²¹ Nī kuunī jatiñui chi'in yi vati ndasij nde'i ñun, ti cha chitoi ña ya'a xaun, vati nāmaun ndatiñu ña tāchi inga ñivi ta jāti'viun ña tüvi nī tachiun", kati ra. ²² Tajan te'en naka'an ndio ma ra kuu Rey chi'in ra: "Yo'o ra muso ña tüvi va'a chānini. Cha'a' ma tu'un kā'un chiña, ni tiso kuatī ñun. Vati juuni maun kā'un ña yu'u kuu iin ra tüvi va'a jā'a, ta ña nāmai xu'un' nuu ma ñivi ta tüvi jātiñui, ta cha'a' ña kā'un ña nakuisoi ndatiñu nuu tüvi jātiñui. ²³ Yakan va tu chitoun ña takan kuu yi, çta naja tüvi nī chati'un yi tichi vanku niku, ta ora kichaa ndikoi nuu iyo ve'i, ikan na jachikoni'i ndikoun yi nui chi'in ma xu'un' siki yi niku? Va tüvi nī ja'un takan", kati ra. ²⁴ Tajan te'en naka'an tuku ma ra kuu Rey chi'in ndian ka'iin ikan: "Na namaa ndo ma xu'un' ikan nuu ra, ta ku'va ndo yi nuu ma ra jākanaa uchi cha'a' tiá", kati ra. ²⁵ Tajan te'en naka'an ma ñivi ikan chi'in ra: "Yo'o racha'nu, na tüvi va'a ma ña kā'un, vati rakan cha jākanaa ra kua'a' xu'un' chi'in ma xu'un' chā'un nuu ra", kati na. ²⁶ Tajan te'en naka'an ma ra kuu Rey: "I'ya kā'in chi'in ndo ti ma ñivi jātiñu va'a tiaga kua'a' ma ndatiñu na ni koo, va ma ñivi töve jātiñu va'a, ni kindaa Ndioo ma tiñu jā'a na vaji töve kua'a' yi. ²⁷ Ta ma ndian töve kuumi ña kui Rey niku, kuāki'in ndo na ta kundaka ndo na kichi na i'ya, ta ka'ni ndo na nui." Takan kati ra.

*Jesuu ki'vi ra ñuu Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)*

²⁸ Ta ora chinu kā'an Jesuu tu'un ikan, tajan kēe ndiko ra kuā'an ra ma iti' ñuu Jerusalén. ²⁹ Tajan ora cha kūyatin ra nuu kändii ma ñuu Betfagé chi'in ñuu Betania nuu iyo yuku Olivu, tajan tāchi ndio ra uvi ta'an ma ndra jākua'a' chi'in ra ñuu ikan, va ji'na te'en kā'an ra chi'in ndra:

³⁰ —Na ku'un ndo kuariya ña kändii ikan ta ora chaa ndo ma ikan, ikan nata'an ndo iin burru ndikun ña nī'iin na takā'an koso. Na ndachi ndo ri ta kundaka ndo ri kichi ndo nui nde'Ve. ³¹ Ta tu iyo ndian chikatu'un nuu ndo ña naja ndāchi ndo ri, ta kati ndo ti ma racha'nu chito'o ndo chiniñu'u ri kati ndo —kati Jesuu chi'in ndra.

³² Tajan kēe ndio ndra kuā'an ndra ta nāta'an ndra ndisaa yi takua kätitu'un Jesuu nuu ndra. ³³ Tajan kīcha'a ndra ndāchi ndra ma burru, ta ora nde'e ma ra chito'o ri ndra, ta te'en kīcha'a chikatu'un ra nuu ndra:

—çTa naja ndāchi ndo ma burru jānai? —kati ra.

³⁴ Tajan te'en naka'an ndio ndra chi'in ra:

—Ndāchi ndi ri ti ma racha'nu chiniñu'u ri —kati ndra chi'in ra.

³⁵ Tajan jündii ndio ndra ja'ma ndra chata ri ta kēñu'u ndra ri chāa ndra nuu ndaa Jesuu. Ta ikan jāndaa ndra ra chata ri. ³⁶ Tajan kuākua'an Jesuu, ta kua ikan chākin ma ñivi ikan ja'ma na ma iti' kuā'an ra. ³⁷ Tajan ora cha kūyatin ra iti' nuu inuu ma yuku Olivu, tajan ndisaa ma ndian chinuni ña kuā'an chata ra, te'en kīcha'a na kanchaa na ña chisii na. Ta jāka'nu na Ndioo cha'a' ndisaa ndatu ña nde'e na jā'a ra:

³⁸ —çYa'a ga íi kuu ma ra kuu Rey ña kīchaa chi'in ndatu ma Racha'nu Ndioo! çTa na koo vii ma Racha'nu iyo iti' andivi! çTa na jaka'nu yo ra cha'a' ma ña jā'a ra! —kati na.

³⁹ Ta iin ma ndra fariseu, ña kuā'an tañu ma ñivi ikan, te'en kīcha'a ndra kā'an ndra nuu Jesuu:

—Matru, çna ka'un nuu ma ndian kākichi chataun, na taxiin kuu yu'u na! —kati ndra.

⁴⁰ Tajan te'en naka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Yu'u kätitu'in nuu ndo ti tu jakutaxin ma ñivi vāchi chatai, nda ma yuu kändoyo chiña ni jaka'nu yi yu'u ndia —kati ra.

⁴¹ Ta ora cha kūyatin ndio Jesuu ma ñuu Jerusalén, ta te'en kīcha'a ra chāku ra cha'a' ma ñivi ñuu ikan, ora nde'e ra yi:

⁴² —Ndyo'o ñivi iyo ñuu Jerusalén tu kutunini ndo ña na nani'i ndo naja kua koo vii ndo chi'in Ndioo cha'a' ña iyo ra i'ya chi'in ndo jitu ma kivi vitin, va na kuu ga yi ni vitin, ta ni iti' nuu, ti cha tündixe'e Ndioo yi nuu ndo. ⁴³ Vati ni keta iin kivi ña ni koo kuati chi'in ndo ti ma ndian xaani nde'e ndo ni ja'a na iin muru naja kua kändii ñuu ndo, ta ni kuikonuu ndio na ndo ta kanita'an na chi'in ndo. ⁴⁴ Yakan va ni ka'ni ndi'i na ndo, ta takan ni janaa na ma ñuu ndo ña nī'iin ga yuu iyo cha'a' ve'e ndo tüva ni kindoo yi, vati töve ki'in ndo kuenda ma Racha'nu Ndioo ora cha kīchaa ra ña kuumi ra jakakú ra ndo —kati Jesuu chi'in ma ñivi ñuu Jerusalén.

Jesuu tàva ra ndian xiko tichi kora veñu'u ka'nu ndian judúu ñuu Jerusalén
(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Ta ora ya'a ña ká'an Jesuu takan, tajan kí'vi ndio ra ma tichi kora veñu'u ka'nu ndian judúu, ta kicha'a ndio ra jàkunu ra ma ndian xiko chí'in ndian jàta ña ka'lin ma ikan chí'in tu'un i'ya:

⁴⁶ —Nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ti ve'e i'ya kùu ve'e Ndioo, nuu kà'an na chí'in ra kàti yi. Va ndyo'o, jàndaku ndo yi iin ve'e ndrasu'u —kàti Jesuu chí'in na.

⁴⁷ Ta tandi'i kivi jàna'a Jesuu nuu ma ñivi ma tichi veñu'u ka'nu ikan, ta ma ndra sutu cha'nu chí'in ndra jàkua'a tutu Ndioo, ta chí'in tandi'i ndracha'nu ña iyo ma ñuu ikan nànduku ndra naja kua ja'a ndra ta kuu ni'i ndra kua ka'ni ndra Jesuu. ⁴⁸ Va ñi kuu ni'i ndra naja kua ja'a ndra ti ndisaa ma ñivi tàso'o na ña ká'an Jesuu, ta chisii na ña jàna'a ra nuu na.

20

Jesuu tüvi ñi ka'an ra ndanu ni'i ra ndatu ra

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

¹ Iin kivi ndaa Jesuu tichi kora veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ña jàna'a ra nuu ma ñivi naja kua kuu yi ña jàkakú Ndioo ñivi. Ta ora ikan chāa ma ndra sutu cha'nu chí'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta chí'in inga ndra cha'nu ma ñuu. ² Ta te'en kicha'a chikatu'un ndra nuu ra:

—¿Yo tachi ñun ña ja'un te'en? Ta, ¿yo chā'a ndatu nuun? —kàti ndra.

³ Ta te'en nàka'an ndio Jesuu chí'in ndra: —Ji'na kuuñi ña katitu'un ndo nui iin ña ni ndakatu'in nuu ndo ndia: ⁴ ¿Yo tachi Xuva ña jàkunduta ra, a Ndioo, a ñivi? —kàti Jesuu.

⁵ Tajan te'en kicha'a ndio ndra nàtu'un xe'e ta'an ndra:

—Tu katio ña Ndioo tachi ra, ta kati ra ña, ¿ta naja ñi chinunio ma ña kà'an ra tuva takan? ⁶ Ta tu katio ña ñivi tachi ra ni ka'ni ma ñivi yo chí'in yuu najaka, vati ndisaa na cha chàndatu na ña Xuva kà'an ra chí'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra ña nàtu'un ta'an ndra.

⁷ Tajan nàka'an ndio ndra chí'in Jesuu ña na töve chòndro ndra yo tachi ra ña jàkunduta ra ñivi. ⁸ Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chí'in ndra:

—Ta ni yu'u na kàti nuu ndo yo chā'a ndatu nui ña ja'i te'en —kàti ra chí'in ndra.

Kà'an Jesuu iin ku'va cha'a ndra tüvi va'a jàtiñu

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Tajan te'en kicha'a Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ma ñivi:

—Taji'na chíyo iin ra tachi kua'a' yoku'u uva. Ta rakan ti jakilaa ra yi nuu ndra jàtiñu chí'in ra. Ta kée ndio ra kuà'an ra iin nuu chika kua'a' tiempu. ¹⁰ Tajan ora cha kèta ma tiempu ña chiti ma uva, tajan tachi ndio ra iin ra kùu musu ra ña na ku'un ra kuki'in ra java ma ña xuña'a ra nuu ndra. Va ñi ni'i ra yi ti java kani ndra ra, ta tachi ndiko ndra ra nuu ma ra kùu chito'o ra. ¹¹ Ta ikan jan tachi ndiko ra inga ma ra kùu musu ra nuu ndra, va juuni tüvi nani ni'iin ra, ti java kani ndra ra, ta tachi ndiko ndra ra nuu ma ra kùu chito'o ra. ¹² Ta tachi ndiko tuku ra inga ra nuu ndra, ta rakan va jàtakue'e ndra ta jàkunu ndra ra.

¹³ 'Tajan te'en nàka'an ndio ma ra chito'o ma ñu'u' chí'in juuni maa ra: "Aan cha chito yo ma ña ni ja'a yo. Ni tachi yo ma ra kùu se'o, vati rakan kùu ma ra ni tiñu'u ndra najaka, ti ra se'e maa yo kùu ra." Takan chānini ra. ¹⁴ Tajan tachi ndio ra se'e ra kuà'an ra. Ta ora ndē'e ma ndra jàtiñu ña vachi ra, ta te'en kicha'a ndra nàtu'un ta'an ndra: "Ra vachi ikan kùu ma ra ni kindoo chí'in ndisaa ma ñu'u' i'ya, yakan va na ka'nio ra ta kindoo yo chí'in ndisaa ña'a ra", kàti ndra. ¹⁵ Tajan tiin ndio ndra ra, ta tàvani'i ndra ra iti' yu'u ma yoku'u uva. Ta ikan chā'ni ndra ra.

Ta ikan te'en chikatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—¿Ta nayi ni ja'a ma ra kùu chito'o ma yoku'u uva chí'in ma ndra jàkuenda vu?, kùuni ndo. ¹⁶ ¿A ni ku'un ra ta ka'ni ra ma ndra jàtiñu chí'in ra, ta jakilaa ra yi nuu inga ndra?, kùuni ndo —kàti Jesuu.

Tajan ora chini na ña ká'an ra takan tajan te'en nàka'an na:

—iNdioo na kù'va ra ña na kuu yi takan! —kàti na.

¹⁷ Tajan nānde'e ndio Jesuu nuu na ta te'en nàka'an ra:

—Ndicha ña ni kuu yi takan ti nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Ma yuu ña jachiyo ma ndra labañi ña ku'va ve'e,

yakan kùu ma yuu ka'nuga kuenda Ndioo kua ndisaa yi.

¹⁸ Yakan va tu koyo ma ñivi chata ma yuu ikan, ni kuche'e na takua ta'an chí'in iin ko'o ora kè'ne yi. Ta juuni tu koyo ma yuu ikan chata ma ñivi, ni kuche'e ndi'i na, ta ni ndakuu na yuyaka.

Chikatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a ma xu'un' nàka'an ma ñuu ka'nu Roma nuu na
(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

¹⁹ Tajan juuni ma ora ikani kùuni ma ndra jàkua'a tutu Ndioo chí'in ndra sutu cha'nu tiin ndra Jesuu, vati cha chā'a ndra kuenda ña ká'an ra ma ku'va ikan chata

ndra. Va ni kuuni ndra ja'a ndra yi ti ndasii ndra nde'e ndra ma ñivi chàkuu chi'in ra. ²⁰ Tajan tãchi ndio ma ndra sutu cha'nu iin ndra na kuja'a ndra kuenda nuu chàkuu Jesuu ta na taso'o ndra ma ña kà'an ra. Tajan ora chà ndra nuu ndaa Jesuu, ta ja'ani ndra ña ndra ndicha kuu ndra. Ta kicha'a ndra kà'an ndra chi'in Jesuu ña na ka'an ra iin tu'un ña tüvi va'a, ikan na kuu ni'i ndra kua tisokuati ndra ra nuu ma ndra kumitiñu. ²¹ Tajan te'en chikatu'un ndio ndra nuu ra:

—Yo'o Matru, cha chito ndi ti ma ña kà'un chi'in ma ña jàna'un ña ndaa kuu yi, ta indukuni ki'un kuenda ndisaa ma ñivi, vati ndicha ña jàna'un iti' va'a Ndioo nuu na. ²² Yakan va, ça va'a ña tia'vi ndi xu'un' nuu ma ra kuvienu ñuu ka'nu Roma, a vã'a? —kãti ndra.

²³ Va ma Jesuu cha chà'a ra kuenda ña kùuni ndra janda'viña'a ndra ra chi'in ma tu'un kà'an ndra, yakan va te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—çTa naja ki'in ndo ku'va yu'u? ²⁴ Na jaya'a ndo iin xu'un' nuu nde'o yo na'na, ta yo sivi kuu ma ña iyo nuu yi —kãti ra.

Tajan te'en nãka'an ndra:

—Na'na ta sivi ma ra kuvienu ra iyo ñuu ka'nu Roma kuu yi —kãti ndra.

²⁵ Tajan te'en nãka'an Jesuu:

—Na ku'va ndo ña kuu ña'a ma ra kuu kuvienu iyo ñuu ka'nu Roma nuu ra, ta na ku'va ndo ma ña kuu ña'a Ndioo nuu Ndioo —kãti Jesuu chi'in ndra.

²⁶ Ta ni ni'i ndra naja kua ja'a ndra ta tiin ndra Jesuu, vati tüvi ni kà'an ra ni'iin tu'un vata. Yakan va taxiin kindoo ndra ña ndava yu'vi ndra jã'a ma ña kã'an Jesuu.

Chikatu'un ndra Saduceu naja kua nãtaku ndiko ñivi ndii

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ Ta iin ndra Saduceu chànde'e ndra nuu ndaa Jesuu, vati töve chinuni ndra ña nãtaku ndiko ma ndian ndii. Ta te'en kicha'a chikatu'un ndra nuu Jesuu:

²⁸ —Yo'o Matru, racha'nu Moisés tãa ra iin tutu taji'na ña kà'an yi ña tu iin ra'ii chi'i ra ta tüvi ni chiyo ni'iin se'e ra chi'in ñasi'i ra, tajan iyo yi ña ndaki'in ma ra yani ma ra chi'i ma ña kindonda'vi ta tanda'a ra chi'an. Ta takan ni koo se'e ma ra chi'i jã'a ma ra yani ra, kãti yi. ²⁹ Ta chiyo ucha ta'an ndra ña kuu ndra yani ndra. Ta ma ra nunuu ji'na ra tãnda'a chi'an, ta tüvi ni chiyo se'e ra chi'an. Ta chi'i ra. ³⁰ Ta ikan jan tãnda'a inga ma ra uvi ña kuu yani ra chi'an. Ta indukuni chi'i ra ta ni chiyo ni'iin se'e ra chi'an ndia. ³¹ Tajan tãnda'a ma ra uni chi'an, ta indukuni tüvi ni chiyo se'e ra chi'an, ta chi'i ra ndia. Ta juuni kua ikan tüvi ni

chiyo ni'iin se'e ma ndi ucha ta'an ndra chi'an ta chi'i ndra ndia. ³² Tajan keta ndio iin kivi ña nda maa ña chi'i ndia. ³³ Tajan ora ni keta ma kivi ña nãtaku ndiko ma ñivi chi'i, çnda ndra ni kuu iian ndakan, tuva ndi ucha ndra tãnda'a chi'an?, kùuniun —kãti ndra chi'in Jesuu.

³⁴ Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya ma ndra'ii chi'in ma ñivi ña'a tãnda'a na, ³⁵ va ma ñivi kãchin Ndioo ña koo chi'in ra andivi ni janatuku ndiko ra na tañu ñivi ndii. Yakan va ma ndian ni chaa ikan a ña'a' a ra'ii, töva ni tanda'a vi ta töva ni ku'va na ndian kuu se'e na ña koo ii na ndia, ³⁶ vati ikan tüva ni kuvi na ti ni kuu vii na takua kuu ma tati va'a jã'a tiñu nuu Ndioo. Ta juuni ni kuu na se'e ra ti cha nãtaku ndiko na kuenda ra ndia. ³⁷ Vati maa ma Moisés jãna'a ra nuu yo ña nãtaku ndiko ma ñivi ndii. Ora chà'an ra chànde'e ra nuu kãyu ma iñu ndu'va yati ikan kã'an ra nuu ma Racha'nu Ndioo te'en: “Yo'o Racha'nu Ndioo, ra kuu ra jakuenda Abraham, ta Isaac chi'in Jacob.” ³⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo kuu ra jakuenda ma ndian nditoni, ta yüvi kuenda ndian ndii, vati kuenda Ndioo ndisaa ma ñivi kuu ndito na —kãti Jesuu chi'in ndra.

³⁹ Tajan iin ndra matru jakua'a tutu Ndioo ña kã'in ma ikan, te'en nãka'an ndra chi'in Jesuu:

—Ya'a ga va'a kã'un yo'o matru —kãti ndra.

⁴⁰ Yakan va ni'iin ga ndra tüva ni kuuni ndra ndakatu'un ndra ni'iin nakuyi nuu Jesuu ora kã'an ra takan.

Kãtitu'un Jesuu ña tata Rey David kuu ra

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Tajan te'en chikatu'un ndio Jesuu nuu ndra:

—çTa naja kã'an ma ñivi ña tata racha'nu David kuu ma Cristu? ⁴² Vati taku nuu ma tutu Salmu juuni maa ma racha'nu David te'en kã'an ra:

Ma Racha'nu Ndioo te'en nãka'an ra chi'in ma ra kuu chito'i Cristu:

“iNa'a ta kunandiu chiyo kua'i ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuun,

⁴³ nda kati kanindoyoi ma ndian xaani nde'e ñun iti' cha'un!”,

kãti Racha'nu Ndioo. ⁴⁴ Yakan va kùuni yi ka'an yi, ti vaji tata David kuu Cristu, va juuni chito'o David kuu ra ndia —kãti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

Jesuu tisokuati ra ndra matru jàkua'a tutu Ndioo

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu ndè'e ndisaa ñivi:

⁴⁶ —[Na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo! Ti chàta'ani ndra kakunuu ndra chi'in ja'ma kani ma nuya'vi, ikan na tiñu'u ma ñivi ndra. Ta juuni nànduku ndra ma tayu ka'nuga kunandi ndra ma tichi veñu'u ñivi judiu a nuu iyo viko ndia. ⁴⁷ Ta juuni ndrakan kuu ndra ña sù'u ndra ndatiñu ma ñivi kindonda'vi, ta ja'ani ndra ña jakani ndra ma ña nàkuatu ndra nuu ka'iin kua'a' ñivi, ikan na kuuni na ña yüvi ndrasu'u kuu ndra. Ndisaa ndrakan ni nde'e ndra kua'a' ga tundo'o. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra.

21

Nuu sòkò ñanda'vi xu'un' kuenda Ndioo (Mr. 12:41-44)

¹ Tajan nàndi Jesuu ndè'e ra naja kua ti'i ma ndian kuika xu'un' tichi chatun nuu sòkò na yi kuenda Ndioo. ² Ta nunuuni ndè'e ra ña chàa iin ña kindoo nda'vi, ta ti'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi. ³ Yakan va ora ndè'e Jesuu ña ti'an uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi, tajan te'en nàka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti ma ña nda'vi ikan kua'a' ga xu'un' sòkóan kua tandi'i na. ⁴ Va ma ndian kuika ti vaji ndicha va'a ña kua'a' xu'un' ti'i na, va ña chàkostonia kuu yi. Yakan va kua'a' ga sòkóan ti chà'a ña tandi'i ma xu'un' kumian —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kekoyo veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Tajan iin ndra jàkua'a chi'in Jesuu kà'an ndra ña ya'a vii kàa ma veñu'u ja'a ma yuu ka'nu ña ndaa cha'a yi ta chi'in ma ña kùkutu yi chi'in ña sòkò na ndia, kàti ndra. Tajan te'en nàka'an ndio Jesuu chi'in ndra ora chīni ra ña kà'an ndra:

⁶ —Ndicha ña takan kàa yi vitin va ni keta iin kivi ña ndisaa ma ña ndè'e ndo ña iyo vitin, nī'in ga yuu tüva ni kindoo chata ta'an yi, ti ni kekoyo ndi'i yi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi

(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Tajan te'en kicha'a tuku ma ndra jàkua'a chi'in ra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o Matru, çta nda ora ni kicha'a yi? çTa nda seña kuu ma ña ni nde'o ora chani kicha'a yi? —kàti ndra.

⁸ Tajan te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo koto janda'viña'a ma ñivi ndo. Vati ni kichi kua'a' ñivi ña ni kuàtiñu na ma sivi chi'in tu'un i'ya: “Yu'u kuu Cristu, ta vachi katitu'in nuu ndo ña chani kuta'an ora ña ni naa ñuñivi”, ni kati na. Va koto kù'un ndo chata na ti ndian vata kuu na. ⁹ Ta na yü'vi ndo ora ña ni ka'an ñivi ña iyo kuati ndanikuni ma nuu ñu'u' ñuñivi, vati ji'na kuii yakan kuu ma ña ni kuu. Ti ma kivi ikan kùmaniga chaa ma tiempu ña ni naa yi.

¹⁰ Vati Jesuu te'en nàka'an ndiko tuku ra nuu ndra:

—Ni kanita'an iin ñivi iyo ñuu chi'in inga ñivi iyo inga ñuu. Ta inga tuku ñu'u' iin ñuu chi'in inga tuku yi. ¹¹ Ta juuni ni kichi ña ya'a ni'i ni taan nuñu'u' ñuñivi ndia. Ta ni koo kua'a' tama' chi'in tundo'o ndanikuni. Ta iti' andivi ni nde'o kua'a' ña ni kuu chi'in kua'a' seña ña ni jayu'vi yo ndia.

¹² Ta antea ña ni kuu yakan takan, ni tiin na ndo ta tisokuati na ndo, ta ni ku'va na ndo nuu ndra kumitiñu, ikan na kundaka na ndo ña nde'e ndo tundo'o tichi veñu'u, ta ni ti'i na ndo tichi vekaa, ta juuni ni ku'va na ndo nuu inga ndra chà'nda tiñu cha'a' ña chìnuni ndo tu'in ndia. ¹³ Ta ora ni ta'an ndo ña'a tajan ni ni'i ndio ndo naja kua kuu katitu'un ndo tu'in nuu ma ñivi. ¹⁴ Yakan va na nàkanini ji'na ndo cha'a' ma ña ni ka'an ndo cha'a' maa ndo ma ora ikan, ¹⁵ vati yu'u ni ku'vai ma tu'un ka'an ndo chi'in na ma ora ikan, ti ni ka'an ndo iin tu'un ndaa ña na kùuga ka'an ma ñivi xaani ndo chata ndo ma ora ikan. ¹⁶ Ta juuni ma tatá ndo chi'in ma'a' ndo ni xikoña'a vi ndo nuu ma ndra kumitiñu. Ta indukuni ni ja'a ma ndra yani ndo, chi'in amigu ndo ndia. Iyo iin nda ndyo'o ni ka'ni na ndia. ¹⁷ Ikan jan ndisaa ñivi ni kuxaani na nde'e na ndo cha'a' ña chìnuni ndo tu'in. ¹⁸ Va vaji takan ni ta'an ndo, va Ndioo tüvi ni ku'va ra ña kunaa ni'iin ma ixi xini ndo. ¹⁹ Ta ma ndian ni kundeeni nda kati ya'a ma kivi ikan, ni jakakú Ndioo na.

²⁰ Ta ora ni nde'e ndo ña chikonuu jandaru ma ñuu Jerusalén, ikan va ni ku'va ndio ndo kuenda ña chani kuyatin kivi ña ni naa yi. ²¹ Yakan va ndisaa ndyo'o ta ndian iyo ñu'u' Judea ma ora ikan, na kunu ndo kukakú ndo iti' yuku. Ta ndian iyo ñuu Jerusalén, na kee na tichi yi ma ora ikani, ta ndian jàtiñu tichi ku'u, na chikokani na ma ñuu na ma ora

ikan. ²² Vati ma kivi ikan kùu ma kivi ña ni jande'e ma Racha'nu Ndioo tundo'o kuenda ma ñuu Jerusalén. Ta takan ni jachinu ma tutu Ndioo ma ña kà'an yi. ²³ jNda'vi ta'an ma ñivi ña'a ña kivi ikan tu ñu'u se'e vi, ta iyo ndiakwati ña chàxin ndika vi! Vati ma ñuu Jerusalén i'ya ni nde'e yi kua'a' tundo'o chi'in ndisaa ñivi iyo tichi yi ndia, ti xaani Ndioo nde'e ra na. ²⁴ Ta iyo ñivi ni kuvi ma ora kùu kuati ja'a ma ndra jandaru ta iyo ndian ni tiin ma jandaru, ta kundaka ndra na ku'un ndra tandi'i nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ma ndian yuvi judia, ni janaa na ndian iyo ñuu Jerusalén. Ta takan ni ja'a na, nda kati keta kivi ña ni kati Ndioo ña cha kùuni, tajan ni jaña ndio na ña ja'a na yi.

Kàtitu'un Jesuu naja kua ni kichi ndiko ma ra se'e ñivi tachi Ndioo

(Mt. 23:29-35; Mr. 13:24-37)

²⁵ "Tajan ma iti' andivi ni nde'e na kua'a' nakuyi ña ni jayu'vi na, ti ni sama ma nikandii kua kaa yi chi'in yoo ta chele ndia. Ta ma ñivi iyo ma tiempu ikan, ya'a ni jakanuu chinituni ja'a ña ya'a kàyu ja'a ma tañu'u ora chàsiki ra. ²⁶ Yakan va ma ora ikan ndava ni kuna ma ñivi ja'a ña yu'vi na ora ni nde'e na ña takan ni kuu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Vati nda ma nikandii chi'in yoo ta chi'in ma chele ni kanda yi ma tiempu ikan. ²⁷ Ta ora cha ya'a ndio ña kùu ndisaa yakan, tajan ni nde'e ndio ndo ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ña ni kichi ra tichi viko chi'in kua'a' ndatu ra chi'in ña tàcha ra. ²⁸ Yakan va ora ni nde'e ndo ña takan ni kuu, na ndoni'i ndo nuu ndo ta sii kuuni ndo, ti chani keta ora ni kakú ndo ja'a Ndioo —kàti Jesuu.

²⁹ Ta ora chinu kà'an Jesuu takan, ta te'en kàti tuku ra iin ku'va nuu na:

—Na nde'e ndo naja tà'an ma yutun higu chi'in inga tuku yutun. ³⁰ Vati ora nde'e ndo ña keta nda'a' yuta' run, ta cha chito ndo ti chani kuta'an ma tiempu ni'ni. ³¹ Yakan va ora nde'e ndo ma tundo'o ña kàtitu'in nuu ndo, ta cha chito ndo ti chani kuyatin ma ora ña ni kichi ka'nda ndiko Ndioo tiñu nuu ñuñivi i'ya.

³² 'Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ti antea ña kuvi ma ñivi iyo tiempu i'ya, ji'na ni nde'e na tundo'o takua kà'in chi'in ndo i'ya. ³³ Ta ni keta iin kivi ña ni naa andivi chi'in ñuñivi ndia, va ma tu'un kà'in tüvi ni naa yi.

³⁴ "Ta yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ti koto kü'va ndo anima ndo ña na ndondava yi ja'a ña kàan yo ko'o yo kua'a' ndixi, a chànini yo cha'a' ndatiñu ña ni'o ñuñivi i'ya a nda kuati ni kuuni ña tiin yo. Takan iyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu ndo ³⁵ koto iin ketani ma kivi ña ni kichaa

ndiko ma Racha'nu takua kùu iin trampa. Vati ni kichi ra kuenda tandi'i ñivi iyo nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ti ma kivi ikan ni kuu yi takua kùu iin trampa ña ora jàna'ini na ja'a yi. ³⁶ Ta yakan va na jakuenda va'a ndo ndo ta na ka'an ndo chi'in Ndioo ndisaa kivi, ikan na kuu kakú ndo nuu tundo'o ña ni nde'e ndo, ta kuu jana'a ndo ndo nuu ra Se'e ñivi tachi Ndioo ora ni kichaa ndiko ra —kàti Jesuu.

³⁷ Yakan va Jesuu jàna'a ra ora ndichin ma tichi veñu'u, ta ora chanikuaa chà'an ra chàkusu ra iin yuku ña nani Olivu. ³⁸ Ta nani na'a chà'an ma ñivi cha tàso'na na ña kà'an ra ma tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.

22

Nuu kùti'vi ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu

(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Ora cha kuàta'an viko ña chàchi na paan ña töve ki'vi yuchan iya tichi yi, ña kùu ma kivi viko pakua, ² tajan nànduku ndio ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo naja kua ja'a ndra ta tiin ndra Jesuu ta ka'ni ndra ra. Va ni kùu yi ti ndasii ndra nde'e ndra ma ñivi. ³ Takan kùu, tajan ma ku'na chà'nda tiñu ña' nani Satanaa, ki'vi ndioán' anima Juda Iscariote. Ta rakan ti iin ra kùu iin ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùu ra. ⁴ Ta ikan jan rakan chà'an ra chànde'e ra nuu iyo ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ndra jandaru kùmi veñu'u ka'nu ikan. Tajan kicha'a ndio ra nàtu'un ra chi'in ndra naja kua ni ja'a ra ta ku'va ra Jesuu nuu ndra. ⁵ Tajan ora kà'an ra takan ta nduva'a kuui chisii ndra ta chà'a ndio ndra tu'un ña ni ku'va ndra xu'un' nuu ra. ⁶ Tajan ma Juda kàti ndio ra chi'in ndra ti va'a, ta ikan jan kicha'a ndio ra nànduku ra naja kua ja'a ra ta ku'va ra Jesuu nuu ndra ora tüvi nde'e ñivi.

Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

⁷ Ta ora cha keta kivi viko ña chàchi na paan ña tüvi ki'vi yuchan iya tichi. Ma kivi ikan, chà'ni na iin mvechala kuenda ma viko pakua ti sòkó na ri nuu Ndioo, ikan na jaka'nuni ra kuati na. ⁸ Tajan Jesuu te'en nàka'an ndio ra chi'in Petu' ta Xuva:

—Kua'an ndo kuàjandova'a ndo ña kuxinio kivi viko pakua —kàti ra chi'in ndra.

⁹ Tajan te'en chikatu'un ndio ndra nuu ra:

—¿Ndanu kùuniun ña kuja'a ndi ma ña kacho? —kàti ndra.

¹⁰ Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Ora ki'vi ndo ma tichi űuu ikan, ta ikan nata'an ndo iin ra ndiso iin kii takuui. Ta tandikun ndo ku'un ndo chata ra, nda kati chaa ra ve'e nuu ni ki'vi ra. ¹¹ Ta ikan na ka'an ndo chi'in ma ra chito'o ve'e űa ma matru ndi chikatu'un ra űa ndanu ndaa ma ve'e nuu ni kuxini ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra, kati ndo. ¹² Tajan juuni maa ra ni jana'a ra nuu ndo iin ve'e iyo nda siki inga ve'e űa cha iyo va'a yi, ikan na ku'un ndo kuja'a ndo ma űa kuxinio —kati Jesuu chi'in ndra.

¹³ Takan kuu tajan kēe ndio ndra ku'à'an ndra ta nī'i ndra ndisaa yi takua katiitu'un Jesuu nuu ndra, ta ikan jā'a ndio ndra ma űa ni kuxini ndra ma kivi viko Pakua.

¹⁴ Ta ora cha kēta ma ora űa ni kachi ndra, tajan chūnandi ndio Jesuu chi'in ndra kuu tatun ra mesa, ¹⁵ tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ya'a ga kuuñi jaka'nui viko i'ya chi'in ndo antea űa chà ora ni nde'i tundo'o ta kuvj! ¹⁶ Vati yu'u kati chi'in ndo ti töva ni jaka'nui viko i'ya chi'in ndo, nda kati chaa ji'nai nuu chà'nda Ndioo tiñu —kati ra.

¹⁷ Ta ora chinu kā'an ndio ra takan, tajan ki'in ndio ra iin kopa ma vinu, ta nāka'an ra Ndioo cha'a' ra', ta te'en nāka'an ra:

—Na ki'in ndo ma kopa i'ya ta ndisaa ndo nako'o ra', ¹⁸ vati yu'u kati chi'in ndo űa tüva ni ko'i ma vinu i'ya chi'in ndo inga cha'a', nda kati chaa ndikoi ko'i chi'in ndo nuu chà'nda Ndioo tiñu —kati ra.

¹⁹ Ta ora cha yā'a űa űa ra takan, tajan ki'in tuku ra iin paan, ta nāka'an tuku ra Ndioo cha'a' yi, ta chà'nda kuati ra yi ta chā'a ra yi nuu ta'ii'in ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Na kachi ndo paan i'ya ti űa'a kuu ma kuñui űa ni ku'vai kuu yi cha'a' ma kuati ndo. Takan iyo yi űa ja'a ndo koto naani ndo yu'u —kati ra chi'in ndra.

²⁰ Ta ora chinu chāchi ndra, tajan in-dukuni jā'a ra chi'in ma kopa vinu ndia. Ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ko'o ndo ma vinu i'ya ti nij kuu ra', vati cha ndōva'a iin tu'un chaa nuu Ndioo jā'a ra' ti chani katj nij cha'a' kuati ndo ta ni kuvj ndia. ²¹ Va ma ra ni xikoña'a yu'u nādi ra chi'in ma mesa i'ya ndia, ²² vati taku ma ra Se'e űivi tāchi Ndioo vāchi ra vāchi nde'e ra tundo'o takua kā'an Ndioo chi'in ra. iVa nda'vi ta'an ma ra ni xikoña'a yu'u, vati ni nde'e ra tundo'o! —kati Jesuu.

²³ Ta ikan jan chikatu'un ta'an ndra űa nda ra kuu ma ra ni xikoña'a Jesuu.

Ndra jākua'a chi'in Jesuu nātu'un ta'an ndra űa nda ndra kuu ma ndra ka'nuga

²⁴ Iin ora kīcha'a ma ndra jākua'a chi'in ra kånita'an yu'u ndra űa nda ra kuu ra ni kuu ma ra ka'nuga. ²⁵ Takan kuu ta ora chīni Jesuu ma űa kà'an ndra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Cha chito ndo ti iyo ndra kuu rey chà'nda tiñu nuu űivi yūvi judiu. Ta vaji ya'a jànde'e ndra tundo'o ma űivi ora chà'nda ndra ma tiñu, va chà'tani ndra ora kà'an ma űivi ti maaaa tiñu va'a kuu űa ja'a ndra. ²⁶ Va ndyo'o, na tüvi iyo yi űa ja'a ndo takan, vati taku ma ra kuxini ma nuu ndo iyo yi űa kuu ra nuu ndi'nia. Ta juuni iyo yi űa jakuu ra tiñu nuu ndo ndia. ²⁷ Tava kuu iin ra nādi chàchi nuu mesa ta iyo iin ra kuu musu ra, cha chito va'a ndo ti ma ra nādi chàchi nuu mesa kuu ma ra kuxini. Va taku yu'u vaji ra kuxini kuu, va juuni ra kuu musu ndo kuu ndia.

²⁸ Va taku ndyo'o ti endee iyo ndo chi'in vaji nde'i tundo'o va töve nī jaña ndo yu'u.

²⁹ Ta cha'a' yakan kuu yi űa yu'u ni ku'vai űa na ka'nda ndo tiñu takua chā'a ma tatai űa na ka'ndai tiñu ndia. ³⁰ Ti ndyo'o ni kachi ndo ta ko'o ndo chi'in nuu mesa nuu ni ka'ndai tiñu, ta juuni ni ndaa ndo tayu, ta ikan jakutuni ndo kuati ma uchi uvi grupu ma ndian judiu.

Kati Jesuu űa Petu' ni ka'an ra űa tüvi nākoto ra ra

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Tajan te'en kīcha'a nāka'an ma Racha'nu chi'in Petu':

—Yo'o Petu' na taso'o va'un űa ni ka'in chi'un. Ma Satanaa ma ku'na kuxini, cha jāchikán' ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ti kũunián' ki'án' ku'va ndo nde'o tu ndicha űa jāchi'un ma űa kà'an ma Racha'nu Ndioo, ³² va yu'u chikain űamani nuu Ndioo cha'un, ikan na tüvi jañaun űa chīnuniun ja'a ma ku'na. Tajan ora cha chikoni'i ndikoun űa cha jā'un kuati, na tindeun inga tuku na takua kuu yaniun chi'in űata'un, na kundee na chinuni va'a na űa kà'in ndia —kati ra.

³³ Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, yu'u iyo va'i űa ku'in chi'un tichi vekaa a nda kuvj chi'un ndia —kati ra.

³⁴ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Petu', yu'u kà'in chi'un tu juuni ma chanikuaa vitin antea űa nda'yu ma lo'o uni cha'a' ni ka'un űa tüvi nakotoun yu'u —kati Jesuu chi'in ra.

Nuu cha kuākuyatin ora űa ni nde'e Jesuu tundo'o

³⁵ Takan kuu tajan te'en chikatu'un tuku Jesuu nuu ma ndra jākua'a chi'in ra:

—¿A chàku'uni ndo ora tãchĩ ndo ña sòkaa ndà'a ndo ña ni yunu ni xu'un' ta ni ndichan tüvi cha'a ndo? ¿A kũmani iin nakuyi nuu ndo ma ora ikan? —kãti Jesuu chi'in ndra.

Tajan te'en nãka'an ndra:

—Töve —kãti ndra.

³⁶ Tajan te'en nãka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—Vitìn va nda ndyo'o iyo yunu ndo, na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o iyo xu'un' ndo na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o tüvi iyo machiti ndo na xiko ndo ma ja'ma isukun ndo ta jata ndo iin yi. ³⁷ Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo ti takan iyo yi ña ta'in. Vati ma tutu Ndioo kà'an yi ña ni nde'e ma ñivi yu'u takua nde'e na ma ndian jà'a kuatini. Yakan va ndisaa ma ña kà'an ma tutu Ndioo cha'i, takan ni kuu yi —kãti Jesuu.

³⁸ Tajan te'en nãka'an ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, i'ya iyo uvi ta'an machiti —kãti ndra chi'in ra.

Tajan te'en nãka'an ra:

—Cha kũunĩ ña ka'an ga ndo —kãti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu iyo Jardín Getsemani

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Tajan kée ndio Jesuu ma ñuu ta kuà'an ra kuàka'an ra chi'in Ndioo ma yuku nani Olivu, takua takani jà'a ra. Ta ndita'an ma ndra jàkua'a chi'in ra kuà'an ndra chata ra ndia. ⁴⁰ Ta ora chãa ndio Jesuu ma ikan tajan te'en nãka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na ka'an ndo chi'in Ndioo ikan tüvi ku'va ndo anima ndo ña jà'a yi kuati —kãti Jesuu chi'in ndra.

⁴¹ Tajan jãchika ndio ra ma nuu ka'lin ndra ta chũnandi chiti ra, ta te'en nãka'an ra chi'in Ndioo:

⁴² —Yo'o Tatá, kũunĩ ña na jakakun yu'u nuu ma tundo'o ña ni nde'i. Va tüvi kũunĩ ña ja'un ma ña kũunĩ, vati na kuu yi tava kũunĩ maun —kãti Jesuu.

⁴³ Ta ora kã'an Jesuu takan, tajan ma ora ikani kichi iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo iti' andivi ña chã'a yi ñandee ra. ⁴⁴ Tajan tañu ma ña tana ku'vi ra jà'a ña ya'a u'vi anima ra, tajan tiá ni'i kicha'a tuku ra kà'an ra chi'in Ndioo ña ndava chàti ma takuii tiin ra nuñu'u' takua chàti ma nio ora ya'a kua'a' ra' chita ra'.

⁴⁵ Takan kũu ta ora ndëta ndio ra ña kà'an ra chi'in Ndioo, tajan kée ndio ra kuànde'e ra nuu ka'lin ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ora chãa ndio ra ikan, ta nãta'an ra ndra ña kixi ndra kãndoyo ndra, ti ni kundee ndra ma ñuma'na jà'a

ña ya'a nda'vi kũuni ndra. ⁴⁶ Tajan te'en nãka'an ndio ra chi'in ndra:

—¿Ta naja ya'a kixi ndo kãndoyo ndo? ¡Na ndakoo ndo ta ka'an ndo chi'in Ndioo, koto ku'va ndo anima ndo ña ja'a yi kuati! —Takan kãti Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra.

Nuu tiin na Jesuu

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ta juuni kà'anga Jesuu ndaa ra ora nde'e ra ña chàkoyo kua'a' ñivi nuu ndaa ra. Ta Juda, iin ra indii tañu ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra kũu ma ra yosonuu nuu ma ndra jandaru chi'in ma ñivi. Tajan, rakan chàjayatin ra ra nuu ndaa Jesuu ta chũnumi ndaa ra ra, ta tũtu ra sitin ra. ⁴⁸ Tajan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Yo'o Juda, ¿a chi'in ña tũtũn sitin, chi'in yakan xikoña'un ma Se'e ñivi tãchi Ndioo? —kãti Jesuu chi'in ra.

⁴⁹ Tajan ora chĩni ma ndra ka'lin chi'in ra ma ña kã'an ra, tajan te'en kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kanita'an ndi chi'in ndra chi'in machiti? —kãti ndra.

⁵⁰ Tajan iin ma ra jàkua'a chi'in Jesuu tãvani'i ra machiti ra ta chà'nda ra iin so'o chiyo kua'a' ma ra kũu musu ma sutu chà'nda tiñu. ⁵¹ Ta ora nde'e Jesuu ña takan jà'a ra ta te'en nãka'an ra:

—¡Na jaña ndo ña kãnita'an ndo! —kãti ra.

Tajan jãnani ndio Jesuu ma nda'a' ra so'o ma ra kũu musu ma sutu ta jãnda'a ra yi. ⁵² Ta ikan jan te'en nãka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra sutu chà'nda tiñu ta chi'in ma ndra jandaru jàkuenda veñu'u' ka'nu ta chi'in inga tuku ndracha'nu ña vãchi tiin Jesuu:

—¿A rasu'u kũi ña vãchi tiin ndo yu'u chi'in machiti ta chi'in yutun?, kũuni ndo. ⁵³ Ti tu ndicha ña rasu'u kũi, ta, ¿naja tüvi ni tiin ndo yu'u ma tichi veñu'u' ka'nu ora jãna'i nuu ndo nani kivi ma ikan? Ndicha kuii ña takan jà'a ndo ma ora naa, ti vitin kũu ma ora ña chã'a Racha'nu Ndioo ña kuu ndo'iin anima ndo chi'in ma kui'na ña jà'a ndo takua kũuni maa ndo —kãti Jesuu.

Petu' kãti ra ti töve nãkoto ra Jesuu

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Tajan tiin ndio ndra Jesuu ta ndãka ndra ra kuà'an ra chi'in ndra nuu iyo ve'e ma sutu chà'nda tiñu. Ta ikan jan, tãndikun ndio Petu' kuà'an ra chata ra chikani chikani. ⁵⁵ Ta ma nuke'e nuu iyo ve'e ma sutu chà'nda tiñu ikan, jãta'an ma ndra jandaru ñu'ú jãvãndaa ma nuke'e chũnandi ndra tũmi ndra yi. Tajan ora

ndē'e ma Petu' ña tūmi ndra ma ñu'ú, ta ndita'an ra chāa ra chūnandi ra tañu ndra tūmi ra yi ndia. ⁵⁶ Ta nunuuni chāa iin ña kùu musu ma sutu cha'nu, tajan ora ndē'an ma Petu' ña nāndi ra tūmi ra ma ñu'ú, tajan chūndaa ña ndē'e ndicha ña ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ndian ka'iin ikan:

—Juuni ra'ya kùu iin ra chàkunuu chi'in Jesuu ndia —kàtlan.

⁵⁷ Va Petu' te'en nāka'an ra:

—Ka'nu kooniun yo'o ma'á, va ma ra kà'un chiña na tūvi nàkotoi ra —kàti ra chi'an.

⁵⁸ Ta nunuuni ndē'e iin ra'i ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o kùu iin ra jákua'a chi'in Jesuu —kàti ra.

Tajan Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—iYüvi yu'u kùu! —kàti ra.

⁵⁹ Takan kùu ta nunuuni ora cha ya'a iin ora tajan chāa inga tuku ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ndian ka'iin ikan:

—Ndicha kuii ña ra'ya kùu iin ra chàkunuu chi'in Jesuu vati juuni ra ñu'u' Galilea kùu ra —kàti ra.

⁶⁰ Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in ra:

—Yo'o tatá, na tūvi nàkotoi nda ra kùu ma ra kà'un —kàti ra.

Tajan juuni kà'anga Petu' nāndi ra ora nānda'yu iin lo'o. ⁶¹ Ta ikan jan chikoni'i Jesuu xini ra ndē'e ra nuu ma Petu', tajan chàku'uni ra ma ña ká'an ma Racha'nu chi'in ra ña: "Antea ña nda'yu lo'o ma vitin uni cha'a' ni ka'un ña tūvi nàkotoun yu'u." Takan chàku'uni ra ma ña ká'an Jesuu chi'in ra. ⁶² Tajan kēe ndio Petu' ma ikan, ta nduva'a kicha'a ra chàku ra ti ya'a nda'vi kùuni ra.

Nuu chàkunda na Jesuu

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Takan kùu ta ma ndra jákuenda Jesuu chàtu'un ndra ra ta kàni ndra ra. ⁶⁴ Ta chàsi ndio ndra tinuu ra chi'in ja'ma ta kàni ndra ra, ta te'en chàkatu'un ndra nuu ra:

—iKa'an, nde'o yo kàni ñun! —kàti ndra.

⁶⁵ Ta juuni kànduva'a ndra ra chi'in inga tuku tu'un kini ndia.

Tisokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Ta ora kùndichin inga kivi tajan kùti'vi ndio ma ndracha'nu ña chà'nda tiñu nuu ñivi judiu chi'in ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu ta chi'in inga ndra jákua'a tutu Ndioo. Tajan tiin ndio ndra Jesuu, ta ndāka ndra ra kuà'an ra chi'in ndra nuu ndra kumitiñu. Ta ora

chāa ndio ndra ma ikan chi'in ra tajan te'en kicha'a ndra chàkatu'un ndra nuu ra:

⁶⁷ —iA ndicha ña yo'o kùu ma ra Cristu? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Tu katj nuu ndo ña ndicha ña takan kùu yi ta na tōve ni chinuni ndo ma ña ká'in. ⁶⁸ Ta tu ndakatu'in iin tu'un nuu ndo, chitōi ña na tōve ni naka'an ndiko ndo yi nui, ta ni tūvi ni jaña ndo yu'u ndia, ⁶⁹ va nda vitin ta nda iti' nuu, ni kunandi ma ra Se'e ñivi chiyo kua'a Racha'nu Ndioo, ra iyo kua'a' ndatu —kàti Jesuu chi'in ndra.

⁷⁰ Tajan te'en kicha'a ndisaa ndio ndra chàkatu'un ndra nuu ra:

—iA ndicha va'a ña yo'o kùu ma ra se'e Ndioo? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Ndicha kùu yi ña ma kua kà'an ndo chiña takan kùu —kàti Jesuu.

⁷¹ Ta ikan jan te'en nāka'an ndra chi'in ma ndra meru ndra:

—iNda kuenda ña chiniñu'u yo tiá ma ndian kùta'an chi'o tuva ndisaa yo cha chīni yo ña ká'an ra chata Racha'nu Ndioo? —kàti ndra.

23

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Tajan ndēta ndio ndisaa ndra ta chā'an ndra chi'in Jesuu nuu chà'nda Pilatu tiñu.

² Ta ora chāa ndio ndra ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan te'en kicha'a ndra tisokuati ndra Jesuu nuu ra:

—Nāta'an ndi ra'ya ña jànda'viña'a ra ñivi ma ñuu ndi. Ta kàti ra ti na tūvi iyo yi ña tia'vi ndi ma xu'un' nuu ma ra kuvienu ma ñuu ka'nu Roma. Ta juuni kàti ra ña Cristu, ra chà'nda tiñu nuu ndi kùu ra. Takan kàti ra —kàti ndra.

³ Tajan te'en chàkatu'un ndio ma Pilatu nuu ra:

—iA ndicha ña yo'o kùu ma ra chà'nda tiñu nuu ñivi judiu? —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Maun kà'an ña takan kùu yi —kàti Jesuu.

⁴ Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma Pilatu chi'in ma ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu ta nuu ma ñivi ndia:

—Tükuii nāta'in nī'iin kuati ña já'a ra, ta kùu nī'j kua tisokuatj ra —kàti Pilatu chi'in ndra.

⁵ Ta ikan jan te'en kicha'a na kànachaa na tiá nī'i:

—Nini ka'nu ñu'u' Judea jákanuu ra xini ñivi chi'in ma tu'un kà'an ra. Kicha'a ra já'a ra yi chi'in ñivi iyo ñu'u' Galilea,

ta vitin juuni takan vâchi jakanuu ra xini ñivi iyo ñu'u' Judea i'ya ndia. —Takan kâti na chi'in Pilatu.

Jesuu yà'a ra nda'a' Herode

⁶ Ta ora chîni ndio Pilatu ña kâ'an na ma tu'un Galilea, ta ikan jan chikatu'un ndio ra nuu ma ñivi tuva ra ñu'u' Galilea kûu Jesuu. ⁷ Ta ora kâti ndio na ña ndicha ña takan kûu yi, tajan tâchi ndio ra ra nuu Herode, ra chà'nda tiñu ma ñu'u' Galilea. Ta ma tiempu ikan ti juuni iyo Herode ma ñuu Jerusalén ndia. ⁸ Takan kûu ta ora nde'e ndio Herode ma Jesuu ta nduva'a kuui chisii ra, ti cha iyo kua'a' tiempu ña kûuni ra nde'e ra ra ña na ja'a ra iin ndatu nuu ra, vati iin ra ña ya'a va'a kâ'an ma ñivi chata, kûu ra. ⁹ Tajan kicha'a ndio Herode chikatu'un ra kua'a' tu'un nuu ra, va tûkuui nani kâ'an ra. ¹⁰ Ta ma ndra sutu chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ma ndra matru jâkua'a' tutu Ndioo vi'a ni'i kicha'a ndra tisokuati ndra ra. ¹¹ Ta ikan jan, Herode chi'in ndra jandaru ra kicha'a ndra chàkunda ndra Jesuu. Ta jâku'un ndio ndra iin ja'ma vii ña kâa takua kâa ja'ma ra kûu rey ma Jesuu kuenda ña na kuâtu'un ndra ra. Ta ora chînu jâ'a ndra takan, tajan tâchi ndiko ma Herode ra nuu Pilatu. ¹² Ta ma Pilatu chi'in Herode, ña na kûu nde'e ndra ta'an ndra ma tiempu ikan, juuni ma kivi ikan jaamigu ndra.

Nuu kâti Pilatu ña na ka'ni na Jesuu

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

¹³ Ta ikan jan jâti'vi ta'an ndio ma Pilatu ma ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ndra kumitiñu ta chi'in tandi'i ñivi ñuu, ¹⁴ ta te'en nâka'an ra chi'in na:

—Maa ndo kichi ndaka ndo ra'ya nui, ta kâti ndo ti jâkanuu ra xini ma ñivi ñuu. Ta nde'e chi'in tinuu ndo ña chikatu'un xain nuu ra, va tûkuui nî nata'in nî'iin kuati ña kûu tisokuati ra ma takua kâ'an ndo nui nda che'e. ¹⁵ Ta ni Herode töve nî nata'an ra nî'iin kuati chata ra ndia, ti tu ndicha ña iyo kuati ra na tüva iyo yi ña tachi ndiko ra ra nuu. Yakan va cha chito ndo ti töve iyo nî'iin kuati ra ña kûu ka'no ra cha'a' yi. ¹⁶ Yakan va tundo'oni ni jande'i ra. Jaña ndikoi ra na ku'un ra —kâti Pilatu chi'in na.

¹⁷ Vati ta'ii'iin kuiya ora iyo ma viko ikan, iyo yi ña jachi'in ma Pilatu ña kâ'an ma ñivi, ta täva ra iin ra indii vekaa takua takani iyo ma costumbre.

¹⁸ Ta ikan jan te'en kicha'a tuku na kânachaa na:

—¡Na ka'niun Jesuu nuu kruu, ta na jañaun Barrabás! —kâti na.

¹⁹ Takan kûu ta ma Barrabás ti cha'a' ña jâkanuu ra xini ñivi ta cha'a' ña chà'ni ra

kûu yi ña indii ra ma tichi vekaa. ²⁰ Va tava Pilatu kûuni ra jaña ra Jesuu, yakan va nâka'an ndiko ra chi'in na ña va'a ga ña na jaña ra Jesuu, kâti ra. ²¹ Va ma ñivi te'en kicha'a na kânachaa ni'i ga na:

—¡Na kuvi ra nuu kruu! ¡Na kuvi ra nuu kruu! —kâti na.

²² Ta ikan jan cha'a' uni te'en nâka'an tuku Pilatu chi'in na:

—¿Ta nda cha'a' kûu yi ña tisokuati ndo ra tuva takan? Vati yu'u tûkuui nî nata'in nî'iin kuati ra ña iyo yi ña kuvi ra cha'a', yakan va tundo'oni ni jande'i ra ta jañai ra —kâti Pilatu chi'in na.

²³ Va ora chîni na ña kâ'an ra te'en, ta vi'a ni'i kicha'a na kânachaa na, ta kâ'an na ña na kuvi ra nuu kruu. Ta takan endee kâ'an na nuu ra nda kati kundee na ña jâ'a ra ma ña kûuni na. ²⁴ Ta ikan jâ'a ndio Pilatu ma ña chikan na nuu ra, ²⁵ tajan tävani'i ndio ra Barrabás, ra indii tichi vekaa jâ'a ña jâkanuu ra xini ñivi ta ra chà'ni kûu ra. Ta ti'i ra Jesuu nda'a' ma ndra jandaru ma takua kûuni na.

Jesuu, chütakaa ra nuu kruu

(Mt. 27:32-34; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

²⁶ Takan kûu ta ora cha kuatakaa ndra ra nuu kruu, tajan ma tichi iti' kuâ'an ndra chi'in Jesuu, ikan nde'e ma ndra jandaru iin ra ñuu Cirene ra nâni Simón ña cha vâchi ra ña châ'an ra ku'u. Tajan tiin ndra ra ta jâ'a ndra ña na kuiso ra kruu ña ndiso Jesuu. Ta tândikun ra kuâ'an ra chata ra.

²⁷ Ta nduva'a kuui kua'a' na kâcha'an chata Jesuu. Ta ikan kâcha'an ñivi ña'a ña kâchaku cha'a' ra, ti ya'a u'vi anima vi jâ'a ña ya'a nda'vi kûuni vi ña nde'e ra tundo'o. ²⁸ Va ora nde'e ndio ma Jesuu vi, ta te'en nâka'an ra chi'in vi:

—Ndyo'o ñivi ña'a ñuu Jerusalén, na kuâku ndo cha'i. Na kuaku ndo cha'a' juuni maa ndo ta cha'a' se'e ndo, ²⁹ vati ni chaa iin kivi ña ni nde'e ndo tundo'o, ta ikan jan te'en ni ka'an ndio ndo chi'in ma ñivi: “Na sii kuuni ma ñivi ña'a ña tüvi nî chiyo nî'iin se'e ta ña tüvi nî jakaxin se'e ndia, vati vitin cha kicha'a yo nde'o tundo'o, ta tiaga ndetiñu kuenda yo tuva iyo ma se'o”, ni kati ndo chi'in na. ³⁰ Tajan ma kivi ikan ni kati ndio ma ñivi ña va'a ga ña na kekoyo ma yuku, ta ikan na kuvi na ta tüva nde'e na tundo'o, kûuni na. ³¹ Takan kâti chi'in ndo ti yu'u kûu takua iin yutun i'ii ta nde'i tundo'o vitin, va ndyo'o kûu ndo takua kûu iin yutun ití vi'a ga ni nde'e ndo tundo'o iti' nuu. —Takan kâti Jesuu chi'in na.

³² Ta juuni ndâka ma ndra jandaru uvi ta'an ma ndra kini ña châ'ni ñivi ña kuâka'ni ndra ndra chi'in Jesuu ndia.

³³ Tajan ora chāa ndio ndra ma yuku ña nani nuu ndoyo iki xini ndian chi'í, tajan tàkaa ndio ndra Jesuu nuu kruu chi'in ma uvi ta'an ma ndra su'u: iin ra chütaka chiyo kua'a ra, ta inga ra chiyo satin ra. ³⁴ Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma Racha'nu Ndioo ora cha tàkaa ra nuu kruu:

—Yo'o Tatá, na jaka'nuniun ma kuati jà'a na, vati töve chito na ña jà'a na —kàti Jesuu.

Tajan kicha'a ndio ma ndra jandaru chāsiki ndra yuu kuati, nde'o nda ndra kuu ndra jākanaa ma ja'ma Jesuu. ³⁵ Tajan ndisaa ma ñivi ka'in ikan nde'e na ña tā'an Jesuu, ta juuni ma tañu na ka'in ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. Ta ndrakan te'en kicha'a ndra chātu'un ndra Jesuu:

—Tu kuu jakakú ra inga ñivi, vitin na jakakú ra juuni maa ra tu ndicha ña Cristu ra káchin Ndioo kuu ra —kàti ndra.

³⁶ Takán kuu ta nda ma ndra jandaru chákú ndaa ndra Jesuu, ta chājayatin ndra ndra ma nuu tàkaa ra, ta chà'a ndra vinu iya chi'í ra, ³⁷ ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—iTu ndicha ña yo'o kuu ma rey ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, na jakakú maun ñun tuva takan! —kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁸ Ta juuni tātuu ndra iin vitu iti' xini kruu ña te'en kà'an yi chi'in ma tu'un griegu, chi'in tu'un latinu, ta chi'in tu'un hebreu: “Ra'ya kuu ma rey ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu”, kàti yi.

³⁹ Tajan iin ma ra sù'u ta chà'ni ña tàkaa xiin Jesuu, te'en kicha'a ra kà'an ra chi'in Jesuu ña chātu'un ra ra:

—iTu ndicha ña yo'o kuu ma Cristu, na jakakú maun ñun ta na jakakun ndyu'u ndia! —kàti ra chi'in Jesuu.

⁴⁰ Va ma ra tàkaa inga chiyo Jesuu, te'en nāka'an ra chi'in ma meru ra:

—Yo'o xaa, ¿ta naja töve tiñu'un Ndioo ta juuni nde'un tundo'o takua nde'e ra yi ndia? ⁴¹ Vati taku maa yo nde'o tundo'o ti ndicha ña ja'a yo kuati. Yakan va vitin takan iyo yi na tia'vio cha'a' yi. Vati ndicha ña ja'a yo yi, va taku ra'ya, tükui nani jà'a ra ta nde'e ra tundo'o —kàti ra.

⁴² Tajan te'en nāka'an tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu Jesuu, na kuku'uniun yu'u ora ni chaun nuu ni ka'ndaun tiñu —kàti ra.

⁴³ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndicha va'í ña ka'in chi'un, vati juuni ma kivi i'ya ni koun chi'in iti' andivi —kàti Jesuu chi'in ra.

Nuu chi'í Jesuu

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Takán kuu ta ora kēta ma kachuvi ndaa, ta iin kuaani ma nuu ñu'u' ñuñivi nda kaa uni chani'ini. ⁴⁵ Tajan ndā'va nuu ma nikandii ta ma ja'ma ña tàkaa ma tichi veñu'u ka'nu, endee ndāta java ndaa yi ma ora ikan. ⁴⁶ Ta ikan jan nānda'yu ni'í Jesuu ta te'en nāka'an ra:

—Yo'o Tatá, na jakuendaun animai, vati vitin ti'í yi nda'un —kàti ra.

Ta ora chínu ña kà'an ra takan, ta chí'í ra.

⁴⁷ Ta ora ndē'e iin ra capitán, ra chà'nda tiñu nuu jandaru naja kua chí'í Jesuu, tajan kicha'a ra jàka'nu ra Ndioo chí'in tu'un i'ya:

—Ndicha kuui ti ra'ya tüvi iyo kuati ra —kàti ra.

⁴⁸ Ta ndisaa ñivi ka'in ma ikan ora ndē'e na ña takán kuu, tajan chítakeuati ndio na kuà'an na ve'e na. Ta kani na pechu na ti ya'a u'vi anima na ña ndē'e na naja kua chí'í Jesuu. ⁴⁹ Takán kuu ta tandi'í ndra nākoto Jesuu ta chí'in ñivi ña'a ña chàkunuu chata ra nda iti' Galilea, kīndoo na nde'e chikani na naja kua tā'an Jesuu ora chí'í ra.

Nuu kuchi Jesuu

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Ma tiempu ikan iyo iin ra va'a ña nani Kusé, ta rakan ti ra kichi ñuu Arimatea ña iyo kuenda ñu'u' Judea kuu ra. Va juuni ndiso ra tiñu chí'in ma ndian judíu. Va tüvi ní chata'ani ra ma ña ja'a ma ndra tiñu chí'in Jesuu, vati juuni ndātu ra ku'un ra nuu chà'nda Ndioo tiñu ndia. ⁵² Yakan va kēe ra kuà'an ra nuu iyo Pilatu, ta chikan ra ñunda'yu Jesuu nuu ra. ⁵³ Takán kuu ta ora cha jānuu ndio ra ñunda'yu Jesuu ma nuu kruu, tajan kāva ndio ra iin ja'ma savana ña ya'a va'a ta vii ma ñunda'yu Jesuu, ta kuchi ra yi iin tichi yavi yuu nuu takā'an kuchi na ni'iin ñivi. ⁵⁴ Ikan kuchi ndio na Jesuu vati ma kivi ikan kuu ma kivi jandova'a ma ñivi judíu ma ña kachi na kuenda inga kivi, ma kivi nīndeo.

⁵⁵ Takán kuu ta ndisaa ma ñivi ña'a chàkunuu chata Jesuu nda ora chàkunuu ra ñu'u' Galilea, chà'an vi chānde'e vi ma nuu kuchi ndra yi. Ta juuni ndē'e vi nuu jundii ndra yi ndia. ⁵⁶ Ta ikan jan kēe ndio vi kuà'an vi ve'e vi. Ta ora chāa ndio vi tajan jāndova'a vi takuui xiko, vati ni ku'un vi kujakuti vi ñunda'yu Jesuu ti koto ku'ini yi. Takán kuu tajan ndisaa ma ñivi ña'a ikan nīndee vi ma kivi ikan takua kà'an ma tutu Ndioo.

24

*Nuu nàtaku ndiko Jesuu**(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)*

¹ Tajan ma kivi nunuu nuu kicha'a ma jamana, na'a va'a kēe ndio vi kuà'an vi kuànde'e vi nuu kùchi ma ñunda'yu Jesuu. Ta juuni ndà'a vi ma takuui xiko ña koso vi chata ma ñunda'yu Jesuu. ² Ta ora chāa ndio vi ta ndè'e vi ña cha tüva ndāsi ma yuu ikan yu'u ma yavi nuu kändii ma ñunda'yu Jesuu. ³ Tajan ki'vi ndio vi tichi yi va ni nata'an ga vi ma ñunda'yu ra ma ikan. ⁴ Ta ikan jan nduva'a kuüi yū'vi vi ña ni tuvi chito vi nayi jà'a vi. Ta nunuuni ndè'e vi ña kēta uvi ta'an ndra'ii yatin xiin vi ña ñu'u ndra ja'ma tacha. ⁵ Tajan ndava yū'vi maania vi chūnandi chiti vi nuu ndra nda kati nani te'e nuu vi nuu ñu'u'. Tajan ndrakan te'en kätitu'un ndio ndra nuu vi chi'in tu'un i'ya:

—¿Ta naja nànduku ndo ma ra ndito ma nuu kùchi ndian chi'i? ⁶ Rakan cha tüva ra i'ya, ti cha nàtaku ndiko ra. Na kuku'uni ndo ma ña kätitu'un Jesuu nuu ndo ora juuni chākunuu ga ra ma ñu'u' Galilea: ⁷ "Ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo, iyo yi ña tiin na ra ta ti'i na ra nda'a ma ndian jà'a kuati. Ta ndiakan ni takaa na ra nuu kruu, ta tichi uni kivi ni nàtaku ndiko ra." Takan kati ma ndra keta ikan nuu vi.

⁸ Tajan ma ora ikan ta chāku'uni vi ma tu'un ña kätitu'un Jesuu nuu vi niku. ⁹ Takan kuu tajan kēe ndio vi ma ikan, ta kuà'an ndio vi ma nuu ka'lin ti'vi ma ndi uchi iin ma ndra kuu tatun Jesuu, ta ikan kätitu'un vi nuu ndra ma ña ndè'e vi ta nuu inga ñivi ña ka'lin chi'in ndra ndia. ¹⁰ Ta ma ñivi ña'a ña chā'an chākätitu'un nuu ma ndra tatun ra kuu ma Ndiya Magdalena chi'in Juana, ta Ndiya ma'a Jandiau, ta chi'in inga tuku ñivi ña'a ndia. ¹¹ Va ma ndra tatun Jesuu chānini ndra ti tivi xini vi ña kà'an vi takan, kùuni ndra. Yakan va tüvi ni jachi'in ndra ma ña kà'an vi.

¹² Takan kuu tajan kändakunu ndio Petu' kuà'an ra nuu kùchi Jesuu. Ta ora chāa ra ta ndè'e ra ña jāndaa ma ja'ma kuichin ña chūsukunia ra kändii, tajan yū'vi maania ra kändakunu ra kuà'an ndiko ra nuu ka'lin ti'vi ma ndian meru ra, ti töva ni nata'an ra ñunda'yu Jesuu.

Jesuu kēta ra nuu uvi ta'an ndra jākua'a chi'in ra iti' ñuu Emaús

(Mr. 16:12-13)

¹³ Tajan juuni ma kivi ikan, kēe ndio uvi ta'an ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kuà'an ndra iti' ñuu nani Emaús ña iyo uchi iin kilometru ña chika kändii yi ma ñuu Jerusalén. ¹⁴ Tajan ndrakan, nātu'un ta'an ndra chā'a' ndisaa ña tā'an Jesuu ma

nuu kuà'an ndra. ¹⁵ Ta ora juuni nātu'un ta'an ndra ta kànita'an yu'u ndra, ta kēta ndio Jesuu nuu ndra ta ndīta'an ra tiin chata ndra ndia. ¹⁶ Ta vaji ndè'e ndra ña kuà'an ra chi'in ndra, va tüvi nakoto ndra ra, ti Ndioo tüvi chā'a ra ña na nakoto ndra ra. ¹⁷ Ta ikan jan te'en kicha'a ndio Jesuu chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Nayi nātu'un ndo ma tichi iti' kàcha'an ndo? ¿Ta naja nda'vi kùuni ndo? —kati Jesuu chi'in ndra.

¹⁸ Tajan iin ma ra kuà'an chi'in ndra ña nani Cleofas, te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Tandi'i ñivi iyo ñuu Jerusalén chito na ma ña kuu ikan. ¿A uvaa yo'o kuu ma ra tüvi chito ma ña kuu? —kati ra chi'in ra.

¹⁹ Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—¿Nayi kuu ma ikan? —kati ra.

Tajan te'en nāka'an ndra:

—Nātu'un ndi chā'a' ndisaa ña tā'an Jesuu ra ñuu Nazaret, vati rakan iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kuu ra. Ta ya'a iyo ndatu ra chi'in ma ña jà'a ra, ta chi'in tu'un kà'an ra nuu Ndioo, ta chi'in ndisaa ma ña jà'a ra chi'in ma ñivi ndia. ²⁰ Ta juuni chāku'uni ndi naja kua jà'a ndra sutu chā'nu ña chā'nda tiñu nuu sutu chi'in ndra kumitiñu ña tiin ndra ra ta tisokuati ndra ra ta chā'ni ndra ra nuu kruu. ²¹ Ta ndyu'u chānini ndi ti rakan kuu ma ra kündeeni ndi ña vāchi jakakú ndi nuu tundo'o chi'in tandi'i ñivi Israel niku, va vitin cha kēta uni kivi kuu yi ña kuu takan. ²² Ta juuni ya'a nda'vi kùuni ndi, vati iyo uvi uni ñivi ña'a ña iyo tañu ndi jāyū'vi vi ndyu'u vati ora chā'an vi chānde'e vi nuu kùchi Jesuu, ta töva ni nāta'an vi ma ñunda'yu ra. ²³ Yakan va kēe ndiko vi kichi katitu'un vi nuu ndi ta kati vi ti kēta uvi ta'an tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo nuu vi, ta kati yi chi'in vi ti Jesuu cha nàtaku ndiko ra. ²⁴ Ta iyo iin ndra chākunuu chi'in ndi, juuni chā'a ndra chānde'e ndra nuu kändii ñunda'yu ra ora cha yā'a chā'an vi. Va indukuni tüvi ni nata'an ndra ñunda'yu Jesuu, takua kätitu'un vi nuu ndra ndia.

²⁵ Takan kuu ta ikan jan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¿A ya'a ndava xini ndo ña tüvi chìnuni ndo ma ña kätitu'un ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chíyo tajina? ²⁶ ¿A yū'vi chā'a' yakan kuu yi ña iyo yi ña ndè'e ji'na ma ra Cristu tundo'o, tajan ni ki'vi ndio ra koo ra nuu ni jākā'nu Ndioo ra?, kùuni ndo —kati Jesuu chi'in ndra.

²⁷ Takan kuu ta ikan jan kicha'a ndio Jesuu kätitu'un kachin ra nuu ndra tandi'i ma tu'un iyo nuu ma tutu Ndioo ña iyo kuenda ra, ta kicha'a ra nda nuu kicha'a ma tutu ña tāa Moisés, ta nda kati jandi'i

ra tandi'i ma ña tãa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo naja kua ni kuu yi ma tiempu i'ya.

²⁸ Ta ora cha chãa ndra ma ñuu ikan ku'a'an ndra, tajan jã'ani Jesuu ña ni yã'a nduu ra ndra. ²⁹ Tajan chi'in tu'un i'ya jãnini ndra ra na kindoo ra chi'in ndra:

—iNa kindoun kavaun chi'in ndi ma chanikuaa i'ya, vati cha chiso nikandii! —kãti ndra chi'in Jesuu.

Tajan ki'vi ndio Jesuu chi'in ndra ma tichi ve'e nuu ni kava ndra. ³⁰ Takan kũu ta ora cha ka'iin ndra yu'u mesa ña ni kachi ndra, tajan ki'in ndio Jesuu iin paan ta jã'ii ra yi nuu Ndioo, ta chã'nda kuati ra yi ta chã'a ra yi nuu ndra na kachi ndra. ³¹ Tajan ma ora ikani nãnde'e va'a ndra ta nãkoto ndra ti Jesuu kũu ra, va tũkuii nãni ni'i ndra ja'a ndra vati numi kuui naa ndiko ra. ³² Tajan te'en kicha'a ndio ndra nãtu'un ta'an ndra:

—Ma ninduvi yo chã'a va'a yo kuenda ña ya'a chisii kuuni anima yo ora kãtitu'un kachin ra naja kua kà'an ma tutu Ndioo nuu yo cha'a' ra —kãti ndra ña nãtu'un ta'an maa ndra.

³³ Takan kũu tajan ni kuunia ndra ndoo ndra kua tu ndra tiã ma ikan, ti ma ora ikani chikoni'i ndiko ndra ku'à'an ndra ma ñuu Jerusalén nuu nãta'an ndra ña ka'iin ti'vi ndi uchi iin ndra tatun Jesuu chi'in inga tutu ndra meru ndra. ³⁴ Ta ikan jan te'en kicha'a ndio ndra tatun Jesuu kãtitu'un ndra nuu ma ndra kichi:

—Ndicha kuui ña takan kũu yi ña juuni kãtitu'un ra nuu ndi ña nde'e ma Petu' ra ndia. —Takan kãti ndra chi'in ndra.

³⁵ Tajan ninduvi ndio ndra kãtitu'un ndra nuu ndra tandi'i naja kua tã'an ndra ma tichi iti', ta naja kua nãkoto ndra Jesuu ora chã'nda kuati ra paan chã'a ra nuu ndra.

Jesuu keta ra nuu ndra jakua'a chi'in ra (Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Ta juuni kà'an ga ndra ka'iin ndra ora tũvi Jesuu ma'ñu ndra, ta te'en kãña'a ra chi'in ndra:

—Na koo va'a ndo chi'in ta'an ndo —kãti ra.

³⁷ Tajan ma ora kã'an ra takan ta nduva'a kuui yũ'vi ndra, ti kũuni ndra ña ni'na Jesuu kũu yi ña keta yi. ³⁸ Ta ikan jan te'en kicha'a ndio Jesuu kà'an ra nuu ndra:

—iNa yũ'vi ndo! Ta na tũvi na ja'a ndo ña nãkanini ndo takan, vati ndicha ña mai kũu. ³⁹ Ta tu tõe chinuni ndo, na nde'e ndo ma nda'i chi'in cha'i. Ta na ke'e ndo yu'u ndia, ta taku ma ni'na tũvi sa'an yi ta

ni iki yi, takua nde'e ndo ña iyo yi yu'u —kãti Jesuu chi'in ndra.

⁴⁰ Ta ora chinu kã'an ra takan tajan jãna'a ndio ra ma nda'a' ra chi'in cha'a ra nuu ndra, na nde'e ndra yi. ⁴¹ Va tava ya'a chisii ndra jã'a ma ña kã'an ra, yakan va ni tãva chito ndra nayi jã'a ndra ta nayi chãnini ndra. Ta ikan jan te'en kicha'a Jesuu chikatun' un ra nuu ndra:

—¿A iyo ña kacho nuu ndo? —kãti ra chi'in ndra.

⁴² Ta ikan jan chã'a ndio ndra java ma tiaka' tãvi chi'in nduxi ñuñu nuu ra. ⁴³ Ta tiin ra yi ta chãchi ndio ra yi nuu ndra. ⁴⁴ Ta ora chinu chãchi ra tajan te'en nãka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ndisaa ma ña tã'in i'ya kũu ma ña kãtitu'in nuu ndo ora juuni iyo gai chi'in ndo. Vati takan iyo yi ña ta'in ta jachinu ma tutu Ndioo ña tãa Moisés ma ña kã'an yi kuenda chi'in ma tutu tãa ma ndra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chiyo taji'na, ta chi'in ña kã'an ma tutu Salmu ndia.

⁴⁵ Ta ikan jan te'en nãka'an tutu Jesuu nuu ndra, ikan na nuna va'a ma chinituni ndra ta taso'o ndra ma ña kã'an ma tutu Ndioo:

⁴⁶ —Nuu ma tutu Ndioo kã'an yi ti iyo yi ña nde'e ji'na'i tundo'o, va tichi uni kivi ni nataku ndikoi tañu ndian ndii. ⁴⁷ Ta ji'na kuui iti' ñuu Jerusalén iyo yi ña kicha'a na katitu'un na tu'in, ti yu'u kũu ma ra kũu Cristu. Ta ikan jan ku'un ndio na kukatitu'un na tu'in nuu tandi'i ñivi ñuu ñuñivi, ikan na chikoni'i na chi'in Ndioo ta jaka'nuni ra kuati na. ⁴⁸ Yakan va ndisaa ndyo'o ndian ka'iin i'ya cha chito va'a ndo naja kua tã'in. Ta takan iyo yi ña ku'va ndo kuenda chi'in ma ñivi cha'a' yi. ⁴⁹ Ta ikan jan ni tachi ndioi ma Tati Í Ndioo chi'in ndo takua kã'an ma Racha'nu Tãtã nui niku. Va ndyo'o na kua tu ndo ma ñuu Jerusalén i'ya, nda kati ni'i ji'na ndo ndatu Tati Í ña ni tachi ra nuu ndo iti' andivi —kãti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu ndaa ra iti' andivi (Mr. 16:19-20)

⁵⁰ Takan jan tãvani'i siin Jesuu tandi'i ma ndra jakua'a chi'in ra ñuu Jerusalén, ta ku'à'an ndio ra chi'in ndra ma ñuu Betania. Ta ikan kãni'i ra nda'a' ra nuu sukun ta jã'ii ra ndra. ⁵¹ Takan kũu ta ora juuni jã'ii ga ra ndra, ta kueeni kueeni jãchika ra ra xiin ndra, ta ndãa ndio ra ku'à'an ra iti' andivi. ⁵² Ta ikan jan chũnandi chiti ndio ndra ta kicha'a ndio ndra jãka'nu ndra ra. Ta ora cha yã'a ña jã'a ndra takan, tajan nduva'a kuui chisii ndra chikoni'i ndra ma ñuu Jerusalén. ⁵³ Tajan nani kivi chã'an ndio ndra chãjaka'nu ndra Ndioo ma tichi

veñu'u ka'nu ña ndaa ma ñuu Jerusalén.
Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu Ndioo t̄aa racha'nu Xuva

Ma tu'un Ndioo nd̄akuu yi n̄ivi

¹ Ma taji'na ora t̄uvi ma n̄uñivi, takani cha iyo ma ra k̄uu ma tu'un. Ta ma ra k̄uu ma tu'un ikan iyo ra chi'in Ndioo, ta juuni k̄uu ra Ndioo ndia. ² Ta rakan k̄uu ra n̄a takani cha iyo ra chi'in Ndioo nda ora t̄uvi ma n̄uñivi taji'na. ³ Ta chi'in rakan k̄uu yi n̄a j̄at̄uvi Ndioo ndisaa nakuyi, ti n̄i'in ma n̄a iyo nuu yi ȳöve ma'iin ma Racha'nu Ndioo j̄at̄uvi yi, vati k̄uta'an ra chi'in ra. ⁴ Ta juuni rakan k̄uu ra n̄a ch̄a'a ra kivi koo ndito ndisaa yo ndian iyo ma n̄uñivi. Ta cha'a' yakan k̄uu yi n̄a j̄ana'a ra nuu yo iti' ndaa n̄a k̄uu yi takua k̄uu iin n̄u'ú n̄a j̄andondichin yi nuu yo. ⁵ Yakan va ma ra k̄uu n̄u'ú ikan k̄uu ra n̄a j̄andondichin ra ma nuu naa. Ta ma nuu naa ikan k̄uuni yi nda'va yi ra, va n̄i kuu yi.

⁶ Takan k̄uu yi n̄a ch̄iyo iin ra ch̄unani Xuva, ra t̄achi ma Racha'nu Ndioo n̄a, ⁷ na k̄uu ra iin ra testigu n̄a na katitu'un ra cha'a' ma ra k̄uu n̄u'ú i'ya nuu ma n̄ivi, ikan na chinuni na ma n̄a k̄a'an ra. ⁸ Vati ma Xuva, ȳuvi ma ra k̄uu n̄u'ú k̄uu ra, vati ra k̄uu iin testiguni, ra k̄ichi katitu'un cha'a' ma ra k̄uu n̄u'ú k̄uu ra. ⁹ Vati ma ra k̄uu n̄u'ú ndicha, ora k̄ichaa ra n̄uñivi i'ya, k̄icha'a ra j̄at̄uun ra nuu tandi'i na. ¹⁰ Ta juuni rakan k̄uu ra n̄a cha iyo ra ma n̄uñivi i'ya. Uvaa n̄a ma ndian iyo ma n̄uñivi i'ya, na t̄öve n̄i ki'in kuenda na ma tu'un k̄a'an ra, vaji cha'a' maa ra k̄uu yi n̄a Ndioo j̄at̄uvi ra ma n̄uñivi ndia. ¹¹ Vati k̄ichaa ra nuu iyo n̄ivi n̄uu ra, va ndiakian t̄öve n̄i ki'in kuenda na ra. ¹² Va ma ndian ki'in kuenda ma n̄a k̄a'an ra, ta chinuni na ma n̄a k̄a'an ra, nuu ndiakian ch̄a'a ra n̄a na ndakuu na se'e Ndioo. ¹³ Ta ndicha n̄a se'e Ndioo k̄uu na, va ma n̄a nd̄akuu yo se'e Ndioo t̄öve indukuni k̄uu yi kua ora n̄a k̄aku yo j̄a'a tat̄a yo chi'in ma'á yo. Vati nd̄akuu yo se'e Ndioo cha'a' n̄a takan k̄uuni ra n̄a k̄uu yo, ta t̄öve takua k̄uuni ma n̄ivini n̄a k̄uu yo.

¹⁴ Takan k̄uu n̄a ma ra k̄uu tu'un ikan, nd̄akuu ndicha ra ma n̄ivi. Ta ch̄iyo ra n̄uñivi chi'o, ta k̄uu ra ma ra ch̄a'a nduva'a kuii kua'a' n̄amani Ndioo nuu yo, ta endee j̄ana'a ra ma n̄a ndaa ndia. Ta cha'a' ndisaa n̄a'a maa ndi cha nd̄e' ndi n̄a ra nduva'a kuii ka'nu k̄uu ra takua ka'nu ma Tat̄a ra, Ndioo, vati uvaa ra k̄uu Se'e ra. ¹⁵ Tajan te'en k̄atitu'un ndio ma Xuva nuu ma n̄ivi cha'a' ra:

—Ra'ya k̄uu ma ra k̄a'in n̄a ni kichi tiá iti' nuu, ma ora k̄atitu'un nuu ndo n̄a ni

kichi iin ra ka'nuga kua yu'u. Vati takani cha iyo ra ora k̄etai ma n̄uñivi i'ya —k̄ati ra.

¹⁶ Yakan va chi'in ndisaa ma n̄a iyo nuu ra, s̄okó ra yi nuu yo, ikan na ni'o yi. Ta juuni cha ni'o nduva'a kuii kua'a' ma n̄amani n̄a ch̄a'a ra nuu yo ndia. ¹⁷ Cha'a' Moisés k̄uu yi n̄a n̄akoto yo ma ley Ndioo, ta juuni cha'a' Racha'nu Jesucristu k̄uu yi n̄a n̄akoto yo ma n̄amani Ndioo chi'in ma tu'un ndaa n̄a k̄a'an ra ndia. ¹⁸ Ta n̄i'in n̄ivi tak̄a'an nde'e na ma Ndioo, ti uvanuuni ma ra Se'e Ndioo, ra endee iyo chi'in ma Tat̄a ra, rakan k̄uu ra n̄a ch̄a'a ra kuenda nuu yo naja kua k̄uu ma Tat̄a ra.

Nuu k̄atitu'un Xuva, ra j̄akunduta cha'a' Jesucristu

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

¹⁹ Tajan t̄achi ma ndra ch̄a'nda tiñu nuu ndian judiu n̄a iyo n̄uu Jerusalén ma sutu chi'in ndra levita, n̄a na kundakatu'un ndra iin nakuyi nuu Xuva. Ta te'en ch̄ikatu'un ndio ndra nuu ra, ora ch̄aa ndra nuu ra:

—¿Ta yo'o nda ra k̄uñ, ta nda tiñu j̄a'un? —k̄ati ndra.

²⁰ Ta ma Xuva te'en k̄atitu'un kachin ra nuu ndra:

—Ȳuvi ra Cristu k̄uu yu'u —k̄ati ra.

²¹ Ta ndrakan te'en ch̄ikatu'un ndiko ndra nuu ra:

—¿Ta nda ra k̄uñ tuva takan? ¿A yo'o k̄uu Elia, ra k̄a'an chi'in tu'un yu'u Ndioo? —k̄ati ndra.

Ta ma Xuva te'en n̄aka'an ra:

—Ȳöve rakan k̄uu.

Tajan te'en k̄icha'a ndiko ndra ch̄ikatu'un ndra nuu Xuva:

—¿A yo'o k̄uu ma ra k̄a'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra ni kichi? —k̄ati ndra.

Ta ma Xuva te'en n̄aka'an ra:

—Ȳöve rakan k̄uu —k̄ati ra.

²² Ta ndrakan te'en n̄aka'an ndiko ndra:

—Ta, ¿nda ra k̄uñ tuva takan? Takan ch̄ikatu'un ndi, vati ma tu'un ni ka'un nuu ndi iyo yi n̄a kukatitu'un ndi yi nuu ma ndra t̄achi ndi. Yakan va, ¿niyi k̄uuniun k̄atitu'un nuu ndi cha'un?

²³ Ta ma Xuva te'en n̄aka'an ra:

—Yu'u k̄uu ma ra endee nd̄a'yu nda java tichi ku'u chi'in tu'un i'ya: “Na nuna ndo iin iti' ndaa, kuenda ma Racha'nu”, takua ka'an Isaia, ra k̄a'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na.

²⁴ Tajan ndra t̄avani'i ma ndra fariseu tiñu nuu, n̄a kuka'an chi'in Xuva, ²⁵ te'en k̄icha'a ndra ch̄ikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta yo ch̄a'a tiñu nuñ n̄a j̄akundutaun n̄ivi tuva ȳöve ma Cristu

kùun, ni Elía, ni ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia?, tuva takan.

²⁶ Ta ma Xuva te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Yu'u jàkundutai ñivi chi'in takuii, va tañu ndo cha iyo iin ra tòve nàkoto ndo, ²⁷ ta rakan vèchi ra tiaga iti' nuu. Ta kuendaì ti iin ra tüvi ifu'u kùu vaji na ndachì ma ndichan indii cha'a ra, ti nduva'a kuii ka'nu ga ra ta iyo ga ndatu ra kua yu'u —kàti ra.

²⁸ Ndisaa ña'a kùu yi ma ñuu Betàbara, ña kàndii iti' kàna nikandii inga chiyo yuta Jordàn, nuu ndaa Xuva jàkunduta ra.

Jesuu kùu ra takua kùu iin mvechala vali ña sòkó Ndioo

²⁹ Takan kùu ta inga kivi ndé'e Xuva ma Jesuu, ña kuàjayatin ra ma nuu ndaa ra. Ta ikan te'en kicha'a Xuva kà'an ra:

—iNde'e ndo, ti ikan vèchi ma ra kùu mvechala vali ña tàchi ma Racha'nu Ndioo kuenda ña na naa ma kuati yo ndian iyo ñuñivi i'ya! ³⁰ Ta cha'a rakan kùu yi ña kà'in ora nàtu'in chi'in ndo te'en: "Tiaga iti' nuu vèchi inga ra ka'nu ga kua yu'u, vati takani iyo ra ora keta yu'u." ³¹ Ni yu'u tòve nàkotoi nda ra kùu ra niku. Va cha chitói ña cha'a rakan kùu yi ña vèchi jakundutai ñivi chi'in takuii, ikan na ndisaa yo ndian iyo ñuu Israel nakoto yo ra —kàti Xuva.

³² Ta juuni te'en nàka'an tuku ra ndia:

—Ndé'i ma Tati Í Ndioo ora kichi nuu yi ma iti' andivi, ña kaa yi takua kaa iin livi ora koyo yi chata Jesuu nuu kindoo yi endeeni chi'in ra. ³³ Ta ni yu'u, tòve nàkotoi nda ra kùu ra niku, va ma ra tàchi yu'u ña na jakundutai chi'in takuii, rakan kàtitu'un ra nui te'en: "Ma ra ni nde'un ña ni koyo ma Tati Í Ndioo chata ma nuu ni kindoo yi, rakan kùu ma ra ni jakunduta ñivi chi'in ma Tati Í Ndioo." ³⁴ Yu'u cha ndé'i ña takan kùu yi chi'in ra, ta kàtitu'un nuu ndo ña ndicha kuii ña ra Se'e Ndioo kùu ra.

Ma ndra nunuu ña jàkua'a chi'in Jesuu

³⁵ Takan kùu ta ma inga kivi, ndaa ndiko Xuva ikan chi'in uvi ta'an ma ndra chàkunuu chi'in ra. ³⁶ Ta ora ndé'e ra ña yà'a Jesuu ma ikan, te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—iNde'e ndo, ti rakan kùu ma ra tàchi Ndioo ña kùu takua kùu iin mvechala vali!

³⁷ Tajan ora chini ninduvi ma ndra chàkunuu chi'in Xuva ña kà'an ra takan, ta tàndikun ndra chata Jesuu. ³⁸ Ta ndé'e chata ma Jesuu, ta chā'a ra kuenda ña ndikun ndrakan kuà'an ndra chata ra. Tajan te'en chikatu'un ndio ra nuu ndra:

—iNiyi nànduku ndo? —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nàka'an ndra:

—Yo'o Rabí —ña kùuni ka'an yi Matru— zndanu iyoun? —kàti ndra. ³⁹ Ta ma Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—iNa'a ndo chatai!, ta koto ndo ma nuu iyo! —kàti ra.

Yakan va kēe ndio ndra kuà'an ndra chi'in ra ma nuu iyo ra, tajan kindoo ndra chi'in ra nda kati ini ña cha kùu yi a kaa kumi chani'ini. ⁴⁰ André ra yani Simón Petu', kùu iin ra indii tañu ma uvi ndra ña chini ña kà'an Xuva, tàndikun ndra chata Jesuu ma ora ikan. ⁴¹ Ta ma ra ji'na kuii ña chikuta'an ma André kùu ma ra yani ra Simón. Ta te'en kàtitu'un ra nuu ra:

—Yo'o yani, cha nàta'an ndi ma ra kùu Mesías (ña chi'in inga tu'un kùuni yi ka'an yi Cristu).

⁴² Tajan kēe ndio ma André kuà'an ra chi'in ma yani ra Simón nuu ndaa ma Racha'nu Jesuu. Ta ora ndé'e ma Jesuu ña kichaa ndra, ta te'en kicha'a ra kà'an ra chi'in ra:

—Yo'o, Simón se'e Jonás, vitin va ni kunaniun Cefas —ña chi'in inga tu'un kùuni yi ka'an yi Petu'.

Jesuu kàna ra ma Lipe chi'in ma Natanael.

⁴³ Ta ma inga kivi, kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma iti' ñu'u' Galilea takua chānini ra. Ta ikan chikuta'an ra ma ra nani Lipe ta te'en nàka'an ra chi'in ra:

—iNa'a chatai! —kàti ra.

⁴⁴ Ta ma Lipe, ti ra ñuu Betsaida kùu ra, ta iini ñuu ndra chi'in André ta Petu'.

⁴⁵ Tajan ma Lipe chā'an ra chāanduku ra, ra nani Natanael, ta ikan te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Cha nàta'an ndi ma ra taa ma Moisés cha'a' nuu ma tutu ley Ndioo. Rakan nani ra Jesuu, ra ñuu Nazaret, ra se'e Kusé. Ra juuni taa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo cha'a' ña ni kichi ndia.

⁴⁶ Ta ma Natanael nàka'an ra te'en:

—iA kùu keta iin ma ra va'a ma ñuu Nazaret?, kùuniun —kàti ra.

Ta ma Lipe te'en nàka'an ra:

—Na kichiu ta nde'un ti ña ndicha kùu yi —kàti ra.

⁴⁷ Ta ora ndé'e Jesuu ña cha vèchi kuyatin Natanael nuu ra, ta te'en nàka'an ra:

—iI'ya vèchi ma iin ra israelita va'a, ña tòve jànda'viña'a! —kàti ra.

⁴⁸ Ta ma Natanael te'en chikatu'un ra:

—iTa naja kà'un ña nàkoton yu'u? —kàti ra.

Ta ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—Takan cha ndé'i ñun antea ña nàta'an ma Lipe ñun ma nuu ndaun vati ma yutun higu —kàti ra chi'in ra.

⁴⁹ Tajan ma Natanael te'en nāka'an tuku ra:

—Matru, ndicha kuii ña yo'o kùu ma ra Se'e Ndioo, ta juuniun kùu ma ra kùu Rey ra chà'nda tiñu ñuu Israel —kàti ra.

⁵⁰ Tajan ma Racha'nu Jesuu te'en nāka'an tuku ra:

—¿A cha'a' ña ndē'enj ñun cha'a' ma yutun higuni kùu yi ña chinuniun ma tu'un kà'in?, kùuniun. jYu'u kà'in chi'un ña nda vitin ta iti' nuu, kua'a' ga tiñu ka'nu ni nde'un!

⁵¹ Va ma Jesuu te'en nāka'an ndiko tuku ra:

—Ndicha va'a ña kàtitu'in nuu ndo ña ni nde'e ndo ma andivi ña iin nùna kani yi, ta juuni ni nde'e ndo kua'a' tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo ña ndaa yi nùu yi chata yu'u, ra Se'e ñivi tãchi Ndioo.

2

Chīyo iin viko tãnda'a ma ñuu ña nani Caná ña kãndii xiin ma ñu'u' Galilea

¹ Takan kùu ta ora yà'a uni kivi, tajan chīyo iin viko tãnda'a ma ñuu Caná, ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea. Ta ikan ndaa ma'á Jesuu ndia. ² Ta ma nuu iyo ma viko tãnda'a, juuni jãinvitaa na Jesuu chi'in ma ndra jãkua'a chi'in ra. ³ Tajan ma ma'á Jesuu, te'en nāka'an ña chi'in ra ora ndi'i ma vinu chi'i na nuu viko:

—Se'yu, cha ndi'i ma vinu —kàti ña chi'in ra.

⁴ Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma'á, ¿ta naja kà'un takan chi'in? Ta juuni taká'an chaa ma ora ña koto ma ñivi nda ra kùu —kàti ra.

⁵ Tajan ma ma'á Jesuu te'en nāka'an ña chi'in ma ndra jãkua' tiñu ma viko ikan:

—Na ja'a ndo ndisaa ma ña ni ka'an ra nuu ndo —kàti ña.

⁶ Ta ma ikan ka'in iñu ta'an ma kii na'nu ña kùva'a chi'in yuu ka'nu nuu chàkuiin takuii ña chàtiñu ma ndian judúu ma ora jãnandoo na na kuenda Ndioo, takua takani jà'a na. Ta ta'ii'in ma kii ikan chàta'an uvi xiko uchi a uni xiko uchi litru takuii tichi yi. ⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu:

—Na jakutu ndo ma kii chiña chi'in takuii.

Tajan jãkutu ndio ndra yi. ⁸ Ta te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ndra:

—Ta vitin na tava ndo ita'vi ma takuii, ta kundaka ndo ra' nuu ma ra ndiso tiñu cha'a' ma viko i'ya —kàti ra.

Ta takan jà'a ndra. ⁹ Tajan ma ra ndiso tiñu ikan chi'i ra ma takuii ña cha ndãkua ma vinu, nde'o naja kua chi'i ra', vaji nĩ töve chito ra ndanu kichi ra'. Uvanuu ma ndra chitro kùu ma ndra jãkutu yi chi'in

takuii. Tajan ma ra ndiso tiñu ikan kãna ndio ra ma ra tãnda'a, ¹⁰ ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Tandi'i ma ñivi jà'a viko, ti'i ji'na na ma vinu va'aga ko'o ma ñivi, ta ora cha chi'i kua'a' ndio na ra', tajan chà'a ndio na ma vinu ta'ania ko'o na. Va yo'o tüvi nĩ ja'un takan, vati ndãkiva'un ma vinu va'aga ma nuu ndi'i nia —kàti ma ra ndiso tiñu chi'in ma ra tãnda'a.

¹¹ Ña'a kùu ma ndatu nunuu ña jãna'a Jesuu nuu ma ñivi. Ta takan jà'a ra ñuu Caná, ña kãndii kuenda ñu'u' Galilea. Chi'in yakan jãna'a ra ña iin ra ya'a ka'nu kùu ra. Ta ikan kùu nuu kicha'a chĩnuni ma ndra jãkua'a chi'in ra tu'un ra ndia.

¹² Takan kùu ta ora yà'a ña jà'a ra te'en, ta kée ndio ra kuá'an ra iti' ñuu Capernaum chi'in ma'á ra, ta chi'in ndra yani ra, ta ndra jãkua'a chi'in ra. Ta ikan kãndoo vi uvi uni kivi.

Jãkunu Jesuu ñivi ka'in veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

¹³ Ta tava cha kua kuyatin ma kivi viko Pakua ña jãka'nu ma ndian judúu, yakan va kée ndio Jesuu kuá'an ra ma ñuu Jerusalén. ¹⁴ Ta ora chãa ra ma ikan, ta nãta'an ra ña ka'in kua'a' ma ndian kãxiko jundiki, mvechala, livi, ta chi'in ma ndian nãndi sãma xu'un' nuu ma ñivi ma tichi kora veñu'u ka'nu ikan. ¹⁵ Ta ora ndē'e Jesuu ña jà'a na, tajan nãnduku ra iin yo'o, ta jà'a ra iin kuata, ta jãkunu ra ndisaa na chi'in yi, kutu chi'in jundiki xiko na chi'in ma mvechala ndia. Ta ma ndian sãma ma xu'un' chãta ra yi ma nuu ñu'u', ta jãnduva ra ma mesa nuu nãndi na ndia. ¹⁶ Ta nuu ma ndian xiko ma livi, va te'en nāka'an ra:

—Na tavani'i ndo tandi'i ña xiko ndo i'ya, ti ma ve'e Tãtái, yöve nuu kuya'vi kùu yi —kàti Jesuu.

¹⁷ Tajan ma ndra jãkua'a chi'in Jesuu, chàku'uni ndra ña te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo: "Ya'aga kàyunj cha'a' ña töve tiñu'u na ma ve'un", kàti yi nuu yi.

¹⁸ Ta ma ndian kũxini nuu ndian judúu, te'en kicha'a na chikatu'un na nuu Jesuu:

—Na jana'un iin ndatu nuu ndi, ikan na koto ndi tuva ndicha ña Ndioo chã'a tiñu nuun ña jà'un te'en.

¹⁹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:

—Na janatani ndi'i ndo ma veñu'u i'ya, ta tichi uni kivi, cha kũtaa ndikoi yi —kàti Jesuu.

²⁰ Tajan ma ndian judúu te'en nāka'an na:

—Uvi xiko iñu kuiya kùu yi ña jãtiñu na, ta kũndee na kũtaa na ma veñu'u ka'nu

i'ya, ta vitin yo'o tuku, za kùu kani'un yi tichi unì kivini ña kà'un takan? —Takan kàti na chi'in Jesuu.

²¹ Va ma veñu'u ña kà'an Jesuu nuu na, kùu yi iin ku'va, ti kà'an ra yi cha'a' juuni ma kuñu ra. ²² Yakan va ora nàtaku ndiko Jesuu tañu ñivi ndíí, ikan chàku'uni ma ndra jàkua'a chi'in ra ma takua kà'an ra. Tajan ikan kùu ma nuu chìnuni ndio ndra ña kà'an ma tutu Ndioo, ta ña kà'an Jesuu ndia.

²³ Ta ora iyo Jesuu ma ñuu Jerusalén ma viko Pakua, kua'a' ñivi kicha'a na chìnuni na tu'un ra, ora ndé'e na kua'a' ndatu ña jà'a ra. ²⁴ Va cha nākuni Jesuu naja kua chàniini na, yakan va tüvi kündeeni ra na. ²⁵ Ta töve chiniñu'u ra, ña ndava kàti na naja kua chàniini ma inga ñivi ndé'e na nuu ra, ti juuni maa ra cha chito va'a ra naja kua chàniini na ndia.

3

Jesuu chi'in Nicodemo

¹ Iyo iin ra fariseu, ña nàni Nicodemo. Ta ra'ya ti iin ra ka'nu kùu ra tañu ma ndian judú. ² Tajan chānde'e ra Jesuu, ma nuu iyo ra iin chanikuaa. Ta ikan te'en kà'an ra chi'in ra:

—Matru, chito ndi ña ma Racha'nu Ndioo tachi ñun kuenda ña jàna'un nuu ndi, ti nī'iin ñivi na kùu jà'a na ma ndatu ña jà'un, tu töve kùta'an Ndioo chi'in na —kati ra.

³ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndicha va'a ma ña kà'in chi'un, ña nda ndian nikuuni na kùu koo na nuu chà'nda Ndioo tiñu, tuva juuni takā'an kaku chaa ndiko na kuenda Ndioo —kati Jesuu.

⁴ Tajan Nicodemo te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—ZTa naja kua jà'a yo, ta kùu kaku yo inga cha'a' tuva cha cha'nu yo? ZÀ kùu ki'vi ndiko yo tichi ma'a yo ta kaku ndiko yo inga cha'a'?, kùuniun —kati ra chi'in Jesuu.

⁵ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Kati kachin nuun ña nī'iin na, tu töve kaku ji'na na jà'a ma takuii ta jà'a ma Tati Í Ndioo ndia, na kùu ki'vi na ma nuu chà'nda Ndioo tiñu. ⁶ Vati ndian kaku ñuñivi i'ya, ñivi kuenda ñuñivini kùu na, va ndian kaku inga cha'a', jà'a Tati Í Ndioo, ñivi kuenda Ndioo kùu na. ⁷ Ta na nakaniniun cha'a' ña kà'in ña ndisaa na iyo yi ña kaku chaa ndiko na inga cha'a'. ⁸ Vati taku ma ora chàkin tati, chàkin yi nda iti' nikuuni, ta vaji chini yo ña jākayu yi, va tüvi chito yo nda iti' ku'a'an yi, a nda iti' vachi yi ndia, takan kùu ma ndian kaku chaa jà'a ma Tati Í Ndioo.

⁹ Tajan ma Nicodemo te'en chikatu'un ndiko ra nuu Jesuu:

—ZTa nayi kùuni yi ka'an yi ña kà'un takan? —kati ra chi'in Jesuu.

¹⁰ Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Yo'o ra kùu matru ka'nu nuu ñivi ñuu Israel, za naja töve chitoun ma ña kùuni yi ka'an yi? ¹¹ Ndicha va'a ma ña kà'an ndi chi'un, ti ma ña chito ndi kùu ma ña kà'an ndi, ta ma ña cha ndé'e ndi, kùu ma ña jàna'a ndi, va ndyo'o na töve chìnuni ndo ma ña kà'an ndi. ¹² Ta tu töve chìnuni ndo ma ña kà'in cha'a' ña kùu ma ñuñivi i'ya, za naja kua kuu chìnuni ndo ña kà'in cha'a' ma ña kùu ma andivi?, kùuniun, tuva takan.

¹³ Nī'iin ñivi takā'an ndaa na ku'un na ma iti' andivi, uvanuu yu'u ra takani iyo chi'in Ndioo nakotoi naja kaa yi, ti ra kichi iti' andivi kùu. ¹⁴ Vati takua jà'a Moisés ña kani'i ra ma koo tichi ku'u ña kùva'a chi'in kaa, indukuni kua ikan ni kani'i na yu'u, ra Se'e ñivi tachi Ndioo, ¹⁵ ikan ndisaa ma ndian chìnuni tu'un kà'in, kùu koo ndito na chi'in Ndioo endeeni.

Ndioo ya'a ga kùuni ra nde'e ra ma ñivi

¹⁶ "Takan kùu ta cha'a' ña ya'a ga kùuni Ndioo nde'e ra ma ñivi ñuñivi, yakan va chà'a ra ma ra uvanuu ña kùu Se'e ra nuu na, ikan nda ndian nikuuni tu chìnuni na ma tu'un ra, tüvi ni naa na, vati ni nī'i na nuu koo ndito na endeeni chi'in Ndioo jà'a ra. ¹⁷ Vati Ndioo tachi ra ma ra Se'e ra kuenda ña na jakakú ra ma ñivi iyo ñuñivi, ta yöve kuenda ña na tiso ra kuati na ta kuvi na.

¹⁸ "Ta ma ndian chìnuni ña kà'an ma ra Se'e Ndioo, tüvi ni jande'e ra tundo'o endeeni na. Va ma ndian tüvi chìnuni ña kà'an ra, ndiakan va cha kà'an Ndioo ña ni nde'e na tundo'o endeeni cha'a' ña töve chìnuni na ña kà'an ma ra uvanuu ña kùu Se'e ra. ¹⁹ Ta ndicha kuii ña cha kichaa ma ñu'ú nuu ma ñu'u' ñuñivi, va ma ñivi iyo ma ñu'u' ñuñivi chàta'ani tiá na nuu naa kua nuu tiin ma ñu'ú ikan, cha'a' ña maaa ña kini kùu ma ña jà'a na. ²⁰ Ta ndisaa ma ndian jà'a ma ña kini, töve chàta'ani na ku'un na iti' Ndioo a ma iti' ndichin, koto ku'va ma inga ñivi kuenda cha'a' tandi'i ma tiñu kini ña jà'a na. ²¹ Va ma ndian iyo indaanu, ki'vi na ma iti' ndichin, ta ña'a jàna'a nuu inga ñivi ña na kuu na ñivi ña jà'a maaa tiñu va'a ti chà'a Ndioo ndatu ra nuu na.

Xuva ra jākunduta kà'an ndiko ra cha'a' Jesuu

²² Takan kùu ta ora yà'a ña kùu te'en, tajan kée ndio Jesuu ku'a'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra iti' ñu'u' Judea, nuu chiyo ndra yatin kivi ta jākunduta ndra ñivi. ²³ Ta ma tiempu ikan juuni jākunduta ma Xuva ma ñivi iin nuu nàni

Enón, ña kándii yatini ma ñuu Salim, vati ikan kúu nuu kána kua'a' takuii, ta ma ndian chàa ma ikan, kúnduta na ja'a ra. ²⁴ Ndisaa ña'a kúu antea ña tí'i ndra ma Xuva tichi vekaa.

²⁵ Takan kúu ta iin ma ndra chàkunuu chi'in Xuva kicha'a ndra kánita'an yu'u ndra chi'in iin ma inga ndra judíu cha'a' ma naja kua kúu yi ña nándoo na takua takani ja'a ma ndian judíu. ²⁶ Ta ma ndrakan te'en kátitu'un ndra nuu Xuva:

—Yo'o Matru, ma ra ndaa chi'un inga chiyo yu'u yuta Jordán niku, ma ra kátitu'un iin cha'a' nuu ndi, vitin ndaa ra jàkúnduta ra kua'a' ñivi, ta ndisaa na ndikun na ra.

²⁷ Ta Xuva náka'an ra te'en:

—Ní'iin yo na kúu ni'o a ja'a yo ní'iin nakuyi tu yöve Ndioo kúu ma ra tindee yo. ²⁸ Juuni maa ndo cha chíni va'a ndo ma ña ká'in niku, ña na yöve ma ra Cristu kúu, vati yu'u kúu iin ma ra táchi Ndioo ití' nuu ra. ²⁹ Taku ma nuu iyo iin viko tándaa'a, ma ra ndáka ma ña tándaa'a, rakan kúu ma iian, va ma ra kúu amigu ma ra tándaa'a ña ndaa xiin ra ta chíni ra ma ña ká'an ra, nduva'a chísi ra ora chíni ra yi. Ta cha'a' yakan kúu yi ña nda yu'u ya'aga ka'nu kúu ma ña chísi vitin. ³⁰ Rakan kúu ra ña iyo yi ña ndoka'nu ra tíá cha'a' ma ña ja'a ra, ta yu'u iyo yi ña ndota'ani gai tíá chí'in ma tínu ja'i ta'ii'iin kivi —kàti Xuva.

Ra kichi iti' andivi

³¹ Takan kúu ta ma ra vachi iti' andivi, ka'nuga ra kua ndisaa na. Ta ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi kúu na kuenda ma nuñu'u' ñuñivini, ta ká'an na cha'a' ma ña kúu ñuñivini ndia. Va ma ra ña vachi iti' andivi, ka'nuga ra kua ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi. ³² Ta rakan kúu ra ña kátitu'un ra ma ña ndé'e ra ta ña chíni ra iti' andivi, va ní'iin na tóve ní jachi'in na ma ña ká'an ra. ³³ Va tu iyo ndian chíni ña ká'an ra, ndiakan chà'a na kuenda ta kátitu'un na ti ma Racha'nu Ndioo ká'an ra ma tu'un ndicha. ³⁴ Vati ma ra táchi ma Racha'nu Ndioo, rakan ká'an ra ma tu'un Ndioo, ti Ndioo ja'a ra ña na endeeni ni koo ma Tati Íi ra nuu ra. ³⁵ Ti ma Tatá Ndioo ya'a ga kúuni ra nde'e ra ma ra Se'e ra, yakan va chà'a ra kua'a' ndatu ra nuu ra kuenda ña na kuátiñu ra yi chí'in ndisaa ma ña ja'a ra. ³⁶ Ta nda ndian chíni ma ña ká'an ma Se'e ma Racha'nu, ni koo na endeeni chí'in ra, va ma ndian tóve jáchi'in ña ká'an ma ra Se'e ra, túvi ní ní'i na ma nuu koo na endeeni chí'in Ndioo, ti ni jande'e ra tundo'o ka'nu na endeeni.

4

Jesuu chí'in iin ña'a ñuu Samaritana

¹ Takan kúu ta chíto ma Racha'nu Jesuu ña ma ndra fariseu chà'a ndra kuenda ña cha chàkunuu kua'a' ñivi chata ra ta jàkúnduta ra tiaga ñivi kua Xuva; ² vaji ndicha ña yöve Jesuu kúu ma ra jàkúnduta ñivi, ti ma ndra jàkúnduta kúu ma ndra jàkua'a chí'in ra. ³ Yakan va ora chíto Jesuu ña takan chà'a ndra fariseu kuenda, tajan kée ndio ra ma iti' ñu'u' Judea, ta kuà'an ndiko ra ma iti' ñu'u' Galilea. ⁴ Ta iti' kuà'an ra iyo yi ña ya'a jí'na Jesuu ma ñu'u' Samaria. ⁵ Tajan chàa ndio ra ma iin ñuu ña nàni Sicar ña iyo kuenda ma ñu'u' Samaria. Ta yatini ma xiin ñuu ikan kándii iin tí'yo ña chà'a ma racha'nu Jacob nuu rase'e ra, Kusé taji'na. ⁶ Ta nuu ma tí'yo ikan iyo iin soko ya'a kunu ña ja'a Jacob niku. Ta ora chàa Jesuu ikan ya'a chitatu ra ña chàkunuu ra, yakan va chíunandi ra yu'u ma soko ikan, ña nindee ra ma ora ñuka'ñu.

⁷ Takan kúu ta chàa ndio iin ña'a ñu'u' Samaria ña kuàki'an takuii ma tichi soko, tajan te'en náka'an Jesuu chí'an:

—Na ku'vaun ita'vi takuii ko'i, yo'o ma'á —kàti ra.

⁸ Ta ma ndra jàkua'a chí'in Jesuu, ti kuà'an ndra kuájata ndra ña kachi ndra ma ñuu ikan.

⁹ Tajan ma ña'a ñu'u' Samaria, te'en náka'an ña chí'in Jesuu:

—¿Ta nava ja'a yo'o ra judíu ña chíkaun takuii ko'un nui, ta yu'u ña ñu'u' Samaria kúu? —Takan kàti ma ña'a ikan chí'in Jesuu ti ma ndian judíu túvi induku kúuni na chí'in ma ndian samaritanu.

¹⁰ Tajan te'en náka'an ndio Jesuu chí'in ma ña'a ikan:

—Tu chíton niyi kúu ma ña va'a ña kúuni Ndioo ku'va ra kuenda ma ñivi ra, ta tu chíton nda ra kúu yu'u ra ká'an te'en chí'un “ña na ku'vaun takuii ko'i”, ta yo'o, ni ndakaun takuii nui, ta ni ku'vai ra' nuñun kuenda ña na koo nditoun.

¹¹ Tajan ma ña'a ikan te'en náka'an ña chí'in ra:

—Yo'o racha'nu túvi nda'un ní'iin nakuyi ña tàva yo ma takuii, ta ma soko ya'a ga kunu yi. ¿Ta ndanu iyo ma takuii ña ja'a ña koo ndito yo ña ni ku'vaun ko'i? ¹² ¿A ra ka'nu tiaga kúun kua ma ra kúu tatá ndi ra chíunani Jacob, ra ndákaa ma soko i'ya kuenda ndi? Ta rakan ti i'ya kúu ma nuu kí'in ra ma takuii chí'i ra chí'in se'e ra ta ma kiti jàna ra ndia.

¹³ Tajan ma Jesuu te'en náka'an ra:

—Taku ndisaa ndian chí'i ma takuii ña ka'iin tichi soko i'ya, ni natii ndiko na ra'.

¹⁴ Ta ma ndian ni ko'o ma takuii ña ni ku'vai, na túva ni natii na ra' inga cha'a, vati endeeni ni koo ra' tichi anima na ja'a

ra' ma takua kùu iin nuu kàna ra' jà'i, ikan na koo na endeeni chi'in Ndioo.

¹⁵ Tajan ma ña'a ikan te'en nàka'an ña chi'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu, na ku'vaun ma takuui ikan ko'i, ikan na tûva ni natij ndiko'i ma takuui, ta na kichi gai tava gai ra' tichi ma soko i'ya —kàti ña.

¹⁶ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Kuàki'in ma ra kùu iipun, ta kichi ndikoun nui chi'in ra —kàti Jesuu.

¹⁷ Ta ma ña'a ikan te'en nàka'an ña:

—Na tõe iyo ij —kàti ña.

Ta Jesuu te'en nàka'an ndiko ra chi'in ña:

—Ndicha va'a ña kà'un ña tõe iyo iipun, ¹⁸ ti cha u'un cha'a' ña tãnda'un niku, ta ma ra ndàkaun vitin na yõe iipun kùu ra. Yakan va ña ndicha kùu ma ña kà'un —kàti Jesuu.

¹⁹ Tajan ma ña'a ikan te'en nàka'an ña chi'in ra ora chinian ña kà'an Jesuu takan:

—Yo'o racha'nu, yu'u chàniñi ti iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùun. ²⁰ Ti ma ndian kùu tatà ndi taji'na jàka'nu na ma Ndioo ma yuku tikan niku, va ndyo'o ndian judiu, kàti ndo ña ma ñuu nuu iyo yi ña jàka'nu yo ra kùu ma ñuu Jerusalén —kàti ña.

²¹ Ta Jesuu nàka'an ra te'en:

—Na chinuniun ña kà'in, vati chani chaa ma ora ña ni jàka'nu ndo ma Racha'nu Tatà yo, ta na tûva iyo yi ña kichi ndo ma tichi ku'u yuku i'ya, ta ni ma ñuu Jerusalén ña jàka'nu yo ra ndia. ²² Ta ndyo'o ndian ñu'u' Samaria tõe nàkoto va'a ndo nda ra kùu ma ra jàka'nu ndo, va ndyu'u ndian judiu, nàkoto ndi nda ra kùu ma ra jàka'nu ndi, ti ma tu'un kà'an naja kua jàkakú Ndioo ñivi, iyo yi chi'in ma ndian judiu. ²³ Va vitin chani chaa ma ora, ña ndisaa ma ndian kùu ñivi ña jàka'nu ndicha kuii ma Tatà yo, ni jàka'nu na ra takua kùu ra, chi'in ndisaa anima na, jà'a ma Tati Í Ndioo, ti takan kùuni Ndioo ña jà'a ma ndian jàka'nu ra. ²⁴ Vati tati kùu Ndioo, yakan va ma ndian jàka'nu ra ndicha, iyo yi ña jà'a na yi chi'in ndisaa anima na, jà'a ma Tati Í Ndioo.

²⁵ Ta ma ña'a ikan te'en nàka'an ña:

—Yu'u chitoi ña ni kichi ma ra Mesías ña (kùuni yi kà'an yi Cristu,) ra tãchi Ndioo, ta ora ni kichaa ra ni katitu'un ra tandi'i ma naja kua kùu yi nuu yo —kàti ña.

²⁶ Ta Jesuu nàka'an ra te'en:

—jYu'u ra kà'an chi'un kùu ma ra Cristu!

²⁷ Ta juuni ma ora ikan chàkoyo ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, ta ndava yû'vi ndra ña nàtu'un Jesuu chi'in ma ña'a ikan. Ta ni'iin ndra na tõe ni chikatu'un ndra nuu ra, nayi chikatu'un ra nuu ña, ta naja nàtu'un ra chi'an. ²⁸ Ta ma ña'a ikan

ndàkoan ma kii ña nda'a' ña, tajan endee chinuan kuà'an ña ma ñuu ña, ta ma ikan te'en nàka'an ña chi'in ma ñivi ñuan:

²⁹ —jNa'a ndo na ko'o kunde'o ma ra kãtitu'un nui cha'a' tandi'i ma ña jà'! ¿A yõe rakan kùu Cristu?, kùuni ndo.

³⁰ Takan kùu ta kée ndio ma ñivi kuà'an na chi'an ta ora chani chaa ndio na nuu ndaa ma Jesuu. ³¹ Ta kicha'a kà'an ma ndra jàkua'a chi'in ra, jàniini ndra ra chi'in tu'un i'ya:

—Yo'o Matru, kachi ita'vi ma ña chàchi ndi —kàti ndra.

³² Va rakan nàka'an ra te'en:

—Cha iyo ma ña ni kachj va ndyo'o na tõe nàkoto ndo yi —kàti ra.

³³ Takan kùu, yakan va ma ndra jàkua'a chi'in ra kicha'a ndra nàtu'un ta'an ndra te'en:

—¿A iyo ndian kichi ndàka ma ña kachi ma Jesuu?, kùuni ndo.

³⁴ Va ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma ña chàchi kùu yi ña na ja'i ndisaa tiñu chà'a ra tãchi yu'u ta jàchinui yi takua kùuni ra. ³⁵ Vitin ndyo'o kà'an ndo ña kùmani kumi ga yoo ta kuta'an ma ora ña ndàki'in ndo ma ndatiñu ña tãchi ndo, va yu'u kà'in chi'in ndo ña na ja'a ndo kuenda ma nuu kaa ma ndatiñu ndo, vati cha keta ora va'a ña ndàki'o yi vitin. ³⁶ Taku ma ra ndàki'in ndatiñu ni'i ra ma ya'vi ra ta ma ndatiñu ni'i ra, kùu yi ña na koo endeeni ma ñivi. Yakan va ma ra tãchi chi'in ma ra ndàki'in indukuni sii kùuni ndra cha'a' ma ndatiñu ni'i ndra. ³⁷ Ndicha kuii kua ma tu'un ña kà'an te'en: “Ti ma ra tãchi, siin kùu ra kua ma ra ndàki'in ma ndatiñu.” ³⁸ Yu'u kùu ma ra tãchi ndo ña kùu ndaki'in ndo ma ndatiñu, ña tûvi ni nde'e ndo tundo'o chi'in yi, ti ma ndian nde'e tundo'o chi'in yi kùu inga na, va ndyo'o kùu ndo ma ndian kindoo va'a chi'in ndatiñu ikan, vaji ni'i jatiñu inga na cha'a' yi.

³⁹ Takan kùu ta kua'a' va'a ma ñivi ndoyo ma ñuu ikan ña iyo kuenda ñu'u' Samaria, kicha'a na chinuni na ma ña kà'an ma Jesuu, ta cha'a' ma ña kà'an ma ña'a ikan chi'in ma ñivi, vati kà'an ña ña kãtitu'un Jesuu nuu ña tandi'i ma ña jà'a ña. ⁴⁰ Takan kùu ta ora chaa ma ndian ñu'u' Samaria ma nuu ndaa Jesuu, chikan na nuu ra ña na kindoo ra chi'in na ma ñuu ikan. Yakan va Jesuu, kindoo ra chi'in na uvi kivi. ⁴¹ Ta nduva'a kuii ga kua'a' ma ñivi kicha'a na chinuni na tu'un Jesuu ora chini na ña kà'an ra. ⁴² Ta kicha'a na kà'an na chi'in ma ña'a ikan te'en:

—jI'na chinuni ndi tu'un Jesuu cha'a' tu'un kà'an yo'oni niku, va vitin nda maa ndi cha chini ndi ma ña kà'an ra'ya, ta

chìto kachin ndi ña ra'ya kùu ma Cristu, ra vächì jakakú ma ñivi ma ñuñivi i'ya.

Jesuu jànda'a ra se'e iin ra jàtiñu kuenda ma rey

⁴³ Ta ora cha yà'a ndio uvi kivi, tajan kēe ndio ra ma ñu'u' Samaria ta kuà'an ra ma iti' ñu'u' Galilea. ⁴⁴ Vati juuni maa ma Jesuu kàtitu'un ra ña ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, na tòve tiñu'u na ra ma ñuu maa ra. ⁴⁵ Ta ora chāa ra ma ñu'u' Galilea, chā'a ñivi ikan ña na ndoo ra chi'in na, ti ma ndian ñu'u' Galilea chā'an na ma ñuu Jerusalén ora chiyo viko Pakua ma ikan niku, ta takan kuu yi ña ndē'e na tandi'i ma ña va'a ña jà'a Jesuu ma ñuu Jerusalén.

⁴⁶ Tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra iti' nuu, nda kati chāa ra ñuu Caná ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea, nuu jändaku ra ma takuii ña na kuu ra' vinu. Ta yatini ñuu ikan iyo iin ra jàkuu tiñu nuu ma ra kuu rey, ña ku'vi se'e ra kändii ra ma ñuu Capernaum. ⁴⁷ Tajan ora chito ra ña kēe Jesuu ma ñu'u' Judea, ta chāa ra ma ñu'u' Galilea, ikan chāa ra ma nuu ndaa Jesuu, ta kicha'a ra jänini ra ra ña na ku'un ra chi'in ra ñuu ra, ta jànda'a ra ma ra se'e ra ña chani kuvi, ña kändii ve'e ra. ⁴⁸ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Yo'o chi'in ñivi ñuun, tu tòve ndē'e ndo ku'va chi'in ma ndatu jà'i, na tòve chinuni ndo ña kà'in.

⁴⁹ Va ma ra jàtiñu kuenda ma ra kuu rey te'en nàka'an tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu na ja'un ñamani ta ku'un chi'in ve'i, antea ña kuvi ma ra se'i —kàti ra.

⁵⁰ Ta ma Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra: —Na ku'un ve'un, ti ma ra se'un cha ndā'a ra —kàti Jesuu.

Tajan rakan chinuni ra ma ña kà'an Jesuu, ta kēe ndio ra kuà'an ra ve'e ra. ⁵¹ Ta ma tichi iti' kuà'an ra chikuta'an ra ma ndra kuu musu ra, ta kicha'a ndra kà'an ndra te'en chi'in ra:

—Ma ra se'un cha ndā'a ra —kàti ndra.

⁵² Tajan te'en kicha'a ra chikatu'un ra nuu ma ndra kuu musu ra, ña nda ora kuu yi ña kichi va'a kuu ni ma ra se'e ra. Ta ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Iku kaa iin chani'ini kēe ma kà'ni ra —kàti ndra.

⁵³ Tajan chā'a ndio tatá ma ra ku'vi kuenda ña juuni ma ora ikan, kuu ma ora ña kà'an ma Jesuu te'en chi'in ra: “Ma ra se'un cha ndā'a ra.” Yakan va kicha'a ndio ra chinuni ra ma ña kà'an Jesuu chi'in ndisaa kuui ma ñivi ra ndia. ⁵⁴ Ña'a kuu ma ndatu uvi ña jà'a Jesuu ora kēe ra ma ñu'u' Judea ta chāa ndiko ra ma ñu'u' Galilea.

5

Jesuu jànda'a ra iin ra cha'a pe'lu ñuu Betesda

¹ Ta ora ya'a ña kuu takan, chiyo iin viko jà'a ma ndian judú, ta Jesuu kēe ra kuà'an ra ma ñuu Jerusalén. ² Ta ma tichi ma ñuu Jerusalén, yatin ma nuu iyo ma yuve'e ma nuu yà'a ma mvechala, iyo iin mini nuu ka'iin takuii, ña chi'in tu'un hebreu nāni yi Betesda, ta iyo u'un corredor yi. ³ Ta ma ikan kändoyo kua'a' va'a ma ndian kükue'e, tava kuu ma ndian kuaa', ndian cha'a yutun chi'in ndian cha'a pe'lu, ña ndātu na na kandaa ma takuii. ⁴ Vati iin ma tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo chàa yi ma nuu iyo ma soko ikan, ta jàkanda yi ra', ta ma ndian nunuu ña k'vi ma tichi ra', ma ora kandaa ra', ta numini ndā'a na jà'a ra' chi'in nda nuu kue'e nikuuni ña ndo'o na. ⁵ Ta tañu ma ndian kükue'e kändoyo ikan, iyo iin ra ña ku'vi ra cha iyo iin oko cha'un uni kuiya ña ku'vi ra. ⁶ Ta ora ndē'e Jesuu ña kändii ra ma ikan, tajan chā'a ndio ra kuenda ña cha iyo kua'a' kuiya ña ku'vi ra, ta te'en chikatu'un ra nuu ma ra kù'vi:

—¿A kuuuniu nda'un? —kàti ra.

⁷ Ta ma raku'vi te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu, na tòve iyo yo kuu tindee yu'u ña ti'i na yu'u tichi soko ikan ora jàkanda ma tati ra'. Ta nāni ora kuuñi k'vi tichi ra' ora kandaa ra', ta java tuku na ji'na k'vi kua mai —kàti ra.

⁸ Yakan va te'en nàka'an ndio ma Jesuu chi'in ra:

—Na ndetaun ta kani'un yuvi kixiun ta ku'un ve'un —kàti Jesuu.

⁹ Tajan ma ora ikani ndā'a ma ra kükue'e ikan, ta kani'i ra ma yuvi ra, ta ndēta ra ta kicha'a ra chika ra. Va tava kivi nindeo kuu yi ma ora ndā'a ra jà'a Jesuu, ¹⁰ yakan va ma ndian judú, te'en nàka'an na chi'in ma ra ndā'a ikan:

—Yo'o xaa, kivi nindeo kuu yi, ta cha'a' yakan kuu yi ña na tòve va'a jà'u ña ndisoun yuviun chàkunuun —kàti na chi'in ra.

¹¹ Tajan ma ra kükue'e ikan, te'en nàka'an ra chi'in ma ndian judú:

—Ma ra jànda'a yu'u te'en kà'an ra chi'in: “Na kani'un ma yuvi kixiun ta na ku'un ve'un”, kàti ra chi'in —kàti ra.

¹² Tajan ma ndian judú te'en kicha'a na chikatu'un na nuu ma ra ndā'a.

—¿Yo kuu ma ra kà'an ña na kani'un ma yuviun, ta ndētaun ta ku'un chi'in yi? —kàti na chi'in ra.

¹³ Va ma ra chikatu'un nuu ma ra ndā'a, na tòve chito ra nda yo kuu ma ra jànda'a ra, vati Jesuu cha jachika ra ra tañu ma ñivi kua'a' ka'iin ma ikan. ¹⁴ Takán kuu ta ora cha ya'a ña kuu takan, tajan

chíkuta'an ndio Jesuu ma ra jända'a ra tichi kora veñu'u ka'nu, ta te'en naka'an ra chi'in ra:

—Vitin ña cha ndā'un, na jā'a gaun ma kuati, koto nde'un tundo'o ka'nu ga —kati Jesuu chi'in ra.

¹⁵ Ta ora chinu kā'an ma Jesuu takan chi'in ma ra ndā'a, tajan kēe ndio ra kuā'an ra, ta kätitu'un ndio ra nuu ma ndian judíu ña Jesuu kuu ma ra jända'a ra, kati ra. ¹⁶ Ta cha'a' ña jända'a ma Jesuu ma ra ku'vi ikan, yakan va ndikun ma ndian judíu ka'ni na ra, ti naja jā'a ra ma tiñu ikan ma kivi ña nindeo. ¹⁷ Ta ma Jesuu te'en naka'an ra chi'in na:

—Taku ma Tatái nda kivi nindeo endeeni jatiñu ra, yakan va yu'u takan jatiñu ndia —kati Jesuu chi'in na.

¹⁸ Yakan va ma ndian judíu numiga kùuni na ka'ni na ma Jesuu, vati na yöve uvaa ma kivi ña nindení yo jända'a ra ma ñivi, ti juuni kà'an ra ña Ndioo kuu ma Tatá maani ra, ta takan jando induku ra ra chi'in ma Ndioo.

Nuu chà'nda ma ra kuu se'e Ndioo tiñu

¹⁹ Tajan naka'an ma Jesuu te'en:

—Ndicha va'a ña kà'in, ña na kuu ja'a yu'u ra kuu Se'e Ndioo nĩ'iin tiñu ña ma'iin ni, tuva töve ndē'i naja kua jā'a ma Tatái. Vati ndisaa tiñu jā'a Tatái, indukuni kua ikan jā'a yu'u ra kuu Se'e ra yi ndia. ²⁰ Vati ma ra kuu Tatái kùuni na nde'e ra yu'u ra kuu Se'e ra, ta tandi'i ma ña jā'a ra jana'a ra nui. Ta iti' nuu, ni jana'a ra tiñu ka'nuga nui, ta ma ora ni nde'e ndo yi ndava ni ku'un tati ndo. ²¹ Vati takua ma ra kuu Tatái jánataku ra ndian ndíi, ta chà'a ra ña na koo ndito ndiko na, juuni takan jā'a yu'u ra kuu Se'e ra, ti chà'i ña na koo ndito ma nda ndian kùuni mai ndia. ²² Vati ma ra kuu Tatái töve jakutuni ra kuati ma ñivi, ti chà'a ra ma ndatu ikan nuu yu'u ra kuu Se'e ra ña na jakutuní kuati na, ²³ ikan na tiñu'u tandi'i na yu'u takua tiñu'u na ma ra kuu Tatái. Vati ma ndian töve tiñu'u yu'u, kùuni yi kà'an yi ña juuni töve tiñu'u na ma ra kuu Tatái, ra tachi yu'u ndia.

²⁴ 'Ndicha va'a, ma ña kà'in chi'in ndo, ña ma ndian tàs'o ma tu'un kà'in, ta chinuni na ña jā'a ma ra tachi yu'u, cha iyo ndito na endeeni, ta töva ni ku'un na andaya' cha'a' ma kuati na, ti vaji cha chí'i na jā'a ma kuati na niku, va vitin cha nātaku ndiko na. ²⁵ Ndicha va'a, ma ña kà'in chi'in ndo ña cha kēta ma ora, ta vitin kuu yi ña ma ndian cha chí'i na jā'a ma kuati jā'a na, ni kuni na tati yu'u, ra Se'e Ndioo, ta tu jachi'in na yi, ni ni'i na nuu koo ndito ndiko na. ²⁶ Vati takua ma ra kuu Tatái iyo ndito maa ra takani, juuni takan chà'a ra ndatu nuu yu'u ra kuu

Se'e ra ña kuu koo ndito mai takani ndia. ²⁷ Ta juuni chà'a' Tatái ndatu nui ña kuu jakutuní kuati na, cha'a' ña kuu ra Se'e ñivi tachi Ndioo. ²⁸ Ta koto yu'vi ndo cha'a' ma ña kà'in i'ya, vati ni keta iin kivi ña ni kuni ma ndian ndíi nda ma nuu ña'ña na ma tu'un ña ni kà'in. ²⁹ Ta tandi'i ma ndian jā'a ma ña va'a, ni natakun ndiko na, ta koo ndito ndiko na endeeni chi'in Ndioo, va ma ndian jā'a ña töve va'a, ni natakun na, va kuenda ña ku'un na andaya'.

Nuu kà'an Jesuu cha'a' ma ndian kà'an kuenda ra

³⁰ 'Ta yu'u na kuu ja'i ma ña kùuni mai tuva Ndioo töve kùuni ra ña jā'i yi, ti ma takua kà'an ra chi'in, ta takan jakutuní. Ta iin ña ndaa kuu yi ora jakutuní, vati na töve jā'i ma ña kùuni mai, ti ma ña jā'i kuu ma ña kùuni ma Tatái ra tachi yu'u. ³¹ Tu yu'u kà'in cha'a' juuni mai, na töve kuu ka'an yo ña ndicha kuu yi ora ki'o ku'va yi. ³² Va iyo inga ra kätitu'un nuu ma ñivi cha'i, ta chitói ti ña ndicha kuu ma tu'un kà'an ra. ³³ Ndyo'o tachi ndo iin ra kuu tatun ña na kundakatu'un ra nuu Xuva cha'i. Ta rakan kätitu'un ra ma tu'un ndaa. ³⁴ Va yu'u na töve chiníñu'i ña kà'an nĩ'iin ñivi iyo ñuñivi cha'i. Vati tu kà'in takan chà'a' yo ña ndicha kuu ña na chinuni ndo tu'in, ikan na jakakú Ndioo ndo. ³⁵ Ta ndicha ña Xuva kuu ra takua kuu iin ñu'ú ña ndu'vania tiin yi ta jändondichin yi. Ta ndyo'o chà'tani ndo yi ma tiani tiempu ña ndē'e ndo yi. ³⁶ Va ka'nuga kuu ma tu'un ña kà'an yu'u kua ma tu'un ña kà'an Xuva. Vati ndisaa ma tiñu ka'nu chà'a' ma Tatái ña jáchinui, yakan kuu ma ña jā'i. Ta cha'a' yakan kuu yi ña kùuni yi ka'an yi, ña ndicha kuu ña ma Tatái tachi yu'u. ³⁷ Ta juuni ma Tatái ra tachi yu'u, kà'an ra cha'i, vaji ndyo'o taká'ni kuni ndo ma tati ra, ta ni kuu nde'e ndo ra. ³⁸ Va ma tu'un ra na tüvi chà'a' ndo ña koo yi tichi anima ndo, ti tüvi chinuni ndo nĩ cha'a' ña kà'an ma ra tachi ma Tatái ndia. ³⁹ Taku ndyo'o, ya'a' jakua'a ndo ma tutu Ndioo, ti chänini ndo ña tu jā'a' ndo takan, ta ni ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni kùuni ndo, va tüvi chito ndo ña ma tu'un iyo nuu yi kuu ma tu'un kà'an cha'i. ⁴⁰ Va ndyo'o na töve kùuni ndo chinuni ndo ma tu'in, ta tu chinuni ndo yu'u niku, kuu ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni chi'in Ndioo.

⁴¹ 'Taku yu'u na töve chiníñu'i ña na jàka'nu ma ñivi yu'u. ⁴² Ta juuni cha nàkoto va'i ndo, ña na töve kùuni ndo nde'e ndo Ndioo ndia. ⁴³ Yu'u vachí tiñu nuu ma ra kuu Tatái, ta ndyo'o na töve kí'in kuenda ndo yu'u. Va tu kichaa inga na ña kà'an na juuni chi'in sivi maa na, ña kà'an ndiakan, va ni jachi'in ndo. ⁴⁴ Ta

ndyo'o töve ndicha ña chìnuni ndo tu'in, ti ma ña jà'a ndo kùu yi, ña jàka'nu ndo juuni ma ta'an ndo, ta töve nànduku ndo a jà'a ndo ma ña kùuni ma uvanuu Ndioo ña na ja'a ndo, ta ikan kùu ni'i ndo nuu ra ña na tiñu'u ra ndo. ⁴⁵ Ta koto nàkanini ndo ña yu'u ni tisokuatj ndo nuu ma ra kùu Tatái, vati ma ra tisokuati ndo nuu Ndioo kùu juuni ma Moisés, nuu ndātu ndo ña ni jakakú Ndioo ndo cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un taa ra. ⁴⁶ Vati tu ndicha ña chìnuni ndo ma tu'un taa ma Moisés, kùuni yi ka'an yi ña juuni iyo yi ña chìnuni ndo ma tu'in ndia, vati cha'i kùu ma ña taa ra. ⁴⁷ Va tu töve chìnuni ndo ma tu'un taa Moisés, ikan chà'i kuenda ña töve chìnuni ndo tu'un kà'in ndia —kàti Jesuu chi'in ndian judu'i ikan.

6

Nuu chà'a Jesuu ña chàchi u'un mi'i ñivi
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

¹ Takán kùu tajan kée ndio Jesuu kuà'an ra inga chiyo yu'u tañu'u Galilea, ña juuni kà'an na ña nàni yi tañu'u Tiberias ndia. ² Ta nduva'a kuii kua'a' ñivi kuà'an chata Jesuu, vati ndè'e na ma ndatu chi'in seña ña jà'a ra, ña jànda'a ra ma ndian ku'vi. ³ Tajan ndāa ndio Jesuu kuà'an ra iin nuu chiki, ta ora chāa ndio ra ikan, tajan chūnandi ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra. ⁴ Ta ma viko Pakua ña jàka'nu ma ndian judu'i ti cha vāchi kuyatin yi. ⁵ Ta ora kani'i Jesuu nuu ra te'en tikan, ta ndè'e ra ña ya'a ga kua'a' ñivi vāchi chata ra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in Lipe: —¿Ndanu ko'o kujata yo paan ña kachi tandi'i ma ñivi i'ya? —kàti ra.

⁶ Va chikatu'un maani ma Jesuu takan nuu ma Lipe ndè'o naja kua kati ra cha'a' yi, kùuni Jesuu, vati cha chòto va'a Jesuu nayi kùu ma ña ni ja'a ra. ⁷ Tajan ma Lipe te'en nāka'an ra:

—Ni ma xu'un' ña jàkanaa yo uvi cientu kivi ña jàtiñu yo, na kèta yi ña jàta yo kua'a' ma paan, ta nàta'vi yo ita'vi ita'vi yi nuu ta'ii'iin ma ñivi ikan —kàti ra.

⁸ Tajan inga ra jàkua'a' chi'in Jesuu, ra nàni André, ra kùu yani Simón Petu', te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

⁹ —I'ya ndaa iin ravali, ña ndà'a ra u'un ta'an paan, ña kùva'a chi'in cebada, ta chi'in uvi tiaka'; çva ndakutiñu ña'a kuenda na, ña ya'a kua'a' ñivi kùu na? —kàti ra.

¹⁰ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu:

—Na ka'un chi'in ma ñivi, ña na kunandi na ma ikan —kàti ra.

Ta ma ikan ti ya'aga kua'a' ma ita kuati kaa, tajan chūnandi ndio na. Ta iyo iin u'un mi'i ndra'ii kùu ndra. Ta siin kùu ma

ñivi ña'a. ¹¹ Tajan kī'in ndio Jesuu ma paan, ta kicha'a ra chikan ra ta'vindioo, nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' yi iti' andivi, ta chā'a ndio ra yi nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, ña na nata'vi ndra yi nuu ma ñivi. Ta indukuni takan jà'a ra chi'in ma tiaka' ndia. Tajan chāchi na naja kua kùuni maa na. ¹² Ta ora chītu tichi na, tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na jati'vi ndo ma ña chākoso, ikan na töve tivi ni'iin nakuyi, —kàti Jesuu.

¹³ Tajan jati'vi ndio ndra ma ña chākoso, ta jàkutu ndra uchi uvi ga ta'an tuka ma paan chi'in ma ña chākoso jà'a ma ndi u'un paan ña kùva'a chi'in cebada. ¹⁴ Takán kùu ta ora ndè'e ma ñivi ma ndatu ka'nu ña jà'a Jesuu, ta te'en nāka'an na:

—Ndicha kuii ña ra'ya kùu ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra ni kichi ma ñuñivi i'ya —kàti na.

¹⁵ Va tava Jesuu chā'a ra kuenda ña tani'i kùuni na kundaka na ra ku'un ra, kuenda ña kùu ra rey, ra ka'nda tiñu nuu na. Yakan va kèe ma'iin ra kuà'an ra ma siki iin yuku sukun, ti kùuni ra koo ma'iin ra.

Jesuu chika ra nuu tañu'u
(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

¹⁶ Takán kùu ta ora cha kuaa, tajan ma ndra jàkua'a' chi'in Jesuu kée ndra kuà'an ndra yu'u tañu'u. ¹⁷ Ta ikan kī'vi ndio ndra tichi iin varku, ta kicha'a ndio ndra kèta chiyo ndra ma tañu'u, ña kuà'an ndra iti' ñuu Capernaum. Ta cha ya'a naa kuu yi. Ta ma Jesuu juuni töve ra chàa ma nuu ka'iin ndra. ¹⁸ Tajan ma tañu'u, nduva'a sukun ndàkoo nditi ra jà'a ña ya'a ni'i chàkin ma tati. ¹⁹ Ta ora cha ya'a nduu ndra iin u'un a iñu kilometru chi'in ma varku, tajan ndè'e ndra ña chika Jesuu vāchi ra nuu takuii, ña kuàjayatin ra ra nuu kuà'an ma varku. Tajan ndrakan kicha'a ndio ndra yù'vi ndra. ²⁰ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¡Na yù'vi ndo, ti mai kùu! —kàti ra.

²¹ Tajan nduva'a kuii chisii ndra ña cha iyo Jesuu chi'in ndra ma tichi varku. Ta nunuu ni, ta cha chàani ndra ma ñuu nuu kuà'an ndra.

Nuu nànduku ñivi ma Jesuu

²² Takán kùu ta ma inga kivi, ma ñivi kindoo yu'u tañu'u nuu kèe, ma ndra jàkua'a' chi'in ra chi'in ma varku, ikan chā'a na kuenda ña tüvi ndāa Jesuu chi'in ndra ma tichi varku uvanuu nia, ña ndaa ma ikan. ²³ Ta ora cha yā'a ña kùu takan, tajan chāa ndio tiá kua'a' varku, ña kichi iti' ñuu Tiberias, yatini ma nuu chā'a Jesuu ña chàchi ma ñivi ora chā'a ra ta'vindioo cha'a' yi nuu ma Racha'nu. ²⁴ Ta ora

ndē'e na ña töve ndaa Jesuu ma ikan, ta ni ma ndra jākua'a chí'in ra, tajan ndāa ndio na tichi ndrun, ta kēe na kuà'an na kuà'anduku na Jesuu iti' ñuu Capernaum.

Jesuu kùu ra takua kùu ma paan ña jà'a ña na koo ndito yo indeeni

²⁵ Ta ora nāta'an na Jesuu ma inga chiyo yu'u tañu'u, ta te'en nāka'an na chí'in ra:

—Yo'o matru, ÿnda ora kīchaun nde've? —kàti na.

²⁶ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo, ña ndyo'o nānduku ndo yu'u, cha'a' ña chāchi ndo nda kati chitu tichi ndo jà'i, ta yöve cha'a' ña kī'in kuenda ndo, ta kütunini ndo nda kuenda kùu ma ndatu ña chā'a Ndioo nui ña jà'i. ²⁷ Na jatiñu ndo cha'a' ma ña kachini ndo, ma ñuñivi i'ya, vati yakan numini ndi'i yi. Na jatiñu ndo va cha'a' ma ña kachi ndo, ña ku'va nuu koo ndo endeeni chí'in Ndioo. Ti ma ndayu ikan kùu ma ña ni ku'va ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo kachi ndo, vati rakan kùu ra kachin ma Ndioo, ña jà'a ra yi.

²⁸ Ta te'en kīcha'a ndio ma ñivi chikatu'un na nuu Jesuu:

—ÿNayi iyo yi ña ja'a ndi, ta kùu jachinu ndi ma tiñu kùuni Ndioo ña ja'a ndi? —kàti na.

²⁹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in na:

—Uvanuu ma tiñu ka'nu ña kùuni Ndioo ña jà'a ndo, kùu yi ña na chinuni ndo ma tu'un kà'an yu'u, ra tachi ra —takan kàti Jesuu.

³⁰ Tajan ma ñivi te'en nāka'an na chí'in ra:

—Tuva takan kùu yi, ÿnda ndatu ka'nu kùu jana'un nuu ndi, ikan ora nde'e ndi yi, ta chinuni ndi ma tu'un kà'un? ÿTa nda tiñu kùu ma ña jà'un? ³¹ Ma ndian kùu ñivi ndi ña chíyo taji'na, chāchi na ma ña kuichin ña nani maná, ma tichi ku'u niku, vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Iti' andivi jākoyo ra ma paan chāchi na" —kàti na.

³² Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo: ña na yöve Moisés kùu ra ña chā'a ra ma paan kachita iti' andivi chāchi ndo taji'na, ti ma Tatái kùu ra chā'a yi ta nda vitin chā'a ra yi ndia. Ta ma paan chā'a ra kùu ma ña ndicha ña vāchi iti' andivi. ³³ Vati ma paan ña chā'a ma Ndioo nuu yo vāchi yi iti' andivi, ta jà'a yi ña endee koo ndito ma ñivi iyo ñuñivi.

³⁴ Tajan te'en chikan na nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ma paan i'ya kachi ndi nani kivi —kàti na.

³⁵ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Yu'u kùu ma paan ña chà'a ña koo ndito ndo endeeni. Ta ma ndian vāchi nui, na tüva ni kusoko na, ta ma ndian chinuni ña kà'in, na tüva ni natii na takuii ndia. ³⁶ Va tava cha kà'in chí'in ndo, ña vaji cha ndē'e ndo yu'u, na töve chinuni ndicha ndo ma tu'in. ³⁷ Ta tandi'i ma ndian chā'a ma Tatái nui, ndiakan kùu ma ndian vāchi nui. Ta ma ndian vāchi nui ni ku'vai ña kī'vi na iti' kuà'in. ³⁸ Vati yu'u töve kīchi iti' andivi, kuenda ña jà'i ma ña kùuni mai, ti yu'u kīchai va kuenda ña jà'i tandi'i ña kùuni ma Tatái, ra tachi yu'u. ³⁹ Ta ma tiñu ña töve kùuni ma Tatái, ra tachi yu'u ña jà'i, kùu yi ña, koto jākunai ni'iin ma ñivi ña chā'a ra nui, vati ma ña kùuni ra ña jà'i, kùu yi ña na janatakui na ma kivi nuu ndi'i nia. ⁴⁰ Ta juuni kùuni ma ra tachi yu'u ña tandi'i ma ndian nde'e yu'u ra kùu Se'e ra, ta chinuni na ma tu'un kà'in, ni koo ndito na endeeni jà'i, ta juuni yu'u, ni janatakui na ma kivi nuu ndi'i nia ndia.

⁴¹ Cha'a' ña'a kùu yi ña ma ndian judiu kīcha'a na chātu'un na ra, cha'a' ña kà'an ra tu'un i'ya: "Yu'u kùu ma paan ña kīchi iti' andivi." ⁴² Ta ma ndian judiu te'en nāka'an na:

—ÿA yöve Jesuu i'ya, kùu ra se'e Kusé? Ndicha ña juu ra kùu ra, ti nākoto va'a yo ma tatá ra chí'in ma'á ra. ÿTa chito naja kà'an ra ña kīchi ra iti' andivi?

⁴³ Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Na jaña ndo ña chātu'un ndo. ⁴⁴ Ni'iin ñivi, na kùu kichi na nui, tu yöve Tatái ra tachi yu'u kùu ra ña chāki'in na ra. Ta yu'u kùu ña ni janatakui ndiakan ma kivi nuu ndi'i nia. ⁴⁵ Vati nuu ma tutu Ndioo ña taa ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo te'en kà'an yi: "Ndioo ni jana'a ra nuu tandi'i ma ñivi", kàti yi. Cha'a' yakan kùu yi ña tandi'i ma ndian chini tu'un kà'an ma Racha'nu Ndioo, ta jachi'in na ma ña kà'an ra. Ndiakan kùu ndian vāchi nui.

⁴⁶ Ma tu'un kà'in töve kùuni yi ka'an yi ña iyo ñivi ña cha ndē'e na ma Tatái, ti uvanuu ma ra cha ndē'e ra, kùu yu'u, ra chíyo chí'in ra. ⁴⁷ Ndicha va'a ña kà'in, ña ma ndian chinuni ma tu'in, endee iyo ndito na. ⁴⁸ Ta yu'u kùu ma paan ña jà'a, ña na koo ndito yo endeeni. ⁴⁹ Ma ndian kùu ñivi ndo ña chíyo taji'na, chí'i na vaji chāchi na ma ña kuichin ña nani maná, ma tichi ku'u. ⁵⁰ Va yu'u kà'in chí'in ndo, cha'a' inga tutu ma paan ña vāchi iti' andivi, ta yakan, ti tu iyo nda ndian chāchi yi, na töve chí'i na. ⁵¹ Va yu'u kà'in chí'in ndo ña yu'u kùu ma paan ndito ña kīchi iti' andivi, ta nda ndian nikuuni ña chāchi ma paan i'ya, ni koo ndito na endeeni chí'in Ndioo. Ta ma paan ña ni ku'vai nuu na kùu ma kuñui,

ikan na kuu koo ndito tandi'i ma ndian iyo ñuñivi.

⁵² Tajan ma ndian judú te'en kicha'a na kánita'an yu'u na chí'in juuni maa na:

—¿Naja kua kùu yi, ña kùuni ra ku'va ra ma kuñu ra kacho?, kùuni ndo —kà'an na.

⁵³ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chí'in na:

—Ndicha va'a ña kà'in chí'in ndo, ña tu töve chàchi ndo kuñu ma ra Se'e ñivi táchi Ndioo, ta töve chí'i ndo ma níi ra, na töve ni níi ndo nuu koo ndito ndo chí'in ma Racha'nu Ndioo. ⁵⁴ Yakan va ma ndian chàchi ma kuñui, ta chí'i na ma níi, ndiakani endee iyo ndito na, ta yu'u ni janatakui na ma kivi nuu ndi'i nia. ⁵⁵ Vati ma kuñui kùu ma ndayu va'a, kuenda ña kacho, ta ma níi kùu ra' iin ña va'a ko'o yo ndia. ⁵⁶ Ti ma ndian chàchi ma kuñui, ta chí'i na ma níi, induku iyo na chí'in, ta yu'u, induku iyo chí'in na ndia. ⁵⁷ Vati tava ma Tatái, ra táchi yu'u, ra takani iyo kùu ra, yakan va juuni ra ndito kùu takua kùu ra, cha'a' yakan kùu yi ña iyo ndatui ña kùu ja'i ña na koo ndito tandi'i ndian chàchi ma kuñui ndia. ⁵⁸ Va yu'u kà'in cha'a' ma paan ñuú iti' andivi. Vati ma paan ikan töve indukuni kùu yi takua kùu ma ña nani maná, ña chàchi ma ndian kùu ñivi ndo ndian chíyo taji'na, ti ndiakani chí'i na vaji chàchi na yi. Va ma ndian chàchi ma paan ña kichi iti' andivi, ni koo na indeeni. ⁵⁹ Takan kà'an Jesuu nuu ma ñivi ma ora jána'a ra tichi veñu'u ñivi judú, ña ndaa ma ñuu Capernaum.

Nuu kàtitu'un Jesuu nayi kùuni ma ña koo ndito yo indeeni ka'an yi

⁶⁰ Takan kùu ta ora chíini ma ndian chàkunuu chata Jesuu ma tu'un i'ya, tajan te'en nàka'an na:

—Ya'a ga ndetiñu jàchi'o ma tu'un kà'an ra'ya. ¿Nda ndian kùu ma ndian ni jachi'in ma ña kà'an ra, ña kua kà'an ra takan?, kùuni ndo —kàti na.

⁶¹ Ta ora chā'a ndio Jesuu kuenda ña chàtu'un na ra, tajan te'en nàka'an ra chí'in na:

—Ta, ¿naja töve chàta'ani ndo ma ña kà'in? ⁶² ¿Nayi ja'a ndo, tuva nde'e ndo yu'u ra Se'e ñivi táchi Ndioo, ña ndaa ndiko ra ku'un ra ma nuu chíyo ra niku? ⁶³ Ma Tati Í Ndioo ja'a ña kùu koo ndito ndo endeeni, ta ndisaa ña kùu ja'a ndo chí'in ma kuñu ndo, töve nda kuenda yi. Vati ma tu'un kàtitu'in nuu ndo ja'i yi chí'in ma Tati Í Ndioo. Ta tu'un ikan chà'a yi, ña na koo ndito ndo endeeni chí'in ra. ⁶⁴ Va iyo uvi uni ndo ña töve chinuni tu'in —kàti Jesuu.

Takan kà'an Jesuu, ti takani cha chito ra nda ndian kùu ma ndian töve chinuni

tu'un ra, ta nda ra kùu ma ra ni xikoña'a cha'a' ra ndia.

⁶⁵ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Cha'a' yakan kùu yi ña, cha kà'in chí'in ndo, ña ní'iin na, na kùu kichi na nui, tuva yöve ma Tatái kùu ma ra jí'na ña chā'a ra yi nuu na.

⁶⁶ Takan kùu ta nda ma ora ikan, kua'a' ma ndian chàkunuu chí'in Jesuu niku, jaña na ña chàkunuu na chí'in ra. ⁶⁷ Tajan te'en chikatu'un ndio Jesuu nuu ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chí'in ra:

—¿A ndita'an ndo kùuni ndo ku'un ndo, takua ja'a ndiakani? —kàti Jesuu. ⁶⁸ Tajan ma ra nani Simón Petu' te'en nàka'an ra chí'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, cha chito va'a ndi ña töve iyo inga yo nuu ku'un ndi. Vati uvanuu maun kùu ra kà'an naja kua kùu ni'o nuu koo ndito yo endeeni. ⁶⁹ Ta ndyu'u kicha'a ndi chinuni ndi, ta nàkoto ndi, ña yo'o kùu ma ra kùu Cristu, ra Se'e Ndioo ndito.

⁷⁰ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chí'in ma ndra jàkua'a chí'in ra:

—¿A chàku'uni ndo ña yu'u kùu ma ra kàchin ma ndi uchi uvi ta'an ndo? Va vaji takan kùu yi, iyo iin ra tañu ndo ña kùu kui'na —kàti Jesuu.

⁷¹ Ma ora kà'an Jesuu ma tu'un i'ya, chànini ra cha'a' ma Juda, ra kùu se'e Simón Iscariote, ti chito Jesuu ña ni xikoña'a ra cha'a' ra nuu ñivi, vaji iin ra iyo tañu ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chí'in Jesuu kùu ra.

7

Ma ndra yani Jesuu, na töve chinuni ndra ma tu'un kà'an ra

¹ Takan kùu ta ora yā'a ña kùu takan, tajan kēe ndio Jesuu chàkunuu ra, ta ñuu, ta ñuu, ma iti' ñu'u' Galilea. Vati na kùuni ga ra chikoni'i ra ma ñu'u' Judea, ti ndikun ma ndian judú ka'ni na ra. ² Ta tava cha vāchi kuyatin ma kivi ña ni kuu ma viko lomara, ña jàka'nu ma ndian judú nani kuiya. ³ Tajan ma ndra yani Jesuu, te'en nàka'an ndra chí'in ra:

—Na keun ma ñu'u' Galilea, ta ku'un ma iti' ñu'u' Judea, ikan ma ndian jàkua'a chí'un ña iyo ndakan, na nde'e na ma tiñu jà'un ndia. ⁴ Vati ní'iin yo kùuni yo ña nakoto ma ñivi yo, cha'a' ma ña va'a ja'a yo, tüvi iyo yi ña ja'a xe'o yi. Yakan va tu ndicha ña ra ja'a tiñu va'a kùun, na ja'un yi nuu nde'e tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi. —Takan kàti ma ndra yani ra.

⁵ Takan kàti ndra, ti ni ma ndra yani Jesuu, na töve chinuni ndra ma ña kà'an ra ndia. ⁶ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Takä'an chaa ma ora ña kùu ku'vai ña na nakoto na yu'u, va kuenda ndyo'o, nda ora nikuuni, va'a yi kuenda ndo. ⁷ Vati ma ndian iyo kuenda ma ñuñivini, na töve nda cha'a' kùxaani na nde'e na ndo, va yu'u, ndicha ña iyo nda cha'a' kùxaani na nde'e na yu'u, ti jàna'a kachin nuu na, ña töve va'a ma ña jà'a na. ⁸ Kua'an ndyo'o ma viko, vati yu'u na töve ku'in, ti takä'an chaa ma ora ña jàna'i yu'u nuu ma ñivi —kàti Jesuu.

⁹ Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, ta kindoo ra ma ñu'u' Galilea.

Jesuu chàa ra ñuu Jerusalén, nuu iyo viko nani Lomara

¹⁰ Ta ora cha kuà'an ndio ma ndra yani ra, tajan nda ma Jesuu kēe ndio ra kuà'an ra chata ndra nuu iyo ma viko ndia. Ta chāa ndio ra ma ikan va xe'eni. ¹¹ Va ma ndian judiu kicha'a na nānduku na Jesuu ma nuu iyo viko, ta te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ndanu chàkunuu ma ra'ii ikan? —kàti na.

¹² Ta tañu ma ñivi ka'lin ikan, iyo uvi uni ma ndian chàtu'un Jesuu, ta iyo ndian kà'an te'en: "Iin ra va'a kùu ra", kàti na. Ta iyo inga na ña kà'an te'en: "Na yöve ra va'a kùu ra, ti ra jànda'viña'a kùu ra", kàti na. ¹³ Ta vaji takan kà'an na, va nī'iin ñivi töve kà'an na tu'un i'ya nuu ka'lin ti'vi kua'a' ñivi, koto nde'e na tundo'o jà'a ma ndian kuxini nuu ma ndian judiu.

¹⁴ Ta ma viko ikan cha kua kùu java yi, ora ki'vi Jesuu ma tichi kora veñu'u ka'nu, ta ikan kicha'a ra jàna'a ra nuu ma ñivi. ¹⁵ Ta ma ndian judiu ndava kuà'an anima na ña kindoo na nde'e na ra, ta te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Naja ya'a ga chito ra'ya, ta töve nī jakua'a ra? —kàti na.

¹⁶ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma ña jàna'i i'ya, yöve iin tu'un ña jāndakuu maanj kùu yi, ti ma tu'un kà'an ma ra tachi yu'u ña jà'i kùu yi. ¹⁷ Tu iyo nda ndian kùuni ja'a ma tiñu kùuni ma Racha'nu Ndioo, kùu ku'va na kuenda, tuva ma tu'un jàna'i, kùu yi ma tu'un Ndioo, a ma tu'un jāndakuu maanj kùu yi. ¹⁸ Vati ma ndian jàna'a nuu ma ñivi chi'in ma tu'un ña jāndakuu maani na, kùuni yi ka'an yi ña jàka'nu na juuni maa na. Va ma ndian jàna'a nuu ma ñivi, ta nānduku na naja kua jàka'nu na ma ndian tachi na. Ndiakan kùu ma ndian kà'an ma ña ndaa, ta nī'iin ñivi kùu nī'i na naja kua tisokuati na cha'a' ña jà'a na.

¹⁹ ¿A töve ndicha ña ma racha'nu Moisés chā'a ra tutu ley Ndioo nuu ndo tajī'na? Va nī'iin ndo töve jachi'in ndo ma

ña kà'an yi. ¿A yöve cha'a' yakan kùu yi ña kùuni ndo ka'ni ndo yu'u? —kàti Jesuu.

²⁰ Tajan ma ñivi te'en nāka'an na chi'in ra:

—¿A tati xaan ki'vi xiniun ña kà'un takani? ¿Yo kùu ma ndian kùuni ka'ni ñun? —kàti na.

²¹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra.

—Cha'a' uvaa ma ña jà'i ma kivi nindeo, ndisaa ndo nī chata'ani ndo yi. ²² Vati ndicha va'a ña ma Moisés kùu ra ña tachi ra ña na nakua'a ndo ka'nda ndo ñii nuu ika ma ndrakuati se'e ndo, (vaji yöve chi'in Moisés kicha'a yi, ti takani cha vachi ma ñivi ndo ndian chiyo tatiempu ja'a na yi) vaji ma kivi nindeo kùu yi. ²³ Ta vitin tu cha'a' ña kùuni ndo jachi'in ndo ña kà'an ma ley Ndioo ña taa ma Moisés kùu yi ña chà'nda ndo ñii nuu ika ma ndrakuati se'e ndo vaji kivi nindeo kùu yi, ¿ta naja kùxaan ndo yu'u cha'a' ña jānda'i nīni ma ra ku'vi ma kivi nindeo? ²⁴ Ta koto tisokuati ndo ma ñivi, tuva tüvi chito ndaa ndo nda cha'a' kùu yi. Na ja'a ndo yi, va tuva ma ña ndaa kùu yi.

Jesuu kàtitu'un ra nda iti' kichi ra

²⁵ Takan kùu tajan iin ma ndian iyo ma ñuu Jerusalén te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿A yövi ra nānduku na ka'ni na kùu ra'ya? ²⁶ Na nde'e va'a yo, ti ikan ndaa ra kà'an ra nuu tuvi ñivi, ta nī'iin ma ndra kuxini töve kà'an ndra chata ra. ¿A töve chà'nini ndra, ña ndicha va'a, ña ra'ya kùu ma Cristu, ra tachi Ndioo?, kùuni ndra. ²⁷ Va maa yo cha chito yo ndanu kichi ra'ya. Va taku ma Cristu, ti nī'iin ñivi töve chito na nda iti' ni kichi ra ma ora ni kichaa ra —Takan nātu'un ta'an na.

²⁸ Ta ora chīni Jesuu ña takan kà'an ma ñivi, ma ora jàna'a ra nuu na ma tichi kora veñu'u ka'nu, tajan te'en nāka'an nī'i ra chi'in na:

—¿A ndicha ña nākoto ndo nda ra kùu, ta juuni chito ndo ndanu kichi? Va yu'u kùuni ña na koto va'a ndo, ña yu'u töve vachī i'ya cha'a' ña kùuni mai. Vachī ti iyo iin ra tachi yu'u ña töve nākoto ndo. Ta rakan ti iin ra ndaa kùu ra. ²⁹ Va yu'u nākoto va'i ra, ti kuenda ra vachī, ta maa ra tachi yu'u ndia —kàti Jesuu chi'in na.

³⁰ Takan kùu ta ora chīni ma ñivi tu'un ikan, ta kùuni na tiin na ra, ta ti'i na ra tichi vekaa niku, va nī'iin na nī ti'i na nda'a' na ña tiin na ra, ti takä'an chaa ma ora ra. ³¹ Ta ma ora ikan kua'a' na chīnuni ma ña kà'an Jesuu, ta te'en kicha'a' ndio na nātu'un ta'an na:

—Ma ora ni kichi ma ra kùu Cristu, ¿a ni ja'aga ra tiā ndatu ka'nu kua ra'ya?, kùuni ndo —kàti na ña nātu'un ta'an na.

Nuu tàchi ma ndra fariseu ma jandaru, ña na kutiin ndra Jesuu

³² Takan kũu ta chíni ma ndra fariseu ña kà'an xe'e na chata Jesuu, tajan jándikita'an tu'un ndra chíin ma ndra chà'nda tíñu nuu sutu, ta tàchi ndra ma ndra jandaru ña kũmi ma veñu'u, ña na kutiin ndra Jesuu. ³³ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Tia tiempuni, ni koi chíin ndo ma nde've, ti ni chikoni'i ndikoi ku'in nuu ma ra tàchi yu'u. ³⁴ Tajan ndyo'o, ni nanduku ndio ndo yu'u, va na tòva ni nata'an ndo yu'u, vati na tòve kũu ku'un ndo ma nuu ni chai.

³⁵ Takan kũu tajan ma ndian judú, te'en kicha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ta ndanu ni ku'un ra'ya, ña na kũu nata'an yo ra? ¿A ni ku'un ra ñuu chika nuu ndoyo ma ndian kũu ñivi yo te'en tikan tañu ma ndian griegu, ta ni jana'a ra nuu ma ñivi iyo ikan?, kũuni ndo. ³⁶ ¿Nayi kũuni ra kà'an ra, cha'a' ña kà'an ra te'en chí'in yo ña: “Ni nanduku ndo yu'u, va na tòve ni nata'an ndo yu'u, vati na tòve nuu kũu ku'un ndo, kũu ma nuu ni chai”?, kàti ra —Takan kàti na ña nàtu'un ta'an na.

Ma ndian chinuni tu'un Ndioo, iyo ma Tati Í Ra chí'in na indeeni

³⁷ Ma kivi nuu ndi'i nia, ña iyo ma viko ka'nu ikan, ma Jesuu chũndaa ndio ra, ta te'en nàka'an ni'i ra chí'in ma ñivi:

—Tu iyo nda ndyo'o nàtii ndo takuui, na kichi ndo nui, ta ku'vai ra' ko'o ndo. ³⁸ Vati nuu ma tutu Ndioo, kà'an yi ña tichi anima ma ndian chinuni ña kà'in, ni kana iin ña kàa takua kàa iin yuta ña tüvi ni ndoko, ta yakan kũu yi ña ni ja'a yi ña koo ndito ndo.

³⁹ Chí'in ma tu'un i'ya, kũuni Jesuu ka'an ra ña ma ndian chinuni ma tu'un ra, ni koo ma Tati Í Ndioo chí'in na, vaji ma Tati Í Ndioo taká'an kichaa yi, vati taká'an ku'un ndiko Jesuu nuu ni jaka'nu ma Ndioo Tatá ra ra.

Késiin ñivi cha'a' ma tu'un Jesuu

⁴⁰ Ta iyo iin ma ndian ka'iin tañu ma ñivi, ña ora chíni na ma tu'un i'ya, ta te'en nàka'an na:

—Ndicha va'a ña ra'ya kũu ma ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo —kàti na.

⁴¹ Ta inga tuku na kà'an te'en:

—Ra'ya kũu ma Cristu —kàti na.

Va juuni iyo inga ndian kà'an te'en:

—¿A iti' ñu'u' Galilea iyo yi ña kichi ma ra kũu Cristu, kũuni ndo, ña kà'an ndo takan? ¡Jun! ⁴² Na yöve takan kũu yi ti nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ña, ma ra kũu Cristu iyo yi ña kuu ra ñivi ma rey David, ta juuni iyo yi ña kuu ra ma ra ñuu Belén, ta juuni ma ñuu nuu kàku ma rey David niku

ndia —kàti na. ⁴³ Ta takan kũu ña ma ñivi késiin na ja'a ma tu'un Jesuu. ⁴⁴ Ta iyo ma ñivi kũuni na tiin na ra, ta ku'un ra vekaa, va ni'iin na tòve ni ja'a yi.

Ma ndra chà'nda tíñu nuu ñivi judú tòve chinuni ndra ña kà'an Jesuu

⁴⁵ Takan kũu tajan ma ndra jandaru ña kũmi ma veñu'u, chíkoni'i ndiko ndra nuu ka'iin ma ndra fariseu, chí'in ma ndra sutu ña kũxini nuu sutu, ta ndrakan te'en chíkatu'un ndra nuu ma ndra jandaru:

—¿Ta naja tòve ndàka ndo ra? —kàti ndra.

⁴⁶ Tajan ma ndra jandaru te'en nàka'an ndra:

—¡Ní'iin ndra'ii tòve kà'an ma takua kà'an rakan! —kàti ndra.

⁴⁷ Tajan ma ndra fariseu, te'en nàka'an ndiko ndra:

—¿A ndita'an ndo chà'a ndo ña kèña'a ra ndo ndia? ⁴⁸ ¿A cha chíinuni iin ma ndra kũxini nuu yo a ma ndra fariseu ma tu'un kà'an ra, ña kà'an ndo takan? Cha chìto va'a ndo ña yöve takan kũu yi. ⁴⁹ Uvanuu ma ndian chinuni ña kà'an ra, kũu ma ndian tòve nàkoto ña kà'an ma tutu ley Ndioo. Ta ndiakani ndian kini kũu na —kàti ndra chí'in ma jandaru.

⁵⁰ Tajan ma ra nàni Nicodemo, ra juuni kũu fariseu, ra chānde'e Jesuu ma ora chanikuaa, ndèta ndio ra, ta te'en nàka'an ra chí'in ndra kũxini ka'iin ikan:

⁵¹ —Ma ley Ndioo ña jàka'nu yo kà'an yi ña, na kũu ka'ni yo ni'iin ñivi, tuva taká'an ndakatu'un yo nuu na nayi kũu ma ña ja'a na —kàti ra.

⁵² Tajan ndrakan te'en nàka'an ndra chí'in ma Nicodemo:

—¿A juuni ra ñu'u' Galilea kũñ ña kà'un takan? Na jakua'a ji'naun naja kua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo, ta nde'un ti ni'iin ma ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo na tòve ni keta ra iti' ñu'u' Galilea —kàti ndra chí'in ra.

Ma ña'a tondo ña kivi chí'in nda ra nikuuni

⁵³ Tajan ora yà'a ña kũu takan, ta ta'ii'iin ndio na kèe na kuà'an na ve'e na.

8

¹ Takan kũu tajan Jesuu kèe ra kuà'an ra iti' yuku nàni Olivu. ² Ta ma inga kivi ora kũndichin, kèe ndiko ra kuà'an ra ma veñu'u ka'nu, ta ndisaa ma ñivi chājayatin na na nuu ra, ta rakan chũnandi ndio ra, ta kicha'a ra jàna'a ra nuu na. ³ Tajan ma ndra matru ña jàkua'a ma ley Ndioo, chí'in ma ndra fariseu nàta'an ndra iin ña'a tondo ña kivi ña chí'in ra'ii, ta tiin ndra ña, ta ndàka ndra ña kuà'an ndra nuu

Jesuu. Ta ikan kūtaa ndra ña ma'ñu ma nuu ka'in ti'vi ma ñivi, ⁴ ta te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—Matru, ma ña'a i'ya nātiin ndi ña, juuni ma ora ña k'vi ña chi'in iin ra'ii yūvi iian. ⁵ Ta ma nuu ley ña taa Moisés, kàti yi ña na ka'ni yo ma ñivi ña'a ña jà'a takan chi'in yuu. Ta yo'o, ¿naja kua kàtiun? —kàti ndra.

⁶ Takan chikatu'un ndra nuu ra, ikan na ka'an ra iin ña tüvi va'a, ta chi'in yakan kùu ni'i ndra naja kua kùu tisokuati ndra ra. Tajan Jesuu chūnandi chiti ra, ta kicha'a ra taa ra ma nuu ñu'u' chi'in xini nda'a' ra. ⁷ Va tava ma ndra fariseu na töve jàña ndra ña chikatu'un ndra nuu Jesuu, yakan va ndèta ndio ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Nda ndyo'o nikuuni, tuva töve iyo ni'iin kuati ndo, ji'na ndo na kani ma yuu chata ña —kàti ra chi'in ndra.

⁸ Tajan Jesuu chūnandi chiti ndiko ra ma nuu ñu'u', ta kicha'a ndiko ra taa ra. ⁹ Ta ora chīni ndra ña kà'an Jesuu takan, ta chā'a ndra kuenda ña maa ndra kùu ma ndra iyo kuati, tajan iini iini ndra kicha'a ndra kàcha'an ndra, va ma ndra ji'na kicha'a jà'a yi kùu ma ndra cha'nuga, ta ikan jan, ma ndra yoko ndia. Tajan ma'iin nia ndio Jesuu kīndoo chi'in ma ña'a ikan ma'ñu ñivi. ¹⁰ Ta ikan jan, chūndaa ndio Jesuu, ta tava ndè'e ra ña ni'iin ga ndra tüva, ti uvaa nia ma ña'a kīndoo, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ña:

—Yo'o xi'i, ¿ndanu ka'in ma ndra tisokuati ñun? Ta, ¿naja ni'iin ndra, töve ni kuuni ndra ka'ni ndra ñun? —kàti Jesuu chi'an.

¹¹ Tajan ma ña'a ikan te'en nāka'an ña: —Ni'iin ndra ni ja'a yi racha'nu —kàti ña.

Tajan Jesuu te'en nāka'an ndiko ra chi'in ña:

—Ni yu'u na kùunij ka'ni ñun ndia. Ta vitin kuà'an yo'o, ta koto jà'a gaun ma kuati —kàti ra chi'an.

Jesuu kùu ra tava kùu iin ñu'ú ña jàndondichin nuu ndè'e ma ñivi ñuñivi

¹² Takan kùu tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in ma ñivi:

—Yu'u kùu tava kùu iin ñu'ú ña jàndondichin nuu ndè'e ma ñivi ñuñivi, ta ma ndian tándikun chatai, na töva ni kakunuu na nuu naa, vati ni ni'i na ma ñu'ú ña ni ku'va nuu koo na endeeni —kàti Jesuu.

¹³ Tajan ma ndra fariseu te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o, kà'un ma tu'un chiña cha'a' juuni maun, ta yakan töve nda kuenda yi —kàti ndra chi'in ra.

¹⁴ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndicha ña vaji kà'in cha'a' juuni mai, va ndicha va'a ti ña ndaa kùu yi. Vati yu'u chitoi ndanu kichi, ta chitoi ndanu kuà'in. Va taku ndyo'o, na töve chito ndo ndanu kichi, ta töve chito ndo ndanu kuà'in ndia.

¹⁵ Ta ndyo'o jàkutuni ndo ma tiñu, tava kùuni ma ñivi iyo ñuñivini, va yu'u töve jàkutunij ni'iin ñivi. ¹⁶ Ta tu yu'u jàkutunij iin nakuyi chi'in ma ñivi, va ndicha ti ma ña jà'i, iin ña ndaa kùu yi, vati na yöve ma'iin ni kùu ma ra jàkutunij yi, ti jàkutunij yi nda chi'in ma Tatái, ra tachi yu'u ndia.

¹⁷ Vati nuu ma tutu ley Ndioo ña iyo nuu ndo kà'an yi, ña tu uvi ta'an ma testigu kà'an na iin nuu ni, iyo yi ña chinuni yo yi, ti tu'un ndaa kùu yi. ¹⁸ Va'ani tuva takan, yu'u kà'in ma ña ndaa cha'a' juuni mai, ta nda ma Tatái, ra tachi yu'u, juuni kà'an ra cha'i ndia —kàti Jesuu.

¹⁹ Tajan ndrakan te'en chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—Ta, ¿ndanu iyo ma tatáun? —kàti ndra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndyo'o, töve nàkoto ndo yu'u, ta töve nàkoto ndo ma Tatái ndia. Vati tuva ndicha ña nàkoto ndo yu'u, juuni takan iyo yi ña nakoto ndo ma Tatái ndia —kàti Jesuu.

²⁰ Ta Jesuu kàtitu'un ra ma tu'un i'ya, ma ora ndaa ra jàna'a ra ma tichi kora veñu'u ka'nu, nuu ndaa ma chatun, nuu sòkó na xu'un' kuenda Ndioo. Va ni'iin na ni tiin na ra, ti takà'an chaa ma ora ra.

Jesuu kà'an ra ña ma nuu ni ku'un ra, na kùu chàa ma ñivi

²¹ Takan kùu ta Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in ma ñivi:

—Yu'u ni ku'in, ta ndyo'o ni kunanduku ndo yu'u, va ni kuvi ndo cha'a' ma kuati jà'a ndo, vati ma nuu kuà'in, na kùu chaa ndo.

²² Tajan ma ndian judú te'en kicha'a na natu'un ta'an na:

—¿A chànini ra ka'ni maa ra ra, yakan va kà'an ra, ña na kùu chaa yo ma nuu kuà'an ra? —kàti na.

²³ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndyo'o kùu ndo ndian iyo ninuu nde've, va yu'u kùu, ra iyo nuu sukun. Ta juuni ndyo'o kùu ndo ndian iyo kuenda ma nuu ñu'u' ñuñivi i'yan, va yu'u yöve ra iyo kuenda nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kùu. ²⁴ Yakan va kàtitu'in ña ndyo'o ni kuvi ndo cha'a' ma kuati ndo, ti tu töve chìnuni ndo ña yu'u kùu ra takani iyo —kàti Jesuu.

²⁵ Tajan te'en chikatu'un tuku ndra nuu ra:

—Ta yo'o, ¿nda ra kùun? —kàti ndra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Cha kàtitu'in nuu ndo nda ra kùu, nda ma kivi nunuu. ²⁶ Iyo kua'a' ña kàtitu'in naja kua iyo ndo, ta juuni iyo kua'a' naja kua jàkutunì ndo ndia, uvaa ña ma ra tãchi yu'u nuu ndo, kà'an ra ma ña ndaa, ta ma ña kàtitu'in nuu ndyo'o ñivi ñuñivi, yakan kùu ma tu'un ndaa ña chìnì ña kà'an ra —kàti Jesuu.

²⁷ Va Jesuu kà'an ra nuu na cha'a' ma Tatá Ndioo, uvaa ña na töve nì kutunini na yi. ²⁸ Yakan va Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ta ora cha chã'ni ndo yu'u, ra kùu Se'e ñivi tãchi Ndioo, tajan ni ku'va ndo kuenda, ña yu'u kùu Ndioo, ra takani iyo, ti taku yu'u töve vachì kuenda ña jà'i ma ña kùuni mai, vati vachì, kuenda ña kàtitu'in nuu ndo ma ña jàna'a ma Tatáini nui. ²⁹ Vati Tatá ra tãchi yu'u, iyo ra chi'in, ta töve ndakoo ma'in ra yu'u, vati tandi'ora jà'i ma ña chà'tani ra —kàti Jesuu.

³⁰ Ta ora chinu kà'an Jesuu takan, ta kua'a' ñivi kicha'a chìnuni ma tu'un ra.

Ma ndian kùu Se'e Ndioo, ta ma ndian ya'a chà'tani ja'a kuati

³¹ Takan kùu tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ma ndian judíu, ña chìnuni ma tu'un ra:

—Tu ndicha ña ndyo'o, ña endee chìnuni va'a ndo ma ña kà'in chi'in ndo, ndicha va'a ña kùu ndo ma ndian jàkua'a chi'in.

³² Ta takan koto ndo ma ña ndicha, ta chi'in ma ña ndicha ikan ni ja'a yi ña na koo nuna ndo.

³³ Tajan ma ndian judíu te'en nàka'an na chi'in Jesuu:

—Ndyu'u kùu ndi ñivi tata Abraham, ta ni'in cha'a' takà'an kùu ndi musu ña jà'a tiñu nuu ni'in ñivi. Ta, ¿naja kua kùu yi ña kà'un, ña ni koo nuna ndi? —kàti na chi'in Jesuu.

³⁴ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tandi'i ma ndian jà'a kuati, ndiakan kùu na musu ma kuati. ³⁵ Vati taku ma ra kùu musu, na yöve ndisaa ora ndoo ra ve'e ma ra kùu chito'o ra, va taku ma ra kùu se'e ma chito'o ma ve'e ikan, endee iyo ra ve'e ma tatá ra. ³⁶ Yakan va tu yu'u ma ra kùu se'e Ndioo jà'i ña na kee ndo nda'a' ma ña kini, ndicha va'a ña ndyo'o, ni ndoo nuna ndo. ³⁷ Cha chitoi ti ñivi tata Abraham kùu ndo, va ndyo'o kùuni ndo ka'ni ndo yu'u, ti töve kùuni ndo jachi'in ndo ma ña kà'in. ³⁸ Yu'u kàtitu'in nuu ndo ma ña jàna'a ma Tatá nui, ta ndyo'o jà'a ndo ma ña jàna'a ma tatá ndo nuu ndo —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra nuu ma ndian töve chìnuni tu'un ra ña kui'na kùu ma tatá na

³⁹ Tajan ma ndian judíu te'en nàka'an na chi'in Jesuu:

—Ma ra kùu tatá ndi, kùu ma racha'nu Abraham —kàti na.

Va Jesuu te'en nàka'an ra chi'in na:

—Tuva ndicha ña ndyo'o kùu ndo se'e Abraham, iyo yi ña ja'a ndo ma takua jà'a ra ndia. ⁴⁰ Va vitin kùuni ndo ka'ni ndo yu'u cha'a' ña kà'in ma ña ndaa ña jàna'a Ndioo nui. Ta Abraham ti töve nì ja'a ra takan. ⁴¹ Va ndyo'o indukuni jà'a ndo, ma tava jà'a ma tatá ndicha ndo —kàti na.

Tajan ndiakan te'en nàka'an na chi'in ra: —Ndyu'u, na yövi ndian se'e saká kùu ndi, ti uvanuu tatá ndi iyo, ta rakan kùu Racha'nu Ndioo —kàti na.

⁴² Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in na:

—Tu ndicha ña Ndioo kùu Tatá ndo, iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo yu'u, ti iti' nuu iyo ra kichì, ta i'ya iyo chi'in ndo. Vati na yöve cha'a' ña kùuni mai kùu yi ña vachì, ti yu'u vachì ña Ndioo tãchi yu'u. ⁴³ ¿Ta naja töve kùu kutunini ndo ma tu'un kà'in? Takan jà'a ndo, ti töve kùuni ndo tas'o ndo ña kà'in. ⁴⁴ Kui'na kùu ma tatá ndo, cha'a' ña kùuni ndo ja'a ndo tava kùunián'. Ma kui'na ikan, ti ña' chà'ni ñivi kùán'. Ta yakán' ti, ni'in cha'a' töve kà'an' ma ña ndaa, ti töve iyo ma ña ndaa kuendán'. Ta ma ora kà'an' tu'un vata, takan jà'an' yi, ti yakán' kùán', vati vatán', ta ña' kuxini ma tu'un vata kùán'.

⁴⁵ Va tava yu'u, kà'in ma ña ndaa, yakan va ndyo'o töve chìnuni ndo ma ña kà'in.

⁴⁶ ¿Nda ndyo'o kùu ka'an ndo, ña yu'u iyo iin kuati? Ni'in ndo. Ta tu chito ndo ña iin ra kà'an ña ndaa kùu, ¿ta naja töve chìnuni ndo ma ña kà'in? ⁴⁷ Ma ndian kùu ñivi Ndioo, jachi'in na ma tu'un kà'an ra. Va tava ndyo'o, na yöve ñivi Ndioo kùu ndo, yakan va töve jachi'in ndo ma ña kà'an ra. —Takan kàti Jesuu.

Jesuu takani iyo ra, antea ma tiempu chiyo Abraham

⁴⁸ Tajan ma ndian judíu te'en nàka'an na chi'in Jesuu:

—Ndicha ndi ña kà'an ndi, ña ra ñuu Samaria kùun, ta ndisoun tati xaan —kàti na.

⁴⁹ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Töve ndisoi ni'in tati xaan. Ma ña jà'i kùu yi ña tiñu'i ma Tatá, va ndyo'o töve tiñu'u ndo yu'u. ⁵⁰ Yu'u, na töve nàndukui ña na jaka'nu ndo yu'u, vaji ndicha ña iyo inga ma ra kùuni ña na jaka'nu ndo yu'u, ta rakan kùu ra ña ni jakutuni ra chi'in ndo. ⁵¹ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ndian jachi'in ma tu'in, endee töve ni kuvi na —kàti Jesuu.

⁵² Tajan ma ndian judíu te'en nàka'an na chi'in ra:

—Vitin va ndicha va'a ndi, ña ndisoun tati xaan. Vati ma Abraham, chi'in ndisaa

inga ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kàchi'í ndra, ta yo'o kà'un ña, ma ndian jàchi'in ña kà'un, na töve ni kuvi na, kàtiun. ⁵³ ¿A chàniuniun ña yo'o ka'nugaun kua ma tatá ndi Abraham? Vati rakan chí'í ra, ta juuni chí'í ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia. ¿Nda ra kùun kùuniun, ña kà'un takan? —kàti na.

⁵⁴ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Tu yu'u jàka'nui juuni mai, na töve nda kuenda yi. Ma ra kà'an ndo ña kùu Ndioo ndo, rakan kùu ma Tatái, ra jàka'nu yu'u. ⁵⁵ Ta rakan, ndyo'o töve nàkoto ndo ra. Ta yu'u, ndicha ña nàkotoi ra. Ta tu yu'u kà'in ña töve nàkotoi ra, indukuni ya'a vatai takua vata ndo ndia. Va yu'u, ndicha va'a ña nàkotoi ra, ta jàchi'in ma ña kà'an ra. ⁵⁶ Ma tatá ndo Abraham, ra chíyo taji'na, nduva'a kuii chísi ra, ña ni nde'e ra ma kivi ni kichai ma nuñu'u' ñuñivi, ta nde'e ra yi. Yakan va nduva'a kuii chísi ra —kàti Jesuu.

⁵⁷ Tajan ma ndian judú te'en nàka'an na chí'in ra:

—Ni taká'an ketaun, ni uvi xiko uchi kuiyaun, ta kàtiun ña nde'egaun Abraham —kàti na.

⁵⁸ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chí'in na:

—Ndicha va'i ña kà'in chí'in ndo, ña takani cha iyoi, antea ña koo Abraham.

⁵⁹ Tajan ma ndian judú ti, kí'in na yuu ña kùuni na kani na Jesuu niku. Va ní kuu yi, ti Jesuu chündii xe'e ra, ta kée ra ma tichi kora veñu'u, chā'nda java ra tañu na, ta kuà'an ra.

9

Jesuu jànda'a ra iin ra kuaá, ña takan kaku

¹ Takan kùu ta ma nuu chika Jesuu kuà'an ra, ikan nde'e ra iin ra kuaá ña takan kaku. ² Tajan ma ndra jàkua'a chí'in ra, te'en chikatu'un ndra nuu ra:

—Matru, ¿ta naja kaku kuaá ma ra'ya?

¿A cha'a' kuati ma ndian kùu tatá ra kùu yi, a cha'a kuati juuni maa ra kùu yi? —kàti ndra.

³ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Na yöve cha'a' kuati maa ra kùu yi, ta ni yöve cha'a' kuati ma ndian kùu tatá ra kùu yi. Takan kaku ra, ti chí'in rakan kùuni ma Rach'a'nu Ndioo jana'a ra ma ndatu ra, ikan na nde'e ma ñivi, ña kùu ja'a ra yi. ⁴ Vitin ña juuni kùu yi ora ndichin, iyo yi ña ja'i ma tiñu ña tachi ma Tatái yu'u ña ja'i. Vati cha vachi ma ora chanikuaa, ta ma ora ikan ní'iin ga ñivi, na kùu jatiñu.

⁵ Ma ora juuni yanga iyoi ma ñuñivi i'ya, yu'u kùu takua kùu ma ñu'ú, ña jatuun ñuñivi —kàti Jesuu.

⁶ Ta ora chínu kà'an Jesuu takan, ta tivisii ra nuu ñu'u', ta já'a ra ita'vi nda'yu chí'in ra', ta kù'vi ndio ra yi chata tinuu ma ra kuaá. ⁷ Ta te'en nàka'an ndio ra chí'in ra:

—¿Kua'an, kuànakata tinuun, nuu ndaa ma soko ña nani Siloé! —kàti Jesuu. Ma tu'un Siloé, kùuni yi ka'an yi: Yu'u tachi ñun.

Tajan ma ra kuaá ikan cha nàkata ra tinuu ra, ta ora chāa ra nuu ndaa Jesuu, ta cha nde'e ndio ra. ⁸ Tajan ma ndian iyo yatini ma ve'e ra, chí'in ndian takani nde'e ña kuaá ra niku, te'en kicha'a na nàtu'un ta'an na:

—¿A yöve ra'ya kùu ma ra chùnandi chikan tunda'vi?, kùuni ndo —kàti na.

⁹ Ta iyo inga na ña kà'an te'en:

—Juu ra kùu ra —kàti na.

Ta inga tuku na va kà'an te'en:

—Yöve ra kùu ra, va takani nde'e ra —kàti na.

Tajan juuni maa ndio ra, te'en nàka'an ra:

—Ndicha ña yu'u kùu —kàti ra chí'in na.

¹⁰ Tajan te'en kicha'a na chikatu'un na nuu ra:

—¿Ta naja kua já'un ña kùu nande'un? —kàti na.

¹¹ Ta rakan te'en nàka'an ra chí'in na:

—Ma ra nani Jesuu, já'a ra nda'yu chí'in ma takuii yu'u ra, ta kù'vi ra yi chata tinui, ta te'en nàka'an ra chí'in: “Kua'an nuu ndaa ma soko ña nani Siloé, ta nakataun ma tinuun”, kàti ra chí'in. Tajan chā'an ndioi cha nàkatai yi. Ta takan kùu yi, ña kùu nande'i —Takan kàti ra.

¹² Tajan ma ñivi ikan, te'en chikatu'un na nuu ra:

—¿Ta ndanu chàkunuu ma ra'ii ikan? —kàti na.

Ta ma ra kuaá niku, te'en nàka'an ra:

—Töve chitò —kàti ra.

Ma ra kuaá niku, já'a ma ndra fariseu ña na ka'an ra

¹³ Tajan ma ra kuaá niku, tiin ndio na ra, ta chāndaka na ra nuu ma ndra fariseu. ¹⁴ Va tava ma kivi nindeo kùu yi ña já'a Jesuu ma nda'yu, ta kù'vi ra yi tinuu ma ra kuaá ikan, ta ndā'a ra. ¹⁵ Yakan va ma ndra fariseu kicha'a ndiko ndra chikatu'un ndra nuu ra ma naja kua já'a ra ña kùu nande'e ra. Ta ma ra kuaá ikan te'en nàka'an ra chí'in ndra:

—Kù'vi ra ma nda'yu tinui, ta nàkatai yi, ta vitin cha nde'i —kàti ra.

¹⁶ Ta iyo iin ma ndra fariseu ña kà'an te'en:

—Ma ra já'a takan, na yöve ra tachi Ndioo kùu ra, vati töve tiñu'u ra ma kivi nindee yo —kàti ndra.

Ta iyo inga na ña te'en kà'an:

—Ta tu ra jà'a kватini kùu ra, ¿ta naja kùu jà'a ra ma ndatu ka'nu tuva takan? —kàti na.

Ta cha'a' yakan kùu yi ña kēsiin na ti, siin siin chànini na. ¹⁷ Tajan te'en kīcha'a ndiko na ndra fariseu chikatu'un ndra nuu ma ra kuaá niku:

—Ta yo'o, ¿naja kua kàtium nuu ndi, cha'a' ma ra jànda'a ma tinuun? —kàti ndra.

Ta rakan te'en nàka'an ra:

—Yu'u kà'in, ña iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra —kàti ra.

¹⁸ Va tava ma ndra judíu, töve kùuni ndra chinuni ndra ña iin ra kuaá kùu ra niku, ta vitin cha kùu nde'e ra, yakan va kàna ndio ndra ma ndian kùu tatá ma ra kuaá, ¹⁹ ta te'en chikatu'un ndra nuu vi:

—¿A se'e ndo kùu ra'ya? ¿A ndicha ña kàku kuaá ra? ¿Ta naja kua kùu yi ña nde'e ra vitin tuva takan? —kàti ndra.

²⁰ Tajan ma ndian kùu tatá ra, te'en nàka'an vi chi'in ma ndra fariseu:

—Cha chito ndi, ña ra'ya kùu se'e ndi, ta kàku kuaá ra, ²¹ va töve chito ndi nayi jà'a chi'in ra ña kùu nande'e ra vitin, ta ni töve chito ndi, nda ra kùu ma ra jànda'a tinuu ra. Va'aga, ña na ndakatu'un ndo nuu ra, vati ra cha chicha kùu ra, ta kàtitu'un maa ra nuu ndo nayi jà'a chi'in ra ña ndà'a ra —kàti vi.

²² Takan kà'an ma ndian kùu tatá ra, ti yu'vi vi nde'e vi ma ndra judíu ikan, vati ma ndra judíu cha natu'un ta'an ndra, ña tuva iyo ma ndian kà'an ña Jesuu kùu ma Cristu, ni tavani'i ndra na indeeni ma veñu'u, ta tùva kùu na kuenda yi.

²³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña nàka'an vi: "Na ndakatu'un ndo nuu maa ra, vati iin ra cha chicha kùu ra", kàti vi.

²⁴ Tajan ma ndra judíu, te'en kīcha'a ndiko na chikatu'un na nuu ma ra kuaá niku:

—Na ka'un ma ña ndaa nuu ndi, ndava nda nuu Ndioo, vati ndyu'u cha chito ndi ña, ra jà'a kuati kùu ra —kàti ndra.

²⁵ Ta ma ra kuaá ikan, te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Töve chitoi tuva ra jà'a kuati kùu ra, a töve. Uvanuu ma ña chitoi kùu yi ña, ra kuaá kùu, ta vitin, cha kùu nde'i —kàti ra.

²⁶ Ta ndrakan te'en chikatu'un ndiko ndra nuu ra:

—¿Nayi jà'a ra chi'un? ¿Ta naja kua jà'a ra chi'un ña kùu nande'un? —kàti ndra.

²⁷ Ta rakan te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Cha kàtitu'in yi nuu ndo, va töve kùuni ndo jachi'in ndo yi. ¿Ta naja kùuni ndo ña kàtitu'un ndikoi yi nuu ndo inga cha'a'? ¿A ndita'an ndo kùuni ndo tandikun ndo chata ra? —kàti ra.

²⁸ Tajan te'en kīcha'a ndio ndra chàtu'un ndra chata ma ra kuaá ikan:

—Maun kùu ma ra iyo kuenda ra, va ndyu'u, iyo kuenda ma racha'nu Moisés.

²⁹ Ta ndyu'u cha chito ndi, ti Ndioo kà'an ra chi'in Moisés, va rakan, töve chito ndi ndanu kīchi ra —kàti ndra.

³⁰ Tajan ma ra kuaá niku, te'en nàka'an ra:

—Na töve chinunji ña kà'an ndo ña töve chito ndo ndanu kīchi ra, ta rakan kùu ra ña jànda'a ra tinui. ³¹ Cha chito va'a yo ña Ndioo, tàso'o ra ña kà'an ma ndian jàka'nu ra, chi'in ma ndian jà'a ña kùuni ra, va ma ndian jà'a kuati, töve. ³² Nda kati tūvi ma ñuñivi nī'iin ñivi takà'an koto na ña iyo iin ra kùu janda'a tinuu ma iin ra kàku kuaá. ³³ Tu yöve ra vachi kuenda Ndioo kùu ra'ya, na kùu ja'a ra nī'iin nakuyi chi'in niku —kàti ra.

³⁴ Tajan te'en nàka'an ma ndra judíu chi'in ra:

—Yo'o, kùun ra kàku chi'in kuati, ¿ta vitin kùuniun jana'un nuu ndi nayi iyo yi ña ja'a ndi? —kàti ndra.

Tajan jàkunu ndra ra veñu'u ma ndian judíu.

Ma ndian töve chinuni tu'un Jesuu kùu na tava kùu iin ndian kuaá

³⁵ Ta ora chito Jesuu ña jàkunu ndra ra nda'vi ikan ma tichi ma veñu'u, ta ora chikuta'an ra ra, ta te'en chikatu'un ra nuu ra:

—¿A chinuni yo'o ña kà'an ma ra Se'e Ndioo? —kàti Jesuu.

³⁶ Ta ma ra nda'vi te'en nàka'an ra:

—Yo'o racha'nu, na katitu'un nui nda ra kùu ra, ta chinunji ma ña kà'an ra —kàti ra.

³⁷ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Cha nde'un ra, ta juu ra kùu ma ra nàtu'un chi'un —kàti ra.

³⁸ Tajan chūnandi chiti ndio ma ra nda'vi ikan nuu Jesuu, ta te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Chinunji ña kà'un Racha'nu —kàti ma ra nda'vi chi'in Jesuu.

³⁹ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma tiñu vachi ja'a yu'u ma ñuñivi i'ya, kùu yi ña vachi jakutunji kuati ma ñivi. Ta vachi ja'i ña nande'e ma ndian kuaá. Ta vachi ja'i ña na ndokuaá ma ndian chànini na ña ñivi ndichin nde'e kùu na. Ndiakan ni ndakuu na takua ma ndian kuaá.

⁴⁰ Tajan iin ma ndra fariseu, ña ka'iin chi'in ra, ora chini ndra ña kà'an ra takan, tajan te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A nda ndyu'u kùu ndi ndian kuaá?, kùuniun —kàti ndra.

⁴¹ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Tu ndyo'o kùu ndo ndian kuaá niku, na töve iyo kuati ndo cha'a' ma ña kini já'a ndo, vati na töve chito ndo ma ña já'a ndo. Va tava kà'an ndo ña kùu nde'e ndo, yakan va juuni iyo ga ma kuati ndo.

10

Jesuu kà'an ra iin ku'va ña kàtitu'un yi ña kùu ra takua kùu iin pato

¹ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tu keta iin ra'ii nuu ka'lin mvechala jána ndo, ta töve kivi ra ma iti' yu'u kora ma nuu ka'lin ndri, rasu'u kùu ra. ² Va ma ra kivi iti' yu'u kora ma nuu ka'lin ma mvechala, rakan kùu ma pato ndri. ³ Ta ma ra kùmi ma yu'u kora nuu ka'lin ndri, nuna ra yi nuu ra, ta ma ra kùu pato ma mvechala, kàna ra ta'ii'ndri chi'in sivi ndri. Ta ndrakan nàkoto ndri ma tati ra, ta tàvani'i ndio ra ndri tichi kora. ⁴ Ta ora cha kàkee ndisaa ndri já'a ra, tajan chàkoso nuu ndio ra nuu ndri, ta ma mvechala tàndikun ndri chata ra, ti nàkoto ndri ma tati ra. ⁵ Va taku chata iin nda ra ni kuuni ña töve nàkoto ndri, na töve tàndikun ndri ra, ti java vi'a chinu ndri nuu ra, vati töve nàkoto ndri ma tati ra —kàti Jesuu.

⁶ Takan kà'an Jesuu ma ku'va i'ya nuu na, va na töve ni kutunini na ma ña kùuni ra kà'an ra.

Jesuu kùu ra ma pato ya'a va'a

⁷ Tajan Jesuu te'en kicha'a ndiko ra kà'an ra chi'in ma ñivi:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña yu'u kùu takua kùu ma yu'u kora nuu yà'a ma mvechala. ⁸ Tand'i ma ndra pato ma mvechala ña chiyo antea kua yu'u, ndrakan kùu ndra ndra su'u, va ndrakan töve ni jachi'in ndri ma ña já'a ndra. ⁹ Yu'u kùu takua kùu ma yu'u kora, ta ma ndian kivi ma tichi yi cha'a' yu'u, ni kakú na. Ta ndiakan ni kuu na takua kùu ma iin mvechala ña kivi, ta kèe ma tichi kora, ta ni'i ndri ma ita kachi ndri. ¹⁰ Vati taku ndra su'u, ma tiñu já'a ndra kùu yi ña mamaa chàkunuu su'uni ndra, ta vachi ka'ni ndra, ta vachi janaa ndra ñivi ndia, va yu'u vachi kuenda ña já'i ña na koo ndito ñivi kuenda Ndioo, ta va'ani koo na takua kùunj ña na koo va'a na. ¹¹ Yu'u kùu takua kùu iin ma pato ra ya'a va'a, vati taku rakan, tu ya'a kùuni ra nde'e ra ndri, kùu nda ku'va ra ra ña kuvi ra cha'a' ndri. ¹² Va ma ra jatiñu cha'a' ma ya'vini, ora vachi ma lobo ña kùuni ri kachi ri ma mvechala, ndàkoo ma'lin ra ndri, ta chinu ra ku'à'an ra, ti yöve pato va'a kùu ra, ta ni yöve jána ra kùu ndri ndia. Tajan ma lobo, chinu ndio ri chata ma mvechala, ta tiin ri ndri, ta ndrakan chitakuati ndri já'a

ri. ¹³ Ma ra'ii i'ya chinu ra, ti jákuenda ra ndri, va cha'a' ma ya'vini ra, ta yöve cha'a' ña kùuni ra nde'e ra ma mvechala kùu yi ña kùmi ra ndri.

¹⁴ Yu'u kùu ma pato ya'a va'a, ti tava nàkotoi ma mvechala jánai, ta takan nàkoto ndri yu'u ndia. ¹⁵ Ta indukuni kua ikan nàkoto ma Tatái yu'u, ta takan nàkotoi ra ndia. Ta takan kùu yi ña, ndava kùu ku'vai yu'u ña kùvi cha'a' ma mvechala jánai. ¹⁶ Ta juuni kùmi inga mvechala ña töve kùu kuenda ma kora i'ya, juuni iyo yi ña kuki'in ndri ta tàin ndri i'ya ndia. Vati ndrakan kùu ndri ña ni jachi'in ndri ma ña kà'in. Ta ikan jan iin patonia ni kuu chito'o ndri, ti iin korani ni kùuin ndisaa ndri ndia.

¹⁷ Ta cha'a' yakan kùu yi ña, ya'a ga kùuni ma Tatái nde'e ra yu'u, vati chà'i ma kuñui cha'a' ma ndian kùu ñivi, ta rakan chà'a' ndiko ra yi nui. ¹⁸ Ni'ii na, na kùu ka'ni na yu'u cha'a' ña kùuni maani na, vati juuni mai kùu ña chà'i ña na ja'a na yi. Vati iyo ndatui ña ku'vai ma kuñui nuu na, ta juuni iyo ndatui ña kùu nataku ndikoi ndia. Takan kàti ma ra kùu Tatái nui. —Takan kà'an Jesuu.

¹⁹ Ta ora chini ma ndian judiu ña kà'an Jesuu takan, ta vi'a kicha'a' ndiko na kèsiin na. ²⁰ Ta iyo kua'a' ma ndian judiu ña kà'an te'en:

—¿Ta naja jachi'in ndo ña kà'an ra, ta iin ra tivi xini kùu ra, ti ndiso ra tati xaan? —kàti na.

²¹ Ta iyo inga tuku na ña kà'an te'en:

—Ni'ii na ndian ndiso tati xaan, na kùu ka'an na takan. ¿A kùu janda'a ma tati xaan tinuu iin ma ra kua'a', kùuni ndo. Na kùu yi —kàti na.

Ma ndian judiu na töve kùuni na nde'e na Jesuu

²² Ma tiempu vichin kùu yi ña, ma ndian judiu ndian ñuu Jerusalén, já'a na ma viko kuenda ña jáka'na na ma veñu'u ka'nu, ti chàku'uni na ma kuiya ña jáchinu ma ndian kùu ñivi na yi. ²³ Ta Jesuu ti ndaa ra ma veñu'u ma ora ikan, va uvaa ña chàkunuu ra ma nuu iyo ma corredor ña nàni Salomón. ²⁴ Tajan chikonuu ndio ma ndian judiu ma Jesuu, ta te'en kicha'a' na chikatu'un na nuu ra:

—¿Nda ora chàniniun kàtitu'un ma ña ndaa nuu ndi? Tu ndicha ña maun kùu ma Cristu, na katitu'un yi nuu ndi taka'anio —kàti na.

²⁵ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Cha kàtitu'in yi nuu ndo, ta töve ni chinuni ndo yi. Vati ma tiñu tachi ma Tatái yu'u ña ja'i, yakan jána'a kachin yi nda ra kùu. ²⁶ Va ndyo'o, töve chinuni ndo ma ña kà'in, ti na yöve mvechala jánai kùu ndo,

ma takua cha kā'in nuu ndo niku. ²⁷ Vati ma mvechala jānai, cha nākoto ndri ma tatī, ta tåndikun ndri chatai. ²⁸ Ti yu'u chà'i nuu koo ndri endeeni chí'in, ta tóva ni naa ndri. Ta nī'in ga ma nīvi na kuu namaa na ndri nuu. ²⁹ Vati ma nā chā'a ma Tatái nui, ka'nuga yi kua ndisaa nakuyi. Ta nī'in ga na, na kuu namaa na ndri nda'a' ma Tatái. ³⁰ Vati ma Tatái, chí'in yu'u, iini ndra kuu ndi —kāti Jesuu.

³¹ Tajan ma ndian judíu, kicha'a ndiko na katiin na yuu nā ni kani na chata Jesuu. ³² Va rakan te'en nāka'an ra chí'in na:

—Nduva'a kua'a' tīnu va'a jā'i chí'in ndatu ma Tatái, kuenda na nande'e ndo yi. Ta vitin, znda cha'a' ma tīnu va'a ikan kuu yi, nā kuu ni ndo kani ndo yuu yu'u? —kāti Jesuu.

³³ Ta ma ndian judíu te'en nāka'an na chí'in ra:

—Na yöve cha'a' ma nā va'a jā'un kuu yi nā ni kani ndi yuu nūn, ti ni kani ndi nūn, va cha'a' nā kā'an ti'iniun chata Ndioo chí'in ma tu'un kā'un. Ta juuni kuu yi cha'a' nā jåndakun nūn Ndioo, ta yo'o iin ra'ii ni kuuñ —kāti na.

³⁴ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Nuu ma tutu ley Ndioo nā kumi ndo, Ndioo te'en kà'an ra: “Ndyo'o kuu ndo ndioo”, kati ra nuu yi. ³⁵ Yakan va tu chito yo nā ndioo jākunani ma Racha'nu, ma ndian chinuni ma tu'un ra, na kuu ka'an yo nā tu'un vata kuu nā kā'an ma tuu Ndioo. ³⁶ Ta tu Ndioo káchin ra yu'u kuenda ma tīnu ra, ta tachi ra yu'u ma nūñvi i'ya, töve chitoyi naja kà'an ndo nā kà'an ti'inj chata ra, cha'a' nā kā'in nā Se'e Ndioo kuu, tuva takan. ³⁷ Ta tu yu'u töve jā'i ma takua kuu ni ma Tatái, na töve iyo yi nā chinuni ndo ma nā kā'in. ³⁸ Va tu yu'u jā'i takua kuu ni ma Tatái, ta ndyo'o vaji töve chinuni ndo ma nā kā'in, va na chinuni ndo cha'a' ma tīnu jā'i, ikan na koto kachin ndio ndo ma nā ndaa, nā ma Tatái iyo ra chí'in, ta yu'u iyoi chí'in ra ndia —kāti Jesuu.

³⁹ Takan kuu ta inga cha'a' kuu ni tuku ma ndian judíu tiin na Jesuu, va rakan kākú ra kuà'an ra.

⁴⁰ Tajan chikoni'i ndiko Jesuu kuà'an ra inga chiyo ma yuta Jordán, ta chāa ra ma nuu jākunduta Xuva tatiempu niku, ta ikan kīndoo ra. ⁴¹ Ta kua'a' nīvi, nā chā'an chānde'e ra ma ikan, te'en kicha'a na kà'an na:

—Ndicha va'a nā vaji ma Xuva, töve nī ja'a ra nī'in ndatu ka'nu, va tandi'i ma nā kā'an ra cha'a' ra'ya, nā ndicha kuu yi.

⁴² Tajan kua'a' nīvi ka'in ma ikan, kicha'a chinuni na ma tu'un Jesuu.

11

Nuu chí'i ma ra nāni Lázaru

¹ Iyo iin ma ra ku'vi, nā nāni Lázaru. Ta rakan ti, ra nuu Betania kuu ra, juuni ma nūu nuu iyo ma nīvi ta'an ra Ndiya chí'in Mata. ² Ndiya nā ta'an Lázaru i'ya, kuan nā chōsoan takuii xiko cha'a Jesuu, ta jānatan yi chí'in ma ixi xinia. ³ Yakan va ma Ndiya chí'in ma nā ta'an nā Mata, te'en tachi vi iin yo chāka'an chí'in Jesuu:

—Yo'o racha'nu, ma ra ya'a kuuñiun nde'un, kù'vi ra, ri —kati na.

⁴ Tajan ora chíini Jesuu ma nā kā'an na, ta te'en nāka'an ra:

—Ma kue'e nā ndo'o ma Lázaru, na töve ni kuvi ra jā'i yi, vati yakan kuu yi kuenda nā chí'in ra kuu jana'a yi naja kua ya'a ka'nu kuu ma Racha'nu Ndioo, ta juuni kuenda nā na jana'a yi naja kua ka'nu kuu ma ra Se'e ra ndia.

⁵ Ta vaji ya'a ga kuu ni Jesuu nde'e ra Lázaru, chí'in ma ninduvi nīvi ta'an ra: Mata chí'in Ndiya, ⁶ va ma ora chíini ra nā kā'an na nā ku'vi ma Lázaru, ta java vi'a ga kīndoo ra uvi kivi ga ma nuu iyo ra. ⁷ Ta ora ya'a ndio nā kuu te'en, tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ma ndra jākua'a chí'in ra:

—Na ku'un ndiko yo ma iti' nū'u' Judea —kati Jesuu.

⁸ Tajan ma ndra jākua'a chí'in Jesuu te'en nāka'an ndra chí'in ra:

—Matru, já kuu ni kuii ma ndian judíu ka'ni na nūn chí'in yuu niku. ¿Ta chito naja kuu ni ndikoun ku'un ma ndakan? —kati ndra.

⁹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—¿A töve chito ndo nā ma kivi, iyo uchi uvi ora yi?, kuu ni ndo. Taku ma yo chākunuu ora nduvi, na töve kati'i yo, vati ndichin nuu yo jā'a ma nū'u. ¹⁰ Va tu chākunuu yo ora naa, kati'i yo ti kumani ma nū'u nuu yo —kati Jesuu.

¹¹ Takan kuu tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra:

—Ma ra yani yo Lázaru kixi ra, va ni ku'in kujandakoi ra —kati Jesuu.

¹² Tajan ma ndra jākua'a chí'in ra, te'en nāka'an ndra chí'in ra:

—Yo'o Racha'nu, tu kixi ra, kuu ni yi ka'an yi nā ni ndova'a ra tuva takan —kati ndra.

¹³ Va ma nā kuu ni Jesuu ka'an ra chí'in ndra, kuu yi nā chí'i ndicha ma Lázaru, va ma ndra jākua'a chí'in ra chānini ndra nā kā'an ra nā kixini ra niku. ¹⁴ Tajan Jesuu te'en kati'tu'un kachin ndio ra nuu ndra:

—Ma Lázaru cha chí'i ra. ¹⁵ Ta ya'a chisij nā töve ka'in yo ma ikan, vati va'aga nā takan kuu yi kuenda ndo, ikan na chinuni ndo. Va na ko'o kunde'o ra —kati Jesuu.

¹⁶ Tajan ma ra nàni Tomá, ra juuni kà'an chí'in sivi yu'u ña nàni Tilipan, te'en nàka'an ra chí'in inga ma ndra jàkua'a chí'in Jesuu:

—Na ku'un yo chí'in Jesuu, nde'o tu kuvi yo chí'in ra ndia —kàti ra.

Jesuu jànatatu ra yo, ta chà'a ra ma kivi ña koo ndito yo

¹⁷ Takan kuu ta ora chāa Jesuu ma ñuu Betania ña kàndii ñu'u' Judea, ta ikan chito ra ña cha iyo kumi kivi kuu yi ña cha kuchi ma Lázaru. ¹⁸ Ta ma ñuu Betania ti yatini kàndii yi chí'in ma ñuu Jerusalén, iyo iin uni kilometru, ta chaa yo ma ikan. ¹⁹ Ta kua'a' ma ndian judú chānde'e na nuu iyo ma Mata chí'in Ndiya, ña jàndomani na vi cha'a' ña chí'í ma ra ta'an vi Lázaru. ²⁰ Ta ora chito ma Mata ña Jesuu cha kuàkuyatin ra ma ñuu Betania, tajan kee ndioan kuàta'an ña nuu ra, va ma Ndiya kandoan ma nuu iyo ve'e. ²¹ Tajan ma Mata te'en nàka'an ña chí'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na töve kuvi ma ra ta'in tu ndaun ma i'ya niku. ²² Va yu'u chitoi ña Ndioo ni ku'va ra tandi'i ma ña ni ndakaun nuu ra —kàtian.

²³ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma ra ta'un, ni natakú ndiko ra —kàti Jesuu.

²⁴ Ta ma Mata te'en nàka'an ña chí'in Jesuu:

—Ndicha va'a ña cha chitoi ña ni natakú ndiko ra, ma ora ni natakú ma ndian ndii, ma kivi nuu ndi'i nia —kàtian. ²⁵ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chí'an:

—Yu'u kuu ma ra kuu janatakú ndiko ma ndian ndii, ta juuni yu'u kuu ja'a ña kuu koo ndito ma ñivi. Ta ma ndian chìnuni ma ña kà'in, vaji na kuvi na, ni natakú ndiko na. ²⁶ Ta ndisaa ma ndian juuni ndito ta chìnuni na ma ña kà'in, na töve ni kuvi na, vati ni koo na endeeni.

Ta Jesuu kicha'a ndiko ra chikatu'un ra te'en nuu ma Mata: —¿A chìnuniun ma ña kà'in i'ya? —kàti ra.

²⁷ Ta yakan te'en nàka'an ña:

—Juu yo'o Racha'nu, yu'u chìnuni ña yo'o kuu ma Cristu ra Se'e Ndioo, ra kichaa ma ñuñivi i'ya —kàtian.

Jesuu chàku ra yatin nuu kuchi ma Lázaru chí'in ma ndian judú

²⁸ Ta ora ya'a ña kà'an ma ña nàni Mata takan, tajan chāka'an ma ña ta'an ña ña nàni Ndiya, ta te'en kicha'a kà'an xe'e ña chí'in ña:

—Ma matru cha kichaa ra, ta kàna ra ñun —kàtian.

²⁹ Ta ora chíini ma Ndiya ña kà'an ña takan, ta numini ndēta ña, ta chāka'an ña chí'in ma Jesuu. ³⁰ Ma Jesuu taká'an chaa

ra ma ñuu ikan, vati juuni ka'lin vi ma nuu chāta'an ma Mata nuu ra. ³¹ Yakan va ma ndian judú ndian ka'lin chí'an ma ve'an, ña jàndomani na ña, ta ora ndē'e na ña numi va'a ndēta ma Ndiya, ta kēan ma tichi ve'an, ta ma ñivi tándikun na kuà'an na chata ña, ta kicha'a na nàtu'un ta'an na te'en:

—¿Kuà'an ña kuàkuakuan nuu kuchi ma ra ta'an ña Lázaru! —kàti na.

³² Ta ma Ndiya ora chāa ña ma nuu ndaa ma Jesuu, chūnandi chitian nuu ra, ta kicha'a ña kà'an ña te'en chí'in ra:

—Yo'o Racha'nu, tu ndaun ma i'ya chí'in ndi niku, ma ra ta'in na töve kuvi ra niku —kàtian.

³³ Ta ma Jesuu ora ndē'e ra ña chàku ma Ndiya, ta takani ma ndian judú, ndian chāa chí'an ma ikan, yakan va ma Jesuu nduva'a kuui kichi ma ña sutini ra.

³⁴ Yakan va kicha'a ra chikatu'un ra te'en nuu ma Ndiya:

—¿Ndanu kuchi ma Lázaru? —kàti ra.

Ta te'en nàka'an vi chí'in Jesuu:

—Na kichiun ta kujana'a ndi ma nuu kuchi ra —kàti vi.

³⁵ Ta ma Jesuu juuni chàku ra. ³⁶ Yakan va ma ndian judú kicha'a na nàtu'un ta'an na te'en:

—¿Na nde'e ndo vati ya'a ga kùuni ma Jesuu ma Lázaru, yakan va chàku ra! —kàti na.

³⁷ Ta iyo ma ndian judú kà'an te'en:

—Ma ra ja'a ña ndā'a ma tinuu ma ra takani kuaá ora kaku, ¿naja na töve ni kuu ja'a ra ni'iin nakuyi, ikan na töve kuvi ma Lázaru niku? —kàti na.

Nuu nàtaku ndiko ma ra nàni Lázaru.

³⁸ Jesuu inga ndiko, nduva'a kuui kichi ña sutini ra, tajan chājayatin ra ra ma nuu iyo ma nuu ñaña ma Lázaru. Ta ma ikan kuu yi iin tichi yavi yuu, ta ma nuu ki'vi yo ndási yi chí'in yuu. ³⁹ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Na tachiyo ndo ma yuu ma yu'u yavi ikan —kàti ra.

Ta ma ña nàni Mata ña ta'an ma Lázaru ra chí'í te'en nàka'an ña:

—Yo'o Racha'nu, cha ya'a ga kini cha'an, vati cha iyo kumi kivi ña chí'í ra —kàti ña.

⁴⁰ Yakan va ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—¿A töve cha kà'in chí'un, tuva chìnuniun, ni nde'un ti nduva'a kuui ka'nu kuu ma Ndioo? —kàti ra.

⁴¹ Yakan va táchi yo ndio ma ñivi ma yuu ña ndási ma nuu ñaña ma Lázaru, tajan ma Jesuu kicha'a ra ndē'e ra ma iti' andivi ta nàka'an ra te'en:

—Yo'o Tatá, ta'vindioun cha'a' ma ña taso'un ma ña kà'in. ⁴² Yu'u chitoi ti nani ora kà'in chí'un, chiniun ma ña kà'in, ta

tàso'un yi, va kà'in yi ti ña va'a ma ñivi ka'iin ma i'ya kùu yi, ikan na chinuni na ti maun kùu ma ra tãchi yu'u —kàti Jesuu.

⁴³ Ta ora chĩnu kã'an ma Jesuu takan, tajan te'en ni'i va'a nãnda'yu ra:

—Yo'o Lázaru, jna keun ma nuu ña'ñaun! —kàti ra.

⁴⁴ Tajan ora chĩnu kã'an ra takan, tajan kée ndio ma ra chi'i niku ma nuu ña'ña, ta ma nda'a' ra chi'in cha'a ra ndikun yi chi'in ja'ma kuichin, ta nuu ra ndasi yi chi'in ja'ma ndia. Yakan va ma Jesuu te'en naka'an ra chi'in ma ñivi:

—Na ndachi ndo ma ja'ma ña kàva ra, ta na ku'un maa ra —kàti Jesuu.

Nànduku ma ndian kuxini nuu ndian judiu iin ku'va naja kua kuu tiin na Jesuu ta ka'ni na ra

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ Yakan va kua'a' va'a ma ndian judiu ndian cha'an chi'in ma Ndiya ma nuu jánataku ndiko ma Jesuu ma Lázaru, kicha'a na chinuni na, ma ora nde'e na ma ña ja'a ra. ⁴⁶ Ta iyo ma ndian judiu kée na chàkatitu'un na nuu ma ndra fariseu ma ña ja'a ma Jesuu. ⁴⁷ Yakan va ma ndra fariseu chi'in ma ndian kuxini nuu ma ndra kuu sutu, ja'a ndra iin junta ka'nu, ta ikan naka'an ndra te'en chi'in ma ñivi:

—¿Niyi iyo yi ña ja'a yo? Vati ma ra'ii i'ya, ya'a ga kua'a' ndatu ja'a ra. ⁴⁸ Tu ndakoo yo ra ña na ja'a maa ra ma ña kùuni ra, tandi'i ma ñivi ni chinuni na ma ña ja'a ra, ta ma ndra chà'nda tiñu ma ñuu Roma ni kichi ndra ta janaa ndra ma veñu'u yo chi'in ma ñuu yo —kàti ndra.

⁴⁹ Ta iin ma ndra fariseu, ra nani Caifás, ra kuxini nuu ma ndra kuu sutu ma kuiya ikan, te'en naka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o, ni ita'vi nayi tóve chito ndo —kàti ra—. ⁵⁰ Ta ni tóve chà'a ndo kuenda ña va'aga kùu yi kuenda ndo ña na kuvi iin ra'iini cha'a' ma kuati ma ñuu, kua ña na kuvi ndisaa ma ñivi iyo ma ñuu —kàti ra.

⁵¹ Va ma Caifás na tóve ni ka'an ra ma takan, vati kùuni maa ra ja'a ra yi, vati tava kùu ra ma ra kuxini nuu ma ndra kuu sutu ma tiempu ikan, yakan va tu'un yu'u Ndioo kã'an ra ña Jesuu ni kuvi ra cha'a' ma ñuu judiu. ⁵² Va na tóve uvaa cha'a' ma ñuu i'yani ni kuvi ra, vati juuni cha'a' ña na kuti'vi ta ndo'iin tandi'i ma ndian kùu se'e ma Ndioo, ma ndian ndoyo te'en, tikan. ⁵³ Yakan va nda ma kivi ikan, kicha'a ma ndian judiu kùuni na ka'ni na ma Jesuu.

⁵⁴ Yakan va ma Jesuu na túva chàkunuu ra tañu ma ndian judiu, vati kée ra ma ñu'u' Judea, ta chàa ra yatini ma iin tichi ku'u nuu chiki iti' ñuu ña nani Efraín. Ma ñuu ikan kindoo ra chi'in ma ndra jàkua'a' chi'in ra.

⁵⁵ Ta ora ni kuyatin ma viko pakua ña jàka'nu ma ndian judiu, ta kua'a' va'a ma ñivi chàa ma ñuu Jerusalén antea ña kuta'an koo ma viko ikan, ña kuàjanandoo na takua takani ja'a na. ⁵⁶ Ta ma ndian judiu kicha'a na nànduku na ma Jesuu, ta kicha'a na chikatu'un na te'en nuu ma ta'an na ma tichi ma veñu'u:

—¿Naja kua chàniin ndo, a vachi ra ma viko a tóve? —kàti na.

⁵⁷ Ma ndra fariseu chi'in ma ndra kùxini nuu ma ndra kuu sutu kã'an ndra ña, tu iyo ma ndian chito ma nuu chàkunuu ma Jesuu, na katitu'un na, ikan na kuu kutiin ma jandaru ra, kàti na.

12

Iin ña'a chòso ña takuii xiko cha'a Jesuu

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

¹ Iñu kivi antea ña kuta'an ma viko Pakua, tajan kée ndio Jesuu ku'an ra ma ñu'u' Betania, nuu iyo ma Lázaru, ra chi'i, ña jánataku ma Jesuu, niku. ² Ta ikan chà'a vi ña chãchi Jesuu. Ta ma ña nani Mata kùu ma ña ti'i ña chãchi na, ta Lázaru kùu ma ra nãndi yu'u mesa tañu ma ñivi chi'in ma Jesuu. ³ Tajan ma Ndiya chàki'an uni cientu gramu ma takuii xiko ña nani nardo, ña ya'a ya'vi ndaa. Ta taan ña ra' cha'a Jesuu, ta ora chĩnu, ta jãnatii ña yi chi'in ixi xinian. Ta ndisaa kuui ma tichi ve'e nuu ka'iin vi endee chitakuati ma xiko ra'. ⁴ Takan kùu tajan ma Judá, ra nani Iscariote, ra kùu iin ra jàkua'a' chi'in Jesuu ña ni xiko'ña'a cha'a ra, te'en naka'an ra:

⁵ —¿Ta naja tóve ni kuya'vi ma takuii xiko i'ya cha'a' uni cientu xu'un' plata denariu, kuenda ña tindee yo ma ndian nda'vi niku? —kàti ma Juda.

⁶ Va na tóve kã'an ra takan cha'a' ña ndicha ña kùuni ra nde'e ra ma ndian nda'vi, vati kã'an ra yi cha'a' ña kùu ra iin rasu'u. Vati tava maa ra kùu ma ra ndiso tiñu cha'a' chatun nuu ti'i ñivi xu'un' tichi yi, ta sù'u ra ita'vi yi. ⁷ Takan kùu tajan Jesuu, te'en naka'an ndio ra chi'in ra:

—Na ja'a maa ña yi, vati ndakiva'a ña ma takuii xiko i'ya kuenda ña ku'vian ra' yu'u ma ora ni kuchj. ⁸ Vati kua ma ndian nda'vi endee iyo na chi'in ndo, va yu'u, na tóve endeeni ni koi chi'in ndo —kàti Jesuu.

Nuu nànduku ma ndian judiu naja kua ka'ni na ma ra nani Lázaru

⁹ Takan kùu tajan kua'a' va'a ma ndian judiu chà'a na kuenda ña Jesuu iyo ra ma ñuu Betania, yakan va chà'an ndio na, va na yöve ivaa cha'a' Jesuuni kùu yi ña chà'an na, vati juuni kuànde'e na ma Lázaru, ra jánataku ma Jesuu niku,

ndia. ¹⁰ Tajan ma ndra kuxini nuu ma sutu, nātu'un ta'an ndio ndra ña juuni kùuni ndra ka'ni ndra ma Lázaru ndia. ¹¹ Vati cha'a' ra kùu yi ña kua'a' va'a ma ndian judíu kicha'a na kèsiin na, ta chìnuni ndio na ma tu'un Jesuu.

Jesuu k'vi ra ma ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² Takan kùu ta kua'a' va'a ma ndian kée kuà'an ma ñuu Jerusalén cha'a' ma viko Pakua, ma inga kivi chíto ndio na ña ni chaa Jesuu ma ñuu ikan. ¹³ Tajan kicha'a ndio ma ñivi chà'nda na nda'a tika'a, ta kée ndio na kuàta'an na nuu vachi Jesuu, ta te'en kicha'a ndio na kànachaa na:

—¡Ya'a ga ka'nu ma Racha'nu Ndioo! ¡Ta ya'a ga í kùu ma ra vachi chí'in sivi Ndioo! ¡Ta ya'a ga í kùu ma ra kuu rey ña chà'nda tiñu nuu ma ndian iyo ñuu Israel! —kàti na.

¹⁴ Takan kùu tajan Jesuu nāta'an ra iin burru vali, ta chākoso ra ri, ma takua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

¹⁵ Na yū'vi ndo ndyo'o ndian iyo ñu'u' Sión,

ti cha vachi ma ra kùu rey ndo ña chà'nda tiñu nuu ndo yōso ra iin burru,

kàti yi.

¹⁶ Ma cha'a' nunuu, töve nī kutunini ma ndra jākua'a chí'in Jesuu ma ña'a niku, nda ora cha nātaku ndiko ma Jesuu, tajan chāku'uni ndra ña ndisaa ma ña tā'an ra i'ya, kùu yi tava kà'an yi nuu ma tutu Ndioo ña kà'an cha'a' ma Jesuu. ¹⁷ Ta ma ñivi ka'iin chí'in Jesuu ma ora kána ra ma Lázaru ma nuu indii ra nuu ñaña ra ta jānataku ra ra, ma ñivi ikan nātu'un ta'an na ma ña nde'e na. ¹⁸ Cha'a' yakan kùu yi ña kée ma ñivi chāta'an na nuu Jesuu, vati chíto na ma ndatu ka'nu ña jà'a ra. ¹⁹ Takan kùu tajan ma ndra fariseu te'en kicha'a ndra nātu'un ta'an ndra:

—Cha nde'e ndo ña na kùu ja'a yo nī'iin nakuyi, vati tandi'i ma ñivi tándikun na ra —kàti ma ndra fariseu.

Nuu nànduku ma ndian griegu ma Jesuu

²⁰ Ta tañu ma ndian chā'an chājaka'nu Ndioo ma ñuu Jerusalén ma viko Pakua kùu na ndian griegu. ²¹ Ma ndian griegu i'ya chājayatin na ma nuu ndaa Lipe, ra kichi ñuu Betsaida, ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea. Ndrakan te'en kicha'a ndra jānini ndra ma Lipe chí'in tu'un i'ya:

—Yo'o tatá, kùuni ndi ka'an ndi chí'in Jesuu —kàti ndra.

²² Tajan ma Lipe kée ra chākatitu'un ra yi nuu ma ra nani André. Ta ninduvi ndio ndra chākatitu'un ndra yi nuu Jesuu.

²³ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—Cha kēta ma ora ña ni kuvi ma ra Se'e Ndioo nuu kruu, ikan na koto ma ñivi ña ya'a ka'nu ra kùu. ²⁴ Ndicha va'i ña kà'in chí'in ndo ña tu töve koyo jí'na ma chíti trigu nuu ñu'u', ta chí'í yi, ni kindoo ma'iin yi; ta tu kuvi yi, nduva'a kua'a' ma tata yi ni koo. ²⁵ Ta ma ra ya'a ga kùuni ndoka'nu juuni maa ra ñuñivi i'ya, ni naa anima ra nuu Ndioo endeeni, ta ma ra töve kùuni ra nde'e ra ma ñuñivi i'ya, ni nī'i ra nuu koo ra endeeni chí'in Ndioo. ²⁶ Ta tu iyo ma ndian kùuni ja'a tiñu nui, na tandikun na chatai, vati ma nuu ni koi, ikan ni koo ma ra jà'a tiñu nui ndia. Ta tu iyo nda yo ja'a tiñu nui, nda ma Tatái ni tiñu'u ra na ndia.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra

²⁷ ¡Ya'a nduva'a nàkanini! ¿Ta nayi iyo yi ña ka'in?, kùuni ndo. ¿A iyo yi ña ka'in chí'in Ndioo: “Tatá na jakakun yu'u nuu ma tundo'o ni nde'i'”, kùuni ndo. Na kùu ka'in takan, ti kuenda ikan vachi, —kàti ra.

²⁸ Takan kùu tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra chí'in Ndioo:

—Yo'o Tatá, na tiñu'un ta na jaka'nun ma siviun —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ma tati yu'u Ndioo ma iti' andivi:

—Cha jākā'nui ma sivi, ta cha tiñu'i yi, va ni ja'a ndikoi yi —kàti yi. ²⁹ Ta ma ñivi ka'iin ma ikan ña chíni ma ña kùu, ta ka'an na ti, tacha kùu ma ña chínu, ta iyo inga na ña, te'en kà'an na:

—Iin tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo kùu yi ña kà'an ra chí'in ra —kàti na.

³⁰ Tajan te'en nāka'an ra chí'in na:

—Na yöve cha'a' yu'u kùu yi ña chíni ndo ma tati ikan kà'an ma Ndioo chí'in, vati cha'a' maa ndo kùu yi. ³¹ Vitiin va cha kēta ma tiempu ña ni jakutuni Ndioo kuati ma ñivi, ta juuni ma vitiin kùu yi ña ni tavani'i Ndioo ma ñá' chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. ³² Vati ora ni jandeta ma ñivi yu'u ma nuu ñu'u' i'ya, ni ja'i ña na kua'a' ñivi chaa na nuu koi.

³³ Chí'in tu'un i'ya kùuni Jesuu ka'an ra naja kua ni kuvi ra. ³⁴ Tajan te'en nāka'an na chí'in ra:

—Ndyu'u chíni ndi ña kà'an yi nuu ma tutu Ndioo ña ma Cristu ni koo ra indeeni. ¿Ta chíto naja kà'un ña ma ra Se'e Ñivi tachi Ndioo iyo yi ña kuvi ra? ¿Nda ra kùu ma ra Se'e Ñivi tuva takan? —kàti na.

³⁵ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chí'in na:

—Ni koo ga ma ñu'u' ña jātuun nuu ndo ma ñuñivi i'ya, va tia tiempunia. Yakan va na nanduku ndo naja kua koo va'a ndo ora juuni iyo ga ma ña jandondichin nuu ndo. Koto jāna'ini ndo ma ora ni ndonaa. Vati taku ma ndian chākunuu ma nuu naa, na töve chíto na nda iti' kuà'an na. ³⁶ Yakan va na chinuni ndo tu'un kà'an ma ra kùu

tava kùu ma ñu'ú ña jàndondichin nuu ndo, ta kuu ndo takua kùu ma ra se'e ra —kàti Jesuu.

Ta ora chínu ká'an ra ma tu'un i'ya, tajan kēe ndio ra kuà'an ra, ta chūndii xe'e ra nuu na.

Ma ndian judú, tóve kùuni na chinuni na tu'un Jesuu

³⁷ Ta vaji ya'aga kua'a' ma ndatu ka'nu já'a ma Jesuu ña nànde'e ma ndian judú, va tóve ní chinuni na yi. ³⁸ Takan iyo yi ña kuu, ikan na chinu ma tu'un ká'an ma ra ká'an chí'in tu'un yu'u Ndioo, ra chūnani Isaia, vati rakan te'en ká'an ra:

Yo'o Racha'nu, ¿yo kuu ma ndian cha chinuni ma tu'un ká'an yo?

Ta, ¿Yo nuu já'a ma Ndioo ma ndatu ra? kàti ra.

³⁹ Takan kuu yi ña tóve ní kuuni na chinuni na, va juuni taa tuku ma Isaia ra ká'an chí'in tu'un yu'u Ndioo te'en ndia:

⁴⁰ Jándokuaá ra ma ñivi ta jándava ra ma anima na,

ikan na kuu kutunini na ma ña já'a ra, ta kuu nde'e na, ti tóve ní kuuni na chikoni'i na chí'in Ndioo ta ki'vi na iti' ra kuenda ña na kuu janda'a ra na ndia, kàti tutu taa Isaia.

⁴¹ Takan ká'an ma Isaia vati nde'e ra ña ya'a ka'nu kuu ma Cristu, ta cha'a' ña ká'an ra cha'a' ra kuu yi ndia.

⁴² Ta ndicha va'a ña kua'a' ma ndian judú kicha'a na chinuni na ña ká'an Jesuu, ta nda uvi uni ma ndian kuxini nuu ma ndian judú, kicha'a chinuni na ndia. Uvaa ña na tóve ká'an na yi nuu tūvi ñivi, ti ndasii na nde'e na ma ndra fariseu, koto tavani'i ndra na endeeni tichi ma veñu'u na. ⁴³ Takan já'a na vati cháta'ani ga na ña tiñu'u ñivi na chí'in tu'un ká'an na, takua ma ña ká'an Ndioo.

Ma tu'un ká'an Jesuu jàkutuni yi kuati ma ñivi

⁴⁴ Takan kuu tajan te'en nàka'an ni' ndio Jesuu chí'in na:

—Taku ma ndian chinuni ña ká'in, kùuni yi ka'an yi ña na tóve uvaa ña ká'an yu'uni chinuni na vati juuni chinuni na ña ká'an ma Tatái, ra tachi yu'u ndia. ⁴⁵ Ta ma ndian nde'e yu'u, juuni nde'e na ma ra tachi yu'u ndia. ⁴⁶ Vati yu'u kùu tava kuu ma ñu'ú ña játuun nuu ndo, ta yu'u kichai ma ñuñivi i'ya kuenda ma ndian chinuni ña ká'in, ikan na tóve kindoo na ma nuu naa. ⁴⁷ Ta tu iyo ma ndian chíni ma ña ká'in ta tóve jáchi'in na yi, na yöve yu'u kuu ma ra ni tisokuati na, vati yu'u vachj kuenda ña jàkakú ma ñivi, ta yöve kuenda ña tisokuatj na. ⁴⁸ Ta ma ndian tóve kùuni nde'e yu'u, ta tóve jáchi'in na

ma ña ká'in, cha iyo ma ña ni tisokuati na, ta ma tu'un ikan te'en ká'an yi: juuni ma tu'un ká'in nuu na ña ni tisokuati yi na ma kivi nuu ndi'inia, yakan kuu yi. ⁴⁹ Vati yu'u tóve ká'in yi kuenda juuni mai, ti ká'in yi naja kua kùuni ma Tatái, ra tachi yu'u ña já'i. Ta naja kua kùuni ra ña jana'i ndia. ⁵⁰ Vati yu'u chítoi ti ma tiñu ña tachi ma Tatái yu'u ña na ka'in, ni já'a yi ña na koo ndo endeeni. Va ma ña ká'in, ká'in yi ma takua kátitu'un ma Tatái —kàti Jesuu.

13

Jesuu nàkata ra cha'a ma ndra jàkua'a chí'in ra

¹ Antea ña kuta'an ma viko Pakua, Jesuu cha chíto ra ña cha cháa ma ora ña ni ndakoo ra ma ñuñivi i'ya, ta ku'un ndiko ra nuu iyo ma Tatá ra. Vati ma Jesuu ndisaa tiempu ya'a kùuni ra nde'e ra ma ndian chinuni ma ña ká'an ra ña iyo ma ñuñivi i'ya. Ta takan kùuni ra nde'e ra na, nda ma kivi nuu ndi'inia. ² Ta ma kui'na cha ki'vián' ma tichi anima ma Judá Iscariote, ra se'e ra nani Simón, ña ni xikoña'a cha'a' Jesuu ora ká'in ndra kuxini ndra chí'in Jesuu. ³ Va ma Jesuu cha chíto ra ña cha chá'a ma Ndioo tiñu nuu ra ña na ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi, vati ma Ndioo tachi ra, ta nuu Ndioo iyo yi ña chaa ndiko ra ndia. ⁴ Yakan va Jesuu ndéta ra ma nuu nàndi ra kuxini ra nuu mesa, ta tava ra ma já'ma isukun ra, ta kí'in ra inga já'ma ta chū'ni ra yi toko ra. ⁵ Tajan Jesuu tãan ra takuii tichi iin tako'o ta kicha'a ndio ra nàkata ra cha'a ma ndra jàkua'a chí'in ra. Ta ora chínu, tajan kicha'a ndio ra jànatii ra cha'a ndra chí'in ma já'ma ña ndikun toko ra. ⁶ Ta ora chaa ra nuu nàndi ma Simón Petu', ra'ya te'en nàka'an ra chí'in ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿ta naja yo'o ni nakataun cha'i? —kàti ra.

⁷ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma ña já'i taká'an kutuniniun yi, nda tiá iti' nuu tajan ni kutuniniun yi —kàti Jesuu.

⁸ Ta Petu' te'en nàka'an ra:

—Ni'iin cha'a' na tóve ku'vai ña nakataun cha'i —kàti ra.

Ta ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—Tu tóve ku'vaun ña na nakatai ñun, na kuu koun kakunuun chí'in —kàti Jesuu.

⁹ Ta Simón Petu' te'en nàka'an ra:

—Yo'o Racha'nu, na tóve kùunj ña na nakataun uvaa ma cha'ani, vati juuni kùunj ña na nakataun ma nda'i chí'in xinj ndia —kàti ra.

¹⁰ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Taku ma ra já chíti, na tūva iyo yi ña kuti ndiko ra inga cha'a', vati iyo yi ña

ndoo cha'a ni ra. Ta ndyo'o cha ndōo ndo vaji na yöve ndisaa ndo kaa takan —kāti Jesuu.

¹¹ Takan kā'an ra ti cha chito ra nda ra kuu ma ra ni xikoña'a cha'a ra, yakan va kā'an ra ña, na yöve ndisaa ndo cha ndōo ndo.

¹² Ta ora chīnu nākata Jesuu cha'a ndra, ta chāku'un ndiko ra ma ja'ma ña isukun ra, ta chūnandi ndiko ra yu'u mesa chi'in ndra, ta te'en nāka'an ra:

—¿A kūtunini ndo ma ña jà'i chi'in ndo? —kāti Jesuu—. ¹³ Ndyo'o kà'an ndo ña kùu matru, ta Racha'nu, ta ña ndicha kuu ma ña kà'an ndo, ti takan kùu. ¹⁴ Va tu yu'u ña kùu matru, ta Racha'nu, ta nākatai cha'a ndo. Juuni takan iyo yi ña ja'a ndo chi'in ma ndian kuu ta'an ndo ndia. ¹⁵ Yu'u cha jàna'i naja kua iyo yi ña ja'a ndo, ta takan kùunji ña nakata ndo ma cha'a ta'an ndo ma takua jà'i chi'in ndo. ¹⁶ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ra jà'a tiñu nuu ma ra kuu chito'o ra, töve ka'nuga ra kua ma ra kuu chito'o ra. Ta ma ra kée kuà'an iin tiñu, töve ka'nuga ra kua ma ra tachi ra ndia. ¹⁷ Tu kutunini ndo ma ña kà'in chi'in ndo, ta kicha'a ndo ja'a ndo yi, ya'aga siini ni kuuni ndo tuva takan.

¹⁸ 'Na töve kà'in ma tu'un i'ya cha'a' ndisaa ndyo'o ndra kachin, vati cha chito mai nda ra kuu ma ra kà'in cha'a'. Takan kuu yi ikan na chinu ma ña kà'an yi nuu ma tutu Ndioo, ta te'en kà'an yi: "Ma ra nandi chachi chi'in, ni xikoña'a ra cha'a." ¹⁹ Takan kà'in yi chi'in ndo vitini, ikan ma ora kuta'an ña ni kuu takan, chinuni ndo ti yu'u kuu ra takani iyo. ²⁰ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ndian ki'in kuenda ma ra tachi, nda yu'u ki'in na kuenda ndia. Ta ma ndian ki'in kuenda yu'u, juuni ki'in na kuenda ma ra tachi yu'u ndia —kāti ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña Juda ni xikoña'a ra cha'a' ra

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, ta nduva'a nda'vi kùuni ra, ta te'en nāka'an kachin ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti iin ndo ni xikoña'a ndo cha'i —kāti ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra.

²² Tajan ma ndra jākua'a chi'in ra kīcha'a ndra kànde'e nuu ta'an ndra, ti töve chito kachin ndra nda ra kuu ma ra kà'an Jesuu cha'a'. ²³ Tajan iin ra tañu ndra ña ya'aga kùuni ra nde'e ra, nandi ra chachi ra xiin Jesuu ma nuu ka'iin ndra kuxini ndra. ²⁴ Nu rakan jànda'a ndio ma Simón Petu' ña na ndakatu'un ra nuu Jesuu, ña nda ra kuu ma ra kà'an ra cha'a'.

²⁵ Yakan va chājayatin ra ra tiá xiin Jesuu, ta kīcha'a ra chikatu'un ra te'en nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿nda ra kuu ma ra kà'un? —kāti ra.

²⁶ Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ni jatij ita'vi ma paan, ta nuu ma ra ni ku'vai yi, rakan kuu ra.

Ta ora chīnu kā'an ma Jesuu takan, tajan jätii ndio ra ita'vi ma paan, ta chā'a ra yi nuu ma Juda Iscariote, ra se'e Simón.

²⁷ Ta juuni ma ora chachi ma Juda ma paan ikan, ma ora ikani ki'vi ma kui'na tichi anima ra. Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ma ña ni ja'un, na ja'un yi numini —kāti Jesuu.

²⁸ Va ni'iin ma ndra nàndi chi'in Jesuu ña ka'iin kuxini chi'in ra ma yu'u mesa, ni kutunini ndra naja kà'an Jesuu takan chi'in ra. ²⁹ Va tava ma Juda kuu ma ra ndiso tiñu cha'a' ma xu'un', yakan va iyo ma ndra chānini ña Jesuu kà'an ra ña na jata ma Juda iin nakuyi kuenda ma viko, ta inga ma ndra chānini ña kùuni ra kà'an ra ña na ku'va ra xu'un' nuu ma ndian nda'vi. Takan kùuni ndra. ³⁰ Takan kuu ta ora cha yā'a chachi ma Juda ma paan ikan, tajan kée ndio ra kuà'an ra, va cha kuaa kuu yi.

Tu'un chaa ña kàtitu'un Jesuu cha'a' naja kua iyo yi ña ja'a yo

³¹ Ta ora cha kée ndio ma Juda kuà'an ra, tajan te'en nāka'an ma Jesuu:

—Vitin ndicha kuii va nde'o ña ya'aga ka'nu kuu ma ra Se'e Ñivi tachi Ndioo, ta nda ma Ndioo cha nde'o ña iin ra ka'nu kuu ra, jà'a ña jàna'i ña na takani kuu ra. ³² Ta tu yu'u ma ra Se'e Ñivi tachi Ndioo jàna'a ra naja kua ka'nu kuu ma Racha'nu Ndioo, nda ma Ndioo juuni ni jana'a ra naja kua takani ka'nu kuu ma ra Se'e ra chi'in juuni maa', ta ni ja'a ra yi numini.

³³ 'Ndyo'o se'yu, na tüva ni koi kua'a' tiempu chi'in ndo, ti ma nuu kuà'in, ndyo'o na kuu ku'un ndo, vati tava cha kà'in chi'in ma ndian judu' juuni kua ikan kà'in chi'in ndo ndia. Ta juuni na kuu ku'un ndo ma nuu kuà'in ndia. ³⁴ Yu'u ni ku'vai ma tu'un chaa i'ya nuu ndo ma naja kua iyo yi ña ja'a ndo, ta te'en kà'an yi: Na kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo. Ta takua kùuni yu'u nde'i ndo iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo. ³⁵ Ta tu ndicha ña kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, ni ku'va na kuenda ña ndyo'o kuu ndo ma ndian jākua'a chi'in.

Jesuu kàtitu'un ra ña Petu' ni janda'viña'a ra ra

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Takan kuu tajan Simón Petu', te'en kicha'a chikatu'un ra nuu ma Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿ndanu kuà'un? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma nuu kuà'in, na kuu ku'un vitin, va nuu ni ku'un kuu yi tiá iti' nuu —kàti Jesuu.

³⁷ Tajan ma Petu' te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿ta naja kuu ku'in chataun ma nuu kuà'un vitin? ¿Yu'u iyoni ku'in chi'un, vaji na kuvj cha'un! —kàti ra.

³⁸ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—¿A ndichaun ña iyoniun ku'un chi'in vaji na kuvj cha'i? Ndicha va'a ña kà'in chi'un ña antea ña nda'yu ma lo'o, uni cha'a ni ka'un ña töve nàkotoun yu'u —kàti Jesuu.

14

Jesuu jàna'a ra nuu yo naja kua kùu chaa yo nuu iyo Ndioo

¹ Na töve nuva jà'a ndo ña nda'vi kùuni ndo. Na chinuni ndo ma ña kà'an Ndioo, ta na chinuni ndo ma ña kà'in ndia. ² Ma nuu iyo ve'e ma Tatái, iyo kua'a' ma nuu koo yo, vati tu töve yi, cha kàtitu'in nuu ndo niku. Ta takan kuu yi ña ni kujandova'i ma nuu koo ndo. ³ Ta ora cha kuà'an ndioi ña kuà'andova'i ma nuu koo ndo, ni kichi ndikoi inga cha'a', ta ni ku'un ndo chi'in, ikan indukuni koo ndo chi'in ma nuu ni koi. ⁴ Ta ndyo'o cha chito ndo ndanu kuu ma nuu kuà'in, ta chito ndo ma iti' kuà'in ndia —kàti Jesuu.

⁵ Tajan ma ra nàni Tomá te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, töve chito ndi ma nuu kuà'un, ta, ¿chito naja ka'un ña cha chito ndi ma iti' kuà'un?

⁶ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Yu'u kuu ma iti' ndaa, chi'in ma iti' ndicha, ta ma ña chà'a nuu koo ndito yo. Ta uva chi'in yu'uni, kuu chaa yo nuu iyo ma Racha'nu Tatái. ⁷ Tu ndyo'o cha nàkoto ndo yu'u, kùuni yi ka'an yi ña juuni cha nàkoto ndo ma Tatái, ta vitin cha nàkoto ndo ra, vati cha ndè'e ndo ra.

⁸ Tajan ma Lipe te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ña na nde'e ndi ma Racha'nu, ra kuu Tataun, ta chi'in yakan, cha kuu kindoo va'ani ndi —kàti ra.

⁹ Tajan ma Jesuu te'en nàka'an ra:

—Yo'o Lipe, cha kua'a' tiempu kuu yi ña iyo chi'in ndo, ¿a takà'an nakoto va'un yu'u ña kà'un takan? Ma ndian ndè'e yu'u, juuni ndè'e na Tatái. Ta, ¿naja chikaun ña na ku'vai nde'e ndo ma Tatái tuva takan?

¹⁰ ¿A töve chinuniun ña yu'u iyo chi'in ma

Tatái, ta rakan iyo ra chi'in? Ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo, yöve tu'un ña jàndakuu maanij kuu yi, ti ma Tatái, ra iyo chi'in, kuu ra ña jà'a ra ma ña ndè'e ndo nui. ¹¹ Na chinuni ndo ña yu'u iyo chi'in ma Tatái, ta ma Tatái iyo ra chi'in ndia. Ma tu töve chinuni ndo ña takan kuu yi, na chinuni ndo ji tu ma tiñu ka'nu ña ndè'e ndo ña jà'i. ¹² Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ti ma ndian chinuni ma tu'in, indukuni ni ja'a na ma tiñu ka'nu, tava jà'i yi. Ta ni ja'a na inga tiñu ka'nuga cha'a' ña ni ku'in nuu iyo ma Tatái. ¹³ Ta ndisaa ma ña chikan ndo chi'in sivi, ni ku'vai yi nuu ndo, ikan yu'u ra kuu Se'e ra, ni jana'i naja kua ya'a ka'nu kuu ma Tatái nuu ndo. ¹⁴ Yakan va tu chikan ndo iin nakuyi chi'in sivi, ni ja'i yi.

Jesuu chà'a ra tu'un ña ni tachi ra ma Tati Í Ndioo nuu ma ñivi

¹⁵ Tu ndyo'o kùuni ndo nde'e ndo yu'u, na jachi'in ndo ndisaa ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo. ¹⁶ Ta yu'u ni ndakain nuu ma Tatái ña na tachi ra inga ma ra tindee ndo, ta rakan, na jamani ra ndo, ta ni koo ra chi'in ndo endeeni. ¹⁷ Ta ra'ya kuu ma Tati Í Ndioo, ra jàna'a ma ña ndaa cha'a' ma Ndioo. Ta ma ndian iyo ma ñuñivi i'ya, ña töve chà'a na ña k'vi ra tichi anima na. Na kuu jà'a na yi, ti töve ndè'e na ra, ta töve nàkoto na ra ndia. Va ndyo'o nàkoto ndo ra, ti iyo ra chi'in ndo, ta ni koo ra chi'in ndo endeeni.

¹⁸ Ta na töve ni ndakoo ma'jin ndo, ti ni chikoni'i ndikoi koi chi'in ndo. ¹⁹ Ta tichi tia kivinia, ma ndian töve chinuni na tüva ni nde'e na yu'u; va ndyo'o ni nde'e ndo yu'u, ti cha'a' ña iyo nditoi kuu yi ña ni koo ndito ndo endeeni. ²⁰ Ma kivi ikan, ndyo'o ni ku'va ndo kuenda, ña yu'u iyo chi'in ma Tatái, ta ndyo'o iyo ndo chi'in, ta yu'u chi'in ndo. ²¹ Ta ma ndian chini ma ña kà'in, ta jàchi'in na yi, ndiakan jàna'a na ña ndicha va'a ña kùuni na nde'e na yu'u. Ta ma Tatái nduva'a kuii ni kuuni ra nde'e ra ma ndian kùuni nde'e yu'u, ta yu'u nduva'a kuii ni kuuni nde'i na, ta ni jana'i yu'u nuu na.

²² Ta ma Juda (na yöve ra nàni Iscariote), te'en kicha'a ra chikatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Ta naja chani jana'un ñun nuu ndyu'u, ta töve ni jana'un ñun nuu ma ñivi iyo ñuñivi? —kàti ra.

²³ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Ma ndian kùuni nde'e yu'u, jàchi'in na ma ña kà'in, ta ma Tatái ni kuuni ra nde'e ra na ndia. Tajan yu'u chi'in Tatái ni kichi koo ndio ndi chi'in na. ²⁴ Ta ma ndian töve kùuni nde'e yu'u, töve jàchi'in na ma ña kà'in. Ta ma tu'un ña chini ndo, yöve

tu'un ña jändakuu maanj kùu yi, ti tu'un ma Tatái, ra tächì yu'u kùu yi.

²⁵ 'Tandi'i ma tu'un ña kà'in chi'in ndo, kà'in yi juuni yanga iyoi chi'in ndo. ²⁶ Va ma Tati Í Ndioo, ña ni tachi ma Tatái chi'in sivi, kuenda ña tindee ra ndo, ta jändomani ra ndo, ni jana'a ra tandi'i nakuyi nuu ndo, ta tandi'i ma tu'un ña kà'in chi'in ndo niku, rakan ni jakuku'uni ra yi ndo.

²⁷ 'Ni ku'in, va ni ndakoi ndo ña na koo taxiin ndo. Ta ma ña chà'i nuu ndo ña na koo taxiin ndo, töve indukuni kùu yi, tava kùu ma ña chà'a ma ndian iyo ñuñivi. Yakan va na nakanini ndo, ta na yü'vi ndo. ²⁸ Cha chíni ndo ña kà'in, ña ni ku'in, ta ni kichi ndikoi koi chi'in ndo. Tu ndicha ña kùuni ndo nde'e ndo yu'u, nduva'a sii ni kuuni ndo ma ora chíto ndo niku, ña kà'in ña ni ku'in nuu iyo ma ra kùu Tatái, vati rakan ka'nuga ra kua yu'u. ²⁹ Antea ña kùu takan, cha kàtitu'un kuei nuu ndo, ikan ma ora ni kuta'an ña ni kuu ma ña kà'in: na chinuni ndo. ³⁰ Na kúuga ka'an kuà'i chí'in ndo, ti cha vächì ma ña chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, vaji töve iyo ni'iin ndatu ña kùu ja'an' chi'in. ³¹ Takan iyo yi ña kùu yi, ikan na ku'va ma ñivi ñuñivi kuenda ña yu'u kùunji nde'i ma Tatái, ta jà'i ma tiñu ña tächì ra yu'u ña jà'i. ¡Na ko'o vitin! —kàti Jesuu.

15

Jesuu kà'an ra ña ndicha va'a ña kùu ra takua kùu ma yoku'u uva

¹ Takan kùu tajan Jesuu te'en nàka'an ndiko ra:

—Yu'u kùu takua kùu ma yoku'u uva ndicha, ta ma Tatái kùu ra takua kùu ma ra jákuenda ma yoku'u ikan. ² Ta tu iyo iin soko ma yoku'u ña töve chà'a ma uva, chà'nda ra yi endeeni. Va tu chà'a yi ma uva, vii ga chà'nda ra soko yi, ikan na ku'va yi tiaga vu. ³ Ta ndyo'o, cha'a' ña chinuni ndo ma ña kà'in, cha ndákuu ndo ndian vii takua ma soko yoku'u chaa ikan. ⁴ Yakan va na induku koo ndo chí'in, takua induku iyoi chí'in ndo. Vati ma soko ma yoku'u uva, na kùu ku'va maa yi ma uva, tuva töve tàtuu yi chata ma yoku'u. Ta indukuni, ndyo'o na kùu ja'a ndo ma tiñu va'a, tuva töve induku chàkunuu ndo chí'in.

⁵ 'Yu'u kùu ma yoku'u uva, ta ndyo'o kùu ndo takua kùu ma soko run. Ta ma ndian induku iyo chí'in, ta induku iyoi chí'in na; kùu ja'a na kua'a' ma tiñu va'a, vati tu töve iyoi chí'in ndo, ni'iin nakuyi kùu ja'a ndo. ⁶ Ma ndian töve induku iyo chí'in, ni jakuitai na ma nuu ni natii na, ta ikan ni kayu na takua tà'an ma soko yutun

ití. ⁷ Ta tu ndyo'o induku iyo ndo chí'in, ta jächì'in ndo ma ña jàna'i nuu ndo, ta töve nàani ndo, kùu ndakan ndo ma ña kùuni maa ndo, ta ni'i' ndo yi. ⁸ Kuenda ma Tatái, ya'aga ka'nu kùu yi, tuva chíto ra ña ndyo'o iin locho ndo takua ka'in kua'a' chiti uva ma yoku'u vu. Tu jà'a ndo takan, ndicha kùu ña ni chaa ndo kùu ndo ndian jákua'a chí'in. ⁹ Yu'u ya'aga kùunji nde'i ndo, indukuni takua kùuni ma Tatái nde'e ra yu'u. Yakan va koto jáña ndo ña jà'a ndo yi, ti kùunji nde'i ndo. ¹⁰ Tu jächì'in ndo ma tu'un ña kùunji ja'a ndo, töve ni jañai ña kùunji nde'i ndo, ti yu'u takua jächì'in ma tu'un kà'an ma Tatái. Yakan va töve jáña ra ña kùuni ra nde'e ra yu'u.

¹¹ 'Takan kà'in chí'in ndo, ikan na ku'vai ña sii iyo nui ña na koo yi chí'in ndo. Ta takan na kindoo ndo ña nduva'a kùu sii kuuni ndo. ¹² Ma tu'un ña kùunji ja'a ndo, te'en kà'an yi: na kuuni ndo nde'e ndo ma ta'an ndo, tava kùuni yu'u nde'i ndo. ¹³ Ma ña ka'nuga ña jà'a yo kùu yi ña ku'va yo ma kuñu yo ña kuvi yo cha'a' ma ndian meru yo. ¹⁴ Ndyo'o kùu ndo ndian meru, tuva jà'a ndo ma tiñu tächì nuu ndo. ¹⁵ Tüva ni ka'in ña kùu ndo musui, ti ma ndian kùu musu, na töve chíto na nda ña kùu ma ña jà'a ma chíto'o na. Kà'in chí'in ndo ña kùu ndo ma ndian amigui, vati chà'i ña koto kachin ndo tandi'i ma ña jàna'a ma Tatái nui. ¹⁶ Ta na yöve ndyo'o kùu ndo ña kächin ndo yu'u, ti yu'u kùu ma ra kächin ndo, ta chà'i ma tiñu ndo ña na kùu ndo tatuin, ta jà'a ndo kua'a' ma tiñu va'a. Ta endee ni koo yi, ikan ndisaa ma ña ni ndakan ndo nuu ma Tatái chí'in sivi, ni ni'i' ndo yi. ¹⁷ Na'a kùu ma tu'un ña tächì nuu ndo: na kuuni ndo nde'e ndo ma ta'an ndo.

Ma ndian iyo ñuñivi ya'a ga xàani na nde'e na ma Jesuu, chí'in ma ndra jákua'a chí'in ra

¹⁸ 'Tuva ma ñivi iyo ñuñivi xaani na nde'e na ndo, na koto ndo ña jì'na yu'u kùu ma ra kicha'a na xàani na kua maa ndo. ¹⁹ Vati tu ndyo'o kùu ndo takua kùu ma ñivi iyo ñuñivi, nduva'a ni kuuni na nde'e na ndo, takua kùuni na nde'e na ma ñivi na. Va tava yu'u kächin ndo tañu ma ndian iyo ñuñivi, cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga xaani na nde'e na ndo, ti tüva kuu ndo takua kùu ma ndian iyo ñuñivi. ²⁰ Na kuku'uni ndo ma ña kà'in te'en chí'in ndo niku: "Ni'iin ma ndian kùu musu, töve ka'nuga na kua ma ra kùu chíto'o na." Tu yu'u chàndikun na ña ka'ni na niku, juuni takan ni ja'a na chí'in ndo ndia. Ta tu jächì'in na ma tu'un kà'in, juuni ni jächì'in na ma tu'un kà'an ndo ndia. ²¹ Ndisaa ma ña kà'in i'ya ni ja'a na yi chí'in ndo cha'a'

ña nàkoto ndo yu'u, ti tòve nàkoto na ma ra tãchi yu'u.

²² "Tu yu'u tòve nĩ kichi ka'in chi'in na ma tu'un i'ya, na tòve kuati na niku. Va vitin na kũa ka'an na ña tũva kuati na. ²³ Vati taku ma ndian xaani ndè'e yu'u, juuni xaani na ndè'e na ma Tatái ndia. ²⁴ Tu yu'u tòve nĩ ja'i ma tiñu ka'nu tañu na, ña nĩ'iin ñivi na kũu ja'a yi, nĩ'iin kuati na tòve niku. Va cha ndè'e na ma ña va'a ja'i, ta juuni xàani na nde'e na yu'u, chi'in ma ra kũu Tatái ndia. ²⁵ Takan kũu yi, ikan na chinu ma tu'un kà'an nuu ma tutu ley Ndioo ña kũmi na. Ta yakan te'en kà'an yi: "Xaani na ndè'e na yu'u cha'a nĩ'iin nakuyi."

²⁶ "Va ora ni kichi ma Tati Íí Ndioo ña ni jandomani ndo, ña vãchi nuu iyo ma Tatái ja'i, rakan kũu ra ña ñana'a ra ma ña ndaa, ta ora ni kichi ra ni katitu'un ra nuu ndo cha'i. ²⁷ Ta nda ndyo'o, ni katitu'un ndo cha'i nuu ma ñivi, ti ndyo'o kũu ma ndian chàkunuu chi'in, nda ma ora kicha'i ja'i ma tiñu i'ya.

16

¹ "Takan kà'in chi'in ndo, ikan na tòve jaña ndo ña chinuni ndo ma ña kà'in. ² Tajan ma ndian judiu, ni jakunu na ndo ta'i'iin nuu iyo ma veñu'u na. Ta ni chaa iin kivi ña nda ndian ni kuuni ña chà'ni na ndo, ndiakan ni kuuni na ña iin tiñu va'a kũu ma ña ja'a na kuenda Ndioo. ³ Takan ni ja'a na, ti takà'an nakoto na ma Tatái, ta ni yu'u ndia. ⁴ Takan kà'in chi'in ndo vitin, ikan ma ora ni kuta'an ña ni kuu takan, na kuku'uni ndo ña cha kãtitu'in nuu ndo cha'a' yi niku.

Tiñu ja'a ma ra kũu Tati Íí Ndioo

"Tòve nĩ katitu'in ña'a chi'in ndo ora kicha'a koi chi'in ndo ti endee chiyo'i chi'in ndo.

⁵ "Va vitin chani ku'in nuu iyo ma ra tãchi yu'u, ta ndyo'o nĩ'iin ndo tòve chàkatu'un ndo nui ndanu kuà'in. ⁶ Java tiaga kicha'a nda'vi kũuni ndo ña kà'in takan chi'in ndo. ⁷ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti va'a ga kũu yi kuenda ndo ña na ku'in, vati tu tòve ku'in, na kũu kichi ma Tati Íí ña ni jandomani ña koo ra chi'in ndo. Ta tu ku'in nuu iyo ma Tatái, tajan ni tachi ndioi ma Tati ni tindee ndo. ⁸ Ta ora cha kichaa ra iyo ra chi'in ndo, tajan ni katitu'un kachin ra nuu ma ñivi ñuñivi nda yo kũu ndian ja'a kuati, ta nda yo kuà'an iti' ndaa nuu Ndioo, ta nda yo ni jakutuni ma Ndioo nuu. ⁹ Takua ni ka'an ra nda yo ja'a kuati, cha'a' ña tòve chinuni na ma ña kà'in. ¹⁰ Ta ni ka'an ra nda yo kuà'an iti' ndaa, ti yu'u ni ku'in nuu iyo ma Tatái,

ta ndyo'o tũva ni nde'e ndo yu'u. ¹¹ Ta ni ka'an ra nda yo ni jakutuni Ndioo kuati ja'a na, ti cha tũva ndakutiñu ma kui'na chà'nda tiñu ma ñuñivi i'ya. Cha ja'a ra kua kuu kũtunini ra yi.

¹² "Iyo kua'a' ga ma ña kũuni ka'in chi'in ndo, va ma vitin, ndyo'o na kũu kũndeeni anima ndo tu taso'o ndo yi. ¹³ Ta ora ni kichaa ma Tati Íí ndicha, maa ra kũu ra ña ni jana'a ra ma ña ndaa nuu ndo, ti tòve ni ka'an ra chi'in ma tu'un ña jãndakuu maani yi; vati ma Tati Íí ikan ni ka'an ra ma ña kã'an Ndioo chi'in ra, ta ni ku'va ra ña koto na ma ña ni kuu. ¹⁴ Ta juuni ni jaka'nu ma Tati Íí Ndioo yu'u, vati ni ndaki'in ra ma tu'un kà'in, ta ni ku'va ra koto ndo. ¹⁵ Tandi'i ña iyo nuu ma ra kũu Tatái, ña'i kũu yi ndia. Cha'a' yakan kũu yi ña kã'in ña tandi'i ña iyo nuu, ma Tati Íí, ni ndaki'in ra yi, ta ni ku'va ra yi koto ndo.

Ni jaña ma ñivi ña nda'vi kuuni na, ta sii ni kuuni na

¹⁶ "Tiania tiempu kũmani, ta tũva ni nde'e ndo yu'u, va tiaga iti' nuu ni nde'e ndiko ndo yu'u, ti ni ku'in nuu iyo ma Tatái —kãti Jesuu.

¹⁷ Takan kũu, tajan ma ndra jãkua'a chi'in Jesuu, te'en kicha'a ndra chàkatu'un ta'an ndra:

—¿Nayi kũuni ra ka'an ra ña kà'an ra takan? Kà'an ra chi'o ña tia tiempunia ni nde'o ra, ta tiaga iti' nuu, ni nde'e ndiko yo ra. Ta juuni kà'an ra ña cha'a' ña ni ku'un ra nuu iyo ma Tatá ra kũu yi. ¹⁸ ¿Chito nayi kũuni ra ka'an ra ña, "tia tiempunia, ta tũva ni nde'o ra"? Tòve kũtuninio nayi kũuni ra ka'an ra ña kà'an ra takan —kãti ma ndra jãkua'a chi'in ra.

¹⁹ Tajan Jesuu chà'a ndio ra kuenda ña kũuni ndra ndakatu'un ndra nuu ra, yakan va te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—Yu'u kã'in, ña tichi tia kivinia, tũva ni nde'e ndo yu'u, ta tia iti' nuu, ni nde'e ndiko ndo yu'u. ¿A tu'un ikan kũu ma ña chàkatu'un ta'an ndo? ²⁰ Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña, ndyo'o ni kuaku ndo, ta nda'vi ni kuuni ndo, va ma ñivi ñuñivi, sii ni kuuni na. Va vaji ndyo'o nda'vi ni kuuni ndo, ni sama ma kua kũuni ndo, ta ni kichi sii kuuni ndo. ²¹ Ma ora kãku se'e iin ña'a, chà'nda yi tichian, ti cha keta ma ora ni kãku yi. Va ora cha yã'a kãku ndio yi, jaña ndioan ña nda'vi kuunian, ti chisian, ña jãkakuan se'an ma ñuñivi i'ya. ²² Ndyo'o, juuni takan nda'vi kũuni ndo vitin, va yu'u ni nde'e ndiko ndo, ta ma ora ikan ndua'a ni kichi sii kuuni ndo chi'in anima ndo. Ta ma ña sii ikan, nĩ'iin na na kũu namaa na yi nuu ndo. ²³ Ma kivi ikan, nĩ'iin ndo na ndãkatu'un ga ndo nĩ'iin nakuyi nui.

Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tandi'i ma ña chikan ndo chi'in sivi nuu ma Tatái, ni ku'va ra yi nuu ndo. ²⁴ Nda vitin ni'iin ndyo'o taká'an ndakan ndo ni'iin nakuyi chi'in sivi nuu ma Tatái. Na ndakan ndo yi, ta ni'i ndo yi, ikan na kichi sii kuuni ndo.

Jesucristu jàkanaa ra ma ndian kànita'an chi'in ra nuu ñu'u ñuñivi i'ya

²⁵ 'Ma tu'un ña kà'in chi'in ndo i'ya, kà'in yi chi'in ku'va. Va ni keta iin kivi ña tüva ni ka'in yi chi'in ku'va chi'in ndo. Vati ni ka'an kachin ndioi cha'a' ma Tatái nuu ndo. ²⁶ Ma kivi ikan ni ndakan ndo iin nakuyi nuu ma Tatái chi'in sivi. Va yu'u töve ni janiñ ma Tatái ña na ku'va ra ma ña chikan ndo nuu ra. ²⁷ Vati ma Tatái kùuni ra nde'e ra ndo, cha'a' ña kùuni ndo nde'e ndo yu'u, ta cha'a' ña chinuni ndo ña ra vächi nuu iyo Ndioo kùu ndia. ²⁸ Kei nuu iyo ma Tatái, ta kichai ma ñuñivi i'ya. Va vitin ni ndakoo ndikoi ma ñuñivi i'ya, ta ni ku'un ndikoi nuu iyo ma Tatái —kàti Jesuu.

²⁹ Tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Vitin ndicha, va tüva kà'un yi chi'in ku'va, ti kà'an kachiun yi. ³⁰ Vitin va cha chà'a ndi kuenda ña cha chitoun tandi'i nakuyi, ta töve chiniñu'un yo ndakatu'un nuun. Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chinuni ndi ña ra vächi nuu iyo Ndioo kùun —kàti ndra chi'in Jesuu.

³¹ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—¿A cha chinuni ndo vitin? ³² Vitin va cha kèta ma ora, ta ndyo'o ni kuita kuati ndo, ta ni ndakoo ma'iin ndo yu'u. Va yöve ma'iini, kindoo, ti iyo ma Racha'nu Tatái chi'in. ³³ Takan kà'in chi'in ndo, ikan na ni'i ndo naja kua koo vii ndo cha'a' ña ndò'iin ndo chi'in. Ma ñuñivi i'ya, ndyo'o ni nde'e ndo tundo'o jà'a ma ñivi, va yu'u kà'in chi'in ndo ña na jandotayi va'a ndo ndo, vati yu'u cha jàkanai ma ndian kànita'an chi'in ma ñuñivi i'ya.

17

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' ma ndra jàkua'a chi'in ra

¹ Takan kùu ta ora chinu kà'an Jesuu takan, tajan kàni'i ra nuu ra iti' andivi, ta kicha'a ndio ra kà'an ra te'en:

—Yo'o Tatá, cha kèta ma kivi. Ta vitin na jaka'nun yu'u ra kùu Se'un, ikan na jaka'nui ñun ndia. ² Vati nuu yu'u ra kùu Se'un, chā'un ña na ka'ndai tiñu nuu tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, ta juuni chā'un ña na kuu ja'i ña koo ndito ma tandi'i ma ñivi chā'un nui endeeni. ³ Ta ndisaa ma ndian nàkoto ñun, yo'o ra uvanuu ña kùu

Ndioo ndicha, chi'in yu'u ra kùu Jesucristu ra tächiun, ni ni'i na nuu koo na endeeni chi'o.

⁴ 'Endee jàka'nui ñun nda ni kùuni chàkunui ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ti cha jächinui tandi'i ma tiñu ña chā'un nui ña na ja'i. ⁵ Ta vitin yo'o Tatá, na jaka'nun yu'u, ta na ku'vaun ña na koo ndikoi chi'un ma andivi, takua chíyoi chi'un antea ña tüvi ma ñuñivi niku.

⁶ 'Ma ndian chā'un nui, tañu ma ñivi ñuñivi, cha jàna'i nda ra kùun nuu na. Ta ndiakan, ti ndian iyo kuendaun kùu na niku, va yo'o chā'un na nui, ta vitin jächi'in na ma tu'un. ⁷ Ta juuni ma vitin cha chitò va'a na, ña tandi'i ma ña chā'un nui, maun kùu ma ra tächi yi nui ña na ja'i yi. ⁸ Ta ma tu'un ña chā'un nui ña jàna'i nuu na, cha jächi'in na yi. Ta juuni cha chā'a na kuenda ña maun kùu ma ra tächi yu'u, ta vitin cha chinuni na ña takan kùu yi.

⁹ 'Yu'u chikain ñamani nuun ña na kumiun na, va töve chikain ñamani nuun cha'a' ma ndian töve chinuni iyo ma ñuñivi, vati yu'u chikain ñamani nuun ña na kumiun ma ndian chā'un nui, ti ñivi maun kùu na. ¹⁰ Tandii' ma ña kùu ña'i, ña'un kùu yi, ta ma ña kùu ña'un, juuni ña'i kùu yi ndia. Ta ndiakan, jàna'a na nuu inga ñivi ña iin ra ya'a ka'nu kùu.

¹¹ 'Vati yu'u, töva ni koi ma ñuñivi i'ya, va ma ndra jàkua'a chi'in, ni kindoo ndra koo ndra tiá ma ñuñivi i'ya, ta yu'u ni chai koi chi'un. Yo'o Tatá ra ya'a íi, na kumiun ndra chi'in ndatun, ikan na induku kuuni ndra chi'in ta'an ndra, takua induku kùun chi'un. ¹² Ta ora chíyoi chi'in ma ndra chā'un nui ma ñuñivi i'ya, ya'a ga kumi kuenda ndra chi'in ndatu ma siviun, ta ni'iin ndra ni jaña ndra ma iti' kuà'in. Uvanuu ma ra jàna ma iti', kùu ma ra kà'an ma tutu Ndioo ña ni naa niku. Ta takan kùu yi.

¹³ 'Vitin va cha kuà'an ndikoi ma nuu iyoun. Kà'in ma tu'un i'ya ora juuni yanga iyoi ma ñuñivi i'ya, ikan na kichi sii va'a kuuni na, takua sii kùun. ¹⁴ Yu'u jàna'i ma tu'un nuu ndra, ta cha'a' yakan kùu yi ña ma ñivi ñuñivi ya'aga xaani na nde'e na ndra, ti töve kùu ndra takua kùu ma ñivi ñuñivi, indukuni takua kùu yu'u ndia. ¹⁵ Töve chikain nuun ña na tavani'un ndra ma ñuñivi i'ya, ti ma ña chikain nuun, kùu yi ña na kumiun ndra nuu ma kui'na. ¹⁶ Vati takua yu'u, yöve ra ñuñivi kùu, ni ndrakan yöve ndra ñuñivi kùu ndra ndia. ¹⁷ Na ja'iun ndra kuendaun cha'a' ma ña ndaa. Ta ma ña ndaa kùu ma tu'un ña kà'un. ¹⁸ Ma takua jà'un ña tächiun yu'u tañu ma ñivi ñuñivi, juuni takan tächi ndra tañu ma ñivi ñuñivi ndia. ¹⁹ Ta cha'a'

ndrakan kùu yi ña já'í juuni mai, ikan ndrakan, na ku'í ndra já'a ma tu'un ndaa.

²⁰ Va yöve uvaa cha'a ndrakan ni kùu yi ña chikain ñamani nuun, vati juuni chikain ñamani nuun cha'a ma ndian ni chinuni ma tu'in iti' nuu já'a ndra. ²¹ Ta juuni chikain ñamani nuun ña na ndo'in na chi'in ta'an na, yo'o Tatá, takua ndo'iun chi'in, ta yu'u chi'un, ikan na koto kachin ma ndian iyo ñuñivi i'ya, ña maun kùu ma ra tachi yu'u. ²² Yu'u chā'i tandi'i ma ña ka'nui, ña chā'un nui, nuu na, ikan na ndo'in na, ta kùu na iin ñivini chi'in ta'an na, indukuni ma takua kùun chi'in ña kùu na iin ñivini ndia. ²³ Yu'u iyo'i chi'in na, ta yo'o chi'in, ikan na kuu ndicha na iin ñivini, ta takan ku'va ma ñivi ñuñivi kuenda, ña maun kùu ma ra tachi yu'u. Vati juuni ya'a kùuniun nde'un na takua kùuniun nde'un yu'u.

²⁴ Yo'o Tatá, maun kùu ma ra chā'a na nui, ta kùuni ña na koo na chi'in ma nuu ni ku'in koi, ikan na nde'e na ña ra ka'nu kùu já'un, vati takani kùuniun nde'un yu'u ma antea ña jätuviun ma ñuñivi niku. ²⁵ Yo'o Tatá, ra ya'a ndaa, ma inga ndian iyo ñuñivi i'ya, töve nàkoto na ñun, va yu'u nàkotoi ñun, ta juuni ñivi i'ya cha chito na ña maun kùu ma ra tachi yu'u ndia. ²⁶ Ta yu'u chā'i ña na nakoto na nda ra kùun, ta takan ni já'i yi iti' nuu ndia, ikan indukuni tava kùuniun nde'un yu'u, ta takan kuuni na nde'e na ta'an na. Takan já'i, ikan na kuu koi chi'in na endeeni —kàti Jesuu.

18

Nuu tiin ndra Jesuu

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

¹ Takan kùu ta ora chinu kā'an Jesuu takan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra inga chiyo ma yuvi ña nani Cedron. Ta ora chāa ndra nuu tachi yutun tata, ta ikan kī'vi ndra kuà'an ndra chi'in ra. ² Ta nda ma Juda, ra xikoña'a cha'a Jesuu, juuni nàkoto ra ma ikan ndia, ti kua'a' cha'a' cha kùti'vi Jesuu ikan chi'in ma ndra jākua'a' chi'in ra. ³ Ta takan kùu yi ña chāa ma Juda chi'in kua'a' va'a jandaru, ta uvi uní ma ndra jandaru ña kùmi ma veñu'u, ña tachi ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ma ndra fariseu. Tandi'i ndrakan nda'a ndra ñu'ú nda'a', chi'in machiti, ta nduva. ⁴ Va takua Jesuu cha chito ra tandi'i ma ña ni ta'an ra, yakan va kēta ra, ta te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿Yo nànduku ndo? —kàti ra.

⁵ Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Nànduku ndi Jesuu ra ñuu Nazaret —kàti ndra.

Ta Jesuu te'en naka'an ra:

—Yu'u kùu —kàti ra.

Ta ma Juda ra xikoña'a cha'a' Jesuu juuni ndaa ra ma ikan chi'in ndra ndia. ⁶ Ta ora nāka'an Jesuu ña; "Yu'u kùu", ta chikachata ndra iti' chata, ta ndūva ndra nuu ñu'u'. ⁷ Tajan Jesuu te'en chikatu'un tuku ra nuu ndra:

—¿Yo nànduku ndo? —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Nànduku ndi Jesuu ra ñuu Nazaret —kàti ndra.

⁸ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Cha kā'in chi'in ndo, ña yu'u kùu. Tu yu'u kùu ma ra nànduku ndo, na jaña ndo ma ndra jākua'a' chi'in, ta tiin ndo yu'u —kàti Jesuu.

⁹ Takan kùu yi, ikan na chinu ma tu'un kā'an Jesuu ña te'en kà'an: "Ma ndian chā'a ma Tatái nui, töve ni kenaa ni'in na." ¹⁰ Tajan ma Simón Petu', ti ndā'a ra iin machiti, ta tava ra yi ma tichi vena ra, ta chā'nda ra iin chiyo so'o ma ra nani Malco, ma chiyo kua'a' ra. Ta ra'ya ti ra kùu musu ma ra kuxini nuu sutu kùu ra. ¹¹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma Petu':

—Na ti'i va'un ma machitiun ma tichi venaun. Vati tu Tatái chā'a ra ña na nde'i tundo'o, ¿a töve iyo tu'vai ña nde'i tundo'o i'ya?, kùuni ndo —kàti Jesuu.

Jesuu chāa ra nuu ma ra kuxini nuu ma ndra sutu

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹² Tajan ma ndra jandaru, chi'in ma ra kuxini nuu ndra, ta chi'in ma ndra kùu jandaru ma ndian judú, tiin ndra Jesuu, ta chū'ni ndra nda'a' ra. ¹³ Ta chāndaka ji'na ndra ra nuu ma ra nani Anás, raka'nu ma ra nani Caifás. Ma kuiya ikan, Caifás kùu ra ma ra kuxini nuu sutu. ¹⁴ Ta juuni ma Caifás i'ya, kùu ra ña kätitu'un nuu ma ndian judú, ña va'aga ña na kuvi iin ra'iini cha'a' ma ñuu na, kàti ra.

Petu' kà'an ra ña töve nàkoto ra Jesuu

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵ Ma ra nani Simón Petu', tándikun ra kuà'an ra chata Jesuu, chi'in inga, ra takani nàkoto ma ra kuxini nuu sutu ra, kī'vi ra chi'in Jesuu, ma nuke'e ve'e ma ra kuxini nuu sutu, ¹⁶ va ma Petu', kīndoo ra ma chata kora. Cha'a' yakan kùu yi ña kēe ma ra nàkoto ma ra kuxini nuu sutu. Ta chāka'an ra chi'in ma ña kùmi ma yu'u kora, ña na ku'va ña kī'vi ma Petu', kàti ra. Ta jāya'a ña ra iti' tichi. ¹⁷ Tajan ma ña kùmi ma yu'u kora, te'en kīcha'a chikatu'an nuu Petu':

—¿A yöve iin ra chàkunuu chi'in ra tìin ndra ikan kùun? —kàtian chi'in ra.

Ta Petu' te'en nàka'an ra:

—Yöve yu'u kùu —kàti ra.

¹⁸ Va takua ya'a ga vichin jà'a yi, yakan va ma ndra kùu musu, chi'in ma ndra jandaru, jàta'an ndra ñu'ú, ta tùmì ndra yi, ti ya'a vichin jà'a yi. Ta nda ma Petu', juuni ndaa ra tùmì ra yi chi'in ndra ndia.

Ma ra kuxini nuu sutu chikatu'un ra nuu Jesuu

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹ Takan kùu tajan ma ra kuxini nuu sutu, chikatu'un ra nuu Jesuu, nda ndra kùu ma ndra chàkunuu chi'in ra, ta nda va kùu ma ña jàna'a ra. ²⁰ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Yu'u chàkunui jàna'i ma nuu tuvi ñivi, ta juuni jàna'i nuu ma ndian judú ma tichi veñu'u kuati na, ta ma tichi veñu'u ka'nu na nuu kùti'vi ndisaa na ndia. Yakan va, yu'u töve chàta'anj jàna'a xe'i nuu ma ñivi. ²¹ ¿Ta chíto naja chikatu'un nui? Na ndakatu'un nuu ma ndian chíni ma ña jàna'i, ta ndiakana katitu'un na nuun ma ña jàna'i nuu na —kàti Jesuu.

²² Ta ora chínu kà'an Jesuu takan, ta iin ma ndra jandaru ña kùmi ma veñu'u, kani ra nuu ra, ta te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja kà'un takan chi'in ma ra kuxini nuu sutu? —kàti ra.

²³ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Tu yu'u kà'in iin tu'un ña töve va'a, na ka'un nui nda cha'a kùu yi. Va tu ma ña kà'in, ña va'a kùu yi, ¿nda cha'a kaniun yu'u tuva takan? —kàti Jesuu.

²⁴ Tajan ma ra nani Anás tachi ra, ña na ku'ni ndra Jesuu, ta tachi ndio ra ra ku'an ra nuu ma ra kuxini nuu sutu ña nani Caifás.

Inga cha'a kà'an Petu' ña töve nàkoto ra Jesuu

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

²⁵ Takan kùu ta tava ma Petu' juuni ndaa ra tùmì ra ñu'ú ma ikan, yakan va te'en kicha'a ndiko ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—¿A yöve yo'o, kùu ma ra chàkunuu chi'in Jesuu? —kàti ra chi'in ra.

Ta ma Petu' te'en nàka'an ra:

—Yöve yu'u kùu —kàti ra.

²⁶ Tajan iin ma ndra jà'a tiñu nuu ma ra kuxini nuu sutu, ra nàkoto ma ra chà'nda ma Petu' so'o, te'en kicha'a ra chikatu'un ra nuu ra:

—¿A yöve yo'o kùu ma ra ndé'i chi'in ra ma nuu kaa yutun tata? —kàti ra chi'in Petu'.

²⁷ Ta ma Petu' nàka'an ndiko ra ña töve nàkoto ra ra, ta ma ora ikani nànda'yu ma lo'o.

Jesuu chàa ra nuu Pilatu

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

²⁸ Takan kùu tajan kée ndio ndra chi'in Jesuu ma ve'e Caifás, ta chàndaka ndra ra ma vetiñu nuu tà'nda tiñu. Va takua ma ora cha kùndichin kùu yi, yakan va ma ndra judú, ñi kuuni ndra k'i'vi ndra tichi ma vetiñu, koto ndokini ndra, ta na kua kuxini ndra ma ora iyo ma viko Pakua, kùuni ndra. ²⁹ Tajan Pilatu kée ra ma tichi vetiñu, ta te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—¿Nda cha'a kùu yi ña tisokuati ndo ra'ya? —kàti Pilatu.

³⁰ Ta ndrakan te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Töve na ja'a ndi ña kichi ndaka ndi ra nuun, tu yöve ra jà'a kuati kùu ra —kàti ndra.

³¹ Tajan Pilatu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Na kundaka ndo ra ku'un ndo, ta na jakutuni ndo ma kuati ra, takua kà'an ma tutu ley maa ndo —kàti Pilatu.

Tajan ma ndra judú te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—Va taku ndyu'u ndian judú, ñi'ian ñivi na kùu ka'ni ndi na —kàti ndra.

³² Takan kùu yi ña jachinu Jesuu ma ña kà'an ra, cha'a' ma naja kua iyo yi ña kuvi ra.

³³ Takan kùu tajan Pilatu k'i'vi ndiko ra ma tichi vetiñu nuu chà'nda ra tiñu, ta kana ndio ra ma Jesuu, ta te'en kicha'a ra chikatu'un ra nuu ra:

—¿A yo'o kùu ma rey ra chà'nda tiñu nuu ma ñivi judú? —kàti Pilatu.

³⁴ Ta Jesuu te'en kicha'a chikatu'un ra nuu Pilatu:

—¿A ña chànini maun kùu ma ña chikatu'un nui, a kà'an na takan cha'i nuun, yakan va chikatu'un yi nui? —kàti Jesuu.

³⁵ Ta ma Pilatu te'en nàka'an ra chi'in Jesuu:

—¿A chàniniun ña ra judú kùu, yakan va kà'un takan? Ma ndian nuun, chi'in ma ndra kuxini nuu sutu, ndrakan kùu ma ndra kichi ndaka ñun nui. ¿Nayi jà'un? —kàti Pilatu.

³⁶ Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Ma nuu ni koi, yöve ma ñuñivi i'ya kùu yi. Ti tu ma nuu ni koi kùu yi ma ñuñivi i'ya, ni kanita'an ma ndra chàkunuu chi'in cha'i, chi'in ma ndian judú, ta na kù'va ndra yu'u nuu na. Va ma nuu ni ka'ndai tiñu yöve ma ñuñivi i'ya kùu yi —kàti Jesuu.

³⁷ Tajan ma Pilatu te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—¿A yo'o kùu ma rey tuva takan? —kàti Pilatu. Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndicha ña kùu rey, ma takua kà'un. Vati yu'u kākui ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kuenda ña katitu'in ma tu'un ndaa. Ta tandi'i ma ndian jachi'in ma tu'un ndaa i'ya, juuni taso'o na ma ña kà'in —kàti Jesuu.

³⁸ Tajan Pilatu te'en chikatu'un ra nuu ra:

—¿Ta nayi kùu ma ña ndaa? —kàti Pilatu.

Nuu ni ka'ni na Jesuu

(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25)

Ta ora cha ya'a ña chikatu'un Pilatu nuu Jesuu, ta kēe ndiko ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en chàka'an ndiko ra nuu ma ndian judú:

—Yu'u töve nàta'in nī'in kuati ra'ya.

³⁹ Va tava ndyo'o, cha iin chikan ndo nani kuiya ña na jañai iin ra indii vekaa, ma ora iyo ma viko Pakua. Yakan va, ¿a kùuni ndo ña na jañai ma rey ma ndian judú? —kàti Pilatu chi'in na.

⁴⁰ Tajan tandi'i ndio ma ndian judú, te'en kicha'a ndiko na kanachaa ni'i na:

—iNa kùuni ndi ña jañaun rakan! iNa jañaun ma Barrabás! —kàti na.

Ta ma Barrabás, ti iin ra su'u kùu ra.

19

¹ Takan kùu tajan tachi ndio Pilatu ma ndra jandaru ra, ña na tiin ndra Jesuu, ta kani ndra ra. ² Tajan ma ndra jandaru jawa'a ndra iin korona iñu, ta jündii ndra yi xini Jesuu, ta jaku'un ndra iin ja'ma color ndaa ra. ³ Tajan chajayatin ndio ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—iNa koo endeeni ma rey chà'nda tiñu nuu ma ndian judú! —kàti ndra.

Ta kani ndra ma nuu ra.

⁴ Tajan ma Pilatu kēe ndiko ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na nde'e ndo, ña töve nī nata'in nī'in ma kuati ra, yakan va tāvai ra nuu ndo, ikan na ku'va ndo kuenda —kàti Pilatu.

⁵ Tajan keta ndio Jesuu, ña jündii xini ra ma korona iñu, ta ñu'u ra iin ja'ma color ndaa. Ta Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—iI'ya ndaa ra! —kàti Pilatu.

⁶ Ta ora nde'e ma ndra kuxini nuu sutu ra, chi'in ma ndra jandaru ña kùmi ma

veñu'u ra, ta te'en kicha'a ndra kànachaa ni'i ndra:

iNa kuvi ra nuu kruu! iNa kuvi ra nuu kruu! —kàti ndra.

Ta Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Va'ani, na kundaka ndo ra, ta ka'ni maa ndo ra nuu kruu, ti yu'u töve nī nata'in nī'in kuati ra —kàti Pilatu.

⁷ Va ma ndian judú te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ndyu'u, iyo iin tutu ley nuu ndi, ña kà'an yi, ña iyo yi ña kuvi ra cha'a' ña jändaku ra ra Se'e Ndioo.

⁸ Ta ora chini Pilatu ña kà'an ma ndra judú takan, ta tiaga yu'vi ra. ⁹ Tajan chàka ndiko ra ma Jesuu ma tichi vetiñu nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Ta yo'o ndanu kichiun? —kàti Pilatu.

Va Jesuu töve nī ka'an ra nī'in yu'u ra chi'in Pilatu. ¹⁰ Tajan Pilatu te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja töve kà'un yu'i? ¿A töve chitoun ña cha'a' ma tiñu ndiso, kùu tachì ñun ña na ka'ni na ñun nuu kruu, ta juuni kùu ka'in ña na jaña na ñun ndia? —kàti Pilatu.

¹¹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na kùu jakutuniun nī'in nakuyi chi'in cha'a' ma tiñu ndisoun, tu yöve ma Ndioo ra iyo nuu sukun, kùu ma ra chà'a yi nuñ. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ka'nuga kuati ma ndra chändaka yu'u nuñ, kua maun —kàti Jesuu.

¹² Takan kùu ta nda ma ora ikan, kicha'a Pilatu, nänduku ra naja kua jà'a ra, ta jaña ra Jesuu, va ma ndian judú, te'en kànachaa ni'i ndiko ndra nuu ra:

—iTu jañau na, na yöve amigun kùu ma rey chà'nda tiñu ñu Roma tuva takan, ti nda ndra nikuuni ña jändaku ndra ndra ña kùu ndra rey, nduva'a xaani ma rey ikan nde'e ra ndra! —kàti ndra chi'in Pilatu.

¹³ Ta ora chini ma Pilatu ña kà'an ndra takan, tajan tachi ndio ra ma ndra jandaru ña na tava ndra Jesuu ma nuke'e, tajan chakunandi ndio ra ma tayu nuu jändondaa ra kuati, ña chi'in tu'un hebreu nani yi, Gabata, ta ma tu'un i'ya kùuni yi ka'an yi, Nuu Tà'nda Tiñu. ¹⁴ Ta iin kivi antea ña kuta'an ma viko Pakua, iyo yi a kachuvi ndaa najaka. Tajan Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ma ndra judú:

—iI'ya ndaa ma ra kùu rey ndo! —kàti Pilatu chi'in ndra.

¹⁵ Va ma ndra judú te'en kànachaa ni'i ndra:

—iNa kuvi ra! iNa kuvi ra! iNa takaun ra nuu kruu! —kàti ndra.

Ta Pilatu te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—¿A iyo yi ña ka'ñi ma ra kùu rey ndo nuu kruu ña kà'an ndo takan? —kàti Pilatu.

Va ma ndra kùxini nuu sutu, te'en nàka'an ndra chi'in ra:

—¡Uvanuu ni rey ndyu'u iyo, ta rakan kùu ra ma ra chà'nda tiñu ma ñuu Roma! —kàti ma ndra kùxini nuu sutu.

¹⁶ Ta takan kùu yi ña jàya'a ndio Pilatu, ma Jesuu nda'a' ndra, ña na takaa ndra ra nuu kruu, ta ndàka ndio ndra ra kuà'an ra.

Nuu chùtakaa Jesuu nuu kruu, ta chi'í ra

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)

¹⁷ Tajan ndiso ndio Jesuu ma kruu, kée ra kuà'an ra chi'in ndra, ma nuu kà'an na ña nàni Yuku Iki Xini Ndiàn Ch'í. Ta chi'in tu'un hebreu nàni yi, Gólgota. ¹⁸ Ikan tàkaa ndra ma Jesuu nuu kruu, chi'in inga uvi ndra, iin ndra te'en tikan xiin ra, ta maa ra, va kindoo ma'ñu. ¹⁹ Tajan Pilatu taa ra iin tu'un ma nuu vitu, ta tàchi ra ña na kutatuu ma jandaru yi xini kruu ma Jesuu, ta ma tu'un ikan te'en kà'an yi: "Ra'ya kùu Jesuu ra ñuu Nazaret, ta rey, ra chà'nda tiñu nuu ma ndian judíu", kàti yi. ²⁰ Kua'a' ma ndian judíu jàkua'a na ma tu'un ikan, ti ma kruu nuu tàkaa ma Jesuu kindoo yi iti' yu'u ñuu, ta ma tu'un ikan ndiso yi chi'in tu'un hebreu, latinu ta griegu. ²¹ Yakan va ma ndra kuxini nuu sutu, ña iyo kuenda ma ndian judíu, te'en nàka'an ndra chi'in Pilatu:

—Tóve va'a jà'un ña taun: "Rey ra chà'nda tiñu nuu ndian judíu." Va'a ga ña na taun: "Ra'ya kùu ma ra kà'an ña kùu ra rey ra chà'nda tiñu nuu ma ndian judíu." Takán taun —kàti ndra chi'in ra.

²² Ta ma Pilatu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Ma ña cha tã, tüva ni samai yi —kàti ra.

²³ Ta ora cha yà'a ña tàkaa ma ndra jandaru ma Jesuu nuu kruu, ta ndàki'in ndra ma ja'ma ra, ta jàchaa ndra yi nuu kumi grupu, iin yi kuenda ii'in ndra. Ta juuni ndàki'in ndra ma ja'ma isukun Jesuu, va takua tòve nuu ñùta'an yi, ti iin kuuni yi yakan va nì kuu nakaa yi. ²⁴ Tajan te'en kicha'a ma ndra jandaru nàtu'un ta'an ndra:

—Na jànakaa yo yi, va'a ga ña na kusiki yo yuu kuati, ta nda yo jakanaa, ta rakan ndàki'in yi —kàti ndra.

Takan kùu yi, ikan na jachinu ma tutu Ndioo nuu kà'an yi te'en:

Juuni maa ni ndra kùu ndra ña nàta'vi ndra ma ja'mai, ta chāsiki ndra yuu kuati nde'o yo jakanaa ma ja'ma isukuin.

Takan jà'a ma ndra jandaru.

²⁵ Yatini xiin ma kruu nuu tàkaa Jesuu, ikan ndaa ma ma'a ra, chi'in ña ta'an ña, ta Ndiya ñasi'i ra nàni Cleofas, chi'in ma Ndiya Magdalena. ²⁶ Ta ora nde'e ndio Jesuu ma ma'a ra, chi'in iin ra chàkunuu chi'in ra, ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ma ma'a ra:

—Yo'o ma'a, chiña ndaa ma ra ni kuu se'un —kàti ra chi'in ña.

²⁷ Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ma ra chàkunuu chi'in ra:

—Chiña ndaa ma ña kuu ma'un —kàti ra chi'in ma ra ndaa chi'in ma'a ra. Ta nda ma ora ikan, ndàki'in ra ña, ña kùu ma'a ra ña. Ta kuà'an ña chi'in ra ma ve'e ra.

Nuu chi'í Jesuu

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸ Takán kùu va tava cha chito Jesuu ña chínu ma tiñu vachi ra, yakan va ora yà'a ña kùu takan, ta te'en nàka'an ra, ikan na chinu ña kà'an ma tutu Ndioo:

—Ya'a natíj takuii —kàti ra.

²⁹ Ta takua ma ikan ndaa iin kasitu ña chitu yi chi'in ma vinu iya, tajan nànduku ndra iin ña xa'ma, ta jàkuti ndra yi chi'in ma vinu ikan, ta chù'ni ndra yi punta ma iin yutun kani ña nàni hisopo, ta jàyatin ndra yi yu'u Jesuu. ³⁰ Ta ora cha yà'a chi'i Jesuu ma vinu uva iya, ta te'en nàka'an ndio ra:

—Cha chinu ndisaa ma ña kà'an nuu tutu Ndioo vitin —kàti ra.

Ta ora chinu kà'an ndio ra takan, tajan chùtakandee ndio ma xini ra, ta chi'í ra.

Iin ra jandaru kùchi ra kaa xaan iin chiyo xiin ma Jesuu

³¹ Iin kivi antea ña kùta'an ma viko Pakua, kùu yi ma takan. Yakan va ma ndian judíu tòve kùuni na ña kindoo ma kuñu ma ndian ndíi nuu kruu ma kivi ña nindee na, ti ma kivi ikan, iin kivi ya'a ka'nu kùu yi kuenda na. Tajan ndiakan chíkan na ñamani nuu Pilatu ña na tachi ra iin ma ndra jandaru ra, ña kuka'nu ndra si'in ma ndra ka'in nuu kruu, ta jànuu ndra ma ñuenda'yu ndra. ³² Tajan ma jandaru, chà'an ndra, ta chà'nu ndra si'in ma ra nunuu, ta ikan jan chàka'nu ndra si'in inga ma ra tàkaa xiin Jesuu. ³³ Va ora cha jàyatin ma ndra jandaru ndra nuu tàkaa Jesuu, ta nde'e ndra ña cha chi'í ra. Yakan va tüva nì kuuni ndra ka'nu ndra ma si'in ra. ³⁴ Va iin ma ra jandaru kùchi ra ma kaa xaan nda'a' ra iin chiyo xiin ma Jesuu, ta ma ora ikani kée kua'a' niif ra chi'in takuii. ³⁵ Ma ra nàtu'un ma tu'un i'ya, kùu ma ra nde'e ma ña kùu, ta ña ndicha kùu ma ña kà'an ra. Ta tu ndicha ña takan kùu yi, na chinuni ndo yi ndia.

³⁶ Takan kũu yi, ikan na chinu ma tu'un ña te'en kà'an nuu ma tutu Ndioo: "Töve ni ta'nu ni'iin iki ra", kàti yi. ³⁷ Ta iyo inga tuku nuu ma tutu Ndioo ña kà'an yi te'en: "Ni nde'e na ma ra kũchi na kaa xiin", kàti yi.

Nuu kũchi Jesuu

(Mt. 27:47-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ Takan kũu ta ora yā'a ndisaa ma ña'a, tajan ma ra ñuu Arimatea ña nani Kusé, ra chinuni tu'un Jesuu, va chito maani ra yi, já'a ña ndasii ra nde'e ra ma ndian judíu. Rakan chikan ra ñamani nuu Pilatu ña na ku'va ra ñunda'yu ma Jesuu nuu ra. Ta ma Pilatu chā'a ra ña na kuki'in ra yi. Yakan va ma Kusé kēe ra kuàki'in ra ma ñunda'yu Jesuu, ta ndiso ra yi kuà'an ra. ³⁹ Ta juuni chāa ma ra nani Nicodemo, ra chā'an chāka'an chi'in Jesuu ma chanikuaa niku, ña nda'a ra iin oko uchi kilu ma yukú ya'a xiko cha'an ña cha jakanuu ra. Ta yuku ikan nani vu mirra chi'in aloes. ⁴⁰ Takan kũu ña ma Kusé chi'in Nicodemo, ki'in ndio ndra ma ñunda'yu Jesuu, ta káva ndra yi chi'in ma ja'ma kuichin ña jakuti ndra ma yukú xiko ña cha jakanuu, ma takua iyo ma costumbre ma ndian judíu, ma ora kũchi na ma ndian chi'i. ⁴¹ Ta yatini ma nuu chi'i ma Jesuu nuu kruu, iyo iin kora nuu kaa kua'a' yutun chā'a chiti kacho, ta ma ikan ti iyo iin nuu ña'ña ña já kũva'a, nuu takā'an kuchi na ni'iin ñivi. ⁴² Ikan kũchi ndra ma ñunda'yu Jesuu, vati ma nuu ña'ña ikan, yatini tiaga kindoo yi, ta cha ni keta ma kivi nindee ma ndian judíu ndia.

20

Nuu nàtaku ndiko Jesuu

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

¹ Ma kivi nunuu nuu kicha'a ma jamana, ma Ndiya Magdalena, na'a va'a kēe ña chānde'an nuu ña'ña ma Jesuu ma ora juuni naa ga. Ta ikan ndē'an ña tũva ndasi ma yuu ka'nu yu'u ma yavi nuu iyo ma nuu ña'ña. ² Tajan endee chinu ña kuà'an ña nuu ndaa ma Simón Petu', chi'in inga ma ra jakua'a chi'in Jesuu, ra ya'a ga kũuni ra nde'e ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ndra:

—Cha ndāki'in na ma ñunda'yu ma Racha'nu Jesuu ma nuu ña'ña nuu kũchi ra, ta töve chito ndi ndanu chāndaka na yi —kàti ña chi'in ndra.

³ Tajan ma Petu' chi'in inga ma ra jakua'a chi'in Jesuu, kēe ndra kuānde'e ndra ma nuu ña'ña ma Jesuu. ⁴ Ta ninduvi ndra induku va'a kēe ndra kàcha'an ndra, uvaa ña ma inga ra ni'i ga chinu ra, yakan va ji'naga ra chāa ma nuu ña'ña kua ma Petu'. ⁵ Tajan ndē'e nuu ra ma tichi yavi

nuu kũchi ma Jesuu, ta ikan ndē'e ra ma ja'ma kuichin ña káva ma Jesuu, va töve ni kuuni ra ki'vi ra tichi yi. ⁶ Ta nunuuni tajan chāa ndio ma Simón Petu', ta ki'vi ra ma nuu kũchi ma Jesuu, ta juuni ndē'e ra ña kándoyo ma ja'ma kuichin ña káva ma Jesuu ma ikan ndia. ⁷ Ta juuni ndē'e ra ña kándoyo ma ja'ma ña káva xini ra, va töve iin kandoyoni yi chi'in ma ja'ma ña káva ma Jesuu, vati kándoyo locho siin yi. ⁸ Tajan inga ma ra chākunuu chi'in Jesuu, ra chāa ma nunuu, ki'vi ndio ra tichi yi, ta ikan ndē'e ra ma ña kũu, ta chinuni ra. ⁹ Takan já'a ndra ti takā'an kutunini ndra ña kà'an ma tutu Ndioo, ña Jesuu iyo yi ña natakú ra tañu ma ndian ndií. ¹⁰ Takan kũu tajan ninduvi ma ndra chākunuu chi'in Jesuu kuānu'u ndiiko ndra ma nuu iyo ve'e.

Jesuu kēta ra nuu Ndiya Magdalena

(Mr. 16:9-11)

¹¹ Va ma Ndiya kīndoan iti' chata ma nuu ña'ña, ña chākuan ma xiin yi. Ta ma ora chākuan ndaa ña, ta chūtaka ndee ña, ta ndē'e ni'ni' ña tichi ma yavi nuu ña'ña. ¹² Ta ikan ndē'an uvi ta'an ma tati ña jatiñu kuenda Ndioo, ña ñu'u yi ja'ma kuichin, nāndi yi ma nuu chūndii ma ñunda'yu Jesuu: iin yi nāndi ma iti' chiyo xini ra, ta inga yi nāndi ma iti' chiyo cha'a ra. ¹³ Takan kũu, tajan ma tati ikan, te'en kicha'a yi chikatu'un yi nuu ma Ndiya:

—Yo'o ñacha'nu, ¿ta naja chākun? —kàti yi chi'an.

Ta ma Ndiya te'en nāka'an ña:

—Chākui ti ma Racha'nu chitō'i, töve chitōi ndanu chāndaka na ra —kàti ña.

¹⁴ Ta ora chinu kà'an ña takan, ta chikokanian ndē'an inga iti', ta ikan ndē'an ma Jesuu, va töve ni cha'a' ña kuenda ña Jesuu kuu ra. ¹⁵ Tajan ma Jesuu te'en kicha'a ra chikatu'un ra nuan:

—Yo'o ma'a, ¿ta naja chākun?, ¿Ta yo nāndukun? —kàti ra chi'an.

Va takua yakan chānini ña, ña ra jakuenda ma nuu kaa yutun ikan kuu ra, yakan va te'en nāka'an ña chi'in ra:

—Yo'o racha'nu, tu yo'o ndāki'in ma kuñu Jesuu, na katitu'un nui ndanu chāndakaun yi, ta kuki'in yi —kātian.

¹⁶ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—iNdiya! —kàti ra chi'an.

Ta ora nākotoan ña tati Jesuu kuu yi, ta cha jāyatian ña nuu ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ra:

—iRaboni! —ña kũuni yi ka'an yi Matru chi'in tu'un hebreu.

¹⁷ Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—iNa jañau yu'u! Vati juuni takā'an kundai nuu iyo ma Tatái. Va kũuni ña na kukatitu'un nuu ma ndian chinuni tu'in,

ña yu'u, ni kundai nuu iyo ma ra kùu Tatái, ta ma Ndioi, ra juuni kùu Tatá ndo, ta Ndioo ndo ndia —kàti Jesuu.

¹⁸ Tajan ma Ndiya Magdalena kēe ndioan kuàkatitu'an nuu ma ndian chinuni tu'un ra, ña ndē'an ma Jesuu. Ta juuni kātiti'an nuu na ma tu'un ña kàti ra nuan ndia.

Jesuu kēta ra nuu ma ndra jākua'a chi'in ra

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

¹⁹ Ta ora chanikuaa, ma kivi nunuu nuu kicha'a ma jamana; juuni ma kivi ikan, ma ndra jākua'a chi'in Jesuu kūti'vi ndra iin tichi ve'e, ta chāsi kutu ndra yi cha'a ña ndasii ndra ma ndian judíu. Ma ora ikan chāa Jesuu ma nuu ka'in ma ndra jākua'a chi'in ra, ta chākundaa ra ma'ñu ndra, ta te'en kaña'a ra chi'in ndra:

—iNa vii koo ndo! —kàti ra.

²⁰ Ta ora chinu kā'an ra takan, tajan jāna'a ra ma nda'a' ra nuu ndra, chi'in ma xiin ra. Ta nduva'a chisii ndra ña ndē'e ndiko ndra ma Racha'nu. ²¹ Tajan Jesuu te'en nāka'an ndiko ra chi'in ndra:

—iNa vii koo ndo! Vati takua jā'a ma ra kùu Tatái ña tava ra tiñu nui, juuni takani tava tiñu nuu ndo, ikan na jana'a ndo takua jāna'i nuu ndo.

²² Ta ora chinu kā'an Jesuu takan, ta tivi ndio ra tati chata ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na koo ma Tati Íi Ndioo chi'in ndo.

²³ Nda ndyo'o jāka'nuni ndo kuati jā'a ma ñivi, ni jāka'nuni Ndioo ma kuati na ndia. Ta ma ndian töve ni jāka'nuni ndo ma kuati, nda ma Racha'nu Ndioo, töve ni jāka'nuni ra ma kuati na ndia —kàti Jesuu.

Ma ra nani Tomás, ndē'e ra ma Racha'nu ña cha nātaku ra

²⁴ Ma ra nani Tomás, kùu ra iin ma ra indii tañu ma ndi uchi uvi ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, ra juuni kà'an na ña nani Tili'ma. Rakan töve iyo ra chi'in ndra ma ora kēta Jesuu nuu ka'in ndra. ²⁵ Takan kùu tajan inga ma ndra jākua'a chi'in Jesuu, te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—iCha ndē'e ndi ma Racha'nu! —kàti ndra.

Va ma Tomás te'en nāka'an ra chi'in ndra: —Tu töve jāna'a ji'na ra ma nuu tākue'e nda'a' ra jā'a ma nduyu kaa, ta töve ku'va ra ña ti'j xini nda'i yi, chi'in ma nuu tākue'e xiin ra, töve ni chinunj ña cha nātaku ndiko ra —kàti ma Tomás.

²⁶ Ta ora yā'a una kivi, tajan kūti'vi ndiko ma ndra jākua'a chi'in Jesuu iin tichi ve'e. Ta ma ora ikan, va ndaa ndio ma Tomás, chi'in ndra. Ta vaji ndisaa ma yuve'e ndasi yi, va Jesuu ki'vi ra ma nuu

ka'in ndra, ta chūndaa ra ma'ñu ndra, ta te'en kaña'a ra chi'in ndra:

—iNa vii koo ndo! —kàti Jesuu.

²⁷ Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma Tomás:

—Na ti'un xini nda'un ma nuu takue'e nda'i i'ya, ta nde'un yi, ta juuni na ti'un ma xini nda'un ma nuu tākue'e ma xiin niku ndia. Na töve nuva ja'un ña ndo'uviniun ti, na chinuniun —kàti Jesuu.

²⁸ Tajan ma Tomás te'en nāka'an ra chi'in ra:

—iYo'o kùu ma Racha'nui, ta ma ra kùu Ndioi! —kàti ma Tomás.

²⁹ Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Tomás, vitin cha chinuniun ti, cha nde'un yu'u. Ya'aga ka'nu kùu ma ndian töve nī nde'e yu'u, ta chinuni na —kàti Jesuu.

Nuu jākoto ma Xuva yo nda kuenda kùu ma tutu i'ya

³⁰ Takan kùu ta Jesuu jā'a ra kua'a' ga ndatu ka'nu nuu ma ndra jākua'a chi'in ra, ta yakan tūva yo ni taa yi nuu ma tutu i'ya. ³¹ Takan tū nuu ma tutu i'ya, ikan na chinuni ndo ña Cristu kùu ma ra Se'e Ndioo. Ta tu chinuni ndo ma ña kà'an ra, ni ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni chi'in ra.

21

Jesuu kēta ra nuu ma ucha ta'an ma ndra jākua'a chi'in ra

¹ Ora ya'a ña kùu takan, tajan kēta ndiko Jesuu nuu ma ndra jākua'a chi'in ra, yatini yu'u ma tañu'u ña kändii ma ñuu nani Tiberias. Ta te'en kùu yi ma ora ikan: ² Nuu ka'in ti'vi ma ra nani Simón Petu', chi'in Tomás, ra juuni kà'an na ña nani Tili'ma, chi'in ra nani Natanael, ra ñuu Caná, ña iyo kuenda ma ñu'u' Galilea, ta juuni ka'in ma ndra se'e Zebedeu, chi'in inga uvi ma ndra jākua'a chi'in Jesuu ndia. ³ Tajan Simón Petu', te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ni kukiin —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra: —Juuni kùuni ndyu'u ku'un ndi chi'un —kàti ndra.

Tajan ndāa ndio ndra ma tichi varku, ta kēe ndra kacha'an ndra, va tükuii nī ni'i ndra ri ma chanikuaa ikan.

⁴ Ta ma ora cha kicha'a kundichin, tajan kēta ndio Jesuu ma yu'u tañu'u, va ma ndra jākua'a chi'in ra, töve nī nakoto ndra ra. ⁵ Tajan Jesuu te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—Ndyo'o se'yu, za takā'an kuii ni'i ndo ndri? —kàti ra chi'in ndra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Taká'an —kàti ndra. ⁶ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Na jakana ndo ma yu'va tiaka' ka'nu ndo ma iti' chiyo kua'a ma varku, ta ni ni'i ndo ndri —kàti ra chi'in ndra.

Tajan takan kàni ndio ndra yi, ta nduva'a kua'a' ndri tūn yi ña ndava kündeega ndra tava ndra yi chi'in ndri. ⁷ Tajan iin ma ra jàkua'a chi'in Jesuu, ra ya'a kùuni ra nde'e ra, te'en nàka'an ra chi'in Petu':

—iMaa ma Racha'nu kùu ra! —kàti ra.

Ta ora chīni ndio ma Simón Petu', ña juu ma Racha'nu Jesuu kùu ra, tajan numini chāku'un ra ma ja'ma ra, ti tava ra yi, ma ora kiin ra, ta ndāva ra ma tichi takuii, ta kicha'a ra suta ra nda kati chaa ra ma nuu ndaa Jesuu. ⁸ Ta ma inga ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu chāa ndra ma yu'u tañu'u chi'in ma varku ndia, ña endee kēñu'u ndra ma yu'va tiaka' ndra, ti nduva'a kuui chitu yi. Ta iyo a uvi cientu iki kùu yi, ña chika kēe ndra ma tichi tañu'u, ta chāa ndra ma ñu'u' iti.

⁹ Ta ora kànuu ndra ma nuu ñu'u', ta nāta'an ndra iin vinu'u ña ka'iin nditiu'un, ña jūndii iin tiaka' nuu yi, ta iin paan. ¹⁰ Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—Na kichi ndaka ndo uvi uni tiaka' ña jà tūn ndo nuu —kàti ra.

¹¹ Tajan ma Simón Petu' ndāa ndio ra tichi ma varku, ta endee kēñu'u ra ma yu'va tiaka' jānuu ra yi ma yu'u tañu'u, ña endee chitu yi chi'in iin cientu uvi xiko uchi uni ta'an tiaka' na'nu. Ta vaji ya'aga kua'a' ndri, va töve nī nakaa ma yu'va tiaka'. ¹² Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ndra:

—iNa'a ndo kasi'ini ndo! —kàti ra.

Ni'iin ma ndra jàkua'a chi'in ra, töve nī kanani ndra ndàkatu'un ndra nuu ra ña nda ra kùu ra, ti cha chito ndra, ña Racha'nu Jesuu kùu ra. ¹³ Ta ikan jan Jesuu chājayatin ra ra ma yu'u nu'u, ta ki'in ra ma paan ta chā'a ra yi nuu ndra, ta juuni takan jà'a ra chi'in ma tiaka' ndia. ¹⁴ Ña'a kùu ma cha'a' uni, ña jāna'a Jesuu ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, ma ora cha yā'a ña nātaku ndiko ra tañu ma ndian ndii.

Nuu kà'an Jesuu chi'in Simón Petu'

¹⁵ Ta ora chinu chāchi ndra, ta te'en kicha'a ma Jesuu chikatu'un ra nuu ma Simón Petu':

—Yo'o Simón Petu', ra se'e Jonás, ¿a kùunigaun nde'un yu'u, kua ma ndra ka'iin i'ya? —kàti Jesuu chi'in Petu'.

Ta Petu' te'en nàka'an ra:

—Ndicha yo'o Racha'nu, cha chitoun ña kùunij nde'i ñun —kàti Petu'.

Ta Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Na jakuendaun ma ndian chinuni ña kà'in, takua jà'a ma iin pato chi'in ma mvechala jāna ra —kàti Jesuu.

¹⁶ Ta te'en chikatu'un tuku ra nuu ra:

—Yo'o Simón, ra se'e Jonás, ¿a ndichaun ña kùuniun nde'un yu'u? —kàti Jesuu.

Ta Petu' te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Ndicha, yo'o Racha'nu, cha chitoun ña kùunij nde'i ñun —kàti ma Petu'.

Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Na kumiun ma ndian chinuni ña kà'in, takua jà'a iin pato chi'in mvechala jāna ra kùu chito'o ra —kàti Jesuu chi'in ra.

¹⁷ Takan kùu tajan cha'a' uni kùu yi ña, te'en kicha'a ndiko Jesuu chikatu'un ra nuu ra:

—Yo'o Simón, ra se'e Jonás, ¿a ndichaun ña kùuniun nde'un yu'u? —kàti Jesuu.

Tajan ma Petu' nda'vi kùuni ndio ra cha'a' ña, cha'a' uni chikatu'un Jesuu nuu ra, ña tu kùuni ra nde'e ra ra, tajan te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, cha chito va'un ndisaa ma kua chāniin, ta juuni cha chitoun ña kùunij nde'i ñun ndia —kàti Simón.

Tajan Jesuu te'en nàka'an ra chi'in ra:

—Na jakuendaun ndisaa ma ndian chinuni ña kà'in takua jà'a iin pato chi'in mvechala kùmi ra. ¹⁸ Ndicha va'a ña kà'in chi'un, ti ora kùun ma rayoko tiaga, iyo ga ñandeun ña jà'un ma ña kùuni maun, va ora ni ndakuu cha'ñun, ma inga ñivi ni tiin na ñun, ta ni ku'ni na nda'un, ta tūva nuu ku'un ma nuu kùuni maun, ti inga ñivi kùu na ña ni ka'nda na tiñu nuun, ta ku'un na chi'un ma nuu töve kùuniun ku'un.

¹⁹ Chi'in ma tu'un i'ya, chā'a Jesuu ña na kutunini ndra ma naja kua ni kuvi Petu', ta takan jāna'a yi ña ma Racha'nu Ndioo, iin ra ya'aga ka'nu kùu ra. Ta ora yā'a ña kà'an Jesuu takan, tajan nàka'an ra te'en chi'in Petu':

—iNa tandikun chatai! —kàti Jesuu.

Jesuu ya'aga kùuni ra nde'e ra, iin ma ra jàkua'a chi'in ra

²⁰ Takan kùu ta ora chikoni'i ma Petu' nde'e ra iti' chata ra, ta nde'e ra ña vāchi iin ma ra jàkua'a chi'in Jesuu. Ta rakan ti iin ra ya'a ga kùuni Jesuu nde'e ra kùu ra, ti juuni ra kùu ma ra chūnandi xiin Jesuu ma nuu kùxini ndra, ma ra chikatu'un te'en nuu ra: “Yo'o Racha'nu, ¿nda ra kùu ma ra ni xikoña'a cha'un?” kàti Jesuu. ²¹ Tajan ora nde'e ma Petu' ma ra vāchi chata ndra, ta te'en chikatu'un ra nuu Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ta rakan, ¿niyi ni ta'an ra? —kàti Petu'.

²² Ta Jesuu te'en nàka'an ra:

—Tu yu'u kùunij ña na koo ra ma ñuñivi i'ya, nda ma ora ni kichaa ndiko, yöve

kuenda maun kùu yi. Ma ña ìyo yi ña ja'un kùu yi ña na tandikun chatai —kàti Jesuu.

²³ Takan kùu ña ma tu'un ña kà'an ña töve ni kuvi ra, chitakuati yi nuu kua'a' ma ndian chìnuni tu'un Jesuu, ta chito na yi. Va ma tu'un ndaa kùu yi ña Jesuu töve nì ka'an ra nuu ndra ña rakan töve ni kuvi ra, ti ma ña kà'an Jesuu kùu yi ña: tu kùuni ra ña koo rakan ma ñuñivi i'ya, nda ma ora ni kichaa ndiko ra, yöve kuenda ma Petu' kùu yi, kàti Jesuu.

²⁴ Ta rakan kùu ma ra jàkua'a chi'in Jesuu, ra kàtitu'un cha'a' ma tu'un i'ya ta juuni ra taa yi i'ya. Ta chito va'a yo, ti tu'un ndaa kùu yi.

²⁵ Ta juuni jā'a Jesuu kua'a' ga tiñu ma ora chākunuu ra ma ñuñivi i'ya. Ta yu'u chānini, ña tu taa ndi'i yo ta'ii'in ma tiñu jā'a Jesuu nuu kua'a' tutu, töve ni kuta'an yi ma ñuñivi i'ya niku. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña kà'an cha'a' tiñu jà'a ndra tatun Jesucristu

Jesuu, chà'a ra tu'un ña ni kichi Tati Í Ndíoo

¹ Ma tutu nunuu ña tã nuun, yo'o Teófilo, tã yi ikan na kutu'vaun ndisaa tiñu jà'a Jesuu chí'in ma tu'un jāna'a ra nda ora kīcha'a ra jà'a ra yi, ² ta nda ora kēta ma kivi ña ndāa ndiko ra andivi. Ta ora takāaga ku'un Jesuu andivi, ji'naga kātītu'un ra nuu ndra kùu tatun ra, nda tiñu iyo yi ña ja'a ndra, va jā'a ra yi chí'in Tati Í Ndíoo, ikan na koto kachin maa ndra yi, nda tiñu iyo yi ña ja'a ndra. ³ Takan kūu ta ora cha yā'a ña chí'í ra, tajan kēta ndito ndiko ra nuu ma ndra kùu tatun ra, ta jāna'a ra kua'a' nakuyi nuu ndra. Ta ikan ndē'e ndra, ti ndicha ña nātaku ndiko ra. Ta uvi xiko kivi kùu yi ña chíyo Jesuu chí'in ndra ña jāna'a ra nuu ndra, naja kua kaa nuu chà'nda Ndíoo tiñu.

⁴ Takan kūu ta ora juuni iyo ga ra chí'in ma ndra tatun ra, tajan te'en nāka'an Jesuu chí'in ndra:

—¡Na kēe ndo ma ñuu Jerusalén! ¡Na kindoo ndo ikan, nda kati chinu ma tu'un chā'a ma Tatái nuu ndo! Ta ma tu'un ikan, ti juuni cha kātītu'in yi nuu ndo ndia. ⁵ Ndicha kuíi ti chí'in takuini jākunduta ma Xuva ma ñivi, va tiá iti' nuu, Ndíoo ni jākunduta ndo chí'in ndatu ma Tati Í Ra. —Takan kati Jesuu.

Jesuu, ndāa ra kuà'an ra iti' andivi

⁶ Tajan ma ndra ka'iin ti'vi chí'in Jesuu, te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o, Racha'nu, za vitin ni jakakun ñuu Israel, ikan na kuu ka'nda yo tiñu juuni nuu maa yo? —kati ndra chí'in ra.

⁷ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chí'in ndra:

—Tüvi iyo yi ña koto ndo nda kivi, ta nda kuyi kùu yi ña ni ja'a Tatái yi, ti uvanuu rakan kùu ra ña chito ra nda kivi ni ja'a ra yi, ti iyo ndatu ra. ⁸ Ta ndyo'o ti ni ni'í ndo ndatu ma Tati Í Ndíoo ora ni kichi yi koo yi chí'in ndo. Ta ikan jan ku'un ndo kujana'a ndo tu'un cha'í ñuu Jerusalén, ta ninii ñu'u' Judea, ta ñu'u' Samaria chí'in ninii ka'nu ñu'u' ñuñivi, ikan na koto ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi yi —kati Jesuu.

⁹ Ta ora chinu kà'an ra te'en, tajan ndē'e ma ndra kùu tatun ra ña ndāa ra kuà'an ra iti' andivi. Ta ikan chāsi iin viko ra, ta túva nī nde'e ndra ra. ¹⁰ Takan kūu, ta ora juuni ka'iin ndra ndē'e ndra naja kua kuàndaa Jesuu iti' andivi, tajan kēta uvi ndra ñu'u ja'ma kuichin yatin xiin ndra, ¹¹ ta te'en

kīcha'a ndio yi kà'an yi chí'in ma ndra kùu tatun Jesuu:

—Ndyo'o ndra kīchi ñu'u' Galilea, ña ndē'ega ndo iti' andivi! Ti ma ra ndē'e ndo ña kuà'an, juuni ma ra chíyo chí'in ndo kùu ra, va vitin cha ndāa ra andivi. Ta ni kichi ndiko ra inga cha'a', takua ndē'e ndo ra ña kuà'an ra. —Takan kati ma tati jà'a tiñu nuu Ndíoo nuu ndra.

Kachin ndra tatun Jesuu, Matías, na ndaki'in ra tiñu chíyo ma ndi Juda

¹² Tajan kēe ndra tatun Jesuu nda yuku nāni Olivu. Ta kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén vati iin ñuu kändii yatini kùu yi, ti na kùu kee chika na kakunuu na ma kivi nindeo, takan kà'an ma ley ma ndian judíu. ¹³ Ta ora chāa ndra ma ñuu Jerusalén, ta ndāa ndra iin ve'e iyo nda siki nuu takani ndōo ndra. Ta ndisaa ndrakan, nāni ndra te'en: Petu', Xuva, Jandiau, André, Lipe, Tomás, Tolo, Mate, chí'in Jandiau se'e ra nāni Alfeu, ta Juda se'e Jandiau, ta ra nāni Simón, iin ra kùuni kanita'an chí'in ñuu Roma kùu ra. ¹⁴ Yakan va ndisaa ndrakan kùti'vi ma ikan ta kà'an ndra chí'in Ndíoo nani kivi ti inuuni ma ña chānini ndra. Ta chí'in ndra juuni kùti'vi ndra yani Jesuu chí'in Ndiya ña kùu ma'á ra, ta inga tuku ñivi ña'a ndia.

¹⁵ Tañu ma kivi ikan, kùti'vi kua'a' ma ndian chinuni tu'un Jesuu. Ta iyo iin iin cientu oko ta'an na kùti'vi ma ikan. Ta ikan chūndaa ndio ma Petu', ta te'en kīcha'a kātītu'un ra nuu na:

¹⁶ —Ndyo'o ndian yani, cha chinu ma tu'un ka'an ma Tati Í Ndíoo nuu ma racha'nu David taji'na. Ti David, cha taa ra yi nuu ma tutu Ndíoo naja kua kùu yi chí'in Juda, ra xikoña'a cha'a' Jesuu. Ti rakan jāna'a ra nuu ndra ma nuu iyo yi ña kùu nata'an ndra Jesuu ta tiin ndra ra, ¹⁷ vaji juuni iin ra jākua'a chí'in Jesuu kùu ra níku. Vati jā'a ra ma tiñu takua jà'a yo ndia. ¹⁸ Va kēta iin kivi ña chā'an Juda, ta jāta ra iin ñu'u' chí'in ma xu'un' tīa'vi ndra ra cha'a' ma tu'un vata ña tava ra cha'a' Jesuu. Ta ikan kōyo Juda iti' xini ra, ta ndāta tichi ra. Ta kēe chiti ra, ta chí'í ra. ¹⁹ Takan kùu ta ora chīto ñivi iyo ñuu Jerusalén ña tā'an Juda, ta jākunani na ma ñu'u' ikan, Ñu'u' Acéldama, vati ma tu'un ikan kùuni yi ka'an yi: Ñu'u' Nii chí'in ma tu'un kà'an na. ²⁰ Ti nuu tutu Salmu te'en kà'an yi cha'a' Juda:

Ma nuu chíyo ra, na ndakuu yi iin tichi ku'u taxiin, nuu ni'iin na na kōo.

Ta juuni kà'an yi te'en ndia:

Inga ra, na ndaki'in tiñu chíyo ra, kati yi.

²¹ 'Iyo ndra takani chākunuu chí'o ndisaa tiempu, nda ora chíyo Racha'nu

Jesuu tañu yo. ²² Vati ndrakan iyo ndra chi'in yo, nda ora jākunduta Xuva ma Jesuu, ta nda ora ndāa ra kuà'an ndiko ra iti' andivi. Ta vitin iyo yi ña kachin yo iin ra iyo tañu ma ndra chàkunuu chi'o, ta ndaki'in ra tiñu jà'a yo. Ta indukuni kakunuu ra chi'o ña kàtitu'un ra naja kua nātaku Jesuu. —Takan kàti Petu'.

²³ Yakan va kāchin ndra uvi ta'an ma ndra chàkunuu chi'in ndra: Kusé Barsabás, ra juuni nāni Justo ndia, ta inga ra nāni Matías. ²⁴ Ta ikan kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in Ndioo te'en:

—Yo'o Racha'nu ña nākoto naja kua chànini ndisaa ndi. Na nde'un ninduvi ndra'ya, ta na jana'un nuu ndi nda ra kùu ra kàchiun, ²⁵ ña ndaki'in tiñu chíyo Juda, ikan na ndoo ra kùu ra tatun chi'in ndi. Vati Juda jānaa ra ma tiñu chíyo ra jà'a ma kuati jà'a ra ora kuà'an ra ma nuu iyo yi ña ku'un ra. —Takan kà'an ndra chi'in Ndioo.

²⁶ Tajan kīcha'a ndio ndra chàsiki ndra chi'in yuu kuati, ta jākanaa Matías, ti ma yuu ikan kōyo yi kuenda ra. Ta nda ma ora ikan kīcha'a ra kùu ra tatun chi'in ndi uchi iin tatun Jesuu.

2

Ora kīchaa Tati Í Ndioo

¹ Ora kēta iin viko ña jàka'nu ñivi judíu ña nāni Pentecosté, ma kivi ikan kùti'vi tandi'i ñivi chinuni tu'un Jesuu ma ikan. ² Ta ikan numini chíni na ña ni'i jà'a yi iti' andivi, takua jà'a iin tati ña ya'a ni'i chàkin ninii ma tichi ve'e nuu ka'in na. ³ Ta kēta iin ña kaa takua kaa yaa ñu'ú, ta chítakeuati yi xini ii'in na. ⁴ Ta ndisaa na kī'vi ma Tati Í Ndioo tichi anima na. Ta ikan jan kīcha'a kà'an na siin siin tu'un ña túvi chíto na kà'an na, ti ma Tati Í Ndioo jà'a ña na kutu'va na kà'an na ma tu'un ikan.

⁵ Ta ma kivi ikan iyo kua'a' ñivi judíu ñuu Jerusalén, ndian kichi nuu chíka, ninii ka'nu ñuñivi. Ta ndiakan ti ndian ya'a jàchi'in ma ña kà'an ma ley Ndioo kùu na. ⁶ Tajan kùti'vi ndio ma ñivi ora chíni na ña ni'i jà'a ndio ma tati ikan. Ta ikan ndé'e na ma ndian chinuni tu'un Jesuu, ña ni túva chíto na naja kua chànini na. Ti ma ndian chinuni ikan kà'an na tu'un kà'an inga ñivi. Va kùtunini ma inga na yi, ti tu'un kà'an na kùu yi. ⁷ Ta ndava kuà'an tati na ndé'e na ma ña jà'a inga na. Tajan kīcha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ta naja kùu jà'a na kà'an na tu'un kà'an yo tuva ñivi kichi ñu'u' Galilea kùu na? ⁸ ¿Ta naja kua kùu yi ña ii'in yo chíni yo ña kà'an na tu'un kà'an yo, ta siin siin ñuu yo? ⁹ Vati ma tañu yo iyo ndian kichi

ñu'u' Partia, ñu'u' Media, ñu'u' Elam, ñu'u' Mesopotamia, ñu'u' Judea, ñu'u' Capadocia, ñu'u' Ponto, ta nda ñu'u' Asia ndia. ¹⁰ Ta juuni iyo ndian kichi ñu'u' Frigia, ñu'u' Panfilia, ñu'u' Egipto, ta ñu'u' Libia, ña kàndii yatini ñu'u' Cirene, ta ndian kichi ñuu Roma ndia. ¹¹ Iyo ndian kùu ñivi judíu nda ora kàku na, ti tatá na kùu ñivi judíu. Ta inga na, jàkua'a na, ta ikan kī'vi na kuenda ñivi judíu. Ta juuni iyo ndian kichi ñu'u' Creta chíni ñu'u' Arabia ndia. Yakan va vaji siin siin kà'an ta'ii'in yo, va chí'in ma tu'un kà'an ta'ii'in yo kùtunini yo tu'un kà'an ndian kùu ñivi Ndioo cha'a' ma tiñu ka'nu ña jà'a ra —kàti na.

¹² Ta ikan ndisaa ndio na ndava kuà'an tati na, ti ni tōve chíto na nayi chànini na. Ta ikan jan te'en kīcha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ta nayi kùuni yi ka'an yi ña jà'a na te'en? —kàti na.

¹³ Va iyo inga ndian kà'an ti'ini te'en:

—Jà'a na takan ti ndian chíni kùu na —kàti na.

Petu' kàtitu'un ra nuu ñivi cha'a' ma Racha'nu Jesuu

¹⁴ Yakan va, Petu' chūndaa ra chí'in ma ndi uchi iin tatun Jesuu, ta te'en kīcha'a ra kà'an ni'i ra chí'in na:

—Ndyo'o ñivi judíu, ta ndisaa ñivi iyo ñuu Jerusalén, ña koto ndo tu'un i'ya, ta na taso'o va'a ndo ña ni ka'in! ¹⁵ Ma ndian ka'in chí'in ndi i'ya, yūvi ndian chíni kùu na takua chànini ndo, vati jà kaa iin na'ani kùu yi. ¹⁶ Yakan va yūvi takan kùu yi, ti ña'a kùu ña tà'an ndra takua kàtitu'un racha'nu Joel, ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. Ti rakan te'en kà'an ra ma ña kàtitu'un Ndioo nuu ra:

¹⁷ Te'en ni kuu nuu ni kīcha'a ndi'i ñuñivi, kàti Ndioo.

Ni tachj Tati Íj nuu ndisaa ñivi ñuñivi, ta ikan ni koo yi chí'in na.

Ta ma se'e ndo, ra'ii a ña'a', ni ka'an na tu'un yu'i.

Ta ma ndian yoko, ni nde'e na ña ya'a ka'nu ña ni jana'i nuu na.

Ta ma ndian cha'nu, ni ja'i ña na koyo ma chani nuu na.

¹⁸ Ta juuni ni tachj ma Tati Íj nuu ma ndian kùu musui, ra'ii a ña'a', na koo yi chí'in na ma kivi ikan, ta na ka'an na tu'un yu'i jà'a yi.

¹⁹ Ta iti' andivi ni jana'i nuu ndo kua'a' ndatu ka'nu.

Ta ñivi ñuñivi ni nde'e na tundo'o.

Ni kati' kua'a' níi na, ta ni kayu kua'a' nakuyi jà'a ma ñu'ú.

Ta ni kutu kua'a' ñu'ma ma ñuñivi ndia.

²⁰ Ta ma tatá nikandii ni nda'va ra.

Ta tatá yoo ni ndakuu kua'a ri takua kàa nîi,

antea ña keta kivi ya'a ga ka'nu ta íí, ña ni kichi Racha'nu chito'o yo.

²¹ Va ndisaa ndian chikan nuu Racha'nu Ndioo ña na jaka'nuni ra ma kuati na, ni kakú na nuu ma tundo'o ikan.

Takan kàti Ndioo, kàti ma tutu ña tãa ma racha'nu Joel taji'na.

²² 'jTaso'o va'a ndo ndyo'o ñivi ñuu Israel ña ni ka'in chi'in ndo! Ti takua ndyo'o cha chito va'a ndo, cha'a' ma tiñu já'a Racha'nu Jesuu, ra kichi ñuu Nazaret. Rakan kùu ra kächin Ndioo ta jána'a ra ra nuu ndisaa ndo. Ti Ndioo chá'a ra ña na ja'a Jesuu kua'a' ndatu ka'nu ra nuu ndo, ta juuni já'a ra ña na jana'a ra kua'a' seña kuenda ma kuiya ni kichi. Ta juuni jáva'a ra kua'a' nakuyi chi'in ndatu ra ndia.

²³ Vati ora taká'an koo Jesuu chi'in ndo, cha chito Ndioo nayi ni ja'a ndo chi'in ra. Yakan wa takan kùu yi. Ta ora cha iyo Jesuu chi'in ndo tajan chá'a ndo ra nuu ma ndra kini, ta tãkaa ndra ra nuu kruu, ta ikan na kivi maa ra. ²⁴ Va Ndioo jánataku ndiko ra ra, ta tãva ra ra tañu ñivi ndíí, ti na kùu kindoo ra chi'in ndian ndíí ndisaa tiempu já'a ma ndatu Ndioo. ²⁵ Ta ma racha'nu Rey David, ra chíyo tatiempu, te'en ká'an ra cha'a' Jesuu:

Chitói, ti iyo ma Racha'nu Ndioo chí'in, ndisaa kivi ti jákuenda ra yu'u.

Yakan wa tüvi yu'vǝ vaji ni nde'i tundo'o.

²⁶ Ta cha'a' yakan kùu yi ña chíisi animai, ta chítai, ti ya'a sii kùunj.

Vati chitói ti ndicha ña ni nataku ndikoi endeeni.

²⁷ Ta töve ndákoun yu'u tañu ñivi ndíí.

Ta töve ku'vaun ña na ta'yu ñunda'yui, ti yu'u kùu ma ra íí ña kùu musun.

²⁸ Ti maun jána'a nui ma iti' nuu koi chí'un. Ta juuni ya'a chíisǝ ora ni koi chí'un nuu iyoun.

Takan kàti David —kàti Petu'.

²⁹ Tajan te'en nàka'an tuku Petu' chí'in na:

—Ndyo'o xaa, kùuni ka'in iin tu'un ndaa nuu ndo cha'a' ma Rey David, ra kùu ñivi yo, ra chíyo taji'na. Ta rakan, ti keta iin kivi ña chí'í ra. Ta ikan kúchi ra. Ta ma nuu ñaña ra, juuni iyoga yi nda vitin yatini nuu iyo yo. ³⁰ Yakan va ma racha'nu David, kùu ra iin ra ká'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. Ta juuni chito ra ti Ndioo chá'a ra ma tu'un nuu ra ña ni koo iin ñivi ra ña ni ka'nda tiñu ma kuiya vächí.

³¹ Ta ká'an ra yi ta iin ma ña chákúu yi, vaji taká'an kuu yi. Yakan va ma kivi ká'an David ma tu'un ikan, juuni ká'an ra kuenda ra Cristu naja kua ni nataku ndiko ra. Ta kàti ra ti ma ra kùu Cristu, töve ni ndoo ra nuu ñaña ra. Ta ma ñunda'yu ra

na tüvi nǝ ta'yu yi ndia. ³² Yakan va cha chito yo ti Ndioo jánataku ndiko ra juuni ma Jesuu, ra chí'í nuu kruu. Ta kuenda ña'a, ndisaa ndi kùu ndi testigu, ti nde'e ndi ña ndicha ña ndito Jesuu vitin. ³³ Ta Jesuu ndaa ra kuà'an ra kuàkundi ra chíyo kua'a Ndioo nuu iyo ndatu ra. Ta ikan chá'a Tatá Ndioo, Tati Íí ra nuu ra, vati kua ikan cha chá'a ra tu'un nuu ra. Ta ikan juuni Jesuu, tãchi Tati Íí Ndioo nuu yo nde've. Ta ña'a kùu ña nde'e ndo ta chíni ndo nda che'e. ³⁴ Ti yüvi David kùu ra ña ndaa ra andivi ta chünandi ra chíyo kua'a Ndioo, vati juuni maa ma David te'en nàka'an ra:

Ma Racha'nu Ndioo te'en ká'an ra chí'in ma ra chito'i:

“Na kunandiuñ kivo kua'i, ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuñ,

³⁵ nda kati kanindoyoi ma ndian kànita'an chí'un iti' cha'un.”

Takan kàti Ndioo chí'in Jesuu, kàti racha'nu David taji'na.

³⁶ 'Na koto tandi'i ndyo'o ñivi ñuu Israel, ma tu'un ndaa. Ti juuni ma Jesuu ra chá'ni ndo nuu kruu, juuni kùu ra Cristu ta chito'o yo, já'a Racha'nu Ndioo —kàti Petu'.

³⁷ Ta ora chíni ma ñivi ka'lin ikan ma tu'un ká'an Petu', nda'vi kùuni na, ta kicha'a na chikatu'un na nuu Petu' chí'in nuu inga ndian kùu tatun Jesuu te'en:

—jNdyo'o xaa! ¿Nayi iyo yi ña já'a ndi? —kàti na.

³⁸ Tajan te'en nàka'an Petu' chí'in na:

—jNa chikoni'i anima ndo chí'in Ndioo! jTa na kunduta ndo chí'in sivi Jesucristu, ikan na janaa Ndioo kuati ndo, ta takan na ku'va ra ña na koo ma Tati Íí Ndioo chí'in ndo! ³⁹ Ma tu'un i'ya Ndioo chá'a yi kuenda ndo ta juuni kuenda se'e ndo. Ta juuni chá'a ra tu'un ra kuenda ndian iyo chika a ndian iyo yatini, vati kùu yi kuenda tandi'i ndyo'o ndian kächin Racha'nu Ndioo ña kuu ndo ma ñivi ra. —Takan kàti Petu'.

⁴⁰ Takan kùu ta juuni ká'an Petu' tiá kua'a' tu'un kuenda Jesuu, ta te'en kátitu'un ra nuu ñivi ikan ña chünday'u ra na chí'in tu'un i'ya:

—jNa kundachyo ndo xiin ñivi já'a ña kini iyo ñuñivi i'ya koto ndakuu kini ndo ndia! —Takan kàti ra.

⁴¹ Yakan va ndian chíununi ma ña ká'an ra, ndiakan kùu ndian kùnduta. Ta ma kivi ikan ti kí'vi iin uni mii ñivi, ndian chíununi ma iti' kuà'an Jesuu. ⁴² Ta ndisaa na jáchi'in na ma tu'un jána'a ma ndra tatun Jesuu. Ta ikan indukuni jáchaa na ma ndatiñu na chí'in meru na, ti inuuni chànini na. Ta ikan endee ká'an na chí'in Ndioo ora kùti'vi na nuu chà'nda kuati na paan chàchi na.

Naja kua chiyo ma ndian chinuni tu'un Jesuu taji'na

⁴³ Takan kuu ta ndisaa na, ndava yu'vi na ta ndava ku'an anima na ña nde'e na kua'a tiñu ka'nu ja'a ma ndra tatun Jesuu, ti janda'a ndra kua'a' ñivi ta ja'a ndra inga tiñu ka'nu chi'in ndatu ña cha'a Jesuu nuu ndra. ⁴⁴ Ta ma ndian chinuni ma tu'un Jesuu, endee iyo ti'vi na chi'in ndisaa ta'an na ndisaa kivi ti inuuni chanini na. Ta induku jachaa na ndisaa ña iyo nuu na chi'in ta'an na. ⁴⁵ Ta xiko na ti'yo na, ta tandi'i inga ndatiñu na. Ta ikan cha'a na xu'un' nuu ta'an na tuva iyo nayi kumani nuu na. ⁴⁶ Ta ndisaa kivi kuti'vi na ma veñu'u ka'nu ñivi judiu ña ndaa ñuu Jerusalén chi'in tave'e tave'e ndian meru na ña chinuni, ña cha'nda java na paan. Ta ikan jan kicha'a na kusama na ma nuu iyo ti'vi na, vati ya'a chisii anima na ti ya'a va'ani na chi'in ta'an na. ⁴⁷ Ta jaka'nu na Ndioo, ta tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu tiñu'u na na ndia. Ta tandi'i kivi iyo tia ga kua'a' ndian cha ki'vi iti' Jesuu, ta ndiakan kuu ma ndian kachin ra ña ni kakú ja'a ra.

3

Iin ra cha'a pe'lu nda'a ra

¹ Iin kivi ku'an Petu' chi'in Xuva veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén kaa uni chani'ini, vati ma ora ikan kuu ora ka'an ñivi judiu chi'in Ndioo veñu'u ikan. ² Ta ma yukora veñu'u ikan nandi iin ra kukue'e cha'a pe'lu, ña takani kukue'e ra nda ora kaku ra. Ta rakan ti nani kivi chandaka na ra ma ikan, ta chajakunandi na ra yatin ma yukora veñu'u ña nani Yukora Vii. Ikan na ndakan ra xu'un' nuu ma ndian ya'a ikan. ³ Ta ma kivi ikan ora nde'e ma ra kukue'e ma Petu' chi'in Xuva ña chani ki'vi ndra ma yukora ikan, ta kicha'a ra chikan ra xu'un' nuu ndra. ⁴ Yakan va ora nde'e ndra ma ra kukue'e ña nandi ra ikan, tajan te'en kicha'a ka'an Petu' chi'in ra:

—jNde'e nuu ndi! —kati ra.

⁵ Tajan ma ra kukue'e, nde'e ra nuu ndra, ti chanini ra ña ni ku'va ndra xu'un' nuu ra, kuumi ra niku. ⁶ Va ma Petu' te'en naka'an ra chi'in ra:

—Töve xu'un' plata nuu ndi ta ni oro ndia, ña ku'va ndi nuun, va ndava ni kuumi iyo nuu ndi kuu ku'va ndi yi nuun. —Takan kati Petu' chi'in ra.

Ta ikan naka'an ndiko Petu' inga cha'a' te'en:

—Chi'in ndatu Jesucristu, ra ñuu Nazaret, ka'in chi'un ña na ndetaun ta kakaun —kati ra.

⁷ Tajan ora chinu ka'an Petu' te'en, ta tiin ra chiyo nda'a' kua'a ma ra kukue'e, ta jandeta ra ra. Ta ma ora ikani numini

ndakuu ni'i ma cha'a ra chi'in iki cha'a chondo ra. ⁸ Tajan ma ra kukue'e ikan, iin ndavani ra, ta kicha'a ra chika ra. Ta ikan ki'vi ra yukora veñu'u chi'in ndra, va juuni chi'in cha'a maa ndio ra chika ra. Ta endee ndava ra ña jaka'nu ra Ndioo ti ya'a chisii ra. ⁹⁻¹⁰ Takan kuu tajan ma ndian ka'iin tichi veñu'u ikan, ora nde'e na ra ña jaka'nu ra Ndioo, ta chika ra, ta ndava ku'an tati ndio na, ta yu'vi na nde'e na ma ña ja'a chi'in ra ña nda'a ra. Ta nakoto na ra ti juuni ma ra chunandi yukora veñu'u vii chikan xu'un' kuu ra.

Ndaa Petu' ma corredor Salomón, ña katitu'un ra nuu ñivi

¹¹ Takan kuu ta ma ra cha'a pe'lu ña cha nda'a, endee tüvi jaña ra ma Petu' chi'in Xuva. Ta ndisaa ñivi ndava ku'an tati na nde'e na ma ra kukue'e. Ta kandakunu na ku'an na iti' Corredor Salomón nuu ka'iin ndra. ¹² Ta ora nde'e Petu' ña chakoyo kua'a' ñivi nuu ra, ta kicha'a ra ka'an ra te'en chi'in na:

—Ndyo'o ñivi israelita, nde'i ndo ña ndava ku'an tati ndo nde'e ndo ña nda'a ma ra kukue'e i'ya. ¿A chanini ndo ña janda'a ndi ra chi'in ndatu maa ndi?, kuumi ndo. ¿A chanini ndo ña chika ra'ya vitin ja'a ndi ti ñivi ii kuu ndi?, kuumi ndo. ¿Va yuvi takan kuu yi! ¹³ Ti nda'a ra'ya chi'in ndatu Ndioo ja'a Jesuu. Ti ñivio cha'nu chiyo taji'na, ra nani Abraham, ta Isaac, ta Jacob, ndrakan kuu ndra jaka'nu Ndioo taji'na ora chiyo ndra. Juuni Ndioo ikan kuu ra ña jaka'nu ra Se'ra Jesuu, ra kuu musu ra. Va ndyo'o tiin ndo Jesuu ma i'ya ta chandaka ndo ra nuu Pilatu. Ta ora kuumi Pilatu jaña ra ra ta tüvi ni cha'a ndo ña na ja'a ra yi, ¹⁴ vaji ma Cristu kuu ra iin ra ii ta ndaa. Va ndyo'o java chikan ndo ña na jaña ra iin ra cha'ni ñivi. ¹⁵ Ta takan cha'ni ndo ma ra cha'a kivi koo yo chi'in Ndioo. Va Ndioo janataku ndiko ra ra. Ta cha'a' ña'a kuu yi ña ndyu'u kuu testigu, yakan va cha'a ndi kuenda nuu ndo.

¹⁶ Vati yakan va ma ra kukue'e i'ya ndisaa ndo nakoto ndo ra, ta vitin nde'e ndo ra ña cha nda'a ra. Ta yuvi ndyu'u ja'a yi, vati ma ndatu Jesuu kuu yi ña ja'a yi takan cha'a' ña chinuni ndi ma ña ka'an ra. Ta ndicha kuui ti chinuni ndi ña iyo ndatu Jesuu, ti juu yi janda'a ndisaa ma kue'e ña ndo'o ma ra kukue'e ikan. Ta yakan kuu ma ña nde'e ndisaa ndo vitin.

¹⁷ Yakan va ndyo'o xaa, cha chitoi ti maa ndo chi'in ndra kuxini nuu ndo cha'ni ndo Jesuu ma i'ya. Va ja'a ndo yi ti töve chito ndo ña ra ja'a tiñu Ndioo kuu ra. ¹⁸ Takan kuu va te'en jachinu Ndioo ma ña ka'an ndisaa ma ndra ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na: ti ma ra kuu Cristu ni

nde'e ra tundo'o, ta ni kuvi ra, kāti ndra.
¹⁹ Yakan va na ndakoo ndo iti' kini kuà'an
 ndo, ta chikoni'i ndo iti' kuà'an Ndioo, ikan
 na janaa ra ma kuati ndo. Ta takan kùu
 ku'va Ndioo iin tiempu vii ña koo ndo.
²⁰ Vati ni keta ora ña ni tachi ndiko Ndioo
 ma Jesucristu nuu ñivi ñuñivi, ti rakan
 kùu ra kächin ra ña na kuu ra Cristu,
 ora takà'an koo ñivi ñuñivi i'ya. ²¹ Yakan
 va vitin iyo yi ña kindoo ndio Jesucristu
 andivi, nda kati keta ora ña jàndova'a ji'na
 Ndioo ndisaa nakuyi. Tajan ni kichi ndiko
 Jesucristu ma takua kà'an Ndioo chi'in ma
 ndra ii ña kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ndra
 chīyo taji'na, ña ni kuu yi. ²² Ti ma Moisés
 te'en kà'an ra chi'in ma ndra kùu ñivio
 chīyo taji'na: "Ni jaketa ma Ndioo iin ra
 ñivio ña ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo
 indukuni takua kà'in chi'in tu'un yu'u ra
 nuu ndo ndia. ¡Yakan va na jachi'in ndo
 ndisaa ma ña ni ka'an ra! ²³ Ta ndisaa ma
 ndian tüvi ni jachi'in ma ña kà'an ra, tüva
 ni kuu na ñivi Ndioo." Takan kati Moisés
 taji'na.

²⁴ Ta te'en nàka'an ndiko Petu':

—Ta ndisaa ma ndra kà'an chi'in tu'un
 yu'u Ndioo, nda tiempu chiyo Samuel ta
 iti' nuu, juuni kà'an ndra kuenda ma kivi
 vitin. ²⁵ Ma ndra kà'an chi'in tu'un Ndioo
 kà'an ndra ña ni ku'va Ndioo ma ña va'a
 nuu ma ñivi ra. Ta ndyo'o kùu ndian ni ni'
 ndo yi. Ta juuni ni ni' ndo ma tu'un ña
 jàndo'iin ra chi'in ma ñivio chiyo taji'na.
 Ti Ndioo te'en kà'an ra yi chi'in Abraham
 taji'na: "Ndisaa ñivi iyo ñuñivi ni ja'ii na
 cha'a' ma ra kùu ñiviun ña ni koo tiá iti'
 nuu." Takan kati Ndioo. ²⁶ Ti ora jánataku
 Ndioo ma ra Se'e ra, ji'na tächi ra ra nuu
 ndyo'o ndian ñivi judüi ña na ja'ii ra ndo,
 ikan na ndakoo ta'ii'iin ndo ma iti' kini
 kuà'an ndo ta na tandikun ndo ku'un ndo
 ma iti' ra. —Takan kà'an Petu'.

4

*Tiin ndra sutu veñu'u ka'nu Petu' chi'in
 Xuva, ta tisokuati ndra ndra*

¹ Petu' chi'in Xuva juuni kà'anga ndra
 nuu ma ñivi, ora chaa ma ndra sutu
 cha'nu chi'in ma ra chà'nda tiñu nuu jan-
 daru veñu'u, chi'in ndracha'nu saduceu ña
² ya'a kùxaan ndra, ti jàna'a Petu' chi'in
 Xuva nuu ñivi ña nàtaku ndiko Jesuu tañu
 ñivi ndii. Ta ña'a jàna'a yi ti ndicha ña
 nàtaku ndiko ma ñivi ndia. ³ Ta cha'a'
 yakan tiin ndra ndra. Ta tava cha ini kùu
 yi, yakan va, ti'i ndra ndra vekaa. Ta nda
 inga kivi ora kundichin tava ndra ndra.
⁴ Va kua'a' ñivi taso'o na tu'un kàtitu'un
 Petu' chi'in Xuva. Ta ora ikani kicha'a na
 chinuni na tu'un Jesuu nda kati ki'vi iin

u'un müi ndra'ii, iti' kuà'an Jesuu. Ta siin
 kùu ma ñivi ña'a' ndia.

⁵ Ta ora tuvi inga kivi, tajan kùti'vi
 ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judüi
 ñuu Jerusalén, ta juuni kùti'vi ndracha'nu
 chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo. ⁶ Ta
 juuni ikan ndaa sutu Anás. Ta rakan ti,
 iin sutu kuxini kùu ra, chi'in Caifás, Xuva,
 Jandu, ta tandi'i ndra kùu ñivi sutu cha'nu
 ikan. ⁷ Tajan tächi ndra tiñu nuu ma
 jandaru veñu'u ña na kutava ndra Petu'
 chi'in Xuva vekaa. Tajan chātava ndra
 ndra ta kùtaa ndra ndra ma'ñu ma ndra
 cha'nu ikan. Ta ikan jan te'en kicha'a
 chikatu'un ndra nuu Petu' chi'in Xuva:

—Ndyo'o xaa, ¿yo tava tiñu nuu ndo a yo
 sivi nàka'an ndo ña jà'a ndo takan? —kati
 ndra.

⁸ Va taku ma Petu', ti iyo ma Tati Í Ndioo
 chi'in ra, ta te'en kicha'a kà'an ra chi'in
 chinituni ra jà'a yi:

—Tandi'i ndyo'o ndracha'nu chi'in ndra
 chà'nda tiñu ma ñuu. ⁹ ¿A ndyo'o,
 chikatu'un ndo nuu ndi naja kua kùu yi ña
 ndöva'a ma ra kükue'e i'ya? ¹⁰ Va'ani. Na
 katitu'un ndi nuu ndo, ikan na koto ndyo'o,
 ta tandi'i ñivi ñuu Israel, ti ra kükue'e i'ya,
 ra ndè'e ndisaa yo vitin, cha ndà'a ra jà'a
 juuni ma ndatu Jesucristu, ra kichi ñuu
 Nazaret, ra tákaa ndo nuu kruu kùu ra.
 Va Ndioo jánataku ndiko ra ra. ¹¹ Yakan
 va Jesuu kùu ma yuu ña jächiyo ndyo'o
 ndra kùu labañi ña jàva'a ve'e. Ta vitin
 juuni yuu ikan kùu yi ña ndàkoo ka'nuga
 yi kua tandi'i yuu ña jà'a ndo ve'e vitin.

¹² Yakan va ni'iin inga ñivi, kùu jàkakú
 na yo, ti töve nī cha'a' Ndioo ndatu ra nuu
 ni'iin ñivi ñuñivi, ti nuu Jesucristuni, cha'a'
 ra yi, ikan na jakakú ra yo. —Takan kati
 Petu' chi'in ndra.

¹³ Yakan va ndè'e ma ndracha'nu ka'iin
 ikan ña tüvi yu'vi Petu' chi'in Xuva ora
 kà'an ndra. Tajan ma ora ikani, numini
 nākuni ndra ña ndra tüvi ni cha'an jakuela
 kùu ndra, ti ndra nda'vini kùu ndra. Ta
 ndava kuà'an tati ndra ora chini ndra ma
 tu'un kà'an ndra. Ta juuni nākuni ndra,
 ti ndra jākua'a chi'in Jesuu kùu ndra ndia.
¹⁴ Yakan va ndè'e ma ndra kuxini ti, ndicha
 ña ndà'a ma ra kükue'e. Ta ndaa ra chi'in
 ndra ndia, yakan va, na kùu tisokuati
 ndra ma Petu' chi'in Xuva. ¹⁵ Ta ikan jan,
 ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo, te'en
 nàka'an ndra nuu ndra:

—¡Na kee ndo ma nuke'e nundani!
 —kati ndra.

Ta ikan jan, kēe ndio ndra ma nuke'e
 nundani.

¹⁶ Tajan te'en kicha'a nàtu'un ta'an ma
 ndra kuxini:

—¿Ta vitin, nayi iyo yi ña ja'a yo chi'in
 ndra'ya? Ti ndisaa ma ñivi ñuu Jerusalén

cha chito na, ti janda'a ndra ma ra kùkue'e. Ta kùu ka'an yo nì'iin nakuyi chata ma ña va'a jà'a ndra. ¹⁷ Yakan va na ka'an xaan yo nuu ndra, ikan na kà'an ga ndra tiá tu'un Jesuu nuu ma ñivi, koto koto tiá ñivi ma tu'un Jesuu, ta ki'vi na iti' kuà'an Jesuu ndia. —Takan kàti ndra ña nàtu'un ta'an ndra.

¹⁸ Ta takan kùu tajan chāki'in ndra Petu' ch'i'in Xuva inga cha'a', tajan te'en kicha'a kà'an ma ndra kuxini ch'i'in ndra:

—|Tuva kùuni ndi ña jana'aga ndo, nì'iin ga tu'un kà'an cha'a' Jesuu nuu nì'iin ñivi ma tiá iti' nuu! —Takan kàti ma ndra kuxini ch'i'in ndra.

¹⁹ Va Petu' ch'i'in Xuva, te'en nāka'an ndra ch'i'in ndra:

—¿Naja kua chānini ndo, a tiá va'a kuenda Ndioo tu jà'a ndi tiñu kà'an ndo a tiñu kà'an Ndioo?, kùuni ndo. ²⁰ Va taku ndyu'u, ti kùu ndakoo ndi ña kàtitu'un ndi nuu ma ñivi ndisaa ma ña nde'e ndi ta chīni ndi cha'a' Racha'nu Jesuu —kàti ndra.

²¹ Yakan va ma ndra chà'nda tiñu veñu'u jāyu'vi ndiko ndra ndra, va jāña ndiko ndra ndra. Ti tūvi nī nī'i ndra naja kua jande'e ndra tundo'o ndra, ti ndisaa ma ñivi jàka'nu na Ndioo cha'a' ma ña va'a ña jà'a ndra. ²² Ta ma ra ndā'a jà'a ma ndatu Jesuu, cha ya'a nduu ra uvi xiko kuiya ra.

Ñivi chīnuni chikan na ñamani nuu Ndioo

²³ Takan kùu ta ora jāña ndra ma Petu' ch'i'in Xuva, ta kichaa ndra nuu ka'iin inga ma ndian chīnuni. Ta kicha'a ndra kàtitu'un ndra nuu na ndisaa tu'un ña kà'an ma ndra sutu cha'nu ch'i'in ndracha'nu ndia. ²⁴ Ta ora chīni na ma tu'un kàtitu'un ndra, tajan iin nuuni te'en kicha'a ndio na kà'an na ch'i'in Ndioo:

—Yo'o, Ndioo chito'o yo, ña jà'a ña tūvi ma andivi ta ñuñivi ta tañu'u ta ndisaa ña iyo nuu yi ndia. ²⁵ Juuni maun, kà'an nuu ma Tati Ílun ña na ka'an yi nuu ma ra kùu ñivio, racha'nu David, ra kùu musun tajī'na ch'i'in tu'un i'ya:

¡Na tūvi va'a jà'a ma ñivi ña xaani na nde'e na Ndioo,
ta juuni tūvi va'a jà'a na, ña chānini na iin tiñu ña tōve va'a!

²⁶ Va ma ndra kùu rey ch'i'in inga ndra chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi, kūti'vi ta'an ndra ña kùuni ndra kanita'an ndra ch'i'in Racha'nu Ndioo, ta ch'i'in ra kùu Cristu, ra kāchiun.

Takan kà'an ma tutun, yo'o Racha'nu.

²⁷ Ta ndicha ña takan kùu ma kua kà'an yi, yo'o Racha'nu. Vati kūti'vi ta'an ma Rey Herode ch'i'in Ponciu Pilatu ñuu i'ya, ch'i'in ñivi judiu ta ñivi yūvi judiu, ña kùuni ndra

ka'ni ndra se'un Jesuu, ta rakan ti iin ra íi, ra kāchiun ña na kùu ra Cristu, kùu ra. ²⁸ Yakan va takan jāchinu ndra ma tiñu ña kāchiun ña ni ja'a ndra niku, yo'o Racha'nu Ndioo, ti maun, cha chito va'un, ti takan ni kuu yi, ora takā'an ja'a ndra yi. ²⁹ Ta vitin, yo'o Racha'nu Ndioo chito'o yo, jna ki'in kuendaun ma tu'un xaan ña kà'an ndra sutu cha'nu chata ndi! ¡Ta na ku'vaun, ma tundeeniun nuu ndyu'un ndian kùu musun, ikan na yū'vi ndi ora kàtitu'un ndi ma tu'un! ³⁰ Ta na nda'a ma ndian ku'vi jà'a ma ndatun, ikan na kuu nde'e ma ñivi kua'a' tiñu ka'nu ta seña ja'un ch'i'in sivi ma se'un Jesuu, ra ya'a ga íi. —Takan kà'an ndra ch'i'in Ndioo.

³¹ Tajan ora chīnu ña kà'an ndra ch'i'in Ndioo, tajan kicha'a tãan ma nuu ka'iin ti'vi ndra. Ta juuni ma ora ikan, nī'i na ndatu, jà'a ma Tati Í Ndioo. Ta ikan jan, kēe ndio ma ña ndasii na, ta na tūva yu'vi ndio na, ña kàtitu'un na tu'un Ndioo nuu ñivi.

Ndisaa kuii ndatiñu ñà'a ma ndian chīnuni, juuni ñà'a tandi'i na kuu yi ndia

³² Takan kùu ta ndisaa ma ndian chīnuni inuuni chānini na, vaji ya'a kua'a' na. Ta juuni kàti na ti ma ndatiñu ñà'a na juuni ñà'a ndisaa na kùu yi ndia. Tūvi kàti na ña ñà'a ma'iin na kùu yi. ³³ Ch'i'in ndatu ka'nu Ndioo, jāna'a ma ndra tatun Jesuu, nuu ma ñivi ña ndicha kuii ña nàtaku ndiko Racha'nu Jesuu. Ta juuni chà'a Ndioo ma ñamani ra nuu ndisaa na. ³⁴ Yakan va nì'iin ma ndian chàkunuu ch'i'in ndra, tūvi kùmani nì'iin nakuyi nuu na. Ti ndian iyo ñu'u' a ve'e, xiko na yi, ta takan nì'i na xu'un', ³⁵ tajan chà'a ndio na yi nuu ma ndra kùu tatun Jesuu, na nata'vi ndra yi nuu ma ndian chīniñu'u yi. ³⁶ Takan kùu tajan ña'a kùu yi takua jà'a iin ra nàni Kusé, ra kùu ñivi Leví, ra kīchi ñuu nàni Chīpre. Ra'ya, jākunani ma ndra tatun Jesuu ra, Bernabé, ti ma sivi ikan kùuni yi kà'an yi: Ra ya'a jādomani inga ñivi. ³⁷ Tajan ra'ya kùu ra ña iyo iin ñu'u' ra, ta xiko ra yi, ta chā'a ra ma xu'un' nuu ma ndra kùu tatun Jesuu.

5

Ra nàni Ananía ch'i'in ñasi'i ra, kà'an vi tu'un vata

¹ Iyo iin ra nàni Ananía ch'i'in ñasi'i ra Safira. Ta vikan, ti ni nduvi vi xiko vi iin ñu'u' vi, ta nī'i vi xu'un'. ² Ta ma ra'ya, ti ndāki'in xe'e ra java ma xu'un' xiko ra ñu'u' ra ch'i'in ma ñasi'i ra, vati nda maa ña chito va'a ña ma ña jà'a ra ndia. Ta inga java yi, chāndaka ra yi nuu ndra tatun Jesuu, ta kàti ra ti ña'a kùu tandi'i ma xu'un' nī'i ra.

³ Ta nāka'an Petu' chi'in ra:

—Yo'o Ananía, ¿ta naja chā'un ña kī'vi ma kui'na tichi animaun? Ta vitin ti cha kī'viun iti' kini, ta kùuniun tavaun iin tu'un vata nuu Tati Íí Ndioo, vati tündixe'un java ma xu'un' kuendaun cha'a' ma ñu'u' xikoun. ⁴ Ndicha ti ñu'u' maun kùu yi, ta ndicha kuui ti kùu xikoun yi ta ni'un xu'un' cha'a' yi, tuva kùuniun. ¿Va naja chāniniun ka'un tu'un vata ora nī'un ma xu'un' cha'a' yi, tuva yöve takan kùu yi? Yakan va ma tu'un vata ña já ká'un, tüvi nī ka'un yi nuu ndyu'uni, vati juuni ká'un yi nuu Ndioo ndia. —Takan káti Petu' chi'in ra.

⁵ Tajan ora chíni Ananía ma tu'un ká'an Petu' nuu ra, tajan ma ora ikani ndüva ra ta chí'i ra. Ta ma ñivi ka'iin ikan, ora chíto na ña chí'i ra, ta kicha'a na yù'vi ndio na. ⁶ Tajan ma ora ikani kichaa iin ndra yoko tìsukun ndra ja'ma ma ñunda'yua ra. Ta ku'à'an yi chí'in ndra nuu ni kuchi yi.

⁷ Ta tichi iin uni ora, tajan chāa ma ñasi'i Ananía, ta kī'vian ma nuu ka'iin ndra. Va tüvi chítoan ña cha chí'i ma iian. ⁸ Tajan te'en kicha'a chikatu'un Petu' nuan:

—Kùuní ña na ka'un ma tu'un ndaa nui. ¿A ndicha ña ma xu'un' i'ya kùu ndisaa ma xu'un' nī'i ndo cha'a' ma ñu'u' xiko ndo? —kàti ra.

Ta te'en nāka'an ña:

—¡Juu! Ndicha kuui ña takan xiko ndi yi.

⁹ Tajan te'en nāka'an ndiko Petu' nuan:

—¿A kuu janda'viña'a ndo ma Tati Íí Ndioo, kùuni ndo ña ká'an ndo takan? ¡Na kùu yi! Ti chíña cha vāchi ma ndra chākuchi ma iun. ¡Ta nda maun, ni kùkuchi ndra vitin ndia! —kàti ra chí'an.

¹⁰ Ta ora nāka'an ra te'en, ta juuni ma ora ikani ndüva ma Safira yatin nuu ndaa ra, ta chí'an ndia. Ta ora kī'vi ndiko ma ndra yoko ma tichi ve'e ikan, ta ndē'e ndra ña cha chí'an. Tajan ndāki'in ndio ndra ma ñunda'yuan ta kuàndaka ndra yi ña na kuchi yi iti' xiin ma iian. ¹¹ Ta ora chíto ndisaa ma ñivi veñu'u ña te'en kùu, tajan ndisaa na yù'vi na.

Jànda'a ma ndra tatun Jesuu kua'a' ndian ku'vi chí'in ndatu Ndioo

¹² Takan kùu ta Ndioo jàna'a ra kua'a' ndatu ta seña nuu ma ñivi, já'a ma ndra tatun Jesuu. Ta ndisaa ma ndian chíniun, inuuni chānini na ta kùti'vi na tichi kora veñu'u ka'nu nuu iyo corredor nāni Salomón. ¹³ Ta ndisaa inga ñivi ñuu, töve kánani na ña tita'an na chí'in na ma nuu ka'iin tí'vi na, vaji ya'a ga tíñu'u na na. ¹⁴ Va endee kī'vi tíá kua'a' ñivi iti' ku'à'an Jesuu, ñivi ña'a ta ra'ii ndia, vati chíniun na tu'un ra. ¹⁵ Takan kùu tajan távani'i ma ñivi ma ndian ku'vi ma yu'u kai kùtu chí'in

chito na ta yuvi na. Ikan ora ni ya'a Petu', vaji tu vatini ra, na ya'a chata na, ikan na nda'a na, kùuni na. ¹⁶ Ta juuni, kichakoyo ñivi iyo ñuu yatin xiin ñuu Jerusalén, kùtu ndiso na ndian ku'vi chàa na. Ta juuni kichakoyo na chí'in ndian ndiso tati xaan ndia. Ta ndisaa na ndā'a na ma ora ikan.

Ndra tatun Jesuu, ndē'e ndra tundo'o, já'a inga ñivi

¹⁷ Tajan kùti'vi ta'an tuku ma ra sutu chà'nda tíñu chí'in sutu meru ra ta ndra saduceu, ña nātu'un ta'an ndra, ti ya'a tixin ndra ndē'e ndra ña já'a ma ndra tatun Jesuu. ¹⁸ Tajan ma ora ikan tachi ndra ma jandaru, ta tíin ndra ma ndra tatun Jesuu, ta tí'i ndra ndra vekaa. ¹⁹ Va ora chanikuaa ora ka'iin ndra tichi vekaa, chāa iin tati va'a ña já'a tíñu nuu Ndioo. Ta nūna yi ma yuve'e nuu ka'iin ndra, ta táva yi ndra. Tajan te'en nāka'an yi chí'in ndra:

²⁰ —¡Kua'an ndo tichi kora veñu'u ka'nu! ¡Ta na katitu'un ndo nuu ñivi ka'iin ikan naja kua kuu kakú na, ikan na nī'i na ña na koo va'a na chí'in Ndioo! —kàti yi chí'in ndra.

²¹ Ta ora ká'an yi te'en nuu ndra, ta inga kivi ora tuvi tajan kēe ndio ndra ku'à'an ndra tichi kora veñu'u ka'nu. Ta ikan kicha'a ndra jàna'a ndra nuu ma ñivi.

Tajan juuni ma ora ikan, kùti'vi ndiko ma sutu chà'nda tíñu chí'in inga ndracha'nu iyo ñuu Israel ña já'a ndra iin junta ka'nu cha'a' ma ndra tatun Jesuu ña ka'iin tichi ma vekaa. Tajan tachi ndra ma ndra jandaru ma vekaa ña na kuki'in ndra ndra. ²² Ta ora chāa ma ndra jandaru ma vekaa, ta nānduku ndra ndra. Ta töva nī nata'an ndra ndra. Ta yakan va chíkoni'i ndiko ndra nuu ka'iin ma ndracha'nu já'a junta. ²³ Ta te'en nāka'an ndra chí'in ndra:

—Ora chāa ndi ma vekaa, ta ndē'e ndi ma yuve'e ña ndási va'a yi. Ta juuni ndē'e ndi ña ka'iin ma ndra kùmi ma yuvekaa. Va ora nūna ndi ta kī'vi ndi tichi yi, ta ndē'e ndi ña töva ma ndra ka'iin tichi yi. —Takan kàti ma ndra jandaru chí'in ma ndracha'nu ikan.

²⁴ Takan kùu ta ora chíni ma ndra sutu cha'nu kuxini chí'in ra capitán jandaru ma veñu'u ña ká'an ndra, tajan te'en kicha'a ndra nākanini ndra:

—¿Nayi ni kuu tíá iti' nuu cha'a' ña kùu takan? —kùuni ndra.

²⁵ Ta ora juuni ká'anga ndra te'en, ta juuni ma ora ikani chāa iin ra nuu ka'iin ndra ta te'en kàti ra chí'in ndra:

—Ma ndra, tí'i ndo tichi vekaa, ndakan ka'iin ndra tichi kora veñu'u ka'nu jàna'a ndra nuu kua'a' ñivi —kàti ra.

²⁶ Yakan va, kuà'an ma ra capitán chi'in jandaru ra, kuàtiin ndiko ndra ma ndra tatun Jesuu. Va tüva nī jati'ini ndra chi'in ndra, ti ndasii ndra ña jätindikun ma ñivi ndra chi'in yuu. ²⁷ Tajan ora chāa ndiko ma ndra jandaru ma nuu kuu junta jà'a ma ndracha'nu, tajan chāndaka ndra ndra nuu ka'iin ma ndracha'nu chà'nda tiñu. Ta te'en kīcha'a chikatu'un ma sutu chà'nda tiñu nuu ma ndra tatun Jesuu:

²⁸ —¿Ta naja tüvi jà'a ndo ma ña kätitu'un ndi nuu ndo? ¿A tüvi chàku'uni ndo ora kà'an xaan ndi ña na tüva iyo yi ña ja'a ndo ña jàna'a ndo tu'un Jesuu nuu ma ñivi? Va ndyo'o ti tüvi nī jachi'in ndo ma ña kà'an ndi nuu ndo. Ta vitin tandi'i ñivi ñuu Jerusalén i'ya, cha chito na ndisaa ma ña jàna'a ndo. Ta juuni kà'an ndo ña maa ndi kuu ma ndra chā'ni Jesuu. —Takan kàti ma ndra sutu cha'nu nuu ndra.

²⁹ Tajan nāka'an Petu' chi'in inga ma ndra tatun Jesuu te'en nuu ma ndra sutu cha'nu:

—Iyo ga yi ña jà'a ndi ma tiñu kà'an Ndioo, kua ma tiñu kà'an ndyo'o ndian kuu ñivini. ³⁰ Vati Ndioo, ra kùmi ñivio ndian chíyo taji'na, juuni rakan kuu ra ña jánataku ndiko ra Jesuu. Ta Jesuu ikan kuu ra ña chā'ni ndo nuu kruu ndia. ³¹ Ta vitin Ndioo káni'i ra ra ta jakunandi ra ra chíyo kua'a ra nuu iyo ndatu ra. Ta juuni Ndioo ikan, kuu ra ña chā'a ra ndatu ra nuu Jesuu ña na jakakú ra yo, ta kà'nda ra tiñu nuu yo ndia, ikan na ndikoni'i yo iti' Ndioo, ta ndakuu yo ndian cha jānaa Ndioo kuati. ³² Ta cha'a' ña'a ndyu'u chito ndi ti ña ndicha kuu yi. Ta nda ma Tati Í Ndioo, chā'a yi kuenda naja kua kuu yi ndia, vati induku iyo yi chi'in ndi, ti chà'a Ndioo yi ña na koo yi chi'in ndisaa ndian jäch'i'in ña kà'an ra. —Takan kàti Petu' chi'in ma ndra sutu cha'nu.

³³ Ta ora chíni ma ndracha'nu ka'iin ti'vi, ma tu'un kà'an ma ndra tatun Jesuu, tajan nduva'a kuu káyuni ndra, ta kúuni ndra ka'ni ndra ndra. ³⁴ Va tañu ma ndracha'nu ikan ndaa iin ra fariseu, ra nāni Gamaliel. Ta rakan ti kuu ra iin matru jākua'a tutu Ndioo. Ta tiñu'u ma ñivi ra ti matru va'a kuu ra. Ta ma ora ikani, ndēta ra ta kīcha'a ra kà'an ra nuu ma ndra jandaru, ña na tava ndra ma ndra tatun Jesuu iti' nuke'e nundani ma ora ikan, vati kúuni ra natu'un xe'e ra chi'in ma meru ra. ³⁵ Tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra nuu tandi'i ma ndracha'nu ka'iin ikan:

—Ndyo'o ndracha'nu ñuu Israel, ina ja'a ndo kuenda nuu ndo cha'a' ña ni ja'a ndo chi'in ndra'ya! ³⁶ ¡Na kuku'uni ndo ti taji'na chíyo iin ra chūnani Teudas! Ta rakan ti chānini ra ti iin ra ka'nu ndicha

kuii kuu ra. Tajan nī'i ra iin kumi cientu ndra'ii ña chàkunuu ndra chi'in ra. Va kēta iin kivi ña chā'ni inga ñivi ma Teudas. Ta ma ndian chàkunuu chata ra, chínu ndra kuà'an ndra. Ta ikan ndi'i ndisaa ma tiñu jà'a ra vati tüvi nda kuenda ma ña jà'a ra. ³⁷ Ta iti' nuuga chíyo inga ra chūnani Juda, ra ñuu Galilea. Ta ma tiempu ikan kuu ma kivi nākuiso na sivi ñivi. Ta rakan ti juuni nī'i ra kua'a' ñivi ña kàkunuu chi'in ra. Va indukuni tā'an ra vati juuni chā'ni ma ñivi ra. Ta juuni chínu ma ndian chàkunuu chi'in ra kuà'an na ndia. ³⁸ Yakan va yu'u, kúuni katitu'in iin ma ña ndaa nuu ndo. ¡Na jaña ndo ña kánita'an ndo chi'in ma ndra tatun Jesuu i'ya! Ti tu tu'un ñivini kuu ma ña kätitu'un ndra, kuu ya'a yi numini. ³⁹ Va tu tiñu Ndioo kuu ma ña jà'a ndra, na kuu jakutaxin ndo ndra. ¡Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ta koto kánita'an ndo chi'in Ndioo! —Takan kàti racha'nu Gamaliel chi'in ma ndra jà'a junta.

⁴⁰ Ta ikan jan, jäch'i'in ndio ndra ma ña kà'an ra. Yakan va chāki'in ndiko ndra ma ndra tatun Jesuu, ta káni ma ndra jandaru ndra chi'in yo'o. Tajan te'en nāka'an ma ndracha'nu nuu ndra:

—¡Na jaña ndo ña kätitu'un ndo tu'un Jesuu nuu ñivi! —kàti ndra.

Tajan ma ora ikani jaña ndra ma ndra tatun Jesuu na ku'un ndra. ⁴¹ Takan kuu ta ora kēe ndio ndra kuà'an ndra, tajan nduva'a kuu chísi ndio ndra, ti Ndioo chā'a ña na nde'e ndra tundo'o cha'a' ma tu'un Jesuu ña kätitu'un ndra. ⁴² Ta ndisaa kivi kätitu'un ndra, ta jàna'a ndra tu'un va'a Jesuu, ra kuu Cristu, nda nikuuni ve'e ñivi a veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.

6

Kächin ñivi chìnuni ucha ta'an ndra tindee tatun Jesuu

¹ Takan kuu yakan va ma tiempu ikan, tiá ndókua'a' ma ñivi chìnuni tu'un Jesuu. Ta tañu na, juuni iyo ndian kà'an tu'un griegu, ta juuni iyo ndian kà'an tu'un hebreu. Ta kīcha'a ma ñivi ña'a, ndian kà'an tu'un griegu kánita'an yu'u vi chi'in ma ñivi kà'an hebreu, ti kàti vi ti ñivi ña'a griegu ña ndōo nda'vi, töve nī'i induku vi ma ndatiñu ña chíniñu'u vi kua inga vi ña kíndoo nda'vi. Vati ma ndian chìnuni jächaa na ña kachi vi nani kivi. ² Yakan va ndi uchi uvi ma ndra tatun Jesuu, jākuti'vi ta'an ndra chi'in ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Jesuu, tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in na:

—Töve va'a ña jaña ndi ña kätitu'un ndi tu'un Ndioo, kua ña jacha ndi ña kachi ñivi ti na kúyati ndi ja'a ndi nduvi tiñu.

³ Yakan va ndyo'o yani, iva'aga ña ku'un ndo kachin ndo ucha ta'an ma ndra iñu'u ña iyo tañu ndo! Va nanduku ndo ma ndra iyo chinituni, ta iyo Tati Íí Ndioo chi'in ndia. Ta nuu ndrakan iyo yi ña ku'va yo ma tiñu i'ya, ikan na jacha ndra ña kachi ma ñivi ña'a nda'vi. ⁴ Yakan va ndyu'u, endeeni kà'an ndi chi'in Ndioo, ta juuni endeeni kàtitu'un ndi ma tu'un Jesuu chi'in inga ñivi ndia.

⁵ Yakan va iin tu'un ndoo ndisaa na. Ta kàchin na iin ra nàni Esteban. Ta rakan ti iin ra ya'a ga chinuni ma tu'un Jesuu ta jàchi'in va'a ra ña kà'an ma Tati Íí Ndioo. Takan kuu ta juuni kàchin ndra ra nàni Lipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas chi'in iin ra nàni Kula ndia. Ta rakan ti iin ra judíu ña kichi ñuu Antioquía kuu ra. Vati yuvi ra judíu kuu ra niku. ⁶ Ta ora cha kàchin ndra ndra, tajan chájana'a ndra ndra nuu ka'in ma ndra tatun Jesuu. Ta ikan ndra tatun Jesuu jündii ndra nda'a' ndra xini ndra, ta kicha'a kà'an ndra chi'in Ndioo kuenda ndra cha'a' ma tiñu ni ki'vi ndra.

⁷ Yakan va kuàndokua'aga ma ndian chinuni ñuu Jerusalén ja'a ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ma ndra tatun Jesuu. Ta juuni iyo iin ndra sutu veñu'u judíu ña cha kicha'a jàchi'in ndra tu'un Jesuu ndia.

Tiin ndra Esteban, ta kuàndaka ndra ndra nuu ma ndracha'nu judíu

⁸ Va tava iyo ñamani, ta ndatu Ndioo chi'in Esteban, yakan va chi'in ma ndatu ikan, jàna'a ra kua'a' seña ta tiñu ka'nu nuu ñivi ñuu ikan. ⁹ Va chaa iin kivi ña chikuta'an ndra judíu chi'in Esteban. Ta ndrakan ti ndra kichi iti' veñu'u ndian judíu ña nàni: Veñu'u Ñivi Cha Kákú Nuú Tundo'o. Ta tañu ndra iyo ndra kichi ñu'u' Cirene, ta ñu'u' Alejandría. Juuni iyo ndra kichi ñu'u' Cilicia ta ñu'u' Asia. Ta ikan jan kicha'a ndra kànita'an yu'u ndra chi'in Esteban. ¹⁰ Va ni'iin ma tu'un kà'an ndra, tüvi ni tandaa yi ma tu'un kà'an ra. Ti ma tu'un ikan chi'in chinituni ma Tati Íí Ndioo kà'an ra yi. ¹¹ Yakan va ma ndrakan, tia'vi ndra inga ndra ña na tisokuati ndra Esteban. Tajan ndrakan te'en nàka'an ndio ndra chata ra:

—Ra'ya kuu ra ña chíni ndi ña endee kà'an ti'ini chata Moisés ta chata Racha'nu Ndioo ndia —kàti ndra.

¹² Takan kuu yakan va, te'en ja'a ndra ña jakayuni ndra ma ñivi ñuu ikan, chi'in ndracha'nu, ta ndra matru jakua'a tutu Ndioo ndia. Tajan tiin ndio ndra Esteban, ta chándaka ndra ra nuu kùti'vi sutu cha'nu chi'in ndracha'nu judíu. ¹³ Ta juuni nanduku ndra ma ndra tisokuati

ndra chata chi'in tu'un vata. Tajan te'en nàka'an ndio ndra chata ra:

—Ra'ya kuu iin ra endee kuuini jaña ra ña kà'an ti'ini chata veñu'u ka'nu yo ta chata tu'un Ndioo taa Moisés taji'na ndia. ¹⁴ Ta juuni chíni ndi ña kà'an ra ti Jesuu, ra ñuu Nazaret, ni janduva ra veñu'u ka'nu i'ya, ta ni sama ra ndisaa ma costumbre ña kà'an ma racha'nu Moisés, ña iyo yi ña ja'a yo. —Takan kà'an ndra.

¹⁵ Yakan va ma ndra sutu cha'nu, ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, ora nde'e ndra nuu Esteban ña kaa yi takua kaa nuu iin tati va'a ja'a tiñu nuu Ndioo.

7

Tu'un kà'an Esteban nuu ma ra sutu cha'nu

¹ Yakan va te'en kicha'a ndio ma sutu cha'nu chikatu'un ra nuu Esteban:

—¿A ndicha ma tu'un kà'an ndra chataun? —kàti ra.

² Tajan Esteban te'en nàka'an ndio ra chi'in ra:

—Ndyo'o yani ta ndyo'o ndracha'nu, jna kuni va'a ndo ña ni ka'in! Ti Ndioo ka'nu keta ra nuu Abraham, ra kuu ñivio chíyo taji'na ora chíyo ra ñu'u' nàni Mesopotamia, ma ora takà'an ku'un ra koo ra ñuu Harán. ³ Ta ora keta Ndioo nuu ra ta te'en nàka'an ra chi'in ra: “Na ndakoun ñu'un ta ñiviun, ta na ku'un iti' ni jana'i nuun”, kàti Ndioo chi'in ra.

⁴ Yakan va kee ndio Abraham ñu'u' Caldea, ta kuà'an ndio ra kuàkoo ra ñuu Harán. Ta ora cha chí'i tatá ra, tajan Ndioo táchi ra Abraham na kichi ra koo ra ñu'u' nuu iyo ndo vitin. ⁵ Va ma kivi ikan tüvi ni cha'a Ndioo ni ita'vi ñu'u' nuu Abraham ni nuu kundaa, vaji iin chíyo cha'a ra. Va Ndioo chā'a ra tu'un nuu Abraham ña tiá iti' nuu ni ku'va ra ñu'u' i'ya nuu ra. Ta ora kuvi ra ni kindoo yi kuenda ma ñivi tata ra ña ni koo itaan a isaa. Yakan va ma tiempu ikan chā'a Ndioo tu'un nuu ra, vaji ni'iin se'e ra takà'an koo. ⁶ Tajan te'en nàka'an tuku Ndioo nuu ma Abraham: “Ma ndian kuu ñiviun ña ni koo tiá iti' nuu, ni koo na iin kumicientu kuiya iin ñuu nuu chika nuu yuvi ñu'u' na. Ta ikan juuni ni kuu na musu jàtiñu saani kuenda ma ñivi ñuu ikan ndia. Ta ndian iyo ñuu ikan, ni jande'e na tundo'o na.” Takan kà'an Ndioo nuu Abraham. ⁷ Takan kuu tajan te'en nàka'an tuku Ndioo nuu ra: “Yu'u ni jande'i tundo'o ma ndian ni jande'e tundo'o ma ñiviun. Ta ikan jan ma ñiviun ni kee ndiko na ma ikan, ta ni kichi ndiko na inga cha'a' ñu'u' i'ya. Ta i'ya juuni ni jaka'nu na yu'u.” Takan kàti Ndioo chi'in Abraham. ⁸ Tajan Ndioo jàndo'iin

ra tu'un chi'in Abraham, ta nāka'an tuku ra chi'in ra ña na ka'nda ra ñii nuu ika ma ndra se'e ra, ikan na jana'a yi ti ndicha ña ñivi Ndioo kuu yo. Yakan va ora keta una kivi ña kaku ma ra se'e ra Isaac, ta chā'nda ndio Abraham ñii nuu ika ra, tama kati Ndioo chi'in ra. Ta juuni takan jā'a Isaac chi'in ra se'e ra Jacob. Ta Jacob juuni takan jā'a ra chi'in ndi uchi uvi ndra se'e ra. Yakan va ndisaa ndrakan kuu ma ndra nunuu ña kuu ñivi ndisaa yo, ndian ñuu Israel niku.

⁹ 'Takan kuu ta juuni ma ndra se'e Jacob, ndra kuu ñivio ikan, kuu ndra ña xiko ndra ra yani ndra Kusé, ti tixin ndra ndé'e ndra ra. Yakan va xiko ndra ra nuu ma ñivi, ikan na kunda'a na ra ku'un na iti' ñu'u' Egiptu. ¹⁰ V Ndioo ra kumi Kusé, ¹⁰ jakakú ra ra nuu ndisaa tundo'o ña ndé'e ra. Ta juuni chā'a ra kua'a' chinituni ra nuu ra, ikan na ni'i ra ma ñamani ma rey faraón, ra chā'nda tiñu ñu'u' Egiptu. Yakan va chā'a ma ra faraón tiñu kuvienu nuu ra ña na ka'nda ra tiñu nuu tandi'i ñu'u' Egiptu ta nda ma ve'e ra ndia.

¹¹ 'Ta ikan keta iin kivi ña chiyo kua'a' tama ta tundo'o ndisaa ñu'u' Egiptu ta ñu'u' Canaán, ti töve ni'i ma ñivio, ndian chiyo taji'na, ma ña kachi na. ¹² Tajan ora chito Jacob ña iyo trigu ñu'u' Egiptu, tajan tachi ra ma ndra se'e ra, ndra kuu ñivio, ña na kujata ndra trigu iti' tikan. Ña'a kuu ma cha'a' nunuu ña chā'an ndra ñu'u' Egiptu. ¹³ Takan kuu ta ora chaa ndra cha'a' uvi, tajan nakoto ndio Kusé ndra, ña yani ra kuu ndra. Ta takan chito ma ra faraón yo kuu ñivi Kusé. ¹⁴ Ta ikan Kusé tachi ra tiñu chi'in ndra yani ra, ña na ku'un ndra kuka'an ndra chi'in tatá ndra, ra kindoo ñu'u' Canaán, ña na kichi ra ñu'u' Egiptu chi'in ma ndi uni xiko cha'un ta'an ma ndian kuu ñivi ra. Tajan ndisaa na kuà'an ndio na ñu'u' Egiptu nuu iyo Kusé. ¹⁵ Ta takan kuu ña Jacob chā'an ra chakoo ra ñu'u' Egiptu. Ta ikan chi'i ra. Ta juuni ikan chi'i kua'a' ndian kuu ñivio taji'na ndia. ¹⁶ Va keta iin kivi ña tavan'i ndiko ñivio ma iki Jacob chi'in iki se'e ra ñu'u' Egiptu. Ta chakuchi ndra yi iin nuu ña ña ña jata ma Abraham nuu ndra se'e Hamor ma ñu'u' Siquem taji'na.

¹⁷ 'Takan kuu ta ma ñivi ñuu Israel cha kuandakuu kua'aga na ma ñu'u' Egiptu nuu chiyo na tatiempu ma ora chani kuyatin tiempu ña ni jachinu Ndioo tu'un chā'a ra nuu Abraham, ña ni ku'va ra ñu'u' nuu ra ta nuu tandi'i ñivi ra. ¹⁸ Ta ma ora ikan keta inga rey, ra chā'nda tiñu ñu'u' Egiptu. Ta rakan ti tüvi nī nakoto ra Kusé, vati cha iyo kua'a' kuiya ña chi'i ra. ¹⁹ Ta rey ikan kuu ra ña janda'viña'a ra ñuu yo. Ta jände'e ra tundo'o ma ndian kuu

ñivio ndia. Ta jā'a ra ña na ndakoo na ma ndiakwati se'e na, ikan na kuvi na ta tüva ga kuinaa kua'a' na. ²⁰ Takan kuu ta juuni ma kuiya ikan kuu yi ña kaku Moisés. Ta rakan ti iin pa'a ña nduva'a kuii kuu Ndioo nde'e ra kuu ra. Ta kumi tatá ra chi'in ma'á ra ra tichi ve'e vi. Va ora chinu Moisés uni yoo ra, ²¹ tajan ndakoo ndio vi ra na kuvi ra. Va nāta'an iin ña se'e ma rey faraón ra, ta ndāki'an ra, ta jakua'nuan ra takua kuu iin ra se'e maa ña. ²² Ta ikan jakua'a ra tandi'i ña iyo chinituni ma ñivi egipciu ora kumi ma ña se'e ra faraón ra. Yakan va ndakoo ra iin ra ya'a iyo chinituni chi'in ma tu'un kà'an ra, ta chi'in tiñu jā'a ra ndia.

²³ 'Ta ora chani chinu ra uvi xiko kuiya, tajan kicha'a ra nakanini ra, ti kuumi ra kunde'e ndiko ra ndian Israel ndian kuu ñivi ra ma nuu iyo na. ²⁴ Ta ora chānde'e ra nuu iyo na, ta ikan ndé'e ra ña nduva'a kani iin ra ñuu Egiptu iin ra ñuu Israel, ra kuu ñivi ra. Ta ma ora ikani ki'vi ra tindee ra ma ra ñuu Israel. Ta takan chā'ni Moisés ma ra ñuu Egiptu cha'a' ma kuati ña jā'a ra. ²⁵ Jā'a Moisés takan, ti chānini ra ña ma ñivi maani ra ni ka'an na ña kuu ra iin ra jakakú ñivi ra iyo ñuu Egiptu chi'in ndatu Ndioo, kuumi ra. Takan chānini ra, va yöve takan kuu yi ti java siin chānini na. ²⁶ Tajan inga kivi Moisés nāta'an ra uvi ta'an ma ndra ñuu Israel ña kánita'an ndra. Ta ora ki'vi ra ña kuumi ra jakutaxin ra ndra, tajan te'en nāka'an ra nuu ndra: "Ndyo'o xaa, ta, ¿naja kánita'an ndo, ta juuni yani ndo kuu ndo?" Takan kati ra chi'in ndra. ²⁷ Tajan ma ra jati'ini chi'in meru ra, tindani'ni ra Moisés ta te'en nāka'an ra nuu ra: "¿Yo tachi ñun ña na jañata'un ta na ka'ndaun tiñu nuu ndi? ¿Ta yo jändaku ñun iin ra vesi, ra jändondaya kuati kuenda Ndioo? ²⁸ ¿A kuumiun ka'niun yu'u takua jā'un chi'in ma ra ñuu Egiptu iku?, kuumiun." Takan kati ra chi'in Moisés. ²⁹ Tajan ora chito Moisés ña kua'a' ñivi chito ña chā'ni ra iin ra ñuu Egiptu, tajan ma ora ikani chinu ra kuà'an ra inga ñu'u' ña nani Madián. Ta ñu'u' ikan ti, vaji yövi ñu'u' ra kuu yi, va ikan ni'i ra ñasi'i ra. Ta chakoo uvi ta'an se'e ra chi'an.

³⁰ 'Takan kuu ta ora yā'a uvi xiko kuiya ña iyo ra ma ikan, tajan chāa iin kivi ña kuà'an ra kuakakunuu ra iin tichi ku'u ña kändii yatini iin yuku nani Sinaí. Ta ikan ndé'e ra ña kuyu iñu ndu'va. Ta java ma iñu ikan ndé'e ra iin tati va'a jā'a tiñu nuu Ndioo. ³¹ Ta ora ndé'e Moisés yi, ndava kuà'an tati ra. Ta ora jakuyatin ra ra tiá, ikan na kuu nde'e va'aga ra yi, kuumi ra. Ta ikan jan te'en kicha'a nāka'an ndio ma Racha'nu Ndioo chi'in ra:

32 “Yu'u kùu Ndioo ndisaa ñiviuu, ndian chíyo taji'na. Kùu Ndioo kùmi Abraham, ta Isaac, ta Jacob.” Ta ora chíni Moisés ña kà'an Ndioo te'en nuu ra, ta kicha'a ra ndáyu ra jà'a ña ndasii ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña túva ga kanani ra nde'e ra ma ikan. 33 Tajan te'en náka'an tuku Ndioo nuu ra: “Na tavaun ndichan indii cha'un, ti ma nuu ndaun ya'aga íi yi. 34 Ta cha chíto va'i, ti vitin ndé'e ñivj tundo'o nuu iyo na ñuu Egiptu, ti cha chíni ña ndá'yu na. Ta yakan va vachj jákakúu na. ¡Na kichiun ti ni tachj ñun ñu'u' Egiptu!” Takan kàti Ndioo chí'in Moisés.

35 “Ta ma ndian kùu ñivio chíyo tatiempu ya'aga kùsooni na nde'e na nuu Moisés, ta kà'an na chí'in ra ña na kùuni na ña na kuu ra iin vesi, ra ka'nda tífu nuu na. Va vaji takan chānini na, va Ndioo kùu ra ña kāchin ra Moisés ña na ka'nda ra tífu nuu na, ta jakakú ra na nda'a' ma ñivi iyo ñuu Egiptu cha'a' ña tindee ma tati jà'a tífu nuu Ndioo ra ora kēta yi nuu ra ma nuu káyu ma ínu ndu'va tichi ku'u. 36 Yakan va Moisés kùu ra ña távani'i ra ma ñivio, ndian chíyo taji'na ma ñuu Egiptu. Ta jà'a ra ndatu ta seña, ikan na nde'e ma ñivi yi ma ora jákakú ra na ñu'u' Egiptu, ta ora jáchiyo ra Tañu'u Kua'á chí'in na ndia. Ta juuni jà'a ra ndatu ta seña kuenda na ma ndi uvi xiko kuiya ña chākunuu ra chí'in na tichi ku'u. 37 Takan kùu ta juuni ma Moisés kùu ra ña kátitu'un ra te'en nuu ma ndian israelita: “Ndioo ni ja'a ra ña na keta iin ra kátitu'un tu'un yu'u Ndioo tañu yo, indukuni kua mai”, kati ra. 38 Takan kùu ta juuni chā'an ma Moisés ma junta chíyo ma tichi ku'u nuu kacha'an ma ndian israelita. Ta ma siki iin yuku nani Sinaí nī'i ra tu'un Ndioo jà'a iin tati jà'a tífu nuu Ndioo, tajan jána'a ndiko ra yi nuu ma ndian ñivio chíyo taji'na ndia. Ta ma Moisés ikan nī'i ra ma tu'un Ndioo ña jána'a nuu yo naja kua ni'o na koo yo endeeni ndia.

39 “Va ma ndian kùu ñivio chíyo taji'na, túvi nī kuuni na jachi'in na ma ña kà'an Moisés. Ti java kúxaan na ra, va ma ña chānini na kùu yi ña na chikoni'í ndiko na ñuu Egiptu. 40 Takan kùu tajan te'en kà'an ndio na chí'in Aarón, ra yani Moisés: “¡Na ja'un uvi uni ndioo ña na ka'nda tífu nuu ndi, ti töve chíto ndi nayi jà'a chí'in Moisés, ra távani'i yo ñuu Egiptu!”, kati na. 41 Ta ikan jà'a na iin yutun íi ña oro ña kaa takua kaa iin vecerru. Tajan chà'ni ndio na kiti ña sòko na nuu run, ta jà'a na iin viko kuenda ma ndioo ña jà'a na chí'in juuni nda'a' na. 42 Yakan va Ndioo chūndachiyo ra xiin na, ta ndákoo ra na, ta chā'a ra ña na jaka'nu na chele ña iyo andivi. Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña

te'en kà'an ma tutu taa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo: Ndyo'o ndian israelita, ndicha kuii ti Ndioo kùu,

va yöve nuu yu'u, sòko ndo kiti ña chà'ni ndo ora chākunuu ndo tichi ku'u ma uvi xiko kuiya.

43 Vati tiá kùuni ndo nde'e ndo ma yutun íi ña nani Moloc nuu indii yi tichi veñu'u ja'ma.

Ta tiá kua'a' kùuni ndo nde'e ndo chele ma ndioo ña nani Refán kua yu'u ndia.

Ndisaa yakan kùu ma ndioo ña jātuvu ma ndo chí'in nda'a' ndo.

Ta juuni yakan kùu ma ña jáka'nu ndo ndia.

Yakan va ni namai ma ñu'u' ndo.

Ta ni jaku'in ndo iti' nuu chika ga ma iti' ñu'u' Babilonia, kati Ndioo.

44 “Ta ma ndian ñivio chíyo taji'na, tichi ku'u ikan iyo iin veñu'u kúva'a chí'in ja'ma. Ta juuni tichi yi kàndii yuu ña ndiso tu'un ley Ndioo nuu. Vati takan kà'an Ndioo chí'in Moisés ña na jandova'a ra yi takua kaa ma ve'e ña jána'a ra nuu ra.

45 Yakan va ma veñu'u ikan, jáya'a ndra yi nuu ndra se'e ndra. Ta ndrakan ndiso ndra yi, kichaa ndra ñu'u' i'ya ora jákanaa ndra kua'a' kuati chí'in ñivi yüvi judíu já'a Josué. Vati Ndioo tindee ra Josué, ña jákunu ra ñivi yüvi judíu ñu'u' i'ya. Takan kùu ña jáka'nu ndian kùu ñivio Ndioo tichi veñu'u ja'ma ndaa ikan, nda kati kēta tiempu ña ndáki'in Rey David tífu. 46 Ta ma Rey David, nī'i ra ñamani nuu Ndioo. Tajan chíkatu'un ra nuu Ndioo tu kuu jandova'a ra inga veñu'u chí'in yuu ña kùu koo Ndioo ra jáka'nu tatá yo Jacob ora chíyo ra tatiempu. Ta ikan kùu jaka'nu ñivio ra tichi yi, kati David chí'in Ndioo. Va nī kuu yi. 47 Vati Salomón, ra se'e David, kùu ma ra jà'a ma veñu'u ra ka'nu kuenda Ndioo. 48 Vaji ma Ndioo iyo andivi, túvi iyo ra ma tichi ve'e jandova'a ñivi, yakan va te'en náka'an ma ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na cha'a' yi:

49-50 Andivi kùu ma nuu nandj chà'ndai tífu, kati Ndioo.

Ta ñuñivi kùu nuu nindee cha'i.

Yakan va tu takan kùu yi, çta naja kua kuu ja'a ndo iin ve'e kuenda'i?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi!

Ti yu'u kùu ma ra jātuvu tandi'i ma ña iyo ñuñivi i'ya,

yakan va na kùu ja'a ndo iin ve'e nuu koi ña nindei, kati ma Racha'nu Ndioo.

Takan kà'an ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo.

51 “¡Va ndyo'o ya'a ndava anima ndo, ti indukuni jà'a ndo takua jà'a ma ndian túvi chíunni ña kùu ñivio chíyo tatiempu! Vati túvi jà'a ndo ma ña kùuni ma Tatí Íi

Ndoo ña jà'a ndo. ⁵² Ti ma ndian kuu ñivio chíyo taji'na, jàti'ini na chí'in ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndoo, nda kati chā'ni ndra ndra. Ti juuni maa ndrakan kàtitu'un ndra ti ni kichi ma Cristu, ra kuu iin ra ndaa. Ta vitin ma ra ndaa ikan, cha kichi ra, va ndyo'o, ti xikoña'a ndo cha'a' ra, ta juuni maa ndo chā'ni ndo ra. ⁵³ Vaji ndyo'o cha nī'i ndo ma ley Ndoo jà'a ma tati jà'a tiñu nuu ra, va nda vitin juuni takā'an jachi'in ndo ma ña kà'an yi.

Nuu chí'í Esteban

⁵⁴ Takan kuu ta ora chíini ndra ña te'en kà'an Esteban, ta ndava kàri'u nu'u ndra ña kuxaan ndra nde'e ndra nuu ra. ⁵⁵ Va tava Esteban ya'a iyo Tati Í Ndoo chí'in ra. Ta ora kàni'i ra nuu ra ndè'e ra iti' andivi, ta ikan ndè'e ra nuu iyo Ndoo ña chà'nda ra tiñu, ta Jesuu ndaa ra chíyo kua'a ra ndia. ⁵⁶ Ta ora ndè'e Esteban ma iti' andivi, tajan te'en nàka'an ra nuu ndra kà'iin chí'in ra:

—¡Nde'e ndo! Ti vitin ndè'i ña endee nuna tichi andivi. Ta Jesuu ra Se'e ñivi tachi Ndoo, ndaa ra chíyo kua'a Ndoo. —Takan kàti Esteban chí'in ndra.

⁵⁷ Va ndrakan chāsi ndra so'o ndra, ikan na tóve kuni ndra ña kà'an ra. Tajan endee kúvaa ndra kuà'an ndra nuu ndaa Esteban. ⁵⁸ Ta tãvani'i ndra ra iti' yu'u ñuu, ta ikan kicha'a kani ndra ra chí'in yuu. Ta ma ndra testigu ndra nunuu ndra jì'na ga kani yuu chata Esteban, tãva ndra jà'ma isukun ndra, ta chā'a ndra yi nuu iin ra tivaa, ra nani Saulu, na kumi ra yi. ⁵⁹ Juuni yanga kani ndra yuu chata Esteban, ta te'en nàka'an ra chí'in Ndoo:

—¡Yo'o Racha'nu Jesuu, na ndaki'un animai vitin! —kàti Esteban.

⁶⁰ Ta ikan jan chūnandi chiti ra ta nàka'an nī'i ra:

—¡Yo'o Racha'nu na tísokuatiun ndra cha'a' ma kuati jà'a ndra! —kàti ra.

Tajan ora chinu kà'an ndio Esteban te'en, ta chí'í ra.

8

¹ Tajan ma rayoko nani Saulu, ndaa ra nuu chí'í ma Esteban ña kàtitu'un ra ti va'ani jà'a ndra ña chā'ni ndra ra.

Saulu, kùuni ra kanita'an ra chí'in ñivi chinuni tu'un Jesuu

Takan kuu ta juuni ma kivi ikan ndisaa ma ñivi chinuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Jerusalén, kicha'a na ndè'e na kua'a tundo'o jà'a ma ndian chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. Yakan va chínu na kuà'an na kuákuita kuati na ta'ii'ini ñuu ña kàndii iti' ñu'u' Judea ta ñu'u' Samaria ña kùuni na kakú na. Va ma ndra kuu tatun Jesuu,

tóve kuà'an ndra, vati kīndoo ndra ñuu Jerusalén. ² Takan kuu tajan uvi uni ma ndra jàka'nu Ndoo nduva'a kuii va'a, kicha'a ndra kachaku ndra cha'a' Esteban, tajan chākuchi ndio ndra ra. ³ Ta ma tiempu ikan Saulu jànde'e ra tundo'o ma ndian chinuni tu'un Jesuu. Ta ki'vi ndio ra tave'e tave'e na, ma ñivi ña'a' a ra'ii, tãvani'i ra na ve'e na, ta ti'i ra na vekaa cha'a' ña chinuni na.

Ra nani Lipe, kàtitu'un ra tu'un Jesuu nuu ñivi ñu'u' Samaria

⁴ Takan kuu va ma ñivi kée ma ñuu Jerusalén chítakeuati na ta ñuu ta ñuu, kicha'a na kàtitu'un na tu'un Jesuu ma nuu chāa na. ⁵ Yakan va iin ma ra chākunuu chí'in na, ra nani Lipe kée ra kuà'an ra iti' ñuu ka'nu kàndii ñu'u' Samaria. Ta ikan kicha'a jàna'a ra nuu na tu'un Cristu. ⁶ Kua'a' ma ñivi ñuu ikan, kùti'vi na ta jachi'in na ma tu'un ña kàtitu'un Lipe, cha'a' ña ndè'e na ndisaa ma ndatu Ndoo ña jà'a ra. ⁷ Tajan kua'a' ñivi iyo tati xaan chí'in, ora chíni na tu'un Cristu ña kà'an Lipe, tajan kicha'a ma tati xaan kànachaa yi, tajan kée ndio yi na. Ta juuni ndā'a kua'a' ndian cha'a' pe'lu jà'a ra ndia. ⁸ Ta cha'a' ña'a kuu yi ña ma ñivi ñuu ikan ya'a ga chisii na.

Simón raku'na

⁹ Takan kuu ta ma ñuu ikan iyo iin ra nani Simón. Ta rakan ti tatiempu jànda'viña'a ra kua'a' ñivi ñuu Samaria chí'in tu'un kui'na ña chito ra. Ta ndava kuà'an tati na jà'a ra chí'in ma tiñu ña ya'a chito ra. Ta chí'in yakan jà'ani ra ti iin ra ka'nu kuu ra ndia. ¹⁰ Yakan va ndisaa ma ñivi cha'nu, ta nda ndiakuati jachi'in na ndisaa ma ña jà'a ra. Tajan te'en nàka'an ndio na ora ndè'e na ña jà'a ra:

—Ra'ya kuu iin ra ka'nu ña iyo ndatu Ndoo chí'in —kàti na.

¹¹ Ta ma ñivi ikan endee tüvi jãña na ña jachi'in na ndisaa ma ña kà'an ra, ti cha jànda'viña'a ra na kua'a' tiempu chí'in ma tu'un kui'na ña chito ra. ¹² Vati ora chíni na iin tu'un Ndoo ña kàtitu'un Lipe kuenda ña naja kuu ki'vi na nuu chà'nda Ndoo tiñu ta naja jàkakú Jesu-cristu yo chí'in ndatu ra, ndisaa ñivi, ña'a' a ra'ii, kùnduta na ma ora ikani, ti chíni na ma ña kà'an ra. ¹³ Takan kuu tajan ma ra nani Simón juuni chinuni ra ña kà'an ma Lipe, ta kùnduta ra ndia. Tajan tãndikun ndio ra chākunuu ra chata Lipe, nuu kuà'an ra. Ta ora ndè'e ndio ra ma ndatu ta seña ña jà'a ma Lipe tajan ndava kuà'an anima ra.

¹⁴ Va ora chito ma ndra tatun Jesuu, ndra iyo ñuu Jerusalén, ña ñivi iyo ñu'u' Samaria cha chinuni na tu'un Jesuu, tajan

tāchi ndio ndra ra nāni Petu' chi'in Xuva na ku'un ndra ma ndakan. ¹⁵ Takan kuu tajan ora chāa ndra ma űu'u' Samaria, tajan kicha'a ndra kà'an ndra chi'in Ndioo kuenda ma űivi chìnuni, ikan na ndaki'in na ma Tati Í Ndioo, ¹⁶ ti juuni takà'an koyo ma Tati Í Ndioo chata nī'in na, ti tava kúndutani na chi'in sivi Racha'nu Jesuuni. ¹⁷ Yakan va Petu' chi'in Xuva, jündii ndra nda'a' ndra xini ma ndian chìnuni ikan, na ki'vi ma Tati Í Ndioo tichi anima na. ¹⁸ Takan kuu ta ora ndē'e ma Simón ña kichakoyo ma Tati Í Ndioo ora jündii ndra ma nda'a' ndra xini ma ndian chìnuni, tajan kicha'a ra chà'a ra xu'un' nuu ndra cha'a' ña kùuni ra ni'i ra ma ndatu indukuni kua maa ndra. ¹⁹ Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Xiko ndo ma ndatu i'ya nui ikan kuu ku'vai Tati Í Ndioo nuu ndisaa űivi jündii nda'i xini —kāti ra.

²⁰ Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in ra: —iNa naa ma xu'un' chi'un!, vati chìnuniun ti chi'in xu'un' kuu jataun ma ndatu Ndioo ña chà'a saani ra nuu yo. ²¹ Yakan va yo'o, na tüvi iyo yi ña ja'un ma tiñu i'ya. iVati kuenda Ndioo ma ña chāniniun chi'in animaun na tüvi va'a yi! ²² iNa ndakoum ma ña kini ña chāniniun! Ta na ka'an nda'viun chi'in Ndioo, nde'o tu jaka'nuni ra ñun cha'a' ma ña kini ña chāniniun chi'in animaun. ²³ Vati cha chitoi ti iin ra ya'a tixin kùun, ta juuni kùun iin ra kuu ndakoo ña ja'a ma kuati ndia. —Takan kāti Petu' chi'in ra.

²⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ma Simón: —Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i, ikan na tüvi ta'in takua kà'an ndo ña ni ta'in —kāti ra.

²⁵ Tajan ora cha chīnu ña kätitu'un Petu', Xuva ta chi'in Lipe tu'un Jesuu nuu ma űivi, ta jana'a ndra ndatu Ndioo nuu na. Tajan chikoni'i ndiko ndra kuà'an ndra iti' űuu Jerusalén. Ta ninii iti' kuà'an ndra jana'a ndra tu'un va'a cha'a' Racha'nu Jesuu nuu ma űivi iyo ma űuu kuati kändii űu'u' Samaria.

Lipe chi'in iin ra kichi iti' űu'u' Etiopía

²⁶ Takan kuu tajan iin tati ja'a tiñu nuu Ndioo, te'en nāka'an yi chi'in Lipe ma űuu Jerusalén:

—iNdet! Ta keun ta ku'un iti' ninuu ta ikan ndaki'un iti' kuà'an űuu nāni Gaza. Ta ma iti' kuà'an űuu ikan, ti ya'a yi iin tichi ku'u —kāti yi.

²⁷ Tajan ndēta ndio ma Lipe ta kēe ra kuà'an ra. Ta ma tichi iti' kuà'an ra, chīkuta'an ra iin ra indii tichi carreta ña kichi űu'u' Etiopía. Ta rakan ti ndiso ra tiñu ña kùmi ra ndisaa ña va'a iyo nuu ma reina ña chà'nda tiñu nuu tandi'i

ñivi űu'u' Etiopía. Ta rakan ti chā'an ra chājaka'nu ra Ndioo űuu Jerusalén. ²⁸ Ta iti' chīkoni'i ra kuà'an ra űuu chi'in run, tajan nāndi ra jākua'a ra tutu taa ra Isaía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. ²⁹ Tajan ma Tati Í Ndioo, te'en nāka'an ndio yi chi'in Lipe:

—Kua'an kuājatyatiun ñun nuu kuà'an carreta ikan —kāti yi chi'in ra.

³⁰ Tajan ora kuyatin ndio ma Lipe yatin xiin run, tajan chīni ra ña ma ra Etiopía jākua'a ra tutu Ndioo taa Isaía. Ta ikan jan chikatu'un Lipe nuu ra:

—iA kütuniniun ma ña jākua'un? —kāti ra chi'in ra.

³¹ Tajan te'en nāka'an ma ra Etiopía chi'in ra:

—iNa ja'un kuu kutunini ña kà'an yi, tuva töve yo jana'a nui? —kāti ra.

Ta ikan jan kà'an ra chi'in ma Lipe, na ndaa ra ta kunandi ra yatin xiin ra.

³² Takan kuu ta ma nuu kuà'an ma ra Etiopía jākua'a ra te'en kà'an yi:

Ni ta'an ra takua tà'an iin mvechala ora kuàndaka na ri nuu ni kuvi ri.

Ta juuni takua tà'an ma mvechala ña tüvi nda'yu ri ora sòkon na ixi ri,

takan ni tà'an ra ndia, ti taxiini ni kindoo ra ora ni nde'e ra tundo'o.

³³ Yakan va ora ndē'e ra tundo'o töve nī keta ni'in yo kà'an cha'a' ra.

Vati rakan chī'i ra, ta töve nī chiyo nī'in se'e ra,

ti ma űivi kīndaa na ma kivi ña ni koo ra ma űuñivi.

³⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra Etiopía chi'in ma Lipe:

—Chikain ñamani nuun na katitu'un nui, iyo chata kà'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na? iA juuni chata maa ra, a chata inga tuku ra kà'an ra? —kāti ra.

³⁵ Ta juuni ma tu'un ña já jākua'a ma ra Etiopía ikan, Lipe nāka'an ra ti juu cha'a' Jesuu kà'an yi, tajan kicha'a kätitu'un kachin ra tu'un cha'a' Jesuu naja kua jākakú ra ma űivi ndia. ³⁶ Tajan ma tichi iti' nuu kuà'an ndra, kēta ndra iin nuu iyo takuii, ta te'en nāka'an ra chi'in ma Lipe:

—iNde'e! Ti ikan iyo takuii. iA kuu kundutai ma ikan?, kùuniun. —Takan kāti ma ra Etiopía.

³⁷ Tajan ma Lipe te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Tu chìnuniun chi'in ndisaa animaun, kuu kundutaun —kāti ra.

Tajan te'en nāka'an ndio ma ra Etiopía chi'in ma Lipe:

—Juu chìnuni ña ma Racha'nu Jesucristu kuu ra, ra Se'e Ndioo —kāti ra.

³⁸ Ta ikan jan nāka'an ra chi'in ra kuu musu ra, ña na kutaa ra ma carreta. Tajan ora chūndaa ndio run, ta nūu ndio ma ra Etiopía chi'in ma Lipe nuu iyo takuii. Ta ikan jan Lipe kicha'a ndio ra jākunduta ra ra. ³⁹ Tajan ora kēe ndio ndra tichi takuii, tajan ma Tati Íí Ndioo ndāki'in yi Lipe. Ta tōva nī nde'e ndio ma ra Etiopía ra inga cha'a'. Va ya'a chisii ra kēe ndiko ra kuà'an ra chi'in carreta ra. ⁴⁰ Takan kuu ta ma Lipe kēta ra ñuu nāni Azoto. Ta ma iti' yà'a ra kuà'an ra kuàkatitu'un ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi ndisaa ñuu nda kati chāa ra ñuu nāni Cesarea.

9

Saulu, ndākoo ra kuati jà'a ra ta ki'vi ra iti' kuà'an Racha'nu Jesuu

(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

¹ Ta Saulu endee tōve ndākoo ra ña kà'an ra, ti ya'a chàta'ani ra ña na ka'ni na tandi'i ma ndian chinuni tu'un kà'an Racha'nu Jesuu, yakan va chà'an ra chànde'e ra nuu iyo sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu ndra kuu sutu. ² Ta chíkan ra ña ja'a ra iin tutu kuenda ndra chà'nda tiñu veñu'u judíu iyo ñuu Damascu. Ta tutu i'ya kà'an yi ña tu nata'an ra ña'a' a ra'ii ña kuà'an iti' Jesuu, iyo yi ña na tindee ndra ra tiin ra na ta ku'un na vekaa ñuu Jerusalén. ³ Yakan va kēe ndio Saulu kuà'an ra iti' ñuu Damascu ndà'a ra ma tutu ikan. Va ora cha kuàkuyatin ra ñuu Damascu, ta jana'ini ra ndē'e ra iin ñu'ú tacha ña kichi iti' andivi. Ta iin chíkonuuni yi ra. ⁴ Ta ndūva ra nuu ñu'u' jà'a yi, ta chíni ra iin tati ña te'en kà'an:

—Saulu, Saulu, ¿ta naja jànde'un tundo'o yu'u? —kàti yi.

⁵ Tajan te'en kicha'a chíkatu'un ma Saulu nuu yi:

—¿Yo kùun, yo'o Racha'nu? —kàti ra.

Tajan ma tati te'en nāka'an yi chí'in ra:

—Yu'u kuu Jesuu, ra jànde'un tundo'o chata. Ta ya'a jàtakue'un ñun chí'in juuni maun, takua jà'a iin jundiki ora chàñu ri yutun xaan nuu ña ndà'a ma chito'o ri. ⁶ ¡Ndeta, ta ki'viun ñuu Damascu ku'un! Ta ikan iyo iin yo ni katitu'un nuun nda ña iyo yi ña ja'un —kàti yi.

⁷ Tajan ma ndra kuà'an chí'in Saulu, nduva'a kuii yū'vi ndra ti chíni ndra ma tatini ña kà'an yi, va tūvi nī nde'e ndra ma ña kà'an. ⁸ Tajan ikan ndēta ndio ma Saulu, ta nūna ra tinuu ra, va ni kuu nande'e ra. Tajan tiin ndra ma nda'a' ra, ta kuà'an ndra chí'in ra iti' ñuu Damascu. ⁹ Ta ikan chíyo ra ñuu Damascu uni kivi ña ni kuu nde'e ra ta tūvi chāchi ra ta tōve nī chí'i ra takuii ndia. ¹⁰ Nuu Damascu, iyo iin ra chinuni tu'un Jesuu ra nāni Ananía.

Ta kēta tati Racha'nu Jesuu nuu ra, ta te'en nāka'an yi chí'in ra:

—¡Yo'o Ananía! —kàti yi.

Tajan te'en nāka'an ma Ananía:

—Í'ya iyo, yo'o Racha'nu —kàti ra.

¹¹ Tajan te'en nāka'an tuku ma Racha'nu chí'in ra:

—Ndeta ta ku'un iti' kai ña nāni Iti' Ndo, ta ve'e ra nāni Juda, nandukun iin ra ñuu Tarsu, ña nāni Saulu, ti ikan iyo ra kà'an chí'in Ndioo. ¹² Ta cha kētai ña kàtitu'in nuu ra ña ni ku'un nuu iyo ra, yo'o Ananía, ta ikan ni jundiun nda'un xini ra, ikan na kuu nande'e ndiko ra inga cha'a'. —Takan kàti ma tati ma Racha'nu Jesuu chí'in ma Ananía.

¹³ Tajan ora chíni ma Ananía ña kà'an ma Racha'nu te'en, tajan te'en nāka'an ndio ra:

—Yo'o Racha'nu, ya'a kua'a' ñivi kà'an chata ma ra nāni Saulu, ña maa ra jà'a ña ya'a ndē'e ma ñiviun ma tundo'o ma ndian chinuni ma tu'in ma ñuu Jerusalén.

¹⁴ Ta vitin vāchi ra i'ya ndà'a ra iin tutu ña jà'a ma ra chà'nda tiñu nuu sutu. Ta ma tutu ikan kà'an yi ti ndisaa ñivi chinuni tu'un kà'un ku'un na kundii na vekaa jà'a ra —kàti yi.

¹⁵ Va te'en nāka'an tuku ma Racha'nu chí'in ma Ananía:

—¡Kua'an!, ti mai kāchin ra ña na ka'an ra tu'in nuu ndisaa ñivi yūvi judíu, ta nda nuu ma ndra rey, chà'nda tiñu nuu na ndia. Ta juuni ni ka'an ra tu'in nuu ndian judíu ndia. ¹⁶ Vati ni jana'i nuu ra ña iyo yi ña nde'e ra tundo'o cha'a' ma tiñu mai ña ni ja'a ra. —Takan kàti tati Jesuu nuu Ananía.

¹⁷ Takan kuu ta ikan jan chà'an ndio ma Ananía ma ve'e ikan. Tajan te'en nāka'an ndio ra ora jündii ra nda'a' ra xini Saulu:

—Yo'o ra yanj Saulu, ma Racha'nu Jesuu, ra ndē'un tichi iti' nuu Kichiun, rakan tāchi yu'u ña na kichj jundii nda'i xiniun, ikan na kuu nande'un inga cha'a' ta koo Tati Íí Ndioo chí'un —kàti Ananía chí'in Saulu.

¹⁸ Ta ma ora ikani kēkoyo ña kaa takua kaa soo tiaka' tinuu ra, ta nānde'e ndiko ra. Tajan ndēta ndio ra, ta kúnduta ra. ¹⁹ Ta ora yà'a, tajan chāchi ra, ikan na koo ndiko ñāndee ra. Ta ikan chíyo ra kua'a' kivi chí'in ñivi chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu Damascu.

Kicha'a Saulu kàtitu'un ra tu'un Jesuu nuu ñivi iyo ñuu Damascu

²⁰ Takan kuu ikan kicha'a Saulu jàna'a ra tu'un Jesuu ma tichi veñu'u nuu kùti'vi ñivi judíu. Ta ikan kàtitu'un ra nuu na, ti Jesuu kuu ra se'e Ndioo. ²¹ Ta ndisaa ma ndian chíni ma ña kà'an ra ndava kuà'an

tati na ña kà'an ma Saulu takan. Tajan te'en nàka'an ndio na:

—Ndicha, ña juu rakan kùu ma ra chàkunu jànde'e tundo'o ma ñivi chinuni tu'un Jesucristu ndian iyo ñuu Jerusalén. Ta vitin vachi tiin ra ndian chinuni tu'un ra i'ya, ta kùndaka ra na ku'un na chi'in ra nuu ndra sutu cha'nu, chà'nda tiñu ma ñuu Jerusalén. —Takan kà'an na.

²² Takan kùu va ma Saulu, tiaga kua'a' kà'an ra nuu ma ñivi ñuu Damascu ña ndicha ña Jesuu kùu ma ra Cristu. Tajan nduva'a kuii jakanuu xini ma ndian judú iyo ikan ña ní tūva ga chito na nayi kà'an na ña kànita'an yu'u na chi'in ra, ti ya'a kachin kà'an Saulu cha'a' Jesuu.

Saulu kakú ra tañu ñivi judú

²³ Takan kùu ta ora cha keta kua'a' kivi ña iyo ra ma ikan, tajan ma ndra judú kúti'vi ta'an ndra. Ta ikan jàndo'iin tu'un ndra, ña kùuni ndra ka'ni ndra ma Saulu. ²⁴ Va ma Saulu cha chà'a ra kuenda ma ña chànini ndra ja'a ndra chi'in ra. Vati nduvi ta niñuu iyo tu'va ndra ma yuve'e ña iyo ma yu'u ñuu ikan ña ni ka'ni ndra ra. ²⁵ Takan kùu va juuni, ma ndra chinuni tu'un Jesuu tindee ndra ra. Ta tìndixe'e ndra ra tichi iin tuka, ta jànuu ndra ra iti' chata ma muru ña chikonuu ma yu'u ñuu. Ta takan kákú ra ora chanikuaa ma kivi ikan.

Saulu chàa ra ñuu Jerusalén

²⁶ Ora chāa Saulu ñuu Jerusalén, ikan kùuni ra ndo'iin ra chi'in ma ndra chinuni tu'un Jesuu. Va ndisaa na yū'vi na ti tūvi chito na tu ndicha ña juuni ra chinuni kùu ra. ²⁷ Yakan va iin ra nani Bernabé chāki'in ra ra, ta jāna'a ra ra nuu ma ndra tatun Jesuu. Tajan ma Bernabé kātitu'un ra nuu ndra, ti Saulu ndē'e ra ma Racha'nu Jesuu ta chíni ra tu'un kà'an ra ma tichi iti' nuu kichi ra ndia. Ta ora chāa ra ñuu Damascu tōve ní yu'vi ra ma ora kātitu'un ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi. ²⁸ Ta takan kùu ña kindoo Saulu ñuu Jerusalén, ta chàkunu ra chi'in ndra. Ta tūvi yū'vi ra jāna'a ra chi'in ndatu Racha'nu nuu kua'a' ñivi. ²⁹ Ta tūvi jāña ra ña kātitu'un ra tu'un ma Racha'nu. Ta kànita'an yu'u ra chi'in ñivi judú ndian kà'an tu'un griegu. Va ma ndiakan chànini na ka'ni na ra cha'a' tu'un Jesuu ña kātitu'un ra. ³⁰ Ta ora chito ma ndra chinuni tu'un Jesuu, ña takan kùuni na ja'a na chi'in ra, ta chāndaka ndra ra ñuu Cesarea. Ta ikan kēe ndiko ra kuà'an ra ñuu Tarsu. ³¹ Ta ikan ma veñu'u ñivi chinuni tu'un Jesuu ka'iin ikan, ta ndisaa ñuu ñu'u' Judea, ta ñu'u' Galilea, ta ñu'u' Samaria, tōva ní chiyo kuati chi'in yi. Ta endee tiñu'u na Racha'nu Jesuu, ta kuàkua' ñu ñivi chinuni

tu'un ra tiaga, jà'a ña tindee ma Tati Í Ndioo na. Ta tiaga kua'a' na kicha'a chìnuni tu'un Jesuu ta'ii'in kivi jà'a yi ndia.

Nuu ndà'a ra nani Enea

³² Ta ñuu ta ñuu chàkunu Petu' chànde'e ra ñivi chinuni tu'un Jesuu. Ta ikan juuni chà'an ra chànde'e ra ñivi Jesuu iyo ñuu nani Lida. ³³ Ta ikan nāta'an ra iin ra nani Enea. Ta rakan ti cha iyo una kuyia ña kàndii ra nuu chito jà'a ña kuyutun ra. ³⁴ Tajan te'en nàka'an ndio ma Petu' chi'in ra:

—Yo'o Enea, Jesucristu kùu ra ña jànda'a ra ñun. ¡Ndeta, ta jandova'un nuu chitoun!

Tajan Enea ma ora ikani, ndēta ra ma nuu chito ti cha ndà'a ra. ³⁵ Tajan ndisaa ma ñivi iyo ñuu Lida chi'in ñuu Sarón ndē'e na ña ndà'a ra. Ta ma ora ikani, kicha'a na chinuni na tu'un Racha'nu Jesucristu.

Nuu nàtaku ña nani Dorca

³⁶ Ma tiempu ikan iyo iin ña chinuni tu'un Jesuu ña nani Tabita ma ñuu Jope ña chi'in tu'un griegu nānian Dorca. Ña'a i'ya jà'a ña kua'a' ña va'a, ti tìndean ñivi nda'vi. ³⁷ Tajan ma kivi ikan, kī'in tundo'o ma ña nani Dorca. Tajan chí'an. Ta jākuti na ma kuñuan. Ta ora cha yā'a jà'a na yi, tajan chāndaka na ma ñunda'yuan iin tichi ve'e iyo nda siki. ³⁸ Ta ma ñuu nani Jope ti iyo yi yatin xiin nuu iyo ñuu nani Lida, ikan iyo Petu'. Ta tava chito ma ndra chinuni tu'un Jesuu ña iyo Petu' ñuu ikan, yakan va tachi ndra uvi ta'an ma ndra kuàka'an chi'in ra na kichi ra numini. ³⁹ Ta ora chāa ndra ña kuàki'in ndra ra, ta numini vachi ra. Ta ora chāa ndio ra chi'in ndra, ta chāndaka ndio ndra ra tichi ve'e nuu kàndii ma ñunda'yū. Ta ma tichi ve'e ikan, endee chàku ma ñivi kindoo nda'vi cha'a' ña. Ta kava nuu ndio vi ma Petu' ta kicha'a ndio vi jāna'a vi nuu ra kua'a' va'a ja'ma ña jāva'a ma Dorca ora chiyo ña niku. ⁴⁰ Ta ikan Petu' kicha'a ra kà'an ra chi'in ndisaa ma ñivi na kee na ma tichi ve'e. Ta chūnandi chiti ndio ra kà'an ra chi'in Ndioo, ta kicha'a ndio ra ndē'e ra ma nuu kàndii ma ñunda'yuan, tajan nāka'an ndio ra te'en:

—¡Yo'o Tabita! ¡Ndeta! —kati ra chi'an.

Ta ora kà'an ma Petu' takan chí'an, ta nānde'e ndioan. Ta ora ndē'an ma Petu', ta chūnandi ndioan. ⁴¹ Tajan chāa ra tiin ra nda'a' ña. Ta jākutaa ndio ra ña. Tajan kāna ra ma ndra chinuni tu'un Jesuu chí'in ma ñivi ña'a kindoo nda'vi. Ta jāna'a ra ña nuu tandi' na. Va cha ndito ña jà'a ra. ⁴² Ndisaa ña'a, chito ninii ka'nu ma ñuu Jope yi. Ta ma ora ikani kua'a' va'a ñivi,

kicha'a na chìnuni na tu'un Jesuu. ⁴³ Ta Petu', ndoo ra kua'a' kivi ma ñuu ikan ve'e iin ra nàni Simón, ra jànatii ñii kiti.

10

Petu' chi'in Corneliu

¹ Ñuu Cesarea, iyo iin ra nàni Corneliu. Ta rakan ti ra capitán kùu ra. Ta chà'nda ra tiñu nuu kua'a' jandaru kuenda ñuu Roma ndra kichi ñu'u Italia. ² Ta rakan juuni jàka'nu ra Ndioo chi'in ndisaa ñivi ra ña iyo ve'e ra. Ta juuni tindee ra ñivi judiu chi'in kua'a' xu'un'. Ta kà'an ra chi'in Ndioo nani kivi. ³ Takan kùu ta keta iin kivi iyo yi kaa uni chani'ini, tajan jà'a Ndioo iin ndatu ña jàketa ra iin tati jà'a tiñu nuu ra nuu ndaa ma Corneliu ña nànde'e kachin va'a ra yi. Tajan te'en kicha'a kà'an yi chi'in ra:

—Yo'o Corneliu, xaa —kàti yi.

⁴ Tajan ora kà'an ma tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo takan, ta ndé'e ma Corneliu yi, ta ndava yu'vi ra. Tajan te'en nàka'an ndio ra ña kicha'a ndio ra chikatu'un ra nuu ma tati ikan:

—¿Nayi kùuniun yo'o Racha'nu? —kàti ra chi'in yi.

Tajan te'en nàka'an ndio yi chi'in ra:

—Ndisaa ña jà'un ña kà'un chi'in Ndioo, ta tindeun ñivi nda'vi, ndisaa yakan chàta'ani Ndioo yi ta ti'i ra kuenda yi. ⁵ Yakan va na tachiun iin ndra na ku'un ndra ñuu Jope kuki'in ndra ra nàni Simón, ra nàkoto ñivi ña juuni nàni Petu' ndia. ⁶ Rakan iyo ra ve'e inga ra nàni Simón. Ta rakan ti iin ra jànatii ñii kùu ra, ña iyo ra yu'u tañu'u. —Takan kàti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo chi'in Corneliu.

⁷ Ta ora kuà'an ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo ña kà'an chi'in Corneliu, tajan kàna ndio ma Corneliu uvi ta'an ndra jà'a tiñu nuu ra. Ta juuni kàna ra iin jandaru ña jàtiñu kuenda ra, ra iyo tundeeni ra chi'in, ta juuni chìnuni ra tu'un Ndioo. ⁸ Yakan va ora cha yà'a ña kàtitu'un ma Corneliu ndisaa ña kùu nuu ndra, tajan tachi ndio ra ndra iti' ñuu Jope.

Ña'a jàna'a Ndioo nuu Petu'

⁹ Takan kùu ta ora sama ndaa ma inga kivi, chani kuyatin ma ndra kuà'an chata Petu' ñuu Jope. Tajan Petu' ma ora ikan ndaa ndio ra nda ve'e iyo nda siki, ti ikan kà'an ra chi'in Ndioo. ¹⁰ Ta ma ora ikan ti Petu' chisoko ra va já jà'a na ma ña kùsama ra. Tajan ma ve'e siki nuu iyo ra, ndé'e ra iin nakuyi takua ndé'o yi ora chànio. ¹¹ Ndé'e ma Petu' ña nuna ma andivi ta vachì nuu iin ña kaa takua kaa iin ja'ma ka'nu, ña ndikun ndi kumi chiyo tutun yi. ¹² Ta tichi ma ja'ma ikan ka'iin kua'a' kiti iyo kumi cha'a', ta kua'a' nuu saa

chi'in koo ndia. ¹³ Ta ikan chini ra iin tati ña te'en kà'an yi chi'in ra:

—¿Ndetà yo'o Petu', na ka'niun ndri ta kachiun! —Takan kàti yi chi'in ra.

¹⁴ Tajan te'en nàka'an ndio ma Petu':

—Na kùu yi, yo'o Racha'nu, ti yu'u takà'an kuii kachì ñi'iin cha'a' ma kiti ña kà'an ma ley Ndioo ti töve nàndoo ndri a va'a ña kacho ndri —kàti ra.

¹⁵ Tajan te'en kicha'a ndiko ma tati ikan kà'an yi chi'in ra inga cha'a':

—Ma ña jànanndoo Ndioo, na kùu ka'un ña na vā'a yi. ¹⁶ Yakan va uni cha'a' kà'an ma tati ikan te'en chi'in ra. Ta ikan jan ndaa ndiko ma ja'ma ikan iti' andivi, kuà'an yi. ¹⁷ Ta ma Petu' ya'a nàkanini ra ta chitu'un ra ña nayi kùuni ma ña ndé'e ra ka'an yi. Ta ma ora ikan chāa ma ndra musa tachi Corneliu ma yuve'e ra, ta ndrakan ti ndra cha nànduku tu'un ndanu iyo ve'e ra nàni Simón kùu ndra. ¹⁸ Ta ora chāa ndra ma ve'e ra, tajan kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu ndian iyo ve'e ikan:

—¿A i'ya iyo ra nàni Simón Petu'? —kàti ndra.

¹⁹ Ta Petu' ti juuni nàkanini ga ra cha'a' ma ña ndé'e ra ora kà'an ma tati chi'in ra, tajan ma nuu nàndi ra ikan te'en kicha'a nàka'an Tati Íi Ndioo nuu ra:

—Yo'o Petu', uni ta'an ndra nànduku ñun yuve'e nda ninuu. ²⁰ Yakan va ndeta ta kua'an nda ninuu ta ka'un chi'in ndra, va na kùkanuun ku'un chi'in ndra, ti mai, tachi ndra —kàti yi.

²¹ Ta ora kà'an ma Tati Íi Ndioo takan chi'in ma Petu', ta ma ora ikani nūu ndio ra ta chāa ra nuu ka'iin ndra. Ta te'en kà'an ra chi'in ndra:

—Yu'u kùu ma ra nànduku ndo. ¿Nda tiñu vachì ndo? —kàti ma Petu' chi'in ndra.

²² Ta ndrakan te'en nàka'an ndra:

—Vachì ndi kuenda ra nàni Corneliu, capitán chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta rakan ti iin ra va'a kùu ra, ta ya'a jàka'nu ra Ndioo ndia. Yakan va ndisaa ñivi judiu tiñu'u na ra. Ta juuni keta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ra. Ta kàti yi chi'in ra ti na kichi ki'in ndi ñun, ta ku'un kukatitu'un chi'in ra ndisaa ma ña kùuni Ndioo ña kà'un. Ta rakan taso'o ra ña kàtitu'un —kàti ndra.

Petu' kuà'an ra nuu iyo Corneliu

²³ Takan kùu ta ma ora ikan, kà'an ma Petu' chi'in ndra, na ya'a ndra tichi ve'e. Ta na kindoo ndra kusu ndra ma ve'e ra ikan ma chanikuaa ikan. Takan kùu ta ma inga kivi, ora kùndichin, kēe ndio ma Petu' ta kuà'an ndio ra chi'in ndra. Ta juuni kuà'an iin ndra chìnuni tu'un Jesuu iyo ma ñuu Jope chi'in ma Petu' ndia. ²⁴ Tajan

ma inga kivi chāa ndra ma űuu Cesarea, nuu iyo ma Corneliu ndātu ra ndra. Ta ma Corneliu ti cha kũti'vi ra chi'in ndisaa űivi ra, ta ndisaa ndian nākoto ra iyo yatin xiin ve'e ra ndia. ²⁵ Takan kũu ta ora cha yā'a Petu' tichi ve'e ra, tajan ma Corneliu chũnandi chiti ra nuu ra űa kũuni ra jaka'nu ra ra. ²⁶ Va ma Petu' ndõni'i ra ta ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—ĩNdeta, ta kundaun vati yu'u juuni ra'ii kaa takua kàun, kũi ndia! —kàti ra.

²⁷ Takan kũu ta ora juuni kà'an ga ra chi'in ma Corneliu, tajan kĩ'vi ndio ra tiá tichi ve'e ra. Ta ikan nde'e ra űa ka'ĩin ti'vi kua'a' űivi. ²⁸ Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in na:

—Cha chĩto va'a ndo ti iin ra judiũu na kũu ku'un ra natu'un ra chi'in űivi yũvi judiũu. Ta na kũu ki'vi ra ve'e na, ti tõe chā'a ma Ley űivi judiũu űa jà'a ra yi. Va vitin Ndioo jana'a nui űa na tũvi iyo yi űa kũu űa nĩ'ĩin űivi kũu ndian tũvi nãndoo nuu ra a ndian tõe va'a nuu ra. ²⁹ Yakan va ora chāka'an ndo chi'in, ta tũvi nĩ ka'in űa na kichĩ ti numini kēi vachĩ. Yakan va kũunji kotoi nda kuenda kũu yi űa kãna ndo yu'u űa na kichĩ —kàti ma Petu' chi'in ma űivi ikan.

³⁰ Tajan te'en nāka'an ndio ma Corneliu: —Cha iyo kumi kivi űa ndita yu'i juuni ma ora i'ya, ta ma kaa uni chani'ini űa nandi tichi ve'i kã'in chi'in Ndioo, ta kēta iin ra űũ'u ja'ma tacha nui, ³¹ űa te'en nāka'an yi chi'in: “Yo'o Corneliu, Ndioo cha chĩni ra tu'un chikauun nuu ra. Ta juuni chāku'uni ra ndisaa űa jà'un űa tĩndeun űivi nda'vi. ³² Na tachiun iin ndra ku'un űuu Jope na kuki'in ndra ra Simón űa juuni nãni ra Petu'. Ta rakan ti iyo ra ve'e ra jãnatii űii. Ta juuni nãni ra Simón ndia. Iyo ra yatin yu'u taũu'ũ”, kàti yi chi'in. ³³ Yakan va numini tãchĩ ndra na kunanduku ndra űũn. Ta va'ani jà'un űa kichauun. Ta vitin ndisaa ndi ka'ĩin nuu Ndioo. Yakan va kũuni ndi taso'o ndi ndisaa ma űa kãtitu'un ma Racha'nu Ndioo nuun űa iyo yi űa katitu'un nuu ndi —kàti Corneliu.

Kãtitu'un Petu' tu'un Jesuu ve'e Cornelii

³⁴ Takan kũu tajan te'en nāka'an ndio Petu':

—Vitin cha kũtuninji ti ndicha űa Ndioo inuu nde'e ra ndisaa űivi. ³⁵ Ta nda űivi iyo nda űuu nikuuni ki'in ra kuenda na tuva tũũ'u na ra, ta jà'a na ma űa va'a. ³⁶ Vati Ndioo tãchi ra tu'un nuu tandi'i űivi judiũu űa na jana'a na yi nuu na naja iyo yi na koo vii na chi'in ra jà'a Racha'nu Jesucristu. Ta rakan ti kũu ra chito'o ndisaa yo. ³⁷ Vati ndyo'o cha chĩto va'a ndo

naja kua kũu tandi'i űuu'u' Judea niku. Ta ikan kicha'a yi chi'in űuu'u' Galilea ora cha yā'a kãtitu'un Xuva űa iyo yi űa kunduta na. ³⁸ Ti juuni ma tiempu ikan, chā'a Ndioo ndatu ra chi'in Tati Í ra nuu ma Racha'nu Jesucristu ra űuu Nazaret. Yakan va chākunuu ra jà'a ra űa va'a. űa ndisaa ndian ku'vi jà'a ma ndatu ku'na, jãnda'a ra na. Ta ndisaa űa'a jà'a Jesuu yi ti Ndioo iyo ra chi'in ra. ³⁹ Ta chā'a' yakan ndyu'u kũu ndian nde'e ndi ndisaa űa jà'a ra űu'u' Judea chi'in űuu Jerusalén. Ta ikan tãtuu na ra nuu kruu, ta ikan chĩ'í ra. ⁴⁰ Va Ndioo, jãnataku ndiko ra ra tichi uni kivi. Ta ora cha yā'a nãtaku ndiko ra, ta jà'a Ndioo űa na keta ra nuu ndi. ⁴¹ Va tũvi nĩ keta ra nuu tandi'i űivi, ti kēta ra nuu ndyu'uni. Vati ndyu'u kãchin ra tatiempu ora takã'an kuvi ra, vati ndyu'u chãchi ndi ta chĩ'í ndi chi'in ra ora cha nãtaku ra. ⁴² Ta maa ra tãchi ndi űa na katitu'un ndi nuu tandi'i űuu, ti Ndioo chā'a ra tĩũu nuu ra űa kũu ra, ra vesi, ra tiku'va tĩũu chā'a' ndian ndito, ta juuni chā'a' ndian cha chĩ'í ndia. ⁴³ Yakan va ndisaa ma ndra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ndra chĩyo taji'na, kã'an ndra chā'a' Racha'nu Jesuu ndia. Ta juuni kã'an ndra ti ndian chĩnuni tu'un ra, cha kũu ni'i na űa na naa kuati na jà'a ma ndatu ra. —Takan kãti Petu' chi'in ma űivi ikan.

Tati Í Ndioo, vãchi koo yi chi'in űivi yũvi judiũu

⁴⁴ Takan kũu ta juuni kã'anga Petu' ndaa ra, ora kũyo ma Tati Í Ndioo chata ndisaa ma űivi chĩni űa kã'an ra. ⁴⁵ Ta ma ndra judiũu űa chĩnuni tu'un Jesuu kuà'an chi'in ma Petu', ndava kuà'an tati ndra, ti juuni kũyo ma Tati Í Ndioo chata ma űivi yũvi judiũu ndia. ⁴⁶ Vati chĩni ndra űa kicha'a na kã'an na iin tu'un siin siin, ta takan jãka'nu na Ndioo. ⁴⁷ Yakan va te'en nāka'an Petu' chi'in ndra ka'ĩin chi'in ra:

—Cha kũyo Tati Í Ndioo nuu űivi i'ya takua kũyo yi nuu yo. Ta vitin nda yo, na kũu ga kã'an ga yo űa kũu kunduta űivi i'ya. —Takan kãti Petu' chi'in ndra kuà'an chi'in ra.

⁴⁸ Ta ikan tãchi ra na, na kunduta na chi'in ndatu Racha'nu Jesucristu. Ta ora cha yā'a kunduta ma űivi ikan, tajan jãnini na ma Petu' na kindoo ra chi'in na, vaji najani kũu kãa kivi.

11

Kãtitu'un Petu' nuu űivi Ndioo iyo űuu Jerusalén

¹ Ndra kũu tatun Jesuu chi'in inga ndian chĩnuni tu'un ra iyo űu'u' Judea, nĩ'í na tu'un űa űivi yũvi judiũu juuni chĩnuni na tu'un Ndioo ndia. ² Va ora chāa tuku ma

Petu' ñuu Jerusalén nuu iyo ma ñivi judíu ndian chinuni ma tu'un Jesuu, ta ma ñivi ikan ti tiso na kuati nuu ra ta kicha'a na kánita'an yu'u na chí'in ra. ³ Ta te'en chikatu'un ndio na nuu ra:

—Yo'o Petu', ¿ta naja chá'un chānde'un nuu iyo ñivi yúvi judíu ta cháchiun chí'in na ndia? —Takan kàti na chí'in Petu'.

⁴ Tajan ma Petu' te'en kàtitu'un ra nuu na naja kua kuu yi nda ora kicha'a yi:

⁵ —Yu'u iyoi ñuu Jope, ta ikan kà'in chí'in Ndioo. Tajan ndé'i iin ña takua ndé'o ora chànio. Ta kaa yi takua kaa iin ja'ma ka'nu ña ndikun ndi kumi chiyo tutun yi, ña nūu yi nda yatin nda nuu nāndi. ⁶ Ta ikan ndé'e va'i tichi ma ja'ma ña ka'iin kua'a' kiti kumi cha'a, ta inga kiti ku'u, ta kua'a' nuu saa chí'in kua'a' nuu koo ndia. ⁷ Ta ikan chí'ni iin tati ña kà'an yi te'en chí'in: “iNdeta yo'o Petu', na ka'niun ta kachiun!”, kàti yi. ⁸ Ta yu'u te'en nāka'in: “Na vā'a yo'o Racha'nu, ti ni'iin cha'a' takā'an kachj kuñu kiti ña kà'an ley Ndioo ña töve nāndoo a va'a ña kacho”, kàti. ⁹ Ta ikan jan te'en nāka'an ndiko ma tati kichi iti' andivi chí'in inga cha'a': “Na vā'a kà'un takan cha'a' ña cha jānandoo Ndioo”, kàti yi. ¹⁰ Takan kuu tajan uni cha'a' kuu ña'a te'en, ta ikan ndāa ndiko ma ja'ma ikan iti' andivi chí'in ndisaa kiti vāchi chí'in yi niku. ¹¹ Ta ora juuni ndāa ga yi ma ikan, ta cháa uni ta'an ndra ñuu Cesarea, ña nānduku ndra yu'u ma ve'e nuu iyo ndi ikan. ¹² Ti ma Tati Í Ndioo tāchi yu'u, na ku'in chí'in ndra, na töve kàti ña kuu ku'in kàti yi. Takan kuu ta juuni chá'an iñu ta'an ndra yanio ka'iin i'ya chí'in ndia. Yakan va ora cháa ndi ma nuu iyo Corneliu, ta ki'vi ndio ndi tichi ve'e ra. ¹³ Yakan va ma rakan ti kàtitu'un ra nuu ndi ña keta iin tati ja'a tiñu nuu Ndioo nuu ra ma ve'e ra. Ta ma tati ikan chūndaa yi nuu ra ta te'en nāka'an yi chí'in ra: “Na tachiun iin ndra ñiviun ñuu Jope, na kuki'in ndra iin ra Simón ra juuni nāni Petu' ndia. ¹⁴ Ta rakan ti kuu katitu'un ra naja kua kuu yi ña ni jakakú Jesuu ñun chí'in ndisaa ñiviun ña iyo ve'un.” ¹⁵ Yakan va ora kicha'a' kà'in chí'in ma ñivi ikan, ta ma ora ikani kōyo ma Tati Í Ndioo chata na indukuni takua kōyo yi chata yo taji'na. ¹⁶ Yakan va ora ikan cháku'unj tu'un kà'an ma Racha'nu Jesuu ti ndicha ña Xuva, jākunduta ra chí'in takuini, va ndyo'o vitin ni kunduta ndo chí'in Tati Í Ndioo. ¹⁷ Yakan va va'ani, tuva cha chá'a Ndioo juuni ña chá'a ra nuu yo, nuu ma ñivi ikan, cha'a' ña chinunio tu'un Racha'nu Jesucristu. Yakan va yu'u, ¿nda ra kù ña kuu kasj ña ja'a Racha'nu Ndioo chí'in ñivi ikan?, kùuni ndo. ¡Na

töve iyo yi ña ja'i takani! —Takan kàti Petu'.

¹⁸ Takan kuu yakan va ma ndian chinuni iyo ñuu Jerusalén ora chí'ni na ña kà'an Petu', ta ma ora ikani taxiin kindoo na. Ta ikan jan chí'in ma tu'un te'en kicha'a na jàka'nu na Ndioo:

—Nduva'a kuui va'ani ti Ndioo juuni cha chá'a ra nuu ma ndian yúvi judíu takua chá'a ra nuu yo ndia. Vati juuni ndiakan cha jaña na ma kuati ja'a na ta ki'vi na iti' kuà'an Jesuu, ti ikan ni koo na endeeni chí'in Racha'nu Ndioo —kàti na.

Ki'vi kua'a' ñivi iyo ñuu Antioquia iti' kuà'an Racha'nu Jesuu

¹⁹ Takan kuu yakan va ora cha yā'a ña chí'i ma Esteban, tajan kicha'a na jānde'e na tundo'o ta jākunu na ma ñivi chinuni tu'un Racha'nu Jesuu. Ta iyo ndian chinu kuà'an iti' ñu'u' Fenicia, ñu'u' Chipre, ta ñuu Antioquia. Ta tandi'i ma ñu'u' ikan kàtitu'un na ma tu'un Racha'nu Jesuu, va nuu ñivi judíuni, kàtitu'un na yi. ²⁰ Va iyo ndra chinuni iyo ñu'u' Chipre ta ñuu Cirene, ña cháa ndra ma ñuu Antioquia. Ta ikan kicha'a ndra kàtitu'un ndra tu'un Racha'nu Jesuu nuu tandi'i ma ñivi yúvi judíu ndia. ²¹ Yakan va tēdee Racha'nu Ndioo ndra chí'in ndatu ra. Ta takan kuu ora chí'ni kàtitu'un ndra tu'un Jesuu nuu na, kua'a' na ndakoo ndio na ma ña kini ja'a na niku. Tajan kicha'a ndio na chinuni na tu'un ma Racha'nu Jesuu ta ki'vi na iti' kuà'an ra.

²² Yakan va ma ñivi chinuni iyo ñuu Jerusalén, ora chito na tandi'i ña kuu iti' ñuu Antioquia, tajan tāchi ndio na Bernabé na ku'un ra ma ñuu ikan. ²³ Tajan ora cháa Bernabé ma ñuu ikan, ta ndé'e ra naja kua ni'i ma ñivi ikan ma ñamani Ndioo, ta nduva'a kuui chisii ra ora ndé'e ra yi. Tajan kicha'a ra chūnday'u ra na, ta ikan jan nāka'an ra chí'in na ña na chinuni na chí'in ndisaa anima na ma tu'un Jesuu, ta koto ndākoo na yi. ²⁴ Vati Bernabé kuu ra iin ra va'a, ta ya'a iyo Tati Í Ndioo chí'in ra, ta chinuni va'a ra tu'un Jesuu. Takan kuu ta ma ora ikan kua'a' va'a ma ñivi kicha'a na chinuni na tu'un ma Racha'nu Jesuu. ²⁵ Ta ora cha yā'a ña kuu takan, tajan Bernabé kēe ra kuà'an ra kuānanduku ra Saulu ñuu Tarsu. ²⁶ Ta ora nāta'an ra ra, tajan ndāka ndiko ra ra kichaa ra iti' ñuu Antioquia. Ta ikan chí'yo ndra iin kuiya nii ma veñu'u ndian chinuni ikan, ña jāna'a ndra nuu kua'a' ñivi. Yakan va ñuu Antioquia kuu ma ñuu nunuu ña ni'i ndra kuu tatun Jesuu ma sivi: cristianos.

²⁷ Takan kuu ta ma tiempu ikan iin ndra kà'an tu'un yu'u Ndioo, kēe ndra ñuu

Jerusalén ta kuà'an ndra ñuu Antioquía ndia. ²⁸ Ta iin ra kuà'an chi'in ndra, ra nàni Agabo. Rakan chünda'a ra ti ma Tati Íí Ndioo ká'an chi'in ra ña na kundaa ra, ta kicha'a ra kátitu'un ra nuu ma ñivi ña ni koo kua'a' tama' ndisaa ñuu ñuñivi. Takan kúu yi takua ká'an ra ora chíyo rey nàni Claudiu tiñu ñuu Roma. ²⁹ Yakan va ma ñivi chinuni iyo ñuu Antioquía, jāndo'iin tu'un na ña ni tindee na ma ndian chinuni iyo ñu'u' Judea chi'in ita'vi xu'un', ma naja kua kúuni maa na, tajan tāchi ndio na yi nuu na. ³⁰ Ta ma xu'un' ña kúti'vi jā'a na, tāchi na yi chi'in Bernabé ta Saulu na kundaka ndra yi nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chinuni ñu'u' Judea.

12

Nuu chí'í Jandiau, ta nuu k'vi Petu' vekaa

¹ Takan kúu ta ma tiempu ikan ma ra Rey Herode kicha'a ra tiin ra ta jāti'ini ra chi'in ma ndian chinuni tu'un Jesuu. ² Ta ikan tāchi ra na kuka'ni na ma Jandiau, ra yani Xuva chi'in machiti. ³ Va tava nde'e ndio ra ña chíisi ma ñivi judíu ña jā'a ra takan, yakan va juuni tiin ndio ra Petu' ndia. Ña'a kúu ora kúu yi kivi viko pakua, kivi chàchi na paan ña túvi k'vi yuchan iya. ⁴ Yakan va ora cha yā'a tiin ra ma Petu', tajan t'í'í ndio Herode ra vekaa. Ta ma vekaa ikan, ti iyo kumi ta'an grupu ma jandaru ña kúmi ndra ra. Ta ma ndi kumi grupu ma jandaru iyo kumi ta'an ndra ta'ii'iin yi. Ta ma Herode ti chānini ra jana'a ra ra nuu ma ñivi ñuu nda kati ya'a ji'na viko Pakua, tajan ka'ni ra ra. ⁵ Yakan va Petu' indii ra vekaa, ta ma ndra jandaru kúmi va'a ndra ra. Ta ma ndian chinuni tu'un Jesuu, tóve jāña na kà'an na chi'in Ndioo cha'a' ra.

Ndioo jākakú ra Petu' tichi vekaa

⁶ Takan kúu ta juuni ma chanikuaa ña ni tuvi inga kivi, ni tavani'í Herode ma Petu' vekaa ti ni jana'a' ra ra nuu ma ñivi ñuu ora ikan. Takan kúu ta ma Petu' kixi ra kändii ra tañu uvi ta'an jandaru ña ndikun ra chi'in karena, ta tiá ndra ka'iin kúmi yuvekaa. ⁷ Ta nunuuni kēta iin tati jā'a tiñu nuu Ndioo yatin xiin ra nuu kändii ra kixi ra. Tajan ikan kēta iin ñu'ú tichi ma vekaa, ta iin tachani jā'a yi. Ta ikan jan káni nda'a' yi ma chata Petu' nuu kändii ra. Ta kicha'a' yi kà'an yi te'en chi'in ra:

—iNdakoo yo'o, Petu'! —kāti yi.

Tajan juuni ma ora kà'an ma tati takan chi'in ra, ta ndāchi ni ma karena ña ndikun nda'a' ra. ⁸ Ta ikan jan te'en nāka'an ma tati chi'in ra:

—iKu'un ja'maun ta ti'í ndicha cha'un ta kichiun chatai! —kāti yi.

Tajan takan jā'a ma Petu' yi. ⁹ Ta ikan kēe ndio ra kuà'an ra chata ma tati. Ta ma Petu', ti túvi chito ra tu ma tiñu jā'a ma tati ikan kúu yi iin ña ndicha, a tóve. Chito ra a ña chàni ndoso ra kúu ña nde'e ra ma tati ikan. ¹⁰ Takan kúu ta ikan jan yā'a ndra ninduvi nuu ka'iin ma ndra jandaru kúmi ndra. Ta ora chāa ndra iin nuu iyo yuvekaa ña iyo nduku iti' yu'u kai. Tajan ikan nūna maa yi, ta ikan jan yā'a ndio Petu' chi'in ma tati. Yakan va ora cha chika ma tati iin kai chi'in ma Petu', tajan ndakoo ma'iin ndio yi ra. ¹¹ Takan kúu ta ora kicha'a' ma Petu' chāku'uni ra, tajan te'en kicha'a' ra chānini ra:

—Vitin va cha chito kachin yo, ti ndicha kuii ña ma Racha'nu, tāchi ra tati ra ña na jakakú yi yo nda'a' Herode ta nuu ndisaa ña kúuni ma ñivi judíu ja'a na chi'o. —Takan chānini Petu' chi'in juuni maa ra.

¹² Yakan va ora cha yā'a ña chā'a ndio ma Petu' kuenda cha'a' yi. Ta ikan jan kēe ndio ra kuà'an ra ve'e ña nàni Ndiya, ma'á ra nàni Xuva ña juuni nàni Marku ndia. Ta ikan ti ka'iin ti'vi kua'a' ndian chinuni ña kà'an na chi'in Ndioo. ¹³ Yakan va ora chāa Petu' ma yuve'e ve'an ña iyo nduku iti' kai, ta kicha'a' ra jākate'e ra yi. Ta ikan kēta iin ñayoko ña nàni Rode kuànde'an yo kúu ma ra jākate'e ma yuve'e. ¹⁴ Tajan ora chāa ña ma yuve'e, ta nākotoan ña tati Petu' kúu yi. Tajan nduva'a kuii chísiin ña ni yuve'e nī chaku'unia nuna ña nuu ra. Ta ikan jan kändakunu ndioan kuàkatitu'un nuu ma ñivi ka'iin ma tichi ve'e. Ta kätian ti Petu' kúu ma ra ndaa ma yuve'e. ¹⁵ Tajan te'en nāka'an ma ñivi ikan chi'an:

—¿A tiví xiniun ña kà'un takan? —kāti na.

Ta yakan kà'an tukuan ti ña ndicha kúu ma ña kà'an ña. Va ma ñivi ikan te'en nāka'an tuku na chi'an:

—Na yüvi ra kúu ra ti animani ra kúu ma ña chākunuu —kāti na.

¹⁶ Takan kúu ta ma Petu' ti juuni kà'an ga ra tiaga ndaa ra ma yuve'e. Tajan ora nūna ndio na ma yuve'e, ta ora nde'e na ra ndava yū'vi na. ¹⁷ Tajan ma Petu' kicha'a' jānda'a' ra nuu na, ikan na kutaxin na. Ta ikan jan kà'an ra chi'in na naja kúu yi ña jākakú Racha'nu ra nuu indii ra tichi vekaa. Tajan te'en kicha'a' ndio ra kátitu'un ra:

—Na ku'un ndo kukatitu'un ndo ña'a nuu Jandiau chi'in nuu ndisaa ndian chinuni tu'un Jesuu —kāti ra.

Takan kúu ta ora chinu kà'an Petu' takan, tajan kēe ra kuà'an ra inga ñuu.

¹⁸ Ta ora kundichin tajan ya'a yū'vi ndra jandaru ta kicha'a' ndio ndra kánita'an yu'u ndra, ti tóve nī chito ndra nayi jā'a ña túva ma Petu'. ¹⁹ Yakan va ma ora

ikan tāchi ma Herode na kunanduku inga ndra ma Petu'. Va töve nī kuu nata'an ndra ra. Yakan va tāchi ra ña na kuka'ni ndra ma ndra jandaru jàkuenda ma vekaa niku. Ti naja ndé'eni ndra ña kākú ma Petu' ma vekaa. Ta ora yá'a yi tajan kée Rey Herode ma ñu'u' Judea, ta kuà'an ra iti' ñuu Cesarea iin tiempu.

Nuu chi'í Herode

²⁰ Takan kúu ta ya'a kúxaan Rey Herode chi'in ñivi iyo ñuu Tiro ta ñuu Sidón. Ta ikan jan jāndo'iin tu'un ñivi ñuu ikan, tajan chāa ndio na vetiñu ti kúuni na natu'un na chi'in ra. Va ká'an na ji'na chi'in iin ra nāni Blastu, ra jà'a tiñu nuu ma Herode. Ta chika na nuu Blastu ña na ndakan ra iin tiempu nuu ma rey ña kúu kuti'vi na chi'in ra, ikan na kuu jandomani ra ma kuati na, ti nda'a' ma rey ikan ni'i na tandi'i ma ndayu chiniñu'u na kachi na ma ñuu na. Ta Blastu jánuna ra ra ma kivi ikan. ²¹ Ta ora kēta ma kivi ña jánuna ra ra, tajan kēta ndio ma Herode, ña ñu'u ra iin ja'ma nduva'a kuii vii ña chākú'un ma ndra kúu rey. Ta ikan chūnandi ra ma nuu chà'nda ra tiñu. Tajan kicha'a ra kà'an ra ma junta chi'in ma ñivi ka'iin ti'vi ma nuu ra. ²² Takan kúu va ma ñivi ikan, te'en kicha'a na kánachaa na:

—Ma ra kà'an i'ya yūvi iin ra'ii kúu ra, ti iin ndioo kúu ra —kāti na.

²³ Tajan juuni ma ora ikani iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo, jātakue'e yi ra, vati töve nī jaka'nu ra Ndioo ti töve kà'an ra ña töve ndicha ña kà'an ñivi cha'a' ra takan. Ta ikan chi'í ra jà'a ña chāchi tindaku ra.

²⁴ Takan kúu ta ma tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ña kätitu'un ma ñivi chinuni, vi'a chitakuati yi nda nikuuni. ²⁵ Yakan va ora jachinu Bernabé chi'in Saulu ma tiñu jà'a ndra, tajan kée ndiko ndra ñuu Jerusalén, tajan kuà'an ndio ndra ñuu Antioquía chi'in iin ra nāni Xuva ña juuni nāni Marku ndia.

13

Bernabé chi'in Saulu, jàtiñu ndra kuenda Racha'nu Ndioo

¹ Ma tañu ndian chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu Antioquía, ikan ka'iin ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chi'in ndra kúu matru. Ta ndrakan te'en nāni ndra: Bernabé, chi'in ra tuun nāni Simón, chi'in Luciu ra ñu'u' Cirene, chi'in Manaén ma ra indukuni chā'nu chi'in Herode ra kúu kalecha'nu ñu'u' Galílea. Ta juuni ikan, ndaa Saulu ndia. ² Ta ikan kēta iin kivi kuti'vi ma ñivi ña ndita yu'u na ña jàka'nu na Ndioo. Ta ikan te'en nāka'an ma Tati Í Ndioo chi'in ma ñivi ikan:

—Na tavani'i siin ndo Bernabé chi'in Saulu kuenda ma tiñu kachin ndra ña iyo yi ña ja'a ndra —kāti yi.

³ Yakan va ora cha yá'a ña ká'an ma ndian ka'iin ti'vi ikan chi'in Ndioo ta ndita yu'u na, ta ikan jan jūndii na nda'a na xini Bernabé chi'in Saulu. Ta kée ndio ndra kacha'an ndra.

Bernabé chi'in Saulu kätitu'un ndra tu'un Jesuu ñu'u' Chìpre

⁴ Yakan va ma Tati Í Ndioo tāchi ndio ndra na kätitu'un ndra tu'un Jesuu, va ji'na yá'a ndra ñuu nāni Seleucia. Ta ikan ki'vi ndra iin varku, tajan chāa ndra ñu'u' Chìpre iin ñu'u' kändii tichi tañu'u. ⁵ Yakan va ora chāa ndra ma yu'u tañu'u ñuu Salamina chi'in varku, ta ikan kicha'a ndra kätitu'un ndra tu'un va'a Racha'nu Ndioo tichi ta'ii'in veñu'u ñivi judiu ñu'u' ikan. Ta juuni kuà'an Xuva chi'in ndra ña tindee ra ndra ndia.

⁶ Ta ikan chākunuu ndra tandi'i ñu'u' ikan, nda kati chāa ndra iin ñuu nāni Pafos. Ta ikan nāta'an ndra iin randuvi. Ta rakan ti iin ra judiu kúu ra, ta nāni ra Barjesuu. Ta kāti ra ti tu'un Ndioo kätitu'un ra ndia, va tüvi ndicha. ⁷ Ta ma randuvi ikan nāndi ra chi'in ra kúu kalecha'nu nāni Sergiu Paulu. Ta ma ra kalecha'nu ikan, ti ya'a iyo chinituni ra, yakan va tāchi ra iin tatun ra na kuki'in ra Bernabé ta Saulu, vati kúuni ra taso'o ra tu'un Ndioo ña kätitu'un ndra ndia. ⁸ Ta ora chāa ndra nuu ndaa ra, ta ma randuvi Barjesuu, ra juuni nāni Elimas chi'in tu'un griegu, kicha'a ra kånita'an yu'u ra chi'in ndra ti kúuni ra na taso'o ma kalecha'nu ma tu'un Jesuu ña kätitu'un ndra, ti koto indukuni chinuni ra tu'un Jesuu ndia. ⁹ Takan kúu ta ikan ma Saulu ti juuni nāni ra Paulu, ta ya'a iyo Tati Í Ndioo chi'in ra, tajan ndé'e kachin va'a ra nuu ma randuvi nāndi ikan. ¹⁰ Ta te'en nāka'an ma Paulu chi'in ra:

—Ra vata, ra kini, ta ra se'e kui'na kùun, ti kúuniun nde'un ma ña va'a. ¿Ta naja chāta'aniun keña'un ma ñivi chi'in ma tu'un vata kätitu'un, ta tüvi chà'un ña na ki'vi na iti' Ndioo? ¹¹ Yakan va vitin ni jande'e Ndioo tundo'o ñun iin tiempu. Ta na tüva kuu nde'un ti ni kukuauun nda ma ñu'ú nikandii kúu ga nde'un ndia —kāti Paulu chi'in ra.

Ta ma ora ikani ndókuaá ra. Ta ikan kicha'a ra nānduku nda'a' ra yo kundaka ra ve'e ra ti kuaá ra. ¹² Ta ora ndé'e ma kalecha'nu ña kúu chi'in ma randuvi, ta ma ora ikani kicha'a ra chinuni ra tu'un Racha'nu Jesuu, ti ndava kuà'an tati ra ora chito ra ña chi'in kua'a' ndatu jàna'a ndra tu'un Jesuu.

Paulu chi'in Bernabé, chàa ndra ñuu Antioquía ñuu kándii yatiní ñu'u' Pisidia

¹³ Paulu chi'in ndra meru ra kí'vi ndra tichi varku ma ñuu nàni Pafos. Ta ikan kēe ndio ndra kuà'an ndra ñuu Perge, ti ma ñuu ikan kándii yí ñu'u' Panfilia. Va Xuva Marku ndākoo ra ndra, ta chikoni'i ndiko ra kuà'an ra ñuu Jerusalén. ¹⁴ Ta ora chāa ndra ma ñuu Perge, tajan nūu ndio ndra ma varku ikan. Ta ikan kuà'an ndra nda ñuu Antioquía, ñuu kándii yatiní ñu'u' Pisidia. Ta ma kivi nindee ñivi judíu, kí'vi ndra ma veñu'u na, ta chūnandi ndra ma ikan. ¹⁵ Yakan va ora cha yá'a jākua'a ma ndra vika ma tichi ma veñu'u ikan ma tu'un Ley Ndioo chí'in tu'un taa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u ra taji'na, ta ikan kicha'a chikatu'un ndra vika ikan nuu Paulu chí'in meru ra tuva kuu katitu'un ndra iin tu'un. Tajan te'en nāka'an ndra chí'in ndra:

—Ndyo'o ndra yani, jna'a ndo tuva iyo iin ña kùuni ndo ka'an ndo tuva kùuni ndo ña jākuninaa ndo ma ñivi, kùu ka'an ndo yi vitin! —kàti ndra.

¹⁶ Tajan ma ora ikani chūndaa Paulu ta jānda'a ra nuu ma ñivi, ikan na taxiin koo yu'u na. Tajan te'en nāka'an ndio ra:

—Ndyo'o ndra judíu kuni va'a ndo ña ni ka'in. Ta juuni ndra yūvi judíu, ndra tiñu'u Ndioo. ¹⁷ Ma Ndioo ñuu Israel, kāchin ma ndian judíu kùu ñivio chíyo taji'na. Ta jā'a ra iin ñuu ka'nu chí'in ma ñivi ikan, ora juuni iyo ga na ma ñu'u' Egiptu. Vati ma ñu'u' ikan ti yūvi ñu'u' na kùu yi. Ta ikan tava ndio ra na ñu'u' Egiptu chí'in ndatu ra.

¹⁸ 'Yakan va uvi xiko kuiya kūmi Ndioo na ta jāndeeni ra ma ña jā'a ñivio ña chíyo na tatiempu tichi ku'u nuu chàkunuu na. ¹⁹ Ta ikan Ndioo kūta'an ra chí'in ma ndian kùu ñivio taji'na, na kí'vi na ñu'u' Canaán. Ta ikan na ka'ni na tandi'i ñivi iyo ndi ucha ñuu ikan. Yakan va, takan jā'a na, ikan na kuu ni'i na ma ñu'u' chā'a Ndioo nuu na, ta ikan na kuu yi ñu'u' maa na. ²⁰ Ta ndisaa ña'a kuu yi tichi iin kumi cientu uvi xiko uchi kuiya.

'Ta tichi ma tiempu ikan, juuni chā'a Ndioo iin ndra vesi, ndra jākutuni tiñu nuu na. Takan kuu nda kati kēta kuiya chíyo Samuel, ra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. ²¹ Ta ikan chíkan na iin ra kùu rey ña ka'nda tiñu nuu na. Ta Ndioo chā'a ra tiñu ikan, nuu ra nàni Saulu ra se'e Cis. Ta Saulu ti iin ra kichi tata Benjamín kùu ra, ta chā'nda ra tiñu uvi xiko kuiya. ²² Ta tiá ití' nuu, nāmaa Ndioo ma tiñu jā'a Saulu ña kùu ra rey. Ta ikan chā'a ndio ra ma tiñu rey nuu inga ra nàni David. Takan kuu ta te'en nāka'an Ndioo kuenda ma racha'nu David: 'Ya'a kùunj

nde'i David ra se'e Isaí, ti jā'a ra ma ndisaa ña kùunj ña na ja'a ra." Takan kàti Ndioo.

²³ 'Ta Jesuu kíchi ra tata David ña na kuu ra ra tachi Ndioo ña na jakakú ra ñivi ñuu Israel tava chā'a Ndioo tu'un nuu ma ñivi ti takan ni kuu. ²⁴ Yakan va ora takāaga kichi Jesuu, kātitu'un Xuva tu'un ra nuu ndisaa ñuu Israel. Ta kati ra chí'in na ti iyo yi ña kunduta na ta juuni iyo yi ña ndakoo na ití' kini kuà'an na ta kí'vi, na ití' Ndioo. ²⁵ Yakan va ora chani kuu Xuva tiñu ña chā'a Ndioo nuu ra, ta kati ra nuu ma ñivi ña yūvi ra Cristu kuu ra takua chānini na. Ta juuni ká'an ra: "Ti ma ra kuu Cristu, ni kichi ra tiá ití' nuu. Ta kuenda ra, ti iin ra tūvi iñu'u kùu, vaji na ndachí ma ndichan indii cha'a ra, ti nduva'a kuu ka'nu ga ra ta iyo ga ndatu ra kua yu'u", kati Xuva.

²⁶ 'Yakan va ndyo'o yaní, ndian kuu ñivi judíu, tata Abraham, ta juuni ndyo'o ndian yūvi judíu ña tiñu'u Racha'nu Ndioo, Ndioo kuu ma ra tachi yu'u ña na katitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo, ikan na kuu kakú yo jā'a ra. ²⁷ Vati ma ndian iyo ñuu Jerusalén, chí'in ndra chā'nda tiñu nuu na, nī tuvi nakoto na ña Jesuu kuu ra ña jākakú ra yo. Ta ni tōve nī kutunini va'a na ma tu'un Ndioo taa ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia, vaji nani kivi ora ninde jākua'a na yi tichi veñu'u na. Yakan va tīsokuati na chata Jesuu, ta ndō'iin tu'un na ña kati na ña na kuvi ra. Ta takan chínu ma tu'un ña kà'an ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo ña ni kuu. ²⁸ Tajan chāka'an na nuu Ponciu Pilatu na ka'ni ra Jesuu chí'in ndra kuu jandaru ra, vaji tūvi nī nani'i na nī'iin kuati ña jā'a Jesuu ña iyo yi na kuvi ra. ²⁹ Ta ikan ora cha chínu ndisaa ma ña kà'an ma tutu Ndioo kuenda ra, ta ikan jan jānuu ndio ndra ra nuu kruu, tajan kuchi ndio ndra ra. ³⁰ Va Ndioo jānataku ndiko ra ra tañu ndian ndíi. ³¹ Ta kua'a' va'a kivi kēta Jesuu nuu ma ndra chā'an chí'in ra ñu'u' Galilea, ta nda ñuu Jerusalén. Ta vitin juuni ndrakan kuu ma ndra kà'an cha'a' Jesuu nuu ma ñivi vitin.

³² 'Ta vitin ndyo'u'u kuu ndi ña kātitu'un ndi tu'un va'a i'ya nuu ndo. Ti ña'a kuu ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu ma ndian kuu ñivio chíyo taji'na. ³³ Ta vitin cha jāchinu Ndioo ma tu'un i'ya nuu maa yo, ti tata ma ñivi chíyo taji'na kíchi yo. Ña'a jāchinu Ndioo ora cha nātaku ra Se'e ra Jesuu, vati nuu ma tutu Salmu uvi, te'en kà'an Ndioo: "Yo'o kuu se'i, ta vitin kuu ma kivi ña kuu tatáun yu'u", kati yi. ³⁴ Vati Ndioo cha kātitu'un ra ña nī janataku ndiko ra ma Jesuu, ikan na kù'ini ma kuñu ra, vati te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a' yi: "Nuu ndyo'o, ni jachinui ma tu'un ña chā'i nuu ma racha'nu David. Ta ma tu'un ikan ya'a

ga íi yi ta ndaa yi”, kàti Ndioo. ³⁵ Ta juuni kà'an ma tu'un Ndioo ña: “Na kù'vaun ña ku'ini kuñu ma ra se'un ra ya'a ga íi.” Takan kà'an iin Salmu ña taa ma racha'nu David. ³⁶ Yakan va ndicha kuui ña ma racha'nu David, já'a ra tiñu takua kùuni Ndioo nuu ma ñivio ora chíyo ra ma ñuñivi i'ya niku. Tajan chí'i ndio ra, ta kùchi ndio na ñunda'yu ra xiin nuu ña'ña ma tatá ra. Ta ma kuñu ra kù'ini yi. ³⁷ Va ma kuñu ma ra jánataku Ndioo, tüvi nī ku'ini yi. ³⁸ Yakan va ndyo'o ndra yanj, iyo yi ña koto ndo ti cha'a' Jesuu ikan, Ndioo jànaa ra ndisaa ma kuatio. ³⁹ Ta juuni cha'a' Jesuu kùu yi ña jàndondaa Ndioo anima ndisaa ndian chinuni tu'un ra. Va töve kùu ndondaa anima yo cha'a' ña jáka'nu yo ma tutu Ley Ndioo taa Moisés. ⁴⁰ Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ti koto ta'an ndo takua kà'an ma tutu taa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo chíyo taji'na. Vati ma tutu taa ndra te'en kà'an yi:

⁴¹ Na taso'o va'a ndyo'o ndian kà'an ti'ini chata tu'un kà'in.

Ta na yu'vi ndo, ti chani kuvi ndo.

Vati yu'u chani ja'i iin tiñu nduva'a kuui ka'nu ma kivi vitin ña juuni iyo ga ndo.

Ta ma tiñu ni ja'i ya'a ndetiñu ña chinuni ndo yi, vaji iyo ndian katitu'un kàchin yi nuu ndo, kàti Ndioo.

—Yakan va ikan chinu ma tu'un nātu'un Paulu tichi ma veñu'u ndian judíu ikan.

⁴² Ta ora kicha'a' Paulu chí'in meru ra, kèe ndra ma tichi veñu'u ikan, ta ikan iin ndra chíkan ndra nuu Paulu na kichi ra tichi na kivi ma kivi nindeo, ta kà'an ndiko ra ma tu'un i'ya nuu na. ⁴³ Ta ikan ora cha chinu ma junta já'a na ma veñu'u ikan, ta ikan jan kua'a' ndian judíu chí'in ndian yüvi judíu ndian tiñu'u Ndioo, kicha'a na tándikun ndio na kuà'an na chata Paulu chí'in Bernabé. Ta ikan Paulu chí'in Bernabé chündayu'u ndra ma ñivi ikan, na ku'un na iti' kuà'an Ndioo ta na kumi va'a na ma ñamani ra, ña chà'a ra nuu na.

⁴⁴ Takán kùu ta ma una kivi sabadu ma kivi nindee na cha yati ndisaa ma ñivi ñuu Antioquia kùti'vi na ña kùuni na taso'o na ma tu'un Ndioo. ⁴⁵ Va ora ndè'e ma ñivi judíu ña ya'a kua'a' ñivi ka'iin ma ikan, yakan va kicha'a na tixin na ndè'e na ndra. Tajan kicha'a na kà'an ndaa na ta kànduva'a na Paulu chí'in Bernabé. ⁴⁶ Yakan va töve kànuu Paulu chí'in Bernabé, ta te'en kicha'a' ndra kà'an ndra nuu na:

—Ji'na kuui iyo yi ña ka'an ndi tu'un Ndioo niku nuu ndyo'o ñivi judíu, vati takan kùu yi kuenda ndo. Va vitin ndè'i ña töve chinuni ndo tu'un cha'a' Racha'nu

Jesuu ña kàtitu'un ndi nuu ndo, yakan va kùu koo ndo chí'in Ndioo endeeni, tuva takan. Ta vitin iti' nuu, va'aga ña kukatitu'un ndi ma tu'un i'ya nuu ñivi yüvi judíu. ⁴⁷ Vati ma Racha'nu te'en kà'an ra chí'in ndi ña já'a ndi:

Tàchj ndo ña na jana'a ndo nuu ñivi yüvi judíu,

ikan na chinuni na tu'in.

Vati indukuni kùu ña jàna'a ndo takua kùu ma ñu'ú ña jàndondichin iti' chika yo.

Ta juuni na jana'a ndo nuu na ndava nda nuu ndi'i ñu'u' ñuñivi naja kua já'i ña jákakúu na.

Takan kàti Racha'nu —kàti Paulu.

⁴⁸ Ta ora chíni ma ñivi yüvi judíu ma tu'un kà'an Paulu, ta nduva'a kuui chísi na. Ta ikan kicha'a na jáka'nu na Ndioo ta kà'an na ña ma tu'un Ndioo ya'a ga va'a yi. Tajan juuni ma ora ikani, ma ndisaa ma ndian kàchin Ndioo ña koo ndito chí'in ra indeeni kicha'a na chinuni na tu'un ra. ⁴⁹ Takán kùu ta tiempu ikan kicha'a chitakuati ma tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu tandi'i ma ñu'u' ñuu ikan. ⁵⁰ Va ma ndian judíu chàka'an na chí'in iin ndracha'nu ñuu ikan ta chí'in iin ñivi ña'a iñu'u ña jáka'nu vi Ndioo, na kicha'a vi ña jànde'e vi tundo'o Paulu chí'in Bernabé. Ta takan já'a vi ña kùti'vi ñivi ñuu ikan, ña na jakunu na ndra ma ñuu ikan. ⁵¹ Yakan va ora tàvani'i na Paulu chí'in Bernabé iti' yu'u ñuu ikan, ta kicha'a ndra jákisi ndra yuyaka ka'iin cha'a ndra. Ta chí'in ña já'a ndra ikan jàna'a yi nuu na ña ya'a xaan ndè'e Ndioo cha'a' kuati ña já'a na. Ta ikan jan kèe ndio ndra kuà'an ndra iti' ñuu nàni Iconiu. ⁵² Va ndisaa ma ndian chinuni tu'un Jesucristu nduva'a kuui chísi na, ti ya'a ga iyo Tati Lí Ndioo chí'in na.

14

Bernabé chí'in Paulu, chàa ndra ñuu Iconiu

¹ Takán kùu ta Paulu chí'in Bernabé kí'vi ndra tichi veñu'u ñivi judíu ña ndaa ñuu Iconiu. Ta ikan kicha'a kàtitu'un ndra tu'un Jesuu nuu ma ñivi kùtu'vi ikan. Ta ikan kua'a' ñivi kicha'a chinuni tu'un ra, ndian judíu ta ndian yüvi judíu ndia.

² Va ma ndian judíu ña töve nī chinuni ma tu'un kà'an ndra, jàkanuu ndra xini kua'a' ndian yüvi judíu, ikan na kuxaan na chí'in ndian chinuni. ³ Vaji takan kùu, Paulu chí'in Bernabé kua'a' tiempu chíyo ndra ma ñuu Iconiu, ta töve yü'vi ndra kàtitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu. Ta juuni ma Ndioo chà'a ra nuu ndra ña jàna'a ndra nuu ma ñivi kua'a' ndatu ta seña ra ora kàtitu'un ndra, ikan na koto

kachin na ti tu'un ndicha kùu ma ña chà'a ra chi'in ma ñamani ra. ⁴ Va ma ñivi ñuu ikan siin siin chà'nini na. Ti iyo ndian kuà'an chiyo ndian judúu, ta inga na kuà'an chiyo ndra tatun Jesuu. ⁵ Yakan va iin ndian judúu chi'in iin ndian yúvi judúu jándó'iin tu'un na chi'in ndra tiñu, ikan na jand'e ndra tundo'o ndra tatun Jesuu, ta kani ndra yuu chata ndra. ⁶ Yakan va ora chíto Paulu chi'in Bernabé ña takan ni ja'a na chi'in ndra, ta ikan chínu ndra kuà'an ndra iti' ñuu Lистра ta ñuu Derbe ña kándii tichi ñu'u' Licaonia ta tandi'i ñuu iyo yatini. ⁷ Ta ikan kuákatiu'un ndra tu'un va'a cha'a Racha'nu Jesuu ikan.

Chi'in yuu, kàni na Paulu ñuu Lистра

⁸ Ta ma ñuu Lистра ikan iyo ra cha'a pe'lu ña kùu kaka nda ora káku ra. Ta ra'ya nàndi ra ikan ⁹ tàso'o ra ma ña kà'an Paulu. Ta ora ndé'e Paulu ma ra cha'a pe'lu ikan, tajan nàkuni ra ña ya'a ga chinuni ra ña Ndioo kùu janda'a ra ra. ¹⁰ Yakan va te'en ni'i va'a nàka'an Paulu chi'in ma ra cha'a pe'lu, ikan na kuni tandi'i ma ñivi:

—iNa ndetaun ta kundaa ndoun!

Ta ora kà'an Paulu te'en ta iin ndávani ra ta chùndaa ra, juuni kicha'a chàkunuu ra. ¹¹ Yakan va ora ndé'e ma ñivi ña já'a Paulu chi'in ma ra cha'a pe'lu, ta ikan kicha'a na kànachaa na ña jáka'nu na Paulu chi'in Bernabé chi'in tu'un kà'an ndian ñuu Licaonia, ta te'en kà'an na:

—Ndioo ndra iyo andivi, kichaa ndra nuu iyo yo. Ta kaa ndra takua kaa iin ndra'i iyo ñuñivi.

¹² Yakan va kàti na ti Bernabé kùu ndioo nàni Zeus, ta Paulu kùu ndioo Hermes, vati kà'an ga ra tia kua Bernabé. ¹³ Yakan va ma ra sutu ña jáka'nu ndioo Zeus iyo veñu'u ra iti' yu'u ñuu. Sutu ikan chàki'in ra kua'a' toro chi'in siki ña kùva'a chi'in ita vii ta chaa ra chi'in yi yatini yuve'e kora ikan. Vati ma sutu chi'in ma ñivi ikan kùuni na jáka'nu na ma ndra tatun Jesuu. Yakan va ni ka'ni na ma toro ta sokó na yi nuu ndra. ¹⁴ Va ora chíto Bernabé chi'in Paulu ma ña ni ja'a na kuenda ndra, ta ma ora ikani jánakaa ndra ja'ma ndra, ta yakan jána'a yi ti na chàta'ani ndra ña jáka'nu ñivi ndra. Ta kándakunu ndra ki'vi ndra tañu ma ñivi ikan, ta te'en kà'an ndra nuu na:

¹⁵ —iNa já'a ndo te'en! Ti yúvi Ndioo kùu ndi, va juuni ñivi kùu ndi takua kùu maa ndo ndia. Vati ndyu'u, vachi ndi vachi katitu'un ndi nuu ndo tu'un va'a cha'a Jesuu. Yakan va iyo yi ña na jaña ndo ña jáka'nu yutun íi ti yúvi Ndioo ndicha kùu yi. Ta na kicha'a ndo jáka'nu ndo ma Ndioo, ra ndito ndisaa tiempu, ra játuvi

andivi, chi'in ma ñu'u' ñuñivi, ta tañu'u ta ndisaa nakuyi ña iyo tichi yi. ¹⁶ Vaji taji'na Ndioo chà'a ra ña na chinuni ma ñivi ma ndava kùuni maa na, ¹⁷ vati tükuii nì jaña ra ña jána'a ra nuu ñuñivi cha'a' tandi'i ña va'a ña já'a ra, ti Ndioo ndicha kùu ra. Ti juuni Ndioo kùu ra ña jákuun ra savi, ta chà'a ra ña na koo va'a ma itu. Ta juuni ra chà'a ña na koo kua'a' ma ña kacho ikan na sii kùunio, ti tūvi kumani nì'iin nakuyi nuu yo —kàti ndra.

¹⁸ Va vaji kàtitu'un ndra ma tu'un ikan, ta ma ñivi ikan, ti endee kùuni na jaña na ña ka'ni na ma toro ña ni sokó na nuu ndra. Va ma nuu ndi'i nia kùndee ndra jàndomani ndra ma ñivi, ña na jaña na ña sokó na ri nuu ndra. ¹⁹ Ta ma ora ikan chaa iin ndra judúu iyo ñuu Antioquia, chi'in ndra judúu iyo ñuu Iconiu ndia. Ta ma ndrakan kicha'a jákanuu ndra xini ma ndian iyo ñuu ikan, ta jàniini ndra na ña na kani na yuu chata Paulu. Ta ora chínu tajan kèñu'u na Paulu iti' yu'u ñuu vati chà'nini na ña cha chí'i ra. ²⁰ Va ora kùti'vita'an ma ndian chinuni tu'un Jesuu yatini nuu kándii Paulu, ta ndéta ra ta ki'vi ndiko ra ma ñuu ikan. Ta inga kivi kée ra kuà'an ra iti' ñuu Derbe chi'in Bernabé.

²¹ Yakan va ñuu Derbe, kàtitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu nuu ma ndian iyo ikan, tajan ki'vi kua'a' na kuà'an na iti' Jesuu. Ta ora yá'a ña'a kùu takan, tajan chikoni'i ndiko ndra kuà'an ndra ñuu Lистра, ñuu Iconiu, ta ñuu Antioquia. ²² Ta ndisaa ma ñuu i'ya, jàndomani ndra kua'a' ma ndian chinuni tu'un Jesuu, ña na endee chinuni na ma tu'un ra, vaji ndé'e na tundo'o. Ta juuni kàti ndra nuu na ti ma kua iyo yi ña kuu chaa yo nuu chà'nda Ndioo tiñu, ji'na iyo yi ña nde'o kua'a' tundo'o. ²³ Ta juuni chà'a ndra tiñu nuu iin ndracha'nu, na kumi ndra ma ndian chinuni tu'un Jesuu ña kùti'vi veñu'u ta'i'iin ñuu. Ta ora cha yá'a kà'an ndra chi'in Ndioo ña ndita yu'u ndra, tajan chà'a ndra ndra nda'a Racha'nu Ndioo, ra jáka'nu ndra, na ja'a ra kuenda tiñu já'a ndra.

Paulu chi'in Bernabé kuà'an ndiko ndra ñuu Antioquia ña kándii tichi ñu'u' Siria

²⁴ Takan kùu yakan va ji'na yá'a ndra ñu'u' Pisidia, tajan chaa ndra ma ñu'u' Panfilia. ²⁵ Yakan va ora chaa ndra ma ñu'u' ikan, tajan kicha'a ndra kà'an ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu ñuu Perge. Ta ikan kée ndra ta kuà'an ndra iti' ñuu Atalia. ²⁶ Ta ñuu Atalia, ki'vi ndra iin varku ta kuànu'u ndiko ndra endeeni nda ñuu Antioquia. Ta ma iti' ñuu ikan kùu ma ñuu nuu tachi ndra chinuni tu'un Jesuu ndra tatiempu. Ta ma antea ña tachi

ndra ndra ji'na ga chikan ndra ñamani nuu Ndioo cha'a' ma tiñu ni ja' ndra niku. Ta vitin já chinu já'a ndra ma tiñu ikan. ²⁷ Yakan va ora chāa ndra ma ñuu Antioquía, ta ikan jan kütivita'an ndra chí'in ndian chinuni tu'un Jesuu. Ta ikan nūna kīcha'a ndra kätitu'un ndra ndisaa ña já'a ndra chí'in ndatu Ndioo, ta naja kua kīcha'a ra jākakú ra ñivi yūvi judíu, ti tava Ndioo, juuni kùuni ra ña ma ndian yūvi judíu na chinuni na ma tu'un ra ndia. ²⁸ Yakan va kua'a' tiempu kīndoo Paulu chí'in Bernabé ma ñuu Antioquía chí'in ma ndian chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu ikan.

15

Ndra tatun Jesuu, já'a ndra junta ñuu Jerusalén

¹ Takan kuu ta juuni ma tiempu ikan chāa iin ndra judíu chinuni tu'un Jesuu ñuu Antioquía, ndra kichi ñu'u' Judea. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chí'in ndian chinuni tu'un Jesuu ndian iyo ñuu Antioquía: "Na kuu jakakú Ndioo ndo nuu kuati ndo, tu tūvi ji'na ta'nda ñii nuu ika ndo takua jāna'a Moisés nuu ndian judíu chíyo taji'na", kati ndra chí'in na.

² Tajan ora chíni Paulu chí'in Bernabé ma ña kā'an ndra tajan ni'i kīcha'a ndra kánita'an yu'u ndra chí'in ndra, va ni kuu jandondaa ndra yi ikan. Yakan va káchin ma ndian chinuni iyo ma ñuu ikan, Paulu chí'in Bernabé chí'in inga ndra chinuni, na ku'un ndra ñuu Jerusalén kunatu'un ndra tiñu ikan chí'in ndra tatun Jesuu, ta chí'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu ikan.

³ Tajan táchi ndio ma ndian chinuni iyo ñuu Antioquía ndra. Yakan va ora kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén, ji'na yā'a ndra ñu'u' Fenicia ta ñu'u' Samaria. Yakan va tandi'i ma ñuu yà'a ndra kätitu'un ndra naja kua ndákoo ma ñivi yūvi judíu ma ña jáka'nu na niku, ta ndāki'in na iti' Jesuu. Ta ya'a ga chisii ma ndian chinuni ñuu ikan ora chíni na ma tiñu ka'nu Ndioo ña kätitu'un ndra.

⁴ Ta ora chāa ndra ma ñuu Jerusalén ta ikan kütivita'an kua'a' ma ndian chinuni chí'in ndra tatun Jesuu ta ndracha'nu chà'nda tiñu ma veñu'u. Vati kùuni na taso'o na ma ña ni ka'an ndra. Ta ikan kätitu'un ndra nuu ma ñivi ikan ndisaa ña kuu ja'a Ndioo tandi'i ma ñuu nuu chākunuu ndra kätitu'un ndra tu'un Jesuu. ⁵ Va nuu ka'in ti'vi ndra, ndēta iin ndra fariseu ña chinuni tu'un Jesuu, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:

—Ndyo'o yani, ma ndra yūvi judíu ña chinuni tu'un Jesuu, iyo yi ña ta'nda ñii nuu ika ndra. Tajan juuni iyo yi ña ka'nda

yo tiñu nuu ndisaa na, na jachi'in na ndisaa ña kà'an ma ley taa Moisés taji'na —kati ndra.

⁶ Ta ikan jan, kütivita'an ndio ma ndra tatun Jesuu chí'in ma ndracha'nu ikan ña ni jakua'a ndio ndra ma tu'un ikan, ikan na nani'i va'a ndra naja kua kuu ka'an kachin ndra yi nuu ndra cha'a' yi. ⁷ Ta ora cha ya'a kua'a' tiempu ña nātu'un ta'an ndra cha'a' yi, tajan ndēta Petu' ta te'en nāka'an ra chí'in ndra:

—Ndyo'o yani, cha chito va'a ndo, ti Ndioo káchin ra yu'u tañu ndo, ikan na katitu'in nuu ndian yūvi judíu naja kua jakakú Jesuu na, ikan na chinuva'ani na tu'un ra ndia. ⁸ Ta Ndioo vati nākoto va'a ra naja kua chānini ndisaa ñivi, yakan va jāna'a ra nuu na ña juuni kuu ki'vi na iti' ra ndia. Ta chā'a ra Tati Í ra ña na koo yi chí'in na takua chā'a ra yi nuu yo ndia. ⁹ Yakan va inuu ndē'e Ndioo ndisaa yo, ti juuni jānaa ra kuati na cha'a' ma ña chinuni na tu'un ra, ta takan já'a ra chí'in yo ndia. ¹⁰ Ta naja kùuni ndo ja'a ndo ña jāna'a Ndioo nuu yo ña tūvi va'a yi, nde'o tu kuxaan ra chí'o. Na vā'a kà'an yo ña na ja'a na tandi'i ma ña kà'an Ley Ndioo taa Moisés. Vati ni maa yo kuu ja'a yo tandi'i ma ña kà'an yi. Ta ni ndian kuu ñivio chíyo taji'na kuu ja'a na yi ndia. ¹¹ Yakan va chito yo, ti kuu kakú yo já'a ma ley ikan, va kákú yo já'a ma ñamani Racha'nu Jesuuni. Yakan va ndiakan juuni kuu kakú na já'a ma ñamani ra ndia —kati Petu'.

¹² Takan kuu ta ndisaa ma ndian ka'in ti'vi ma ikan, kīndoo taxiin na ora kīcha'a Bernabé chí'in Paulu kà'an ndra naja kua chā'a Racha'nu Ndioo ndatu ra nuu ndra ña jāna'a ndra seña ta ndatu ka'nu nuu ndian yūvi judíu. ¹³ Yakan va ora chíni kà'an ndra, tajan ndēta Jandiau ta kīcha'a ndio ra kà'an ra te'en chí'in na:

—Ndyo'o yani, na kuni va'a ndo ña ni ka'in chí'in ndo: ¹⁴ Já kätitu'un Simón Petu' nuu yo naja kua já'a Racha'nu Ndioo ña ki'in kuenda ra ma ñivi yūvi judíu ma cha'a' nunuu, ta káchin ra ma tañu na kua'a' ñivi kuenda ra ña na kuu na ñivi ra, ikan na jaka'nu na ra. ¹⁵ Yakan va ndisaa ma ña kuu i'ya, indukuni kà'an yi chí'in ndisaa ma ña taa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo chíyo taji'na, vati ma tutu Ndioo ikan te'en kà'an yi:

¹⁶ Ora cha ya'a ndisaa ña'a, ni kichj inga cha'a'.

Ta ni kutaa ndikoi ve'e nuu chà'nda Rey David tiñu vati cha ndōtani yi.

Ta vaji ndōtani yi vitin, ta ni jandova'a ndikoi yi ta ni jandochai yi inga cha'a'.

Takan kati Ndioo chí'in na,

¹⁷ ikan na nanduku tandi'i ma ñivi ma Racha'nu chito'o yo, nda ma ndian yüvi judíu ndia.

Vati ma ñivi ikan, kächin Ndioo na ña na chinuni na tu'un ra, ikan na kuu na ñivi ra ndia.

¹⁸ Ta ma tu'un ikan chā'a ma Racha'nu yi nuu ma ndian chíyo taji'na,

ikan na nakoto kächin kua'a' ñivi yi nda ndian chíyo taji'na, ta nda ndian iyo ma tiempu vitin ndia.

Takan kà'an ma tutu Ndioo.

¹⁹ 'Yakan va yu'u, kätí ti ma ñivi yüvi judíu ña chinuni tu'un Ndioo na kuu ka'nda yo tiñu nuu na ña na ja'a na ndisaa ma ña kà'an tutu ley Ndioo ña taa Moisés. Vati cha ndákoo na ndisaa ma ña jáka'nu na niku, ta vitin kuà'an na iti' Jesuu. ²⁰ Yakan va iyo yi ña taa yo iin tutu, ta tachio yi nuu na, na jachika na na nuu ndioo yutun íí ña jáka'nu na niku, ta na jaña na ña ki'vi na chí'in ña'a' yüvi ñasi'i na ndia, ta takani ma ña'a ndia. Ta juuni na jaña na ña chächi na níí ta sa'an kiti ká'a. ²¹ Vati nda taji'na ta nda vitin, ti ta'ii'in ñuu iyo ndian kätitu'un tu'un Ndioo taa Moisés. Ta jákua'a na yi nuu ma ñivi tichi veñu'u ndian judíu ta'ii'in kivi nindeo —kàti ra.

Tutu carta taa ndracha'nu kuenda ndian yüvi judíu

²² Takan kuu tajan ndra tatun Jesuu chí'in ndracha'nu chí'in ndisaa ndian chinuni, nātu'un na cha'a' yi ta ikan kächin na uvi ta'an ndracha'nu, chà'nda tiñu nuu ndian chinuni tu'un Jesuu ikan, na ku'un ndra chí'in Paulu ta Bernabé ñuu Antioquía. Ta ma ndra kächin na, nani ndra Sila chí'in Juda, ra juuni nani ra Barsabás. ²³ Ta chí'in ndrakan táchi ndracha'nu iin tutu ña na ñu jakua'a ndra yi nuu ñivi iyo nuu kuà'an ndra. Ta ma tutu ikan, te'en kà'an yi:

“Ndyu'u ndra kuu tatun Jesuu, chí'in ndracha'nu ndian chinuni tu'un Jesuu, táchi ndi iin saludu nuu ndyo'o yani, ndian kuu ñivi yüvi judíu iyo ñuu Antioquía, ñu'u' Siria, ta ñu'u' Cilicia. ²⁴ Vati chito ndi ti iyo ndra kée ma ñuu Jerusalén ña tüvi ní cha'a ndi ña kujana'a ndra nuu ndo. Ta ma tu'un kuájana'a ndra nuu ndo ya'a ga jákanuu yi xini ndo, ta tüva chito ndo niyi ja'a ndo cha'a' ma tu'un kà'an ndra. ²⁵ Yakan va ndyu'u jando'in tu'un ndi ta kuu ni ndi ña tiá va'a, tu kächin ndi iin ndra iyo tañu ndi, ikan na kunde'e ndra ndo chí'in ndra yanio Bernabé ta Paulu, ndra ya'a kúunio nde'o. ²⁶ Ta juuni Bernabé chí'in Paulu, cha chā'a ndra maa ndra na nde'e ndra kua'a' tundo'o cha'a' Racha'nu chito'o yo Jesucristu. ²⁷ Yakan

va chí'in ndra'ya táchi ndi Juda chí'in Sila ta nda'a ndra tutu i'ya, ikan na katitu'un kächin ndra nuu ndo ma tava kúuni yi ka'an yi. ²⁸ Ti takua chānini Tati Íí Ndioo, ta chānini maa ndi ña na kà'nda ga ndi tiá tiñu nuu ndo kua ma tiñu ka'nu ña te'en kätitu'un ndi vitin: ²⁹ Ta na kächi ga ndo sa'an kiti chà'ni na ña sòkó na nuu ndioo yutun íí. Ta na kächi ndo níí, ni sa'an kiti ká'a. Ta na ki'vi ndo chí'in ña'a' töve kuu ñasi'i ndo. Tatu jáña ndo já'a ndo ndisaa ña'a, iin ña va'a kuu yi kuenda ndo tuva ja'a ndo takan. Ta Ndioo na ja'íí ra ndo”, kàti ndra nuu carta ña táchi ndra.

³⁰ Takan kuu ta ora chínu ma junta ma ñuu Jerusalén, tajan kée ndio ndra kuà'an ndra ma ñuu Antioquía. Ta ora cha kütivi ma ñivi chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu ikan, tajan chā'a ndra ma tutu carta ña ndā'a ndra nuu na. ³¹ Takan kuu ta nduva'a kuui chísi na, ora jákua'a ndra ma carta ikan. Vati chà'a yi tundeeni na. ³² Vati Juda chí'in Sila juuni ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo kuu ndra, yakan va chito ndra naja kua kà'an ndra chí'in ma ñivi. Ta jámani ndra na chí'in kua'a' tu'un, vati chā'a ndra tundeeni nuu na. ³³ Ta ora chínu kätitu'un Sila chí'in Juda ma ña kà'an ma carta, tajan kīndoo ndra ikan tiá kua'a' tiempu. Ta ikan jan táchi ndiko ndian chinuni ndra, na ku'un ndiko ndra nuu ma ndracha'nu táchi ndra iyo ñuu Jerusalén. Va ji'na kà'an na nuu ndra te'en:

—Ndioo na ja'íí ra ndo ta na kumi va'a ra ndo ma iti' kuà'an ndo.

³⁴ Va chānini Sila ti va'a ga ña kīndoo ndra ñuu Antioquía tiá ga tiempu. ³⁵ Yakan va juuni kīndoo Paulu chí'in Bernabé chí'in inga tiá ndra ndia. Ta endee jána'a ndra tu'un va'a kà'an cha'a' Jesuu ta kätitu'un ndra yi nuu ma ñivi iyo ikan.

Nuu kèsiin Paulu chí'in Bernabé

³⁶ Takan kuu ta ora yā'a kua'a' kivi tajan te'en náka'an Paulu chí'in Bernabé:

—Na kunde'e ndiko yo ñivi chinuni iyo ndisaa ñuu nuu kätitu'un yo tu'un Racha'nu Jesuu niku. Nde'o naja kua iyo na —kàti ra.

³⁷ Ta Bernabé, vati kúuni ra ña na ku'un Xuva Marku chí'in ndra, ³⁸ va Paulu ní cha'a ra ña ku'un ra chí'in ndra, vati Xuva ndákoo ra ndra ñuu Panflia, ta töva ní chakunuu ra já'a ra ma tiñu Ndioo chí'in ndra. ³⁹ Yakan va kánita'an yu'u ndra, ta kèsiin ndio ndra. Tajan Bernabé kächin ra Xuva. Ta ikan kée ndio ndra kuà'an ndra iti' ñu'u' Chipre chí'in varku. ⁴⁰ Ta Paulu kächin ra ra nani Sila. Tajan ma ndian chinuni iyo ñuu Antioquía, kicha'a na kà'an na chí'in Ndioo na kumi ra iti'

kuà'an ndra. Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàkatitu'un ndra tu'un Jesuu.

⁴¹ Ta ora chàkunuu Paulu chi'in Sila, tajan yà'a ndra jàmani ndra ma ndian chinuni tu'un Jesuu iyo ñu'u' Siria ta ñu'u' Cilicia ndia, ña na jandeeni ma ña chinuni na.

16

Nàta'an Timoteu ma Paulu chi'in Sila

¹ Takan kùu ta Paulu chi'in Sila chàa ndra ñuu Derbe ta Listra. Ta ikan nàta'an ndra iin ra chinuni tu'un Jesuu, ra nàni Timoteu. Ta rakan ti ma'à ra kùu iin ña judia, ña chinuni tu'un Jesuu ndia. Ta tatà ra kùu iin ra griegu. ² Ta ndisaa ma ndian chinuni iyo ñuu Listra ta Iconiu kàti na ti iin ra va'a kùu Timoteu. ³ Yakan va Paulu kùuni ra ña na ku'un ra chi'in ra. Va juuni maa ra chànini ti ji'na iyo yi ña ta'nda ñii nuu ika ra, ikan na kùxaan ndian judiu iyo nuu kuà'an ndra. Vati ndisaa na cha chito ti tatà Timoteu kùu iin ra yuvi judiu. ⁴ Ta tandi'i ma ñuu nuu yà'a ndra, kàtitu'un ndra nuu ma ndian chinuni cha'a' ma tu'un kà'an ma carta ña taa ma ndra tatun Jesuu chi'in ndracha'nu chinuni ñuu Jerusalén, na jachi'in na yi. ⁵ Yakan va ma ñivi iyo ma veñu'u ta ñuu ta ñuu ikan, jàndeeni na chinuni na tu'un Jesuu. Ta ta'ii'iin kivi tiaga kua'a' na kicha'a chinuni.

Tichi xinda'vi Ndioo jànde'e ra nuu Paulu iin ra ñu'u' Macedonia

⁶ Takan kùu ta tava ma Tati Íi Ndioo nì cha'a yi kàtitu'un ndra tu'un Ndioo ñu'u' Asia, yakan va yà'a ndra kuà'an ndra iti' ñu'u' Frigia ta ñu'u' Galacia. ⁷ Ta ikan chàa ndra raya nuu yà'a ñivi ora kuà'an na iti' ñu'u' Misia. Ta ikan kùuni ndra ku'un ndra iti' ñu'u' Bitinia, va ma Tati Íi Jesuu, tüvi nì cha'a yi ña na ku'un ndra iti' ñu'u' ikan. ⁸ Yakan va yà'a ndra raya ñu'u' Misia tajan kuà'an ndra iti' ñu'u' ikan. Ta ikan chàa ndra yu'u tañu'u, yatin ñuu Troa. ⁹ Ta chanikuaa jànde'e Ndioo nuu Paulu iin ra ña ndaa ta iyo ra ñu'u' Macedonia. Tajan rakan jànini ra Paulu ta te'en nàka'an ra chi'in ra: "¡Na kichiun ñu'u' Macedonia, nuu iyo ndi ta tindeun ndi!", kàti yi chi'in ra. ¹⁰ Ta ora yà'a ña nde'e ra ma xinda'vi yakan, ta numini kicha'a ndio ndi jàndova'a ndi ndatiñu ndi ña ni ku'un ndi iti' ñu'u' Macedonia, vati cha chito va'a ndi ti Ndioo kachin ra ndyu'u na ku'un ndi kukatitu'un ndi tu'un va'a kà'an cha'a' Jesuu iti' tikan.

Chàa Paulu chi'in Sila ñuu Filipu ña kàndii ñu'u' Macedonia

¹¹ Takan kùu ta ñuu Troa kivi ndi iin varku indeeni nda kati cha ndi iin ñu'u' vali ña iyo tichi tañu'u ña nàni Samotracia.

Ta ora tuvi inga kivi tajan kivi ndiko ndi varku indeeni nda kati chàa ndi ñuu Neápolis. ¹² Tajan kēe ndi ñuu i'ya, ta kacha'an ndi ñuu Filipu. Ta ma ñuu Filipu ti iin ñuu ka'nuga kùu yi kuenda ndian Romanu. Ta juuni iin ñuu ka'nu kùu yi kuenda ñu'u' Macedonia. Ta ñuu ikan kindo ndi uvi uni kivi. ¹³ Ta ma kivi nindeo kēe ndi kuà'an ndi iti' yu'u' ñuu nuu kàndii iin yuta. Vati ndyu'u kùuni ndi ti ikan kùu nuu kùti'vi ñivi judiu ña kà'an na chi'in Ndioo. Yakan va ora chàa ndi ma ikan ta chūnandi ndi ta ikan jan kicha'a ndio ndi kà'an ndi tu'un va'a cha'a' Jesuu chi'in ma ñivi ña'a kùti'vi ka'iin ikan. ¹⁴ Ta iin ña'a ndaa tañu ma ñivi ña'a' ikan, kùu ña nàni Lidia. Ta yakan ti ña ñuu Tiatira kùan ta iin ña jàka'nu Ndioo kùan ndia. Ta xikoan ja'ma color ndaa, ña ya'a vii. Ta yakan ti nàndian taso'an ndisaa ma ña kà'an Paulu. Yakan va ora chinian ndisaa ma ña kà'an ra, tajan Ndioo chà'a ra chinituni ra nuan, ta ikan kicha'a ndioan chinunian tu'un Jesuu. ¹⁵ Ta ikan kùnduta ndioan chi'in ndisaa ñivian ña iyo ve'an. Ta ora cha yà'a kùnduta vi, tajan te'en kicha'a kà'an ña ña jàninian ndi:

—Tu chànini ndo ña chinuva'anji tu'un Jesuu, na ko'o ve'i ta kindo ndo nindee ndo ma ikan —kàtian.

Takan kùu ña kēe ndio ndi kuà'an ndi ve'an.

Paulu jànda'a ra iin ñayoko ña ndo'o tati xaan

¹⁶ Iin kivi kēe ndi kacha'an ndi iin nuu kùti'vi ñivi judiu ña kà'an na chi'in Ndioo. Ta tichi iti' kuà'an ndi nàta'an ndi iin ñayoko ña ndo'o tati xaan. Vati ma yakan chitoan ndanu vachi ma ña ni ta'an yo iti' nuu jà'a yi. Ta jàkanaa ña kua'a' xu'un' kuenda ma ndra chito'an jà'a ma ña chitoan. ¹⁷ Ta ma ora ikani tãndikuan chata Paulu ta juuni chi'in ndi ndia. Tajan kicha'a kà'an ña, ta kànachaa ña ni'i va'a te'en:

—Ndra'ya kùu ndra jà'a tiñu kuenda Ndioo ka'nu ga, ra iyo andivi. Ta kàtitu'un ndra nuu ndo naja kua kùu jà'a ndo ta kakú ndo —kàtian.

¹⁸ Ta ñayoko i'ya ti kua'a' kivi chàkunuan kà'an ña te'en, yakan va chàa ndio iin kivi ña kùxaan ndio ma Paulu. Ta te'en nàka'an ndio ra chi'in ma tati xaan ña indii ña:

—Chi'in ndatu Jesucristu kà'in ña na keun tichi kuñuan —kàti ra.

Tajan ora kà'an ma Paulu te'en, ta ma ora ikani kēe ndio yi ña.

¹⁹ Tajan ora chà'a ndio ma ndra chito'an kuenda ña na kùu ga jàkanaa ndra xu'un'

chi'an, tajan tiin ndio ndra Paulu chi'in Sila, ta keñu'u ndra ndra ta chāndaka ndra ndra nuu ka'lin ndra vetiñu. ²⁰ Tajan te'en kicha'a ndio ndra kà'an ndra chi'in ndra:

—Ma ndra judiu i'ya ya'a jakanuu ndra xini ñivi iyo ñuu yo. ²¹ Ta jānda'viña'a ndra ma ñivi ñuu yo chi'in ma tu'un chaa ña jāna'a ndra. Ta ndyu'u ti kuu ja'a ndi ma ña jāna'a ndra ti töve chà'a ma Ley Romanu ña jà'a ndi ya! —kāti ndra.

²² Ta ikan jan ndisaa ma ñivi ndēta na ta kicha'a na kà'an ti'ini na chata ndra. Yakan va te'en nāka'an ma ndratiñu chi'in ma jandaru:

—Na tavani'i ndo ja'ma ndra ta na kani ndo ndra chi'in yutun kuiin —kāti ndra.

²³ Ta ikan ora cha yā'a kāni nduva'a kuii ndra ndra, tajan ti'i ndra ndra tichi vekaa. Ta te'en nāka'an tuku ma ndratiñu chi'in ma ra jandaru kumi vekaa:

—iNa kumi va'un ndra! —kāti ndra.

²⁴ Yakan va ora nāka'an ndra te'en chi'in ma ra kumi vekaa, tajan ti'i ndio ra ndra iin tichi vekaa nuu xe'e ga. Ta ikan ti'i ra cha'a ndra iin tichi yavi vitu.

²⁵ Va juuni ma chanikuaa kivi ikan, iyo yi a java ñuu, ta ma ora ikan kà'an Paulu ta Sila chi'in Ndioo. Ta chita ndra iin yaa ña jākā'nu ndra Ndioo. Ta ikan ndisaa ma ndra ka'lin tichi vekaa, chini ndra ma ña jà'a ndra. ²⁶ Ta ma ora ikani kichi iin ña nduva'a kuii ni'i taañ, ña ndava ndāta ma chave'e chi'in pisu tichi vekaa. Yakan va ma ora ikani nūna ndisaa ma yuvekaa. Ta ndisaa ma ndian ka'lin tichi vekaa ndāchi ma karena ndikun ma vitu nuu ka'lin ma cha'a na. ²⁷ Ta ikan ora ndākoo ma ra kumi vekaa, ta ndē'e ra ña tandi'i yi nūna. Tajan tāva ra ma machiti ra ña ni ka'ni ra juuni maa ra, vati chānini ra ti ndisaa ma ndian ka'lin vekaa kākú na niku. ²⁸ Va ora ndē'e Paulu ña takan ni ja'a ma jandaru, tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na kā'niun juuni maun vati ndisaa ndi juuni ka'lin ndi i'ya —kāti Paulu chi'in ra.

²⁹ Ta ikan chikan ma ra jandaru kumi vekaa iin ñu'u nuu ra meru ra. Ta ikan chīnu ra ki'vi ra tichi vekaa nuu indii Paulu ta Sila. Ta endee ndāyu ra cha'a ña yu'vi ra, yakan va chūnandi chiti ra iti' cha'a ndra. ³⁰ Tajan tāvani'i ndio ra ndra ma tichi vekaa, ta te'en chikatu'un ra nuu ndra:

—Ndyo'o xaa, çnayi iyo yi ña ja'i ta kuu jakakú Ndioo yu'u nuu ma kuati jà'i? —kāti ra chi'in ndra.

³¹ Tajan te'en nāka'an ndra chi'in ma jandaru ikan:

—iNa chinuniun tu'un Racha'nu Jesuu, ta kuu kakun chi'in ndisaa ñiviun ña iyo ve'un jà'a ra! —kāti ndra.

³² Takan kuu ta kā'an ndra tu'un ma Racha'nu Jesuu nuu jandaru ikan ta nuu ndisaa ma ñivi ka'lin ve'e ra ndia. ³³ Ta juuni ma ora chanikuaa ikan, chāka ma ra jandaru Paulu chi'in Sila kuà'an ndra iin nuu kändii iin yuta. Ta ikan nākata ra ma nuu takue'e ndra. Tajan Paulu chi'in Sila jākunduta ndio ndra ma jandaru ikan chi'in ndisaa ñivi iyo ve'e ra. ³⁴ Yakan va ora cha yā'a kùnduta ra chi'in ñivi ra, tajan chāka ndio ra ndra kuà'an ndra ve'e ra. Ta ikan chā'a ra ña chāchi ndra. Yakan va maa ra chi'in ndisaa ñivi ra, nduva'a kuii chisii vi ña kicha'a vi chīnuni vi tu'un Racha'nu Ndioo.

³⁵ Ta ora kùndichin inga kivi ma ndra kuu vesi tāchi ndra tatun kà'an nuu ma ra jandaru kumi vekaa, ña na jaña ra Paulu chi'in Sila, ndra ka'lin tichi vekaa. ³⁶ Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma ra kumi vekaa chi'in ma Paulu:

—Ma ndra kuu vesi, tāchi yu'u ña na jañai ndo. Yakan va cha kuu ku'un vii ndo ve'e ndo vitin —kāti ra.

³⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ma Paulu chi'in ma ndra kumi vekaa:

—Ndyu'u ndra kuu kuenda ñuu ka'nu Roma. Kani ndra ndi nuu ka'lin kua'a' ñivi, ta ti'i ndra ndi tichi vekaa i'ya. Ta tüvi ni ja'a ji'na ndra kuenda tuva kuati ndi kuu yi. iTa vitin kuuuni ndra tavani'i xe'e ndra ndi ikan ni'iin ñivi nākoto na yi! iVa na kuu ja'a ndra yi takan! iYakan va na kichi juuni maa ndra ta tava ndra ndi! —kāti ra.

³⁸ Ta ikan jan kēe ma ndra jandaru chākatitu'un ndra nuu ma ndra kuu vesi ña chà'nda tiñu nuu ndra. Ta ora chito ndra ña ndra tatun Jesuu, kuu kuenda ñuu ka'nu Roma kuu ndra, ndava yū'vi ndra. ³⁹ Ta ikan kēe ndra kuàndakan ndra ñamani nuu Paulu ta Sila na jākā'nuni ndra ndra cha'a' ma ña jà'a ndra chi'in ndra. Tajan tāvani'i ndio ma ndra vesi ndra tichi vekaa. Ta jānini ndra ndra ña na kee ndra ma ñuu ikan. ⁴⁰ Yakan va ora kēe ndra ma vekaa, tajan kuà'an ndra nuu ndian chīnuni ka'lin ve'e Lidia. Ta ora chāa ndra ikan tajan chā'a ndra tundeeni nuu na. Ta ikan kēe ndio ndra kuà'an ndra inga ñuu.

17

Ñivi ñuu Tesalónica kaja'a na kuati

¹ Ma iti' kuà'an Paulu chi'in Sila yā'a ndra ñuu nani Anfipolis, ta juuni yā'a ndra ñuu nani Apolonia. Tajan chāa ndio ndra ñuu nani Tesalónica, vati ikan iyo iin veñu'u ñivi judiu. ² Ta ikan ki'vi Paulu ma tichi veñu'u ikan, kua takani jà'a ra ndisaa kivi nindee na. Uni sabadu jāna'a ra kua kà'an tutu Ndioo nuu na. ³ Ta chi'in tutu

ikan kätitu'un ra nuu na ti ra kùu Cristu iyo yi ña nde'e ra tundo'o niku. Ta ora na ya'a ña kuvi ra ni nataku ndiko ra. Ora chinu kà'an Paulu takan chi'in na, tajan te'en nàka'an ndiko ra:

—Juuni ma ra Jesuu ña kà'in nuu ndo, juuni rakan kùu ma Cristu, ra tächi Ndioo ña jàkakú ra yo ndia.

⁴ Yakan va tiani ma ndian judú kicha'a na chinuni na tu'un Jesuu ña kà'an Paulu ta Sila, tajan ndó'iin ndio na chi'in ndra. Ta juuni iyo kua'a' ma ndian yüvi judú ña jàka'nu Ndioo, ta nda ñivi ña'a' cha'nu ya'a ga iñu'u ndia, juuni kicha'a vi chinuni vi tu'un Jesuu. ⁵ Va ma ndian judú ndian tüvi nī chinuni tu'un Jesuu nduva'a kuui kuxaan na ta tixin na ña ki'vi iin ñivi na iti' Jesuu. Yakan va chāka'an na chi'in iin ndra kini kächika kai na kicha'a ndra kùvaa yu'u ndra ta na jakanuu ndra xini ma ñivi ñuu ikan, kati ndra. Ta takan jā'a ndra, tajan ikan kēe ndio ndra chi'in inga ndian ñuu kuānanduku na Paulu chi'in Sila ve'e Jasón, ti kùuni na tava na ndra ma tichi ve'e ra ta jana'a ndio na ndra nuu tüvi ñivi ka'iin ñuu ikan. ⁶ Va tava nī nata'an na ma Paulu ta Sila ve'e ma Jasón, yakan va maa ra tiin na. Ta juuni tiin na inga ndra chinuni ña iyo ve'e ra. Ta keñu'u ndio na ndra kuà'an na nuu ndra kùvetiñu. Ta ora chāa na ma vetiñu, tajan ma ndra judú ni'i va'a kicha'a kà'an ndra chi'in ndra kùvetiñu te'en:

—Ndra'ya kùu ndra jàkanuu xini ñivi iyo ñuñivi, ta vitin vächi ndra i'ya, ti juuni kùuni ndra jakanuu ndra xinio ndia. ⁷ Ta Jasón kùu ra ña chā'a ra ve'e ra na koo ndra. Ta ndrakan tüva jachi'in ndra tu'un ley Rey César, ra chā'nda tiñu nuu yo, vati kati ndra ña iyo tuku inga ra kùu rey, ta rakan nani ra Jesuu —kati ndra.

⁸ Yakan va ora chīni ma ndra vetiñu chi'in ma ñivi ka'iin ikan ña kà'an ndra, yakan va tiaga kicha'a na kuxaan na. ⁹ Ta jā'a na na tia'vi Jasón chi'in inga ñivi iin multa. Tajan ora tia'vi ndio ndra yi ta jāña ndio ndra ndra.

Paulu chi'in Sila chakatitu'un ndra tu'un Jesuu ñuu Berea

¹⁰ Ora cha ki'vi ma chanikuaa, numini tächi ma ndian chinuni tu'un Jesuu ma Paulu chi'in Sila, na ku'un ndra iti' ñuu Berea. Ta ora chāa ndra ma ñuu ikan, ta kuàki'vi ndio ndra veñu'u ñivi judú ñuu ikan. ¹¹ Ta ma ndian judú iyo ñuu i'ya tiá yati na kua ndian judú iyo ñuu Tesalónica, ti ya'a chisii na ora kätitu'un ndra tu'un cha'a' Jesuu nuu na. Ta jàkua'a na ma tutu Ndioo ndisaa kivi, nde'o tu ña ndicha kùu ma ña jana'a ma Paulu nuu na. ¹² Yakan va kua'a' na kicha'a

chinuni tu'un Jesuu, ta juuni kua'a' ndian yüvi judú kicha'a chinuni na ndia, nda ma ndra'ii chi'in ñivi ña'a' ya'a ga iñu'u ndia. ¹³ Va ora chito ma ndian judú iyo ñuu Tesalónica ña juuni chàkunuu Paulu jàna'a ra chi'un Ndioo ñuu Berea, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàjakanuu ndra xini ñivi iyo ñuu ikan, ikan na kuxaan na nde'e na Paulu. ¹⁴ Va ma ndian chinuni tächi na Paulu na kee ra numini ma ñuu ikan ta ku'un ra iti' yu'u tañu'u. Ta Sila ta Timoteunia ndoo ndra ma ñuu Berea. ¹⁵ Tajan ndisaa ma ndra chinuni ña ndakata'an chi'in Paulu kuà'an ndra chi'in ra nda ñuu Atenas. Ora chāa ndra ñuu Atenas, tajan Paulu tächi ra ndra na ku'un ndiko ndra ñuu Berea kuka'an ndra nuu Sila ta Timoteu, na kichi numini ndra ma ñuu Atenas nuu ndaa ra. Yakan va kēe ndio ndra kuàkatitu'un ndra nuu Timoteu ta Sila.

Paulu chàkunuu ra ñuu Atenas

¹⁶ Takan kùu ta ikan Paulu ndātu ra Sila ta Timoteu ñuu Atenas. Yakan va ndanikuni ma nuu chàkunuu ra ñuu ikan, nde'e ra ma ndioo yutun ií ña jà'a ñivini. Ta nda'vi kùuni ra ora nde'e ra yi. ¹⁷ Yakan va tichi veñu'u ndian judú nātu'un ta'an ra chi'in ñivi judú, ta chi'in ñivi yüvi judú ña jàka'nu Ndioo. Ta juuni nani kivi kànita'an yu'u ra cha'a' ña ndaa chi'in ñivi kùti'vi nuya'vi ndia. ¹⁸ Ta juuni ka'iin ndian jàkua'a jakuela epicúreos, chi'in ndian jàkua'a jakuela estoicos, te'en kicha'a na kànita'an yu'u na chi'in Paulu: —¿Nda tu'un kùu ña kà'an ra'ya ña ya'a kua'a' yu'u ra? —kati na.

Ta inga na kà'an te'en:

—Ma ra'ya jà'a ra, ña kuàkatitu'un ra tu'un cha'a' ndioo ka'iin nuu chika, va kùu ndra ndioo töve nàkoto ndi. Takan jà'a ra najaka —kati na.

Tu'un i'ya kà'an na, ti Paulu kätitu'un ra tu'un cha'a' Jesucristu, naja nātaku ra tañu ndian ndii. ¹⁹ Ta ikan tiin na ra, ta kuà'an na chi'in ra nuu ndaa ve'e nani Areópago. Vati ikan kùti'vi na ora chini na iin tu'un chaa. Ta ora chāa na ma ikan, ta te'en chikatu'un ndio na nuu Paulu:

—Kùuni ndi koto kachin ga ndi cha'a' ma tu'un chaa ña já chinu kätitu'un. ²⁰ Vati kätitu'un nuu ndi iin tu'un ña töve chito ndi. Yakan va kùuni ndi koto ndi niyi kùuni yi kà'an yi —kà'an na.

²¹ Takan kùu tajan ndisaa ma ndian ñuu Atenas chi'in ndian kichi nuu chika ña iyo ma ikan, jàkenaa na tiempuni chi'in ma ña nātu'un na ta taso'o na nda tu'un nikuuni ña kùu iin ña chaa kuenda na. ²² Ta ikan jan ndeta Paulu tañu ma ñivi ka'iin ve'e

Areópago ikan, ta te'en nāka'an ra chí'in na:

—Ndyo'o ndian űuu Atenas, vitin va cha chítoi tí ndyo'o kùu ndian ya'a jáka'nu ndo ndioo űa ya'a chíununi ndo, ²³ ti ora chákunui tichi űuu ndo, ikan ndé'i ndisaa ma yutun íí űa jáka'nu ndo. Ta tañu ma űa jáka'nu ndo, ndé'i iin letra ma nuu naa űa te'en kà'an: “Kuenda iin Ndioo űa töve nākoto yo.” Ta yu'u kátitu'in nuu ndo vitin cha'a' Ndioo űa jáka'nu ndo vaji töve nākoto ndo ra. Juuni cha'a' yakan kùuni kátitu'in nuu ndo, ikan na chaa ndo koto kachin ga ndo naja kua kàa ra.

²⁴ Vati Ndioo ikan kùu ma ra játuvi űuñivi, ta tandi'i űa iyo nuu yi. Ta juuni rakan kùu ra űa chà'nda tiñu nuu andivi ta nuu űu'u' űuñivi ndia. Ta töve iyo ra tichi ní'iin veñu'u űa já'a űivini vati iyo ra ndanikuni. ²⁵ Ta töve chíniñu'u ra ní'iin űivi já'a tiñu nuu ra. Vati tüvi kùmani ní'iin nakuyi nuu ra. Ta maa ra kùu ra űa chà'a ra kivi koo yo, chí'in tati xita yo, ta tandi'i űa'a yo űa iyo.

²⁶ Vati chí'in iin ra'ii ni, já'a ra űa tùi tandi'i űivi iyo ninii kuii űu'u' űuñivi, ikan na koo na ndisaa ma űu'u' i'ya. Ta antea űa játuvi Ndioo űivi iyo űuñivi cha káchin ra naja kivi ni koo na nuu yi, ta juuni káchin ra ndanu iyo yi űa koo na ndia. ²⁷ Takan já'a Ndioo, ikan na nanduku ndicha yo ra nda kati nata'an yo ra, vati Ndioo tüvi chika iyo ra nuu ta'ii'in yo. ²⁸ Vati Ndioo já'a űa iyo yo, ta já'a ra űa kanda yo, ta juuni chà'a ra űa iyo űandeo ndia, ikan na kuu koo ndito yo. Vati te'en taa iin ra űuu ndo iin tutu vii taji'na: “Se'e Ndioo kùu ndisaa yo.” ²⁹ Ndicha kuii űa takua kùu yo se'e Ndioo, yakan va tüvi iyo yi űa ka'an yo űa Ndioo kùu ra takua kàa iin yutun íí űa oro, a iin űa plata, a iin űa kàa takua kàa iin yuu. Vati ndisaa yakan kùu ma űa vachi ma chinitunini na, ta já'a na yi chí'in nda'a' na takua kùuni maa na ndia. ³⁰ Vati Ndioo antea tüvi ní ti'i ra kuenda na ora tüvi chíto na ma tu'un ra niku. Va vitin Ndioo chà'nda ra tiñu nuu ndo, ta nuu ndisaa űivi iyo űuñivi na ndakoo yo já'a yo kuati ta na chikoni'o ku'un yo iti' kuà'an ra. ³¹ Vati Ndioo cha káchin ra iin kivi űa ni jakutuni ra tiñu ndisaa űivi. Ta ikan kati ndaa ra nuu yo, yo já'a űa va'a, ta yo töve. Ta ndisaa űa'a Ndioo cha chà'a űa na ja'a Jesucristu yi. Vati rakan cha káchin ra ra tatiempu. Ta ora jánataku Ndioo ra tañu ndian ndii, takan chá'a Ndioo űa nakoto kachin tandi'i űivi űa káchin ra Jesuu űa na ja'a ra ma tiñu ikan —kati Paulu.

³² Takan kùu ta ora chíini na űa kà'an Paulu űa nātaku ndiko űivi tañu űivi ndii,

iyo ndian kà'an ti'ini chata ra, ta iyo ndian kà'an te'en ndia:

—Ni taso'o ndiko ndi ma űa kà'un va nda inga tuku ora —kati na chí'in ra.

³³ Yakan va kée ndio ra ta kuà'an ra. ³⁴ Ta iyo ndian kicha'a chíunui tu'un Jesuu űa kà'an Paulu. Ta tañu ndian chíunui ndaa iin ra ndiso tiñu vetiñu Areópago, ra nani Dionisio. Ta juuni ndaa iin űa'a chíunui űa nani Dámaris chí'in inga tuku tiaga na ma ikan ndia.

18

Kuà'an Paulu űuu Corintu

¹ Takan kùu ta Paulu, kée ra űuu Atenas, ta kuà'an ra iti' űuu Corintu. ² Ta ora cháa ra űuu Corintu ta ikan náta'an ta'an ra chí'in iin ra judíu, ra nani Aquila. Ta rakan ti ra űu'u' Ponto kùu ra. Ta Aquila chí'in űasi'i ra Priscila, takani cha iyo vi ma űu'u' Italia niku. Ta kée vi ma űu'u' ikan vati ma ra kalecha'nu Claudiu, jákunu ra ndisaa ndian judíu ndian iyo ma űu'u' ikan. Ta ikan já cháa ndio vi űuu Corintu. Ta ikan Paulu kuà'an ra kuànde'e ra vi ma nuu iyo ve'e vi. ³ Ta ora cháa Paulu ve'e vi, ta kicha'a ra jáva'a ra ve'e ja'ma chí'in vi űa ni xiko vi. Vati juuni chíto ra já'a ra ma tiñu ikan ndia. Ta ikan kíndoo ra játiñu ra chí'in vi. ⁴ Ta ta'ii'in kivi nindeo Paulu chà'an ra ma veñu'u ndian judíu chakatitu'un ra nuu na chí'in ndian yüvi judíu ndia, vati kùuni ra űa na chíunui na tu'un Jesucristu.

⁵ Takan kùu ta kée Timoteu chí'in Sila űu'u' Macedonia, ta cháa ndra űuu nuu iyo Paulu. Ta ikan cháa ndra ve'e nuu iyo ra. Yakan va ora ndé'e Paulu űa cháa ndra, tajan kicha'a ndio ra kátitu'un ra nani kivi ma tu'un Jesuu nuu ma űivi judíu, va jána'a kachin ra nuu na űa Jesuu juuni kùu ra ma Cristu ra táchi Ndioo űa na jakakú ra yo ndia. ⁶ Va ora kicha'a ra kà'an ra te'en nuu na, tajan iin ndian judíu kicha'a na káyuni na chí'in ra ta kicha'a na kà'an ti'ini na chata ra. Yakan va Paulu kicha'a ra jákisi ra ja'ma ra, ta kicha'a ndio ra kà'an ra te'en chí'in na:

—Ora jánde'e Ndioo tundo'o nuu ndo na tūva chítoi tí yūva kuati yu'u kùu yi, vati cha kátitu'in tu'un cha'a' Jesuu nuu ndo vaji töve jáchi'in ndo yi. Yakan va vitin ta iti' nuu ni ku'un ndioi kukatitu'in tu'un i'ya nuu űivi yüvi judíu —kati Paulu.

⁷ Ta ora kée ndio ra ma veñu'u ndian judíu ikan, ta kuà'an ndio ra ve'e iin ra nani Ticio Justo, ta rakan ti iin ra jáka'nu Ndioo kùu ra ndia. Ta iyo ve'e ra yatini xiin ma veñu'u ikan. ⁸ Ta iin ra nani Crispo, ra chà'nda tiñu ma veñu'u ikan juuni kicha'a ra chíunui ra tu'un ma

Racha'nu Jesucristu chi'in ndisaa ñivi ña iyo ve'e ra. Ta kua'a' ñivi ñuu Corintu kīcha'a chīnuni ta kūnduta na ora chīni na ma tu'un va'a cha'a' Jesuu ndia. ⁹ Iin chanikuaa Paulu ndē'e ra Jesucristu takua ndē'o nakuyi tañu ñuma'na yo. Tajan te'en nāka'an Jesucristu chi'in ra:

—¡Na yū'viun! ¡Na katitu'un tiá tu'in nuu tiaga ñivi! ¡Ta na jāñaun ña jāna'un yi nuu na! ¹⁰ Vati iyo'i chí'un, ta nī'in na kūu jati'ini na chí'un a takue'un jà'a na, vati iyo kua'a' ñivi mai ñuu i'ya ña káchin —kāti ra.

¹¹ Takan kūu yakan va Paulu chíyo ra iin kuiya java ma ñuu Corintu ña jāna'a ra tu'un Ndioo nuu ma ñivi ikan.

¹² Ta chāa iin kivi ña kī'vi ra nāni Galión chā'nda ra tiñu ñu'u' Acaya. Ta ma ñuu Corintu ti iyo yi tichi ñu'u' Acaya ndia, tajan kūti'vi ta'an ndio ma ndian judú, ta tiin ndio na Paulu. Ta chāndaka na ra nuu jakutuni Galión tiñu, na jānde'e ra tundo'o ra. ¹³ Tajan te'en tiso ma ñivi kuati chata Paulu nuu ma Galión:

—Ra'ya, kūu ra jānda'viña'a ñivio. Ti kāti ra ti tūvi va'a ña jāka'nu ndi Ndioo takua kà'an ma tu'u' ley ña kà'an cha'a' ma niyi iyo yi ña ja'a ndi —kāti na.

¹⁴ Takan kūu ta chani ka'an Paulu iin tu'un nuu ra niku ora nāka'an Galión iin tu'un i'ya nuu na:

—Ndyo'o ndian judú, na kuni va'a ndo ña ni ka'in chí'in ndo. Tu iyo iin ña kini a kuati ka'nu ña jā'a ra, tajan iyo yi ña jakutunj yi, ¹⁵ va tava chā'i kuenda ña tisokuati ndo ra cha'a' ma tu'un kā'ani ra chata tutu Ley chinundi ndyo'o ñivi judú, yakan va na jandondaa maani ndo yi ti na kūuni ja'i yi —kāti ra.

¹⁶ Takan kūu tajan jākunu Galión na tichi ma ve'e nuu tà'nda tiñu ikan. ¹⁷ Ta ikan tiin ndio ma ndian judú ra nāni Sóstenes, ra chā'nda tiñu veñu'u judú. Ta ikan jan nduva'a kuii kāni na ma Sóstenes nuu nde'e ma nuu nda vetiñu nuu chā'nda Galión ma tiñu ma ora ikani. Va ma Galión, vaji ndē'e ra ma ña ndo'o ma Sóstenes, tūvi nī jachi'in ra ma ña jà'a na chí'in ra.

Cha'a' uni kīcha'a ndiko Paulu kuákati'u'na ra tu'un Jesuu ora chāa ndiko ra ma ñuu Antioquia

¹⁸ Takan kūu ta Paulu kīndooga ra kua'a' kivi ma ñuu Corintu. Ta ikan jan kīcha'a ndio ra kà'an ndio ra chí'in ma ndian chinuni tu'un Jesuu ña ni ku'un ra. Ta ikan jan tiin ndio Paulu iin varku. Ta kēe ndio ra kuà'an ra chí'in Aquila ta chí'in ñasi'i ra ña nāni Priscila iti' ñu'u' Siria. Va ora takāaga kī'vi vi tichi varku, jī'na Paulu sōkon ra ndisaa ixi xini ra ñuu nāni

Cencrea. Vati rakan jāchinu ra ña chā'a ra tu'un nuu Ndioo ña ni ja'a ra tiñu kuenda ra. ¹⁹ Ta ora chāa na ñuu nāni Efesu, tajan ndākoo ra Priscila chí'in Aquila ma ikan. Ta kēe ndio ra kuà'an ra nuu ndaa iin veñu'u ndian judú. Ta ikan kīcha'a ndio ra jāna'a ra chí'in ma ndian judú ña kūti'vi ma ikan. ²⁰ Ta ikan jan kīcha'a ña nāka'an na chí'in ra ña na kindo ra koo ra tiá kivi chí'in na, va nī kuuni ra. ²¹ Yakan va te'en kīcha'a ra kà'an ra chí'in na:

—Iyo yi ña ku'in iti' nuu ti kūuni koi ñuu Jerusalén ora kīcha'a ma viko ikan. Ta tu Ndioo kūuni, tajan vāchj nde'e ndikoi ndo inga cha'a' —kāti ra.

Ta ora chínu kà'an ra takan tajan kī'vi ndio ra tichi ma varku ta kēe ndio ra ñuu Efesu ta kuà'an ra iti' nuu. ²² Ta ora chāa ra ñuu Cesarea, ta kēe ndiko ra kuà'an ra ñuu Jerusalén, kuàka'an ra chí'in ndian chinuni tu'un Jesuu iyo veñu'u ikan. Ta ikan jan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Antioquia. ²³ Tajan kua'a' va'a kivi chíyo ra ma ñuu Antioquia, ta ikan jan kēe ndiko ra kuà'an ra kuajamani ra ndisaa ndian chinuni tu'un Ndioo iyo ta'i'iin ñuu nuu ya'a ra, taku ñu'u' Galacia chí'in ñu'u' Frigia.

Ra nāni Apolo kātitu'un ra tu'un Jesuu ñuu Efesu

²⁴ Ma tiempu ikan chāa iin ra judú, ra nāni Apolo ma ñuu Efesu. Ta ma rakan ti ra kichi ñuu Alejandria kūu ra. Ta ya'a ga vii jāna'a ra ma tutu Ndioo nuu ma ñivi, ta chíto va'a ga ra naja kua kà'an yi. ²⁵ Ti cha jākua'a ra naja kua kūu iti' Ndioo, ta ikan kīcha'a ra jāna'a ra yi chí'in ndisaa kuii anima ra nuu ma ñivi ikan. Ta kātitu'un kachin ra ndisaa naja kua chíto ra kuenda Racha'nu Jesuu, vaji chíto ra uvanuu naja kua jāna'a Xuva ora jākunduta ra ñivini niku. ²⁶ Yakan va Apolo tūvi ndasii ra ora kātitu'un ra tu'un Ndioo nuu ñivi ka'iin tichi veñu'u ñivi judú. Va ora chíni Priscila chí'in iian Aquila ma ña kà'an ra, tajan kāna siin vi ra, ta jāna'a vi tiaga kachin naja kua kūu ma iti' Ndioo nuu ra. ²⁷ Ta ora kūuni Apolo ya'a ra iti' ñu'u' Acaya, tajan ndisaa ma ndian chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu Efesu, chā'a na tundeeni ra. Vati taa na iin carta ta chā'a na yi nuu Apolo, na kunda'a ra yi ta jana'a ra ra yi nuu ndian chinuni iyo ñu'u' Acaya, ikan na ku'va na ña na ndoo ra chí'in na, vati tōve nākoto na ra. Takan kūu ta ora chāa ra ñu'u' Acaya, tajan kīcha'a ña ya'a ga tiindee ra ma ndian kuà'an iti' Jesuu, ti chā'a Ndioo ñamani ra nuu na, yakan va kīcha'a na chinuni na ma tu'un ra. ²⁸ Ta Apolo, nuu tūvi ñivi jākanaa ra ndian judú ora kánita'an yu'u

ra chi'in na, ti jàna'a ra nuu na ña kà'an kachin ma tutu Ndioo, ti Jesuu ndicha kuui kùu ma ra Cristu, ra tãchi Ndioo ña na jakakú ra yo.

19

Paulu, chàa ndiko ra ñuu Efesu

¹ Takan kùu ta juuni iyoga Apolo ñuu Corintu, ora keta chiyo Paulu iin yuku kini ña iyo iti' ñu'u' Asia. Ta ora chaa ra ñuu nani Efesu ikan nata'an ra uvi uni ndian chinuni. ² Ta te'en chikatu'un ra nuu na:

—¿A nĩ'i ndo Tati Í Ndioo ora kicha'a ndo chinuni ndo? —kati Paulu chi'in na.

Tajan te'en naka'an na:

—Nĩ'in cha'a' taká'an taso'o ndi tuva ndicha iyo iin Tati Í Ndioo —kati na.

³ Tajan te'en kicha'a chikatu'un tuku Paulu nuu na:

—¿Ta nayi chinuni ndo ora ña kùnduta ndo, tuva takan? —kati Paulu.

Tajan te'en naka'an tuku na:

—Chinuni ndi tu'un katitu'un Xuva ora jakunduta ra ñivi —kati na.

⁴ Tajan te'en naka'an tuku Paulu chi'in na:

—Va Xuva jakunduta ra ndisaa ndian jãña ña ja'a kuati, ta chikon'i' ndiko na kuà'an na iti' Ndiooni. Va juuni katitu'un Xuva nuu ndo ña na chinuni ndo tu'un ma Racha'nu ña vachi iti' chata ra, vati rakan kùu Jesuu. —Takan kati Paulu chi'in na.

⁵ Ta ora chini na ña kã'an Paulu te'en, tajan ndisaa na kùnduta ma ora ikani chi'in sivi ta ndatu Racha'nu Jesuu. ⁶ Tajan ora jündii Paulu nda'a' ra xini na, ta ma ora ikani koyo Tati Í Ndioo chata na. Ta kicha'a na kã'an na iin tu'un siin ña tüvi chito na kã'an na. Ta juuni kicha'a na katitu'un na nuu ma ñivi chi'in tu'un yu'u Ndioo. ⁷ Takan kùu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, iyo uchi uvi ta'an na kùu na kua ndisaa na.

Paulu jãna'a ra tichi veñu'u ndian judúu, ta tichi jakuela iyo ñuu Efesu

⁸ Takan kùu ta ndi uni yoo ña chiyo Paulu ma ñuu Efesu, tüvi nĩ yu'vi ra ña jãna'a ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi tichi veñu'u ñivi judúu. Ta juuni kã'an ra ta jãnini ra ma ñivi naja kua ja'a na ta kùu chaa na nuu chà'nda Ndioo tiñu. ⁹ Va iyo ndian ya'a ndava xini, ña nĩ kuuni na chinuni na ma ña kã'an ra. Tajan juuni ma ora ikani, kicha'a na kã'an ti'ini na chata ma iti' Jesuu. Ta ikan Paulu kesiin ra ma veñu'u ikan ta juuni tava ni siin ra ma ndian chinuni tu'un Jesuu. Tajan kee ndio na kuà'an na chi'in ra iin jakuela ra nani Tirano. Ikan jãna'a Paulu tandi'i kivi nuu ma ñivi ma jakuela ikan. ¹⁰ Uvi kuiya kùu yi ña ja'a ra takan. Takan kùu ta tandi'i

ñivi ñu'u' Asia chini tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu, ta nda ndian judúu ta nda ndian yüvi judúu ndia. ¹¹ Ta Ndioo chã'a ra kua'a' va'a ndatu ra nuu Paulu na jãna'a ra yi nuu ñivi chi'in nda'a' ra. ¹² Takan kùu vaji pañitu a nda ja'ma ni kùuni ña jãnani na ra, ta chùnda'a na yi chà'an na nuu ndian ku'vi, ta ndà'a na. Ta juuni tàva ra ma tati xaan ña ndiso na ndia.

¹³ Va iyo ndra judúu ña chàkunu kai ña tàvani'i ndra tati xaan ndiso ñivi. Ta ndrakan ti kùuni ndra ja'a ndra yi chi'in ndatu Racha'nu Jesuu niku. Ta yakan va te'en kã'an xaan ndra chi'in ma tati xaan ndiso ma ndian ku'vi:

—¿Chi'in ndatu Jesuu ña katitu'un Paulu, yu'u, kã'in ña na kee ndo tichi anima ma ndian kù'vi! —kati ndra.

¹⁴ Ña'a kùu ma ña ja'a ma ndi ucha ta'an ndra se'e iin ra judúu ña nani Esceva. Ta rakan ti iin ra chà'nda tiñu nuu ndra kùu sutu kùu ra. ¹⁵ Takan kùu tajan te'en naka'an ndio ma tati xaan ikan chi'in ndra:

—Nakotoi Jesuu, ta juuni chitoi nda ra kùu Paulu, ¿va ndyo'o nda ndian kùu ndo ña chà'nda ndo tiñu nui? —kati ma tati xaan chi'in ndra.

¹⁶ Tajan ora chinu kã'an ma ra ndiso tati xaan nuu ndra, tajan ma ora ikani, ndava ma ra ndiso tati xaan chata ndra chi'in kua'a' ñandee ra ta jãti'ini yi chi'in ndra, ta ikan chito naja kua ja'a ndra ña kùndee ndio ndra kakú ndra ña jãnda kuà'an kaviti ndra ma iti' ve'e ndra, ta juuni tàkue'e ndra ndia. Vati ndi'i ja'ma ndra jãnakaa ma ra ndiso tati xaan ikan. ¹⁷ Ta ora kùu te'en, ndian judúu ta ndian yüvi judúu iyo ñuu Efesu chito na yi. Yakan va ora chito na ña takan kùu, ta ndava yü'vi na. Ta ikan kicha'a kua'a' ñivi jãka'nu na Racha'nu Jesuu.

¹⁸ Ta juuni kua'a' ndian ja chinuni chà'an na chàkatitu'un na nuu ndisaa ñivi ka'iin ma ikan tandi'i ma kuati kini ña ja'a na. ¹⁹ Ta kua'a' ndian nduvi chàndaka na ma tutu ja'a na. Ta ikan kicha'a na chà'mi na yi nuu tüvi ñivi. Ta ikan tàvani'i na kuenda naja kua ndaa ma tutu ikan. Ta ikan keta yi ña ndaa yi uvi xiko uchi mii xu'un' plata kua tandi'i yi. ²⁰ Ta takan kùu ta chita kuati tu'un Racha'nu Jesuu nda nikuuni, ta jãna'a Ndioo ndatu ra nuu ñivi ndia. Ta ikan ki'vi kua'a' ñivi iti' kuà'an ra, cha'a ña chinuni na tu'un Jesuu. ²¹ Ta takan kùu ta chànini Paulu, ña kùuni ra ku'un ra iti' ñu'u' Macedonia chi'in iti' ñu'u' Acaya, nda kati chaa ra nda ñuu Jerusalén. Ta juuni kati ra, ti ora chinu ma tiñu ja'a ra ñuu Jerusalén, juuni iyo yi ña ku'un ra ñuu Roma ndia. ²² Ta ikan tãchi Paulu uvi ta'an ma ndra tindee ra na ku'un ndra ñu'u' Macedonia. Yakan va

ma ndra tãchi ra te'en nãni ndra: Timoteu chi'in Latu. Vati ma Paulu, kãndoo ra uvi uniga kivi ma ñu'u' Asia.

Jãkanuu ra nãni Demetriu xini ñivi ñuu Efesu

²³ Tiempu ikan chiyo kua'a' tundo'o ndẽ'e ndian chinuni tu'un Jesuu, ²⁴ ti keta iin ra nãni Demetriu ña ya'a jãkanuu ra xini ma ñivi ñuu Efesu. Vati ma tiñu jã'a ra, kuu ña jãva'a ra mamaa kaa plata. Ta juuni jã'a ra kua'a' va'a veñu'u kuati ña kaa takua kaa veñu'u ña jãka'nu ñivi nuu iyo ndioo Artemisa chi'in yi. Ta jãkanaa ra kua'a' xu'un' chi'in ma ña jã'a ra ndia. Ta juuni kua'a' xu'un' tia'vi ra ma ndian jãtiñu chi'in ra. ²⁵ Tajan jã'a ra ña na kuti'vi ta'an ndisaa ndra jãtiñu chi'in plata. Tajan te'en nãka'an ndio ra nuu na:

—Ndyo'o xaa, cha chito va'a ndo, ti ma tiñu jã'a yo kuu yi iin ña va'a maa yo ti ndõkuika yo jã'a yi. ²⁶ Ta juuni cha chito ndo ma tu'un kã'an ra nãni Paulu nuu ñivi ta ndẽ'e ndo naja ya'a ki'vi na iti' jãna'a ra. Kãti ra ti ma ndioo jãva'a yo chi'in kaa yuvi ndioo ndicha kuu yi kãti ra. Tajan jãna'a ra nuu ma ñivi. Yakan va kua'a' na cha chinuni ma tu'un kã'an ra. Ta yuvi ñuu Efesu i'yani kuu yi ña jã'a ra takan, vati juuni jã'a ra takan chi'in ñivi iyo ndisaa ñuu nuu yã'a ra ndia, nda kati ndi'i ñu'u' Asia chàkunuu ra. ²⁷ Yakan va ndisaa ma ña jãna'a ra, iin kuati ka'nu kuu yi kuenda yo, koto kenaa ndisaa ma tiñu jã'a yo. Ta juuni ni kenaa ma ña jãka'nu yo ndioo Artemisa tichi veñu'an ndia. Ta tãva ni ka'an ma ñivi ti ya'a ka'nu kuu ndioo yo, ta tãva ni ku'va na ña na ka'nda ña tiñu nuu na. Vati yakan jãka'nu ñivi iyo nda iti' ñu'u' Asia, ta nda tandi'i ñuu ñuñivi ndia. —Takan kãti Demetriu nuu ndra.

²⁸ Ta ora chinì ndra tu'un kã'an Demetriu, tajan nduva'a kuii kũxaan ndra ma ora ikani. Tajan te'en kicha'a ndio ndra kã'an ni'i ndra:

—iYa'a ga ka'nu kuu ma ndioo Artemisa, kuenda ñivi ñuu Efesu! —kãti ndra.

²⁹ Tajan ma tiempu ikan, nduva'a kuii jãkanuu xini ndra ma ñuu ikan. Ta ikan jan tiin ndra ra nãni Gayu chi'in inga ra nãni Aristarcu. Ta ninduvi ndrakan kichi ndra ñu'u' Macedonia ña chàkunuu ndra chi'in Paulu. Yakan va tiin ndra ndra, ta kẽñu'u ndra ndra chãndaka ndra ndra nuu iin ve'e ka'nu nuu ndõndaa tiñu iti' tichi ñuu. ³⁰ Tajan Paulu kũuni ra ki'vi ra ka'an ra nuu ma ñivi ka'iin ti'vi ikan. Va ma ndian chinuni iyo chi'in ra, ni cha'a na ki'vi ra kã'an ra nuu na. ³¹ Takan kuu ta juuni iyo iin ndra kũmi tiñu ñu'u' Asia ña nãkoto ndra Paulu, tãchi ndra, ndra kuu tatun ndra ña na kujandomani ndra

Paulu, ti koto ki'vi ra ma kuati ikan, koto tiin ra ra. ³² Takan kuu ta iyo ndian kã'an iin nakuyi, ta iyo ndian kã'an inga nakuyi, vati jãkanuu xini na. Ta tiã kua'a' ga na, na tãve chito na ndaa cha'a' kuu yi ña kuti'vi na. ³³ Va iyo iin ndian ka'iin tañu na, kãtitu'un kachin na ma tu'un ikan nuu iin ra nãni Jandu. Ta rakan kuu ra tiindani'ni ndian judiu nuu ma ñivi ikan, na kati ndi'i ra naja kua kuu yi. Yakan va Jandu kicha'a jãnda'a ra nuu ma ñivi, na taxiin koo yu'u na ti ni ka'an ra. Ta ikan kicha'a ra kã'an ra cha'a' ñivi judiu nuu tandi'i ñivi ñuu ka'iin ma ikan. ³⁴ Va ora cha'a na kuenda ña juuni ma ra kuu ra, ra judiu ndia, yakan va uvi ora kuu yi ña nduva'a kuii kũxaan na, ta te'en nãka'an na:

—iYa'a ga ka'nu kuu ma ndioo Artemisa kuenda ma ñivi ñuu Efesu! —kãti na.

³⁵ Ta ikan jãkutaxin ma ra secretariu ñuu Efesu ma ñivi ka'iin ikan. Ta te'en nãka'an ra chi'in na:

—Ndyo'o ñivi ñuu Efesu. Cha chito tandi'i ñivi iyo ñuñivi ti ma ñivi iyo ñuu i'ya kũmi na veñu'u nuu jãka'nu yo ndioo Artemisa. Vati ndioo ka'nu kũan, ta ma yuu i' nuu iyo na'na ña juuni kũmi yo yi, ti kichi yi iti' andivi. ³⁶ Yakan va tava ni'iin yo kuu ka'an yo ña tãve takan kuu yi niku. Yakan va tiã va'a tu taxiin koo yu'u ndo, ta tãve jã'a ndo ni'iin nakuyi tu tãve chito va'a ndo yi. ³⁷ Vati ma ndra ndaka ndo kichaa ndo i'ya, tũvi ni su'u ndra ni'iin ña ka'iin tichi veñu'u nuu ndaa ma ndioo yo Artemisa, ta tãvi kã'an ti'ini ndra chata ña ndia. ³⁸ Yakan va tu Demetriu chi'in ndra jãtiñu chi'in ra, ta iyo kuati ña kũuni ndra jãndondaa ndra chi'in inga ñivi, na ku'un ji'na ndra kuka'an ndra yi chi'in ndra kuu vesi nuu chà'nda ndra tiñu. Ta ikan ta'ii'in ndra kuu ka'an kachin ma kuati ndra, ta kuu jãndondaa ma ndra vesi yi. ³⁹ Ta tu kũuni yo ka'an yo inga tuku nakuyi, na ndakan yo nuu ma ndra vetiñu ña na kachin ndra ora va'a ña kuu kuti'vi yo, ikan na kuu ndondaa ma kuati yo chi'in inga ñivi, takua kã'an ma ley yo ña iyo yi ña ja'a yo. ⁴⁰ Cha'a' ndisaa ma ña kuu vitin, ya'a ga ika kuu yi ti tu koto ma ndra jandaru ñuu Roma ta tisokuati ndra ndisaa yo ti tãve kuti'vi yo takua kã'an ma Ley, ta tu chikatu'un ndra nuu yo nda kuenda kuu yi ña kãnita'an yu'u yo, ta juuni tãvi chito yo nda cha'a' kuu yi. —Takan kãti ma ra secretariu ñuu Efesu.

⁴¹ Ta ora chinu kã'an ra tu'un i'ya nuu na, ta te'en nãka'an ra:

—iTa vitin na ku'un yo ve'o! —kãti ra.

20

Paulu kēe ra kuà'an ra iti' ñu'u' Macedonia ta ñu'u' Grecia

¹ Ora chĩnu kãnita'an yu'u ma ñivi, tajan kãna ndio Paulu tandi'i ma ndian chinuni ka'iin ikan. Ta kicha'a ra chũndayu'u ra na. Ta ora chĩnu nãtu'un ra chi'in na, tajan chũnũmi nda'a' ra ta'ii'in na ña kãña'a ra chi'in na, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñu'u' Macedonia. ² Takan kũu ta ndisaa ma ñuu nuu yà'a ra, chà'a ra tundeeni nuu kua'a' ndian chinuni tu'un Jesuu. Ta takan jà'a ra nda kati chaa ra ñu'u' Grecia ³ nuu kindoo ra uni yoo. Ta ikan chani tiin ra iin varku ña ni ku'un ra iti' ñu'u' Siria ora chito ra ña cha nãtu'un ta'an ma ndra judiu ña ni tiin ndra ra ta ka'ni ndra ra. Yakan va tãva nĩ kuuni ra ku'un ra chi'in varku. Ta ikan jan chĩkoni'i ndiko ra chi'in cha'a' ra nda ma ñu'u' Macedonia nuu yà'a ra niku. ⁴ Ta iyo iin ndra kãcha'an chi'in ra ña nãni te'en: iin ra nãni Sópater, ra se'e ra nãni Pirro iyo ñuu Berea. Ta inga ra nãni Aristarcu, chi'in ra nãni Segundu, ndra iyo ñuu Tesalónica. Ta juuni kuà'an ma ra nãni Gayu, ra iyo ñuu Derbe, ta Timoteu, chi'in Tíkiku, ta Trófimũ, ndra kichi iti' ñu'u' Asia. ⁵ Ta ndra'ya ti chãkosonuu ndra kuà'an ndra iti' nuu Paulu, nda kati chaa ndra ma ñuu Troa. Ta ikan, chãtu ndra ndi, nda kati chaa ndi. ⁶ Ta ndyu'u, ti ndoo ndi ma ñuu Filipu nda ora cha yà'a viko ña chàcho paan ña tũvi yuchan iya tichi. Tajan ikan, ki'in ndi iin varku, ta nda tichi u'un kivi tajan chãta'an ndra ndi ñuu Troa. Ta ikan ndoo ndi ucha kivi chi'in ndra.

Paulu chàa ndiko ra ma ñuu Troa

⁷ Iin kivi ndomingu kũu yi, ña kũti'vita'an ndi chi'in ndisaa ñivi chinuni tu'un Jesuu. Vati ikan ni ka'nda java ndi paan íi ña ni kachi ndi. Ta ikan kicha'a Paulu kãtitu'un ra nuu ndisaa ma ndian chinuni tu'un Jesuu. Ta tava chànini ra kee ra ma ñuu ña ni ku'un ra inga kivi, yakan va indeeni kà'an ra tu'un ikan nuu na nda kati keta javañuu. ⁸ Ta ndyu'u vati ka'iin ndi nda ve'e uvi pisu. Ta ikan ti ka'iin kua'a' ñu'u' kandil ña tiin. ⁹ Ta nuu iyo iin ventana ma ve'e ikan, ikan nãndi iin rayoko nãni Eutico. Ta tava Paulu kãtitu'un ra ma tu'un ikan nuu ma ñivi kua'a' tiempu, yakan va tiin ñuma'na ma rayoko ikan nuu nãndi ra ta kē'ne ra nda ninuu. Ta ikan jan chãa ndio ndra ma nuke'e nuu kãndii ra ta kãni'i ndra ra va cha chi'i ra. ¹⁰ Ta ikan jan, nũu ndio ma Paulu, tajan chãa ndio ra nuu kãndii ra. Ta ikan chũnãndi chiti ra ta chũnumi ra ra. Ta te'en, nãka'an ra chi'in ma ndian chinuni:

—Ña yũ'vi ndo, ndyo'o yani, vati tõve nĩ chi'i ra! —kãti Paulu.

¹¹ Ta ikan jan, ndãa ndiko ra kuà'an ra ma ve'e iyo nda siki chi'in ndisaa ndian chinuni. Tajan chã'nda java ndio ra ma paan íi. Ta chãchi ra yi chi'in na. Ta ikan kicha'a ndiko ra nãtu'un ra chi'in na nda kati kundichin inga kivi. Tajan kēe ndio ra kuà'an ra. ¹² Ta ma ñivi ikan ti nduva'a kuu chisii na ña nãndoto ndiko ma rayoko ikan, ta chãndaka na ra ma ve'e ra.

Paulu kēe ra ñuu Troa, ta kuà'an ra ñuu Miletu

¹³ Takan kũu ta ndyu'u chãkosonuu ndi kuà'an ndi iti' nuu chi'in varku nda kati chaa ndi ñuu Asón. Ta ikan chãtu ndi Paulu vati vãchi chi'in cha'a' ra, ti takan kũuni ra kichi ra. ¹⁴ Tajan ora ndikita'an ndi chi'in ra ma ñuu Asón, ta ikan ki'in ra iin varku chi'in ndi indeeni nda kati chãa ndi ñuu Mitilene. ¹⁵ Ta ikan jan kēe ndiko ndi kuà'an ndi tiã iti' nuu, ta ikan yã'a ndi yatini ma ñu'u' Quío. Ta nda inga kivi tajan chãa ndio ndi yu'u tafũu'u nuu kãndii ñuu Samos. Ta ikan jan ndoo ndi iin chanikuaa ma ñuu Trogiliu. Ta ma inga kivi, tajan chãa ndi ma ñuu Miletu. ¹⁶ Takan kũu ña ni kuuni Paulu ku'un ra ñuu Efesu ti koto kuyanga ra kua'a' tiempu ma ñu'u' Asia. Vati kũuni ra chaa ra numini ñuu Jerusalén. Ta tu kũu yi cha iyo ra ikan kivi kicha'a viko Pentecosté, kũuni ra.

Paulu kãtitu'un ra nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chinuni iyo ñuu Efesu

¹⁷ Ora chãa Paulu ñuu Miletu, tãchi ra ndra meru ra na kukana ndra ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu Efesu, na kichi ndra nuu ndaa ra. ¹⁸ Takan kũu tajan ora cha chãa ndio ndra nuu ndaa Paulu, tajan te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o xaa, cha chito va'a ndo naja kua vii chiyoi chi'in ndo nda ma kivi nunuu ña kichai ñu'u' Asia. ¹⁹ Vati ndisaa ma tiempu ña chiyoi chi'in ndo, jã'i tiñu Racha'nu Ndioo kuenda ndo chi'in ndisaa ma tundeeni. Yakan va nani kivi ora jã'i yi, ndava chãkui, vati ndē'i kua'a' tundo'o jã'a ma ndian judiu. ²⁰ Va vaji ndē'i kua'a' tundo'o, va tõve nĩ jañai ña jãna'i tu'un va'a Cristu nuu ndo. Vati ma tu'un ikan, iin tu'un va'a kũu yi kuenda ndo. Yakan va chà'i chãjana'i ma veto'o ñuu ndo ta ta ve'e ta ve'e ndo. ²¹ Yakan va indukuni chi'in ma ndian judiu ta ndian yũvi judiu cha kãtitu'in nuu na, na ndakoo na iti' kini kuà'an na, ta na chikoni'i ndiko na iti' Ndioo, ta na chinuni na tu'un Racha'nu Jesucristu. ²² Ta vitin kuà'in iti' ñuu

Jerusalén ti ma Tati Íí Ndioo, tãchi yu'u ña na ku'in. Ta na töve chitói nayi kúu ma ña ta'in ñuu ikan. ²³ Uvanuu ma ña chitói kúu ña kãtitu'un ma Tati Íí Ndioo nuu, ti ta'ii'in ñuu nuu chà, ndátu na yu'u ña ni ti'i na yu'u tichi vekaa. Ta juuni ndátu na ña ni jande'e na tundo'o yu'u ndia. ²⁴ Yakan va yu'u, tükuii yu'vǝ ña ndè'i tundo'o, a ka'ni ma ñivi yu'u. Vati uvaa ma ña chàninǝ kúu ña na jachinui chi'in ndisaa animai ma tiñu va'a ña chã'a Racha'nu Jesuu nuu. Yakan va ma tiñu jã'i kúu ña na jana'i tu'un va'a cha'a' ma ñamani Ndioo ña kúu ni'i tandi'i ñivi.

²⁵ 'Takan kúu ña cha kãtitu'in nuu ndisaa ndo naja kua chà'nda Ndioo tiñu nuu yo. Ta vitin cha chito va'i, ti ni'iin ndo töva ni nde'e ndo yu'u inga cha'a'. ²⁶ Yakan va kúunǝ ña koto ndo, ti yüvi kuaǝ kúu yi tu töve ni chinuni ndo tu'un Jesuu, ²⁷ vati yu'u, tüvi ni tixe'i ni'iin tu'un nuu ndo ti cha kãtitu'un kachǝn ndisaa ma ña kúuni Ndioo ña koto ndo. ²⁸ Yakan va na kumi ndo ñivi chã'a Ndioo ña kúmi ndo takua kúmi ndo juuni maa ndo, ti ma Tati Íí Ndioo chã'a yi tiñu nuu ndo na kumi va'a ndo tandi'i ndian chinuni iyo veñu'u Racha'nu takua kúmi iin pato ma mvechala jãna ra. Takan iyo yi ña kumi ndo na ndia, vati Racha'nu Cristu jãta ra na chi'in nií maa ra ora chi'í ra nuu kruu —kãti Paulu.

²⁹ Takan kúu tajan te'en nãka'an tuku Paulu chi'in ndracha'nu ikan:

—Cha chito va'i, ti ora cha kuà'in, ni kichaa iin ndra xaani nde'e ndra ndo. Ta ni ja'a ndra chi'in ndo takua ja'a ma lobo xaan ña chàchi ri mvechala. Ta ndrakan ni jana'a ndra inga tuku tu'un nuu ndo, ikan na ndakoo ndo tu'un Cristu. ³⁰ Ta juuni ma ndra iyo tañu ndo, ni kichã'a ndra jana'a ndra tu'un vata nuu ndo, vati kúuni ndra ña ndyo'o ndian chinuni na tandikun ndo ku'un ndo chata ndra. ³¹ Yakan va na yati koo ndo ora ikan, ti cha kãtitu'in nuu ndo naja kua ni kuu yi. Ta na kuku'uni ndo ti ndi uni kuiya ña chiyo'i chi'in ndo tüvi ni jañai ña jãna'i nduvi niñuu nuu ta'ii'in ndo chi'in takuii tinui.

³² 'Ndyo'o yani, vitin ndãkoi ndo nda'a' Ndioo, ikan na kumi kuenda ra ndo. Ta juuni na koo ma ñamani ra chi'in ndo takua kã'an ma tu'un ra. Vati juuni ma ndatu Ndioo kúu jakua'nu va'a yi ndo, ikan na ni'i ndo ma tundeeni ra ña koo endeeni takua kã'an ma tu'un chã'a Ndioo nuu yo, ti takan tà'an chi'in ndisaa ndian kãchin ra ña kúu ñivi íí kuenda ra. ³³ Ta yu'u vati tüvi kúunǝ xu'un' inga ñivi kuendai, ta ni tüvi kúunǝ ja'ma ni'iin na ndia. ³⁴ Yakan va ndisaa ndo chito ti jãtiñu chi'in nda'i, ta kúu ni'j ndisaa ma ña chinifu'i chi'in

tandi'i ma ndian iyo chi'in. ³⁵ Takan jãna'i nuu ndo naja kua iyo yi ña jãtiñu ndo ndisaa tiempu chiyo'i chi'in ndo. Yakan va na jãtiñu ndo kuenda maa ndo, ikan na kuu tindee ndo ma ndian nda'vi ndia. Ta na kuku'uni ndo ma tu'un kã'an Jesuu niku. Vati ma tu'un ikan te'en kãti yi: "Tiaga chisio tu tindeo inga ñivi kua ña ku'va na yi nuu yo", kãti ra. —Takan kãti Paulu.

³⁶ Ta ora cha yã'a kã'an Paulu te'en, tajan chũnandi chiti ra chi'in na. Ta indukuni kichã'a ra kã'an ra chi'in Ndioo chi'in na. ³⁷ Ta ora cha chũnu kã'an na chi'in Ndioo, tajan ndisaa na nda'vi kúuni na, ta chàku na ta chũnumi nda'a' na Paulu ña kãña'a na chi'in ra. ³⁸ Vati kãti ra nuu na ña töva ni nde'e ndiko na ra inga cha'a'. Ta ikan jan chãndaka ndio na ra nda nuu ndaa ma varku ña ni ku'un ra.

21

Paulu kèe ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén

¹ Ta ora cha ndãkoo ndio ndi ndra, tajan tiin ndi varku indeeni nda kati chãa ndi nda ñu'u' ñuu Cos. Ta nda inga kivi, tajan chãa ndi ñu'u' ñuu Rodas. Ta ikan kèe ndiko ndi kuà'an ndi nda kati chãa ndi ñuu Pátara. ² Ta ikan ñuu Pátara, nãta'an ndi inga varku ña kuà'an iti' ñu'u' Fenicia. Ta tichi yutun ikan ki'vi ndi ta kèe ndi kuà'an ndi tiã iti' nuu. ³ Ta iti' kuà'an ndi nde'e ndi ñu'u' Chipre ña kãndii chiyo satin ndi. Va ndãkoo ndi yi, ta indeeni kuà'an ndi nda ñu'u' Siria, ta chũndaa run ñuu Tiro. Va tava ma varku ikan, ikani ndãkoo run ndisaa ma ndatiñu ndiso run, yakan va ikan nũu ndi tichi run nundani ndia. ⁴ Ta ora chãa ndi ma ñuu Tiro nãta'an ndi ndra chinuni tu'un Jesuu iyo ikan. Ta ikan kãndoo ndi chiyo ndi chi'in ndra ucha kivi. Ta tãchi Tati Íí Ndioo ndra ña na katitu'un ndra nuu Paulu ña na kũ'un ga ra iti' ñuu Jerusalén. ⁵ Ta ora cha yã'a ma ucha kivi, tajan ndisaa ndra chinuni chi'in ñasi'i ndra ta ndiakuati se'e ndra, chãndaka iti' na ndi nda yu'u ñuu nuu kãndii tañu'u. Tajan chàkuuin chiti ndi ma yu'u tañu'u ikan chi'in na. Ta ikan kichã'a ndio ndi kã'an ndi chi'in Ndioo. ⁶ Tajan ora chinu ña chũnumi nda'a' ndi ña kãña'a ndi chi'in na, tajan kãndaa ndio ndi tichi ma varku, ta ndiakan chũkoni'i ndiko na kãcha'an na iti' ve'e na.

⁷ Takan kúu tajan kèe ndiko ndi ñuu Tiro chi'in varku. Ta kuà'an ndi iti' ñuu Tolemaida. Ta ora chãa ndi ikan, ta ikan jan kãña'a ndi chi'in ndian chinuni tu'un Jesuu. Ta ikan jan kãndoo ndi chi'in na iin kivinia. ⁸ Ta ma inga kivi kèe ndi ñuu

Tolemaida, ta kuà'an ndi ñuu Cesarea. Ta ora chāa ndi ñuu Cesarea, ta chā'an ndi ve'e ra nàni Lipe, ra chākunuu kàtitu'un tu'un cha'a Jesuu ta'ii'in ñuu. Vati rakan, kùu ma ra iyo tañu ma ndi ucha ta'an ndra kàchìn tatun Jesuu ña na tindee ndra ndra. Ta ikan ndōo ndi chi'in ra ve'e ra. ⁹ Ta Lipe vati iyo kumi ta'an ñivi yoko se'e ra ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ¹⁰ Takan kùu ta ora cha iyo ndi uvi uni kivi ma ñuu Cesarea, ta ikan jan chāa iin ra kichi iti' ñu'u' Judea ña nàni Agabo. Ta rakan ti juuni kà'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia. ¹¹ Ta ora chāa ra nuu ka'ii'ndi, ta tãvani'i ra sinchu indii toko Paulu. Ta chũ'ni ra nda'a' ra ta cha'a ra chi'in yi. Tajan te'en nãka'an ra:

—Te'en kà'an ma Tati Í Ndioo, ña ma ndian judúu iyo ñuu Jerusalén, te'en ni ku'ni na ma ra xuña'a ma sinchu i'ya, tajan ni ku'va ndio na ra nuu ñivi yüvi judúu ña na ka'ni na ra. —Takan kàti ma Agabo chi'in ma Paulu.

¹² Tajan ora chini ndi chi'in ma ñivi ñuu Cesarea ma ña kà'an ra, tajan nduva'a kuui jãnini ndi Paulu, ikan na kũ'un ra ma ñuu Jerusalén koto nde'e ra tundo'o iti' tikan.

¹³ Va Paulu te'en nãka'an ra:

—¿Ta naja chàku ndo, ta ya'a nda'vi kùuni ña jà'a ndo takan? Vati yu'u tüvi yüvi ña nde'i tundo'o, a kuvj ma ñuu Jerusalén cha'a' ma Racha'nu Jesuu. —Takan kàti Paulu chi'in ndi.

¹⁴ Va tava nã taso'o ra ma ña kà'an ndi, yakan va jãña ndi ña jãnini ndi ra. Tajan te'en nãka'an ndi chi'in ra:

—¡Na ja'un ma ña kùuni Ndioo ña ja'un iti' kuà'un, tuva takan! —kàti ndi chi'in ra.

¹⁵ Takan kùu ta ora cha ya'a ndisaa ma ña'a, tajan jãndova'a ndi ndatiñu ndi, ta kée ndi kuà'an ndiko ndi ma ñuu Jerusalén. ¹⁶ Ta iyo iin ndian chinuni iyo ñuu Cesarea ña chãndaka iti' na ndyu'u nuu iyo ve'e ra nàni Mnasón, ra kichi iti' ñu'u' Chipre. Ta rakan ti cha iyo tiaga kua'a' tiempu ña chinuni ra tu'un Jesuu. Ta juuni rakan kùu ra ña ni ku'va ra ve'e nuu ni kindoo ndi koo ndi ita'vi kivi ndia.

Paulu chànde'e ra nuu iyo Jandiau

¹⁷ Takan kùu ta ora chāa ndio ndi ñuu Jerusalén, tajan ndisaa ma ndian chinuni nduva'a chisii na ndōe na ña chāa ndi. Tajan ikan ndōo ndi chi'in na iin chanikuaa. ¹⁸ Ta ora tuvi inga kivi tajan kée ndio ndi kuà'an ndi chi'in Paulu nuu iyo ve'e Jandiau. Ta ora chāa ndi ma ve'e ra, ta ikan nde'e ndi ña ka'ii'ndi ti'vi tandi'i ndracha'nu chà'nda tiñu ña chinuni tu'un Jesuu. ¹⁹ Tajan ora chāa Paulu nuu ka'ii'ndra, ta kãña'a ra chi'in ndra. Ta ikan kicha'a ra kàtitu'un ra nuu ndra tandi'i

ma tiñu jà'a Ndioo tañu ñivi yüvi judúu, vati Ndioo chā'a ra ndatu ra nuu Paulu ña na ja'a ra yi nuu ñivi ikan. ²⁰ Yakan va ora chini ma ndracha'nu yi, tajan kicha'a ndra jàka'nu ndra Ndioo. Ta ikan jan te'en nãka'an ndra chi'in Paulu:

—Kùuni ndi ña na kotoun, yo'o yani, ti tañu ñivi judúu, iyo kua'a' mii ñivi chinuni tu'un Jesuu. Ta ndisaa ndiakan, kà'an na ti iyo yi ña jachinu yo tandi'i tu'un kà'an ma tutu ley Ndioo tãa Moisés taji'na ndia.

²¹ Ta juuni tãso'o na ña maun kùu ma ra jãna'a nuu tandi'i ma ndian judúu ña kàchikanuu nuu chika ña na jã'aga na ma ña kà'an Moisés ña iyo yi ña ja'a yo. Ta juuni kàtiun ti tüva iyo yi ña ka'nda na ñii nuu ika ndrakuati se'e na ndia. Ta töva iyo yi ña ja'a na ma costumbre ña jãna'a ñivio chíyo taji'na ndia. Takan kàtiun nuu ma ñivi judúu ña kàchikanuu nuu chika, kàti na. ²² ¿Ta nayi jà'a yo ña kàa yi te'en?, kùuniun. Vati ni koto ndiko ma ñivi ikan ña kichaa ndikoun. ²³ Yakan va tiá va'a tu ja'un ma tiñu ni tachì ndi nuñ, ikan na koo va'un chi'in na. Tañu ndi iyo kumi ta'an ndra ña ni ja'a ndra iin kua chā'a ndra tu'un nuu Ndioo. ²⁴ Na ku'ñ janandoun ñun chi'in ndra ma ikan takua kùu ma costumbre. Tajan tia'vian ña na sokon ndra ixi xini ndra kuenda Ndioo. Tajan juuni kua ikan iyo yi ña ja'un, ikan na chinuni ma ñivi ña yüvi ña ndicha kùu ma ña kà'an na chataun. Vati juuni maun kùu iin ra jàchi'in ta tiñu'u ma ña kà'an tutu ley tãa Moisés taji'na. ²⁵ Va taku ma ndian yüvi judúu cha chinuni na tu'un Jesuu vitin, cha tãa ndi iin tutu tãchi ndi nuu na ña kà'an ti tüvi iyo yi ña kachi na sa'an kiti ña cha sōkó ñivi nuu ndioo yutun í ña jàka'nu na. Ta tüvi iyo yi ña kachi na níi kiti, ta juuni tüvi iyo yi ña kachi na sa'an kiti ña cha kã'a. Ta na jaña ndra ña kivi ndra chi'in ña'a' yüvi ñasi'i ndra a ña'a chi'in yüvi ra kùu iian, kàti yi.

—Takan kàti ndracha'nu ikan chi'in Paulu.

Tiin na Paulu tichi veñu'u

²⁶ Yakan va Paulu kée ndio ra kuà'an ra. Ta ora tuvi ndio ma inga kivi, tajan nãndoo ndio Paulu chi'in ma ndi kumi meru ra takua kà'an ma costumbre ikan, ta ikan jan ki'vi ndio Paulu tichi veñu'u ka'nu chãkãtitu'un ra nda ora kùu yi ña ndi'i ma kivi ña nãndoo ndra, ikan na kuu sokó ma sutu iin kiti nuu Ndioo cha'a' ta'ii'in ndra. ²⁷ Takan kùu ta ora chani ndi'i ndi ucha kivi, tajan ma ndian judúu ña kichi ñu'u' Asia nde'e ndra ma Paulu ña indii ra tichi veñu'u chi'in ndi kumi ndra kùu meru ra. Ta ikan jan kicha'a ndio na jãkanuu na xini ma ñivi judúu, tajan ki'vi ndio ndra ña ni tiin ndra Paulu tichi

veñu'u. ²⁸ Tajan te'en kicha'a ndra kà'an ni'i ndra:

—Ndyo'o ñivi ñuu Israel jna tindee ndo ndyu'u ña tiin ndi ra'ya! Vati ra'ya kuu ma ra chàkunuu jàna'ra ndanikuni nuu ñivi iin tu'un kà'an chata costumbre ña kua ikan jà'a yo ma ñuu yo. Ta juuni kà'an ra chata tutu Ndioo taa Moisés taji'na. Ta takan kà'an ra chata veñu'u ka'nu i'ya ndia. Ta vitin cha ti'i ra ndian yuvi judíu tichi veñu'u ka'nu yo. Ta ndrakan ti jàkini ndra nuu í tichi yi —kàti ndra.

²⁹ Te'en kàti ndra ti cha ndé'e ndra Paulu ña chàkunuu ra chi'in iin ra yuvi judíu, ra nàni Trófigmu ra ñuu Efesu niku. Yakan va chànini ndra ti Paulu chàka ra ra ña na ku'un ra chi'in ra tichi veñu'u ka'nu ndaa ikan niku, kùuni ndra. ³⁰ Takan kuu taján ndisaa ndio ma ñivi ñuu Jerusalén jakanuu ndio xini na. Taján endee chinu ndio na chaa na nuu ndaa Paulu ta tiin na ra. Ta kēñu'u ndio na ra, ta tava na ra iti' chata kora veñu'u. Ta ora cha tāvani'i na ra, taján numini chāsi ndio na yuve'e veñu'u nuu ra. ³¹ Taján chani ka'ni na ra ora chaa tiñu nuu ma ra comandante ñuu Roma, ña tandi'i ñivi ñuu Jerusalén ya'aga kayuni na nde'e na nuu ra. ³² Yakan va ora chíto ma ra comandante, taján jakuti'vi ta'an ra kua'a' ma ndra jandaru ra chi'in inga ma ndra capitán jandaru ña na kunumi ndra ku'un ndra nuu ka'ini ñivi kànita'an chi'in Paulu. Takan kuu taján ma ndra judíu ora ndé'e ndra ña chani chaa ra chi'in jandaru ra, ta jãña ndio ndra judíu ña kàni ndra ma Paulu. ³³ Ta ikan jan chájayatin ndio ma ra comandante nuu ndaa Paulu, ta tiin ndio ra ra, taján tachi ndio ra jandaru ra ña na ku'ni ndra Paulu chi'in uvi ta'an karena. Ta ora cha ndikun ndio ra, taján kicha'a ndio ma ra comandante chikatu'un ra nuu ma ñivi nda ra kuu ra, ta niyi kuu ma ña jã'a ra. ³⁴ Va iyo ndian ka'ini tañu ma ñivi ikan, kà'an na ña jã'a ra iin nakuyi, ta iyo inga ndian kà'an ña jã'a ra inga nakuyi. Yakan va ma ra comandante ni kuu kutunini ra ni'iin ma ña kà'an na, ti ya'a naniava kuu na. Takan kuu taján kà'an ra chi'in ma ndra jandaru ra, na kundaka ndra Paulu ku'un ndra nuu iyo ndra. ³⁵ Ta ora chaa ndio ndra nuu kicha'a ma kuayu yuve'e ndra, taján kani'i ndio ndra ra, ta ndio ndra ra ndaa ndio ndra ma kuayu ikan, vati takan iyo yi ña jã'a ma ndra jandaru koto ka'ni ma ñivi ra. ³⁶ Yakan va ndisaa ma ndra kacha'an chata ma ndra jandaru te'en kà'an ndra:

—iNa ka'ni ndo ra! iNa ka'ni ndo ra! —kàti ndra.

Paulu kà'an ra cha'a' juuni maa ra nuu ma ñivi

³⁷ Ta ora chaa ndio ma jandaru ma nuu iyo yuve'e ña ni ti'i ndra Paulu, taján te'en chikatu'un ra nuu ma ra chà'nda tiñu nuu ndra:

—¿A kuu ka'in iin tiñu chi'un? —kàti ra chi'in ma tu'un griegu.

Taján te'en naka'an ndio ma ra comandante nuu ma Paulu:

—¿A kuu ka'un tu'un griegu? —kàti ra.

³⁸ Taján te'en naka'an ndio Paulu chi'in ra:

—Juu, chítoi kà'in tu'un griegu —kàti ra.

Ta ikan jan, naka'an tuku ma ra comandante:

—Tu ndicha ña chitoun kà'un tu'un griegu, yuvi ra ñuu Egiptu kùun, tuva takan. Vati tatiempu kichi iin ra kēe tichi ku'u ñuu Egiptu, kichi kanita'an ra chi'in ma kuvienu chi'in kumi mii ndra chà'ni ñivi —kàti ra.

³⁹ Taján te'en naka'an tuku Paulu chi'in ra:

—Yuvi rakan kùu, ti iin ra judíu kùu. Ta kakuu ñuu Tarsu, ña iyo kuenda ñu'u' Cilicia. Yakan va cha chitoun ti iin ñuu ya'aga jàka'nu ma ñivi kuu yi. Ta vitin chikain iin ñamani nuun ña na ku'vaun ña ka'in chi'in ma ñivi ka'ini ikan —kàti Paulu.

⁴⁰ Taján te'en naka'an tuku ma ra comandante chi'in Paulu:

—Na ka'un chi'in na tuva takan —kàti ra.

Ta ikan jan chūndaa ndio Paulu nuu iyo kuayu yuve'e, ta jãnda'a ra nuu na, na taxiin koo yu'u na. Taján te'en kicha'a ndio ra kà'an ra ma tu'un hebreu, takua kà'an ma ndian judíu chi'in na:

22

¹ —Ndyo'o tatá ta ndyo'o yani, na kuni va'a ndo ña ni ka'in nuu ndo, ikan na koto ndo ti tüvi iyo kuaṭi. —Takan kàti Paulu chi'in na.

² Taján ora chíni na ña kicha'a Paulu kà'an ra tu'un hebreu, taján tiaga kíndoo taxiin na. Ta ikan jan te'en naka'an tuku ra:

³ —Yu'u kuu ma ra judíu, ta kakuu ñuu Tarsu ña iyo kuenda ñu'u' Cilicia. Ta chà'nuu ñuu Jerusalén i'ya ndia. Ta jàkua'i chi'in matru ra nàni Gamaliel. Ta ikan kùtu'vai tandi'i naja kua kà'an ma tutu Ley taa ndra kuu ñivio chíyo taji'na. Ta chi'in ndisaa chinitunji, jã'i tiñu Ndioo takua jã'a ndo yi vitin. ⁴ Vati taji'na, nduva'a kuu jãnde'i tundo'o tandi'i ma ñivi kuà'an iti' Jesuu vati ndava kùuni ka'nj na. Yakan va kēi chàkunui chata na. Ta nuu nãta'in na

ta tijn na, ta ti'i na tichi vekaa. Yakan va, ña'a a ra'ii ña nàta'in, tijn na. ⁵ Ta ma ra chà'nda tiñu nuu sutu, chi'in tandi'i ndra kuxini ña chà'nda tiñu chi'in ra, cha chito va'a ndra tandi'i ma ña ja'i. Vati maa ndra kuu ndra ña taa ndra ma carta, ta chà'a ndra yi nui na kundakai yi nuu ma ndian judiu ta'an yo ndian iyo ñuu Damascu ña kà'an yi ña kuu tijn ma ndian chinuni tu'un Jesuu ikan. Ta ikan jan chà'in ñuu Damascu ti kùunij tijn na ta ndaka ndioi na kichai i'ya ña na nde'e na tundo'o.

Paulu kàtitu'un ra naja kua nani'i ra iti' Jesuu

(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶ 'Tajan ora cha kuakuyatin ndi ñuu Damascu, iyo yi a kachuvi ndaa ñuka'ñu, tajan iti' andivi kichi iin ñu'u tacha ña chikonuu yi yu'u. ⁷ Ta nduvai nuu ñu'u ja'a yi. Tajan te'en chini iin tati ña kà'an chi'in: "Saulu, Saulu, ta, ñnaja ya'a jànde'un tundo'o yu'u?" kati yi. ⁸ Ta ikan jan, te'en chikatu'un tukui nuu ma tati ikan: "¿Nda ra kùun yo'o Racha'nu?", kati. Tajan te'en naka'an ma tati ikan chi'in: "Yu'u kuu Jesuu ra ñuu Nazaret, ra jànde'un tundo'o chata." Takan kati ra chi'in. ⁹ Tajan ndisaa ma ndra ku'aan chi'in, ora nde'e ndra ma ñu'u ikan, nduva'a kuii yu'vi ndra. Ta tüvi ni kutunini ndra ma tu'un kà'an ma tati ikan chi'in. ¹⁰ Tajan te'en chikatu'un nuu yi: "¿Nayi kùunium ña ja'i, yo'o Racha'nu?", kati. Tajan te'en naka'an ra chi'in: "iNdeta, ta na ku'un ndikoun ma iti' ñuu Damascu! Ta ikan ni katitu'un ndra nuun tandi'i ma nayi iyo yi ña ja'un." Takan kati ma Racha'nu chi'in. ¹¹ Va tava ma ñu'u ikan, jàndokuua yi yu'u, yakan va ma ndra merui nda'a ndra nda'i nda kati chai ma ñuu Damascu.

¹² "Ta ora chai ma ñuu ikan, tajan ikan iyo iin ra nani Anania. Ta rakan ti iin ra ya'a jachi'in ma ley taa Moises kuu ra, ta ya'aga tiñu'u tandi'i ma ñivi judiu iyo ñuu Damascu ra ndia. ¹³ Ta ikan jan chande'e ndio ra tichi ve'e nuu kandiij. Ta ora chaa ra nuu kandiij, ta te'en naka'an ra chi'in: "Yo'o ra yani Saulu. iNa ndondichin ndiko nde'un!", kati ra. Tajan ma ora ikani, kuu nande'e kachin va'i, ta nde'i ma Anania ndia. ¹⁴ Takan kuu tajan te'en naka'an ma Anania chi'in: "Ndioo ña jàka'nu ndian kuu ñivio taji'na, rakan kachin ñun, ikan na kotoun nayi kùuni ra ña ja'un. Ta ikan jan kuu nde'un ma Racha'nu Jesuu ña kuu ra iin ra ndaa, vati kachin ra ñun ña na taso'un ma tu'un kà'an ra. ¹⁵ Yakan va maun kuu ma ra kachin Ndioo ña na kùun ma testigu Jesuu nuu tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, ta katitu'un ma nuu na ndisaa ma

ña nde'un ta chiniun. ¹⁶ Ta vitin tüva iyo yi ña kuatun tia. iNa ndetaun, ta kundutaun chi'in ndatu Racha'nu Jesuu, ikan na janaa ra tandi'i ma kuatun!" Takan kati Anania chi'in.

Paulu kàtitu'un ra nuu ñivi naja kua chaa ra nuu ñivi yuvi judiu

¹⁷ 'Yakan va ora kichaa ndikoi ñuu Jerusalén i'ya, ta ikan jan chà'in veñu'u ka'nu nda i'ya. Ta ikan kicha'i kà'in chi'in Ndioo, ta ikan nde'e chi'in tinui ma Jesuu, takua nde'o iin nakuyi ora chànio, ¹⁸ ña te'en naka'an ra chi'in: "Yo'o Paulu, i na numini keun ñuu Jerusalén, ti na jachi'in na ma tu'in ña ni katitu'un nuu na!" Takan kàtitu'un Jesuu nui. ¹⁹ Tajan te'en naka'in chi'in ra: "Yo'o Racha'nu, cha chito va'a ndra ti yu'u kuu ma ra chàkunuu tiin ma ñivi chinuni tu'un ma tandi'i veñu'u ñivi judiu niku. Ta juuni chito na ña ti'i na tichi vekaa, ta kani na ndia. ²⁰ Ta ora chà'ni na Esteban, ra kàtitu'un tu'un, ikan ndai nde'i nuu chà'ni na ra chi'in yuu, vati induku chaniij chi'in ma ndra chà'ni ra. Ta juuni kumij ja'ma isukun ma ndra chà'ni ra chi'in yuu ndia." ²¹ Takan kuu ta te'en naka'an ma Racha'nu nui: "Na ku'un kukatitu'un tu'in nuu ñivi yuvi judiu ndian iyo nuu chika." Takan kati ma Racha'nu Jesuu chi'in —kati Paulu chi'in ñivi ikan.

Paulu, ki'vi ra nda'a ma ra comandante ra iyo kuenda ñuu Roma

²² Yakan va nda ma tu'un i'yani, kuu ña taso'o na ña kà'an Paulu ti kàyuni na ja'a ma tu'un kà'an ra. Tajan te'en kicha'a na kànachaa na chata Paulu:

—Ra'ya, tüva iyo yi ña koo ra tia ñuñivi i'ya. iNa ka'ni ndo ra! —kati na.

²³ Ta ndiakani ti endee kanachaaga na tia, ta tava na ja'ma na, ta jàkana na yi nuu sukun. Ta choso na yuti nuu sukun ndia. Yakan va ndisaa ña ja'a na i'ya jana'a yi ti nduva'a kuii kàyuni na nde'e na nuu Paulu. ²⁴ Ta ma ora ikani, chaa ma ra comandante, ta tachi ra jandaru ra na tiin ndra Paulu. Tajan ti'ndio ndra ra tichi ve'e nuu kixi ndra. Ta juuni kà'an ra chi'in ma ndra jandaru ra ña na kani ndra ra nda kati kati ra nda cha'a' kuu yi ña kùxaan ma ñivi chi'in ra. ²⁵ Takan kuu ta ora chani kani ndra ra, tajan te'en kicha'a chikatu'un Paulu nuu ma ra capitán ndaa chi'in ma ndra jandaru:

—¿A chito ndo ti ma ley iyo ñuu Roma tüvi chà'a yi ña kani ndo yu'u nda kati ka'an ji'na iin ra kuu vesi ma kuatij, vati iin ra kuu kuenda ñuu ka'nu Roma kuu? —kati Paulu chi'in ma ra capitán.

²⁶ Yakan va ora chini ma ra capitán ña te'en kà'an Paulu, tajan kee ndio ra ku'àan

ra kuákatiu'un ra nuu ma ra comandante. Ta te'en náka'an ra chí'in ra:

—¡Na ja'un kuenda ma niyi iyo yi ña ja'un, vati ma ra'ya na töve iyo yi ña jande'un tundo'o ra ti iin ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra ndia! —Takan kàti ma ra capitán chí'in ma ra comandante.

²⁷ Ta ikan jan chájayatin ndio ma ra comandante ra nuu ndaa Paulu, ta te'en chíkatu'un ra nuu ra:

—¿A ndicha ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùun? —kàti ra.

Tajan te'en náka'an Paulu:

—Juu, ndicha ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu.

²⁸ Tajan te'en náka'an ndiko ma ra comandante chí'in Paulu:

—Taku yu'u ti nduva'a kuu kua'a' xu'un' tía'vi, tajan kùu ndakuí ma ra kuenda ñuu ka'nu Roma —kàti ra chí'in ma Paulu.

Tajan te'en náka'an tuku ma Paulu chí'in ra:

—Taku yu'u ti ra kuenda ñuu ka'nu Roma kùu nda ora kákui —kàti ra.

²⁹ Yakan va ora chíto ndra ña ndicha kùu ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra, tajan ndisaa ndio ma ndra jandaru ni kani ra niku, chùndachiyo ndra xiin ra, ta nda ma ra comandante ndia. Ta juuni yū'vi ra ña chū'ni ra ra chí'in karena niku.

Paulu ndaa ra ma nuu ka'ín tandi'i ma ndra chà'nda tíñu nuu ñivi judú

³⁰ Takan kùu ta ora tuvi inga kivi, tajan táchi ndio ma ra comandante ma ndra jandaru ña na ndachi ndra nda'a' ma Paulu. Vati kùuni ra koto kachin ra nda cha'a' kùu yi ña tisokuati ma ñivi judú ra. Ta ikan jan táchi ndio ra tíñu nuu ma ndra chà'nda tíñu nuu sutu, chí'in tandi'i ma ndra kuxini nuu ma ndian judú, ikan na kuti'vi ta'an ndra. Yakan va ma ra kùu comandante ikan táva ndio ra ma Paulu, ta chákutaa ra ra nuu ka'ín ti'vi tandi'i ndrakan.

23

¹ Takan kùu ta ora cháa ra nuu ka'ín ti'vi ndra chà'nda tíñu nuu ñivi judú tajan te'en náka'an Paulu chí'in ndra:

—Ndyo'o ndra yani ndian judú. Nda vitin endee iyo va'i ta iyo tu'vai kuenda Ndioo, ti ma chinitunj kàti yi ti túvi iyo kuatj nuu Ndioo. —Takan kàti Paulu chí'in ndra.

² Takan kùu ta ma sutu cha'nu kuxini ña nani Ananía, kà'an ra nuu ma ndian ka'ín yatín xiin Paulu, ña na kani ndra viyu'u ra.

³ Tajan te'en náka'an Paulu chí'in ra:

—¡Ndioo, ni kani ra maun, ti nãndiun chíña kuenda ña na tisokuatiun chatai, ti takan kà'an ma ley kàtiun! Ta juuni

táchiun ña na kani ndra yu'u, ta yakan ti túvi chà'a ma ley ña ja'a yo yi ndia. Yakan va juuni ra vata kùun ndia —kàti Paulu.

⁴ Takan kùu tajan ndisaa ma ndra ka'ín xiin Paulu, te'en náka'an ndra chí'in ra:

—¡Na vã'a ja'un ña kà'an nduva'ani chí'in ma sutu kuxini, vati ra iyo kuenda Ndioo kùu ra! —kàti ndra.

⁵ Tajan te'en náka'an tuku Paulu chí'in ndra:

—Ka'nu kooni ndo ndyo'o yani, ti töve chítoi ña ma sutu kuxini kùu ra, yakan va kã'in te'en. Vati nuu ma tutu ley Ndioo te'en kà'an yi ndia: “¡Na kã'an ti'inio chata ma ra chà'nda tíñu ñuu yo!” —kàti ra.

⁶ Takan kùu tajan nãkuni Paulu ña java ma ndra ka'ín ikan kùu ma ndra fariseu, ta inga java ndra kùu ma ndra saduceu. Ta ikan jan te'en náka'an ni'i ndio ma Paulu chí'in ndra:

—Ndyo'o yani, yu'u kùu ma ra fariseu, takua kùu ma ñivi tataí. Ta tiso ndo kuati chatai, cha'a' ña chínunj ña nãtaku ndiko ma ndian ndií —kàti ra.

⁷ Yakan va ora kã'an Paulu takan tajan ma ndra fariseu chí'in ndra saduceu, kãsiin ndra ma ora ikani, ja'a ma tu'un kã'an Paulu. Ta ikan jan kicha'a ndio ndra kãnita'an yu'u ndra chí'in juuni maa ndra. ⁸ Ti kàti ma ndra saduceu ti túvi nãtaku ndiko ma ndian ndií. Ta juuni kàti na ti túvi iyo tati va'a ja'a tíñu nuu Ndioo ta ni inga tati ndia, kàti ndra. Va ma ndra fariseu, kàti ndra ti chínunj ndra ña nãtaku ndiko ma ñivi ndií ta ña iyo tati ndia. ⁹ Takan kùu tajan kicha'a ndio ndra kãnita'an yu'u ndra. Ta tañu ma ndra fariseu ndãta iin ndra matru jãna'a ley ña te'en kà'an ndra:

—¿Ta naja kùuni ndo tisokuati ndo ra'ya? Ta túvi iyo ni'iin kuati ra, ta túvi chíto yo tu iin tati va'a ja'a tíñu nuu Ndioo táchi ra —kàti ndra.

¹⁰ Takan kùu ta tava túvi kùtaxin na ña kãnita'an yu'u na, yakan va kicha'a yū'vi ma ra comandante, koto ka'ni ndra Paulu. Yakan va táchi ra iin ma ndra jandaru ra ña na ku'un ndra kuki'in ndra ma Paulu nuu ndaa ra tañu ndra, ta ku'un ra chí'in ndra nuu iyo ve'e nuu kixi ndra.

¹¹ Takan kùu tajan chanikuaa inga kivi kãta ma Racha'nu Jesuu nuu Paulu ña te'en kà'an ra chí'in ra:

—Yo'o Paulu, na jandeeniun ma ña kà'an na chataun, ti takua kãtítu'un tu'in ñuu Jerusalén i'ya, juuni kua ikan iyo yi ña katítu'un yi ñuu Roma ndia. —Takan kàti ma Racha'nu Jesuu chí'in ra.

Jãndo'iin tu'un ma ndra judú naja kua ni ka'ni ndra Paulu

¹² Takan kũu ta ora tuvi inga kivi kũti'vi ta'an iin ma ndra judúu. Ta ikan kicha'a ndra nãtu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra ta ka'ni ndra Paulu. Takan kũu ta ta'ii'in ndra chã'a ndra tu'un nuu Ndioo ña tüvi kachi ndra, ta tüvi ko'o ndra ni'iiin nakuyi nda kati ka'ni ji'na ndra Paulu. ¹³ Ta ma ndrakan ti ya'aga uvi xiko ta'an ndra kũu ndra ña chã'a ndra tu'un nuu Ndioo ña ni ka'ni ndra Paulu. ¹⁴ Ta ikan jan chã'an ndio ndra nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu sutu chi'in nuu ma ndracha'nu judúu, tajan te'en nãka'an ndra nuu ndra:

—Ta'ii'in ndyu'u cha chã'a ndi tu'un nuu Ndioo ña tüvi ni kachi ndi ni'iiin nakuyi, nda kati ka'ni ji'na ndi Paulu. Ta tu tüvi jachinu ndi ma ña ka'an ndi, tajan ni nde'e ndi tundo'o ja'a ra. ¹⁵ Yakan va ndyo'o ta ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judúu, kũuni ndi ña na ndakan ndo nuu ma ra comandante na kundaka ra Paulu kichi ra nuu ndo itaan. Ta kati ndo ti kũuni ndo koto kachin ndo ma ña ndaa ña jã'a Paulu. Ta ndyu'u ti ni kuini xe'e ndi yu'u iti' nuu vãchi ra chi'in ndra. Ta ikan ni ka'ni ndi ra antea ña kichaa ra nuu ndo. —Takan kãti ma ndra ni ka'ni Paulu chi'in ma ndracha'nu ikan.

¹⁶ Va tava ma ra se'e ma ñata'an Paulu chĩni ra ma ña kã'an ndra ña ni ka'ni ndra tacha'nu ra Paulu. Yakan va kãe ra chàkatitu'un ra nuu Paulu, nda ma nuu iyo ve'e nuu kixi ma ndra jandaru. Yakan va ora chãa ra ikan, ta kãtitu'un ra yi nuu ra. ¹⁷ Ta ikan jan kãna Paulu iin ma ra capitãn, ta te'en nãka'an ra chi'in ra:

—iNa ja'un iin ñamani ta na kundakaun ma rayoko i'ya ku'un nuu ma ra comandante! Vati iyo iin ña ni ka'an ra chi'in ra —kãti Paulu.

¹⁸ Yakan va ma ra capitãn chãndaka ra ra nuu ma ra comandante, tajan te'en nãka'an ndio ma ra capitãn chi'in ra:

—Paulu ra indii tichi vekaa, tãchi ra yu'u ña na kichi ndakai ma rayoko i'ya nuun. Vati iyo iin ña ndicha ni ka'an ra chi'in. —Takan kãti ma ra capitãn chi'in ma ra comandante ikan.

¹⁹ Ta ikan jan tiin ndio ma ra comandante nda'a' ma rayoko ikan, ta kãsiin ra chi'in ra. Tajan te'en chĩkatu'un ndio ra nuu ra:

—¿Nda tiñu kũuniun ka'un chi'in? —kãti ra.

²⁰ Tajan te'en nãka'an ndio ma rayoko:

—Ndra judúu cha jãndo'iin tu'un ndra ña ni ndakan ndra nuun, ña itaan na ku'un chi'in Paulu nuu ka'iiin ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judúu. Ta ndrakan ti kãti ndra ña kũuni ndra koto kachin ndra ma ña ndaa ña jã'a tacha'nui Paulu. ²¹ Va koto chũnuniun ma ña kã'an ndra ti tu'un

vatani kũu yi. Vati ya'a uvi xiko ta'an ndra kũu ndra ña ka'iiin xe'e ndra yu'u iti' ña ni ka'ni ndra tacha'nui Paulu ora ni ya'a ra. Ta chã'a ndra tu'un nuu Ndioo, ña na jande'e ra tundo'o ndra tuva kachi ndra ta ko'o ndra takuii antea, nda kati ka'ni ndra tacha'nui Paulu. Ta vitin cha iyo tu'va ndra ña ndãtu ndra nde'o naja kua ni ka'un kuenda ra. —Takan kãti ma rayoko ikan chi'in ma ra comandante.

²² Takan kũu ta ma ra comandante tãchi ra ma rayoko ikan ña na ku'un ra ve'e ra. Va ji'na kã'an ra chi'in ra ña na kãtitu'un ra ma tu'un i'ya nuu ni'iiin ñivi.

Tãchi ndra Paulu nuu ra kuvienu Félix

²³ Takan kũu tajan kãna ndio ma ra comandante uvi ta'an ma ndra capitãn ña te'en nãka'an ra chi'in ndra:

—Na jandova'a ndo uvi cientu jandaru ña kaka chi'in cha'a', ta uni xiko uchi ta'an ma ndra jandaru yoso kuayu, ta uvi cientu ma ndra ku'un chi'in lanza. Vati kaa iin chanikuaa vitin, ni ko'o ñuu Cesarea —kãti ra.

²⁴ Ta juuni tãchi ra ña na jandova'a ndra kuayu ña koso Paulu ndia. Ta juuni kã'an ra chi'in ma ndra jandaru ra ña na kumi va'a ndra Paulu ora kundaka ndra ra nuu ma kuvienu Félix. ²⁵ Ta chi'in ndra tãchi ra iin carta ña ka'an te'en:

²⁶ “Yu'u ra kũu Claudiu Lisias, tãchj iin tutu i'ya nuun yo'o tatã kuvienu Félix ti kũunij ka'iiin iin tu'un nuun. ²⁷ Vati ndra judúu, tiin ndra ra'ya, ña ni ka'ni ndra ra. Va ora chĩtoi ña ra iyo kuenda ñuu Roma kũu ra, tajan chã'in chi'in jandarui, ta jãkakúu ra. ²⁸ Yakan va kũunij kotoi nda cha'a' kũu yi ña tiin ndra ra, yakan va chãndakai ra nuu ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judúu. ²⁹ Ta ikan jan chĩtoi ña tĩsokuati na ra chi'in ma tu'un kã'an ma ley maa na. Yakan va tüvi ni ja'a ra ni'iiin kuati ka'nu ña kũu ka'ni ndra ra cha'a' yi, ta ni vekaa tüvi iyo yi ña kundii ra ndia.

³⁰ Ta tava cha chĩtoi ña ma ndra judúu kũti'vi ta'an ndra, ta jãndikita'an tu'un ndra ña ni ka'ni ndra ra, yakan va vitin tãchj ra nuun. Ta juuni cha kãtitu'in nuu ma ndra tĩsokuati ra ña na katitu'un ndra nuun nda cha'a' kũu yi ña tĩsokuati ndra ra, ta nda cha'a' kũu yi ña kũuni ndra ka'ni ndra ra ndia. iNa koo va'un!” Takan kãti ma tutu tãchi ra nuu ra.

³¹ Takan kũu ta ma ndra jandaru jã'a ndra ma kua kãti ma ra comandante nuu ndra. Ta ma ora chanikuaa, tajan kãe ndio ndra kuã'an ndra chi'in Paulu iti' ñuu Antĩpatris. ³² Ta ora tuvi inga kivi, tajan ma ndra jandaru ña kuã'an chi'in cha'a, chĩkoni'i ndiko ndra nuu iyo ve'e nuu kixi ndra. Ta ma ndra yoso kuayu ti kuã'an

ndra iti' nuu chi'in Paulu. ³³ Takan kũu ta ora chāa ndra ñuu Cesarea, ta chā'a ndra ma carta ikan nuu ma kuvienu Félix, ta kũtaa ndra Paulu nuu ra. ³⁴ Takan kũu ta ora cha yā'a jākua'a ra ma carta ikan, tajan te'en chikatu'un ndio ma ra kuvienu nuu Paulu:

—¿Nda ñuu kichiun? —kāti ra.

Ta Paulu nāka'an ra ti ra ñu'u' Cilicia kũu ra. ³⁵ Tajan te'en nāka'an ndiko ma ra kuvienu chi'in ra:

—Ni taso'i ma ña ni ka'un ora ni kichi ma ndra tisokuati ñun —kāti ma ra kuvienu chi'in Paulu.

Ta ikan jan kā'an ndio ra chi'in ma jandaru ña na kumi va'a ndra Paulu tichi vetiñu nuu chà'nda Herode tiñu.

24

Tu'un kāti Paulu nuu ra kuvienu Félix

¹ Takan kũu ta ora cha yā'a u'un kivi tajan Ananía ra chà'nda tiñu nuu sutu, chāa ra ñuu Cesarea chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, ta iin ra kà'an cha'a ñivi nāni Tértulo ña ni tisokuati ndra Paulu nuu ma kuvienu. ² Yakan va tachi ndio ma ra kuvienu Félix tiñu nuu ndra jandaru ña na kichi ndakan ndra Paulu nuu ra. Tajan te'en kicha'a nāka'an ndio Tértulo ña tisokuati ra Paulu nuu Félix:

—Yo'o tatá kuvienu, ta'vindioun cha'a' ma tiñu já'un. Vati vitin iyo taxiin ma ñuu já'un. Ta ta'vindioun ña cha jándova'un ñuu chi'in chinituniun ndia. ³ Yakan va chi'in ndi'i anima ndi, chā'a ndi ta'vindioo nuun, ti tüvi kumani ñi'in nakuyi nuu ndi. Yakan va ya'aga tiñu'u ndi ñun, yo'o ra kuvienu, tatá Félix. ⁴ Va tava kũuni ndi jakenaa ndi kua'a' tiempun, yakan va chikain iin ñamani nuun, ña na taso'un iin tiñu vali ña ni ka'in chi'un. ⁵ Ra kini chiña nāta'an ndi ra ña jakanuu ra xini ñivi judíu iyo tandi'i ñuu ñuñivi. Ta juuni ra kũu ra kuxini iin grupu nāni nazarenos. ⁶ Ta juuni kũuni ra ka'an ra chata veñu'u ka'nu ndi. Yakan va ndyu'u chani tiin ndio ndi ra, ta ti'i ndio ndi ra vekaa, ti kũuni ndi jande'e ndi tundo'o ra takua kà'an ma ley ndi. ⁷ Va ma ra comandante Lisias chi'in ra capitán jandaru, chāa ndra ta nāmaa ndra ra nuu ndi. ⁸ Ta kāti ndra ti ndian tisokuati chata ra, iyo yi ña kichi ndra nuun ta kati ndra yi. Yakan va juuni maun iyo yi ña ndakatu'un nuu ra, ikan na koto kachiun nda cha'a' kũu yi ña tisokuati ndi ra. —Takan kāti ma ra Tértulo chi'in ma kuvienu Félix.

⁹ Ta nda ndisaa ndian judíu ka'lin i'ya vitin, juuni tisokuati na ra ndia. ¹⁰ Takan kũu ta ma ra kuvienu jánda'a ra nuu

Paulu, ikan na ka'an ra. Tajan te'en kicha'a nāka'an ndio ma Paulu:

—Ya'a chisij ña chā'un ña kà'in iin tu'un chi'un. Vati cha chito va'i ti cha iyo kua'a' kuiya ña yo'o kũu ra jándondaa kuati ñuu i'ya. ¹¹ Yakan va kũu ndakatu'un ma tu'un ndaa nuu ma ñivi, vati já kēta uchi uvi kivi ña chā'in ñuu Jerusalén ña jākua'nui Ndioo veñu'u ka'nu ndaa ikan. ¹² Ta tüvi nī nata'an ndra yu'u, ña kànita'an yu'i chi'in nī'iin ñivi ña jakanui xini na. Ta tüvi nī nata'an ndra yu'u ña takan já'i kuati tichi veñu'u ka'nu a inga veñu'u ndia. Ta nī'iin tichi kai tüvi nī nata'an ndra yu'u ña já'i iin kuati takan ndia. ¹³ Ta ñivi ka'lin i'ya, na kũu ka'an na ña ndicha kũu ma kuati tiso ndo chatai. ¹⁴ Yakan va ma ña kũu ka'in nuun, kũu ma ña ya'a chinunij indukuni takua chinuni inga ndian kuà'an iti' Jesuu, vaji ma iti' ikan kũu yi ma ña kà'an ndra i'ya ña kũu iti' ña töve va'a. Vati takani já'i tiñu nuu Ndioo ta jākua'nui ra takua jākua'nu ndian kũu ñivi ndi taji'na, ti chinunij tandi'i tu'un ley taa Moisés chi'in tandi'i ña taa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia. ¹⁵ Yu'u chinunij ña ni janataku Ndioo ma ndian cha chī'í, nda ma ndian va'a chi'in ndian töve va'a ndia, indukuni ma tava chinuni ma ndra ka'lin i'ya ndia. ¹⁶ Yakan va nani ora nāndukui naja kua koo va'a animai chi'in ña chānini nuu Ndioo chi'in nuu ndian iyo ñuñivi ndia.

¹⁷ Takan kũu ta ora cha yā'a kua'a' kuiya ña chākunui nda ni nikuuni. Ta ikan jan chikoni'i ndikoi ñui, vati ikan ni ku'vai xu'un' kuenda ndian nda'vi, ta ni ku'in sokói kiti kuenda Ndioo ñuu Jerusalén ndian. ¹⁸ Ta ora cha chāa ndioi ma ñuu Jerusalén, ji'na jāchinui ma ceremonia ña nāndoi. Tajan kicha'a ndioi sokói iin kiti kuenda Ndioo tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ora nāta'an iin ndra judíu kichi ñuu Asia yu'u. Ta ora ndē'e ndra ña ndai ikan, tüvi ka'lin kua'a' ñivi chi'in, ta tüvi jakanui xini ma ñivi ndia. ¹⁹ Yakan va tu ndicha ña iyo kuati, tiá va'a tu kichi ma ndrakan nuun, ta tiso ndra kuati chatai, tuva iyo nda cha'a' kũu yi. ²⁰ Ta tu tüvi, tajan ma ndra ka'lin i'ya, na katitu'un ndra tuva ndicha ña nāni'i ndra yu'u, ña já'i iin kuati ora ka'lin ti'vi ndi nuu ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. ²¹ Chito, ¿a töve cha'a' ña ndai ma tañu ndra ta nāka'in ni'i va'a ti chinunij ña ni nataku ndiko ndian ndií kũu yi? —Takan kāti Paulu chi'in ndra.

²² Ta ora chini ma kuvienu Félix ña kà'an Paulu te'en, ta tava cha chito va'a ra naja kua kaa ma iti' kuà'an Paulu, yakan va ndākoo nuu ra yi ikani, ta te'en nāka'an ra:

—Na kuantu ndo nda kati kichaa ra chà'nda tiñu nuu jandaru, ra nani Lisias. Tajan kùu ka'an kachin ndo ma tu'un ka'an ndo, tajan kùu jandondai ma kuati ndo —kàti ra.

²³ Tajan kùu tajan tâchi ndio ma ra kuvienu Félix ma ra capitán, na ti'i ndiko ra Paulu tichi vekaa. Ta na jakuenda ra ra, va na ku'va ra ña kù'vi ndian kùu amigu ra nde'e na ra, ta tindee na ra chi'in ña chiniñu'u ra.

²⁴ Tajan kùu ta ora cha yá'a kua'a' kivi, tajan cháa ma ra kuvienu Félix chi'in ñasi'i ra Drusila iin ña judía nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan jan kána ra Paulu na kichi ra. Ta ora cháa ndio Paulu nuu ra, tajan kicha'a ra nátu'un ra cha'a' Jesuu ta cha'a' ña naja kua chiniun ra tu'un ra. ²⁵ Va ora kicha'a Paulu nátu'un ra cha'a' ña iyo yi ña koo va'a yo kuenda Ndioo, ta cha'a' ña iyo yi ña kumi yo juuni maa yo, ta juuni cha'a' ma kivi ni kichi ora ni jande'e Ndioo tundo'o yo cha'a' ma kuatio. Tajan ora chini ma Félix ña kà'an ra te'en, ta ndava yù'vi ra, tajan náka'an ndio ra te'en chi'in ma Paulu.

—¡Kua'an yo'o vitin! Ta iti' nuu, ora ni kuyati natu'in chi'un ora ikan ni kana ndikoi ñun —kàti ra.

²⁶ Ta chinu kua'a' cha'a', kána ma ra kuvienu Paulu ña nátu'un ra chi'in ra, vati kùuni ra ña na tia'vi Paulu nuu ra ta tava ra ra tichi vekaa. Va tüvi ni tia'vi ra ra. ²⁷ Ta ora chínu uvi kuiya ña indii Paulu vekaa, tajan kée ndio ma ra kuvienu Félix ña kùu ra ra chà'nda tiñu. Ta ikan jan kù'vi tuku inga ra nani Porcio Festo, ña kùu ra kuvienu. Ta tava Félix kùuni ra kindoo va'a ra chi'in ndian judíu, yakan va töve nì ndakoo nuna ra Paulu ma ora kée ra ña kùu ra kuvienu.

25

Chàa Paulu nuu ra kuvienu Festo

¹ Tajan kùu tajan cháa ndio Festo ña ni tiin ra tiñu kuvienu. Tajan ora cha yá'a uni kivi ña jakuu ra tiñu ñuu Cesarea, tajan kée ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén.

² Tajan kùu ta ora cháa ndio ra ñuu Jerusalén, ta ikan kátitu'un ndio ma ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu nuu ra kuvienu Festo ña cha ti'i ndra kuati chata Paulu nuu ra. ³ Vati ikan chikan ndra iin ñamani nuu ra, na kuki'in ra Paulu ñuu Cesarea, tajan kichi ndaka ra ra nuu ka'iin ti'vi ndra. Tajan kàti ndra ti cha nátu'un xe'e ndra ña ni ka'ni ndra Paulu tichi iti' vâchi ndra. ⁴ Va Festo te'en náka'an ra:

—Na kùu ja'i ma ña kà'an ndo, ti Paulu indii ra vekaa ñuu Cesarea. Ta yu'u,

chàniní ku'un ndikoi ndakan tiá iti' nuu. ⁵ Yakan va ma ndra chà'nda tiñu nuu ndo, na ku'un ndra chi'in ora ni ku'in ñuu Cesarea. Ta ikan kùu tiso ndra kuati chata ra, tuva ndicha ña iyo kuati ra. —Takan kàti Festo chi'in ndra.

⁶ Tajan kùu ta Festo ndõo ra una a uchi kivi tiá ma ñuu Jerusalén. Tajan chikoni'i ndiko ra kuà'an ra ñuu Cesarea. Ta ora tuvi inga kivi tajan ndãa ndio ra tayu nuu chà'nda ra tiñu, ta ikan jan ká'an ndio ra chi'in ndra jandaru na kuki'in ndra Paulu, ta na kichi ndaka ndra ra nuu ra. ⁷ Tajan ora kù'vi Paulu ma tichi ve'e nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan jan cha kùyatin ndio ma ndra judíu kichi ñuu Jerusalén nuu ndaa ra. Ta tiso ndra kua'a' kuati ka'nu chata Paulu, va nù'iiin ma ña kà'an ndra nì kuu jachi'in ma Festo yi, vati töve iin ku'va ndaa ña jàna'a kachin yi ña kùu tiso ndra kuati ra. ⁸ Yakan va te'en náka'an Paulu ña kà'an ra cha'a' juuni maa ra nuu Festo:

—Taku yu'u, tükuii nì ja'i nù'iiin kuati, ni chata ley ñivi judíu, ni chata veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, ni chata ra kalecha'nu César, ra chà'nda tiñu ñuu ka'nu Roma —kàti Paulu.

⁹ Ta tava ma kuvienu Festo, kùuni ra kindoo va'a ra chi'in ma ndian judíu, yakan va te'en chikatu'un ra nuu Paulu:

—¿A kùuniun ku'un ñuu Jerusalén, ta ndakan kùu jandondai tiñu cha'a' ma kuati tiso ndra chataun? —kàti Festo.

¹⁰ Va Paulu te'en náka'an ra:

—Yo'o kuvienu Festo, vitin ndai tichi ve'e nuu jàndondaun tiñu kuenda ra César, ra kalecha'nu ñuu ka'nu Roma. Ta i'ya iyo yi ña jàndondaun ma kuati jà'i tuva iyo yi. Ta tava cha chito va'un, ti tüvi nì ja'i nù'iiin kuati chata ñivi judíu. ¹¹ Yakan va tu ndicha ña ja'i iin kuati ka'nu, va'a ga ña na kuvj, ta ku'vai ña na ka'ni ndo yu'u ndia. Vati tu ndisaa ma kuati ña tiso ndra chatai töve ña ndicha kùu yi, nù'iiin na kùu ku'va na yu'u nda'a' ndrakan ña ku'in chi'in ndra ñuu Jerusalén, ta ndakan jàndonda ndra ma kuati. Yakan va chikan juuni nuu maun ña na tachiun yu'u ñuu Roma nuu ndaa ra kalecha'nu César. Ta ndakan kùu jàndonda ma rakan ma kuati —kàti Paulu.

¹² Yakan va ma ra kuvienu Festo, chikatu'un ra chi'in ma ndracha'nu chùndayu'u ra. Tajan te'en náka'an ra chi'in Paulu:

—Tava chikaun ña na tachj ñun ña na ku'un nda ñuu Roma ta jàndonda César ma kuatiun, yakan va ndakan ni tachj ñun. —Takan kàti ma ra kuvienu chi'in Paulu.

Paulu kátitu'un ra nuu Rey Agripa chi'in ñata'an ra ña nani Berenice

¹³ Ta ora cha yā'a iin uvi uni kivi, tajan chāa ra Rey Agripa űuu Cesarea chí'in ñata'an ra nāni Berenice ña kuānde'e vi ra kuvienu Festo. ¹⁴ Ta tava chíyo vi ikan kua'a' kivi, yakan va ma Festo kicha'a ra nātu'un ra chí'in vi cha'a' ma kuati ña tiso ma ndra judíu chata Paulu. Ta te'en kicha'a Festo kà'an ra nuu vi:

—Félix ndākoo ra iin ra nāni Paulu indii tichi vekaa i'ya, ora kēe ra tiñu kuvienu. ¹⁵ Ta ora chā'in űuu Jerusalén ma ndra sutu cha'nu chí'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu chíkan ndra nui ña na kutuní cha'a ra, ikan na ka'ni ndio ndi ra cha'a' ma kuati já'a ra, kāti ndra. ¹⁶ Tajan te'en nāka'in chí'in ndra, ti chāta'ani ma ra kalecha'nu űuu ka'nu Roma ña na ka'ni ñivi ra cha'a' ma kuati ndiso ra, tu tūvi ndè'e jí'na ra ndra tisokuati ra. Yakan va takan iyo yi ña kuu yi, ikan na kuu ka'an ra cha'a' juuni maa ra ora cha ka'in ma ndra tisokuati ra nuu ra. ¹⁷ Yakan va ora kichi ndra nde've, numini kicha'a já'i ma tiñu kùuni ndra, vati ma ora tuvi ma inga kivini, chāi nuu chà'ndai tiñu, ta ikan tächí jandaru na kuki'ndra Paulu na kichi ndaka ndra ra nuu ndi. ¹⁸ Va tava ma ndra kichi tisokuati ra, tūvi nī ka'an ndra nī'iin kuati ña chàniní ña ni ka'an ndra chata ra niku, ¹⁹ va ma cha'a' ña tisokuati ndra ra kùu ma cha'a' ma ña chìnuni ra. Vati kà'an ra cha'a' ra chūnani Jesuu, ra cha chí'i niku, ta rakan kāti ra ti iin ra ndito kùu ra vitin. ²⁰ Ta tava tūvi chítoi kutuniní naja kua kàa ma ña kà'an ndra, yakan va chíkatu'in nuu Paulu tu kùuni ra ku'un ra űuu Jerusalén, ta ikan jandondaa ndra judíu ma kuati tiso ndra chata ra, kätí chí'in ra. ²¹ Va Paulu chíkan ra ña na tachí ra na ku'un ra űuu Roma, ta ikan katitu'un ra ma kuati ra nuu ma kalecha'nu César. Yakan va yu'u kätí chí'in Paulu, ña na ndoo ra tichi vekaa i'ya, nda kati chani kuyatin tachí ra nuu ra kalecha'nu űuu Roma. —Takan kāti ra kuvienu Festo chí'in ra Rey Agripa.

²² Takan kùu ta te'en nāka'an ra Rey Agripa nuu ma Festo:

—Yu'u, ya'a chāta'ani taso'i ma ña kà'an ra ndia —kāti ra.

Tajan te'en nāka'an tuku Festo:

—Va'a tuva takan. Itaan ni tavai ra, ikan na kuu taso'un ma ña ni ka'an ra —kāti ra.

²³ Tajan ora kündichin inga kivi, ma ra kùu Rey Agripa chí'in ñata'an ra Berenice chāa vi nuu nda vetiñu chí'in ndra chà'nda tiñu nuu jandaru, ta chí'in ndracha'nu chà'nda tiñu űuu ikan. Ta ora chāa vi, nduva'a kuii tiñu'u na vi. Ta ikan jan tächí ndio ma ra kuvienu Festo jandaru, na kuki'in ndra Paulu, ta kichi ndaka ndra

ra nuu ka'in ti'vi vi. ²⁴ Tajan te'en nāka'an Festo nuu ndra:

—Yo'o Rey Agripa ta tandi'i ndracha'nu ña ka'in chí'o i'ya, ma ra ndaa i'ya kùu ra ya'aga tiso ma ndian judíu kuati chata ra, ta nda ndian judíu űuu Jerusalén ta nda ndian judíu űuu nde've ndia. Tandii'ndiakan töve jáña na ña nda'yu na nui ña na ka'ní ra cha'a' ma kuati ra. ²⁵ Va yu'u chàniní ña na kùu ka'ní ra, ti tūvi nī nde'i nī'iin kuati ka'nu ña já'a ra. Ta tava juuni maa ra cha kà'an ra chí'in ña na tachí ra nuu César, ra kùu kalecha'nu űuu ka'nu Roma. Yakan va chàniní ña ni tachí ra nuu ra. ²⁶ Va tava tükuii chítoi nī'iin kuati ña já'a ra, yakan va kùu tai nī'iin kuati chata ra ma nuu ma tutu ña ni tachí nuu ma ra kalecha'nu űuu Roma. Yakan va vächí jana'i ra nuun, yo'o Rey Agripa, chí'in nuu tandi'i ndo kua ka'in ndo i'ya. Vati takan kùu kotoun naja kua kùu chí'in ra niku, ta kùu tindeun yu'u nani'í tu'un tächí ra. ²⁷ Yakan va chàniní ña na v'a ña tächí iin ra indii vekaa, tu töve chíto yo nda cha'a' kùu ma ña tiso na kuati chata ra. —Takan kāti kuvienu Festo chí'in ra Rey Agripa.

26

Paulu kätitu'un ra cha'a' juuni maa ra nuu Rey Agripa

¹ Yakan va te'en nāka'an Rey Agripa chí'in Paulu:

—jKùu ka'un cha'a' juuni maun chí'in cha'a' ma kuati tiso ndra chataun nui! —kāti ra chí'in Paulu.

Tajan Paulu ndóni'i ra nda'a' ra ta te'en kicha'a ra nāka'an ra cha'a' juuni maa ra:

² —Yo'o racha'nu Rey Agripa, nduva'a kuii chísiy ña chà'un ña kùu ka'in chí'un. Ta vitin ni katitu'un nuun tandi'i ma kuati ña tiso ma ndra judíu chatai. ³ Ta chísiy, ti chíto va'un naja kua iyo ma costumbre ma ñivi judíu. Yakan va chíkain ñamaní nuun na kuni va'un ma ña ni ka'in chí'un. —Takan kāti Paulu chí'in ma Rey Agripa.

Kätitu'un Paulu kua chākoo ra ora takāaga chinuni ra tu'un Jesuu

⁴ Tajan te'en nāka'an tuku Paulu:

—Tandi'i ndra judíu cha chíto va'a ndra naja kua chíyoi chí'in ndra iti' ñui ta ñuu Jerusalén nda ora kúi ravali. ⁵ Ta juuni cha iyo kua'a' kuiya ña chíto ndra ti ra fariseu kúi, ta kùu ka'an ndra yi nuun tuva kùuni ndra. Ta tiaga ika kùu ndra fariseu chí'in ley ndra kua tandi'i inga ñivi judíu. ⁶ Ta vitin kùuni ma ndra judíu jande'e ndra tundo'o yu'u cha'a' ña chinuní tu'un chà'a Ndioo ña kà'an yi cha'a' ma Cristu takua juuni chinuni ñivi ndi chíyo taji'na. ⁷ Yakan va tandi'i ma ndi uchi uvi grupu ñivi Israel ndātu na nde'e na,

na jachinu Ndioo ma tu'un chā'a ra nuu ndian kūu ñivi na taji'na. Yakan va vitin endee jàka'nu na Ndioo ta jà'a na tiñu nuu ra nduvi ta niñuu. Ta yu'u cha'a' ña juuni chinunij ma tu'un chā'a Ndioo nuu na, yakan va tisokuati na chatai vitin, yo'o racha'nu Rey Agripa. ⁸ Ta maa ndo, çta naja ya'a ndetiñu kùu chinuni ndo ña Ndioo jànataku ndiko ra ma ndian ndiif?

Paulu kàtitu'un ra naja kua kànita'un ra chi'in ñivi chinuni tu'un Cristu niku

⁹ "Ta juuni yu'u takan jà'i niku, ti ya'a chāninij ja'i nda ña nikuuni chata ñivi chinuni tu'un Jesuu, ra ñuu Nazaret. ¹⁰ Ta takan jà'i yi ma ñuu Jerusalén chi'in tu'un yu'u ma ndra sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu sutu. Ta takan tiñj kua'a' ma ndian chinuni ta ti'ij na tichi vekaa. Ta ora chā'ni ndra na, yu'u kà'in ña va'ani kaa yi ndia. ¹¹ Ta kua'a' cha'a' jànde'i tundo'o ma ndian chinuni, na jaña na ma iti' kuà'an na ña chinuni na tu'un Jesuu. Ta tandi'i ña'a, jà'i nani veñu'u ñivi judiú nuu ka'jin na. Ti ya'a kayunij nde'i nuu na. Yakan va chākunui nàndukui na nda nikuuni, ndava nda ñuu chika nduva'a kuui ndia.

Inga cha'a' kàtitu'un Paulu naja kua nāni'ra iti' Jesuu

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² "Takan kūu ta kēe ndioi kuà'in chi'in tu'un yu'u ndra sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu sutu, ña kuà'andukuu ndioi ndian chinuni iyo ñuu Damascu. ¹³ Yo'o racha'nu rey, va ma tichi iti' kuà'in iyo yi a kachuvi ndaa ora ñuka'ñu ña nde'i iin ñu'ú ka'nu ña kichi yi iti' andivi ña tiaga tacha yi kua tacha nikandii. Ta ora kōyo yi chata ndi, ta chikonuu yi yu'u chi'in ndra kàcha'an chi'jin. ¹⁴ Yakan va ora kōyo yi chata ndi, ta ndisaa ndi ndūva ndi nuu ñu'u'. Ta ikan chinij iin tati ña kà'an tu'un hebreu te'en chi'jin: "Saulu, Saulu, çta naja kànita'un chi'jin? Ta ya'a jàtakue'un ñun chi'in juuni maun, takua jà'a iin jundiki ora chàñu ri nuu yutun xaan ña ndà'a ma chito'o ri", kati tati ikan chi'jin. ¹⁵ Ta yu'u te'en naka'in: "çNda ra kùun yo'o, Racha'nu?", kati chi'in ra. Ta rakan te'en naka'an ra chi'jin: "Yu'u kùu Jesuu, juuni ra jànde'un tundo'o chata", kati ra. ¹⁶ "Ndeti ta kua'an ndiko iti' nuu, vati mai kachin ñun na ja'ua tiñu, ta na kukatitu'un nuu ñivi naja kua ketai nuun vitin, ta na katitu'un tukun ndisaa nakuyi ña ni jana'i nuun tiá iti' nuu ndia. ¹⁷ Vati ni tachj ñun vitin nuu ndian judiú, ta nuu ndian yuvi judiú. Ta mai ni tindee ñun ña jàkakui ñun nuu na, tuva kùuni na tiso na kuati chataun. ¹⁸ Vati ni tachj ñun nuu na, ikan na nunaun tinuu na, ta na kākaga na nuu naa, vati na kaka na nuu ndichin. Vati nuu naa kùu yi

kuenda kui'na, yakan va na kakú na nuu ma ndatu kui'na. Ta na ku'un na iti' Ndioo, ikan na chinuni na tu'in. Ta takan iyo yi ña ja'a na ikan kùu ni'i na ma ña jànaa Ndioo ma kuati na. Tajan ni ni'i na koo na chi'jin takua iyo ma ndian i' ndian chinuni ma tu'in ndia." Takan kati tati Jesuu chi'jin.

Paulu jàchi'in ra ma kua kà'an Jesuu nuu ra

¹⁹ "Yakan va yo'o racha'nu Rey Agripa, jàchi'jin ma ña nde'i iti' andivi. ²⁰ Taji'na chākatitu'in tu'un Jesuu nuu ndian iyo ñuu Damascu, ta ikan kēi ta chākatitu'in yi ñuu Jerusalén ta tandi'i ñu'u' Judea. Tajan chākatitu'in yi nuu ndian yuvi judiú ndia. Nuu tandi'i ndiakan kàtitu'in yi, ikan na jaña na iti' kini kuà'an na, ta na ndikoni'i ndiko na ku'un na iti' Jesuu. Ta juuni jàninij na ña na ja'a na tiñu va'a ña jàna'a yi, ti ndicha kùu yi ña cha tãndikun na kuà'an na chata Jesuu. ²¹ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tisokuati ma ndra judiú yu'u tichi veñu'u ka'nu ndaa ñuu Jerusalén. Ta kùuni ndra ka'ni ndra yu'u ikan. ²² Va chi'in ña tindee Ndioo yu'u, nda vitin juuni iyo va'i kà'in tu'un Ndioo nuu tandi'i ndo ndia, nda ndian nda'vi a ndian kuika. Ta ma ña jàna'i nuu ndo kùu ma ña kà'an tu'un Ndioo ña taa Moisés chi'in ña taa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chyoy tatiempu. Ti juuni taa ndra naja kua ni kuu yi iti' nuu. ²³ Vati kàtitu'un ndra naja kua ni kuvi ra Cristu, ta ji'na kuui ga ra kùu ra ña ni natakú ndiko ra tañu ndian ndiif. Ti ra Cristu kùu ra takua kùu iin ñu'ú ña jàna'a iti' kuà'an yo. Vati kàtitu'un ra naja kua kùu kakú anima yo. Ta indukuni jà'a ra yi chi'in ndyu'u ndian judiú nda ndian yuvi judiú ndia. —Takan kati Paulu.

Kùuni Paulu ña na ki'vi Rey Agripa iti' Cristu

²⁴ Takan kùu ta ora chinu kà'an Paulu cha'a' juuni maa ra cha'a' ma kuati tiso na chata ra, tajan te'en ni'i va'a naka'an ra kùu kuvienu ra nani Festo:

—JYa'a tivi xiniun, yo'o Paulu! Ña ya'aga jàkua'un, yakan va ndava tivi xiniun jà'a yi. —Takan kati ra kuvienu Festo chi'in Paulu.

²⁵ Tajan te'en naka'an ndiko Paulu:

—Na tūvi tivi xinij, yo'o racha'nu Festo. Vati yu'u, kà'in ma tu'un ndicha ta ma tu'un ndaa chi'in. ²⁶ Ikan nàndi ra Rey Agripa. Ta rakan ti cha chito va'a ra naja kua kaa ma tu'un kà'in chi'in ndo. Yakan va tōve kànui kà'in chi'in ra. Vati cha chito va'i, ti kùtunini ra tandi'i ma ña kà'in i'ya. Ta juuni chito ra naja kua chākuu Racha'nu Jesuu ñuñivi i'ya ora chiyoy ra. Ti ma ña tã'an ra ndisaa ñivi nde'e yi. —Takan kati Paulu chi'in ra kuvienu Festo.

²⁷ Tajan te'en kīcha'a kà'an tuku Paulu chi'in Rey Agripa:

—Yo'o racha'nu Rey Agripa. Cha chitòti ti juuni chinuniun ma ña kàtitu'un ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia —kàti Paulu.

²⁸ Ta te'en nàka'an Rey Agripa chi'in Paulu:

—¿Chitòtu tu kumani kua'a' kivi ña juuni yu'u ni ki'vi iti' Jesuu ja'un? —Takan kàti ra Rey Agripa chi'in Paulu.

²⁹ Tajan te'en nàka'an tuku Paulu chi'in ra:

—Va tu kumani kua'a' kivi a tiani kivi, iin ña va'a kùu yi tuva chinuniun tu'un Jesuu. Va yu'u endee chikain nuu Ndioo ña na chinuniun chi'in juuni tandi'i ndian ka'lin i'ya, ma tu'un ra ña kàtitu'in nuu ndo vitin. Ta ikan na kuu koo ndisaa ndo indukuni kua yu'u, va yüvi takua kùu ma karena i'ya ña ndikun nda'i vitin. —Takan kàti Paulu chi'in Rey Agripa.

³⁰ Ta ora chinu kà'an Paulu, tajan ndēta ndio ma ra Rey Agripa chi'in ra kuvienu Festo, ta chi'in ña nani Berenice, ta tandi'i ma ndian ka'lin chi'in vi ndia. ³¹ Ta ora kēe ndio ndra ma tichi ve'e, tajan te'en kīcha'a ndra nàtu'un xe'e ta'an ndra:

—Ra'ya, tükuii iyo ni'iin kuati ra. Ta tüvi iyo yi ña kivi ra. Ta ni tüvi iyo yi ña kundii ra tichi vekaa ndia. —Takan kàti ndra nuu ña nàtu'un ta'an ndra.

³² Takan kùu ta te'en nàka'an ndio ra Rey Agripa chi'in Festo:

—Kùu jaña yo ra'ya niku, tu tüvi ni chikan ra ña ku'un ra ñuu Roma nuu ni jandondaa César ma kuati ra niku.

27

Kuvienu Festo tachi ra Paulu ñuu Roma

¹ Takan kùu ta ora cha chānini ndra tachi ndra Paulu iti' ñu'u' Italia chi'in inga tuku ndra ka'lin vekaa chi'in ra, tajan tī'i ndio ra ndra nda'a' ra capitán nani Juliu, ra kùta'an chi'in jandaru ja'a kuenda ma kalecha'nu César, ra chà'nda tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma. ² Takan kùu tajan ni ku'un ra nani Aristarcu chi'in ndi tichi varku. Ta rakan ti kichi ra iti' ñuu Tesalónica ña iyo kuenda ñu'u' Macedonia. Takan kùu tajan tīn ndio ndi iin varku kichi iti' ñuu Adramitio. Ta ma varku ikan, ti chani kee run ku'un run tandi'i ñuu iyo tañu'u ñu'u' Asia. ³ Takan kùu ta ora tuvi inga kivi, tajan chāa ndi yu'u tañu'u ñuu Sidón. Ta ikan kùu nuu jaña nuu Juliu, ma Paulu, na ku'un ra kunde'e ra amigu ra ndra iyo ñuu ikan. Ti ndrakan tīndee ndra Paulu chi'in ña chiniñu'u ra. ⁴ Ta ikan jan ki'vi ndiko ndi tichi varku, ta kēe ndiko ndi kuà'an ndi iti'

nuu chi'in run. Ta yā'a ndio ndi iin chiyo ñu'u' Chipre, ti kīcha'a ndio ma tati chākin ni'i yi, vāchi yi iti' nuu run. Yakan va jākunu ndra run kuà'an run iin chiyo ñu'u' Chipre nuu tüvi ni'i chākin tati. ⁵ Takan kùu ta yā'a run yatin yu'u tañu'u ñu'u' Cilicia. Ta juuni yā'a ndi yu'u tañu'u ñu'u' Panfilia. Tajan chāa ndio ndi ñuu Mira ña iyo kuenda ñu'u' Licia.

⁶ Tajan ma ra capitán chà'nda tiñu nuu jandaru, ikan nāta'an ra iin varku ña kichi ñuu Alejandría ña ni kee run ku'un run iti' ñu'u' Italia. Ta kà'an ra ña na ndaa ndi tichi run, ta ku'un ndiko ndi iti' nuu ga. ⁷ Takan kùu ta cha yā'a yatin kivi ña ya'a kuee kuà'an ndi. Ta chi'in ña ndetiñu ni chāa ndi yatin yu'u ñuu Gnido. Ta tava juuni chākin ma tati vāchi yi iti' nuu varku, yakan va kùu ga jaku'un ndi run iti' ndoo. Ikan káva ndi káva ndi ta yā'a ndi yatini ñuu Salmón ña iyo iti' ninuu ñu'u' Creta. ⁸ Takan kùu ña mamaa chi'in ña ndetiñuni, yā'a ndi tandi'i yu'u tañu'u ñu'u' ikan. Tajan chāa ndio ndi ma yu'u tañu'u yatini ñuu Lasea ña nani: Nuu Va'a Kuiu Varku.

⁹ Takan kùu ta nduva'a kuii cha yā'a kua'a' kivi ña chākunuu ndi chi'in varku. Ta cha ya'a ndasii ja'a yi ña kakunuu ndi tichi tañu'u, ti chani keta tiempu ya'a chākin tati. Yakan va Paulu jākuninaa ra ndra chi'in tu'un i'ya:

¹⁰ —Ndyo'o ndracha'nu, cha chā'i kuenda ti ni nde'o tundo'o tu keo ku'un yo tiaga iti' nuu vitin. Yakan va tu keo vitin, ta ni kuche'e varku ta ni sa'vi run chi'in tandi'i ndatiñu ndiso run. Ta nda maa yo kùu kuvio ndia ti cha vāchi ma tiempu ya'a chākin tati. —Takan kàti Paulu.

¹¹ Va ma capitán chà'nda tiñu nuu jandaru, jāchi'in ra tiá ma ña kà'an ra xuíña'a run chi'in ña kà'an ma ra jakunu run kua ña kà'an ma Paulu. ¹² Va tava ma yu'u tañu'u ikan, tōve nuu va'a kundaa varku nda kati ya'a tiempu ya'a chākin tati. Ta tava cha ndisaa ndra cha chānini ndra ña va'aga ku'un ndra chi'in run nda kati chaa run ñuu Fenice iin ñuu kändii ñu'u' Creta kua ña kindoo run ikan. Ikan iyo iin nuu va'aga ña kundaa run nda kati ya'a tiempu chākin ni'i ma tati.

Nuu ya'a ga ni'i chākin tati nuu tañu'u

¹³ Takan kùu ta chānini ndra ti kùu ku'un ndiko ndra iti' nuu, vati ma tati kuenia kīcha'a yi chākin yi iti' ninuu. Yakan va kēe ndio ndi kuà'an ndi chi'in run yu'uni yu'uni tañu'u ñu'u' Creta. ¹⁴ Va nunuuni kichi iin tati iti' nuu kàna nikandii ña nduva'a kuii ni'i chākin. Ta kīcha'a ndio yi tava yi ma varku ma iti' ñu'u' iti'. ¹⁵ Ta tīndani'ni ndio yi run

kuà'an run tiá iti' tichi tañu'u. Ta tava na kúu ku'un ma varku iti' nuu ma tati, yakan va jáña ndi run na keñu'u ma tati run. ¹⁶ Tajan yá'a ndio ndi chí'in run chata iin ñu'u' vali iyo tichi tañu'u ña nàni Clauda, ikan kùu nuu yá'a ndi ña jáña ma tati ña chàkin ndio ni'i va'a. Ta chí'in ña ndetiñunia kúndee ndi tiin ndi iin lancha vali ña keñu'u varku iti' chata run. ¹⁷ Yakan va ora cha tiin ndi run, taján jándaa ndi run tichi varku ka'nu. Tajan chíikonuu ndio ndra chú'ni ndra ma varku ka'nu chí'in yo'o ndee, ikan na kuu kúndee run tiaga. Ta tava yú'vi ndra koto nani xuu run chí'in yuti ndi'i iyo yu'u tañu'u ña nàni Sirte, ta sa'vi run. Yakan va jákoyo ndra iin kaa ña kaa takua kaa iin picu xuu tañu'u, ikan na jakuee yi run. Tajan chá'a ndio ndra ña na ku'un maa run chí'in ma tati. ¹⁸ Takan kúu ta ora tuvi inga kivi juuni ni'iga chàkin ma tati. Yakan va játani ndio ndra ma ndatiñu ndiso run tichi tañu'u. ¹⁹ Ta ora cha yá'a uni kivi taján juuni játani ndra ndatiñu chàtiñu varku tichi tañu'u ndia. ²⁰ Ta kua'a' kivi töve ni nde'e ndi nikandii ni chele, ti chási ma viko nuu yi. Yakan va ndava jáña ndi ña chànini ndi naja kua kakú ndi, já'a ma savi tati ña ya'aga ni'i kùyn ta chàkin. ²¹ Ta tava cha iyo kua'a' kivi ña túvi chàchi ndi, yakan va ndèta ndio Paulu tañu ndra, ta te'en náka'an ra chí'in ndra:

—Ndyo'o xaa, tiá va'a tu jáchi'in ndo ma kua ká'in chí'in ndo niku, ta kindoo yo ñu'u' Creta, ta töve nde'o tundo'o i'ya ma tava tà'an yo vitin. ²² Va tava töve ni jáchi'in ndo ma ña ká'in, vitin kúuni na jandeeni ndo. Ta na yú'vi ndo, ti ni'iin ndo túvi ni kuvi. Va ma varku kúu ma yutun ni ndi'i kuche'e. ²³ Ta tava cha chito va'a ndo, ti yu'u já'i tiñu nuu Ndioo. Ta iyo'i kuenda ra. Vati kuni, kèta iin tati já'a tiñu nuu Ndioo nui ²⁴ ña te'en ká'an yi chí'in: "Na yú'viun, yo'o Paulu, vati iyo yi ña chaun nuu ra kalecha'nu César. Ti juun, já'a ña ni jakakú Ndioo tandi'i ma ndra kuà'an chí'un tichi varku." Takan káti tati nui. ²⁵ Yakan va na yú'vi ndo, vati iyo tundeení chí'in Ndioo. Ta cha chito va'i, ti ma ña kátitu'un ma tati já'a tiñu Ndioo nui, ni ja'a ra yi. ²⁶ Ta ya'a ninii iyo yi ña ndoo yo iin ñu'u' iyo ma'ñu tañu'u já'a ma varku i'ya. Takan káti yi nui —káti Paulu chí'in ndra.

²⁷ Iin chanikuaa ora cha ndi'i uvi jamana ña chànaa ndi chí'in varku tichi tañu'u nàni Adriático já'a ma tati, ta iyo yi a java ñu'u chanikuaa ña ndé'e ndio ma ndra kávxaxini ma varku ña chani chaa ndio ndi nuu iyo iin ñu'u' vali ma'ñu tañu'u. ²⁸ Tajan tiku'va ndio ndra naja kua metru kúu yi ña kunu ma tañu'u. Tajan ndé'e ndra ña oko cha'un uvi metru kúu yi ña

kunu ra. Ta tiku'va tuku ndra tiá iti' nuu, ta ndé'e ndra ña oko uchania metru kúu yi ña kunu ra. ²⁹ Ta kicha'a ndio ndra yu'vi ndra ora chani chaa ndra ikan, koto kani run chí'in yuu kándoyo yu'u ñu'u' ikan. Tajan ikan iti' xuu run jákoyo ndra kumi ta'an kaa ña ndikun chí'in yo'o. Vati ma kaa ora jákoyo ndra yi xuu tañu'u, kúu jakuee yi run. Ti sà'vi ma punta yi tichi yuti a tiin yi iin yuu a iin yutun. Yakan já'a ndra, ta ma inga ndra kicha'a kà'an ndra chí'in Ndioo, ikan na numini kundichin. ³⁰ Takan kúu ta ma ndra kávxaxini ma varku kúuni ndra kee xe'e ndra tichi ma varku, ña kúuni ndra kakú ndra. Yakan va kicha'a ndio ndra jánuu ndra ma lancha vali tichi run ña já'ani ndra takua já'a ma ndra ni jakoyo ma kaa ka'nu ña ndikun chí'in yo'o tichi tañu'u ma iti' nuu run. ³¹ Va Paulu numini chá'a ra kuenda, ta numini kátitu'un ra nuu ra capitán chà'nda tiñu nuu jandaru. Tajan te'en náka'an ra chí'in ra:

—Tatá, ta tu ndra'ya túvi ni kindoo ndra tichi varku i'ya chí'o, na kúu kakú yo —káti Paulu chí'in ra.

³² Yakan va ma ndra jandaru chá'nda ndio ndra ma yo'o ndikun ma lancha, ta jákoyo ndio ndra run tichi ma tañu'u.

³³ Takan kúu ta ora kúndichin, taján te'en náka'an Paulu chí'in ndra na kachi ndra:

—Ndyo'o xaa, cha iyo uvi jamana kúu yi ña túvi chácho takua iyo yi ña kacho, cha'a' ña ndátu yo ma ña ni ta'an yo. ³⁴ Yakan va vitin jáninj ndo ña na kachi ndo, ikan na koo ga ñandee ndo. Vati ni'iin ndo túvi ni ta'an ndo ni'iin nakuyi, vati nda ma ixi xini ndo ni kumi va'a ma Ndioo ndia —káti Paulu.

³⁵ Ta ora chinu ká'an ra takan, taján kí'in ndio ra iin paan. Taján chá'a ndio ra ta'vindhoo nuu ma Racha'nu Ndioo nuu ndé'e tandi'i ndra. Taján chá'nda java ndio ra yi, ta kicha'a ndio ra chàchi ra yi. ³⁶ Ta ora cha ndé'e ndio ndra ña chàchi ra yi, taján tandi'i ndio ndra kicha'a chàchi ndra ndia. ³⁷ Ta tandi'i ndi naja kua ka'iin ndi tichi ma varku, uvi cientu uni xiko cha'un iin ta'an ndi kúu ndi. ³⁸ Takan kúu ta ora cha ya'a chàchi ndra, taján játani ndio ndra tandi'i ma trigu tichi tañu'u, vati kúuni ndra jandoñama ndra tiá ma varku.

Nuu kúche'e varku tichi tañu'u

³⁹ Takan kúu ta ora kúndichin, taján ndé'e ndio ndra ma ñu'u' ikan. Va túvi ni nakoto ndra nda ñu'u' kúu ma nuu cháa ndra. Va ndé'e ndra ña kèsiin iin nda'a' tañu'u nuu iyo yuti ña'ma. Ta ikan jan kúuni ndio ndra jayatin ndra run yu'u ñu'u' ikan. ⁴⁰ Taján chá'nda ndio ndra ma

yo'o ndikun ma kaa ña kùtaa run tichi tañu'u, ta ikan ndākoo ndra yi. Ta juuni jālangua ndra ma yo'o ndikun ma vitu ña kāvaxini run. Tajan jāndaa ndio ndra ma ja'ma jā'a ña na kunu run ña iyo iti' nuu run. Tajan kīcha'a ndio ma varku kua jākuyatin run run ma yu'u ñu'u' nuu iyo yuti ña'ma. ⁴¹ Va ma varku cha kūchi run run nuu kàndoyo kua'a' yuti ña'ma xuu tañu'u. Ta ikan chikun run ta ni kuu ga kee run. Takan kūu ta ma iti' xini run chikun yi tichi yuti. Ta ma iti' chata run, kīcha'a yi nātani yi, jā'a ña ya'a ni'i vāchi ma ola ma tañu'u. ⁴² Yakan va ma ndra jandaru kùuni ndra ka'ni ndra ma ndra ka'iin vekaa, ti koto kuuni ndra kakú ndra chi'in ña sùta ndra ora kèe ndra. ⁴³ Va ma ra capitán ña chà'nda tiñu nuu ndra, ni cha'a ra ña na ja'a ndra yi, vati kùuni ra jakakú ra Paulu. Tajan te'en kātitu'un ndio ra:

—Tandi'i ndian chito suta, ji'na na, na ndava tichi ra', ikan na kuu kee na nda ma ñu'u' ití. ⁴⁴ Ta tiá ndian na kúu suta va'a, na ku'un na chata tabla a chi'in pedazu ña kèe ma varku ña na tani run —kāti ra.

Takan jā'a ndi, tajan kèe tandi'i ndi ma ñu'u' ití, ta takan kūu kākú ndi.

28

Paulu iyo ra ñu'u' kàndii ma'ñu tañu'u ña nàni Malta

¹ Takan kūu ta ora cha kākú ndi'i ndio ndi kèe tandi'i ndi ñu'u' ití. Tajan chīto ndio ndi ña ma ñu'u' vali ikan nàni yi Malta. ² Tajan ma ñivi iyo ñu'u' ikan, kùnda'vini na ndi. Ti tava kùun savi, ta ya'a vichin jā'a yi, yakan va jāta'an na ñu'ú, ta kà'an na chi'in ndi na tūmi ndi yi. ³ Ta tava Paulu chājati'vi ra ita'vi nduku, ta ora kīcha'a ra taaan ra run nuu ñu'ú, ta iin koo xaan ña indii tañu ma nduku endee ndāva ri nda'a' ra jā'a ma ña ni'ni. Ta kāva ri nda'a' ra, ta chāchi ndio ri ra. ⁴ Yakan va ora ndē'e ma ñivi ikan ña tākāa ma koo nda'a' Paulu, tajan te'en kīcha'a na nātu'un ta'an na:

—Iin ra chà'ni ñivi kùu ra'ya, naja kaa. Ti vaji kākú ra tichi tañu'u, va iyo yi ña kuvi ra, ti cha chā'ni ra ñivi iti' nuu kichi ra. —Takan kati na.

⁵ Ta ikan jan Paulu, jākisi ndio ra nda'a' ra, tajan kōyo ri nuu ñu'ú. Ta tūvi nani tā'an ra. ⁶ Va tandi'i ma ndiakan, ndātu na nde'e na nda ora ndaa ma nda'a' Paulu, a kuvi ra kùuni na. Tajan ora cha yā'a kua'a' tiempu ña ndātu na, ta ndē'e na ña tūvi nayi tā'an Paulu. Tajan jāma ndio na ma kua chānini na. Ta kīcha'a na nātu'un ta'an na, ña Paulu kùu ra iin ndioo kati na.

⁷ Takan kūu ta ma ñu'u' nuu chāa ndra, iyo iin racha'nu kuxini nuu na, ña nàni Publio. Ta rakan ti ikan iyo ve'e ra, ta java ma ñu'u' ikan kùu ña'a ra ndia. Ta rakan ti chā'a ra ña na ku'un ndi kindoo ndi ve'e ra. Ta ndi uni kivi ña chīyo ndi ve'e ra, nduva'a kuii tiñu'u ra ndi. ⁸ Takan kūu ta tañu ma kivi chīyo ndi ve'e ra, kōyo ña kù'vi ma tatá Publio jā'a ma ka'ni chi'in lakua nií. Yakan va Paulu chā'an ra chānde'e ra nuu kàndii ra. Ta ora chāa ra, ta jündii ra nda'a' ra xini ra. Ta kīcha'a ndio Paulu kà'an ra chi'in Ndioo, ta ikan nda'a' ra, jā'a ra. ⁹ Ta chi'in ña jā'a Paulu ña jānda'a ra ra, ta ikan ndē'e ndio inga ñivi ma ña jā'a ra, tajan kichi ndio tandi'i ndian kù'vi iyo ñu'u' ikan, ta ndisaa na nda'a' jā'a ra. ¹⁰ Takan kūu ta ndisaa na, kīcha'a na tiñu'u na ndyu'u cha'a' ma ña jā'a Paulu. Ta ora chani tiin ndio ndi inga varku, tajan chā'a ndio na tandi'i ma ña chiniñu'u ndi iti' kuà'an ndi.

Paulu chàa ra ñuu Roma

¹¹ Takan kūu ta uni yoo kùu yi ña chīyo ndi ma ñu'u' kàndii tañu tañu'u ikan. Ta ikan jan kèe ndio ndi kuà'an ndi chi'in iin varku kichi iti' ñuu Alejandría. Vati ma varku ikan, kindoo run ikan ninii tiempu ya'a ga ni'i chākin tati, ta ndiso run uvi ta'an na'na ña kùu ndioo na, ninduvi chīyo xini run. Ta iin yi nàni Cástor. Ta inga yi nàni Pólux. ¹² Takan kūu tajan chāa ndio ndi iin ñuu iyo yu'u tañu'u ña nàni Siracusa. Ta ikan kindoo ndi uni kivi, ¹³ tajan kèe ndiko ndi kuà'an ndi yu'uni yu'uni tañu'u nda kati chāa ndi ñuu nàni Regio. Ta ora tuvi inga kivi, chākin iin tati kichi yi nduku iti' chata ndi. Yakan va kùu kee ndi jā'a ma tati ikan. Tajan chāa ndio ndi ma ñuu Puteoli nda inga kivi. ¹⁴ Ta ikan nāta'an ndi iin ndra chinuni tu'un Jesuu. Ta ndrakan chikan ndra nuu ndi na kindoo ndi chi'in ndra iin jamana. Takan jā'a ndi nda kati chāa ndi ñuu Roma. ¹⁵ Takan kūu ta ma ndra chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu Roma, cha chito ndra ña cha vāchi ndi. Yakan va chā'an ndra chāta'an ndra ndi nda ñuu nàni Foro de Apio. Ta tiá iti' nuu, yā'a tuku ndi inga ñuu nàni Tres Tabernas. Yakan va ora ndē'e Paulu ña vāchi ndra, ta chā'a ra ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, ti ndava va'a kùuni anima ra ña kèta ndra. ¹⁶ Takan kūu ta ora chāa ndio ndi ma ñuu Roma, tajan chā'a ndio ma ra capitán ña na koo siin Paulu ndanu kùuni maa ra. Ta kuà'an iin jandaru chi'in ra ña na jakuenda ra ra ndia.

Paulu kātitu'un ra tu'un cha'a' Jesuu ñuu Roma

¹⁷ Takan kūu ta ora cha yā'a uni kivi ña chāa Paulu, tajan cha kāna ndio ra ma

ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu iyo ñuu Roma. Takan kúu ta ora cha kúti'vi ndra, tajan te'en nāka'an ndio Paulu chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra yanj, tüvi nī ja'i nī'in kua'tj ni chata ñivi judíu, ta ni chata costumbre ña ja'a ndian kúu ñivio chiyo taji'na ndia. Vati tiin ndra yu'u ñuu Jerusalén. Ta chāndaka ndra yu'u nuu ndra Romanu. ¹⁸ Ta ora cha jāndondaa ndra ma kua'tj, tajan ikan kúu ma nuu sāma kua chānini ndra, ta kúuni ndra jaña ndra yu'u ti tüvi ni nani'i ndra nī'in kua'ti ña iyo yi na kuvj cha'a' yi. ¹⁹ Va tava ma ndra judíu, ni chata'ani ndra ma kua ja'a ma ndra Romanu niku, yakan va chíkan ndioi na tachi ndra yu'u nuu ra kalecha'nu César, ra chà'nda tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma. Ta rakan na jandondaa ra ma kua'tj, vaji tüvi nī ka'in chata ñivio ndian judíu. ²⁰ Ta cha'a' yakan kúu yi ña kānai ndo, vati kúuni nde'i ndo, ta natu'in chi'in ndo cha'a' ña chinuni takua chinuni tandi'i ma ñivio ndian judíu. Ta vitin ndikuin chi'in karena, vati chinuni ña cha kichi ma Racha'nu ndātu yo, ra kāchin Ndioo ña na jakakú ra yo, ndian ñivi israelita. —Takan kāti Paulu chi'in ndra.

²¹ Takan kúu tajan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Taku ndyu'u takā'an kuii kīchaa iin tutu ñu'u' Judea nuu ndi ña kà'an yi chataun, ta nī'in ndra yanio judíu ndra kichi iti' ñuu Jerusalén tükuii tiso ndra nī'in kua'ti chataun nuu ndi ndia. ²² Yakan va kúuni ndi taso'o ndi ma ña kà'un, vati chito ndi ti nda ñuu ni kuuni tiso na kua'ti chata ma ndian chinuni tu'un Jesuu.

²³ Takan kúu ta kāchin ndra iin kivi ña ni kuti'vi ndio ndra nuu iyo Paulu, na taso'o ndra ma ña kúuni ra natu'un ra chi'in ndra. Yakan va ora chāa ma kivi ikan, nduva'a kuii kua'a' ñivi chākoyo nuu iyo ra. Ta nduvi kuii maa kivi ikan kātitu'un ra nuu ndra naja kua kaa nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta juuni jāndomani ra ndra na ki'vi ndra iti' kuā'an Jesuu, chi'in ma tu'un Ndioo taa Moisés ta chi'in tandi'i tu'un kà'an ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia. ²⁴ Takan kúu ta iyo ma ndian kīcha'a chinuni ma tu'un Jesuu ña kātitu'un Paulu, ta iyo ndian töve. ²⁵ Ta tava töve inuuni chānini na, yakan va kīcha'a ma ndian töve nī chinuni kàcha'an na. Yakan va te'en nāka'an ndio Paulu chi'in na:

—Ndicha kuii ña takan ni kuu ña tüvi nī jachi'in ñivi tu'un Ndioo. Ta ma Tati Í Ndioo kātitu'un yi nuu ndian kúu ñivio chíyo taji'na. Ti nuu Isaía ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kātitu'un yi ma tu'un

ikan, ikan na jana'a ra yi nuu ma ñivi. Ta te'en kà'an ma tu'un ikan:

²⁶ Kua'an ta na ka'un te'en chi'in ma ñivi iyo ñuu i'ya:

Ti vaji na kuni na ma tu'un Ndioo, va tüvi ni kutunini na yi.

Ta vaji na nde'e na yi, va töve ni ndondichin nuu na.

²⁷ Vati ma ñivi ñuu i'ya, ya'a ndava xini na, ti tükuii kúuni na taso'o na tu'un Ndioo. Vati ndasi so'o na.

Ta ndasi tinuu na, ikan na kúu nde'e na ta kúu taso'o na, ta ni ña kutunini na ndia.

Vati kúuni na ndakoo na ña kini jà'a na, ta chikoni'ndiko anima na chí'in, ta takan kúu janai kua'ti na, ta janda'i na ndia.

Takan kāti Tati Í Ndioo nuu ra Isaía cha'a' ma ñuu i'ya.

²⁸ Yakan va kúuni ña na koto ndo, ti nda kivi i'ya ta iti' nuu, ma tu'un cha'a' ña jākakú Ndioo ñivi ni keta yi nuu ma ndian yüvi judíu. Ta ndiakan va ni jachi'in na yi ndia —kāti Paulu.

²⁹ Takan kúu tajan ora chínu kā'an Paulu te'en, ta kīcha'a na kàcha'an na va endee kānita'an yu'u na ma iti' kuā'an na.

³⁰ Takan kúu ta Paulu chíyo ra uvi kuiya ma ve'e tia'vi ra cha'a'. Vati ve'e ikan chāa kua'a' ma ndian chānde'e ra. ³¹ Ta nani kivi kīcha'a Paulu kātitu'un ra naja kua kaa nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta juuni jāna'a ra naja kua iyo Racha'nu chito'o yo Jesucristu. Vati ma tichi ve'e nuu iyo Paulu, chà'a na ña kātitu'un ra ma nuu tüvi ñivi ma tu'un i'ya, va nī'in ñivi na tüvi nī chasi na ma ña kà'an ra.

Tutu tãa racha'nu Paulu kuenda ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Roma

Paulu, tãa ra tutu i'ya kuenda ndian chìnuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Roma

¹ Yu'u Paulu, ra kùu iin musu jà'a tiñu nuu Jesucristu, tãi ma tutu i'ya kuenda ndo, ti Ndioo kãchin ra yu'u ta jãkuiso ra tiñu ña na kui iin tatun ra, ikan na katitu'in ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi.

² Ndioo chã'a ra ma tu'un i'ya ma tatiempu ña iyo nuu ma tutu í ra ña tãa ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u ra ña na katitu'un yo yi nuu ma ñivi. ³ Ma tu'un i'ya kà'an yi kuenda ma ra Se'e ra Jesucristu, ti juu ra kùu iin ra vãchi tata ma Rey David ma ñuñivi i'ya. ⁴ Ta juuni cha'a' ma Jesucristu, jãna'a kachin ma Tati Í Ndioo ña juu Jesucristu kùu ra Se'e Ndioo ti chí'in ndatu ma Tati Í Ndioo jãnataku ndiko Ndioo ra tañu ma ndian ndíí. ⁵ Ta ndyu'u cha'a' ña tiñu'ndi sivi Jesucristu cha nĩ'i ndi ma ñamani nuu Ndioo ña kùu ndi tatun ra. Ta takan iyo yi ña katitu'un ndi ma tu'un cha'a' ra nuu ndisaa ñivi, jin ndian yöve judíu iyo ñuñivi i'ya kùu na, ikan na koo kua'a' ga ma ndian chìnuni ma tu'un ra, ta jãchi'in na yi ndia. ⁶ Ta tañu ndiakan juuni iyo ndyo'o ndian kùu ñivi iyo ñuu Roma, ndian indukuni chìnuni tu'un ra ndia, ti Ndioo kãchin ra ndo kuenda ña kùu ndo ñivi Jesucristu.

⁷ Ti ya'a kùuni Racha'nu Ndioo nde'e ra ndisaa ndyo'o ndian iyo ñuu Roma, ta kãchin ra ndo ña na kuu ndo ñivi íi kuenda ra. Ta ma Ndioo ra kùu Tatá yo chí'in ra chito'o yo Jesucristu, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo, ta na koo vii anima ndo chí'in ra ndia.

Paulu kùuni ra kunde'e ra ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Roma

⁸ Ma ña nunuu kùunj ka'in, kùu yi ña chí'in sivi Jesucristu chà'i iin ta'vindioo nuu ra cha'a' ma ta'í'in ndo, vati ndanu nikuuni ma ñuñivi i'ya cha nãtu'un ta'an na, ti ndyo'o chìnuni ndo ma tu'un Jesuu. ⁹ Ndioo, ra jà'i tiñu nuu chí'in ndisaa animai, ta juuni ra kãtitu'in tu'un va'a cha'a' se'e ra nuu ma ñivi, ti rakan kùu ma ra chà'a kuenda ña nani kivi kùu yi ña nãka'in cha'a' ndo ora kà'in chí'in Ndioo. ¹⁰ Ta nani kivi juuni chikain nuu ra ña na nuna ra ma iti', ikan na kuu ku'in kunde'i ndo ma ñuu Roma nuu iyo ndo tuva takan kùuni ra. ¹¹ Vati ya'a kùunj kunde'i ndo ti kùunj tindei ndo, ikan na chinuni va'a ga

ndo, koto jãña ndo ma iti' Jesuu. ¹² Vati ndyo'o, ta yu'u kùu jandomani ta'an yo yo, ti indukuni chìnuni ndo kua chìnuni ndia.

¹³ Ndyo'o yani, kùunj ña na koto ndo ti kua'a' cha'a' chàniñi ku'in kunde'i ndo, ikan na kuu kundaki'in ndian chaa ña chani kicha'a chinuni tu'un Jesuu, ma takua cha jã'i chí'in ma ndian iyo tiá ñuu. Va nda vitin takã'an kuu ku'in, ti iyo kua'a' ña chàsi iti' kuà'in. ¹⁴ Iyo yi ña katitu'in nuu nda ndian nikuuni iyo ñuñivi i'ya, taku ndian kà'an takua kà'in, taku iin ndian kà'an inga tu'un. Ta juuni iyo yi ña katitu'in nuu ndian ya'a iyo chinituni takua kùu iin ndian jãkua'a, a ndian töve ndia. ¹⁵ Ta yakan va nduva'a kuii kùunj ku'in kukatitu'in ma tu'un va'a Ndioo ña kà'an cha'a' Jesuu nuu ndyo'o ñivi iyo ñuu Roma.

Tu chìnuni tu'un cha'a' Jesucristu ni kakú yo nuu kuati

¹⁶ Tükuii kukanui kãtitu'in ma tu'un va'a Ndioo, ti ndatu ra kùu yi, kuenda ña na jakakú yi ma ndian chìnuni ña kà'an ra. Ta j'i'na keta ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ndian judíu, ta ikan jan chitakuati yi nuu ma ñivi yövi judíu ña iyo tiá ñuu. ¹⁷ Ta ma tu'un va'a i'ya, jãna'a yi naja kua kuu yo ndian ndaa jã'a Ndioo cha'a' ña chìnuni tu'un ra, nda vitin ta iti' nuu ndia. Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Ma ndian kùu ndian ndaa iyo kuenda Ndioo, ndiakan kùu ma ndian chìnuni va'a ma tu'un ra." ¹⁸ Vati cha chito yo ña iti' andivi, jãkoyo Ndioo ma tundo'o chata ma ndian tüvi jã'a ma ña va'a ta tüvi jãka'nu na ra ndia, ti Ndioo ya'a kayuni ra nde'e ra na. Vati ndiakan, tüvi chà'a na ña koto inga ñivi ma tu'un ndicha ña kà'an Ndioo, ti maaa ña kini kùu ma ña jã'a na. ¹⁹ Ta ndisaa ma ña chà'a Ndioo ña na kuu koto yo, ndiakan cha chito kachin na yi, ti Ndioo cha jãna'a kachin ra yi nuu na ndia. ²⁰ Ta vaji ndicha ña tüvi ndichin nde'o ma Racha'nu Ndioo, va cha nãkoto kachin yo naja kua kaa ra cha'a' ma tiñu va'a jã'a ra. Ta cha'a' ma ña jã'a ra, nda ora tüvi ma ñuñivi cha chito yo ña ndicha ña Ndioo kùu ra, ta endee iyo ndatu ra ndisaa tiempu. Ta cha'a' yakan kùu yi, ña na kùu kà'an na ña töve nãkoto na ra, ti tu kà'an na takan janda'viña'a na juuni maa na, ti cha nãkoto na ma ña va'a jã'a ra. ²¹ Ta vaji cha nãkoto na ma Ndioo, va tüvi nĩ jãka'nu na ra takua iyo yi ña ja'a na chí'in ra niku. Ta ni tüvi nĩ cha'a' na ta'vindioo nuu ra ndia. Java maaa ña kini ña tüvi nda kuenda chàniñi na chí'in ma chinituni na, ta cha'a' yakan kùu yi ña ma chinituni na, ndãkuu ndava yi ña jãkanuu yi, ta kãndoo yi nuu naa. ²² Ta vaji kãti na ña ndian

chìto kùu na kà'an na, va tòve ndicha ti jàndaku ndava na ma anima na, ²³ vati tũva jàka'nu na ma ra kùu Ndioo ndicha, ra nduva'a kuii ka'nu ta tòve ni naa, ti vitin java jàka'nu na na'na ma ña kàa takua kàa ñivi ña ni kuvi. Ta juuni jàka'nu na, nda na'na ma saa, chi'in na'na kiti kèñu'u chi'in tichi ma nuu ñu'u', ta inga tuku kiti iyo kumi cha'a' ndia.

²⁴ Cha'a' yakan kùu yi ña ndākoo ma Ndioo na, ña na ja'a maa na ma ña kini chànini na chi'in anima na. Ta takan jà'a na nda kati jà'a na ma takanu na chi'in juuni ma kuñu na cha'a' ña ki'vi na chi'in ta'an na. ²⁵ Vati ndicha ña tũva chìnuni na ma tu'un ndicha ña kà'an Ndioo, ti java ma tu'un vata kùu ma ña chìnuni na, ta jà'a na yi. Ta juuni ya'a tĩñu'u na yi, ta jàka'nu na ma ña jātuvu Ndioo, va ma Ndioo ndicha tũvi jàka'nu na ra, vaji ndicha ña maa ra kùu ma ra iyo yi ña jaka'nu na ndisaa tiempu. Ta takan na kuu yi. Amén.

²⁶ Cha'a' yakan kùu yi ña, ndākoo ma Ndioo na ña na ja'a na ma ña kini takua kùuni maa na, vati nda ma ñivi ña'a tũva ki'vi vi chi'in ii vi, ti chi'in taña'a vi ki'vi vi. ²⁷ Ta indukuni takan kùu yi chi'in ma ndra'ii ndia, vati ndrakan jàña ndra ña ki'vi ndra chi'in ma ñasi'i' ndra, ta ki'vi ndra chi'in juuni ta ra'ii ndra, ti nduva'a ìyoni ndra jà'a ndra yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña juuni maa ndra jà'a ndra tukanuu nuu ndra chi'in ma kuñu ndra, ta ndicha ña cha kicha'a nde'e ndra tundo'o takua iyo yi ña nde'e ndra cha'a' ma ña kini jà'a ndra.

²⁸ Ta tava tòve nī kuuni na ki'in kuenda na Ndioo, yakan va juuni maa ra sòkonda'a ra na, ikan na ndokini ma chinituni na ta jà'a na ma ña tũvi va'a ña ndava kùuni maa na. ²⁹ Ma ñivi ikan nduva'a chàta'ani na ja'a na ma ña tũvi va'a. Vati iyo ñivi ña'a ña ki'vi vi chi'in ra'ii yũvi ii vi, ta ndra'ii chi'in ñivi ña'a yũvi ñasi'i' ndra. Ta juuni ña kùuni na ndatiñu inga ñivi, ta chàta'ani na jàtakue'e na, tixin na, ta chà'ni na. Ta juuni chàta'ani na kanitaa na, ta janda'viña'a na, ta kà'an ndaa na chata inga ñivi ndia. ³⁰ Ta juuni kà'an na tu'un vata chata ñivi, ta xaani na nde'e na Ndioo ti tũvi jaka'nu na ra. Va taku juuni maa na va chàta'ani na jaka'nu na na, ta juuni chàtu'un na inga ñivi, ta chàta'ani na nanduku na inga kuati ña kùu ja'a na, ta tũvi jàchi'in na tu'un kà'an tatá na chi'in ma'á na, ti ña kùuni maa na jà'a na. ³¹ Ta tũkuii kùuni na koto na ña va'a, ta ora chà'a na tu'un nuu ñivi, tòve jàchinu na yi. Ta tũvi chàta'ani na jandomani na ni'iin ñivi. Ta ni tũvi kunda'vini na nde'e na ta'an na ndia. ³² Tandi'i ndiakana cha chito na ña

kà'an Ndioo ña iyo yi ña kuvi na cha'a' ma kuati jà'a na. Ta vaji cha chito na yi, va tòve jàña na ña ja'a na ma kuati. Ta nduva'a kuii chisii na ora nde'e na ña jà'a inga na yi ndia.

2

Ndioo ni jande'e ra tundo'o nuu ma ñivi

¹ Yakan va nda ndyo'o nikuuni ña tìsokuati ndo inga ñivi, na kùu ka'an ndo ña ndian ndaa kùu ndo nuu Ndioo, ti nda maa ndo juuni jà'a ndo kuati takua jà'a na ndia. Yakan va ora tìsokuati ndo chata ñivi, juuni chata maa ndo tìsokuati ndo. ² Chito yo ña ora tìsokuati Ndioo chata ma ñivi, ña ndicha ta ndaa kùu yi ora jànde'e ra tundo'o na cha'a' ña tòve va'a jà'a na. ³ Ndyo'o, ndian tìsokuati ñivi ña juuni jà'a ndo ña kini takua jà'a na, za ni kakú ndo nuu ma tundo'o ma kivi ña ni jande'e Ndioo tundo'o ma ñivi?, kùuni ndo. jTũvi takan kùu yi!, vati ma kivi ikan, ni ka'an Ndioo nda iti' ni ku'un ndo. ⁴ Ndioo iin ra ya'a va'a kùu ra, ta juuni jàndeeni ra nde'e ra tandi'i ña tòve va'a jà'a ndo. Vaji takan kùu yi va ña nàkanini ndo ña tòve iin ña ka'nu kuenda Ndioo ña jà'a ndo ma kuati. Ndioo iin ra jàndeeni kùu ra cha'a' ndo ña ya'a kùuni ra ña na ndakoo ndo iti' tòve va'a kuà'an ndo, ta chikoni'i ndo ku'un ndo iti' ra. ⁵ Va tava ya'a ndava xini ndo, yakan va na kùuni ndo jàña ndo ma kuati jà'a ndo, ta chikoni'i ndo ta ku'un ndo iti' ra. za Tũvi chito ndo ña cha'a' ma kuati jà'a ndo, juuni maa ndo jàndolochó ndo tundo'o chata ndo?, ti ndicha kùu ma ña ni ja'a Ndioo ora ni chaa kivi ña ni keta ra kuenda ña jàkutuni ra kuati ta'ii'iin ñivi. ⁶ Ta ma kivi ikan, ni ku'va ra ya'vi nuu ta'ii'iin yo cha'a' ma ña jà'a yo. ⁷ Kuenda ma ndian chàta'ani ja'a tĩñu va'a takua kùu ña nànduku na koo va'a na endeeni chi'in Ndioo, ta nànduku na ña na tĩñu'u ra na, ta juuni nànduku na ña na ja'a ra ña na tòve kuvi na endeeni. Nuun ndiakana va Ndioo ni ku'va ra ma ya'vi na ña na koo ndito na endeeni chi'in ra, ti ndisaa tiempu kùndee na ja'a na ma ña va'a takua kùuni ra. ⁸ Va kuenda ma ndian jàka'nu juuni maa na, ta tòve jàchi'in ma tu'un ndaa ña kà'an Ndioo, cha'a' ña jàchi'in na ma ña tòve va'a. Ndiakan va Ndioo ni jande'e ra tundo'o na ti ya'a kàyuni ra nde'e ra nuu na. ⁹ Ta ndicha kuii ti ndisaa ndian jà'a ña tũvi va'a, ni nde'e na tundo'o, ta ji'na kuii ma ndian judiu kùu ma ndian ni nde'e yi, tajan ni nde'e ndio ndian yũvi judiu yi ndia. ¹⁰ Va kuenda ndian jà'a ña va'a, Ndioo ni ku'va ra iin nuu ya'a vii ña ni koo na chi'in ra endeeni, ta juuni ni tĩñu'u ra na ndia. Va ji'na kuii chi'in ndian judiu ni

jà'a ra takan, tajan ni ja'a ndio ra yi chi'in ndian yüvi judú ndia.

¹¹ Vati kuenda Ndioo iin nuuni ndè'e ra ndisaa ma ñivi. ¹² Ta nda ndian ni kuuni ña ja'a kuati ni kuvi na endeeni, va töve ni koo na chi'in Ndioo. Va ma ndian töve chito ma Ley Ndioo ña taa Moisés taji'na, ndiakan ni kuvi na vaji töve chito na ma Ley. Ta inga ndian ja'a kuati ta chito na ma Ley Ndioo ikan, ndiakan ni kuvi na takua kàti yi. Ti juuni ma Ley ikan kàti yi ña iyo yi ña kuvi na. ¹³ Yakan va ma nda ndian ni kuuni töve iyo ndaa na kuenda Ndioo, cha'a' ña taso'oni na ma tutu Ley ra. Va ma ndian ndicha ña ni koo ndaa na kuenda ra, ndiakan kuu ma ndian taso'o yi ta jàchi'in na ma kua kà'an yi ndia. ¹⁴ Ta ora ma ndian yüvi judú ja'a na ma kua kà'an ma tutu Ley Ndioo, vaji tüvi nàkoto na ma ña kà'an yi, ti ma chinituni na jàna'a yi nuu na niyi kuu ma ña va'a ta ma ña töve va'a, yakan kuu ma Ley Ndioo maa na ña jàchi'in na. ¹⁵ Ndiakan jàna'a na ña chi'in ma tiñu va'a ja'a na, cha iyo ma Ley Ndioo tichi anima na. Vati ma chinituni na kuu yi ña ki'in yi ku'va na ta kà'an yi nuu na tu va'a chà'nini na a töve va'a ¹⁶ ma kivi ña Ndioo ni ndakan ra nuu Jesucristu ña na jakutunini ra ndisaa ña xe'e iyo anima ndisaa ñivi. Takan ni kuu yi, kua kà'an ma tu'un va'a Ndioo ña kàtitu'in nuu ma ñivi.

Nuu kà'an Paulu cha'a' ndian judú ta cha'a' ma tutu Ley Ndioo ña taa Moisés

¹⁷ Ndyo'o ndian kà'an ña ndian judú kuu ndo, ta ya'a jàtayi ndo ndo, ti uvanuu ndo kùmi ndo ma tutu Ley Ndioo, ta juuni ya'a jàtayi ndo ndo vati chà'nini ndo ña maani ndo kuu ndo kuenda Ndioo, ¹⁸ ta cha chito ndo ma ña kùuni Ndioo ña ja'a ndo, vati jàna'a ma tutu Ndioo nuu ndo nda ña kuu ma ña va'a ga. ¹⁹ Ta chà'nini ndo ña juuni maa ndo kuu jàna'a ndo iti' ku'un ma ndian kuaá, ta kuu ndo iin ñu'ú Ndioo ña jàndondichin yi iti' ma ndian chàkunuu ma nuu naa. ²⁰ Ta juuni chà'nini ndo ña matru kuu ndo nuu ma ñivi töve chito, ta kuu ndo ndian jàna'a iti' va'a Ndioo nuu ndiakuati. Ndisaa ña'a chà'nini ndo, ti iyo ma tutu Ley Ndioo chi'in ndo, ta chito ndo ndisaa ña ndicha ña kà'an yi. ²¹ Ndyo'o matru ña jàna'a nuu inga ñivi, çta naja töve jàna'a ndo juuni nuu maa ndo? Ta tu kàtitu'un ndo nuu inga na ña na sü'u na, ça va'a jà'a ndo ña sü'u ndo?, kùuni ndo. ²² Ta tu kàtitu'un ndo nuu ma ndra'ii ña na ki'vi ndra chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra ta ñivi ña'a na ki'vi vi chi'in yüvi ii vi, çta naja jà'a ndo yi, tuva takan? Ta tu kàti ndo ña xaani ndo ndè'e ndo ma yutun í ña jàka'nu ñivi ma tichi veñu'u yi, çta naja su'u ndo ma ña va'a

tichi yi?, tuva takan. ²³ Ta kàti ndo ña ya'a jàka'nu ndo ma tutu Ley Ndioo, va tüvi ndicha, ti jà'a ndo tukanuu ma Racha'nu Ndioo ta töve jàka'nu ndo ra cha'a' ña tüvi ndicha ña jàchi'in ndo ma ña kà'an ra nuu yi. ²⁴ Cha'a' ma ña'a kuu yi ña nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Ma ndian yüvi judú kàti'ini na chata Ndioo cha'a' ma ña töve va'a ña ja'a ndo", kàti yi.

²⁵ Tu ndicha va'a ña jàchi'in ndo ma ña kà'an ma Ley Ndioo taa Moisés, ta iyo ma tuni ndo jà'a ña cha tã'nda ñi nuu ika ndrakuati se'e ndo takua kàti ma Ley, ma tuni ikan kuu tindee yi ndo. Va tu tüvi jàchi'in ndo ma Ley Ndioo, töve ndakutiñu ma tuni ikan, ti ndè'e ra ndo takua ndè'e ra ñivi tüvi iyo tuni. ²⁶ Ta tu iyo ndra töve iyo tuni ndra, ta ndrakan jàchi'in ndra ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ma Ndioo ni nde'e ra ndra takua kuu ma ndra iyo tuni vaji tüvi iyo yi ndra. ²⁷ Yakan va, ma ndra tüvi tuni ma kuñu, ta jàchi'in ndra ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ndicha va'a ña ndrakan ni tisokuati ndra ndyo'o ndian töve jàchi'in ma Ley Ndioo, vaji iyo yi chi'in ndo, ta iyo tuni ndo ndia.

²⁸ Ndyo'o kà'an ndo ña cha'a' ña kuu ndo ndian jàchinu costumbre ndian judú kuenda ña na nde'e na yi, ta cha'a' ña iyo ma tuni kuñu ndo, ñivi Ndioo kuu ndo, kùuni ndo. ²⁹ Yöve takan kuu yi, ti ma ndian kuu ñivi Ndioo ndicha, ndiakan kuu ma ndian chinuni chi'in ndisaa anima na ma ña kà'an Ndioo. Ta ndiakan chinuni na ti sãma ma Tati Í Ndioo ma anima na. Ta ma ña jàchinu yo ña kà'an ma tutu Ndioo, na kuu sama yo ma anima yo. Yakan va uvanuu ma ra iyo yi ña ka'an ra ña ndian va'a kuu yo kuu ma Racha'nu Ndioo, ta yöve ma ñivi iyo ñuñivi i'ya.

3

¹ çA iyo iin ña va'a ga kuenda ma ñivi judú kua ma inga ñivi?, kùuni ndo. Ta, çnda kuenda kuu ma tuni ña iyo nuu ika ma kuñu ndra se'e na?, kùuni ndo. ² Ndicha ña iyo kua'a' ña va'a ña kùuni Ndioo kuenda ma ndian judú. Ma tiñu nunuu ña jàkuiso ra na kuu yi ña na kumi na ma tu'un ra ña tãchi ra nuu na. ³ Yakan va, tu iyo iin ndian judú, ña tüvi jàchinu na ña kà'an ma tutu Ndioo kùmi na, ça ña'a kùuni yi kà'an yi ña juuni ma Ndioo tüvi jàchinu ra ma ña ni ja'a ra ña chã'a ra tu'un nuu yo cha'a' ña jà'a na takan?, kùuni ndo. ⁴ Yöve takan kuu yi! Ti Ndioo ndicha kuñu ña kuu ra iin ra kà'an ma tu'un ndaa nani kivi, vaji ndisaa ñivi kà'an na tu'un vata. Vati nda ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' Ndioo:

Yo'o Racha'nu, ni ku'va ma ñivi kuenda,

ti ña ndicha kùu ma ña kà'un,
ta vaji tiso ma ñivi kuati chataun nuu ma
ra jàkutuni,
va yo'o ni jakanaun ma kuati, ti iin ra ndaa
kùun

kàti ma tutu Ndioo.

⁵ Iyo ma ndian te'en kà'an na: "Ma ora
jà'a yo ma kuati kùu yi iin ña tindee yi
Ndioo. Ti takan kùu koto kachin ma ñivi
ña Racha'nu Ndioo iin ra ndaa ta iin ra
jachinu ma tu'un kà'an kùu ra. Ta tu ma
kuati yo jàna'a yi iin ña va'a cha'a Ndioo,
ta töve va'a ña jànde'e Ndioo tundo'o nuu
yo cha'a' yi tuva takan", chàhini na. ¿A
va'a kùu ma ña chàhini na?, kùuni ndo.
⁶ ¡Yöve ña va'a kùu yi! Tu Ndioo yöve iin
ra ndaa kùu ra takua chàhini na, ta ña'a
kùuni yi kà'an yi ña na kùu kachin ra ma
nda tiñu va'a, a nda tiñu töve va'a ña jà'a
ma ñivi, tuva takan kùu yi.

⁷ Ta tu kà'an na ña yö ora kà'an yo
tu'un vata, kùu yi iin ña va'a kuenda ña
na koto kachin na ti iin ra ndaa ta ka'nu
kùu ma Racha'nu Ndioo, ¿ta naja jànde'e
ra tundo'o yo cha'a' ma kuatio, tuva takan?

⁸ Ta tu ndicha ña takan kùu yi, na ja'a yo tiá
ma kuati, ikan na keta ma ña va'a kuenda
yo. Takan kà'an na ña kàtitu'in, va na yüvi
ña ndicha kùu yi. Yakan va ma ñivi ikan
ni nde'e na tundo'o.

Iyo kuati ndisaa yo

⁹ ¿Naja kua chàhini ndo? ¿A va'a ga
ndian judú kua ma inga ñivi?, kùuni ndo.
¡Tüvi ndicha! Ti cha kàtitu'in nuu ndo ña
ndisaa ñivi iyo kuati, nda ma ndian judú
ta nda ndian yöve judú. ¹⁰ Vati ma tutu
Ndioo te'en kà'an yi:

Ni'iin ñivi ndaa, tüvi ma ñuñivi i'ya.

¹¹ Ta ni'iin ñivi tüvi kùtunini ma ña kùuni
Ndioo,

ta ni töve kùuni na nanduku na ma iti' ra
ndia.

¹² Ta ndisaa na, ndákoo na ma iti' Ndioo,
ta ndàki'in na ma iti' töve va'a.

Ta tüvi iyo ñivi ña jà'a ma ña va'a. ¡Ni'iin
yo!

¹³ Takan kùu yi ta ma tichi sukun na kèe
ma tu'un kini,

takua kini kàa ma tichi nuu ñaña ña iko'o.
Ya'a jànda'viña'a na ñivi chí'in ña kà'an
na.

Vati ya'a xaan tu'un kèe yu'u na,
takua xaan yu'u ma koo kaa ora chàchi ri
ñivi.

¹⁴ Ta juuni ya'a chàta'ani na kanduva'a na,
ti mamaa ña kini kùu ña kà'an na.

¹⁵ Ta ya'a yati na ka'ni na juuni ma ñivi
chí'in na ndia.

¹⁶ Ta nda nikuuni nuu chàkunuu na, ya'a
jànde'e na tundo'o ma ndian ta'an
na.

¹⁷ Ta ndiakani tüvi nànduku na ma iti' ña
koo vii vii na chí'in ta'an na.

¹⁸ Tüvi chàhini na ña iyo yi ña tiñu'u na
Ndioo.

¹⁹ Va tava cha chito yo ti tandi'i ña
kà'an ma tutu Ley Ndioo, tachi Ndioo yi
kuenda ma ndian judú, ña na ku'va na
kuenda ndisaa ma ña kà'an yi, ta takan
koto kachin na ña tüvi ndian ndaa kùu
na nuu Ndioo, yakan va ora ni chaa na
nuu ni jakutuni Ndioo kuati tandi'i ñivi
iyo ñuñivi, nda maa na, na kùu kà'an
na ni'iin nakuyi cha'a' na, ti indukuni iyo
kuati tandi'i yo. ²⁰ Vati ni'iin ma ñivi kùu
kà'an na nuu ma Racha'nu Ndioo ña ñivi
ndaa kùu na cha'a' ña cha jàchinu na ma
ña kà'an ma tutu ley ña taa Moisés. Ti
ma tutu ley va'a yi, va uvaa kuenda ña na
jakoto yi yo ña iyo kuati yo.

Ndioo, jàkakú ra ñivi cha'a' ña chìnuni na tu'un Jesuu

²¹ Yakan va vitin, ndicha kuu ña
jàndondaa Racha'nu Ndioo yo, va yöve
cha'a' ña jàchinu yo ma tu'un Ley ña taa
Moisés. Vati Ndioo chàtiñu ra ma tu'un
Ley ikan chí'in ma tu'un kà'an ma ndra
kà'an chí'in tu'un yu'u ra, kuenda ña na
jana'a yi nuu yo naja kua kuu jàndondaa
ra anima yo. ²² Ta tu'un ikan kà'an yi
ña kuenda nda ndian nikuuni ña chìnuni
tu'un Jesucristu, Ndioo ni jàndondaa ra
anima na kuenda ra. Ta Ndioo ti iin nuuni
ndè'e ra ndisaa yo, ²³ vati ndisaa yo iyo
kuati yo, ti cha'a' yakan kùu yi ña cha
jàchika ra yo ma nuu chà'nda ra tiñu. ²⁴ Ti
Ndioo kùu ra ña kà'an ra ña ndian ndàkuu
ndaa kùu yo cha'a' ma ñamani ra, ña chà'a
saani ra nuu yo. Ta ma ñamani ra kùu ma
Racha'nu Jesucristu, ra tachi ra kuenda ña
na jakakú ra yo. ²⁵ Yakan va Ndioo sóko
ra ma ra se'e ra, Jesucristu, ña na kati ra
nii ra kuenda ña na janaa ra kuati ñivi,
ikan na kakú tandi'i ndian chìnuni tu'un
ra. Takan jà'a ra ña jàndaku ra ma ra se'e
ra iin ya'vi cha'a' ma kuati jà'a yo. Yakan
va kùu koto yo ña iin ra ndaa kùu ra vaji
töve jànde'e ra tundo'o yo cha'a ma kuati
jà'a yo tatiempu. Vati taku ma kuati ña
takan jà'a yo nda ora tüvi ma ñuñivi juuni
jànaa ra yi cha'a' ña ya'a jàndeeni ra yo.
²⁶ Ta juuni nda vitin Ndioo jàna'a ra nuu yo
naja kua jàndondaa ra yo kuenda ra, vati
takua rakan kùu ra iin ra ndaa, juuni kua
ikan jà'a ra ña tandi'i ndian chìnuni tu'un
Jesucristu kùu na iin ndian ndaa ndia.

²⁷ Ta, ¿a kùu jatayi yo yo cha'a' ña
jàchinu yo ma ña kà'an ma tutu ley
Ndioo?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi! ¿Ta nuu?
Ti tüvi cha'a' ña jàchinu yo ma ña kà'an
ma tutu ley Ndioo kùu yi ña na ndaa koo
yo, vati ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra

jāndondaa ra yo, ti chìnuni yo ma ña jā'a Jesucristu cha'a' yo. ²⁸ Yakan va ndicha kuii, ti Ndioo jāndondaa ra ma ñivi, cha'a' ña chìnuni na ña kà'an Jesucristu, ta töve cha'a' ña jàchinu na ña kà'an ma tu'un Ley ra.

²⁹ ¿A chànini ndo ña ma Racha'nu Ndioo kùu ra Ndioo kuenda ma ndian judiuni, ta yüvi kuenda nda ñivi nikuuni iyo ñuñivi?, kùuni ndo. ¡Na yüvi takan kùu yi! Vati juuni kùu ra Ndioo kuenda ndisaa ñivi ñuñivi ndia. ³⁰ Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito yo ña uvani Ndioo kùu ra ña ni jandondaa ra nda ndian nikuuni ña chìnuni ña kà'an Jesucristu, a kùu na ndian judu ña tà'nda ma ñii nuu ika na a tüvi kùu na. ³¹ Ta, ¿a chànini ndo ña cha'a' ña chìnuni yo tu'un Jesucristu, kùu jachiyi yo ma ña kà'an ma tutu Ley Ndioo?, kùuni ndo. ¡Yöve takan kùu yi! Vati ma tutu Ley Ndioo juuni va'a yi. Ta ma ña chìnunio ma tu'un Jesucristu jāna'a yi ña takan kùu yi.

4

Nuu kà'an yi naja kua chīyo racha'nu Abraham taji'na

¹ ¿Naja kua iyo yi ña ka'an yo?, ¿nayi va'a kùu ma ña ni'i Abraham ma ra kùu ñivio ra chīyo taji'na niku?, kùuni ndo.

² Tu ndicha ña Abraham jā'a ra tiñu kuenda Ndioo chī'in ña ndee maani ra cha'a' ña kùuni ra ndakuu ra iin ra ndaa nuu ra, tu takan chànini ra kùu jatayi ra ra nuu ma ñivini, va nda nuu ma Racha'nu Ndioo na kùu jatayi ra ra cha'a' yi. ³ ¿A töve chàku'uni ndo ña te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a' Abraham? "Chìnuni Abraham tu'un Ndioo, ta cha'a' ña chìnuni ra kùu yi ña Ndioo nde'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa", kàti yi. ⁴ Yakan va takua kùu iin ra jàtiñu, vati tu cha chīnu jàtiñu ra, iyo yi ña ni'i ra ma ya'vi ra cha'a' ma tiñu jà'a ra. Ta ma xu'un' ni'i ra töve saani ni'i ra yi.

⁵ Va nuu Ndioo yöve takan kùu yi, ti kàti ra nuu yo ña saani ni'o ña kùu yo ndian ndaa cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra, vaji ndian jà'a kuati kùu yo. Va Ndioo nde'e ra ña kùu yo ndian ndaa cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra, ta töve cha'a' ni'iin tiñu jà'a yo. ⁶ Ta nda ma racha'nu David, ra chīyo taji'na, juuni kà'an ra ña ya'a sii kùuni iin ma ra nde'e Ndioo ña iin ra ndaa kùu ra, vaji tüvi ni ki'in ji'na Ndioo kuenda ra tuva tiñu va'a kùu ma ña jà'a ra a tüvi. ⁷ Ta juuni te'en nàka'an David:

¡Na sii kuuni ma ndian cha jānaa Ndioo ma kuati,

ti jàka'nuni ra na!

⁸ ¡Ta juuni na sii kuuni ma ndian cha jàka'nuni ma Racha'nu Ndioo ma kuati na!

⁹ ¿Ta naja kua chànini ndo? ¿A kà'an David ma tu'un i'ya cha'a' ma ndian judu ndian iyo tunini?, kùuni ndo. Na yöve takan kùu yi, ti juuni kùu yi kuenda ma ndian yüvi judu, vaji töve iyo tuni ndia. Ta tava cha kàti kachin ndi te'en cha'a' Abraham: "Chìnuni Abraham tu'un Ndioo, ta cha'a' ña chìnuni ra kùu yi ña, Ndioo nde'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa." ¹⁰ Ta, ¿nda ora ki'in Ndioo kuenda ma Abraham ña ndicha ña kùu ra iin ra ndaa cha'a' ña chìnuni ra tu'un ra? ¿A ki'in ra kuenda ra, ora cha tà'nda ñii nuu ika ra, a antea ña tà'nda yi?, kùuni ndo. Ndioo ki'in ra kuenda ma Abraham ora takà'an koo tuni ra. ¹¹ Ta ora cha ya'a ña kà'an Ndioo takan chī'in Abraham, tajan tà'nda ndio ma ñii nuu ika ra ña kīndoo yi kùu yi iin tuni kuenda ña jāna'a yi ña ndicha ña ra ndaa kùu ra jā'a ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña chìnuni ra tu'un ra. Takan kùu yi, ña Abraham ndakuu ra iin tatá kuenda ndisaa ma ñivi chìnuni tu'un Ndioo, takua chìnuni ra, vaji töve iyo tuni na. Ta takan kùu yi ña Ndioo cha nde'e ra na ña juuni iin ndian ndaa kùu na cha'a' ña chìnuni na ma tu'un ra. ¹² Ta ndicha ña Abraham kùu ra tatá ma ndian iyo tuni ndia, tuva juuni chìnuni na ma tu'un Ndioo takua jā'a Abraham, ma ora kīcha'a ra chìnuni ra yi ma antea ña tà'nda ma ñii nuu ika ra.

Cha'a' ña chìnuni yo tu'un Ndioo kùu yi ña kùu yo ma ñivi Ndioo takua kà'an ma tu'un ña chā'a ra nuu yo

¹³ Yakan va Ndioo chā'a ra tu'un nuu Abraham, ta nuu ndisaa ma ndian kùu tata ra, ña na ka'nda na tiñu chī'in ra ninii ka'nu ma ñuñivi i'ya. Ta yüvi cha'a' ña jàchinu ra ña kà'an ma tutu Ley Ndioo kùu yi ña kà'an Ndioo takan nuu ra, vati kà'an ra yi nuu ra cha'a' ña ra ndaa kùu ra, ti chìnuni ra ma tu'un ra. ¹⁴ Tu ndicha ña Ndioo chā'a ra tu'un nuu yo ña na kuu yo ndian ndaa cha'a' ña jàchinu yo ndisaa ña kà'an ma tutu ley Ndioo niku, tajan kùuni yi ka'an yi ña na tüvi nda kuenda kùu ma ña chìnuni yo ma tu'un ra tuva takan. Ta juuni tüvi nda kuenda kùu ma tu'un chā'a Ndioo nuu yo niku ndia. ¹⁵ Vati tu tüvi jàchinu yo ndisaa ña kà'an ma Ley Ndioo, iyo yi ña nde'o tundo'o cha'a' ña töve jàchi'in yo yi. Va nuu tüvi iyo ni'iin ley ña chà'nda tiñu nuu yo, na kùu tisokuati yi yo, ti tüvi yi.

¹⁶ Yakan va ma tu'un chā'a Ndioo nuu Abraham chī'in ndian kùu tata ra, iyo kuenda yi, ti kùu yi iin ñamani ña chā'a Ndioo nuu yo, cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra. Va na tüvi kùuni yi ka'an yi ña ma tu'un chā'a ra kùu yi kuenda ma ndian jàka'nu ma Leyni, ti juuni kùu yi kuenda

ma nda ndian nikuuni, tuva ndian chinuni kuu na takua chinuni Abraham. Ta takan kuu yi ña ndākuu ra iin tatá kuenda ndisaa yo. ¹⁷ Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' Abraham: "Cha jā'i ña na kùun iin tatá kuenda ñivi ña iyo kua'a' ñuu", kāti ma Racha'nu Ndioo chi'in ra. Tajan ma ora kà'an ma Racha'nu Ndioo takan chi'in ra, ta juuni ma ora ikan chinuni ra ña Ndioo kuu ra ña jànataku ra ma ndian cha chī'í, ta kuu jatuvi ra inga nakuyi ña takā'an koo ndia.

¹⁸ Yakan va cha'a' ña chinuni ra ma tu'un chā'a Ndioo nuu ra kuu yi ña chātu Abraham, ña na kuu ra tatá kuenda ñivi iyo kua'a' ñuu, vaji cha chito ra ña na kúuga koo se'e ra chi'in ma ñasi'i ra, ti ninduvi yi ya'a cha cha'nu vi. Ta takua chā'a Ndioo tu'un nuu ra ña ni koo kua'a' ñivi ra iti' nuu, ta takan kuu yi. ¹⁹ Ta vaji cha chā'a Abraham kuenda ña tūva ñandee ra, cha'a' ña chani keta ra iin cientu kuiya ra, ta nda ma ñasi'i ra Sara ya'a cha'nuan, ta kuu koo se'an ndia, vaji takan kuu yi, endee tüvi nī jā'a ra ña chinuni ra ma tu'un Ndioo. ²⁰ Ti Ndioo chā'a ra tu'un nuu ra ña ni koo se'e vi. Ta Abraham tüvi nī chitu'un ra cha'a' ña kà'an ra, vati java vi'a kīcha'a ra chinuni ra, ta jàka'nu ra Ndioo chi'in ndisaa anima ra, ²¹ cha'a' ña cha chito va'a ra ña ma Racha'nu Ndioo iyo ndatu ra ña jachinu ra tandi'i ma tu'un chā'a ra. ²² Ta takan kuu yi ña Ndioo nde'e ra Abraham ña kuu ra iin ra ndaa cha'a' ña chinuni ra tu'un ra.

²³ Ma nuu tutu Ndioo kà'an yi ña Ndioo nde'e ra ña iin ra ndaa kuu ra, ta yöve uvaa kuenda Abrahamni kuu yi ña kà'an yi takan, ²⁴ vati juuni indukuni takan kà'an yi kuenda tandi'i yo ndian chinuni ma tu'un ma Racha'nu Ndioo, ra jànataku Jesuu chito'o yo tañu ndian cha chī'í. ²⁵ Vati ma Racha'nu Ndioo sōkó ra ma Jesucristu ña na kuvi ra cha'a' ma kuati yo, ta juuni maa ra kuu ra ña jànataku ndiko ra ra, kuenda ña na jandondaa ra yo.

5

Cha'a' ña kuu yo ndian ndaa, Ndioo tūva tiso ra kuati yo

¹ Yakan va cha jāndondaa Ndioo yo kuenda ra cha'a' ña chinuni yo tu'un ra. Cha'a' yakan kuu yi ña cha kindoo vii anima yo chi'in ra cha'a' ña jā'a ma Racha'nu yo Jesucristu cha'a' yo. ² Vati cha'a' ña chinuni yo ña jā'a Cristu kuu yi ña jāyatin yo yo nuu Ndioo, ta ikan ya'a chisii yo ti iyo ñamani ra chi'in yo. Ta juuni ya'a sii kuuuni yo ti endee ndātu yo ña na jandaku ka'nu Ndioo yo takua kuu ra. ³ Ta na yūvi cha'a' yakani kuu yi ña chisii yo, vati juuni

ya'a chisii yo ña nde'o tundo'o, ti chito yo ña ma tundo'o ikan jāna'a yi naja kua jandeeni yo kuatu yo. ⁴ Ta ora jāndeeni yo, ikan jāna'a yi nuu yo ña cha ndākuu yo ñivi ña kī'in ku'va. Tatu cha kuu yo ñivi kī'in ku'va, ya'a chisii yo ndātu yo ra, ti chito yo ña ni ni'o ña va'a ña ni ku'va ra nuu yo. ⁵ Vati taku ma ña jāndeeni yo ndātu yo, na tüvi ni koo tukanuu nuu yo jā'a yi, ti ma Racha'nu Ndioo chā'a ra ma Tati Í ra kuenda ña na koo yi chi'in yo. Ta ma Tati ikan jāna'a yi nuu yo ña ya'a kuuuni Ndioo nde'e ra yo.

⁶ Takan kuu yakan va, ora nī kundeega yo ña ya'aga jā'a yo ma kuati, ma ora ikan, sōkó Jesucristu ra kuenda ña na kuvi ra cha'a' kuati jā'a ndisaa yo. ⁷ Ndicha va'a ña tüvi iyo kua'a' ñivi ña iyo va'a na kuenda ña ku'va na, na kuvi na cha'a' inga ñivi. Chāninī ña iyo uvi uni ñivi ña kuu ku'va na, na kuvi na najaka, va cha'a' iin ndian va'a a iin ndian jā'a tiñu ndaani. ⁸ Va tava Ndioo ya'a kuuuni ra nde'e ra yo, yakan va, chā'a ra ma Cristu ña na kuvi ra cha'a' yo, vaji juuni kúuga yo ma ndian jā'a kuati ma ora ikan. ⁹ Ta vitin tava cha kuu yo ndian iyo ndaa kuenda Ndioo, jā'a ma nī Cristu ora chī'í ra cha'a' yo, tiaga va'a iyo yi ña koto yo ña ni jakakú ma Racha'nu yo nuu ni jakutuni ra ma kuati ñivi cha'a' Cristu. ¹⁰ Vati ndicha kuii ña ndākimani yo yo chi'in Ndioo cha'a' ña chī'í ma se'e ra cha'a' yo, ma ora juuni kúuga yo ndian xaani nde'e ra. Va vitin tava cha kuu yo ndian cha ndōmani chi'in ra, tiaga ndicha kuu yi kuenda yo ña ni kakú yo cha'a' ña nātaku ndiko ma ra se'e ra. ¹¹ Ta na yūvi cha'a' uvaa yakani kuu yi ña jāka'nu yo yo nuu Ndioo, vati juuni ya'a jāka'nu yo yo nuu ra cha'a' ma Racha'nu yo Jesucristu, ti juu ra kuu ma ra jā'a ña ndōmani ndiko yo chi'in Ndioo.

Nuu kà'an yi cha'a' Adán chi'in cha'a' Jesucristu

¹² Tajji'na chiyo iin ra chūnani Adán. Ta cha'a' uvaa rakan kuu yi ña kīcha'a ma ñivi iyo nini ka'nu ñuñivi jā'a na kuati. Ta cha'a' ma kuati ikan kuu yi ña kīcha'a na chī'í na. Ta takan kuu yi, ña ndisaa yo chī'í yo nda vitin, ti ndisaa yo jā'a yo kuati. ¹³ Vati antea ña koo ma Ley Ndioo taa Moisés niku, takani cha iyo kuati ma ñuñivi. Ti ma ora tüvi ma Ley, na kuu kà'an yi ña jā'a yo ma kuati, ti tüvi iyo ma ley Ndioo ma ora ikan. ¹⁴ Va nda tiempu chíyo Adán ta nda ma tiempu chíyo Moisés, vaji tüvi iyo ma Ley Ndioo taa Moisés, va chī'í ma ñivi jā'a ma kuati na, vaji takan kuu yi. Ndicha ña chī'í ndisaa na, vaji ma kuati jā'a na, töve indukuni kuu yi takua kuu ma kuati jā'a Adán, va

ndicha ña cha iyo na chi'in ra nuu ma kuati ra ña töve ni jachi'in ra ña kã'an Ndioo nuu ra. Va ma Adán kùu ra takua kùu iin xina'ñu ma inga ra ña ni kichi iti' nuu.

¹⁵ Va na kùu jando induku yo ma kuati jã'a iin ra'iini chi'in ma ña va'a ña chã'a Ndioo nuu yo. Vati cha'a' ma kuati jã'a Adánni kùu yi ña chi'í kua'a' ñivi. Va taku ma ña jã'a inga ra'ii, ra nani Jesucristu, Ndioo chà'a saani ra ma ñamani nduva'a kuii ka'nu nuu kua'a' na, ikan na kuu kakú na. ¹⁶ Ta ndicha kuii ti ma ñamani ña jã'a Ndioo nuu yo, siin kuii kaa yi takua kaa ma ña tã'an yo kua kùu kuati Adán, ti cha'a' ma kuati ña jã'a rakan, Ndioo kàti ra ña iyo yi ña kuyi yo cha'a' yi. Va vitin cha'a' ma ñamani ña jã'a Ndioo nuu yo kùu yi, vaji jã'a yo ma ña tüvi va'a kuenda Ndioo, va ma Racha'nu Ndioo jãka'nuni ra yo, ikan na jandaku ndaa ra yo kuenda ra. ¹⁷ Yakan va tu ma kuati iin ra'ii, nani Adán kùu yi ña ma ndatu jã'a yi ña kuyi yo. Tu takan kùu yi, juuni ndicha kuii ña kùu jakanaa yo ma ndatu kuati ikan, ta ña na koo ndito yo jã'a ma inga ra ña nani Jesucristu ndia. Vati cha'a' rakan, kùu yi ña ni'i saani yo kua'a' ndatu jã'a ma ñamani Ndioo kuenda ña na jandakundaa ra yo kuenda ra.

¹⁸ Yakan va tu cha'a' ma kuati jã'a rakan kùu yi ña tisokuati Ndioo ndisaa yo, juuni cha'a' ma inga ra kùu yi ña Ndioo jãndakundaa ra yo kuenda ña na koo ndito yo chi'in ra endeeni. ¹⁹ Cha'a' yakan kùu yi ña ma tu'un i'ya kùuni yi ka'an yi ña ndisaa yo cha ndãkuu yo ndian iyo kuati cha'a' ña töve ni jachi'in rakan ma tu'un Ndioo. Ta cha'a' ña jãchi'in va'a ma inga ra kùu yi ña kua'a' yo ndãkundaa yo.

²⁰ Vati ma Racha'nu Ndioo ora chã'a ra ma Ley ra nuu yo ta ora ikan ma kuatio nduva'a ga ndokua'a yi. Va ndicha ña ora ndøkua'a ma kuati yo juuni ma ora ikan Ndioo jãndokua'a' ra ma ñamani ra kuenda yo. ²¹ Ta tu ndicha ña chi'í yo jã'a ma ndatu ma kuati, juuni ndicha ña ni ni'i yo ma ndatu Ndioo jã'a ma ñamani ra kuenda ña na ndakuu yo ndian ndaa. Ta takan kùu koo ndito yo endeeni jã'a ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo.

6

Cha'a' ña kùu yo ñivi Cristu tiiva iyo yi ña jã'a yo kuati

¹ Yakan va, çnaja kua chànini ndo? çA va'a ga ña jã'a yo tiaga kuati, ikan ma Racha'nu Ndioo na ku'va ra tiaga ma ñamani ra kuenda ña na janaa yi ma tiaga ma kuati ña jã'a yo?, kùuni ndo. ² ¡Yüvi

takan kùu yi! Vati vitin, tuku iti' kuà'an yo, ti cha jãña yo ña jã'a yo ma kuati, ta tüva chà'nda ma kuati tiñu nuu yo vitin. ³ çA tüvi chà'a ndo kuenda ña, chi'in ma ña cha kùnduta yo, yakan jãna'a yi ña cha ñivi Cristu kùu yo cha'a' ña ndõ'iin yo chi'in ra ora chi'í ra? ⁴ Yakan va ora kùnduta yo, kùuni yi ka'an yi ña juuni kùchi yo chi'in ra ndia. Ta vitin iyo ndito ndiko yo, ti ndicha ña nãtaku ndiko yo takua nãtaku Jesuu jã'a ma ra kùu Tatá ra chi'in ma ndatu ka'nu ña iyo ra. Yakan va, ni koo va'a yo chi'in Ndioo, ti cha chã'a ra ma iti' chaa nuu yo vitin.

⁵ Ta ora chi'í Jesuu, kùuni yi ka'an yi ña juuni chi'í yo chi'in ra ndia. Ta takua cha nãtaku Jesuu, juuni kùuni yi ka'an yi ña ni natakú yo ta ni koo yo chi'in ra ndia. ⁶ Ta cha chito va'a yo, ti taji'na ya'a chàta'ani yo ja'a yo ma kuati niku, yakan va ora chi'í Jesucristu nuu kruu, juuni kùuni yi ka'an yi ña chi'í ma ña jã'a kuati ña iyo yo chi'in ra ndia. Cha'a' yakan kùu yi ña na kùuga ka'nda ma kuati tiñu nuu yo vitin, ti ma ña chàta'ani ja'a kuati ña iyo chi'in yo cha nãa yi. ⁷ Vati tu cha kùu yo ndian cha chi'í, na tüva chà'nda ma kuati tiñu nuu yo. ⁸ Yakan va tuva ndicha ña cha chi'í yo chi'in Jesuu, kùuni yi ka'an yi ña iyo yi ña koto kachin yo ña ni ni'i yo nuu koo ndito yo endeeni chi'in ra. ⁹ Ta juuni cha chito va'a yo ña takua cha nãtaku ndiko Cristu tañu ma ndian ndií, na tüva ni kuyi ra inga cha'a' ti ma ña iyo ndatu ña jã'a ña kuyi yo, tüva chà'nda yi tiñu nuu ra. ¹⁰ Vati ma ora chi'í ra, chi'í ra iin cha'ani cha'a' kuati jã'a tandi'i ma ñivi. Ta vitin cha iyo ndito ndiko ra, ti kuenda Ndioo iyo ra ndia. ¹¹ Ta indukuni takan kùu yi kuenda ndyo'o ndia, na koto kachin ndo ña ma ña iyo chi'in ndo ña chàta'ani ja'a kuati, cha chi'í yi ta vitin cha iyo ndito ndiko ndo kuenda Ndioo cha'a' ña ndõ'iin ndo chi'in ma Racha'nu Jesucristu.

¹² Yakan va na kü'va ga ndo ña ka'nda ma kuati tiñu nuu ma kuñu ndo, ta na jãchi'in ndo ma kuati ña kùuni ma kuñu ndo ja'a yi ndia. ¹³ Na kü'va ga ndo ma kuñu ndo ña na kuàtiñu ma kuati yi, ta na ja'a yi ma ña kini kùuni yi, va'a ga na ku'va ndo ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, takua kùu iin ndian cha chi'í ta nãtaku ndiko. Ta juuni na ku'va ndo ma kuñu ndo nuu ma Racha'nu, ikan na kuàtiñu ra yi kuenda ña jã'a yi ma tiñu ndaa takua kùuni ra koo yi. ¹⁴ Yakan va ma kuati na tüva chà'nda yi tiñu nuu ndo ta ni tüva iyo ndo kuenda ma Ley Ndioo ndia, vati vitin iyo ndo, va kuenda ma ñamani Ndioo.

Nuu kãtitu'un yi nda chi'in kùu jando induku yo ma kuati

¹⁵ Yakan va, ¿naja kua chà'nini ndo? ¿A tiá va'a tu ja'a yo ma kuati cha'a' ña cha túva ìyo yo kuenda ma Ley Ndioo, ti vitin cha ìyo yo kuenda ma ñamani ra?, kùuni ndo. ¡Na kúu yi! ¹⁶ Vati ndyo'o cha chító va'a ndo, ña tuva jatíñu ndo kuenda ìin ra chà'nda tíñu nuu ndo, ìyo yi ña ja'a ndo tandi'i ma ña kà'an ra, cha'a' ña musu ra kúu ndo. Va tu juuni ja'aga ndo ma kuati, kùuni yi ka'an yi ña ma kuati chà'nda tíñu nuu ndo, ta yakan ni kundaka yi ndo nuu ni kuvi ndo. Va tuva ja'a ndo ma ña va'a ña kùuni Ndioo, ta jàchi'in ndo ma ña kà'an ra, ni kuu ndo ma ndian ndaa kuenda ra. ¹⁷ Va vitin yu'u chà'i ta'vindicoo nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndo, ti vaji tajina chà'nda ma kuati tíñu nuu ndo niku, va vitin túva, ti cha tíin va'a ndo chí'in ndisaa anima ndo ma tu'un Ndioo ña jána'a ndi nuu ndo. ¹⁸ Yakan va tu cha kákú ndo nda'a' ma kuati, kùuni yi ka'an yi ña vitin cha ndákúu ndo ndian ja'a tíñu ndaa. ¹⁹ Ta tava cha'a' ña ya'a ndetiñu kutunini ndo yi ta cha'a' yakan va kà'in nuu ndo chí'in ma tu'un ta'ani, ikan na koto kachin ndo naja kua ìyo yo chí'in Ndioo. Vati tajina chà'a ndo ndo nuu ma kuati ña na ja'a ndo ma ña kini, va vitin na ku'va ndo ndo nuu Ndioo, ikan na ja'a ndo ma ña va'a, ta ndakuu ndo ma ndian íf kuenda ra ndia.

²⁰ Vati ora juuni iyoga ndo nda'a' ma kuati niku, ní kuu ja'a ndo ma tíñu ndaa ma ora ikan. ²¹ ¿A túvi chà'a ndo kuenda ña ma ora já'a ndo ma kuati niku, na túvi ní tindee yi ndo chí'in ní'iin ma ña va'a? Va vitin ya'a kúkanuu ndo cha'a' ña já'a ndo yi, ti chà'a ndo kuenda ña kuà'an ndo iti' ni kuvi ndo. ²² Va vitin ña cha túva kúu ndo musu ma kuati, ti cha kí'vi ndo nda'a' Ndioo, kuenda ña ja'a ndo tíñu nuu ra. Ndicha va'a ña ma iti' Ndioo ìyo kuenda yi ti chí'in yi ni ní'i ndo nuu kuu ndo ñivi íf kuenda ra, ta iti' nuu ni ní'i ndo nuu koo ndito ndo chí'in ra endeeni ndia. ²³ Yakan va ma ya'vi ña ní'i ma ñivi cha'a' ma kuati já'a na, kúu yi ña ní kuvi na. Va ma ña ní'i saani yo ña chà'a Ndioo nuu yo kúu yi ña ní koo yo endeeni chí'in ra, cha'a' ña induku ìyo yo chí'in Racha'nu Jesuu ra kúu chító'o yo.

7

Iin ku'va ña kà'an cha'a' ma ña tanda'a yo

¹ Ndyo'o yani, juuni maa ndo cha chító va'a ndo naja kua kà'an ìin tu'un ley, vati kà'an yi ña chà'nda yi tíñu nuu ma ñivi ora juuni kùuga na ndian ndito. ² Ta indukuni kúu yi kuenda ma ñivi ña'a tanda'a ndia, vati ìyo yi ña endee koan chí'in ma ìian nda kati kuvi ra, ti takan kà'an ma ley. Va

tu kuvi ma ìian, tajan ma ley ikan túva chà'nda yi tíñu nuan ti cha chí'i ra. ³ Va tu juuni ìyo ndito ma ìian, ta kí'vian chí'in inga ra, ìin kuati kúu ma ña ja'a ña kà'an ma ley, va tu cha chí'i ma ra kúu ìian, ma ley ikan túva chà'nda yi tíñu nuan, ti kúu tanda'a ndikoan chí'in inga ra, ta yúva kuati kúu yi.

⁴ Ndyo'o yani, indukuni kúu yi chí'in ndo takua kúu ndo ndian cha ndó'iin chí'in kuñu Cristu ora chí'i yi. Yakan va ma Ley Ndioo taa Moisés túva chà'nda yi tíñu nuu ndo, ti indukuni kua ikan chí'i ndo chí'in ma kuñu ra. Yakan va vitin cha ndó'iin ndo chí'in inga ra, ta rakan juuni kúu ra ma Cristu, ra cha nàtaku ndiko tañu ndian chí'i. Takan ja'a Cristu kuenda yo, ikan na kuu yo ma ndian ja'a ña kùuni Ndioo. ⁵ Vati ora juuni kùuga yo ma ndian chà'a ña ka'nda ma kuati tíñu nuu yo, ti ma ña kini ña chà'tani ma kuñu yo ja'a yi chà'tiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña na ja'a ga yo ma kuati. Yakan va, ma ya'vi ña ní'i yo kúu yi ña cha jachika yi yo tiá kua'a' nuu Ndioo. ⁶ Va tava vitin ma Ley Ndioo tòva chà'nda yi tíñu nuu yo, ti Cristu ora chí'i ra cha jàkakú ra yo nuu ndatu ma ley ikan ña chíyo yo nda'a' yi niku. Yakan va vitin ìyo nuna yo kuenda ña ja'a yo tíñu kuenda Ndioo, ti túva kuà'an yo ma iti' cha'nu nuu chà'nda ma Ley tíñu nuu yo, vati kuà'an yo ma iti' chaa ña jána'a ma Tati íf Ndioo nuu yo.

Ma Ley Ndioo jàna'a yi nuu yo ña ìyo kuati yo

⁷ Yakan va, ¿naja kua chà'nini ndo? ¿A ìin ña kini kúu ma Ley Ndioo?, kùuni ndo. ¡Na yúvi takan kúu yi! Vati tu yúvi ma Ley ikan kà'an ña ra ja'a kuati kúu niku, na túvi chító ña takan kúu yi. Ti ma Ley Ndioo kà'an yi ña na túvi ìyo yi ña kuuni yo nde'o ndatiñu inga ñivi, kàti yi. Ta takan kúu yi ña chà'i kuenda ña ìin kuati kúu yi tuva kùuní ndatiñu inga na. ⁸ Vati yu'u, ora chítoi ma ña kà'an ma Ley Ndioo, nda ña kúu yi túvi ìyo yi ña ja'i, juuni ma ora ikan, tiaga kùuni nde'i ndatiñu inga ñivi. Yakan va, ma kuati chà'tiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña na ja'i tiá ma kuati. Vati tu tòve ìyo ma Ley Ndioo niku, ma kuati ikan tòve ìyo ndatu yi, ti yakan kúu yi ìin ña chí'i kuendai. ⁹ Yakan va ora takà'an kotoi ña kà'an ma Ley Ndioo, ya'a chisij ti tòve ja'i ní'iin kuati kùuní niku. Va ora chà'a ndioi kuenda, ma ña kà'an ma Ley Ndioo, tajan juuni ma ora ikan ma kuati jándoto yi nui ña na ja'i tiá kua'a' ma ña kini ña chà'nda yi tíñu nui. Yakan va kúu takua kúu ìin ra chí'i, ti ví'a jachika ndio ma kuati ikan yu'u nuu Ndioo. ¹⁰ Takan kúu ña ma Ley Ndioo ikan vàchi yi kuenda

ña na tindee yi yu'u ña na koo nditoi chi'in Ndioo, kùunji niku, va java vi'a jà'a yi ña na kui takua kùu iin ra cha chi'i nuu ra. ¹¹ Yakan va ma kuati ña chiyo tichi kuñui, janda'viña'a yi yu'u niku, ta yakan chātiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña na ja'i tiaga ma kuati. Ta ma Ley Ndioo jà'a yi ña jächika yi yu'u nuu Ndioo cha'a' ma kuati ña chiyo yu'u.

¹² Yakan va kuenda ma Ley Ndioo ña chā'a Ndioo nuu yo, ndicha kuii ña kùu yi iin tu'un va'a ta ndaa, ti tu'un ii kùu ma ña kà'an yi. ¹³ Ta, ¿naja kua chānini ndo tuva takan? ¿A kùu ka'an yo ña juuni ma tutu va'a ña tächi Ndioo nuu yo, kùu ma ña kichi ka'ni yi yu'u?, kùuni ndo. ¡Na yüvi takan kùu yi! Vati ma ña jächika yu'u nuu Ndioo kùu ma kuati indii yu'u ora chātiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña nī'i yi ma ndatu. Yakan va ma ora chito kachin ña kà'an ma Ley, kicha'a chā'i kuenda ña nduva'a kuii kini kùu ma kuati ña indii niku.

¹⁴ Cha chito yo ti ma tutu Ley ikan, kùu yi ña ii kuenda Ndioo, va yu'u kùu iin ñivi iyo ñuñivini cha'a' ña kùu musu ma kuati. ¹⁵ Yakan va, ni mai töve kütuninij naja jà'i te'en, vati töve jà'i ma ña va'a ña kùunji ja'i, ti ma ña jà'i kùu ma ña kini ña xaani nde'i. ¹⁶ Yakan va yu'u ma ña tüvi chāta'anij ja'i kùu ma ña jà'i, tajan kùuni yi ka'an yi ña cha chā'i kuenda ña ma ña kà'an ma Ley Ndioo ña va'a kùu yi. ¹⁷ Yakan va na yüva mai kùu ma ra jà'a ma ña tüvi va'a, vati ma kuati ña indii tichi kuñui kùu yi ña jà'a yi yi. ¹⁸ Vati yu'u, cha chito va'i ña ma ña kini ña chāta'ani ja'a ma kuñui, yöve ña va'a kùu yi, ti vaji kùunji ja'i ma ña va'a, va na kùu ja'i yi. ¹⁹ Ma ña kini ña tüvi kùunji ja'i, yakan kùu ma ña jà'i, ta ma ña va'a ña kùunji ja'i, yakan kùu ma ña na kùu ja'i. ²⁰ Yakan va yu'u cha chā'i kuenda ña ora jà'i ma ña tüvi kùunji ja'i, na yüvi yu'u kùu ma ra jà'a yi, ti ma ña jà'a ña na ja'i yi kùu ma kuati ña indii tichi kuñui.

²¹ Ta chā'i kuenda ña takan ta'an chi'in ña ora kùunji ja'i ma ña va'a, nī kuu ja'i yi ti ma ña kini indii tichi kuñui chā'nda yi tiñu nui. ²² Vati chi'in ma chinitunij, chāta'anij ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ²³ va tichi ma kuñui iyo inga ña ta'an chi'in ña tüvi va'a, ta yakan kùu yi ña kànita'an yi chi'in ma ña va'a chānini chi'in ma chinitunij. Ta juuni yakan kùu yi ña chū'ni yi yu'u kuenda ña na ja'i kuati ña chāta'ani ma kuñui ja'a yi.

²⁴ ¡Nda'vi ta'an yu'u! Chito yo kùu jakakú yu'u nuu ma ndatu ma kuati ña chā'ni yu'u ña iyo tichi kuñui. ²⁵ Uvaa Racha'nu Ndioo kùu ra ña kùu jakakú ra yu'u cha'a' Racha'nu Jesucristu, ra kùu chito'o yo. Cha'a' yakan kùu yi ña chā'i

ta'vindioo nuu ma Racha'nu. Va yu'u tava cha kà'in iti' chata ña ma ña iyo tichi chinitunij kùuni yi jachi'in yi ña kà'an ma Ley Ndioo, va iyo inga ña kini ma kuñui chāta'ani yi ja'a yi tava kùu inga ma ley tichi kuñui ña chā'nda yi tiñu nui, ta jà'i ma kuati.

8

Ma Tati Í Ndioo chā'a yi ña koo va'a yo chi'in Ndioo

¹ Yakan va vitin nī'iin na, na kùu ti-sokupati na yo, ti ndian cha ndō'iin chi'in Cristu Jesuu kùu yo. Ta ndicha ña tüva jachi'in yo ma kuati ña chāta'ani ma kuñu yo ña jà'a yo, vati cha jachi'in yo ña kà'an ma Tati Í Ndioo. ² Vati Tati Í Ndioo chā'nda yi tiñu nuu yo ta chā'a yi ña na koo va'a yo chi'in Cristu Jesuu, yakan kùu yi ña jakakú yi yo nuu ma kuati ña chā'nda tiñu nuu yo ña nda kati kuvi yo jà'a yi. ³ Vati Ndioo jà'a ra ma ña nī kuu ja'a ma Ley Moisés, ti Ndioo jändi'i ra nuu ma kuati ña chā'nda tiñu ma kuñu yo. Ti Ley ikan na kùu ja'a yi nī'in nakuyi cha'a' ña jakakú yi yo nuu ma kuati ña chāta'ani kuñu yo ja'a yi. Va Ndioo jà'a ra yi kuenda yo ora tächi ra ma ra Se'e ra ñuñivi i'ya ña kàa ra takua kàa kuñu yo, ikan na janaa ra tandi'i ma kuati iyo kuñu yo ora sōkó ra ma kuñu ra nuu kruu. ⁴ Takan ja'a Ndioo chi'in yo, ikan na chinu ndisaa tu'un ña kà'an ma Ley cha'a' naja kua iyo yi ña koo yo nuu Ndioo. Vati tüva iyo yo kuenda ña na ja'a yo ña kùuni ma kuñu yo, ti cha iyo yo kuenda ña na ja'a yo ma kua kùuni ma Tati Í Ndioo. ⁵ Yakan va taku ma ndian iyo kuenda ña jachi'in na ma kuati kùuni ma kuñu na, chāta'ani na ja'a na ma ña kùuni yi, va taku ma ñivi iyo kuenda ma Tati Í Ndioo, ndiakan chāta'ani na ja'a na ma ña kùuni ma Tati Í Ndioo. ⁶ Vati taku ma ndian iyo kuenda ña jà'a na mamaa ma ña chikan ma kuñu na, ndiakan kuà'an na ma iti' nuu ni kuvi na. Va taku ma ndian iyo kuenda ña jà'a na ma ña kùuni ma Tati Í Ndioo, ndiakan kuà'an na iti' ni koo vii na, ta ni koo ndito na indeeni. ⁷ Yakan va taku ma ndian iyo kuenda ña jà'a na ma ña kùuni ma kuñu na, ndiakan ya'a xaani na nde'e na Ndioo, vati tüvi chā'a na ña jächinu na ña kà'an ma ley ra, ta ni tüvi kùu jachinu na ma ña kà'an yi ndia. ⁸ Ta ma ndian iyo kuenda ña jà'a na ña kùuni ma kuñu na, ndiakan na kùu ja'a na ña kusii Ndioo nde'e ra na.

⁹ Va taku ndyo'o cha tüva iyo ndo kuenda ña jà'a ndo ña chāta'ani ma kuñu ndo, vati cha iyo ndo kuenda ma Tati Í Ndioo, tuva ndicha ña iyo yi chi'in ndo. Tatu iyo nda ndian tüvi iyo Tati Cristu chi'in,

na yūvi ŋivi Cristu kùu na. ¹⁰ Va tu Cristu iyo ra chi'in ndo, vaji cha chi'i ma kuñu ndo cha'a' ma kuati ja'a ndo, vati ma anima ndo ni'i yi nuu ni koo ndito yi chi'in Ndioo endeeni, ti cha ndākūu ndo ndian ndaa ja'a Ndioo. ¹¹ Tatu iyo ma Tati Í ma Racha'nu ña jánataku ndiko ma Cristu tañu ndian ndii chi'in ndo, juuni ma Racha'nu, ni ku'va ra ña na nataku ndiko ma kuñu ndo vaji cha chi'i yi, cha'a' ma Tati Í Ra ña iyo chi'in ndo.

¹² Yakan va ndyo'o yani, iyo iin tiñu ña iyo yi ña ja'a yo. Va ma tiñu ikan yöve ma kuati ña chikan ma kuñu yo nuu yo ña ja'a yo kùu yi. ¹³ Vati tu iyo ndo kuenda ña ja'a ndo ma ña kini ña chàta'ani ma kuñu ndo ja'a yi, ni kuvi ndo. Va tu chi'in ma Tati Í Ndioo jaña ndo ma tiñu kini ña ja'a ndo chi'in ma kuñu ndo, ni koo ndito ndo endeeni.

¹⁴ Yakan va tandi'i ma ndian jäch'i'in ña kà'an ma Tati Í Ndioo, se'e Ndioo kùu na. ¹⁵ Ti ma Tati Í Ndioo ña ni'i ndo ña iyo chi'in ndo vitin, töve jänini yi ndo ña na kuu ndo musu yi takua kùu ma Ley Ndioo ña jàyu'vi yi ndo niku. Vati ma Tati Í Ndioo ña ni'i ndo ja'a yi ña na kuu ndo se'e Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña nàni ora kà'an yo chi'in Ndioo vitin, chi'in ndisaa anima yo kà'an yo nuu ra ña Tatá yo kùu ra. ¹⁶ Ta juuni ma Tati Í Ndioo ña iyo chi'in yo i'ya kùu yi ña jändo'iin yi yi chi'in ma chinituni yo, ta kà'an yi nuu yo ña se'e Ndioo kùu yo. ¹⁷ Yakan va tava cha kùu yo se'e Ndioo, juuni ni ku'va ra ma tundeeni ra ña cha'a' ra tu'un ña ni koo yi chi'in yo, indukuni takua iyo tundeeni ra chi'in Cristu ndia. Ta vitin ndicha ña indukuni ndè'o tundo'o takua ndè'e ma Cristu yi, ta juuni chi'in ra ni ni'i yo nuu koo ndito yo endeeni chi'in Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu.

¹⁸ Va vitin yu'u chàninī ña ma tundo'o ndè'o vitin, na tüvi kuui nuva kùu yi, tuva jando induku yo yi chi'in ma ña ya'a ka'nu ta tacha ña ni jande'e Ndioo yo iti' nuu ora ni koo yo chi'in ra, ta ni ka'nda yo tiñu chi'in ra endeeni. ¹⁹ Yakan va tandi'i kuui ma ña jätuvi ma Racha'nu Ndioo ña iyo, na kùu jaña yi yi ña ndātu yi ma kivi ni jakoto kachin Ndioo ma ndian kùu se'e ra. ²⁰ Vati tandi'i ña jätuvi ma Racha'nu Ndioo, kùu yi ña janañu'u na. Va na yūvi kùu yi ña janañu'u na kua kuuni na ja'a na, ti kùu yi takan cha'a' ña takan kùuni Ndioo ña na kuu na. Ta vaji takan kùu yi, va tandi'i ña jätuvi Ndioo tüvi jaña yi ña ndātu yi ma kivi ²¹ ña ni jandochaa ndiko ra yi. Ta tüva ni naa nuu yi takua iyo yi ña ta'an yi niku, vati vi'a ni ndochaa yi takua ni ndochaa ndiko ma ndian kùu se'e Ndioo. ²² Ta juuni cha chito va'a yo ña tandi'i ña

jätuvi Ndioo ña iyo, ya'aga nda'yu ta tana na, takua ndà'yu ta tana ma ñivi ña'a ora tà'nda tichi vi ña ni kàku se'e vi. ²³ Va na yūvi maani ma ña jätuvi Ndioo kùu ma ña ndè'e tundo'o, vati nda maa yo ndian iyo Tati Í Ndioo chi'in ña kà'an yi naja kua kaa ma ña ni ni'o iti' nuu. Ndicha ti juuni maa yo ya'a u'vi anima yo ndia, ña ndātu yo ora chaa ma kivi ña ni jandaku ma Racha'nu Ndioo yo se'e ra. Ma ora ikan ni jandochaa ra ma kuñu yo. ²⁴ Ma Racha'nu Ndioo jākakú ra yo cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra, ta ndātu yo ña takan ni ja'a ra. Vati tu ma ña ndātu yo cha kicha'a' yo nde'o yi, çnda kuenda kùu yi ña ndātu ga yo yi?, tuva takan, ti cha iyo yi nuu yo. Yakan va töve iyo kuenda ña kuantu ga yo ma ña cha ndè'o. ²⁵ Va tu ma ña ndātu yo, kùu yi iin ña takà'an nde'o, yakan iyo yi ña kuantu ga yo yi, va kueeni, kueeni.

²⁶ Ta ma Tati Í Ndioo juuni tindee yi chi'in ma ña chìnuni yo ña kùmani nuu yo, vati ora chikan yo ma ña chiniñu'u yo nuu ma Racha'nu Ndioo, töve jätuva yo yo kà'an yo yi nuu ra takua iyo yi ña ja'a yo. Vati ma Tati Í Ndioo kà'an nda'vi ra cha'a' yo nduva'a vii ña chi'in tu'un ñivi ña na kùu ka'an kachin na yi. ²⁷ Va tava ma Racha'nu Ndioo ti cha chito va'a ra ma tu'un ña chänini yo ka'an yo. Cha'a' yakan kùu yi ña chito kachin ra tu'un kà'an nda'vi ma Tati Í ra nuu ra cha'a' maa yo ña kùu ñivi í ra, ndian chìnuni. Vati kà'an yi takua kùuni ma Racha'nu Ndioo.

Ndioo tindee ra ñivi ra naja kua ja'a na ta kùu jakanaa na

²⁸ Cha chito va'a yo, ti iyo tu'va ma Racha'nu Ndioo ña chàtiñu ra ndisaa ma ña ta'an yo kuenda ña na tindee yi ma ndian kùuni na nde'e na ra. Ndiakan kùu ma ndian kachin ra ña na kuu na ñivi ra takua kùuni maa ra ña kuu na. ²⁹ Vati ma Racha'nu Ndioo, taji'na nākoto ra ma ñivi. Ndiakan kachin ra na kuenda ña jändakuu ra na takua kùu ma ra kùu Se'e ra. Yakan ja'a Ndioo, ikan ma ra kùu se'e ra keta ra kùu ra ma ra chava'a ga nuu kua'a' ta'an ra chi'in yani ra. ³⁰ Ta ma ndian kachin ra taji'na ña kùu na se'e ra, juuni kàna ra na, ta ma ndian kàna ra, juuni jändondaa ra na, ta ma ndian jändondaa ra, juuni chā'a ra ña na kùu na ndian ya'a ka'nu ta iñu'u nuu ni koo na endeeni chi'in ra.

³¹ Yakan va, çhaja kua iyo yi ña ka'an yo tuva takan? Ndicha kuui ña ma Racha'nu iyo tu'va ra tindee ra yo. Yakan va tüvi yu'vio nde'o ndian xaani nde'e na yo. ³² Ma Racha'nu Ndioo, chā'a ra nda ma ra Se'e ra nuu yo ora sōkó ra ra kuenda ña kuvi ra nuu kruu cha'a' ma kuati ndisaa yo.

Tu takan jā'a ra, tajan kùuni yi ka'an yi ña nduva'a ga ni ku'va ra nuu yo ndisaa nakuyi ña chiniñu'u yo. ³³ ¿Yo kuu tisokuati ma ndian kachin Ndioo ña na kuu na ñivi ra?, kùuni ndo. Ni'in na, vati maa ma Ndioo kuu ra ña jandondaa ra yo. ³⁴ ¿A iyo iin ndian kuu jakutuni na cha'a' ma kuati ja'a yo?, kùuni ndo. Töve, vati ma Cristu, ra chi'í cha'a' ma kuati ja'a yo, ta natakun ndiko ra tañu ndian ndii. Ta juuni rakan kuu ra ña nandi ra chiyo kua'a' ma Racha'nu Ndioo ña ka'an nda'vi ra cha'a' yo. ³⁵ ¿A iyo ndian kuu jachika yo nuu Cristu, ikan na tüva kuuni ra nde'e ra yo?, kùuni ndo. ¡Töve na! Vati vaji nde'o tundo'o, a kanita'an ñivi chi'in yo cha'a' ra, a ndo'o yo tama', a ña tüvi ja'ma kù'un yo, a ña ndasii yo, a ña ka'ni na yo. Vaji ndisaa yakan ni ta'an yo ja'a na, va Cristu endee töve ni jaña ra ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo. ³⁶ Cha'a' yakan kuu yi ña te'en ka'an ma tutu Ndioo cha'a' ma ñivi ra: Cha'a' ña chinuni ndi tu'un kuu yi ña tandi'i kivi chà'ni na ndi takua ja'a na chi'in ma mvechala ora chàndaka na ndri nuu chà'ni na ndri,

kàti yi.

³⁷ Yakan va vaji ni nde'o tandi'i ma tundo'o ikan, va ndisaa tiempu jàkanaa yo, vati tindee ma Cristu, ra ya'a kùuni nde'e ra yo. ³⁸ Ta cha'a' yakan kuu yi ña cha chito va'i ña ni'in na, na kuu ja'a na ña na naani ma Racha'nu Ndioo ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo: ni ma ña kuvi yo, a ma ña na küvi yo, ni ma tati ja'a tiñu nuu Ndioo, ni ma kui'na, ni inga ma tati xaan, ta ni ma ña iyo vitin, a ma ña ni koo iti' nuu, ³⁹ ni ma ña iyo siki, ni ma ña iyo ninuu, ta ni ni'in inga ma ña jätuvi Ndioo ndia. ¡Ndicha kuii ña ni'in yakan na kuu jachika yi yo nuu ma Racha'nu Ndioo, vati ya'a kùuni ra nde'e ra yo cha'a' ma Racha'nu Cristu Jesuu, ra kuu chito'o yo!

9

Nuu kàtitu'un Paulu naja tüvi chinuni kua'a' ndian judiu tu'un Cristu

¹ Cha'a' ña kùu iin ra chinuni tu'un Cristu ka'in ma tu'un ndaa, ta tüvi jànda'viña'i ndo. Vati nda ma Tati Ií Ndioo ña iyo chi'in, jàndo'iin yi chi'in chinitunij, ta kàti yi ti ña ndicha kuu yi. Ta te'en ka'an yi: ² Ndava u'vi animai ja'a ña ya'a nda'vi kùunij, ³ cha'a' ma ñivi ñuu Israel, ti ya'aga kùunij nde'i na, ña ndava kùunij kui ma tu'un nduva'a ja'a Ndioo, a ña kùu iin ra tüva kuu kuenda Cristu, tuva iin ña va'a kuu yi kuenda ña na tindee yi ña kuu koo yatin na ma nuu Ndioo ma ndian ñui. ⁴ Vati ma ndiakan kuu ndian tata ma ra

Israel, ta nàki'in nda'vi Ndioo na ña na kuu na se'e ra, ta jāna'a ra naja kua kaa ra nuu na, ta jāndo'iin tu'un ra chi'in na, ta chā'a' ra Ley ra nuu na, ta jāna'a ra nuu na naja kua kùuni ra ña na jaka'nu na ra, ta kàtitu'un ra nuu na cha'a' ma tu'un chā'a' ra ña koto na naja kua ni kuu iti' nuu ndia. ⁵ Ta juuni ñivi ndiakan kuu ndra ka'nu chiyo tatiempu, ta tata na kuu ma Cristu, ra kichi ñuñivi i'ya ndia. Ta ndicha kuii ña ma Cristu i'ya juuni kuu ra Ndioo, ra kuxini nuu ndisaa nakuyi ña iyo. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

⁶ Va na kuu ka'an yo ña tüvi ni jachinu ma Racha'nu Ndioo ma tu'un chā'a' ra nuu ma ñivi ra tatiempu, ti na tüvi ndicha ña tandi'i ndian kuu tata Racha'nu Israel, kuu na ñivi ñuu Israel ndicha. ⁷ Ta juuni na yüvi tandi'i ndian kuu tata Abraham kuu na se'e ndicha ra ndia, vati ma Racha'nu Ndioo te'en ka'an ra chi'in Abraham taji'na: "Ni koo kua'a' tatau ja'a ma ra se'un Isaac". ⁸ Ña'a jàna'a yi nuu yo ña kuu yo ñivi Ndioo ña chā'a' ra tu'un nuu Abraham ña kuu yo ndian se'e Ndioo. Ta tüvi jàndakuni yo ña kuu yo se'e ra cha'a' ña kuu yo tata ñivi. ⁹ Vati ma tu'un ña chā'a' ma Racha'nu Ndioo nuu Abraham tatiempu te'en ka'an yi: "Ma inga kuiya ora ni kichi nde'e ndikoi ndo, cha iyo se'un chi'in ñasi'un Sara ma tiempu ikan", kàti ma Racha'nu Ndioo chi'in ra.

¹⁰ Va na yüvi yakan kuu ndisaa yi, vati ma Isaac, ra kuu ñivio chi'in ñasi'i ra Rebeca taji'na, chiyo ndrakuati tili'ma se'e vi. ¹¹⁻¹³ Va antea ña kaku ndra, ora ña ni takā'an koto ndra nda ña kuu ma ña va'a, ta nda ña kuu ma ña töve va'a, tajan te'en naka'an ndio ma Racha'nu Ndioo chi'in ma Rebeca: "Ma ra chava'a kuu ma ra ni ja'a tiñu nuu ma ra tivaa", takan kàti Ndioo chi'an. Ta juuni ndava nda nuu ma tutu Ndioo juuni te'en ka'an yi cha'a' ndra ndia: "Nduva'a kùunij nde'i Jacob, va ma yani ra Esaú nduva'a xaanij nde'i ra", kàti yi. Ta takan k'ndoo yi nda vitin, ña tu ma Racha'nu Ndioo kùuni ra kachin ra ma ñivi kuenda ra, ni kachin ra ma ñivi kùuni maa ra, antea ña ja'a na ma ña va'a a ña töve va'a.

¹⁴ Yakan va, ¿naja kua iyo yi ña ka'an yo tuva takan? ¿A va'a ja'a yo tu ka'an yo ña Ndioo kuu ra iin ra tüvi ndaa?, kùuni ndo. ¡Na kuu ka'an yo takan! ¹⁵ Vati ma Racha'nu Ndioo te'en ka'an ra chi'in Moisés tatiempu: "Yu'u ni kunda'vinij nda yo kùuni mai, ta juuni kuu kachin nda yo kùuni mai tinde'i ndia", takan kàti ma Racha'nu Ndioo. ¹⁶ Ña'a kùuni yi ka'an yi ña ma Racha'nu na tüvi ni ja'a ra takua

kùuni ma ñivi a takua kàti na ña jà'a ra, ti ni kunda'vini ra ma nda ndian kùuni maa ra. ¹⁷ Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi kuenda ma faraón, ra chā'nda tiñu ñuu Egiptu: "¡Chā'i tiñu nuun ña na kùun rey, ikan na kuàtiñui ñun kuenda ña na jana'un ma ndatui nuu ma ñivi, ta takan koto tandi'i ma ñivi ñuñivi nda ra kùu!" Takan kàti Racha'nu Ndioo nuu ma Rey Egiptu. ¹⁸ Yakan va ma Racha'nu, kùnda'vini ra nda yo kùuni maa ra, ta jàndava ra anima ndaa yo kùuni maa ra ndia.

¹⁹ Takan kùu ta tu iyo iin ndian tañu ndo chà'nini na te'en: "Ña nī'iin yo na kùu ja'a yo ña jakesiin yo ma ña kùuni Ndioo ja'a ra chi'in yo, ¿ta naja tisokuati ra yo tuva takan?", kùuni na. ²⁰ Va ndyo'o ñivi ndian töve chìnuni, na tükuii nda ndian kùu ndo ta kànita'an yu'u ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo. ¿A kùu ka'an iin kisi chi'in ma ra jàva'a yi ña na chāta'ani yi naja kua jàva'a ra yi kua kuu va'a yi?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi! ²¹ Vati taku ma ra jàva'a ma kisi, kùu ja'a ra chi'in ma ñukisi nda ña kùuni maa ra. Kùu jàva'a ra iin yi kuenda ña kuàtiñu na yi iin viko ka'nu, ta juuni chi'in ma ñukisi ikan kùu jàva'a ra inga yi kuenda ña kuàtiñu na yi ma nuu iyo ve'eni na ndia.

²² ¿A kùu ja'a ma Racha'nu Ndioo in-dukuni takan chi'in ma ñivi jätuvi ra?, kùuni ndo. Kùu yi, va ma Racha'nu Ndioo jàndeeni ra nde'e ra na, vaji ma ñivi ikan iyo yi ña ku'un na nuu ni naa na cha'a' ña kùu na ndian jà'a kuati. Va jàndeeni ra nde'e ra na, vaji kùuni ra jande'e ra tundo'o na. Ta takan kùu yi ña jàna'a ra nuu yo ma ndatu ra. ²³ Takan jà'a ma Racha'nu Ndioo, ikan na ku'va yo kuenda naja kua ka'nu ta iñu'u kùu ra. Vati kùnda'vini ra yo, ti takani cha kachin ra yo ña ni kuu yo ndian chaa ta iñu'u chi'in ra ma nuu iyo ra. ²⁴ Vati ma Racha'nu, ora kachin ra yo kuenda ra, iyo yo kùu ndian judiu, ta iyo yo kùu ndian yüvi judiu ndia. ²⁵ Vati taku nuu ma tutu ma Racha'nu, ña taa ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña nani Oseas, te'en kà'an yi:

Iyo ñivi ña yüvi ñivi kùu na, va ni jandakui na ñivi;

ta nda ma ñivi ña tüvi ya'a kùunī nde'i niku, ta vitin cha nduva'a kuu kùunī nde'i na.

²⁶ Ta iyo inga nuu kà'an yi te'en nuu ma tu'un Ndioo:

"Ndyo'o na yüvi ñivi kùu ndo", ta juuni kà'an yi ña Ndioo ra iyo ndito, ta rakan ni kachin ra, ña na kuu ndo se'e ra, ndia.

²⁷ Ta kuenda ma ñivi judiu, va te'en kà'an ma tu'un Ndioo ña taa ma Isaia:

"Vaji ya'aga kua'a' ma ñivi judiu, takua kua'a' ma yuti ndi'i kàndoyo yu'u tañu'u,

va na yüvi ndisaa na ni kakú, ti ma ndian ni kakú kùu tiani na,

²⁸ vati numini ni jakutuni ma Racha'nu ma kuati tandi'i ma ndian töva ni kakú, ña iyo ñuñivi i'ya."

²⁹ Ti juuni te'en nāka'an tuku ma Isaia taji'na ndia:

Tu ma Racha'nu Ndioo ra ya'aga ka'nu ndicha ña jākakú ra uvi uni yo.

Ta tu tüvi nī ja'a ra takan niku, endeeni naa ndi'i yo,

takua nāa ma ñivi ñuu Sodoma, chi'in ma ñivi ñuu Gomorra, tatiempu niku ndia,

kàti ra.

Ndioo, jàndondaa ra ma ndian chìnuni tu'un ra

³⁰ ¿Tu takan kùu yi, niyi kùu ka'an yo?, tuva takan. Vati ndian yüvi judiu, ña ni tüvi nanduku na naja kua kùu na ndian ndaa niku, vitin ndicha ndiakan kùu na ndian nī'i na nuu kùu na iin ndian ndaa, cha'a' ña chìnuni na tu'un ra. ³¹ Va taku ma ndian judiu ña jäch'i'in ma ña kà'an ma Ley Ndioo; kuenda ña kùuni na kuu na ndian ndaa. Ndiakan nī kuu nī'i na nuu ndakuu ndaa na cha'a' ña töve nī kuu jachinu na yi. ³² ¿Ta nuu? Ti tüvi nī nanduku na naja kua kùu na ndian ndaa cha'a' ña chìnuni na ma tu'un ra, vati nànduku na nuu kùu na ndian ndaa chi'in ndatu maani na ora jachinu na ma Ley Ndioo, kùuni na. Cha'a' yakan kùu yi ña kùu na takua kùu ma ndian kàti'i chi'in yuu. ³³ Ti nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' yi:

Yu'u ni kanindij ma iti' Sión iin ra kùu takua kùu iin yuu ka'nu.

Ta ma yuu i'ya jà'a yi ña na nduva ma ñivi, ta juuni jà'a yi ña na kati'i na yi ndia.

Ta nda ndian ni kùuni ña chìnuni tu'un kà'an ma ra kùu takua kùu yuu ikan, na tüvi ni kukanuu na cha'a' ra, kàti ma tutu Ndioo.

10

¹ Ndyo'o yani, ma ña kùunī chi'in ndisaa animai, kùu yi ña na kakú ma ndian judiu. Ti cha'a' yakan kùu yi ña kà'in chi'in Ndioo cha'a' na. ² Vati chā'i kuenda ti nduva'a iyoni na jà'a na ma tiñu kuenda ma Racha'nu Ndioo, uvaa ña na tüvi kùtunini na naja kua kùu ma ña ndaa takua kùuni ra. ³ Vati na tüvi chito na naja kua kùu yi ña jàndondaa Ndioo ma ñivi. Ti ma ña jà'a na kùu yi ña nànduku na ja'a na ña Ndioo kà'an ra ña kuu na ndian ndaa, va takua kùuni maa na chi'in ma ña jà'a na. Vati na

tüvi chà'a na na ña na jandondaa Ndioo na takua kùuni ra. ⁴ Ti ma Ley Ndioo ndàka yi yo nuu ma Racha'nu Cristu, ra jana'a nuu yo ña tu chinuni yo tu'un ra kùu yi ña ndakuu yo ñivi ndaa jà'a ra.

⁵ Va taku ma ndian chàniini ña cha ndòndaa anima na chi'in Ndioo, cha'a ña jàchinu na ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, kùuni na. Kuenda ndiakan, Moisés tãa ra te'en: "Ma ñivi jàchinu tandi'i ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ndiakan ni ni'i na nuu koo va'a na chi'in Ndioo." ⁶ Va kuenda inga ma ndian chàniini ña cha ndòndaa anima na kuenda Ndioo cha'a' ña chinuni na tu'un ra. Kuenda ndiakan ma Ley Ndioo kà'an yi te'en: "Na nàkanini ndo, ti töve chinifu'u ndo ndaa ndo iti' andivi ta ndakan ndo nuu Racha'nu Cristu cha'a' ña na nuu ra ma nuñu'u' ñuñivi." ⁷ Ta juuni töve chinifu'u ndo nuu ndo iti' ninuu nuu iyo ma ndian ndii kuenda ña janataku ndiko ndo ma Racha'nu Cristu tañu ma ndian ndii. ⁸ ¿Ta nayi tiá kà'an ma tutu Ndioo? Ma tu'un Ndioo kà'an yi ña: "Yatini xiin ndo iyo ma tu'un ra, ti cha kà'an ndo yi ta chinuni ndo yi chi'in anima ndo." Tu'un ikan kùu ma ña kàtitu'un ndi, kuenda ña na chinuni ma ñivi ma tu'un cha'a' Jesucristu. ⁹ Tatu chi'in tu'un yu'u ndo na'ma ndo ña ndicha ña Jesucristu kùu ra ma chito'ndo, ta chi'in anima ndo juuni chinuni ndo ña ndicha ña janataku ndiko ma Racha'nu Ndioo ra tañu ma ndian ndii, ni kakú ndo jà'a ra. ¹⁰ Vati chi'in anima yo kùu yi ña chininio tu'un Cristu, kuenda ña na ndakuu yo ndian ndaa jà'a ra, ta chi'in yu'u yo nà'ma yo ña chinuni yo tu'un ra, kuenda ña na jakakú ra yo.

¹¹ Vati nuu ma tutu Ndioo kà'an yi te'en: "Ndisaa ma ndian chinuni tu'un ma Racha'nu, na tüvi ni kukanuu na", kàti yi. ¹² Ti ma Racha'nu inuuni ndè'e ra ma ndian judú, a ndian yüvi judú. Vati uvanuu ra kùu ra ma Racha'nu kuenda tandi'i ñivi. Ta tandi'i ma ndian chikan nda'vi nuu ra, ni ku'va ra kua'a' ñamani ra nuu na. ¹³ Vati te'en kà'an ma tu'un Ndioo: "Tandi'i ma ndian ndakan nda'vi nuu ma Racha'nu, ni ni'i na nuu ni kakú na jà'a ra cha'a' ña iyo ndatu ra", kàti yi. ¹⁴ ¿Naja kua chàniini ndo? ¿A iyo nda ndian kùu ndakan nda'vi na nuu ra tu yüvi ndian chinuni kùu na?, kùuni ndo. ¿Ta naja kua chinuni na ma tu'un ra tu takà'an taso'o na yi?, kùuni ndo ndia. ¿Ta naja kua kùu taso'o na yi tu töve yo kàtitu'un ma tu'un cha'a' ma Racha'nu Jesucristu nuu na? ¹⁵ ¿Ta naja kua kùu kàtitu'un na ma tu'un ra, tuva tüvi tàchi Ndioo na ña kàtitu'un na yi ndia?, kùuni ndo. Vati nda nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ña: "Ya'a va'a kùu yi kuenda ma ñivi ora chàa ma ndian

kàtitu'un tu'un va'a cha'a' ma Racha'nu nuu na ña kà'an naja kua koo vii na chi'in ra", kàti yi.

¹⁶ Ta na yüvi ndisaa na jàchi'in na ma tu'un va'a Ndioo ikan. Ti ma Isaíia te'en kà'an ra chi'in Ndioo: "Yo'o Racha'nu, ¿a iyo ndian cha chinuni ma tu'un ña kàtitu'un ndi?, kùuniun", kàti ra. ¹⁷ Takan kùu yi, ña vitin cha chinuni yo tu'un ra cha'a' ña taso'o yo yi. Ta ma tu'un ña taso'o yo kùu yi tu'un va'a cha'a' Cristu.

¹⁸ Va yu'u chikatu'in nuu ndo ña: ¿a tüvi nì chini ma ndian judú ma tu'un Ndioo ikan ña jà'a na takan?, kùuni ndo. ¿Ndicha kuii ti cha chini na yi! Vati nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Cha chitakuati ma tu'un yu'u Racha'nu Ndioo ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi,

nii'in nuu kùu kati yo ña töve nì keta yi, kàti ma tutu Ndioo.

¹⁹ Va yu'u kàti ndikoi nuu ndo: ¿A töve nì kutunini ma ndian judú ma tu'un Ndioo ña cha chini na?, kùuni ndo. Vati te'en kàti ma Moisés kuenda ma Racha'nu Ndioo tatiempu:

Yu'u ni jà'i ña na ndotixin ndo nde'e ndo ma ñivi yüvi judú, ndian töve kùu ñivi niku,

ta ni jà'i ña na kuxaani ndo nde'e ndo ma ndian töve nàkoto na yu'u niku.

Takan kàti ra chi'in ma ñivi judú ikan.

²⁰ Vati nda ma ra nàni Isaíia, töve nì yu'vi ra nde'e ra nì'iin ñivi ora kà'an ra te'en kuenda Ndioo:

Ma ndian tüvi nànduku yu'u niku, ndiakan nàta'an na yu'u.

Ta nuu ma ndian tüvi chikatu'un cha'i niku, nuu ndiakan jàna'yi yu'u ña na nakoto na yu'u.

Takan kàti ra.

²¹ Ta kuenda ma ñuu Israel, va te'en nàka'an ndiko ma Isaíia: "Nani kivi ma Racha'nu Ndioo kàna ra ma ñivi ña töve jàchi'in ma tu'un ra, ta ma ndian ití kùuni ña na ndakuu na ñivi ra", kàti ra.

11

Ma ndian Ñuu Israel nì'i na nuu kakú na

¹ Va vitin yu'u chikatu'in ña: ¿a tüva kuuni ma Racha'nu Ndioo nde'e ra ma ñivi ra, ndian judú ña jà'a ra takan chi'in na?, kùuni ndo. ¿Na yüvi takan kùu yi!, ti kùuni ra nde'e ra na. Vati nda mai juuni kùu iin ra judú ndia, ti tata ma racha'nu Abraham kùu, ta juuni kùu kuenda ma grupu ma Benjamín ndia. ² Vati taji'na, ma Racha'nu Ndioo nàkoto ji'na ra ma ndian judú ña na kuu na ñivi ra. Ta takan kùu yi nda vitin ña töve nì jaña ra na. Ti nda maa

ndo cha chito ndo naja kua ká'an ma Elía, ra ká'an chí'in tu'un yu'u Ndioo ña tãa ra ma nuu tutu Ndioo, ora tísokuati ra ma ndian judúu nuu Ndioo chí'in tu'un i'ya: ³ "Yo'o Racha'nu, cha chã'ni na ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'un, ta jãnatani na ma chito naun nuu jãka'nu ndi ñun. Ta vitin janda ma'iin nai kãndoo, va juuni kũuni na ka'ni na yu'u ndia", kãti ra. ⁴ Tajan te'en nãka'an ndio ma Racha'nu Ndioo chí'in ra: "Na yũvi ma'iin niun kãndoo, ti cha kãchĩn ucha mi ndra'ii kuendai, ta ndrakan na tõve nĩ chunandi chiti ndra ña jãka'nu ndra ma ndioo Baal", kãti ma Racha'nu Ndioo chí'in Elía. ⁵ Ta takan kũu yi ña nda vitin, juuni kãndoo ga uvi uni ma ndian kãchin ra chí'in ma ñamani ra. ⁶ Tatu ndicha ña cha'a ña jã'a ma ñamani Ndioo chí'in yo kũu yi ña jãndaku ra yo ñivi ra, tajan kũuni yi ka'an yi ña na yũvi cha'a' nĩ'iin ma tiũu ña jã'a yo kũu yi. Vati tu iyo yi ña jatiũu yo kuenda ni'o ma ñamani Ndioo yũvi ñamani Ndioo ndicha kũu yi, ti Ndioo chà'a saani ra yi nuu yo.

⁷ Yakan va, ñnaja kua kũu yi tuva takan? Yu'u kãtĩ ña ma ndian judúu nduva'a nãnduku na naja kua kũu koo va'a na chí'in ma Racha'nu Ndioo, va nĩ kuu nani'ni na yi. Va ma Racha'nu Ndioo kãchin ra iin ñivi, ta ndiakani kũu ma ndian nãni'ni na naja kua kuu koo va'a na chí'in ra, va ma inga na tõve, ti Ndioo jãndava ra ma anima na. ⁸ Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kã'an yi cha'a' na: Juuni maa ma Racha'nu Ndioo jã'a ra ña na tõve kũtunini na ma tu'un ra, vati chãsi ra tinuu na ikan na tõve ndichin ndè'e na, ta chãsi ra so'o na ikan na tõve kũu kuni na ndia.

Ta takan kũu yi nda vitin.

⁹ Ta nda ma David, te'en kã'an ra tatiempu ndia:

Ma viko ka'nu ña jã'a na ora chisii na, na kuu yi takua kũu iin trampa kuenda na takua kũu ma yu'va tiaka', ikan na kati'ni na ta nde'e na tundo'o.

¹⁰ Ta na ndokuaá na, ikan na tũva kuu nde'e na,

ta ma iki chata na, na kuta'nu yi endeeni. Takan kã'an David.

Ndioo jãkakú ra ma ndian yũvi judúu

¹¹ Va yu'u chikatu'in nuu ndo vitin: ña chãnini ndo ña cha'a' ña cha jãchika ma ndian judúu na nuu Ndioo cha ndãkoo ra na endeeni?, kũuni ndo. ¡Tõve ndicha! Vati Ndioo chãtiũu ra ma kuati na kuenda ña na ni'ni ma ndian yũvi judúu nuu kakú na. Ta chí'in yakan ni ndotixin ndio ma ndian judúu nde'e na na, ta takan kũuni ndiko na chikoni'i na iti' Ndioo. ¹² Yakan va

tu cha'a' kuati jã'a ma ndian judúu kũu yi ña kua'a' ma ndian yũvi judúu nĩ'i na nuu jãkakú Ndioo na. Ña'a kũuni yi ka'an yi ña tu ma ndian judúu chikoni'i ndiko na ma iti' Ndioo cha'a' ña chinuni na tu'un Jesuu ña nduva'a kuu va'a ni koo yi kuenda ma ndian yũvi judúu tuva takan kuu yi.

¹³ Va iyo iin ña kuunĩ ka'in chí'in ndyo'o ndian yũvi judúu. Ndicha kuu ña ma Racha'nu Ndioo tãchi ra yu'u kuenda ndo. Ta yu'u ya'a chisij ña chã'a ra tiũu i'ya nui. ¹⁴ Ta va'ani kũu yi kuendai tu iyo iin ma ñivi ndian judúu ndõtixin na nde'e na ndo, ta takan kũu chikoni'i na ta ni'i na nuu kakú na ndia. ¹⁵ Ta ndicha kuu ña Ndioo tãvani'i siin ra ra chí'in ma ndian kũu ñivi ra kuenda ña na ndakimani ra ta jakakú ra kua'a' ma ndian yũvi judúu ña iyo ma ñuñivi. Ña'a kũuni yi ka'an yi ña tu Ndioo ora jando'iin ra na chí'in ra inga cha'a', ta ma ndian yũvi judúu ña kũu na takua kũu ndian cha chí'i, ni koo ndito ndiko na. ¹⁶ Tatu ma paan nunuu ña jãva'a yo kuenda ña soko yo nuu Ndioo cha íi yi, kũuni yi ka'an yi ña ndisaa ma yuchan paan íi yi ndia. Tatu ma yo'o iin yutun cha íi yi kuenda Ndioo, kũuni yi ka'an yi ña nda ma soko run íi yi ndia.

¹⁷ Ta ma ndian judúu ña kũu takua kũu yutun olivu va'a, Ndioo chà'nda ra java ma soko run, ta ikan jãtiin ra ndyo'o ndian kũu takua kũu soko yutun ku'u. Yakan va vitin ndyo'o ndian yũvi judúu, cha kũu ndo takua kũu ma soko yutun olivu va'a, cha'a' ña jãtiin ra ndo chí'in run takua kuu ma yutun ikan chí'in sikui run, takan kuu ndyo'o ndian iyo ndito ndo. ¹⁸ Ta koto jãndotayi ndo ndo, ta kati ndo ña ndian va'a ga kũu ndo kua ma ndian judúu, ña kũu na soko ma yutun olivu va'a. Vati tu chãnini ndo ña ndian va'a ga kũu ndo kua ma ndiakani, na kuku'uni ndo ña na yũvi maa ndo kũu ma ndian ndiso ma yo'ó run, vati ma yo'ó run ikan, kũu yi ña ndiso yi maa ndo.

¹⁹ Ta vaji ni kati ndo ña: "Ndicha, ña takan kũu yi, va tã'nda ita'vi soko ma yutun olivu ikan, kuenda ña na natiin ndyu'u nuu ma yutun ikan", ni kati ndo.

²⁰ Ndicha ña takan kũu yi, va chà'nda ma Racha'nu Ndioo ita'vi ma soko ma yutun va'a ikan ña kuu yi ma ndian judúu, cha'a' ña tõve chinuni na ma tu'un ra, ta vitin iyo va'a ndyo'o yũvi judúu kuenda ra cha'a' ña chinuni ndo tu'un ra. Ta cha'a' yakan kũu yi ña va'a ga ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo chí'in ma ña kã'an ndo, ta na jãtayi ndo ndo, va na yu'vi kũuni ndo. ²¹ Vati tu ma Racha'nu Ndioo tũvi nĩ jaka'nuni ra ma ndian judúu, ña kũu na soko ma yutun

va'a, ni maa ndo, tüvi ni jaka'nuni ra ndo tu tüvi chinuni va'a ndo ma tu'un ra ndia.

²² Na nde'e ndo, ña ra ya'a ga va'a kùu ma Racha'nu Ndioo, va juuni ya'a ika ra ndia. Vati ndoika ra chi'in ma ndian kächin ra ña kee siin ma iti' ra, ta chi'in maa ndo kùu ra iin ra va'a. Va ìyo yi ña koo va'a ndo chi'in ma ñamani ña chā'a ra nuu ndo, vati tu töve, ta nda maa ndo ni ka'nda ra, vaji cha jātiiin ra ndo. ²³ Ta iyo inga tuku nakuyi, tu ma ndian judíu kicha'a na chinuni ndiko na tu'un ra, ta ma Racha'nu Ndioo ni jatiin ndiko ra na, ti iyo ndatu ra ña ja'a ra yi. ²⁴ Vati tu ndyo'o ña kùu ndo ma takua kùu soko ma yutun olivu ku'u, ta chā'nda ra ndo, ta jātiiin ra ndo chi'in ma yutun olivu va'a, ta ña'a iin ña ndetiñu tita'an run tu ja'a yo takan. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña kuenda ma Racha'nu Ndioo töve ndetiñu jatiin ndiko ra inga cha'a' ma ndian judíu ma nuu chyoy na niku.

Ma Racha'nu Ndioo ni jakakú ra ma ndian judíu tiá iti' nuu

²⁵ Yakan va ndyo'o yanj, kùuni ña na koto ndo ma tu'un xe'e ña iyo chi'in ma Racha'nu Ndioo, ikan na tüvi kuuni ndo ña maa ndo kùu ma ndian ya'a ga iyo chinituni. Vati iyo iin ku'va ña te'en kà'an: "Java ma ndian judíu kùu ma ndian ya'a jándava na xini na, ti tüvi chinuni na tu'un Ndioo. Ta takan ni ja'a na, nda kati keta ma kivi ña ni ki'vi kua'a' ma ndian yüvi judíu iti' ra ndia." ²⁶ Ta ora cha ya'a ma ña'a, tajan ndisaa ndio ma ndian judíu ni kakú na, vati te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo: Ma iti' yuku nani Sión ni keta iin ra jākakú kua'a' ñivi,

ta rakan kùu ra ña ni janaa ra kuati ma ñivi Jacob.

²⁷ Takan iyo yi ña tindei na, ikan na kakú na,

ti takan cha chā'i tu'un nuu na ña jāndo'iin tu'in chi'in na taji'na,

kāti ma Racha'nu Ndioo nuu tutu ra.

²⁸ Va cha'a' ma tu'un va'a Ndioo kùu yi ña xaani ma ndian judíu nde'e na Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ndyo'o cha ni'i ndo nuu kùu kakú ndo vitin. Va ma Racha'nu Ndioo juuni kùuni ga ra nde'e ra na cha'a' ña kächin ra ma ndian kùu ñivi na chíyo taji'na. ²⁹ Vati ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu ma ñivi, na kùu sama ra inga ma kua chānini ra cha'a' yi, ta ni ma ndian kächin ra ndia. ³⁰ Taji'na maa ndo kùu ma ndian tüvi chinuni tu'un Ndioo niku, va vitin ma Racha'nu Ndioo kùnda'vini ra ndo, cha'a' ña jāña ma ndian judíu ña chinuni na ma tu'un Ndioo. ³¹ Ta takan kùu yi ña vitin kùnda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo ora jāña na chinuni na ma tu'un ra, va ni chaa iin kivi ña ni kùnda'vini ndiko ra

na indukuni ma takua kùnda'vini ra ndo ndia. ³² Vati maa ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña chā'a ra ña na ja'a tandi'i ñivi iyo ñuñivi ma kuati, ikan ma ora ni chaa ma tiempu ña kùnda'vini ra yo, ni kùnda'vini ra ndisaa yo.

³³ ¡Nduva'a kuii ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo, ña ya'a iyo chinituni ra, ta ya'a chito ra ña kà'an ra ndia, ña ni'iin yo na kùu kutunini yo ndisaa ña chānini ra ja'a ra! Uvani ña chito yo, ña ndisaa ma ña chānini ra, ña va'a kùu yi, vaji töve kùtinini yo naja ja'a ra yi. ³⁴ Va, ça iyo nda yo chito naja kua chānini ma Racha'nu?, kùuni ndo. çA iyo ma yo chā'a chinituni ma Racha'nu Ndioo?, kùuni ndo. ³⁵ Ta, ça iyo iin nda yo chā'a iin nakuyi nuu ma Racha'nu, ta iyo yi ña jachikoni'i ndiko ra yi nuu na?, kùuni ndo. ¡Töve takan kùu yi! ³⁶ Vati ndisaa nakuyi ña iyo chi'in yo, ma Ndioo jātuyi yi, ta kuenda maa ra kùu yi.

Yakan va na jaka'nu yo ra nani kivi, ta ndisaa tiempu. Ta takan na kuu yi. Amén.

12

Nuu ndòchaa ma ñivi ja'a Ndioo

¹ Yakan va ndyo'o yanj, chā'i kuenda ña ya'a kùnda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña jānini ndo, ña na ku'va ndo ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ikan na ndakuu ii ndo, ta chi'in yakan ja'a ndo ña na sii kuuni ra. Ndicha va'a ña takan iyo yi ña ja'a ndo kuenda ña jàka'nu ndo ra. ² Yakan va koto nākanini ndo koo ndo takua iyo ma ñivi ñuñivi. Va'a ga ña na nanduku ndo tuku kua koo ndo, ikan na ndochaa chinituni ndo, ta nakoto ndo niyi kuu ma ña va'a ña kùuni ma Racha'nu Ndioo kuenda ndo, ta niyi kùu ma ña ndaa ña kùuni ra kuenda ndo, ta niyi kùu ña ja'a yi ña sii kùuni ra cha'a' yo.

³ Takan kùu ta cha'a' ma ñamani ña chā'a Ndioo nui, yu'u kà'in chi'in ta'ii'in ndo ña töve iyo yi ña jandoka'nu ga ndo ndo ma takua cha kùu ndo. Va'a ga ña na nakanini ndo naja kua kùu jatiñu ndo ma ndatu ña chā'a Ndioo nuu ta'ii'in ndo, ña kùu ndo ndian chinuni tu'un ra. ⁴ Vati taku ma kuñu yo kùu yi iin kuñuni va iyo kua'a' nuu chātiñu yi. Ta siin siin nuu chātiñu yo ta'ii'in yi. ⁵ Ta takan kùu yi chi'in maa yo, ti vaji iyo kua'a' ma yo chinuni, va ndisaa yo kùu yo takua kùu iin kuñuni kuenda Cristu. Ta takan kùu yi ña ndisaa yo jatiñu yo indukuni kua jatiñu iin kuñuni, ti cha ndo'iin yo chi'in yi.

⁶ Yakan va ma Racha'nu Ndioo chā'a ra ñamani ra nuu ndisaa yo, va siin siin kùu ma ndatu chā'a ra nuu ta'ii'in yo kuenda ña jatiñu yo yi. Vati tu chā'a ra ma ndatu nuu yo ña na ka'an yo ma tu'un ra nuu

ma ñivi, iyo yi ña kuatiñu yo yi chi'in ma naja kua chinuni yo ma ña chā'a ra nuu yo. ⁷ Vati tu chā'a ra ma ndatu nuu yo, kuenda ña na ja'a yo tiñu nuu ma inga ñivi, na ja'a va'a yo yi. Ta maa yo nī'i ndatu kuenda ña jàna'a yo ma ña kùuni ra nuu ñivi, na ka'an yo yi chi'in ndisaa anima yo ndia. ⁸ Tatu iyo nda yo nī'i ndatu kuenda ña ku'va yo tundeeni ma ñivi, na ja'a va'a yo yi. Ta ma yo nī'i ndatu kuenda ña ku'va yo ndatiñu nuu ñivi, na nakanini yo cha'a' ña naja chā'a yo yi nuu na. Ta ma yo nī'i ndatu kuenda ña kùu yo ndian kuxini nuu ñivi, na ja'a yo kuenda nuu yo chi'in yi. Ta yo nī'i ndatu kuenda ña kùnda'vini yo ma ndian chinīñu'u yi, na sii kuuni yo ora jà'a yo yi ndia.

Tu'un kà'an naja kua iyo yi ña koo ma ñivi Ndioo chi'in ta'an na

⁹ Ta ndyo'o, na kuuni va'a ndo nde'e ndo ta'an ndo, ta tóve ja'ani ndo ña kùuni ndo nde'e ndo na. Ta na nanduku ndo ja'a ndo ma ña va'a, ta yúvi ma ña túvi va'a. ¹⁰ Ta juuni iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ndian kùu ta'an ndo, ndian chinuni. Ta na numini nanduku ndo naja kua tiñu'u ndo ta'i'iin ma ndian kùu ta'an ndo.

¹¹ Ta na jatiñu va'a ndo chi'in ndisaa ña ndee ndo, ta túvi suchan ndo ora jà'a ndo yi. Ta na jatiñu va'a ndo kuenda Ndioo chi'in ndisaa anima ndaa ndo. ¹² Ta na sii kuuni ndo cha'a' ma ña va'a ña ndàtu ndo nuu Ndioo. Ta juuni na jandeeni ndo tuva nde'e ndo tundo'o. Ta endeeni ka'an ndo chi'in Ndioo nani kivi ndia. ¹³ Ta juuni na tindee ndo ma ndian ta'an ndo ndian chinuni chi'in ma ña kùmani nuu na, ta na iñu'u koo ndo chi'in ma ndian chà'an chànde'e nuu iyo ndo ndia. ¹⁴ Ta juuni na ka'an ndo chi'in Ndioo, ña na tindee ra ma ndian xaani nde'e ndo. Ta ndyo'o, koto kà'an ndo chata na, ti na vii iyo yi ña ka'an ndo chata na. ¹⁵ Ta juuni na sii kuuni ndo chi'in ma ndian chisii. Ta tuva iyo ma ndian chàku, ndian nda'vi kùuni, na kuaku ndo chi'in na ndia. ¹⁶ Ta juuni na induku koo ndo chi'in ta'i'iin ma ndian kùu ta'an ndo, ndian chinuni. Ta koto jàka'nu ndo juuni maa ndo, vati tiá va'a ña na inuu koo ndo chi'in ma ndian nda'vi. Ta juuni koto jándotayi ndo ndo cha'a' ña ya'a chito ndo ña kà'an ndo, kùuni ndo ndia.

¹⁷ Tatu iyo ñivi jà'a ma ña túvi va'a chi'in ndo, koto jà'a ndo takan chi'in na ndia. Tiá va'a ña na nanduku ndo naja kua ja'a ndo ma ña va'a nuu nde'e ndisaa ñivi. ¹⁸ Yakan va yu'u jàninj' ndo inga cha'a' ña na nanduku ndo naja kua koo vii ndo chi'in ndisaa ma ñivi ñuñivi, nda kati chaa nuu kundee maa ndo. ¹⁹ Ndyo'o xaa ndian kùu yanj, na nanduku ndo kuati chi'in ma

ndian xaani nde'e ndo, vati tiá va'a ña na ndakoo ndo yi kuenda ma Racha'nu Ndioo, ikan maa ra na jande'e ra tundo'o na. Vati nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Yu'u kùu ma ra ni jande'e tundo'o na, ti yu'u kùu ma ra ni jakutunini ma kuati na", kàti ma Racha'nu. ²⁰ Ta juuni kà'an ma Racha'nu te'en ndia: "Tatu iyo ma ndian xaani nde'e ndo ña chisoko na, na ku'va ndo ña kachi na. Tatu iyo ndian nàtini takuii, na ku'va ndo ra' ko'o na ndia, ikan juuni maa na, na ku'va na kuenda cha'a' ma ña jà'a ndo chi'in na, ta koo tukanuu nuu na chi'in ndo", kàti ma Racha'nu ndia.

²¹ Yakan va koto kù'va ndo ña jakanaa ma ña túvi va'a ndo. Tiá va'a ña na jakanaa ndo yi chi'in ma ña va'a ña jà'a ndo.

13

¹ Vati ndisaa yo ña kua iyo yo ma ñuñivi i'ya, iyo yi ña jachi'in yo ña kà'an ma ndra ndiso tiñu ña iyo kuenda ma ra kuvieniu, ti ndisaa ma ndra ndiso tiñu ikan, Ndioo chā'a yi ma nuu ndra. Vati maa ra ja'a ña na koo ndra ma tiñu ikan kuenda ra. ² Yakan va ma ndian túvi jàchi'in ña kà'an ma ndra kumitiñu, kùuni yi ka'an yi ña túvi jàchi'in na ña kà'an ma Racha'nu Ndioo ndia. Va ma ndian túvi jàchi'in takan, cha'a' yakan kùu yi ña chàkoso kuati na, ta nde'e na tundo'o. ³ Vati taku ma ndra jàtiñu kuenda ma ra kuvieniu, túvi iyo ndra kuenda ña jàyu'vi ndra ma ndian jà'a ma ña va'a, ti iyo ndra kuenda jay'vi ndra ma ndian jà'a ña túvi va'a. ¿A kùuni ndo koo ndo ña túvi nuva jà'a ndo ña yu'vi ndo ma ndra kumitiñu? Tu takan kùuni ndo, na ja'a ndo ma ña va'a, ikan na nde'e ndra ña ndian va'a kùu ndo. ⁴ Vati ndrakan iyo ndra ña jà'a ndra tiñu nuu Ndioo, kuenda ña tindee ndra ndo ña na koo va'a ndo. Va tu jà'a ndo ma ña túvi va'a, tajan iyo ndio yi ña yu'vi ndo ndra, ti túvi ku'a'an maani ndra, vati iyo ndra kuenda ña jànde'e ndra tundo'o ndo, cha'a' ña ndiso ndra tiñu kuenda Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo yi ña jande'e ndra tundo'o, ma ndian jà'a ma ña túvi va'a. ⁵ Yakan va takan kùu yi ña iyo yi ña jachi'in ndo, ña kà'an ma ndra kumitiñu. Ta na yúvi uvaa cha'a' ña ndasii ndo kùu yi ña nde'e ndo ma tundo'o, vati juuni kùu yi cha'a' ña jàna'a yi nuu ndo, ña na koto ndo, ña takan iyo yi ña jachi'in ndo yi ndia.

⁶ Yakan va juuni cha'a' ña'a kùu yi ña tia'vi ndo xu'un' ña nàka'an ma ndra kumitiñu, kuenda ña na jandova'a ndra ma ñuu ndo ndia. Vati kuenda ikan kùu yi ña, ma ndra kumitiñu kùu ndra kuenda ña jà'a tiñu nuu Ndioo, ti uvaa tiñu ikani kùu

yi ña jà'a ndra. ⁷ Yakan va tuva iyo ndian tàvi ndo nuu, na tia'vi ndo nuu na. Tatu iyo yi ña tia'vi ndo nuu ma ndra kumitiñu kuenda ma iin tiñu va'a kuenda ma ñuu ndo, na tia'vi ndo nuu ndra ndia. Tatu iyo yi ña iñu'u koo ndo chi'in ma ñivi, na tiñu'u ndo na. ⁸ Ta koto kindoo ndo tavi ndo nuu ni'iin ñivi. Ma uvaa nuu ma ña iyo yi kindoo tavi ndo nuu inga ñivi kuu ma ña kùuni ndo nde'e ndo na. Vati tuva ndicha ña cha kùuni ndo nde'e ndo ma nda ndian nikuuni, tajan kùuni ndio yi ka'an yi ña cha jachinu ndo ña kà'an ma tutu Ley Ndioo ña iyo yi ña ja'a ndo. ⁹ Vati nuu ma tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi: "Na ki'vi ndo chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndo, na kà'ni ndo ñivi, na sü'u ndo, na kùuni ndo nde'e ndo ndatiñu inga ñivi." Ta ndi'i tu'un i'ya chi'in inga tu'un ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo kuu ndo'iin yi chi'in ma tu'un kà'an yo i'ya: "Na kuuni ndo nde'e ndo ma ñivi ta'an ndo, takua kùuni ndo nde'e ndo juuni maa ndo", kàti yi. ¹⁰ Yakan va tuva cha kùuni ndo nde'e ndo ma nda ndian nikuuni, iin ña töve jàtìvi ñivi kuu ma ña jà'a ndo kuenda na. Ti ora kùunio nde'o ma ndian kuu ta'an yo, ña'a kuu yi ma ña jàna'a yi ña kuu yo ma ndian jachinu va'a yo ña kùuni ma tutu Ley Ndioo kà'an yi.

¹¹ Ta ma tu'un i'ya, na ki'in kuenda ndo yi nda ma tiempu ña iyo yo vitin, vati kùuni ña na koto ndo ña cha iyo yi ña koo tu'va ndo, ti ma ora ña ni kakú yo cha yatin vachi jayatin yi yi nuu yo ña kua kuu yi ma ora kicha'a yo chinuni yo ma tu'un Jesuu. ¹² Vati ma ora naa, chani chaa ora ni ndi'i nuu yi, ta vitin vachi ndio ña jàndondichin yi. Yakan va na jandi'i yo nuu ma ña tüvi va'a ña jà'a yo, ña iyo kuenda ma nuu naa, ta na ndochoa yo, ta kuu yo takua kuu ma ndian kachika nuu ndichin. ¹³ Ta na nanduku yo naja kua ja'a yo ma ña va'a, cha'a ña kuu yo ñivi chàkunuu nuu ndichin. Na tüvi iyo yi ña kakunuu yo nuu jà'a ma ñivi viko, ta kùuni yo chi'in na. Ta juuni na nanduku yo ja'a yo ma ña chikan ma kuñu yo, ta jandotayi yo yo chi'in yi, ta ni ña nanduku yo kuati chi'in ñivi, ta ni ndötixin yo nde'o na ndia. ¹⁴ Vati tiá va'a ña na ndochoa ndo kuenda ma Racha'nu yo Jesucristu, ta tüvi ña nanduku ndo ña ja'a ndo ma ña kini kuenda ña na kindoo va'a ndo chi'in ma kuñu ndo.

14

Nuu kà'an ndaa na chata ta'an na ndian chinuni

¹ Takan kuu ta na ki'in va'a ndo kuenda ma ndian kuu ta'an ndo ña takà'an koto va'a na, a iyo va'a na chi'in Ndioo, a töve. Ta juuni koto kànita'an yu'u ndo chi'in na

cha'a' ña tüvi induku chànini na, takua chànini ndo ndia, ti na tüvi nda kuenda ora jà'a ndo takan. ² Taku iyo yo chinuni ña chànini ña iin ña va'a kuu yi tu kacho ndisaa nuu ma nda ndayu ni kuuni. Va iyo inga yo töve chinuni va'a ña chànini na ña va'aga ña kacho ma maa chiti yutun takua kuu yuva. ³ Yakan va taku java yo chinuni ña chànini yo ña kuu kacho tandi'i nuu ma ndayu, na tüvi iyo yi ña kuàtu'un yo inga ma ndian ta'an yo ña chàchi maaaa chiti yutuni. Ta taku ma yo chàchi maaaa chiti yutun, juuni na tüvi iyo yi ña kuàtu'un yo inga ma ndian ta'an yo ña chàchi tandi'i nuu ma ndayu ndia, vati kuenda ma Racha'nu Ndioo, va'ani kuu yi. ⁴ ¿Ta nda yo kuu yo ña kùuni yo ña tisokuatio inga ma ndian ta'an yo, ta yüvi chito'o na kuu yo?, kùuni ndo. Vati na nde'e ma chito'o na tuva jà'a na ña va'a, a ña tüvi va'a. Tiá va'a ña na ndakoo yo yi kuenda ma Racha'nu, ra kuu chito'o na, vati maa ra kuu ra ña kuu tisokuati ra na tuva yüvi ña va'a kuu ma ña jà'a na. Ta ndiakan ni koo va'a na, ti iyo ndatu ma Racha'nu kuenda ña ja'a ra ña na nani'i na naja kua koo va'a na.

⁵ Ta juuni iyo inga ma ndian chinuni tu'un Ndioo ña chànini na, ña ma kivi nindeo kuu ma kivi ka'nuga kua ma inga tuku kivi. Ta iyo inga tuku ma ndian chinuni ña chànini na, ña tandi'i ma kivi, indukuni kuu yi kuenda na. Yakan va tiá va'a ña na ta'ii'in ndo, na ja'a ndo takua chànini ndo ña kuu ma ña va'a ña iyo yi ña ja'a ndo. ⁶ Yakan va taku ma yo chinuni ña chànini ña iyo iin kivi ka'nuga kua ma tiá yi kuenda ña jàka'nu yo Ndioo. Ta maa yo jà'a takan, jà'a yo yi kuenda ma Racha'nu Ndioo. Ta taku maa yo ña chàchi sa'an, na kachi yo yi va kuenda ma Racha'nu, ti kà'an yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi. Ta ma yo tüvi chàchi sa'an, juuni jà'a yo yi kuenda ma Racha'nu Ndioo, ti juuni kà'an yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi ndia.

⁷ Vati ni'iin yo tüvi iyo ndito yo kuenda juuni maa yo, ta ni ña kuvi yo kuenda juuni maa yo ndia. ⁸ Ti tu iyo ndito yo kuenda ma Racha'nu, takan iyo yi ña kuu yo. Ta tu kuvi yo, juuni kuenda ma Racha'nu takan iyo yi ña kuvi yo ndia. Yakan va na tüva kuu vaji iyo ndito yo a chi'í yo, indukuni kuenda Ndioo ni kuu yo. ⁹ Vati kuenda ikan kuu yi ña cha chi'í ma Cristu, ta nàtaku ndiko ra kuenda ña na kuu ra ma Racha'nu chà'nda tiñu nuu ma ndian ndii, ta nuu ma ndian iyo ndito ndia.

¹⁰ Va ndyo'o, ¿ta naja kua tisokuati ndo juuni ma ndian meru ndo ña chinuni tu'un Cristu? Ta, ¿naja tüvi ki'in ndo kuenda na, tuva ndisaa yo indukuni ni chaa yo chi'in na nuu tayu ii nuu nàndi ma Racha'nu

chà'nda ra tiñu ña jàkutunini ra cha'a' ma ña jà'a yo?, kùuni ndo. ¹¹ Vati nuu ma tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi:

Yu'u kà'in ña, juu ndicha kuii ña ra ndito kùu,

ta indukuni iin ña ndicha kùu yi, ña ni kunandi chiti ndisaa ñivi iyo ñuñivi ora ni nde'e na yu'u,

ta juuni ma ora ikan ni jaka'nu na, ta ni ka'an na ña ma Racha'nu Ndioo ndicha kuii ña kùu ra Ndioo, kàti ma Racha'nu Ndioo chi'in na.

¹² Ta takan kùu yi ña ta'ii'in yo iyo yi ña ku'va maa yo kuenda cha'a' ma tiñu jà'a yo nuu ma Racha'nu Ndioo, ma ora ni jakutunini ra ma kuati yo.

Koto jà'a ndo na kati'i ma ndian kùu ta'an yo

¹³ Yakan va na tüvi va'a jà'a yo tu tisokuati yo chata ma ndian kùu ta'an yo ña chìnuni ma tu'un va'a. Vati va'aga ña na nanduku ndo naja kua koo vii ndo chi'in na. Ta tüvi iyo yi ña jà'a ndo iin ña tüvi va'a chi'in na, ta yakan kùuni ndio yi ja'a yi ña na kati'i na, ta takan kùuni ndio na ndakoo na ma ña chìnuni na tu'un Cristu, jà'a ndo. ¹⁴ Va taku yu'u ña kùu iin ra chìnuni va'a ma tu'un Jesucristu, nduva'a chìnuni ña na tüvi ni'iin nuu ma ndayu ña chàcho ña kati yo ña na tüvi va'a kacho yi, va ndisaa nuu ndayu, va'a yi. Tatu iyo nda yo chànini ña ma ndayu kùu yi ña kini yi kuenda na, juu kini yi va kuenda maani na, tuva takan chànini na. ¹⁵ Tatu cha'a' ma ndayu chàchi ndo kùu yi ña tüvi va'a kùuni ma yani ndo ndian chìnuni ja'a ndo, tajan chi'in ma ña jà'a ndo ikan, jàna'a yi ña na yüvi ndian kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo kùu ndo. Ta koto jà'a ndo ña cha'a' ma ña chàchi ndo ña ja'a yi ña na kesiin ma ndian yani ndo iti' Ndioo, vati juuni cha'a' ndiakani chi'i Cristu ndia. ¹⁶ Ta koto kù'va ndo ña na ka'an ndaa ma ñivi chata ma ña va'a nuu ndo. ¹⁷ Vati taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, na tüvi ni ja'a ra kuenda cha'a' ña, nda nuu ndayu chàchi yo, a nda nuu ma ndixi kùu ma ña chi'i yo, vati jà'a ra kuenda cha'a' ña vii ta ndaa iyo yo, ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a sii kùuni yo jà'a ma Tati Íí Ndioo. ¹⁸ Ta ndisaa nda yo chìnuni ña jà'a takua kùuni ma Racha'nu Cristu, te'en ni kuuni na: Nduva'a sii ni kuuni ma Racha'nu Ndioo jà'a yo, ta nda ma inga ñivi, va'a ni ka'an na chata yo ndia.

¹⁹ Yakan va na nanduku yo naja kua koo va'a yo chi'in ma ñivi ta'an yo ña chìnuni, ikan ndisaa yo kuàkua'nu va'a yo chi'in chinituni yo ña chìnuni va'a yo ma tu'un Racha'nu Ndioo. ²⁰ Yakan va koto jà'a ndo ña na jaña ma ndian ta'an

ndo ña chìnuni na ma tu'un Ndioo, cha'a' ma ndayu chàchi ndo. Vati ma ña ndicha kùu yi ña: ndisaa kuii ma ña chàchi ndo, va'a yi, uva'a ña na tüvi va'a ja'a ndo tuva chàchi ndo ma ndayu ikan kuenda ña na nde'e ma inga ñivi ndo, ta jaña na ña chìnuni na. ²¹ Va'aga ña na tüvi kachi ndo sa'an, ta ni ña ko'o ndo ndixi, ta ña na jà'a ndo ni'iin inga nakuyi ña tüvi va'a kuenda na, ti koto ja'a yi ña na jaña na ña chìnuni na ma tu'un Ndioo. ²² Yakan va tu ndicha ña chìnuni ndo iin ña va'a kùu ma ña jà'a ndo, vati ma tu'un ikan kùu yi kuenda maani ndo chi'in Ndioo. Ya'a sii kùuni ma ñivi ña nuna jà'a na ma ña chito na ña iin ña va'a kùu yi, ta juuni maa na, na töve tiso na kuati nuu na chi'in ma ña jà'a na. ²³ Va taku ma ndian chìnuni ña, uvi kua chànini na ña, tu kachi na yi a tüvi. Juuni chata maa na jà'a na ma kuati, ti tüvi jà'a na yi chi'in ndisaa anima na, takua iyo yi ña ja'a na. Ta tandi'i ma ña jà'a yo ma ora tüvi ndaa va'a kùuni yo ja'a yo yi, iin kuati kùu yi ndia.

15

¹ Yakan va taku maa yo ndian chìnuni va'a iyo yi ña tindee yo ma ndian ta'an yo ña kùmani na ni'i na ma kua chìnuni va'a na, ta yüvi ña nanduku yo ja'a yo ma ña va'a kuenda uvanuu juuni maani yo. ² Ndisaa yo iyo yi ña ja'a yo iin tiñu va'a kuenda na, ikan na kuàkua'nu va'a na ta chìnuni va'a ga na ma tu'un Ndioo. ³ Vati ni ma Cristu, na tüvi ni nanduku ra ja'a ra ma tiñu va'a kuenda juuni maa ra, ti java tiá va'a ña jàchinu ra ma ña kà'an yi nuu ma tutu Ley Ndioo, ta te'en kà'an yi: "Tandi'i ma ña kà'an na tu'un kini chataun, juuni chatai koyo ma tu'un kini ndia", kàti yi. ⁴ Vati tandi'i ma ña chùndaa ña taa nuu ma tutu Ndioo tatiempu, taa na yi ña kùu yi kuenda ña jàna'a yi nuu yo naja kua iyo yi ña koo yo viiviini, ta naja kua iyo yi ña ndakimani ma tu'un Ndioo yo kuenda ña na ni'i yo naja kua iyo yi ña kuatu yo ma ña va'a nuu Ndioo iti' nuu. ⁵ Ta juuni ma Ndioo ña jàna'a nuu yo naja kua koo vii yo, ta naja kua iyo yi ña ndakimani yo na tindee ra yo ña na induku kuuni yo chi'in ta'an yo, cha'a' ña ndian kuà'an chata Cristu Jesuu kùu yo, ⁶ ikan ma ora cha ndò'iin ndisaa ndio yo chi'in anima yo ta tu'un kà'an yo, ni jaka'nu ndio yo ma Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá ma Racha'nu yo Jesucristu.

Kàtitu'un ndi tu'un cha'a' Jesuu nuu ma ndian yüvi judiu

⁷ Yakan va na ndakimani ndo ndo chi'in ma ndian kùu ta'an ndo takua jà'a ma

Cristu ña ndākimani ra ra chi'in ndo, ikan na ni'i ndo naja kua kuu jaka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo. ⁸ Yu'u kätj ña, ora kichi ma Cristu ña kichi jākūu ra tiñu nuu ma ndian judü, kuenda ña na jana'a ra ma tu'un ndaa Ndioo. Takan jä'a ra, ti takan iyo yi ña jachinu ra ma tu'un ña chā'a ma Racha'nu Ndioo nuu ma ndra kuu ñivi yo ña chīyo taji'na. ⁹ Ta juuni kichi jāna'a ma Cristu nuu ma ndian yüvi judü ña, naja kua iyo yi ña jaka'nu na ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña kūnda'vini ra na. Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:

Cha'a' yakan kuu yi ña, yu'u ni jaka'nui ñun tañu ma ñivi yüvi judü,
ta ni katai yaa kuenda ña ni jaka'nui ñun nuu na.

Takan kà'an yi nuu ma tutu Ndioo.

¹⁰ Ta juuni iyo inga nuu kà'an yi te'en ndia: Na sii kuuni ndyo'o ndian yüvi judü, chi'in ma ndian kuu ñivi judü ña kuu na ñivi Ndioo ndia,

käti yi.

¹¹ Ta iyo inga tuku nuu kà'an ma tutu Ndioo te'en:

Tandi'i ndyo'o ndian yüvi judü,
ta nda ma nda ndian nikuuni ña iyo ma ñuñivi,

na jaka'nu na ra ndia,

ti ya'aga ka'nu kuu ma Racha'nu,
käti yi.

¹² Ta nda ma Isaia te'en kà'an ra nuu ma tutu Ndioo ña taa ra ndia:

Ni koo iin ra kuu tata ma ra nani Isai,
vati rakan kuu ra ña vachi ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi yüvi judü.

Ta ndiakan endee ndātu na koo na chi'in ra.

Takan käti ra.

¹³ Ta vitin kà'in chi'in ma Racha'nu Ndioo ña kuu ra iin ra ndisaa tiempu chà'a ra ña ndātu yo nuu yo. Ta ndakain nuu ra ña na ja'a ra ña na nduva'a sii kuuni ndo, ta na koo vii ndo chi'in ta'an ndo, cha'a' ña ndian chinuni ma tu'un ra kuu ndo, ikan na keta ndo iti' nuu chi'in ma ña ndatu ndo, ta juuni ja'a ra ña nduva'a kua ndo chi'in ma ndatu, ña jä'a ma Tati Ií ra chi'in ndo ndia.

Ndioo tachi Paulu ña na katitu'un ra tu'un Ndioo nuu ndian yüvi judü

¹⁴ Yakan va ndyo'o yanj, cha chā'a va'a ndioi kuenda ña nduva'a va'a ndian kuu ndo, ti ya'a iyo chinituni ndo kuenda ña jākuninaa ndo ma ndian kuu ta'an ndo, ña chinuni. ¹⁵ Va taku nuu ma tutu i'ya, tã uvi uni tu'uni chi'in tu'un kachin va'a, kuenda ña koto nãani ndo yi. Te'en jä'i yi kuenda ma Racha'nu Ndioo, vati maa ra kuu ra ña chà'a ra ñamani ra nuu, ¹⁶ kuenda ña

na jākui tiñu nuu Jesucristu tañu ma ñivi yüvi judü. Vati ma tiñu jä'i kuu yi ña kätitu'in ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi yüvi judü. Ta ikan jan, ni ku'va ndioi kuenda cha'a' na nuu ma Racha'nu Ndioo, takua kuu iin ña sökó yo ña chàta'ani ma Racha'nu, ta na kuu na ndian í ña jä'a ma Tati Ií Ndioo ndia.

¹⁷ Ta cha'a' ma ña va'a kuu ma ña jä'a Jesucristu kuenda, ya'a chisiij, ti jākui tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo. ¹⁸ Vati yu'u, tüvi ni katitu'in ma ña tüvi ni nde'i, ti ma ña ni katitu'in kuu ma ña jä'a Cristu chi'in. Ta tu'un ikan ni ka'in ma nuu ndian yüvi judü ndanu ni kuuni ma nuu chakunui, kuenda ña na kicha'a na jachi'in na tu'un Ndioo, ora taso'o na ña kà'in, ta nde'e na ma tiñu jä'i ndia. ¹⁹ Vati chi'in ndatu ña jana'a ma seña, ta chi'in tiñu í ña jä'a ma Tati Ií Ndioo, kua ikan jä'i yi. Ta takan kuu yi ña, kicha'i kätitu'in ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi ñuu Jerusalén i'ya, naja kua kuu jākakú Ndioo ma anima na. Ta ndava nda ninii ka'nu ma nda ma yu'u ñuu iyo ma ñu'u' Ilirico, chākunui kätitu'in yi ndia. ²⁰ Yakan va yu'u, nduva'a jäninj ña kätitu'in ma tu'un ña jākakú anima yo maaa nuu taká'an nakoto na ma tu'un Cristu, ti tüvi künj katitu'in yi ma nuu cha yā'a ma ndian kuu meru yo ña cha kätitu'un ndra yi, ta kicha'a ndra jākanaa ndra ma ndian chinuni tu'un Cristu. ²¹ Vati tiá va'a ña jä'i yi takua kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo:

Ma ndian taká'an kuii koto ma tu'un ra;
ndiakan kuu ma ndian ni koto yi.

Ta ma ndian taká'an kuii kuni ma tu'un ra;
ndiakan kuu ma ndian ni kutunini yi,
käti ma tutu Ndioo.

Paulu kätitu'un ra naja kua ni ku'un ra ñuu Roma

²² Ta cha'a' ma tiñu jä'i i'ya kuu yi ña, vaji künj ku'in kunde'i ndo ma nuu iyo ndo, va ni kuu yi. ²³ Va takua ma vitin cha jachinu ndioi ma tiñu jä'i ma iti' ñu'u' ñuu i'ya. Yakan va künj ndioi ku'in kunde'i ndo, ma takua chäninj ja'i yi ma tatiempu niku. ²⁴ Nde'o tu kuu ya'i kunde'i ndo ma ora ni ku'in ma ñuu España. Ta ora cha yā'a nde'i ndo ma iti' kuà'in, vaji tia tiempuni. Tajan nde'o tu kuu tindee ndo yu'u ma tichi iti', ña na kuu cha'a' vaji tandi'i ma ñuu nuu kuà'in. ²⁵ Va ma vitin, kuà'in ma ñuu Jerusalén, ti ndiso ma ndatiñu ña sökó na, kuenda ma ñivi Ndioo ña ndoyo ndakan. ²⁶ Vati ma ndian yüvi judü, ña chinuni ña iyo ma ñuu Macedonia ta ñuu Acaya, nākaya ta'an na xu'un', kuenda ña tachi na yi nuu ndian nda'vi, ña kuu ñivi Ndioo ña iyo ñuu Jerusalén. ²⁷ Vati iin ña va'a kuu ma ña

jā'a ma ndian yūvi judíu ikan, cha'a' ma ndian judíu űa iyo űuu Jerusalén, va ma űa ndicha kùu yi űa tàvi ma ndian yūvi judíu ikan nuu na, cha'a' űa nī'i na tu'un va'a Ndioo nuu ndian judíu ikan. Yakan va tóve űa ka'nu kùu yi kuenda na tuva tia'vi ndiko na chí'in ndatiűu a xu'un' űa kùmani nuu ma űivi. ²⁸ Ta ora cha yā'a jāndondaa ndioi ma tiűu i'ya, ta jāya'a ndioi ma xu'un', nda'a' ma ndian ta'an yo iyo űuu Jerusalén. Tajan ni ku'un ndioi ma űu'u' España, ta iti' ya'a kua'anĵ ma iti' tikan, ni ya'i kunde'e yaĵi ndo. ²⁹ Ta cha chito va'i űa, ma ora ni kunde'i ndo, ni chai nuu ndo chí'in kua'a' tu'un va'a Cristu kuenda űa ni ka'in yi nuu ndo, ikan na ja'if ra ndisaa yo chí'in yi.

³⁰ Yakan va ndyo'o yanĵ, ndava nda chí'in sivi Racha'nu yo Jesucristu, ta ndava nda chí'in ma Tati Í Ndioo űa ya'a kùuni ra nde'e ra ndo, jānini ndo űa kuta'an ndo chí'in, jin tóve iyo yatin ndo ora ndè'i tundo'o űa ka'an ndo nuu Ndioo cha'i. ³¹ Na ndakan ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, űa na jakakú ra yu'u nda'a' ma ndian tūvi chinuni tu'un Cristu űa iyo ma iti' űu'u' Judea. Ta juuni na ndakan ndo nuu ra, cha'a' ma ndatiűu ndisoi űa na ja'a ra űa na ki'in va'a ma ndian kùu űivi Ndioo, űa iyo ma űuu Jerusalén kuenda yi ndia. ³² Vati tu Ndioo kùuni ra, kùu tindee ra yu'u, ikan na sii kuunĵ. Ta kùu nindei ita'vi ma ora ni kunde'i ndo nuu iyo ndo. ³³ Ta juuni ma Racha'nu Ndioo, ra jā'a űa na koo va'a yo, na koo ra chí'in ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

16

Paulu tàchi ra saludu nuu ma ndian chinuni űa nàkoto ra

¹ Yu'u, kàtitu'in nuu ndo kuenda ma űata'an yo űa ya'a chinuni űa nàni Febe. Vati yakan nduva'a tindean ma űivi chinuni űa iyo kuenda ma veűu'u űuu Crenea. ² Na ki'in va'a ndo kuenda űa chí'in sivi ma Racha'nu, takua iyo yi űa ja'a ndo, cha'a' űa kùu ndo űivi Ndioo. Ta juuni na tindee ndo űa chí'in tandi'i ma űa kumani nuan, ti nduva'a cha tindean kua'a' űivi, ta nda mai ndia.

³ Ta na ku'va ndo saludu kuendai nuu ma űa'a nàni Priscila, ta nuu ma ra iian, ra nàni Aquila, ti merui kùu vi chí'in ma tiűu Cristu Jesuu ndia. ⁴ Vati maa vi kùu vi űa chà'a vi vi űa na nde'e vi tundo'o cha'i, ikan na kakú. Ta na yūvi uvaa yu'uni chà'a ma ta'vindioo nuu vi, vati ndava nda tandi'i ma ndian chinuni űa tūvi kùu judíu chà'a yi ndia. ⁵ Ta juuni na ku'va ndo saludu kuendai nuu ma ndian chinuni, űa kùti'vi ta'an ma ve'e vi. Ta

na ku'va ndo saludu nuu ma ra yani űa ya'a kùunĵ nde'i űa nàni Epeneto. Vati rakan kùu ma ra nunuu űa chinuni ma tu'un Cristu ma iti' űu'u' Acaya. ⁶ Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu ma űa'a nàni Ndiya, ti ya'aga jātiűu űa kuenda ndo ndia. ⁷ Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ndra merui Andrónico, ta Junias, ndra chūndii indukuni chí'in ma tichi vekaa, ti ndrakan ya'a ka'nu ma űa jā'a ndra kuenda ma Racha'nu Tatá yo, ta ndra ya'a iűu'u taűu tandi'i ma ndra tatun Cristu kùu ndra. Ta ji'naga ndrakan, chinuni ma tu'un Cristu kua yu'u.

⁸ Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Amplia, ra kùu iin ra yani, cha'a' űa chinuni ra tu'un Racha'nu chito'o yo Cristu ndia. ⁹ Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Urbanu, ra kùu meru yo chí'in ma tiűu Cristu; ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra yani nàni Estaquis, ra ya'a kùunĵ nde'i ndia. ¹⁰ Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Apeles, ra ndè'e yo űa ndicha űa chinuni va'a ra ma tu'un Cristu. Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu ma ndian kùu űivi ma ra nàni Aristóbulu ndia. ¹¹ Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra űui űa nàni Herodión, ta nuu ma ndian kùu űivi ma ra nàni Narcisu, ndian chinuni tu'un ma Racha'nu. ¹² Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu ma űa nàni Trifena, ta Trifosa, ti űivi jātiűu kuenda ma Racha'nu Tatá yo kùu vi ndia. Ta na tachi ndo saludu nuu ma űa ta'an yo űa nàni Pérsida, űa nduva'a jātiűu kuenda ma Racha'nu. ¹³ Ta na ku'va ndo saludu ma ra nàni Rufu, ra káchin ma Racha'nu kuenda ra, ta nuu ma ma'a ra űa kùan takua kùu iin ma'a kuendai ndia. ¹⁴ Na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Asíncrito, ta Flegonte, ta Hermas, ta Patrobas, ta Hermes, ta nda nuu tandi'i inga ndian chinuni űa ka'iin chí'in ndra. ¹⁵ Ta na ku'va ndo saludu nuu ma ra nàni Filólogo, ta nuu ma űa nàni Julia, ta nuu ma ra nàni Nereo, ta nuu ma űa ta'an ra, ta nuu ma ra nàni Olimpás, ta nda nuu tandi'i ma ndian kùu yani yo űa chinuni űa ka'iin chí'in na ndia.

¹⁶ Ta na kaűa'a ndo chí'in ta'ii'in ta'an ndo űa chinuni, ta kunumi ndo na. Ta tandi'i ma ndian chinuni tu'un Cristu, tàchi na saludu nuu ndo ndia.

¹⁷ Ndyo'o yanĵ, yu'u jānini űa na ja'a ndo kuenda nuu ndo chí'in ma ndian kùuni tavani'i siin ndo chí'in ma tu'un űa siin kàa kua ma tu'un Ndioo űa kùtu'va ndo. Na kundachiyo ndo xiin na. ¹⁸ Vati yūvi tiűu nuu ma Racha'nu yo Jesucristu kùu ma űa jā'a na, ti ma űa jā'a na ikan kùu ma űa kùuni maa na ja'a na. Ta chí'in ma tu'un űa ya'a vita kà'an na, ta chí'in ma tu'un vii űa kà'an na, jānda'viűa'a na ma

ñivi vita anima. ¹⁹ Ta ndisaa ma ñivi cha chito va'a na, ña ndyo'o chinuni va'a ndo ma tu'un Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chisij cha'a' ndo. Vati yu'u kùuni ña na koo tu'va ma chinituni ndo, ta ja'a ndo ma ña va'a, ta yivi ma ña tüvi va'a. ²⁰ Ta ma Racha'nu Ndioo, ra chà'a ña na koo vii anima yo, ta numini tava ra ma ndatu kui'na, ta jakanaa ra yi, ikan na tüva ja'a yi ni'iin nakuyi chata ndo. Ta ma Racha'nu yo Jesuu, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo.

²¹ Ta ma ra nàni Timoteu, ra kùu merui chi'in ma tiñu jà'i, juuni tàchi ra saludu nuu ndo chi'in ma ra nàni, Luciu, Jasón, ta Sosipater, ndra kùu ñivi mai.

²² Ta nda yu'u ra nàni Terciu ña tàa ma tutu vali i'ya ña kà'an Paulu, juuni tàchi saludu nuu ndo ña na kumi ma Racha'nu ndo ndia.

²³ Ta juuni tàchi ma ra nàni Gayu saludu nuu ndo. Ta rakan chà'a ra kàvai ma nuu iyo ra. Ta juuni ma ikan chà'a ra kùti'vi ma ñivi chinuni. Ta juuni tàchi ma ra nàni Latu ma saludu nuu ndo chi'in ma ra tesoreru ma ñuu i'ya, ta chi'in ma ra yani yo ña nàni Cuarto ma nuu ndo ndia.

²⁴ Ta ma Racha'nu yo Jesucristu, na ja'í ra ndisaa ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu ña jàka'nu ra Ndioo

²⁵ Ta na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo, ra ja'a ña na koo ndaa yo, takua kà'an ma tu'un va'a ra ña kàtitu'in nuu ndo cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Vati ma tu'un ña chiyo xe'e chi'in ma Racha'nu Ndioo, takani cha iyo yi ma chi'in ra nda antea ña jātuvi ra ma ñuñivi niku. ²⁶ Va vitin ma tu'un ikan cha jākoto ma Racha'nu Ndioo yi yo, cha'a' ma tutu Ndioo ña taa ma ndra kà'an kuenda ra, ña kà'an indukuni takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, ra endee iyo ndito. Yakan va ma tu'un xe'e ña iyo chi'in ma Racha'nu Ndioo i'ya niku, cha chitakuati yi tandi'i nuñu'u' ñuñivi, kuenda ña na chinuni na yi, ta jachi'in na yi.

²⁷ Ta ma Racha'nu Ndioo, ra uvanuu ña iyo ra ya'a chito ña kà'an, na jaka'nu yo ra nani kivi, ta ndisaa tiempu, kuenda ma Racha'nu Jesucristu. Ta takan na kuu yi. Amén.

Ma tutu nunuu ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni ña iyo ñuu Corintu

*Paulu tãa ra tutu i'ya kuenda ndian
chìnuni tu'un Cristu ña iyo Ñuu Corintu*

¹ Yu'u Paulu, ra kãchin Ndioo ña na kui iin tatun ma Racha'nu Jesucristu, ti takan kùuni maa ra ña na ja'í. Yakan va yu'u chí'in ra yanio Sóstenes, ² tãa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa ndyo'o ndian chìnuni ña iyo ñuu Corintu, ti maa ndo kùu ma ndian kùu ñivi Ndioo cha'a' ña ndãkúu ndo ndian í ja'a ra. Ta takan kùu ña kãchin Ndioo ndo ña na kuu ndo ndian í kuenda ra, indukuni takua ja'a ra chí'in tandi'í nuu ndian chìnuni tu'un ra ña iyo nda nuu ni kùuni. Vati ma Racha'nu Jesucristu kùu ra ña chà'nda ra tiñu nuu yo chí'in nuu ndisaa ndiakan ndia. ³ Ta Ndioo ra kùu Tatá yo chí'in ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo, na koso ra ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra ña na koo vii ndo chí'in ra ndia.

*Racha'nu Cristu chà'a ra maa ña
va'a nuu ma ndian kùu ñivi ra*

⁴ Nani kivi ora chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo kuenda ndo, ti cha'a' ña iyo ndo kuenda Jesucristu kùu yi ña ni'í ndo ma ñamani Ndioo. ⁵ Ta cha'a' ña ndo'íin ndo chí'in Cristu kùu yi ña chã'a ma Racha'nu Ndioo ndatu ra nuu ndo, ikan na koo va'a ma chinituni ndo, ta kãtitu'un kachin ndo ma tu'un ra ndia. ⁶ Vati ma tu'un ña kãtitu'in nuu ndo cha'a' Cristu, cha iyo yi ma tichi anima ndo, ta vitin juu yi kùu ma ña jãna'a yi nuu ndo. ⁷ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tãvi kumani nuu ndo ma ña va'a ni'í ndo nuu Ndioo ora ndãtu va'a ndo, nda kati chaa ma kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu. ⁸ Vati maa ma Racha'nu Ndioo ni jakuenda va'a ra ndo endeeni, nda kati ni chaa ma kivi ña ni kichaa ndiko ra, ikan na tãvi ka'an ma ñivi chata ndo ma ora ni kichaa ra. ⁹ Vati taku ma Racha'nu Ndioo iin ra ndicha kùu ra ña jãchinu ra ma tu'un kã'an ra, ti maa ra kùu ra ña kãti ra ña na ndo'íin yo chí'in ma se'e ra Jesucristu, ra kùu chito'o yo.

*Na va'a kesiin ndo iti' Ndioo tuva
ndicha ña ñivi chìnuni kùu ndo*

¹⁰ Ndyo'o yani, chí'in sivi Racha'nu yo Jesucristu chikain ñamani nuu ndo ña na jando'íin tu'un ndo chí'in ta'an ndo, ikan na tãva kanita'an yu'u ndo chí'in na. Yakan va na koo vii ndo, ta induku kuuni

ndo chí'in na ndia. ¹¹ Kã'in takan chí'in ndo ndyo'o yani, vati chitõi tu'un yu'u ma ndian kùu ñivi ma ra nãni Cloé ña ya'a kãnita'an yu'u ndo chí'in ma ñivi ta'an ndo ña chìnuni tu'un Cristu. ¹² Ta chí'in ma tu'un ña chĩni ikan, kùuni katitu'in nuu ndo ña iyo ma ndian iyo tañu ndo ña siin siin chànini, ta te'en kã'an na: "Ndyu'u, kùu ndi kuenda Paulu", kãti na. Ta iyo inga ndo ña kã'an: "Ndyu'u kùu ndi kuenda ma ra nãni Apolo", kãti ndo. Ta iyo inga ndo ña kã'an: "Ndyu'u kùu ma ndian iyo kuenda Petu'." Ta iyo inga ndo ña kã'an: "Ndyu'u kùu ndi kuenda Cristu", kãti ndo. ¹³ ¿A chànini ndo ña uvi nuu Cristu kùu ra?, kùuni ndo. Ta, ¿a chànini ndo ña yu'u kùu ma ra chí'í nuu kruu cha'a' ma kuati ndo?, kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña chí'in sivi Paulu kùu yi ña kùnduta ndo?, kùuni ndo. Va na yãvi takan kùu yi. ¹⁴ Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, ña tãvi nã jakundutai ni'íin ndo, ti uvanuu ma ndian jãkundutai kùu ma ra nãni Crispo, ta ra nãni Gayu. ¹⁵ Va'ani ña tõe kua'a' ndo jãkundutai, ti koto ka'an ndo ña chí'in sivi kùu yi ña jãkundutai ñivi. ¹⁶ Ta juuni chàku'unj ña jãkundutai ñivi iyo ve'e ma ra nãni Estéfana ndia, va na tãva chàku'unj tuva iyo inga ndo ña jãkundutai. ¹⁷ Vati Cristu tãvi nã tachi ra yu'u ña na jakundutai ñivi, ti tãchi ra yu'u ña na katitu'in tu'un ra nuu ndo. Yakan va na yãvi tu'un ña kée tichi chinituni mai kùu ma ña kã'in chí'in ndo, titu takan kùu yi, tãjan kùuni yi ka'an yi ña na tãvi nda kuenda kùu yi ña chí'í ma Jesucristu nuu kruu cha'a' ma kuatio, tuva takan chànini ndo.

*Va'aga ña chànini Cristu kua chànini
ma ñivi iyo ñuñivi*

¹⁸ Kua'a' ma ñivi iyo kuati ña kuà'an iti' andaya', chànini na ña: chitõ nda kuenda kùu yi ña chí'í ma Cristu nuu kruu cha'a' ma kuatio, chànini na. Va kuenda maa yo ña kùu yo ndian chìnuni tu'un ra, cha chitõ va'a yo ña ni kakú yo, ti ndatu Ndioo kùu yi. ¹⁹ Ta cha'a' yakan kùu yi ña te'en kã'an yi nuu ma tutu Ndioo: Ta ni jandi'í ma chinituni ma ndian chitõ ña kã'an, kùuni na.

Ta takan naa ndi'i ma ña chànini na ja'í. Takan kãti Ndioo.

²⁰ Va vitin tãva ndakutiñu ma tu'un kã'an ma ndra ya'a chitõ ña kã'an. Ta juuni na tãva ndakutiñu ma tu'un jãna'a ma ndra matru nuu ma ñivi, ta ni ma ndra kãnita'an yu'u cha'a' ma ña iyo ñuñivi i'ya ndia, ti ma Racha'nu Ndioo cha ja'a ra ma tu'un na ña kùu yi iin ña tãvi ndakutiñu. ²¹ Vati ma Racha'nu Ndioo iyo kua'a' ma

chinituni ra, vati ma ñivi iyo ñuñivi i'ya chi'in ma chinituni maa na, na töve kuu kuta'an na ma kua kuu koo nakoto na ma Ndioo. Va ma ndian chinuni ma tu'un ña kätitu'un ndi cha'a' ra, ndiakan kuu ma ndian chā'a ra ña na nakoto na ra, ti kùuni ra jakakú ra na, vaji kuenda inga na, ma tu'un ña kätitu'un ndi töve nda kuenda yi, chànini na.

²² Takua vitin ma ndian judú, endee chikan na ña na ja'a Ndioo ndatu ka'nu ña na nde'e na. Ta ma ndian yüvi judú ya'aga chàta'ani na taso'o na ma tu'un ndian iyo chinituni ña iyo ma ñuñivi i'ya ndia. ²³ Va taku ndyu'u, kätitu'un ndi naja kua chi'i Racha'nu Cristu nuu kruu. Yakan va cha'a' ma tu'un kà'an ndi i'ya kuu yi ña ya'a xaani ma ndian judú kuni na yi, ta nda ma ndian yüvi judú, ndè'e na ndyu'u, ti ma tu'un kà'an ndi tüvi nda kuätifü yi, kùuni na. ²⁴ Va taku ma ndian cha kächin Ndioo, jin kuu na ndian judú, a ndian yüvi judú, va induku chito na ña Cristu kuu ma ndatu ma Racha'nu Ndioo, ta chinituni ra ndia. ²⁵ Vati iyo ndian chànini ña cha'a' ña ya'a ndava xini Ndioo kuu yi ña ja'a ra takan, kùuni na. ¿A tüvi chito na ña ma Racha'nu Ndioo kuu ma ra iyoga chinituni kua ma ñivi ñuñivi? Ta iyo inga ndian chànini ña ma Racha'nu Ndioo na tüvi ñandee ra, kùuni na, va na tüvi chà'a na kuenda ña rakan kuu ma ra iyoga ñandee kua ndisaa ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya. ²⁶ Ndyo'o yani, yu'u kùunji ña na ku'va ndo kuenda ña vaji tiani ndo kuu ma ndian iyo chinituni tañu ndian chinuni, takua kà'an ma ñivi ñuñivi, va maa ma Racha'nu Ndioo kuu ma ra kächin ndo, vaji takan kuu ndo. Ta juuni na tüva kuu vaji kà'an na ña tiani ndo kuu ma ndian ndiso tiñu ka'nu, ta tiani ndo kuu ma ndian vächit tañu ma ndian kuika ndia. ²⁷ Ta cha'a' ña kà'an na takan kuu yi ña kächin ma Racha'nu Ndioo ndyo'o ña kuu ndo ma ñivi ñuñivi ña tüvi iyo kua'a' chinituni, kuenda ma ndian ya'a chito ña kà'an, ta kukanuu na nde'e na ndo, ta juuni kächin ra ndyo'o ña kuu ndo ndian tüvi kua'a' ñandee, ikan na jakukanuu ndo ma ndian ya'a iyo ñandee ña iyo ñuñivi i'ya. ²⁸ Ta cha'a' yakan kuu yi ña kächin ma Racha'nu Ndioo ma ndian nda'vi, chi'in ma ndian tüvi ndakutiñu kuenda ña na januu na ma ndian ya'a chito ña kà'an. ²⁹ Ta takan kuu yi ña n'i'in yo na kuu jatayi maa yo yo nuu ma Racha'nu Ndioo. ³⁰ Vati maa ra kuu ra ña jando'in na ndo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ña na kuu ndo ñivi ra. Ta juuni ma Racha'nu Ndioo ikan, kuu ra ña chā'a ra chinituni ra kuenda yo, ta jändaku ra yo ña kuu yo ndian ndaa ta ií kuenda ma Racha'nu Jesucristu, ti maa ra kuu ra ña

jānaa ra kuati yo niku. ³¹ Takan kuu ta cha'a' yakan kuu yi ña ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Tu iyo nda yo kùunio jaka'nu yo iin nakuyi, va'aga ña na jaka'nu yo ma Racha'nu", kati yi.

2

Kätitu'un Paulu naja kua chi'i Cristu nuu kruu

¹ Ndyo'o yani, ora chā'in cha kätitu'in ma tu'un ndaa ña iyo xe'e chi'in ma Racha'nu Ndioo nuu ndo, tüvi n'i ka'in yi chi'in tu'un nduva'a va'a kà'an, ta ni chi'in ma tu'un kà'an ma ndra ya'a chito ña kà'an nuu ndo ndia. ² Vati ma ora chiyo chi'in ndo, tüvi n'i nakaninj cha'a' inga ma tu'un kuenda ña kätitu'in yi nuu ndo, ti ma tu'un kätitu'in nuu ndo, kuu maaaa ma tu'un ña kà'an cha'a' ma Racha'nu Jesucristu takua kuu naja kua chi'i ra nuu kruu. ³ Yakan va ma ora chāi nuu iyo ndo, ndava ndayui ja'a ña ya'a ndasij, ti tüvi iyo kua'a' ñandei ma ora ikan. ⁴ Ta ma ora kätitu'in ma tu'un cha'a' Jesuu nuu ndo tüvi n'i kuuni jandomanj ndo chi'in ma tu'un kà'an ma ndra ya'a chito ña kà'an, ta ni chi'in tu'un nduva'a va'a kà'an, vati tiä va'a ña jandomanj ndo chi'in ñandee ma Tati Í Ndioo, ta chi'in ma ndatu ma Racha'nu Ndioo ndia. ⁵ Takan jāna'i nuu ndo ti kùunji ña na chinuni va'a ndo, cha'a' ma ndatu ña iyo chi'in Ndioo, ta tüvi cha'a' ma tu'un kà'an ma ndra chito ña kà'an ña iyo ma ñuñivi i'yani.

Ma Tati Í ma Racha'nu Ndioo chà'a yi ña na nakoto yo ra

⁶ Va taku kuenda ma ndian cha tiin va'a ma tu'un Ndioo, nuu ndiakan va chinifü'u ndi kätitu'un ndi ma tu'un vii ña iyo tichi chinituni va'a ña chà'a ma Ndioo nuu ndi chi'in na. Va siin kaa ma tu'un kà'an ma ndra chito ña kà'an, chi'in ma tu'un kà'an ma ndra kumitiñu, kua ma tu'un kà'an ndyu'u. Vati ndyu'u siin kua chànini ndi, va ni keta iin kivi ña ndisaa ndiakan ni jandi'i ra nuu na. ⁷ Takan kätitu'un ndi nuu ndo, ti ma Racha'nu Ndioo, ndicha va'a ña iyo iin tu'un xe'e ña chito ra, nda antea ña jātuvi ra ma ñuñivi i'ya. Va ma tu'un ikan tüvi n'i cha'a ra ña na koto n'i'in ñivi yi niku, vaji ma ña kùuni ra kuenda yo cha'a' yi ña na kuu yo ndian ka'nu takua kuu ra ma nuu iyo ra. ⁸ Yakan va ma tu'un i'ya kuu yi ña tüvi n'i kutunini ma ndra kumitiñu, ña iyo ma ñuñivi i'ya yi. Ti tu ndicha ña kütunini ndra ma ña kùuni yi ka'an yi, na tüvi iyo yi ña ka'ni ndra ma Racha'nu nuu kruu niku, ra nduva'a kuui ka'nu. ⁹ Ta cha'a' yakan kuu yi ña, te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Kuenda ma ndian kùuni na nde'e na ma Racha'nu Ndioo, cha iyo tu'va iin ña ka'nu kuenda na jà'a ra,

Ta yakan nī'iin ñivi takà'an nde'e na yi, ta ni ña takà'an taso'o na yi, ta takà'an nakanini na yi ndia, ti iin ña ya'a ka'nu kùu yi kuenda na.

¹⁰ Va ma tu'un xe'e i'ya, kùu yi ña chā'a ma Racha'nu Ndioo ña na jakoto ma Tati Í ra yi ndi, ti ma Tati Í ikan, kùu yi ña chito yi tandi'i ma tu'un ña chānini ra, ta nda ma tu'un ya'a indii xe'e ña iyo tichi anima ra ndia.

¹¹ Ta nī'iin na kùu koto na naja kua chānini inga ñivi, ti ta'i'iin na chito maa na naja kua chānini na. Yakan va indukuni takan kùu yi chí'in ma Racha'nu Ndioo, ti uvaa ma Tati Í ra kùu ma ra chito va'a naja kua chānini ra ndia. ¹² Va taku maa ndi, ti tüvi nī tiin ndi ma kua chānini ma ñivi ñuñivi i'ya, vati tiin ndi ma kua kà'an ma Tati Í ña vachi kuenda Ndioo, kuenda ña na kutunini ndi naja kua kùu ma ñamani Ndioo ña chā'a saani ra nuu ndi. ¹³ Takan kätitu'un ndi nuu ndo, ti kua ikan jāna'a ma Tati Í Ndioo nuu ndi. Vati na yüvi ma tu'un vāchi tichi chinituni maani ndi kùu yi ña kätitu'un ndi yi nuu ndo ndia. Yakan va kua ikan kùu yi ña kätitu'un ndi ma tu'un ña jāna'a ma Tati Í Ndioo nuu ndi, ikan na kuu nakoto kachin va'a ga ndo ma Racha'nu Ndioo.

¹⁴ Ti ma ndian takà'an nakoto na ma Racha'nu Ndioo, na tüvi chito na naja kua iyo ma Tati Í ra, ta na kùu kutunini na yi, ti kùu yi takua kùu iin ndian tivi xini kuenda na, vati ma Tati Í Ndioo tüvi iyo yi chí'in na. ¹⁵ Va taku ma ndian iyo ma Tati Í Ndioo chí'in, ndiakan kùu kutunini na tandi'i yi, ta ma ndian töve ma Tati Í chí'in, ndiakan töve kùu kí'in na kuenda ma ndian iyo ma Tati Í Ndioo chí'in, ti na kùu kutunini na yi. ¹⁶ Ta cha'a' yakan kùu yi ña te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Nī'iin ñivi tüvi chito na naja kua chānini ma Racha'nu Ndioo, ta nī'iin ñivi tüvi nī jana'a nuu ra ndia. Vaji takan kùu yi va maa yo chānini yo takua chānini Cristu, ti iyo ma Tati Í Ndioo chí'in yo.

3

Paulu jàkuu ra tiñu kuenda ma Racha'nu Ndioo

¹ Ndyo'o yani, ora chíyoi chí'in ndo ta kätitu'in ma tu'un Ndioo nuu ndo, nī kuu katitu'un kachin yi, takua iyo yi ña kätitu'in yi nuu ma ndian iyo Tati Í Ndioo chí'in, ti maa ña jà'a ma ñivi ñuñivini kùu ma ña jà'a ndo. Ta kumaniga

chinituni ndo, ti jà'a ndo takua jà'a ma ndiakua ti ña iyo kuenda Cristu ña kumani chinituni, kua ikan jà'a ndo. ² Takan kùu yakan va chí'in maa tu'un ta'ani kätitu'in yi nuu ndo, ti na kùu jà'a ndo kutunini ndo ma tu'un ña kätitu'in nuu ma ndian chinuni va'a, vati jà'a ndo takua jà'a ma ndiakua ti ña ya'a ndava xini, ti kumaniga koto ndo ma tu'un ka'nuga. Ta nda ma vitin, juuni takà'an kuu jà'a ndo yi ndia. ³ Ta töve tandikun va'a ndo ma iti' Tati Í Ndioo, vati tava juuni jà'aga ndo takua jà'a ma ndian iyo ñuñivi ña kànita'an yu'u na chí'in ta'an na, ta tixin ndo nde'e ndo ta'an ndo. Ndicha kuii ña induku kùu ndo takua kùu ndian iyo ma ñuñivini. ⁴ Vati taku ma ora kà'an ndo ña: "Ndian jàkuu'a chí'in Pauluni kùu ndyu'u", kati ndo. Ta iyo inga ndo ña kà'an te'en ndia: "Ndian jàkuu'a chí'in Apoloni kùu ndyu'u", kati ndo. Ndisaa ma ña kà'an ndo takan töve va'a yi, ti kùu yi takua kà'an ma ñivi iyo ñuñivini.

⁵ ¿A tükuii chā'a ndo kuenda ña ni yu'u Paulu, ta ni Apolo, tüvi iyo yi ña jaka'nu ndo ndi?, ti ndra jàkuu tiñu Cristuni kùu ndi. Ta cha'a' ndyu'u kùu yi ña chinuni ndo tu'un ma Racha'nu. Yakan va ta'i'iin ndi jätiiñu va'a ndi chí'in ma tiñu chā'a ra nuu ndi. ⁶ Taku ma tu'un Ndioo kùu yi takua kùu ma chiti tächio. Yakan va ma tiñu jà'a ndi kùu yi ña: Yu'u kùu ma ra chākin yava tu'un ikan ma tichi anima ndo, ta ma ra merui ra nāni Apolo, rakan kùu ma ra chōso cha'a' yi. Va ma Racha'nu Ndioo, kùu ma ra jàkuu'nu yi ma tichi anima ndo. ⁷ Yakan va ni ma ndra täch, ta ni ma ndra chōso cha'a' yi, na tüvi ka'nu nduva'a kuii kùu ndra kuenda Ndioo, ti yüvi tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndra kuenda ra. Vati uvanuu Ndioo kùu ra ña ya'a iyo kuenda ra, ti rakan kùu ra jàkuu'nu ra ma yava ña chākin ndra. ⁸ Vati taku ma ndra täch, chí'in ma ndra chōso cha'a' yi, indukuni kùu ma tiñu jà'a ndra kuenda ma Racha'nu Ndioo, vaji tiá iti' nuu ni ku'va ra ya'vi nuu ta'i'iin ndra cha'a' ña naja kua jätiiñu ndra ma tiñu ra. ⁹ Yakan va, maa ndi kùu ndi ña jätiiñu ndi kuenda ma Racha'nu Ndioo, ta maa ndo kùu ndo takua kùu ma ñu'u' nuu tachio ña kùu chito'o ra yi, ta kùu ndo takua kùu ma iin ve'e ña ja kīcha'a ra jàva'a ra ndia.

¹⁰ Yakan va ma Ndioo chā'a ra tiñu nui ña kùu yi ña yu'u kùu ma ra kätitu'un ma tu'un Ndioo nuu ndo, ta kùu takua kùu ma ra nunuu já kīcha'a jàva'a cha'a ma ve'e, va vitin cha iyo inga tuku ma ndra chaa ña kätitu'un yi nuu ndo. Ta ndrakan iyo yi ña jà'a va'a ndra kuenda nuu ndra chí'in ma tiñu jà'a ndra siki ma ve'e ña jàva'a ndra. ¹¹ Vati ma cha'a' ve'e ikan kùu yi ma

Jesucristu. Ta ni'iuin yo na kuu java'a yo inga tuku yi ma nuu cha kua'a yi. ¹² Ta siki ma cha'a ve'e ikan, kuu ja'a yo ma tiñu va'a, a tiñu ña tüvi va'a, vati kuu ja'a yo yi chi'in oro, chi'in plata, a chi'in yuu tacha ndia. Ta juuni kuu ja'a yo siki yi chi'in ita, chi'in yutun, a chi'in tiama itu ndia. ¹³ Ta ikan jan, ni keta ndio ma kivi ña ni kichi ndio ma Racha'nu Cristu, ña vachi jakutuni ra ma kuati yo. Ta ma kivi ikan ni jana'a yi iin ku'va nuu yo tu va'a a va'a' kuu ma tiñu ña ja'a ta'ii'in yo. Takan ni ja'a ra takua ja'a yo ora ti'o ma ñu'u ve'e ña jakuva'a yi chi'in ma ndatiñu ña ti'o chi'in yi nde'o a kayu yi a töve. ¹⁴ Ta tu iyo nda yo ja'a ma tiñu va'a ña tüvi ni kayu ja'a ma ñu'u ikan, ni ni'o ya'vi yo. ¹⁵ Ta tu iyo tiñu ja'a yo ña kuyu yi cha'a' ña tüvi va'a ja'a yo ma tiñu ikan, ni janaa ndi'i ma Racha'nu nuu yi, vaji maa ndra kuu kundee ndra kakú ndra nuu ma ñu'u vaji janda kaan ni'ni nia ndra.

¹⁶ ¿A tüvi chito ndo ña maa ndo kuu ma veñu'u Ndioo, cha'a' ña iyo ma Tati Í ra chi'in ndo? ¹⁷ Ta tu iyo nda yo jandi'i nuu ma veñu'u Ndioo, juuni Ndioo ni jandi'i ra nuu ma ndian jandi'i nuu yi ndia, ti ma veñu'u Ndioo ya'a íi yi, ta ma veñu'u ikan kuu maa yo.

¹⁸ Ta juuni koto kü'va ndo ña janda'viña'a inga ñivi ndo chi'in ma tu'un ka'an na, ti tu iyo nda ndyo'o chànini ña ya'a chito ndo ña ka'an ndo nuu ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, kùuni ndo. Tiá va'a ña na jaña ndo ma kua chànini ndo, ikan na ni'ni ndo ma chinituni va'a ña iyo chi'in ma Racha'nu Ndioo kuenda ndo. ¹⁹ Vati ma tu'un iyo tichi chinituni ma ndian chito ña ka'an, na tüvi nda kuenda yi kuenda Ndioo. Vati nuu ma tutu Ndioo te'en ka'an yi cha'a' ndiakani: "Ma ndian ka'an ña ya'a iyo chinituni na, kùuni na, juuni maa na ni koyo na tichi ma trampa kini ña ja'a ña chànini na ña chito na", kati yi. ²⁰ Ta juuni iyo inga tuku nuu ka'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo ndia: "Racha'nu Ndioo kuu ra ña chito va'a ra ña ndisaa tu'un iyo tichi chinituni ma ndian chito ña ka'an, na tüvi nda kuatiñu yi kuenda ra", ka'an ma tu'un Ndioo. ²¹ Yakan va, ni'iiin ndo tüvi iyo yi ña jatayi ndo ndo cha'a' ña jachi'in ndo ma tu'un ka'an ma ñivi ñuñivini. Vati ndisaa ma ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ndo kuu yi: ²² taku yu'u Paulu chi'in Apolo, chi'in Petu' ndia, iyo ndi kuenda na katitu'un ndi tu'un ma Racha'nu nuu ndo. Ta nda ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, juuni ña'a ndo kuu yi, na tüva kuu vaji ndian cha chi'i, a ndian ndito, va nda vitin ta iti' nuu, ndisaa yi kuu yi kuenda maa ndo, ²³ ti ndyo'o kuu ndo

kuenda Cristu, ta Cristu kuu ra kuenda ma Racha'nu Ndioo.

4

Paulu kätitu'un ra naja kua iyo yi ña kuiso ma ndra kuu tatun Jesucristu tiñu

¹ Takan kuu yakan va cha chito va'a ma ñivi naja kua jakuu ndi tiñu kuenda Cristu, ta naja kua jakuiso ra tiñu ndi ña na katitu'un ndi ma tu'un xe'e ña indii anima Ndioo chi'in kua'a' va'a ñivi ndia. ² Yakan va ndisaa ndyu'u ña ndiso tiñu ña kuu tatun Cristu, iyo yi ña ja'a ndi ña jachinu ndi ma tiñu takua kùuni ma Cristu ja'a ndi. ³ Ti taku yu'u Paulu, na tükuii nakaninj cha'a' ña tisokuati ndo yu'u, a ma ndra kumitiñu ña iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya, vaji tu mai tisokuati chata juuni mai, töve nda kuenda kuu yi tu takan ja'i ndia. ⁴ Yakan va töve chà'i kuenda ña tu iyo ma ña töve va'a ja'i. Ta na yuvi cha'a' ña chànini takan, ña tüvi kùuni yi ka'an yi ña ma ña ja'i kuu yi ña va'a. Va uvanuu ma Racha'nu Ndioo kuu ra ña kuu jakutunini ma ña ja'i, a ña va'a a ña töve va'a kuu yi. ⁵ Ta koto tisokuati ndo ndi antea ña kichaa ma Cristu, tiá va'a ña na kuantu ndo ña na jana'a maa ma Racha'nu yi ora ni kichi ra. Vati maa ra kuu ra ña ni kati ra ma ña ndaa, ta ma tu'un xe'e ña chànini yo ndia. Ta ikan jan ni ku'va ndio ma Racha'nu Ndioo ma ya'vi yo, ta takan tiñu'u ra yo tuva ma tiñu ja'a yo va'a yi a tüvi.

⁶ Yakan va ndyo'o yani, ndisaa ma tu'un ña ja kätitu'in i'ya ña va'a maa ndo kuu yi, takua kuu iin ña ka'an yi cha'a' juuni mai, ta cha'a' ra nani Apolo ndia. Kua ikan iyo yi ña kutu'va ndo koo ndo takua ka'an ma tutu Ndioo, ta tüvi kanduu ja'a ndo tiá takua ka'an ma tutu Ndioo. Ta koto jändotayi ndo ndo cha'a' nda ñivi nikuuni ñivi jana'a nuu ndo, ta takan ka'an ndo chata ma inga ndian ta'an ndo. ⁷ Va na tüvi va'a ja'a ndo ña ka'an ndo ña ndian va'aga kuu iin ndian ta'an ndo kua inga ma ndian ta'an ndo. ¿A tüvi chito ndo ña ndisaa ma ña iyo chi'in ndo, maa ña cha'a' Ndioo nuu ndo kuu yi ña ka'an ndo takan? Ta tu ndicha ña takan kuu yi, ¿ta naja jaka'nu ndo ndo tuva ma ña ni'ni ndo, töve iin ña kichi nda'a' juuni maa ndo kuu yi?

⁸ Ndyo'o chànini ndo ña cha iyo ndisaa ma ña chiniñu'u ndo, kùuni ndo, ta chi'in ma ña kuika ndo ndia. Ta cha'a' yakan kuu yi ña na tüva chiniñu'u ndo ndyu'u, kùuni ndo. ¿Va na yuvi takan kuu yi!, ti tu ndicha ña takan kuu yi, tajan nda ndyu'u iyo yi ña koo va'a ndi chi'in ndo ma nuu chà'nda ndo tiñu ndia. ⁹ Ta cha'a' yakan kuu yi ña yu'u chànini ña ndisaa ndyu'u ndra kuu tatun Jesucristu, cha ndakoo ma Racha'nu

Ndoo ndi ña na nde'e ndisaa ma ñu'u' ñuñivi ndi, taku nda ndian kùu ma ñivi, ta nda ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndoo ndia, ora chakan na ndyu'u takua kùu ma ndian jàkanaa ma kuati ndi, ta chūnaa na ndyu'u ña jànde'e na tundo'o nda kati ka'ni na ndi.

¹⁰ Yakan va cha'a' ña ya'a chìnuni ndi tu'un Cristu kùu yi ña kà'an ma ñivi ña ndian tivi xini kùu ndi, kati na. Ta ndyo'o kùu ndo ma ndian ya'a iyo chinituni, kati na. Ta juuni chànini na ña ndyo'o ya'a iyo ñandee ndo, ta ndyu'u tüvi. Ta juuni ya'a chà'ani ma ñivi tiñu'u na ndo, ta ndyu'u java kà'an ndaani na chata ndi. ¹¹ Ta nda ma nda vitin, juuni ndo'o ga ndi tama', ti tüvi nì'i ndi ña kachi ndi, ta nàtii ndi takuii, ta kùmani ja'ma ku'un ndi, ta ya'a jànde'e na tundo'o ndi, ta kùmani ve'e koo ndi ndia. ¹² Ta ya'aga cha chitatu ndi jà'a ña ya'a ni'i jàtiñu ndi chí'in nda'a' ndi. Ta ma ora kànduva'a ma ñivi ndi, ta ndyu'u kà'an viviini ndi chí'in na. Ta ora jànde'e ma ñivi tundo'o ndi, ta ndyu'u jàndeeni ndi ndia. ¹³ Ta ora ka'an ma ñivi ña ndian kini kùu ndi, ta ndyu'u kà'an viviini ndi chí'in na. Takan kùu yakan va kùu ndi takua kùu ma ñuma ña kèe kuñu yo, a ma cha'an ña chàta ma ñivi, ta kua ikan jà'a na ma nda vitin ndia.

¹⁴ Ndyo'o yani, ndisaa ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo nuu ma tutu i'ya, tüvi kà'in yi kuenda ña na kukanuu ndo, vati kà'in yi kuenda ña jàkuninai ndo, ti ya'a kùunji nde'i ndo, takua kùunji nde'i iin ma ndian kùu se'e mai. ¹⁵ Yakan va vaji iyo kua'a' mii ndra matru ña jàna'a nuu ndo cha'a' ña naja kua iyo Cristu, va tüvi kùuni ndra nde'e ndra ndo, takua kùuni ma ndian kùu tatá ndo nde'e ra ndo. ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña yu'u kùu takua kùu ma iin tatá ndo cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un Jesucristu ña kà'an naja kua kùu kakú ndo? ¹⁶ Yakan va chikain ñamani nuu ndo ña na ja'a ndo takua jà'i.

¹⁷ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tàchji ma ra nani Timoteu, iin ra ya'a kùunji nde'i ña kùu takua kùu iin ra se'i cha'a' ña ya'a chìnuni ra ma tu'un ma Racha'nu. Yakan va, ra'ya kùu ra ña ni kàtitu'un ra nuu ndo naja kua jàtiñui kuenda Cristu Jesuu, ta naja kua jàna'i ma tu'un ma Racha'nu nuu ndisaa ma ndian chìnuni nuu kùti'vi na ma ninii iti' chàkunui. ¹⁸ Vati iyo ndian iyo tañu ndo ña cha kicha'a na jàtayi na na, ti chànini na ña na tüvi ni kunde'e ndikoi ndo inga cha'a', kùuni na. ¹⁹ Va tu ma Racha'nu kùuni, tajan kùu ku'un iin kunde'i ndo ma nuu iyo ndo tiá numini ma kua chàninji. Ta ikan jan ni nde'e ndioi ma ña ni ja'a ma ndian jàtayi. Ta na yüvi yakani, ti nda ma ña ni ka'an na ni nde'i ta

juuni ni nde'i tu ndicha ña a iyo ma ndatu Ndoo chí'in na a töve ndicha, ndia. ²⁰ Ti tu ndicha ña chà'a na ña na ka'nda Ndoo tiñu nuu na, tüvi iyo yi ña ka'an na yi chí'in tu'un yu'u mani na, ti iyo yi ña jana'a na ma ña jà'a na chí'in ndatu ña chà'a Ndoo nuu na. ²¹ Yakan va naja kua chànini ndo, ¿a iyo yi ña jande'i tundo'o ndo ma ora ni chai?, kùuni ndo. ¿A tiá va'a ña na vii na nde'i ndo, ta kuunji nde'i ndo?, kùuni ndo.

5

Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña koo ma ndian kini xini chí'in ma ndian kùu ta'an na

¹ Ta yu'u chitu'in ña iyo iin ra iyo tañu ndyo'o ndian chìnuni ña ndàka ra juuni ma ma'a ka'nu ra, ta yakan ti iin kuati ya'a ka'nu kùu yi ña ni ma ndian tüvi chìnuni, tüvi jà'a na takan ndia. ² Yakan va na tüvi va'a jà'a ndo ña jàndaku tayi ndo ndo cha'a' ma kuati ña jà'a ra, tiá va'a ña na nda'vi kùuni ndo, ta tavani'í ndo ra ma nuu jàka'nu ra Ndoo chí'in ndo. ³ Ndicha va'a ti tüvi iyo chí'in ndo, va iyo chí'in ndo chí'in chinitunji. Ta chí'in ma chinitunji cha tisokuati ma ra jà'a ña kini ikan, va na yüvi cha'a' ña tüvi iyo chí'in ndo, ta kùuni ndo ja'a ndo ma ña tüvi va'a, vati na ja'a ndo ma ña va'a takua jà'a ndo yi ma ora iyo chí'in ndo. ⁴ Yakan va na kuti'vita'an ndo chí'in sivi ma Racha'nu yo Jesucristu, ta ma ikan yu'u ni koi chí'in ndo chí'in chinitunji, ta juuni ni koo ma ndatu ma Racha'nu Jesucristu chí'in ndo ndia. ⁵ Ta ikan jan ma ra jà'a ndo ma kuati ikan, ni ti'i ndio ndo ra nda'a' ma Satanaa, kuenda ña na jande'e jì'nán' tundo'o ra, ikan na ndakoo ra ma kuati jà'a ra, ta kuu jakakú ma Racha'nu Jesucristu ra ma ora ni kichaa ndiko ra.

⁶ Yakan va na tüvi va'a jà'a ndo ña jàtayi ndo ndo, chí'in ma kuati jà'a ra. ¿A tükuii chà'a ndo kuenda ña iyo iin tu'un kà'an ña chí'in ita'vini ma yuchan iya, kùu janandaa yi ma yuchan paan?, kàti yi. ⁷ Yakan va na tavani'í ndo ma yuchan iya chiya kini ña iyo ma tañu ndo, ikan na ndakuu i'í ndo, ti maa ndo kùu ndo takua kùu ma paan chaa ña chàcho ma kivi viko pakua ña tüvi ki'vi yuchan iya tichi, ti Cristu kùu ra takua kùu ma mvechala ña chàcho ma viko pakua, ti sòkò ra ra, ta chí'i ra cha'a' ma kuati yo. ⁸ Takan kùu yakan va na sii kuuni yo kuenda ma Racha'nu Ndoo, ta jaka'nu va'a yo ma viko pakua, ti tüva kuu yo takua kùu ma yuchan iya cha'nu, ti tüva endeeni ja'a yo kuati chí'in ma ñivi. Va vitin cha kùu yo takua kùu ma paan chaa ña tüvi ki'vi yuchan iya tichi, ti cha jà'a yo maaa ña va'a, ta ndicha.

⁹ Ta nuu ma inga tutu ña tächj nuu ndo niku, kà'an yi ña, na түва iyo yi ña kuta'an ndo chi'in ma ndra tondo ña kivi chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a tondo ña kivi chi'in ndra'ii yüvi ii vi ndia. ¹⁰ Va ma tu'un ña já kätitu'in nuu ndo түvi kùuni yi ka'an yi ña na jachiyo ndi'i ndo nuu ndisaa ma ndian töve chìnuni jà'a kuati ña iyo ma ñuñivi i'ya. Va taku nuu ma ndra kivi chi'in ñivi ña'a ña yüvi ñasi'i ndra, a ñivi ña'a ña kivi chi'in ndra'ii ña yüvi ii vi, a ndian kùuni nde'e ndatiñu inga ñivi, a ndian su'u, a ndian jaka'nu ma ndioo yutun í. Vati tu ndicha ña iyo yi ña kesiin ndo nuu ma ndian jà'a ma kuati i'ya, na kùu koo ndo ma ñuñivi i'ya, ti ndanikuni iyo ma ndian jà'a takan. ¹¹ Ta ma ña kùuni kätitu'in nuu ndo, kùu yi ña, na ndó'iin ga ndo chi'in ma ndian kà'an ña ndian chìnuni kùu na, tuva juuni jà'aga na takua jà'a ma ndian түvi chìnuni. Vati ma kuati jà'a ma ñivi ña'a, a ndra'ii, kùu yi ña kivi ndra chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a chi'in ndra'ii yüvi ii vi ndia. Juuni ma ndiakan kùu na ña kùuni na nde'e na ma ndatiñu inga ñivi, ta jáka'nu na ma ndioo yutun í, ta vata na, ta chi'i na ndixi, ta su'u na ndia. Yakan va chi'in ma ndian ta'an yo ña chìnuni ña jà'a takan, na ndó'iinga ndo chi'in na, ni ña kachi ndo chi'in na. ¹² Takan kati yu'u, ti taku maa yo ña kùu yo ndian chìnuni tu'un Cristu, na түvi tiñu ndiso yo kùu yi ña jàkutuni yo ma kuati ma ndian түvi chìnuni. ¹³ Vati maa ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra iyo yi ña tisokuati ra na. Va taku maa ndo iyo yi ña tisokuati ndo ma ndian chìnuni ña iyo tañu ndo, ta cha'a' ña'a kùu yi ña iyo yi ña tavani'i ndo ma rakan ña jà'a kuati ña iyo tañu ndo.

6

Nuu kà'an Paulu ña töve va'a taan ma ndian chìnuni tu'un Cristu kuati chata ta'an na nuu ma ndra kumitiñu

¹ Tuva kànita'an yu'u ndo chi'in juuni ma ñivi ta'an ndo ña chìnuni, koto kü'un ndo kujakutunini ndo ma kuati ikan nuu ma ndra kumitiñu, tuva yüvi ndra kumitiñu ña chìnuni tu'un Ndioo kùu ndra. Va'aga ña na nanduku ndo ma ndra yanio ña chìnuni ña na jakutunini ndra ma kuati ikan. ² ¿A түvi chito ndo ña juuni maa ndyo'o ndian kùu ndian chìnuni, ni ku'va Ndioo ña na jakutunini ndo ma kuati iyo chi'in ma ñivi iyo ñuñivi i'ya tiá iti' nuu?, ña jà'a ndo takan. Yakan va tu takan ni jà'a ndo ma tiá iti' nuu, tajan kùuni yi ka'an yi ña juuni takan iyo yi ña jandondaa ndo ma kuati vali ña jà'a ma ndian ta'an ndo ña chìnuni tiempu vitin ndia. ³ ¿A

tүvi chito ndo ña ndisaa maa yo chìnuni, kùu tisokuati yo, nda ma ndian kùu tati ña jákuu tiñu nuu Ndioo, tuva түvi va'a jà'a yi ndia? Ta cha'a' yakan kùu yi ña juuni kùu ja'a yo jandondaa yo, nda ma kuati iyo chi'in ma ñivi iyo ñuñivi i'ya ndia. ⁴ Tatu takan jà'a ndo, tajan kùuni yi ka'an yi ña na түvi va'a jà'a ndo ña chiniñu'u ndo, ña na jandondaa ma ndra kumitiñu ma kuati ndo, tuva yüvi ndra chìnuni kùu ndra. ⁵ Takan kà'in chi'in ndo, ikan na koo ta'an tukanuu nuu ndo. ¿A ni'iin ma ndra kùu yanio iyo ndatu, a chinitu'ndra ña kuu jandondaa na ma kuati jà'a ndo?, ña jà'a ndo takan, kùuni ndo. ⁶ Vati ndyo'o ndian chìnuni töve va'a jà'a ndo ora kànita'an ndo chi'in juuni ma ndian chìnuni ta'an ndo, tuva kinga kùu yi kuenda ndo ora kuati'i ndo ma kuati ikan nuu ma ndra kumitiñu na jandondaa ndra yi, ta ndrakan yüvi ndra chìnuni kùu ndra ndia.

⁷ Ta cha'a' ña түvi iyo va'a ndo chi'in ma ndian kùu ta'an ndo ña chìnuni. Cha'a' yakan kùu yi ña töve koo vii ndo chi'in na takua kùuni Ndioo. Va'aga ña na jandeeni ndo ma kuati ja'a na chata ndo chi'in ma ndian kùu ta'an ndo, ta ku'va ndo ña na su'u maa na nuu ndo. ⁸ Va tava maa ndo na түvi jà'a ndo takan, ti java vi'a maa ndo kùu ma ndian jà'a kuati, ti su'u ndo nuu ma ndian kùu ta'an ndo.

⁹ ¿A түvi chà'a ndo kuenda ña ma ndian jà'a ma kuati kua takan, na түvi ni ni'i na nuu koo na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu? Yakan va koto kü'va ndo ña jànda'viña'a juuni ma meru ndo ndo. Vati taku ma ndra'ii ña kivi chi'in ma ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a ña kivi chi'in ma ndra'ii yüvi ii vi, ta chi'in ma ndian jáka'nu ma ndioo yutun í, ta chi'in ma ndra si'i, ¹⁰ ta ni ma ndra su'u, ni ma ndian kùuni nde'e ndatiñu inga ñivi, ni ma ndian chiní jà'a ndixi, ni ma ndian chà'tani ka'an tu'un vata, ta ni ma ndian chà'tani jànda'viña'a; ndisaa ndiakan na түvi ni ni'i na nuu koo na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu. ¹¹ Nda ndyo'o ndian chìnuni vitin, juuni takan jà'a ndo niku, va tava ma vitin cha ndäkuu í anima ndo jà'a ma Ndioo, ta cha jänandoo ra ndo, ta jändondaa ra ndo ndia, chi'in sivi ma Racha'nu yo Jesucristu, ta chi'in ma Tati Í ra, cha'a' ña cha ndó'iin ndo chi'in ra.

Iyo yi ña kumi va'a yo ma kuñu yo cha já'ii ma Racha'nu Ndioo yi

¹² Chinitu'in ña iyo iin ndo ña kà'an te'en: "Kùu ja'a yo nda ña nikuuni ti cha iyo va'a yo já'a Ndioo", kati ndo. Ndicha ña takan kùu yi, va na yüvi ndisaa yi kùu ma ña va'a kuenda yo. Ta takan kùu yi,

va juuni iyo yi ña ja'a yo kuenda yo chi'in ma ña ja'a yo, koto jānda'viña'a yi yo ndia. ¹³ Ta juuni iyo inga tuku tu'un ña kà'an te'en ndia: "Ma ndayu ña chàchi yo ña kuà'an tichi yo iin ña va'a kùu yi kuenda yo, ta ma tichi yo iin ña va'a kùu yi kuenda ma ndayu." Ta vaji takan kùu yi, va ma Ndioo ni jandi'i ra nuu ma ndayu chi'in ma tichio, vati ma kuñu yo töve iyo yi ña chàtiñu yo yi kuenda ña na ki'vi yo chi'in nda ndian ni kuuni, ti ma kuñu yo kùu yi kuenda ña jàka'nu yi ma Racha'nu Ndioo, ta iyo ra kuenda ña kumi ra ma kuñu yo. ¹⁴ Yakan va tava cha chito va'a ndo ña ma Racha'nu Ndioo, jānataku ra ma Racha'nu, juuni kua ikan iyo yi ña koto ndo ña ma Racha'nu Ndioo ni janataku ra yo chi'in ma ndatu ra ndia.

¹⁵ ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma kuñu ta'ii'in ndyo'o ndian chinuni, juuni kùu yi kuenda ma kuñu Cristu ndia? Ta yu'u, ¿a va'a tu kà'in chi'in ndo ña na ndakoo ndo ma iti' Cristu, ta ki'vi ndo ja'a ndo ma ña kini chi'in ma ña tondo?, kùuni ndo. ¡Na vā'a' yi! ¹⁶ ¿A tükuii cha'a ndo kuenda ña ma ora ndò'iin iin ra'ii chi'in iin ña tondo, ninduvi vi ndàkoo vi iin kuñuni? Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Ninduvi vi ni ndakoo vi iin kuñuni", kàti yi. ¹⁷ Yakan va tu ndyo'o cha ndò'iin ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo, juuni kùuni yi kà'an yi ña, iin kuñuni kùu ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo ndia, ti cha ndò'iin ma anima ndo chi'in ra.

¹⁸ Yakan va na jaña ndo ña ki'vi ndo chi'in ma nda ndian ni kùuni, takua ki'vi ndo chi'in ma ñivi ña'a tondo a ma ndian yüvi ñasi'i ndo. Vati ma ndian jà'a takan, iin kuati ka'nu kùu yi kuenda juuni ma kuñu na. ¹⁹ ¿A tükuii chà'a ndo kuenda ña ma kuñu ndo kùu yi takua kùu ma veñu'u ka'nu nuu iyo ma Tati Í Ndioo ña chà'a ma Racha'nu Ndioo nuu ndo? Vati na tüvi chà'nda maa ndo tiñu nuu ndo cha'a' ma kuñu ndo. ²⁰ Ti ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña chà'a ra ña na koo ma Tati Í ra chi'in ndo, cha'a' ña ya'aga ya'vi tia'vi ma Cristu ora chi'i ra cha'a' ndo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo yi ña jàka'nu ndo Ndioo cha'a' ndisaa ma tiñu va'a ña jà'a ndo chi'in ma kuñu ndo, vati kuenda maa ra kùu ndo vitin.

7

Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña tända'a ma ñivi

¹ Vitin va ni ya'i katitu'un ndikoi nuu ndo naja kua kùuni ndo ndakatu'un ndo nui nuu ma tutu tachi ndo. Ndicha ti va'aga kùu yi kuenda ma ndra'ii ña tu tüvi koo ñasi'i ndra. ² Va ma kuati kùu yi ña ma

ndra'ii ki'vi ndra chi'in ma ñivi ña'a tondo, ta cha'a' yakan kùu yi ña va'aga ña na koo ma ñasi'i maa ndra, ta ma ñivi ña'a, va'aga ña na koo ma ii vi ndia. Ta takan töve ki'vi na tichi kuati chi'in inga ñivi. ³ Yakan va taku ma ndra'ii, iyo yi ña ku'va ndra ma ña kùuni ma ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a kùu ñasi'i ndra, iyo yi ña ku'va vi ma ña kùuni ma ii vi ndia. ⁴ Vati ma ñivi ña'a, na kùu ka'nda maa vi tiñu nuu vi cha'a' ma kuñu vi, ti kuenda ma ii vi kùu yi. Ta ni ma ndra'ii na kùu ka'nda maa ndra tiñu nuu ndra cha'a' ma kuñu ndra, ti kuenda ma ñasi'i ndra kùu yi ndia. ⁵ Yakan va koto kàti ndo ña na kùu kusu ndo chi'in ma ñasi'i ndo, ta ni ndyo'o ñivi ña'a juuni koto kàti ndo takan chi'in ma ii ndo ndia. Kùu ka'an ndo takan, va tu cha jāndo'iin tu'un ji'na ndo ña ni ja'a ndo takan kuenda ma uvi uni kivini kuenda ña ki'vi ndo ka'an ndo chi'in ndisaa tu'un ndaa kuenda Ndioo. Va ma ora cha yā'a, tajan iyo yi ña ndo'iin ndiko ndo chi'in ma ñasi'i ndo. Takan iyo yi ña ja'a ndo, ti koto ki'vi ma kui'na ma tichi kuñu ndo, ta kùuni ndo ki'vi ndo chi'in nda ndian nikuuni ndia.

⁶ Ndisaa ma tu'un kà'in i'ya, kùu yi kuenda ña chūndayu'i ndo, ta tüvi kà'in chi'in ndo ña na ja'a ndo yi tuva tüvi kùuni ndo ja'a ndo yi ndia. ⁷ Yu'u, kùunĵ ña ndisaa ndo na koo ma'iin ndo takua iyo yu'u ña tüvi iyo ñasi'ĵ, va chitoi ña töve takan ni kuu yi, ti siin siin kùu ma ñamani ña chà'a ma Ndioo nuu ta'ii'iin yo.

⁸ Ta juuni kùunĵ ña na va'aga ña na tända'a ma ndra yoko, ta juuni töve tända'a ndiko ma iyo ña'a ña kindoo nda'vi ndia, ikan na koo na takua iyo yu'u, kùunĵ. ⁹ Va tu kūndee ndo, tiá va'a ña na tanda'a ndo, koto kùuni ndo ki'vi ndo chi'in nda ndian nikuuni, yakan ti iin kuati ka'nu kùu yi.

¹⁰ Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña yöve tu'un mai kùu ma ña kà'in, ti tu'un Ndioo kùu yi, ña ma nda ndian nikuuni ña cha tända'a, na tüvi iyo yi ña ndakoo ndo ma ta'an ndo. ¹¹ Ta tu ndakoo vi ma ii vi, va'aga ña na ndakimani ta'an vi ta ndo'iin ndiko vi chi'in ndra. Ta tu kùuni vi, tajan va'aga ña na kindoo nda'vi maa vi ta tüva koo ma ii vi ndia. Ta juuni takan kùu yi chi'in ma ndra'ii ña na tüvi iyo yi ña ndakoo ndra ma ñasi'i ndra ndia.

¹² Ta vitin va ni ka'an ndioi nuu inga tuku ndo cha'a' ña chàniñĵ mai, ta yüvi tu'un chà'a ma Racha'nu nui kùu yi, ña tu iin ra yani yo ña chinuni, ta ma ñasi'i ra iin ña tüvi chinuni kùu ña, juuni na kùu ndakoo ra ña, tuva cha chà'a ña tu'un nuu ra ña kùu kundaka ra ña vaji iin ra chinuni kùu ra. ¹³ Ta tu iin ña chinuni,

ndaka ña iin ra tüvi chìnuni, indukuni na töve va'a ndàkoo ña ra, tuva cha chā'a ra tu'un nuu ña, ña kùu kundaka ra ña vaji iin ña chìnuni kùu ña ndia. ¹⁴ Takan kàtj chi'in ndo, vati tu iin ña chìnuni ndàka ña iin ra tüvi chìnuni, ni ndakuu ií ra jà'a ma Racha'nu, cha'a' ña ndo'iin ra chi'in ma ña chìnuni. Ta tu iin ña tüvi chìnuni ndaka ña iin ra chìnuni, juuni ni ndakuu ií ña, cha'a' ña ndàka ña ma ra chìnuni ndia. Yakan va ma ora ni koo ndio ma se'e vi, juuni ni jandaku ií ma Racha'nu Ndioo ma se'e vi, vaji kùu na se'e ma ndian töve chìnuni. ¹⁵ Va tu iin ra tüvi chìnuni ya'a janini ra ña kùuni ra ndakoo ra ma ña kùu ñasi'i ra ña chìnuni, na ku'va ña ña na kee ra ku'un ra. Ta indukuni kùu yi tuva iin ña tüvi chìnuni ya'a jànini ña, ña kùuni ña ndakoo ña ra, na ku'va ra ña na kee ña ku'un ña ndia. Tu takan ta'an chi'in ma ndian tanda'a ndian chìnuni, töve janini na ña koo na chi'in ma ndian tanda'a chi'in na endeeni. Vati Ndioo kächin ra ndo kuenda ra, ti kùuni ra ña na koo vii ndo chi'in ta'an ndo. ¹⁶ Yakan va taku ndyo'o ñivi ña'a ña chìnuni, takan iyo yi ña koo vii ndo chi'in ma ndra kùu ii ndo ña tüvi chìnuni, ti tüvi chito ndo tuva kùu jakakú ndo ra, cha'a' ña kùu ndo ñivi ña'a chìnuni. Ta juuni takan iyo yi ña koo vii ma ndra chìnuni chi'in ma ñasi'i ndra ña tüvi chìnuni, ti tüvi chito ndo tuva kùu jakakú ndo ña cha'a' ña kùu ndo ma ndra chìnuni.

¹⁷ Yakan va na tüva kùu, jin ndian tanda'a kùu ndo a töve, va iyo yi ña koo vii ndo naja kua kùuni ma Racha'nu ña koo ndo, ta naja kua kùu ndo ma ora kächin ra ndo. Tand'i'i ma tu'un i'ya, kàtitu'in yi nuu ma ndian chìnuni ta nuu ñuu kuà'in, ikan na jachi'in na yi. ¹⁸ Ta tu iyo nda yo kùu ndra'i'i ña kächin Ndioo ña cha tà'nda ma ñii nuu ika, koto jà'ani ndra ña ndra yüvi ta'nda ñii nuu ika kùu ndra. Ta tu iyo nda yo kächin Ndioo ña takà'an ta'nda ma ñii nuu ika, na tüvi iyo yi ña jakuuni ndra ja'a ndra yi tuva tüvi chàta'ani ndra ja'a ndra yi ndia. ¹⁹ Vati taku kuenda Ndioo, na tüva kuu tuva ta'nda ma ñii nuu ika yo a tüvi, ti ma ña kùuni ra kuu yi ña na jachi'in yo ma ña kà'an ra. ²⁰ Yakan va ta'i'i'in yo iyo yi ña ndoo yo koo yo takua kùu yo ma ora kächin Ndioo yo. ²¹ Vati tu kùu ndo ma ndian kùu musu ña tüvi ni'i ma ya'vi, ma ora kächin ma Racha'nu Ndioo ndo, na nakanini ndo cha'a' yi, vati tu chaa iin tiempu ña kuu kee nuna ndo, na nanduku ndo iti' va'a tiá ja'a ndo yi. ²² Vati taku maa yo kächin ma Racha'nu Ndioo yo ora kùu yo musu ma inga na niku, va ma vitin kùu yo ndian chàkuu nuna kuenda ra ña jakakú ra yo nuu ma

kuati jà'a yo. Ta indukuni kua ikan kùu yi chi'in maa yo tüvi kùu musu na niku, ta vitin kächin ra yo kuenda ña na ndakuu yo ndian kùu musu ma Racha'nu Cristu. ²³ Ti ma Racha'nu Ndioo, ya'aga ya'vi tã'vi ra cha'a' ndo, ta cha'a' yakan kuu yi ña kùuni ra ña na kuu ndo musu ra, ta tüvi ku'va ndo ndo kuenda ña kùu ndo musu ma ñivi ñuñivi. ²⁴ Yakan va ndyo'o yani ndian chìnuni, yu'u. ²⁶ Chàninj ña na ndoo yo koo yo takua kùu yo ma ora kächin ma Racha'nu Ndioo yo kuenda ra.

²⁵ Va taku kuenda ma ndian takä'an tanda'a, na tüvi iyo ni'iin tu'un ña kà'in kuenda ma Racha'nu nuu na, va juuni kùu katitu'in ma kua chàninj kuenda na, cha'a' ña kùu iin ra iyo tundeeni va'a chi'in Ndioo, ti kùnda'vini ra yu'u. ²⁶ Yakan va yu'u katj ña va'aga ña na ndoo yo koo yo takua kùu yo ma ora kächin ma Racha'nu Ndioo yo, cha'a' ña ndetiñu ña iyo yo ma tiempu i'ya ma vitin. ²⁷ Yakan va ndyo'o yani ndian cha iyo ñasi'i ndo, va'aga ña na nänduku ndo naja kua ndakoo ndo ña. Ta tu ndra tüvi ñasi'i, va'aga ña, na tanda'a ndo ndia. ²⁸ Ndicha ti na yüvi kuati kùu yi tuva tanda'a ndo, ta juuni na yüvi kuati kùu yi tuva tanda'a ma ñivi ña'a ndia. Va ma tiempu ya'a ndetiñu ni kuu yi tiá iti' nuu, ta ma ndian tanda'a ni nde'e na tundo'o ma ñuñivi i'ya. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kà'in chi'in ndo ña na tanda'a ndo, ti tüvi kùunj nde'e ndo ma tundo'o ikan.

²⁹ Yakan va ndyo'o yani ma ña kùunj kà'in chi'in ndo kùu yi ña tiania tiempu kùu yi ña kindoo yo koo yo ma ñuñivi i'ya. Yakan va nda ma kivi i'ya ta iti' nuu, taku ndyo'o, ndra cha tanda'a, na tüvi iyo yi ña ya'a nakanini ndo cha'a' vi. ³⁰ Ta juuni taku ma yo ya'a nda'vi kùuni, na sii kuuni na takua kùu ndian sii kùuni, ta ma ndian sii kùuni ta ndiakan na kùuni na kua ndian ya'a nda'vi kùuni. Ta maa yo jàta ndatiñu, na tüvi iyo yi ña ya'a sii kuuni ndo cha'a' ma ndatiñu na ndia. ³¹ Ta indukuni takan kùu yi, chi'in maa yo nänduku naja kua koo va'a yo iti' nuu, vati na tüvi iyo yi ña ya'a nakanini yo cha'a' yi, ti ma ñuñivi ña iyo yo i'ya, chani chaa ma tiempu ña ni naa yi ndia.

³² Takan kà'in chi'in ndo, ti na tüva kuunj ña nakanini ndo cha'a' ma ña iyo ma ñuñivi i'ya. Vati taku ma ndra tüvi ni tanda'a, ndrakan chitu'un ndra cha'a' tiñu ma Racha'nu, ta naja kua kùu jakuu ndra ma ña kùuni ra ndia. ³³ Va tu ma ndra cha tanda'a kùu ndo, tajan ikan nakanini ndio ndo cha'a' ña naja kua kùu nani'i ndo ma kua koo va'a ndo ma ñuñivi i'ya, ta cha'a' ña naja kua ja'a ndo ta kindoo va'a ndo chi'in ma ñasi'i ndo. ³⁴ Yakan va iyo uvi nuu ma kua chànin ra. Ta juuni kua

ikan kùu yi chí'in ma ñivi ña'a ña kîndoo nda'vi, ta ma ñivi ña'a ña tûvi nî tanda'a, ti vikan endee chîtu'un vi cha'a' ma ña kùuni ma Racha'nu, ta cha'a' ña naja kua kùu koo íf vi chí'in kuñu vi, ña jáka'nu vi ra chí'in ndisaa anima vi. Va taku ma ñivi ña'a ña cha tãnda'a, ti vikan nàkanini vi cha'a' ña naja kua kùu ja'a vi ta nani'i vi naja kua koo va'a vi ma ñuñivi i'ya, ta naja kùu ja'a vi kuenda ña na kindoo va'a vi chí'in ma ndra kùu ii vi ndia. ³⁵ Vati chí'in ma tu'un kà'in nuu ndo i'ya, na tûvi kà'in yi kuenda ña jàniní ndo, vati kà'in yi nuu ndo, ti chitói ña iin ña va'a kùu yi kuenda ña na nani'i ndo naja kua koo koo ndo ndian íñu'u, ta naja kùu tiin va'a ndo ma iti' ku'àn ma Racha'nu, ta tõe nàkanini ndo jákesiin ndo ma iti' ra.

³⁶ Va tu iyo yo chànini ña va'aga ña na koo ii ma ñivi ña'a se'e ndo, ti cha kua kuyatin ma kuiya ña koo ii vi, va'aga ña na koo maa ma ii vi tuva takan chànini ndo. Vati yûvi kuati kùu yi tu tanda'a vi. ³⁷ Va tu iyo yo chànini va'a chí'in ndisaa anima ndo ña na kindoo ma'iin ma ña'a se'e ndo, juuni ña va'aga kùu yi tu tõe tanda'a ña ndia. ³⁸ Yakan va iin ña va'a kùu yi tuva chà'a ndo ma se'e sí'í ndo ña tanda'a vi, va iin ña va'aga kùu yi tuva na kù'va ndo vi ña tanda'a vi ndia.

³⁹ Ta juuni taku ma ñivi ña'a ña cha tãnda'a, na tûvi iyo yi ña ndakoo vi ma ndra kùu ii vi, ora juuni kùu ndra, ndra ndito, va tu ma ndra kùu ii vi cha chí'í ndra, tajan cha iyo va'a ndiko vi ña kùu koo ndiko ma inga ii vi tuva kùuni vi, va nda tuva kùu ndra, ndra chînuni tu'un Ndioo. ⁴⁰ Va yu'u chànini ña va'aga kùu yi kuenda ña tuva na koo inga ii vi. Takan chànini yu'u, vati kua ikan kùuni ma Tati Íf Ndioo iyo chí'in.

8

Paulu kàtitu'un ra naja kua ja'a ma ñivi ña sokó na ña chàchi na kuenda ndioo yutun ña já'a juuni maa na

¹ Vitin va kùuní katitu'in nuu ndo naja kua ja'a ndo ña sòkó ndo ma ña chàchi ndo kuenda ma ndioo yutun. Ndicha va'a ña, ndisaa yo iyo chinituni kùunio cha'a' ma ña jáka'nu yo. Ta vaji takan kùu yi kuenda yo, iyo yi ña koto yo ña ma ña chito yo já'a yi ña ya'a jandotayi yo yo. Ta ña'a tõe tindee yi yo ña kua'nu ndisaa yo chí'in yi. Va tu kùuni yo nde'e yo ma ndian ta'an yo ta chà'a yo tundeeni nuu na, ni kua'nu va'a ndisaa yo. ² Ta tu iyo nda ndyo'o chànini ndo ña ya'a iyo kua'a' chinituni ndo, kùuni ndo. Na tûvi ndicha tu takan chànini ndo, vati takà'an koo chinituni ndo kuenda ma tu'un ndaa, takua iyo yi ña koo yi. ³ Va

Racha'nu Ndioo cha nákoto va'a ra ndisaa ma ndian ya'a kùuni nde'e ra.

⁴ Ta cha'a' ña sòkó ndo ma ndayu chàchi ndo nuu ma ndioo yutun, chito va'a yo ña na tûvi ndioo ndicha kùu ma yutun ikan. Vati cha chito va'a yo ña uvanuu Ndioo kùu ra ña iyo ra, ta tûvi inga ra. ⁵ Ta vaji kàti ma ñivi ña iyo kua'a' nuu ndioo iti' ni kuuni a ma nuñu'u' ñuñivi i'ya a ma andivi, ta ndiakan chànini na ña iyo kua'a' nuu ndioo yo ta kua'a' nuu ra kùu chito'o yo. ⁶ Va taku maa yo, ti cha chà'a yo kuenda ña, uvanuu Tatá yo Ndioo kùu ra ña iyo. Vati ma Racha'nu Tatá yo kùu ra ma ra játuvi ndisaa nakuyi, ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo yo kuenda ra. Ta juuni uvanuu chito'o yo iyo, rakan kùu ra ma Racha'nu Jesucristu. Ta cha'a' ra kùu yi ña iyo ndisaa nakuyi ma ñuñivi i'ya, ta cha'a' rakan kùu yi ña ndito yo nda vitin.

⁷ Va na yûvi ndisaa yo ndian chînuni chito yo ma tu'un i'ya. Vati tañu yo iyo ndian takani jáka'nu na ma ndioo yutun niku, ta nda vitin chànini na ña ma ndioo yutun ikan iin ña ndicha kùu yi. Yakan va ora chàchi na ma ndayu ña sòkó na kuenda yi. Ta tava ya'a víta ma anima na, yakan va jánda'víña'a yi na, ta chànini na ña jándokini yi na já'a ma ndayu ikan. ⁸ Va taku ma Racha'nu Ndioo, ti tûvi tí'i ra kuenda yo cha'a' ña chàchi yo ma ndayu ikan a tûvi. Vati na yûvi cha'a' ña chàchi yo ma ndayu ikan kùu yi ña ni ndakuu va'aga yo, a ni ndakuu kiniga yo tuva tûvi chàcho yi ndia. ⁹ Va iyo yi ña já'a ndo kuenda nuu ndo chí'in ma ña chànini ndo ña kùu já'a ndo nda ña nikuuni, ti koto jakoyo ndo ma ndian víta anima ña chînuni ma tu'un Ndioo ma tichi kuati. ¹⁰ Vati tu iyo nda yo chînuni ña nde'e ña ka'iin ndo chàchi ndo ma tichi ma veñu'u nuu ka'iin ma ndioo yutun, ndita'an ma ndian ta'an ndo ña víta anima ña chînuni ma tu'un Ndioo, ta juuni ndiakan ña chànini na ña ndokini na já'a ma ndayu ikan, kicha'a na ña chàchi na yi ndia. ¹¹ Yakan va tu takan chànini ndo já'a ndo cha'a' ña ya'a iyo chinituni ndo, kùuni ndo, na yûvi ña va'a kùu yi, ti já'a ndo ña koyo ma ndian víta anima tichi ma ña kini, vati ma Racha'nu Cristu, juuni chí'í ra cha'a' na ndia. ¹² Vati tu cha'a' ma ña já'a ndo já'a yi ña jákesiin yi ma ndian víta anima ma ikan na kí'vi na iti' kini kuenda na, tajan kùuni yi ka'an yi ña iin kuati ka'nu kùu ma ña já'a ndo kuenda ma Racha'nu Cristu ndia. ¹³ Yakan va tu cha'a' ma ndayu chàchi kùu yi ña já'i ña na koyo ma ndian ta'in ña chînuni ma tichi kuati, tiá va'a ña na káchigai ma ndayu ikan, ikan tõe já'i ña na koyo na ma tichi kuati.

9

İyo ndatu ma ndra tatun Jesuu ndia

¹ Yakan va cha chito va'a ndo ña kùu ja'i ña kakú nunai, ta kùu iin tatun Jesuu, ta juuni cha chito ndo ña nde'i ma Racha'nu yo Jesuu ndia. Ta juuni ndyo'o kùu ma ndian kùu ma tiñu ja'i, ti cha'a' tu'un kàtitu'in kùu yi ña na chinuni ndo ma tu'un ra. ² Va iyo ñivi ña chànini na ña yüvi ra tatun Jesuu kùu, kùuni na. Va taku kuenda maa ndo ti cha chito va'a ndo ña ndicha ña tatun ra kùu, vati jàndakui ndo ña na kùu ndo ndian chinuni tu'un ma Racha'nu, ta yakan jàna'a kachin yi ña ndicha ña kùu tatun ra.

³ Ta vitin va ni ka'an ndioi ma tu'un i'ya kuenda ma ndian ka'an chatai: ⁴ Taku yu'u ra kùu tatun Jesuu, iyo yi ña ku'va ndo ma ña kach'i ta ko'i. ⁵ Ta juuni töve kuati kùu yi tuva tанда'i chi'in iin ña'a ña chinuni, takua iyo ñasi'i ndra inga ma ndra kùu tatun Jesuu, ta ndra kùu yani ma Jesuu, ta Petu' ndia. ⁶ ¿A chànini ndo ña Bernabé ta yu'uni kùu ndi ña na tüvi iyo yi ña ku'va ndo ña kachi ndi, cha'a' ña tüvi jãña ndi ña jatiñu ndi chi'in nda'a' ndi?, kùuni ndo. ⁷ ¿A yo kùu jatiñu saani ma tiñu jandaru, ta tia'vi maa ndra cha'a' ma ña kachi ndra?, kùuni ndo. ¿A nda ra jatiñu tichi ku'u ta tàchi ra yutun tata, ta töve kùu kachi ra ma chiti run ora ni keta yi?, kùuni ndo. Ta indukuni takan kùu yi kuenda ma yo jakuenda mvechala, vati iyo yi ña ko'o ra ma lechi ri ora iyo ra' ma ndika ri ndia. ⁸ Ta koto nàkanini ndo ña tu'un yu'u maanj kuu ma ña kàtitu'in nuu ndo, vati ndava nda nuu ma tutu Ley Ndioo ña tãa Moisés, takan ka'an yi ndia. ⁹ Ta te'en ka'an yi nuu yi: "Na va'a ti'i yo xikima yu'u ma jundiki ora jatiñu ri ña chañu ndri chata ma chiti trigu", kàti yi. Va ma Racha'nu Ndioo na tüvi ka'an ra ma tu'un ikan kuenda ma jundikini, ¹⁰ vati juuni ka'an ra yi kuenda maa yo, cha'a' ña na nanduku yo naja kua koo va'a yo. Vati taku ma ndra ta'vi ma ñu'u', kuenda ña tàchi ndra, ja'a ndra yi ti chito ndra ña ni ni' ndra ma nii ma ora ni keta yi. Ta indukuni takan kùu yi chi'in ma ndian jakoyo ma nii, ti cha chito na ña ni kachi na yi ndia. ¹¹ Yakan va tu ndyu'u, takan jatiñu ndi chi'in ndo kuenda ña na chinuni ndo ma tu'un Ndioo, juuni kua ikan iyo yi ña tindee ndo ndyu'u jitu ita'vi nakuyi ndia. ¹² Ndicha ti iyo yi ña tindee ndo inga ndra kùu tatun Jesuu, va iyoga yi ña tindee ndo ndyu'u kua ndrakan.

Ta juuni chito ndi ña iin ña va'a kùu yi tu chikan ndi ma ña chiniñu'u ndi nuu ndo, va na kùuni ndi ja'aga ndi yi, ti kùuni ndi jandeeni ndi, nda ni kuuni ta'an chi'in ndi, ta takan na chaa ma tu'un va'a cha'a'

Jesuu nuu ndo, ta ni'iin nakuyi töve chàsi nuu yi ma iti' kua kuita kuati yi. ¹³ Ta juuni cha chito va'a ndo ti taku ma ndian jatiñu kuenda ma veñu'u ka'nu ñivi judíu, juuni nuu ma ndayo ña sòko ma ñivi ña iyo kuenda ma veñu'u ikan iyo yi ña ni' na ma ña kachi na ndia. Yakan va kùuni yi ka'an yi ña ma ndian jàkuenda ma chito naá, nuu sòko na ma kiti ña chà'ni na kuenda Ndioo, juuni iyo yi ña kachi na ma sa'an ikan cha'a' ma tiñu ja'a na ndia. ¹⁴ Ta juuni maa ma Racha'nu kùu ra ña ka'an ra ña tandi'i ma ndian chinuni ña kàtitu'un tu'un va'a cha'a' Cristu, iyo yi ña juuni nuu ndian chinuni tu'un ikan, nde'e na ta kachi na ndia, kàti ma Racha'nu. ¹⁵ Va yu'u ni'iin cha'a' takà'an ndakain ma ña chiniñu'i nuu ndo cha'a' ma ña kach'in tu'un Ndioo, ta juuni töve tàti tutu i'ya nuu ndo kuenda ndàkain iin nakuyi nuu ndo ndia. Tu kuenda yu'u va'aga tu kuvj cha'a' ma ña ja'i, ta ikan ni'iin na kùu namaa na ma ña ka'nu ja'i ña kàtitu'un saanj yi nuu ma ñivi ndia.

¹⁶ Vati tu yu'u kàtitu'in ma tu'un Ndioo, na tüvi ja'i yi kuenda ña jandotayj yu'u nuu ndo, ti ma Ndioo tàchi ra yu'u ña ja'i ma tiñu ikan. Va tu tüvi ja'i yi, nda'vi kuunj ti Ndioo ni jande'e tundo'o nui tuva tüvi ja'i yi. ¹⁷ Yakan va tu kàtitu'in ma tu'un ra cha'a' ña kua ikan kùuni mai ja'i yi, tajan ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ma ya'vi. Tatu töve kùunj ka'in yi, va cha'a' ña Ndioo tàchi ra tiñu i'ya nui ña na ka'in yi, yakan va takan iyo yi ña ja'i yi. ¹⁸ Yakan va, ¿ndava kùu ma ya'vj ña ni'i' cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un Ndioo?, kùuni ndo. Va ma ya'vj ni'i' kùu ma ña chisii animai ña kùunj ora kàtitu'un saanj ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi, ta na tüvi chikain ni'iin nakuyi nuu na cha'a' ma tiñu ja'i, vaji cha takani kùu ja'i yi.

¹⁹ Vati taku yu'u, ti na tüvi kui musu ni'iin ñivi niku, va vitin cha kach'in kuenda kùu musu ndisaa ndo, ti takan kùu jakanai tiá kua'a' ñivi kuenda Ndioo. ²⁰ Vati ora kàtitu'in nuu ma ñivi judíu, juuni ja'i ma kua takani ja'a na, ikan na kùu kicha'a na chinuni na tu'un cha'a' Jesucristu. Ta ora kàtitu'in nuu ma ndian ndikun chata ma ley ña tãa Moisés, juuni ja'i ma takua ja'a na, vaji tüvi chà'nda ma ley ikan tiñu nui, va takan ja'i ikan, takan kuu kicha'a na chinuni na tu'un cha'a' ma Jesucristu. ²¹ Ta juuni ora kàtitu'in yi nuu ma ndian yüvi judíu, ndian töve tiñu'u ma tu'un Ley Ndioo ña tãa Moisés, vati ma ña ja'i kuu ma takua ja'a na, ikan na kicha'a na chinuni na tu'un cha'a' ma Jesucristu. Ta ña'a, tüvi kùuni yi ka'an yi ña töve tiñu'i ma tutu Ley Ndioo, cha'a' ña ndikun gai chata ma Racha'nu Cristu chi'in ma tu'un

ley ña jàna'a ra ndia. ²² Ta ora kàtitu'in yi nuu ma ndian tūvi chìnuni va'a ma tu'un cha'a' Jesucristu, ti ndian vita anima kùu na, indukuni jà'i ma takua jà'a ndiakan. Ta ndisaa yakan jà'i yi, cha'a' ña kùunji ña na kakú uvi uni na, tuva takan kùu yi. ²³ Ja'i tandi'i yakan, cha'a' ma tu'un va'a cha'a' Cristu, ikan na sii kùunji, ti juuni Ndioo chā'a ra ña na kuu katitu'in yi.

²⁴ Ta juuni cha chito va'a ndo, ti taku ma ndian chīnu, iyo yi ña kunu ni' ndisaa na, va uvanuu na kùu ma ndian iyo yi ña jakanaa. Yakan va indukuni kua ikan iyo yi ña kunu ni' ndo kuenda ma Racha'nu Ndioo, ikan na jakanaa ndo ra ndia. ²⁵ Vati taku ma ndian jàndova'a na na kuenda ña kusiki ta'an na chi'in inga na, iyo yi ña nduva'a kumi na ma ku'u na. Ta ndisaa yakan jà'a na yi, ti kùuni na jakanaa na ma korona ña kundii xini na ña kùu takua kùu ma nda'a yutun ña numi kuini xii yi. Va taku maa yo ti jàndeeni yo cha'a' ña kùuni yo jakanaa yo ma ya'vi yo ña endee töve ni chaa tiempu ña ni ndi'i yi. ²⁶ Vati taku yu'u, na tūvi chāta'anji ña kunu mai takani tu töve chai ma nuu ndi'i yi. Ta juuni töve chāta'anji ña kanji ña kusiki chi'in chikji tu töve va'a nani ma chikji kanji ti na kùu jakanai tuva takan jà'i. ²⁷ Ti ma ña jà'i kùu yi ña nduva'a jande'i tundo'o ma kuñui, cha'a' ña kùunji ña na ja'a yi takua kuuni mai. Vati tu tūvi ja'i ma takan, tajan kùuni yi ka'an yi ña na tūvi nda kuenda kùu, ti jañai ma iti' Ndioo, vaji cha kàtitu'in ma tu'un ra nuu ma inga ñivi. Va yu'u, töve jächin yi kuenda juuni mai.

10

Paulu jàkuninaa ra ma ndian jàka'nu ma ndioo yutun

¹ Ndyo'o yani koto nàani ndo ma ña jà'a ma ndian kùu ñivi yo ndian chīyo taji'na, ma ora tándikun na kuà'an na ma chata viko ña iyo sukun jà'a ma Racha'nu. Vati tandi'i ndiakan kètachiyo na iti' chata ma tañu'u jà'a ma Racha'nu ma tiempu ikan. ² Ta takan kùu yi ña ma tiempu tándikun na kuà'an na chata ma viko chi'in Moisés, nda ma tiempu ikan kùu yi ña ndò'in na chi'in ra, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña kùnduta na chi'in Moisés ma tichi tañu'u ta chi'in tañu viko ikan ndia. ³ Ta juuni tandi'i ma ñivi ikan chāchi na ma ndayu va'a ña Ndioo jātuvu ra kuenda na chi'in iin tiñu ka'nu. ⁴ Ta juuni chi'in inga tiñu ka'nu, Ndioo chā'a ra ña chī'i na ma takuii va'a ña kàna ma nuu iyo kava ma tichi iti' kuà'an na, ti takuii ikan kùu ma Cristu, vati maa ra kùu ra ña tindee ra na, ikan na töve nayi ta'an na ma nuu kuà'an na. ⁵ Vati cha yati tandi'i ma ñivi jächika na iti'

Racha'nu Ndioo, vaji jàna'a ra kua'a' ndatu ra nuu na. Ta Ndioo töve sii kùuni ra ña jà'a na takan, yakan va ndisaa ndiakan, chī'i na ma tichi ku'u nuu chākunuu na.

⁶ Tandi'i ña kùu i'ya, jàna'a yi ti na va'a jà'a yo ña nànduku yo ma ña kuni takua jà'a ndiakan, ti koto ta'an yo takua tā'an na. ⁷ Yakan va koto jàka'nu ndo ma ndioo yutun, takua jà'a kua'a' ma ndian kùu ñivi yo ña chīyo taji'na niku. Vati ndava na nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi chata na: "Ma ñivi ikan, chāchi na, ta chī'i na, ta ora chīnu jà'a na takan, tajan kīcha'a ndio na tacha'a na kuenda jàka'nu na ma ndioo yutun", kati yi.

⁸ Ta koto kī'vi ma yo kùu ndra'ii chi'in ma ñivi ña'a yūvi ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a chi'in ma ndra yūvi ii vi ndia, ti kua ikan jà'a ma ndian kùu ñivi yo niku. Vati cha'a' ña jà'a na takan kùu yi ña chī'i nda oko uni mii na iin kivini jà'a ma Racha'nu Ndioo. ⁹ Ta juuni na tūvi iyo yi ña ki'in yo ku'va ma Racha'nu Cristu, takua jà'a iin ma ndian kùu ñivi yo ndia. Vati cha'a' ña takan jà'a na, yakan va jà'a ma Racha'nu ña na kachi ma koo na, ta chī'i na ndia. ¹⁰ Ta koto kà'anti'ini ndo chata ma Racha'nu, takua jà'a na ndia, vati cha'a' ña takan jà'a na, yakan va tachi ra ma tati jàkuu tiñu nuu ra ña na ka'ni yi na.

¹¹ Ndisaa ña tā'an ma ndian kùu ñivi yo ndian chīyo taji'na, jàna'a yi nuu yo naja kua jà'a ma Racha'nu Ndioo. Ta taa ra yi nuu ma tutu ra kuenda ña kindoo yi chi'in yo ndian iyo ma kivi nuu ndi'inia, ikan na koo tu'va yo chi'in ma tu'un ra. ¹² Yakan va iin nda ndyo'o chānini ndo ña cha iyo va'a ndo, kùuni ndo, tiá va'a ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo, koto jandi'i ra nuu ndo ndia. ¹³ Vati ña na koto ndo ña ndisaa ma kuati ña kùuni ndo koyo ndo tichi, indukuni kùu yi chi'in ma kuati ña kùuni koyo tichi nda ndian nikuuni iyo ma ñuñivi. Ta ndicha va'a ti Ndioo iyo tundeeni ra chi'in ndo, yakan va ndisaa tiempu ña kùunio koyo yo tichi ma kuati ikan, töve chā'a ra ña kùu yi tiá ka'nu kua kuu jandeeni yo, vati juuni jàna'a ra iti' va'a nuu kuu kakú yo tichi yi, ikan na kuu jandeeni yo yi.

¹⁴ Yakan va ndyo'o yani ma ndian ya'a kùunji nde'i, kàtitu'in nuu ndo ña na numini jaña ndo ña jàka'nu ndo ma ndioo yutun. ¹⁵ Ta chitoi ña kùu ndo ndian iyo chinituni va'a, yakan va na ka'an ndo chī'n tu ndicha kùu ma ña ni kà'in chi'in ndo. ¹⁶ Vati taku ora chā'a yo ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, ma ora ni ko'o yo ma kopa vinu ii ña kùu ma nii Cristu, ikan kùu ma nuu ndò'in yo chi'in ma ndian chìnuni ña iyo kuenda Cristu, ti chāti ra nii ra cha'a' ma kuati yo. Ta taku ma ora

chà'nda kuatio ma paan ña ni kachi yo ña kùu kuenda kuñu Cristu, ma ikan juuni jàna'a yi nuu yo ña ndò'iin yo chi'in ma kuñu ra ndia. ¹⁷ Yakan va vaji kua'a ñivi kùu yo, va ndisaa yo ndàkuu yo iin ñivini cha'a' ña chàchi yo iin paani.

¹⁸ Na kuku'uni ndo takua jà'a ma ñivi ñuu Israel niku, vati ndiakani chàchi na ma sa'an ña chà'ni na ta sòkó na nuu ma chito naá kuenda jàka'nu na ma Racha'nu Ndioo, ikan na ndò'iin na chi'in ra, ta kùu na iin ñivini ndia. ¹⁹ Va chi'in ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo i'ya, na tüvi kùunji ka'in ña chàninji ña iyo nda kuenda ma ndioo yutun, ta juuni töve chàninji ña iyo nda kuenda ma sa'an kiti ña sòkó na nuu yi ndia, takua chàninji ndiakani. ²⁰ Takan kàtitu'in nuu ndo, vati iyo ma yo tüvi chàninji tu'un Cristu ña, juuni sòkó na yi kuenda ña jàka'nu na ma tati xaan ikan, ta yüvi nuu ma Racha'nu Ndioo, ta yakan tüvi kùunji ja'a ndo yi. Yakan va kàtitu'in yi nuu ndo. ²¹ Vati na kùu ko'o ndo ma vinu ña ka'lin tichi copa ma Racha'nu, tuva juuni chi'in ndo ma vinu ña ka'lin tichi copa ma tati xaan ndia, ta juuni na kùu kunandi ndo mesa ma Racha'nu, tuva juuni chàninji ndo mesa ma tati xaan ikan ndia. ²² Ta juuni, za va'a tu ja'a ndo ña ndoxaani ma Racha'nu Ndioo chi'in yo cha'a' ma ña kini ña ja'a yo?, kùuni ndo. za chàninji ndo ña iyo tiaga ñandee ndyo'o kua maa ra?, kùuni ndo.

Kùu ja'a yo nda ña kùuni maa yo, va iyo yi ña ndakimani yo ma inga ñivi ndia

²³ Ndicha ña iyo ma yo kà'an ña kùu ja'a yo nda ña kùuni maa yo, kàti yo, va na yüvi ndisaa yi kùu tindee yi yo ti tüvi chà'a yi tundeeni yo chi'in ta'an yo. ²⁴ Ta na tüvi iyo yi ña nanduku yo ña va'a kuenda juuni maa yo, vati va'aga ña na nanduku yo ña va'a kuenda inga ma ñivi ta'an yo.

²⁵ Ta na kachi ndo tandi'i nuu ma sa'an ña kuya'vi ma veto'o, ta na nakanini ndo tuva sa'an ña cha sòkó na nuu ndioo yutun kùu yi, a töve. ²⁶ Takan kàti chi'in ndo, ti maa ma Racha'nu Ndioo, kùu ra ma chito'o ma nuñu'u' ñuñivi i'ya chi'in ndisaa ña iyo nuu yi ndia.

²⁷ Tatu iyo iin ma ndian tüvi chàninji ña jainvitaa na ndo ña na ku'un ndo kukachi ndo chi'in na ma ve'e na, na ku'un ndo tuva kùuni ndo, ti kuu kachi ndo nda nuu ndayu nikuuni, va'a ga ña na töve ndakatu'un ndo tuva ndayu ña cha sòkó na nuu ndioo yutun ña jàka'nu na kùu yi a töve. ²⁸ Ta vitin tu iyo inga nda yo jainvitaa ndo ma ve'e na, tajan ma ora ni kachi ndio ndo, kàtitu'un ndio na nuu ndo ña ma ndayu ña cha sòkó na nuu ma ndioo yutun kùu yi, kati na. Tu takan kùu yi

va'aga ña na kàchi ndo yi, ti koto ja'a ndo ña na va'a kùuni ndian kà'an yi nuu ndo. ²⁹ Ta ma tu'un ña, ja kàtitu'in i'ya ña cha'a' ña kacho ma sa'an, ti vaji tüvi kuati kùu yi kuenda ndo va kuenda inga na, chito a kuati kùu yi kuenda na.

Ta tu takan ta'an chi'in va'a ga ña töve kachi yi, ikan na töve tiso na kuati nui cha'a' yi, jin ma ña va'a kùu yi kuendai tu kachi yi, va iin ña va'a ika kùu yi kuenda ma chànituni ndiakani. ³⁰ Ta tu yu'u chà'i ta'vindioo cha'a' ma ña ni kachji, za naja kà'an ma ñivi ña yüvi ña va'a kùu ma ña jà'i?, ta kuenda yu'u kùu yi iin ña va'a ja'i kùunji kuenda ma Ndioo. ³¹ Yakan va tuva chàchi ndo, a chi'i ndo, a jà'a ndo inga tuku tiñu va'a, na ja'a ndo yi va kuenda ña jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo. ³² Ta koto jàna'a ndo nuu ma ñivi ni'iin nakuyi ña tüvi va'a chàninji na, ikan na tiso na kuati ndo cha'a' yi, ni nuu ma ndian judiu, ni nuu ma ndian yüvi judiu, ta ni nuu ma ndian iyo kuenda ma veñu'u Ndioo ndia. ³³ Vati yu'u va'aga ña na nandukui naja kua koo sii ma ndisaa ñivi chi'in ndisaa ma ña jà'i, ta tüvi jà'i ma ña chàta'ani mai a ma ña va'a kuendai chàninji, ikan na kuu ni'i na nuu kakú na.

11

¹ Yakan va na ja'a ndo ma takua jà'i, ti yu'u juuni takan jà'i ma takua jà'a Cristu ndia.

Ndisaa naja kua jà'a ma ñivi ña'a ña iyo kuenda Ndioo

² Yakan va yu'u chisiji ta tiñu'i ndo, vati chàku'uni ndo yu'u cha'a' ndisaa ma nakuyi jà'a ndo, ta cha'a' ña cha kicha'a ndo jachinu ndo ma tu'un va'a ña kàtitu'in nuu ndo. ³ Va ma ña kùunji ña koto ndo, kùu yi ña ma Racha'nu Cristu, kùu ra ra kuxini nuu ndisaa ma ndra'ii, ta ma ndra'ii kùu ndra iin ndra kuxini nuu ñasi'i ndra, takua ma Racha'nu Ndioo kuxini ra nuu ma Cristu ndia. ⁴ Vati tu iin ra'ii chàsi ra iin nakuyi xini ra ma ora kà'an ra chi'in Ndioo, a ora kà'an ra ma tu'un Ndioo nuu ma inga ñivi, kùuni yi ka'an yi, ti tüvi tiñu'u ra ma ra kùxini ra, vati chàsi ra ma xini ra ora jà'a ra takan. ⁵ Ta indukuni kùu yi tuva iyo ñivi ña'a ña tüvi chàta'ani vi kasi vi xini vi ora kà'an vi chi'in Ndioo, a ora kà'an vi ma tu'un ra nuu ma inga ñivi, juuni kùuni yi ka'an yi ña töve tiñu'u vi ma ra kùu ii vi cha'a' ma ña jà'a vi ndia. Indukuni kùu yi tuva sokon te'e vi ma ixi xini vi. ⁶ Vati tu iyo ñivi ña'a, ña tüvi chàsi vi xini vi ma ora kà'an vi chi'in Ndioo, va'aga ña na sokon te'an ma ixi xini tuva takan kùunian ja'a ña. Va tuva kanuu ña, ña sokon te'an yi kùunian,

tajan na kasi ndioan yi tuva takan. ⁷ Va taku ma ndra'ii, ti na tüvi nuva ja'a ndra ña kasi ndra xini ndra, vati Ndioo jatüvi ra ndra ña kuu ndra takua kuu maa ra, ti ma xinañu ra kuu ndra. Ta ma ñivi ña'a kuu vi ma xiña'nu ma ndra'ii ndia. ⁸ Vati taku ma Racha'nu Ndioo, ti tüvi nĩ java'a ra ma ra'ii nunuu chi'in ma kuñu ma ñivi ña'a, vati ma ñivi ña'a kuu vi ña kũva'a vi chi'in kuñu ma ndra'ii ja'a ma Racha'nu Ndioo. ⁹ Yakan va cha chĩto ndo ña tüvi nĩ kuva'a ma ndra'ii kuenda ma ñivi ña'a, vati ma ñivi ña'a kuu vi ña java'a ma Racha'nu Ndioo vi kuenda ma ra'ii. ¹⁰ Ta cha'a' yakan kuu yi ña iyo yi ña kasi vi ma xini vi cha'a' ma ndatu ña iyo chi'in vi, ta ikan na kuu vi ndian iñu'u nuu nde'e ndisaa ma tati jakuu tiñu nuu Ndioo. ¹¹ Vati taku kuenda ma ndian chinuni, töve va'a ña chànini yo siin siin cha'a' ma ndra'ii chi'in ma ña'a, vati nduvi grupu iyo kuenda vi nuu Ndioo, ta nduvi ndiakan chiniñu'u na ta'an na ndia. ¹² Ta vaji ndicha kuu ña ma Racha'nu Ndioo ja'a ra ma ñivi ña'a nunuu chi'in kuñu ma ra'ii, ta vitin ndisaa ma ndra'ii cha kaku ndra nuu ma ma'a ndra ndia. Va vaji takan kuu yi, va ma Racha'nu Ndioo induku jatüvi ra ndisaa na.

¹³ Yakan va, ¿naja kua chànini ndo?, ¿a va'ani ja'a vi ña tüvi chasi vi xini vi ma ora ka'an vi chi'in Ndioo?, kuu ni ndo. ¹⁴ Töve va'a, ti juuni cha chĩto va'a yo ña ma ndra'ii ña chata'ani jakua'nu ma ixi xini ndra, ja'a maa ndra tukanuu nuu ndra, vati tüvi iyo yi ña ja'a ndra takan. ¹⁵ Va taku ma ñivi ña'a, ti maa ma Racha'nu Ndioo cha'a ña na koo nani maa ma ixi xini vi, ikan na kasi xini vi. ¹⁶ Ta tu iyo nda ndian tüvi chinuni va'a ma ña ka'an ndi vitin, tajan iyo yi ña koto na ti ni ndyu'u, ta ni inga ma ñivi chinuni, na tüvi nakoto ndi ma inga kua takani ja'a ndi. Yakani kuu ma ña chĩto ndi.

Paulu kätitu'un ra nuu ma ñivi ña na tüvi va'a ja'a na ora kuxini na ña jaka'nu na ma Racha'nu

¹⁷ Ndyo'o yani vitin va kuuñi katitu'in nuu ndo ña na tüvi va'a ja'a ndo ora kütüvi ndo jaka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo, vati ora ja'a ndo ña kutüvi ta'an ndo iyo yi ña vii koo ndo, va na yüvi takan kuu yi, ti java vi'a ndo ka'vi ndo ja'a yi. ¹⁸ Vati ma ña nunuu ña chĩnitu'in, ña kati ma ñivi, ti cha chata'ani ndo kutüvi ta'an ndo kuenda ña jaka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo, uvaa ña kuati kuu yi ña siin siin kuu ni ta'ii'in ndo chi'in ta'an ndo, ta cha'a' ña ja'a ndo ma takan kuu yi ña nda mai chàniniñ ña ndicha kuu yi chi'in ndo ndia. ¹⁹ Yakan va, ¿a va'ani ja'a ndo ña ja'a ndo takan?,

küuni ndo, ikan na ku'va yo kuenda nda ndian kuu ma ndian chinuni va'a ma tu'un Ndioo, ta nda ndian tüvi. ²⁰ Uvaa ña kuati kuu yi, cha'a' ña kesiin ndo ma ora kütüvi ndo ña kuxini ndo kuenda kuku'uni ndo ma Racha'nu, ta ma ña ja'a ndo ikan, ti na yüva ña kuxini va'a ndo kuu yi kuenda ma Racha'nu. ²¹ Vati taku ma ora ni kachi ndo, ma ora ikan, ta'ii'in ndo nda'a ndo ma ña ni kuxini ndo, ta ikan jan numini kicha'a ndio ndo chachi ndi'i ndo yi, ta ma ora chaa ndio ma inga meru ndo, tajan ndiakan kuu ma ndian kindoo chi'in soko ja'a ndo, vati ndi'i yi ja'a ndo. Ta iyo inga ndo ña nduva'a chi'i ndixi ta chini ndo ndia. ²² ¿A tüvi ve'e ndo nuu kuiin ndo kachi ndo, ta ko'o ndo?, ña ja'a ndo takan. Yakan va chi'in ma ña ja'a ndo i'ya, jana'a yi ña chatu'un ndo ma ndian chinuni tu'un Ndioo, ta nda ma ndian nda'vi ña tüvi nuva koo nuu ndia. ¿A iyo yi ña ka'in ña ndian va'a kuu ndo cha'a' ma ña ja'a ndo?, kuu ni ndo. Na yüvi takan kuu yi.

Paulu kätitu'un ra naja kua iyo yi ña jaka'nu ma ñivi ora kuxini na ora chaku'uni na ma Racha'nu
(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

²³ Vati taku ma tu'un ña kätitu'in nuu ndo i'ya, tu'un i'ya kuu yi ña kätitu'un ma Racha'nu yi nu'i. Ta te'en ka'an yi: ma juuni ma chanikuaa ora ki'in ma Racha'nu Jesuu ma paan, ma ora xikoña'a Juda ra. ²⁴ Ta ikan jan, cha'a ndio ma Racha'nu Jesuu ta'vindioo nuu ma Racha'nu Tatá ra cha'a' yi, tajan cha'nda kuati ra yi, ta te'en naka'an ndio ra: "Na kachi ndo ma paan i'ya, vati ña'a kuu ma kuñu, vati ni kuvi cha'a' ndo. Takani iyo yi ña ja'a ndo yi, ikan na kuku'uni ndo yu'u." ²⁵ Takani kuu ta ora cha chinu kuxini ndio ndra, tajan ki'in ra iin copa vinu, ta te'en naka'an ra cha'a' yi: "Na ko'o ndo ma copa vinu i'ya, vati chi'in ma copa i'ya, jachinui chi'in niñ ma tu'un chaa ña ndo'iin Ndioo chi'in ndo ja'a ra'. Takani iyo yi ña ja'a ndo, ikan na kuku'uni ndo yu'u", kati Jesuu. ²⁶ Yakan va nani ma ora chachi ndo ma paan ikan, a chi'i ndo ma vinu ikan, takan iyo yi ña ja'a ndo ti yakan kätitu'un yi ña cha chi'i ma Racha'nu cha'a' ndo. Ta takan iyo yi ña ja'a ndo nda kati chaa ma tiempu ña ni kichaa ndiko ra.

Paulu, kätitu'un ra naja kua iyo yi ña ja'a yo ora kuxini yo ña jaka'nu yo ma Racha'nu

²⁷ Yakan va tu tüvi va'a ja'a yo ña tiñu'u yo ma Racha'nu ma ora chachi yo ma paan, ta ora chi'i yo ma copa vinu kuenda kuku'uni yo ma Racha'nu, tajan yakan küuni yi ka'an yi ña iin kuati ka'nu kuu ma

ña jà'a yo chata ma kuñu, ta chata ma nii ma Racha'nu ndia. ²⁸ Yakan va tuva chàchi yo ma paan ikan, ta chì'i yo ma copa ma vinu ikan, ji'na iyo yi ña ki'in ku'va ji'na yo kuenda tuva ña va'a kùu ña chàniini yo chí'in anima yo, tajan ja'a ndio yo yi. ²⁹ Vati tu yüvi ña va'a kùu ma ña chàniini ndo chí'in anima ndo, ta chàchi ndo ma paan ta chì'i ndo ma vinu, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña tüvi tiñu'u ndo ma kuñu ma Racha'nu ora jà'a ndo takan. Ta ma Racha'nu Ndioo, ni jakutuni ra ndo cha'a' ma ña ja'a ndo. ³⁰ Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña iyo kua'a' meru ndo ña ku'vi, ta ya'a kukue'e kàa na, ta iyo ndian cha chí'i ndia. ³¹ Vati tu ki'in ku'va ji'na yo ma ña chàniini yo chí'in anima yo ta tu va'a kùu yo, tajan rakan na tüvi iyo yi ña jande'e ra tundo'o yo. ³² Vati tu ma Racha'nu tisokuati ra yo, ta jande'e ra tundo'o yo, takan jà'a ra ti kùuni ra ña ndakuu yo ma ndian ndaa, ikan na töve jakutuni ra na, ta kuvi na endeeni takua ni ta'an chí'in ndian tüvi chinuni ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya.

³³ Yakan va ndyo'o yani, taku ma ora kùti'vi ndo ña ni kuxini ndo ora chàku'uni ndo ma Racha'nu, na kua tu ji'na ndo nda kati chàa ndi'i ma ndian meru ndo, tajan na kachi ndio ndo. ³⁴ Ta tu iyo nda ndyo'o ña ya'a cha chisoko ndo, kùuni ndo, tajan va'aga ña na ku'un ndo kukachi ndo ma ve'e ndo, ti koto jande'e ma Racha'nu ma tundo'o ndo cha'a' ña töve va'a jà'a ndo ma ora ndò'iin ndo. Ta iyo inga tu'un ña kùunj ña koto ndo, va va'aga ña na kuaui, ta kàtitu'in yi nuu ndo ma ora ni kunde'i ndo.

12

Ma Tati Í Ndioo chà'a yi kua'a' nuu ndatu nuu ma ndian chinuni tu'un Jesu-cristu

¹ Ndyo'o yani vitin va kàtitu'un kachin nuu ndo, ikan na koto ndo ndisaa ndatu ña chà'a Tati Í Ndioo nuu ta'ii'in yo. ² Taku ndyo'o ti cha chà'a va'a ndo kuenda naja kua jà'a ndo ña kèña'a ndo chàkuu ndo ña jàka'nu ndo ma ndioo yutun ña ñi'i, ma ora takà'an kùu ndo ma ndian chinuni tu'un Jesucristu niku. ³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña, vitin ni kàtitu'un ndioi nuu ndo ña taku ma ndian kà'an chí'in ndatu ma ra kùu Tati Í Ndioo, na kùu ka'an ti'ini na chata ma Racha'nu Jesuu. Ta indukuni kùu yi tuva kùu kà'an na ña iin ra ya'a ka'nu kùu ma Racha'nu Jesuu, tuva tüvi iyo ma Tati Í Ndioo chí'in na ndia.

⁴ Vati taku ma ra kùu Tati Í Ndioo, ti siin siin kua kàa ma ndatu ña chà'a yi nuu ta'ii'in yo, ta koto nàkanini ndo ña kua'a' nuu tati kùu yi, vati uvanuu Tati

Í Ndioo kùu yi ña chà'a ndisaa yi nuu yo. ⁵ Ta juuni vaji siin siin tiñu chà'a ma Racha'nu nuu yo ña jà'a yo kuenda ma ndian chinuni, va uvanuu ra kùu Racha'nu iyo. ⁶ Ta ndicha ña vaji siin siin tiñu chà'a ma Racha'nu Ndioo nuu yo ña jà'a yo, va uvanuu Ndioo kùu ra ña jàtiñu ndisaa tiñu ikan nuu tandi'i yo chí'in ma ndatu ña iyo ra. ⁷ Vati ma Racha'nu Ndioo jàna'a ra nuu yo ña iyo ma Tati Í ra chí'in yo. ⁸ Ta ma ndatu ikan kùu yi kuenda ña jàtiñu yo chí'in yi, ña tindee yi ndisaa ma ndian kùu ta'an yo, ndian chinuni. ⁸ Vati iin yo, iyo ma ndatu ma Tati Í Ndioo chí'in, ña jà'a yi ña ya'a chito na ña kà'an na. Ta juuni iyo inga yo, ña juuni maa ma Tati Í Ndioo chà'a yi ma ndatu ña jàna'a yi nuu yo, naja kua nani'i yo nakoto va'a yo ma Ndioo. ⁹ Ta juuni iyo inga yo, ni'i ña ja'a ma ndatu Tati Í Ndioo ña na chinuni va'a yo ma tu'un ra. Ta iyo inga yo, ña chà'a ma Tati Í ndatu ra nuu yo, kuenda ña jànda'a yo ma ndian ku'vi. ¹⁰ Ta iyo inga yo, ña tindee ma Tati Ndioo yo, ña na ja'a yo iin tiñu ka'nu ikan na nde'e ma ñivi yi. Ta juuni iyo inga yo ña tindee ma Tati Í Ndioo yo, ña na katitu'un yo ma tu'un yu'u ra nuu ma inga na. Ta iyo inga yo, ña tindee ma Tati Í ra yo, ña na koto yo tuva ndicha ña tu'un Ndioo kùu ma ña kà'an ma ñivi, a tüvi. Ta juuni iyo inga yo ña tindee ma Tati Í, ña na kuu ka'an yo iin tu'un siin siin ña tüvi kùtunini inga ñivi yi. Ta juuni iyo inga yo ña tindee ma Tati Í, ña kùu katitu'un kachin niyi kùuni ka'an ma tu'un siin siin ikan nuu yo. ¹¹ Yakan va uvanuu ma Tati Í ra, ña iyo kùu yi ña chà'a yi siin siin ndatu ikan nuu ta'ii'in yo. Tajan takan jà'a yi chí'in ta'ii'in yi takua kùuni maa yi.

Tandi'i ma ndian chinuni tu'un Ndioo, ndàkuu na iin ñivini

¹² Ti taku ma kuñu yo, vati iyo xini yo, ta nda'a' yo, ta cha'a' yo, ta ndicha ña iyo kua'a' ña kuati iyo yi, va ndisaa yi kùu yi iin kuñuni. Ta kua ikan kùu yi chí'in Cristu ndia, ti vaji iyo kua'a' nuu ma ñivi ra, va ndisaa na kùu na iin kuñuni. ¹³ Ta juuni kua ikan kùu yi chí'in maa yo ña kùu yo ndian judiu a ndian yüvi judiu, a kùu yo ndian musu ña tüvi ni'i ya'vi a ndian töve, vati nda ora jà'a ma Tati Í Ndioo ña jàkunduta ra yo, nda ma ora ikan kùu yi ña cha ndàkuu yo iini kuñu Cristuni jà'a ma Tati Í Ndioo, ti nuu ta'ii'in yo, Ndioo chà'a ra uvanuu ma Tati Í ra ña na koo yi chí'in yo.

¹⁴ Vati taku ma kuñu yo, ti na yüvi iin nuuni ma kuñu yo kùu yi ña iyo yi yo, ti kua'a' ña kuati kùu yi ña iyo yi ma kuñu yo. ¹⁵ Ta tu ma cha'a yo kàti yi ña na yüvi iki kuñu yo kùu yi, cha'a' ña na yüvi nda'a'

yo kùu yi kàti yi, na yùvi ña ndicha kùu yi, ti vaji kà'an yi ma takan, va juuni ma kuñu yo kùu yi ndia. ¹⁶ Ta tu ma ñii so'o yo kàti yi ña na yùvi ma ña iyo kuenda ma kuñu yo kùu yi, cha'a' ña na yùvi tinuu yo kùu yi kati yi, juuni na yùvi ña ndicha kùu yi, ti na yùvi cha'a' ña kà'an yi takan, ta ni jaña yi ña kùu yi ma kuñu yo ndia. ¹⁷ Vati tu tandi'i ña kuati ña iyo ma kuñu yo kùu yi kuenda ma tinuu yo niku, na kùu taso'o yo, tuva takan kùu yi. Ta tu tandi'i nuu ma ña iyo ma kuñu yo, kùu yi kuenda ma ña taso'o yo, na kùu nani'i yo xiko nĩ'iin nakuyi, tuva kùuni yo ta'ni yo yi. ¹⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi ña tãa ma Racha'nu Ndioo ta'i'iin ña kuati iyo ma kuñu yo ma nuu va'aga ña koo yi kuenda yo, kùuni ra, ta kua ikan kindoo ña ña vitin. ¹⁹ Vati tu iini ña kùu ma ña kuati iyo yo ikan niku, tajan na tüvi kuu ka'an yo ña iini kuñu kùu yo tuva takan kùu yi. ²⁰ Ta ndicha kuii ña vaji kua'a' nuu ma ña kuati kùu ma kuñu yo ña iyo yi yo, va ndisaa yi kùu yi iin kuñuni.

²¹ Vati taku ma tinuu yo na kùu ka'an yi chi'in ma nda'a' yo ña na tüvi chiniñu'u yi yi, ta ni ma xini yo na kùu ka'an yi chi'in ma cha'a' yo ña na tüvi chiniñu'u yi yi ndia. ²² Vati ma ña kuati iyo ma kuñu yo ña ta'aga kaa, yakan kùu ma ña chiniñu'u ga yo. ²³ Ta taku ma ña kuati iyo ma kuñu yo ña na tüvi kùuni yo nde'e yo, yakan kùu ma ña vii ga chàsi yo ja'ma chata yi. Ta ma ña kuati ma kuñu yo ña na töve va'a ña koo nuna yi, yakan kùu ma ña kumi va'a ga yo koto nde'e inga ñivi yi, kùuni yo. ²⁴ Va iyo inga ña kuati ma kuñu yo ña kindoo nuna, ta yakan tüvi kùuni va'a yo yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ja'a ma Racha'nu kua'a' nuu kuati ma kuñu yo, ikan na kuuni ga yo nde'o yi, ta tiñu'u yo ma ndian ta'an yo, vaji tüvi ya'a ga iñu'u na chi'in yo. ²⁵ Takani iyo yi ña ja'a yo koto siin siin ña nakanini yo ja'a yo chi'in ma ndian kùu ta'an yo. Yakan va iyo yi ña tindee ta'an yo yo. ²⁶ Ta tu iyo uvi unì ñivi ta'an yo ña nde'e yo na, ña nde'e na tundo'o, nda maa yo nde'e yo tundo'o, ti nda'vi kùuni yo ndia. Ta tu iyo ma ndian tiñu'u na uvi unì ma ndian ta'an yo, nduva'a chisii ndisaa yo, cha'a' ña ja'a na takan.

²⁷ Yakan va ndisaa ndo kùu ndo kuñu ma Racha'nu Cristu, ta ta'i'iin ndo kùu ndo iin nuuni ma ña kuati iyo ma kuñu ra ndia. ²⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo, cha chã'a ra tiñu nuu ma uvi unì ma ndian ni jatifiñu kuenda ra, ta ndia'ya kùu na: Ma nunuu, ji'na chã'a ra tiñu nuu ma ndian kùu tatun Jesuu, ta ña uvi, va chã'a ndio ra tiñu nuu ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ta ña unì, va chã'a ra tiñu nuu ma ndian matru

ña jàna'a ma tu'un ra, ta ikan jan chã'a ra tiñu nuu ma ndian jà'a ma ndatu ka'nu chi'in nuu ma ndian jànda'a ndian ku'vi, ta chi'in nuu ma ndian chàta'ani tindee inga ñivi. Ta juuni chã'a ra tiñu nuu ma ndian kuxini nuu inga ñivi, ta chi'in nuu ma ndian kà'an ma tu'un kà'an inga ñivi ndia. ²⁹ Uvaa ña na yùvi tandi'i yo kùu ma ndian kùu tatun Jesuu, ta yùvi tandi'i yo kùu ka'an ma tu'un yu'u Ndioo, ta ni yùvi tandi'i yo jàna'a yo nuu ma ñivi, ta ni yùvi tandi'i yo kùu ja'a yo ma ndatu ka'nu nuu ma ñivi, ³⁰ ta yùvi tandi'i yo iyo ndatu yo kuenda ña jànda'a yo ndian ku'vi ndia. Ta juuni na yùvi tandi'i yo kùu ja'a yo kà'an yo tu'un siin siin ña töve kùtunini inga ñivi ndia. ³¹ Yakan va na nanduku ndo ja'a ndo ma tiñu ka'nuga, takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, vati juuni ni jana'i iin ma ña va'aga nuu ndo ndia.

13

Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña kuuni yo nde'e yo inga ñivi

¹ Ta tuva kùu ja'i ña kà'in tandi'i nuu tu'un ña kà'an ma ñivi iyo tandi'i ñuu ña iyo ma ñuñivi, ta tu juuni kùu ja'i kà'in ma tu'un ña kà'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, va tu tüvi kùunì nde'i ma inga ñivi, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña kùu takua kùu iin kaa kalaxin, ña ya'a kua'a' yu'u yi, ta tüvi nda kuenda yi tuva takan ja'i. ² Ta tu kùu ja'i kà'in ma tu'un yu'u Ndioo, ta chitoi naja kua kùuni ma ña iyo xe'e tichi chinitunì ra kà'an yi, ta tu ja'i ma tiñu ka'nu, ta chiniunì va'i ma tu'un Ndioo, ta tandi'i inga nakuyi, ndisaa ma tiñu ka'nu ña ja'i ikan, na tüvi nda kutiñu yi, tuva tüvi kùunì nde'i ma inga ñivi ndia. ³ Ta tu nata'vi tandi'i ma ña kuika iyo chi'in ma ndian nda'vi, ta ndava ña kùu ku'vai yu'u ña kuvj cha'a' inga ñivi, juuni na tüvi nda kuatiñu yi tuva tüvi kùunì nde'i ma inga ñivi ndia.

⁴ Yakan va tuva ndicha ña kùuni yo nde'e yo ma inga ñivi, tajan iyo yi ña jandeeni yo ma ña ja'a na, ta koo va'a yo chi'in na, ta tüvi ndotixin yo, ta tüvi jàndotayi yo yo cha'a' ma ña ja'a yo. ⁵ Ta juuni na tüvi iyo yi ña ka'an ni'i yo chi'in na, ta töve nanduku yo nakuyi kuenda ma'iin yo, ta tüvi kùuxaan yo na, ta nàani yo ña töve va'a ña ja'a na chata yo, tu ndicha ña kùunio nde'o na ndia. ⁶ Ta juuni na tüvi iyo yi ña sii kùuni yo cha'a' ma ña tüvi va'a ja'a na, va na sii kùuni yo ora kà'an na ma ña ndaa. ⁷ Vati kùuni yo nde'e yo na, ña'a kùuni yi ka'an yi ña jaka'nuni yo kuati na, ta vaji ndava ni kuuni ja'a na chata yo va töve ndakoo yo ma tundeeni na ña iyo chi'in yo, ta töve jaña yo ndatu yo ña ña

va'a ña ni kuu iti' nuu, ta juuni jàndeeni yo, vaji jànde'e na tundo'o yo ndia.

⁸ Yakan va koto jãña yo ña kùuni yo nde'e yo ma ndian kùu ta'an yo, vati tandi'i ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ni chaa iin kivi ña na töva chiniñu'u yo ka'an yo yi, ta na töva chiniñu'u yo ka'an yo ma tu'un siin siin ña töve kùtunini inga na, ta na töva ndàkutiñu ma ña ya'a chito yo ña kà'an yo cha'a' Ndioo ndia, ti ni jandi'i ma Racha'nu nuu yi. ⁹ Vati ni ma ña ya'a chito yo kà'an yo, ta ni ma ña kà'an yo chi'in tu'un yu'u Ndioo, töve jàna'a kachin yi nuu yo naja kua kùu Ndioo. ¹⁰ Va ni keta iin kivi ña ni koto kachin ndio yo ma naja kua kùu ra, tajan ma ora ikan töva ni chiniñu'u yo ndian chito ña kà'an chi'in ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra ndia.

¹¹ Vati taku ma ora kùu yo ma ndiakwati, kà'an yo, ta chàniini yo takua chàniini ma ndiakwati, va ma ora cha chaa ndio yo ña kùu yo ma ndian chandee, tajan ikan kùu ma nuu jãña ndio yo ña jà'a yo ora kùu yo ndiakwati. ¹² Yakan va juuni kua ikan kùu yi ma vitin, vati taku ora ndè'o yo ma nuu inu, na tüvi ndichin va'a nde'o yo, ti kuxinani nuu yo, kua ikan ndè'o ma tu'un va'a ma vitin. Va ni keta ndio ma kivi ña ni nuna ndio ma Racha'nu Ndioo nuu yo, ta ikan jan ni nakoto va'a ndio yo maa ra takua nàkoto ra yo ndia. ¹³ Yakan va iyo uni nakuyi ña ka'nu ña endeeni ni koo yi vitin: ma ña nunuu kùu yi ma ña jandeeni yo kuatu yo ma Racha'nu, ta ma ña uvì, kùu yi ña na chinuni va'a yo ma tu'un ra, ta ma ña uni, kùu yi ña na kuuni yo nde'o Ndioo chi'in ta'an yo. Va ma ña ka'nuga ña kùu ja'a yo kùu ma ña kùunio nde'o.

14

Paulu kàtitu'un ra naja kua ja'a ma ñivi ña kùu jà'a na kà'an na ma tu'un siin siin ña töve kùtunini inga ñivi

¹ Yakan va na numini nanduku ndo naja kua ja'a ndo ta kùu kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo. Ta juuni na kuuni ndo ña ma Tati Í Ndioo chà'a yi ña na ku'va ndo ma ndatu yi. Ta iin ndatu ka'nu kuunì ña na ni'i ndo nuu ndisaa ma ndatu iyo ña kùu ka'an ndo chi'in ma tu'un yu'u Ndioo. ² Vati taku ma yo chito ka'an ma tu'un siin siin ña töve kùtunini inga ñivi, kà'an yo yi kuenda ma Racha'nu Ndiooni, ta yüvi kuenda ma inga ñivi, ti ndiakan na kùu kùtunini na ma ña kà'an yo. Ta ndicha kuii ña chi'in ndatu ma Tati Í kùu ma tu'un kà'an yo ikan, va iin tu'un xe'e kùu yi kuenda inga ñivi. ³ Va inga ra ña kà'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta tu'un ikan kachin kùu yi kuenda tandi'i inga na, ña chinuni, ta ora taso'o na yi ya'a chisii na

jà'a yi ta jàndomani yi na ta juuni ni koo tundeeni Ndioo chi'in na jà'a yi ndia. ⁴ Va taku ma ra kùu ja'a kà'an ma tu'un siin siin ña töve kùtunini inga na, iyo tundeeni ra, va juuni chi'in maani ra, va ma ra chito ka'an ma tu'un yu'u Ndioo, ti rakan ni koo tundeeni ra, va ña ni ku'va ra nuu ndisaa ma ndian chinuni tu'un Ndioo ma ora taso'o na ma ña kà'an yi. ⁵ Yu'u kùunì ña tandi'i ndo na ni'i ndo ma ndatu ña kà'an ndo ma tu'un siin siin ikan niku, va vitin chàniini ña tiá va'a ña na katitu'un ndo ma tu'un yu'u Ndioo nuu ma ñivi, kua ma tu'un ikan. Vati ka'nuga kùu ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kua ma ndian kà'an ma tu'un siin siin ikan, tu töve yo kà'an kachin kua kuuni ma tu'un ikan ka'an yi, ikan na koo ma tundeeni Ndioo chi'in tandi'i ma ndian chinuni tu'un ra.

⁶ Ndyo'o yanj, vati tuva yu'u chàì ma nuu iyo ndo, ta kicha'a ka'in ma tu'un kà'an siin siin ña töve kùtunini ndo, za kuu tindee ma tu'un ikan ndo?, kùuni ndo. Va chi'in tu'un ña kùtunini kachin maa ndo kùu yi, tu kicha'a ka'in iin tu'un xe'e ña Ndioo jàna'a ra nui kuenda ndo, a tu kà'in tu'un ña jàna'a yi ndo naja kua nakoto va'a ga ndo ma Ndioo, a tu jàna'i nuu ndo ma ña kùuni Ndioo. Ndisaa ma tu'un ikan kùu ma ña va'a, ti tindee yi ndisaa ndo. ⁷ Ta indukuni kùu yi chi'in taku yo nàkua'a chi'in kitarra ta ma tuvulu, vati tu töve kachin jàkuaku yo ndrùn, ta töve kùu kùtunini yo nda yaa chita run. Takua kùu yi chi'in ma ña kà'an yo, tu töve kachin kùu ma tu'un kà'an yo, ta indukuni kua ikan, töve kùu kùtunini na yi ndia. ⁸ Ta indukuni kùu yi taku ma nuu iyo kuati ka'nu ora kànita'an ñuu ndia, vati tu ma ra tivi chi'in ma yutun tivi a jaka'an ra maa kaa kalaxin, na tüvi ndèta va'a ma tati run jà'a ra, yakan va ni'iin na töve kùu kanita'an na cha'a' ña töve ni'i kà'an ma tati run. ⁹ Ta kua ikan kùu yi chi'in ndyo'o ma vitin, vati vaji kùu ja'a ndo kà'an ndo ma tu'un siin siin ña tüvi kùtunini inga ñivi, va tu tüvi chito na, niyi kùuni ka'an ma tu'un ña kà'an ndo, takua kà'an maa ndo nuu ma tatini kùu yi, tuva takan. ¹⁰ Ta ndicha kuii ña iyo kua'a' nuu ma tu'un va'a ña kà'an ñivi ña iyo ñuñivi i'ya, va ndisaa yi, iyo naja kua kùuni yi ka'an yi kuenda ma ndian kùtunini yi. ¹¹ Ta tu yu'u tüvi kùtunini nda tu'un kùu ma ña kà'an ma ñivi chi'in, tajan kùuni yi ka'an yi ña yu'u kùu iin ra kichi ma inga ñuu kuenda na, ta nda maa na indukuni takan kùu na kuenda mai ndia. ¹² Yakan va tava cha chà'i kuenda ña nduva'a iyonì ndo ña na ku'va ma Tati Í Ndioo ma ndatu yi nuu ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña iyo yi ña

nanduku ndo ma ndatu yi, ña naja kua kùu tindee ndo inga ma ndian chinuni, ikan na ni'i na tiá ma tundeeni Ndioo.

¹³ Yakan va tu iyo nda ndyo'o ña kùu ja'a ndo kà'an ndo ma tu'un siin ikan, na ndakan ji'na ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ña na ku'va ra inga ndatu ra nuu ndo, ikan na kuu ka'an ndo nuu ma ñivi niyi kùuni ma tu'un siin siin ikan ka'an yi ndia. ¹⁴ Vati tu kà'an yo chi'in Ndioo, chi'in ma tu'un siin siin ikan, vaji ndicha va'a ña ja'a yo yi chi'in ndisaa anima yo, va ma chinituni yo na tüvi chito yi nda ña kùu ma ña kà'an yo. ¹⁵ Yakan va ma ña iyo yi ña ja'i kùu yi ña tu ora kà'in chi'in Ndioo, iyo yi ña kà'in yi chi'in ndisaa animai, ta juuni iyo yi ña kà'in chi'in ndisaa chinitunji. Ta ora chitai ma yaa ña jàka'nui Ndioo cha'ra ndisaa animai, ta juuni iyo yi ña ja'i yi chi'in chinitunji ndia, ikan na kua'i kuenda nda ña kùu ma ña chitai. ¹⁶ Ta tu jàka'nun ma Racha'nu Ndioo chi'in ma tu'un siin siin ña kà'un chi'in animaun, na kùu tita'an ma ndian töve kùtunini ma ña kà'un ña jàka'nu na ma Racha'nu indukuni chi'un, ti ma tu'un kà'un na tüvi kùtunini na yi. ¹⁷ Ta ndicha iin ña ta'vindioo kùu ma ña kà'un nuu ra, va na tüvi tindee yi inga ñivi ti tüvi kùtunini na yi.

¹⁸ Ta yu'u nduva'a chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu, cha'a' ña kùu ka'in chi'in tu'un siin siin ikan, ta kùu ja'i ka'in yi tiá kua'a' kua ndisaa ndo. ¹⁹ Va ora kuti'vi ndo chi'in ma tichi ma ve'fu'u, va'aga ña kà'in u'un ta'an ma tu'un kà'an yo, kua ña kà'in iin uchi müi tu'un siin siin ña tüvi kùtunini ndo.

²⁰ Yakan va ndyo'o yani ndian chinuni, va'a tu jächika ndo ndo ña ja'a ndo ña kini takua jächika ma ndiakua'ti na ja'a na yi ndia. Va cha'a' tandi'i ma ña chänini ndo, iyo yi ña kuu ndo ma takua kùu ndian chicha. ²¹ Vati taku nuu ma tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi:

Chi'in tu'un siin siin ta chi'in tu'un kà'an ñivi kichi inga ñuu ni ka'in chi'in ma ñivi.

Ta vaji ni ja'i takan, ta töve jäch'i'in na ma ña kà'in.

Takan kàti ma Racha'nu Ndioo.

²² Yakan va tu ka'an yo tu'un siin siin ña töve kùtunini yo, töve chàtiñu Ndioo tu'un ikan kuenda ma ndian chinuni tu'un ra, va chàtiñu ra yi kuenda ma ndian töve chinuni, ti iin señani kùu yi kuenda na. Va Ndioo chàtiñu ra ma tu'un ña kà'an na chi'in ma tu'un yu'uni ra kuenda na jana'a kachin va'a yi nuu ma ndian chinuni tu'un ra. ²³ Vati tu ma ndian kùu ñivi Ndioo kùti'vi ta'an na, ta ikan ndisaa na kicha'a ndio na kà'an na ma tu'un siin siin, ta ikan jan chàa ndio ma ñivi chaa, chi'in

ma ndian tüvi chinuni, tajan ndiakan ni ka'an na ña ndian tivi xini kùu ma ndian chinuni, cha'a' ña kà'an na ma tu'un siin siin ikan. ²⁴ Va tu tandi'i ndo kicha'a ndo kà'an ndo ma tu'un yu'u Ndioo ma ora chàa ndio ma ñivi chaa, chi'in ma ndian tüvi chinuni, tajan ma ikan juuni maa ndio na, ni ku'va na kuenda ña maa na kùu ma ndian iyo kuati ora taso'o na yi, ta ni ku'va na kuenda ña iyo yi ña chikoni'i ndiko na kù'un na ma iti' Ndioo cha'a' ña taso'o na ma tu'un ndicha ña kà'an ndo. ²⁵ Ta takan kùu yi ña ni koto tandi'i ma ñivi ma tu'un xe'e ña iyo ma tichi chinituni na niku, tajan juuni maa ndio na, ni kunandi chiti na ña jàka'nu na ma Racha'nu, ti cha chà'a ndio na kuenda, ña ndicha kuii ña tañu ndo iyo ma Racha'nu Ndioo.

Paulu kàtitu'un ra naja kua ja'a yo ora jàka'nu yo ma Racha'nu Ndioo

²⁶ Yakan va ndyo'o yani, taku ma nuu kùti'vi ta'an ndo, iin ndo kùu kata ndo yaa kuenda ra, ta inga ndo jàna'a ndo ma tu'un ra, a ña kàtitu'un ndo ma iin tu'un xe'e ña jàna'a Ndioo nuu ndo, a ña kà'an ndo ma tu'un siin siin, a ña kàtitu'un kachin ndo naja kua kùuni ma tu'un siin siin ikan ka'an yi, takan iyo yi ña ja'a ndo, ikan na ni'i ndisaa ndo ma tundeeni Ndioo, ta koo yi chi'in ndo. ²⁷ Taku ma ora kà'an ndo ma tu'un siin siin, va'aga ña ta'ii'iin ndo na ya'a ndo ka'an ndo yi nuu ma ñivi, vati na vè'a ja'a yi ña ni nduvi ndo ya'a ndo ka'an ndo yi nuu na iin tiempuni. Ta ora cha kà'an iin uvi a uni ndo yi, ta tüva kùu ya'a inga na ka'an na yi. Ta kuenda ma ndian ya'a kà'an na ma tu'un siin siin ikan, juuni iyo yi ña koo iin meru ndo, ña kàtitu'un kachin ma nuu na, naja kua kùuni ma tu'un ikan ka'an yi ndia, ikan na kutunini ndisaa ndo yi. ²⁸ Ta tu tüvi ni'iin ma meru ndo ña kùu ka'an na ma ña kùuni ndo ka'an ndo ma nuu ka'lin ti'vi ma ñivi, va'aga ña na kà'an maa ndo yi ikan, va kùu ka'an ndo yi nuu Ndioo ora kà'an xe'e ndo yi. ²⁹ Ta indukuni kùu yi chi'in taku ma ndian kàtitu'un ma tu'un yu'u Ndioo nuu ma ñivi ndia, vati uvi ndo, a unini ndo iyo yi ña ya'a ndo kàtitu'un ndo nuu ma ñivi, ta ma inga ma ndian ka'lin ma ikan, iyo yi ña ja'a na kuenda, nde'o tuva ndicha ña va'a kùu ma ña kà'an ndo, a tüvi ndicha. ³⁰ Va tu iin ra ndaa ra kà'an ra iin tu'un yu'u Ndioo kuenda ma ñivi ka'lin ti'vi ikan, ta juuni ndaa ga ka'an ra, ta ikan ni'i inga ra ña nandi ikan iin tu'un xe'e ña jàna'a Ndioo nuu ra, tajan ma ra nunuu iyo yi ña kutaxin ra ña kà'an ra ta ku'va ra ña kà'an ma inga ra. ³¹ Ta takan iyo yi ña ja'a ndo, ña ta'ii'iin ndo iyo yi ña kutu'va ndo ya'a ndo ka'an ndo ma tu'un yu'u Ndioo

nuu ma ñivi. Ta takan iyo yi ña ja'a ndo, ikan ndisaa ndo kutu'va va'a ndo ma tu'un Ndioo ta na koo tundeeni ra chi'in ndo. ³² Vati tandi'i taku ma ndian ka'an tu'un yu'u Ndioo, iyo yi ña jandeeni na, ta kua tu na nda ora keta ka'an na, tajan iyo yi ña ka'an na. ³³ Vati ma Racha'nu Ndioo, ti iin ra ya'a cha'ta'ani ra ña koo vii chi'in ta'an yoo kuu ra, ta töve küuni ra ña jakanuu yo xini ta'an yo chi'in ma ña ja'a yo.

Takua küu yi chi'in ndisaa ma ndian chinuni ña kuti'vi ma veñu'u, ³⁴ ña ma ñivi ña'a, ti iyo yi ña taxiin koo yu'u vi ma nuu ka'iin ti'vi ndo ña jaka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo, vati nuu ma tutu Ley Ndioo ka'ti yi ña ma ñivi ña'a, iyo yi ña kuu vi iin ñivi iñu'u chi'in ma ndra küu ii vi takua ka'an yi. ³⁵ Ta tu küuni ma ñivi ña'a ña koto vi tiá cha'a' ma tu'un i'ya, tajan na ndakatu'un vi nuu ma ndra küu ii vi ma ve'e vi, töve iñu'u küu vi, tuva ndakatu'un vi yi nuu ka'iin ti'vi ma ñivi Ndioo.

³⁶ Yakan va iyo yi ña ku'va ndo kuenda ña tüvi tañu ndyo'o, ndian ñuu Corintu, küu yi nuu keta ji'na ma tu'un Ndioo, ta ni yüvi nuu uvanuu ndyo'o ni küu ndo ña chito ndo ma tu'un ra ndia. ³⁷ Ta tu iyo nda ndyo'o chänini ndo ña ndian ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo küu ndo, ta iyo ma Tati Lí Ndioo chi'in ndo, küuni ndo, tajan iyo yi ña koto va'a ndo, ti ma tu'un ña tai vitin nuu ndo, küu yi ma ña tächi Ndioo. ³⁸ Va tu tüvi jäch'i'in ndo ma ña ka'an yi, tajan nda ma Racha'nu Ndioo na tüvi ni ki'in kuenda ra ndo ndia.

³⁹ Takan ka'ti yu'u chi'in ndyo'o yani, vati küuni yu'u ña na katitu'un ndo ma tu'un yu'u Ndioo, ta tüvi kasi ndo yu'u ma ñivi tuva ka'an na ma tu'un siin siin ña tüvi kütunini inga ñivi. ⁴⁰ Vati ma ña küuni ña ja'a ndo küu yi ña na tiñu'u ndo ma inga ndian küuni ka'an tu'un Ndioo, ta na nanduku ndo naja kua vii küu ja'a ndo yi ndia.

15

Nuu nàtaku Cristu

¹ Ndyo'o yani, küunj ña na kuku'uni ndo ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu ña ka'titu'in nuu ndo. Vati ma tu'un i'ya küu ma tu'un ña nda ora täso'o ndo yi, ta kicha'a ndo chinuni ndo yi, ta juuni ja'a yi ña jandeeni ndo ña iyo va'a ndo nda vitin ndia. ² Ta juuni cha'a' ma tu'un va'a i'ya küu yi ña kaku' ndo tuva endee chinuni va'a ndo yi ma takua ka'titu'in yi nuu ndo. Va tu töve ni jäch'i'in ndo ma ña ka'an yi, küuni yi ka'an yi ña töve ndicha ña chinuni ndo ma ña ka'an yi tuva takan.

³ Vati taku ma tu'un ka'nuga ña ka'titu'in nuu ndo, yakan küu ma tu'un ña ni'i nuu

Racha'nu ña kütu'vai. Ta te'en ka'an ma tu'un ikan ña chi'i ma Racha'nu Jesucristu cha'a' ma kuati yo indukuni takua ka'an ma tu'un Ndioo ña ni kuu. ⁴ Ta küchi ndio na ra, ta tichi uni kivi, ta nàtaku ndiko ra, takua ka'an ma tutu Ndioo ña ni kuu yi ndia. ⁵ Ta juuni chā'i kuenda nuu ndo ña ji'na keta Cristu ora cha nàtaku ndiko ra nuu ma Petu', tajan keta ndio ra nuu ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra. ⁶ Takan küu ta ikan jan keta ra nuu ka'iin ti'vi kua'a' ma ndian yani yo ndian chinuni. Ta ndiakan ti ya'aga u'un cientu ta'an na küu na ña ndē'e na ña nàtaku ndiko ra. Ta iyo ma ndian juuni takuu ga ma nda vitin, ta iyo ma ndian cha tüva takuu ti cha chi'i na. ⁷ Ta juuni keta ra nuu ma Jandiau, ta tiá iti' nuu tandi'i ma ndra küu tatun ra ndia. ⁸ Ta ma nuu ndi'inia, ma ora ya'a kua'a' kivi küu yi ña keta ra nuu yu'u, jin nàkotoi ra kua'a' tiempu iti' nuu kua ma inga na.

⁹ Vati yu'u küu ma ra ta'a tiá kaa ña küu tatun Jesuu, ña ni tüvi iyo yi ña ka'an ma ñivi ña tatun Jesuu küi, vati ya'aga chändikuin na kuenda ña jände'i tundo'o ma ndian chinuni tu'un Cristu niku. ¹⁰ Va vitin küi takua küu ma ra küi, ti maa ma Racha'nu Ndioo ja'a ña na kui takan, ti iin ra ya'a va'a küu ra, ta ma ñamani ña ja'a ra chi'in, na tüvi ni ja'a maani ra yi, vati vi'a ni'iga jatiñui kua inga ma ndra küu tatun ra cha'a' ma ñamani ikan, vaji na yüvi mai küu ma ra ja'a yi, ti ma ña ja'a yi küu ma ñamani Ndioo ña iyo chi'in. ¹¹ Ta na tüva kuu, vaji yu'u a inga ndra küu ma ndra ka'titu'un ma tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ndo, vati ña'a küu ma ña va'a ña ka'titu'un ndi, ta yakan küu ma tu'un ña chinuni ndo ma vitin.

Paulu jana'a ra ña ndicha ña nàtaku ndiko ma ndian cha chi'i

¹² Vati tu ma tu'un ka'titu'un ndi küu yi ma tu'un cha'a' ña cha nàtaku ndiko ma Cristu, ta naja juuni ka'an ga iin ma ndian iyo tañu ndo ña ma ndian cha chi'i na tüvi nàtaku na?, tuva takan. ¹³ Vati tu tüvi nàtaku ndiko ma ndian cha chi'i, tajan küuni yi ka'an yi ña nda ma Racha'nu Cristu, na tüvi ndicha ña nàtaku ndiko ra ndia, tuva takan. ¹⁴ Yakan va tu ma Racha'nu Cristu na tüvi ni natakuru ra, tajan yakan küuni yi ka'an yi, ña na tüvi nda kuenda ma tu'un ña chàkuu ndi ña ka'titu'un ndi nuu ndo. Ta juuni induku tüvi nda kuenda ma tu'un ña chinuni ndo ndia, tuva takan. ¹⁵ Ta tu ndicha ña takan küu yi, tajan küuni yi ka'an yi ña ndyu'u küu ma ndra ka'an tu'un vatani chata ma Racha'nu Ndioo, cha'a' ña ka'titu'un ndi ña ma Racha'nu Ndioo küu ra ña jánataku

ra ma Cristu. Ta ña'a kùu ma tu'un vata, tu töve ndicha ña nàtaku ndiko ma ndian cha chí'í, tuva takan. ¹⁶ Ti tu ma ndian cha chí'í, na tüvi nàtaku ndiko na, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña ni ma Cristu, töve nī natuku ndiko ra ndia. ¹⁷ Yakan va tuva ndicha ña Cristu tüvi nī natakú ndiko ra, tajan nda ma tu'un chíununi ndo, na tüvi ndakutiñu yi ndia, ta kùuni yi ka'an yi ña juuni iyo ga ma kuati chí'in ndo, ti Ndioo töve nī janaa ra ma kuati ndo nda vitin, tuva takan. ¹⁸ Ta tu ndicha ña takan kùu yi, tajan ni ma ndian chíununi tu'un Cristu ña cha chí'í, na töva ni koo na endeeni chí'in ra ndia, tuva takan. ¹⁹ Vati tu ndātu yo ma Racha'nu Cristu, cha'a' ña chà'nini yo ña ni tindee ra ma yo iyo nditoni ñuñivi i'ya ma vitin, kùuni yo. Ta kùuni yi ka'an yi ña vi'a nda'vi ga ni kuuni yo kua ma inga ñivi, cha'a' ña chà'nini yo takan tu töve ndicha yi niku.

²⁰ Va töve takan kùu yi, ti cha chíto va'a yo ña ndicha ña ma Racha'nu Cristu kùu ra ma ra nunuu ña nàtaku tañu ma ndian cha chí'í, ta ikan jan, chà'a ndio yo kuenda ña juuni nàtaku ma ndisaa ma ndian chí'í ndia. ²¹ Vati cha'a' ña chí'í iin ra'ii ña nàni Adán kùu yi ña chí'í ndisaa ndio ma ñivi nda vitin, tajan juuni takan kùu yi ña cha'a' inga ra'ii ña nàni Cristu kùu yi ña cha kicha'a nàtaku ndiko ma ndian cha chí'í ndia. ²² Ta takan kùu yi ña cha'a' ña ndisaa yo kùu yo ñivi Adán, ta yakan kùuni yi ka'an yi ña ndisaa yo cha chí'í yo. Takan kùu yi chí'in ndisaa yo ndian iyo kuenda Cristu, ni natakú ndiko yo, ta endeeni ni koo yo chí'in ra ndia. ²³ Va ta'ii'iin yo ku'un yo takua ora káchin Ndioo kùu ku'un yo. Vati ra nunuu ña nàtaku kùu ma Racha'nu Cristu. Ta ikan jan ni janataku ndiko ra ndisaa yo ma ndian chíununi tu'un kà'an ra ma ora ni kichi ra. ²⁴ Tajan ni kindaa ndio ra ma ndatu ña iyo chí'in tandi'i ma ndra kumitiñu, ta chí'in tandi'i ndatu ña iyo chí'in tati xaan ta inga tuku nuu ndatu ndian kini ndia. Ta ikan jan ni ku'va ndio ra ma nuu chà'nda ra tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo Tatá ra ma ora ni chaa ndio ma tiempu ni naa ma nuñu'u' ñuñivi i'ya.

²⁵ Va ma Racha'nu Cristu iyo yi ña ka'nda ra tiñu, nda kati jakanaa ji'na ga ra ma ndian xaani nde'e na ra, ta ikan jan kani ndoyo ra na iti' cha'a ra. ²⁶ Va ma ña nuu ndi'í nia ña ni jandi'í ra nuu, kùu ma ndatu kui'na ña chà'ni yi yo. ²⁷ Ta te'en kà'an ma tutu Ndioo: ma Racha'nu Ndioo chà'a ra tandi'í ndatu kuenda ña na ka'nda ma Racha'nu Cristu tiñu nuu tandi'í ña iyo, vati takan kà'an ma Tutu Ndioo. Ta ña'a tüvi kùuni yi ka'an yi ña Cristu ni ka'nda ra tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo,

ti ma Racha'nu Ndioo kùu ra ma ra chà'a ma ndatu ikan nuu ra. ²⁸ Yakan va ora chaa ma kivi ña Cristu ra kùu se'e Ndioo, ni ka'nda ra tiñu nuu ndisaa ña iyo. Ta ikan ni jana'a ra ra nuu ma Tatá ra, ña ji'na rakan chà'a ra ndatu ikan nuu ma ra kùu se'e ra. Ta ma se'e ra ni ku'va ndiko ra ma ndatu nuu ra, ikan ma Tatá ra, ni ka'nda ra tiñu nuu tandi'í ma ña iyo. Ta takan ni kuu ikan nuu ndi'inia ma Racha'nu Ndioo ni kuxini ra nuu tandi'í ña iyo.

²⁹ Ta tu kà'an na ña ma ndian cha chí'í na tüvi nàtaku ndiko na, tajan, çnda kuenda kùu yi ña iyo iin ma ndian kùnduta cha'a' ma inga ndian cha chí'í?, tuva chà'nini na ña na tüvi nàtaku ndiko na. ³⁰ Ta ndyuo tu töve ndatu ndi ña nàtaku ndiko ndi ma ora chà'í ndi, ña'a kùuni yi ka'an yi ña, çnda kuenda iyo tu'va ndi ña nde'e ndi tundo'o nani kivi?, tuva takan. ³¹ Ndyo'o yani, kùuni ña na koto ndo ña nani kivi chà'í kuenda ña ni kuvj, vati cha chíto va'í ña ni chaa iin kivi ña ni ka'ni na yu'u, ta indukuni kua ikan kùuni ña na koto ndo ña kindoo va'anj cha'a' ña chíununi ndo ma tu'un Jesucristu. ³² Yakan va yu'u nduva'a nde'í tundo'o já'a ma ndian xaan iyo ma ñuu Efesu, ta tu chà'nini ña na tüvi ndicha ña nàtaku ndiko ma ndian cha chí'í, ta takan kùu yi, çnayı jakanai chí'in ma ña já'í?, tuva takan, kùuni ndo. Ta ikan jan, na te'en ka'an ndio yo: ¡Na kacho, ta ko'o yo, ti itaan ni kuvi yo!, tuva ndicha ña na töve nàtaku ndiko yo.

³³ Ta koto kù'va ndo ña jànda'viña'a ma ñivi ndo, vati iyo ndian kà'an te'en: "Tu ndikita'un chí'in iin ra nàkotoun ña tüvi já'a tiñu va'a, ninduvi ndo ni ja'a ndo yi, vaji ra va'a kùun." ³⁴ Yakan va na ti'í va'a ndo chíununi ndo, ta na jaña ndo ña já'a ndo ma kuati. Takan kàtj chí'in ndo, ikan na koo tukanuu nuu ndo cha'a' ña iyo ndian tañu ndo ña töve nàkoto na ma Ndioo.

Naja kùu yi ña nàtaku ndiko ma ndian cha chí'í

³⁵ Tajan iin nda ndyo'o ña te'en ni ndakatu'un ndo chí'in juuni maa ndo:

¿Ta naja kua kùu yi ña ni natakú ndiko ma ndian cha chí'í? ¿Ta naja kua kàa ma kuñu ña ni ni'í na?

Takan ni ndakatu'un ndo chí'in juuni maa ndo.

³⁶ ¡Ta naja ya'a ndava xini ndo ña chikatu'un ndo takan! ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma ora tàchi yo ma chíti tata, na tüvi kana yi, nda kati ta'yu ndi'í ji'na yi, tajan keta ma ña chaa? ³⁷ Vati iyo ma nuni tata ña tàchi ndo, chí'in inga tuku nuu ma chíti tata, va ma itu, ti ma ora kàna yi, na

tüvi kàa yi takua kàa inga nuu ma chiti ikan, ti ma chiti ikan ma ora kàa ni siin kuii kàa yi. ³⁸ Ta tiá ití' nuu tajan ja'a ndio ma Racha'nu Ndioo ña ma ta'ii'in nuu yi, na koo yi naja kua kùuni maa ra ña koo yi, takua kùu nuni tata ña ora tachi yo yi ta ndakuu yi itu, ta takan kùu yi chí'in inga nuu chiti ndia. ³⁹ Ta na yüvi ndisaa yo inuu kàa ma kuñu yo, vati siin kàa ma iki kuñu ma yo kùu ñivi, ta siin kàa ma iki kuñu ma kiti ku'u, ta siin kàa ma iki kuñu ma saa, ta kuñu ma tiaka' siin kàa yi ndia. ⁴⁰ Ta juuni kua ikan kùu yi chí'in ma kuñu ma ña iyo andivi ndia, vati siin kàa ma kuñu yi, ta siin kàa ma kuñu ma ña iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya. Va vii kàa ma kuñu ma ña iyo andivi, ta siin tiá kàa yi kua ma kuñu ma ña iyo nuñu'u' ñuñivi i'ya. ⁴¹ Vati taku ma ña tacha ja'a nikandii siin kàa yi kua ma ña tacha ja'a ma yoo, ta juuni siin kàa ña tacha yi kua ma chele ndia, ta nda ta'ii'in nuu ma chele, siin siin ma kua tacha ja'a yi ndia. ⁴² Ta juuni indukuni kùu yi chí'in ma ña nàtaku ma ndian cha chí'i ndia, vati ma kuñu ña kùchi na, tà'yu yi, ta ikan jan nàtaku ndiko iin ma ña tüvi chí'i inga cha'a'. ⁴³ Yakan va taku ma ña ni kùchi yo, iin ña tüvi ndakutiñu kùu yi va ma ora nàtaku ndiko yi, tajan kùu ndio yi iin ña ka'nu, ta tacha. Ta ma ora kùchi na yi, ti na tüvi ñandee yi, va ma ora nàtaku ndiko yi, ikan kèta ndio iin ma ña ya'a iyo ñandee. ⁴⁴ Vati ma kuñu ña kùchi yo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ma nuñu'u' ñuñivi i'yani kùu yi. Va ma ora nàtaku ndiko yi ja'a ma Tati Í Ndioo, tajan kùu ndio yi iin kuñu va'a kuenda ma Racha'nu Ndioo. Ti tu chito yo ña iyo ma kuñu yo kuenda ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, tajan juuni iyo yi ña koto yo ña iyo ma kuñu yo kuenda Ndioo ndia.

⁴⁵ Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Adán kùu ma ra nunuu ña ndákuu ra iin ra chíyo ndito niku", va inga Adán ra nuu ndi'inia, ra juuni kùu Cristu, ndákuu ra Tati ña chà'a ña na koo ndito ma ñivi endeeni. ⁴⁶ Va ma kuñu nunuu ña ni'i yo töve kùu yi ma ña ni koo yi endeeni chí'in Ndioo, va kùu yi ma ña iyo ma nuñu'u' ñuñivini, ta ma kuñu yo ña ni'i yo ití' nuu kùu yi ma ña ni koo yi endeeni chí'in Ndioo. ⁴⁷ Ti ma ra nunuu kùva'a ra chí'in ma ñu'u', ta kùu ra kuenda ma ñu'u', va ma ra uvi, rakan kùu ra ma ra kichi ití' andivi. ⁴⁸ Yakan va tandi'i ma yo iyo ma nuñu'u' ñuñivi, kùva'a yo chí'in ñu'u', takua kùva'a ma Adán, ta tandi'i ndian ni ni'i koo andivi kùu na takua kùu ma Racha'nu kichi ití' andivi. ⁴⁹ Va tu indukuni kàa yo kua kàa ma ra kùva'a chí'in ñu'u', tajan kùuni yi ka'an yi ña juuni indukuni ni kuu yo takua kùu ma

Racha'nu kichi ití' andivi ndia.

⁵⁰ Takán kà'in chí'in ndo ndyo'o yani, vati taku ma kuñu ña iyo sa'an ta iki, na kùu ni'i yi ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ti na tüvi indukuni kuu yi takua kùu ma kuñu ña kùndee ndisaa tiempu. ⁵¹ Ta vitin kùuní katitu'in nuu ndo iin tu'un xe'e Ndioo ña jàna'a ra nuu ndi. Vati na yüvi ndisaa yo ni kuvi, va ndisaa yo ni ndakuu yo takua kùu ma Racha'nu. ⁵² Ta iin nunuu kuiini kùu yi takua kùu iin ña nakuani yo ña ni ja'a ra yi, tajan ma yu'u nuu ndi'i ña ña ni tivi ma tati jàkuru tiñu nuu Ndioo chí'in ma yutun tivi, tajan ni natakun ndio ma ndian chí'i, ti ikan ni ni'i ndio na ma kuñu ña tüva ni kuvi, ta maa yo ndian ndito, ni ndakuu yo kuu yo takua kùu ma Racha'nu. ⁵³ Vati takan iyo yi ña ja'a ma Racha'nu chí'in ma kuñu yo ña tüvi kùndee, ikan na ni'i yo ma kuñu chaa ña kùndee yi endeeni, ta tüva kuvi yi. ⁵⁴ Tajan ma ora cha ndöchaa ma kuñu yo ña tüvi kùndee, ja'a ndio ma kuñu ña kùndee ndisaa tiempu, ta ma ora cha ndöchaa ma kuñu yo ña ja'a ma ña töve chí'i, tajan ikan kùu ma nuu ni chinu ndio ma tu'un kà'an ma tutu Ndioo ña kà'an te'en: "Ndioo cha jändi'i ra ma ndatu kui'na ña chà'ni yo." ⁵⁵ Ta yo'o, ra kùu kui'na, ¿ndanu iyo ma ndatun vitin ña chà'niun ndi?, ta, ¿ndanu kuà'an ma ndàtun ña tìndee ñuun ña jàkanaun niku? ⁵⁶ Vati juuni ma kuati ja'a yo kùu yi ña chikan yi ña kuvi yo. Ta juuni Ley Ndioo, iyo ndatu yi kuenda tiso yi kuati nuu yo ndia. ⁵⁷ Va na ku'va yo ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña cha jändi'i ra ma ndatu ikan, cha'a' ma tiñu ña ja'a ma Racha'nu yo Jesucristu. ⁵⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi, ndyo'o yani ndian ya'a kùuní nde'i, na koo ma tundeeni Ndioo chí'in ndo, ta na koo tu'va ndo, ta koto jàña ndo ña na jakuu ndo ma tiñu ña chà'a ma Racha'nu Ndioo nuu ndo ndisaa tiempu, vati cha chito ndo ña chí'in ma tiñu ikan, ni ndo'iin ga ndo chí'in ma Racha'nu chito'o yo, ta ni ni'i ndo ma ya'vi ndo ja'a ra, vati yüvi ra vata kùu ra.

16

Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña tìndee ma ndian chinuni ma meru na

¹ Ta vitin va kàtitu'in nuu ndo ña na ja'a ndo ma kua kà'in nuu ndo, na jati'vita'an ndo ma xu'un' ndo, ta tìndee ndo ma ndian chinuni tu'un Jesucristu ña iyo ñuu Jerusalén, vati juuni kua ikan cha kàtitu'in nuu ndian chinuni ña iyo tanuu ñuu ña iyo ma ití' ñu'u' Galacia ndia. ² Yakan va nani ndomingu iyo yi ña kaniva'a va'a ndo ita'vi ma meli ña ni'i ndo ña jàtifu

tatu ndo, ikan ma ora ni kunde'i ndo na tüva iyo yi ña jati'vita'an ndo ndisaa yi iin cha'ani. ³ Vati ma ora ni chai ma nuu iyo ndo, tajan ni tachi ndioi ma ndra ni kachin maa ndo, ña naa ndra tutu ña ni tai kuenda ña katitu'un yi cha'a' ma xu'un' ña naa ndra, ora kuàndaka ndra yi nuu ma ndian chìnuni ña iyo ma ñuu Jerusalén. ⁴ Ta tu iyo yi ña nda mai ku'un ma chi'in ndra ma ora ni chai, tajan iyo yi ña ku'in ndia.

Paulu kàtitu'un ra nuu ma ñivi nda iti' ni kakunuu ra

⁵ Vati ma ora ni ku'in, ji'na iyo yi ña ya'i ma ñu'u' Macedonia, tajan ni chaa ndioi ma ñuu Corintu nuu iyo ndo. ⁶ Ta ikan jan nde'o tu kùu ndoo ndioi ma chi'in ndo uvi uni yoo, a jaya'a ndioi ma tiempu vichin ma chi'in ndo tuva kùu yi, ta ikan iyo yi ña tindee ndo yu'u ita'vi ña tia'vi iti' kuà'in. Ta ora cha ya'a tajan ni ku'in tiá iti' nuu. ⁷ Vati na tüvi chàta'anì ña tia kivini ni nde'i ndo, ti chàninì ndoi tiá kua'a' ma kivi ma chi'in ndo, tuva ku'va ma Racha'nu ña na ja'i yi. ⁸ Va vitin juuni yanga ndoi ma ñuu Efesu i'ya, ña nda kati jaka'nui ma viko Pentecosté chi'in ma ñivi, tuva kùu yi. ⁹ Takan chàninì, vati iyo kua'a' ñivi ña kùuni na taso'o na tu'un cha'a' ma Racha'nu ña kàtitu'in, vaji iyo kua'a' ma ndian xaani nde'e yu'u ndia.

¹⁰ Ta tu chàa ma Timoteu yani yo ma nuu iyo ndo, tiá va'a ña na nanduku ndo naja kua koo va'a ndo chi'in ra, vati juuni jàtiñu ra kuenda ma Racha'nu, takua jà'i ndia.

¹¹ Yakan va ndisaa ndo iyo yi ña tiñu'u ndo ra, ta na tindee ndo tia'vi ndo iti' kuà'an ra, ikan na kuu kichi nde'e ra yu'u nuu iyo, vati ndàtui ra ma nde'vè chi'in inga tuku ma ndian kùu yani yo.

¹² Va taku ma ra yani yo Apolo, nduva'a cha jàninì ra ña na ku'un ra kunde'e ra ndo chi'in inga ma ndra yani yo, va ni kuuni ra ma vitin. Yakan va ni kunde'e maa ra ndo ma ora ni kuyati ra, kàti ra.

Ma tu'un nuu ndi'i nia ña kàtitu'un Paulu kuenda ma ndian chìnuni tu'un Cristu ña iyo ma ñuu Corintu

¹³ Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ta na endee koo ma ña chìnuni va'a ndo ma tu'un Cristu, vati iyo yi ña jandeeni ndo takua jà'a ma ndra'ii ña iyo kuenda ma Racha'nu Ndioo. ¹⁴ Yakan va tandi'i ma ña jà'a ndo, na ja'a ndo yi cha'a' ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo.

¹⁵ Ta vitin taku ndyo'o yani, vati cha chito va'a ndo ña ma ñivi nunuu ña kicha'a chìnuni ma tu'un Ndioo ma ñu'u' Acaya nuu iyo ndo chiña, ndiakan kùu kùu ma ñivi, ra nàni Estéfana. Ta ndiakan kùu na ña ya'a chàta'ani na tindee na ma ndian

chìnuni tu'un Cristu. ¹⁶ Yakan va jàninì ndo ña na jachi'in ndo ra. Ta indukuni kua ikan na jachi'in ndo ndisaa ma inga ndian jàtiñu ña tindee ma ñivi Ndioo takua jà'a ra ndia. ¹⁷ Ta nduva'a chisiy ña cha kichi nde'e ma ra nàni Estéfana yu'u, chi'in ma ra nàni Fortunatu, ta Acaicu ndia, vati ndrakan kùu ndra ña tindee ndra yu'u chi'in ma tiñu ña ni kuu ja'a ndo cha'a' ña tüvi ndo chi'in niku. ¹⁸ Ti takua jà'a ndra ña chà'a ndra tundeeni nui, juuni kua ikan jà'a ndra ña chà'a ndra tundeeni nuu ndo ndia. Ta takan kùuni ña na tiñu'u ndo ma ñivi takua kùu na.

¹⁹ Ta ma ñivi chìnuni ña iyo ma ninii ka'nu ma ñu'u' Asia, tàchi na iin saludu nuu ndo, ta juuni ma ra nàni Aquila, chi'in ñasi'i ra Priscila, ta chi'in ma inga ndian chìnuni ña kùti'vi chi'in vi ma nuu iyo vi, tàchi saludu nuu ndo ndia. ²⁰ Ta tandi'i inga ndra yani yo tàchi ndra ma saludu ndra nuu ndo ndia. Ta juuni na kunumindaa ndo ta'an ndo ma ora kaña'a ndo cha'a' ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo na.

²¹ Yu'u Paulu, tàa chi'in nda'i ma saludu i'ya kuenda ndo.

²² Ta yu'u kà'in ña tu iyo nda ndian tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu yo Jesucristu, va'aga ña na tachi ra na ma iti' andaya'. Ta yo'o Racha'nu Jesucristu, na kichiun.

²³ Ta na koo ma ñamani ma Racha'nu Jesucristu chi'in ndo. ²⁴ Ta ndyo'o ya'a kùuni ndo cha'a' ña cha ndò'iin ndisaa yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu uvi tāchi racha'nu Paulu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Corintu

Paulu tàa ra tutu i'ya kuenda ma ndian chìnuni ña iyo ma ñuu Corintu

¹ Yu'u Paulu, ra kùu tatun Jesucristu, ti takan kùuni Ndioo ña na kùu ch'i'in ma ra yani yo Timoteu, tàa ndi ma tutu i'ya nuu ndyo'o ndian chìnuni tu'un Ndioo iyo ma ñuu Corintu, ta juuni nuu tandi'i inga ma ndian chìnuni iyo ma ñu'u' Acaya ndia. ² Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo ch'i'in ma Racha'nu Jesucristu, na kata ra ma ñamani ra chata ndo, ikan na kuu koo vii ndo ch'i'in ta'an ndo.

Ndioo, jàmani ra ànima yo

³ Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá ma Racha'nu Jesucristu, vati rakan kùu ma ra kùu Tatá yo ña kùnda'vini yo, ta jàmani ànima yo. ⁴ Vati takua jàmani ra ànima yo ora ndè'o tundo'o, juuni kua ikan iyo yi ña jàmani ra ch'i'o ndia. ⁵ Vati ma takua kàya ma tundo'o ña ndè'o cha'a' ma Jesuu, juuni takan kàya ma tundeeni yo kuenda cha'a' ra. ⁶ Vati tu ndè'e ndi tundo'o, cha'a' maa ndo kùu yi, kuenda ña jandeeni ndo ta kàkú ndo ora ndè'e ndo tundo'o, ta tu jàmani Ndioo ndi, juuni kùu yi kuenda maa ndo ndia, vati yakan kùu yi ña ja'a yi ña na jandeeni ndo ma tundo'o nde'e ndo takua jàndeeni maa ndi ndia. ⁷ Vati taku ndyu'u cha chito va'a ndi naja ni kuu yi ch'i'in ndo, ti vaji ndè'e ndo tundo'o takua ndè'e ndi yi, juuni kua ikan ni ku'va ma Ndioo tundeeni nuu ndo takua ja'a ra ch'i'in ndi ndia. ⁸ Ndyo'o yani, kùuni ndi ña koto kachin ndo, ti ya'a ga kua'a' tundo'o ndè'e ndi ma ninii ka'nu ñu'u' Asia niku. Vati ya'a ga xaan ma ku'va ikan, ti ndava kùndeega ndi ña ndè'e ndi ma tundo'o ikan niku, vati tóve chito ndi niku, tu ni kee ndito ndi ja'a ma tundo'o ikan. ⁹ Vati ndicha ña chànini ndi ña chani kuvi ndi niku. Va ma ña'a kùu yi ña jàna'a yi nuu ndi, ña na kùu jakakú ndi juuni maa ndi vati iyo yi ña chìnuni ndi ma ña ja'a ma Ndioo, ra jànataku ma ndian ndi. ¹⁰ Ta juuni ma Ndioo ikan kùu ra ña jàkaku ndi nuu ni kuvi ndi ma tiempu ikan. Ta chito ndi ña takan jàkaku ra ndi vitin ta iti' nuu ndia, ¹¹ tuva ndyo'o tindee ndo ndi ña ka'an ndo ch'i'in Ndioo cha'a' ndi. Ta tu ya'a ga kua'a' ndo kà'an ch'i'in Ndioo cha'a'

ndi, ya'a ga ni jaka'nu ndo ra, cha'a' ma ñamani ña iyo ch'i'in ndi ja'a ra.

Nuu kà'an Paulu nda cha'a' kùu yi ña ni kuu ku'un ra ñuu Corintu

¹² Vati ma ña ya'a chàta'ani ndi kùu ma ña ni ka'in vitin: ma chinituni ndi kà'an yi ña ji'na ch'i'in maa ndo kùu yi ña ya'a ga va'a ta ndaa iyo ndi, ña kua ch'i'in ma inga ñivi iyo ñuñivi. Ta tindee Ndioo ndi ña ja'a ndi ma ña kùuni ra, vati ma ña ja'a ndi kùu yi, ch'i'in ma ñamani Ndioo, ta yüvi ch'i'in ma ña chànini ma ñivi. ¹³ Yakan va ndisaa ma tu'un ña tàa ndi kuenda ndo, tàa kachin ndi yi, ikan na kuu jakua'a ndo yi ta kutunini ndo ma ña kà'an yi. Ta ndátu ndi ña na kuu kutunini ndo yi ndia. ¹⁴ Ma takua cha ch'a' ndo kuenda naja kua ja'a ndi nuu ndo, yakan va ma ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesuu ni koto kachin ndo tiá. Ma kivi ikan ya'a sii ni kuuni ndi nde'e ndo ndi, takua ya'a sii ni kuuni ndi nde'e ndo ndi ndia. ¹⁵ Va takua yu'u cha ch'a' kuenda ña ya'a kùunio nde'o ta'an yo, yakan va chànini ña va'ga ña na kunde'e ji'nai ndo nuu iyo ndo, ikan na sii kuuni ndo cha'a' ña ni nde'e ndo yu'u uvi cha'a'. ¹⁶ Takan chànini ña ya'i ta kunde'e ji'nai ndo ma ora ni ku'in iti' ñu'u' Macedonia, tajan ma ora ni chikoni'i ndikoi kuu kunde'e ndikoi ndo ma cha'a' uvi. Ta takan kuu tindee ndo yu'u ch'i'in ña kùmani nui, ikan na chaa va'i ma iti' ñu'u' Judea. ¹⁷ ¿A chànini ndo ña jànda'viña'i ndo, ora kà'in ña ni kunde'i ndo? ¿A chànini ndo ña yu'u ora kà'in ña ni ja'i iin tiñu, uvi nuu ña chànini, cha'a' ña kà'in "va'a" ta "v'a'a" iin tiempuni?, kùuni ndo. ¹⁸ Va yöve takan kùu yi, ti ndava ndaa nuu Ndioo kà'in ña na kùu ka'an ndi "va'a" ta "v'a'a" ma iin tiempuni. ¹⁹ Vati taku yu'u, Silvanu, ch'i'in Timoteu, ña kùu ma ndra kàtitu'un tu'un Jesucristu ra se'e Ndioo tañu ndo, kùu kà'an ndi "va'a" ta "v'a'a" iin tiempuni. Vati uvanuu ma tu'un ña kà'an ndi kuenda ra kùu yi ña "va'a". ²⁰ Vati tandi'i ma tu'un ña chà'a Ndioo nuu ñivi, "va'a" kùu yi ti jàchinu ra yi cha'a' Jesuu. Yakan va ora jàka'nu yo Ndioo, kà'an yo "Amén, (ña kùuni yi ka'an yi takan na kuu yi)" cha'a' ma Racha'nu Jesucristu ndia. ²¹ Vati maa ma Ndioo kùu ra ña cha kàchin ra ndi ch'i'in ndo ta ja'a ra ña kùu ndicha yo kuenda Cristu. Vati ma ña ja'a ra kùu yi ña tàvani'i siin ra yo kuenda ra, ²² ta kàni ra ma tuni ra yo, ta tāchi ra ma Tati Íi ra ña koo yi ch'i'in yo endeeni, ta yakan kùuni yi ka'an yi ña ndicha ña ni ni'o ma ña va'a iyo ch'i'in ra iti' nuu.

²³ Ta takà'an ku'in kunde'i ndo ma ñuu ndo takua chànini niku, ja'i yi takan vati

tüvi kùunĭ jakuninai ndo. Ta tu tüvi ña ndicha kùu ma ña kà'in, yakan va iyo va'i ña jande'e Ndioo tundo'o yu'u. ²⁴ Vati yüvi ndyu'u kùu ma ndian kùu chito'o ndo ña chà'nda ndi tiñu nuu ndo. Uvaa ma ña kùuni ndi kùu yi ña kùuni ndi tindee ndi ndo, ikan na sii kùuni ndo chi'in ma ña chinuni ndo, vati ndicha ña cha chinuni va'a ndo tu'un Jesuu.

2

¹ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña chāniniñ ña va'aga ña töve ku'in kunde'i ndo inga cha'a', koto ja'i ña na nda'vi kùuni ndo. ² Ta tu yu'u ku'in kunde'i ndo niku, ta ja'i ña na nda'vi kùuni ndo, ti nī'iin ndo töve kuu jandosii ndo yu'u cha'a' ña nda'vi kùuni ndo, tuva takan. ³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña tai ma tava kà'in chi'in ndo, ña töve nī kuuni ku'in kunde'i ndo koto ja'a ndo ña na nda'vi kuunĭ, tuva juuni maa ndo kuu ma ndian iyo yi ña jandosii yu'u ora nde'i ndo. Ta chito ndaa va'i ña tu yu'u sii kùunĭ, nda maa ndo ni kichi sii kùuni ndo ndia. ⁴ Vati ora tai maa tutu carta ikan kuenda ndo, ya'a ga nākaniniñ, ta nda'vi kùunĭ ña ndava chàkuu niku. Va na töve nī tai yi kuenda ña na nda'vi kùuni ndo, vati tai yi, ikan na koto kachin ndo ña ya'a ga kùunĭ nde'i ndo.

Paulu jàka'nuni ra ma ra jà'a kuati

⁵ Iyo iin ra ja'a ña nda'vi kùunĭ, ta töve jà'a ra yi kuenda ña na nda'vi kùuni uvaa yu'uni, vati juuni nda maa ndo nda'vi kùuni ndo jà'a ra ndia. Takani kà'in kuenda ndo, koto ya'a nduu tuku ma kua kà'in. ⁶ Ta ma tundo'o ña cha jānde'e ndo ma rakan, cha va'a takani, vati nduva'a cha kua'a' kùu yi kuenda ra. ⁷ Yakan va ma ña iyo yi ña ja'a ndo ma vitin, kùu yi ña na jàka'nuni ndo ma kuati ra, ta na jamani ndo ra koto ya'a ga sutini kuuni ra, ta ja'a ra ma ña töve va'a. ⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi ña jāniniñ ndo, ña na jana'a ndiko ndo nuu ra naja kua ya'a kùuni ndo nde'e ndo ra. ⁹ Vati ma niku ga, cha tai ma tu'un i'ya nuu ma tutu ña tāchi nuu ndo, kuenda ña na ki'jn ku'va ndo, nde'o tuva ndicha ña jachi'in ndo ma ña kà'in. ¹⁰ Yakan va tu jàka'nuni ndo ma kuati ra, cha'a' ma nda ña nikuuni ña jà'a ra, yu'u juuni jàka'nunĭ yi ra ndia. Vati ma ora jàka'nunĭ ma kuati, tuva iyo iin nda cha'a' kùu yi, ndisaa yakan jà'i yi cha'a' ndo ndava nda nuu ma Racha'nu Cristu, ti kùnda'vinĭ ndo, ¹¹ ikan ma kui'na Satanaa, na tüvi kùu ja'an' ma ña kùuni maan' chi'o, vati cha nākoto va'a yo ma mañá'.

Nākanini Paulu cha'a' ña naja ni nata'an ra ma ra yani ra Titu ma ñuu Troa

¹² Takan kùu tajan ora chāa ndioi ma ñuu ka'nu ña nāni Troa, ña kuākatitu'in ma tu'un ma Racha'nu Cristu, nduva'a nūna Ndioo ma anima ma ñivi nui, cha'a' ma tiñu jà'i kuenda ra. ¹³ Va vaji takan jà'a Ndioo chi'jn, va yu'u ya'a nakaniniñ vaji iyo'i ikan, ti töve nāta'in ma ra yani yo Titu ma ikan. Ta cha'a' yakan kùu yi ña nāka'in chi'in na ña ni ku'in, tajan kēe ndioi kuā'in ma iti' ñu'u' Macedonia.

Ndioo kùu ma ra tindee ndi, ikan na kuu jakanaa ndi, ta takan kuu chinuni kua'a' ma ñivi ma tu'un Jesuu

¹⁴ Ta chà'i ta'vindioo nuu ma ra ndāka ndi kuā'an ndi ma iti' Jesucristu, ti cha jākanaa ra ndi kuenda ra, ta cha'a' maa ndi kùu yi ña jākoto ra ma tu'un ra nuu ma inga ñivi, takua jà'a iin xiko ña ya'a vii chà'an ma ora chitakuati yi nda ni kùuni. ¹⁵ Vati ndyu'u kùu ndi takua kùu ma xiko ma kutu ña sōkó ma Jesuu nuu Ndioo, ña chitakuati yi nuu ndisaa ñivi a ma ndian jākakú Ndioo a ma ndian töve ndia. ¹⁶ Vati kuenda ma ndian töve chinuni, ma xiko ma kutu i'ya ni ka'ni yi na takua jà'a iin xiko xaan. Va kuenda ma ndian jākakú Ndioo, ma xiko i'ya iin ña vii kùu yi, ti ni ja'a yi ña na koo ndito na indeeni. Ta ma tiñu i'ya nī'iin ñivi tüvi iyo va'a na, ña kùu ja'a na yi. ¹⁷ Va taku ndyu'u vii kātitu'un ndi ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, ta töve chàkunuu ndi jà'a ndi takua jà'a inga na, ña kātitu'un na yi kuenda ña jāndokuikani yi na. Vati ndava ndaa nuu Ndioo, kà'an kachin ndi ma tu'un Jesuu nuu ma ñivi, ti maa ma Ndioo kùu ma ra tāchi ndyu'u, ña na ndo'iin ndi chi'in Jesuu.

3

Ma tu'un chaa ña jāndo'iin tu'un ma Paulu chi'in ma ñivi

¹ Ta ma ora kà'an ndi te'en, ¿a chānini ndo ña cha kīcha'a ndiko ndi jàka'nu ndi juuni maa ndi?, kùuni ndo. ¿A chānini ndo ña iyo yi ña jana'a ndi iin tutu nuu kà'an yi ña ñivi va'a kùu ndi, ta nda ñuu kichi ndi, a ña ndākan ndi nuu ndo, ña na ja'a ndo ma tutu ikan kuenda ndāa ndi takua jà'a ma inga na?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi. ² Vati juuni maa ndo kùu ndo takua kùu ma tutu ña chiniñu'u ndi ña kà'an ña ñivi va'a kùu ndi. Ta ndisaa ma ñivi kùu jakua'a na yi, ta takan kùu koto na nda ñivi kùu ndi cha'a' ña cha iyo ndo chi'in ndi ma tichi chinituni ndi. ³ Ta takan kùu yi ña cha chito ndaa va'a na ña ndyo'o kùu ndo, takua kùu ma tutu ña taa juuni maa ma Racha'nu Cristu ña chà'a ndi nuu ndo, ora kātitu'un ndi ma tu'un ra nuu ndo niku. Ta töve nī taa ma Tati Í Ndioo ndito yi

chi'in tinta chata yuu xa'nda kuenda ndo, takua ja'a Ndioo chi'in Moisés tatiempu, vati taa ra yi va tichi anima ndo. ⁴ Chinuni ndi ma na ja'a na ja'a ma Ndioo cha'a ma Jesuu, yakan va chito ndi ti ndicha va'a ma na ka'an ndi i'ya. ⁵ Ta na töve kùuni ndi ka'an ndi na ma na ja'a ndi, vachi yi tichi chinituni maa ndi cha'a' na iyo ndatu maa ndi, vati ndisaa ma na kuu ja'a ndi vachi yi, va tichi chinituni Ndioo. ⁶ Vati ndyu'u cha cha'a Ndioo tundeeni ra nuu ndi kuenda na na jana'a ndi ma tu'un chaa ra, na jando'iin ra chi'in ndisaa yo. Ta takan kuu yi na töve n' jando'iin ra yi chi'in ma tutu ley cha'nu na taa Moisés, vati jando'iin ra yi chi'in ma Tati Ií ra. Vati ma tutu cha'nu ikan cha'ni yo, ti taku ma Tati Ií ra ikan cha'ni yi, va nuu koo ndito yo endeeni. ⁷ Ta ndicha kuii ma ley na taa Moisés chi'in letra chata ma yuu xa'nda, kichi yi chi'in kua'a' na tacha, na ni ma ndian israelita na kuu nde'e na nuu ma Moisés ma ora ikan cha'a' na ya'a tacha yi. Ta vaji ndicha na ya'a tacha yi ma ora ikan, va chi'in tiempu nda'va maa yi kueni kueni. ⁸ Va tu iin na nduva'a kuii tacha ta ka'nu kuu ma ley ikan na cha'ni yi, ja nduva'a ga ka'nu kuu ma tu'un chaa na cha'a Ndioo nuu yo cha'a' na iyo ma Tati Ií ra chi'o! ⁹ Va jin ndicha na ya'a ka'nu kuu ma ley na tisokuati yo kuenda na na kuyi yo, vati nduva'a ga ka'nu kuu ma tu'un chaa na ja'a na na kuu yo ndian ndaa. ¹⁰ Vati cha'a' na nduva'a kuii ka'nu kuu ma tu'un chaa, cha'a' yakan kuu yi na na tüva kuenda kuu ma tu'un cha'nu, tuva jando induku yo yi chi'in ma tu'un chaa. ¹¹ Yakan va tu ya'a ga ka'nu kuu ma na ni nda'va maa kueni kueni, nduva'a ga ka'nu kuu ma tu'un chaa na endee töve nda'va ma na tacha yi. ¹² Ndicha kuii ti chito ndi na ni jachinu Ndioo ma na ndatu ndi, yakan va kuu ka'an kachin ndi naja kua kùuni maa ndi, ti iyo tundeeni ra chi'in ndi. ¹³ Vati taku ndyu'u, na töve ja'a ndi takua ja'a ma Moisés, na chasi ra ma ja'ma nuu ra, koto nde'e na na na tacha ma nuu ra kueni kueni. ¹⁴ Va ma ndian israelita na töve ni kutunini na ma tu'un cha'nu ikan, ti juuni ndasi ga ma nuu na chi'in ma ja'ma mandil ikan, nda ma vitin. Ta uvanuu ra kuu kindaa ma ja'ma ikan, kuu ma Racha'nu Cristu ora kicha'a yo chinuni yo tu'un ra. ¹⁵ Ta ndicha kuii na takan kuu yi nda vitin, ti ora jakua'a na ma tutu cha'nu na taa Moisés, ndondava ma chinituni na ja'a na töve jachi'in na tu'un Jesuu. ¹⁶ Ta tu iyo ma ndian ndakoo na ma iti' kini nuu ja'a na kuati, ta ki'vi na ma iti' Racha'nu Jesuu, ni kindaa ma ja'ma mandil na ndasi nuu na. ¹⁷ Vati maa ma Racha'nu Ndioo kuu ra ma Tati Ií, ta

tu iyo ma Tati Ií ma Racha'nu Ndioo tichi anima yo, ta ikan jan cha kuu ki'vi yo iti' Jesuu vati tüva tisokuati yi yo. ¹⁸ Yakan va tandi'i ma yo chinuni, na tüva ndasi ma ja'ma mandil ikan nuu yo, vati cha kuu yo takua kuu iin ma inu na kani yi ma xina'nu Ndioo, ikan na kuu nde'e nivi na ra va'a kuu ra, ta nani kivi tiaga jandakuu ra yo takua kaa ra, vati ta'iiin kivi iyo ga ma tundeeni ra chi'o, cha'a' ma tiñu ja'a ma Tati Ií ra chi'o.

4

¹ Yakan va ya'a jandeeni ndi, vati Ndioo ya'a kunda'vini ra ndi, ta cha'a yakan kuu yi na cha'a ra tiñu nuu ndi na katitu'un ndi tu'un va'a Jesuu nuu kua'a' nivi. ² Vati ndyu'u cha kachin ndi na töve jachi'in ndi ma tiñu xe'e na ja'a tukanuu ma nivi, ta juuni töve janda'vina' ndi a jakanuu ndi xini na chi'in ma tu'un Ndioo na jana'a ndi. Vati uvaa ma tu'un jana'a ndi kuu ma na ndichani. Yakan va ndava nda nuu Ndioo ka'an ndi, ikan na ku'va na kuenda na takan kuu yi. ³ Ta ma tu'un cha'a' ma Racha'nu Jesuu na katitu'un ndi nuu nivi, tu chasi yi chinituni ma nivi kùuni na, ndicha na takan kuu yi va kuenda ma ndian kuanaa ni. ⁴ Ta ma nivi ikan töve chinuni na ma tu'un cha'a' Jesuu, ti ma kui'na, ra cha'nda tiñu nuu nivi i'ya, cha chasi ra ma chinituni na, ikan na kuu kutunini na ma tu'un vii na ka'an cha'a' Jesucristu, ra ya'a tacha, ra kaa indukuni takua kaa ma Racha'nu Ndioo. ⁵ Vati ndyu'u töve katitu'un ndi ma tu'un na jaka'nu juuni maa ndi, ti ma tu'un katitu'un ndi kuu ma na ka'an na Jesuu kuu ma ra chito'o yo, vati ndyu'u kuu ndi takua kuu iin musu ndo, cha'a' na ya'a kùuni ndi nde'e ndi ma Racha'nu Jesuu. ⁶ Vati juuni ma Ndioo ra tachi ma nu'u kuenda na na jandondichin yi ma nuu naa, rakan kuu ra na jatuvu ra ma na tacha ra na na koo yi chi'in yo ma tichi anima yo. Ta chi'in ma na tacha na iyo nuu Jesucristu ja'a ma Racha'nu Ndioo, kuu jandondichin yo nuu ma inga nivi ta kuu koto na naja kua kaa ma na tacha ra ndia.

Tu chinuni yo tu'un Jesuu kuu koo va'a yo ma nivi i'ya

⁷ Vati ma kuñu yo kuu yi takua kuu iin na kisi nu'u' nuu indii ma na kuika Ndioo ti tichi kuñu yo indii ma ndatu ka'nu Ndioo, ikan na koto nivi na ma ndatu i'ya yöve ndatu maa yo kuu yi, ti ndatu na cha'a Ndioo nuu yo kuu yi. ⁸ Yakan va vaji ya'a nde'e ndi tundo'o ja'a na, va jandeeni ndi. Ta vaji nduva'a nakanini ndi va töve ja'na ndi ma iti' ku'a'an ndi ti chito ndi na ni keta va'a yi. ⁹ Ta vaji ndikun

na ndi, va Ndioo töve ndàkoo ma'iin ra ndi, ta vaji ndo'o ndi ja'a ma ñivi, va na kuu jandi'i na ndi. ¹⁰ Ta ndanikuni ma nuu kuà'an ndi ndè'e ndi tundo'o, endee chàku'uni ndi tava chí'í ma Jesuu ma nuu kruu, ikan na nde'e ma ñivi ña ndicha ña ni'i ndi ma ndatu ña ni'i ra ora nātaku ndiko ra. ¹¹ Vati ma ora juuni iyo ndito ga ndi ma ñuñivi i'ya, iyo tu'va ndi kuenda ña kvi ndi cha'a' ma Racha'nu Jesuu, ikan na nde'e ma ñivi ña ndicha ña ni'i ndi ma ndatu ña jàna'a ra nuu yo ma ora nātaku ndiko ra. ¹² Cha'a' yakan kuu yi ña ndyu'u endee ndè'e ndi tundo'o, ña ndava kuu ka'ni na ndi cha'a' ndo, ikan na kuu ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni chí'in Jesuu.

¹³ Ta iin ra taa ma tutu Ndioo tatiempu te'en kà'an ra: "Ya'a ga chinuni tu'un Ndioo, yakan va kàtitu'in yi." Ta indukuni kuu yi chí'in ndyu'u, ti chinuni ndi ma tu'un ra ta kàtitu'un ndi yi ndia. ¹⁴ Vati cha chito yo ña ma Ndioo, ra jànataku ma Racha'nu Jesuu ma ora chí'í ra, juuni ma rakan kuu ra ña ni janataku ra ndi, ikan na ndo'iin ndisaa yo chí'in Jesuu ta ku'un yo chí'in ra ma nuu iyo Tàtá ra andivi. ¹⁵ Tandí'i ma tundo'o ña ndè'e ndi kuenda ndo, yakan jàna'a yi ña ya'a kùuni ndi nde'e ndi ndo, ikan ma ora cha ni'i ndo ma ñamani Ndioo kuu jàna'a ndo yi nuu kua'a' ñivi. Ta takan kua'a' na kicha'a na jaka'nu na ra ora chà'a na ta'vindioo nuu ra. ¹⁶ Ta cha'a' yakan kuu yi ña ya'a jàndeeni ndi, vaji ma iti' nuu nuna cha kuàndoch'a'nu ndi, va ma iti' tichi ma kuñu ndi tiá kuàndochaa yi nani kivi. ¹⁷ Vati ma tundo'o ña ndè'e ndi ma ñuñivi i'ya, nduva'a yati ya'a yi. Va chito ndi ña nduva'a ka'nuga ma ndatu ña ni ni'i ndi ja'a ma tundo'o ikan, ti ni ni'i ndi nuu ni koo ndi endeeni chí'in Ndioo. ¹⁸ Vati na töve kí'in kuenda yo ma ña tà'an yo ma ñuñivi i'ya ña kuu nde'o, ti ma ña kí'in kuenda yo kuu ña, naja kua ni ni'o nuu ni koo yo endeeni chí'in Ndioo ña töve ndichin nde'o ma vitin. Vati ma ña kuu nde'o ma ñuñivi i'ya ya'a yati yà'a yi, va ma ña iyo andivi, töve.

5

¹ Ta cha chito yo ña tu ma kuñu yo jandi'i na nuu yi, ni ni'o inga tuku yi ma nuu ni koo yo iti' andivi ja'a Ndioo. Vati ma kuñu yo ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya kuu yi takua kuu ma ve'e ja'ma ña töve kùndee yi kua'a' tiempu, ti taku ma kuñu chaa, yöve iin ña jàva'a ñivini kuu yi ti iin ña jà'a Ndioo kuenda yo kuu yi. ² Ta ndicha ña ora juuni iyo ga yo ma ñuñivi i'ya, ya'a nda'vi kùuni yo cha'a' ña cha kùuni yo ni'o ma kuñu chaa ña ni ku'va

Ndioo nuu yo ma iti' andivi. ³ Ta ora ni ni'o ma kuñu ikan, ni kuu yi takua ja'ma ñu'u yo, ti töve ni kakunuu viti yo ja'a yi. ⁴ Vati ma ora juuni iyo ga yo chí'in ma kuñu cha'nu yo ñuñivi i'ya, ya'a taxiini yo ta nda'vi kùuni yo ja'a ma tundo'o ña ndè'o. Ta ndicha va'a ña töve kùuni yo kvi yo, ti ma ña kùuni yo kuu yi ña na sama ma Ndioo yo chí'in ma kuñu chaa ña kùndee ndisaa tiempu, takua ja'a yo ma ora sàma yo yo chí'in ma ja'ma chaa. ⁵ Vati maa ma Ndioo kuu ra ña jàndova'a ra ma tiñu i'ya kuenda yo, ti chà'a ra ma Tati Í ra ña na koo yi chí'o, ikan na ku'va yo kuenda ña takan kuu ma ña va'a ña ni ni'o tiá iti' nuu.

⁶ Ta cha'a' yakan kuu yi ña nduva'a kuii jàndeeni yo nani ora, ta chito yo ti ora juuni iyo ndito ga yo chí'in ma kuñu ña iyo yo ma ñuñivi i'ya, kùuni yi ka'an yi ña yöve ve'e maa yo kuu ma nuu iyo yo, ti iyo chika yo nuu ma Racha'nu Jesucristu. ⁷ Vati vaji takà'an kunde'o ra, va ma ña ja'a yo vitin, ja'a yo yi cha'a' ña chinuni yo ma tu'un kà'an ra. ⁸ Va chito yo ti ni jachinu ma Ndioo ma ña kà'an ra, yakan va nduva'a kuii kùuni yo sama yo nuu iyo yo, ta takan ndakoo yo kuñu yo nde've, ta ko'o koo yo chí'in ma Racha'nu Jesuu. ⁹ Ta cha'a' yakan kuu yi ña ndisaa tiempu nànduku yo ja'a yo ma ña chà'tani ma Racha'nu Jesuu, ta takan ja'a yo tuva ku'un yo koo yo chí'in ra andivi vitin a kíndoo ga yo ma ñuñivi i'ya. ¹⁰ Vati tandí'i yo iyo yi ña kujana'a yo yo ma nuu jàkutuni Jesuu ma kuati yo, ta ikan ta'ii'iin yo ni ku'va ra ma ya'vi yo, cha'a' ma ña jà'a yo chí'in ma kuñu yo ora chíyo yo ma ñuñivi i'ya, tuva ña va'a kuu yi a töve.

Ma tu'un ña kà'an cha'a' ña jàndomani Racha'nu Ndioo yo

¹¹ Yakan va tava cha chito va'a ndi ña ma Racha'nu, iyo yi ña tiñu'u ndi ra. Ta cha'a' yakan kuu yi ña jànini ndi ma ñivi ña na na koto na ra ndia. Vati ma Racha'nu cha na koto va'a ra ndi, ta yakan va ndātu ndi ña na koto maa ndo naja kua iyo ndi ndia. ¹² Ta koto nàkanini ndo ña cha'a' ña jàka'nu ndi juuni maa ndi kuu yi, vati ma ña kùuni ndi jana'a ndi nuu ndo kuu yi ña na sii kùuni ndo cha'a' ndi, ikan na kuu ka'an ndo yu'u ma ñivi ora yöve ña ndicha kuu ña kà'an na, vati ma ña nànduku na kuu yi ña na jaka'nu ma ñivini na, ta töve ja'a na yi kuenda ma Racha'nu chí'in anima na. ¹³ Tuva ndyu'u ndian tivi xini kuu ndi kà'an ma ñivi, takan kuu ndi, va kuenda Ndioo, va tu yöve takan kuu yi kuenda maa ndo kuu yi. ¹⁴ Ta cha'a' ña ya'a kùuni ma Cristu nde'e ra yo kuu yi, ña cha chà'a yo kuenda ña cha ndikun

yo kuenda ra. Ta tava cha chito va'a yo ña chi'í ra cha'a' yo, yakan va, kùuni yi ka'an yi ña juuni takan cha chi'í ndisaa yo chi'in ra ndia. ¹⁵ Ta chi'í ra cha'a' ndisaa ñivi, ta cha'a' yakan kùu yi ña ma ndian iyo ndito, na tãvo iyo ndito na kuenda juuni maa na, vati iyo ndito na, va kuenda ma ra cha chi'í, ta nãtaku ndiko ra cha'a' na. ¹⁶ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña nda vitin ta iti' nuu, ndyu'u na tãva nakanini ndi cha'a' ñivi takua nakanini inga ñivi iyo ñuñivi cha'a' na, vaji takan chãnini ndi cha'a' ma Racha'nu Cristu takua chãnini ma ñivi ndia, va vitin na tãva. ¹⁷ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ma ndian cha ndõ'iin chi'in Cristu, iin ñivi chaa kùu na. Vati cha ndãkoo na ma ña cha'nu ña jã'a na, ta vitin kùu na ma ndian chaa kuenda ra. ¹⁸ Ta tandi'i ma tiñu i'ya kùu yi ña jã'a ma Racha'nu Ndioo yi chi'in ndi, cha'a' ña jã'a Cristu, ña chã'a ra ma tiñu nuu ndi ña na jandomani ndi ma ñivi kuenda ra. ¹⁹ Ta takan kùu yi ña jãndomani ndiko ma Racha'nu Ndioo ma ñivi iyo ñuñivi, cha'a' ma ña jã'a ma Cristu ña tãva ki'in Ndioo kuenda ma kuati jã'a na, vati ma ña kùuni ra kùu yi ña na jakoto ndi tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi ma tu'un ra ña kã'an cha'a' naja kua jandomani ra ma ñivi kuenda ra. ²⁰ Yakan va ndyu'u kùu ndi ndian kãtitu'un ma tu'un Jesuu, ta ma ora janini ndi ndo kùuni ndi ña na ki'in ndo kuenda ma tu'un kã'an ndi, ti tu'un Ndioo kùu yi. Yakan va chi'in sivi Jesuu jãnini ndi ndo ña na ndomani ndo chi'in Ndioo. ²¹ Vaji Cristu na tãve ni jã'a ra ni'iin kuati, va Ndioo, jãndaku ra ra ña na kuu ra iin ra iyo kuati cha'a' yo. Ta juuni cha'a' Cristu kùu yi ña Ndioo, jãndo'iin ra yo ña na kuu yo ñivi ndaa kuenda ra ndia.

6

¹ Yakan va vitin, cha'a' ña jã'a ndi tiñu nuu ma Ndioo chi'in ndo, kùu yi ña jãnini ndi ndo ña koto jãña ndo ma ñamani Ndioo ña chã'a ra nuu ndo. ² Vati ma Ndioo te'en kã'an ra nuu ma tutu ra:

Ma ora kũuniun ña taso'i ma ña kã'un, ta jã'i yi.

Ta juuni tãnde'i ñun ma kivi ña jãkakú'i ñun ndia

kãti Ndioo.

Ta vitin kùu ma kivi ña tãso'o Ndioo ña kã'an yo ta jãkakú ra yo. ³ Tãve ni chasi koo ndi ni'iin ñivi chi'in ma tiñu jã'a ndi. Cha'a' yakan kùu yi ña na kùu ka'an ma ñivi ña na yãve ña va'a kùu ma ña jã'a ndi.

⁴ Ma ña jã'a ndi kùu yi ña tandi'i ma nuu kuã'an ndi jãna'a ndi nuu ndisaa ñivi, ti ndian jãkúu tiñu Ndioo kùu ndi. Ta juuni

jãndeeni ndi ña jã'a ndi tiñu ikan, vaji ya'a nde'e ndi tundo'o ta kũmani ndatiñu nuu ndi. ⁵ Ta juuni ya'a ga jãndeeni ndi vaji kãni na ndi, ta ti'i na ndi vekaa ta ya'a jãkanuu na xini ta'an na kuenda ña jãnde'e na tundo'o ndi. Ta juuni ya'a ga ndetiñu kùu ma tiñu jã'a ndi kuenda ma ñivi, ti ya'a ga kãnaa ñuma'na ndi ta ya'a ga yã'a soko ndi ndia. ⁶ Ta juuni jãna'a ndi ma tiñu va'a ña jã'a ndi cha'a' ña kùu ndi ma ñivi ndaa, ta chito ndi ma ña ndicha. Ta juuni ya'a jãndeeni ndi ta tiñu'u ndi inga ñivi, cha'a' ña iyo ma Tati Í Ndioo chi'in ndi, ta cha'a' ña ya'a ga kùuni ndi nde'e ndi Ndioo, ⁷ ta cha'a' ma tu'un ndaa ña kãtitu'un ndi, ta cha'a' ma ndatu Ndioo ña iyo chi'in ndi ndia. Ta ndyu'u chãtiñu ndi ndisaa tu'un ndaa ña chã'a Ndioo nuu ndi kuenda ña tãnde'e yi ma ndian va'a, ta kuenda ña kã'an ndi yu'u ma ndian kã'an chata tu'un ndaa ikan. ⁸ Ta iyo iin ora tiñu'u ma ñivi ndi, ta iyo inga ora ña kùu ndi tu'un nduva'a jã'a na. Ta iyo ora vii kã'an na cha'a' ndi, ta inga ora, tãve. Ta juuni iyo ndian kã'an ña ya'a ga siini ndi tu'un vata, vaji kã'an ndi tu'un ndicha. ⁹ Ma ñivi jã'a na chi'in ndi, takua jã'a na chi'in ndian tãve nãkoto na, vaji nãkoto va'a na ndi. Ta kùu ndi takua kùu ma ndian cha kãe ña ndito, va juuni ndito ga ndi. Ta vaji ya'a ga jãnde'e na tundo'o ndi, va na tãvi chi'í ndi jã'a na. ¹⁰ Ta juuni ya'a chisii ndi nani kivi, vaji nde'e ndi tundo'o. Ta vaji ndicha ña kùu ndi ma ndian nda'vi, va chã'a Ndioo ña na jãndokuika ndi kua'a' ñivi chi'in tu'un ra ña kãtitu'un ndi. Ta kãa ndi takua kãa iin ndian tũkuii na iyo nuu, va tandi'i nakuyi iyo nuu ndi jã'a Ndioo.

¹¹ Ndyo'o yani ndian iyo ñuu Corintu, cha kãtitu'un kãchin va'a ndi chi'in ndisaa anima ndi nuu ndo, ti ya'a kùuni ndi nde'e ndi ndo. ¹² Yũvi maa ndi kùu ma ndian kùuni nde'e ndo, vati maa ndo kùu ma ndian kùuni nde'e ndi. ¹³ Yakan va janinjãnd, takua jã'a iin tatã chi'in ndiakwati se'e ra, ña na kuuni ndo nde'e ndo ndi takua kùuni ndi nde'e ndi ndo.

Maa yo kùu yo tava kùu ma veñu'u Ndioo ra chã'a nuu koo yo endeeni

¹⁴ Yakan va koto ndõ'iin ndo chi'in ñivi tãve chĩnuni tu'un Jesuu, vati ma ndian jã'a takan kùu na takua kùu iin yunta chi'in iin burru ña jũndii yo ma yuku xini ndri ta tãve induku xita ndri. ¿A indukuni chãnini ma ndian va'a chi'in ma ndian kini? Ta, ¿a induku chãkunuu ndian kuã'an iti' ndichin chi'in ndian chãkunuu nuu naa kùuni ndo? ¹⁵ Ña yãve takan kùu yi, vati tãve induku chãnini ma Cristu kua ma ku'na. Ta juuni na kùu koo vii ma

ndian chinuni kua iin ndian töve chinuni va'a. ¹⁶ Na töve indukuni kùu ma veñu'u nuu jàka'nu yo Ndioo, kua ma nuu iyo ma yutun ii ña jàka'nu ma ndian töve chinuni. Ti maa yo kùu ma ndian kùu veñu'u ma Ndioo, ra chà'a kivi koo yo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña te'en kà'an Ndioo cha'a' yi niku: Ni koi chí'in na ta ni kakunui ma chí'in na, ti yu'u ni kuu ma Ndioo na ta ndiakan ni kuu na ma ñivi.

¹⁷ Yakan va juuni te'en kà'an ma Ndioo ndia:

Na kee ndo ma tañu ma ñivi töve chinuni ikan, ta na koo siin ndo,

ta koto jà'a ndo ma ña töve va'a,

tajan kùu ku'vai ña ki'vi ndo ma iti,

¹⁸ vati ndyo'o ndian kùu ñivi ña'a ta ndra'ii, ni kui iin tatá kuenda ndo,

ta maa ndo ndian kùu se'i,

takan kàti ma Racha'nu Ndioo ra ya'a ga iyo ndatu ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi chí'in andivi.

7

¹ Ta cha'a' ma tu'un ña chà'a Ndioo nuu yo i'ya ndyo'o yani, iyo yi ña jaña yo tandi'i ma ña kini jà'a yo chí'in ma kuñu yo ta ma chinituni yo ta jàka'nu yo ra, ikan na ndo'ii yo cha'a' ña kùu yo ñivi ña tiñu'u Ndioo.

Ya'a ga chisii Paulu cha'a' ña sàma kua chà'nini ma ndian iyo Ñuu Corintu

² Yakan va na ku'va ndo ita'vi nuu nuna ma anima ndo nuu ndi, vati ndyu'u yüvi ndian jànda'viña'a kùu ndi ta ni yüvi ndian kini kùu ndi ta töve jàkanuu ndi xini ni'iin ñivi ndia. ³ Ta koto nàkanini ndo ña chí'in ma ña kà'an ndi i'ya chata ndo kà'an ndi, kùuni ndo, vati tava cha kà'in chí'in ndo niku ña, maa ndo kùu ma ndian ya'a kùuni ndi nde'e ndi, vaji ndava iyo yi ña kuvi ndi cha'a' ndo, tuva takan kùu yi. ⁴ Cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chisii ndi cha'a' ndo, ta tüvi ndasii ndi ña ka'an ndi ma tu'un ndaa nuu ndo. Vaji tañu ma tundo'o nde'e ndi juuni ya'a chisii ndi cha'a' ndo ndia.

⁵ Vati nda ora kichaa ndi ma ñu'u' Macedonia, ni ita'vi takà'an nindee ndi, vati ma ña tà'an ndi kùu ña, tandi'i nuu kuà'an ndi ya'a ga nde'e ndi tundo'o, ti kànita'an ma ñivi chí'in ndi, ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ndasii ndi ndia. ⁶ Va ma Ndioo ra jàndomani ma ndian ya'a ga nda'vi kuuni, rakan kùu ra ña jàndomani ndyu'u cha'a' ma ra nani Titu ma ora kichaa ra. ⁷ Va na yöve uvaa cha'a' ña kichaa ni Titu kùu yi ña kùu takan, vati ndava nda maa ra juuni ya'a chisii ra cha'a' ma tiñu va'a ña jà'a ndo ndia. Ta juuni kàtitu'un ra nuu ndi naja kua ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo

ndi, ta naja kua ya'a nda'vi kuuni ndo ora nàkanini ndo cha'a' ndi. Yakan va tiaga chisii ndi ma ora kà'an ra takan. ⁸ Ta nda'vi kùunji ora chà'i kuenda ña ma tutu ña tächj nuu ndo ni ja'a yi ña na nda'vi kuuni ndo niku. Va vitin töve nda'vi kùunji ti cha chà'i kuenda ña ndicha kuii ña takan kùu yi chí'in ndo, va kuenda uvi uni kivi ni.

⁹ Ta vitin ya'a chisii, va yöve cha'a' ña ya'a nda'vi kùuni ndo jà'i ora tächj ma tutu nuu ndo, ti chisii va cha'a' ña chikoni'i ndiko ndo chí'in Ndioo jà'a ma ña nda'vi kùuni ndo. Ta chitoi ña cha'a' Ndioo kùu yi ña nda'vi kùuni ndo, ta juuni chà'i kuenda ña töve ni jachika ndo ndo ma iti' ra jà'i ora tächj ma tutu nuu ndo. ¹⁰ Vati tu chikoni'o ma iti' Ndioo jà'a ña ya'a nda'vi kùuni yo, iin ña va'a kùu yi nuu Ndioo, ma takan kùu ni'o nuu jàkakú ra yo ta tüva iyo yi ña nàkanini yo cha'a' yi. Va tu ya'a ga nda'vi kùuni yo takua nda'vi kùuni ma ñivi iyo ñuñivi, ni ja'a yi ña na endee kesiin yo ma iti' Ndioo. ¹¹ Ya'a chàta'ani Ndioo naja kua jà'a ndo ña jàndeeni ndo ma ña ya'a nda'vi kùuni ndo ma tava kùuni ra. Ta vitin, ina nde'e ndo ma naja kua va'a jà'a ma tu'un ña tächj nuu ndo! Jà'a yi ña na ku'va ndo kuenda, ta tandikun ndo ma iti' va'a. Ta juuni jà'a yi ña na kuxaan ndo chí'in ma ra jà'a kuati, vaji ya'a kanuu ndo jà'a ndo yi. Ta juuni jà'a yi ña na ya'a kuuni ndo nde'e ndo yu'u ndia, ta juuni jànde'e ndo tundo'o ma ra jà'a ma kuati ikan. Ta cha'a' ma ña jà'a ndo i'ya, jàna'a yi nuu ndi ña na töve ni ndo'iin ndo chí'in ña kini. ¹² Yakan va ora tächj ma inga tutu nuu ndo, töve ya'a nàkanini cha'a' ma ra jà'a kuati ikan, ta ni töve ya'a nàkanini cha'a' ma ra nde'e ma tundo'o ndia. Ti ma ña chàninj ora tächj yi nuu ndo kùu yi ña na koto ndaa va'a ndo tu ndicha kuii ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ndi ndava nuu Ndioo. ¹³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ni'i ndi tundeeni ndi.

Va chisii ga ndi ora nde'e ndi ña ya'a ga sii kùuni ma Titu cha'a' ña tìndee ndo ra ta chà'a ndo tundeeni ra ora chànde'e ra ndo. ¹⁴ Ta ora kàtitu'in nuu Titu ña ñivi ya'a iñu'u kùu ndo ma nuu ra, nduva'a kindoo va'i jà'a yi ta töve ni kukanui, ti takan kùu yi. Ta tava ndisaa ma tu'un kàtitu'un ndi nuu ndo kùu yi ma ña ndaa, juuni ña ndaa kùu ma ña kàtitu'un ndi nuu Titu cha'a' ndo ndia. ¹⁵ Ta ma Titu tiaga kùuni ra nde'e ra ndo ma ora chàku'uni ra ma ña jà'a ndo chí'in ra ña jäch'i'in ndo ma tu'un yu'u ra, ta ya'a tiñu'u ndo ra ora chiyo ra chí'in ndo. ¹⁶ Cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga chisii, vati iyo kua'a' tundeenj chí'in ndo.

8

Kàtitu'un Paulu cha'a' xu'un' sòkó yo

nuu Ndioo

¹ Ta vitin ndyo'o yani, kùuni ndi jakoto ndi nuu ndo naja kua chà'a Ndioo ma ñamani ra nuu ndian chinuni ña iyo ninii ñuu ñu'u' Macedonia. ² Ta ma ndian chinuni ñuu ikan, vaji cha ndè'e na kua'a' tundo'o, va nduva'a kuii chisii na, ta vaji ndicha ña nda'vi na, va ndiakan kùu ma ndian sòkó ga ma ndatiñu kuenda ma Ndioo. ³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña, yu'u chà'i kuenda cha'a' na, ña ndicha kuii ña maa ndio na sòkó na ma ndatiñu kuenda Ndioo chi'in anima na, ta tandi'i inga tuku ma ña chà'a na, ta ndava tiaga ma ña kùu ku'va na ndia. ⁴ Ta nduva'a chikan na ñamani nuu ndi ña, na ku'va ndi ña ki'in na ita'vi ma ndatiñu ña sòkó ma ñivi nuu ndi, kuenda ña na tindee na ma ñivi Ndioo ndia. ⁵ Takan kùu ña sòkó na tiaga ma kua chà'nini ndi niku, vati ji'na sòkó na maa na kuenda ma Racha'nu, tajan sòkó ndio na na nuu ndi kuenda ña na tindee na ndi, ma takua kùuni Ndioo. ⁶ Ta cha'a' yakan kùu yi ña jà'nini ndi Titu ña, na jachinu ra ña jati'vi ra ma ndatiñu ña sòkó ma ñivi ña iyo tañu ndo, ma takua kicha'a ra jà'a ra yi niku. ⁷ Vati takua ndyo'o ya'a ga va'a kèta tandi'i ma tiñu jà'a ndo, tava kùu ma ña ya'a chìnuni ndo, ta ya'a iyo chinituni ndo kuenda ma tiñu Ndioo ña jàna'a ndo ma tu'un ra nuu inga ñivi chi'in ndisaa anima ndo, ta ya'a kùuni ndo nde'e ndo ndi. Ta takua indukuni jà'a ndo, ta iyo yi ña jachinu ndo jati'vi ndo ma ña kà'an Titu ndia. ⁸ Ta cha'a' ña'a tòve jà'nini ndo ña jà'a ndo yi chi'in na, ti ma ña kuunj kùu yi ña na ku'va ndo kuenda tu indukuni anima ndo chi'in inga na, ikan na koto ndo tu ndicha ña kùuni ndo nde'e ndo na. ⁹ Ndyo'o cha nàkoto ndo ma ñamani ña chà'a Racha'nu Jesucristu nuu ndo, vati rakan vaji ya'a ga kuika ra ora chíyo ra andivi, va nde'è ndònda'vi ra cha'a' ndo, ikan na kuu ndokuika ndo cha'a' ndisaa ma ña jà'a ra kuenda ndo.

¹⁰ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña, chùndayu'i ndo ña na jàchinu ndo ña jati'vi ndo ma ndatiñu ikan, takua cha kicha'a ndo jà'a ndo yi chi'in ndisaa anima ndo ma kuyava. ¹¹ Yakan va na ja'a ndo ma tiñu ikan, ta jachinu ndo yi ma takua chà'nini ndo ma ora kicha'a ndo ja'a ndo yi. Ta juuni na ku'va ndo yi nuu na takua iyo yi chi'in ndo. ¹² Vati tu iyo ñivi ña kùuni na soko na iin nakuyi chi'in ndisaa anima na, ma Ndioo ki'in ra kuenda yi tuva sòkó na yi ma takua iyo yi nuu na. Vati taku rakan tùi chikan ra ña na sòkó na tia yi tuva tùi iyo yi nuu na. ¹³ Ta tòve kùuni ndi ña, na kumani ndatiñu nuu ndo cha'a' ña tindee ndo inga ñivi, vati ma ña kùuni ndi kùu yi ña, na ndoo induku na chi'in ndo. ¹⁴ Ti taku

ma vitin, nuu ndyo'o iyo ma ndatiñu ña kumani nuu na, va ni keta iin kivi ña nuu maa ndo ni kumani yi, tajan ndiakan kùu tindee ndio na ndo chi'in ma ña kumani nuu ndo, ti maa na ni koo yi nuu. Ta takan kùu yi ña ndisaa ndo ni ndo induku ndo. ¹⁵ Vati taku nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Ni tòve nì chakoso nì'iin nakuyi nuu ma ndian ya'a kua'a' ndatiñu jati'vi, ta ni tòve ni kumani nì'iin nakuyi nuu ma ndian ya'a ga tiani nakuyi jati'vi ndia."

Nuu kuà'an Titu chi'in ndian kùta'an ra ñuu Corintu

¹⁶ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, cha'a' ña induku chà'nini Titu ma kua chà'nini cha'a' ndo ndia. ¹⁷ Takan kàti, ti jàchi'in ra ma kua chà'nini, va tava juuni ya'a ga iyoni ra ña na koo va'a ndo. Yakan va, maa ndio ra kùu ma ra kùuni kunde'e ndo ma vitin. ¹⁸ Ta chi'in Titu tàchi ndi iin ra yani yo ra chinuni, ña ya'a va'a kà'an ta'i'iin ma ñivi Ndioo chata, cha'a' ña ya'a va'a kàtitu'un ra ma tu'un Ndioo ña jàkàkú yo. ¹⁹ Ta na yöve uvaa ña'ani kùu yi, vati juuni kàchin na ma ra yani yo i'ya, kuenda ña kakunuu ra chi'in ndi, ta tindee ra ndi ña jàchaa ndi ma ndatiñu ña sòkó ndo nuu ndi kuenda na. Ta ndisaa ma tiñu i'ya jà'a ndi yi takan, ikan na ku'va ndo kuenda ña nduva'a iyoni ndi tindee ndi ndo, ta juuni jà'a ndi yi cha'a' ña tiñu'u ndi ma Jesucristu ndia. ²⁰ Ta takan kùuni ndi ja'a ndi, ikan na tòve ka'an ma ñivi chata ndi cha'a' ma xu'un' ña sòkó ndo kuenda ña nata'vi ndi yi kuenda ndian chinu'u yi ña iyo inga ñuu. ²¹ Vati ndisaa ña chà'nini ndi ja'a ndi kùu ma tiñu ndaa, yöve uvaa nuu nde'e ma Racha'nu kùu yi, ti juuni nuu nde'e ma ñivi ndia.

²² Chi'in ma ninduvi ndra'ya tàchi ndi inga ra yani yo ma nuu ndo, vati ra'ya kua'a' cha'a' cha jàna'a ra nuu ndi ña chàta'ani ra ja'a ra ma tiñu Ndioo, va vitin tiaga chisii ra ña kùuni ra ja'a ra yi cha'a' ña iyo tundeeni ra chi'in ndo. ²³ Tu iyo ndian chikatu'un nuu ndo cha'a' ma ra yanio Titu, na ka'an ndo chi'in na, ti merui, ra jatiñu chi'in cha'a' ndo kùu ra. Ta tu chikatu'un ga na cha'a' ma inga ndra yani yo, na ka'an ndo chi'in na, ti ndra tàchi ma ndian chinuni ña iyo inga ñuu kùu ndra. Ta juuni ya'a ga tiñu'u ndra ma Jesucristu ndia. ²⁴ Yakan va iyo yi ña jana'a kachin ndo nuu ndra'ya, ikan na kuu koto ndra ti ñivi jàchinu ña kà'an kùu ndo, ta takan kùu koto ndra ña iyo kuenda ma tu'un tayi kà'an ndi cha'a' ndo, ikan na ku'va ma ndian chinuni kuenda naja kua kuu ndo.

9

Nuu kà'an Paulu cha'a' ña na sokó yo ma ndatiñu kuenda ma ndian ta'an yo ndian kùmani yi nuu

¹ Ta cha'a' ma xu'un' ña nàkuiso ndo kuenda ma ndian ta'an yo ndian chinuni, tūva chiniñu'i kàtitu'in nuuni nuuni nuu ndo, ² vati cha chitoi ti ya'a ga iyoni ndo jà'a ndo yi, ta nduva'a kàtitu'in nuu ma ndian chinuni ñu'u' Macedonia naja kua ya'a tayi kùuni cha'a' ndyo'o ndian iyo ñu'u' Acaya, vati nda kuyava kùu yi ña chàtu'va ndo ña tindee ndo na. Ta chayatin ma ndian ñu'u' Macedonia cha nduva'a chisii na cha'a' ña ya'a chàta'ani ndo jà'a ndo yi. ³ Ta cha'a' yakan kùu yi ña tàchi ma ndra yani yo i'ya, na tindee ndra ndo jati'vi ndo ma ña ni sokó ndo, ikan na tòve nakanini ma ñivi ña jatayi maani ndi ndi cha'a' ndo nuu na, ma ora kàtitu'un ndi ña ndicha kuii ña iyo tu'va ndo jà'a ndo yi, ⁴ koto najani kaani ku'un iin ma ndian ñu'u' Macedonia ña chinuni chi'in ma ñuu ndo, ta nata'an ndi ndo ña tòve iyo tu'va ndo ña jàchinu ndo ma tiñu ikan. Ta tu takan ni kuu yi tajani ni kukanuu ndi cha'a' ndo cha'a' ña nduva'a kùndeeni ndi ndo niku. Va maa ndo kùu ma ndian nduva'a ga ni kukanuu cha'a' yi. ⁵ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña chikain nuu ma ndra yani yo ña na ku'un ji'na ndra kunde'e ndra ndo nuu iyo ndo, ikan na tindee ndra ndo ña na jachinu ndo ma xu'un' ña jati'vi ta'an ndo, takua chā'a ndo tu'un niku. Vati kùuni ndi ña na jà'a ndo ña kana ma anima ndo, ta yöve ña jà'a ndo yi cha'a' ña jàninini ndi ndo.

Tu sòkó yo iin nakuyi, na ja'a yo yi va chi'in ndisaa anima yo

⁶ Na kuku'uni ndo takua kà'an ma tu'un i'ya: Taku ma yo tàchi tiani, juuni tiani ma ndatiñu ni ndaki'yo yo ndia. Ta ma yo tàchi kua'a', juuni kua'a' ma ndatiñu ni ndaki'in yo ndia. ⁷ Ta'ii'in yo, iyo yi ña sokó yo iin nakuyi, va chi'in ndisaa anima yo, ta na tòve iyo yi ña sokó yo yi cha'a' ña jàninini inga na yo, tuva tòve iyoni yo ja'a yo yi, vati Ndioo ya'a ga kùuni ra nde'e ra ma ñivi ña ya'a chisii ora soko na iin nakuyi. ⁸ Ndioo kùu jandokua'a' ra tandi'i nuu ma ñamani ra kuenda ndo, ikan na kùmani ni'iin nakuyi nuu ndo, ta takan kùu tindee ga ndo inga tuku ñivi chi'in ma tiñu va'a jà'a ndo ndia. ⁹ Vati tutu Ndioo te'en kà'an yi: Nàta'vi na ma ña chiniñu'u ma ndian nda'vi,

ta ma tiñu va'a ña jà'a na iyo yi endeeni. ¹⁰ Vati ma Ndioo ra chà'a ma tata ña tàchi yo chi'in ma ña chàchi yo, ni ku'va ra yi nuu ndo, ta ni jandokua'a' ra yi, ikan na kuu jatiñu ndo yi kuenda ña tindee

ndo inga ñivi. ¹¹ Ta takan ndyo'o ni koo kua'a' nuu ma ña kuika ndo, ikan na kuu tindee ndo ma ndian kùmani yi nuu. Ta ora ni kundaka ndi yi nuu na, ni ku'va na ta'vindiioo nuu ma Racha'nu cha'a' ña jàkuu ndo ma tiñu ikan. ¹² Vati ora tindee ndo ma ndian ta'an ndo ña kùmani yi nuu, na yöve uvaa cha'a' yakani kùu yi ña jà'a ndo ma ña va'a, vati juuni jà'a ndo ña na ku'va na kua'a' ta'vindiioo nuu ma Racha'nu ndia. ¹³ Ta ndiakan nduva'a ni jaka'nu na Ndioo, cha'a' ma ña sòkó ndo kuenda na. Ta chi'in yakan jàna'a ndo ña ndicha va'a ña jàchi'in ndo ma tu'un Cristu ña kàtitu'un ndo. Yakan va ni tiñu'u na Ndioo cha'a' ma tiñu va'a ña jà'a ndo kuenda na, ta kuenda inga ñivi ndia. ¹⁴ Ta juuni ndiakan ni ka'an na chi'in Ndioo cha'a' ndo chi'in ndisaa anima na, cha'a' ña nde'e na ña nduva'a iyo ma ñamani Ndioo chi'in ndo. ¹⁵ ;Ta'vindioun yo'o Racha'nu cha'a' ña chà'un iin ña ya'a ka'nu nuu ndi ña ni kuu nani'i ndi naja kua ka'an ndi yi!

10

Nuu iyo ndatu Paulu cha'a' ña kùu ra tatun Jesucristu

¹ Yu'u Paulu chà'i kuenda ña iyo ma ndian iyo tañu ndo kà'an na ña kanui kà'in nuu ndo ora iyoi tañu ndo, ta xaan kà'in nuu ndo chi'in tutu ora chàkunui nuu chika, kùuni ndo. Va vitin yu'u jàninini ndo chi'in tu'un vita ta vii takua vii kà'an Cristu, ² ña koto jàninini ndo yu'u ña na kà'an xain nuu uvi uni ma ndian iyo tañu ndo ña kà'an ña ndisaa ña jà'a ndi kùu kuenda juuni maa ndi, ora ni kunde'e ndiko ndi ndo. ³ Ndicha va'a ña juuni ma ñivi iyo ñuñivi kùu ndi, va tòve kànita'an ndi takua jà'a ma ndian iyo ñuñivi i'ya. ⁴ Vati ma ña nda'a ndi kuenda ña kànita'an ndi, tòve indukuni kùu yi takua kùu ma ña chàtiñu ma ndian iyo ñuñivi i'ya, ti ma ña nda'a ndi kùu ma ndatu ña chà'a Ndioo kuenda ña na jàkanaa ndi ndian iyo ndatu ma ñuñivi i'ya. ⁵ Ta takan kùu yi ña jandi'i ndi ma tu'un kà'an ma ndian kà'an chata Ndioo chi'in tandi'i tu'un tayi ña tòve chà'a ña na nakoto ñivi ma Racha'nu Ndioo. Ta tandi'i ma ndian chàninini takan ndàkoo ndi na nda'a' Cristu, ikan na jachi'in na ma ña kà'an ra. ⁶ Ta ora cha chà'a ndi kuenda ña cha jàchi'in va'a ndo ma tu'un Cristu, tajani ndyu'u cha iyo tu'va ndio ndi kuenda ña jànde'e ndi tundo'o tandi'i ma ndian tòve kùuni jachi'in ma tu'un ra.

⁷ Kùuni ndi ña ja'a va'a ndo kuenda naja kua kùu ma ñivi. Tu iyo nda ndyo'o ña ndicha va'a ña kùu ndo ndian chinuni tu'un Cristu, iyo yi ña ki'in kuenda ndo ndyu'u cha'a' ña juuni ndian chinuni tu'un

ra kùu ndi ndia. ⁸ Ta ndicha ña vaji ya'a ndui tiá ma kua jàninìj ndo chí'in ma tiñu ndisoì, na tòve kànui ja'i yi, ti chítoi ña ma ndatu ña chà'a ma Racha'nu nuu ndi kùu yi kuenda ña na tindee yi ndo ña kua'nu va'a ndo, ta yöve kuenda ña jànaa yi ndo. ⁹ Na tòve kùunìj ña nakanini ndo ña jayu'vj ndo chí'in ma tutu ña tàchj nuu ndo. ¹⁰ Vati iyo iin ndo ña kà'an ña ya'a ga xaan kà'in nuu ma tutu tàchj nuu ndo, va ora kà'in yi chí'in ma tu'un yu'i, ya'a vita kà'in yi ta tòve nda kuenda yi, kùuni ndo. ¹¹ Va ma ndian kà'an te'en, iyo yi ña koto va'a na ti ma ora tüvi ndi chí'in ndo ta kà'an ndi takan nuu ma tutu tàchi ndi nuu ndo, indukuni takan ni ja'a ndi yi ora ni koo ndi chí'in ndo ma nuu iyo ndo ndia.

¹² Ta na tòve kànani ndi jando induku ndi ndi chí'in ma ndian jàka'nu juuni maa. Taku ma ndian chà'nini takan, tüvi xini na ti yüvi ña va'a kùu ma ña chà'nini na, ña kùuni na jando induku na na chí'in juuni maa na, kuenda ña jaya'a na yi nuu inga tuku na. ¹³ Vati taku ndyu'u, na tüvi chà'tani ndi jàka'nu ndi ndi tiá ma kua iyo yi ña ja'a ndi. Vati maa ma Ndioo kùu ra ña jàna'a ra nuu ndi ndanu iyo yi ña kukuita ndi chí'in ma tiñu jà'a ndi, ta maa ra kùu ra ña chà'a ra ña kèta ndi nda ma ñuu Corintu nuu iyo ndo chí'ña. ¹⁴ Ti tu tüvi chà'an ndi chàkatitu'un ndi tu'un Cristu nuu ndo niku, na tòve nda kuenda kùu yi ma ña kà'an ndi vitin, va cha'a' ña maa ndi kùu ma ndian nunuu ña chàkatitu'un yi nuu ndo, yakan va chà'a ndi kuenda ña tüvi ya'a nduu ndi tiá ma kua iyo yi ña jà'a ndi. ¹⁵ Ta na tòve jàtayi ndi ndi cha'a' ma tiñu ña jà'a inga ñivi, ta iin ña maa ndi kùu ma ndian jà'a yi. Ti ma ña chà'nini ndi ja'a ndi kùu ña jàtiñu ga ndi chí'in ndo takua kùuni Ndioo ña jà'a ndi, ikan na chinuni ndo tiaga. ¹⁶ Ta tiá iti' nuu chà'nini ndi ku'un ndi nda iti' nuu ga ma ñuu ndo ña kukatitu'un ndi nuu inga ñivi cha'a' ña naja kua ni jakakú Cristu yo, va ma ña tòve chà'tani ndi ja'a ndi kùu ña xitakaa ndi ñivi chinuni tu'un Cristu jà'a inga ndra, ta jàka'nu ndi ndi cha'a' ma ñivi chinuni jà'a ndra. ¹⁷ Ta tu iyo nda yo kuunio jàka'nu yo yo cha'a' iin nakuyi, va'a ga ña na jàka'nu yo yo cha'a' ña kùu yo kuenda ma Racha'nu. ¹⁸ Vati na yöve cha'a' ña jàka'nu yo juuni maa yo kùu yi ña kindoo va'a yo, ti tu kindoo va'a yo nuu Ndioo kùu yi cha'a' ña kàti Ndioo ña ñivi va'a kùu yo.

11

Nuu kà'an Paulu chata ma ndra jà'ani ña kùu tatan Jesuu

¹ Ma ña kùunìj kuu yi ña na jandeeni ndo uvi uni tu'un tòve nda kuenda ña ni kà'in vitin nuu ndo! Ta a kùuni ndo a kùuni ndo, va iyo yi ña taso'o ndo yi. ² Vati yu'u ya'a ga kuiñi takua kuiñu ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndo koto kèsiin ndo ma iti' ra. Chà'i tu'un nuu Cristu ña ni ku'vai ndo nuu uvanuuni ra, takua jà'a iin ndian kùu tatá ora chà'a na ñayoko se'e na nuu ma ra ni tanda'a chí'an. ³ Vati yu'u ya'a nàkanini cha'a' ndo koto janda'viña'a inga ñivi ndo, ta jàña ndo ña jàka'nu ndo ma Cristu, takua jà'a ma koo xaán ña jànda'viña'a ri ma ña chūnani Eva chí'in maña ri tatiempu. ⁴ Va yu'u te'en chà'nini cha'a' ndo. ¿Ta naja tiin ndo ña kà'an ma nda ndra nikuuni ña vachi kàtitu'un cha'a' iin Jesuu ña siin kàa kua ma Jesuu ndicha ña cha kàtitu'un ndi nuu ndo? ¿A ta naja tiin ndo inga tu'un ña kà'an cha'a' ma Tati Í Ndioo ña siin kàa kua ma ña cha n'i ndo? ¿A ta naja iyo tu'va ndo ña chinuni ndo ma tu'un kà'an ndra ña siin kàa kua ma tu'un Ndioo ña cha chinuni ndo jà'a ndi?, ndia. ⁵ Chànini ñivi ña tatun ka'nu ga kùu ndrakan kua yu'u, kùuni na, va tòve ndicha. ⁶ Ta vaji ndicha ña na tòve nduva'a vii kà'in ora kàtitu'in nuu ndo, va chítoi ña iyo chinitunìj kuenda ma tu'un Ndioo. Ta chíto ndo yi, ti kua'a' cha'a' cha jàna'j yi nuu ndo chí'in tandi'i ma tiñu jà'a ndi. ⁷ ¿A chà'nini ndo ña na va'a jà'i ma ora jàna'a saani' ma tu'un Jesuu nuu ndo? ¿A iin kuati kùu yi ña jandota'anj yu'u cha'a' ña jandoka'nui ndo?, kùuni ndo. ⁸ Taku yu'u ti tindee ma ndian chinuni inga ñuu yu'u chí'in xu'un', ikan na kuu kàtiñui yi chí'in ndo. ⁹ Ta ma ora chíyoi chí'in ndo ta chaa iin kivi ña kùmani ndatiñu nui, va na tòve ni chikain yi nuu n'i'in ndo, vati ma ndian kùu yani yo ndian kichi ñu'u' Macedonia, ndiakan kùu ma ndian tindee yu'u chí'in tandi'i ña kùmani nui. Yakan va ma kivi ikan tòve ni chikain n'i'in nakuyi nuu ndo, ta takan ni ja'i yi iti' nuu ndia. ¹⁰ Ta ndicha va'a ña ndava nuu Cristu kùu ma ña kà'in, ti chítoi ña jàtiñu va'i ta tòve chikain n'i'in nakuyi nuu ndo, yakan va na kùu ka'an n'i'in ndyoo ndian iyo ninii ka'nu ñu'u' Acaya chatai. ¹¹ ¿Tanuu? ¿A kà'in te'en cha'a' ña tòve kùunìj nde'i ndo?, kùuni ndo. ¿Na yüvi takan kùu yi, vati ndava nda nuu Ndioo kà'in ña ya'a kùunìj nde'i ndo!

¹² Va yu'u ni ja'i ma takua takani jà'i, ikan na kùu n'i' ndrakan ña kà'an ndra ña indukuni jà'a ndra kua ndyu'u, ti tòve ndicha ña takan jà'a ndra. ¹³ Va ma ña ndicha kùu yi ña ndrakan kùu ndra, ndra jà'ani ña tatun Cristu kùu ndra, ti ma tiñu jà'a ndra kùu yi ña jànda'viña'a ndra ñivini. ¹⁴ Ta ndisaa ña'a na tòve ndetiñu

kütunini yo ña takan jà'a ndra, vati nda ma kui'na jàya'án ñá' ña kùuán' tati jàtiñu kuenda Ndioo. ¹⁵ Ta cha'a yakan kùu yi ña tu cha chà'a yo kuenda ña takan jà'a ma ndian jàtiñu kuenda ma kui'na, tajan kùuni yi ka'an yi ña juuni kùu jaya'a na na ña kùu na ndian jà'a tiñu va'a ndia. Va ni chaa iin kivi ña Ndioo ni jande'e ra tundo'o na cha'a' ma tiñu kini ña jà'a na.

Nuu ndè'e Paulu tundo'o cha'a' ña kùu ra tatun Ndioo

¹⁶ Inga cha'a' kà'an ndikoi chi'in ndo ña na töve va'a jà'a ndo ña chà'nini ndo ña ra tivì xini kùu. Va tu takan chà'nini ndo, na ku'va ndo ña na ka'in nuu ndo takua kà'an iin ra tivì xini, ikan na kuu jaka'nui yu'u ita'vi cha'a' ma ña kà'in, ¹⁷ ta na yöve ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña chā'a ra ña na ka'in takan nuu ndo, va ni ka'in yi kuenda ña jàka'nui juuni mai takua jà'a iin ra tivì xini tuva takan chà'nini ndo ña kùu. ¹⁸ Vati tu kua'a' ñivi iyo ñuñivi i'ya jàtayi na na cha'a' ma ña jà'a na, juuni kua ikan ni jatayì yu'u tuva takan kùuni ndo ndia. ¹⁹ ¿A va'a ña jàndeeni ndo taso'o ndo tu'un kà'an ma ndra tivì xini?, kùuni ndo. ¿A chà'nini ndo ña ya'a iyo chinituni ndo cha'a' ña jà'a ndo takan?, kùuni ndo. ²⁰ Ta juuni töve va'a ña ya'a jàndeeni ndo jàkùu ndo tiñu nuu ndrakan cha'a' ña jà'nini ndra ndo, ta kùu ndra ña su'u ndra nuu ndo, ta kùmusu ndra ndo, ta töve tiñu'u ndra ndo, ta juunni ku'va ndo ña kani ndra nuu ndo ndia. ²¹ ¿A chà'nini ndo ña na töve va'a jà'a ndi cha'a' ña töve jà'a ndi ma kua jà'a ndra chi'in ndo?, kùuni ndo.

Vati tu ndrakan jàtayi ndra ndra cha'a' ma ña jà'a ndra, nda yu'u kùu jatayì yu'u cha'a' ña jà'i, vaji ma tu'un ikan kùu yi iin ña töve nda kuenda, kuenda ndo. ²² Vati tu ndrakan kùu ndra ndian hebreu, ta juuni yu'u ndia. Tatu ndrakan kùu ndra ndian ñu'u' Israel, nda yu'u ndia. Tatu ndrakan kùu ndra ndian kīchi tata Abraham, nda mai ndia. ²³ Tatu kàti ndra ña kùu ndra ma ndra jàtiñu kuenda Cristu; mai tiaga, vaji kà'in yi takua kà'an iin ra tivì xini. Va ndicha kuui ña jàtiñu tiá kua ndrakan, vati ndo'o gai kua ndrakan, ta chùndii gai vekaa kua ndrakan, ta kua'a' cha'a' cha yatin ni kuvj cha'a' ma Racha'nu ndia. ²⁴ Ta u'un cha'a' jànde'e ma ndian judú tundo'o yu'u ña kàni na oko cha'un kumi yo'o chatai ta'ii'in cha'a'. ²⁵ Ta uni cha'a' kàni na yu'u chi'in koroti, ta iin cha'a' kàni na yu'u chi'in yuu. Ta uni cha'a' sà'vi ma varku kuà'in ma tichi tañu'u ndia. Ta iin cha'a' kīndoi tichi tañu'u iin nduvi ta iin niñuu. ²⁶ Ta juuni ya'a ga kua'a' ma nuu chàkunui ndé'i tundo'o: taku ma tichi yuta ka'nu, taku chi'in ma ndra su'u, taku

chi'in ma ndian judú ñui, ta ndian töve, taku tichi ñuu, tichi ku'u, ta tichi tañu'u, ta juuni taku chi'in ma ndian jà'ani ña ndian chinuni kùu na ndia. ²⁷ Ta kua'a' cha'a' jàtiñu kuenda ma Racha'nu ta ndé'i tundo'o, ta kua'a' cha'a' tã'nda ñuma'nai, ta chīsokoi ti tüvi chà'a na ña kachj, ta nātij takuui ndia. Ta juuni kua'a' cha'a' ndé'i tundo'o chi'in ña vichin ta cha'a' ña kùmani ja'ma ku'in.

²⁸ Yöve uvaa cha'a' tundo'o i'ya ni kùu ma ña nàkaninj, vati ta'ii'in kivi juuni nàkaninj cha'a' ma ndian chinuni iyo ñuu ndo chi'in ndian chinuni inga ñuu ndia. ²⁹ Tu iyo nda ndian kùmani ñandee, nda yu'u kùmani ñandei cha'a' na ndia. Ta tu iyo ndian tindani'ni inga ñivi tichi kuati ña na ja'a na yi, nda yu'u ya'a kàyunj jà'a yi ndia.

³⁰ Tu iyo nda cha'a' iyo yi ña jatayì na na, nda yu'u ni jatayì yu'u cha'a' ma ña kà'an na ña tüvi ndakutiñu. ³¹ Ma Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá ma Racha'nu yo Jesucristu, ra ya'a íi, ta ra iyo yi ña jàka'nu yo ndisaa tiempu, cha chito va'a ra ti yöve tu'un vata kùu ma ña kà'in. ³² Ma ora chiyoi ñuu Damascu, ma ra kùu kuvienú ña jàkùu tiñu nuu ma rey Areta ma ñuu ikan, tachi ra kua'a' jandaru ña na kumi ndra ma yuve'e ka'nu ña iyo yu'u ñuu ikan, kuenda na tiin ndra yu'u ta ku'in vekaa. ³³ Va ma ndra merui jākakú ndra yu'u tichi iin tuka, ta jānuu ndra yu'u nuu iyo iin yavi ma muru ña chikonuu ma yu'u ñuu ikan. Ta takan kùu yi ña kākú xe'i nda'a kuvienú.

12

Ña ndè'e Paulu ja'a Ndioo

¹ Na töve nda kuenda kùu yi tuva jàka'nu yo juuni maa yo, ta vaji takan kùu yi va iyo yi ña katitu'in ma ña ndé'i ña kàa takua kàa ña ndé'o tichi ñuma'na yo jà'a ma Ndioo. ² Nàkotoi iin ma ra chinuni tu'un Cristu, ña cha chinu uchi kumi kuia kùu yi ña kīchi kī'in Ndioo ra, ta chā'an ra chi'in ra ma andivi sukun ga nuu iyo ra. Ta töve chitoi a chā'an ra chi'in ra chi'in kuñu ra a chi'in tatini ra, uvanuu Ndioo kùu ma ra chito. ³ Ta ndicha ña vaji töve chitoi tu chā'an ra chi'in kuñu ra a töve, uvanuu ma ña chitoi kùu yi ña ⁴ chā'an ra chi'in Ndioo nuu iyo vii ma ñivi. Ta ikan kùu nuu chīni ra tu'un xe'e ña kēe yu'u Ndioo, ña na kùu katitu'un yo yi nuu inga ñivi. ⁵ Kùu jatayì yu'u cha'a' iin ra kùu takua kùu rakan, va kuenda yu'u töve jàtayì cha'a' juuni mai, ti uvanuu cha'a' ña jàtayì yu'u kùu cha'a' ma ña na kùu ja'a va'i. ⁶ Ta tu kùuni ka'an va'i cha'a' juuni mai, kùu ja'i yi tu kùunj, ti ma tu'un ndicha kùu ma ña

kà'in, va na töve jà'i yi koto kuuni ma ñivi ña ya'a ndu ma kua iyo yi ña ka'in a ma kua nde'e na ña kù. ⁷ Ta cha'a' ña koto ya'a ndui ña jatayj yu'u cha'a' ña jãnde'e Ndioo yu'u ma tañu ñuma nai, yakan va juuni maa ra kùu ra ña chã'a ra ña na jãnde'e ma kui'na tundo'o yu'u. Ta ma tundo'o ikan ti ya'a u'vi yi takua u'vi nuu ki'vi ma iñu na'nu kuñu yo. ⁸ Vati uni cha'a' cha chikain nuu ma Rachã'nu ña na tavani'i ra ma tundo'o ikan yu'u. ⁹ Va ma Rachã'nu java te'en nãka'an ra chi'in: "Yo'o se'yu, cha iyo ndisaa ma ñamani chi'un ta tũva chiniñu'un inga nakuyi, vati ma ndatui ndichin ga nã'a yi nuu ma ñivi ora kũmani ñandee na." Ta cha'a' yakan kũu yi ña ya'a ga chisiij ta jatayj ña kũu iin ra kũmani ñandee, vati takan kũu nde'e ma ñivi kua'a' ndatu ma Cristu jã'a yi nui. ¹⁰ Yakan va ya'a ga chisiij cha'a' ña kũu takan, vaji kũmani ñandee, a kã'an ti'ini ñivi chatai, a ña ya'a ndu sokoi, a kanita'an ñivi chi'in a ña nde'i tundo'o cha'a' ña kũuni nde'i Cristu, vati ma ora ya'a ga vita kũuni, juuni ya'a tũvini ña iyo ma ñandee Cristu chi'in.

Ya'a ga chitu'un ma Paulu cha'a' ma ñivi chĩnuni ñuu Corintu

¹¹ Ma ña jã kãtitu'in nuu ndo ndache'e, kã'in yi kuenda ndo takua kã'an iin ra tivi xini, vati maa ndo kũu ma ndian jã'a ña na ka'in yi takan. Va tũvi nĩ tiñu'u ndo yu'u, vati ma ndra tiñu'u ndo kũu ma ndra kãti maa, ña kũu tatun Cristu ña ya'a va'a. Tatu yu'u na töve nda kuendai, na yũvi cha'a' yakan kũuni yi ka'an yi ña ka'nu ga ndra kua yu'u. ¹² Ta chi'in ña jãndeeni ña nde'i tundo'o ta chi'in ma seña jã'i, ta chi'in ndatu ta chi'in ma tiñu ya'a va'a ña jã'i ora chĩyoi chi'in ndo. Chi'in ndisaa yakan jãna'a yi ña ndicha kuii ña iin ra tatun Cristu kũu. ¹³ ¿A chãnini ndo ña töve kũuni nde'i ndo takua kũuni nde'i ndian chĩnuni inga ñuu cha'a' ña töve nĩ chikain ma ña chiniñu'i nuu ndo?, kũuni ndo. Ta tu takan kũu yi, kũuni ndo, ¡ka'nu kooni ndo!, tuva takan.

¹⁴ Yu'u cha iyo tu'vai ña kunde'i ndo ma cha'a' uni. Ta indukuni na töve ni jatañui nuu ndo, ti töve ni ndakain ndatiñu nuu ndo ña ni kuniñu'i nuu ndo iti' nuu ndia. Vati yöve ndatiñu ndo kũu ma ña kuãandukui ti ma ña kuãandukui kũu maa ndo. Takua jã'a ma ndian kũu tatã, ña jãkaya na xu'un' kuenda ma ndiakwati se'e na, ta yũvi ma ndiakwati se'e na jãkaya na yi kuenda ma ndian kũu tatã na. ¹⁵ Ta ya'a kũuni nde'i ndo, ña kũu janaa ndi'j ma ña iyo nui kuenda ndo, nda ña kũu kuvj cha'a' ndo. Ta tu ndicha kuii ña nani kivi kũuni gai nde'i ndo, ta, ¿a va'a jã'a ndo ña ta'ii'in

kivi kuãajãna ndo ña kũuni ndo nde'e ndo yu'u?, kũuni ndo.

¹⁶ Ta ndyo'o vaji chito kachin ndo ña töve chikain ña chiniñu'i nuu ndo, va iyo iin ndian iyo tañu ndo ña kã'an, ti iin ra kãña'a ñiviñu kũu. ¹⁷ Ta chito va'nd ña ni yu'u tũvi janda'viña'i ndo, ta ni ma ndra tãchj nuu ndo ndia. ¹⁸ Vati nuu ra yani Titu chikain ña na kunde'e ra ndo. Ta kũuni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo, ¿a kãña'a ma Titu ndo ora chãnde'e ra ndo chi'in inga ma ra yanio?, kũuni ndo. Cha chito va'a ndo ña tũvi nĩ janda'viña'a ndi ndo, ti ninduvi ndi iin ku'va ni chãnini ndi ora jãna'a ndi nuu ndo takua kũuni Ndioo ña jã'a ndi.

¹⁹ Ndyo'o ndian ya'a kũuni ndi nde'e ndi, ¿a chãnini ndo ña juuni cha'a' maa ndi kã'an ndi ña kã'an ndi te'en?, kũuni ndo. Na yöve takan kũu yi, ti ndava nda nuu Ndioo kã'an ndi yi cha'a' ña kũu ndi ndian chĩnuni tu'un Cristu. Ti tandi'i ma tu'un ña kã'an ndi i'ya kũu yi kuenda ña na chĩnuni va'a ndo ta kua'nu va'a ndo chi'in yi. ²⁰ Vati ma ora kunde'i ndo yu'vj koto nata'in ndo ña töve va'a iyo ndo ma kua kũuni nata'in ndo, ta koto töve nata'an ndo yu'u ma kua kũuni ndo ndia. Cha'a' yakan kũu yi ña yu'vj nata'in ndo ña kãnita'an yu'u ndo, a tixin ndo, a kayuni ndo tu'in ta'an ndo, a ña kuenda maani ndo kũuni ndo, a ña kãnduva'a ndo ta'an ndo, a kã'an ndaa ndo chata na, a jatayj ndo ndo, a ña jakanuu ndo xini ta'an ndo. ²¹ Ta yu'vj, koto jakukanuu Ndioo yu'u cha'a' ndo, ta kicha'i kuãkui ma ora ni kunde'i ndo cha'a' ma kuati ja'a ndo, ña juuni ja'a ga ndo nda vitin, takua kũu ña ki'vi ndra'i chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'i ndra, a ñivi ña'a ña kũ'vi chi'in ndra yöve ii vi, a inga tuku ña kini ña takã'an jãña ndo ña jã'a ndo ndia.

13

Tu'un nuu ndi'i nia ña tãchi Paulu nuu ndian chĩnuni iyo ñuu Corintu

¹ Ña'a kũu ma cha'a' uni ña kuãnde'i ndo. Tu ora tisokuati yo iin ñivi, iyo yi ña tisokuati uvi a uni na na, ikan na kuu ka'an yo ti iin ña ndicha kũu yi. ² Nuu tandi'i ndyo'o ndian jã'a kuati tatiempu chi'in nuu inga tuku ndo, kãtitu'un ndiko'i nuu ndo inga cha'a' chi'in tu'un i'ya: tu ku'in kunde'i ndo inga cha'a' tũva ni kunda'vinj ndo tuva juuni jã'a ga ndo ma kuati. Tu'un i'ya kũu ma ña cha kãtitu'in nuu ndo ma ora chãnde'i ndo cha'a' uvi, ta vitin tãa ndiko'i yi kuenda ndo vaji iyo chikai. ³ Takan ni ja'i, ikan na koto kachin ndo ña ndicha kuii ña yu'u kũu ma ra kã'an chi'in tu'un yu'u Cristu. Vati taku Cristu ti tũvi kumani ñandee ra cha'a' ma tiñu

jà'a ra chi'in ndo, vati nduva'a iyo ndatu ra chi'in ndo. ⁴ Ta ndicha kuii ña ndyu'u tüvi ñandee ndi indukuni takua tüvi nī chiyo ñandee Cristu ora chí'í ra nuu kruu. Va tava jānataku ndiko ma Racha'nu Ndioo ra chí'in ndatu ra, indukuni kua ikan ni ndo'iin ndi chí'in ra cha'a' ma ndatu ra kuenda ña jàkuu ndi tiñu nuu ndo ndia.

⁵ Yakan va ndyo'o, na ja'a va'a ndo kuenda ma naja kua kùu ndo, ikan na kuu koto kachin ndo tuva ndicha ña chinuni va'a ndo tu'un Cristu. ¡Na ki'in ndo ku'va ndo! ¿A töve chà'a ndo kuenda ña Jesucristu iyo ra chí'in ndo, tuva ndicha ña ndian chinuni kùu ndo? ⁶ Ndàtu ndi ña na ku'va ndo kuenda ña ndicha va'a ña ndra chinuni kùu ndi ndia. ⁷ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ndyu'u kà'an ndi chí'in Ndioo cha'a' ndo, ti tüvi kùuni ndi ña na ja'a ndo nī'in ma ña töve va'a. Ta ora kà'an ndi chí'in Ndioo takan, töve kà'an ndi yi kuenda ña na jandondaa ndi juuni maa ndi, vati ma ña kùuni ndi kùu yi ña na ja'a ndo ña va'a vaji iyo ndian chānini ña ndian vatani kùu ndi. ⁸ Vati ndisaa ma tiñu jà'a ndi kùu yi kuenda ña na koto ma ñivi ma tu'un ndaa, ta yūvi kuenda ña tixe'e ndi ma ña ndaa nuu na kùu yi. ⁹ Yakan va ya'a chīsii ndi vaji tüvi ñandee ndi, vati ma ña kùuni ndi kùu yi ña maa ndo na koo ñandee, ti takan chikan ndi nuu Ndioo cha'a' ndo ña na ku'va ra kua'nu va'a ndo chí'in ma tu'un ra. ¹⁰ Tàì ma tutu i'ya kuenda ndo ma antea ña ku'in kunde'i ndo, ikan ma ora chai chíña na tüva ya'a ga jande'i tundo'o ndo cha'a' ma tiñu ndisoì, jā'a ma Racha'nu. Vati ma tiñu i'ya kùu yi kuenda ña na tindei ndo ña kua'nu va'a ndo chí'in ma ña chinuni ndo tu'un Ndioo, ta yūvi kuenda ña na kuita kuati ndo.

¹¹ Ta vitin ndyo'o yani, kùuni ña na sii kuuni ndo ta na nanduku ndo naja kua kuu kua'nu ndo takua kùuni Ndioo. Ta na koo vii ndo ta ndo'iin ndo ta jandomani ndo ta'an ndo. Ta ma Ndioo ra kùuni nde'e yo ta ra ja'a ña na koo va'a yo chí'in ta'an yo, na koo ra chí'in ndo ndia. ¹² Na kaña'a ndo chí'in ta'i'iin ta'an ndo chí'in nda'a' ndo ta tutu ndo sitin ndo.

¹³ Ta tandi'i ma ndian kùu ta'an yo ndian chinuni tàchi na saludu nuu ndo ndia.

¹⁴ Ta na koo ma ñamani ma Racha'nu Jesucristu chí'in ndo, ta na kunda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo, ta juuni na koo ma Tati Í Ndioo chí'in ndo ndia. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni tu'un Cristu ña iyó ñuu Gálata

¹ Yu'u Paulu, ra kùu tatun Jesucristu, va yüvi ñivi iyo ñuñivi kùu ma ndian tãchi yu'u, ta yüvi ñivi kùu ma ndian jákuiso ma tiñu i'ya yu'u ndia. Vati maa ma Jesucristu chi'in ma Tatá yo Racha'nu Ndioo, ra jánataku ma Jesucristu tañu ndian ndii, rakan tãchi yu'u. ² Ta yu'u chi'in tandi'i ma ndian yani yo ndian chinuni tu'un Jesuu ña iyo chi'in i'ya, tãa ndi ma tutu i'ya kuenda ndyo'o ndian chinuni tu'un ra, ndian iyo ndisaa ñuu kãndii ñu'u' Galacia. ³ Ta Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo, na koso ra ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra ña na koo vii anima ndo ndia. ⁴ Vati maa Jesuu chà'a ra ma kuñu ra ña na kuvi ra cha'a' ma kuati yo, ikan na kuu kakú yo nuu ma kuati ya'a ga kini ña iyo ma ñuñivi i'ya. Takan iyo yi ña kuu yi, ti takan kùuni ma Ndioo yo, ra kùu Tatá yo ña na kuu yi takan. ⁵ Yakan va, jendeeni na jaka'nu yo ra! Ta takan na kuu yi. Amén.

Na tüvi iyo inga tu'un va'a takua kùu ma tu'un ña kà'an cha'a' Jesucristu

⁶ Ya'a ga ndava kuà'an tañu ora chĩni ña ya'a gumini kĩa'a' jáña ndo ña chinuni ndo tu'un Ndioo, ra kãchin yo cha'a' ma ñamani Cristu. Ta vitin kĩa'a' ndo chinuni ndo inga tuku tu'un ña töve va'a. ⁷ Va töve iyo inga tuku iti' va'a, vati iyo iin ñivi kùuni jakanuu xini ndo, ti kãti na ña ma tu'un va'a cha'a' Cristu na töve tu'un ndaa kùu yi ti tu'un yakua kùu yi, kãti na. ⁸ Yakan va tu kãta inga ma ndian kãtitu'un tu'un cha'a' ra nuu ndo, ta siin kãtitu'un na yi kua ma tu'un ña cha kãtitu'un ndi nuu ndo niku, tiã va'a ga ña na kuvi na endeeni, a maa ndi kuu ndi ña ka'an yi, a kuu yi iin tati va'a ja'a tiñu nuu Ndioo ña kichi iti' andivi. ⁹ Tand'i'i ma tu'un i'ya cha kã'in yi niku, ta vitin jákuku'uni ndikoi yi ndo, ta ni ka'an ndikoi yi inga cha'a' nuu ndo: tu iyo inga ma ndian kãtitu'un tu'un ra, ta siin kãa yi takua kãa ma tu'un ña cha nĩ'i ndo niku, na kuvi na endeeni ja'a ma Ndioo tuva ja'a na takan. ¹⁰ Ta cha'a' ma tu'un já kã'in chi'in ndo, za chãnini ndo ña nãndukui ña na kuta'ani Ndioo ña kã'in a nãndukui ña na kuta'ani ñivi yi?, kùuni ndo. Yüvi takan kùu yi. Tu yu'u juuni chàkunui ña nãndukui ma ña na kuta'ani ma ñivi, kùuni yi ka'an yi yüva ra ja'a tiñu nuu Jesucristu kùu, tuva takan.

Paulu kãtitu'un ra nuu ma ñivi ma najá kua chãa ra ña kùu ra tatun Jesuu

¹¹ Tand'i'i ndyo'o yani ndian chinuni, kùuni kãtitu'in nuu ndo ma tu'un i'ya: Ma tu'un va'a ña kãtitu'in nuu ndo, töve iin tu'un ña vãchi ma chinituni ñivini kùu yi. ¹² Ti ma tu'un i'ya nĩ'iin ñivi na töve nĩ cha'a yi ta na töve nĩ jana'a na yi nui, va maa ma Jesucristu kùu ra ña jáketa ra ta jána'a ra yi nui ma iti' andivi.

¹³ Vati tatiempu niku chàku'un so'o ndo ma takua nãtu'un ma ñivi cha'i, ña ora iyo kuenda ma ñivi judú, ya'a ga ndikuin ma ñivi chinuni, ta ya'a ga jánde'i tundo'o na niku. Ta chãnini ña ka'ni na niku. ¹⁴ Ta yu'u yoso nui tiaga iti' nuu takua ma ndra merui ora kùu iin ra endee jáka'nui ma ña takani ja'a ma ndian judú, ti ya'a ga chàta'ani ma iti' ikan, ti kùuni kumi kuenda ma takua takani ja'a ma ndian kùu ñivi chĩyo taji'na niku. ¹⁵ Vati ma Ndioo kãchin ra yu'u ora juuni indii tichi ma'i niku. Ta cha'a' ña iyo kua'a' ñamani ra chi'in kùu yi ña kãna ra yu'u ña jáku tiñu nuu ra. Ta ya'a chisii ra ña ¹⁶ já'a ra ña jáketa ma ra kùu se'e ra, ta na koo ra chi'in, ikan na kuu nakoto ndichai ra, ta kùu kãtitu'in ma tu'un cha'a' ra tañu ma ndian yüvi judú. Yakan va ora kĩa'a' kãtitu'in ma tu'un va'a i'ya nuu ma ñivi, na töve nĩ chikain ña kundayu'u nĩ'iin na yu'u cha'a' ma tiñu ja'i. ¹⁷ Ta juuni na töve nĩ cha'i ma ñuu Jerusalén ña ku'in kunde'i ma ndian kùu tatun Jesuu ma antea ña kùu tatun ra niku. Ti ma ña ja'i kùu ña na töve nĩ chatunui ta kei kuà'in ma iti' ñu'u' ña nãni Arabia, tajan chĩkoni'i ndikoi iti' ñuu ña nãni Damascu.

¹⁸ Takan kùu ta ora cha ya'a ma uni kuiya kei kuà'in iti' ñuu Jerusalén, vati kùuni nakotoi ma ra nãni Petu', ta chi'in rakan chĩyoi cha yatini cha'un kivi. ¹⁹ Ta ora chã ma ndakan, na töve nĩ nde'i nĩ'iin inga ra kùu tatun Jesuu. Va uvani ra ña nde'i kùu Jandiau ma ra yani ma Racha'nu Jesuu. ²⁰ Tand'i'i ma tu'un ña tãi i'ya nuu nde'e ma Ndioo, ta chito va'a ra ti töve tu'un vata kùu yi.

²¹ Takan kùu tajan kãe ndioi kuànu'i ma iti' ñu'u' Siria ta ñu'u' Cilicia ndia. ²² Ta ma ndian chinuni ndian iyo ma veñu'u ña ndaa ñu'u' Judea, na töve nĩ nde'e kachin na yu'u ta töve nĩ nakoto na yu'u ndia. ²³ Vati chĩnini na ña kã'an ma ñivi te'en cha'i: "Ma ra ndikun ka'ni yo niku, ta jánde'e ra tundo'o yo, vitin chàkunuu ra jána'a ra tu'un va'a cha'a' Cristu, ta ma tatiempu kùuni ra janaa ra ma tu'un ikan niku." ²⁴ Ta cha'a' ña Ndioo cha sãma ra yu'u, ta yakan kùu yi ña kĩa'a' ndio na jáka'nu na ra ndia.

2

Ma inga ndra kùu taton Jesuu ndàki'in mani ndra Paulu

¹ Takan kùu ta ora cha yā'a uchi kumi kuiya kēi kuà'an ndikoi inga cha'a ma ñuu Jerusalén chi'in ma Bernabé, ta juuni chā'an ma ra nāni Titu chi'in ndia. ² Ta chā'in ma ñuu ikan, vati maa ma Ndioo jāna'a ra nui tichi nuu ñuma'nai ña kùuni ra ña na kotoi. Ta ora chāa ndioi ma ñuu ikan, jā'i ña na kuti'vi ta nātu'un xe'i chi'in ma ndra kuxini nuu ma ndian chìnuni, ta kicha'a ndioi kàtitu'in nuu ndra cha'a' najakua kaa ña jāna'vi tu'un va'a nuu ma ndian yöve judú. Jā'i takan ikan töve naa ma tiñu ña jākui nuu ma ndian yüvi judú, ta ikan kuu koto ndichai ña takan kuu yi. ³ Ta ni ma ra nāni Titu, ra chàkunuu chi'in, na töve nī janini na ra ña na ta'nda ma ñii nuu ika ra vaji iin ra griegu kuu ra. ⁴ Nduva'a chinifu'i ka'in cha'a' ma kuati i'ya, ti iyo iin ndian jā'ani ña iin ndian chìnuni tu'un Cristu kuu na, ta ki'vi xe'eni na ma tañu yo, ta koto na naja kua chàkunuu yo nuu nuna jā'a ña jākakú Cristu yo, ikan na janda'viña'a na yo ña ndakuu ndiko yo ndian musuni jā'a ma tu'un ley. ⁵ Va ni ita'vi tiempu na töve nī cha'a ndi ki'vi ndi iti' kuà'an ndiakan, vati kùuni ndi ña na koto kachin ndo ma tu'un ndaa ña kà'an cha'a' ma Jesucristu, ikan na chìnuni ndo yi ta na kindoo yi endeeni chi'in ndo.

⁶ Va ma ndra kuxini iyo ma ñuu ikan, na töve nī chikan na ña samai ma tu'un va'a ña kàtitu'in. Va ndicha kuui töve ña ka'nu kuu yi kuendai tu kà'an yo a kuu ndra ndra kuxini a töve, ti indukuni ndè'e Ndioo ndisaa nuu ñivi. ⁷ Ta ndicha kuui ora nātu'in chi'in ndra, chā'a ndra kuenda ña kachin Ndioo yu'u kuenda ma tiñu ña kàtitu'in ma tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ma ndian yüvi judú, indukuni kua kachin ra Petu' ña na katitu'un ra yi nuu ma ndian judú. ⁸ Vati juuni maa ma Ndioo ra tachi ma Petu' nuu ma ndian judú ña na kuu ra taton nuu na, juuni ra kuu ma ra tachi yu'u nuu ma ndian yöve judú, ikan na kui taton nuu na ndia. ⁹ Ta ma Jandiau, chi'in ma Petu' chi'in ma Xuva, ña kà'an na ña kuu ndra ndra kuxini ña kumi ma ndian chìnuni, chā'a ndra kuenda ña maa ma Ndioo kuu ma ra chā'a ma ñamani ka'nu ikan nui ña na ja'i ma tiñu i'ya. Yakan va chā'a ndra ma nda'a ndra nui chi'in ma ra nāni Bernabé ña kãña'a ndra chi'in ndi, ta chi'in ma ku'va ña jā'a ndra ikan, kùuni ndra ña na kuu ndi meru ndra. Ta juuni kindoo va'a ndra chi'in ndi ña ndyu'u kuu ku'un ndi kujana'a ndi ma tu'un Cristu nuu ma ñivi yöve judú, ta ndrakan ni

jatiñu ndra chi'in ma ndian judú. ¹⁰ Ta uvanuu ma tu'un ña ya'a ga jākuku'uni ndra ndyu'u kuu ña na kuku'uni ndi ma ndian nda'vi, ta ma tiñu ikan töve ndetiñu kuendai, ti chà'ta'ani ja'i yi.

Paulu ndòxaan ra nuu ma Petu' ma ora ka'iin ndra ma ñuu ña nāni Antioquia

¹¹ Va kichi Petu' ma ñuu Antioquia nuu ndai ma ora ikan, ta nduva'a kà'in nuu ra, ti ma ña jā'a ra töve va'a yi. ¹² Vati ji'na ga kichi ra chàchi ra chi'in ma ndian yüvi judú, va takan jā'a ra ta nda kati kichi iin ndian tachi ma ra nāni Jandiau nuu ra. Ta Petu' ora ikan kicha'a ra chūndaa chiyo ra xiin ma ndian yüvi judú ma nuu nāndi ra chàchi ra chi'in na niku, vati yu'vi ra ndè'e ra ma ndian judú ña kàtitu'un na ña ndisaa ndra chìnuni tu'un Cristu iyo yi ña ka'nda ndra ma ñii nuu ika ndra. ¹³ Ta ma inga ma ndian judú ndian chìnuni kùti'vi na chi'in Petu' ta indukuni chi'in ra chūndaa chiyo na chàchi na chi'in ndian yüvi judú. Ta chi'in uvi nuu kuu yi ña jā'a na yi, ta nda Bernabé ki'vi ra ma kuati jā'a na ndia. ¹⁴ Va ora chā'i kuenda ña na töve jäch'i'in na ña ndaa ña kà'an tu'un va'a cha'a' Cristu, ta te'en nāka'in chi'in ma Petu' ma nuu tūvi ñivi: "Ta yo'o ña kùun iin ra judú, va iyoum ma ñuñivi i'ya takua kuu iin ndra yöve kuu judú. ¿A va'a chāniniun ña jāniniun ma ndian yöve judú ndian chìnuni tu'un Cristu ña jäch'i'in na ndisaa ma ña takani jā'a ma ndian judú?, kùuniun." Takan kà'in chi'in Petu'.

¹⁵ Ndyu'u kuu ndi ndian judú nda ma ora kaku ndi, ta na töve jā'a ndi kuati ma takua jā'a ma ndian yüvi judú. ¹⁶ Vaji takan chito yo ña nī'iin ñivi na töve iin ndian ña ndondaa kuu na jā'a ña jākui na tiñu ma takua kà'an ma tutu Ley ña taa Moisés, vati iin ndian ña ndondaa kuu na jā'a ña chìnuni na ma tu'un Jesucristu. Cha'a' yakan kuu yi ña juuni maa yo kuu yo ndian ña ndondaa kuu yo jā'a ña chìnuni yo ma tu'un ra, ta töve cha'a' ña jächinu yo ma tutu Ley, vati nī'iin ñivi töve ndondaa na jā'a ña jächinu na ña kà'an ma ley ikan.

¹⁷ Ta vitin va'a nānduku yo ña na ndondaa yo cha'a' ña ndò'iin yo chi'in Cristu, ta yakan jāna'a yi nuu ma ndian judú ña maa yo kuu yo ma ndian jā'a kuati takua jā'a ma ndian yüvi judú, ¿a kùuni yi ka'an yi ña Cristu jā'a ra ña kuu yo iin ndian jā'a kuati?, kùuni ndo. ¡Ndicha kuui ti töve takan kuu yi! ¹⁸ Vati iin kuati kuu ma ña jā'i tu kicha'a jana'a ndikoi inga cha'a' ma tu'un ña cha ndāko'i niku. ¹⁹ Vati cha'a' ma tutu Ley kuu yi ña vitin kùu takua iin ra cha chí'í kuenda ma Ley. Ta tūva chà'nda yi

tiñu nui. Ta cha'a' yakan kùu yi ña vitin iin ra ndito kùu, ikan na kuu koo va'i kuenda ma Racha'nu Ndioo. ²⁰ Ta chi'in ma Cristu chùtakai nuu kruu niku. Ta yu'u na tũva kùu ma ra iyo, ti Jesuu kùu ma ra iyo ma tichi kuñui, ta vitin ña iyo ndito ma kuñui, iyo ndito yi, va cha'a' ma ña chìnuni ma tu'un ña kà'an ma Jesuu, ra Se'e Ndioo kùu yi. Vati rakan ya'a ga kùuni ra nde'e ra yu'u, ta chā'a ra ma kuñu ra ña na kuvi ra cha'i. ²¹ Na tõe tàchiyoi ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu yo, vati tu ndicha ña kùu ndondaa ma ñivi kuenda Ndioo jà'a ña jàchinu na ma tu'un Ley Ndioo, ta tu takan kùu yi kùuni yi ka'an yi ña tõe kuenda jin chi'i Cristu cha'a' yo.

3

Va'a ga ña chìnuni yo tu'un Cristu kua jàkúu yo ña jàchinu yo tutu Ley Ndioo ña tãa Moisés

¹ Ya'a ndava xini ndyo'o ñivi ña iyo ñuu Gálata! ¿Yo kùu ma ndian jàtakue'e ndo, ikan na tũva jachi'in ndo ma tu'un ndaa? Vati ora jàna'a ndi ma tu'un Ndioo nuu ndo, kachin va'a jàna'a ndi ma tu'un ña chi'i ma Jesucristu ma nuu kruu. ² Uvanuu ma ña kùuni, kùu ña na ka'an ndo ma yu'i cha'a' ma tu'un ña ni ndakatu'in nuu ndo i'ya: ¿A cha'a' ña jàkúu ndo ma ña kà'an ma Ley ña tãa ma Moisés kùu yi ña nĩ'i ndo ma Tati Í Ndioo, a cha'a' ma ña chìnuni ndo tu'un Cristu ña chini ndo niku kùu yi?, kùuni ndo. ³ ¿Ta naja ya'a ga ndava xini ndo?, ti cha nĩ'i ndo ña na koo Tati Í Ndioo chi'in ndo cha'a' ña chìnuni ndo tu'un Cristu, ta vitin, ¿a kuuni ndo ja'a ndo ma ña chànini maa ndo ña jà'a chi'in ma ñandee maa ndo, ta ku'un ndo iti' nuu?, kùuni ndo. ⁴ ¿Nda kuenda kùu yi ña cha nde'e ndo kua'a' tundo'o chi'in ma ña jà'a ka'a' maani ndo yi?, kùuni ndo. Va yu'u chito va'i ña iyo nda kuenda yi. ⁵ Vati ma Ndioo chà'a ra ma Tati Í ra nuu ndo ta jà'a ra kua'a' va'a ndatu ka'nu nuu ndo. ¿Ta naja kùu yi ña jà'a ra yi? Ndicha kuui ña jà'a ra yi cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un cha'a' Cristu ña kàtitu'un ndi nuu ndo kùu yi, ta tõe jà'a ra yi cha'a' ma ña jàkúu ndo ma ña kà'an ma tutu Ley.

⁶ Ta juuni takan kùu yi chi'in Abraham. Vati chìnuni ra tu'un Ndioo niku, ta cha'a' yakan kùu yi ña Ndioo nde'e ra ra ña iin ra ndondaa kùu ra. ⁷ Yakan va iyo yi ña koto kachin va'a ndo, ti cha'a' ma ña chìnuni yo ma tu'un Cristu kùu yi ña kùu yo tata Abraham. ⁸ Takua kuu tajj'na ña kà'an ma tutu Ndioo cha'a' ña iti' nuu ña indukuni ni chìnuni ma ndian tõe kùu judúu, ta takan ni ndondaa na jà'a Ndioo. Vati te'en kà'an Ndioo chi'in Abraham:

“Cha'a' yo'o ni ja'ii tandi'i grupu ñivi iyo ma ñuñivi”, kãti ra. ⁹ Yakan va tandi'i ma ndian chìnuni, indukuni jà'í Ndioo na chi'in ma Abraham, vati ma Abraham iin ra chìnuni tu'un Ndioo kùu ra.

¹⁰ Vati ma ndian chànini ña jakuu na ña kà'an ma tutu Ley ña tãa Moisés, iin ndian tu'un nduva'a kùu na, vati ma nuu tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi: “Iin ndian tu'un nduva'a kùu ma ndian tõe jàkúu va'a tandi'i ma ña kà'an nuu tutu Ley Ndioo.” ¹¹ Yakan va tandi'i yo cha chito kachin va'a yo, ña nĩ'iin yo kùu ndian ndaa nde'e Ndioo jà'a ña jàkúu yo ma tutu Ley ra, vati ma nuu ma tutu ra te'en kà'an yi: “Ma ndian ndaa kùu na ma ndian ni koo na kuenda Ndioo, ndiakan kùu ma ndian chìnuni va'a ma tu'un kà'an ra.” ¹² Va ora jàchi'in ma ñivi ña kà'an ma tutu ley, tõe indukuni takua ma ñivi chìnuni ma tu'un Cristu vati te'en kà'an yi: “Ma ñivi jàkúu ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, ndiakan ni nĩ'i na nuu koo va'a na chi'in Ndioo, uvanuu tu jachinu na tandi'i ña kà'an ma Ley ikan.”

¹³ Jesucristu kùu ra ma ra jàkákú yo ña kùu yo ndian nduva'a jà'a ña kà'an ma Ley chata yo, vati maa ma Jesucristu sòkó ra ma kuñu ra, ikan na ndakuu ra iin ra nduva'a cha'a' yo, vati ma nuu tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Iin ndian ya'a nduva'a kùu ma ndian chi'i, ndian chùtaka iin nuu yutun.” ¹⁴ Te'en tã'an ma Cristu, ikan na kuu jàkákú ra yo, ta takan ma iin nuu ña kà'an Ndioo nuu Abraham niku ña jà'í ra ra. Ta yakan kùu chaa yi nuu ma ndian yuvi judúu cha'a' ña jà'a Jesucristu takan, ta juuni ikan takan cha'a' ña chìnuni yo kuu nĩ'i tandi'i yo ma Tati Í Ndioo takua chā'a Ndioo tu'un nuu yo ña ni ja'a ra chi'in yo.

Ma tu'un ña kà'an ma tutu Ley ña tãa Moisés tõe jànaa yi ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham

¹⁵ Ndyo'o yani, ni ka'in chi'in ndo ma takua takani jà'a ma ñivi: ti tu iin ra'ii jàva'a ra iin tutu cha'a' iin tu'un ña jàndo'iin ra ra chi'in ñivi ta ti'i ra ndaa' ra yi ña kindoo yi endeeni. Ta tu takan kùu yi, ta nĩ'iin ñivi na kùu kati na ña na tõe va'a yi, ta na kùu ga taa na ña kàti na ña sama na yi ndia. ¹⁶ Ta te'en kùu yi chi'in ma ña chā'a Ndioo tu'un i'ya nuu Abraham ta nuu ma ra ni kuu tata ra iti' nuu. Ma nuu ma tutu Ndioo tõe kà'an yi ma te'en: Kuenda ma ndian ni kuu tataun. Ti tu kà'an yi takan kutunini yo yi ña kua'a' na ni kuu yi. Vati te'en kà'an ma tu'un Ndioo: kuenda iini ra ni kuu tataun, takan kùu yi. Ta ma'iini ra ikan, ta rakan kùu ra Cristu. ¹⁷ Ta ma ña kà'in kùu ña'a: Ndioo jàndo'iin tu'un ra chi'in Abraham, ta Ndioo

chā'a ra tu'un nuu ra ña ni jachinu ra ña kà'an yi. Yakan va ma tutu Ley ña taa Moisés kēta yi iin kumi cientu oko uchi kuiya iti' nuu, na kuu janaa yi ma tu'un nunuu ña jāndo'iin ma Ndioo chi'in ma Abraham niku. ¹⁸ Vati tu ma tundeeni ña iyo nuu Ndioo, ni ku'va ra yi nuu yo, kuu yi ña cha'a' ña jàkuu yo ma ña kà'an ma tutu Ley ña taa Moisés; ta tu takan kuu yi, kùuni yi ka'an yi ña töve cha'a' ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham kuu yi. Va ma ña ndicha kuu yi ña Ndioo chā'a ma ñamani ra nuu Abraham ora chā'a ra tu'un ra nuu ra ña ni ku'va saani ra ma tundeeni ña iyo nuu ra.

¹⁹ Tu takan kuu yi, ¿nda cha'a' tiñu kuu yi ña chā'a Ndioo ma ley tuva takan? Chā'a ra yi iti' nuu kuenda ña na jana'a yi nuu yo ña ndian jà'a kuati kuu yo, ta juuni takan jà'a yi nda kati chaa ma ora ña kīchaa ma ra kuu tata Abraham, takua chā'a Ndioo tu'un nuu Abraham ña ni kuu iti' nuu. Ma tu'un ña kà'an ma nuu ma tutu Ley Ndioo ikan, chi'in yu'u tati jà'a tiñu nuu ra, kà'an ra yi nuu Moisés, ra kà'an tiñu cha'a' ma ñivi. ²⁰ Vati ora chā'a' ma Ndioo tu'un nuu Abraham töve chiniñu'u ra inga yo kà'an yi, ti ma'iini ra kuu ra ña kà'an yi, ti Ndioo iini ra kuu ra.

Kua kuu ma tutu Ley

²¹ Ta ma tutu ley ikan, ¿a chànini ndo ña kà'an yi chata ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham?, kùuni ndo. ¡Va na tükuii takan kuu yi! Vati tu chā'a Ndioo iin ley ña jà'a yi ña na kuu koo ndito yo, kùuni yi ka'an yi ña cha'a' ma ley ikan kuu ndondaa yo, tuva takan. ²² Vati ma tutu Ndioo jàna'a yi ña ma kuati chà'nda yi tiñu nuu yo ta kuu yo takua kuu ñivi indii tichi vekaa jà'a yi. Ta takan kuu yi, ikan na ni'i ma ndian chinuni tu'un Cristu ma takua Ndioo chā'a ra tu'un nuu Abraham niku ña ni ku'va ra nuu ma ndian chinuni.

²³ Ta antea ña kīchaa ma tu'un chaa ña chinuni yo, ta ma tutu ley chāsi kutu yi yo. Ta takan kindoo yo takua iin ndian ndikun nda kati kēta ora ña Ndioo jàna'a ra ma iti' nuu kīchaa'a yo chinuni yo tu'un Cristu. ²⁴ Yakan va ma tutu ley ikan kuu yi takua iin matru yo kuenda kumi yi yo ta kundaka yi yo nuu Cristu, ikan na kuu ndondaa yo jà'a ña chinuni yo tu'un ra. ²⁵ Ta vitin ña cha kīchaa ma tu'un chaa ña chinuni yo cha'a' ra, ta ma matru ikan tüva chiniñu'u yo yi.

²⁶ Yakan va ndisaa ndo kuu ndo se'e Ndioo cha'a' ma ña chinuni ndo tu'un Jesucristu. ²⁷ Ti nda ndian ni kuuni ña cha kùnduta na chi'in sivi Cristu, juuni ndiakan cha chāku'un na Cristu cha'a' ña chinuni na tu'un ra. ²⁸ Ta na tüva iin ña

ka'nu kuu yi kuenda yo vitin ña kuu yo iin ndian judiu a ndian griegu, a ndian kùya'vi a ndian chākuu nuna, a ra'ii a ña'a ndia. Vati ndisaa yo kuu yo iin ñivini chi'in Cristu. ²⁹ Ta tu ndian chinuni tu'un Jesucristu kuu yo, juuni kuu yo tata Abraham, ta ni ni'i yo ma tundeeni ña iyo chi'in Ndioo ña chā'a ra tu'un nuu ra ña ni ku'va ra nuu ra iti' nuu.

4

¹ Yakan va ma ña kùuni ka'in kuu ma tu'un i'ya: Nda ravali ni kuuni ña ni ni'i ra ma tundeeni jà'a tatá ra ta indukuni kuu ra takua kuu iin musu jàtiñu saani. Ndicha kuu ti ma ravali ikan xuña'a ra tandi'i ma ndatiñu tatá ra, va na kuu kuatiñu ra yi jà'a ña takā'an kua'nu va'a ra. ² Vati ma tatá ra tàchi ra inga ñivi, ndra kuu musu ve'e ra ña na kumi ndra ma ravali ikan, ta na kuatiñu ndra ma ndatiñu ra, nda kati chaa ma tiempu ña kati ma tatá ra ña va'a cha'nu ra kuenda ña kuatiñu ra ma ndatiñu maa ra. ³ Ta indukuni takan ta'an chi'in yo ndia, ti ma ora kuu yo ndiakwati kuu yo takua kuu iin ndian musu ña chà'nda na tiñu nuu yo antea ña nàkoto yo ma Cristu. Ta ma tu'un ña chā'nda yi tiñu nuu yo kuu yi ña jàna'a yi naja kua kīchaa'a ñuñivi i'ya niku. ⁴ Va ora ña chāa ma tiempu va'a, Ndioo tàchi ra ma ra se'e ra ma ñuñivi i'ya, ta rakan ti tichi iin ña'a chāku'un ra ta kaku ra, ta jachi'in ra ma tu'un Ley Ndioo ña taa Moisés, ⁵ ikan na kuu jakakú ra ndisaa ñivi ña chà'nda ma ley tiñu nuu, ta takan kuse'e nda'vi ra yo ta kuu ni'i yo ndisaa kuu ña va'a ña ni'i ndian kuu se'e ra. ⁶ Ta tava kùuni Ndioo ña jana'a ra ña ndyo'o cha kuu ndo ma ndian se'e ra, yakan va tàchi ra ma Tati Íí ma Ra se'e ra ma tichi ma anima yo. Ta ma Tati Íí ikan te'en kà'an yi: "¡Yo'o Tatá!" ⁷ Yakan va yo'o tüva kùun iin musu va kùun iin ra se'e Ndioo. Ta cha'a' ña kùun iin ra se'e ra, kuu yi ña Ndioo cha chà'a ra nuun ma tundeeni ña iyo nuu ra.

Paulu kùuni ra nde'e ra ma ndian chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu Galacia

⁸ Ma tatiempu niku ma ora takā'an nakoto ndo ma Ndioo, kuu ndo musu ma ndian jà'ani na ña kuu na Ndioo niku, va ma ndiakan na töve Ndioo ndicha kuu na. ⁹ Va vitin cha nàkoto ndo ma Ndioo, va'aga ña kà'in ña rakan nàkoto ra ndo. Tu takan kuu yi, ¿a va'aga ña chinuni ndiko ndo ma tu'un ña jàna'a naja kua kuu nuu kīchaa'a ñuñivi i'ya niku?, kùuni ndo. Ndicha ña ma tu'un ikan chāsi yi ndo ta töve tindee yi ndo. Ta tu ja'a ndo takan ni kuu ndiko ndo ma takua kuu ndian musu jà'a ma tu'un ikan. ¹⁰ Ndyo'o, ¿a juuni jàka'nu ga ndo

kivi takua, ma nani yoo, ta kivi viko, ta kuiya ndia? ¹¹ Ya'a ga nàkananì ti ma tiñu ña jàkui chi'in ndo koto tòve nava kùu yi ti tòve ni ti'i va'a ndo yi tichi anima ndo. ¹² Ndyo'o yani jàninì ndo ña na ndakuu ndo ma takua kùu, vati yu'u cha ndàkui ma takua kùu ndo.

Ni'in ma kuati tòve nì ja'a ndo chi'in. ¹³ Vati ndyo'o takua cha chito va'a ndo ña cha'a' ma ña kù'vi kùu yi ña kàtitu'in ma tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ndo ma taji'na. ¹⁴ Ta vaji ma kue'e ndo'i niku kùu yi iin ku'va kuenda ndo ña nde'e ndo yi niku, va tòve nì ka'an ndo ña tòve ndakuendai ta tòve nì kanuu ndo nde'e ndo yu'u ndia. Ta takua iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo a takua maa ma Jesucristu, ki'in kuenda ndo yu'u ve'e ndo. ¹⁵ Ta tu takan kùu yi niku, ta vitin, çndanu ku'àn ma ña chisii ndo? Kùuni ka'in iin ma ña va'a kuenda ndo ti ma ora ikan ma ora chā'in ma nuu iyo ndo, nda ma tinuu ndo ni tava ndo yi ta ni ku'va ndo yi nui niku ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo yu'u. ¹⁶ Ta vitin, ça iin ra kini kùu?, kùuni ndo, cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un ndaa nuu ndo.

¹⁷ Ta ma ñivi ikan ya'a ga kùuni na ña na tiñu'u ndo na, va vā'a' yi kuenda ndo. Vati ma ña tava siin na ndo chi'in ndi kùu ma ña kùuni na ja'a na, ikan na uvaa maa na kùu tiñu'u ndo. ¹⁸ Ta ndicha iin ña va'a ña tiñu'u yo ma tiñu va'a ña jà'a ma ñivi ndisaa kivi. Ta vaji iyo'i chi'in ndo a tòve, iyo yi ña tiñu'u ndo na. ¹⁹ Ndyo'o ndian kùu takua kùu se'i. Cha'a' ndyo'o nde'e tuku'i tundo'o takua iin ña'a ora chà'nda yi tichi vi ña ni kaku se'e vi. Ta endeeni ni nde'i tundo'o cha'a' ndo nda kati ña ndicha kùu kùu ndo takua kùu ma Cristu. ²⁰ Ta vitin ya'a kùuni koi chi'in ndo ta sama naja kà'in chi'in ndo, ti tòva chitoi niyi kuu jà'i chi'in ndo.

Ma ña jàna'a yi nuu yo ma ña kà'an cha'a' Agar chi'in ma ña kà'an cha'a' Sara

²¹ Tandì'i ndyo'o ndian kùuni ña ka'nda ma ley tiñu nuu ndo, kùuni ña na ka'an ndo ma tu'un ña ni ndakatu'in nuu ndo i'ya: ça takā'an kutunini va'a ndo ma ña kà'an juuni ma ley ikan? ²² Vati ma nuu tutu ley kà'an yi ti ma Abraham chākoo uvi ta'an ma ndrakuati se'e ra: iin ra chākoo chi'in ma ña kùya'vi ta inga ra chākoo chi'in ma ñasi'i ra, iin ña chākoo nuna. ²³ Ta ma ravalì nunuu chākoo ra chi'in ma ña kùya'vi, ta indukuni kaku ra ma tava kaku nda ndiakwati ni kùuni. Va siin kùu yi chi'in ra uvi, ti kaku ra kuenda ña jāchinu ra ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham. Ta ravalì ikan kaku ra chi'in ma ña chākoo nuna. ²⁴ Ma tu'un i'ya kùu yi iin ku'va ña jàna'a yi nuu yo

uvi nuu tu'un ña jāndo'iin Ndioo chi'in ma ñivi cha'a' ma ninduvi ña'a ikan. Iin tu'un ña jāndo'iin ra tu'un kùu ma tu'un ña kà'an ra nuu ma yuku nani Sinaí. Ta ma ndian ku'àn chata ma tu'un ikan kùu na takua kùu ma se'e ma ña'a kùya'vi takua kùu ma ña nani Agar. ²⁵ Vati Agar kùan takua kùu ma yuku Sinaí ña kàndii nuu ñu'u' nani Arabia. Ta juuni iin xina'ñu ma ñivi iyo ñuu Jerusalén vitin kùan cha'a' ña indukuni kùu na iin ndian cha kùya'vi, takua kùu yakan. ²⁶ Va juuni ma ku'va kà'an yi ti ma ñuu Jerusalén ña iyo iti' andivi kùu yi ma ñuu nuu kàndii ndisaa yo, ti ñivi chàkoo nuna kùu yo. ²⁷ Vati ma nuu tutu Ndioo te'en kà'an yi: Na sii kuuniun yo'o ña'a na kùu koo se'e, ta yo'o ña na tòve ni'iin se'un; na ni'i va'a ka'un ña ya'a ga chisiun ti yo'o na tòve nakotoun ma naja kua nde'e ma ña'a ni kaku se'e ma tundo'o ma ora chà'nda yi tichi ña.

Vati iyo kua'a' ga se'e ma ña'a kīndoo nda'vi kua ma ña'a takani cha iyo ii.

Takan kùuni yi ka'an yi.

²⁸ Yakan va ndyo'o yanj kùu yo ñivi Ndioo cha'a' ma ña chā'a ra tu'un nuu Abraham, indukuni takua kùu Isaac niku. ²⁹ Va ma tava kùu yi ma tatiempu ikan, ta ma ravalì ña kaku ma indukuni ma tava takani kaku ma ndiakwati, tūvi kùuni ra nde'e ra ma ravalì ña kaku jà'a ma ndatu Tati Í Ndioo; ta takan kùu yi ma tiempu vitin ndia. ³⁰ Va, çnaja kua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo? Te'en kà'an yi: "Na jandikun ma ña kùu musun chi'in ma ravalì se'an ma ve'un, vati ma ravalì se'e ma ña kùu musun na kùu nata'vi ra ma tundeeni ña ni ni'i ma ra kùu se'e ma ña chàkoo nuna ña yūvi musun kùu." ³¹ Yakan va ndyo'o yani yūvi se'e ma ña kuya'vi kùu yo, va se'e ma ña chàkoo nuna kùu yo.

5

Endee nànduku yo kua koo nuna yo cha'a' Jesucristu

¹ Ta vitin cha chàkoo yo iti' nuna cha'a' ña Jesucristu cha jākakú ra yo. Yakan va na chinuni va'a ndo iti' nuna ikan, ta na chinuni ga ndo ta kuu tuku ndo musu ma ña chà'nda tiñu nuu ndo niku.

² Na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in i'ya. Yu'u Paulu, kàti nuu ndo tu ndyo'o chinuni ndo ta jachi'in ndo ma takua kà'an ma ley cha'nu ta ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo, kùuni yi ka'an yi ña tòve nda kuenda ma Cristu kuenda ndo, tuva takan jà'a ndo. ³ Kùuni ka'an ndikoi ma tu'un i'ya kuenda ma nda ra'ii nikuuni, ña ku'va ra ña na ta'nda ma ñii nuu ika ra kuenda ndondaa

ra chi'in Ndioo, ti ndisaa kuii ma tutu Ley ña tãa Moisés iyo yi ña jàkuu ra yi, tuva takan jà'a ra. ⁴ Ta ma iti' Cristu cha tãva siin ndo ndo ndisaa ndyo'o ña kùuni ndo jandondaa ndo nuu Ndioo jà'a ña jàchinu ndo ma ley. Ndicha kuii ña cha jãña ndo ma ñamani Ndioo tu jà'a ndo takan. ⁵ Vati ndyu'u ti ma cha'a' ma Tati Íí Ndioo kùu yi ña endeeni ndàtu yo ña ni ni'i yo nuu ndondaa yo jà'a ña chinuni yo tu'un Cristu, ⁶ ti tu yo chinuni yo ma tu'un ra, tõe nda kuenda tuva ta'nda ma ñii nuu ika yo a tõe ta'nda yi. Va ma ña iyo kuenda kùu ña na chinuni va'a yo. Ta ma ña chinuni yo i'ya na ja'a yi ña na koo va'a yo ta na kuuni yo nde'o ma ta'an yo ndia.

⁷ Ndyo'o cha va'ani ña chinuni ndo iti' Cristu niku. ¿Yo kùu ma ña jàkanuu xini ndo ña jãña ndo ña chinuni ndo ma ña ndaa? ⁸ Ma Ndioo, ra kàchin ra ndo tõe nì jana'ra ra ña jà'a ndo takan. ⁹ Ta koto nãani ndo "ña ita'vi ni ma yuchan iya jà'a yi ña na jandaa ndisaa kuii ma yuchan ña kùva'a paan." ¹⁰ Iyo tundeeni ma Rachanu chi'in ña ndyo'o na tõe ni nakanini ndo siin siin ma takua chinuni, va juuni chitoi ña ndicha ña Ndioo ni jande'e ra tundo'o ma nda ra nikuuni ña jàkanuu xini ndo.

¹¹ Yakan va kuenda yu'u, ndyo'o yani tu yu'u juuni chinuni katitu'in ta jakuku'unj ma ñivi ma ña ka'nda na ma ñii nuu ika na, ma ndian judiu tõe ni nanduku na yu'u kuenda jande'e na tundo'o nui, tuva takan jà'i. Ti juuni tu takan jà'i niku, tũva xaan na nde'e na tu'un cha'a' ña chi'í Cristu nuu kruu tu takan jà'i, ti tõe sãma ma ña chinuni na. ¹² Vati kà'in chata ma ndian chàkunuu jàkanuu xini ndo ta jakayuni na ndo cha'a' ña kà'an na chi'in ndo ña na ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo. ¡Va'a ga na kukapu juuni maa na cha'a' ña endee jana'a na nuu ndo takan!

¹³ Vati ndyo'o yani, Ndioo kàna ra ndo ña na kuu ndo ñivi nuna, va kàtitu'in nuu ndo ña na tõe kuatiñu ndo ma ña nuna ña iyo ndo kuenda ña na ja'a ndo kuati takua chàta'ani ma kuñu ndo ja'a yi, va na kuatiñu ndo yi kuenda kùu ndo musu inga ñivi ta na tindee ndo chi'in ta'an ndo jà'a ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo na. ¹⁴ Vati tandi'i ma ña kà'an ma tutu ley Ndioo kùu ka'an yo yi chi'in ma tu'un i'ya: "Na kuuniun nde'un ma inga ñivi ma takua kùuniun nde'un juuni maun." ¹⁵ Va tu endeeni chàchi ta'an ndo chata ta'an ndo, ta tu jà'a ndo takan ndicha kuii ña ndisaa ndo ni ndi'i ndo cha'a' ma kuati jà'a ndo chi'in ta'an ndo.

Ma kua chàta'ani maa yo ja'a yo chi'in kuñu yo ta ma ña kua chàta'ani yo ja'a yo

cha'a' ña iyo ma Tati Íí Ndioo chi'in yo

¹⁶ Yakan va ma ña kùuni ka'in chi'in ndo kùu ña'a: Ma iti' ña kùuni ma Tati Íí Ndioo ña na ku'un ndo, ta takan iyo yi ña ku'un ndo, ta ora ja'a ndo takan, ta ma ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo chi'in kuñu ndo, na tõe na ja'a ndo yi. ¹⁷ Ti ma ña kini ña kùuni maa yo jà'a yo chi'in kuñu yo na tõe chàta'ani ma Tati Íí Ndioo yi; ta ma ña kùuni ma Tati Íí Ndioo ja'a yi, na tõe chàta'ani ma kuñu yo yi. Vati ninduvi yi kànita'an ta'an yi. Ta cha'a' yakan, va ndyo'o na tõe jà'a ndo ma ña va'a ña kùuni ndo ja'a ndo. ¹⁸ Vati tu maa ma Tati Íí Ndioo kùu ma ña chà'nda tiñu nuu yo, ña'a kùuni yi ka'an yi ña na tũva iyo yi ña ka'nda ma ley tiñu nuu yo.

¹⁹ Na tõe ndetiñu kùu nde'o ma ña kini jà'a ma ndian chàta'ani na ja'a na chi'in kuñu na. Ta tandi'i ma ña te'en kùu ma ña jà'a na: ki'vi ndra chi'in ña'a yũvi ñasi'i ndra, jà'a na ma ña kini chi'in kuñu na, ta ma maa ña kini kùu ma ña chànini na. ²⁰ Ndiakan juuni jàka'nu na ma yutun íi, ta ya'a ga chàta'ani na jatakue'e na ma ñivi chi'in tu'un nduvi. Ya'a ga xaani na ma ñivi ta ya'a ga kànita'an yu'u na, ta ya'a ga kuiñu na ndia. Ya'a ga numini kayuni na, ta jàkesiin na ma ñivi ta jà'a na ma iin grupu vali. ²¹ Ta ya'a ga tixin na, ta ya'a ga chi'i na ndixi ta ya'a ga chàkunuu na nànduku na ña kini jà'a na, ta jà'a na inga tuku tu'un ña cha yatin ni indukuni kaa yi ndia. Jàkuku'uni ndo cha'a' ma tandi'i ma tu'un ma tava kã'in niku, ta tandi'i ma ndian jà'a ma tu'un ña tõe va'a ikan, na kùu ki'vi na koo na ma nuu chà'nda Ndioo tiñu.

²² Va ma chà'a ma Tati Íí Ndioo ña iyo tichi anima yo kùu yi ña na kuu yo ñivi ña kùuni yo nde'e yo ma ta'an yo, ta na sii kùuni yo, na koo taxiin yo ta na kuu yo ndian kundeeni yo ña jà'a inga ñivi ta na vii ja'a yo chi'in inga ñivi ta na kuu yo iin ndian va'a. Ta na kuu yo iin ndian ya'a ga chinuni ndia. ²³ Ta juuni na kuu yo ndian iñu'u ta tõe ya'a nduu ña iyo yi ña ja'a yo. Tõe nì'iin ley ña kà'an ña na vã'a jà'a yo ma tu'un ña jà kã'in nda che'e. ²⁴ Ta ma ndian cha ndo'iin chi'in Jesucristu cha ndakoo na ma ña kini takani iyo na niku, ikan na takaa yi na nuu ma kruu chi'in ndisaa ma ña kini chànini na a chàta'ani na ja'a na. ²⁵ Ta cha'a' ma Tati Íí Ndioo kùu yi ña iyo va'a yo vitin, yakan va juuni iyo yi ña na ku'va yo yo nuu yi ña na jana'a yi yo iti' kuã'an yo chi'in ma ña jà'a yo. ²⁶ Na tõe iyo yi ña ya'a ga tayi kùuni yo, ta na kicha'a yo kanita'an yu'u yo chi'in ma inga ñivi, ta juuni na tõe iyo yi ña kutixin yo nde'e yo juuni ma ta'an yo ndia.

6

Na tindee yo ma ta'an yo chi'in inga na ndia

¹ Ndyo'o yani, tu chà'a ndo kuenda ña iin ra kicha'a ra jà'a ra kuati, ndyo'o tava kùu ndo iin ndian chinuni tiaga, iyo yi ña tindee ndo ra, ikan na jaña ra ña ja'a ra ma kuati. Va chi'in tandi'i ma ña va'a kùuni anima ndo tindee ndo ra, ta ta'ii'in ndo iyo yi ña ja'a va'a ndo ma kuenda ma ña jà'a ndo, koto nda maa ndo kicha'a ndo ja'a ndo kuati ndia. ² Na tindee ndo ma ta'an ndo chi'in inga na, ta na kuta'an ndo chi'in na ora iyo kuati chi'in na. Ta takan kùu jachinu ndo ma tava kà'an tu'un ley ña kà'an Jesucristu. ³ Vati tu iyo nda ndyo'o chinuni ndo ña iin ndian ka'nu kùu ndo ta yivi takan kùu yi, ndiakan janda'viña'a juuni maa. ⁴ Yakan va ta'ii'in ndo iyo yi ña ki'in ndo ma ku'va ma tiñu jà'a ndo tuva va'a ma ña ja'a ndo, tajan takan kùu kati ndo ña ya'a ga ka'nu kùu ma tiñu jà'a ndo, ta töve ki'in ndo ku'va ma tiñu jà'a ndo chi'in ma tiñu jà'a inga na nde'o tu ka'nu ga kùu yi a töve. ⁵ Va ta'ii'in yo jakuu yo ma tiñu jà'a ta'ii'in yo.

⁶ Ta nda ndian ni kùuni ña kùtu'va na ma tu'un Ndioo ña jàna'a inga ra, iyo yi ña nata'vi na ndatiñu va'a iyo nuu na chi'in ra.

⁷ Ña jànda'viña'a ndo juuni maa ndo, ti chata Ndioo ni'in ndo na kùu ka'an ti'ini ndo. Vati ndatiñu ña tàchi ndo, juuni yakan ni ni' i' ndo iti' nuu. ⁸ Taku ma ñivi ña endee jà'a ma ña kini chàta'ani ma kuñu na jà'a yi, ta ma ña ni ni' na cha'a' ña jà'a na kùu ña ni kuvi na. Va tu endee jà'a na ma ña chàta'ani ma Tati Lí Ndioo, juuni ni ni' na nuu koo na endeeni chi'in ra. ⁹ Yakan va ña na kùtatu yo jà'a yo ma ña va'a, vati ni ni'o ma ndatiñu va'a nuu Ndioo ma ora ku'va ra yi tu töve ya'a maxii kùuni ndo. ¹⁰ Yakan va nani kivi ña juuni tu kuu ja'a yo ña va'a, na ja'a yo yi chi'in tandi'i ma ñivi, ta na ja'a ga yo yi tiaga chi'in ma ndian kùu ta'an yo, va ndian chinuni na ma tu'un Cristu indukuni kua maa yo.

Cha'a' nuu ndi'inia chundayu'u Paulu ta kàña'a ra chi'in tandi'i ñivi iyo ñu'u' Galacia

¹¹ Na nde'e ndo ti chi'in ma letra na'nu tàì chi'in nda'a' mai nuu ma tutu i'ya kuenda ndo. ¹² Ma ndian kùuni na kindoo va'a na chi'in ma ñivi, juuni ndiakan jànini na ndo ña na ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo, ta takan ja'a na ti töve iyo tu'va na nde'e na tundo'o cha'a' ña kàtitu'un na ma tu'un cha'a' Cristu, ta cha'a' ña chi'i ra nuu kruu kuenda yo. ¹³ Vati ni ma ndian chinuni ña chà'nda na ma ñii nuu

ika na, na töve jàchi'in na tandi'i ma tu'un ña kà'an nuu ma tutu ley ña taa Moisés. Va ndyo'o kùuni na ña na ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo, ta ikan cha'a' ña ta'nda ma ñii nuu ika ndo kuu ya'a tayi kùuni na. ¹⁴ Vati yu'u na töve kùunji kutayj cha'a' ni'in yakan, va tayi va'a kùunji cha'a' ña uvanuu ma Racha'nu Jesucristu kùu jakakú ra yo cha'a' ña chi'i ra ma nuu kruu. Ta cha'a' yakan yu'u kùu takua kùu iin ra cha chi'i nuu kruu ña kùuni yi ka'an yi ña tûvi iyoï cha'a' ma ña kuuni ma ñivi iyo ma ñuñivi, ta juuni cha'a' yu'u cha chi'i ma ñivi iyo ñuñivi ña tûva ki'in na kuenda yu'u. ¹⁵ Vati cha'a' ña cha ndo'ii'in yo chi'in Jesucristu, ta na töve nda kuenda tuva ta'nda ma ñii nuu ika yo a töve ta'nda yi, va ma ña iyo kuenda kùu yi ña ndàkuu yo ndian chaa jà'a Ndioo. ¹⁶ Ta tandi'i ndyo'o ndian chinuni ma ña kà'an ma tu'un já tã, na ni' i' ndo ña na koo vii ndo. Ta Ndioo na kunda'vini ra ndo ta takani na ja'a ra chi'in tandi'i ndian chinuni ndicha kuui tu'un ra, ti ndiakan ndicha kuui kùu ñivi ra.

¹⁷ Vitin ta iti' nuu na tûva kuunji ña ni'in ñivi na jànde'e ga na tundo'o yu'u, vati iyo ti'in ku'va kuñui ña jàna'a yi ña kùu iin ra jà'a tiñu kuenda ma Jesucristu.

¹⁸ Ndyo'o yani na ni' i' tandi'i ndo ma ñamani Racha'nu Jesucristu tichi anima ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu t̄aa racha'nu Paulu nuu ndian ch̄inuni n̄uu Efesu

T̄achi Paulu iin tutu nuu n̄ivi Efesu

¹ Yu'u Paulu, ra k̄uu tatun Jesucristu takua k̄uuni Ndioo n̄a na kui, t̄ai ma tutu i'ya kuenda ma n̄ivi iyo n̄uu Efesu, ndian k̄uu n̄ivi Ndioo, ndian ch̄inuni ma tu'un ma Jesucristu. ² Ma Ndioo, ra k̄uu Tat̄a yo ch̄i'in ma Racha'nu Jesucristu, na ku'va ra ma n̄amani ra chata ndo, ta na ja'a ra n̄a na koo taxiin anima ndo ndia.

Ma Cristu k̄uu ra j̄a'ii ra yo

³ Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo ra k̄uu Tat̄a ma Racha'nu Jesucristu, vati ch̄a'a n̄a nd̄o'iin yo ch̄i'in Jesucristu ta j̄a'ii ra ma anima yo ch̄i'in ndisaa ma n̄amani ra n̄a iyo ma andivi cha'a' n̄a k̄uu yo kuenda Cristu. ⁴ Ndioo k̄uu ma ra k̄achin yo ma ora tak̄'an tuvi ma n̄uñivi niku, kuenda n̄a na kuu yo n̄ivi ra cha'a' n̄a ni nd̄o'iin yo ch̄i'in Jesucristu, ikan na kuu yo ndian ií ta na k̄uu ja'a ni'ndian tisokuati na yo nuu ra. Ta cha'a' n̄a ya'a k̄uuni ra nde'e ra yo kuu yi n̄a ⁵ k̄uuni ra n̄a ni ndaki'in nda'vi ra yo kuenda n̄a k̄uu se'e ra yo ma antea n̄a j̄atuvi ra ma n̄uñivi, vati cha'a' ma Jesuu k̄uu yi n̄a ndaki'in ra yo. Ti takan k̄uuni maa ra, ta takan ch̄ata'ani ra ja'a ra ndia. ⁶ Yakan va cha'a' yakan k̄uu yi n̄a iyo yi n̄a nani ora jaka'nu yo ma Ndioo cha'a' ma n̄amani ra n̄a ya'aga va'a n̄a k̄uu yi, vati ch̄i'in yi j̄a'ii ra yo cha'a' ma n̄a nduva'a k̄uu k̄uuni ra nde'e ra ma se'e ra Jesuu. ⁷ Ta juuni cha'a' n̄a n̄ivi Ndioo k̄uu yo, Ndioo j̄akakú ra yo ch̄i'in nii ma ra se'e ra n̄a ch̄ati niku, ta j̄aka'nuni ra yo cha'a' ma kuati yo ndia. Ndisaa yakan j̄a'a ra kuenda yo cha'a' n̄a iyo kua'a' n̄amani ra, ⁸ n̄a ch̄a'a ra nuu yo ch̄i'in nduva'a kua'a' n̄a ch̄ito ra ch̄i'in chinituni ra. ⁹ Ta Ndioo ch̄a'a ra n̄a n̄akoto yo ma tu'un xe'e ra n̄a iyo nuu ra, ma n̄a va'a n̄a ni ja'a ra n̄a t̄ove ch̄ito yo niku. Ti cha n̄akanini maa ra naja kua ni ja'a ra yi ch̄i'in Cristu. Ta ya'a ch̄isii ra n̄a jachinu ra yi cha'a' ra. ¹⁰ Vati ma tu'un ikan, k̄ati ra n̄a ni chinu yi ora na kuta'an j̄i'na ma tiempu n̄a iyo yi n̄a kuu yi. Vati ma Ndioo ni jando'iin ra tandi'i ma nakuyi ch̄i'in ma n̄ivi nda ma andivi ch̄i'in ma n̄uñivi i'ya ndia. Ta Jesucristu k̄uu ma ra ni ndakoo ra n̄a na ka'nda ra tiñu.

¹¹ Juuni cha'a' Cristu k̄uu yi n̄a taj̄i'na Ndioo k̄achin ra yo n̄a na kuu yo n̄ivi ra, ikan na ni'yo ma tundeeni ra n̄a ni ku'va ra nuu yo, ma tava k̄uuni maa ma Ndioo. Vati tandi'i ma n̄a va'a n̄a j̄a'a ra, ni kuu yi tava k̄uuni ra n̄a na kuu yi. ¹² Ta takan

k̄uuni ra, vati maa yo k̄uu ma ndian nuu n̄a k̄icha'a n̄a ch̄inuni yo ma tu'un Jesuu, ta ikan na jaka'nu yo ra, ti ya'aga iyo ma ndatu ra. ¹³ Ta juuni ndyo'o ora ch̄ito ndo ma tu'un ndaa cha'a' Jesuu, n̄a k̄'an yi n̄a ni kakú yo, ta juuni ch̄inuni ndo yi, ta ma ora ikan ndo'iin ndo ch̄i'in ra ta nd̄akuu ndo n̄ivi Ndioo j̄a'a n̄a ch̄a'a ra ma Tati Ií ra nuu ndo takua ch̄a'a ra tu'un n̄a ni ja'a ra niku. ¹⁴ Ta ch̄i'in ma Tati Ií ra n̄a ch̄a'a ra nuu yo, Ndioo j̄ana'a ra iin ku'va n̄a ndicha n̄a ni ni'yo ma tundeeni ra, ma tava cha'a' ra tu'un n̄a ni ja'a ra, ti cha j̄akakú ra yo, ikan na ndakuu yo ndian k̄uu n̄ivi ra. Ta yakan k̄uu yi n̄a ya'a jaka'nu yo ra cha'a' n̄a nduva'a ka'nu ra k̄uu ra.

Paulu chikan ra nuu Ndioo n̄a na ku'va ra tiaga chinituni nuu ma ndian ch̄inuni

¹⁵ Yakan va yu'u nda ora ch̄itoi n̄a ya'a ch̄inuni ndo tu'un ma Racha'nu Cristu, ta naja kua ya'a k̄uuni ndo nde'e ndo tandi'i ma ndian k̄uu ta'an yo ndian ií kuenda Ndioo, ¹⁶ ta vitin t̄ove nd̄akoi n̄a k̄a'in ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ta endee n̄akaninj̄ cha'a' ndo ora k̄a'in ch̄i'in ra. ¹⁷ Chikain n̄amani nuu Ndioo, ra k̄uu Tat̄a yo, ra nduva'a k̄uu ka'nu, ta juuni rakan jaka'nu ma Jesucristu ra, chikain nuu ra n̄a na ku'va ra tiaga ma Tati Ií ra nuu ndo, ikan na koto kachin va'a ndo ma chinituni Ndioo, ta kuu kutunini va'a ga ndo naja kua k̄uu ma Racha'nu Ndioo. ¹⁸ Chikain n̄amani nuu Ndioo n̄a na jandondichin ra ma chinituni ndo, ikan na kuu koto kachin ndo ndava kuu ma n̄a va'a n̄a nd̄atu ndo, n̄a ni ni' tandi'i ndian k̄achin Ndioo n̄a k̄uu na n̄ivi ra. Vati ya'a ga ka'nu ta kuika k̄uu ma tundeeni n̄a ni ku'va ra nuu ma ndian k̄uu n̄ivi ra ta ch̄inuni ma tu'un ra. ¹⁹ Ta ya'a ga ka'nu k̄uu ma ndatu ra, ta endee t̄ove ndi'yi. Ta ndatu ikan k̄uu ma n̄a ch̄a'a ra nuu yo ndian ch̄inuni ma tu'un ra. Ta juuni ma ndatu ikan k̄uu yi n̄a j̄ana'a ma Ndioo nuu yo ch̄i'in ndisaa k̄uu n̄andee ra ²⁰ ma ora j̄anataku ndiko ra ma Jesuu niku, ta j̄a'a ra n̄a ch̄unandi ra ma iti' chiyo kua'a' ra ma andivi ma nuu ch̄a'nda ra tiñu. ²¹ Ta ch̄a'a ra ndisaa k̄uu ndatu nuu ra n̄a na ka'nda ra tiñu nuu ma n̄ivi ch̄i'in nuu ndisaa k̄uu ma n̄a iyo ndatu andivi takua ndian ndiso tiñu, ta ndian k̄uu kuvienu ch̄i'in nda ndian ni k̄uuni n̄a ch̄a'nda tiñu, nda ma tiempu i'ya ch̄i'in ma tiempu ni kichi iti' nuu ndia. ²² Ndisaa k̄uu ma n̄a iyo ma n̄uñivi i'ya ch̄i'in andivi, ch̄a'a ma Ndioo ndatu n̄a na ka'nda ma Jesuu tiñu nuu yi. Ta juuni ma Ndioo j̄akuiso ra ra tiñu, ikan na kuu ra iin ra kuxini nuu ma ndian ch̄inuni. ²³ Vati ma ndian iyo kuenda ma veñu'u, ndiakkan k̄uu na takua k̄uu ma kuñu ma

Jesuu, ta iyo ndatu chi'in ma ndian iyo kuenda ma veñu'u ja'a Jesuu ndia, ta ma veñu'u ra kuu yi iin ña jakutu yi ra, vati Jesuu kuu ma ra ka'nu ga kua tandi'i ma ña iyo ñuñivi i'ya chi'in andivi ndia.

2

Jakakú Ndioo yo nuu ma kuatio cha'a' ña chi'i Jesucristu

¹ Ma tatiempu, ndyo'o kuu ndo takua kuu ma ndian chi'i niku, cha'a' ma ña kini ta ma kuati ña ja'a ndo, ² ora chäkunuu ndo ma ñuñivi ña ja'a ndo niku, ta jächi'in ndo ta ja'a ndo ma takua kuu ni ma ku'i na ña chà'nda yi tiñu ma nuu tandi'i tati xaan ndia. Ta juuni chà'nda yi tiñu nuu ma ndian töve jächi'in ma ña kà'an Ndioo ti töve chinuni na ma tu'un kà'an ra. ³ Takan iyo yo ma taji'na niku, ña jächi'o ta ja'a yo ma ña kini chi'in ma chintunio, ta ma ña chà'ta'ani ma kuñu yo ja'a yi ndia. Cha'a' ma kuati ikan iyo yi ña ni'i yo ma tundo'o ja'a ma Ndioo niku, indukuni takua ni ta'an ma inga ñivi. ⁴ Va ma Ndioo ya'a ga kunda'vini ra yo, ta ya'a ga kuu ni ra nde'e ra yo, ⁵ ta vaji ndian cha chi'i kuu yo niku cha'a' ma kuati ja'a yo, va ma Ndioo chà'a' ra ña na koo ndito ndiko yo indukuni chi'in Jesucristu. Cha'a' ña ya'a ga va'a kuu ma ñamani Ndioo, yakan va jakakú ra yo. ⁶ Ndioo kuu ma ra janataku yo indukuni chi'in ma Jesucristu, ta jakunandi ra yo chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu ma iti' andivi. ⁷ Ndioo ja'a ra takan, ikan ma ndian ni kichi iti' nuu kuu nde'e na naja kua ka'nu kuu ma ñamani ra, ta naja nduva'a ku'i kuu ni ra nde'e ra yo, cha'a' ña ndo'iin yo chi'in ma Jesucristu. ⁸ Vati chi'in ñamani Ndioo ni'i ndo ña ni kakú ndo cha'a' ma ña chinuni ndo. Ti ma ñamani i'ya na töve ña nanduku maa ndo kuu yi, vati Ndioo kuu ma ra chà'a sani ra yi nuu ndo. ⁹ Töve tiñu ni'i ndo ña ja'a maa ndo kuu yi, yakan va ni'iin ndo na töve iyo yi ña kuu sukun kuuni ndo cha'a' ña ndian cha kákú kuu ndo. ¹⁰ Vati Ndioo kuu ma ra ja'a ña tüvi yo, rakan kuu ma ra jätuvi ra yo kuenda ña ndo'iin yo chi'in Jesucristu, ikan na ja'a yo tiñu va'a, ta yakan kuu yi ma ña kà'an ra ma ora kächin ra yi kuenda yo.

Jesuu jàndo'iin ra yo chi'in Ndioo

¹¹ Yakan va ndyo'o, ndian yöve judú kuu ndo, ta ndyo'o kuu ma ndian kà'an ndian judú ña nani ndo te'en, yöve ndian tà'nda ñii nuu ika kuu ndo, ta ma ndian judú nani na te'en, ndian tà'nda ñii nuu ika kuu na. Ta ña'a kuu yi ma ña ja'a maani na chi'in ma kuñu na. ¹² Ta ndyo'o ndian yövi judú, na kuku'un va'ani ndo vati ma tatiempu niku töve iyo Cristu chi'in

ndo niku, ta juuni töve iyo ndo indukuni chi'in ma ñuu Israel ndia. Ta ma tu'un ña jàndo'iin Ndioo chi'in ndian judú ma ña töve ña'a maa ndo kuu yi, ni ma tu'un ña káti ma Ndioo ña ni ku'va ra nuu na ndia. Ni chi'in Ndioo töve iyo ndo ma ñuñivi i'ya, ta ni töve ndatu ndo ni'iin nakuyi ña va'a nuu Ndioo. ¹³ Va vitin ndicha ku'i ña cha ndo'iin ndo chi'in Jesuu cha'a' ma nii ra ña chàti, ndyo'o ya'a ga chika iyo ndo niku, ta vitin cha ndoyatin ndo xiin Jesuu. ¹⁴ Jesuu kuu ma ra jakutaxin ma anima yo. Rakan kuu ma ra ja'a ña na ndo'iin ma ñivi judú chi'in ndyo'o ndian yövi judú ña na ndo'iin na ta kuu na iin ñuuni, ma ora kindaa ra ma ña xaani ña kuu yi takua kuu iin xa'va sukun ña jakesiin yi na. ¹⁵ Ora chi'i Jesuu jächinu ra ma ña kà'an ma tu'un ley ña jächi'in ma ndian judú ña kà'nda yi tiñu nuu na, ta chi'in juuni maa ra kuu jàndo'iin ra ndian judú chi'in ma ndian yöve judú, ikan na kuu na iin ñuu chaa, ña kuu koo vii na chi'in Ndioo. ¹⁶ Cha'a' ña chi'i ma Jesuu nuu kruu, jàndomani ra ninduvi ñuu, ña na kuu koto na nde'e na ta'an na niku. Ta jakutaxin ra ma anima na ta jàndo'iin ra na, ikan na kuu na iin ñuuni, ta na koo taxiin na chi'in Ndioo. ¹⁷ Jesuu kichi ra ta kätitu'un ra iin tu'un va'a ña na koo taxiin ma anima tandi'i ndo, nda ndyo'o ndian iyo chika chi'in Ndioo chi'in ma ndian iyo yatin chi'in ra ndia. ¹⁸ Vati cha'a' Jesuu kuu yi ña ndyo'u chi'in ndyo'o kuu jatva yo yo nuu ma ra kuu Tatá yo ja'a ma Tati Í Ndioo ña iyo chi'in ndisaa yo. ¹⁹ Yakan va ndyo'o, na tüva ga kuu ndo takua kuu ma ndian kichi inga ñuu, vati vitin indukuni kuu ndo takua kuu ma ñivi Ndioo, ta ma ñuu ndian kuu ñivi ra indukuni kuu yi ma ñuu ndo ndia. ²⁰ Ndyo'o kuu ndo tava kuu iin ve'e ña kúva'a siki yuu cha'a ve'e ma ora ja ni kicha'a yi kuva'a yi, ma tava kuu ma ndra tatun Ndioo chi'in ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ta juuni maa ma Jesuu kuu ra ma yuu nunuu ña ka'nuga ña kúva'a cha'a ma ve'e. ²¹ Ta ndo'iin yo chi'in Jesuu takua kuu ma ndatiñu ña kúva'a ma ve'e. Ta kuàndita kuva'a yi, nda kati chaa yi kuu yi iin veñu'u i' ña ndo'iin yi chi'in ma Racha'nu Jesuu. ²² Ta ma Tati Í Ndioo, ja'a yi takan ña juuni ndyo'o kuàndo'iin ndo indukuni chi'in na, nda kati chaa ndo koo ndo tava kuu iin veñu'u ka'nu ma nuu iyo ma Ndioo tichi yi, ja'a ma Tati Í ra.

3

Paulu ndiso ra tiñu ña na jana'a ra ma tu'un Ndioo nuu ma ndian töve kuu judú

¹ Yakan va yu'u Paulu, indij vekaa cha'a' ña jakui tiñu nuu Jesucristu kuenda ndo,

ndyo'o ndian yüvi kùu ñivi judú. ² Ta ndyo'o cha chito ndo ña Ndioo jákuiso tíñu ra yu'u ña na jana'i ma tu'un cha'a' ma ñamani Ndioo nuu ndo. ³ Ta tava cha tái yi, Ndioo jána'a kachin ra nui ma tu'un xe'e ña ni ja'a ra. ⁴ Na jakua'a jí'na ndo yi, tajan ku'va ndo kuenda ña chitoi ma tu'un xe'e ña kà'an cha'a' Cristu. ⁵ Iin tu'un xe'e ña töve nī nakoto ma ñivi yi ma tatiempu niku. Va cha'a' Tati Í ra, vitin cha chā'a ma Ndioo ña na koto ma ndra í ña kùu tatun ra chí'in ndra kà'an chí'in tu'un yu'u ra ma tu'un xe'e ikan. ⁶ Ta ma tu'un xe'e ikan kùu ña: Ña cha'a' ma tu'un ña kà'an Ndioo ña ni kakú ma ndian töve kùu judú, ta ni nī'i na indukuni ma tundeeni ña ni nī'i ma ndian judú, vati juuni iin ñivini ni kùu na chí'in na ndia. Ta ma tu'un chā'a Ndioo nuu ma ndian judú cha'a' ma Jesucristu, indukuni ni kusii kuuni na, ora nī'i na yi ndia, ti takan kà'an ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu. ⁷ Ta cha'a' ma ñamani ña chā'a Ndioo nui, kùu yi ña Ndioo cha jákuiso tíñu ra yu'u ña na katitu'in ma tu'un ra, vati ndatu ma Ndioo já'a ña iyo yi chí'in.

⁸ Yu'u yüvi ma ra va'a tiaga kùu tañu ma ndian kùu ñivi Ndioo, va kùu takua kùu iin ravallini tañu na. Vaji iin ra takan kùu, Ndioo káchin ra yu'u ta chā'a ra ma ñamani ra nui ña na katitu'in ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu nuu ma ndian yüvi judú. Ma tu'un ikan nduva'a kuii ka'nu kùu yi ña na töve kùu nī'i ndi'i yo yi. ⁹ Ta jákuiso tíñu ra yu'u ña na ku'vai koto tandi'i ndo ndava kùu ma tu'un xe'e ña kùmi ma Ndioo taji'na niku, ra já'a ña tüvi tandi'i ma ña iyo ma ñuñivi i'ya. ¹⁰ Ta takan vitin ndisaa nuu tati ña chā'nda tíñu andivi kùu nata'an yi kua'a' nuu ma chinituni ma Racha'nu Ndioo ora nde'e yi ma ndian chinuni ña iyo kuenda ma veñu'u Cristu. ¹¹ Ta Ndioo já'a ma te'en cha'a' ma tíñu ña kùuni ra ja'a ra endeeni chí'in ma Racha'nu Jesucristu, ra kùu chito'o yo. ¹² Ta cha'a' ña cha ndō'iin yo chí'in ra ta chìnuni yo ma tu'un ra kùu yi ña töve ndasii yo kùtu'va yo nuu ma Ndioo, ña iyo tundeeni ra chí'in yo. ¹³ Yakan va jäninj ndo ña koto kúnda'vi kùuni ndo cha'a' ma ña nde'i tundo'o vitin cha'a' ndo, vati ma ña'a iin ña nduva'a kuii va'a kùu yi kuenda ndo.

Nduva'a kuii kùuni Jesuu nde'e ra yo

¹⁴ Cha'a' ña'a kùu yi ña nàndi chitj ta chà'i ta'vindioo nuu ma ra kùu Tatá yo iyo andivi, ¹⁵ ma ra já'a ña nī'i ma ta'ii'iin ma se'e ma ñivi ma sivi na, ndava nda ma andivi chí'in ma nuñu'u' ñuñivi ndia. ¹⁶ Chikain ñamani nuu ra ña na ku'va ra ma ña iñu'u ra chí'in ma ña kuika ra ta chí'in ma ña va'a ra nuu ndo, ta juuni

na ku'va ra ña na koo ñandee ndo chí'in ndatu ra ma tichi anima ndo já'a ma Tati Í ra ña iyo chí'in ndo. ¹⁷ Ta na koo ma Jesucristu chí'in tu'un ra ma tichi ma anima ndo cha'a' ma ña chìnuni ndo ma ña kà'an ra. Tuva takan ndaa va'a chìnuni ndyo'o, nda ma tichi anima ndo ta kùuni ndo nde'e ndo Jesuu, ¹⁸ kuu kutunini ndo chí'in ndisaa kuii ma ndian chìnuni ña ya'a ga kí'in ta kani, ta kono ta sukun kùu ña ya'a ga kùuni ma Jesuu nde'e ra ndo, ¹⁹ ikan na nakoto va'a ndo ña ya'a ga kùuni ma Jesuu nde'e ra ndo, vati ka'nu nduva'a kuii ga kùu yi takua ndisaa kuii ña kùu nakanini yo ta na kùu chaa yo nakoto ndi'i yo yi. Ti Ndioo kùuni ra ña na nī'i yo tandi'i ma tundeeni ra ña iyo ra, ikan na ndakuu yo koo yo takua iyo ra chí'in ma ndatu ka'nu ra.

²⁰ Yakan va na jaka'nu yo Ndioo, vati iyo kua'a' va'a ndatu ra ña na kuu ja'a ra ma ña chikan yo chí'in ma ña chànini yo, ta kùu ku'va ra tiaga kua ma ña chikan yo nuu ra ndia. Ta chí'in ndatu ra já'a ra ma ña kùuni ra ku'va ra nuu yo. ²¹ ¡Najaku'nu yo ma Racha'nu Ndioo, ti iin ra nduva'a kuii ka'nu kùu ra!, ta nde'o ma ña ka'nu ja'a ra nuu ma ñivi iyo veñu'u Jesucristu ta juuni takan nde'o yi chí'in ra ndia. Ta, ¡takan na kùu yi ndisaa tiempu ta endeeni! Amén.

4

Ndioo jándo'iin ra ñivi ra chí'in Tati Í ra

¹ Yakan va yu'u indij ma vekaa cha'a' ña kátitu'in cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Yakan va jäninj ndo ña na koo ndo ma takua iyo yi ña koo ma ndian káchin ma Ndioo ña na kuu na ñivi ra. ² Na kuu ndo ndian masu anima, ta vii kà'an ndo chí'in inga ñivi, ta na jandeeni ndo chí'in ma ña ja'a ta'ii'iin ta'an ndo cha'a' ña ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo na. ³ Ta ndisaa tiempu na nanduku va'a ndo najta koo vii ndo chí'in ta'an ndo, ikan na töve naa ma ña ndo'iin ta'an ndo ña chā'a ma Tati Í Ndioo nuu ndo. ⁴ Ta iin kuñuni kùu yo chí'in ra, ta uvani Tati Í Ndioo iyo, ta indukuni kána ndio ra yo, ña ndátu yo ña va'a ña ni ku'va ra nuu yo. ⁵ Uvanuu Racha'nu Jesuuni iyo, ta iin ni ña kùu chinuni yo ndia, ta iin ni kua kuu kunduta yo ndia. ⁶ Uvanuu Ndioo ra kùu Tatá ndisaa yo, ta rakan kùu ra chà'nda tíñu nuu ndisaa yo, ta kùta'an ra chí'in yo, ikan na kuu jachinu ndisaa yo takua kùuni ra, ta iyo ra chí'in ndisaa yo ndia. ⁷ Va ta'ii'iin yo nī'i yo ma ña sōkó ma Jesuu nuu yo, ña kùu yi ma ñamani ra ña kùuni ra ku'va ra nuu yo. ⁸ Yakan va ma nuu tutu Ndioo

kà'an yi te'en: "Ndāa ma Jesuu kuà'an ra iti' andivi ña ndākan ra ndian ndikun chí'in karena kuà'an chí'in ra, tajan sōkó ndio ra iin ma ndatiñu na nuu ma ñivi ñuu ra." ⁹ ȷTa niyi kùuni yi ka'an yi ma ña ndāa ra kuà'an ra ma iti' andivi?, kùuni ndo. Yakan kùuni yi ka'an yi ña ji'na nūu ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. ¹⁰ Ta ma ra nūu, juuni ra kùu ma ra ndāa ma nuu sukun ga ma andivi, ikan ma ndatu ra ni jakutu yi yi ninii ka'nu ma andivi chí'in ñuñivi. ¹¹ Ta juuni maa ra kùu ma ra chā'a ra ndatu ña jākuiso ra tiñu nuu ta'ii'in yo ndian chíinun tu'un ra. Vati iin ndian ni'i tiñu ña na kuu na ma tatun ra, ta inga ndian ni'i na tiñu ña na kuu na ndian kà'an chí'in tu'un yu'u ra, ta inga na ni'i na tiñu ña na kuu na ndian kàtitu'un naja kùu yi ña jākakú Cristu yo, ta inga ndian ni'i na tiñu pato ta matru ndian jà'a kuenda ta jàna'a na nuu ma ndian chíinuni ndia. ¹² Takan jà'a Cristu ña jākuiso ra tiñu nuu ma ndian kùu ñivi ra, ikan na ja'a na tiñu Ndioo kuenda ma ndian chíinuni ta ja'a na ña na kua'nu ndisaa ma ndian kùu ma kuñu ma Jesuu, ¹³ nda kati chaa ndisaa yo chíinuni va'a ma tu'un ra ta ndo'iin yo chí'in ra ta nakoto yo ma ra kùu se'e ma Ndioo, ikan na ndakuu yo ndian nduva'a kuii va'a ta ndaa nuu Ndioo takua kùu Cristu. Ta tu takan ja'a yo ni ni'i yo ña na kuu kuicha va'a ma chinituni yo ta takan kuu ndakuu yo koo yo indukuni takua iyo ra. ¹⁴ Na tiva kuu yo tava kùu ndiakwati, vati ma ndiakwati numini sàma ma kua chànini na, ta ndiakun kùu na takua iin varku ña kuà'an run te'en tikan jà'a ma tati. Takan kùu ma ndian chíini nda tu'un ni kùuni ña jàna'a ma ndra janda'viña'a ñivi. Vati ma tu'un jàna'a ndra ja'ani ndra ña tu'un ndicha kùu yi, jin ma tu'un vatani kùu yi. ¹⁵ Va'aga tava kà'an yo ma ña ndaa chí'in ta'an yo cha'a' ña kùunio nde'o na, chí'in tandi'i ña iyo tichi anima yo kùakua'nu yo, ikan na kuàndakuu yo takua kùu ma Cristu, ra kùxini. ¹⁶ Ta Cristu kùu ma ra ña jàndo'iin ra ta'ii'in yo ña kùu yo kuenda ma veñu'u ra. Ta nuu ta'ii'in yo chà'a ra iin tiñu ña jà'a yo. Ta ora chatiñu yo ma tiñu ikan endee tindeo ta'an yo, ikan na kua'nu va'a yo, ikan na kuunio nde'o ta'an yo tiá kua'a' ga.

Kicha'a iyo chaa ndiko ñivi koo na chí'in Cristu

¹⁷ Ña'a kùu ma ña kà'in chí'in ndo ta chikain ñamani nuu ndo chí'in ma sivi Racha'nu Jesuu ña na koo ga ndo ma tava iyo ma ndian töve chíinuni, vati ma ndiakan iyo na ma tava kùuni ma chinituni na ma ña töve va'a. ¹⁸ Ta tükuyi kùtunini na ni'iin nakuyi. Ma ndiakun cha jàkesiin

na na iti' va'a ña kùuni Ndioo ña na ku'un na cha'a' ña töve chito na cha'a' ña ya'a ga ndava ma anima na. ¹⁹ Ta tiva kanuu na ja'a na ña kini ta endee tivi ma anima na kuenda ña ja'a na ma ña kini. Ta ndisaa tiempu jà'a na tandi'i ña töve va'a ña chànini na chí'in kuñu na.

²⁰ Va ndyo'o, na yöve tu'un i'ya kùu ma ña kùtu'va ndo cha'a' ma Cristu. ²¹ Va ma tu'un ña kùtu'va ndo ora chíini ndo ña ma ndian kàtitu'un cha'a' ra kùu yi maaaa tu'un ndaa ña iyo chí'in Jesuu. ²² Ma tu'un cha'a' ra jàna'a yi ña iyo yi ña ndakoo ndo naja kua chíyo ndo tatiempu, vati yakan kùu ma ña jàtivi yi ma anima ndo niku, ta ya'a ga jànda'viña'a yi ndo cha'a' ma ña kùuni ndo ña töve va'a. ²³ Va ndyo'o iyo yi ña jandochaa ndo ndo ma chinituni ndo chí'in ma anima ndo. ²⁴ Ta na jandochaa ndiko ndo ma kua koo ndo ma ñuñivi, cha'a' ña jàtivi ma Ndioo ndo takua kùu ra, ti iin ra ndicha va'a ta ndaa ta ii kùu ra.

²⁵ Yakan va vitin, na kà'an ga ndo ma tu'un vata, vati na ka'an ndo ma tu'un ndaa chí'in ta'an ndo, ti ndisaa yo kùu yo iin kuñuni. ²⁶ Tu kuxaan ndo, na ja'a ndo kuenda nuu ndo ta koto jà'a ndo ma kuati, ta ora kuxaan ndo, ta na kù'va ndo ña koo yi ninii nduvi chí'in ndo. ²⁷ Ta na kù'va ndo ña kà'nda ma kù'na tiñu nuu ndo. ²⁸ Ta tu iyo nda ndyo'o ña kùu ndo ndian su'u, va'a ga ña jàtiñu ndo ta jàna ndo ña su'u ndo, ta jà'a ndo iin tiñu va'a chí'in nda'a' ndo, ikan na koo ta'an ma ndatiñu nuu ndo kuenda ña tindee ndo ndian chíinun'u yi. ²⁹ Na kà'an ndo tu'un kini, va'aga ña na ka'an ndo maaaa tu'un vii ma ora kà'an ndo, ikan na tindee yi na ña nani'i na naja kua koo va'a na, ta takan sii kuuni ma ndian chíini yi. ³⁰ Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo, koto kùnda'vi kuuni ma Tati Í Ndioo ja'a ndo, vati cha iyo ma ku'va yi chí'in ndo ña kà'an yi ña ñivi Ndioo kùu ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña ni jakakú ra ndo ora ni chaa ma kivi ña jàchinu ra yi. ³¹ Ta na jaña ndo tandi'i tu'un kini ña kà'an ndo: takua kùu ma ña ya'a kayuni ndo, chí'in ña kùxään ndo, chí'in ña chàta'ani ndo kanachaa ko'o ndo ora kànita'an ndo, chí'in ña kàti'ini ndo chata ñivi, ta chí'in tandi'i inga tuku ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo ndia. ³² Va'aga ña na kuu ndo iin ndian va'a ta vii koo ndo chí'in inga ñivi. Ta na kunda'vini ndo na, ta jaka'nuni ndo ma kuati jà'a ta'ii'in ndo chata ta'an ndo tava jà'a ma Ndioo ora jàka'nuni ra ma kuatio cha'a' Cristu.

Naja kua iyo yi ña koo ma ñivi Ndioo

¹ Vati ndyo'o kùu ndo se'e Ndioo, iin ndian ya'a ga kùuni ra nde'e ra. Yakan va na janini ndo kùu ndo tava kùu ra. ² Na kuuni ndo nde'e ndo ma ta'an ndo, indukuni ma takua kùuni ma Cristu nde'e ra yo, ta sòkó ra ra ta chí'í ra cha'a' yo takua kùu ora sòkó yo iin mvechala kuenda Ndioo. Ta ora sòkó ra ra kùu yi iin ña va'a ta iin ña xiko nduva'a kuii vii kùu yi kuenda ma Ndioo. ³ Ndyo'o ndian kùu ñivi Ndioo na töve iyo yi ña ki'vi ndo chí'in ña'a yúvi ñasi'i ndo, ta ña'a chí'in iin ra yúvi ii ndo, ta juuni töve va'a já'a ndo ni'iin inga ña kini, ta ña nänduku ndo ma ña kukuika ndo. Tandí'i ña'a ña töve va'a nakanini ndo yi a ka'an ndo yi ndia. ⁴ Na ká'an ndo ma tu'un kini ni tu'un ká'ti'ini ndo chí'in tu'un ña ká'an ndaa ndo ndia, vati ma tu'un i'ya ña töve iyo yi ña ka'an yo yi. Va'a ga ña na jaka'nu ndo ma Ndioo chí'in ma tu'un ndo. ⁵ Ta vitin va cha chíto va'a ndo ti tu ndyo'o ndian ki'vi chí'in ma ña'a töve kùu ñasi'i ndo, a ja'a ndo iin ña kini, a kùuni ndo ndokuika ndo, na kùu ni'i ndo nuu ni koo ndo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu chí'in Cristu. Ta ndisaa ndian já'a takan kùu na takua ndian jáka'nu na yutun íi. ⁶ Ta na kú'va ndo ña kéña'a na ndo chí'in tu'un töve nda kuenda, vati ma Ndioo kuxaan ra chí'in ma ndian töve jáchi'in ma tu'un ra. ⁷ Ta ña töve kuii ndo'iin ndo chí'in ma ndiakan. ⁸ Ndyo'o antea ya'a ga naa ma ñuñivi iyo ndo niku, ta vitin ña ndó'iin ndo chí'in ma Racha'nu, yakan va ndichin va'a ma ñuñivi iyo ndo. Na kunda va'a ndo ti se'e ma Racha'nu kùu ndo. ⁹ Vati ma ñu'ú ra já'a yi ña na ni'i ndo ma ña ndicha, ña ndaa chí'in ña nduva'a kuii va'a. ¹⁰ Na nanduku ndo ja'a ndo ma ña chà'ta'ani ma Racha'nu. ¹¹ Na ndikita'an ndo ta na ndó'iin ndo chí'in ma tiñu kini ña já'a ma ndian iyo ma ñuñivi naa, ma ndian töve nàkoto na ma Racha'nu, va'aga ña na katakuati ndo ma ña já'a na ma nuu ndichin ma nuu ka'iin kua'a' ñivi. ¹² Vati ndava kanuu kùuni yo ora ká'an yo cha'a' ma ña já'a xe'e na. ¹³ Vati tu ndisaa kuii ma tu'un ká'an yo keta yi ma nuu ndichin nuu ka'iin kua'a' ñivi, kindoo kachin va'a yi. Vati ma ñu'ú kùu ma ña jandondichin ndisaa kuii ma nakuyi. ¹⁴ Yakan va te'en ká'an yo: Na ndakoun, yo'o ña kixi, Na ndetaun tañu ma ndian chí'í, Ti Cristu kùu ma ra ni jatuun ra ma iti' kuá'un.

¹⁵ Yakan va na kumi kuenda va'a ndo ma ña já'a ndo chí'in ma ña ká'an ndo. Na koo ndo ma tava kùuni maa ndo, vati na koo ndo va chí'in kua'a' chinituni va'a ndo. ¹⁶ Na koo va'a ndo ma tiempu i'ya ta

na jaña ndo ma ña töve va'a ña já'a ndo, vati ma tiempu vitin ya'a ga kini já'a na. ¹⁷ Na já'a ndo ma ña töve va'a ña kùuni maa ndo, vati na numi nanduku ndo naja kua kutunini ndo ma ña kùuni ma Ndioo ña já'a ndo. ¹⁸ Na töve iyo yi ña ko'o ndo ndixi, ta kùuni ndo já'a ra', vati yakan kùu ma ña já'a ña töve va'a já'a ndo. Ma ña iyo yi ña já'a ndo kuu ña na koo kua'a' va'a ma Tati Lí Ndioo chí'in ndo. ¹⁹ Ta na ka'an ndo chí'in ma inga ñivi chí'in tu'un Salmu ta kata ndo iin yaa, iin yaa ña ká'an tu'un íi kuenda ma Racha'nu, kata ndo ta jaka'nu ndo ra chí'in ndisaa kuii anima ndo. ²⁰ Na ku'va ndo ta'vindioo nuu ma ra kùu Tatá yo nani ora cha'a' ndisaa ña já'a ra cha'a' yo. Ta takan na ja'a ndo chí'in sivi ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu.

Naja kua iyo yi ña koo ma ñivi chinuni tu'un Jesuu chí'in ma ñivi na

²¹ Ndyo'o ndian iñu'u chí'in Cristu, iyo yi ña tiñu'u ndo ta jáchi'in ta'i'iin ndo chí'in ta'an ndo. ²² Ndyo'o ñivi ña'a ña cha tãnda'a, na jáchi'in ndo ta na tiñu'u ndo ndra kùu ii ndo, ti ña'a kùu ma ña iyo yi ña já'a ndo cha'a' ña chinuni ndo ma tu'un ma Racha'nu. ²³ Vati ma ra kùu iian, kùu ra ma ra kuxini nuan, indukuni ma takua ma Cristu kùu ra ma ra kùxini nuu ma veñu'u ma ndian chinuni. Ta juuni Cristu kùu ma ra jákakú ra na, vati ndiakan kùu na takua kùu ma kuñu ra. ²⁴ Ti indukuni takua ma ndian chinuni ta jáchi'in na ma Cristu, ta juuni takan kùu chí'in ma ñivi ña'a cha tãnda'a ña jáchi'in vi ndisaa ma ña ká'an ma ra kùu íi vi.

²⁵ Ndyo'o ndra'ii na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ñivi kùu ñasi'i ndo indukuni ma tava Cristu kùuni ra nde'e ra ma veñu'u ma ndian chinuni ta sòkó ra ra ña chí'í ra cha'a' na. ²⁶ Ta takan kuàndakuu na ndian íi já'a ra, ta janandoo ra na chí'in takuii ta chí'in ma tu'un ra ndia. ²⁷ Ta takan kùu, ikan na jaya'a ra na nuu iyo maa ra. Ta takan ndakuu na ndian tacha ta nduva'a kuii vii, ti ni kuu na takua kùu iin ja'ma töve tíi yi ta töve meku yi kuenda ra, vati ni kuu na iin veñu'u nduva'a kuii íi ta ndaa va'a. ²⁸ Ta takan ma ndra tãnda'a iyo yi ña kuuni ndra nde'e ndra ma ñasi'i ndra takua kùuni ndra nde'e ndra ma kuñu ndra. Ti ma ra kùuni nde'e ma ñasi'i ra kuuni ra nde'e ra juuni maa ra ndia. ²⁹ Vati ni'iin ñivi töve xàani na nde'e na ma kuñu juuni maa na vati jakachi na yi ta kumi kuenda na yi, indukuni ma tava já'a ma Jesuu chí'in ma veñu'u ndian chinuni. ³⁰ Vati ma ndian chinuni kùu na takua kùu ma kuñu ra. Ta juuni maa yo kùu yo ma kuñu ra ndia. ³¹ "Yakan va ma ndra'ii ni ndakoo ndra ma tatá ndra chí'in ma'a ndra

ora tanda'a ndra chi'in ma ñasi'i ndra, ta ninduvi vi ni kùu vi iin kuñuni." ³² Ña'a kùu iin ma tu'un xe'e ka'nu nduva'a kuii, va yu'u kà'in cha'a' ma Cristu chi'in cha'a' ma ndian chinuni tu'un ra. ³³ Yakan va ndisaa kuii kivi, ma ta'ii'in ndo iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ma ñasi'i ndo ma tava kùuni ndo nde'e ndo juuni maa ndo, ta ma ña'a cha tãnda'a, na tiñu'u vi ma ndra kùu ii vi ndia.

6

¹ Ndyo'o ndiakwati chi'in ndian yoko, na jachi'in ndo ma ña kà'an ma tatá ndo chi'in ma'á ndo cha'a' ña cha ndõ'iin ndo chi'in ma Racha'nu, vati ña'a iin ña ndaa va'a kùu yi. ² Iin tu'un Ley ña kà'an Ndioo ña kùu yi ma ña nunuu ta juuni ndaka yi iin tu'un ña chã'a ra nuu ma ñivi ña na jachi'in na ma ña kà'an ma Ley ikan ña kà'an te'en: "Na tiñu'u nduva'a kuiun ma tatáun chi'in ma ma'un, ³ ikan na koo sii va'un kua'a' va'a tiempu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya." ⁴ Ta ndyo'o, ndra kùu tatá, na jākayuni ndo ma se'e ndo, vati va'a ga ña jakua'nu va'a ndo na ta kundayu'u va'a ndo na ta na jana'a ndo nuu na ma iti' ra, ikan na ki'vi na iti' ma Racha'nu ta kùuni na nde'e na ra ndia. ⁵ Ndyo'o ndian kùu musu, na jachi'in ndo ndisaa ma tiñu ña tava ndian chà'nda tiñu nuu ndo ma ñuñivi i'ya. Ta ora ja'a ndo yi na tiñu'u ndo na chi'in ndisaa ma anima ndo, takua ja'a ndo ña jachi'in ndo ma Cristu. ⁶ Na ja'a va'a ndo ma tiñu kuenda na, va töve ivaa ma ora nde'e ni na, vaji ora töve na ña ja'a na kuenda ndo iyo yi ña ja'a va'a ndo ma tiñu kuenda na, va töve ivaa chi'in ndiakan ni, vati iin tiñu va'a kùu yi ña ja'a ndo kuenda Cristu ndia. Vati chi'in ndisaa kuii anima ndo ja'a ndo ma ña kùuni Ndioo. ⁷ Tand'i ma ña ja'a ndo, na ja'a va'a ndo yi chi'in ndisaa kuii ma tundeeni ndo. Na ja'a ndo yi ma takua kùuni ndo ña ja'a ndo ma tiñu nuu ma Racha'nu, ta na töve nuu ñivini. ⁸ Yakan va cha chito ta'ii'in ndo, chito a kùu ndo musu a chàkuu nuna ndo, ni ni'i ndo ma ña ni ku'va ma Ndioo va naja kua kaa ma ña va'a ña ja'a ndo. ⁹ Ta ndyo'o ndian chà'nda tiñu nuu ndian ja'a tiñu nuu ndo. Na töve jayu'vi ndo na. Na kuku'uni va'a ndo, ti juuni kùu ndo musu ma Racha'nu chito'o yo, ra iyo andivi. Ta rakan ti iin nuuni nde'e ra ndisaa ma ñivi.

Na kuàitiñu yo ma ñandee chà'a Ndioo, nuu ndian chinuni kuenda jākanaa yo ma kuati

¹⁰ Yakan va vitin ndyo'o yani, na ndo'iin ndo chi'in ma Racha'nu, ikan na ndakuu

ni'i ndo cha'a' ma ndatu ka'nu ra. ¹¹ Na kasi ndo ndo chi'in ndisaa kuii ma ndatiñu ña chã'a Ndioo nuu ndo, ikan na kundeeni ndo, ta ikan na töve kùu keña'a ma kui'na ndo. ¹² Vati töve kànita'an yo chi'in iin ñivi kua kaa maa yo, vati kànita'an yo chi'in kua'a' nuu tati xaan ña chàkunuán' ma iti' andivi. Vati yakán' kùu ma ñán' ja'a tiñu nuu naa nuu ma ñuñivi i'ya, ta chà'ndán' tiñu nuu ma ñivi ña iyo nuu yi. ¹³ Yakan va na kasi ndo ndo ta kuàitiñu ndo ndisaa kuii ma ndatiñu ña chã'a ma Ndioo nuu ndo, ikan na kundeeni ndo ma ora ni keta ma kivi xaan, ta ora cha chinu ja'a ndo ndisaa yi, ta na kundeeni ndo tiaga.

¹⁴ Yakan va na ku'un ndo ma tu'un ndicha ña chinuni ndo, ikan na kumi yi ndo takua kùu iin pañu. Ta na ku'un ndo ma ña ndaa ña kùu yi takua kùu iin chaleku ña kùmi yi ndo. ¹⁵ Ta na koo yati va'a ndo kuenda na katitu'un ndo ma tu'un Ndioo ña jana'a yi naja kua kuu koo vii yo chi'in ra. Ña'a kùu yi takua kùu iin ndichan ña ti'i ndo cha'a ndo. ¹⁶ Ta ma ña chinuni va'a ndo ma tu'un ra kùu yi kuenda ndo takua kùu iin kaa kutaa ña kùmi yi ndo. Ta takan kùu jakanaa ndo ma kui'na ora kànita'án' chi'in ndo. ¹⁷ Ta ma ña ni jākakú Ndioo ndo kùu yi takua kùu iin te'e ña chundi yi xini ndo, ta ma tu'un Ndioo kùu yi kuenda ndo takua kuu iin machiti ña chà'a ma Tati Í Ndioo nuu ndo. ¹⁸ Koto ndákoo ndo ña kà'an ndo chi'in Ndioo: ta nani ora jänini ndo ta ndakan ndo nuu ra ña na kuta'an ma Tati Í ra chi'in ndo ora kà'an ndo yi chi'in ra. Na koo yati va'a ndo, ta koto jaña ndo ña kà'an ndo chi'in Ndioo. Ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ñivi chinuni ma ña kà'an ra ndia. ¹⁹ Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i ndia, ikan na ku'va ra nui ma kua kùu ka'in, ikan na töve yu'vi katitu'in ma tu'un ña iyo xe'e niku cha'a' Jesucristu. ²⁰ Ndioo kùu ma ra tãchi yu'u ña na katitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo, ta cha'a' yakan kuu yi ña indij ma tichi vekaa vitin. Yakan va na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i, ikan na töve yu'vi katitu'in yi nuu ma ñivi.

Ta ña'a kùu tu'un nuu ndi'nia ña taa Paulu nuu ñivi iyo ñuu Efesu

²¹ Ta tàchj ma ra nàni Tikiku, ra yani yo ña ya'a kùuni nde'i, ra va'a ja'a tiñu kuenda ma Racha'nu, ikan na katitu'un ra nuu ndo ma naja kua ta'in ta niyi kùu ma ña ja'i ndia. ²² Yakan va tàchj ra nuu ndo, ikan na katitu'un ra yi nuu ndo, ikan na kuu jandomani ra ndo. ²³ Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo, chi'in ma Racha'nu Jesucristu, na ku'va ra ña na koo vii ndo! ¡Ta na ku'va ra ma tundeeni ra nuu ndo, ikan na chinuni va'a ndo tu'un ra, ta kuuni ndo

nde'e ndo ta'an ndo! ²⁴ Ta na koso ra ma ñamani ra chata ndo tandi'i ndyo'o ndian kùuni nde'e ma Racha'nu Jesuu. Ta takan töve jaña yo ma ña kùuni yo nde'o ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu tãchi racha'nu Paulu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Filipu

Paulu chi'in Timoteu tãchi ndra tutu nuu ñivi iyo ñuu Filipu

¹ Paulu chi'in Timoteu, ndra jà'a tiñu kuenda Jesuu Cristu, tãa ndi ma tutu i'ya kuenda ndyo'o, ndian kùu ma ñivi Ndioo iyo ñuu Filipu, ndian indukuni kùu chi'in ma Racha'nu Jesuu. Ta juuni tãchi ndi yi kuenda ndyo'o, ndra kuxini chi'in ndian jà'a kuenda ndian chìnuni tu'un Jesuu. ² Ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesuu, na ku'va ra ma ñamani ra chata ndo, ta na koo taxiin ma anima ndo jà'a ra ndia.

Kà'an Paulu chi'in Ndioo cha'a' ma ndian chìnuni

³ Nani ora chàku'unj ndo, chà'i ta'vindioo nuu ma Ndioo yo cha'a' ndo. ⁴ Ta nani cha'a' ora kà'in chi'in ra cha'a' ndo, ya'a chisij ora jà'i yi, ⁵ vati indukuni kùta'an ndo chi'in ma tiñu kuenda Ndioo ña jàna'a yo ma tu'un va'a ra nuu ma ñivi, nda ma kivi nunuu ta nda vitin. ⁶ Chito va'i ña ma Ndioo, ra kicha'a jà'a ma tiñu va'a tichi anima ndo, endeeni jàtiñu va'a ra chi'in ndo nda kati jachinu ra yi, nda keta ma kivi ña ni chikoni'i ndiko ma Jesuu. ⁷ Ya'a ga ndaa kùu yi kuendai tuva chànini ma te'en cha'a' tandi'i ndo, vati ya'a ga va'a kùuni nde'i ndo, ti juuni indukuni kùta'an ndo chi'in chi'in ña kàtitu'un ndo ma ñamani Ndioo, vaji indij tichi vekaa a ka'in cha'a' tu'un Cristu nuu ñivi chà'nda tiñu ñuu ña tu'un ndicha kùu yi, ta kùu yi ma ña sãma anima yo jà'a yi. ⁸ Vati Ndioo kùu ma ra chito va'a ma naja ya'a kùunj nde'i ndisaa ndo, vati ndicha kuui kuunj nde'i ndo indukuni takua kùuni ma Racha'nu Jesucristu nde'e ra ndo ndia.

⁹ Chikain ñamani nuu Ndioo ma ora kà'in chi'in ra ña na jà'a ra ña na kuuni ga kua'a' ga ndo nde'e ndo ta'an ndo, ta na koo ga ma chinituni ndo ta na kutunini va'a ga ndo ndisaa nakuyi, ¹⁰ ikan na kutu'va kachin ndo jà'a ndo maaaa ña va'a. Ta takan kachin na kuu ndo, ta n'i'in ñivi na kùu tisokuati ndo ndia, nda kati na chikoni'i ndiko ma Jesuu, ¹¹ vati ndyo'o chi'in tundeeni ma Jesuu cha chà'nu anima ndo kuenda ña jà'a ndo maaaa ña va'a, ta cha'a' yakan jàna'a yi ña ya'a iñu'u ta ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo.

Nuu kà'an Paulu takua kùuni ra koo ra kuenda Cristu

¹² Ndyo'o yani, kùunj ña koto ndo ña ndisaa kuui ma ña tà'in ña nde'i tundo'o tichi vekaa, vãchi tindee ndicha kuui yi ña na kuita kuati tiá kua'a' ma tu'un cha'a' Jesucristu ña jàna'a yo. ¹³ Vati tandi'i ma ndra jandaru, ndra kùmi vetiñu chi'in kua'a' tiaga ñivi, chito na ña indij ma tichi vekaa cha'a' ña chìnunj tu'un Jesucristu. ¹⁴ Ta ora nde'e ndian chìnuni tu'un ra ña indij ma tichi ma vekaa, nduva'a kua'a' na cha kùuni ga na jana'a na ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, ta na tükuii yu'vi na, ta chi'in tiaga ndatu kàtitu'un na nuu ma ñivi cha'a' ma Jesuu.

¹⁵ Ndicha va'a ña iyo uvi uni ndian kà'an cha'a' ma Jesuu, va cha'a' ña xàani na ta ya'a tixin na nde'e na yu'u, va ma inga na vii kà'an na cha'a' ma Jesuu ta kùuni na nde'e na ra. ¹⁶ Iyo ndian kà'an cha'a' ma Jesuu va chi'in ña nduva'a kuui kùuni na nde'e na yu'u, vati chito na ña Ndioo kùu ma ra chà'a ma tiñu i'ya nui ña na katitu'in ma tu'un va'a ña kà'an cha'a' Jesuu. ¹⁷ Ta iyo inga ndian kà'an na ña kùu ma ña kùuni maa na, ta tòve va'a chànini na chi'in anima na ora kà'an na, vati kùuni na ña na kosoi tiaga kuati vitin ña cha indij tichi vekaa i'ya. ¹⁸ Vaji takan jà'a na, na kua tuva takan. Vaji ndava nikuuni kùu yi, chi'in ña va'a chànini na a tòve, ña kà'an na cha'a' Jesuu; chisij, vaji takan kùu yi. Ta tiaga ni sii kùunj, ¹⁹ vati chito va'i ña tandi'i ma ña tà'an chi'in i'ya nuu indij tichi vekaa iin ña ni ja'a yi ña ni keta va'i cha'a' ña kà'an ndo chi'in Ndioo cha'a' chi'in cha'a' ña tindee ma Tati Í ma Jesuu Cristu yu'u. ²⁰ Vati yu'u, va'a kuunj ta ndátui ña tòve kùkanui ña ka'in tu'un Cristu nuu ñivi. Va va'aga tu ka'in chi'in tundeeni ra ta takan kuu jaka'nui ra chi'in ndisaa ma ñande'i iyo kuñui, vaji tu juuni iyo nditogai a tüvi. ²¹ Vati tu kindoo nditogai va kuenda Cristu ni koi, ta kùu yi iin ña va'a kuendai, va tu kuvj, tiaga va'a kùu yi. ²² Vati tu iyo nditogai ma ñuñivi i'ya kuu ja'i tiaga ma tiñu va'a kuenda ma Racha'nu Jesuu. Yakan va na tòve chitoi ndava kùu ma ña va'a ña kùu kachin. ²³ Ya'a ga ndetiñu kùu yi kuendai ma ninduvi ma ña takan: iin chiyo, ndava kùuni kuvj, ikan na kuu ku'in koi chi'in Jesuu, vati yakan kùu yi iin ma ña va'a nduva'a kuui kuendai, ²⁴ va ma inga chiyo va'a ga kùu yi kuenda ndo ña na koo nditoi ñuñivi i'ya. ²⁵ Ta cha'a' yakan kùu yi ña chito va'i ña ni kindoi chi'in ndo, ikan na kuta'in chi'in ndo, ta takan kuu keta ndo iti' nuu, ta ikan na kusii ga ndo chi'in ma ña chìnuni ndo ndia, ²⁶ ikan na sii tiaga kuuni ndo jà'a yi ña na jaka'nu ndo Jesucristu ora ni nde'e ndo yu'u inga cha'a'.

Na koo yo takua ka'an tu'un va'a Jesu-cristu

²⁷ Ndyo'o kùu ndo ma ndian chinuni tu'un Cristu. Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo ta na koo ndo ma kua ka'an ma tu'un cha'a' ra. Ta yu'u tu chai kunde'i ndo a töve, kuunj taso'i cha'a' ndo ña iyo tu'va ndo chi'in ma tu'un cha'a' Cristu, ta na ndo'iin ndo chi'in ma tiñu ja'a ndo cha'a' ma ña chìnuni ndo ma tu'un ra. ²⁸ Ta na chìnuni ndo ña jayu'vi ma ndian kùuni kuati nde'e na ndo. Ta ña'a kùu iin ma ku'va kachin ña ma ndiakana ku'a'an na ma iti' ni kuvi na, ta iin tiempuni juuni kùu yi iin ku'va ña ni kakú maa ndo. Ta ma tu'un i'ya vächì yi kuenda Ndioo. ²⁹ Vati cha'a' ma Jesuu, töve uvanuu ña chinuni yo tu'un ra kùu yi ña kuu koo va'a yo, ti juuni chā'a Ndioo ña na nde'o tundo'o cha'a' ra ndia. ³⁰ Ndyo'o chi'in yu'u indukuni nde'o tundo'o cha'a' Jesuu. Ta nī'i ndo tu'un naja kua cha nde'i tundo'o, ta vitin juuni chito ndo ña chà'a ndo kuenda ña nde'egai tundo'o ndia.

2

Na koo yo kua iyo Jesucristu

¹ Yakan va tu cha iyo tundeeni Cristu chi'in ndo kuenda jandomani ndo ta'an ndo, ta tu ndòmani ndo ja'a ra cha'a' ma ña ya'a ga kùuni ra nde'e ra ndo, ta tu iyo Tati Í Ndioo chi'in ndo, ta tu nàkoto ndo nda cha'a' kùu ña ya'a ga u'vini ma Ndioo nde'e ra ndo chi'in cha'a' ña ya'a ga kùnda'vini ra ndo, ² tu takan iyo ndo, nduva'a kuui sii ni kuunj, tuva vii va'a iyo tandi'i ndo, ta ndo'iin tandi'i ndo chi'in cha'a' ma ña nduva'a kuui kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, chi'in iin ni ma ña kua chànini ndo, ta iin nuu ni ma ña chànini ndo ja'a ndo. ³ Na ja'a ndo nī'iin nakuyi tuva ya'a ga tixin kùuni ndo a tu ya'a ga tayi kùuni ndo ndia. Va'a ga tu ni ja'a ndo iin nakuyi, na ja'a ndo yi chi'in anima vita ndo, ta ma ta'ii'iin ndo na tiñu'u ndo ma inga na ña iin ndian va'a ga kùu na kua maa ndo. ⁴ Ta na nànduku ndo ma ña va'a kùuni maa ndo, vati na kutu'un ndo nanduku ndo ma ña va'a kuenda ma ii'iin inga na ndia.

⁵ Na indukuni nakanini ndo ma takua nakanini ma Jesuu niku. ⁶ Vati ma Jesuu, vaji Ndioo kùu ra, töve nī chikan ra nuu Ndioo ña na kuu ra indukuni ma takua kùu ra. ⁷ Vati jächiyò ra ra takua kùu ra niku, ta kī'in kuenda ga ra ña kùu ra iin ra ja'a tiñu takua kùu iin musu, ta kaku ra takua kaku ndisaa yo ñuñivi i'ya. ⁸ Ta ora cha ndākuu ra takua kùu maa yo tajan jākunda'vini ra juuni maa ra, ta jächì'in ra tandi'i ña kà'an Ndioo, nda kati chā'a ra ña na kuvi ra nuu kruu. ⁹ Yakan va

Ndioo jākā'nu ra ra ta chā'a ra iin tiñu ka'nuga nuu ra, ta nī'i ra iin ma tiñu ta iin sivi ka'nuga kua tandi'i ma sivi ña iyo. ¹⁰ Yakan va ora kuni na ma sivi ma Jesuu iyo yi ña kunandi chiti ma tandi'i ma ndian iyo andivi, chi'in ndian iyo ma ñuñivi i'ya, chi'in ndian cha chī'í ndia, ¹¹ ta tandi'i na na nakoto na ña Jesuu kùu ma Racha'nu chito'o na, ta na katitu'un na ña takan kùu ra. Ta takan ni tiñu'u na ma Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá.

Ma ndian chinuni tu'un Jesuu kùu na takua kùu ma ñu'ú ña jatuun ma andivi

¹² Yakan va ndyo'o yani ndian nduva'a kuui kùuni nde'i, va takua ndyo'o nani ora, ora iyo chi'in ndo jächì'in ndo ma ña kà'in, yakan va na jächì'in ndo tiaga ma ña kà'in ma vitin ña ya'a ga chika iyo. Ta na kuatiñu ndo jàna'a ndo, ti ndicha kuui kùu ndo ndian cha kaku. Va na tiñu'u ndo Ndioo ora ja'a ndo yi, ¹³ vati Ndioo jāketa ra ña nakanini ndo ja'a ndo ma ña va'a ta juuni rakan tindee ra ndo ña na jächì'in ndo ta ja'a ndo tandi'i ma ña kùuni ra.

¹⁴ Töve ka'an xaan ndo a kanita'an yu'u ndo, ora ja'a ndo nda ña nikuuni ña ja'a ndo, ¹⁵ ikan nī'iin ma ñivi na kùu tisokuati ndo ti töve iyo kuati ndo. Ta takan na kuu ndo ndian se'e Ndioo chi'in nī'iin kuati ma tañu ma ñivi töve va'a ja'a chi'in ndian ya'a ga iyo kuati ñuñivi i'ya. Vati ma tañu ma ñivi ñuñivi i'ya kùu ndo ndian ya'a tacha ma takua tacha ma chele ma nuu ma ñuñivi nduva'a kuui naa. ¹⁶ Ta jana'a ndo ma tu'un ña kà'an cha'a' naja kua kuu koo va'a yo, ikan ora keta ma kivi ña na kichaa ndiko ma Jesuu, ma ñuñivi i'ya, ndava va'a kùunj cha'a' ma ña ja'a ndo, vati cha chito va'i ti ndisaa tiñu ja'i ti töve ni ja'a ka'a nī yi. ¹⁷ Vaji ni nde'i tundo'o nda kati kuvj ta kùu takua kùu iin ña sokó yo nuu Ndioo cha'a' ma ña katitu'in ma tu'un cha'a' Cristu nuu ndo indukuni takua ma ña chìnuni ndo ma tu'un ra kùu yi iin ña sokó ndo nuu ra ndia. Ta vaji takan kùu yi, va yu'u chisij, ta kuta'in ña juuni chisij chi'in ndo ndia. ¹⁸ Ta ndyo'o na kichi sii kuuni ndo ndia, ta na kuta'an ndo cha'a' ma ña chisij ndia.

Tächì Paulu ma Timoteu chi'in Epafroditu nuu Efesu

¹⁹ Yakan va ndätui ña na ku'va ma Racha'nu Jesuu ña na kuu tachj numini ma Timoteu nuu ndo, ikan na nduva'a kuui kichi sii kuunj ora ni'j ma tu'un cha'a' ndo. ²⁰ Vati töve nàta'in nī'iin ma inga ndian chànini takua chànini yu'u, uvanuu Timoteu kùu ra ña chànini ra takan, ti nàkanini ndicha kuui ra cha'a' ma ña va'a kuenda ndo. ²¹ Vati tandi'i tiaga na nànduku na ma ña kùuni maa na, va na töve nànduku

na ma ña kùuni Jesuu ña na ja'a na. ²² Va ndyo'o cha chito va'a ndo ma tiñu va'a ña ja'a ma Timoteu chi'in ña kàtitu'un ra nuu ma ñivi ma tu'un ña kà'an cha'a' ña ni kakú yo, ta tindee ra yu'u ma takua kùu iin se'i. ²³ Yakan va ndátui ña ni tachj ra nda ora ña nde'e ji'nai ma naja kua kuàndita ma ña ta'in, ²⁴ vaji chinunij ña ma Racha'nu ni ku'va ra ña na numini kuu kunde'i ndo ndia.

²⁵ Ta vitin chàninij jachikokanj ndikoi ma ra yani yo Epafroditu nuu ndo, ma ra kùu merui, ma ra ja'a tiñu indukuni chi'in, takua jàtiñu iin ra jandaru. Ta rakan kùu ma ra tachi juuni maa ndo nui, ikan na ja'a ra ma tiñu ña chiniñu'i. ²⁶ Ya'a ga kùuni ra kunde'e ra ndo, ta ya'a ga nàkanini ra cha'a' ndo vati chito ndo ña ku'vi ra. ²⁷ Ta ndicha kuii ña ku'vi ra niku, ta ndava chani kuvi kuii ra niku, va ma Ndioo kùnda'vini ra ra, va na töve uvaa rakan ti nda yu'u ndia, ikan na töve nduva'a kuii nda'vi kuunj. ²⁸ Yakan va ya'a ga kunumi ña ni tachj ra nuu ndo, ikan na kichi sii kuuni ndo na nde'e ndo ra inga cha'a', ta juuni ikan na töve nda'vi kùunj cha'a' ndo ndia. ²⁹ Ora chaa ra ma nuu ndo na sii kuuni ndo nde'e ndo ra, ma takua kùu iin yani ndo cha'a' ma Racha'nu Jesuu, ta na tiñu'u nduva'a kuii ndo ra chi'in ma ndian kùu takua kùu ra, ³⁰ vati chani kuvi kuii ra niku cha'a' ña ja'a ra tiñu kuenda ma Jesuu. Ta chani kuvi kuii ra cha'a' ña chà'a ra tu'un ña ja'a ra ma tiñu kuendai, ta ndyo'o ña kùu ja'a ndo ma tiñu chiniñu'i niku.

3

Ma ña ndicha va'aga kùu yi ña nakoto yo ma Racha'nu Jesucristu

¹ Ta vitin ndyo'o yani, na sii kuuni ndo nde'e ndo ma ña ja'a ma Racha'nu Jesuu. Ta kuendai na töve kayuni tuva nunuuni nunuuni kà'in ma ña cha tãi, vati kuenda ndo ya'a ga chiniñu'u ndo yi. ² Na kumi kuenda va'a ndo ndo chi'in ma ñivi ya'a xaani nde'e na yo, kùu ndian takua kùu ma ina, chi'in ma ndian ja'a ña töve va'a chi'in ma ndian chà'nda kuati na ma kuñu yo, ti kàti na ña iyo yi ña koo iin ku'va ma nuu ika kuñu yo kuenda ña na kakú yo chi'in Ndioo. ³ Vati ma ku'va ña ndicha va'a ña chana'a iyo yo kuenda Ndioo kùu ma ña jàka'nu yo ra chi'in Tati Í ra ña iyo tichi anima yo, ta chi'in ña ya'a sii kuuni yo cha'a' ña ñivi kuenda Jesucristu kùu yo. Töve iyo yi ña nanduku yo ña tà'nda ñii nuu ika yo a inga nakuyi ña ja'a ma ñivini kuenda koo va'a yo nuu Ndioo, takan chàninij ndiakan. ⁴ Tu chinunio ña ndicha kùu yi ña kindoo va'a yo chi'in

Ndoo cha'a' ma ña ja'a maa yo, va tüvi inga yo kindoo va'aga nuu ra takua kindoo mai tuva takan. ⁵ Vati yu'u juuni chàndaka na ña na ka'nda ma sutu ñij nuu ikai ma ora já ketai ana kivini ña kàkui niku. Ta ñivi ndian ñuu Israel kùu, ta tata Benjamin kùu ndia. Juuni tandi'i tata nuu kichj kùu na nda vitin ndian Hebreu. Ta kuenda ña kà'an yo ña ra jàchinu ma tu'un ley Ndioo tãa Moisés, kùu ka'in ña juuni kùu iin ra fariseu. ⁶ Ya'a ga kùunij jachinui ma tu'un Ndioo, yakan va chàkunui jànde'i tundo'o chata ma ndian chinuni tu'un Jesucristu niku, ti chàninij ña töve va'a ja'a na niku. Ta cha'a' ña jàkui ma ña kà'an ma ley Ndioo, ni'ñin ma ñivi na töve kùu tisokuati na yu'u, ti iin ra ndaa kùu kuenda jàchinui ma ley Ndioo.

⁷ Va tandi'i ma ña'a ya'a ga va'a kùu yi kuendai niku, va vitin chito va'i ña tüvi nda kuenda yi, uvanuu ña na nakotoi Jesucristu iyo kuenda. ⁸ Ta tandi'i ña ki'in kuendai niku ña iyo ñuñivi i'ya tüva chiniñu'i yi. Vati vitin uvaa ña ka'nu kuendai kùu yi ña tandikui kuà'in chata ma Racha'nu Jesuu. Ta cha'a' Jesuu kùu yi ña nãa tandi'i nakuyi, ta ndisaa kuii nakuyi nde'i yi takua kùu iin ma cha'an ni, cha'a' ña ya'a kùuni nde'i Jesuu. Ta kùuni chai nakotogai ra tiaga, ⁹ ta na chai koi indukuni chi'in ra. Na töve nàndukui ña kui iin ra ndaa ja'a ña jàchi'in ma ley ndian judú, vati nàndukui kùu iin ra ndaa cha'a' ña chinuni ña ja'a Jesuu cha'i. Ma ña kùunij ka'in kùu yi ña na kùu yo ndian ndaa ja'a Ndioo cha'a' ma ña chinuni yo tu'un Jesuu. ¹⁰ Va ma ña kùunij kùu ña nakotoi ma Jesuu, ta kùuni kotoi ma ndatu ma takua nàtaku ra niku, ta kùuni nde'i ma tundo'o takua nde'e ra tundo'o, vaji tu kuvj indukuni takua chi'i ra ndia, ¹¹ vati ndátui ña Ndioo ni janataku ndiko ra yu'u tañu ndian chi'i.

Kumani tiaga chaa yo ma nuu kùuni yo chaa yo

¹² Na töve kùuni ka'in ña cha ni'i ma tandi'i nakuyi ña iyo yi ña ni'o nuu Jesucristu, ta na töve kùuni ka'in ña iin ra ndaa nduva'a kuii kùu ndia, va juuni ndátui iti' nuu, ta jàtiñui chi'in ndisaa animai, ña kùuni jakanai ra takua cha jàkanaa ra yu'u kuenda ra. ¹³ Na töve kà'in ña juuni mai kùu iin ra ña cha jàkanai ma nuu ni koi iti' nuu, ta ma ña ja'a ndicha kuij kùu ña na naanij ma ña cha kindoo iti' chata, ta jàtiñui cha'a' ma ña vachi iti' nuu, ¹⁴ ikan na chai ta kùu jakanai ndisaa ña va'a ña iyo andivi, vati Ndioo kãna ra yo, ikan na ndaki'o yi ja'a Jesucristu.

¹⁵ Tandi'i yo takani cha chinuni ma ña kà'an Ndioo. Iyo yi ña nakanini yo ma

takani ta na töve sàma yo yi. Tu iyo nda ndyo'o siin chànnini ndo ma cha'a' nakuyi, juuni ni ku'va ma Ndioo ña na koto ndo ma ña va'a chi'in ña töve va'a. ¹⁶ Yakan va vitin ndicha kuii iyo yi ña koo yo ma takua takani iyo yo niku chi'in ma ña cha ni'o.

¹⁷ Ndyo'o yani, na ja'a ndo ma takua ja'i, ta na ja'a va'a ndo kuenda ma takua iyo ma ndian ja'a takua jana'a ndi chi'in ma ña takani ja'a ndi. ¹⁸ Ya'a ga kua'a' cha'a' ka'in chi'in ndo, ta nda vitin chi'in takuii tinui chàkui ña ka'an tukui nuu ndo ña iyo kua'a' ñivi ña töve chinuni na ma ña ndaa cha'a' ña chi'i Jesuu nuu kruu kuenda yo niku. ¹⁹ Ta ndiakan ni naa na cha'a' ma ña töve chinuni na. Ta ndisaa tiempu nànduku na ma ña kùuni maa na. Ndian cha ndàkuu kini ta ya'a ga iti' kùuni na, yakan va tiva kukanuu na cha'a' ña ja'a na. Ta uvani cha'a' tandi'i ma ña iyo ma ñuñivi i'ya titunini na. ²⁰ Va kuenda maa yo ma ñuu ndicha yo kuu ma andivi, ti ni koo yo tikan chi'in Ndioo. Ta juuni andivi ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesucristu ra ni jakakú yo. Ta kuenda rakan ndàtu yo chi'in ndisaa anima yo nani kivi. ²¹ Ta rakan kùu ra ni sama ra ma kuñu yo ña ya'a ga nda'vi kùu yi, ikan na kuu yi takua kùu ma kuñu ma Jesuu ña ya'a ga vii kaa yi ta tacha yi. Ta ni ja'a ra yi chi'in ma ndatu ra ña kuatiñu ra ña ka'nda yi tiñu nuu ma tandi'i nakuyi.

4

Na kusii va'a kuunji ña ndō'iin ndo chi'in Jesuu

¹ Yakan va ndyo'o yani, ndian ya'a ga kùunji nde'i, ndian ya'a ga kùunji kunde'i, ndian chinuni ma ña ka'in ndian ja'a ña ya'a ga chisij ta tayi kùunji cha'a' ndo, na koo va'a ndo, ta na töve ndakoo ndo ña chinuni ndo ma tu'un Racha'nu Jesuu. ² Jàninj ma ña nani Evodia chi'in ma ña nani Síntique na jando'iin tu'un vi cha'a' ña kùu vi ma iin ta'an vi cha'a' ña chinuni vi ma tu'un Jesuu. ³ Ta yo'o yani, ra ya'a ga va'a kùu merui, ra jatiñu indukuni chi'in, chikain ñamani nuun ña na tindeun vi, vati jatiñu vi indukuni chi'in ma ora chàkuu ndi kàtitu'un ndi ma tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ma ñivi niku, indukuni chi'in ma Clemente chi'in ma inga tiaga ma ndra jatiñu chi'in. Vati cha iyo ma sivi ndo nuu ma tutu ña ka'an nda ñivi ni koo na chi'in Ndioo endeeni. ⁴ Yakan va na sii va'a kuuni ndo ña iyo ndo chi'in Jesuu. Ta jakuku'uni ndikoi ndo, na sii kuuni ndo. ⁵ Ta na tandi'i ma ñivi na nakoto na ndo takua kùu iin ndian nduva'a kuii va'a ta ya'a iñu'u, vati ma Racha'nu Jesuu chani kuyatin kichaa ra inga cha'a'.

⁶ Koto kùtu'un ndo cha'a' ni'iin nakuyi, vati ndisaa tiempu, na ndakan ndo ña chiniñu'u ndo nuu Ndioo ora ka'an ndo chi'in ra, ta ku'va ndo ta'vindioo nuu ra ndia. ⁷ Takan iyo yi ña ja'a ndo, ikan na ku'va Ndioo ña na koo ma tundeeni ra chi'in ndo. Ta ma tundeeni ikan nduva'a ka'nu yi ña ni kùu kutunini yo ndisaa yi. Yakan kùu yi ña kùmi yi ma anima yo chi'in chinituni yo cha'a' ña cha ndō'iin yo chi'in Cristu Jesuu.

Na nakanini ndo cha'a' tandi'i ma ña va'a

⁸ Cha'a' nuu ndi'i nia jakuku'unj ndo, ndyo'o yani, ña na nakanini ndo cha'a' ma ña ndicha ta ma ña iñu'u, ta na nakanini ndo cha'a' ma ña ndaa chi'in ña va'a, ta na nakanini ndo cha'a' ma ña nduva'a kuii kùuni ma ñivi nde'e na. Ndisaa ña'a iyo yi ña jakanu ndo yi. ⁹ Na jakua'a ndo ta jachinu va'a ndo tandi'i ña jana'i nuu ndo ña kùu ma tu'un ña ka'in chi'in ndo. Ta yakan kùu ma ña kàni ndo ta nde'e ndo ja'i. Yakan va na jakua'a ndo ta jachinu va'a ndo yi, ta takan koo ma Ndioo chi'in ndo, ra chà'a ña na koo vii anima ndo.

Paulu chà'a ra ta'vindioo cha'a' ña sòkó ndian chinuni ñuu Filipu

¹⁰ Ya'a ga sii kùunji ña iyo kuenda ma Racha'nu Jesuu vati ndyo'o cha kicha'a ndiko ndo nakanini ndo cha'i. Va na töve kùuni ka'in ña ndyo'o cha nãani ndo yu'u niku, vati kùunji ka'in ña ndyo'o ña ni'iin cha'a' takà'an kùu tindee ndo yu'u. ¹¹ Töve kà'in takan ña chiniñu'i iin nakuyi, vati cha chito va'i naja kua chisij chi'in ña iyo nui. ¹² Chitoi koi takua kùuni ma ndian iyo nda'vi, ta juuni chitoi koi takua iyo ma ndian kuika ndia. Cha kùtu'vai naja koo va'i chi'in ma ninduvi nakuyi, juuni chitoi ma takua kùuni yo ma ora nduva'a kuii va'a kùuni yo ta chisoko yo ndia, ta juuni chitoi ma takua kùuni yo ma ora ña ndava chakoso ma nakuyi nuu yo chi'in ma ora ni'iin nakuyi na töve iyo nuu yo ndia. ¹³ Ndisaa kuii ma kuati kùu ndondaa yi, ta ndisaa ña va'a kùu ja'i, vati Jesucristu kùu ma ra ja'a kuenda yu'u ta chà'a ra ma ndatu ra nui. ¹⁴ Vaji takan kùu, va ndyo'o juuni va'a ja'a ndo kuendai. Yakan va va'a ni ta'an ja'a ndo ña tindee ndo yu'u ña kundei ma tundo'o ña nde'i vitin. ¹⁵ Ta ndyo'o ndian chinuni ña iyo ñuu Filipu cha chito ndo ña uvaa ndyo'oni kùu ndo ma ndian tindee yu'u chi'in ña sòkó ndo nui ma ora kicha'i kàtitu'in ma tu'un cha'a' Cristu ora kèi ñu'u' Macedonia. Ni'iin inga ndian chinuni inga ñuu tindee na yu'u takua ja'a ndo chi'in. ¹⁶ Ta juuni ora iyo ma ñuu Tesalónica niku, ta tachi ndiko ndo ma ña sòkó ndo nui ma ora chiniñu'i

ma nakuyi. Kua'a' cha'a' jà'a ndo takan. ¹⁷ Na töve ndatui nani ora ma ña sòkó ndo nui, ti ma ña sòkó ndo kuenda Ndioo kùu yi, ta ndàtui ña Ndioo ni ti'i ra kuenda yi ta ni ndokua'a yi kuenda ndo. ¹⁸ Vati ma ña sòkó ndo nui cha nì'i tandi'i yi ta ndava chākoso yi nui chi'in ma ña tachi ndo nui chi'in ma ra nani Epafroditu. Ta ma ña tachi ndo nui kùu yi takua kùu ma xiko kutu ña nduva'a kuii vii cha'an ña sòkó ndo nuu Ndioo. Ta ya'a chisii Ndioo cha'a' ma ña jà'a ndo iin ma ña jaka'nu ndo ra ma takua kùu iin ma ña nduva'a kuii vii cha'an kuenda Ndioo. ¹⁹ Yakan va ma Racha'nu Ndioo ra tiñu'i, ni ku'va ra nuu ndo tandi'i ma ña chiniñu'u ndo, nda cha'a' ndisaa ña va'a ta ka'nu ña iyo chi'in Jesucristu. ²⁰ Ndicha ña nduva'a kuii ka'nu kùu ra kùu Ndioo Tatá yo. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tu'un nuu ndi'i nia ña kà'an Paulu

²¹ Na kaña'a ndo chi'in tandi'i ñivi iyo ñuu Filipu kuendai, ndian kùu ñivi Ndioo cha'a' ña chìnuni na ña jà'a Jesuu. Ma ndian kùu yani yo, ndian jà'a tiñu indukuni chi'in juuni tachi ndra saludu nuu ndo ndia. ²² Ta juuni tachi ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Roma saludu nuu ndo. Ta ma ndian chìnuni ña jàtiñu ve'e ma ra kùu rey César tachi na iin saludu ka'nu ga nuu ndo ndia.

²³ Ta chikain ñamani nuu ma Racha'nu Jesucristu ña na ku'va ra ma ñamani ra chata tandi'i ndo. Takan na kuu yi. Amén.

Tutu tâchi racha'nu Paulu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Colosa

Tâchi Paulu chi'in Timoteu iin tutu nuu ñivi iyo ñuu Colosa

¹ Yu'u, Paulu, ra kùu tatan Jesuu Cristu ti takan kùuni Ndioo ña na kui, indukuni chi'in ma ra yani yo Timoteu, ² tàì ma tutu i'ya kuenda ndyo'o yani iyo ñuu Colosa, ndian chinuni tu'un Cristu ta kùu iì ndo jà'a Ndioo. Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo na koso ra ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra ña na koo taxiin ma anima ndo ndia.

Kà'an Paulu chi'in Ndioo cha'a' ma ndian chinuni iyo ñuu Colosa

³ Nani ora, ora kà'an ndi chi'in Ndioo, chà'a ndi ta'vindioo nuu ma ra kùu Tatá ma Racha'nu Jesuu cha'a' ndo. ⁴ Vati cha ni'i ndi ma tu'un cha'a' ndo, ña nduva'a kuii chinuni ndo ma tu'un ma Jesuu ta chi'in ma ña nduva'a kuii kùuni ndo nde'e ndo ma ndisaa ñivi iyo kuenda Ndioo. ⁵ Cha'a' yakan kùu yi ña chisii ndo cha'a' ma ña va'a ndàtu ndo ña ni ni'ì ndo nda'a' Ndioo ora koo ndo chi'in ra ma andivi. Vati cha chini ndo ña takan kà'an ma tu'un ndaa ña kà'an ra. ⁶ Ma tu'un ndaa i'ya cha chinu yi nuu ndo, takua kùu ninii ma ñuñivi nuu cha ya'a ga kua'a' ma ñivi kuàkutu'va na ta kuàkua'nu ma anima na jà'a yi, indukuni ma takua kùu chi'in ndo ma nda ora ña chini ndo ta chito va'a ndo ma tu'un ndaa, ña kà'an cha'a' ma ñamani Ndioo kuenda ndo. ⁷ Tu'un i'ya kùu ma ña jàna'a ma ra Epafra, ra ya'a kùunio nde'o, ma ra jàtiñu chi'in yo, ta rakan kùu ra jà'a iin tiñu va'a ña chà'a Jesuu nuu ra kuenda ma ña va'a maa ndo. ⁸ Epafra kùu ma ra nda'a ma tu'un cha'a' ndo nuu ndi, chi'in cha'a' ma ña nduva'a kuii kùuni ndo nde'e ndo ma ñivi ta'an ndo jà'a ma ndatu ña chà'a ma Tati Í Ndioo nuu ndo.

⁹ Ta cha'a' yakan kùu yi ña nda ma ora chito ndi naja kua cha iyo ndo, na töve ndàkoo ndi ña kà'an ndi chi'in Ndioo cha'a' ndo, ta chikan ndi nuu ra ña na ku'va ra ña na koto kachin va'a ndo ndisaa kuii ma ña kùuni ra. Vati chà'a ma Tati Í ra ma chinituni ña kùu kutunini ndo kua'a' va'a ndisaa kuii nakuyi. ¹⁰ Ta takan juuni kùu koo ndo ma takua kùuni ma Racha'nu Jesuu ña ja'a ndo, ti iin ra iñu'u kùu ra. Takan iyo yi ña ja'a ndo ma takua chà'tani ra. Ti takan kùu ja'a ndo kua'a' nuu tiñu va'a takua kùuni ra, ta ikan na kuu chaa va'a ga ndo ña na nakoto ndo

ma Ndioo. ¹¹ Ta juuni takan na ku'va ra ma ndatu ka'nu chi'in tundeeni ra nuu ndo. Ta ikan takan chi'in ma tundeeni ikan kùu kundeeni ndo ta kùu koo taxiin ndo ma nuu ñuñivi i'ya. ¹² Ta juuni tu takan ja'a ndo, ni koo siini ndo ora ku'va ndo ta'vindioo nuu ma Tatá yo Ndioo. Ta rakan cha jàndondaa ra ndo, ikan na kuu ni'i ndo ma tundeeni ra ña ni ku'va ra nuu ndo, ma ndyo'o ndian kùu ñivi ra, ndian chito kachin va'a ma iti' ra nuu chà'nda ra tiñu. ¹³ Ndioo kùu ma ra jàkakú yo ma nuu naa, nuu chà'nda ma kui'na tiñu, ta ndàki'in ra yo ku'àn yo chi'in ra ma nuu chà'nda ma ra Se'e ra tiñu, ra ya'a kùuni ra nde'e ra. ¹⁴ Ta cha'a' nií Jesuu kùu yi ña jàkakú ma Ndioo yo ta jànaa ra ma kuati ña jà'a yo.

Ndomani ndiko yo kuenda Ndioo cha'a' ña chi'i ma Jesuu cha'a' ma kuatio

¹⁵ Ndioo kùu ma ra na kùu nde'o, va Jesuu kùu ma xinda'vi ra ña kùu nde'o. Ta juuni Jesuu, ra Se'e Ndioo, kùu ma ra ka'nu ga kua nuu tandi'i ña tùi ma ñuñivi i'ya. ¹⁶ Ta cha'a' Jesuu kùu yi, ña jàtavi ma Ndioo tandi'i ma ña iyo ma andivi chi'in tandi'i ma ña iyo ma nuu ñu'u ñuñivi ndia. Ta juuni jà'a ra ña tùi ma ña kùu nde'o chi'in ma ña töve kùu nde'o ndia, indukuni ma takua kùu ma ndian kùu rey, ta ma ndian tati xaan chà'nda tiñu, ta tandi'i ndian iyo ndatu ndia. Tandi'i yakan, tùi jà'a Ndioo chi'in nda'a' Jesuu ta kuenda ra kùu yi ndia. ¹⁷ Ji'na ga ma Jesuu kùu ma ra iyo ta yoso nuu ra nuu tandi'i nakuyi, ta jà'a ra ña iyo va'a tandi'i nakuyi ma ñuñivi i'ya ndia. ¹⁸ Ta juuni Jesuu, kùu xini ma kuñu yo, ta ma ña'a kùuni yi ka'an yi ña rakan kùu ma ra kuxini nuu ma ndisaa ndian chinuni tu'un ra. Ta ma ra nunuu, ji'na ga ra nàtaku ndiko ña chi'í ra, ikan na ni'í ra ma tiñu ka'nu ga kua nuu tandi'i nakuyi. ¹⁹ Vati ya'a ga chisii Racha'nu Ndioo, ti Jesucristu kùu ra indukuni ma takua kùu maa ra. ²⁰ Ta chi'in Jesuu, jà'a ma Ndioo ña na jandomani ra tandi'i nda ña ni kuuni, nda ma ña iyo ma ñuñivi chi'in tandi'i ma ña iyo ma andivi ndia. Ta takan juuni kùu koo va'a na cha'a' ma nií ña sòkó ma Jesuu ña chà'ti ra nuu ma kruu.

²¹ Ndyo'o taji'na niku ya'a ga chika iyo ndo nuu Ndioo, ti töve kùuni ndo nde'e ndo ra ta töve chinuni ndo ma tu'un ra chi'in ndisaa ma anima ndo, cha'a' ma ña kini jà'a ndo niku. ²² Va vitin, cha jàndomani Jesucristu ndo nuu Ndioo cha'a' ña sòkó ra kuñu ra nuu Ndioo ora chi'í ra. Ta takan jà'a ma Jesuu, ikan na kuu ndaka ra ndo nuu nda Ndioo, ikan na kuu ndo ndian iì kuenda ra. Ta ni'iin kuati ndo na koo, ta na kùu tisokuati na chata ndo nuu Ndioo ndia. ²³ Va cha'a' ma ña'a

iyoyi ña koo ndaa va'a ndo ta iyoyi ña chinuni ndo ma ña jà'a Ndioo, ta na töve iyoyi ña kesiin ndo chinuni ndo ma tu'un ra. Ti ma tu'un i'ya cha chíini ndo ta vitin ndátu ndo ña ni kakú yo. Tu'un i'ya kúu ña cha tákutu'un nuu tandi'i ma ñuu iyo ma ñuñivi, ta yu'u ra nàni Paulu juuni káchin Ndioo yu'u ña tindei ña kátitu'in ma tu'un i'ya ndia.

Paulu, ndiso ra tiñu ña jà'a ra tiñu kuenda ndian chinuni tu'un Jesuu

²⁴ Vitin ndicha kuii ña ya'a ga chíisiy ña nde'i ma tundo'o cha'a' ndo, vati takan kúu ndo'íin chí'in Jesuu ña nde'i tundo'o takua tá'an ra. Vati maa yo kúu yo takua kúu ma kuñu Jesuu, ta ña'a kúuni yi ka'an yi ña kúu yo ma ñivi chinuni ma tu'un ra. ²⁵ Ndioo kúu ma ra jákuiso tiñu i'ya yu'u, ikan na kui iin musu kuenda ña na ja'i tiñu kuenda ma ña va'a ndo, ndyo'o ndian chinuni tu'un Jesuu. Ta takan kúu jachinui katitu'in ma tu'un ra nuu tandi'i ñivi. ²⁶ Ma ña kúuni ka'in kúu yi ña ma tu'un xe'e ña kúmi ma Ndioo niku, cha kua'a' va'a kuiya, ta vitin ja tákutu'un yi nuu ndo, ndyo'o ndian kúu ñivi í ra, ndian chinuni tu'un ra. ²⁷ Yakan va jà'a ma Ndioo ña na koto ndo ma tu'un nduva'a kuii ka'nu ikan, ña xe'e niku, ndyo'o ndian yüvi judú. Ta ma tu'un xe'e ikan kúu Jesuu iyo ma tichi anima ndo. Ta vitin juuni maa ndo ndátu ndo koo ndo nuu iyo ra ma andivi ma nuu ya'a ga tacha ra.

²⁸ Ndyu'u kúu ma ndra kátitu'un ma tu'un Jesuu nuu ndisaa kuii ñivi, ta chùndayu'u ndi na, ta jàna'a ndi nuu na chí'in kua'a' tandi'i chinituni ña chà'a Ndioo nuu ndi, ikan na nda jana'a ndi na nuu Ndioo cha'a' ma ña chinuni va'a na ma tu'un Cristu. ²⁹ Ta cha'a' ña'a kúu ña jàtiñu ni'i va'i ta kátitu'in chí'in ndisaa kuii ma ña ndei chí'in ndatu ña chà'a ma Jesuu nui ndia.

2

¹ Kúuni ña na koto va'a ndo ña jàtiñu ni'i va'i cha'a' ndo chí'in cha'a' ma ñivi iyo ñuu Laodicea chí'in cha'a' ma ndisaa ndian taká'an nde'e yu'u. ² Jàtiñu kuenda ndo, ikan na sii kúuni ndo chí'in ma anima ndo, ikan na ndo'íin ndo chí'in anima ma ta'an ndo ta kúuni ndo nde'e ndo na ndia. Ta takan na koo kua'a' va'a iin chinituni ndaa va'a, ta na ku'va yi ña na kutunini va'a ndo ma tu'un xe'e ña kúmi ma Ndioo niku, ta juuni ma cha'a' Cristu kúu ma tu'un xe'e ikan. ³ Vati nuu rakan, kúu nata'an yo ndisaa kuii ma ña va'a, ti iin ra ya'a ga chíto kúu ra ta iyo kua'a' chinituni ra ndia. ⁴ Tu'un i'ya kúu ma ña kátitu'in nuu ndo, ikan ni'íin ma ñivi na kúu janda'viña'a ndo

chí'in tu'un vatania. ⁵ Vaji na töve iyoyi chí'in ndo ma tañu ndo, ta na töve nde'e ndo yu'u, va nani ora nàkanini cha'a' ndo ta ya'a ga chíisiy ña chà'i kuenda ña iyo va'a ndo chí'in ma ñivi. Ta juuni chíisiy ña iyo ndaa va'a ndo cha'a' ma ña chinuni ndo ña jà'a ma Jesuu ndia.

Kicha'a chàa ndiko ma ñivi iyo ñuu Colosa iyo na chí'in Jesuu

⁶ Yakan va takua ndyo'o cha kí'vi ndo iti' kuà'an Jesuu ña kúu ra chíto'o yo, ta takan iyo yi ña tandikun ndo ku'un ndo iti' ra, nda vitin a iti' nuu ndia. ⁷ Na ku'un ndaa va'a ndo iti' ra takua kuà'an kono va'a iin yo'o yutun tichi ñu'u'. Ta takan iyo yi ña kua'nu ndaa va'a ndo chí'in ma ña chinuni ndo cha'a' ra, ma takua cha kútu'va ndo. Ta nani kivi iyo yi ña ku'va ndo ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo ndia.

⁸ Na ja'a va'a ndo kuenda nuu ndo. Ta na kú'va ndo ñi na janda'viña'a ma ñivi ndo ndia, chí'in ma tu'un ña chà'nini na ña ya'a ga ndaa kúu yi, vaji töve takan kúu yi. Vati ndiakan, na töve tindee na na chí'in ma tu'un Jesuu, vati tindee na na va chí'in ma tu'un ña jàna'a naja kua kúu nuu kicha'a ñuñivi i'ya niku.

⁹ Vati tandi'i ma ña kúu Ndioo, ta juuni takan indii kuñu Jesucristu ndia. ¹⁰ Ta ndyo'o ni'íin ga nakuyi töve kúmani anima ndo, vati iyo ndaa va'a ndo kuenda ra ña ndò'íin ndo chí'in ra. Vati rakan, ra kuxini nuu tandi'i ña iyo ndatu ta juuni ra chà'nda ma tiñu nuu ma tandi'i tati ndia. ¹¹ Ta cha'a' ña ndò'íin ndo chí'in Jesuu ta sàma ndo ma kua iyo ndo niku, vati kindaa ma kuati ndo. Va Ndioo na töve nì sama ra yo ma takua jà'a ma ndian judú chí'in nda'a' na, ora chà'nda na ma ñii nuu ika se'e na, vati jà'a ra yi va cha'a' Jesucristu. ¹² Vati ndyo'o, ora kúnduta ndo niku, juuni kúu yi takua cha kúchi ndo indukuni chí'in Jesuu, ta nàtaku ndiko ndo chí'in ra ndia, vati chinuni ndo ma ndatu ña jà'a ma Ndioo ña jànataku ndiko ra ma Jesuu tañu ma ndian ndií. ¹³ Ta ndyo'o ma tatiempu niku, kúu ndo takua ma ndian chí'i cha'a' ma kuati ña jà'a ndo, ta cha'a' ña na töve nì chíyo ndo takua kúuni Ndioo niku. Va vitin Ndioo, cha jàndochaa ndiko ra ma kua koo ndo, ta jàndo'íin ra ndo chí'in Cristu, ta cha'a' rakan kúu yi ña jànaa Ndioo ma kuati yo. ¹⁴ Vati Ndioo cha jànaa ra ma tutu ña tisokuati chata yo ña kà'an yi ña iyo yi ña ko'o andaya' cha'a' ma kuati yo. Va Ndioo jànaa ra yi cha'a' ña chí'i Jesuu nuu kruu. ¹⁵ Ta chí'in Jesuu kúu yi ña nàmaa ra ma ndatu ma ku'na chí'in inga tati xaan, ta nduva'a kuii jákukanuu ra na nuu túvi ñivi, va ndicha kuii ña jákanaa ra na ora chí'i ra nuu kruu.

Na nanduku ndo ma ña va'a ga iyo andivi

¹⁶ Yakan va na jäch'i'in ndo tuva kà'an ma ñivi chata ndo cha'a ma ña chàchi ndo a chi'i ndo. Ta juuni na jäch'i'in ndo tuva kà'an na cha'a' kivi ña jà'a ndo iin viko chi'in cha'a' ma yoo chaa a cha'a' ma kivi nindee yo ndia. ¹⁷ Tand'i ma ña'a kùu yi takua iin xinda'vini ña jàna'a yi naja kua ni kuu yi iti' nuu, va ma ña ndaa kùu Cristu. ¹⁸ Na kù'va ndo ña na jakesiin na ndo iti' va'a Ndioo, vaji jà'ani na ña iin ndian ya'a ga va'a kùu na, va janda'vi na na nuu nde'e ñivi, ta jàka'nuni na kua'a' nuu tati, ta kà'an na, ti ndè'e na ma Ndioo ma tañu ñuma'na na, ta ndava jàka'nuni nduva'a kuui na juuni maa na, ta ya'a ga tayi kùuni na cha'a' ma chinituni na, vaji töve nda kuenda yi. ¹⁹ Vati ndiakan, na töve nī ndo'iin na chi'in ma Cristu ra kuxini, ti kùu ra takua kùu iin xini yo. Ta ma xini yo jà'a yi ña kùu kua'nu ma kuñu yo ma ora chà'a yo ma ña kachi yi. Ta juuni takan jà'a ra ña kua'nu ma ñivi ra, ta jàndo'iin ra na ma takua kùuni Ndioo.

²⁰ Va takua ndyo'o cha chinuni ndo ta ndo'iin ndo chi'in Jesuu. Yakan va kùu ndo ndian cha chi'i chi'in ra. Ta na tüva chà'nda ma ña töve ndicha chàkunuu ma ñuñivi i'ya tiñu nuu ndo. ¿Ta naja juuni jäch'i'in ndo ma tu'un jàna'a ma ndatu xaan ikan, tuva takan? Ta iyo iin ku'va ña kà'an te'en: ²¹ "iNa tiun ña'a! iNa kächun yakan, na k'i'un yakan chi'in nda'un!" ²² Tand'i ma ku'va i'ya kùu yi cha'a' ma ndatiñu ña ndi'i yi ma ora chàtiñu yi, ta ña'a kà'an yi cha'a' ma ña kùuni na ña na jà'a yo, va ña jàna'a ñivini kùu yi. ²³ Ta ndicha va'a ña ma tu'un i'ya juuni kùu yi iin tu'un ka'nu nduva'a kuui chànini na, vati ndiakan endee jàka'nu na ma Ndioo, ikan na nde'e ma inga ñivi na, kùuni na. Ta jà'ani na ña ñivi nda'vi kùu na, ta ya'a ga jànde'e na tundo'o juuni ma kuñu maa na ndia, ti chànini na ña iin ña va'a kùu yi kuenda Ndioo. Va na tükuii nda kuenda yi. Va tand'i ma ña jà'a na, ma ña chàta'ani maa kuñuni na kùu yi.

3

¹ Yakan va takua ndyo'o, cha nātaku ndiko ndo chi'in Jesuu, na nanduku ndo ma ña iyo andivi, ma nuu nāndi ma Jesuu ma chiyo kua'a ma Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu. ² Tüva nakanini kua'a' ndo cha'a' ma ña iyo ma ñuñivi, va cha'a' ma ña iyo andivi na nakanini ndo tiaga kua'a'. ³ Vati Ndioo cha ndikiva'a ra ma naja kua koo ndo endeeni chi'in Jesuu, cha'a' ña cha ndo'iin ndo chi'in ra, vati kùu ndo takua kùu ndian cha chi'i chi'in Jesuu kuenda

Ndioo. ⁴ Ta Jesuu kùu ma ra chà'a ña iyo ndito endeeni ndo. Ma ora ni kichaa ndiko ra ma ñuñivi i'ya, juuni ni ni'i ndo ña kuu koo ndo indukuni chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu.

Naja kua chiyo ma ñivi Ndioo chi'in ma naja kua iyo na ma vitin ndia

⁵ Na jaña ndo ma ña töve va'a, ña chàta'ani ma ñivi iyo ñuñivi ja'a na. Ta nī'iin ndo, na töve ki'vi ndo chi'in ma ña'a töve kùu ñasi'i ndo. Ta na jà'a ndo iin ña kini. Ta na kù'un ndo ma iti' ya'a ga chàta'ani ma kuñu ndo. Ta na nānduku ndo ma ña töve va'a ña kùuni ma anima ndo. Ta na jàka'nu ndo ma xu'un' a ndatiñu, koto jaña ndo ña jàka'nu ndo nuu Ndioo. ⁶ Ta cha'a' ma ña'a, ndicha kuui ña ni kichaa iin kivi ña ni nde'e na kua'a' va'a ma tundo'o jà'a ma Ndioo, ma ndian töve jäch'i'in ma ña kà'an ra. ⁷ Yakan kùu ma ña jà'a ndo ma tatiempu niku, ora chàkunuu ndo ma iti' kini. ⁸ Va vitin na ndakoo ndo ma tand'i ña tu'un kini takua kùu ma ña kùxaani ndo, ma ña kà'an ti'ini ndo, ta ma ña jàti'ini ndo, chi'in ña kà'an ndaa ndo, chi'in tu'un töve va'a ña kee yu'u ndo ora kà'an ndo ndia. ⁹ Na töve iyo yi ña ka'an ndo tu'un vata chi'in ma ta'an ndo, vati cha sàma ndo jà'a Ndioo, ta ndakoo ndo ma iti' chata ma takua jà'a ndo niku. ¹⁰ Va vitin ndyo'o cha ki'vi ndo kuà'an ndo iti' chaa, ikan na kuu chaa ndo kùu ndo takua kùu ndian chaa, vati Ndioo ra jàtuvi ndo, cha kicha'a ra jà'a ra ña kuàsama ndo, ikan na kuu ndo ma takua kùu maa ra, ikan na kuu nakoto kachin va'a ndo ra. ¹¹ Na tüva ni kuenda yi, vaji kùu yo ndian griegu a kùu yo ndian judíu, na tüva kuenda a tà'nda ñii nuu ika yo, a töve ndia. Ta juuni na tüva na kuenda tuva kichi yo chika a yatin ni, ta tüva na kuenda tuva kùu yo musu a ndian chà'nda tiñu ndia. Va uvanuu Cristuni kùu ra iyo ga kuenda, vati rakan kùu ra kuxini, ta juuni iyo ra chi'in tand'i ñivi ra ndia.

¹² Ya'a ga kùuni ma Ndioo nde'e ra ndo ta kächin ra ndo ña na kuu ndo ma ñivi ra, ndian ií jà'a ra. Yakan va na sama chaa va'a ndo, ta na kunda'vini ndo ta'an ndo. Ta na tindee ndo na, ta na koo tundeeni ra chi'in ndo, ta na koo taxiini ndo, ta na kundeeni ndo ndia. ¹³ Tuva kayuni ma inga ñivi nde'e na nuu ndo, iyo yi ña kundeeni ndo ta na jaka'nuni ndo ma kuati nuu ta'an ndo. Indukuni ma takua jàka'nuni ma Racha'nu Jesuu ma kuati maa ndo niku, takan iyo yi ña janaa ndo ma kuati nuu ma ta'an ndo ndia. ¹⁴ Yakan va na kicha'a chaa ndiko ndo koo ndo, ti ma ña ndaa ga kùu ña na kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, vati yakan kùu ma

ña ja'a ña kuu ndo'in va'a ndo chi'in ta'an ndo. ¹⁵ Ta na ku'va ndo ña na ka'nda Cristu tiñu nuu anima ndo, ikan na kuu koo vii ndo chi'in ma ta'an ndo. Vati cha'a' yakan kuu yi ña kachin ma Ndioo ndo, ikan na kuu ndo'in ndisaa ndyo'o ndian chinuni tu'un Jesuu, va koto na jãña ndo ña ku'va ndo ta'vindioo nuu ra.

¹⁶ Ma tu'un Jesuu na koo yi nani kivi ma tichi ma anima ndo. Ta chi'in kua'a' chinituni ña chà'a Ndioo nuu ndo, na jana'a ndo ta jandomani ndo ma inga ñivi. Ta chi'in ndisaa kuii ma anima ndo, na kata ndo tanuu yaa kuenda Ndioo, takua kuu ma salmu, ma yaa íi, chi'in iin inga nuu yaa ña jàka'nu yi ma Ndioo, vati chà'a ra ma ñamani ra nuu ndo. ¹⁷ Ta tandi'i ma ña ja'a ndo chi'in ma ña ka'an ndo, na ja'a ndo yi chi'in ma sivi ta ndatu ma Racha'nu Jesuu. Ta na ku'va ndo ta'vindioo nuu Ndioo Tatá yo cha'a' ma Racha'nu Jesuu.

Naja kua iyo yi ña ja'a ma ñivi Ndioo, ta naja kua iyo yi ña koo na chi'in ma ñivi na

¹⁸ Ndyo'o ñivi ña'a ña cha tãnda'a, na jachi'in ndo ta na tiñu'u ndo ndra kuu ii ndo, ti ña'a kuu ma ña iyo yi ña ja'a ndo cha'a' ña chinuni ndo ma tu'un ma Racha'nu. ¹⁹ Ndyo'o ndra'ii, na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ñivi kuu ñasi'i ndo, ta na töve iyo yi ña koo nduva'a ndo chi'in vi.

²⁰ Ndyo'o ndiakwati chi'in ndian yoko, na jachi'in ndo ndisaa kuii ma ña ka'an ma tatá ndo chi'in ma ma'á ndo, vati takan chàta'ani ma Racha'nu Ndioo. ²¹ Ndyo'o ndra kuu tatá, na töve iyo yi ña jakayuni ndo ma ndiakwati se'e ndo, koto ya'a maxii kùuni na ja'a ndo.

²² Ndyo'o ndian kuu musu, na jachi'in ndo ndisaa ma tiñu ña tàva ndian chà'nda tiñu nuu ndo ma ñuñivi i'ya. Na ja'a ndo yi vaji nde'e na a töve, ikan na kindoo va'a ndo chi'in na. Vati iyo yi ña ja'a ndaa va'a ndo ma tiñu ja'a ndo, ti nde'e Ndioo ma ña ja'a ndo, ta ya'a tiñu'u ndo ra. ²³ Tand'i'i ma ña ja'a ndo, na ja'a va'a ndo yi chi'in ndisaa kuii ma tundeeni ndo. Na ja'a ndo yi ma takua kùuni ndo ña ja'a ndo ma tiñu nuu ma Racha'nu, ta na töve nuu ñivini. ²⁴ Vati cha chito va'a ndo ña ma ña ni ni'i ndo nda'a' ma Racha'nu kuu ma tundeeni ra. Vati ndyo'o, ja'a ndo tiñu nuu Cristu, ti ma ra chito'o ndicha kuii kuu ra. ²⁵ Va ma ndian ja'a ña töve va'a, ni ni'i na ña töve va'a ja'a ra, ta ni jande'e ra tundo'o na cha'a' yi. Vati ma Racha'nu Ndioo, ni'iin ñivi töve ka'nu ga kuu iin na kua inga na, vati indukuni kuu ndisaa na kuenda ra.

4

¹ Ndyo'o ndian chà'nda tiñu nuu ndian kuu musu, na tava ndaa va'a ndo tiñu nuu na. Na kuku'uni va'a ndo, ti juuni kuu ndo musu ma Racha'nu chito'o yo, ra iyo andivi. Ta rakan juuni chà'nda ra tiñu nuu ndo ndia.

Na ka'an ndo chi'in Ndioo

² Na nani kivi ka'an ndo chi'in Ndioo, ta yati va'a koo ndo ora ka'an ndo chi'in ra ndia. Ta na ku'va ndo ta'vindioo nuu ra. ³ Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ndi ndia, ikan na nuna ma Ndioo iti' ku'un ndi, ikan na kuu ku'un ndi nuu tüvi ñivi ta katitu'un ndi nuu na ma tu'un cha'a' Cristu, ma tu'un indii xe'e chi'in Ndioo niku. Vati cha'a' ña kãtitu'in ma tu'un i'ya kuu yi ña indii vekaa vitin. ⁴ Ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i, ña na ja'a ra ñamani, ikan na kuu ka'an kachin va'i nuu na ma takua iyo yi ña ja'i yi. ⁵ Na koo va'a ndo ta vii ka'an ndo chi'in ma ndian töve chinuni tu'un Jesuu. Ta na jana'a va'a ndo ma tu'un ra nuu na ma tiempu ña kùmani.

⁶ Ma tu'un ña ni natu'un ndo, nani ora iyo yi ña vii natu'un ndo yi chi'in na, ta ikan na kuu koto va'a ndo ma naja kua nãka'an kachin ndo chi'in ma ta'ii'in na ma ora chikatu'un na nuu ndo.

Cha'a' nuu ndi'i nia tàchi Paulu tutu nuu ñivi iyo ñuu Colosa

⁷ Ma ra yani yo, ma ra nduva'a kuii kùunio nde'o, ra nani Tikiku, ma ra nduva'a va'a ña tãndee ta ja'a ra tiñu nuu ma Racha'nu, indukuni chi'in ndi. Ta ni chaa ra katitu'un ra ma tu'un cha'i nuu ndo. ⁸ Yakan va tàchi ra nuu ndo, ikan na koto kachin ndo ma naja kua iyo ndi, ta takan kuu jandomani ra ndo. ⁹ Ta juuni chi'in ra, ni ku'un ra yani yo ra nani Onésimu, iin ra ñuu ndo ña nduva'a kuii kùunio nde'o kuu ra. Ta juuni ra chinuni va'a tu'un Jesuu kuu ra. Yakan va ndrakan, ni katitu'un ndra ma nuu ndo ndisaa ma naja kua ta'an ndi ma nde'Ve.

¹⁰ Ma ra nani Aristarcu, ra kuu merui ma tichi vekaa i'ya, juuni tàchi ra iin tu'un ña kaña'a ra chi'in nuu ndo ndia. Ta takani ma ra nani Marku, ra kuu se'e tacha'nu Bernabé ndia. Ndyo'o, cha ni'i ndo ma tu'un ña nda tiñu kuu ma ña ja'a ma racha'nu Marku ndia. Tuva kuà'an ra kuànde'e ra ndo ma nuu iyo ndo, na chaa va'a ra nuu ndo. ¹¹ Ta juuni Jesuu ra juuni nani Justo, juuni tàchi ra ña kaña'a ra chi'in ndo ndia. Ndra'ya kuu ndra judiu ña jãtiñu chi'in cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta tüvi inga ndra judiu ña tãndee na yu'u takan. Ta ndra'ya kuu ma ndra nduva'a kuii ndaanj. ¹² Ma ra nani Epafra, ra ja'a tiñu kuenda Jesucristu. Tãchi ra

iin tu'un ña kaña'a ra chi'in ndo ndia. Ta rakan ti iin ra ñuu ndo kùu ra ndia. Ta nani ora kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' ndo, ikan na koo ndaa va'a ndo kuenda Ndioo, ta na ndaki'in iti' ndo chata ra chi'in ndisaa kuii tundeeni ndo ma takua kùuni ra ña na ja'a ndo ndia. ¹³ Yu'u kùu ma ra chito ndaa va'a ña ma Epafra, ya'a ga nàkanini ra cha'a' ndo chi'in cha'a' ma ndian iyo ma ñuu Laodicea chi'in cha'a' ma ndian iyo ñuu nàni Hierápolis. ¹⁴ Ma ra nàni Luka, ma ra kùu ndotor, ra nduva'a kuii kùunio nde'o, juuni tàchi ra ma tu'un ña kàña'a ra chi'in ndo ndia. Ta takani ma Dema ndia.

¹⁵ Na kaña'a ndo chi'in ma ñivi iyo ñuu Laodicea. Ta juuni na kaña'a ndo chi'in ma ña nàni Ninfa, chi'in ma ndian chìnuni kùti'vi ma ve'an ndia. ¹⁶ Ma ora na ya'a ndio ña jàkua'a ndo ma tu'un i'ya, na tachi ndo yi nuu ma veñu'u ña nda ma ñuu Laodicea, ikan na jakua'a ma ñivi chìnuni iyo ñuu ikan yi ndia. Ta ndyo'o, na jakua'a ndo ma tutu ña vàchi nuu ndo nda ma ñuu Laodicea ndia. ¹⁷ Na ka'an ndo te'en chi'in ma Arquipu: "Na janiniun ña ja'a va'un ma tiñu ña tátu ma Racha'nu Jesuu ñun." Takan kati ndo chi'in ra, kùunì.

¹⁸ Yu'u ra nàni Paulu, tàì ma tu'un i'ya chi'in nda'i chi'in ma letra mai ndia ña ni kaña'i chi'in ndo. Na kuku'uni ndo ña indij ma vekaa. Ndioo na ku'va ra ma ñamani ra chata ndo. Takan na kuu yi. Amén.

Ma tutu nunuu ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Tesalónica

*Nuu kãña'a Paulu chi'in ñivi chìnuni
tu'un Jesuu iyo ñuu Tesalónica*

¹ Yu'u Paulu chi'in Silvanu ta Timoteu, tãa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa ndyo'o ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ma ñuu Tesalónica, vati ndyo'o kùu ndian iyo kuenda Tatá yo Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu. Ta ma Tatá yo Ndioo chi'in ma Racha'nu Jesucristu, na ja'a ra ña na koo vii ma anima ndo ta na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo ndia.

*Ma ñivi iyo ñuu Tesalónica ya'a ga
chìnuni na tu'un Jesuu*

² Nani ora ña kà'an ndi chi'in Ndioo ra kùu Tatá yo, juuni chà'a ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ³ vati ora kà'an ndi chi'in ra, juuni chàku'uni ndi ti ya'a ga jà'a ndo tiñu kuenda ra cha'a' ña ya'a chìnuni ndo tu'un ra. Ta juuni chàku'uni ndi naja kua kùta'an ndo chi'in ra ña kùuni ndo nde'e ndo ñivi ta'an ndo, ta naja kua ya'a ga kùndeeni ndo ña nde'e ndo tundo'o, vati töve jãña ndo ña ndátu ndo Racha'nu Jesucristu nda kati chaa ora ña ni kichi ndiko ra. ⁴ Ndyo'o yanj ndian chìnuni, cha chito va'a ndi ti maa ma Ndioo kãchin ra ndo ña na kuu ndo ñivi ra, vati kùuni ra nde'e ra ndo. ⁵ Vati ora kãtitu'un ndi ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu nuu ndo, töve ni katitu'un ndi yi chi'in tu'un yu'uni ndi, vati juuni jãna'a ndi yi chi'in ndatu jà'a ma Tati Íí Ndioo ndia. Ta juuni chito va'a ndi ti tu'un ndicha kùu yi, ta juuni cha nde'e ndo ma naja kua chïyo ndi chi'in ndo niku, vati maaaa tiñu va'a jà'a ndi kuenda ndo ma kivi ikan.

⁶ Ndicha kuii ña ndyo'o indukuni va'a iyo ndo, takua iyo ndi, ta indukuni iyo ndo takua iyo ma Racha'nu ndia, ti indukuni tãndikun ndo kuà'an ndo chi'in ndi ma iti' ra, ta jà'a ndo takua jà'a ra ndia. Ta juuni jãchi'in va'a ndo ma tu'un ra ora kãtitu'un ndi yi nuu ndo. Ta ma Tati Íí Ndioo jà'a yi ña ya'a ga chisii ndo ora kãcha'a ndo chìnuni ndo ma tu'un Jesuu ña jãna'a ndi nuu ndo, vaji nde'e ndo kua'a' tundo'o cha'a' ma tu'un ra. ⁷ Ta ma kua chïyo ndo ikan, jãna'a ndi'i yi, ta nde'e tandi'i ma ndian chìnuni iyo ñu'u' Macedonia ta ñu'u' Acaya ma takua va'a chïyo ndo. ⁸ Ta ndicha kuii ña chitakuati ma tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ta cha'a' naja kua chìnuni ndo tu'un Ndioo ninii ñuu iyo ma

ñu'u' Macedonia ta ñu'u' Acaya, va juuni chitakuati yi ndava kua'a' inga tuku ñuu ndia. Yakan va tũva iyo yi ña katitu'un ndiko ndi nuu ni'in na, kua chìnuni ndo tu'un ra, vati cha chito va'a na naja kua kùu yi. ⁹ Vati juuni maa ma ñivi ndisaa ñuu ikan kãtitu'un na nuu ndi naja kua tiñu'u ndo ndi ora chà'an ndi chãnde'e ndi ndo, ta naja kua jã'a ndo ña ndãkoo ndo ña jãka'nu ndo ma ndioo yutun íí, ta tãndikun ndo ma iti' ndicha ta kãcha'a ndo jãka'nu ndo Ndioo, vati uvanuu rakan kùu ma Ndioo ndito ta ndaa. ¹⁰ Ta ma ñivi ñuu ikan juuni nãtu'un na chi'in ndi ña ndicha kuii ña ndátu ndo ma kivi ña ni kichi ndiko Jesuu iti' andivi, vati rakan kùu ra Se'e Ndioo, ra jãnataku ndiko ra tañu ma ndian ndíí. Ta juuni ma Jesuu ni jakakú ra yo nuu ma tundo'o ya'a ga xaan ña ni jande'e Ndioo ñivi tiá iti' nuu.

2

Ma tiñu jà'a Paulu ma ñuu Tesalónica

¹ Ndyo'o yani, cha chito va'a ndo ti ora kichi nde'e ndi ndo, tüvi ni janaa kà'a ni ndi ma tiempu ndi chi'in ndo, vati kichi jà'a ndi iin tiñu va'a kuenda ndo ndia. ² Ta juuni cha chito va'a ndo naja kua kãnduva'a ma ñivi ñuu Filipu ndi, ta naja kua jãnde'e na tundo'o ndi antea ña chãa ndi ñuu ndo. Va vaji takan jã'a na chi'in ndi, va tüvi ni yu'vi ndi ku'un ndi ma ñuu ndo ña kukatitu'un ndi nuu ndo tu'un cha'a' naja jãkakú Jesuu yo, vati Ndioo tĩndee ra ndi, vaji kãketa ndian kùuni kuati nde'e nuu ndi. ³ Ta yüvi tu'un vata kùu ma ña jãna'a ndi nuu ndo ti maaaa tu'un ndaa kùu yi, ta ni tüvi chànini ndi janda'viña'a ndi ndo ndia, ⁴ vati juuni maa ma Racha'nu Ndioo kùndeeni ra nuu ndi. Yakan va chà'a ra ma tiñu ikan nuu ndi ña na katitu'un ndi nuu ndo naja kua kùu kakú ndo, ta takan kãtitu'un ndi yi nuu ndo vitin. Ta chi'in ma tu'un kãtitu'un ndi, tüvi nãnduku ndi jà'a ndi ña na kuta'ani ma ñivi yi, ti kuenda Ndioo kà'an ndi yi. Vati rakan kùu ma ra ña k'i'in ku'va naja kua kãa ma anima yo. ⁵ Ta cha chito va'a ndo ti na tüvi jãnda'viña'a ndi chi'in ma tu'un vii ña kà'an ndi ta ni tüvi nãnduku ndi naja kua jakanaa ndi xu'un' nuu ndo ndia. Ndioo chito ña ndicha kùu ma tu'un ña kà'an ndi nuu ndo i'ya. ⁶ Vati taku ndyu'u tüvi nãnduku ndi ña na jaka'nu ni'in ñivi ndyu'u, ni ndyo'o ta ni ñivi inga tuku ñuu ndia. Vaji kùu ndakan ndi nuu ndo ña na tĩndee ndo ndi chi'in ndisaa ma ña kùmani nuu ndi, cha'a' ña chà'a ma Racha'nu Cristu tiñu nuu ndi niku. Ta tüvi ni jà'a ndi yi takan, ⁷ vati ya'a vii jà'a ndi chi'in ndo, ti ndyu'u kùuni ndi

ndo takua kùuni iin ña'a kùu ma'á ora kùmian ndiakwati se'an. ⁸ Takan kùu ta ora kátitu'un ndi tu'un va'a Ndioo nuu ndo, va na yüvi yakani kùu ma ña jà'a ndi, vati ndava kùu kuvi ndi cha'a' ndo cha'a' ña ya'a ga kùuni ndi nde'e ndi ndo. ⁹ Yakan va ndyo'o yani, cha chito va'a ndo naja kua ni'i jätifu ndi nduvi ta niñuu, ikan na ni'i ndi ña kachi ndi ora chíyo ndi chí'in ndo ma ora chäkunuu ndi kätitu'un ndio ndi ma tu'un Ndioo nuu ndo. Takan jà'a ndi, vati tüvi kùuni ndi kuu ndi iin ndian jätäñu nuu ni'iin ndo.

¹⁰ Ta ndyo'o cha chito ndo ta chito va'a Ndioo ndia, naja kua va'a ta ndaa ña jà'a ndi ora chíyo ndi chí'in ndisaa ndyo'o ndian chinuni tu'un Ndioo. Yakan va ni'iin ñivi na kuu tisokuati na ndi. ¹¹ Ta juuni cha chito ndo ña naja kua jändomani ndi ta'i'in ndo ta naja kua kichi sii kùuni ndo ora tãso'o ndo ma tu'un kätitu'un ndi nuu ndo. Vati jà'a ndi chí'in ndo takua jà'a iin ra kuu tatá chí'in se'e ra, ¹² vati endee jänini ndi ndo ña na ja'a ndo takua iyo yi ña ja'a ndo, ikan na koo va'a ndo kuenda Ndioo, ti rakan kùu ra ña kächin ra ndo ña na koo ndo chí'in ra nuu ni nde'o naja kua ya'a ga ka'nu kùu ra ma nuu chà'nda ra tiñu.

¹³ Yakan va cha'a' ña'a kùu yi ña endee töve jãña ndi ña chà'a ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, vati ndyo'o ora chíini ndo tu'un Ndioo ña kätitu'un ndi nuu ndo, ma ora ikani jächin'ndi ndo yi chí'in ndisaa anima ndo, vati cha chito ndo ña yüvi tu'un yu'u ñivi kùu yi vati tu'un Ndioo kùu yi. Ta ndicha kuii ña ma tu'un Ndioo kùu ma ña jà'a ña koo ndo tiá vii nuu anima ndo, ikan na sii kuuni Ndioo ja'a ndo. ¹⁴ Ta ndisaa ndyo'o yani, ndian iyo ñuu Tesalónica, indukuni tã'an ndo takua tã'an ma ñivi Ndioo, ndian chinuni tu'un Jesucristu ña iyo ñu'u' Judea. Vati ndyo'o indukuni nde'e ndo tundo'o jà'a ma ndian töve chinuni iyo ñuu ndo, takua nde'e ma ndian ñu'u' Judea tundo'o jà'a ma ndian judú iyo juuni ma ñuu na ndia. ¹⁵ Takan kùu ta ma ndian judú iyo juuni ma ñuu na, ndiakan kùu na ña chà'ni na Racha'nu Jesuu, ta juuni ndiakan kùu na ña chà'ni na ndra kã'an chí'in tu'un yu'u' Ndioo chíyo taji'na ndia. Ta ikan jan jākunu na ndyu'u. Vati xaani na nde'e na ndisaa ñivi ta kãnita'an na chí'in na ndia, va Ndioo töve chisii ra nde'e ra ma ña jà'a na. ¹⁶ Tatu kùuni ndi ka'an ndi chí'in ma ñivi yüvi judú naja kua kuu jakakú Ndioo na, ta tüvi chà'a na ña na katitu'un ndi yi nuu na. Ta cha'a' yakan kùu yi ña tiaga ndókua'a ma kuati na. Ta vitin ma ndiakan nde'e na tundo'o, ti ya'a kàyuni

ma Ndioo nde'e ra nuu na cha'a' ma ña töve va ja'a' na.

Kätitu'un Paulu ña chà'nini ra kunde'e ra ñivi iyo ñuu Tesalónica inga cha'a'

¹⁷ Ndyo'o yani, vaji takã'an nde'e ndiko ndi ndo nda ora késiin ndi chí'in ndo, va endee ñu'uni ndi ndo, ta ndisaa tiempu chà'nini ndi kunde'e ndiko ndi ndo ma ñuu ndo inga cha'a'. ¹⁸ Va taku yu'u Paulu nduva'a kuii kua'a' cha'a' chà'nini kunde'i ndo ñuu ndo niku, va ma kui'na chasián' ma iti' ndi, yakan va ni kuu ku'un ndi kunde'e ndi ndo. ¹⁹ Va ndyu'u kùuni ndi ña na koto kachin ndo ña tandi'i ndyo'o ndian chinuni kùu ma ndian jà'a ña sii kùuni ndi, ta tayi kùuni ndi ti tiiin va'a ndo ma tu'un kätitu'un ndi nuu ndo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chisii ndi ndätu ndi ora ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu chito'o yo. ²⁰ Vati ndicha kuii ña cha'a' ndyo'o kùu yi ña ya'a ga chisii ndi ta tayi kùuni ndi.

3

¹ Takan kùu ta tava ni kundeeni ndi ña ya'a chà'nini ndi cha'a' ndo, yakan va ndyu'u kächin ndi ña va'a ga ña kindoo ma'iin nia ndi ma ñuu Atenas, ² ta tãchi ndi ma ra yanio Timoteu nuu ndo, vati rakan jākuu tiñu nuu Ndioo indukuni takua kùu ndi, vati juuni kätitu'un ra naja kua jakakú Cristu yo ndia. Ta cha'a' yakan kùu yi ña tãchi ndi ra, ikan na ku'va ra tundeeni ndo, ña na chinuni va'a ndo ma tu'un Ndioo, ³ ikan na jãña ni'iin ndo ma tundeeni Ndioo ña iyo chí'in ndo jà'a ma tundo'o nde'e ndo. Vati ndyo'o cha chito va'a ndo naja kua iyo yi ña nde'o tundo'o cha'a' ña chinuni yo ma tu'un Cristu. ⁴ Vati ora chíyo ndi chí'in ndo juuni kätitu'un ndi nuu ndo ña ni nde'o tundo'o iti' nuu, ta ndicha kuii ña takan kùu yi, ti takan cha nde'e ndo yi vitin. ⁵ Ta tava ni kundeeni gai tiá kivi ña chà'nini cha'a' ndo, yakan va tãchj ma Timoteu nuu ndo, ikan na ku'va ra koto ndi tuva ndicha ña juuni chinuni ga ndo tu'un Jesuu a tüva. Vati yu'u, ndasi j niku ti tu janda'viña'a ma kui'na ndo ta ki'vi ndiko ndo jà'a ndo ma ña kini inga cha'a'. Ta tu takan kùu yi, tüvi nda kuenda kùu ma tiñu jà'a ndi chí'in ndo tuva takan.

⁶ Va tava vitin já kichaa ndiko Timoteu ña chãnde'e ra ndo ma ñuu Tesalónica, ta kätitu'un ra nuu ndi naja kua chinuni va'a ndo ma tu'un Jesuu, ta naja kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, ta naja kua chàku'uni ndo ndi ta juuni naja kua ya'a iyoní ndo nde'e ndo ndi, takua iyoní ndi kunde'e ndi ndo ma nuu iyo ndo ndia, ⁷ yakan va cha'a' ndisaa ma tuxaan ini ña tà'an ndi i'ya vaji nde'e ndi kua'a' tundo'o. Ta ndetiñu

kùu yi kuenda ndi, va vitin chisii ndi ti chito ndi ña chinuni va'a ndo ma tu'un Jesuu. ⁸ Yakan va vitin cha tūva nakani ndi cha'a' ndo vati cha chito ndi ña juuni iyo ndaaga ndo iti' ma Racha'nu. ⁹ Yakan va ora kà'an ndi chi'in Ndioo juuni ya'a chà'a ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ti cha'a' ndo kùu yi ña ya'aga sii kùuni ndi nuu ma Racha'nu Ndioo. ¹⁰ Vati nduvi ta niñuu ora kà'an ndi chi'in ra cha'a' ndo, chikan ndi ñamani nuu ra ña na ku'va ra ku'un ndi kunde'e ndi ndo nuu iyo ndo. Vati kùuni ndi katitu'un ndi nuu ndo ma tu'un ra ña kùmaniga koto ndo.

¹¹ Yakan va chikan ndi nuu ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesuu, ña na tindee ra ndi, ikan na kuu ku'un ndi kunde'e ndiko ndi ndo inga cha'a'. ¹² Ta juuni na tindee ma Racha'nu ndo, ikan na kuuniga ndo nde'e ndo ma ndian chinuni chi'in ma ndian tōve chinuni, takua kùuni ndi nde'e ndi ndo ndia. ¹³ Ta ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo, na ku'va ra tundeen ra nuu ndo, ikan na kóo ga ma kuati ndo nuu ra, ta kuu ndo ñivi va'a ta í kuenda ra ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Se'e ra Jesucristu, chi'in tandi'i ndian í ña ni kichaa chi'in ra.

4

Racha'nu Ndioo ya'a chisii ra

¹ Yakan va vitin ndyoo' o yani jänini ndi ndo ta chikan ndi cha'a' ña kùu ndo ndian kuenda ma Racha'nu Jesuu ma kua jána'a ndi nuu ndo niku, ña na koo ndo ma takua kùuni ra, ikan na sii kuuni ra cha'a' ndo. Chito ndi ña takan iyo ndo vitin, va jänini ndi ndo ña na ja'a ndo yi tiá kua'a'.

² Vati ndisaa ndo cha chito va'a ndo ma tu'un kätitu'un ndi nuu ndo chi'in ndatu ña chà'a Racha'nu Jesuu nuu ndi, ³ vati ma Racha'nu Ndioo kùuni ra ña na kuu ndo ndian í kuenda ra, ta tōve kùuni ra ña ki'vi ndo chi'in ña'a yüvi ñasi'i ndo. ⁴ Ta na koto va'a ndo naja kua koo vii ta'ii'in ndo chi'in ñasi'i ndo ta iñu'u koo ndo chi'in vi, ⁵ ta tüvi jà'a ndo ma ña chà'ta'ani ma kuñu ndo takua jà'a ma ñivi ña tōve jäch'i'in na ma tu'un i'ya, iyo yi na koto na ña yüvi tu'un ñivini kùu yi, vati tu'un Ndioo ra chà'a ma Tati Í ra nuu yo ña na koo yi chi'in yo kùu yi.

⁹ Takan kùu yakan va tūva chiniñu'u ndo ña taa ndi nuu ndo naja kua koo ndo chi'in ma ñivi ta'an ndo, vati maa ma Ndioo kùu ra ña cha jána'a ra nuu ndo naja kua iyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ta'ii'in ta'an ndo, ¹⁰ ti ndicha kuui ña takan jà'a ndo chi'in ma ñivi ta'an yo ña iyo ninii ka'nu ñu'u' Macedonia vitin. Va vitin ndyu'u jänini ndi ndo, ndyo'o yani, ña na kuuniga ndo nde'e ndo ma ndian ta'an ndo tiaga kua'a'. ¹¹ Yakan va na nanduku ndo kua kuu koo va'a ndo, ta ja'a ndo ma tiñu maa ndo. Ta na jatiñu ndo chi'in nda'a' ndo takua cha kätitu'un ndi ña iyo yi ña ja'a ndo. ¹² Takan iyo yi ña ja'a ndo, ikan na tiñu'u ma ñivi tōve chinuni tu'un Ndioo ndo, ikan na tüvi kùmani ni'iin nakuyi nuu ndo ndia.

Jesuu ni kichi ndiko ra inga cha'a'

¹³ Ndyoo' ndra yani, kùuni ndi ña na koto ndo naja kua iyo ña ta'an chi'in ma ndian ndii ña chinuni tu'un Jesuu, vati tüvi kùuni ndi ña na nda'vi kuuni ndo takua nda'vi kùuni ma ndian tüvi chito tu ni koo va'a na chi'in Ndioo iti' nuu. ¹⁴ Vati takua cha chito va'a yo ña Jesuu chi'i ra ta nātaku ndiko ra, juuni takan iyo yi ña koto kachin yo ña ma Racha'nu Ndioo ni janataku ndiko ra tandi'i yo ndian ni kuvi ña chinuni tu'un Jesuu ndia.

¹⁵ Takan kùu yakan va kätitu'un ndi takan nuu ndo takua jána'a Racha'nu Jesuu ora kichi ra. Ta ndisaa nda yo iyo nditoga nda ma ora ni kichi ndiko ma Racha'nu, ji'na ma ndian ndii kùu ma ndian ni ndaa nuu sukun chi'in ra kua maa yo. ¹⁶ Ora ni nuu ma Racha'nu Jesuu iti' andivi juuni ni kunio iin tati ña kànachaa ni'i va'a, ta ni ka'an ma tati ka'nuga ña jà'a tiñu nuu Ndioo, ta juuni ni kunio ma tati ma yutun tüvi ma Ndioo. Tajan ma ndian chi'i ña chinuni tu'un Jesuu, ji'na kuui ga ndiakan kùu ma ndian ni natak. ¹⁷ Ta ikan jan, yo ndian kīndoo ndito ma ñuñivi i'ya ni ndaa yo ta ku'un ndito yo nuu ka'in ma ndian cha nātaku ma tichi viko ma nuu sukun, ta ndakan ni ndikita'an yo chi'in ma Racha'nu ma nuu tati. Ta takan ni ni'o nuu koo yo endeeni chi'in ra. ¹⁸ Yakan va na jandomani ta'ii'in ndo ta'an ndo chi'in ma tu'un i'ya.

5

¹ Ndyoo' o yani, va cha'a' ma kuuya a ma ora ni kuu yakan, tüvi chiniñu'u ndo ña na taa ndi naja ni kuu yi. ² Vati cha chito va'a ndo ti tüvi chito yo nda kivi ta nda ora ni kichi ma Racha'nu ti jana'inio ora ni kichaa ra. Ta ndicha ña takan kùu yi chi'in ma ndra su'u ndia, vati ndrakan ki'vi

ndra ta su'u ndra iin ve'e ma ora jàna'ini na ka'lin na. ³ Vati iyo ma ñivi ni ka'an ña na koo va'a yo vati cha yā'a ma nuu ni nde'o tundo'o. Va tüvi chito na ña ma kivi ikan ni koyo ma tundo'o ikan chata na ora jàna'ini na takua jàna'ini ma ñivi ña'a ora chà'nda yi tichi vi ña ni kaku se'e vi. Yakan va ma ora ikan, tüva ni ni'i na naja kua kuu kakú na. ⁴ Va taku ndyo'o yani ña tüvi jà'a ndo kuati takua jà'a ma ndian töve nàkoto Ndioo, ti iyo tu'va ndo ma ora ni kichaa ma Racha'nu. Yakan va ora ni kichaa ma Racha'nu tüvi jàna'ini ndo takua jàna'ini ñivi ora kù'vi ma ndra su'u ve'e na. ⁵ Yakan va ndisaa yo ndian kuu ñivi Ndioo, cha jàndakuu Ndioo yo ña na kuu yo ndian va'a ña chàkunu ora ndichin, ta tüvi kuu yo takua kuu ma ndian jà'a kuati chàkunu ora chanikuaa. ⁶ Yakan va töve iyo yi ña kuu yo takua kuu ma ndian töve chìnuni tu'un Ndioo ña tüvi chà'a na kuenda ma ña kùuni ra, va iyo yi ña koo tu'va yo ta kuàndi'i yo. ⁷ Ta ndian kixi, kixi na ora naa, ta ndian chì'i ndixi, juuni chini na ora naa ndia. ⁸ Yakan va taku maa yo ña kuu yo ñivi Ndioo, chàkunu yo ora ndichini, vati iyo yi ña koo tu'va yo ta kumio yo, takua jà'a ma ndra jandaru ña chàku'un ndra iin kamixa ña kuva'a chi'in kaa kuenda ña kùmi ndra ndra. Yakan va takan iyo yi ña ja'a yo kuenda yo chi'in ma ña chìnunio tu'un Ndioo, ta chi'in ña kùunio nde'o inga ñivi. Ta juuni iyo yi ña kuatu va'a yo ma Racha'nu Jesuu, ikan na kuu ni'o ña jakakú ra yo ora janaa ra ma ñuñivi, takua jà'a ma jandaru ña chàkoso ndra iin tuxini kaa kuenda ña jakakú yi ndra. ⁹ Vati ma Ndioo tüvi ni cha'a ra ña na nde'o tundo'o, ti kùuni ra jakakú ra yo nuu ma tundo'o cha'a ma Racha'nu Jesucristu. ¹⁰ Vati ma Racha'nu Jesucristu chi'i ra cha'a' yo. Yakan va indukuni kuu yi tu kuvio a koo ndito yo, vati ni koo ndito yo chi'in ra endeeni. ¹¹ Yakan va na jandomani ndo ta'an ndo, ta na ku'va ndo tundeeni na takua cha kicha'a ndo jà'a ndo yi vitin.

Paulu jàkuninaa ra ma ndian chìnuni tu'un Ndioo

¹² Ndyo'o yani jànini ndi ndo ña tiñu'u ndo ma ndra jàna'a tu'un Ndioo ña iyo tañu ndo, ti Ndioo kàchin ndra ña na jana'a ndra nuu ndo ta kumi ndra iti' kuà'an ndo. ¹³ Yakan va iyo yi ña tiñu'u ndo ndra ta kuuni ndo nde'e ndo ndra cha'a' ma tiñu jà'a ndra. Ta juuni takan iyo yi ña koo va'a ndo chi'in ta'an ndo ndia. ¹⁴ Takan kuu ta juuni kùuni ndi ña na ja'a tuku ndo inga tiñu ndia. Na jakuninaa ndo ma ndian suchan ña tüvi kùuni jatiñu. Ta na ku'va ndo tundeeni ma ndian töve

sii kuuni chi'in ma ña chìnuni na ndia. Ta juuni na tindee ndo ma ndian kumani chìnuni va'a, ta iyo yi ña kunda'vini ndo ndisaa ma ñivi. ¹⁵ Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo tuva iyo iin ñivi ña xaani nde'e ndo, koto jà'a ndo chi'in na takan ndia. Vati na nanduku ndo ja'a ndo ma ña va'a chi'in ta'an ndo, ta chi'in tandi'i ñivi iyo ñuñivi ndia.

¹⁶ Yakan va na sii kuuni ndo tandi'i kivi. ¹⁷ Ta koto jàña ndo ña kà'an ndo chi'in Ndioo. ¹⁸ Ta na ku'va ndo ta'vindioo nuu ra cha'a' ndisaa ma ña ta'an ndo, vati yakan kuu ma ña kùuni ra ña na ja'a ndyo'o ndian chìnuni tu'un Jesucristu.

¹⁹ Na ku'va ndo ña na ja'a ma Tati Í Ndioo ma ña kùuni ra tichi anima ndo. ²⁰ Ta juuni koto kuātu'un ndo ma tu'un jàna'a ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ²¹ Ta na ki'in ndo kuenda ma ña jàna'a ndra, nde'o tu ndicha a ña va'a kuu yi a töve. Ta ikan jan kachin ndio ndo ma ña va'a jà'a ndo. ²² Ta juuni na jaña ndo ña jà'a ndo tandi'i nuu ña kini ndia.

²³ Ta juuni ma Ndioo, ra jà'a ña na koo va'a ndo, na ja'ii va'a ra ndo ta ja'a ra ña na koo va'a ma anima ndo chi'in ndisaa ma kuñu ndo chi'in ma chinituni ndo ndia, ikan tüvi nata'an ra ndo chi'in kuati ndo ora ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu, ra kuu chito'o yo. ²⁴ Vati ma Racha'nu ña kàchin yo kuu iin ra ndicha ti jàchinu ra ña kà'an ra.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu na

²⁵ Ndyo'o yani, na naka'an ndo Ndioo cha'a' ndi, ikan na tindee ra ndi ndia.

²⁶ Ta kunumindaa ta'an ndo ma ndian ta'an yo ña chìnuni tu'un Ndioo ora kaña'a ndo chi'in na.

²⁷ Ta juuni katitu'in nuu ndo kuenda ma Racha'nu chito'o yo ña iyo yi ña jakua'a ndi'i ndo ma tutu i'ya nuu ma ndra yanio, ta ñivi ta'an yo ña chìnuni tu'un ra.

²⁸ Ta maa ma Racha'nu Jesucristu, na ja'ii ra ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu uvi ña tãa racha'nu Paulu kuenda ñivi chinuni iyo ñuu Tesalónica

*Paulu tãa ra tutu i'ya kuenda ñivi
chinuni tu'un Jesuu ña iyo ñuu Tesalónica*

¹ Yu'u Paulu chi'in Silvanu ta Timoteu, tãa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa ndyo'o ndian chinuni tu'un Jesuu ndian iyo ma ñuu Tesalónica, vati ndyo'o kùu ndian iyo kuenda Tatá yo Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu. ² Ta ma Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in Racha'nu Jesucristu, na koso ra ñamani ra nuu ndo, ta na ku'va ra ña na koo vii ndo chi'in na anima ndo kuenda ra.

*Paulu, kàtitu'un ra naja kua ni ja'a
Ndioo chi'in ndian tüvi chinuni ora ni kichi
ndiko Cristu*

³ Ndyo'o yani, nani kivi ora kà'an ndi chi'in Ndioo, iyo yi ña ku'va ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ma kua va'a ña iyo yi ña ja'a ndi, ti chà'a ndi kuenda ña nani kivi chinuni ndo tiaga ma tu'un Cristu, ta kùuniga ndo nde'e ndo ma ndian ta'an ndo ndia. ⁴ Vati taku maa ndi ora kà'an ndi cha'a' ndo nuu ma inga ñivi chinuni tu'un Ndioo ndian iyo nani ñuu, ya'aga sii kùuni ndi ora kà'an ndi yi nuu na, ti chito ndi naja kua jàndeeni ndo ma tundo'o ndè'e ndo ta naja kua chinuni va'a ndo tu'un Ndioo vaji ya'aga ndè'e ndo tuxaan ini. ⁵ Ta ndisaa ña'a kùu ña ndaa ña jàna'a Ndioo nuu ndo, vati ndè'e ra ña kùu ndo ñivi cha iyo tu'va ña cha kùu ki'vi ndo nuu chà'nda ra tiñu, ti cha'a' ña chinuni ndo ma tu'un ra kùu yi ña ndè'e ndo tundo'o vitin.

⁶ Yakan va va'ani jà'a Ndioo ña jànde'e ra tundo'o ma ndian jànde'e tundo'o ndo.

⁷ Ta ndisaa ndyo'o ndian ndè'e tundo'o ta chinuni, ni ku'va Ndioo ña nindee ndo, indukuni takan ni ja'a ra yi kuenda ndi ndia. Ta ndisaa ña'a ni kuu yi ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesuu iti' andivi chi'in kua'a' ndatu ra, ta juuni takan ni kichi ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo chi'in ra ndia. ⁸ Vati ni kichi ra chi'in na tañu ñu'ú ndàkoo nditi, ta ni jande'e ra tundo'o nuu ma ndian töve nàkoto Ndioo, vati töve jàchi'in na ma tu'un va'a ña kàtitu'un yo cha'a' Racha'nu Jesuu, ra kùu chito'o yo.

⁹ Ta ndisaa ndiakani ndian tüvi chinuni, ni janaa Ndioo na, ti ni ti'i ra na nuu ni nde'e na tundo'o ndisaa tiempu, ta ikan jan ni jachika ndio ra na nuu iyo ma Racha'nu Jesucristu, ra ya'aga tacha ta iyo ndatu

nuu. ¹⁰ Ta takan ni kuu ma ora ni kichi ra, vati ma ñivi ra indukuni ni jaka'nu na ra chi'in ndo, ti ndisaa ndo ya'aga sii ni kuuni ndo ma ora ikan. Takani ni ja'a ndo, vati chinuni ndo ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndi nuu ndo.

¹¹ Yakan va nani ora ña kà'an ndi chi'in Ndioo juuni kà'an ndi cha'a' ndo ndia. Ta chikan ndi nuu ra ña na jandakuu ra ndo ñivi iñu'u ti maa ndo kùu ñivi ña kàchin ra. Ta na jachinu ra chi'in ma ndatu ra ndisaa ña va'a ña kùuni ndo ja'a ndo, chi'in ndisaa ma tiñu jà'a ndo cha'a' ña chinuni ndo ma tu'un ra. ¹² Ta takan kà'an ndi chi'in Ndioo cha'a' ndo, vati ikan na kuu ndo ndian jaka'nu ma sivi Racha'nu Jesucristu. Ta na kuu ndo ñivi iñu'u jà'a ra ndia, cha'a' ña ni'i ndo ma ñamani ma Racha'nu Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu.

2

*Ora ni kichi ndiko Jesuu iyo ndian tüvi
ni ja'a ña va'a*

¹ Ta vitin ndyo'o yani ma ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo, ni kuti'vi yo chi'in ra, ta cha'a' yakan kùu yi ña jàninini ndi ndo, ² ña koto sàma ndo ma kua chàninini ndo, ti ni keta ndian ni janda'viña'a ma ñivi, ta ni ka'an na ti kùu na ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta juuni ni jana'a na iin tu'un, ta ni jakua'a na ña tãa na nuu tutu ña kàti yi ti cha kichaa ndiko ma Racha'nu Jesuu. Ta ni kati na ti tutu tãchi ndi kùu yi, vaji töve ña ndicha kùu yi. ³ Yakan va koto kù'va ndo ña na janda'viña'a na ndo, vati antea ña na keta ma kivi ikan, ji'na ni keta kua'a' ñivi ña jàña na iti' Ndioo. Ta tañu na ni keta iin ra'ii ña iyo kua'a' kuati. Ta rakan ti ni janaa Ndioo ra iti' nuu. ⁴ Ta ikan jan ni kanita'an ndio ra chi'in Ndioo a ña ii ña ndiso sivi Ndioo ña jaka'nu ma ñivi, ta ndava ni chaa ra ña ni ki'vi ra ta kunandi ra tichi veñu'u ka'nu ma Ndioo, kuenda ña na ka'nda ra tiñu. Ta ikan ni kati ra ña Ndioo ndicha kùu ra, vaji töve ndicha kùu yi.

⁵ ¿A tüvi chàku'uni ndo ña cha kàtitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo ora juuni iyogai chi'in ndo niku? ⁶ Ta vitin ndyo'o cha chito va'a ndo niyi kùu yi ña ni jandokuee ma ra kini ikan, koto jà'a ra kichaa ra numini. ⁷ Vati cha iyo tu'va ma ña iyo xe'e tichi chinituni ma ra kini kuenda ña na kichi ra, va vitin iyo ma ña chàsi ña na kichaa ra. Ta ma ña jàndokuee yi ra vitin, takan endeeni ni ja'a yi nda kati chaa ora ña na tava Ndioo yi tañu ma tiñu jà'a yi. ⁸ Ta ma ora ni kichi ndio ma ra kini ikan, tajani ni ka'ni ndio ma Racha'nu Jesuu ra chi'in tati yu'uni ra ta chi'in ña tacha ra ma ora

ikan. Takan ni ta'an ma ra kini ikan ja'a ma Racha'nu ora ni kichi ra. ⁹ Ta ma kui'na kuán' ña ni tindeán' ma ra kini ña ni kichi kuenda ña na ja'a ra yi. Ta ni kichi ra chi'in kua'a' ndatu ka'nu ra ta seña ña ni janda'viña'a ra ma ñivi. ¹⁰ Ta takan kuu yi ña ni ja'a ma ra kini ikan tandi'i nuu ma ña kini chito ra kuenda ña na janda'viña'a ra ma ndian kuà'an iti' kini nuu ni kuvi na. Yakan ni ta'an na cha'a' ña tüvi ni jachi'in na iti' Ndioo, ta ni kuuni na nde'e ma ña ndaa kuenda ña na kuu kakú na. ¹¹ Ta cha'a' yakan kuu yi ña juuni maa ma Ndioo táchi ra iin ndatu kini ña na janda'viña'a yi na, ikan na chinuni na ma tu'un vata ña jàna'a yi nuu na. ¹² Yakan va ndisaa ndiakan ni tisokuati Ndioo na ña na kuvi na cha'a' ña töve ni kuuni na jachi'in na ma tu'un ndicha, ti java ma ña töve va'a kuu ma ña chàta'ani na ja'a na.

Ndioo kàchin ra ndian ni jakakú ra

¹³ Yakan va ndyo'o yani ndian kuu ni ma Racha'nu nde'e ra, nani kivi ora kà'an ndi chi'in Ndioo iyo yi ña ka'an ndi cha'a' ndo nuu ra, cha'a' ña maa ra kuu ma ra kàchin ndo antea ña jàtuvi ra ma ñuñivi kuenda ña na kakú ndo cha'a' ña kú'ii ndo jà'a ma Tati Íí ra, ta cha'a' ña chinuni ndo ma tu'un va'a ra. ¹⁴ Vati cha'a' ña jachi'in ndo ma tu'un va'a Ndioo ña kàtitu'un ndi, yakan va ma Ndioo kàchin ra ndo, ikan na kuu ni'i ndo koo ndo chi'in ma Racha'nu yo Jesucristu nuu ya'a ka'nu ta tacha ra. ¹⁵ Yakan va ndyo'o yani, na koo va'a ndo ta koto jàña ndo tandi'i tu'un ña jàna'a ndi nuu ndo, ta juuni na ja'a ndo tandi'i ma tu'un ña jàna'a ndi ta taa ndi nuu ma tutu kuenda ndo ndia. ¹⁶ Ta juuni maa ma Racha'nu yo Jesucristu chi'in Ndioo Tatá yo, ra ya'a kuu ni nde'e yo, cha chà'a ra tundeeni ra endeeni nuu yo. Ta juuni vitin ndatu ma ña va'a ni kichi iti' nuu cha'a' ma ñamani ña chà'a ra nuu yo. ¹⁷ Ta cha'a' ndisaa ña'a, na koo tundeeni ra chi'in anima ndo, ikan na töve sama ndo ña ja'a ndo ta ka'an ndo ma ña va'a ndisaa tiempu.

3

Nuu chikan Paulu ña na naka'an na Ndioo cha'a' ra

¹ Ndyo'o yani, cha'a' nuu ndi'inia chikan ndi nuu ndo ña na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ndi, ikan na kuita kuati ma tu'un cha'a' Jesuu ña kàtitu'un ndi ninii ma ñu'u' ñuñivi, ta na jachi'in na ta na tiñu'u na yi, takua ja'a maa ndo ndia. ² Ta juuni na ka'an ndo chi'in ra, ikan na jakakú ra ndi ora chàkunuu ndi nuu iyo ndian ya'a kini xini, vati yuvi ndisaa na chinuni tu'un Cristu. ³ Vati ma Racha'nu Jesuu iin ra

ndaa kuu ra ti jàchinu ra ma ña kà'an ra, ta chà'a ra tundeeni ra kuenda ndo ta kumi ra ndo, koto ki'vi ndo ma iti' kui'na. ⁴ Ta iyo tundeeni ma Racha'nu chi'in ndi, ta cha'a' yakan kuu yi ña chito ndi ti jà'a ndo ma kua kàtitu'un ndi nuu ndo, ta juuni chito ndi ti takan ni ja'a ndo tiá iti' nuu ndia. ⁵ Ta na tindee ma Racha'nu ndo ña na kuuni ga ndo nde'e ndo ma ndian ta'an ndo, takua kuu ni ra nde'e ra ndo, ta ora ndè'e ndo tundo'o, na jandeeni ndo takua jandeeni ma Racha'nu Cristu.

Iyo yi ña jatiñu ndo

⁶ Ndyo'o yani, kàtitu'un ndi nuu ndo chi'in ndatu Racha'nu Jesucristu ña na jachiyo ndo ndo xiin ma ndra yanio ña suchan, ña tüvi kuu ni ndra jatiñu ndra. Ta ndrakan juuni töve jachi'in ndra ma kua jàna'a ndi ña iyo yi ña ja'a yo. ⁷ Ti takua maa ndo cha chito ndo ma kua ja'a ndi, ta takan iyo yi ña ja'a ndo. Vati ora chiyo ndi chi'in ndo, tüvi ni chiyo suchan maani ndi, ti jatiñu ndi. ⁸ Ta juuni jata ndi ma ña chàchi ndi nuu ndo, ti tüvi kuu ni ndi kuu ndi ndian jatañu nuu ndo. Yakan va nduva'a kuu ni'i jatiñu ndi nduvi ta niñu ma ora ikan. ⁹ Ma ña ndaa ti iyo yi ña jakachi ndo ndi niku, va ndyu'u ni kuuni ndi ndakan ndi yi nuu ndo. Vati kuu ni ndi jatiñu ndi, ikan na nde'e ndo takua ja'a ndi, takua ikan iyo yi ña ja'a ndo ndia. ¹⁰ Ta ora chiyo ndi chi'in ndo, te'en kàtitu'un kachin ndi nuu ndo: Ma ndian yanio ña tüvi kuu ni jatiñu, ta na tüvi iyo yi ña ku'va ndo ña kachi na. ¹¹ Ta chito ndi ña iyo ndian yanio tañu ndo ña tüvi kuu ni jatiñu, ta ni tüvi nànduku na ma tiñu jà'a na vaji iyo yi. ¹² Yakan va chi'in sivi Racha'nu Jesucristu, kà'an ndi cha'a' ndisaa ndiakan, na kicha'a na jatiñu na, ikan na koo vii na. Vati takan iyo yi ña ja'a na, ta kuu ni'i na ña kachi na.

¹³ Va ndyo'o yani koto tisoni ndo ña ja'a ndo ma ña va'a. ¹⁴ Ta tu iyo ndian ta'an yo ña tüvi jachi'in ña kà'an ma tutu i'ya, na ti'iga ndo kuenda na. Ta na jachiyo ndo ndo xiin na, ikan na koo tukanuu nuu na. ¹⁵ Va koto kuxaani ndo nde'e ndo nuu na, vati na kundayu'u ndo na ta jakuninaa ndo na, taku iin yani ndo.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu na

¹⁶ Ta maa ma Racha'nu kuu ra ña chà'a ña koo vii ñivi. Ta ma Racha'nu na ku'va ra ña na koo vii ndo chi'in ta'an ndo ndisaa tiempuni. Ta na koo ma Racha'nu chi'in ndisaa ndo.

¹⁷ Yu'u Paulu, tàì letra i'ya chi'in nda'i, ikan na koto ndo ti mai kuu ma ra tàchi yi nuu ndo. Vati mai takan tàì ma nuu ndi'inia nuu tandi'i ma tu'un jà'i. ¹⁸ Ta ma

Racha'nu chito'o yo Jesucristu na ku'va ra
ma ñamani ra nuu ndo. Ta takan na kuu
yi. Amén.

Tutu nunuu ña tãa racha'nu Paulu kuenda Timoteu

Paulu, tãa ra tutu i'ya kuenda Timoteu

¹ Yu'u, Paulu, tãa tutu i'ya kuendaun, yo'o Timoteu, ti ma Ndioo tãchi ra yu'u ña kùu iin ra tatun Racha'nu Jesucristu, ta na jakui tiñu kà'an ra, vati Ndioo kùu ma ra jakakú yo, ta Jesucristu kùu ma ra ndátu yo vitin. ² Ndicha kuii ña kùun takua kùu iin rase'i, cha'a' ña indukuni chinuni va'a yo ma tu'un Jesucristu. Ta vitin kùunji ña ma Racha'nu Ndioo Tatá yo chí'in ma Racha'nu Jesucristu chito'o yo, na ku'va ra ñamani ra nuun, ta na kunda'vini ra ñun, ta na ja'a ra ña na vii koun chí'in animaun.

Paulu, kãtitu'un ra nuu Timoteu ña koto jãchi'in ra tu'un vata

³ Ma kua cha jãninj ñun ora kã kuà'in ma ñu'u' Macedonia ña na kindoun ma ñuu Efesu, ta na ka'un nuu ma ndian jãna'a tu'un vata, ña na jã'a ga na yi. ⁴ Ta juuni na ka'un nuu na ña na va'a natu'un na ma tu'un ña töve induku kãa yi takua ña jãna'a Ndioo, ta juuni na ka'un ña na jã'a na kuenda naja kua tã'an ma ndian chí'yo tatiempu ndia. Vati ndisaa yakan jã'a ña endee kãnita'an yu'u na, ti tüvi tndee yi ña na chinuni na ma tu'un kã'an Ndioo, takua kùuni ra ña koo yo. ⁵ Ta ma ña kùunji ña na kutunini ma ñivi kùu ma ña na kùunio nde'o ta'an yo chí'in ma ña vii vãchi tichi anima yo, ta na koo va'a yo chí'in ma chinituni yo, ta na chinuni yo tu'un ra chí'in ndisaa anima yo. ⁶ Vati iyo ndian cha kãsiin iti' i'ya, ta vitin kãcha'a nãtu'un na tu'un ña tüvi nda kuenda. ⁷ Ndiakan kùuni na ka'an kachin na ma tu'un ley Ndioo nuu ma ñivi, kãti na, vaji ni juuni ña jãna'a juuni maa na, na tüvi kutunini va'a na, niyi kùuni yi ka'an yi vaji kã'an na ña tu'un ndicha kùu yi.

⁸ Vati ndisaa yo cha chito va'a yo ti iin ley va'a kùu ma ley Ndioo, tuva chàtiñu yo yi takua kùuni ra. ⁹ Yakan va iyo yi ña koto yo ti nã'iin ley tüvi iyo yi kuenda ma ndian va'a. Ti ma ley kùu yi kuenda ma ndian kini, ta ma ndian jã'a kuati, ta kuenda ndian tüvi jãchi'in ña kã'an yi. Ta juuni kuenda ma ndian tüvi iñu'u chí'in Ndioo, ta ma ndian chàtu'un ra, ta kuenda ma ndian kini xini ta jã'a kuati. Ta ma ley juuni kùu yi kuenda ndian chà'ni tatã chí'in ma'á, ta nda ndian chà'ni inga tuku ñivi ndia. ¹⁰ Ta juuni tãchi ra yi kuenda ndra kã'vi chí'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ña'a kã'vi chí'in inga ndra'ii, ta kuenda ndra si'i ndia. Tãchi ra yi kuenda ma

ndian kã'an tu'un vata, ta ndian chà'a iin tu'un vaji töve jãchinu na yi, chí'in ndian tiin xe'e ñivi ta xiko na na inga chí'yo. Yakan va ma ña kùuni ma ley ka'an yi, kùu yi kuenda ndian jã'a ña kini ña töve induku kùu yi takua jãna'a Ndioo ña jã'a na. ¹¹ Vati ma Racha'nu Ndioo, ra ya'a ga ií, kùu ma ra tãchi yu'u, ña na katitu'in tu'un ka'nu i'ya nuu kua'a' ñivi.

Chà'a Paulu ta'vindioo nuu ma Racha'nu Jesuu cha'a' ña kũnda'vini ra ra

¹² Yu'u Paulu, chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu, ti chà'a ra ñandei takua nde'e ra ña iyo tundeeni ra chí'in. Yakan va chà'a ra tiñu nui ña na jatiñui kuenda ra, ¹³ vaji chàtu'in ra ta kã'an ti'ini chata ra niku. Vati jãtakue'i ma ndian chinuni tu'un ra ta kãnduva'i ra. Va Ndioo kũnda'vini ra yu'u, vaji takan jã'i, ti tüvi chitoi nayi jã'i ma ora ikan niku, vati takã'an chinunji ma tu'un ra niku. ¹⁴ Ta nduva'a kuii ka'nu ñamani jã'a ma Racha'nu chí'in, ti chà'a ra ña na chinunji ma tu'un ra, ta juuni chà'a ra ña na kuunio nde'o ta'an yo cha'a' ña indukuni kùu yo chí'in Jesucristu.

¹⁵ Yakan va ña ndicha kùu ma tu'un ña ni ka'in i'ya, ta ndisaa ndo iyo yi ña chinuni ndo yi: vati ma Racha'nu Cristu Jesuu, kãchi ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ti kùuni ra jakakú ra tandi'i ndian iyo kuati. Ta tañu ndiakan, iyo iin yo iyo ga kuati, ta rakan kùu yu'u. ¹⁶ Ta yakan va ma Racha'nu Jesucristu, nduva'a kuii kũnda'vini ra yu'u, vaji iyo ga kuati. Ta takan jãna'a ra nuu ma ñivi naja kua jãndeeni ra ma ña jã'a na ta jãnaa ra ma kuati na, takua jã'a ra chí'in ora kãcha'a chinunji tu'un ra. Ta takan kuu ni'i na nuu koo na indeeni chí'in ra, tuva chinuni na tu'un ra ndia. ¹⁷ Ta vitin na jaka'nu yo Racha'nu Ndioo, ra ya'a ka'nu, ra iyo ndisaa tiempu, ti juu ra kùu ma Rey chà'nda tiñu. Vati tüvi ni chaa iin kivi ña ni kuvi ra. Vaji na kùu nde'o ra va chito yo ti iyo ra, ta iyo kua'a' chinituni ra. Ta uvanuu Ndioo kùu ra. Ta takan na kuu yi. Amén.

¹⁸ Yo'o se'yu Timoteu, jãya'i tiñu i'ya nuun, ña na jãndeeniun ja'un ma tiñu chí'in ma ñivi, ta na jãna'un nuu na ma iti' va'a ku'un na, ta na ja'un yi chí'in animaun, takua kã'an ma ndracha'nu yanio cha'un ora kã'an ndra chí'in tu'un yu'u Ndioo. ¹⁹ Yakan va na chinuni va'un tu'un ma Racha'nu chí'in ndisaa chinitunin, vati iyo ndian töve chinuni va'a ma tu'un ra, ta ndãkoo na yi. Ndiakan kùu na takua kùu iin varku ña kãtita'an chí'in yuu, vati tüva nda kuenda na. ²⁰ Vati takan cha tã'an ma ra nãni Himeneu chí'in ra nãni

Jandu. Ndrakan tĩ'i nda'a' ma kui'na, ikan na kutu'va ndra ti kuu ka'an ti'ini ndra chata Ndioo.

2

Naja kua iyo yi ña ja'a yo ora kà'an yo chi'in Ndioo

¹ Takan kuu ta vitin va ni ka'in iin tu'un ka'nu nuu ndisaa ndo ña na ndakan ndo nuu Ndioo, ta na naka'an ndo ra cha'a' ndisaa ñivi ñuñivi. Ta juuni na ku'va ndo ta'vindioo nuu ra, ikan na koo va'a ndisaa na. ² Iyo yi ña ka'an yo chi'in ra cha'a' ma ndra kuu kalecha'nu, ta cha'a' ndisaa inga ndra iyo tiñu chi'in ndra ndia. Yakan va iyo yi ña ja'a yo ndisaa yakan, ikan na tüvi nde'o tundo'o, ta vii koo yo chi'in tandi'i ñivio, ti takan kuu koo va'a yo nuu Ndioo, ikan na kuu yo ñivi iñu'u ta ndaa. ³ Ta nduva'a kuii va'a ña ja'a yo takan, ti ma Ndioo ra jakakú yo, ya'a chisii ra ora ja'a yo takan. ⁴ Vati ma Racha'nu Ndioo kùuni ra ña na kakú ndisaa ndo, ta kuu koto ndo ma tu'un ndaa. ⁵ Vati uvanuu Ndioo, kuu ra ña takani iyo, ta juuni uvanuu ra ña tachi ra kuu ra ña jando'iin ra yo chi'in Ndioo. Ta rakan kuu ra Jesucristu, ta kuu ra iin ñivi takua kuu maa yo. ⁶ Vati ma Racha'nu Jesucristu, cha'a' ra ña ka'ni ñivi ra, ta na takaa na ra nuu kruu cha'a' ma kuatio, ti takan ja'a ra, ikan na kuu kakú yo nuu ma kuatio. Ta ña'a kuu ma tu'un ña jana'a Ndioo nuu yo, ti ma kivi ña kachin ra kuu yi. ⁷ Ta juuni cha'a' rakan kuu yi ña kachin Ndioo yu'u, ña kuu iin tatun ra, ikan na katitu'in ma tu'un Cristu nuu kua'a' ñivi, nuu ndian yüvi judu ndia. Yakan va tüvi janda'viña'i ndo ti ña ndicha kuu ma ña kà'in kuenda Cristu, ti iyo yi ña jana'i nuu ndian yüvi judü, ti ña ndaa kuu yi tu chinuni na tu'un Cristu.

⁸ Takan kuu yakan va ndyo'o ndra kuu ndra'ii, kùunji ña na ndoni'i ndo nda'a' ndo ora kà'an ndo chi'in Ndioo ndanikuni ma nuu kachika ndo chi'in anima va'a ndo, ta tüvi kàyuni ndo ta töve kànita'an yu'u ndo ndia. ⁹ Ta ma ñivi ña'a, kùunji ña ku'un vi ja'ma nda'vini ta iñu'u ña tüvi ya'a ya'vi ndaa. Va chàkuni kanduu ña jandondacha vi vi, ti iyo ñivi ña ya'a jandovii vi ma ixi xini vi takua ja'a ma ñivi ña'a ña chùtaka sukun oro a yuu tacha kuenda ña jandondacha vi vi. Ta yüvi takan iyo yi ña ja'a vi. ¹⁰ Vati kùuni Ndioo ña na koo va'a vi chi'in ma ña chinuni vi tu'un ra, ta chi'in ma ña va'a ña ja'a vi, ti takan ja'a ma ñivi tiñu'u Ndioo, ta jàka'nu vi ra. ¹¹ Yakan va ma ñivi ña'a, na taso'o taxiini vi ma tu'un va'a Ndioo ta na jachi'in vi ma ña kà'an ra. ¹² Ta juuni na tüvi chà'i ndatu nuu ma ñivi ña'a ña jàna'a vi tu'un Ndioo nuu

ndra'ii, ta ni tüvi va'a ña ka'nda vi tiñu nuu ndra ndia. Tiá va'a ña na taxiin kindoo vi. ¹³ Vati ma Racha'nu Ndioo, ji'na jätuvi ra ma ra nani Adán tajan jätuvi ra ma Eva. ¹⁴ Ta yüvi rakan jànda'viña'a ma kui'na, ti Eva kuu ma ña jànda'viña'an'. Ta ora ja'a ña ma ña kà'an Ndioo ña tüvi iyo yi ña ja'a ña, kóyoan iin tichi kuati. ¹⁵ Va ma ñivi ña'a, kuu kakú vi tuva ja'a va'a vi ma tiñu Ndioo takua kuu vi ñivi chàkoo se'e. Vati tu chinuni vi ma tu'un Ndioo, ta tu kùuni vi nde'e vi inga ñivi, ta kuu vi ndian íi kuenda ra, ta na töve ya'a ndu vi ma tiñu ña chà'a Ndioo ña na ja'a vi.

3

Paulu, kätitu'un ra naja kua iyo yi ña koo ma ndra ndiso tiñu kuenda Ndioo

¹ Ña ndicha kuu ma ña kà'in chi'in ndo, ti tu iyo ndra chinuni ña chànini kuu ndra iin ndra kuiso tiñu nuu ñivi chinuni tu'un Ndioo, ndicha ña ma tiñu va'a kuu yi ña kùuni ndra jakuu ndra. ² Yakan va taku ma ra ndiso tiñu veñu'u, iyo yi ña ja'a ra maaaa ña va'a, ikan kuu ka'an ma ñivi chata ra. Ta iyo yi ña koo ivanuuni ñasi'i ra, ta juuni iyo yi ña kuu ra iin ra tüvi ya'a ndu ña ja'a ra ni'ii'n nakuyi, ta ra kachin chinituni, ta iñu'u chi'in ndisaa nakuyi. Ta iyo yi ña kunda'vini ra ndian tüvi ve'e ña chaa ve'e ra, ta ku'va ra kindoo na ve'e ra. Ta iyo yi ña kuu ra iin ra kachini xini ña jana'a va'a ra ndia. ³ Ta na tüvi iyo yi ña kuu iin ra ya'a ga chi'i ndixi ta tüvi iyo yi ña ndikita'an ra chi'in ndian ya'a tu'va kànita'an. Vati iyo yi ña kuu ra iin ra va'a ña jandomani ñivi. Ta juuni tüvi iyo yi ña kuu ra iin ra ya'a ga chàta'ani ra nde'e ra xu'un'. ⁴ Vati iyo yi ña ka'nda va'a ra tiñu ma ve'e ra, ta jana'a ra ña na kandicha ma se'e ra tiñu tàva ra nuu na, ikan na iñu'u koo na. ⁵ Vati tu töve chito yo ka'nda yo tiñu juuni ma ve'e maa yo, naja kùunio ka'nda yo tiñu nuu ma ndian chinuni tu'un Ndioo?, tuva takan. ⁶ Yakan va ma ra ndiso tiñu, tüvi iyo yi ña kuu iin ra já ki'vi kuenda Cristu, ti koto jatayi maa ra ra chi'in ma tiñu ikan, ta tu ja'a ra takan, juuni kani koyo ra tichi kuati takua tã'an ma kui'na. ⁷ Ta juuni iyo yi ña kuu ra iin ra iñu'u nuu ma ndian tüvi chinuni tu'un Ndioo ndia, vati tu tüvi ja'a ra yi takan, ni koo tukanuu nuu ra, ti takan ja'a ma kui'na ña jànda'viña'an' yo.

Naja iyo yi ña koo ma ndian chàkoo tiñu ña tindee na ma ndian chinuni tu'un Cristu

⁸ Ta juuni takani ma ndra chinuni ña ndiso tiñu ña tindee ma ndian chinuni tu'un Cristu, iyo yi ña kuu ndra iin ndra iñu'u. Ta juuni iyo yi ña jachinu ndra

tu'un kà'an ndra, ta tüvi kùu ndra ndra ch'i' kua'a' ndixi, ta ni tüvi kùuni ndra ña koo kua'a' xu'un' ndra ndia, ña tüvi va'a jàkanaa ndra. ⁹ Ta ch'i'in iin chinituni kachin iyo yi ña endee chinuni ndra ma tu'un ndaa ña já jàna'a Ndioo nuu yo. ¹⁰ Yakan va ji'na iyo yi ña ki'o ku'va ndra, nde'o tuva ndicha ña jà'a ndra ma tiñu takua kà'an Ndioo ña jà'a ndra, ta tu va'a jà'a ndra, tajan kuu koo ndra ma tiñu ikan. ¹¹ Ta ma ñivi ña'a, juuni iyo yi ña iñu'u koo vi, ta tüvi iyo yi ña ka'an vi chata ma ta'an vi ch'i'in tu'un vata, ta tüvi ya'a ndu vi jà'a vi ni'iin nakuyi, ta kachin koo vi ch'i'in ndisaa nakuyi. ¹² Ta ma ndra tindee ma ndian chinuni, iyo yi ña koo uvani ñasi'i ndra, ta iyo yi ña kundayu'u ndra ma ndiakwati se'e ndra ch'i'in tandi'i ñivi iyo ve'e ndra ndia. ¹³ Vati ma ndra jàkuu va'a ma tiñu ña tindee ndra ma ndian chinuni tu'un Ndioo, ni keta iin kivi ña ya'a ni tiñu'u ndisaa ma ñivi ndra. Ta iyo kua'a' tundeeni Ndioo ch'i'in ndra, ta takan kuu kàtitu'un ndra nuu ma ñivi, naja kuu chinuni na ma tu'un cha'a' Jesucristu.

Ma tu'un kachin ña tüvi nàkoto yo niku

¹⁴ Chàninì ña ku'in kunde'i ñun numini. Va tu kuyanga kuàchai, tajan cha'a' yakan, va tàchì ma tutu i'ya nuun, ¹⁵ ikan na kotoun naja kua iyo yi ña koo yo ch'i'in ma inga ndian chinuni tu'un Ndioo, ti ñivi Ndioo ndito kuu yo. Vati ma ñivi Ndioo kuu ma ndian kumi ma tu'un ndaa, ta juuni jàna'a yi nuu inga ñivi ndia. ¹⁶ Takan kuu yakan va, ma tu'un ña tüvi nàkoto yo niku, ndicha ña cha jàna'a Ndioo yi nuu yo vitin, ta ma tu'un ikan, nduva'a ku'i ka'nu yi:
Racha'nu Ndioo, ndàkuu ra iin ñivi,
ta ra va'a kuu ra, kàti ma Tati Í Ndioo.
Ta juuni ndē'e ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo ra.
Ta chitakuati ma tu'un ra tandi'i ñuu ñuñivi,
ta kua'a' ñivi ch'inuni ña kà'an ra,
ta ndāa ra kuà'an ra iti' andivi.

4

Ndian ni jaña ña chinuni tu'un Cristu

¹ Va ma Tati Í Ndioo, kà'an kachin va'a yi, ti ma tiempu nuu ni ndi'inia iyo ndian ni jaña na ña chinuni na ma tu'un Ndioo, vati ni jachi'in ndio na ma tu'un vata ña jàna'a ndian tati xaan ña jànda'viña'a yi na. ² Ta ikan jan ndisaa ndio ma ñivi ikan, cha'a' ña kuu na ñivi ch'i'in uvi nuu ña chànini, ndian jàna'a na maa'aa tu'un vata, ta tüva kachin chànini na, ta tüva kanuu na ja'a na kua'a' ma ña kini. ³ Ta ma ndian jà'a takan ti tüvi chà'a na ña tànda'a ma ñivi chinuni tu'un Ndioo, vati iin kuati

kùu yi kuenda na, kàti na. Ta juuni kàti na ña iyo sa'an ña kuu kacho, vati iin kuati kuu yi ndia. Va yu'u kàtj ña tüvi va'a ma ña jàna'a na, ti maa ma Racha'nu Ndioo, jàtuvi yi kuenda ña kachi yo ndian chinuni ta chito ma tu'un ndaa yi. Ta cha'a' ndisaa ña ni'o nuu ra iyo yi ña ku'va yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi ndia. ⁴ Yakan va cha chito yo ti ndisaa ma ña jà'a Ndioo ña va'a kuu yi. Ta ni'iin nakuyi kuu ka'an yo ña na vā'a yi, tuva chà'a yo ta'vindioo nuu ra ora ni'o yi, ⁵ ti ch'i'in tu'un Ndioo jà'í ra nuu yi ora kà'an yo ch'i'in ra cha'a' yi.

Iin ra jàtiñu va'a kuenda ma Racha'nu Jesucristu

⁶ Takan kuu yakan va tu jàna'a va'un ma tu'un ndaa i'ya nuu ma ndian kuu yanio ta chinuni va'un yi, ni kùun iin ra jàtiñu va'a kuenda ma Racha'nu Jesucristu, ti ni tindee yi ñun cha'a' ña tándikun va'un ma iti' ña jàna'a yi ñun. ⁷ Va tüvi va'a ña jàchi'un ma tu'un vata ña kà'an kua'a' ma ndian iyo ma ñuñivi i'ya, ti tüvi nda kuenda yi. Tiá va'a ña na jaka'nuñ ma Racha'nu Ndioo ta ja'un naja kua kà'an ra. ⁸ Ndicha va'a ti ma tiñu jà'a yo ña jàndonio ma kuñu yo iyo nuu chàtiñu yi va kuenda vitini, va tu jà'a yo ma tiñu Ndioo ta jàka'nu yo ra, va'aga yi kuenda yo, ti tindee yi yo ma ñuñivi i'ya vitin, ta juuni ni tindee yi yo ora koo yo ch'i'in Ndioo endeeni ma tiá iti' nuu ndia. ⁹ Ndicha ku'i ti tu'un i'ya ña ndaa kuu yi, ta iyo yi ña taso'o va'a ndisaa ndo yi. ¹⁰ Ta cha'a' yakan kuu yi ña jàtiñu yo ta nde'o tundo'o já'a ñivi kàti'ini chata yo, vati iyo ma tundeeni ma Ndioo ndito ch'i'in yo ta chinunio ña ndicha ña ni jachinu Ndioo ma kua kàti ra nuu yo. Vati rakan ni tindee ra tandi'i ñivi, va tiaga kua'a' ni tindee ra ma ndian chinuni ta ni jakakú ra na, ikan na koo na endeeni ch'i'in ra.

¹¹ Ta ndisaa tu'un i'ya, iyo yi ña ka'un ta jana'un yi nuu na. ¹² Na jana'un nuu ma ñivi ña na tiñu'u na ñuun vaji ra tivaani kùun. Va na jana'un nuu na ma kua iyouñ ch'i'in ma ña jà'un ta ch'i'in ma tu'un kà'un ma iti' va'a kuà'un. Ta juuni na kuuniun nde'un na, ta na kùun iin ra ña tòve jà'a kuati, ta na chinuniun tu'un Cristu ch'i'in ndisaa animaun ta chinituniun ndia. Takan koun, ikan na kuu nde'e na ñun, ta tandikun na iti' kuà'un. ¹³ Va takua yu'u juuni kuyangai tiá ma iti' te'en, ta yo'o na jakua'un ma tu'un Ndioo nuu ka'lin ti'vi ma ndian chinuni, ta na kundayu'u va'un na ta jana'un ma iti' ku'un na ndia. ¹⁴ Na jakuendaun ma ndatu ña chà'a Ndioo nuun ora jündii ndracha'nu ndiso tiñu veñu'u nda'a' ndra xiniun takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, koto nàaniun yi.

¹⁵ Takan kuu yakan va na taso'o va'un ma tu'un já chinu kà'in i'ya, ikan na nde'e ma ndian chinuni naja kua ndikun va'un ma iti' Ndioo, takua ikan iyo yi ña ja'a na ndia. ¹⁶ Ta na ja'a va'un kuenda nuun ch'i'in ma tu'un jàna'un ma iti' kuà'un nuu ma ndian chinuni. Ta koto jãñaun ma ña va'a ña jà'un ndia, vati tu ja'un ma takua kùuni Ndioo, ni kakun. Ta juuni ni kakú tandi'i ma ndian jàchi'in ma tu'un Ndioo ña kà'un ndia.

5

Paulu kàtitu'un ra naja kua iyo yi ña koo yo chi'in ma ndian chinuni

¹ Koto kà'un yu'u ma ndracha'nu, vati tiá va'a ña viviini kà'un chi'in ndra ora chùnda yu'un ndra, ti iyo yi ña tiñu'un ndra takua tiñu'un iin tataun. Ta juuni na vii ka'un chi'in ma ndra tivaa, vati iyo yi ña tiñu'un ndra takua tiñu'un iin ra kuu yaniun. ² Ta ma ñivi ña'a cha'nu, juuni iyo yi ña tiñu'un vi, ta kuuniun nde'un, vi takua kùuniun nde'un ma ma'a maun. Ta juuni iyo yi ña tiñu'un ma ñivi ña'a yoko, ta kuuniun nde'un vi, takua kùuniun nde'un ma ñivi ña'a ta'un ndia. Yakan va na ja'un mamaa ña va'a chi'in na.

³ Na tindeun ma ñivi ña'a ña kindoo nda'vi tu tüvi iyo ndian tindee vi. ⁴ Vati tu ma ñivi kindoo nda'vi iyo se'e vi a se'e yani vi, ndiakun iyo yi ña koo tu'va na ña tindee na vi, takua kùmi vi na ora kuu na ndiakupati, ti ñivi maa na kuu vi. Yakan va ora jà'a yo te'en, nduva'a kuui chisii ma Racha'nu Ndioo nde'e ra yo, ti ña va'a kuu yi. ⁵ Va ma ñivi ndicha ña kindoo nda'vi ta ma'iin, endee kà'an nda'vi vi ta ndátu vi nda'a' ma Racha'nu Ndioo nduvi ta niñuu, ti chito vi ña ni tindee ra vi. ⁶ Vati tu ma ña'a ña kindoo nda'vi jà'a ña naja kua kùuni maa ña, ma yakan kuan takua kuu iin ña tüva ndito kuenda ma Racha'nu Ndioo, vati nàndukan naja jàka'nuan juuni maa ña, ta tüvi jàka'nuan Ndioo. ⁷ Yakan va na jana'un ndisaa tu'un va'a i'ya nuu na, ikan na ja'a na ma ña va'a ndia, ta takan kuu nani'i ma ñivi ña kà'an na chata na. ⁸ Vati ma ndian tüvi nakanini cha'a' ña tindee na ma ñivi na, ta ni töve nakanini iti' na cha'a' ma ñivi na ña iyo tichi ve'e na, ndiakun cha jãña na ña chinuni na ma tu'un Ndioo jà'a ma kuati na, ti tiaga kini kuu ma anima na kua ma anima ndian töve chinuni.

⁹ Va kuu nakuisoun sivi ma ñivi kindoo nda'vi tu cha chinu vi uni xiko kuiya ta iti' nuu. Ta tu chiyo uvani ii vi ndia. ¹⁰ Ta tu kuu vi iin ñivi ña kà'an va'a ma ñivi chata, cha'a' ña kùnda'vini vi ma ñivi chàa ma nuu iyo ve'e vi. Ta juuni tu jakua'nu

va'a vi ma se'e vi ndia, ta nakata vi cha'a ma ndian chinuni ña chaa ve'e vi, ta takan jàna'a vi ti tiñu'u vi na. Ta juuni tu tindee vi ma ndian ndè'e tundo'o, ta chitu'un vi cha'a' ma tiñu va'a ña iyo yi ña ja'a vi ndia.

¹¹ Ta tu iyo ñivi yoko ñivi kindoo nda'vi, tüvi iyo yi ña nakuisoun sivi vi. Vati ni keta iin kivi ña ni kuuni ndiko vi tanda'a vi chi'in inga ra'ii, ta ikan ni jaña ndio vi ña jà'a vi tiñu kà'an Cristu, ¹² ikan kuu yi ma nuu koyo ndio vi tichi kuati cha'a' ña jãña vi ña jà'a vi ma tu'un chà'a vi nuu Cristu. ¹³ Vati juuni ya'a chàta'ani ndio vi kakunuu vi ta ve'e ta ve'e ma ñivi, ta ndakuu suchan ndio vi, ta yüvi yakani kuu yi, ti kicha'a ndio vi natu'un vi tu'un vata chata ma ñivi. Yakan va ikan kuu ma nuu kù'vi ndio vi tichi ndisaa tuxa'ini, ta natu'un vi tu'un ña tüvi iyo yi ña ka'an vi. ¹⁴ Ta cha'a' yakan kuu yi ña kùunj ña na koo ndiko ma ii ma ñivi ña'a yoko ña kindoo nda'vi, ta tanda'a ndiko vi, ikan na koo ndiko se'e vi ta kumi va'a vi na chi'in ma ii vi ndia. Ta cha'a' yakan kuu yi ña na kuu ka'an ti'ini ma ñivi xaani nde'e nuu vi chata vi, ti ma tiñu va'a jà'a vi. ¹⁵ Takan kàti chi'in ndo, ti iyo ma ñivi ña'a ña cha jãña vi ma iti' Ndioo, ta tãndikun vi kuà'an vi iti' kuà'an ma kui'na.

¹⁶ Ta tu iyo iin ña'a a iin ra'ii chinuni tu'un Cristu, ta tichi ve'e vi iyo iin ña kindoo nda'vi, na tindee vi ña, ikan tüva kua'a' tiñu iyo yi ña ja'a ma inga ndian chinuni chi'an. Vati ma ndian chinuni va'a ga ña na tindee na ma ñivi kindoo nda'vi ña tüvi ni'iin ñivi.

¹⁷ Ta ma ndracha'nu ña ndiso tiñu nuu ma ndian chinuni, iyo yi ña nduva'a kuui tiñu'u ma ñivi ndra. Va iyoga yi ña tiñu'u na, taku ma ndracha'nu kàtitu'un tu'un Ndioo, ta jàna'a ndra yi nuu ma ñivi.

¹⁸ Vati ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi:

“Na tüvi iyo yi ña ti'o xikima yu'u ma kiti jàna yo ora jàtiñu ri.” Ta juuni iyo inga tu'un ña kà'an ma tutu Ndioo: “Ma ra jàtiñu, iyo yi ña ni'i ra ma ya'vi ra ndia.”

¹⁹ Tu tisokuati iin ñivi chata iin racha'nu ndiso tiñu ndian chinuni nuun, koto jàchi'un yi. Tiá va'a ña na jachi'un yi tuva kà'an uvi a uni ta'an na yi nuun. ²⁰ Ta ma ndra tüvi kùuni jaña ña jà'a ma kuati, tiá va'a ña na ka'un nuu ndra ma nuu ka'in ti'vi tandi'i ma ñivi Ndioo, ikan na yu'vi ma ñivi Ndioo, ta tüvi jà'a na takua jà'a ndra. ²¹ Yakan va yu'u Paulu, kà'in chi'un ndava nda nuu Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu chi'in tandi'i tati jà'a tiñu nuu Ndioo ña kàchin ra, ña na ja'a va'un ma ña kà'in chi'un, ta inuuni nde'un ma ñivi ora jà'un yi. ²² Ora ni kachiun ñivi ña ni koo tiñu kuenda Ndioo, koto jündiun nda'un chata nda ndian ni kuuni, tu tüvi nakanini va'a

ji'naun ña ni ja'un yi, ikan na töve kosoun kuati ña ja'a inga na. Yakan va na ja'un kuenda nuun, koto ki'viun tichi nda kuati ni kuuni.

²³ Ta taku maun ña ya'aga nuuni ku'vi tichiun, na kö'un mamaa takuini, ti juuni iyo yi ña ko'un ita'vi ma vinu, ikan na ndova'un nuu ma kue'e ña ja'a ña ku'vi tichiun.

²⁴ Ta iyo uvi uni ndian ja'a kuati, ña numi kuiini chà'a yo kuenda ña iyo kuati na, ti chito yo ma ña ja'a na antea ña chaa ma kivi ña ndòndaa yi. Va iyo ndian ja'a kuati, ña tüvi numini chà'a ma ñivi kuenda yo ja'a yi, ti ya'a xe'e iyo yi. Va ni chaa iin kivi ña ni koto ndi'i yo yi. ²⁵ Ta juuni kuu yi, ña tu iyo ma ndian ja'a iin tiñu va'a, numi kuiini chà'a yo kuenda tu ma tiñu va'a kuu yi. Va iyo ma ndian ja'a tiñu töve va'a, ta tüvi numi chà'a yo kuenda, va chito yo ña ni chaa iin kivi ña ni koto ndi'i ma ñivi yi vaji ya'a xe'e iyo yi ndia.

6

¹ Ta tandi'i ndian chinuni tu'un Cristu ndian kuu musu, iyo yi ña tiñu'u va'a na ma ndian kuu chito'o na ña chà'nda tiñu nuu na, ikan ma chito'o na kuu ka'an ti'ini na chata ma Racha'nu Ndioo, ta chata ma tu'un ra ña jàna'a yo ndia. ² Ta tu iyo iin ma ndian kuu musu ta ma chito'o na iin ndian chinuni tu'un Ndioo kuu na, koto jãña na ña tiñu'u na na, ti indukuni ndian chinuni tu'un Ndioo kuu na ndia. Vati ma ña iyo yi ña ja'a na kuu yi ña na tiñu'u ga na na ta jatiñu ni'iga na kuenda na, vati juuni yani na ndian chinuni kuu na ndia. Yakan va, ndisaa tu'un i'ya iyo yi ña jana'un ta katitu'un yi nuu na.

Ma ña va'a ndicha ni ni'o cha'a' ña chinuni va'a yo tu'un Ndioo

³ Tu iyo nda ndian jàna'a iin tu'un ña tüvi indukuni kà'an kua kà'an ma tu'un ma Racha'nu Jesucristu, ta juuni töve indukuni kà'an kua ma tu'un ndaa ña chinuni, ⁴ ndisaa ma ndiakan mamaa ndian kutayini kuu na, ti tüvi chito na ni'iin nakuyi. Ta juuni na kuu natu'un va'anio chi'in na, ti endee kànita'an yu'u na, ti tüva indukuni chà'nini ndio na kua chà'ninio, ta juuni kicha'a na tixii na ta ka'an ti'ini na chata ma ñivi, ti tüva iyo tundeeni na chi'in ma ñivi, ti siin siin chà'nini na. ⁵ Ta ma kuati ikan, tüvi nda ora ni chinu yi, ti ma ñivi ikan, kuu na takua kuu ma ndian tivi xini, vati tüvi chito na ma tu'un ndaa, ta ja'ani na ña chinuni na tu'un Ndioo kuenda na ndokuika na ja'a yi. Yakan va va'a ga ña na tüva ga tita'un chi'in na. ⁶ Ndicha va'a ña kuu kua'nu yo

chi'in ma ña chinuni tu'un Ndioo, va tu sii kùunio chi'in ma ndatiñu ña iyo nuu yo. ⁷ Vati ora kãku yo ma ñuñivi i'ya, tüvi ni kichaa inga nakuyi chi'o, ti sokaanio kãku yo. Ta indukuni ni ta'an yo ma ora ni kuvi yo, ti tüvi ni kundaa yo ni'iin nakuyi ko'o ndia. ⁸ Ti tuva cha iyo ma ña kacho ta iyo ma ja'ma ku'un yo, tiá va'a ña na sii kuunio chi'in yakani. ⁹ Va ma ndian kùuni ndokuika, tia numini köyo na tichi ma kuati. Ta ikan kuu ma nuu koyo na tichi xayu ma kui'na ja'a ma ña kùuni na koo tiá ndatiñu na. Ta juuni maa yi kuu yi ña jande'e yi tundo'o na, ta ni janaa yi na tiá iti' nuu ndia. ¹⁰ Ti tu ya'aga kùuni yo ma xu'un', ikan kicha'a ma kuati ka'nu ña ja'a yo, ti numini kicha'a yo kèsiin yo ma iti' Ndioo ja'a ña tixin yo. Ta ikan kuu ma nuu juuni maa ndio yo jànde'o tundo'o ma anima yo.

Ma tiñu va'a jãkuu ma ndian chinuni ma tu'un va'a Ndioo

¹¹ Yakan va yo'o Timoteu, ra jãkuu tiñu nuu Ndioo, koto nãkanuun ja'un takua ja'a ma ndiakan, ti na ku'un ma iti' ndaa ña kuà'an Ndioo, ta na jaka'nun ra ta na chinuni va'un ma tu'un ra chi'in ndisaa animaun, ta na kuuniun nde'un inga ñivi, ta na jandeeniun ña ja'a na chi'un, ta na kùun iin ra ya'a vita anima nde'un na ndia. ¹² Ta na jandeeniun chinuniun tu'un Ndioo, ikan na ni'un ma nuu koun endeeni chi'in ra, ti takan kùuni ra ña na ja'un. Ti kãchin ra ñun ma ora kãtitu'un yi nuu ka'in ti'vi kua'a' ndian kuu testigu ña chinuni va'un ma tu'un ra. ¹³ Yakan va ndava nda nuu Ndioo, ra chà'a kivi koo ndito ndisaa ma ña iyo ñuñivi, ta ndava nda nuu Jesucristu, ra juuni kãtitu'un ma tu'un ndaa nuu Ponciu Pilatu tatiempu, ¹⁴ kãtitu'un nuun ña na jachi'un ta na ja'un ma tiñu kà'in ña ja'un, ta koto jãñaun ña ja'un yi, ikan na ni'iin na kuu ka'an na chataun nda ora. Vati endeeni iyo yi ña ja'un yi nda kati ni chaa ora ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu, ra chito'o yo. ¹⁵ Vati ma Racha'nu Ndioo ni ja'a ra ña ni kichaa ndiko ra ma nda ora kùuni maa ra. Ta uvanuu ma Racha'nu kuu ra ma ra na jaka'nu yo, ti ra chà'nda tiñu nini ñuñivi kuu ra. Ta juuni kuu ra Rey kuxini nuu ndisaa rey, ta chito'o ndisaa ndracha'nu ndia. ¹⁶ Uvanuu rakan kuu ma ra takani iyo, ta iyo endeeni, ta iyo iin nuu endee tacha kaa, nuu ni'iin yo kuu jayatin yo yo. Ta juuni ni'iin yo takà'an nde'e ra, ta ni kuu nde'o ra ndia. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni cha'a' ña endeeni kuu ra iin ra iyo ndatu. Ta takan na kuu yi. Amén.

¹⁷ Ta na katitu'un nuu ma ndian kuika ña iyo ma ñuñivi i'ya, ña koto jãdotayi

yi na chi'in ma ña iyo nuu na, ta ni chi'in ma xu'un' ña iyo nuu na ndia, vati ma xu'un' na numini ni ndi'i yi. Tiá va'a ña na kundaanio ma Racha'nu Ndioo, vati maa ra kùu ma ra chà'a tandi'i ma ña iyo nuu yo, ikan na sii kùunio chi'in yi. ¹⁸ Ta juuni na katitu'un nuu ma ndian kuika, ña na ja'a na maaa ña va'a ta na koo va'a na ja'a ma tiñu va'a ja'a na. Ta juuni ña na tüvi kuu xii na chi'in ma ndatiñu iyo nuu na, ti na tindee na inga ma ndian kùmani yi nuu ndia. ¹⁹ Vati tu ja'a na takan, ni ndakuu yi iin ya'vi ña chà'a Ndioo nuu na ña kùndee yi na endeeni, ta juuni ndiakan kùu ni'i ña na koo na endeeni chi'in ra ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña iyo yi ña ja'a Timoteu

²⁰ Yo'o Timoteu, kùunì ña na ja'a va'un ma tiñu Ndioo ña kàti'tu'in nuun. Ta koto jächì'un ma tu'un vata ña kà'an ñivi ñuñivi ña tüvi nda kuenda, ta ni ma tu'un ña vii kà'an yi kùunio, va tu'un vatani kùu yi. ²¹ Vati iyo ma ndian kà'an ma tu'un te'en, ta kùuni na ti nduva'a kuui chito na, kùuni na. Va töve. Ta java kèsiin na ma iti' Ndioo, ta tüva chinuni na ña kà'an ra. Ma Racha'nu Ndioo, na ku'va ra ña na koo ma ñamani ra chi'un. Ta takan na kùu yi. Amén.

Tutu uvi ña tãa racha'nu Paulu kuenda Timoteu

Paulu tãa ra tutu i'ya kuenda Timoteu

¹ Yu'u Paulu, tãchj tutu i'ya nuun, yo'o Timoteu, vati maa ma Racha'nu Ndioo, chã'a tiñu nui ña na kui tatun ma Jesucristu, ti takan kũuni Ndioo ña na ja'i. Yakan va, cha chito yo, ti maa ra chã'a ra tu'un ña na koo ndito yo endeeni chi'in Jesucristu. ² Ta cha'a' yakan kũu yi ña tãchj ma tutu i'ya nuun, ti kũunj nde'i ñun takua kũunj nde'i iin ra se'e mai. Ta juuni kũunj ña na ku'va ma Racha'nu Ndioo Tatã yo, chi'in chito'o yo Racha'nu Jesucristu ñamani ra nuun. Ta na kunda'vini ra ñun, ikan na koo viun kuenda ra.

Paulu kãtitu'un ra nuu Timoteu naja kua iyo yi ña ja'a ra, ikan na koto ma ñivi ña ñivi Jesucristu kũu ra

³ Nani kivi ora chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, endee chàku'unj ñun, ta nãka'in ñun nuu ra ndia, vati jãka'nu va'i Ndioo chi'in chinituni ndai takua jãka'nu ma ndian kũu ñivi, ndian chiyo tatiempu ra ndia. ⁴ Ta juuni ya'a chàku'unj naja kua chàkun ma ora kãsoo, cha'a' ña kũuniun nde'un yu'u. Va vitin ya'aga kũunj ndikoi kunde'i ñun, ikan na sii kuunj. ⁵ Yakan va chàku'unj naja kua ya'a chinuniun ma tu'un Ndioo. Ta juuni chàku'unj ña ji'na kui ma pe'un Loida chi'in ma ma'un Eunice, kũu ma ñivi kichã'a chinuni. Ta juuni chitoi ña yo'o kũun iin ra ya'a chinuniun ndia.

⁶ Yakan va jãnini ñun ña na kuãtiñu va'un ma ndatu ña chã'a Racha'nu Ndioo nuun ora jũndij ma nda'i xiniun niku. ⁷ Ti ma Racha'nu Ndioo, chà'a' ra ma Tati Í Ra nuu yo kuenda ña na jãyu'vio yo, ikan na jandeenio ta kuunio nde'o ma ndian ta'an yo. Ta juuni chà'a ra ña na ja'a yo kuenda nuu yo chi'in ma ña ja'a yo ndia. ⁸ Yakan va koto kũkanuun ña kãtitu'un ma tu'un ma Racha'nu chito'o yo nuu ma ñivi. Ta juuni koto kũkanuun yu'u cha'a' ña indij ma tichi vekaa cha'a' ma tiñu ja'i kuenda Racha'nu. Yakan va na jandeeniun ñun cha'a' ma tundo'o nde'un ña kãtitu'un ma tu'un va'a Ndioo. Vati ma Racha'nu Ndioo cha chã'a ra ndatu ra nuun. ⁹ Ta juuni maa ra kũu ra ña jãkakũ ra yo, ta kãchin ra yo ña na í koo yo chi'in ra. Vati ma Racha'nu Ndioo, na tũvi nĩ jakakũ ra yo cha'a' nĩ'iin tiñu ña ja'a yo kuenda ra, ti jã'a ra yi, vati takani cha chãnini ra jã'a ra yi takan niku. Ta antea ña jãtũvi Ndioo ma ñuñivi i'ya kãchin ra yo ña na kuu yo ndian ñivi Jesucristu, ta cha'a' rakan kũu yi

ña chã'a ra ñamani ra nuu yo. ¹⁰ Ta juuni Ndioo jãna'a ra nuu yo naja kua kũuni ra nde'e ra yo cha'a' Racha'nu Jesucristu, ora kichi jãkakũ ra yo nuu ma kuati. Ta juuni ra kũu ra ña jãndi'i ra nuu ma ndatu, ña jã'a ña na kuvio. Yakan va chi'in ma tu'un va'a kã'an ra kũu yi ña tãvani'i ra nuu ndichin ña na koo ndito yo endeeni. Ta cha'a' yakan kũu yi ña tũva ni kuvio cha'a' ña chinuni yo ma tu'un ra.

¹¹ Takan kũu yakan va maa ma Racha'nu Ndioo kãchin ra yu'u, ta chã'a ra tiñu nui ña na kui tatun ra kuenda ña na jana'i ta katitu'in ma tu'un va'a cha'a' ra nuu ma ndian yũvi judũ ndia. ¹² Ta cha'a' yakan kũu yi ña ya'a nde'i tundo'o. Va ni tũvi kukanui cha'a' yi vaji takan kũu yi, vati chitoi yo kundenj, ta juuni cha chito va'i ña, rakan ni kumi va'a ra yu'u chi'in ndatu ra endeeni, nda ora ni chaa kivi ña ni kichaa ndiko ra.

¹³ Yakan va na ja'un takua kãtitu'in nuun, ikan na chinuni va'un ma tu'un Ndioo, ta kũuniun nde'un inga ñivi ndia. Vati ñivi Racha'nu Jesucristu kũun. ¹⁴ Ta na kumi va'un ma tu'un va'a ña chã'a ma Tati Í Ndioo nuun ña na ja'un, vati juuni iyo yi chi'in yo ndia.

¹⁵ Ta juuni cha chito va'un naja kua kũu yi ña ndãkoo ma'iin ma ndian chinuni ña kichi iti' ñu'u' Asia yu'u. Ta tañu ndiakani iyo ndra nãni Figelu chi'in Hermógenes. ¹⁶ Ta na kunda'vini Ndioo ma Onesiforu, chi'in ndisaa ma ñivi iyo ve'e ra. Vati kua'a' cha'a' kichi ku'va ra tundeni yu'u ma tichi vekaa i'ya, ta ni tũvi nĩ kukanuu ra cha'i, vaji indij ma tichi vekaa. ¹⁷ Ta rakan, na tũvi nĩ ja'a ra takua jã'a ma inga na ti ma ora kichaa ra ma ñuu Roma, numini kichã'a ra nãnduku ra yu'u, nda kati nãta'an ra yu'u. ¹⁸ Yakan va na kunda'vini ma Racha'nu ra ora ni kichi ndiko ra ña ni jandondaa ra kuati ma ñivi. Ta cha chito va'un, yo'o Timoteu, naja kua tũndee ma Onesiforu yo ora chiyo yo ma ñuu Efesu niku.

2

Paulu kãtitu'un ra naja kua iyo yi ña koo va'a iin ra kũuni kuu jandaru Jesucristu

¹ Ta yo'o Timoteu se'yu, na jandeeniun ña koo va'un chi'in ma ñamani ña chã'a ma Racha'nu Cristu Jesuu nuun. ² Ta ndisaa ma tu'un ña kãtitu'in nuun ma nuu ka'iin kua'a' testigu, iyo yi ña katitu'un yi nuu ma ndian chinuni va'a, ta ndiakani na koo tu'va na ña jãna'a ndiko na yi nuu inga ñivi.

³ Yakan va ora nde'un tundo'o cha'a' ma tiñu jã'un kuenda ma Racha'nu Jesucristu, iyo yi ña jandeeniun, takua jãndeeni ma

ndra jandaru ora ndè'e ndra tundo'o cha'a' ma tiñu jà'a ndra. ⁴ Vati ndisaa ma ndra kùu jandaru, na kùu ki'vi ndra jà'a ndra inga tiñu, ti iyo yi ña koo tu'va ndra kuenda ma ra chà'nda tiñu nuu ndra, ikan na sii kùuni ra cha'a' ma tiñu jà'a ndra kuenda ra. ⁵ Ta juuni takan kùu yi chi'in ma ndra chàsiki, tuva tüvi chàsiki va'a ndra takua iyo yi ña kusiki ndra na kùu jakanaa ndra tüva töve chàsiki ndra tava kà'an yi nuu ma tutu kua iyo yi ña ja'a ndra yi. ⁶ Taku ma ndra jàtiñu nuu ni kava iin ndatiñu ndra, iyo yi ña jatiñu ji'na ndra, tajan chàa ndio ma kivi ña keta ma ndatiñu ndra. ⁷ Ta nakaniniun cha'a' ma tu'un kà'in chi'un, ta maa ma Racha'nu Jesucristu ni ja'a ra ña na kutuniniun ndisaa yi.

⁸ Yakan va na kuku'unium ma Racha'nu Jesucristu, vati juuni ñivi ma Rey David kùu ra ndia. Ta juuni Jesucristu ikan kùu ra ña nàtaku ndiko ra tañu ñivi ndii. Ta tu'un va'a ikan kùu ma ña kàtitu'in. ⁹ Ta vitin cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un Jesuu nuu ma ñivi kùu yi ña ya'a jànde'e na tundo'o yu'u, takua jànde'e na tundo'o iin ra kini. Yakan va vaji indij vekaa ta ndikuin ña ndè'i tundo'o, va ma tu'un Ndioo na kùu kasi ni'iin na yi. ¹⁰ Yakan va yu'u nduva'a kuii jàndeeni vaji ndè'i tundo'o, vati kùuni ndè'i ña ma ndian kàchin Ndioo, ta kùuni ña na ni'i na nuu kakú na jà'a Jesucristu, ikan na koo va'a na chi'in ra nuu iyo ña tacha ra nani kivi.

¹¹ Yakan va iyo yi ña chinunio ma tu'un i'ya, vati ña ndicha kùu yi: Tu chi'o chi'in ma Racha'nu Cristu, juuni ni ni'o nuu koo ndito yò chi'in ra ndia.

¹² Ta tu jàndeenio ña ya'a ndè'o tundo'o cha'a' ña jàtiñu yò kuenda ra, juuni ni ka'nda yò tiñu chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu ndia.

Ta tu kàtio ña töve nàkoto yo ra, ta juuni ni kati ra ña töve nàkoto ra yo ndia.

¹³ Ta vaji jàña yo ña chinunio ma tu'un ra, va rakan endee tüvi jàña ra ña kùu ra takua kùu ra.

Vati na kùu jàña ra ña jà'a ra ma tu'un chà'a ra nuu yo.

Timoteu, kùu iin ra jàkuu tiñu kuenda Cristu

¹⁴ Yakan va na jakuku'unium na ña tu kùuni na koo va'a na kuenda Ndioo, na tüvi iyo yi ña kanita'an yu'u na cha'a' ma tu'un ni kuuni, ti na tüvi nda kuenda yi. Vati ma ora jà'a na takan, jàkanuu ndio ma chinituni ma ndian tàso'o yi, ta ndàkoo ndio na iti' va'a kuà'an na. ¹⁵ Yakan va na nandukun naja kua jàtiñu va'un

kuenda Ndioo, ikan na kichi siini ra chi'un, ta katitu'un ma tu'un ndaa nuu ma ñivi. Takan iyo yi ña ja'un yi, ikan na tüvi kukanuun ora ni nde'un ra. ¹⁶ Ta koto jàchi'un ma tu'un vata ña kà'an ma ñivi, ti na tüvi nda kuenda yi. Vati ma ndian chàta'ani ja'a takan, tiaga ki'vi na jà'a na ma ña kini ña tüvi va'a kuenda Ndioo. ¹⁷ Ta ma tu'un vata ña jàna'a na kua kuita kuati yi nuu ma ñivi takua kuàndita iin kue'e xaan ña iyo kuñu yo, ta kùu yi kuvio ja'a yi. Ta tañu ma ndian jàna'a ma tu'un vata ikan, uvi ndra nàni Himeneu chi'in Filetu. ¹⁸ Vati ndrakan jàña ndra ña chìnuni ndra ma tu'un ndicha, ta kicha'a ndio ndra kàti ndra ña na tüva ni nataku ndiko ma ndian ndii, ti cha yà'a ma kivi ña jànataku ma Ndioo na, kàti ndra. Yakan va takan jà'a ndra ña jàkanuu ndra xini uvi uni ma ndian chìnuni tu'un Ndioo. ¹⁹ Vaji takan jà'a ndra, ma tu'un ndaa ña chà'a Ndioo nuu yo kùu yi iin ña tüvi sama. Vati te'en kà'an yi: "Ma Racha'nu Ndioo, cha nàkoto va'a ra nda ndian kùu ma ñivi ra", kàti yi. Ta iyo inga tuku nuu kà'an yi te'en ndia: "Ndisaa ndian kà'an ña kùu na kuenda Cristu, iyo yi ña jàña na ña ja'a na ña kini", kàti yi.

²⁰ Va taku ma tichi ve'e iin ndian kuika, iyo kua'a' nuu ma ko'o chàtiñu na, ti iyo ko'o oro, ta ko'o plata, chi'in yachin, ta ko'o ñukisi ndia. Vati iyo siin ma ko'o chàtiñu na kuenda ma viko jà'a na, ta iyo siin ma ko'o ña chàtiñu na nani kivi ma tichi ve'eni ndia. ²¹ Yakan va tu cha ndò'ii yo, ta cha jàña yo ña jà'a yo ma ña kini, tajan ni kuàtiñu ma Ndioo yo ña, na ja'a yo ma tiñu va'a, takua jà'a ma ndian kuika ña chàtiñu na ma ko'o va'a, ora jà'a na ma viko ka'nu.

²² Ta na ja'un kuenda nuun, chi'in ma ña chànium, koto kùuniun ja'un ma ña kini, takua jà'a ma ndian yoko, ña iyo ma tiempu i'ya. Vati iyo yi ña nandukun ma iti' va'a Ndioo. Ta juuni iyo yi ña chìnuni va'un ma tu'un ra, ta kuuniun nde'un ma ndian ta'un ndia. Yakan va na koo viun, takua iyo ma ndian chìnuni ña jàka'nu na ma Racha'nu Ndioo chi'in ndisaa anima na. ²³ Ta koto jàchi'un ma tu'un vata ña tüvi nda kuenda. Vati cha chito va'un ña maaaa kuatini nànduku na, chi'in ma tu'un kà'an na. ²⁴ Vati taku ndyo'o ndian jàkuu tiñu Ndioo, tüvi iyo yi ña kanita'an yu'u ndo chi'in ta'an ndo, ti iyo yi ña koo va'a ndo chi'in tandi'i na. Ta juuni iyo yi ña koo tu'va ndo kuenda ña jàna'a ndo nuu inga ñivi. Ta na jàndeeni ndo tuva iyo nda ndian kà'an chata ma tu'un ña jàna'a ndo.

²⁵ Ta juuni iyo yi ña kunda'vini ndo na, ta na tindee ndo ma ndian kà'an chata ndo, ikan na tindee Ndioo na ña jàña na ma iti' kini kuà'an na. Ta takan kùu nani'i na naja

kua ku'un na ma iti' ndaa ra. ²⁶ Yakan va takan iyo yi ña ja'a na, ikan na kakú na tichi nda'a' ma kui'na. Vati vitin juuán' kùu ma ñá' chà'nda tiñu nuu na ña, na ja'a na tandi'i ma ña kùunián'.

3

Paulu, kàtitu'un ra naja kua ni ja'a ma ñivi ora ni kichi ndiko Jesuu

¹ Ta juuni iyo yi ña kotoun ña nuu ni ndi'i ma tiempu i'ya, ya'aga ni koo tundo'o. ² Vati iyo ndian ni jaka'nu na juuni maani na. Ta ni kuuni na nde'e na ma xu'un', ta ni jandotayi ndio na na. Ta ni ka'an ti'ini na chata Ndioo, ta töva ni jachi'in na ña kà'an ma tatá na chí'in ma'á na. Ta töva ni naka'an na Ndioo cha'a' ma ndatiñu ña ni'i na. Ta ni töve ni jaka'nu na ra ndia. ³ Ta juuni na töve ni ndakimani na ma ndian kùu ta'an na, ta ni töve ni kunda'vini na na ndia. Ta ikan jan ni ka'an na tu'un vata chata inga ñivi, ti ya'a xaani na ndè'e na na, ta na kùu ka'nda na tiñu nuu juuni ma ña kùuni ma kuñu na ndia, vati na kündeega na ja'a na ma ña va'a. ⁴ Ta juuni ni xikoña'a na cha'a' ndian amigu na, ta ni tüvi chà'nini ji'na na ma ña ja'a na. Ta ni jandotayi na na. Ta endee ni nanduku na ja'a na kuati ña chàta'ani ma kuñu maa na. Ta töva ni nanduku na iti' va'a Ndioo. ⁵ Ta ni katitu'un na nuu ma ñivi ña ya'a jàka'nu na Ndioo, va na tüvi ndicha, ti töve iyo ndatu Ndioo chí'in na. Yakan va koto ndikita'un chí'in ma ndian ja'a takan. ⁶ Vati tañu ma ndiakani, iyo ndra chàta'ani kakunuu ta ve'e ta ve'e ma ñivi ña'a ña töve ndetiñu kèña'a na cha'a' ña iyo kua'a' kuati vi ña jà'a vi niku. Ta ma ñivi ña'a ikan na kùu jandeeni vi ma ña töve va'a chà'nini vi. ⁷ Yakan va vaji ya'a chàta'ani vi jàkua'a vi ma tu'un chaa, va na kùu chaa vi ña koto vi ma ña ndicha. ⁸ Ta tava jà'a ma ndra nani Janes chí'in Jambre niku, ña töve ni jachi'in ndra tu'un jàna'a Moisés tatiempu, ta takan jà'a ma ndra matru i'ya ña jànda'viña'a ndra ñivi, ti töve kùuni ndra chinuni ndra tu'un ndaa, ti ma maa ña kinini kùu ma ña chà'nini ndra. Ta ndrakan jà'ani ndra ña kùu ndra ndian chinuni tu'un Jesucristu, va töve ndicha kùu yi. ⁹ Va ndrakan töve ni kundee ndra kua'a' tiempu ña jànda'viña'a ndra ñivi, ti numini ma ñivi ni ku'va na kuenda ña yüvi ndicha kùu ma ña jàna'a ndra. Jin ma takan chà'a ma ñivi kuenda ña ma Janes chí'in Jambre kùu ndra ndra vata ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kàtitu'un Paulu nuu Timoteu

¹⁰ Va taku yo'o Timoteu, cha chito va'i naja kua jachi'un ma tu'un ña jàna'i nuu ma ñivi ti iyoun takua iyo. Ta chitoun

naja kua chà'nini ta chitoun ña iyo kuenda ña jàkui ma tiñu ña kùuni Ndioo na ja'i, ta chitoun ña ya'a chinuni tu'un ra ndia. Ta juuni chitoun naja kua jàndeeni vaji ndè'i tundo'o. Ta yu'u endee töve jàñai ña kùuni nde'i ma ñivi ta'an yo. ¹¹ Ta juuni cha chitoun naja kua kànita'an ñivi chí'in, ta jànde'e na tundo'o yu'u cha'a' ma tu'un Ndioo, ora chàkunui kàtitu'in yi iti' ñuu Antioquia chí'in ñuu Iconiu ta Litra. Va tava kùta'an ma Racha'nu chí'in, yakan va künde'i kakú nuu ma ndisaa ma tundo'o ña ndè'i. ¹² Ta ndicha kuui ña, ndisaa ma ñivi kùuni koo takua kùuni ma Racha'nu Cristu Jesuu, iyo yi ña nde'e na tundo'o cha'a' ra ndia. ¹³ Va ma ndian kini ta vata, ña jà'a takan chí'in na, tiaga kua'a' ma ña tüvi va'a ni ja'a na, ti ni janda'viña'a na ma inga ñivi. Ta juuni ma ndiakani ni janda'viña'a na na ndia.

¹⁴ Vati taku yo'o Timoteu, na chinuni va'un takua kùtu'vaun, ta na ja'un yi ndia, ti cha chito va'un nda ndian kùu ma ndian jàna'a nuyn. ¹⁵ Vati juuni maun, cha chàku'uniun naja kua kicha'un jàkua'un ma tutu Ndioo nda ora kùyn ravali. Yakan va ti ma tu'un kùu yi ña chà'a yi kua'a' chinituniun, ikan na koto va'un naja kua jàkakú Racha'nu Cristu Jesuu ñun cha'a' ña chinuni va'un tu'un ra. ¹⁶ Vati tandi'i ma tu'un va'a Ndioo ña taa ma ñivi nuu tutu ra, keta yi ma chinituni ma Racha'nu Ndioo. Yakan va nduva'a kuui va'a yi ña jàna'a yo yi nuu ma ñivi, ta jàkua'a yo yi nuu na, ikan na ka'an yi tuva töve va'a ma iti' kuà'an na, ikan na chikoni'i ndiko na ma iti' ndaa ña iyo yi ña ku'un na kuenda ña koo va'a na takua kùuni Ndioo. ¹⁷ Yakan va takan iyo yi ña ja'a yo cha'a' ña kùu yo ñivi Ndioo, ti chí'in ma tu'un ra jàndakuu va'a ra yo, ikan na kutu'va yo ta ja'a yo ma ña va'a takua kùuni ra.

4

¹ Takani kùu yakan va ndava nda nuu Ndioo, chí'in nuu ma Racha'nu Jesucristu, ra ni jakutuni ma ñivi ndito chí'in ndian ndi'i, ora ni kichi ka'nda ra tiñu nuu yo, ña yu'u janini ñun ña, ² na katitu'un ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, ta koo tu'vaun chí'in na nda ora ni kuuni. Ta na janiniun na ta jandomaniun na, ikan na jachi'in na ma ña kà'an yi ta jaña na ña jà'a na ma ña tüvi va'a. Ta ora jana'un nuu na, na iñu'u ta vii koun chí'in na, ikan na jachi'in na ma ña kà'an yi. ³ Vati ni chaa iin kivi ña na töva ni jachi'in na ña kà'an ma lotrina va'a. Ta ikan jan ni nanduku ndio na kua'a' ma ndian matru ña jàna'a nuu na, ta ndiakani ni jakua'a chí'in na ma ña chàta'ani maa na ña na koto na. ⁴ Yakan va

töva ni jachi'in ndio na ña kà'an ma tu'un ndicha, vati ni jachi'in na ma tu'un ña jändakuu maani ma ñivini. ⁵ Va taku yo'o töve iyo yi ña kanduu ña jà'un, vati iyo yi ña ndakiva'a va'un ma tu'un Ndioo tichi ma chinituniun, ta jandeeniun ma tundo'o ña ni nde'un ndia. Ta juuni na katitu'un ma tu'un va'a cha'a' Jesucristu ña jākakú yi na. Vati takan iyo yi ña jatiñu va'un chi'in ma tiñu chā'a Ndioo nuun.

⁶ Ti taku yu'u, chani chaa ma kivi ña ni kuvj kuenda ma Racha'nu Ndioo, takua chà'ni na iin kiti ora sòkó na ri kuenda ra. ⁷ Ta juuni yu'u, cha jandeeni ña jà'i tandi'i ma tiñu chā'a ma Racha'nu Ndioo nui ña na ja'i yi. Ta endee tüvi ni jañai ña chinuni va'i ma tu'un ra. ⁸ Yakan va ma ora ikan, ni koo va'i chi'in ma Racha'nu Ndioo, vati jatiñu va'i kuenda ra. Ta ikan jan ni ku'va ndio ra iin ña va'a kuendai ma ora ni kichi ra jakutuni ra ma ña jà'a ma ñivi, vati iin ra vesi ndaa kuu ra. Ta yüvi chi'in yu'uni, ni ja'a ra yi, vati ni ja'a ra yi chi'in tandi'i ma ñivi ña ya'aga kùuni nde'e ra ta ndàtu ra ndia.

Paulu kàtitu'un ra iin tiñu va'a kuenda Timoteu

⁹ Yakan va yu'u Paulu, chikain ñamani nuun yo'o Timoteu ña na numini kichiun kichi nde'un yu'u, ¹⁰ ti cha ndakoo ma'iinia ma ra nàni Dema yu'u ma i'ya, ta kée ra kuà'an ra iti' ñuu Tesalónica, vati ya'a kùuni ra nde'e ra ma ndatiñu iyo ma ñuñivi i'ya. Ta ma ra nàni Crescente, cha kée ra kuà'an ra iti' ñu'u' Galacia, ta Titu kuà'an ra iti' ñu'u' Dalmacia ndia. ¹¹ Uvanuunia Luka, kuu ma ra kindoo chi'in vitin. Yakan va ora ni kichiun, na kunandukun ra nàni Marku, ta kundakaun ra kichiun, vati chiniñu'i ra chi'in ma ña jà'i. ¹² Ta ma ra nàni Tikiku, ti tächj ra kuà'an ra iti' ñuu Efesu ndia. ¹³ Ta juuni na kunda'un ma ja'ma chùsukuin chi'in ndisaa tutui, ta ma ñii ña natuvi nuu tai ña ndakoi ñuu Troa, ve'e ra nàni Carpu. Va ma ña chiniñu'ugai ña kunda'un kuu ma ñii ikan.

¹⁴ Ta ma Jandu, ra jatiñu chi'in kaa, ya'a xaani ra ndè'e ra yu'u. Va ni ku'va ma Racha'nu ma ya'vi ra cha'a' ña jà'a ra takan. ¹⁵ Yakan va na ja'a va'un kuenda nuun chi'in ra, vati ya'a xàani ra nde'e ra ma tu'un Ndioo ña jàna'a yo nuu ma ñivi. ¹⁶ Ta ora yā'i ma cha'a' nunuu nuu ma ndra kumitiñu, tükuii yo ni tindee yu'u ma ora ikan. Vati ndisaa ndra chīnu ndra, ta ndakoo ma'iin ndra yu'u nuu ndra. Yakan va kùuni ña na tüvi ti'i ma Racha'nu Ndioo kuenda ra cha'a' ña jà'a ndra takan ma ora ikan. ¹⁷ Va ma Racha'nu Ndioo kùta'an ra chi'in, ta chā'a ra ñandei

ña na katitu'in ndisaa tu'un va'a cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Tajan ndisaa ma ndian yüvi judíu kicha'a ndio na taso'o na ma tu'un Ndioo ña kàtitu'in nuu na. Ta takan kuu ña jākakú ma Racha'nu Ndioo yu'u ma nuu kua'a' tundo'o ikan. ¹⁸ Ta juuni ni jakakú ra yu'u nuu ma tichi nda'a' ndian jà'a ña kini ndia. Ta ikan endeeni ni kumi ra yu'u, nda kati chaa ma kivi ña ni ku'in chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu iti' andivi. Ta na jaka'nu yo ra ndisaa tiempu. Ta takan na kuu yi. Amén.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kàtitu'un Paulu nuu Timoteu

¹⁹ Takan kuu ta vitin tächj saludu nuu ma ña nàni Priscila chi'in iian Aquila, ta nuu ndisaa ñivi Onesiforu ndia. ²⁰ Ta ikan jan ma ra nàni Latu, kindoo ra ma ñuu Corintu. Ta ma Trófimú, ndóo ra ma ñuu Miletu, vati ku'vi ra. ²¹ Ta yo'o, na kunumiun kichiun antea ña koyo ma tiempu vichin. Tächi ma ra nàni Eubulu saludu nuun, chi'in Pudente, ta Linu, chi'in ña nàni Claudia, ta chi'in ndisaa ma ndian chinuni ndia.

²² Ta ma Racha'nu Jesucristu, na kumi ra ñun, ta na koo ma ñamani Ndioo chi'in ndisaa ndo ndia. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña tãa racha'nu Paulu kuenda Titu

Tutu tãa Paulu kuenda Titu

¹ Yu'u Paulu, ra ja'a tiñu nuu Racha'nu Ndioo, ra kuu tatun Racha'nu Jesucristu, ña tãchi ra yu'u ña na tindei ma ñivi kãchin ra, ikan na chinuni va'a na ta koto na ma ña ndaa, ta kua ikan koo iñu'u na takua kũuni Ndioo. ² Ta cha'a' ma tu'un ndaa ikan ña chã'a ma Racha'nu Ndioo, ra tũvi janda'viña'a, ndãtu na ti ya'a ndaani na ra ña ni koo ndito na chi'in ra endeeni, takua chã'a ra tu'un, antea ña jãtuvi ra ma ñuñivi i'ya. ³ Ta vitin cha chãa ma kivi ña Ndioo, ra jãkakũ yo, chã'a ra ña na koto kachin yo ma tu'un i'ya. Ta nuu yu'u tãva ra tiñu ña na kichi katitu'in yi nuu kua'a' ñivi. ⁴ Ta cha'a' yakan kũu yi ña, tãi tutu i'ya kuendaun yo'o Titu, vati ndicha kuii ña kũun takua kũu iin rase'i, cha'a' ña indukuni chinuni va'a yo ma tu'un Jesucristu. Ta vitin kũunji ña ma Racha'nu Ndioo Tatã yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra jãkakũ yo, na koso ra ñamani ra chataun, ta na kunda'vini ra ñun, ta na ja'a ra ña na vii koun chi'in animaun.

Paulu chã'a ra tiñu nuu Titu ña naja kua iyo yi ña jatiñu ra ma ñu'u' Creta

⁵ Ora ndãkoi ñun ma ñu'u' Creta, jã'i yi ti kũunji ña na jandondaun ndisaa ma tiñu ña kũmani ndõndaa ma ikan. Ta juuni kũunji ña na jakuisoun tiñu iin ndracha'nu ña na ka'nda ndra tiñu nuu ma ñivi Ndioo, ndian iyo ta'ii'in ñu nuu takua kãtitu'in nuun ña jã'un. ⁶ Ta ma ndracha'nu i'ya ña ni ku'vaun tiñu nuu, iyo yi ña ja'a ndra mamaa ña va'a, ikan na kũu ka'an ma ñivi chata ndra. Ta iyo yi ña koo ivanuuni ñasi'i ndra. Ta ma se'e ndra iyo yi ña na kuu na ndian chinuni tu'un Ndioo. Ta juuni iyo yi ña jãchi'in na ma ña kã'an tatã na chi'in ma'a na, ta na kũu na iin ndian kã'an ma ñivi chata ña iin ndian tũvi va'a jã'a kũu na. ⁷ Vati taku ma ndracha'nu ndiso tiñu kuenda Ndioo, iyo yi ña na ku'un ndra ma iti' ndaa, ikan na jachinu ndra ma tiñu chã'a Ndioo nuu ndra, ta takan kũu ka'an ma ñivi chata ndra. Ta tũvi iyo yi ña jãdotayi ndra ndra chi'in ma tiñu jã'a ndra, ta tũvi iyo yi ña kuu ndra ndra chi'i ndixi, ta ni ndra ya'a numi kayuni. Ta juuni tũvi iyo yi ña kanita'an ndra chi'in ñivi, ta ni ña kũuni ndra nde'e ndra ma xu'un' ña tũvi va'a jãkanaa ndra ndia. ⁸ Vati taku ma ndracha'nu i'ya, iyo yi ña tiñu'u ndra ma ndian chãa ve'e ndra, ta juuni chãta'ani ndra ndisaa tiempu ja'a ndra mamaa ña va'a. Ta juuni iyo yi

ña ja'a va'a ndra kuenda nuu ndra cha'a' ma tiñu jã'a ndra, ti ma ndra ndaa ta ii kũu ndra cha'a' ma ña jã'a ndra kuenda ma ñivi ta kuenda Ndioo ndia. Ta juuni kũu ndra ndra kũu ka'nda ma tiñu nuu. ⁹ Ta iyo yi ña koo tu'va ndra chi'in ma ña chinuni va'a ndra ma tu'un Ndioo ña kũtu'va ndra, ikan na kuu jandomani ndra ma ñivi chi'in tu'un va'a ña jãna'a ndra, ta juuni na kuu jakuninaa ta kundayu'u ndra ma ndian kã'an chata tu'un va'a Ndioo, ikan na ndakoo na ña jã'a na yi.

¹⁰ Vati iyo kua'a' ma ndian tũvi jãchi'in ma tu'un Ndioo. Ta tañu ndiakani yu'u ndian judiu ña kã'an na ña iyo yi ña tã'nda ma ñii nuu ika yo ña kakũ yo nuu Ndioo. Ta ndiakani ti na tũvi nda kuenda ma tu'un ña jãna'a na nuu ma ñivi, vati ma ndian jãnda'viña'ani kũu na. ¹¹ Yakan va ndisaa ma ndian jã'a takan iyo yi ña jakutaxiun na, ikan na kã'anga na takan. Vati na yũvi ña ndicha kũu ma ña jãna'a na, ti ma ña jã'a na kuu ña jakanuu na xini ma ta'ii'in ve'e nuu iyo ñivi cha'a' ña kũuni na ni' na tiaga xu'uni.

¹² Takan kũu ta ikan jan kãta ndio iin ra ñuu maa na ña nãni Creta, ra ya'a iyo chinituni. Ta rakan ti te'en nãka'an ra juuni chata ma ñivi ñuu ra: "Ma ñivi, ndian iyo ma ñu'u' Creta, kũu na ndian ya'a vata, ta iyo na takua iyo ma kiti ku'u, ti chãnini na cha'a' mamaa ña kachini na, ta suchan na ndia." ¹³ Ta ndicha kuii ña ndisaa ma ña kã'an ra, takan kũu yi. Yakan va yu'u kã'in chi'un ña na jakuninaun na, ikan na jaña na ña jã'a na takan, ta kicha'a chinuni na ma tu'un Cristu. ¹⁴ Takan iyo yi ña ja'un, ikan na tũva jãchi'in na ma kuentu vata, ti tu'un ña jãndaku maani ma ndian judiuni kũu yi, ta juuni tõve jãchi'in na ma tu'un kã'an ma ndian kã'an chata ma tu'un ndaa Ndioo ña kũuni na ka'nda maani na tiñu nuu ndo ndia.

¹⁵ Takan kũu yakan va tandi'i ma ndian iyo chinituni va'a, ndisaa nakuyi ña va'a kũu yi kuenda na. Va ni'iiin nakuyi tõve ña va'a kũu yi kuenda ndian tũvi chinuni tu'un Ndioo ta tõve va'a chinituni na. Vati nda ma chinituni na chi'in ña chãnini na ña kini kũu yi. ¹⁶ Ta kãti na ti nãkoto na Racha'nu Ndioo. Va chi'in ma ña jã'a na jãna'a yi ti na yũvi ña ndicha kũu yi, vati xaani na nde'e na ra. Yakan va ma tiñu jã'a na jãna'a yi ti cha kãsiin na ma iti' ra, vati na kũa ja'a na ni'iiin ma tiñu va'a.

2

Tu'un va'a i'ya kũu ma tu'un ña chã'a Ndioo nuu yo ña jãna'a yo

¹ Yo'o yani, ndisaa ma tu'un ña jàna'un, iyo yi ña indukuni jana'un yi takua kà'an ma tu'un ndaa chinunio. ² Ta nuu ma ndracha'nu ña ndiso tiñu ma veñu'u iyo yi ña jana'un ndra ña kuu ndra iin ndra kachin chinituni ña tüvi ya'a ndu ña jà'a ndra nì'iin nakuyi. Ta na iñu'u koo ndra, ta jandeeni ndra ña chinuni va'a ndra ma tu'un Ndioo. Ta na kuuni ndra nde'e ndra inga ñivi, vaji ya'a ndè'e ndra tundo'o cha'a' yi. ³ Ta juuni iyo yi ña katitu'ùn nuu ma ñivi ña'a cha'nu ña na koo va'a vi chi'in ma Racha'nu Ndioo, ta na ja'a vi kuenda nuu vi. Ta juuni na kà'an vi tu'un vata chata inga ñivi, ta na kùni vi jà'a ndixi ndia. Vati iyo yi ña jana'a vi ña va'a chi'in ma ña jà'a vi, ⁴ ta na kundayu'u vi ma ñivi ña'a tivaa ña na kuuni vi nde'e vi ma ii vi chi'in se'e vi ndia. ⁵ Ta na kuu vi ndian iñu'u, ta tüvi kì'vi vi chi'in inga ra'ii ña yüvi kùu ii vi. Ta juuni na jatiñu va'a vi ma ve'e vi, ta vii koo vi ndia. Ta na tiñu'u vi ta jachi'in vi ña kà'an ma ii vi, ikan na kùu ka'an nì'iin ñivi chata ma ña kà'an tu'un Ndioo cha'a' ma kua jà'a vi.

⁶ Ta indukuni na kundayu'ùn ma ndra yoko ña na ja'a ndra kuenda nuu ndra, ta na töve ya'a ndu ma ña jà'a ndra. ⁷ Ta na jana'un takua jà'un nuu ndra, ikan na ja'a ndra ma tiñu va'a ma ña kùuniun ña na ja'a ndra. Ta ora jana'un ma tu'un ndaa nuu ndra, iyo yi ña vii ka'un yi ta töve ya'a nduun kà'un yi, ikan na tiñu'u ndra yi. ⁸ Ta tu kàtitu'ùn nuu ma tu'un va'a takan nuu ma ñivi, ta ndiakan na kùu ka'an na chata ma tu'un kà'un, ti tu takan ni ja'a ma nda ndian ni tisokuati ñyn, ni kukanuu na, ti yöve ña ndicha kùu ma ña kà'an na chataun.

⁹ Ta juuni na kundayu'ùn tandi'i ma ndian musu ña jatiñu kuenda inga ñivi, ikan na jachi'in na tandi'i ma tiñu ña tàva ma chito'o na nuu na. Ta juuni na katitu'ùn nuu na, ña koto kà'an na yu'u ma chito'o na, vati na sii kuuni na ora tàva ra tiñu nuu na. ¹⁰ Ta na katitu'ùn nuu na, ña koto sü'u na ndatiñu ma chito'o na ndia. Vati iyo yi ña koo va'a na chi'in ra, ikan na jana'a na ña iyo tundeeni na chi'in ra. Takan iyo yi ña jà'a na, ikan na ku'va ma ra chito'o na kuenda cha'a' naja kua iyo na, ja'a ma tu'un va'a Ndioo, ra jàkakú yo.

¹¹ Vati Ndioo kùu ra ña chā'a ra ñamani ra nuu yo, kuenda ña na koto tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, ña Ndioo kùuni ra jàkakú ra na. ¹² Yakan va chi'in ñamani Ndioo ikan, jàkoto ra yo, ti iyo yi ña jaña yo ña jà'a yo ma ña kini, ta tüvi nàkaninio jà'a yo ma ña kini takua chānini ma ñivi iyo ñuñivi i'ya. Vati iyo yi ña ja'a yo kuenda nuu yo, ta koo ndaa yo, ta kuu yo ndian iñu'u takua kùuni Ndioo. ¹³ Ta

ya'a chisii iyo yo ña juuni yanga ndātu yo ra, ti takan chā'a ra tu'un nuu yo ña ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesucristu, ra ya'a tacha, ra kùu Ndioo ka'nu ña jàkakú yo. ¹⁴ Yakan va ndisaa yo cha chito yo, ti maa ma Racha'nu Jesucristu, chā'a ra ña na ka'ni na ra, ta yakan kùu ma ya'vi ra kuenda ña na kakú yo nuu ma kuatio. Ta takan jàndandoo ra anima yo, ikan na kuu yo ma ñivi ra, ta koo tu'va yo ña ja'a yo maaaa tiñu va'a kuenda ra.

¹⁵ Ndisaa ma tu'un i'ya, kùu ma ña iyo yi ña jana'un nuu ñivi, ta juuni na kundayu'ùn ta jakuninaun ma ndian tüvi jà'a ña va'a, vati iyo ma ndatu Ndioo chi'un. Ta na kù'vaun ña ka'an ñivi chataun ña töve nda kuendaun.

3

Ma tu'un i'ya kà'an yi cha'a' ma ña va'a ña iyo yi ña ja'a ma ñivi Ndioo

¹ Ta na jakuku'uniun ndisaa ma ndian chinuni ña na jachi'in na ndisaa ña kà'an ma ndian kùu kvienu chi'in ña kà'an ma ndian kumitiñu ndia. Ta na jachi'in na jà'a na tiñu tàva na, ta na koo tu'va na ña jà'a na maaaa ña va'a ndisaa tiempu. ² Ta na kà'an na chata nì'iin ñivi, ta tüvi iyo yi ña kuu na ndian kuati xini. Vati na vii koo na chi'in tandi'i ñivi, ta na kuvita anima na ndia.

³ Tatiempu ora takà'an chinunio, juuni jà'a yo kuati, vati tüvi jachi'o ña kà'an ma Ndioo, ti ya'a ndava xinio. Yakan va kùu yo takua kùu ma ndian kuànaa, ti kùu jaña yo ña jà'a yo kua'a' nuu ña kini ña kùunio ja'a yo. Ta jati'ini yo chi'in inga ñivi ta ya'a tixin yo nde'o na, ta ya'a xaani ma ñivi ndè'e na yo, ta xaanio ndè'o na ndia. ⁴ Va vitin Ndioo ra jàkakú yo, jana'a ra ñamani ra nuu yo, ti ya'a kùuni ra nde'e ra ma ñivi iyo ñuñivi i'ya. ⁵ Yakan va ndicha kuii ña jàkakú ra yo. Ta yüvi cha'a' ma tiñu va'a ña jà'a yo kùu yi ña jàkakú ra yo, vati cha'a' ña kùnda'vini ra yo kùu yi. Ta takan kùu ña jàndandoo ma Jesucristu ma anima yo chi'in nii ra, ta takan ndòchaa yo jà'a Tati Íí ra. ⁶ Ta juuni cha chito va'a yo, ti nduva'a kuii iyo ma Tati Íí Ndioo chi'o, vati tachi Ndioo yi nuu yo cha'a' ma Racha'nu Jesucristu, ra jàkakú yo, ⁷ ikan na ndakuu yo ndian ni nì'i nuu ni koo ndito chi'in ra endeeni. Ta ndātu yo ra ti ndaanio ña ni nì'i yo yi, cha'a' ña cha jàndondaa ra ma anima yo chi'in ma ñamani ra.

⁸ Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito va'a yo ti ña ndicha kùu yi. Yakan va kùuni ña na janiniun ndisaa ma ndian chinuni tu'un Ndioo, ikan na ja'a na kuenda nuu na ña na ja'a na maaaa ña va'a. Vati tu ja'a na takan, tajan ni kuu yi iin ña va'a

ta iin ña chàtiñu kuenda ndisaa ñivi. ⁹ Ta koto jächì'un ma tu'un ña tüvi nda kuenda ña jàkanita'an ñivini, ti mamaa kватini nànduku na ora jà'a na takan. Ta juuni na jächì'un ma ndian endee natu'un na kua'a' nuu kuentu cha'nu ña kà'an yi chata ma ndian kũu ñivio ña chĩyo taji'na. Ta na jächì'un ña kà'an na tuva kanita'an yu'u na cha'a' ma ley cha'nu ña tãa ma racha'nu Moisés, ra chĩyo tatiempu, vati ndisaa ma ña jà'a na, na yũvi ña va'a kũu yi ta tüvi nda kuenda yi.

¹⁰ Tatu ìyo nda ndian jàkanuu xini ma ndian chinuni ka'lin tichi veñu'u, na ka'an va'aniun chi'in na iin a uvi cha'a, ikan na jaña na ña ja'a na yi. Tatu tüvi jächì'in na ma ña kà'un, tajan na tavani'un na ma ikan. ¹¹ Yakan va cha chito va'un ña ma ñivi jà'a takan cha kēsiin na ña kuà'an na ma iti' ndaa, ti juuni ma kuati jà'a na kũu yi ña kuàjande'e yi tundo'o na, ta kueeni kueeni kuàjandi'i yi nuu na ndia.

Titu tàso'o ra tu'un kà'an Paulu chi'in ra

¹² Takan kũu chàninij tachi ma ra nàni Artema, a Tíkiku nuṽn. Ta ora cha chãa ma iin ra ni tachi nuu iyoun, tajan kuunij ña na nandukun naja kua ja'un, ta kichiun kichi nde'un yu'u ma ñuu Nikópoli nuu ni koi. Vati kũunij ya'i ma tiempu vichin ma ñuu ikan. ¹³ Ta juuni na tindeun ma ra nàni Apolo chi'in abogadu Zena, chi'in ndisaa ma ña chiniñu'u ndra ma tichi iti' kuà'an ndra, ikan na kũmani ni'iin nakuyi nuu ndra. ¹⁴ Ta na kutu'va ma ndian kũu ñivio ña chìnuni, ña na ja'a na mamaa ña va'a, ta tindee na ma ñivi ta'an na, tuva ìyo iin nakuyi ña kũmani nuu na, ikan na kuàtiñu ma ña jà'a na kuenda Ndioo.

Tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu Titu

¹⁵ Ta vitin ndisaa ma ndian yanio ña ka'lin chi'in l'ya, tàchi na iin saludu nuṽn. Ta ndyo'o na tachi ndo saludu nuu ma ndiakan, ndian kũuni nde'e ndi cha'a' ña indukuni chinuni na kua maa yo. Ta na koo ma ñamani Ndioo chi'in ndisaa ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu tàchi racha'nu Paulu nuu Filemón

Paulu taa ra tutu i'ya kuenda Filemón

¹ Yu'u Paulu ra indii tichi vekaa cha'a' Racha'nu Jesucristu, tàì tutu i'ya chi'in ra yanio Timoteu kuendaun yo'o Filemón, vati yo'o kùun iin ra mañeru ndi, ra ya'a va'a ña jàtiñu chi'in ndi. ² Taa ndi ma tutu i'ya kuenda ndisaa ma ñivi Ndioo ña kùti'vi ma ve'un. Takua kùu ma ña ta'an yo Apia chi'in ra yanio Arquipu, ra jàtiñu nduva'a kuu chi'in yo cha'a' ma tu'un Ndioo. ³ Yakan va na ja'a ma Racha'nu Ndioo Tatà yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ña na koo va'a ndo chi'in ma anima ndo. Ta juuni na jakoyo ra ñamani ra chata ndo, ikan na koo vii ndo vati ya'a kùuni ndi nde'e ndi ndo.

Paulu kà'an ra cha'a' Filemón nuu Ndioo

⁴ Tandii kivi ora chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo chito'i juuni kà'in nuu ra cha'un ndia. ⁵ Vati cha chinitu'in ña ya'a chinuniun tu'un Racha'nu Jesucristu, ta ya'a kùuniun nde'un ndisaa ma ñivi iyo kuenda Ndioo ndia. ⁶ Yakan va ora kà'in chi'in ma Racha'nu Ndioo juuni kàtitu'in naja kua jà'un ña chinuniun ma tu'un ra, ta naja kua jà'un ña kàtitu'un yi nuu ma ñivi. Takan iyo yi ña jana'un nuu ndisaa ma ñivi, ikan na koto kachin gaun naja kua iyo ii yo jà'a ma Racha'nu Jesucristu. ⁷ Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chisi'i ta va'a kùun jà'un yo'o yani, vati ya'a kùuniun nde'un ma ndian kùu ta'an yo, ta janiniun ta chà'un tundeeni nuu na ña na chinuni na tiaga.

Paulu chikan ra ñamani nuu Filemón kuenda ma ra nani Onésimu

⁸ Yakan va vaji tatun Cristu kùu ta kùu ndakain ña na ja'un ma tiñu iyo yi ña ja'un, vati chā'a ra ma ndatu ra nuu, ⁹ va kùun jà va'a ga ña na jàniñi ñun chi'in ma tu'un vii cha'a' ña kùuniun nde'un yu'u indukuni kua kùun jà'nde'i ñun. Ta yu'u Paulu jin iin ra cha chicha kùu, ta vitin juuni indij vekaa cha'a' ña iin ra kà'an cha'a' ma Racha'nu Cristu Jesuu kùu. ¹⁰ Ta cha'a' yakan vitin chikain iin ñamani nuun cha'a' ma ra nani Onésimu, vati rakan cha kùu ra takua kùu iin ra se'i vitin, cha'a' ña kīcha'a ra chinuni ra tu'un Jesucristu nuu indii ra chi'in ma tichi vekaa i'ya.

¹¹ Vati ma ora ña Onésimu kùu ra musun niku, na tūkuui va'a jà'a ra, va vitin kùu yi ña ni jàtiñu va'a ra chi'un takua jàtiñu ra chi'in vitin. ¹² Yakan va vitin tàchi ndikoi

ra nuun, ta kùun jà ña na ki'in kuendaun ra takua jà'un chi'in ndia. ¹³ Ta vaji yu'u chàniñi ña na kindoo ra chi'in ña tindee ra yu'u ma tichi vekaa tiñu nuun ña juuni yanga ña indii ma i'ya cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un va'a. ¹⁴ Va ni kùun jà'i ma kua ikan tu töve ku'va ji'naun ndatu ña va'a yi. Ta juuni kùun jà ña na ku'vaun ndatu ña na ndoo ra, va töve cha'a' ña janiniñi ñun kùu yi, vati cha'a' ña kùuni maun kùu yi. ¹⁵ Nda kèsiin ma Onésimu chi'un ta ndàkoo ra ñun tia tiempuni, ikan ma tiá ití' nuu ni koo ra chi'un endeeni. ¹⁶ Va vitin ta ití' nuu na yüva ra musun ni kuu ra, ti ra va'a ga kùu ra vitin cha'a' ña chinuni ra. Iin ra nduva'a yó kuuni nde'e kùu ra. Yakan va yu'u kùuni nde'i ra, ta yo'o va iyo ga yi ña kùuniun nde'un ra. Yakan va na kuuniun nde'un ra takua kùu ma ndian yanion ña chinuni takua chinuni yo'o.

¹⁷ Yakan va tu kùuniun nde'un yu'u takua iin merun, ta juuni kua ikan iyo yi ña kuuniun nde'un ra ndia. ¹⁸ Tatu iyo iin ña tūvi va'a jà'a ra, a tàvi ra nuun ora chíyo ra chi'un niku, na naka'un yi nuu yu'u. ¹⁹ Ta chi'in ma tu'un i'ya ña yu'u tàì yi juuni chi'in nda'i ña juuni chà'i tu'un nuun ña ni kà'ndai ma kuenda ña tàvi ra nuun, tuva takan kùu yi. Va iyo yi ña kuku'union ña ndisaa ma ña iyo nuun kùu ma ña tàviun nuu. ²⁰ Yakan va chikain ñamani nuun, yo'o yani, ña na ku'vaun tundeeni yu'u, ikan na sii kùun jà kuenda ma Cristu, vati juuni ma ra chinuni kùun ndia.

²¹ Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chito va'i ña ni ja'un takua kà'in nuu ma tutu i'ya. Ta juuni ni ja'un tiaga kua'a' ma ña va'a ña kà'in chi'un tiá ití' nuu ndia. ²² Ta yüvi ña'ani kùu yi vati juuni kùun jà ña na jandova'un ma nuu koi chi'un ndia. Vati ndatu ña na ku'va Ndioo ña na kei nuu indij, ikan na kuu kunde'i ñun vati chitói ña endee kà'un chi'in ra cha'i ña takan ni kuu yi.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu kuenda Filemón

²³ Takan kùu yakan va ma ra nani Epafra, ra indii vekaa chi'in cha'a' ma Racha'nu Cristu Jesuu, juuni tàchi ra iin saludu nuun, ²⁴ Ta takani Marku, Aristarcu, Dema ta Luka tàchi ndra saludu nuun ndia, vati ndra'ya kùu ndra ña tindee ndra yu'u ña jà'a ndra ma tiñu nuu Ndioo.

²⁵ Ta ma Racha'nu Jesucristu na koso ra ma ñamani ra chata ndisaa ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña kēta kuenda ñivi Hebreu

Ndioo, tāchi ra ma ra se'e ra ña na katitu'un ra ma tu'un yu'u ra nuu ma ñivi

¹ Tand'i ma kuiya yā'a taji'na, Ndioo kā'an ra chi'in ma ndian kuu ñivio, ndian chiyo taji'na kua'a' va'a cha'a' chi'in kua'a' nuu tu'un, ta tāchi ra ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra ña na katitu'un ndra yi nuu na takan. ² Va ma vitin, ma nuu ndi'inia ma kuiya, tāchi Ndioo ma ra Se'e ra Jesuu nuu yo, ña na ka'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu yo, vati Ndioo chā'a ra ndisaa kuii ma tundeeni ra nuu ra, ta juuni kūta'an ra chi'in ra ora jātuvi ra ma ñuñivi chi'in andivi. ³ Vati Jesuu indukuni tācha ra takua tācha Racha'nu Ndioo, ra iyo andivi. Ta ma xina'ñu ra, indukuni kuu yi takua kuu ma Ndioo. Ta Jesuu chi'in tu'un ra, nuu nda'a' ra iyo tand'i ma nakuyi iyo ñuñivi, ti ya'aga ndatu ma ña kà'an ra. Ta ora cha yā'a ña jānandoo juuni maa ra ma kuatio, chūnandi ra ma andivi, iti' chiyo kua'a ma Ndioo nuu chā'nda ra tiñu.

Ma Jesuu ra Se'e Ndioo, ka'nuga ma tiñu jà'a ra kua ma tiñu ña jà'a ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo

⁴ Yakan va ka'nuga kuu ma sivi ra Se'e Ndioo, kua ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo. Vati ma Ndioo jà'a ña nī'i ra iin tiñu nduva'a kuii ka'nuga kua ma ña nī'i ma tati jà'a tiñu nuu ra. ⁵ Vati ma Ndioo tūkuii nī ka'an ra te'en chi'in ma nī'iin ma tati va'a jà'a tiñu nuu ra:

Yo'o kuu ma se'i,

Ta vitin yu'u kuu ma ra chā'a tundeenj nuun.

Ta juuni töve ni ka'an ra te'en chi'in nī'iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu ra:

Yu'u kuu iin Tatá maa ra,

ta rakan, kuendai vitin kuu ra iin ra Se'i.

⁶ Va ma inga tuku cha'a' ña jàna'a Ndioo ma ra Se'e nunuu ra nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, kà'an ra te'en:

Ndyo'o tati jà'a tiñu nui, na jaka'nu ndo ma ra Se'i.

Kā'an ra chi'in na.

⁷ Ndioo kà'an ra te'en cha'a' ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu ra:

Jà'i ña na kuu ma tati va'a jà'a tiñu nui takua kuu ma tati chàkin,

ta na kuu na takua kuu ma ñu'ú ndàkonditi ndia.

⁸ Ndioo kà'an ra nuu ma ra Se'e ra Jesuu te'en ndia:

Yo'o Racha'nu Ndioo, ma yutun vatun ndà'un,

jàna'a yi ña chi'in tu'un ndaa ni ka'ndaun tiñu endeeni.

⁹ Vati maun kùuniun nde'un ma ña va'a ta xaaniun nde'un ma ña töve va'a, yakan va yu'u ra kuu Ndiooun, kàchijn ñun,

ta ya'aga chitu ma animaun ña chisiun jà'i kua ma ndian ndàkata'an chi'un, kà'an Ndioo chi'in Se'e ra.

¹⁰ Ta juuni kà'an ra te'en ndia:

Yo'o Racha'nu, ma ora kicha'a ma ñuñivi, maun jà'a ña tūvi yi,

ta juuni chi'in nda'a' maun kuu yi ña tūvi ma andivi jà'un ndia.

¹¹ Tand'i ma ña tūvi niku ni naa yi, va maun ni koo endeeni.

Tand'i ma ña tūvi,

ni kucha'nu yi takua ndòcha'nu ma ja'ma ña chàku'un yo.

¹² Ta ni tika'nun ma ñuñivi takua jà'a yo chi'in iin ja'ma ora chikuta'nu yi,

ta juuni ni nasamaun yi takua jà'a yo ora sàma yo ma ja'ma chàku'un yo.

Va maun, iini ra kùn ña töve sàmaun,

ta nī'iin cha'a' na töve ni naun ndia.

Takan kà'an Ndioo chi'in Se'e ra.

¹³ Nī'iin cha'a' na töve ni ka'an ma Ndioo te'en chi'in ma ndian kuu tati va'a jà'a tiñu kuenda ra:

Kunandi iti' chiyo kua'i nda kati ku'vai tand'i ma ndian kànita'an chi'un nuun,

ikan na kuu na takua kuu ma nuu chòjondi cha'un,

ta ikan na kuu ka'ndaun tiñu nuu na, kà'an ra.

¹⁴ Vati ndisaa ma ndian kuu tati va'a, ndian jà'a tiñu nuu Ndioo, juuni kuu na ndian tāchi Ndioo, ña na tindee na ma ndian ni nī'i ña na kaku jà'a ma tundeeni ra.

2

Ìyo yi ña jakuenda nduva'a kuio yo, ikan na kakú yo

¹ Yakan va cha'a' ma ña'a, iyo yi ña taso'o nduva'a kuii yo ma tu'un ña chīnio, ikan na töve kesiin yo ma iti' Ndioo. ² Vati tāchi Ndioo ma tati va'a ra na katitu'un na ma tu'un ley ra taji'na. Ta ndicha kuii ni kuu ma ña kà'an yi. Taku ma ndian nī jachi'in ma ña kà'an yi ndicha ña ndē'e na ma tundo'o cha'a' ma kuati ña jà'a na. ³ Tu takan kuu yi, çnaja kua jà'a yo, ikan na kuu kakú yo tuva jàña yo ma tu'un ka'nu ña kà'an naja kuu yi ña jàkakú Ndioo ma ñivi? Vati maa ma Racha'nu chito'o yo Jesuu, kuu ma ra nunuu kàtitu'un ma tu'un ña kà'an cha'a' naja kua kuu kakú ma ñivi, ta iti' nuu ma ndian chíni ma ña kà'an ra, jàna'a kachin ndiko na yi nuu yo. ⁴ Va ma Racha'nu Ndioo, kùta'an ra

chi'in ma ndian kà'an tu'un ikan, ta jàna'a ra ti tu'un ndicha kùu yi chi'in kua'a' seña, chi'in ña nduva'a kuii vii, chi'in kua'a' va'a ndatu, ta tãchi ra ma Tati Íí ra ña na katakuati yi kua'a' nuu ndatu nuu ma ñivi ra takua kùuni ra ña na kuu.

Jesuu ndãkuu ra iin ñivi ma takua kùu yo

⁵ Ndioo töve nĩ cha'a ra ndatu nuu ma ndian kùu tati va'a ra ña na ka'nda na tiñu nuu ma ñivi iyo ñuñivi ña ni kichi iti' nuu, vati cha'a' yakan kùu ma ña kà'an yo vitin.

⁶ Va ndicha ña tañu ma tutu Ndioo iyo iin tu'un ña kà'an yi te'en:

¿Niyi kùu ma ñivi iyo ñuñivi?

¿A iyo kuenda na, kùuniun, yakan va chàku'uniun na, ta jãkuendaun na ndia?

⁷ Chiyo ita'vi kuiya ña ka'nuga ma tati va'a jà'a tiñu nuun takua kùu ma ñivi iyo ñuñivi.

Vaji takan kùu yi, chã'un kua'a' va'a ndatu ka'nu nuu ma ñivi ta tiñu'un na.

Ta juuni cha chã'un nuu na na ka'nda na tiñu nuu tandi'i ma ña tũvi jã'un chi'in ma nda'un.

⁸ Ta takan chã'un yo'o Ndioo ña na kùu ka'nda na tiñu nuu tandi'i ma ña iyo ñuñivi.

Kãti ma ra kã'an tatiempu.

Vaji cha chã'a Ndioo ña na ka'nda na tiñu nuu tandi'i nakuyi iyo ñuñivi, ndicha kuii ti töve nĩ ndakoo ra nĩ'iin nakuyi ña kùu ka'nda na tiñu nuu, va nda tiempu vitin, ndè'o ña ndisaa nakuyi takã'an kùu chaa na ña ka'nda na tiñu nuu yi. ⁹ Va vitin ndè'o ña iin ra nãni Jesuu. Chã'a ma Ndioo ndatu ra nuu ra tiaga ninuu kua ma ndatu ña chã'a ra nuu ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu ra. Cha'a' ña chi'í ra cha'a ma kuati ndisaa yo, yakan va cha nĩ'i ra ndatu ya'aga tacha ta iñu'u. Ta cha'a' ma ñamani Ndioo kùu yi ña chi'í ra, ikan na tuvini ra ta na koto ra naja ta'an yo ora chi'í yo.

¹⁰ Racha'nu Ndioo kùu ra ma ra ña jãtuyi ta kùmi ndisaa ña iyo ma ñuñivi. Cha'a' yakan kùu yi ña töve ndetiñu kuenda ra ña na ja'a ra ña nĩ'i Jesuu ña koo va'a ra cha'a' tundo'o ña ndè'e ra cha'a' ndisaa yo, ikan na kuu kunda'a ra kua'a' se'e ra ña na koo na chi'in ra ma iti' andivi. Vati Jesuu kùu ma ra jàna'a iti' nuu kuu kakú yo. ¹¹ Vati tandi'i yo iini Tatá yo, nda ma ra jã'íi chi'in ma ndian kuu í jã'a ra ndia. Cha'a' ña iini ma Tatá yo, yakan va ma Jesuu töve kùkanuu ra ña kà'an ra ña yani ra ta ta'an ra kùu yo. ¹² Ta juuni ora kà'an ra te'en ma tava kà'an ma nuu tutu Ndioo:

Ni katitu'in nuu ndian ta'in ma tava kàun.

Ta ora cha kùti'vi ma ñivi chi'in, ni jaka'nui ñun chi'in iin yaa ña ni katai ma tañu na,

kãti yi.

¹³ Ta inga cha'a' kà'an Jesuu te'en:

Ni chinunji ma ña kà'an ma Ndioo.

Ta inga cha'a' kà'an ndiko ra te'en:

I'ya ka'iin ti'vi ma ñivi ña chã'a Ndioo nui chi'in.

Ta kùu na takua kùu se'un, kãti yi.

¹⁴ Ta ma ndian se'e ikan iyo kuñu na chi'in nii na. Ta Jesuu juuni chiyo kuñu ra chi'in nii ra ndia tava kùu ma ñivi, ikan na kuu janaa ra ma ndatu ma ñá' iyo ndatu ña kùu ka'ni, ta ma ñá' iyo ndatu ñá' kuu ka'ni ikan kùu ma kui'na. ¹⁵ Ta jã'a ma Jesuu takan, ikan na kuu jakakú ra ndisaa ma ndian kùu tava kùu iin musu jã'a ma ña ya'aga yu'vi na, ta endee chãnini na ña ni kuvi na. ¹⁶ Ndicha va'a ña töve vãchi ra ña ni tindee ra ma tati jã'a tiñu nuu Ndioo, vati vãchi tindee ra ma ndian kùu tata ma Abraham. ¹⁷ Takan iyo yi ña ja'a ra, ikan na ndakuu ra indukuni ma nini ni takua kùu ma ñivi ta'an ra, ikan na chaa ra kùu ra iin sutu ka'nuga, ra jã'a tiñu nuu Ndioo cha'a' na. Ta na kuu ra iin sutu ya'aga va'a ta ya'a kunda'vini ra ma ñivi. Ta takan kuu ni'i ra ña na janaa ma Ndioo ma kuati ma ñivi. ¹⁸ Ta takua juuni maa ma Jesuu, ndè'e ra ma tundo'o niku, ta ki'in ma kui'na ku'va ra, yakan va vitin cha iyo va'a ra ña kuta'an ra chi'in ma ndian juuni ki'in ma kui'na ku'va ndia.

3

Ka'nuga tiñu jà'a ma Jesuu kua ma Moisés

¹ Yakan va ndyo'o yani chi'in ta'an, ndian íi iyo nuu chà'nda Ndioo tiñu, vati ndyo'o kùu ma ndian kãchin ma Ndioo ndo ña na kuu chito'o ndo ra, na kuuni nduva'a kuii ndo nde'e ndo ma Jesuu, vati maa ra kùu ma ra ndatu, ra tatun Ndioo. Ta maa ra kùu ma ra sutu kuxini. Vati nuu rakan kùu ma nuu kùu na'ma yo cha'a' ma ña chinunio ma ña kà'an ra. ² Vati Jesuu ya'a iyo tundeeni Ndioo chi'in ra. Yakan va kãchin Ndioo ra ña na ja'a ra ma tiñu i'ya. Vati takua ma Moisés chiyo tundeeni Ndioo chi'in ra niku, ti ma ora chiyo ra niku, jãtiñu va'a ra kuenda ma ñivi Ndioo. ³ Yakan va ma Jesuu iyo yi ña na tiñu'uga yo ra kua ma Moisés, indukuni kùu yi tava kùu iin ma labañi, ra jãva'a iin ve'e, iyo yi ña tiñu'uga yo ra kua ma ve'e. ⁴ Tandí'i ve'e iyo yi ña java'a iin ñivini yi, va ma Ndioo kùu ma ra jã'a ña tũvi tandi'i ma ña iyo vitin ma ñuñivi. ⁵ Yakan va ma Moisés kùu ra iin musu iñu'u, ra jãva'a

tiñu kuenda ma ñivi Ndioo. Ta ma tiñu ña jà'a ra kùu yi ña jàna'a ra nuu na cha'a' ma ña ni ka'an ma Ndioo iti' nuu. ⁶ Va tava Jesucristu kùu ra takua kùu iin ra kùu iin se'e ra ña kùña'a iin ve'e ña jà'a va'a ra kuenda ma ndian indii tichi yi. Va tava kùu yo ma ñivi Ndioo, yakan va kùu yo tava kùu ma ñivi iyo tichi ve'e ikan, tuva ndicha ña endee töve jãña yo ña chinunio tu'un ra, ta ndaani yo ndātu yo ma ndatu ka'nu ña ni ni'i yo jà'a ra.

Ni nindee ma ñivi Ndioo jà'a ra

⁷ Yakan va ma tava kà'an ma Tati Ii Ndioo tatiempu, ta te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Ma kivi vitin tuva chini ndo ma ña kà'an Ndioo,

⁸ iyo yi ña chinuni ndo ma ña kà'an ra ta na jändava ndo ma anima ndo, ma takua jà'a ma ndian kànita'an chi'in Ndioo,

ta ki'in na ku'va ra ma tichi ku'u ma nuu töve takuii.

⁹ Ma tichi ku'u ikan kùu nuu ki'in ma ñivi ndo, ndian chïyo taji'na ma ku'va yu'u,

vaji cha nd'e'e na ma ndatu ka'nu ña jà'i ma ndi uvi xiko kuiya ña chākunuu na ma tichi ku'u niku.

¹⁰ Yakan va nduva'a kuii kùxain chi'in ma ñivi ndo, ndian chïyo taji'na niku, ta kà'in te'en nuu na:

“Ndyo'o ndisaa tiempu kùu ndo ma ndian jãña iti' va'a,

va ndicha kuii ña na töve kùuni ndo nakoto ndo ma itj.”

Takan kà'in chi'in na.

¹¹ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a kùxain chi'in na,

ta chã'i tu'un nuu na ña töve ni ku'vai nuu nindee na chi'in,

kàti Ndioo. ¹² Ndyo'o yanj ta ñivi ta'in, na kumi kuenda ndo anima ndo, ikan na töve ndakuu kini yi ta jà'a yi ña tüvi chinuni ndo tu'un ra, ta kesiin ndo iti' Ndioo ndito.

¹³ Va'a ga ña na kuta'an ndo chi'in ta'an ndo ta na jandomani ndo na nani kivi, va na kicha'a ndo ja'a ndo yi antea ña ndi'i ma kivi i'ya, ikan na ni'iin ndo na töve jändondava ndo ma anima ndo ta na töve kèña'a ndo juuni maa ndo ti tu ki'vi ndo jà'a ndo kuati. ¹⁴ Vati ndicha ña cha ndo'iin yo chi'in Cristu, tuva kundeni yo ña chinunio ma tu'un ra indukuni kua ma ora kicha'a yo chinuni yo yi. Takan iyo yi ña jà'a yo nda kati chaa ma kivi nuu ndi'inia ña iyo yo. ¹⁵ Vaji kà'an ma tu'un Ndioo te'en cha'a' ma ña jà kà'in:

Ma kivi i'ya tuva chini ndo ma ña kà'an Ndioo,

iyo yi ña chinuni ndo ma ña kà'an ra ta na jändava ndo ma anima ndo, ma tava jà'a ma ndian kànita'an chi'in Ndioo, kà'an yi.

¹⁶ ¿Nda ndian kùu ma ndian kànita'an chi'in Ndioo ora chini na ma tu'un ra?, kùuni ndo. ¿A yüvi ndisaa ma ndian tãva ma Moisés ma ñu'u' Egiptu, kùu na?, kùuni ndo. ¹⁷ ¿Ta nda yo chi'in kùxain ma Ndioo uvi xiko kuiya?, kùuni ndo ndia. Vati chi'in ma ndian jà'a kuati, chi'in ndiakan, kùxain ma Ndioo, ta ma ndiakan endee chi'i na ma tichi ku'u nuu töve takuii. ¹⁸ ¿Ta nda yo nuu chã'a Ndioo tu'un nuu ña töve ni ku'va ra nuu nindee na chi'in ra?, kùuni ndo. ¿A töve ni ka'an ra takan nuu ma ndian na töve ni jachi'in ma ña kà'an ra?, kùuni ndo. ¹⁹ Vati ndicha va'a ti ndè'o ña ni cha'a ra nuu ni nindee na chi'in ra, cha'a' ña na töve chinuni na ma tu'un ra.

4

¹ Yakan va ora juuni yanga ña ndātu yo ma ña ni ja'a Ndioo ña ni ku'va ra nuu nindeo chi'in ra takua chã'a ra tu'un nuu yo, iyo yi ña nduva'a kuii kumi kuenda yo yi, koto tañu ndo iyo nda ndyo'o, na kùu ni'i nuu nindee chi'in ra. ² Vati maa yo cha chinio ma tu'un Ndioo ña kà'an cha'a' naja kua kàa yi ña kuu kakú yo indukuni takua chini ma ñivio ndian chïyo tatiempu ndia. Va ma ndiakan na töve nda kuenda vaji chini na yi, vati töve ni chinuni na ma ña kà'an yi. ³ Va tava maa yo ña chinuni ndicha va'a yo, chã'a Ndioo ña ni ni'o nuu nindeo. Va cha'a' ña'a, kà'an Ndioo te'en nuu ma tutu ra:

Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a kùxain chi'in na,

ta chã'i tu'un nuu na ña töve ni ku'vai nuu nindee na chi'in,

kàti Ndioo.

Vaji takan ma Ndioo chïnu ma tiñu jà'a ra nda ma ora jätuvi ra ma ñuñivi i'ya. ⁴ Vati iyo iin ma nuu kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo cha'a' ma kivi ucha ña nindeo:

Ndioo na töve ni jatiñu ra ma kivi ucha vati nindee ra.

⁵ Ta iyo inga nuu kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo:

Ña töve ni ku'vai nuu nindee na chi'in, kàti Ndioo. ⁶ Va vitin takäaga kùmani ña ni'i tiaga ma ñivi ma nuu nindee na chi'in ra, vati ma ndian ñivio ndian chïyo nunuu ña chini tu'un va'a Ndioo, ta töve ni jachi'in na yi, nuu ndiakan va töve ni cha'a ra ña ni'i na nuu nindee na chi'in ra. ⁷ Yakan va kuu koto yo ña takà'an ya'a ma tiempu ña kuu ka'an yo, ¡kivi vitin!,

ti Ndioo cha jāna'a ndiko ra nuu yo űa takā'an ya'a yi. Vati Rey David kēta ra kua'a' kuiya iti' nuu. Ta David te'en tāa ra nuu ma tutu Ndioo:

Ma kivi vitin tuva chini ndo ma űa kà'an Ndioo,

iyoyi űa chinuni ndo ma űa kà'an ra, ta na jāndava ndo ma anima ndo.

Takan tāa David nuu ma tutu Ndioo. ⁸ Vati tu ma Josué chā'a ra nuu nindee ma űivio chiyoyi taji'na chī'in Ndioo, tūva chinī'u yi űa taa ndiko ma David yi iti' nuu niku.

⁹ Yakan va iyoga iin nuu nindee űivi Ndioo chī'in ra. ¹⁰ Vati ma ndian cha nī'i nuu nindee chī'in Ndioo, juuni nindee na cha'a ma tiűu jā'a na, indukuni ma tava nindee ma Ndioo cha'a' ma tiűu űa jā'a ra ma kivi ucha ora jātuvi ra ma űiűivi i'ya niku.

¹¹ Yakan va na kunuminio ta na kundeenio ta kī'vio ma nuu nindee űivi chī'in Ndioo, koto nī'iin yo, na kuu nī'i yo yi takua tā'an ma ndian tōve nī jachi'in tu'un ra niku.

¹² Vati ma tu'un Ndioo jāna'a yi kua kuu koo ndito yo ta ya'aga iyo kuenda yi. Tiá va'a ga ta vii kuu ma tu'un ma Ndioo kua ma nda machiti nikuuni űa iyo ma űa xaan ni nduvi chiyoyi, va kī'vi yi kono nduva'a kuii ta kuu jakesiin yi tu'un xe'e űa iyo tichi chinitunio ta anima yo ndia. Ta jāna'a kachin yi tu űa va'a a űa tōve va'a kuu ma űa kuuini yo ta chāninio jā'a yo. ¹³ Tandī'i yo űa tūvio jā'a Ndioo, na kuu kundii xe'o nuu ra, vati ndisaa yo kāvitio kuenda ra ti nde'e kachin ra ndisaa űa chānini yo chī'in ma űa kuuini ma anima yo jā'a yi, ta nuu ra iyo yi űa ku'va yo kuenda cha'a' ndisaa yi.

Iin sutu ka'nu kuxini nuu yo kuu Jesuu

¹⁴ Jesuu ra se'e Ndioo, rakan kuu ma sutu ka'nu űa kuxini nuu yo, ra cha kēe kuà'an ndiko nuu chà'nda Ndioo tiűu andivi. Vati tōve iyo yi űa jaűa yo űa na'ma yo cha'a' űa chinunio ma űa kà'an ra. ¹⁵ Vati uvanuu rakan kuu iin sutu va'a kuenda yo. Ta chito va'a ra űa ndian kündeeni kuu yo cha'a' űa numini kī'vio jā'a yo kuati. Yakan va kunda'vini ra yo. Vati juuni kī'in ma kui'na ku'va ra indukuni takua jā'a yi chī'in yo űa jā'a yo kuati, vati rakan nī'iin cha'a' tōve nī chaa ra jā'a ra kuati. ¹⁶ Yakan va na jayatin yo yo ta na kukanuu yo ta kī'vio ma nuu chā'nda Ndioo tiűu ora kà'an yo chī'in ra. Vati ikan iyo kua'a' űamani ra űa chà'a ra nuu yo. Ta cha'a' űa kunda'vini ra yo kuu yi űa iyo va'a ra űa tindee ra yo ma ora chinī'u yo yi.

5

¹ Tandī'i sutu ka'nu űa kuxini nuu yo, kachin Ndioo ndra ma taűu ma ndra'ii,

vati jākuiso Ndioo tiűu ndra űa na ja'a ndra tiűu nuu ra ta kà'an ndra nuu ra cha'a' ma űivi, ta takan sòkò ndra ndatiűu chī'in kiti chà'ni ndra nuu Ndioo kuenda űa jānaa Ndioo kuati yo. ² Va tava ma sutu ka'nu űa kuxini nuu yo, juuni tōve ya'a ga kündeeni ndra takua kuu yo, yakan va kuu kutunini ra ma tava kuuini ma űivi ta kuu kunda'vini ra na cha'a' ma űa na tōve chito na ma űa jā'a na, ta cha'a' űa kēsiin na iti' Ndioo ndia. ³ Ta cha'a' ma űa tōve ya'a kündeeni ra kuu yi űa iyo yi űa ka'ni ra iin kiti ta sòkò ra ri nuu Ndioo, tūvi cha'a' ma kuati űivini, va juuni cha'a' ma kuati maa ra ndia. ⁴ Nī'iin ma ndra'ii, na kuu kati ndra űa yu'u koo tiűu i'ya ta iyo yi űa tiűu'u ndo yu'u cha'a' yi, vati maa ma Ndioo kuu ma ra kachin ndra ta jākuiso ra ma tiűu i'ya ndra, takua kachin ra ta jākuiso ra tiűu ma sutu ka'nu, ra nani Aarón niku. ⁵ Indukuni kuu yi chī'in Cristu ti tōve nī jakuiso ra tiűu juuni maa ra, ti Ndioo kuu ma ra kachin ra ta jākuiso ra tiűu űa na kuu ra sutu ka'nu űa kuxini. Vati ma Ndioo kà'an te'en chī'in ma Jesuu: Yo'o kuu ma se'i,

Ta vitin yu'u kuu ma ra chā'a tundeeni nuun.

⁶ Ta inga nuu tutu Ndioo juuni kà'an ra chī'in ma Jesuu te'en:

Yo'o kuu ma sutu ka'nu ra kuxini nuu ma űivi endeeni,

indukuni ma takua kuu ma tiűu jā'a ma grupu Melquisedec,

kati Ndioo.

⁷ Ta ora chiyoyi Jesuu űa chākunuu ra ma űiűivi i'ya niku, nduva'a kuii chaku ra ta kà'an nī'i ra chī'in Ndioo ora chikan ra űamani nuu ra. Vati Ndioo iyo ndatu ra, ta kuu jakakú ra ra taűu ndian ndii. Ta cha'a' űa jāka'nu Jesuu ra ta jāchi'in ra űa kà'an Ndioo, yakan va Ndioo tāso'o ra ma űa kà'an ra. ⁸ Yakan va Cristu, vaji ra Se'e Ndioo kuu ra, ta chī'in kua'a' va'a tundo'o űa nde'e ra, kūtū'va ra jāchi'in ra űa kà'an Ndioo, ⁹ ta ora cha chinu tandī'i ma tiűu iyo yi űa jā'a ra, yakan va iyo va'a ra kua kuu jakakú ra endeeni tandī'i ndian jāchi'in űa kà'an ra. ¹⁰ Vati Ndioo jākuiso ra tiűu űa na kuu ra ma sutu ka'nu űa kuxini nuu yo indukuni ma takua ma tiűu jā'a ma sutu Melquisedec.

Ni nde'o tundo'o tuva jaűa yo űa chinunio tu'un Ndioo

¹¹ Iyo kua'a' tu'un űa kuu ka'an yo cha'a' ma tu'un űa jā kātū'in nuu ndo, va ya'aga ndetiűu kuu katitū'un kachin yi nuu ndo, vati ya'aga kuee kuu kutunini ndo yi. ¹² Vati tava cha iyo kua'a' kuiya űa iyo ndo iti' Ndioo cha iyo yi űa kuu ndo matru niku, va na tōve takan kuu yi, ti

chìniñu'un ndo ña katitu'un chaa ndiko ndi ma tu'un Ndioo nuu ndo ña takani cha chìto ndo ma nda ora kìcha'a ndo chìnuni ndo. Yakan va kùu ndiko ndo takua kùu ndiakwati, ti lechini kùndeeni ndo ko'o ndo, ta tòve kùndeeni ndo taso'o ndo tu'un ndetiñu tava kùu ma ndayu xii. ¹³ Ta ndian chàxin ndika ma ma'á na, taká'an chaa ma chinituni na ña kùtunini na iin tu'un ndaa kuenda na, ti ndiakwati kùu na. ¹⁴ Va ma ndian chicha chàchi na ndayu xii, ta cha'a' ña takani já'a na maaa ña va'a kùu yi ña cha chìto va'a na kachin na ndava kùu ma ña va'a ta ma ña tòve va'a.

6

¹ Yakan va vitin iti' nuu va'aga ña ndakoo yo iin chiyo ña jákua'a yo ma tu'un nunuu cha'a' ma Cristu, ta na ndaki'o ma tu'un ña jákuicha va'a yi yo. Ta juuni na ndakoo yo iin chiyo ña jákua'a yo cha'a' ña chikoni'i ndiko yo já'a yo ma tiñu ña nda kuenda. Ta na ndakoo yo iin chiyo ña jákua'a yo cha'a' ña naja kua chinunio ma ña ká'an Ndioo. ² Ta juuni iyo yi ña ndakoo yo iin chiyo ña jákua'a yo cha'a' ña kua'a' nuu ña kùnduta yo, chí'in ma ña jànanì nda'a' yo xini ma ñivi, ta ma ña nàtaku ndiko ñivi tañu ndian ndií, chí'in ma nuu jakutuni Ndioo kuati na, ta ikan na ka'nda na yi endeeni ma andaya'. ³ Yakan iyo yi ña ja'a yo, tuva chà'a ma Ndioo tu'un ña ja'a yo yi. ⁴ Vati na kùu chikoni'i ndiko ma ñivi iti' Ndioo tuva jáña ni'ni na ña chinuni na tu'un ra. Ti ma ndian cha chìto kachin va'a ña tu'un ndaa kùu tu'un Ndioo, ta cha kí'in na ku'va ma ndatu ra ña kichi yi iti' andivi, ta indukuni ni'ni na ma Tati lí Ndioo chí'in tandi'o, ⁵ ta juuni cha ndé'e na takua va'a kùu tu'un ká'an Ndioo, chí'in ma ndatu ka'nu ña ni ja'a ra ma ñuñivi ña ni kichi. ⁶ Tu ndiakan juuni jáña ni'ni na ña chinuni na ma ña ká'an Ndioo, na kùu ja'a na ña na chikoni'i ndiko na ku'un na iti' Ndioo. Vati juuni maa na kùu ndian ña tàkaa ndiko na ma Jesuu ma nuu kruu nuu tùi ñivi ña na ka'an ndaa ndisaa ma ñivi chata ra. ⁷ Vati ma ndiakan kùu ma takua kùu ma ñu'u' ora kùun ma savi ña chí'i yi ma takuii savi. Vati tu chà'a yi ma ndatiñu ma nuu ma ndian játiñu yi, já'í ma Ndioo nuu yi. ⁸ Vati tu kàna maaa ku'u chí'in iñuni nuu yi, na tòve nda kuenda yi, ta kindoo yi nda'a' Ndioo, ta cha kuyatin ña ni ka'an xaan ra chata yi. Ta ma nuu ndi'inia ni kayu yi.

Na kuatu yo ma ña va'a ña ni ni'o nda'a' Ndioo, ikan na kuu koo va'a yo

⁹ Ndyo'o ndian ya'aga kùuni ndi ndé'e ndi, vaji takan ká'an ndi chí'in ndo, chìto va'a ndi ti maa ndo ni ni'i ndo ma ña va'aga, vati kuà'an ndo iti' nuu ni jakakú

Ndioo ndo. ¹⁰ Vati Ndioo iin ra ndaa kùu ra, ta tòve ni naani ra ma tiñu já'a ndo, ti kí'in kuenda ra ndo cha'a' ña ya'a kùuni ndo ndé'e ndo ma ndian ta'an yo, ndian iyo kuenda ra, ta cha'a' ña ya'a va'a tìndee ndo na, ta takua takani já'a ndo yi antea, ta nda vitin. ¹¹ Va kùuni ndi ña ta'i'iin ndo nda vitin chí'in nda nuu ndi'inia, na ja'a ndo chí'in ndisaa anima ndo ma takua já'a ndo chí'in ta'an yo, ikan na kuu koto kachin ndo ti ni ni'i ndo ndisaa ma ña ndàtu ndo nda'a' Ndioo. ¹² Na tòve kùuni ndi ña ndakuu suchan ndo, ti ma ña kùuni ndi kùu yi ña na tandikun ndo já'a ndo ma tava já'a ma ndian kùndeeni ku'un iti' ra ta chìnuni na tu'un ra. Ti nuu ndiakan ni ku'va Ndioo endeeni tundeeni ra ma takua chà'a ra tu'un. ¹³ Ta ora chà'a Ndioo tu'un ra nuu ma Abraham niku, chà'a ra ma tu'un chí'in juuni sivi maa ra, vati na tòve iyo inga ra ka'nu tiaga kua maa ra. ¹⁴ Ta te'en ká'an ra chí'in Abraham: Ndicha kuii ña nuu yo'o, nduva'a kuii ni já'iñ ñun,

ta ni ku'vai ña ni koo kua'a' tataun iti' nuu. ¹⁵ Va ma Abraham, ta ora ya'a ña ya'a ga kùndeeni ra chàtu ra, tajan ni'i ndio ra ma ña chà'a ma Ndioo tu'un nuu ra. ¹⁶ Nda ndian ni kùuni ña chà'a tu'un nuu ma inga ñivi, já'a na yi chí'in sivi inga ndian ka'nuga kua maa na, ta takan kùu koto ndaa ma ñivi ti ña ndicha kùu ma tu'un ña chà'a na ta na tùva iyo yi ña nuni nuni natu'un kuati na cha'a' yi. ¹⁷ Ta takan chà'a Ndioo tu'un nuu ma ndian ni ni'i ma tundeeni ña kàti ra ña ni ku'va ra nuu na, ti kùuni ra ña koto kachin na ti ni'iin tiempu tòve sàma ra ma kua ká'an ra. Yakan va chí'in juuni sivi maa ra ká'an ra ña ni jachinu ra yi. ¹⁸ Cha'a' ma ninduvi ma tu'un i'ya ña na kùu sama yi, ta na koto yo ña na kùu ka'an Ndioo tu'un vata. Ta takua ndisaa yo ña cha tàndikun yo ra, ikan na kumi ra yo, yakan va na koo tundeenio kuatu yo ña na jachinu ra ma tu'un ña ká'an ra juuni chí'in sivi ra ña ni ku'va ra nuu yo. ¹⁹ Ta cha'a' ma ña ndàtu va'a yo ña já'a Ndioo, cha tàndikun va'a anima yo chí'in ra takua ndikun va'a iin varku já'a iin kaa nàni anla. Yakan va iyo va'ani yo kuenda Ndioo ta kùu kí'vi yo chata ma já'ma yaxin ña ndási ma veñu'u íí nduva'a kuii ma andivi. ²⁰ Va ikan kùu nuu kí'vi jí'an ga ma Jesuu kuenda yo niku, ora nùna ra ma iti' va'a ña na ku'un yo chata ra. Ta takan chà'a ra kùu ra ma iin sutu ka'nu ra kuxini nuu yo endeeni, ta indukuni ma takua kùu ma tiñu já'a ma grupu Melquisedec.

Jesuu, kùu ra iin sutu ka'nu ña kuxini nuu yo indukuni kua ma Melquisedec

¹ Ma ra nàni Melquisedec i'ya kùu ra rey, ra chà'nda tiñu nuu ma tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu nàni Salem niku. Ta juuni kùu ra ma iin sutu kuenda ma Ndioo ya'a ka'nu iyo andivi. Ta ma ora chikokani ndiko ma Abraham ma nuu chàkanita'an ra ta jàkanaa ra ma ndra kùu rey, ndra chà'nda tiñu nuu inga ñuu, ta ma Melquisedec chàta'an ra nuu ma Abraham. Tajan Melquisedec, jà'íí ndio ra nuu ra. ² Ta ikan jan ma Abraham, nàta'vi ra uchi porcientu ma tandi'i ma ndatiñu ña jàkanaa ra ma nuu chàkanita'an ra ta chà'a ra yi nuu ma Melquisedec. Ma sivi Melquisedec kùuni yi ka'an yi "rey, ra jàndondaa tiñu." Va tava rey ña chà'nda tiñu nuu ma ñivi iyo ma ñuu Salem kùu ra, ta Salem kùuni yi ka'an yi "na koo vii ma ñivi." Yakan kùu ra rey ña chà'a na koo vii ma ñivi. ³ Ta ma Melquisedec töve yo chito cha'a' ma tatà ra ni cha'a' ma ma'á ra ndia. Ta juuni töve yo chito niyi kùu cha'a' ma ñivi ra, ndian chíyo taji'na ndia. Ta juuni töve yo chito nda ora kàku ra chí'in ma ora chí'i ra ndia. Ta kùu ra iin sutu kuenda Ndioo endeeni. Ta cha'a' yakan, kùu ra iin xina'ñu ma se'e Ndioo. ⁴ Yakan va vitin, na nde'e va'a ndo vati iin ra nduva'a kuii ka'nu kùu ma Melquisedec niku. Vati Abraham, ra kùu tatà yo taji'na, juuni chà'a ra uchi porcientu ma ndatiñu ña jàkanaa ra nuu ra. ⁵ Va ma tutu ley ña tãa Moisés, kà'an yi ña iyo yi ña naka'an ndra kùu sutu, ndra kùu tata ma Leví uchi porcientu tandi'i ndatiñu nuu ma ñivi ta'an ndra. Takua kùu yi ña ja'a ndra vaji ma ñivi ta'an ndra kùu tata Abraham ndia. ⁶ Vaji ma Melquisedec, ra yöve ñivi Leví kùu ra niku, nàka'an ra ma uchi porcientu ma ndatiñu nuu Abraham. Tajan jà'íí ndio ma Melquisedec nuu ma Abraham. Vati nuu rakan, chà'a ma Ndioo tu'un nuu niku. ⁷ Yakan va ndisaa ñivi chito na ña ka'nuga kùu ma ra jà'íí ñivi kua ma ra ni'i ña íí, jà'a ma inga ñivi. ⁸ Cha'a' ma sutu, ndra kùu tata Leví, nàka'an ma uchi porcientu, ndra'ya kùu ndra iyo yi ña kivi numini. Va ma tutu Ndioo kà'an yi cha'a' ma Melquisedec ña kùu ra iin ma ra ndito ga. ⁹ Ta kùu ka'an yo ña ma ndra kùu sutu ñivi ma Leví vitin kùu ndra nàka'an ndra ma uchi porcientu ma ña jàtiñu ndra, ta ora tã'vi Abraham ma uchi porcientu ma ña jàtiñu ra nuu ma Melquisedec, juuni kùuni yi ka'an yi ña tã'vi Leví yi nuu ma Melquisedec ndia. ¹⁰ Vati ndicha va'a ma ora chãa kaña'a ma Melquisedec chí'in ma Abraham cha ndiso ma kuñu ra ma tata ña ni kuu Leví ora ni kaku ra iti' nuu. ¹¹ Tãchi ma Ndioo ma ndra kùu sutu ma tata Leví,

ñã na ku'va ndra ma tutu ñã tãa ra nuu ma ñivi iyo ma ñu'u' Israel, ndian kùu ma ñivi ma Aarón. Vitin ndicha tu ndicha va'a ñã ma ndra'ya kùu ja'a ndra ma tiñu ndaa niku, na töve iyo yi ña ninii keta ma inga tuku grupu sutu, na yöva ma ndra grupu tata Aarón, vati ra kùu sutu kuenda ma grupu Melquisedec kùu yi. ¹² Vati ora sama yo ma ndra kùu sutu, juuni iyo yi ña sama ma tu'un ley cha'a' yi ndia. ¹³ Ta ma Racha'nu yo, ñã kà'an cha'a' ma tutu, tata ma inga ndra kùu ñivi Israel kùu ra. Ta ni'iin ma ñivi töve ni chatiñu ndra takua kùu ma tiñu sutu, ndra jàka'nu Ndioo nuu naa. ¹⁴ Vati ndicha ñã chito va'a ma ñivi ñã ma Racha'nu Jesuu kichi ra ma tata Juda, ta ma Moisés ni'iin tu'un ni töve ni natu'un ra cha'a' ma tata ikan, ma ra kà'an cha'a' ma naja iyo yi ña jatiñu ma ndra kùu sutu chí'in naja kua iyo yi ña ja'a ndra ndia.

¹⁵ Ta ma ñã'a ndicha va'aga kùu yi tuva ma sutu chaa, ra ni keta indukuni kùu ra takua kùu ma Melquisedec. ¹⁶ Ta rakan ndàkuu ra iin sutu töve cha'a' ñã kùu ra iin ra tata ndra sutu niku, vati kùu ra sutu cha'a' ndatu va'a ña jà'a ra. Ta ma ndatu ikan chà'a yi ñã na koo ñivi endeeni. ¹⁷ Vati ma Ndioo te'en kà'an ra chí'in ma Jesuu:

Yo'o kùu ma sutu ka'nu ra kuxini nuu ma ñivi endeeni,
indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a ma grupu Melquisedec.

¹⁸ Yakan va ma tu'un cha'nu na töva chàtiñu yi. Vati na töve va'a yi kuenda ñã tindee yi yo cha'a' ma kuati jà'a yo. ¹⁹ Vati ma tu'un ley ikan ñã tãa Moisés töve jàndondaa yi yo. Va vitin iyo tuku inga ñã ndàtu yo ña jà'a yi ña jayatin yo yo chí'in Ndioo. ²⁰ Ta cha'a' yakan, Ndioo kà'an ra chí'in ma tu'un yu'u ra ñã ni jachinu ra ma ñã kà'an ra. ²¹ Ta ma tiaga ma ndra kùu sutu töve ni chiso ndra tiñu sutu chí'in tu'un yu'u ndra ñã kà'an yi ñã ni jachinu ndra yi. Vati takan kùu yi ñã ma Ndioo kàti ma tu'un ndaa ñã iyo yi ña ja'a ra, vati ma nuu tutu ra te'en kà'an ra:

Ma Racha'nu Ndioo, kàti ra iin ma tu'un ñã ni jachinu ra
ta na töve nakanini ra ñã sama ra ma ñã chànini ra cha'a' yi. Ta te'en kà'an yi:
"Yo'o kùu ma sutu ka'nu ra kuxini nuu ma ñivi endeeni,
indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a ma grupu Melquisedec",
kàti Ndioo.

²² Yakan va cha'a' ñã kùu vitin ma Jesuu ndicha kuii ñã jà'a ra ñã ni ndo'iin ma tu'un va'aga kua ma tu'un cha'nu. ²³ Ta inga ndra kùu sutu ya'a ga kua'a' ndra chiyo. Ta cha'a' ñã chí'i ndra kùu yi ñã

küu ga koo ndra kua'a' tiempu. ²⁴ Va tava ma Jesuu iyo ra endeeni, yakan va nî'iin tiempu na töve iyo yi ña ku'va ra ma tiñu sutu ña jà'a ra nuu inga na. ²⁵ Yakan va küu ja'a ra jàkaku ra endeeni ma ndian ki'vi ma iti' Ndioo, vati iyo ra endeeni, ta jänini ra kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' na.

²⁶ Yakan va ma Jesuu ma ra sutu ka'nu küu ra iin ra tu'va kuenda ña jàchinu ra ma ña chiniñu'u yo. Vati rakan küu iin ra ya'a í ra, ta na tükuii itini ra ta na töve jà'a ra nî'iin ña töve va'a ndia. Ta siin küu ra kua ma ndian jà'a kuati, ta iñu'u ga ra kua tandi'i ña iyo andivi. ²⁷ Na töve küu Jesuu ma tava küu ma inga ndra küu sutu kuxini nuu ma ñivi, ta iyo yi ña ka'ni ndra kiti ta sokó ndra ndri nani kivi kuenda ña ji'na janaa Ndioo kuati ndra, ta iti' nuu sokó ndra ndri kuenda kuati jà'a ndian ñuu ndia. Va ma Jesuu na töve nî ja'a ra takan. Va iin cha'ani sokó ra kuenda ña na naa kuati ñivi endeeni ora sokó ra juuni maa ra nuu Ndioo. ²⁸ Ma tu'un ley ña taa Moisés jàkuiso yi sutu ka'nu ña töve ndra ndaa küu ndra cha'a' ña ndiso ndra kuati. Va iti' nuu ora kèta ma ley, juuni Ndioo chā'a ra tu'un ña ni jachinu ra ña kà'an yi. Ta ma ña kà'an ra küu yi ña jàkuiso ra Se'e ra ña na kuu ra iin sutu ka'nu. Ta ma Se'e ra ikan küu ra iin ra ndaa endeeni.

8

Jesuu ndiso ra tiñu cha'a' ma tu'un ña jando'iin ra chi'in ma ñivi

¹ Ma ña nduva'a kuui ga ndicha cha'a' ma ña kà'an yo vati ma ra küu sutu ka'nu, ra kuxini nuu yo küu ra. Ta juuni rakan chāa ra nàndi ra chiyo kua'a Ndioo iti' andivi nuu chà'nda ra tiñu. ² Ta jà'a ra tiñu tava küu iin sutu ma tichi ma veñu'u í ndicha, ma ña jà'va'a ma Ndioo ndicha, va na yöve ma veñu'u jà'a ma ñivini küu yi. ³ Tand'i'i sutu ka'nu ndra kuxini nuu ñivi ndiso ndra tiñu ña iyo yi ña sokó ndra kiti ña chā'ni ndra chi'in inga nakuyi nuu ma Ndioo ora jàka'nu ndra ra. Ta juuni takan iyo yi ña sokó Jesuu iin nakuyi nuu Ndioo ndia. ⁴ Ta tu takan küu yi ña ma Jesuu iyo ra ma ñuñivi i'ya, na töve kuu küu ra ma sutu ña kuxini nuu yo, vati ma ñuñivi i'ya cha iyo ma ndra küu sutu ndra sokó ma nakuyi ma takua kà'an ma tutu ley Ndioo. ⁵ Va ma ndian küu sutu i'ya ña jàkuu ndra tiñu, va ndisaa ma ndatiñu chàtiñu ndra töve küu ma ña ndicha ña iyo iti' andivi, ti küu yi maaaa na'nani chi'in xina'ñuni. Ta chito yo ña na'hani küu yi, vati ma ora ña jà'va'a ma Moisés ma veñu'u í ikan, te'en kà'an ma Ndioo chi'in ra: "Na taso'o va'un ma ña kà'in, ta java'un yi indukuni ma tava kaa ma iin ku'va ña jàna'i nuun ma tichi

ku'u ta takan iyo yi ña java'un yi." ⁶ Va ma Jesuu ra küu sutu ka'nu kuxini nuu yo, vati rakan küu ma ra nî'i iin tiñu nduva'a kuui ga va'a ña küu ra sutu kuxini nuu yo, kuenda ña na ka'an ra chi'in Ndioo cha'a' yo, ta chi'in ma ñivi jando'iin tu'un ra ña kàti ra nuu na. Ta ma tu'un ikan ni jachinu ra yi cha'a' ma tu'un va'a ga ña chā'a ra nuu na.

⁷ Tu ndicha ma tu'un nunuu ña jando'iin Ndioo chi'in ma ñivi iin ña nduva'a kuui va'a küu yi kuenda na niku. Tu takan küu yi tüva chiniñu'u ra ña jando'iin ra inga tuku tu'un chaa chi'in na. ⁸ Va ma Ndioo chā'a ra kuenda ña nàta'an ra ñivi ña töve küu na iin ndian ndaa, yakan va kà'an ra te'en:

Ma Racha'nu Ndioo kà'an te'en:

Ni keta iin kivi

ña ni jando'iin ma tu'un chaa chi'in ma ñuu Israel ta chi'in ma ñuu Judá.

⁹ Ma tu'un i'ya, na töve indukuni kaa yi ma tava kaa ma tu'un ña jando'iin chi'in ma ñivi ndo,

ndian chiyo taji'na niku,

ma ora távai na ma ñu'u' Egiptu.

Va tava na töve nî jachi'in na ma tu'un jando'iin chi'in na,

yakan va jàña nda'i na, kàti ma Racha'nu Ndioo.

¹⁰ Ma tu'un ña ni jando'iin chi'in ma ñuu Israel

ora ya'a ña kuu ma kivi ikan,

ni kuu yi te'en, kàti ma Racha'nu:

ni jakutai ma tu'un i'ya ma chinituni ma ñivi

ta te'en ni tai yi ma chata ma anima na:

Yu'u küu Ndioo ndo,

ta ndyo'o küu ndo ma ñivi.

¹¹ Ta tüva ni chiniñu'u na ña nî'iin na jàna'a na nuu inga meru a ñivi na ma tiñu chàkui,

ikan na kuu nakoto na ña yu'u küu ma Racha'nu Ndioo,

vati tandi'i na ni nakoto yu'u,

endeeni ndaa ndian ma ndiakwati chi'in ma ndian cha'nu ndia.

¹² Vati yu'u ni janai ma kuati na chi'in ma ña töve va'a jà'a na,

ta na kuku'unj tiaga cha'a' ma kuati töve va'a ña jà'a na,

kàti Ndioo.

¹³ Ora kà'an ma Ndioo cha'a' iin ma tu'un chaa ña jando'iin tu'un ra chi'in ma ñivi, küuni ra ka'an ra ña na tüva iyo kuenda ma tu'un nunuu ña taa ma Moisés. Ta ma tu'un nunuu ikan cha'nu yi, ta tüva chàtiñu yi, ita'vinia takaa ta naa yi, kàti ma Racha'nu Ndioo.

9

Ma veñu'u í nuu chà'nda Ndioo tiñu ma ñuñivi chí'in ma nuu chà'nda ra tiñu ma iti' andivi

¹ Yakan va vitin, ma tu'un nunuu ña jãndo'iin Ndioo chí'in ñivi kà'an yi naja kua ja'a yo ora jaka'nu yo ma Ndioo iin tichi veñu'u ña iyo ñuñivi i'ya. ² Ta veñu'u ikan jãndova'a na yi te'en: ma ve'e nunuu ña nani nuu í ndaa ma nuu chàkuiin kua'a' ma tima. Ta juuni cha ndaa ma mesa ña ka'iin ma paan ja'í Ndioo ndia. ³ Ta ma tichi ma veñu'u í ma inga ma iti' chata ma nuu ndasi ma ja'ma yaxin ma ma'ñu yi ma nuu nduva'a kuii í, ⁴ ikan ndaa iin nuu naa oro ma nuu tí'i na ma ñu'ma kutu ma ora jaka'nu na Ndioo. Ta juuni ndaa iin yaka ña jãna'a cha'a' ma tu'un ña jãndo'iin Ndioo chí'in ñivi, ta ninii chata yi ka'iin ma oro. Ta tichi yi ndaa iin kasitu oro ta ma tichi yi ka'iin mamaa ña kuichin ña xa'ma ña nani maná, ta juuni ma ikan jündii ma yutun vatun ma Aarón, va cha keta ma xe'e run ma chata run, chí'in ma vitu ña kà'an ma tu'un ña jãndo'iin tu'un Ndioo chí'in na ndia. ⁵ Chata ma yaka ka'iin ma ndian kuu tati va'a ja'a tiñu kuenda Ndioo ta ma tati va'a ikan jãna'a yi ña iyo Ndioo, ta chí'in ndichin na chàsi na ma chata ma yaka. Va ma vitin na tüva ga iyo yi ña kà'an yo tiaga nakuyi cha'a' ma ndatiñu.

⁶ Ta ora cha iyo va'a ma ndisaa ma ndatiñu i'ya, tichi ve'e nunuu veñu'u í ki'vi ma ndra sutu ña jáchinu ndra ña jãka'nu ndra Ndioo ndisaa kivi ma ikan. ⁷ Va tichi ve'e uvi ikan, ki'vi uvanuu ma sutu kuxini, ta iin cha'ani iin kuiya. Ta ora ki'vi ra ma ikan, iyo yi ña kunda'a ra ma nii kiti ña sóko ra nuu Ndioo, ikan na jaka'nuni Ndioo ji'na ma kuati ra, ta juuni jãka'nuni ra kuati ja'a ma ndian iyo ñuu ra ora töve chà'a na kuenda ña ja'a na yi. ⁸ Chí'in ña'a jãna'a ma Tati Í Ndioo ña takã'an nuna ma iti' kuenda kuu ki'vi yo ve'e nduva'a kuii í, ma ora juuni yanga jãtiñu yo tichi ma veñu'u nunuu ikan. ⁹ Tandí'i ma ña te'en kuu yi takua kuu iin ku'va kuenda ma tiempu vitin, vati ndisaa ma kiti chí'in inga ndatiñu ña sóko na nuu Ndioo, na kuu ja'a yi ña ndova'a yo, ti kindoo kuati chinituni ndisaa ndian jãka'nu Ndioo ora ja'a na takan. ¹⁰ Vati uvanuu ma ña ja'a na kuu yi ña chàchi na ta chí'i na chí'in tandí'i nuu ña ja'a na, ikan na nandoo kuñu na ora jãka'nu na ma Ndioo. Ta ndisaa yakan kuu yi va'ani kuenda iin nundani, vati Ndioo ni jandochaa ta ni sama ra ndisaa yi.

¹¹ Vati ma Jesuu cha kichaa ra, ta vitin kuu ra sutu ka'nu, ra kuxini nuu tandí'i yo kuenda ña na koo vii yo chí'in ma

ña kichaa nuu yo ja'a ra endeeni. Vati ma veñu'u í ma nuu kà'an Jesuu chí'in Ndioo cha'a' yo ña kuu yi iin nuu va'aga ta nduva'a ndaa yi ndia. Va na yöve ñivi kuu ma ndian jãva'a yi, ña kuu ni yi ka'an yi ña yöve kuenda ndian ñu'u ñuñivi kuu yi. ¹² Ma Jesuu cha ki'vi ra ma tichi ma veñu'u í ikan, va töve ki'vi ra kuenda sóko ra ma nii tixu'u chí'in nii jundiki kuati, vati ki'vi ra tichi yi kuenda sóko ra ma nii maa ra kuu yi, ta ki'vi ra tichi yi iin cha'ani kuenda ndisaa tiempu, ikan na jakakú ra chí'in nii ra yo endeeni. ¹³ Ndicha va'a tu iyo ndatu ma nii ma toro chí'in ma nii tixu'u chí'in ma yuyaa ma jundiki si'i vali ma ña kayu yi ma nuu naa, ta choso yava sutu ma nii chí'in ma yuyaa chata ma ndian iyo kuati kuenda ndo'í yi, ta janandoo yi ma iti' chata ma kuñu yo. ¹⁴ Vati tu takan kaa yi kuu ni yi ka'an yi ña ma nii Cristu nduva'a kuii va'a ga ra' kuenda yo. Vati chí'in ma ndatu Tati Í Ndioo ña iyo endeeni, sóko ra nii ra nuu ma Racha'nu Ndioo. Ta cha'a' ña ni'iin kuati iyo ra, yakan va iyo va'a ma nii ra ña janandoo ra' ta janaa ra' ndisaa ña kini iyo chinitunio ña ja'a yi ña chí'i yo, ikan na kuu ja'a yo tiñu kuenda Racha'nu Ndioo ndito.

¹⁵ Yakan va ma Jesuu kuu ra ra kà'an ndaa cha'a' yo, ikan na kuu jãndo'iin ra yo nda nuu Ndioo chí'in iin tu'un chaa. Vati ora chí'i ra jãnaa ra ma kuati ña ja'a yo ora juuni chà'nda ma tu'un nunuu nuu yo ña jãndo'iin Ndioo ra chí'in yo ma ora ikan. Takan kuu yi, ikan na kuu ku'va ra ma tundeeni ra nuu ndisaa ndian káchin ra ña na koo na chí'in ra ndisaa tiempu, kua kati ra. ¹⁶ Vati tu taa yo nuu tutu iin tu'un cha'a' naja nãta'vi yo ma ndatiñu ña'a yo, töve kuu kuatiñu yi ña ora juuni ndito yo, va chàtiñu yi va nda kati kuvi ji'na ma ndian tãa yi. ¹⁷ Vati iin tutu iin, na töve nda kuenda yi tuva juuni yanga ña iyo ndito ma ndian jãtiñu yi, vati ora cha chí'i na ta kichaa chàtiñu yi. ¹⁸ Yakan va ma tu'un nunuu ña Ndioo jãndo'iin ra chí'in ñivi, jãketa ra yi chí'in nii, ¹⁹ ti ora kãtitu'un Moisés ndisaa ma tu'un ley ña ja'a ma Ndioo nuu ndisaa ma ñivi. Ta juuni tiin ndio ra iin ja'ma ña'ma ña kuva'a chí'in iin soko yutun ña nani hisopo, ta jãtii ra yi tichi ma nii ma jundiki kuati chí'in ma nii tixu'u, ta jãkanuu ra ra' chí'in takuii, tajan choso yava ra ra' ma nuu ma tutu ley Ndioo, ta juuni choso yava ra ra' chata ndisaa ma ñivi ñuu ndia. ²⁰ Tajan te'en nãka'an ra chí'in ra cha'a' na: "Ña'a kuu ma nii ña kà'an yi cha'a' ma tu'un ña jãndo'iin Ndioo chí'in ndo, ikan na kumi ndo yi", kati ra. ²¹ Ma Moisés juuni choso yava ra ma nii kiti ma tichi ma veñu'u í kuenda Ndioo, ta choso yava ra ra' chata

ndisaa ma ndatiñu ña chàtiñu ma ndra kùu sutu ora kà'an ndra chi'in Ndioo niku. ²² Vati ma tutu ley jà'a Ndioo kà'an yi ña na janandoo yo tandi'i ndisaa nakuyi chi'in nii. Ta töve nàa kuati ma ñivi tu töve chòso yava ji'na na chi'in ma nii.

Sòkó Jesuu kuñu ra nuu Ndioo ta chi'i ra cha'a' ma kuati yo ta naa yi

²³ Vati chiniñu'u yo ña chòso yava yo nii kiti ña chà'ni yo ta sòkó yo nuu Ndioo chata ma ndatiñu tichi ma veñu'u iyo ñuñivi, ikan na nandoo ma ña kùu na'na ma ndatiñu iyo andivi. Va ma ndatiñu ndicha ña iyo iti' andivi kùuni yi ña nandoo ndicha yi chi'in nii ña va'a ga kua ma ña nunuu. ²⁴ Vati ma Jesuu na töve ni ki'vi ra ma tichi ma veñu'u ií ikan ña jàva'a ma ñivini, va iin na'na ni kùu yi kuenda ma veñu'u ií ndicha kuenda Ndioo. Vati Jesuu ki'vi ra va ma andivi, vati ikan jàna'a ra ra nuu Ndioo, ta kà'an ra cha'a' yo. ²⁵ Va töve ni ki'vi Jesuu ña jàna'a ra ra kua'a' cha'a' ma iti' andivi takua chiniñu'u ki'vi ma sutu cha'nu kùxini veñu'u ií ñuñivi i'ya nani kuiya chi'in ma nii ña yöve maa ra. ²⁶ Ta tu takan jà'a ma Jesuu niku, ta iyo yi ña kuvi ra kua'a' va'a cha'a' ma nda ora tüvi ma ñuñivi ta nda ma vitin niku. Va takua ma vitin nuu ni ndi'i ma kuiya, kèta ma Cristu iini cha'a', va kuenda endeeni ña sòkó ra juuni maa ra ta chi'i ra cha'a' yo, ikan na naa ma kuatio. ²⁷ Ta takan kùu yi ña ni kuvi ndisaa ma ñivi iin cha'ani, ta iti' nuu ni kichaa ndio ma ora ña ni jakutuni Ndioo kuati jà'a yo. ²⁸ Ta indukuni kùu yi ña Cristu sòkó ra ma kuñu ra ta chi'i ra iin cha'ani kuenda ña jandi'i ra ma kuati ña jà'a kua'a' ñivi. Ta iti' nuu juuni ni keta ndiko ra ma ñuñivi ma iti' uvi ora jàkakú ra ma ndian ndàtu ma kivi ni kichi ra.

10

Cristu chi'i ra iin cha'ani cha'a' yo kuenda endeeni

¹ Vati ma tu'un Ley Ndioo kùu yi takua kùu iin ma xina'ñu cha'a' ma ña va'a ni kichi iti' nuu niku, va ma Ley ikan töve kachin va'a kùu yi. Yakan va na kùu jandondaa yi ma ndian endee jayatin na na nuu Ndioo nani ora keta kuiya ña ndaka na kiti ña ni sòkó na yi nuu ra. ² Vati tu ndicha va'a ma tu'un ikan jandondaa yi endeeni kuati ñivi, ta tüva kuuni na ña iyo kuati maa na, ta ndakoo na ña sòkó na kiti nuu Ndioo niku. ³ Vati ma kiti sòkó na chàtiñu ndri va kuenda ña na jakuku'uni na ma kuati na nani kuiya, ora sòkó na ndri. ⁴ Vati takua ma nii ma toro chi'in ma nii tixu'u na kùu ndaki'in ra' ma kuatio.

⁵ Yakan va ma Cristu ora kichi ra ma ñuñivi i'ya, te'en kà'an ra chi'in ma Ndioo:

Na töve kùuniun ña sokó ñivi kiti nuun ta ni inga tuku nakuyi vati chā'un ma kuñui nui.

⁶ Ni'iin kiti a inga nakuyi ña sòkó na nuun, ikan na jànaun kuati na chi'in yi, töve chàta'aniun yi.

⁷ Yakan va kà'in te'en: "Tya iyoi ma tava kà'an tutun cha'i,

ikan na ja'i tiñu nuun takua kùuniun."

Takan kati Cristu chi'in Ndioo.

⁸ Ma ña kà'an ra nunuu te'en chi'in Ndioo: "Töve chàta'aniun ni'iin kiti ña chà'mi na a kiti sòkó na kuendaun a inga tuku nakuyi ña sòkó na, ikan na janaun kuati na chi'in yi", (vaji sòkó na yi takua kà'an ma tutu Ndioo). ⁹ Va ma inga tuku tu'un ña kà'an Cristu te'en kà'an yi: "Tya iyoi ma tava kà'an tutun cha'i, ikan na ja'i tiñu nuun takua kùuniun", kati ra. Vati ma tu'un uvi ña kà'an ra kùuni yi ka'an yi ña cha jàtachiyo ra ma tu'un nunuu, ikan na kindoo ma ña uvi. ¹⁰ Ndioo kùu ma ra jàndo'iin yo, vati ma Jesucristu jà'a ra ma tiñu takua kùuni ma Ndioo ma ora sòkó ra ma kuñu ra ora chi'i ra. Ta uvanuu cha'ani sòkó ra yi kuenda endeeni.

¹¹ Tandii' sutu judii jà'a ndra ma tiñu ndra nani kivi, ta sòkó ndra kua'a' va'a cha'a' ma ña sòkó ndra ora jàka'nu ndra nuu Ndioo, vaji ma ña sòkó ndra na töve kùu kindaa yi ma kuati ma ñivi. ¹² Va ma Jesuu iin cha'ani sòkó ra ma kuñu ra nuu ma Ndioo kuenda ña kindaa ma kuatio endeeni, ta juuni chaa ndio ra nandi ra ma chiyo kua'a ma Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu. ¹³ Vati ikan nandi ra ndàtu ra nda kati ku'va Ndioo ndisaa ndian xaani nde'e nuu ra, ikan na chaa na kuiin na cha'a ra. ¹⁴ Vati chi'in ma kuñu ra ña sòkó ra jàndondaa ra iin cha'a' ma kuati na kuenda ndisaa tiempu, ma ndian cha ndó'ii kuenda Ndioo. ¹⁵ Va indukuni kà'an ma tu'un ma Tati Í Ndioo ora kà'an ra te'en:

¹⁶ Ña'a kùu ma tu'un ña ni jando'iin chi'in na ora ya'a ji'na ma kivi ikan.

Ta kà'an tuku ma Racha'nu Ndioo: Ni jakutai ma tu'un ley ma anima na ta ni tai yi ma chinituni na.

¹⁷ Ta na tüva ga ni kuku'unj tiaga cha'a' ma kuati na chi'in ma ña kini ña jà'a na.

¹⁸ Yakan va ora cha jàka'nunj cha'a' ma kuati ndo, na tüva chiniñu'u ndo ña sokó ndo tiaga nakuyi nui cha'a' ma kuati ndo.

Iyo yi ña jayatin yo yo iti' Ndioo ta chinunio ña kà'an ra

¹⁹ Yakan va vitin ndyo'o yani, iyo yi ña na tüva ga yu'vio ta ki'vio ma tichi ma veñu'u ií kuenda cha'a' ma nii ma Jesuu. ²⁰ Ta ko'o ma iti' chaa nuu ki'vi yo tichi yi, ti ikan ni koo ndito yo ti cha nuna ma ja'ma

yaxin ña ndasi ma tichi yi niku. Va vitin kindoo nuna yi cha'a' ña cha sōkó ra kuñu ra. ²¹ Cha iyo Jesuu ña kuu ra ma sutu ka'nu kuxini kuenda yo tichi iin veñu'ndicha nuu ndaa Ndioo. ²² Yakan va iyo yi ña jayatin yo yo iti' Ndioo ta chinuni va'a yo ma ña kà'an ra chi'in anima yo. Va iyo yi ña ja'a ndicha yo yi, ta na töve chàninio nĩ'iin ña töve va'a tichi anima yo, ta ndoo ma kuñu yo chi'in takuii va'a. ²³ Na chinuni va'a yo ta na töve iyo yi ña nakaninio cha'a' ma ña ndātu yo ma ña ni ku'va Ndioo nuu yo cha'a' ma tu'un ña chinuni yo ta jana'a yo nuu ma ñivi, vati iyo yi ña jachinu ma Ndioo ma tu'un ña kāti ra ña ni ja'a ra kuenda yo. ²⁴ Na nanduku yo kua tindee ta'an yo yo, ikan na kũni va'a yo nde'o ña ja'a yo ma ña va'a. ²⁵ Na töve iyo yi ña jaña yo ña kũti'vi ta'an yo, vaji takan ja'a ma inga na, vati ma ña iyo yi kuu ma ña ja'a yo ña kua'a yo ma tundeeni ma ta'an yo ta tundeeni ku'va yo nuu na, ta ku'va na yi nuu yo ndian, vati nde'o ña chani kuyatin ma kivi ña ni kichi ndiko Jesuu ma ñuñivi i'ya. ²⁶ Vati tu endee k'ivi yo ja'a yo ma kuati vaji cha chito va'a yo ma iti' ndaa, na tũva kuu kindoo nĩ'iin kiti ña kuu ka'ni yo ta sōkó yo ri nuu Ndioo cha'a' ma kuatio. ²⁷ Vati tu ja'a yo takan ma ña ndātu yo kuu ma ña ni ni'i yo ña jakutunini Ndioo yo cha'a' ma kuati ja'a yo chi'in ma ñu'ú ndu'va ni janayi ma ndian xaani nde'e na Ndioo. ²⁸ Tu iyo ma ra ña cha ndākoo ña jächi'in ma tu'un tãa ma Moisés, ta tu iyo uvi a uni ndian cha chito yi ta tiso na kuati nuu ra cha'a' yi, ta iyo yi ña ka'ni ndio yo ra cha'a' yi. Ta tũva kunda'vini yo ra cha'a' ña ja'a ra kuati. ²⁹ Tu ndicha ña takan kuu yi, za töve chinuni ndo ña tiaga kua'a' tundo'o ni nde'e ma ndian chànu che'e chata ma Jesuu, ra Se'e Ndioo, ta kà'an na ña na töve nda kuenda ma nii ra ta chi'in ma ndian kà'an ña töve iyo kuenda ma ñamani ña chà'a ma Tati i' Ndioo nuu yo ndia? Va chi'in nii Jesuu, Ndioo jachinu ra ma tu'un ña ndo'iin ra chi'o ña kà'an yi ña ni kuu yo iin ñivi ii kuenda ra. ³⁰ Tand'i' yo chito va'a yo ña kà'an ma Ndioo te'en: "Chata yu'u ja'a ndo kuati, yakan va juuni yu'u kuu ra ña na jande'e tundo'o nuu ndo cha'a' yi." Ta juuni kà'an ra: "Ma Racha'nu Ndioo ni jakutuni ma kuati ma ñivi iyo ñuñivi." ³¹ i'Tu takan kuu yi, ya'a ga ndetiñu kuu yi kuenda yo tuva koyo yo nda'a' Ndioo ra iyo endeeni!

³² Yakan va ndyo'o na kuku'uni ndo ma tiempu cha'nu taji'na ma tava tã'an ndo niku, ma ora já nunuu ni'i ndo ma ña va'a kuenda Ndioo. Ta kũndeeni ndo chi'in ma anima ndo ndisaa kuui ma tundo'o nde'e ndo cha'a' ma ña ndātu ndo ña kũni ndo

ña na ja'a ma Ndioo iin ma ña va'a kuenda ndo. ³³ Vati iyo nda ndyo'o kũndeeni ndo ora kà'an ti'ini na chata ndo ta kãni na ndo ma nuu tuvi ñivi, ta iyo inga ndo ña kũta'an indukuni chi'in inga na ora nde'e na tundo'o ndia. ³⁴ Ndyo'o kuu ndo ndian kũnda'vini ma ndian ka'iin ma tichi ma vekaa niku. Ta ora nãmaa ñivi ma ndatiñu nuu ndo, chisii ndo ti cha chito ndo ña iyo ndatiñu va'a ga ña ni ni'i ndo iti' andivi. Ta ma ña ni ni'i ndo ikan, töve ni naa yi endeeni kuenda ndo. ³⁵ Na töve iyo yi ña jakunaa ndo tundeeni Ndioo ña iyo chi'in ndo, vati ni ni'i ndo iin ma ña va'a cha'a' yi. ³⁶ Vati ndyo'o iyo yi ña kũndeeni ndo ora nduva'a kuui nde'e ndo tundo'o. Va tu jächinu ndo ma ña kũni ma Ndioo ña ja'a ndo, ta ni ni'i ndo ndisaa ma ña chà'a ra tu'un ña ni ku'va ra nuu ndo. ³⁷ Vati ma tu'un Ndioo kà'an yi te'en:

Numini, ta numini,

ta chani kichaa ma ra iyo yi ña kichi; ta tũva kuyanga ra.

³⁸ Ta nda ndian ni kuuni ña kuu ñivi ndaa, ndiakan kuu ma ndian chinuni ma tu'in.

Titu kakachata ndiko na

tũva ni sii kuuñj chi'in na cha'a' yi.

³⁹ Va ndisaa yo yöve ndian jaña ña chinuni tu'un ra kuu yo ta jakakachata yo yo, ta kuà'an yo nuu kuvi yo endeeni, vati kuu yo iin ndian chinuni tu'un ra ña ni ni'i yo nuu ni kakú yo endeeni.

11

Cha'a' ma ña chinunio kuu kakú yo ja'a Ndioo

¹ Cha'a' ma ña chinunio chito va'a yo ña ni ni'o nda'a' Ndioo ma ña ndātu yo, ta juuni cha chito yo ti ma ña ndaa kuu ma ña kuu nde'o. ² Ma ndian kuu ñivio ndian chíyo taji'na, ya'a ga ndãmami Ndioo chi'in na cha'a' ma ña chinuni na.

³ Cha'a' ma ña chinunio, kuu yi ña kũtuninio ña tũvi tandi'na ma ña iyo ñuñivi chi'in andivi ja'a Ndioo chi'in tu'un kà'an ra. Vati ma ña ndichin nde'o vitin tũvi yi ja'a ra, ta chàtiñu ra ma ña töve ndichin nde'o ora jatũvi ra yi niku.

⁴ Cha'a' ma ña chinuni ma Abel, chà'ni ra iin kiti sōkó ra kuenda Ndioo, ta ka'nuga ri takua kaa ña sōkó ma Caín nuu Ndioo niku. Yakan va Ndioo kà'an ra ña iin ra ndaa kuu Abel, tajan ndaki'in ndio ra ma ña sōkó ra nuu ra. Yakan va ma ña ja'a Abel kãtitu'un yi nuu yo nda vitin jin cha chí'i ra, ti chinuni ra tu'un Ndioo niku.

⁵ Cha'a' ma ña chinuni ma Enoc, ndãki'in ndito ma Ndioo ra kuà'an ra chi'in ra, ikan na töve kuvi ra, ta na tũva ni nata'an na ra, ti kuà'an ra chi'in ra. Ta ma tutu Ndioo kà'an yi ña ora takã'an kundaka

ma Ndioo ra ku'un ra chi'in ra, ma Enoc ji'na jandomani ra ma Ndioo cha'a' ma ña chinuni ra tu'un ra. ⁶ Va na küu ndomani ma Ndioo ja'a yo tuva töve chinunio tu'un ra. Vati tu küunio ki'vio iti' Ndioo, iyo yi ña chinuni va'a yo ña iyo ra, ta cha'a ra ma ña va'a kuenda ma ndian nänduku ra.

⁷ Cha'a' ma ña chinuni ma Noé, ora kätitu'un ma Ndioo nuu ra ma tava ni kuu niku ora taká'an koto ndaa va'a ra yi. Yakan va jáchi'in ndio ra ma ña ká'an ra ta kicha'a ndio ra ja'a ndio ra ma varku, ikan na kuu kakú ra chi'in ñivi ra. Ta juuni cha'a' ma ña chinuni ma Noé, jána'a ra nuu tandi'i ma ñivi iyo ma ñuñivi ña ni kuvi na. Ta töve nī jáchi'in na, ta chí'í na já'a takuui. Yakan va Ndioo káti ra ña iin ra ndaa kúu Noé kuenda ra cha'a' ma ña chinuni ra.

⁸ Ta cha'a' ma ña chinuni ma Abraham, ta ora kána ma Ndioo ra, ta jáchi'in ra ma ña ká'an ra ta kée ndio ra kuá'an ra nda nuu kändii ma ñu'u' ña ni ku'va Ndioo nuu ra. Yakan kúu ma tundeeni ña ni ni'i ra niku. Tajan kée ndio ma Abraham ma ñuu nuu iyo ra niku. Ta na töve nī chito ra ma ndanu kuá'an ra. ⁹ Ta cha'a' ma ña chinuni ra, chíyo ra tava kúu ma ndian kichi ma inga ñuu ma nuu ñu'u', ña chá'a ma Ndioo tu'un nuu ra ña ni ku'va ra niku. Yakan va chíyo ra ma tichi ve'e ja'ma indukuni ma tava ma Isaac chi'in Jacob, vati ma tu'un ña chá'a ma Ndioo nuu Abraham, indukuni kúu yi takua ña já'a ra chí'in ndrakan ndia. ¹⁰ Vati ma Abraham nduva'a kuii ndátu ra ña koo ra iin ñuu ña ni koo iti' nuu, vati ma ñuu ikan ni ndova'a va'a yi endeeni, ti ma Ndioo kúu ma ra ndiso tiñu cha'a' yi, ña chàkin ra ma ku'va yi ta jáva'a ra yi ndia.

¹¹ Ta ma Sara vaji ña küu kuku'un ma se'an ta ma iian Abraham ya'a ga chicha ra, ta cha'a' ma ña chinuni vi, kúu yi ña ni'i ma Abraham ma ñandee ra ña küu chíyo se'e ra chi'in ña, vati chinuni ra ti Ndioo kúu iin ra ndicha, ta ni jachinu ra ma tu'un ña chá'a ra nuu ma Abraham. ¹² Yakan va ma Abraham vaji ma kuiya nuu ndi'inia iyo ra ña nduva'a kuii chicha ra, cháa ndio ma kivi ña chàkoo nduva'a kuii kua'a' ñivi tata ra. Vati chàkoo na tava kúu ma chele iyo ma andivi chí'in tava kúu ma yuti ndi'i iyo ma yu'u tañu'u ña na küu ka'vio ta'ii' iin yi.

¹³ Tandi'i ma ñivi ña cha ká'in tu'un cha'a', cha chí'í na ta na töve nī ni'i na ma ña káti ma Ndioo ña ni ku'va ra nuu na. Va cha'a' ma ña chinuni na, kütunini na ña iti' nuu ni kuu ma tava chá'a Ndioo tu'un nuu na. Yakan va chisii na já'a ma tu'un Ndioo ikan. Ta chànini na ña juuni maa na kúu ma ñivi vachi koo nundani ma ñuñivi i'ya,

ti kúu na tava kúu ma ndian ya'a kuá'an ni ma nuu yi. ¹⁴ Ta ma ndian ká'an takan jána'a na na ña juuni chàkuu na nänduku na iin ñuu nuu koo va'a na. ¹⁵ Tu nākanini na ma ita'vi cha'a' ma ñuu nuu chíyo na niku, ta va'a ga na chikoni'í ndiko na ma ñuu ikan niku. ¹⁶ Va ma ñivi ikan nduva'a kuii kúuni na iin ñuu nduva'a kuii vii koo na, va ma ñuu kändii andivi kúuni na koo na. Yakan va ma Ndioo na töve kukanuu ra ña ká'an ra ña kúu ra Ndioo ma ñivi ikan. Vati cha jáva'a ra iin ñuu ka'nu nuu ni koo na.

¹⁷ Cha'a' ma ña chinuni ma Abraham, ma ora kí'in ma Ndioo ku'va ra niku. Ta kí'in Abraham ma rase'e ra Isaac ña ni sokó ra ra ta ni ka'ni ra ra kuenda ma Ndioo. Yakan va cha iyo va'a ma Abraham ña ni sokó ra Isaac, ra uvanuu kúu se'e ra, vaji cha chito ra ma tu'un ña chá'a Ndioo nuu ra. ¹⁸ Ti te'en ká'an yi: "Isaac kúu ma ra ni ja'a ña ni kuita kuati ma tataan", káti ma Ndioo chí'in ma Abraham. ¹⁹ Vati ma Abraham chá'a ra kuenda ña iyo ndatu Ndioo ña kúu janataku ndiko ra ma ndian cha chí'í. Yakan va ma Abraham ni'i ndiko ra ma rase'e ra. Va chí'in ña'a kúu ká'an yo ña Isaac kúu ra takua kúu iin ra nātaku tañu ndian ndií niku.

²⁰ Cha'a' ma ña chinuni ma Isaac, já'í ra ma nuu ma ndra se'e ra nani Jacob chí'in Esaú cha'a' ma ña ni kuu iti' nuu kuenda ndra. ²¹ Cha'a' ma ña chinuni ma Jacob, ma ora ña chani kuvi ra, já'í ra ma nuu ma ta'ii'iin ma ndra se'e ma Kusé, ta tūndee ra ra chí'in ma nuu ma yutun vatun ra ta chūndaa ndio ra, tajan kicha'a ndio ra jáka'nu ra ma Ndioo. ²² Ta cha'a' ma ña chinuni ma Kusé, ma ora ña chani kuvi ra, kätitu'un ra nuu ma ndian israelita ña ni kee na ma ñu'u' Egiptu vaji kukueeni. Ta ndákoo ra iin tu'un ña ká'an yi, niyi iyo yi ña ja'a na chí'in ma iki ra, tuva cha chí'í ra.

²³ Cha'a' ña chinuni ma tatá ma Moisés ma ora káku ra, tíxe'e vi ra uni yoo, vati ndé'e vi ti iin pa'a vali nduva'a kuii vii kúu ra, ta na töve nī yu'vi vi, vaji táchi ma ra kúu rey tu'un ña ni ka'ni ra tandi'i ma ndra'ii kuati. ²⁴ Ta cha'a' ma ña chinuni ma Moisés ma ora cha chí'icha ra, na töve nī kuuni ra ña ká'an na ña ra se'e ma ñase'e ma Faraón kúu ra. ²⁵ Va'a' ku, kúuni ra, ña ndé'e ra tundo'o indukuni chí'in ma ñivi kúuni ma Ndioo, kua ña kakuu nuu sii ni ra nundani te'en tikan ni, já'a ra kuatini. ²⁶ Cha káchin ra chí'in ma chinituni ra ña va'a ga ndé'e ra tundo'o indukuni kua ni nde'e ma ra ni kuu Cristu, kua ma ña kusii ra cha'a' ma ña ya'aga va'a ta ya'vi ña iyo ma ñuu Egiptu. Vati endeeni ndátu ra ma ya'vi ña ni ku'va ma Ndioo nuu ra ma iti'

nuu. ²⁷ Cha'a' ma ña chinuni ma Moisés, yakan va ndakoo ra ma ñuu Egiptu ta kée ra kuà'an ra, ta nī tukuii ndasii ra vaji kuxaan ma ra kuu rey chi'in ra. Yakan va jāndeeni ra jin najaga ta'an ra ti chito ra ña Ndioo tindee ra ra, vaji na kuu nde'o ra.

²⁸ Cha'a' ma ña chinuni ma Moisés, jā'a ra ma viko Pakua, ta tāchi ra ña na kosoyava na ma nii ma nani nuu iyo yuve'e na, ikan na tōve nani ma tati chà'ni ñivi ma nī'in ma ndra chīcha se'e nunuu ma ñivi israelita. ²⁹ Cha'a' ma ña chinuni ma ñivi israelita, kuu chā'nda java vi ma tañu'u kua'a' ma tava kuu iin ma ñu'u' ití ni. Ta juuni takan kúuni ma ndian iyo ñuu Egiptu ja'a na, va nī kuu yi, ti kakā'a na ma takuii. ³⁰ Cha'a' ña chinuni ma ndian israelita, kāvanuu na ucha kivi ma ninii yu'u ma ñuu nāni Jericó, ta ora cha yā'a kāvanuu na, ndūva ma nama' ña kavanuu ninii yu'u ma ñuu ka'nu ikan.

³¹ Cha'a' ña chinuni ma Rahab, ña'a tondo, na tōve nī chi'an indukuni chi'in ma ndian na tōve chinuni iyo ñuan, vati chā'a ña chūndixe'e ndra israelita ndra kuānanduku tu'un ñuu ikan, ta kī'vi ndra tichi ve'an.

³² ¿Niyi tiá iyo yi ña ka'in?, kúuni ndo. Chiniñu'ugai tiaga tiempu tuva nātu'in cha'a' ma ndra chinuni tava kuu ma Gedeón, ma Barac, ma Sansón, ma Jefté, ma David, ma Samuel chi'in cha'a' ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ³³ Cha'a' ma ña chinuni ma ndra'ya tu'un Ndioo, jākanaa ndra ora kānita'an ndra chi'in kua'a' va'a ma ñuu, ta ja'a ndra kua'a' va'a tiñu va'a kuenda ma ñivi, ta tandi'i ma ñivi nī'i na ña kāti ma Ndioo ña ni ku'va ra niku. Ta juuni kuu chāsi ndra ma yu'u ma ii'ii ndia. ³⁴ Ndā'va na ma ñu'u' nduva'a kuii tiin. Kākú na ña chani kuvi kuii na chi'in machiti nduva'a kuii xaan niku. Tāva na ma ña ndee na jin ya'a likite'en na, ta chāa na kuu na ma ndian ya'a ga va'a kanita'an ma nuu iyo kuati. Ta jākanaa na ma ndra kuu jandaru kichi ñuu chika kānita'an chi'in na. ³⁵ Iyo ma ñivi ña'a nī'i ndito ndiko vi ma ñivi vi ndian kachi'í ña nātaku ndiko na.

Ta iyo tuku ñivi ña jānde'e ñivi tundo'o na cha'a' ña chinuni na tu'un Ndioo. Va ni kuuni na kakú na ta koo nuna na. Yakan va kachi'í na, ta takan kuu natakú ndiko na ta kuu chiyo va'a ga na tiaga ití' nuu.

³⁶ Iyo ma ndian ndé'e tundo'o jā'a ma ñivi ña kā'an ti'ini na chata na, ta iyo ma ndian kandó'o chi'in yo'o jā'a na, ta juuni iyo ma ndian ndikun chi'in karena ña kī'vi na ma tichi vekaa ndia. ³⁷ Ta iyo ma ndian kachi'í chi'in yuu, ta inga na tā'nda java ndaa na chi'in serruchu, ta ndian chi'í

chi'in machiti xaan nduva'a kuii ndian. Va ma ndiakan chākunuu na te'en tikan ni, ta chāku'un na ñii mvechala a ñii tixu'uni. Ta ya'a ga nda'vi na, ta ya'a kúuni ma ñivi ka'ni na na, ta xaani na na ndia. ³⁸ Ta ma ndiakan, vaji va'a ga na kua ma ñivi iyo ñuñivi i'ya, ta chākunuu ku'u na takani tichi ku'u a chata yuku. Ta chiyo na tichi yavi yuti a tichi yavi yuu ni ndia. ³⁹ Vaji takan, nī'in na na tōve nī nī'i na ma ña kāti ma Ndioo ña ni ku'va ra, vaji ya'a ga ndómani ma Ndioo cha'a' ma ña chinuni na ma tu'un ra. ⁴⁰ Vati ma Ndioo kāchin ra iin ña va'a ga ña ni ja'a ra kuenda yo. Vati kuyanga ña jachinu ra ma tu'un kà'an ra ña ni ku'va ra nuu na nda kati ji'na kuti'vi yo chi'in na ndia. Ta takan kúuni Ndioo ña na koo ndaa ndisaa yo.

12

Na nde'o ma ña ja'a Jesuu ta chinunio ma ña kà'an ra

¹ Yakan va tava ka'iin kua'a' ñivi ña chinuni ma tu'un Ndioo, iin na yatini nuu yo takua ka'iin viko. Ta ndiakan endee jāna'a na nuu yo naja kua kuu yo ora chinuni va'a yo tu'un ra. Yakan va na jaxiin yo ndisaa kuii ma ña jātañu nuu yo chi'in ma kuati jā'a yo ña jakanuu yi ma xinio. Ta na jandeenio ta tandikun yo ku'un yo ma iti' nuu. ² Ta na nde'e chi'in nuu yo ma ña jā'a Jesuu ta chinunio yi. Vati maa ra kuu ma ra chito tuva ndicha ña chinunio, ta juu ra kuu ma ra jāndondaa va'a ma anima yo tuva ndicha ña tōve chinuni va'a yo. Jesuu nduva'a nde'e ra tundo'o ma ora chūtaka ra ma nuu kruu, va na tōve nī jachi'in ra yi, vaji iin tukunuu nduva'a kuii kuu yi cha'a' ma ña chi'í ra takan. Vati ora ya'a ndio ña nde'e ra ma tundo'o, ikan ni nī'i ra ma ña va'a, ta nduva'a kuii kichi sii kúuni ra ta chūnandi ra ma iti' chiyo kua'a' ma Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu. ³ Yakan va na kuku'uni ndo cha'a' ma ña naja kua tā'an ma Jesuu niku, ña ya'a ga ndé'e ra tundo'o cha'a' ma ndian ya'a ga jā'a kuati. Yakan va tu kūtatu ndo chi'in ma ña chinuni ndo, ta ña máxii kuuni ndo ndia. ⁴ Vati ndyo'o takā'an chaa kivi ña ni kuvi ndo jā'a ña kündeeni ndo ma kuati ña jā'a na chata ndo. ⁵ Ta cha nāani ndo niku ma tu'un ña chūndayu'u ma Ndioo ndo takua kuu ndo iin ma se'e ra. Ta te'en kà'an yi nuu ma tutu ikan:

Yo'o se'yu, iyo yi ña jachi'un tuva chūndayu'u ma Racha'nu Ndioo ma ña tōve va'a jā'a ndo.

Ta tōve máxii kúuni ndo ora jākuninaa ra ndo ndia.

⁶ Vati ora chūndayu'u Ndioo ma ña töve va'a já'a ndo, ña'a jána'a yi ña kùu ndo ma ndian kùuni ra nde'e ra, ta ma ndyo'o ndaki'in ra ndo ña kùu ndo se'e ra, ta ndo'o ndo já'a ra.

⁷ Yakan va na jandeeni ndo ma tundo'o ña jände'e Ndioo ndo, ti takan já'a ra chi'in ndisaa ndian kùu se'e ra. ¿A iyo iin ra kùu tatá ña töve chūndayu'u ma se'e ra ma ora já'a na iin ma ña töve va'a?, kùuni ndo. ⁸ Vati tu ma Ndioo na töve chūndayu'u ra ndo ma tava já'a ra chi'in iin se'e ra, kùuni yi ka'an yi ña yöve se'e ndicha ra kùu ndo, vati kùu ndo takua se'e nda'vi ndian töve tatá. ⁹ Va ma ora kùu yo ndiakwati niku, ma ndian kùu tatá yo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, chūndayu'u vi cha'a' ma ña töve va'a já'a yo, ta tiñu'u yo vi cha'a' ña takan já'a vi chi'in yo. ¿A töve tiaga va'a ga ña na tiñu'u nduva'a kuii ga yo ma tatá yo, ra iyo andivi?, kùuni ndo. ¿Ti takan na kuu ni'o ña koo va'a yo! ¹⁰ Vati ma ndian kùu tatá yo iyo ma ñuñivi i'ya, chūndayu'u na yo ma ñuñivi kuiti kivi ña vachi koo yo i'ya. Va chūndayu'u ra yo tava chàniin ra já'a ra yi. Va ma Ndioo chūndayu'u ra yo cha'a' ña ndicha kuii ma ña va'a ga kùu yi kuenda yo, ikan na jandakuu ii yi yo ma tava kùu ra. ¹¹ Ndicha va'a ña nda tundo'o nikuuni na töve sii kùunio já'a yi ma ora kicha'a yi nuu yo, vati nduva'a u'vi yi, vati ya'a ga sùtinio já'a yi. Vati tu maa yo jandeeni yo cha'a' ma tundo'o ikan, ta takan kùu tu'va yo ma ña jána'a yi ta kùu koo vii yo ta kùu koo yo ndian ndaa ndia.

Ya'a ga ndasii kùu yi kuenda yo tuva na töve jachi'o ma ña kà'an Ndioo

¹² Yakan va na jandochaa ndiko ndo ma nda'a' ndo ña ya'a ga chitatu chi'in ma kondo cha'a ndo, ti ya'a vita kùuni yi. ¹³ Ta na nanduku ndo ma iti' ndaa ña na ki'vi ndo, ikan na nda'a ma cha'a pe'lu ndo, ikan na tüva ga kuyakua yi tiá iti' nuu.

¹⁴ Na kunumi ndo koo vii va'a ndo chi'in tandi'i ma ñivi. Ta na koo ii ndo ndia. Vati ni'iin yo, na kùu nde'o ma Racha'nu, tuva na töve ndian ii kùu yo. ¹⁵ Na kunumini ndo, ikan töve ni'iin ndo kumani ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu ndo, ikan na töve ni'iin ndo ndakuu xaan nduva'a kuii ndo, koto kùu ndo takua kùu iin yoku'u ña kee chiti uvanuu yi, ta jàtivi yi na, nda kati chi'í na já'a yi. ¹⁶ Ta ni'iin ndo na já'a ndo ni'iin nakuyi chi'in ma ñasi'i inga ra, ta tu jáña ndo ña tiñu'u ndo ma ña ii, ti takan já'a Esau niku. Vati iini cha'a' ña chūnandi ra chāchi ra, vaji se'e nunuu kùu ra, ta sāma ta'an ra ma tundeeni chi'in yani ra ña ni ni'i' ra nuu ma tatá ra niku. ¹⁷ Ta ndyo'o chito va'a

ndo ma ora chāa ra ma nuu nda tatá ra ña kùuni ra ña ja'í ma tatá ra nuu ra, va sōkonda'a ra ra, ta vaji nduva'a kuii chāku ra, tüva kuu ndova'a ndiko ra takua chīyo ra niku. ¹⁸ Ndyo'o na töve ni jayatin ndo ndo iin yuku ndichin, ma tava já'a ma ndian israelita tatiempu. Ta ma yuku i'ya ndu'va kuitinia tiin yi ma nuu nduva'a kuii naa ma chata yi, ta nduva'a kuii chākin tiati ndia. ¹⁹ Vati juuni na töve ni chini ndo ma tati ma yutun tivi ni ma tu'un va'a ña kà'an ma Ndioo. Ta ma ndian chīni ma ña kà'an ma Ndioo, jānini na ña ikan, na tüva kà'an ga ra chi'in na. ²⁰ Vati na töve chāta'ani na ma ña kàti ra ña iyo yi ña ja'a na ta ka'an ra te'en: "Ma ndian kùtaa iin cha'a' ma chata yuku ikan iyo yi ña ka'nio na chi'in yuu a chi'in nduva, ndava nikuuni vaji kiti a ñivi kùu na." ²¹ Ya'a ga nduva'a ndasii ma ñivi ña ndē'e vi ña kùu takan ta nda ma Moisés kīcha'a kà'an ra te'en: "Ya'a ga ndāyui ña yu'vi", kàti ra.

²² Vati ndyo'o kuājayatin ndo ndo ma chata inga tuku yuku ña nāni Sión chi'in ma tichi ñuu ka'nu kuenda ma Ndioo iyo endeeni. Ta ma ñuu ikan iyo yi andivi ta nāni yi Jerusalén. Ta ikan kùti'vi nduva'a kuii kua'a' mii tati va'a ña endee jàka'nu ndio na Ndioo. ²³ Ta juuni cha kuājayatin ndo ndo ma nuu kùti'vi kua'a' ma ndian kùu se'e nunuu ma Ndioo, va ma ndian cha iyo sivi ma andivi. Ta ikan kùti'vi ndo chi'in Ndioo, ra jàkutuni ma kuati tandi'i ma ñivi, ta juuni kùti'vi ndo chi'in ma ndian va'a ndian chīyo tatiempu, ndian cha jāndondaa ma Ndioo ma anima. ²⁴ Ta ikan ndaa Jesuu ndia, ra jāndo'iin ra iin ma tu'un chaa chi'in ma nii ra choso yava ra chata yo, ña jānandoo ma kuatio. Ta nii ikan kùu ma ña va'a ga ña kà'an cha'a' yo kua ma nii ma Abel.

²⁵ Yakan va iyo yi ña kumi kuenda nduva'a kuii ndo ndo, ta jachi'in ndo ma tu'un ña kà'an rakà'an chi'in yo. Vati ma ndian na töve ni jachi'in ma ra kà'an ma ora chūndayu'u ra na ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ma ndiakan na töve ni kakú na. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña juuni na kùu kakú yo tu kesiin yo ña jachi'o ma tu'un kà'an ma ra iyo andivi. ²⁶ Ma tiempu ikan ma tu'un ña kà'an ma Ndioo, jā'a yi ña tāan ma ñu'u' ñuñivi i'ya, va ma vitin kà'an Ndioo te'en: "Inga cha'a' ndiko ni ja'í ña na taan na yöve ma nuñu'uni, vati juuni ni ja'í ña na taan ma andivi ndia", kàti Ndioo, ²⁷ Ora kà'an ma Ndioo "inga cha'a' ndiko" takan, kùtuninio ña ni naa ndisaa kuii ma ña tüvi niku, va ma ña kùu kandaa ta kùu sama yi kua'a' va'a cha'a' ndanu nikuuni, yakani ni naa, ta ma ña na kùu kandaa ta na kùu sama yi ndanu nikuuni, na töve ni naa yi. ²⁸ Ni ku'va

Ndioo ña na ki'vi yo nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan ni'iin na na kùu tavani'i na yo. Yakan va iyo yi ña ndakan yo ta'vindioo nuu ra cha'a' yi. Ta na jaka'nu yo ra ta tiñu'u yo ra ora jà'a yo tiñu kuenda ra, takua kùuni maa ra. ²⁹ Vati ma Ndioo yo kùu ja'a ra ña naa yo tava kùu iin ñu'ú ña chà'mi tandi'i nakuyi.

13

Naja kua iyo yi ña ja'a yo ikan na kichi kusini ma Ndioo nde'e ra yo

¹ Koto ndákoo yo ña kùunio nde'o ma tandi'i ñivi, ta kùuni ndo nde'e ndo na tava kùu ma yani ndo. ² Koto náani ndo ña kùuni ndo nde'e ndo ma ñivi chàa ma ve'e ndo, vati iyo ma ndian já'a takan, ta ni tóve ní chito na ña ndian chàa ve'e na kùu tati va'a ña já'a tiñu nuu Ndioo. ³ Na kuku'uni ndo ña tindee ndo ma ndian indii tichi vekaa, takua kùuni ndo ña indii ndo ma tichi vekaa chí'in na indukuni ndia. Na nakanini ta'an ndo cha'a' ma ndian nduva'a kuii nde'e tundo'o, vati juuni maa ndo kùu nde'e ndo tundo'o iti' nuu ndia. ⁴ Tandi'i ndo iyo yi ña tiñu'u ndo ma ñivi ndaka ndo ña kùu ñasi'i ndo, ta na ki'vi ndo kusu ndo chí'in ni'iin inga ñivi tanda'a chí'in inga na, ti koto jákini ndo ma nuu chito kixi na, vati Ndioo ni jakutuni ra nda ndian ni kùuni ña tóve tiñu'u ndian tanda'a chí'in inga na, ta ndian ki'vi chí'in ñasi'i inga ra a chí'in ii inga ña'a ndia. ⁵ Tóve iyo yi ña kuuni ga ndo nde'e ndo ma xu'un' ndo. Ta na kusii ndo chí'in ma tandi'i ndatiñu ña iyo nuu ni ndo, vati ma Ndioo te'en kà'an ra: "Ni'iin cha'a' na ndáko'i ñun ta na ndóo ma'iiun ndia", kàti ra. ⁶ Yakan va chito yo ña ndicha va'a kùu ma tu'un kà'an yi i'ya:

Ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra tindee yu'u, ta tóve yu'vi nde'i jin já'a na kuati chatai.

⁷ Na kuku'uni ndo ma pato ndo ndian kàtitu'un tu'un Ndioo nuu ndo. Ta na ku'va ndo kuenda naja iyo na. Ta takua chinuni na tu'un Ndioo, ta takan maa ndo iyo yi ña chinuni ndo tu'un ra ndia. ⁸ Jesuu juuni indukuni kùu ra ma ra iyo iku, ta vitin, ta iti' nuu ndia. ⁹ Koto chinuni ndo cha'a' ma tu'un siin siin kà'an ña tóve va'a jána'a ma inga na. Va'a ga ña chinunio ma ñamani ña chà'a Ndioo nuu yo chí'in ndisaa anima yo kua ma ña chinuni yo ña cha'nu ma anima yo chí'in ndayu ña chà'a ñivi ña na ndova'a yo kuenda Ndioo ora chàcho yi. Ma ndayu ikan tóve tindee yi ma ndian chàchini yi.

¹⁰ Vati iyo iin nuu naa nuu yo. Ta ma nuu naa ikan, na kùu kachi ma ndra kùu sutu yi, ndra jáka'nu Ndioo ma tichi ma veñu'u ii ña chíyo tatiempu. ¹¹ Vati ma ra kùu

sutu ka'nu ña kuxini nuu tiaga ma sutu, chùnda'a ra nii ma kiti ma tichi veñu'u ii ña sokó ra yi, ikan na kindaa ma kuatio. Va ma kuñu ma kiti ikan kayu yi nuke'e tichi ku'u. ¹² Yakan va juuni takan tã'an Jesuu ora chí'i ra, ta na tóve ní chí'i ra ma tichi ma ñuu ka'nu niku, ti chí'i ra tichi ku'u iti' chata ma kora ñuu. Ta takan ta'an ra ikan na já'ii ra ma ñivi iyo ñuu chí'in ma nii ra. ¹³ Yakan va na ku'un yo chí'in ma Jesuu ma tichi ku'u ta na nde'o tundo'o ma takua tã'an ra niku. ¹⁴ Vati ma ñuñivi i'ya na tóve iin ma ñuu ña ni koo indeeni kùu yi vati nànduku yo inga ñuu ka'nu ña ni koo iti' nuu. ¹⁵ Yakan va nani ora iyo yi ña jaka'nu yo ma Ndioo cha'a' ma Jesuu. Ma tu'un ña kà'an yo chí'in ma Ndioo kùu yi iin ña sokó yo nuu ra. Yakan va na jaka'nu yo ma Ndioo chí'in tu'un kà'an yo. ¹⁶ Koto náani ndo ña já'a ndo ma ña va'a, ta nata'vi ndo ma ndatiñu ndo chí'in ma inga na. Vati ma ña já'a ndo i'ya kùu yi takua iin ña sokó ndo nuu Ndioo, ta chàta'ani ra yi.

¹⁷ Ta na jachi'in ndo ma ña kà'an ma ndian chà'nda tiñu nuu ndo ta chinuni ndo ma ña kà'an na. Vati ndiakan kùu ma ndian endee tóve nindee ña jakuenda na ndo ta chito na ña iyo yi ña kà'an na nuu Ndioo cha'a' ndo iti' nuu. Yakan va na kunumi ndo já'a ndo ma tiñu ña tachi na nuu ndo koto kánita'an yu'u ndo chí'in na, ikan na sii kùuni na ora já'a na yi. Vati tu kanita'an yu'u ndo chí'in na, tóve va'a yi kuenda ndo.

¹⁸ Na kà'an ndo nuu Ndioo cha'a' ndi. Ta cha chito va'a ndi ña va'a chànini ma chinituni ndi ta kùuni ndi ja'a ndi ña va'a chí'in ndisaa ñivi. ¹⁹ Chikan chí'in yu'i ña na kà'an ndo chí'in ma Ndioo cha'i, ikan na ku'va ra ña na numini chikoni'i ndioi koi chí'in ndo.

Tu'un nuu ndi'inia

²⁰ Ma Ndioo, ra chà'a ña na koo vii yo, ra jánataku ma Racha'nu chito'o yo Jesuu ora chí'i ra niku, ma ra kùu pato yo ti kumi ra yo takua ja'a na chí'in mvechala, ta ra jándo'iin tu'un ra chí'in yo endeeni cha'a' nii ra. ²¹ Na jandondaa ra ndo, ikan na kuu jatiñu va'a ndo, ta na kuu jachinu ndo ndisaa tiñu takua kùuni maa ra. Ta na kùu ndisaa tiñu ña ja'a ra chí'in ndo, takua kùu iin ña chàta'ani ra cha'a' Jesucristu. Ti rakan kùu ma ra ya'a tacha ta ka'nu endeeni ña iyo andivi. Ta takan na kùu yi. Amén.

²² Ndyo'o yanj, jàninj ndo ña na ni'i ndo chí'in anima va'a ndo ma ita'vi tu'un ña tai kuenda ndo, ikan na sii kuuni ndo ja'a yi. ²³ Na koto va'a ndo ña ma ra yanio Timoteu chàkuu nuna ra vitin. Tu kichaa

ra numini, ni kundakai ra ku'in kunde'i
ndo chi'in ra.

²⁴ Na kaña'a ndo chi'in ndisaa kuii ma
ndra chà'nda tiñu nuu ndo chi'in tandi'i
ma ndian iyo ma ñuu nuu chà'nda Ndioo
tiñu ndia. Ma ndra iyo ñuu Italia, kùuni
na tachi na tu'un ña kaña'a na chi'in ndo
ndia.

²⁵ Na ku'va ma Ndioo kua'a' va'a ñamani
ra nuu tandi'i ndo. Ta takan na kuu yi.
Amén.

Tutu ña tãa racha'nu Jandiau

Racha'nu Jandiau tàchi ra iin tutu nuu tandi'i ñivi judú ndian chinuni tu'un Jesu-cristu

¹ Yu'u ra nani Jandiau, ra já'a tiñu kuenda Ndioo chí'in nuu Racha'nu Jesu-cristu, tàì tutu i'ya nuu ma ndi uchi uvi ma grupu ma ndian kùu ñivio ndian judú, ma ndian chitakuati ma ninii ka'nu ma ñu'u' ñuñivi.

Ndioo chà'a ña kùu koto yo koo yo takua kùuni ra

² Ndisaa ndyo'o ndian chinuni tu'un Cristu, na sii kuuni ndo ora ndè'e ndo nda tundo'o nikuuni. ³ Vati cha chito va'a yo ña ora ma Ndioo kí'in ra ku'va yo, ikan na nde'o tu ndicha kùu yi ña chinuni yo ma tu'un ra, ta takan já'a ra, ikan na kutu'va yo jãndeeni va'a ga yo ma tundo'o ña ni nde'e yo. ⁴ Ta ora jãndeenio ma tundo'o ña ndè'o, iyo yi ña kua'nu yo já'a yi, ta ikan na chinuni va'a ga yo tu'un Ndioo chí'in ndisaa kuii anima yo, ikan na töve kumani ni'iin nakuyi nuu yo cha'a' ma ña chinunio, ti takua kùuni Ndioo kùu yi. ⁵ Vati tu iyo nda ndyo'o kùmani kua'a' ga chinituni ndo, na ndakan ndo yi nuu Ndioo, ti rakan kùu ku'va ra tandi'i yi nuu ndo, ta töve kàti'ini ra ora ndakan yo yi nuu ra, ti chisii ra já'a ra yi. ⁶ Va ora ndakan yo yi nuu Ndioo iyo yi ña chinunio ña na ku'va ra yi nuu yo, ta töve kàtio ña töve ndicha kùu yi. Ti tu kà'an yo takan ta kùu yo takua kùu ma tañu'u ña chàsiki ra' te'en tikan kuà'an ra'. ⁷ Ma ndian chànini takan, va'a ga ña na töve kuantu na ma ña ni ku'va ma Ndioo nuu na. ⁸ Vati töve iin nuuni ma ña chànini na, ti vitin chànini na iin nakuyi, ta inga kivi tuku nakuyi. Ta takan já'a na.

⁹ Ma ndian yani yo ndian ya'a ga nda'vi iyo, na sii kuuni na, vati Ndioo ya'a ga tiñu'u ra na. ¹⁰ Ta ma ndian kuika na ya'a sii kuuni na ora kindoo nda'vi na, vati ma ndian kuika kùu na takua kùu iin ita ña kàna yi nuu ñu'u' ta numini xii yi, ta chità yi. ¹¹ Ti ora kèta ma nikandii, nduva'a kuii ndondii já'a yi, ta numi kuiini nàtii ma ita ikan, ta xii yi ta chità yi ta tüva vii kàa yi. Ta takan kùu chí'in ma ndian kuika ndia, ti numi kuiini ndi'i na chí'in ndisaa ma ña kuika na ndia.

Na jãndeenio ora ndè'o tundo'o

¹² Ya'a ga sii kùuni ma ndian jãndeeni na ora ndè'e na tundo'o, vati ora ya'a ña jãndeeni na, ta töve jãña na chinuni na,

Ndioo ni ku'va ra ña na koo na endeeni chí'in ra. Vati Ndioo chà'a ra tu'un nuu ndisaa kuii ma ndian kùuni nde'e na ra. ¹³ Ora kùunio ja'a yo kuati, ña töve va'a ña kà'an yo ña Ndioo kùu ma ra ti'i ma ña kini tichi ma anima yo, vati ma Ndioo na kùu ki'vi ra chí'in ma ña kini, ta juuni töve chànini ra ja'a ra ma ña töve va'a, ta töve ti'i ra ma ña töve va'a ma tichi ma anima ma ni'iin ma ñivi ña na ja'a na ma ña kini ndia. ¹⁴ Vati ora ki'vi ma ña kini tichi ma anima yo, ta já'a yo ma ña töve va'a, já'a yo takan ti chàta'ani maa yo ja'a yo yi, ta chikan ma kuñu yo yi ta kueeni kueeni kèña'a yi yo ndia. ¹⁵ Cha'a' ma ña töve va'a chàta'ani yo ja'a yo, cha'a' yakan kèta ma kuati já'a yo. Ta ma kuati i'ya, ora ya'a ga cha ndoka'nuga yi, juuni ikan kèta ma ña kùu kuvi yo endeeni ndia.

¹⁶ Ndyo'o ndian yani ndian ya'a ga kùuni nde'i, koto kèña'a ndo juuni maa ndo. ¹⁷ Ti tandi'i ma ña va'a chí'in ña ndaa, vachi saani yi iti' andivi já'a Ndioo, ra já'a ña tüvi ma andivi chí'in tandi'i ma ña tacha ña kà'iin nuu yi ndia. Ma Ndioo iini ra kùu ra nani kivi, ta na töve sàma ra takua sàma ma vati. ¹⁸ Ma Ndioo kùu ra, ra kàchin ra ña koo ndito yo ta na kùu yo se'e ra cha'a' ña chinuni yo ma tu'un ndaa ña kà'an ra, ikan na kuu yo ma ndian nunuu ta ndian ii ga kuenda ra nuu ndisaa ma ña jatuvu ra.

Iyo yi ña jakua'a yo ta jachi'o ma tu'un Ndioo

¹⁹ Ndyo'o yani ndian ya'a ga kùuni nde'i, na kuku'uni ndo ma tu'un i'ya: Iyo yi ña koo yati va'a ndo ña taso'o ndo tu'un va'a, ta na ja'a va'a ndo kuenda ma ña kà'an ndo, ta töve numi kuiini ña kayuni ndo. ²⁰ Vati nda ndian ni kuuni ña kùu inga ñivi, na kùu ja'a na ma tiñu va'a takua kùuni Ndioo ña na ja'a na. ²¹ Yakan va na jaña ndo ma kuati ña já'a ndo chí'in ndisaa ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo ndia. Ta na jachi'in va'a ndo ma tu'un Ndioo chí'in anima iñu'u ndo, vati ma tu'un ikan kùu ja'a yi ña na kuu kakú yo. ²² Ta na jachi'in ndo ta na jakuu ndo ma tiñu ña kèe yu'u Ndioo, ta töve va'a ña taso'oni ndo yi. Va tu ja'a ndo takan janda'viña'a ndo chí'in juuni maa ndo. ²³ Ma ndian taso'o ma tu'un Ndioo, ta töve jàkuu na ma ña kà'an yi, kùu na tava kùu ma ra ndè'e ra nuu ra nuu iin inu. ²⁴ Ta ora cha ya'a ña ndè'e ra ma nuu ra, kèe ra kuà'an ra, ta numini nàani ra ma naja kua kàa ma nuu ra niku. ²⁵ Va ma ra töve nàani ma ña chíini ra nuu tu'un Ley va'a Ndioo ña chà'a yi ndatu ña na jakuu nuna yo, ta tu juuni jàchi'in ra ta jàkuu ra ma ña kà'an yi, ta töve endee

jàña ra ma ña kà'an yi, iin ra ya'a ga chisii ni kuu ra cha'a' ña jà'a ra takan.

²⁶ Tu iyo ma ndian chà'nini ña cha k'vi va'a na ma iti' Ndioo, va na töve jà'a kuenda na ma yu'u na ña kà'an na, jànda'viña'a na juuni maa na, ta ma ña jà'a na kuenda Ndioo tüvi nda kuenda yi. ²⁷ Ma tu'un ndaa ta va'a ña iyo yi ña ja'a yo kuenda ma Ndioo, ra kuu Tatá yo te'en kà'an yi: Ma ndian töve ma'á chí'in tatá, iyo yi ña tindeo na, ta ma ñivi ña'a ña kindoo nda'vi ña chí'i ii vi, juuni iyo yi ña tindeo vi cha'a' ma tundo'o ña nde'e vi. Ta na kumi kuenda va'a yo yo, koto k'vi yo ja'a yo ma ña kini ña jà'a ma ñivi iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya.

2

Ndioo kùuni ra ña indukuni nde'o ndisaa ñivi

¹ Ndyo'o ndian yani, ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu Jesuu ra ya'a ga ka'nu, tu ndicha ña chìnuni ndo tu'un ma Racha'nu, na töve iyo yi ña siin siin nde'e ndo ma ñivi, ti Ndioo indukuni nde'e ra tandi'i na. ²⁻³ Ta tu ndyo'o ka'lin ti'vi ndo tichi iin veñu'u ña jàka'nu ndo Ndioo, ta chàa iin ra'ii ña ya'a ga kuika ta indii iin xe'e ña tacha nda'a' ra ta ñu'u ra ja'ma nduva'a kuii vii ta tacha, ta ndyo'o ya'a ga tiñu'u ndo ra ta kà'an ndo te'en chí'in ra: "Na kichiun ta kunandiun ma tayu va'a ta vii i'ya", kà'an ndo chí'in ra. Ta tu ora ikani juuni chàa iin ra ya'a ga nda'vi ta ñu'u ra ja'ma ya'a ga meku ta ta'nda, ta te'en kà'an ndo chí'in ra: "Na kindoo yo'o kundaun iti' chiñani a kunandiun nuu ñu'u'." ⁴ Yakan va tu ndyo'o ja'a ndo takan, cha ndákuu ndo ma ndian nde'e ndaa, vati töve indukuni nde'e ndo ñivi. Ti mamaa ña töve va'a chà'nini ndo ja'a ndo, va cha ndákuu ndo takua iin ra ndiso tiñu ra töve va'a jàndondaa ra kuati kuenda na, ti kuuniga ndo ma ndian kuika takua ma ndian nda'vi.

⁵ Ndyo'o yani mai, na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in i'ya: Ndioo kuu ma ra kàchin ma ndian nda'vi iyo ma ñuñivi i'ya, ikan na ya'a ga chìnuni na ma ña kà'an ra, ta ikan na ni'i na ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, vati yakan chà'a ra tu'un ña ni ku'va ra nuu ma ndian ya'a ga kùuni na nde'e na ra. ⁶ Ta ndyo'o ya'a ga kàti'ini ndo chata ma ndian nda'vi, vati ma ndian kuika kuu ndian xaani nde'e na ndo ta ya'a jati'ini na chí'in ndo ta kèñu'u na ndo kuàndaka na ndo ma nuu ma ndra chà'nda tiñu, ikan na jande'e ndra tundo'o ndo. ⁷ ¿A töve ndiakan kuu ma ndian kà'an ti'ini na chata ma sivi iñu'u ma Racha'nu Cristu ra kuu chito'o yo?, kùuni ndo.

⁸ Ndyo'o ya'a ga va'a jà'a ndo, tuva jà'a ndo ma takua kà'an ma tutu Ley ña ka'nuga tachi ma Ndioo, ta ma tu'un ña kà'an ma nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Na kuuniun nde'e va'un ma ñivi ta'un ma tava kùuniun nde'un juuni maun", kà'an yi. ⁹ Va tu ndyo'o siin siin nde'e ndo ma ñivi, kùuni yi ka'an yi ña jà'a ndo ma kuati, ta juuni ma Ley Ndioo ikan tisokuati ndicha yi ndo cha'a' ña töve jàchi'in ndo tandi'i ma ña kà'an yi. ¹⁰ Vati tu iyo ma ndian jàchinu tandi'i ma ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo, tu kumani jàchinu na iini ma tu'un ña kà'an yi, kùuni yi ka'an yi ña iyo kuati na jà'a ña töve jàchinu na ndisaa ma ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo. ¹¹ Vati ma Ndioo kuu ma ra kà'an te'en: "Na k'viun chí'in ñivi ña'a ña yüvi kuu ñasi'un, ta ña'a chí'in ra'ii yüvi ra kuu iian ndia", ta juuni kà'an ra te'en ndia: "Na kà'niun ñivi." Va tu iyo ndian töve k'vi chí'in ñivi ña'a töve kuu ñasi'i na, va chà'ni na ñivi, kùuni yi ka'an yi ña iyo kuati na, ti endee töve jàchi'in na ma ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo. ¹² Ndyo'o iyo yi ña vii ka'an ndo chí'in ma ta'an ndo ta na töve iyo yi ña ja'a ndo n'iiin ña töve va'a, vati Ndioo ni jakutuni ra ma kuati yo cha'a' ma ley ra. Ta ma ley ikan kuu yi ma ña chà'a yi ndatu ña kakuu nuna yo nuu ma kuati. ¹³ Vati ma ñivi töve kunda'vini ma inga na, ni nde'e na tundo'o ora ni jakutuni Ndioo ma kuati na, ti Ndioo tüvi ni kunda'vini ra na, va ma ndian kunda'vini ma inga na, ni kakú na nuu ma tundo'o ora ni jakutuni ma Ndioo ma ñivi.

Tuva ndicha ña chìnunio ma ña ka'an ma tutu Ndioo, iyo yi ña ja'a yo ma ña kà'an yi

¹⁴ Ndyo'o yani, ¿a iyo nda kuenda yi ña kà'an yo ña iin ndian ya'a ga chìnuni tu'un Jesucristu kuu yo, tuva töve juuni jà'a yo tiñu va'a ña jàna'a yi ña ndicha ndian chìnuni tu'un ra kuu yo?, kùuni ndo. Ndicha kuii ña töve ni kakú yo tu chìnunio takani. ¹⁵ Vati tu iyo iin ndian yani yo a ñata'an yo ña kùmani vi ja'ma ku'un vi, ta ña töve ña kachi vi ndia, ¹⁶ ta juuni iyo nda ndyo'o te'en nàka'an ndo chí'in vi: "Na ku'un va'un, ta na ku'un va'un ma ja'maun, ta na kachi va'un nda na kutu tichiun", kàti ndo chí'in vi. Va nda ndyo'o vaji ni ka'an takan nuu vi va na töve ni cha'a ndo ma ña kachi vi a ku'un vi, ta tüvi nda kuenda yi ma ña kà'an ndo tuva jà'a ndo takan. ¹⁷ Ta juuni takan kuu ma ña chìnunio, tu töve jà'a yo ma tiñu va'a kuenda Ndioo, ta ma ña chìnunio ikan töve nda kuenda yi.

¹⁸ Va iyo iin ndian kùu ka'an te'en: "Yo'o ya'a ga chinuniun tu'un Ndioo, ta yu'u iyo tiñu va'a ña jà'i kuenda ra." Ta vitin yo'o na jana'un ma ña chinuniun chi'in ni'iin tiñu va'a ña töve jà'un kuenda ra, ta yu'u ni jana'i ma ña chinuniun nuun chi'in tiñu va'a ña jà'i. ¹⁹ ¿A yo'o chinuniun ña iyo uvanuu Ndiooni? Va'ani tu takan kà'un. Va, ¿a töve chà'un kuenda ña nda ndián' kùu kui'na juuni chinuni na ña iyo uvanuu Ndiooni ndia? ¿Ta endee ndayu na ña yu'vi na!

²⁰ ¿Ta naja ya'a ndava xiniun? Na koto va'un ti tuva chinunio tu'un Ndioo ta ni'iin cha'a' töve jà'a yo ma tiñu va'a kuenda ra, töve nda kuenda ma ña chinunio ikan. ²¹ Abraham, ra kùu ñivio chíyo taji'na, Ndioo ndé'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa, ora jà'a ra ña sòkó ra ma ra se'e ra, ra nàni Isaac nuu ma Ndioo nuu chito naá niku. ²² Ta kùu koto ndo ma tava jà'a ma Abraham, vati cha'a' ma ña chinuni ra, yakan va sòkó ra ma ra se'e ra nuu ma Ndioo ma takua kùuni ra, ta cha'a ma tiñu jà'a ra ikan kùu yi iin ña jàna'a ña chinuni ndicha Abraham. Ta ma ña chinuni ra ikan chāa yi ña kùu yi ña nduva'a ndaa nuu Ndioo. ²³ Takan chinu ma tava kà'an nuu ma tutu Ndioo, ta te'en kà'an yi: "ma Abraham chinuni ra ma tu'un Ndioo, yakan va Ndioo ndé'e ra ra ña kùu ra iin ra ndaa". Ta ma Abraham iin ra ya'a ga nàkoto Ndioo kùu ra ta iin meru ra kùu ra ndia. ²⁴ Na koto va'a ndo vitin, vati Ndioo ndé'e ra ña kùu yo iin ndian ndaa tu chinunio tu'un ra, ta juuni jakuu yo ma tiñu kà'an ra ndia. ²⁵ Indukuni tã'an ma ña nàni Rahab, ña kùu ña'a tondo, ma Ndioo ndé'e ra ña, ña kùu ña iin ña ndaa cha'a' ma tiñu ña jà'a ña, vati chā'a ña ma tichi ve'an ña kīndoo xe'e ma ndra'ii israelita ikan, ma ndra kuàkoto ma naja kua iyo ma ñivi ma ñuu ikan. Ta tīndean ndra kēe xe'e ndra ma inga chíyo ma ve'an. ²⁶ Yakan va juuni kùu kutunini yo, ña iyo yi ña jachinu yo tiñu va'a takua Ndioo kùuni ra ña na ja'a yo. Vati taku ma kuñu yo ña kùu jakesiin yo yi chi'in ma anima yo, ta tu tūva iyo ma anima yo chi'in ma kuñu yo, ña'a kùuni yi ka'an yi ña cha chi'o. Indukuni kua ikan kùu chi'in ma ña chinuni yo ña cha chi'i yi tu töve jàna'a yo ma ña chinuni va'a yo chi'in ma tiñu jà'a yo.

3

Ìyo yi ña ja'a kuenda yo ma tu'un ka'an yo

¹ Ndyo'o yani, na töve va'a ña ya'a ga kua'a' ndo kùu ndo matru ndian jàna'a tu'un Ndioo, vati cha chito yo ti ndisaa yo ndian jàna'a tu'un Ndioo, ni jakutuni

ni'i ga ra cha'a' ndisaa tu'un töve va'a ña jàna'a yo. ² Kua'a' nuu kuati jà'a tandi'i yo. Ta vitin tu iyo nda ndian töve jà'a kuati chi'in tu'un kà'an na, kùuni yi ka'an yi ña iin ndian ndaa kùu na, ta juuni iyo yati na kùmi na ndisaa ma kuñu na, ikan na töve jà'a na kuati chi'in yi. ³ Tu ora ti'o ma kaa ña nàni frenu ma yu'u ma kuayu, ikan na jachi'in ri ma ña chà'nda yo tiñu nuu ri, takan kùu jaku'un yo ri ma ndanu kùuni maa yo. ⁴ Ta juuni takan kùu yi chi'in ma varku ndia: vaji ya'a ga ka'nu run ta ma tati tindani'ni yi run ti ya'a ga ni'i chàkin yi, ta ma ra jàtiñu chi'in run kàva ra xini run chi'in yutun vali ma ndanu kùuni maa ra ku'un ra chi'in run. ⁵ Ta juuni takan kùu chi'in ma yaa yo ndia, iin ña vali kùuni kùu yi ña iyo yi ma kuñu yo, ta kùu ja'a yi iin ña nduva'a kuu ka'nu ndia. ¿Ta juuni kùu yi tava kùu iin ñu'ú valini ña kùu ka'mi yi iin yuku nduva'a kuu ka'nu! ⁶ Ta ma yaa yo kùu yi tava kùu iin ñu'ú. Iin ña töve va'a ña iyo ma kuñu yo cha'a' ña kua'a' ña kini kà'an yi, ta jàtivi yi yo. Ta ma ña kini ña kà'an yo chi'in ma yaa yo, jàndokini yi yo ndisaa kivi ña iyo yo, ta kùu yi iin ña kichi yi iti' andaya', nuu endee tiin ñu'ú. ⁷ Ta ma ñivi kùu jandomasu na ma nda nuu kiti nikuuni, takua kùu ma kiti iyo tumi, takua kùu chi'in koo, chi'in kua'a' nuu kiti xaan chi'in kiti iyo tichi tañu'u. Tandi'i ma kiti takan kùu jandomasu ma ñivi ri. ⁸ Va ni'iin yo na kùu ja'a yo ña kùmi maa yo yaa yo ña kà'an yi tu'un nduva'a. Ma yaa yo iin ña kini iyo ma kuñu yo kùu yi, vati kùu yi iin ña xaan takua kùu yukú xaan ña kueeni kueeni ka'ni yi yo. ⁹ Juuni chi'in tu'un ña kà'an yo chi'in yaa yo tiñu'u yo ma Ndioo ra kùu Tatá yo, ta juuni chi'in yi kànduva'a yo ma ñivi ña jàtūvi ma Ndioo. Ta kàa na takua kàa ra. ¹⁰ Ndyo'o yani juuni yu'u yo kēe ma tu'un ña vii ja'ii yo ma sivi Ndioo, ta juuni yu'u yo kēe tu'un kini ña kànduva'a yo ma ñivi ndia. Ndyo'o yani töve iyo yi ña kuu yi takan. ¹¹ Ma yaa yo chi'in ma tu'un kà'an yi kùu yi takua kùu iin nuu ndo'yonni nuu kàna ma takuii. Ta ikan na kùu kana ma takuii va'a chi'in ma takuii uva ndia. ¹² Ta juuni takan kùu ma yutun higu, ti na kùu kee ma chiti yutun olivu nuu run, ta juuni takan ma yoku'u chà'a chiti ña nàni uva na kùu kee ma chiti higu nuu run ndia. Indukuni na kùu kana takuii u'vá chi'in takuii va'a iin ndo'yonni. Ta takan kùu yi chi'in ma yaa yo ña kà'an yi tu'un kini chi'in tu'un va'a ndia.

Uvi nuu ma takua kùu chinituni iyo: ma chinituni Ndioo ta ma chinituni ñivi

¹³ Tu ndicha ña iyo iin ra tañu ndo ña ya'a ga iyo chinituni Ndioo chi'in ra ta kutunini va'a ra yi. Ta na jana'a ra ña

iyó ma chinituni ikan chí'in ra ora jakuu ra tíñu va'a takua kùuni ra, ta na koo vita anima ra ora já'a ra yi. ¹⁴ Va tu ndyo'o ku'va ndo ña na jandokini ndo ma anima ndo cha'a' ña kùmi ndo ma ña tixin iyo chí'in ndo, ta cha'a' ña kùu ndo ndian endeeni nànduku ma ña kùuni maani ndo. Tu takan kùu ndo kùuni yi ka'an yi ña kùu ndo ma ndian jàtayi maani ndo ndo, ta ma chinituni Ndioo túvi iyo yi chí'in ndo. Ma ña chìnuni ndo kùu iin tu'un vatani tu takan chà'nini ndo. ¹⁵ Vati ma chinituni i'ya na tòve vachi yi iti' andivi nuu iyo Ndioo, ti vachi yi ma nuu ñu'u' ñuñivi, ti kua chà'nini maa yo kùu yi, vati kùu yi ña vachi yi ma chinituni ma kui'na. ¹⁶ Ma nuu iyo ma ndian ya'a ga tixin ña nde'e na ta'an na, ta endee nànduku maani na ma ña kùuni maani na, ta ndiakan nì'iin tiempu tòve koo vii na chí'in ta'an na, vati maaaa kuatini iyo na chí'in ta'an na.

¹⁷ Va ma ndian iyo chinituni va'a ña chà'a Ndioo nuu na, ya'a ga va'a iyo na, ti tòve kùu na ma ndian já'a kuati, ta ya'a nànduku na naja kua koo vii na chí'in inga ñivi, ta iñu'u na ta jachi'in na ma ña kà'an ta'an na. Ta juuni ya'a ga kùnda'vini na ma ñivi, ta tòve siin siin ndè'e na ma ta'an na, ta tòve iyo uvi nuu kua chà'nini na, ti ndisaa tiempu jàkoo na ma tiñu va'a ña kà'an na ña ni ja'a na. ¹⁸ Ta ma ndian ya'a ga nànduku na koo vii na chí'in inga ñivi, ndiakan jachi'in na ma takua kùuni Ndioo ña koo na, ta Ndioo ni ja'i ra na.

4

Ma ña tòve va'a ña jàtivi yi yo

¹ ¿Ndanu vachi ma kuati ña já'a ndo ña chà'tani ndo kanita'an ndo chí'in maa ndo?, kùuni ndo. Vati ndicha ña vachi yi tichi anima ndo ti maaaa kuati chà'tani ndo ja'a ndo. Yakan va kànita'an yi chí'in ma ña kèe tichi anima yo. ² Ndyo'o kùuni ndo iin nakuyi, ta na kùu ni'i ndo yi, yakan va chà'ni ta'an ndo ndo, ta tixin ndo nde'e ndo ndatiñu inga na. Va tava na kùu ni'i ndo yi ndia, yakan va kànita'an ndo, tajjan já'a ndio ndo ma kuati. Takan kùu yi ña na tòve kùu nata'an ndo ma ña kùuni ndo, ti tòve kà'an ndo cha'a' yi nuu ma Ndioo. ³ Ta tava ndakan ndo iin nakuyi nuu Ndioo, na kùu ni'i ndo yi, ti tòve chà'nini ndo kuatiñu va'a ndo yi, vati kùuni ndo kuatiñu ndo yi kuenda ma ña kini ña chà'tani ndo ja'a ndo. ⁴ ¿Ndyo'o ndian cha ndakoo ndo ña jachi'in ndo ma tu'un Ndioo! ¿A tòve chà'a ndo kuenda ña tu nànduku ndo naja kua ndo'iin ta'an ndo chí'in ma ñivi kini ña iyo ñuñivi, va iin kuati ka'nu kùu yi kuenda Ndioo? Yakan va nda ndyo'o nikuuni ña ni kuuni ndo ja'a ndo ma kuati ña iyo ma

ñuñivi, ta takan ndakoo ndo iin ndian cha jákesiin ndo ndo chí'in Ndioo. ⁵ ¿A chà'nini ndo ña tòve nda kuenda ma tu'un Ndioo ña kà'an te'en?, kuuni ndo: "Ndioo cha tachi ra ma Tati Í ra ña na ki'vi ra ta koo ra tichi anima yo." Ta ya'a kukuiñu ma Tati Í Ndioo jin koto jákesiin yo iti' Ndioo ta ki'vi yo inga iti'. ⁶ Va ma Ndioo iin ra ya'a ga va'a kùu ra, yakan va tindee ra yo ña jàndeenio, ti ma tu'un Ndioo te'en kà'an yi: "Nuu ma ndian ya'a tayi kùuni, Ndioo cha jachika ra ra nuu na, va nuu ma ndian ya'a ga vita anima, va chà'a ra ñamani ra nuu na", kàti yi.

⁷ Vitin na ku'va ndo ña na ka'nda Ndioo tiñu nuu ndo. Ta na jandeeni ndo ta na kù'va ndo ma anima ndo nuu ma kui'na, ikan na kundachiyóan' nuu ndo. ⁸ Na jayatin ndo ma anima ndo chí'in ma Ndioo, ikan na jayatin ra ra xiin ndo ndia. ¿Ndyo'o ñivi kini!, na ndakoo ndo ña já'a ndo kuati. Ta ndyo'o ndian iyo uvi nuu kua chà'nini ndo, ti chà'tani ndo jaka'nu ndo Ndioo ta juuni jáka'nu ndo ma ña kini ndia. Na ndakoo ndo ña ja'a ndo takan. Ta, ¿na jandaku'í ndo anima ndo nuu Ndioo! ⁹ ¿Na nda'vi kuuni ndo ta kuaku ndo cha'a' iti' kini ku'an ndo! Na ndakoo ndo ma ña chàkú ndo kuenda ña na too ma takuii tinuu ndo, ta juuni na ndakoo ndo ma ña sii kùuni ndo ta na kichi ma ña ya'a ga nda'vi kuuni ndo. ¹⁰ Ta na ndakoo masu anima ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ta ikan ni tiñu'u ra ndo.

Na tòve iyo yi ña ka'an ndo iin ña tòve va'a chata ma ta'an ndo

¹¹ Ndyo'o yanj na tòve iyo yi ña ka'an ndo ña tòve va'a chata ma inga ñivi. Ta nda ndian ni kuuni ña kà'an chata iin ñivi a já'ani ra ña kùu ra iin vesi, ra jàndondaa kuati, ta juuni kùu ra iin ra tòve va'a kà'an chata ma tu'un ley Ndioo, ta cha ndakoo ra iin ra kà'an ndaa chata yi. Ta tu iin ra kà'an ndaa chata yi kùu ra, kùuni yi ka'an yi ña tòve jachi'in ra ma ña kà'an yi. ¹² Uvanuu Ndioo kùu ra ña chà'a ma Ley ra nuu yo, ta uvanuu ra kùu ra vesi ña jàndondaa kuati yo ndia, ta juu ra kùu ma ra jákakú yo ta kùu tachi ra yo ku'un yo andaya'. Ta ndyo'o, ¿nda ndian kùu ndo ña chà'nini ndo jandondaa ndo ma kuati inga na?, kùuni ndo.

Tòve va'a tu kà'an yo ña chito yo niyi ni kuu itaan a isa

¹³ Vitin va kùunj ña na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in, ndyo'o ndian kà'an te'en: "Ma itaan a isa ni ku'un ndi iin ñuu ka'nu, ta ikan ni koo ndi iin kuiya ña ni ni'i ndi ndatiñu, ta jákanaa ndi kua'a' va'a xu'un." ¹⁴ ¿Va ndyo'o tòve chito ndo niyi ni kuu ma itaan a isa! ¿A ni koo ndito ndo?, kùuni

ndo. Vati kùu yo takua kùu viko nu'uni ña kèta yi nundani, ta tiaga iti' nuu nundaa kuiini ndi'i yi nduta. ¹⁵ Ma ña iyo yi ña ka'an ndo kùu ma tu'un i'ya niku: "Ma Racha'nu Ndioo tuva kùuni ra ña ku'va ra ña na koo ndito ga yo ma ñuñivi i'ya, ta juuni na ja'a yo ma nda tiñu kùuni maa ra ña na ja'a yo ndia." ¹⁶ Ta ndyo'o endeeni kà'an ndo ma tava kùuni maa ndo, ta ya'a ga kutayi ndo, ta tandi'i ma ña sukun kùuni ndo takan, iin ña töve va'a kùu yi kuenda Ndioo. ¹⁷ Va ma ndian chito jàkuu tiñu va'a ta na töve jàkuu na yi, iin kuati ka'nu kuii kùu yi kuenda na tuva jà'a na takan.

5

Tu'un i'ya iyo yi ña taso'o va'a ma ndian kuika

¹ Na taso'o va'a ndo ma tu'un ña ni ka'in i'ya ndyo'o ndian kuika! Na kuaku ndo ta na nda'yu ndoo ndo cha'a' ma tundo'o ña ni nde'e ndo! ² Vati ma ndatiñu va'a iyo nuu ndo cha ta'yu yi, ta ma ja'ma ndo cha chàchi ma liki'ndi yi. ³ Ta ma oro chi'in ma plata ña ndàkiva'a ndo cha kōyo ña kuxi chata yi. Ta ma ña kuxi yi ikan, kùu yi takua kùu iin ku'va ña tìsokuati yi ndo. Ta kùu yi takua kùu iin ñu'ú ña ni ka'mi yi ma kuñu ndo. Ta, za töve chà'a ndo kuenda ti ma kivi nuu ndi'i nia kùu yi vitin ña ni jande'e Ndioo ma tundo'o nuu ndo cha'a' ña ndóyo locho ma ña va'a ma tichi ve'e ndo jà'a ndo? ⁴ Vati yakan kùu ma ya'vi ña töve ni tia'vi ndo ma ndian jàtiñu nuu ñu'u' ndo niku. Yakan va ndrakan kànachaa ndra ma nuu Ndioo, ra nduva'a kuii ka'nu cha'a' yi, ta rakan chini ra ma ña kà'an ndra. ⁵ Ta nuu ñuñivi i'ya kùu ndo ndian ya'a ga iyo ndatiñu ndo, ta chisii ndo ti jà'a ndo ma ña kini kùuni maa ndo, ta ya'a ga chàchi ndo ta nduva'a ndondu'u ndo takua nañu jundiki ña ni ka'ni ndra. Ta takan ni kuu yi chi'in ndo ndia! ⁶ Ndyo'o nduva'a tìsokuati ndo ta chà'ni ndo ma ndian töve iyo kuati. Ta tüvi iyo ni'in na kua kuu ja'a na, ta kuu kakú na nda'a' ndo.

Iyo yi ña kuation nda kati kichaa ma Racha'nu

⁷ Yakan va ndyo'o ndian yani, töve iyo yi ña janañu'u ndo kuation ndo ma Racha'nu nda kati kichaa ndiko ra ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Ma ndra tàchi ma ndatiñu, tuva kùuni ndra tava ndra ma ndatiñu va'a, iyo yi ña kuation nda kati kukuiin ma savi ta töve iyo yi ña janañu'u ndra. ⁸ Yakan va ndyo'o juuni iyo yi ña kuation ndo ta tu töve jàña ndo ña chìnuni ndo, ti cha kùyatin ora ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu ma ñuñivi i'ya.

⁹ Ndyo'o yani na tìsokuati ndo, ta na kànita'an yu'u ndo chi'in inga ñivi, ikan na töve jande'e ma Racha'nu Ndioo ma tundo'o ndo, vati ma Racha'nu Ndioo kùu ra iin ra ni jakutuni cha'a' ma ñivi. Ta chani keta ma ora ni jakutuni ra ma kuati jà'a yo. ¹⁰ Ndyo'o yani, na kuku'uni ndo ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, vati iyo ma tundeeni Ndioo chi'in ndra ora nde'e ndra tundo'o. Ta na ja'a ndo indukuni takua jà'a ndra, ti ndrakan ni'in cha'a' ni janañu'u jà'a ndra. ¹¹ Va chito va'a yo ti maa yo kà'an yo ña ya'a sii kùuni ndrakan cha'a' ña jàndeeni ndra ora nde'e ndra tundo'o. Ndyo'o cha chito va'a ndo naja kua jàndeeni ma Job ma tundo'o ña nde'e ra, ta juuni chito ndo ña Job ni'i ra ña va'è jà'a ma Racha'nu Ndioo nuu ndi'nia, vati chito yo ña ma Racha'nu Ndioo ya'a ga kùnda'vini ra yo, ta juuni kùu ra iin ra chà'a' ra ma tundeeni ra nuu yo ndia.

¹² Inga tuku tu'un nduva'a ka'nu ña ni ka'in ndyo'o yani, na kà'an ndo ña ndicha ña ni ja'a ndo iin nakuyi tu töve ni ja'a ndo yi, ña ndava nda cha'a' ma Ndioo ra iyo andivi, ni nda cha'a' ma ñivi iyo ñuñivi, ni nda cha'a' inga nakuyi ndia. Tuva ni ka'an ndo "juu", na ja'a ndicha ndo ma ña ni ka'an ndo ña ni ja'a ndo. Ta tu ka'an ndo, "töve" iyo yi ña endee töve ja'a ndo ma ni'in nakuyi, ikan na töve tiso Ndioo kuati chata ndo ta jande'e ra tundo'o cha'a' ma ña kà'an ndo.

¹³ Tu iyo nda ndyo'o ya'a ga nda'vi kùuni ndo a nde'e ndo tundo'o, na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' yi. Ta tu iyo nda ndyo'o ya'a ga chisii ndo, na kata ndo yaa ña jàka'nu ndo ma Ndioo chi'in yi. ¹⁴ Tu iyo iin ndian ku'vi ma tañu ndo, na kana ndo ma ndracha'nu, ndra chà'nda tiñu ndian chìnuni tu'un Jesuu, ikan na ka'an na chi'in Ndioo cha'a' ra, ta ora kichaa na ka'an na chi'in sivi ma Racha'nu Jesuu, na ka'yu ndra ma cete xini ma ra ku'vi. ¹⁵ Ta tu ya'a ga chìnuni ndra ña ni nda'a ma ra ku'vi ora kà'an ndra chi'in ma Ndioo, Ndioo ni janda'a ra ra. Ta tu ma ra ku'vi ikan jà'a ra kuati niku, Ndioo ni janaa ra ma kuati jà'a ra.

¹⁶ Yakan va ndyo'o na na'ma ndo ma kuati jà'a ndo chi'in ma ta'an ndo, ta na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ta'an ndo, ikan na nda'a ndo. Vati iin ra ndaa, tu chikan ra iin tiñu va'a nuu Ndioo chi'in ndisaa anima ra, ni ni'i ra ya yi cha'a' ña iyo kua'a' tundeeni Ndioo chi'in ra. ¹⁷ Takan kùu ma ra nàni Elía, ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, kùu ra iin ñivini ma tava kùu yo, ta ora kà'an ra chi'in Ndioo chi'in ndisaa kuii ma anima ra ña na kùun ga ma savi, ta jàña ndio ma savi ña kùun ra' ma nuu ñu'u' ñuñivi uni kuiya

sava. ¹⁸Ta ora yā'a ma uni kuiya sava ikan, tajan kā'an tuku ra chí'in ma Ndioo inga cha'a' ña na kuun ndiko ma savi, ta kīcha'a ndiko ma savi ña kùun ra', ta ma ndatiñu kàa ma nuu ñu'u' ñuñivi, ta yakan ya'a ga chà'a yi ma ña kùu kacho.

¹⁹Ndyo'o yanì tu ìyo nda ndyo'o kèsiin ndo ma iti' Ndioo, ta inga na jà'a na ña chikoni'i ndiko ndo, ²⁰na koto va'a ndo ña nda ndian nikuuni jà'a na ña chikoni'i ndiko ma ndian jà'a kuati ma iti' töve va'a kuà'an na, ta kī'vi ndiko na ma iti' Ndioo, Ndioo ni ja'a ra ña ni kakú na, ikan na tüvi kuvi na endeeni, ta ni janaa ra tandi'i ma kuati ña jà'a na niku.

Tutu nunuu ña tãchi racha'nu Petu'

*Petu' kãña'a ra chi'in ndisaa ma ndian
chìnuni tu'un Jesucristu*

¹ Yu'u Petu', ra tatun Jesucristu, tàì ma tutu i'ya kuenda ndyo'o ndian ndòyo ñuu ña töve kùu ñuu ndo, ndian chitakuati te'en tikan iti' ñuu chika, takua kùu ma ñuu nani Ponto, Galacia, Capadocia, Asia chi'in ñuu Bitinia. ² Ti ma Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá yo, kãchin ra ndo taji'na niku ña na kuu ndo ñivi ra, ti takan kùuni ra. Ta cha'a' tiñu jà'a ma Tati Íí ra tichi anima ndo kùu yi ña Ndioo jã'a ra ña kùu ndo ndian ii kuenda ra, ikan na jachi'in ndo tu'un Jesucristu, ta janandoo ra ndo chi'in nií ra. Ta na ndokua'a ma ñamani Ndioo chi'in ndo, ta na koo vii ndo chi'in ra ndia.

Kuatu yo ña ni ku'va ma Ndioo nuu yo

³ Na jaka'nu yo ma Ndioo ra kuu Tatá ma Racha'nu yo Jesucristu, ti cha'a' ña ya'a ga kùnda'vini ra yo kùu yi ña jã'a ra ña kãku chaa ndiko yo cha'a' ña jãnataku ndiko ma Ndioo ma Jesucristu tañu ndian ndií. Cha'a' ña'a kùu yi ña ndàtu yo ña ni koo ndito yo endeeni, ⁴ ikan na ni'o iin tundeeni ña indii va'a ma iti' andivi kuenda ndo jã'a ra. Ta yakan na töve ni naa yi ta na töve ni kuñu'u yi, ta juuni na töve ni xii yi ndia. ⁵ Ta cha'a' ña ya'a ga chìnuni ndo ma tu'un Ndioo, yakan va kùmi kuenda ra ndo chi'in ma ndatu ra, ikan na kuu ni'i ndo ña kuu kakú ndo. Ta tandi'i yakan cha iyo tu'va kuenda ña jãna'a ra yi nuu ndo ma kivi nuu ni ndi'nia.

⁶ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ya'a ga chisii ma anima ndo, vaji vitin kuenda tia kivini iyo yi ña nde'e ndo kua'a' nuu tundo'o, ⁷ ikan na kuu ni'i ndo ku'va, cha'a' naja kua ña ndicha ña chìnuni ndo tu'un Ndioo. Vati ma ña chìnuni ndo kùu yi takua kùu iin oro: ti ma oro ji'na ga iyo yi ña ki'in yo ku'va yi chi'in ñu'ú, ikan nde'o tuva ya'a ga va'a yi. Va ka'nuga kùu ma ña chìnuni yo kua ma oro ikan, vati ma oro ni keta kivi ña ni naa yi. Yakan va ora ki'in ma Ndioo ku'va ma ña chìnuni ndo ni ku'va ra kuenda nu ndichaga ña chìnuni ndo kua ma oro ikan, ta ni jaka'nu ra ndo ta tiñu'u ra ndo ta ka'an ra ña kùu ndo ndian ya'a tacha ora na kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu.

⁸ Ndyo'o ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo ma Jesucristu, vaji takã'an nde'e ndo ra chi'in tinuu ndo. Ta vitin ya'a chìnuni ndo tu'un ra, vaji töve nde'e ndo ra, ta nduva'a kuui ka'nu kùu ma ña chisii ndo, vaji kùuni ndo

ka'an ndo iin tu'un cha'a' ña ya'a ga chisii ndo va töve nani'i ndo najakua ka'an ndo yi, ti iin ña ya'a ga ka'nu kùu yi, ⁹ ña ndyo'o cha kua nãta'an ndo ña kãkú ma anima ndo, jã'a ña chìnuni ndo tu'un ra.

¹⁰ Ma tatiempu ga niku, ma ndra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kua'a' nuu jãkua'a ndra ta nãnduku tu'un ndra ña kùuni ndra koto kachin ndra cha'a' ma ña ni kakú yo i'ya, ta juuni kã'an ndra cha'a' ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu yo vitin, ¹¹ ti kùuni ndra koto kachin ndra nda kivi ta nda ñivi kùu vi ña jãna'a ma Tati Íí Cristu ña iyo chi'in ndra ora kãtitu'un yi nuu ndra cha'a' naja ni kuu yi ora ni nde'e ji'na Cristu tundo'o, ta naja kua ni kuu yi chi'in ra ora ndotacha ra tiá iti' nuu. ¹² Va ma Ndioo jã'a ra ña na koto kachin ndrakan yi ña ma tu'un ña kãtitu'un ndra töve kuenda maa ndra kùu yi, vati kuenda ndyo'o kùu yi ma tiempu vitin. Ta vitin juuni ma tu'un i'ya kùu yi ma tu'un ña kãtitu'un ma ndra kãta nuu ndo cha'a' ma tu'un va'a ña naja kua jãkakú Ndioo yo. Ta kãtitu'un ndra yi chi'in ndatu ma Tati Íí Ndioo ña kãchi iti' andivi. Ta ndisaa ma tati va'a ña jãkua tiñu nuu Ndioo nãnduku tu'un na naja kua kuu kutunini na yi.

*Ndioo kùuni ra ña na ki'vi yo iti' ya'a
ga íí*

¹³ Yakan va na koo tu'va ya'a ndo chi'in chìnuni ndo cha'a' ma tiñu' ndo, ta na töve ya'a ndo jã'a ndo ni'iin nakuyi. Ta kuatu ndo ma ñamani Ndioo ña ni ku'va ra nuu ndo ora ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu. ¹⁴ Ta ndyo'o ña kùu ndo iin ndian kùu se'e Ndioo, ndian ya'a ga jãchi'in ña kã'an ra, na jã'a ndo ma takua chikan ma kuñu ndo ña ja'a yi, ma takua jã'a ndo ma antea ora takãaga nãkoto ndo ma Ndioo niku. ¹⁵ Ma ña iyo yi ña ja'a ndo kùu yi ña na koo vii ndo chi'in ma Ndioo, ikan na kuu ndo iin ndian ii, ti ma Ndioo ra kã'an chi'in ndo ña na ki'vi ndo ma iti' ra, ti iin ra ya'a ga íí kùu ra. ¹⁶ Vati ma tutu Ndioo te'en kã'an yi: "Na kuu ndo iin ndian ya'a ga íí, vati yu'u iin ra ya'a ga íí kùu", kãti Ndioo.

¹⁷ Ta tu' ndyo'o kã'an ndo te'en "Tatá", chi'in ma Ndioo, ra kã'an ña va'a a töve cha'a' ta'i'iin tiñu jã'a yo. Ta indukuni takan jã'a ra chi'in tandi'i ma ñivi. Yakan va ndava nikuuni ña ja'a ndo, iyo yi ña tiñu'u ndo ra, ikan na kuu koo vii ndo ma ndisaa kuiya ña ni koo ndo ma ñuñivi i'ya. ¹⁸ Vati ma Ndioo kùu ma ra jãkakú ndo. Ta töve va'a kùu ma ña ni'i ndo ña kua chïyo ma ndian kùu ñivi ndo ndian chïyo taji'na. Ti ora jãkakú Ndioo ndo töve ni ja'a ra yi chi'in ma ndatiñu takua ma oro a plata ti yakan numini ndi'i yi.

19 Vati uvanuu chi'in niif Jesuu kuu yi ña kuu tia'vi ra cha'a' ma ña kaku yo. Ta ma niif Jesuu sōkó juuni maa ra ra' nuu ma Ndioo takua kuu iin mvechala ña töve iyo ni'iin kuati ta ña töve iin ña meku ndia. 20 Jesuu kuu ma ra kächin Ndioo kuenda ña jachinu ra ma tiñu i'ya, ma nda ora takä'an tuvi ma ñuñivi i'ya niku. Ta vitin ma kivi nuu ndi'i nia, Ndioo cha jāna'a ra ra nuu ndo kuenda ma ña va'a maa ndo. 21 Cha'a' Jesuu kuu yi ña chinuni ndo ma tu'un kà'an Ndioo, ta Ndioo kuu ma ra jā'a ña natakū ndiko ra tañu ma ndian ndiif, ta juuni tiñu'u nduva'a kuui ra ra ndia. Ta yakan va ndyo'o endeeni ndātu ndo ma ña ni ni'i ndo jà'a ma Ndioo ta endeeni chinuni ndo ma ña kà'an ra ndia.

22 Ta vitin ndyo'o, cha jānandoo ndo ndo cha'a' ña jächin' in ndo ma tu'un ndaa ña ni'i ndo nuu Ndioo jā'a ma Tati Ii ra, ikan na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ndian yani ndo ta na kēña'a ndo na. Kätj chi'in ndo ña iyo yi ña kuuni va'a ndo nde'e ndo ta'an ndo chi'in ndisaa kuui ma anima ndo. 23 Va ndyo'o cha kaku chaa ndiko ndo vitin, va na tüva se'e ñivini kuu ndo ña chani kuvi na takua ta'an chi'in chiti yutun töve va'a, ti ndyo'o kaku ndo va chi'in tu'un Ndioo, ti ma tu'un ikan endeeni iyo yi ta töve chi'i yi. 24 Ti ma tu'un Ndioo te'en kà'an yi:

Tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi kuu na takua kuu iin ku'u,
ta ma ña ka'nu ñivi kuu takua ka'nu ma ita ña iyo nuu ma ku'u.

Ma ku'u, chaa ora nātii yi, ta ma ita xii yi.

25 Vati ma tu'un ma Racha'nu Ndioo iyo yi endeeni.

Takan kà'an yi.

Ta ma tu'un i'ya kuu ma tu'un va'a Ndioo ña kätitu'un ndi nuu ndo.

2

Ma ñuu chaa ña kuu ma ñuu Ndioo

1 Yakan va na jaña ndo ma tandi'i ma ña töve va'a ña jā'a ndo, takua tandi'i tu'un ña jända'viña'a ndo chi'in ta'an ndo. Ta na jaña ndo ña kà'an ndo chi'in uvi nuu kua chānini ndo, chi'in ma ña xaani ndo nde'e ndo inga ñivi. Ta juuni na jaña ndo ma tu'un vata ña ya'a ga siini ndo kà'an ndo.

2 Takua kuu ndiakūati já kaku, ta takan na nanduku ndo ma uvanuu ma tu'un Ndioo takua nānduku yi uvanuu ma lechi ndika ma'á yi, ikan na kuu kua'nu yi jā'a ra', ti tu'un ikan jā'a yi ña kua'nu ndo ta ni'i ndo nuu kakú ndo nuu ma kuati, 3 tuva ndicha ña chaa va'a ndo koto ndo ña ma Racha'nu Ndioo iin ra ndicha va'a kuu ra.

Jesuu kuu ra takua kuu iin yuu ndio

4 Na jayatin ndo ndo nuu ma Racha'nu Jesuu, ra kuu takua kuu iin yuu ndio. Ma

ñivi iyo ñuñivi na töve ni kuuni na nde'e na ra, va jāña na ra niku; va kuenda Ndioo iin yuu ña kächin ra kuu Jesuu, vati iin ra nduva'a kuui ka'nu kuu ra kuenda ra. 5 Ta ndyo'o juuni kuu ndo takua kuu yuu ndio. Na ku'va ndo ña na kuatiñu ma Ndioo ndo, ta na ku'va ndo ña na jā'a ra, na kuu ndo ma takua kuu veñu'u ra, ta juuni na kuu ndo sutu ii ra, ta cha'a' Jesucristu kuu yi ña kuu sokó ndo ña ya'a ii kuenda Ndioo. Ta juuni cha'a' ra kuu yi ña Ndioo ni ka'an ra ña chāta'ani ra ma ña jā'a ndo ndia. 6 Vati ma tutu Ndioo juuni kà'an yi te'en cha'a' yi:

Yu'u kuu ra kånindij ma ñuu Sión iin yuu nunuu,

ta yuu ikan kuu yi iin yuu kächin ta ya'a vii ta ka'nu kuenda,

ta ma ndian chinuni ma tu'un kà'an ra, töve ni kukanuu kuu ni na cha'a' ra.

Takan kà'an ma tutu Ndioo.

7 Kuuñi ka'in chi'in ndyo'o ndian chinuni tu'un ra, ti ma yuu kånindij ma Ndioo ikan iin ña ya'a vii ta ka'nu kuu yi kuenda ndo, va kuenda inga ndian töve chinuni, juuni jächinu na ma takua kà'an ma tutu Ndioo ma nuu kà'an ya' te'en:

Ma yuu ña töve ni kuuni ma ndra kuu labañi ti'i ndra ma cha'a' ma ve'e, ndakuu yi iin yuu nunuu ña ka'nu ga.

8 Ta juuni te'en kà'an ma inga tu'un ña ndiso ma nuu tutu Ndioo ndia:

Ma yuu i'ya jā'a yi ña na nduva ma ñivi, ta juuni jā'a yi ña na kati'i na yi ndia, kati yi.

Va kati'i ndisaa ndiakan yi cha'a' ña töve jächin' in na ma tu'un Ndioo, ta ndicha kuui ña Ndioo tāchi ra ña takan ni kuu yi kuenda na ndia.

9 Va ndyo'o kuu ndo ñivi kächin Ndioo, ta kuu ndo sutu ña jā'a ndo tiñu kuenda ma ra kuu rey, ta juuni kuu ndo iin ñuu nduva'a kuui ii, ta kuu ndo iin ñuu ña iyo kuenda ma Racha'nu Ndioo. Ta takan kuu ndo, ikan na katitu'un ndo ma tiñu ya'a ga vii ta ka'nu ña jā'a ra nuu ma ñivi, ti Ndioo kuu ma ra jā'a ña jāña ndo ma iti' naa ña töve va'a ña kächika ndo, ta ti'i ra ndo ma iti' ndichin. Ta ma iti' ikan, iin iti' ya'a ga tacha ta vii kuu yi. 10 Ndyo'o töve iyo ti'vi ndo ma takua kuu iin ñuuni niku, va vitin kuu ndo iin ñuu ña kuu ñuu Ndioo. Ta tatiempu yöve ñivi ña kunda'vini Ndioo kuu ndo niku, va vitin ndian kunda'vini Ndioo kuu ndo.

Na ja'a ndo tiñu ma takua kuu ni Ndioo, ikan na kuu koo vii ndo ma ñuñivi i'ya

11 Ndyo'o yani ndian ya'a ga kuu ni nde'i, jāninij ndo takua kuu ndian kichi inga ñuu, ndian töva iyo kuenda ma ña kini ña iyo ma ñuñivi i'ya. Yakan va na kú'vaga ndo

ña na ka'nda ma kuñu ndo tiñu nuu ndo ña kùuni maa yi, ti ma kuñu yo endee kànita'an yi cha'a' ma maa ña kuuni maa yi ja'a yi. ¹² Na vii koo ndo chí'in ma ndian töve chinuni, ikan takan vaji tiso na kuati chata ndo ña ndian kini kùu ndo, va ora ni nde'e na ma ña va'a ja'a ndo, ni jaka'nu na ma Ndioo cha'a' ndo, ma ora ni keta ma kivi ña ni jandondaa Ndioo ma kuati yo.

¹³ Cha'a' ma Racha'nu Jesuu kùu yi ña kà'in chí'in ndo ña na ndaki'in ndo ña jächi'in ndo ma tiñu ña kà'an ndisaa ndian kuxini ñuu ñuñivi, takua kùu iin ra rey ra chà'nda tiñu ñuu ka'nu, ¹⁴ a ndian kùu takua kùu kuvienu, ti ma ndian kuvienu kùu na ndian tächi ma rey nuu ndo ña na jande'e na tundo'o ma ndian ja'a tiñu kini, ta na tiñu'u va'a na ma ñivi ja'a tiñu va'a. ¹⁵ Vati ma Ndioo kùuni ra ña na ja'a ndo ma ña va'a, ikan na kuu jakutaxin ndo ma tu'un yu'u ma ndian kini ña töve kùtunini, ndian kà'an chata ndo.

¹⁶ Na vii kakunuu ndo takua chàkunuu yo nuu nuna, ta ja'a ndo ma ña va'a, va tu chàkuu nuna ndo, na kuatiñu ndo yi cha'a' ña xe'e kùu yi ta ja'a ndo ma ña töve va'a. Yakan va iyo yi ña kuatiñu ndo ma iti' va'a ta nuna ikan, cha'a' ña kùu ndo ndian musu ma Racha'nu Ndioo. ¹⁷ Na tiñu'u va'a ndo tandi'i ñivi, ta na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ndian yani ndo ndian chinuni, ta na tiñu'u ndo ma Racha'nu Ndioo, ta na tiñu'u ndo ma ra kùu rey, ra chà'nda tiñu nuu ndo ndia.

Cha'a' ma tiñu iyo yi ña ja'a ma ndian kùu musu

¹⁸ Ndyo'o ndian kùu musu, na jächi'in ndo ta tiñu'u ndo ma ña kà'an ma ndian kùu chito'o ndo, va töve ivaa chí'in ma ndian va'ani chà'nini a chí'in ma ndian vii ja'a chí'in ndo, vati juuni na tiñu'u ndo ma ndian xaani nde'e na ndo ndia. ¹⁹ Ta Ndioo ya'a chisii ra chí'in ndo tu jächinu ndo ja'a ndo ma takua kùuni ra, ta kùndeeni ndo ora jande'e ma chito'o ndo tundo'o ndo, vaji töve va'a ma ña ja'a ra chí'in ndo. ²⁰ Va tu ndyo'o ja'a ndo ma iin tiñu töve va'a, ta cha'a' yakan kùu yi ña jände'e ma chito'o ndo tundo'o ndo a kàni ra ndo cha'a' yi, çniyi kùu ma ña va'a ña ni ni'i ndo tuva ya'a ga jàndeeni ndo yi?, kùuni ndo. Vati tu nde'e ndo iin tundo'o cha'a' ma ña va'a ja'a ndo, ta nduva'a kuui jàndeeni ndo yi, yakan kùu ña jàsii ma Ndioo. ²¹ Vati cha'a' tiñu ikan kùu yi ña kàna Ndioo ndo, vati takua indukuni ikan, Cristu ndé'e ra tundo'o cha'a' ndo, ta takan jàna'a ra nuu ndo iti' va'a, ikan na tandikun ndo ku'un ndo chata ra.

²² Ti Cristu na töve ni ja'a ra ni'iin kuati, ta na töve ni keña'a ra ni'iin ñivi ndia.

²³ Ma Jesuu ora kà'an ti'ini ma ñivi chata ra, na töve kà'an ti'ini ra chata na ndia, ta ora jànde'e na tundo'o ra, na töve kà'an xaan ra nuu ma ndian ja'a takan chí'in ra ndia. Ti ma ña ja'a ra kùu yi ña kà'an ra chí'in Ndiooni, ta chinuni ra ti iin ra ndaa kùu Ndioo, ra jàkutuni kuati ja'a ma ñivi. ²⁴ Juuni ma Jesuu kùu ra ña ndiso ra ma kuati yo, ta ndàkoo ra tandi'i yi nuu ma kruu ma ora chí'i ra, ikan na naa ndisaa ma kuati ña ja'a yo, ta kuu koo ndaa yo. Ma Jesuu nde'e ra tundo'o ta takue'e ra cha'a' ma kuati yo, ikan na kuu nde'a yo. ²⁵ Vati ndyo'o ma antea niku endee kächika ndita ndo ta kuànaa ndo ma tava ta'an iin mvechala ña ndakuu ku'u ri, va vitin cha chí'oni'i ndiko ndo ta kivi ndo iti' Jesucristu, ti rakan kùu ma pato ndo, ra jàkuenda ma anima ndo.

3

Naja kua iyo yi ña koo ma ndian cha tãnda'a

¹ Yakan va ndyo'o ñivi ña'a ndian cha tãnda'a, na tiñu'u ndo ta jächi'in ndo ma ra kùu ii ndo, ikan vaji tu iyo ma ndra töve chinuni ma tu'un Ndioo, nde'o tu kùu jandomani ndo ndra na ki'vi ndra iti' ra. Töve chiniñu'u ndo kà'an ndo ni'iin tu'un, va kùu jakanaa ndo anima ndra ora nde'e ndra naja kua kùu ndo, ² tuva na nde'e ndra ña ñivi iñu'u kùu ndo ña cha jànanndoo Ndioo ndo. ³ Na töve ña'a vii kùu ndo ja'a ma ña iyo iti' chata ndo nuu kùu nde'o takua kùu ña jàndova'a ndo ma ixi xini ndo chí'in kua'a' ña chà'ni ndo yi ora ti'i ndo kuika yi, ta takua jàkutu ndo kua'a' nuu oro ña ti'i ndo so'o ndo, sukun ndo ta sukun nda'a ndo chí'in ja'ma ya'a tacha ña ya'vi ndaa ña chàku'un ndo ndia, ⁴ ti ma ña ka'nu ga kùu ma ña iyo iti' tichi anima ndo, ti ikan kùu nuu nàkanini ndo naja kua kùu koo vii ndo ta vita anima chí'in ñivi, ta ni'iin ñivi kùu janaa na yi a kindaa na yi nuu ndo. Ta ma ña vii i'ya ya'a ga iyo kuenda yi nuu Ndioo. ⁵ Ti ma tatiempu niku, takan chàku'un ma ñivi ña'a kù'i ja'a Ndioo niku ti chinuni vi ma tu'un ra, ta tandi'i ma ñivi ña'a ikan, vii jächi'in ta i'iin vi nuu ii vi. ⁶ Takan ja'a ma ña nàni Sara, ña jächi'an ma ña kà'an ma Abraham, ta ya'a ga iñu'an ora kà'an ña te'en chí'in ra: "Yo'o kùu ma racha'nu." Ta ndyo'o ñivi ña'a, ni chaa ndo kuu ndo ma takua kùu iin se'an vitin, tuva ja'a ndo ma ña va'a ta töve yu'vi ndo nde'e ndo ni'iin nakuyi.

⁷ Ta takani ndyo'o ndra kùu ii ma ñivi ña'a, na kutunini va'a ndo kua koo vii ndo indukuni ndo chí'in ñasi'i ndo. Ta na iñu'u va'a koo ndo chí'in vi cha'a' ña ya'a ga ika

kùu vi, va juuni kùu vi iin ndian nì'i vi ma ñamani Ndioo takua nì'i ndyo'o yi ña chà'a ra ña na koo va'a ndo chí'in ra. Na ja'a ndo ma tandi'i ma ña kà'in i'ya, ikan nì'iin nakuyi na jàtañu yi nuu ndo ma ora kà'an ndo chí'in ma Ndioo.

Ma tundo'o ña ndè'o cha'a' ma ña jà'a yo ma ña va'a

⁸ Iin tu'un ka'nu kùuni ka'in chí'in ndo: na koo vii ndo chí'in iin nuuni kua chà'nini ndo, ta na kunda'vini ndo nde'e ndo ma juuni maa ndo chí'in ma inga na ndia, ta na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ta'an ndo, ta tiñu'u ndo na, ta vita koo anima ndo chí'in na ndia. ⁹ Tu iyo ma ndian tòve va'a jà'a na chí'in ndo, na tòve iyo yi ña ja'a ndo ma nuu na, vati ma Ndioo ndàki'in ra ndo ña na kuu ndo ma ñivi ra, ti ni ku'va ra ma ndatu nuu ndo ta ni jà'ii ra ndo ndia. ¹⁰ Ti te'en kà'an ma tu'un ra:

Ma nda ndian nikuuni ña kùuni na koo va'a ma ñuñivi i'ya,
ta kùuni na koo siini na kua'a' kivi,
iyo yi ña na kumi va'a na ma yaa na koto kàti'ini yi,
ta na tòve iyo yi ña ka'an na nì'iin tu'un tòve va'a chí'in tu'un vata ndia.

¹¹ Ma ña iyo yi ña ja'a na kuu yi ña na jaxiini na na nuu ma ña tòve va'a,
ta na ja'a na ma ña va'a,
ta na nanduku na naja kua koo vii na chí'in ta'an na

ta na tandikun na chata yi ndia.
¹² Vati ma Ndioo kùmi ra ma ndian jà'a ma ña ndaa

ta taso'o ra na ora kà'an na chí'in ra,
va ma ndian tòve va'a jà'a,
Ndioo tòve jàchi'in ra ma ña kà'an na.

¹³ Yo ni kuu ma ndian ni jande'e ma tundo'o ndo, tuva nani ora endeeni jà'a ndo ma ña va'a?, kùuni ndo. ¹⁴ Vati, vaji ndè'e ndo tundo'o cha'a' ma tiñu ndaa jà'a ndo, ya'a ga sii ni kuuni ndo tuva jà'a ndo takan. Yakan va na tòve iyo yi ña ndasii ndo nde'e ndo ma nda ndian ni kuuni, ta na yü'vi ndo ndia. ¹⁵ Ma ña iyo yi ña ja'a ndo kùu ña na tiñu'u ndo ma Jesuu, ta na ku'va ndo ña kùu ra ma chito'o ndo nani kivi. Ta ora kàtitu'un ndo kàtitu'un ndo ma iin tu'un ndaa nuu ma ndian chikatu'un nuu ndo, niyi kuu ma ña ndātu ndo nuu Ndioo cha'a' ña chìnuni ndo tu'un Cristu. Ta ora kàtitu'un ndo takan chí'in na iyo yi ña ka'an ndo vii chí'in na ta na tiñu'u ndo na ndia. ¹⁶ Na ja'a va'a ndo ma tiñu jà'a ndo ta na koo vii ndo chí'in ma chinituni ndo, ta ma

ndian kà'an ti'ini chata ndo ña kùu ndo ndian jàtiñu va'a kuenda Cristu, ndiakun kukanuuni na cha'a' ma tu'un kà'an na chata ndo. ¹⁷ Va'a ga ña ndè'o ma tundo'o cha'a' ma ña va'a jà'a yo, tuva takan kùuni ma Ndioo, kua cha'a' ma ña tòve va'a.

¹⁸ Vati ma Jesuu kùu ra ña ndè'e ra ma tundo'o ta chí'i ra cha'a' ma kuati yo niku, va iin cha'ani kùu yi kuenda ndisaa tiempu. Ma Jesuu iin ra ndaa kùu ra, ta ndè'e ra ma tundo'o cha'a' tandi'i yo vaji tòve ndian ndaa kùu yo, ikan na kundaka ra yo nuu Ndioo. Ndicha ña chí'i ma kuñu ra, va nàtaku ndiko ra inga cha'a' jà'a ma Tati Íí Ndioo. ¹⁹ Ta chí'in ma Tati Íí ra chàka'an ra chí'in ma tati ka'in tichi vekaa ta jàna'a ra nuu na ndia. ²⁰ Tandí'i ma ndia'ya kùu ma ndian tòve nì jachi'in ma tiñu kà'an ma Noé ma ora chíyo ra ñuñivi niku. Ma ora ikan ndātu ma Ndioo kueeni va'ani ma ñivi ma ora jàva'a Noé ma varku niku. Ta tòve kàkú kua'a' ñivi ma tiempu ikan, va una ta'ani na kàkú ora ndaa tañu'u jà'a savi ma ñuñivi. ²¹ Ta ma takuii ikan kùu ra' iin ña jàna'a ña kùu kunduta yo chí'in ra, ta kùu kàkú yo vitin. Ma ña kunduta yo tòve kùuni yi ka'an yi ña na kindaa tandi'i ma ña meku ña iyo ma kuñu yo, va jàna'a yi ña na kuu ndakan yo ña na ku'va ma Ndioo iin chinituni va'a nuu yo, ta na jakakú ra yo cha'a' ña nàtaku ndiko ma Jesucristu. ²² Ti rakan kùu ma ra ndaa kuà'an ma iti' andivi ta nàndi ra ma iti' chíyo kua'a' ma Ndioo, ti rakan juuni kùu ra ma ra chà'nda tiñu nuu ma tandi'i tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo, chí'in nuu ma inga ndian chà'nda tiñu chí'in nuu tandi'i ndatu ndia.

4

Na jakuu yo ma tiñu nuu ma ta'an yo ma takua chà'a ma Ndioo ña na ja'a yo, ikan na kichi sii kùuni ra chí'in yo

¹ Yakan va takua ndè'e ma Jesuu tundo'o chí'in kuñu ra niku, juuni ndyo'o iyo yi ña kutu'va ndo, ikan na koo va'a ndo ora nde'e ndo tundo'o ndia, takua ndè'e ra yi. Vati ma nda ndian ni kùuni ndè'e ma tundo'o chí'in ma kuñu na, kùuni yi ka'an yi ña chà ndakoo na ña jà'a na kuati. ² Ta takan ni koo na ndisaa kivi ñuñivi i'ya ña kumani kuenda na, ti koo na va kuenda ma ña kùuni ma Ndiooni, ta tòve kuenda ma ña tòve va'a kua kùuni maa ñivini. ³ Vati cha ya'a kua'a' kivi ña indukuni jà'a ndo ma takua jà'a ma ndian tòve chìnuni, ti ya'aga chàta'ani na ja'a na ma ña kùuni maa na, takua kùu ña ki'vi na chí'in nda ña'a ni kùuni ta inga ma ña tòve va'a, ta nduva'a kuii chí'i na ndixi nani kivi, ta ya'a ga chàta'ani na kakunuu na ma nuu iyo

vikoni, ta chàchi na ma niyi kùuni maa na, ta ya'a ga kini jà'a na ña jàka'nu na ma yutun í ña jà'a ma ñivini chí'in nda'a' na. ⁴ Ta vitin ndyo'o cha'a' ña cha ndákoo ndo chàkunuu ndo chí'in ndiakon ma tichi nani nuu kuati ña k'vi na. Yakan va töve va'a nàkanini na cha'a' ña töva chàkunuu ndo chí'in na, ta kà'an ndaa na chata ndo vitin. ⁵ Va tandi'i ma ndiakon iyo yi ña ku'va na kuenda ndisaa ña jà'a na nuu Ndioo, ta Ndioo ni jakutunini ra ma kuati na, ti iyo tu'va ra ña jakutunini ra ma kuati ndisaa ñivi ndito ta ndisaa ndian cha chí'í ndia. ⁶ Vati nuu ma ndian cha chí'í cha kátitu'un ma Jesuu ma tu'un Ndioo nuu na niku, ikan na kuu jakutunini Ndioo na takua takani jà'a ra chí'in ñivi, ikan na kuvi ma kuñu ndian iyo ñuñivi, va juuni na kuu koo ndito ma anima na takua iyo ndito Racha'nu Ndioo.

⁷ Chani kuyatin chaa ma kivi ña ni ndi'i ndisaa nakuyi. Yakan va na koo kachin chí'in chinituni ndo ta töve ya'a ndu ja'a ndo ní'iin nakuyi, ikan na kuu koo tu'va va'a ndo kà'an ndo chí'in Ndioo. ⁸ Ma tiñu ka'nu ga ña kà'in chí'in ndo kuu yi ña na kuuni va'a ndo nde'e ndo ta'an ndo, ti tu kuuni yo nde'o inga ñivi, töve ndetiñu kuenda janaa yo ma kua'a' kuati na. ⁹ Na chaa va'a ma ñivi ma ve'e ndo jà'a ndo tuva kuànde'e na ma nuu iyo ndo, ta na kà'an ndaa ndo chata na. ¹⁰ Ta takua Ndioo cha chà'a ra ta í'iin ndatu ka'nu nuu ta í'iin ndo, na jatiñu va'a ndo yi chí'in ta'an ndo, takua kuu ndo ndian jatiñu va'a kuenda Ndioo chí'in ndisaa nuu ma ñamani ña ní'i ndo jà'a ra. ¹¹ Tu iyo ma nda ndian kà'an nuu ñivi, na ka'an na takua iin ndian kà'an ma tu'un yu'u Ndioo. Ta tu iyo nda ndian chà'a iin tiñu, na ku'va na yi chí'in ndisaa kuii ma tundeeni ña chà'a ma Ndioo nuu na. Ta tandi'i ma tiñu jà'a ndo na ja'a va'a ndo yi, ta takan kuu jaka'nu ndo ma Ndioo cha'a' ma Jesuu. Ti rakan kuu ma ra ya'a ga iyo ndatu ta ya'a ga ka'nu kuu ra. Ta takan na kuu yi endeeni. Amén.

Ndè'o tundo'o cha'a' ña chinuni yo ma tu'un cha'a' ma Jesuu

¹² Ndyo'o yani, ndian ya'a kùunì nde'i, na töve iyo yi ña na yu'vi ndo, tuva ya'a ga ndetiñu ma ku'va ña ta'an ndo. Ta juuni na töve iyo yi ña nakanini ndo ña nuu uvanuu ndyo'oni kuu yi takan ndia. ¹³ Ma ña iyo yi ña ja'a ndo kuu ña na sii kùuni ndo cha'a' ña nde'e ndo tundo'o, ti kuu ndo ndian chinuni tu'un Cristu, ikan na nduva'a kuii sii kuuni ndo ora nde'e ndo ra, ña ra ya'a tacha kuu ra ma ora ni kichaa ndiko ra ma ñuñivi i'ya. ¹⁴ Tu iyo ma ndian kà'an ti'ini chata ndo cha'a'

ña kuu ndo ndian chinuni tu'un Cristu, na sii kuuni ndo, ti ma Tati Í Ndioo ña ya'a tacha endeeni iyo yi chí'in ndo. ¹⁵ Ta tu iyo nda ndyo'o ndè'e ndo tundo'o, töve iyo yi ña kuu yi cha'a' ña chà'ni ndo ndii ta ni cha'a' ña kuu ndo ndian su'u, ta juuni töve cha'a' ña kuu ndo ndian k'vi ta koto ndo tiñu ña jà'a inga ñivi ña töve iyo yi ña koto ndo ndia. ¹⁶ Ta tu ndè'e ndo tundo'o cha'a' ña kuu ndo ndian chinuni tu'un Cristu, na töve iyo yi ña kukanuu ndo, ti ma ña iyo yi ña ja'a ndo kuu yi ña na jaka'nu ndo ma Ndioo cha'a' ña kuu ndo ñivi Cristu. ¹⁷ Ti cha kèta ma kivi ña Ndioo ni kicha'a ra jakutunini ra ma ndian chinuni ma tu'un ra. Ta tu ja'a ra takan chí'in yo, z'naja kua iyo yi ña ni ta'an ma ndian töve jàchi'in ma tu'un va'a ña kà'an ra?, kùuni ndo.

¹⁸ Ta tu ndetiñu ña kakú ma ñivi ndaa jà'a ra, kùuni ndo, z'niyi iyo yi ña ni ta'an ma ndian töve va'a chí'in ma ndian jà'a kuati?, tuva takan chàni ndo.

¹⁹ Yakan va tu nde'e ñivi tundo'o cha'a' ña kua kùuni Ndioo ña na kuu yi, na ja'a na ma ña va'a ta na endeeni na ku'va na ma anima na nuu nda'a' Ndioo, ra jà'a ña tui na. Ti rakan ndisaa tiempu jàchinu ra ma tu'un kà'an ra.

5

Nuu chùndayu'u Petu' ma ndian chinuni

¹ Vitin kùunì kundayu'i ma ndracha'nu, ndra iyo tañu ndo. Yu'u juuni racha'nu kùu, ma takua kuu ma ndracha'nu ikan. Ta yu'u kùu iin ra ña cha ndè'e naja kua kuu yi ña ma Racha'nu Cristu ndè'e ra tundo'o niku. Ta juuni kùu iin ra ni ní'i tundeeni ña ni ku'va ma Ndioo nui, takua indukuni ni ní'i inga ñivi yi tiá iti' nuu ndia. ² Ndyo'o ndracha'nu, na jakuenda va'a ndo ma ndian kuu ma takua kuu ma mvechala jàna Ndioo, ti juuni Ndioo chà'a ra nuu ndo ña na kumi kuenda va'a ndo ma ndiakon. Va töve iyo yi ña ja'a ndo ma tiñu ikan cha'a' tu janini Ndioo ndo ña na ja'a ndo yi, va na ja'a ndo yi cha'a' kua kùuni maa ndo ja'a ndo yi, ti takan kùuni Ndioo ña na ja'a ndo. Ta na jà'a ndo ma tiñu ikan kuenda ña ya'a kùuni ndo jakanaa ndo xu'un' cha'a' yi, va'a ga ña na ja'a ndo yi chí'in anima ndo cha'a' ña kùuni ndo ja'a ndo yi. ³ Va na jà'a ndo ma tiñu ikan tuva chàni ndo ña kuu ndo ma chito'o ma ñivi ikan ña chà'a Ndioo nuu ndo ña jàkuenda ndo, ti ma chito'o na kuu Ndioo. Yakan va iyo yi ña kuu ndo ma ndian ja'a va'a ma ña kùuni Ndioo, ikan na nde'e ma inga na naja kua iyo yi ña kuu

na ndia. ⁴ Yakan va ora keta ma ra kùu pato ndicha, ndyo'o ni ni'i ndo ma iin ta'vi ña kùu korona ya'a nduva'a kuii ka'nu. Ta yakan na töve ni kuu yi takua kùu iin korona nde've ña chùndi xini nda ndian ni kùuni ña kùva'a chi'in nda'a numa ta natii yi. ⁵ Ta indukuni ndyo'o ndrayoko, kùunj kundayu'i ndo ña na jachi'in ndo tu'un ña kà'an ma ndracha'nu kùxini nuu ma ndian chinuni chi'in ndo. Tand'i ndo iyo yi ña jachi'in ndo yi chi'in ta'an ndo, ta vitani kùuni anima ndo ora ja'a ndo yi, ti:

Ndoo na töve tìndee ra ma ndian ya'aga jatayi kùuni,
va tìndee ra ma ndian vita kùuni anima
chi'in ma ñamani ra.

⁶ Yakan va na ndovita kùuni ndo ta na jändo induku ndo ndo chi'in ma Ndoo, ti ma Ndoo ya'a ga iyo ndatu ra, ikan na ja'a ra ña iin ndian ya'a ga va'a kùu ndo, ta kani'i ra ndo nda'a' ma ndian töve chinuni tu'un ra. ⁷ Na ndakoo ndo nda'a' ra tand'i ma ña nàkanini ndo, vati rakan nduva'a kuii kùmi kuenda ra ndo. ⁸ Na töve ya'a ndu ja'a ndo ma ña iyo yi ña ja'a ndo, ta na koo tu'va ndo, vati ma kui'na ña nàkoto ndo, chàkunuán' takua chàkunu iin ii'ii, ta endee nda'yuán' takua jà'a ri ndia, ti chàkunuán' ña nandukuán' iin ña kùu kachan'. ⁹ Na kí'vi ndo ma tiñu ña kùunián' ña kí'vi ndo, ta na ndákoo ndo ña chinuni ndo ma tu'un Ndoo, vati cha chito va'a ndo ti tand'i ma ndian chinuni iyo ma ñuñivi i'ya nduva'a nde'e na ma tundo'o ma indukuni kua maa ndo. ¹⁰ Va ora cha ya'a ndio ña nde'e ndo ma tundo'o tia tiempuni, Ndoo kùu ma ra chà'a kua'a ñamani nuu ndo ta kána ra ndo, ta ni ja'a ra ña na koo ndaa va'a ndo. Ta na töve ni ndakoo ndo ma ña chinuni ndo, ta ni ku'va ra ña na koo tundeeni ra chi'in ndo ndia. Juuni ma Ndoo ni ja'a ra ña na ndo'iin yo chi'in Jesucristu endeeni iti' andivi nuu tacha ra. ¹¹ Yakan va na jaka'nu ndo ra, ti rakan kùu ma ra iyo kua'a' ndatu ka'nu endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

*Cha'a' nuu ndi'i nia kàña'a Petu' chi'in
ma ñivi*

¹² Nda'a' Silvanu, ra kuunj ña kùu ra iin ra yanj, ra ya'a ga ndaa, tàchi ma tutu i'ya, ta kùunj kunda yu'i ndo, ta na chinuni va'a ndo tu'un Cristu, ti ma ña íí ña ni'i ndo kùu yi iin ku'va ndicha ña kà'an yi ña ya'a ga kùuni Ndoo nde'e ra ndo. Yakan va, jna tandikun ndo ku'un ndo chata Cristu, ti rakan ya'a ga kùuni ra nde'e ra ndo!
¹³ Ma ndian chinuni tu'un Jesuu iyo ñuu Babilonia, ndian kächin Ndoo indukuni kua ndyo'o, tàchi na saludu nuu ndo. Ta Marku, ra kùuni nde'i takua kùu ndicha kuii iin rase'i juuni tàchi ra saludu nuu

ndo ndia. ¹⁴ Ta na kàña'a ndo chi'in ta'an ndo ta na tutu ndo ma sitin na cha'a' ña ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo na.

Na koo vii ndisaa ndo, ndian chinuni tu'un ma Cristu. Takan na kuu yi. Amén.

Tutu uvi ña tãchi racha'nu Petu'

Petu' kãña'a ra chi'in ndisaa ma ndian chinuni

¹ Yu'u ra nani Simón Petu', kùu iin ra jà'a tiñu ta ra kùu taton Jesucristu, tã ma tutu i'ya kuenda ndo, vati Racha'nu Jesucristu, ra kùu Ndioo yo ña jàkákú yo, kùu ra iin ra jà'a ña ndakuu ndaa ma ñivi, ti chà'a ra ña kùu ndo ndian ya'a ga vii chinuni ndo ma tu'un ra ma juuni ma takua chã'a ra ña chinuni ndi yi ndia. ² Ta na ndokua'a ma ñamani Ndioo chi'in ndo, ta na koo vii ndo chi'in ra cha'a' ma ña nàkoto ndo ma Racha'nu Ndioo chi'in Racha'nu Jesuu ra kùu chito'o yo.

Naja kua iyo ma ñivi chinuni tu'un Ndioo

³ Cha'a' ña ya'a ka'nu kùu ndatu ma Ndioo kùu yi ña cha ni'o tandi'i ma ña chiniñu'u yo nuu ra, ikan na kuu koo ndito yo takua kùuni ra, ta na kuu ndakuu yo ndian ií kuenda ra. Ta takani kùu yi ña cha ni'o ndisaa yakan cha'a' ña nàkoto yo Ndioo, ta kãchin ra yo cha'a' ña iin ra ya'aga ka'nu kùu ra, ta cha'a' ña ya'aga iyo tundeeni ra chi'in yo ndia. ⁴ Cha'a' ma tu'un i'ya kùu yi ña Ndioo chã'a ra tu'un ra nuu yo, ta yakan ti ya'a ga ka'nu yi ta ya'a ga iyo kuenda yi. Ta cha'a' ma tu'un ka'nu i'ya ña Ndioo chã'a ra nuu ndo ña kuu chaa ndo nuu ni'i ndo koo ndo takua iyo ra, ta juuni ni jakakú ra ndo nuu ni jandi'i na ndo, takua ni ta'an ma ndian iyo ñuñivi cha'a' ña ya'a chàta'ani na jà'a na ma ña kini.

⁵ Yakan va vitin kùu ndo ndian chinuni tu'un ra. Ta na ja'a ndo chi'in ndisaa ma tundeeni ndo ña ku'un ndo iti' nuu cha'a' ma ña chinuni ndo chi'in ña kùu ndo ndian va'a ndia. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ña kùu ndo ndian va'a chi'in ma ña nàkoto ndo niyi kùuni Ndioo ndia. ⁶ Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña nàkoto ndo niyi kùuni Ndioo chi'in ma ña tòve ya'a ndu jà'a ndo ma ña chàta'ani ma kuñu ndo ja'a yi. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña tòve ya'a ndu ja'a ndo chi'in ma ña jàndeeni ndo ña ndé'e ndo tundo'o. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña jàndeeni ndo chi'in ma ña kùu ndo ndian ya'a ií takua kùu Ndioo ndia. ⁷ Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña kùu ndo ndian ií chi'in ma ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo ndian chinuni. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu

cha'a' ña kùuni ndo ta'an ndo chi'in ma ña kùuni ndo nde'e ndo Ndioo chi'in tandi'i ñivi takua jà'a Ndioo.

⁸ Ta tu ndyo'o jà'a ndo tandi'i ma tu'un i'ya ta kua'nu ndo chi'in yi, ndisaa yakan ni kumi yi ndo, ta tòve ni kuu ndo ma ndian tòve chàtiñu Ndioo, ti iyo nda kuenda ndo chi'in ma ña nàkoto kachin va'a ndo ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo. ⁹ Ta tu iyo nda ndyo'o tòve jà'a ndo ndisaa ma tu'un i'ya ta tòve kua'nu ndo chi'in yi, kùuni yi ka'an yi ña kùu ndo takua kùu ndian kuaa ta kùu ndo ndian tòve ndichin va'a nde'e, ti nàani ndo ña Ndioo kùu ma ra jànaa ma kuati ña jà'a ndo iti' chata niku.

¹⁰ Yakan va ndyo'o yani, takua cha kãna ma Ndioo ndo ta kãchin ra ndo, na kunumi ndo ña na kutu'va va'a ndo ña kùu ndo ñivi Ndioo ndicha. Tu ja'a ndo ndisaa yakan, endee na tòve ni jaña ndo ña chinuni ndo tu'un Ndioo. ¹¹ Ta tu takan jà'a ndo ya'a sii ni kuuni Ndioo ña ni ku'va ra ki'vi ndo nuu chà'nda ma Racha'nu Jesucristu tiñu endeeni, ta rakan kùu ma chito'o yo ta ma ra jàkákú yo.

¹² Yakan va endeeni ni jakuku'unj ndo cha'a' ma tu'un i'ya, vaji cha chito ndo yi ta na tòve jaña ndo ma tu'un ndaa chinuni ndo vitin. ¹³ Vati ora juuni kuyanga gai ma ñuñivi i'ya, chàniñi ti ña ndaa kùu ma ña jà'i ña kuu kundayu'i ndo cha'a' ma tu'un i'ya. ¹⁴ Ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu cha chã'a ra ña kotoi ña numini ni ndakoi ma tiñu i'ya ti chani kuvj numi kuii ni. ¹⁵ Va ni ja'i chi'in ndisaa kuii ma ña ndei ora kuyanga ña takã'an kuvj, ñkan ora na chaa ña ni nai, kùu kuku'uni ndo yu'u cha'a' ma tu'un i'ya ña chundayu'i ndo.

Ma ndian iyo i'ya ndé'e na Jesuu nuu ña ya'a ga tacha ra

¹⁶ Ma tu'un ña jàna'a ndi nuu ndo cha'a' ma ndatu Jesuu chi'in cha'a' ña ni kichi ndiko ra ma ñuñivi i'ya, tòve iin kuentu ña kichi ma tichi ma chinituni maani ndi kùu ma ña kà'an ndi, vati ndé'e kachin ndi chi'in tinuu ndi ma Racha'nu chito'o yo Jesuu ta juuni ndé'e ndi ra ora ya'a tacha ra ndia. ¹⁷ Vati Jesuu ni'i ra ndatu ra chi'in ma ña iñu'u ra nda'a' Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá yo ora chini ndi ña ya'a ni'i kà'an ra iti' andivi te'en: "Ra'ya kùu ma ra se'i, ra ya'a ga kùuni nde'i, ta ya'a ga chisiñ chi'in ra", kãti Ndioo. ¹⁸ Juuni maa ndi chini ma tu'un ña kã'an ma Ndioo iti' andivi, ma ora ka'iin ndi ma xini yuku ií chi'in ma Jesuu niku. ¹⁹ Yakan va chito kachin tiaga yo ña ndicha kùu ma tu'un Ndioo ña kà'an ndian kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta ndyo'o va'ani jà'a ndo ña tàso'o ndo ma tu'un cha'a' Cristu, ti ma tu'un ikan kùu

yi kuenda yo takua kùu iin ñu'ú nda'a' ña tiin yi ma nuu naa, ta tiin yi nda kati kundichin takua já'a ma chele kundichin ña keta ma ora ni tuvini. Ta cha'a' ma tu'un ikan kùu yi ña jandondichin yi ma anima yo. ²⁰ Va kùunj ña na ki'in kuenda ndo ma tu'un ña ni ka'in i'ya: ña ni'iin ma tu'un ña kà'an ma nuu tutu Ndioo, ni'iin ma ñivi ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo na kùu ka'an na yi kuenda ka'nuni takua kùuni maa na. ²¹ Vati ni'iin tu'un Ndioo ña kà'an ndiakan, na töve ni ka'an ndra ma ña kùuni maa ndra, ti ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kà'an ndra maa tu'un Ndiooni, ti maa ma Tati Í Ndioo ña iyo chi'in ndra kùu yi ña jána'a yi ma kua iyo yi ña ka'an ndra.

2

Ma ndra jána'a tu'un vata

¹ Va tatiempu juuni chíyo iin ndra já'ani ña kùu ndra ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku ma ñuu Israel, ta takan ni koo iin ma ndra kùu matru vata kà'an kuenda Ndioo ma tañu ndo iti' nuu ndia. Ma ndrakan xe'eni ni jana'a ndra ma tu'un vata ña jákanuu yi xini ma ñivi, ta ni ka'an ndra ti töve ndicha kùu ña jákakú ma Racha'nu chito'o yo ndra, ta ma tu'un ña jána'a ndra i'ya numini ni naa ndra já'a yi, ti töve ña ndicha kùu ma ña kà'an ndra. ² Ya'a ga kua'a' ñivi ni jachi'in na ma ña ni ka'an ndra, ta ni já'a na indukuni ma takua já'a ndra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña inga ñivi ora nde'e na ña já'a ndra, ni ka'an na chata Cristu chi'in iti' ndaa ña jána'a ra ndia. ³ Ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ikan, cha'a' ña ya'a ga chàta'ani ndra ma xu'un' kùu yi. Yakan va ni jana'a ndra ma tu'un vata nuu ndo, ta já'ani ndra ña tu'un ndaa kùu ña kà'an ndra, va cha iyo kuiya ña ndàtu Ndioo ña jánde'e ra tundo'o ndra cha'a' yi, ikan na naa ndra.

⁴ Ta ndicha ña na töve nì jaka'nuni Ndioo kuati ma tati xaan ndian já'a kuati, vati jákana ra na ma andaya', ta ndākoo ra na ma nuu naa ma andaya', ta endee ndikun na chi'in karena, ta ikan kùu nuu tiva'a ra na kuenda ña na chaa ma ora ña ni jakutunini ra ma kuati já'a na. ⁵ Ta juuni na töve nì jaka'nuni Ndioo ma kuati ma ñivi chíyo tatiempu niku, ti ma ña já'a ra kùu yi ña tachi ra ña na nduva ma tañu'u chata ma ndian kini ña töve jáka'nu Ndioo, ta uvaa ra nàni Noé, ra jána'a ndaa ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi chi'in ucha ta'an ga na tiá kùu ma ndian kākú ma ora ikan. ⁶ Ta Ndioo juuni jákutunini ra ta chā'ni ra ma ñivi iyo ma ñuu Sodoma chi'in ñuu Gomorra, ta endee ndi'i ma ñivi kāyu ta endee maa yuyania na kīndoo, ikan

na kuu yi iin seña ña Ndioo ni jana'a ra ña takan ni ta'an chi'in nda ndian kini nikuuni ña töve jáka'nu na ra. ⁷ Vati Ndioo jákakú ra iin ra ndaa ña nàni Lot. Ta rakan ti ya'a ga sutini ra ña nde'e ra ma ña kini ña já'a ma ndra chíyo chi'in ra ñuu ikan, ⁸ vati ma ra ndaa i'ya nani kivi iyo ra tañu ma ndian ñuu ikan niku, ta ya'a ga nde'e ra tundo'o ta nda'vi kùuni ma anima ra ora nde'e ra ta chíni ra ndisaa ma tiñu kini ña já'a ma ñivi ikan. ⁹ Takan kùu yi ña ma Racha'nu chito va'a ra tavanisiin ra ta jakakú ra ma ndian chínumi tu'un ra tañu tundo'o nde'e na, ta juuni chito ra naja kua tiva'a ra ma ndian já'a kuati, ikan na nde'e na tundo'o nda kati chaa ma kivi ña ni jakutunini ra ma kuati ndisaa ñivi. ¹⁰ Ta Ndioo ni jande'e ra tia kua'a' tundo'o ma ñivi ña chàta'ani na ja'a na ma kuati takua kùuni ma anima na, ta ndiakan kùu na ma ndian töve jáchi'in ña kà'an ma ndian kùxini nuu na. Ta ndian ya'a ga tayi ta so'o, ta juuni ma ndian töve yu'vi na kà'an na tu'un kini chata ndian iyo ndatu ka'nu iyo andivi ndia. ¹¹ Va ni ma tati va'a ña jákuu tiñu nuu Ndioo töve já'a yi takan, vaji iyo tiaga tundeeni yi ña kùu ka'nda yi tiñu, na töve tisokuati yi ta kà'an ndaa yi chata ma ndatu ka'nu ikan nuu nde'e Ndioo.

¹² Va ma ndrakan kùu ndra takua kùu iin kiti ku'u, ti ndrakan na töve iyo chinituni ndri, ti iyo maa ndri takan kuii ni, kaku ndri va na töve nda kuenda ndri, ti iti' nuu ni tiin ma ñivi ndri ta ni ka'ni na ndri. Takan ni kuu chi'in ndrakan, ti töve va'a kà'an ndra chata ma tu'un ña töve kùtunini ndra, ta ni kuvi ndra ma indukuni ma takua chí'i ma kiti ku'u ikan. ¹³ Ta ni nde'e ndra tundo'o ma takua jánde'e na ma tundo'o ma inga ñivi. Ya'a ga sii kùuni ndra cha'a' ma ña chàta'ani ndra já'a ndra viko nda ora nikuuni. ñlin tukanuu kùu ndra cha'a' ma kuati já'a ndra ma ora ka'iin ndra ma nuu iyo viko já'a ndo, ta chisii ndra ora kanduu já'a na ma ña töve va'a ña chàta'ani ndra já'a ndra! ¹⁴ Na kùu kuii nde'e ndra ma iin ña'a takani, vati cha kùuni ndra ki'vi ndra chi'in vi, endee na töve chitatu ndra ña já'a ndra ma kuati. Nduva'a kēña'a ndra ma ndian ya'a ga ta'a kùuni, ikan na kuu ki'vi ndra chi'in na, ta iin ndian ya'a ga siini ma xu'un' kùu ndra ndia. Ta cha'a' yakan kùu yi ña Ndioo ndicha kuii ni jande'e ra tundo'o nuu ndra. ¹⁵ Iin ndian chānaa kùu ndra cha'a' ña cha kēsiin ndra ma iti' ndaa, ta tādikun ndra ku'àn ndra iti' ku'àn ra nàni Balaam se'e ra nàni Beor, ra nānduku kua jakanaa ra kua'a' xu'un' cha'a' ma tiñu ña töve va'a ña já'a ra. ¹⁶ Ta chíniinaa ra cha'a' ma kuati ña já'a ra: Iin burru jána ra, nāka'an ri ma takua

kà'an iin ñivi, ta nī cha'a ri ja'a ra ma ña töve va'a takua kùuni ra ja'a ra.

¹⁷ Ma ndra matru ikan kùu ndra takua kùu iin soko ña töve takuii tichi, indukuni ma takua kùu iin viko ña kuà'an ora chàkin nī'i tati, ta Ndioo nī jande'e ra tundo'o ndra endeeni, ta ni tachi ra ndra nuu nduva'a kuui naa. ¹⁸ Ta ndrakan kà'an ndra tu'un ya'a ga sukun ña töve nda kuenda, ndè'o tu kuu keña'a ndiko ndra ma ndian já ndākoo ña jà'a na ña kini niku chi'in tu'un ña jàna'a yi nuu na ña nànduku na naja kua kùu ki'vi ndiko na iti' kini, ta na ja'a ndiko na ma kuati ña kùuni ma kuñu na ja'a yi. ¹⁹ Ta ndrakan, endee chà'a ndra tu'un nuu na ña kuu ku'un na iti' nuna, ta ja'a na ma ña kùuni maa na, vaji juuni maa ndra töve kuà'an ndra nuu nuna, va nani kivi endee jà'a ndra ma ña kini, ti na kùu jaña ndra ja'a ndra yi. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña kùu ndra musu ma kui'na, ti chà'ndán' tiñu nuu ndra, ta ndakán' ndra kuà'an ndra ma iti' nuu ni ndi'i ndra. ²⁰ Ti ma ndra cha nākoto ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu, ta kākú na já'a ra nuu ma tatí xaan chi'in nuu ma kuati ña jà'a na ma ñuñivi i'ya. Ta tu na ndakoo ndiko na ña jà'a na ma tiñu va'a ña jà'a na, ta kicha'a ndiko na ja'a na ma ña töve va'a ña jà'a na niku, ka'vi ga töve va'ani kindoo na ma takua chiyo na ma antea niku. ²¹ Va'a ga kuenda ndra tu töve nī nakoto na ma iti' ndaa Ndioo niku, ti tava cha nākoto na yi vitin, ta jaña ndiko na ña jà'a na ma takua kà'an ma tu'un iyo nuu tutu í ña tachi Ndioo kuenda yo. ²² Va ndicha kuui ti ni chinu ma ña kà'an ma iin tu'un ña kà'an te'en: "Ma iin chàchi ndiko ri ma juuni ña ndüchan ri, ta ma kini ña já nākata yo, numini ni ki'vi ndiko ri kuti ri nda'yu."

3

Ni keta iin kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu

¹ Ndyo'o yani ndian ya'a ga kùunĵ nde'i, ña'a kùu ma tutu uvi ña tächĵ nuu ndo. Ña kà'an nuu ninduvi ma tutu ikan, kùunĵ ña na titunini va'a ndo cha'a' ma ña ndaa ña chùndayu'i ndo. ² Na kuku'uni ndo ma ña kà'an ma ndra ya'a ga í ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu niku, ta juuni na kuku'uni ndo tu'un Racha'nu Jesuu ra jákakú yo ña tachi ra nuu ndo chi'in ma ndra tatun ra.

³ Ma tu'un ña kùuni ña na ki'in kuenda ndo kùu ma ña ni ka'in i'ya: Ta ma kivi nuu ndi'i nia, ni keta kua'a' ma ndian ni ka'an ndaa chata ña va'a ta ni ja'a na ma ña kini takua chàta'ani maa na ja'a na, ⁴ ta ni ndakatu'un na te'en: "¿Niyi kùu

chi'in ma tu'un ña chà'a Ndioo nuu yo, ña Jesuu ni kichi ndiko ra ma ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. Vati nda ora cha chí'í ma ndian kùu tatá yo, ta töve sàma ma kua iyo ma ñuñivi ti indukuni kàa ndisaa ña iyo nuu yi. Ta indukuni takan kàa yi kua ma ora tūvi yi tatiempu", kàti na. ⁵ Ma ñivi ikan, na töve kuuni na ku'va na kuenda, vaji cha chito na ña ma tatiempu chi'in tu'un Ndioo, jätuvi na ma andivi chi'in ma ñu'u' ñuñivi, ta juuni chi'in tu'un ra jákesiin ra ma ñu'u' ití chi'in ma takuii. ⁶ Ta juuni ma tatiempu Ndioo jánaa ra ma ñuñivi chi'in ña ndüva ma tañu'u ka'nu nuu yi já'a ra niku. ⁷ Ta ma andivi chi'in ma ñu'u' ñuñivi ña iyo vitin, cha iyo tu'va yi já'a ma Ndioo, kuenda ña ni kayu yi, já'a ma tu'un ra. Ta ma ñu'ú ikan ni ka'mi yi ma andivi chi'in ma ñu'u' ñuñivi ma ora ni chaa ma kivi ña ni jakutunini Ndioo ma kuati ma ñivi iyo ñuñivi. Ta ora ikan ni naa ndisaa ndian kini ña töve jáka'nu na Ndioo ndia.

⁸ Ta takani ndian ndyo'o ndian yani ndian ya'a ga kùunĵ nde'i, koto nàani ndo ña kuenda ma Racha'nu Ndioo, iin kivini kùu yi tava kùu iin mii kuiya kuenda ra, ta mii kuiya kùu yi tava kùu iin kivini kuenda ra ndia. ⁹ Na töve ña kuyanga ma Racha'nu Ndioo ña jachinu ra ma tu'un ña chà'a ra nuu yo kùu yi, ma takua nàkanini ma ñivi töve chinuni, vati cha'a' ña jàndeeni Ndioo anima ra cha'a' na kùu yi ña ndàtu ra, ti töve kùuni ra ña na ku'un nī'iin ñivi andaya', va kùuni ra ña na ndakoo na já'a na kuati ta na chikoni'i na ku'un na iti' ra. ¹⁰ Ma kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesuu, ni kuu yi iin kivi ña nī'iin ñivi na töve ndàtu na ra, ta ni keta ra numini ma tava já'a ma iin rasu'u. Ta ma ora ikan ma andivi ni naa yi chi'in iin ña kalachan nī'i va'a, ta ma ñuñivi chi'in tandi'i ña iyo nuu yi ni kayu ndi'i yi.

¹¹ Ta takan ni naa ma tandi'i ma nakuyi já'a ma Ndioo, ĵyakan va iyo yi ña kuu ndo ndian íi ta na koo ndo takua kùuni ma Ndioo nani kivi! ¹² Na koo tu'va ndo kuantu ndo ma kivi ña ni chaa ma Ndioo ma ñuñivi i'ya, ta na kunumi ndo ja'a ndo ma tava kùuni ra, ikan na kichaa ra numini tia. Ma kivi ikan ni kayu ma andivi, ta tandi'i ma ña iyo nuu yi ni ndutu yi ja'a ma ñu'ú ndu'va nia ña ni tiin. ¹³ Va tandi'i yo ndàtu yo ma ñuñivi chaa chi'in ma andivi chaa ña chà'a ma Ndioo tu'un ña ni ku'va ra nuu yo, ta ma nuu ma ñuñivi ikan, ta ma ikan ya'a ga ndaa ta vii ni koo ma ñivi takua kùuni Ndioo.

¹⁴ Yakan va ndyo'o yani ndian ya'a ga kùunĵ nde'i, ora juuni kuyanga ndo ndàtu ndo ña na kuu ndisaa ña'a, na kunumi ndo koo va'a ndo chi'in ma ñivi, ikan na vii nata'an ma Ndioo ndo, chi'in nī'iin kuati.

¹⁵ Na ki'in kuenda va'a ndo ma ña ya'a ga jãndeeni Ndioo ndo, ikan na kuu kakú ñivi nuu ma kuati na. Ta juuni cha'a' ma tu'un i'ya tãa ma ra yani yo Paulu, chi'in ma chinituni ña chã'a Racha'nu Ndioo nuu ra niku. ¹⁶ Ma nuu ma ta'ii'in ma tutu tãa ra kà'an ra takua kà'an ma tu'un i'ya, vaji iyo iin ma tu'un ña ya'a ga ndetiñu kuu kutunini yo nuu yi, ta ma ndian töve chinuni chi'in ma ndian ya'a ga ta'a kùuni, endee jãkesiin na ma ña kà'an yi takua jà'a na chi'in tandi'i tu'un Ndioo, ta cha'a' yakan, Ndioo ni janaa ra na.

¹⁷ Yakan va kùunij ka'in chi'in ndo, ndyo'o yani, ndian ya'a ga kùunij nde'i, ña tava ndyo'o takani cha chito ndo ma tu'un i'ya ma antea niku, na kumi kuenda va'a ndo ndo, ikan na töve kuu keña'a ma ndian töve chinuni ndo, ta ja'a na ña na jaña ndo ma iti' va'a ña kuà'an ndo. ¹⁸ ¡Va na kua'nu va'a ndo chi'in ma ñamani Ndioo, ta na nakoto va'a ndo ra chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra jàkakú yo! ¡Na tiñu'u ndo ra cha'a' ma ndatu ka'nu ña jà'a ra endeeni! Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu nunuu ña tãa racha'nu Xuva

*Ma tu'un Ndioo ña chà'a kivi koo yo
ch'iin Ndioo*

¹ Rakan kùu ra ma tu'un Ndioo. Ta takani iyo ra nda ora tũvi ma ñuñivi. Ta ma tu'un i'ya kùu ma tu'un ña ch'iini ndi ta nde'e ndi ra ch'iin tinuu ndi. Takan kà'an ndi ndia, vati jànanani ndi nda'a' ndi ma tu'un ikan. Ta ma tu'un ikan kùu yi ña chà'a kivi koo ndito yo. ² Yakan va nde'e ndi ti cha kichi yi ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ta ma tu'un ikan kùu Cristu. Ta cha'a' ma tu'un ikan kùu yi ña kàtitu'un ndi nuu ndo, ikan na ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni ch'iin Ndioo. Vati ma tu'un ikan kùu ra ña iyo ra ch'iin ma Tatá yo va cha kichi ra nuu iyo yo. ³ Yakan va cha kàtitu'un ndi nuu ndo ma tu'un nde'e ndi ta ch'iini ndi, ikan na inuu koo ndo ch'iin ndi takua inuu iyo ndi ch'iin ma Racha'nu Ndioo Tatá yo ta ch'iin ma se'e ra Racha'nu Jesucristu ndia. ⁴ Te'en tãa ndi ndisaa ma tu'un i'ya kuenda ndo, ikan na nduva'a kuui sii kuuni yo.

*Ndioo kùu ra takua kùu ma ñu'ú ña
jàndondichin*

⁵ Tu'un i'ya kùu ma tu'un jàna'a ma Racha'nu Cristu nuu ndi: Ma Racha'nu Ndioo kùu ra takua kùu ma ñu'ú ña jàndondichin nuu yo, vati ni'iin ta'vi töve kùu ra takua kùu nuu naa. ⁶ Vati tu kàtio ña iyo va'a yo ch'iin ra, ta juuni chàkunuu yo nuu naa cha'a' ña jà'a yo ma ña kini, tajan kùuni yi ka'an yi ña tu'un vata kùu ma ña kà'an yo ora ja'a yo takan. Yakan va na yüvi iti' ndaa kùu ma iti' kuà'an yo tu takan jà'a yo. ⁷ Vatu chàkunuu yo nuu ma ñu'ú ña jàndondichin yi iti' yo takua iyo ma Racha'nu nuu ñu'ú, tajan cha inuuni koo yo ch'iin ma ñiivi ta'an yo. Ta ma nii ma Racha'nu Jesucristu ra Se'e Ndioo endee jànaa ra' tandi'i ma kuatio.

⁸ Ta tu katio ña tũvi iyo kuatio, tajan janda'viña'a yo juuni maa yo, vati maa tu'un vata kùu ma ña kà'an yo ta töve kuà'an yo iti' ndaa. ⁹ Va tu na'ma yo ndisaa ma kuati jà'a yo nuu ma Racha'nu Ndioo, ta chito yo ña kùu chinunio ña Ndioo ni jachinu ra ña kà'an ra, ti iin ra ndaa kùu ra, yakan va ni janaa ndio ra ndisaa ma kuatio, ta ni janandoo ra ma anima yo ndia. ¹⁰ Ta tu katio ña tũvi iyo ni'iin kuatio, tajan kùuni yi ka'an yi ña jà'a yo ña na kuu ma Racha'nu Ndioo iin ra vata, vati chàtu'unio ra, ta ma ña ndicha kùu yi ña takà'an chinunio ma tu'un ra.

2

Racha'nu Cristu kùu ma ra kà'an cha'a'

yo

¹ Ndyo'o se'yu tãi ma tu'un i'ya kuenda ndo, ikan na jà'a ga ndo ma kuati. Ta tu iyo iin nda ndyo'o jà'a kuati, na koto ndo ti iyo iin ra kà'an cha'a' yo nuu Ndioo, ta rakan kùu ra Jesucristu, ra va'a. ² Vati Jesucristu kùu ra ña sòkò ra va ta ch'i'i ra nuu kruu kuenda ña janaa ra kuatio. Ta yöve cha'a' maa yo ni, va juuni cha'a' tandi'i ma ñiivi iyo ñuñivi ndia.

³ Ta tu ndicha ña jàchi'in yo ma tu'un kà'an ma Racha'nu Ndioo, tajan na chinuni ndio yo ti ndicha va'a ña cha nàkoto va'a yo ma Racha'nu Ndioo. ⁴ Va tu iyo nda yo kà'an ña cha nàkoto va'a yo ma Racha'nu Ndioo kàtio, ta tũvi jachi'o ma tu'un kà'an Ndioo ña iyo yi ña ja'a yo, tajan ma ña kà'an yo kùu yi takua kùu iin maa kuentuni, ta töve kuà'an yo iti' ndaa. ⁵ Va tu iyo iin ndian jàchi'in ma tu'un ma Racha'nu Ndioo, ta kùuni yi ka'an yi ña nduva'a kuui kùuni na nde'e na ra. Ta takan chito va'a na ña cha ndó'iin anima na ch'iin ra. ⁶ Yakan va ma yo kati ña cha ndó'iin anima yo ch'iin ma Racha'nu Ndioo, iyo yi ña koo va'a yo ta ja'a yo takua jà'a ma Racha'nu Jesucristu ora chiyo ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya.

*Tu'un chaa ña kàtitu'un ma Racha'nu
Ndioo kuenda yo*

⁷ Ndyo'o yani ma tu'un i'ya ña tãi kuenda jakotoi ndo na yüvi iin tu'un chaa kùu yi kuenda ndo, vati juuni ma tu'un cha'nu ña takani cha chito ndo tatiempu kùu yi. Ña'a kùu ma tu'un ña cha ch'iini ndo niku. ⁸ Ta vaji takan kùu yi va ma tu'un tãi kuenda ndo ma tu'un chaa kùu yi, vati ndicha va'a ña jà'a Jesucristu takua kà'an yi, takua ikan va'a jà'a nda maa ndo ndia. Vati ma ña nuu naa chani naa yi kueni, kueni. Ta vitin cha ndóndichin ndicha kuui ma iti' va'a kuenda yo.

⁹ Va tu iyo nda yo kà'an ña maa ña va'a kùu ma ña jà'a yo, ta kuà'an yo iti' ndichin kàtio, vaji indukuni xaanio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, kùuni yi ka'an yi, ti juuni takà'an chinuni va'a yo ma tu'un ra ti juuni indii ga yo ma nuu naa. ¹⁰ Vatu iyo ma ndian kùuni na nde'e na ta'an na cha iyo na nuu ndichin ta töve köyo na tichi kuati. ¹¹ Va ma ndian xaani na nde'e na ta'an na iyo na nuu naa ta kuà'an na iti' nuu naa, ta tũvi chito na nda iti' kùu ma iti' kuà'an na, vati ma ña kini ta naa kùu yi ña cha chãsi yi tinuu na.

¹² Yakan va tãi ma tu'un i'ya nuu ndo ndyo'o se'yu, ikan na ku'va ndo kuenda ña cha jàka'nuni ma Racha'nu Ndioo kuati

ndo cha'a' ña chí'í ma Racha'nu Jesucristu cha'a' ndo. ¹³ Ta tòi ma tu'un i'ya nuu ndyo'o tatá ndracha'nu cha'a' ña cha nàkoto ndo ma Racha'nu Jesucristu, ti takani iyo ra antea ña koo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta juuni tòi yi nuu ndyo'o ndian tivaa ndia, vati juuni cha kúndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na ndia. Ta cha tòi ma tu'un i'ya kuenda ndyo'o se'yu, ti cha nàkoto ndo ma Racha'nu Ndioo yo. ¹⁴ Ta cha tòi ma tu'un i'ya kuenda ndo ndyo'o tatá ndracha'nu, vati cha chito ndo nda ra kuu ma ra takani iyo. Ta juuni cha tòi yi kuenda ndyo'o ndian tivaa ndia, vati ya'a ni'i jà'a ndo ña kúndee ndo chinuni ndo tu'un Ndioo chí'in ndisaa anima ndo, ta cha'a' ña cha kúndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na ndia.

¹⁵ Yakan va na töve kuuni ndo nde'e ndo ma ñuñivi ta ni ma ña kini iyo nuu yi ndia, vati tu iyo nda ndian kùuni na nde'e na ma ñuñivi, kùuni yi ka'an yi ña na tüvi kùuni ndicha na nde'e na ma Racha'nu Ndioo Tatá yo. ¹⁶ Vati ndisaa ña kini ma ña iyo ñuñivi, yüvi ña chà'a ma Racha'nu Ndioo Tatá yo kuu yi va kuu yi ña chà'a ma ñuñivini. Ta ña'a kuu ma ña kini ña chà'a ma ñuñivi ña chà'ta'anio ja'a yo ña kini chí'in kuñu yo chí'in ma ña kini ña chà'ta'anio nde'o chí'in ma ña kùtayi yo chí'in ndatiñu ña iyo yo. ¹⁷ Ta ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya cha kua ndi'i yi chí'in tandi'i ña kini ña chà'ta'ani na ja'a na, vatu ja'a yo takua kùuni ma Racha'nu Ndioo ña ja'a yo, tajan ni ni'o ma nuu ni koo yo endeeni chí'in ra.

Iyo ndian kà'an tu'un vata

¹⁸ Ndyo'o se'yu vitin va cha kèta ndio ma kivi nuu ndi'inia. Ta takua chíini ndo ña ni kichi ndio iin ra xaani nde'e ma Racha'nu Cristu, ta vitin ti cha kicha'a keta kua'a' ma ndian kini ña tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu Cristu. Ta cha'a' yakan kuu yi ña cha chito yo ña chani keta ma kivi nuu ndi'inia. ¹⁹ Va juuni ma ñivi kèe tañu yo kuu ma ndian jà'a takan, ti na yüvi ma ndian chinuni ndicha kuu na, vati tu ndicha ña ma ndian chinuni kuu na, na tüvi iyo yi ña kesiin na chí'o ti endee iyo yi ña kindoo na koo na chí'in yo niku. Va takan kuu yi, ikan na ku'va yo kuenda ña na yüvi ndisaa ma ñivi kuu ma ndian chinuni tu'un Ndioo takua chinuni maa yo.

²⁰ Vati nuu ndisaa ndo chà'a ma ra Cristu Tati Í Ndioo kuenda ña na koo yi chí'in ndo ta ku'va yi chinituni ndo. Yakan va ndisaa ndo cha chito ndo tu'un ndaa. ²¹ Tàchì ma tu'un i'ya nuu ndo, vati cha chitoi ña cha nàkoto ndo nda ña kuu ma ña ndicha ta nda ña kuu ma ña töve ndicha. Ta juuni cha chito ndo ti ma ña

ndicha na tüvi jànda'viña'a yi ndia. ²² Vati ma ndian kà'an tu'un vata, ndiakan kuu ma ndian kà'an ña na yüvi Jesuu kuu ra ma Cristu. Yakan va cha chito ndo ti ndiakan kuu ma ndian tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu Cristu, vati ndiakan tüvi chinuni na tu'un ma Racha'nu Ndioo Tatá yo ta ni tu'un ma ra Se'e ra Jesucristu ndia. ²³ Yakan va tandi'i ma ndian tüvi chinuni tu'un ma ra Se'e Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña ni ma tu'un Ndioo Tatá yo, na tüvi chinuni na, tuva takan ndia. Va takua ma ndian kàtitu'un kachin nuu ma ñivi ña ndicha ña ma Racha'nu Jesucristu kuu ma ra Se'e Ndioo, ndiakan kuu ma ndian iyo ndicha kuenda ma Ndioo Tatá yo.

²⁴ Yakan va na chinuni ndo ma tu'un Ndioo ña cha chíini ndo ma taji'na. Vati tuva ndicha ña chinuni ndo ma tu'un Ndioo ta töve ndakoo ndo ña chinuni ndo yi, tajan ni koo ndo chí'in ma Racha'nu Ndioo Tatá yo ta chí'in ma ra kuu Se'e ra ndia. ²⁵ Vati ma Racha'nu Jesucristu cha chà'a ra tu'un nuu yo ña endeeni ni koo yo chí'in ra.

²⁶ Yakan va tòi ma tu'un i'ya nuu ndo, ikan na ku'va ndo kuenda ña ya'a kua'a' ma ndian jànda'viña'a ndo iyo. ²⁷ Va taku ndyo'o ti cha chà'a ma Jesucristu ma Tati Í Ndioo nuu ndo ña na koo yi chí'in ndo, ikan na tüva kuàtiñu ndo inga ma ndian jàna'a nuu ndo. Vati maa ma Tati Í Ndioo kuu yi ña jàna'a yi tandi'i kuu ma tu'un va'a ña chito ndo, vati ma Tati Í Ndioo jàna'a yi ma ña ndicha va'a, ti na yüvi ña kà'an tu'un vata kuu yi. Yakan va na induku koo ndo chí'in ma Racha'nu Cristu, takua jàna'a ma Tati Í Ndioo nuu ndo niku.

²⁸ Ta vitin ndyo'o se'yu na ndo'iin ndo chí'in ma Racha'nu Jesuu, ikan na tüvi yu'vi ndo ta töve kukanuu ndo nde'e ndo ra ma kivi vachi ndiko ra. ²⁹ Yakan va tava cha chito ndo ti ma Racha'nu Cristu kuu ra iin ra ndaa, ta juuni kua ikan iyo yi ña koto ndo vati ndisaa nda ndyo'o jà'a ma ña ndaa, kùuni yi ka'an yi ña juuni ndian se'e Ndioo kuu ndo ndia.

3

¹ Na ku'va ndo kuenda ña ma Racha'nu Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra yo, ta ndava nda se'e ra kuu yo kàti ra. Ta ndicha va'a ña takan kuu yi vati kàti ra ña ndisaa yo kuu yo se'e ra. Yakan va ma ñivi ñuñivi töve nàkoto na yo cha'a' ña töve ni nakoto na ma Racha'nu Ndioo niku. ² Yakan va ndyo'o yani ndian ya'a kùuni ndi nde'e ndi, cha kuu yo ma ndian se'e Ndioo vaji takà'an koto va'a yo naja kua ni kuu yo tiá iti' nuu, va cha chito yo ti ma kivi ni

nde'o ma Racha'nu Jesuu, ni ndakuu yo takua kàa ra cha'a' ña ni nde'o ra kua kàa ra. ³ Vati tandi'i nda yo ndàtu ña ni nde'o ra ma ora ikan, vitin cha nàndoo ma anima yo, ta ndàkuu íí yo takua íí kùu ma Racha'nu Jesucristu.

⁴ Ta tandi'i nda yo jà'a kuati, vati tüvi jà'a yo takua kà'an ma ley ma Racha'nu Ndioo. Ta ora jà'a yo kuati, kùuni yi kà'an yi ña töve jàchinu yo ma ña kua kà'an ma Ley Ndioo. ⁵ Ta juuni cha chito va'a ndo ña ma Racha'nu Jesucristu kichi ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kuenda ña jàana ra kuati yo, ta rakan ti iin ra tüvi iin nì'iin kuati kùu ra. ⁶ Yakan va ndisaa ndyo'o ña indukuni iyo ndo chí'in ra töva chàkuu ndo jà'a ndo kuati. Va takua ma ndian endee chàkuu na jà'a na kuati, na tüvi nì nde'e na ra ta ni tüvi nì nakoto na ra ndia. ⁷ Yakan va koto kü'va ndo ña janda'viña'a nì'iin ñivi ndo, ndyo'o se'yu, vati ma ndian jà'a ma tiñu ndaa, ndiakan kùu na ma ndian ndaa takua iin ra ndaa kùu ma Racha'nu Cristu ndia. ⁸ Va takua ma ndian endee jà'a kuati ndiakan kùu na ñivi kui'na, vati takani cha jà'an' ma kuati ikan, antea ña koo ma nuu ñu'u' ñuñivi niku. Yakan va cha'a' yakán' kùu yi ña kichi ma Jesucristu ra Se'e Ndioo kuenda ña na jandi'i ra tandi'i nuu ma ña jà'a ma kui'na.

⁹ Vati nì'iin ma nda yo kùu se'e Ndioo, na kùu ga ja'a yo ma kuati, vati cha iyo ma ña ndito Ndioo chí'o takua kùuni ma Racha'nu ña na kuu yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña na tüva iyo yi ña ja'a yo ma kuati. ¹⁰ Ta juuni chito yo nda ndian kùu ma ndian se'e Ndioo ta nda ndian kùu ma ndian se'e kui'na. Vati ma ndian töve jà'a na tiñu ndaa ta juuni töve kùuni na nde'e na ma ta'an na, ndiakan yöve se'e Ndioo kùu na.

Ma ndian kùu ñivi Ndioo ndàkimani na ma ndian kùu ta'an na

¹¹ Ma tu'un ña jà'a ña kicha'a chìnuni ndo ma nunuu, kà'an yi ña iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo. ¹² Takan kàti yi ti tüvi kùuni yi ña ja'a yo takua jà'a ma ra nani Caín, ra chíyo chí'in ma kui'na niku. Ta chà'ni ra ma ra yani ra. ¿Ta naja chà'ni ra ra?, kùuni ndo. Chà'ni ra ra ti töve va'a kùu ma tiñu jà'a ra ta ma tiñu jà'a ma yani ra ña va'a kùu yi.

¹³ Yakan va ndyo'o yani na nàkanini ndo tuva tüvi kùuni ma ñivi ñuñivi nde'e na ndo. ¹⁴ Ta chito va'a yo ña ndàkoo yo ma ña chí'o, ta vitin cha kùu yo ndian ndito jà'a ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña nduva'a kùunio nde'o ma ta'an yo. Ta tu tüvi kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, kùuni yi kà'an yi ña kùu yo takua kùu iin ra cha chí'í. ¹⁵ Yakan va tuva xaanio

nde'o ma ndian kùu ta'an yo indukuni kùu yo takua kùu ma ndian chà'ni ñivi. Ta juuni cha chito ndo ña ma ndian chà'ni ñivi tüvi nì'i na nuu koo ndito na chí'in Ndioo ndia. ¹⁶ Vati cha chito yo ña ma Racha'nu Jesucristu kùuni na nde'e ra yo. Yakan va chí'í ra cha'a' yo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kua ikan iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, ta na koo tu'va yo kuvio cha'a' na takua jà'a ma Racha'nu Jesucristu cha'a' yo. ¹⁷ Ta tu iyo iin nda yo kuika ña nde'o ña kumani iin nakuyi nuu ta'an yo ta tüvi kunda'vini yo ra ña tindee yo ra chí'in ma ña soko yo, kùuni yi kà'an yi ña tüvi ñivi Ndioo kùu yo, ti tüvi kùunio nde'o ra, tu ja'a yo takan. ¹⁸ Yakan va ndyo'o se'yu, na jana'a yo ña ya'a kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo chí'in tiñu jà'a yo kuenda ra, ta yövi chí'in ma tu'un kà'an nio.

¹⁹ Yakan va tuva ja'a yo takan cha chito yo ña kuà'an yo iti' ndaa ma takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, tajan cha kùu koo taxiin ma anima yo nuu ra. ²⁰ Ta tu chàninio ña ma chinituni yo tisokuati yi yo, va tüvi cha'a' yo kuenda ña ma Racha'nu Ndioo ka'nu ga ra, ti chito ra naja kua chàninio, ta naja kua chànini ma inga ñivi ndia. ²¹ Yakan va ndyo'o yani tuva tüvi tisokuati ma chinitunio yo, na tüvi iyo yi ña yövio jàyatin yo yo nuu ma Racha'nu Ndioo. ²² Vati ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra tandi'i ma ña ni ndakan yo nuu ra tuva ndicha ña jàchinu yo tandi'i ma ña kà'an ra, ta tu ja'a yo ma ña chàta'ani ra ña ja'a yo ndia. ²³ Yakan va na chinunio tu'un kà'an ra cha'a' ma ra Se'e ra Jesucristu chí'in ña na kùunio nde'o ndisaa ma ndian kùu ta'an yo, ti ma tu'un ikan kùu ma tu'un ña Ndioo tàchi ra nuu yo ña na ja'a yo yi. ²⁴ Vati taku yo jachi'in ma ña kà'an Ndioo, cha chito yo ti iyo ra chí'o ta iyo yo chí'in ra, cha'a' ña chà'a ra ma Tati Íí ra ña na koo yi chí'o.

4

Tati Íí Ndioo chí'in tati xaani nde'e Racha'nu Cristu

¹ Ndyo'o yani tuva iyo iin nda ndian kà'an ña chí'in ma Tati Íí Ndioo kùu yi ña kà'an na, na chìnuni ndo tu'un kà'an na numini. Va'a ga ña na kí'in jí'na ndo ku'va na nde'o tuva ndicha ña tu'un Ndioo kùu ma ña kà'an na. Vati ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya nduva'a iyo ma ndian kà'an ña tu'un Ndioo kùu yi kà'an na, va na tüvi ndicha ti mamaa ndian vatani kùu na. ² Yakan va takan iyo yi ña ja'a ndo ta nde'e ndo tuva ndicha ña kà'an na chí'in ma Tati Íí Ndioo. Vati tu kàti iin ra ña iin ra kà'an chí'in tu'un yö'u Ndioo kùu ra ta iyo ma

Tati Íí Ndioo chí'in ra, iyo yi ña ku'va ra kuenda ña ma Racha'nu Jesucristu kùu ra iin ra'ii ndicha ora káku ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. ³ Va ma ndian töve chà'a na kuenda ña iin ra'ii kùu Jesucristu ora kichi ra nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, na yüvi ñivi Ndioo kùu na, ti ñivi xaani nde'e Cristu kùu na ña kà'an na takan. Ta juuni cha chito ndo ña ni koo ma ndian kini ña jà'a takan ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ndicha ña takan kùu yi ti cha iyo na ma vitin.

⁴ Ndyo'o se'yu, taku ndyo'o ndian kùu ñivi Ndioo, cha jàkanaa ndo ma ndian vata ña xaani nde'e Cristu, vati ka'nu ga ma Tati Íí Ndioo ña iyo chí'in ndo kua ma tati xaan ña iyo nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. ⁵ Tava ndian iyo kuenda ma kui'na kùu na, yakan va kà'an na ma tu'un kà'an nia ndian iyo ñuñivini. Ta takan ma ndian tüvi chìnuni ña iyo ñuñivi jächí'in na ma tu'un kà'an na ndia. ⁶ Va taku maa yo, ti ndian jächí'in tu'un kà'an Ndioo kùu yo, yakan va ma ndian iyo kuenda Ndioo jächí'in na ma tu'un kà'an yo, va ma ndian tüvi iyo kuenda Ndioo ti ni tüvi jächí'in na ma ña kà'an yo. Yakan va takan iyo yi ña ja'a yo, ikan na ku'va yo kuenda nda ndian kùu ma ndian kà'an ma tu'un ndicha chí'in ma Tati Íí Ndioo ta nda ndian kà'an tu'un vata chí'in ma tati kini.

Ndioo kùuni ra nde'e ra ndisaa yo

⁷ Ndyo'o yani iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, ti kua ikan jàna'a ma Racha'nu Ndioo nuu yo ña jà'a yo. Yakan va tandi'i nda yo kùuni va'a yo nde'o ta'an yo, ndian se'e Ndioo kùu yo, ta juuni kùu yo ndian nàkoto ndicha va'a Ndioo ndia. ⁸ Va taku ma ndian tüvi kùuni na nde'e na ma ndian kùu ta'an na, na tüvi nàkoto na ma Racha'nu Ndioo. Ti ma Racha'nu Ndioo, kùu ra iin ra ya'a kùuni nde'e ra yo. ⁹ Vati ma Racha'nu Ndioo kua ikan jàna'a ra nuu yo ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo ora tächi ra ma ra uvanuu ra kùu Se'e ra nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ikan na ku'va ra ma kivi koo ndito yo chí'in ra. ¹⁰ Ta ña'a ndicha va'a jàna'a yi yo ña Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra yo. Ti jì'na ga ra kùu ra ña kicha'a ra kùuni ra nde'e ra yo ta na yüvi maa yo kùu yo ña kicha'a yo kùunio ra. Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña tächi ra ma ra Se'e ra nuu yo kuenda ña na kuvi ra cha'a' yo, ikan na naa ma kuatío.

¹¹ Yakan va ndyo'o yani iyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo takua jà'a ma Racha'nu Ndioo ña kùuni ra nde'e ra yo ndia. ¹² Vati ni'iin ñivi takà'an nde'e na ma Racha'nu Ndioo, va tu kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, tajan ma Racha'nu Ndioo iyo ndicha kuui ra chí'in yo, ta juuni cha ndò'iin yo chí'in ra cha'a' ña ya'a kùuni

ra nde'e ra yo. ¹³ Yakan va cha chito yo ti iyo yo kuenda Ndioo, ta rakan iyo ra kuenda maa yo ndia, cha'a' ña tächi ra ma Tati Íí ra ña na koo yi chí'in yo. ¹⁴ Ta juuni kàtitu'un kachin ndi nuu ndo ña juuni maa ndi nde'e ndi ña Ndioo Tatá yo tächi ra ma ra Se'e ra nuu ñu'u' ñuñivi, kuenda ña na jakakú ra kua'a' ñivi iyo ñuñivi i'ya. ¹⁵ Yakan va tandi'i ma ndian nàkoto ña Jesuu kùu ra ma ra Se'e Ndioo, ndisaa ndiakan iyo na chí'in Ndioo, ta Ndioo iyo ra chí'in na ndia.

¹⁶ Yakan va cha chito yo ta chìnunio ña ma Racha'nu Ndioo kùuni ra nde'e ra yo chí'in ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi. Ma Racha'nu Ndioo kùu ra iin ra ya'a kùuni nde'e yo. Ta nda ndian ni kuuni, ña iyo na kuenda kùuni na nde'e na Ndioo chí'in ta'an na, kùuni yi ka'an yi ña iyo na chí'in Ndioo, ta Ndioo iyo ra chí'in na ndia. ¹⁷ Vati tu cha ndò'iin yo chí'in Racha'nu Ndioo cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo, tajan tüvi iyo yi ña yu'vio ma ora ni chaa ma kivi ña ni jakutuni ra ma ñivi. Vati taku maa yo cha jà'a yo ma ña va'a ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya takua jà'a ma Racha'nu. ¹⁸ Yakan va tuva ndicha ña kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo chí'in ta'an yo, na tüvi iyo yi ña yu'vio nde'o ra ma ora ni jakutuni ra ma ñivi, vati tu chito yo ña jà'a yo ma ña va'a ta na tüvi ndasio. Ti juuni ma ña ndasio kùu yi ña jànde'e yi tundo'o yo. Yakan va tu iyo nda yo ndasii, kùuni yi kà'an yi ña takà'an ndò'iin va'a anima yo chí'in ra cha'a' ña töve kùunio nde'o ra.

¹⁹ Takua maa yo, ti kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo vati jì'naga maa ra kùu ma ra kicha'a kùuni ra nde'e ra yo. ²⁰ Ta tu iyo nda yo kà'an ña ya'a kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo, va juuni ma ora ikan xaanio nde'o ma ndian ta'an yo, iin ndian vatani kùu yo tuva takan. Va tu töve kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo ña kùu na ndian ndichin va'a nde'o, kùuni yi ka'an yi ña kùu kuunio nde'o ma Racha'nu Ndioo. Ta Rakan, ti töve ndichin va'a nde'o ra. ²¹ Takan kùu ta cha'a' yakan kùu yi ña chà'a ma Racha'nu Ndioo ma tu'un i'ya nuu yo: Tu ndicha ña kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña iyo yi ña kuunio nde'o ndian kùu ta'an yo ndia.

5

Cha jàkanaa ma ndian chìnuni tu'un Ndioo ma ña kini

¹ Yakan va tandi'i nda yo chìnuni ña Jesuu kùu ra ma Cristu, ndisaa ndiakan kùu na se'e Ndioo. Ta ndisaa yo ña kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo Tatá yo juuni kùunio nde'o ma ndian kùu se'e ra ndia. ² Yakan va tu kùunio nde'o ma Racha'nu

Ndioo ta jachi'o ma tu'un ña tachi ra nuu yo, juuni kua ikan kuu koto kachin yo ña kuunio nde'o ndian kuu se'e ra ndia. ³ Vati jana'a yo ña kuunio nde'o ma Racha'nu Ndioo ora jachi'o ma tu'un ña ka'an ra, ti tandi'i ma tu'un tachi ra nuu yo töve ndetiñu ja'a yo yi. ⁴ Vati tandi'i nda yo kuu se'e Ndioo cha jakanaa yo ma ña kini ña iyo ma ñuñivi cha'a' ña chinunio ma tu'un Jesucristu. ⁵ Yakan va, znda yo kuu ma ndian jakanaa ma kuati iyo nuu ñu'u' ñuñivi?, kuuni ndo. Ma ndian chinuni ña ma Racha'nu Jesuu kuu ra ma Se'e Ndioo, ndiakani kuu ma ndian jakanaa.

Tu'un ka'an naja kua iyo ma ra se'e Ndioo

⁶ Ora kichi ma Racha'nu Jesucristu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya jana'a ra nuu yo ña kuu ra Se'e Ndioo ora jakunduta ra ta juuni ora chati ra ma nii ra. Yüvi chi'in ma takuini kuu yi ña jana'a ra nuu yo va juuni chi'in ma nii ra ndia. Ta ikan jan cha'a ra ma Tati Ií ra nuu yo, ikan na ku'va yi kuenda nuu yo cha'a' ma ña ndicha ña ka'an ra. ⁷ Ta cha'a' yakan kuu yi ña iyo uni ta'an yi ña kuu yi testigu ma andivi: Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in ma ra kuu tu'un Ndioo, ta Tati Ií ra ndia. Ndi uni yi kuu yi iin ni ña kua kuu yi. ⁸ Ta juuni iyo uni ta'an yi ña kuu testigu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya ndia: Ma Tati Ií Ndioo chi'in ma takuii chi'in ma nii. Ndi uni yakan indukuni kua ka'an yi. ⁹ Ta tu chinunio ma tu'un ka'an ñivi chi'in yo, ta iyo yi ña chinuni ga yo kua ka'an Racha'nu Ndioo, vati ka'an ra cha'a' naja kua iyo ma ra kuu Se'e ra chi'in yo. ¹⁰ Yakan va tu chinunio ma tu'un ma ra Se'e Ndioo, cha chito yo ti ña ndicha kuu ma tu'un ña ka'an Ndioo cha'a' Se'e ra ña iyo tichi anima yo, va taku ma ndian tüvi chinuni ma tu'un Ndioo, ndiakan kati na ti maaa tu'un vatani kuu ma ña ka'an ra. Takan kati na ti tüvi chinuni na ña tu'un ndaa kuu ma ña ka'an Ndioo cha'a' ma ra kuu Se'e ra. ¹¹ Ma Racha'nu Ndioo cha kati kachin ra nuu yo, ti kuuni ra ña na ni'o nuu ni koo yo endeeni chi'in ra. Ta cha'a' ña ndo'iin yo chi'in Se'e ra kuu yi ña ni'o nuu ni koo yo endeeni chi'in ra. ¹² Yakan va ma ndian chinuni tu'un ma ra Se'e ma Racha'nu Ndioo, cha ni'i na yi, va takua ma ndian tüvi chinuni tu'un ma ra Se'e Ndioo, na tüvi ni'i na yi.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña ka'an Xuva kuenda ña jakuninaa ra ma ñivi

¹³ Tai ma tu'un i'ya kuenda ndo ndian chinuni tu'un ma Racha'nu Jesuu ra kuu Se'e Ndioo, ikan na koto kachin ndo ña cha ni'i ndo nuu ni koo ndo endeeni chi'in ra.

¹⁴ Yakan va na tüvi iyo yi ña yu'vio ka'an yo chi'in ma Racha'nu Ndioo, vati cha kati ra ña tu ka'an yo chi'in ra ma ña va'a ña kuuni maa ra, ni taso'o ra ma ña ka'an yo. ¹⁵ Yakan va cha chito yo ti ora ka'an yo chi'in ma Racha'nu Ndioo, taso'o ra ma ña ka'an yo. Ta juuni cha chito yo ña tu chikan yo iin nakuyi nuu ra, ta cha ni'o yi ndia.

¹⁶ Ta tu nde'o ña ma ndian kuu ta'an yo ja'a na iin kuati, ña tüvi iin kuati ka'nu ña kundaka yi na iti' nuu kuvi na endeeni, na ka'an yo chi'in Ndioo kuenda na, ikan na jaka'nuni ra ma kuati na ta ku'va ra iti' koo ndito na chi'in ra. Ta tu ja'a na iin kuati ka'nu ña iyo yi ña kuvi na endeeni, ta tüvi iyo yi ña ka'an yo cha'a' na nuu Ndioo tuva takan. ¹⁷ Yakan va tandi'i ma ña tüvi va'a ña ja'a ma ñivi iin kuati kuu yi. Va töve ndisaa kuati ña ja'a ma ñivi ndaka yi nuu kuvi na endeeni.

¹⁸ Ta juuni cha chito yo ña ndisaa ndian kuu se'e Ndioo, töva iyo na ña ja'a na kuati, vati ma ra Se'e Ndioo kuu ma ra ja'a kuenda na. Ta cha'a' yakan kuu yi ña na kuu ga ja'a ma kui'na ja'an' ña na ku'un na iti' kini.

¹⁹ Va cha chito yo ti ñivi iyo kuenda Ndioo kuu maa yo, va cha yatin ndisaa ma ñivi ñuñivi kuu ma ndian iyo kuenda ma kui'na. ²⁰ Ta juuni cha chito yo ña kichaa ma ra Se'e Ndioo nuu ñu'u' ñuñivi i'ya ta cha'a ra chinituni yo, ikan na nakoto yo ma Ndioo ndicha. Ta cha'a' yakan kuu yi ña indukuni iyo yo chi'in ra, ta chi'in ma ra Se'e ra Jesucristu ndia. Yakan va ma rakan kuu ra ma Ndioo ndicha, vati cha'a ra nuu koo yo endeeni chi'in ra.

²¹ Yakan va ndyo'o se'yu, na ja'a ndo kuenda nuu ndo ta tüva iyo yi ña jaka'nu ga ndo ma ndioo yutun ña janda'viña'a. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu uvi ña tãa racha'nu Xuva

Nduva'a kuii kunda'vini Xuva ma ndian iyo kuenda Ndioo

¹ Yu'u iin ra kuxini ndian chìnuni, tàì tutu i'ya kuenda yo'o iin ña'a ña kùu iin ña kãchin Ndioo ña kùun iin ñivi ra, ta juuni tàì yi kuenda ndian kùu se'un ndia. Ndicha kuii ña ya'a kùunì nde'i ndo. Ta yüvi yu'uni va juuni ndisaa ndian nãkoto ma tu'un ndaa, juuni kùuni na nde'e na ndo ndia. ² Yakan va nduva'a kùunì nde'i ndo cha'a' ña cha chito yo ma tu'un ndaa, ta ma tu'un ikan ti na tûva ni naani yo yi, vati endeeni koo yi chí'o. ³ Ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chí'in ma Racha'nu Jesucristu ra kùu Se'e ra, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo ta na kunda'vini ra ndo, ikan na koo vii ndo chí'in ta'an ndo. Ta na takan ja'a ra chí'in ndisaa yo ña nãkoto ma tu'un ndaa, ta juuni ndisaa yo ña ya'a kùuni yo nde'o ta'an yo ndia.

⁴ Yakan va nduva'a kuii chisij vati nde'i uvi uni ndian kùu ñivi ta'an ndo ña chìnuni ndicha ma tu'un ndaa, ta ja'a na takua kà'an ma Ndioo Tatá yo ña na ja'a yo. ⁵ Ta vitin ndyo'o ndian chìnuni, chikain ñamani nuu ndo ña na ndakimani ndo ma ñivi ta'an yo ña kùuni na nde'e na ta'an na ndia. Ta ma tu'un ña tàì kuenda ndo ma vitin, ti na yüvi tu'un chaa kùu yi kuenda yo, vati ma tu'un ña cha chíini yo nda ora kicha'a yo chìnuni yo kùu yi. ⁶ Yakan va jãna'a yo ña ya'a kùuni yo nde'o ma Racha'nu Ndioo ora chàkuu yo kuenda jachi'o ma tu'un ña kà'an ra, vati cha kãtitu'un ma Ndioo Tatá yo chí'in yo ña iyo yi ña na koo yo kuenda kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, takua cha chíini ndo ma ora kicha'a ndo chìnuni ndo niku.

⁷ Vati nuu ma ñu'u' ñuñivi i'ya chàkunuu nduva'a kuii kua'a' ma ndian janda'viña'a iyo vitin. Ta juuni ma ndiakan kùu ma ndian tõe ku'va na kuenda ña ma Racha'nu Jesucristu kùu ra iin ra'ii ndicha ora kãku ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Takan kà'an na ña kùuni na janda'viña'a na yo, vati xaani na nde'e na ma Racha'nu Jesuu. ⁸ Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo chí'in ma tu'un jãna'a na, koto jãnaa ndo ma ya'vi ña jãkanaa ndo cha'a ma tíñu cha ja'a yo kuenda Ndioo. Vati iyo yi ña ni'i ndo tandi' ña va'a ña chà'a ma Racha'nu Ndioo Tatá yo nuu ndo.

⁹ Ta ndian tiso tiaga siki ña ja'ani na ña kà'an na ma tu'un ña jãna'a Cristu nuu yo, kùuni yi ka'an yi ña na tûva iyo ma

Racha'nu Ndioo chí'in na tuva kua ikan ja'a na. Vati tu endee kuà'an yo iti' ra takua jãna'a ma Racha'nu Cristu, kùuni yi ka'an yi ña iyo ma Ndioo Tatá yo chí'in yo, ta juuni iyo ma Racha'nu Se'e ra chí'in yo ndia. ¹⁰ Ta tu iyo nda ndian chaa nuu iyo ndo va tûvi jãna'a na tu'un ndaa takua kà'an ma tu'un jãna'a ma Racha'nu Cristu, va'aga ña na tõe kãña'a ndo chí'in na, ta ni kù'va ndo ve'e ndo kundaa na ndia. ¹¹ Vati tu iyo ndaa ndyo'o ña tíñu'u ndo na, kùuni yi ka'an yi ña indukuni kùta'an ndo chí'in ma ña kini ña ja'a na ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Xuva

¹² Iyo kua'a' ga ma tu'un ña kùuni ka'in chí'in ndo, vati tõe kùunì tai yi nuu tutu. Va'a ga ña ku'un mai ma nuu iyo ndo, ta ikan natu'un ta'an yo yi, ikan na sii kùuni ndisaa yo.

¹³ Ta vitin ma ñivi ta'an ndo ndian iyo i'ya, ndian kãchin ma Ndioo, tàchi na iin saludu nuu ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu uni ña tãa racha'nu Xuva

Xuva kàtitu'un ra ña iin ra va'a kùu ma ra nàni Gayu

¹ Yu'u iin ra kuxini ndian chinuni, tàchì tutu i'ya nuṣṣ, yo'o ra nàni Gayu, ra merui ña ndicha kuii kùunì nde'i.

² Yo'o yani, kà'in chi'in Ndioo kuen-daun, ikan na koo va'un takua kùuni ma Racha'nu Ndioo ña koun, vati tūvi kùunì nuva ta'un ja'a ma kue'e ndia. Yakan va na koo va'un chi'in ndisaa ma tiñu va'a ña jà'un. ³ Nduva'a kuii chisij ora kichi kàtitu'un ma ndra yani yo nui ña iyo ma tundeeni Ndioo chi'un, ti endeeni kuà'un ma iti' ndaa. ⁴ Ta cha'a' yakan kùu yi ña nduva'a kuii chisij, vati cha chitōi cha'a' ma ndian kùu se'i, vati endee kuà'an na ma iti' ndaa takua kùuni ma Racha'nu Ndioo ña na ja'a na.

⁵ Yo'o yani, ya'a va'a ja'un ña tindeun ma ndian kùu ta'an yo ña chinuni kichi inga ñuu ora chàa ndra chànde'e ndra ñuṣṣ ma nuu iyo ve'un vaji tōve nàkotoun ndra. ⁶ Ta ndiakan kùu na ña chā'a na kuenda nuu ma ndian chinuni tu'un Cristu ña ya'a ga kùuniun nde'un na. Ta vitin chikain iin ñamani nuṣṣ ña na tindeun na chi'in ndisaa ma ña chiniñu'u na, ti takan va'a kùuni ma Racha'nu Ndioo. Ta takan ja'un, ikan na ku'un va'a na ma iti' nuu. ⁷ Vati cha'a' ña tiñu'u na ma Racha'nu kùu yi ña chàkunuu na, ta tōve jà'a na ña ki'in na ña soko ma ndian tōve chinuni. ⁸ Yakan va iyo yi ña nanduku yo naja tindee yo na, ikan na ndo'iin yo chi'in na, ti indukuni jàtiñu yo kuenda ma tu'un ndaa.

⁹ Yu'u tãi iin tutu ta tàchì yi nuu ma ñivi chinuni ikan, va ma ra nàni Diótrefe ti na tūvi kùuni ra jachi'in ra ma ña kà'an yi, vati maa ra kùu ma ra chàta'ani ka'nda tiñu. ¹⁰ Yakan va ora ni chai ma ndakan, tajan ni kàtitu'in nuu ndo cha'a' ma kuati jà'a ra, vati cha chinitu'in ña kà'an ra tu'un vata chata ndi, ta yakan ti na yūvi ña va'a kùu yi. Vati na tūvi ndakì'in maani ra ma ndian kùu ta'an yo ndian vachi inga ñuu vaji ndian jàtiñu kuenda Ndioo kùu na. Ta nda ma inga ndian chinuni ña iyo chi'in ra juuni na tūvi chà'a ra ña na ndakì'in maani na na ndia. Va tu jà'a na yi tajan rakan ti tavani'i ra na ma tichi veñu'u ta tūva cha'a' ra ña ki'vi ndiko na.

¹¹ Yakan va yo'o yani koto jà'un takua jà'a ma ñivi ikan, va'aga na ja'un ma ña va'a. Vati ma ndian jà'a ma ña va'a, ndiakan kùu ma ñivi Ndioo, va ma ndian

tūvi jà'a ma ña va'a, kùuni yi ka'an yi ti na tūvi nàkoto na ma Racha'nu Ndioo.

¹² Ndisaa ñivi cha chà'a na kuenda ña iin ra va'a ndicha kùu ma ra nàni Demetriu, ta ndicha ña takan kùu yi. Yakan va ndava nda ndyu'u kà'an ndi ña iin ra va'a kùu ra ta chitoun ti ña ndaa kùu ma ña kà'an ndi.

Xuva kà'an ra ma tu'un nuu ndi'inia

¹³ Iyo kua'a' ga ma tu'un kùunì ña kotoun va tūvi kùunì tai yi nuu tutu. ¹⁴ Vati yu'u chàninì ña va'a ga ña ku'un mai kunde'i ñuṣṣ ma nuu iyoun numini tuva kuyatj, ta ikan natu'un ta'an yo yi.

¹⁵ Yakan va na koo viiun chi'in Ndioo, ta ma ndian meru yo tàchi na iin saludu nuṣṣ. Ta juuni na kàtitu'un ma saludu i'ya nuu ta'i'iin ndian ñivi kùu meru yo ndian iyo ndakan ndia.

Tutu ña tãa racha'nu Juda, ra kùu tatun Jesuu

¹ Yu'u Juda ra kùu yani Jandiau, ra jàkkuu tiñu nuu ma Racha'nu Jesucristu, tàchj saludu nuu ndyo'o ti ma Racha'nu Ndioo Tatá yo káchin ra ndo ta kùuni ra nde'e ra ndo, ta ma Racha'nu Jesucristu kùu ra ma ra kùmi ra ndo. ² Ta na kunda'vini ga ma Racha'nu nde'e ra ndo ta na koo vii ndo ta kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo, takua kùuni ma Racha'nu nde'e ra ndo.

Nuu kà'an Juda chata ma ndian kùu matru ña jàna'a tu'un vata

³ Ndyo'o yanj ndian ya'a kùunj nde'i, cha iyo tiempu ña kùunj tai iin tutu kuenda ndo ña kà'an yi cha'a' ña kàkú ndo jà'a Ndioo kua jàkákú ra yu'u ndia. Va vitin tàì tu'un i'ya kuenda ndo ti iyo yi ña janinj ndo, koto kù'va ndo ña jakesiin na ndo, ta sama na ma tu'un ndaa cha'a' ma Racha'nu Jesuu ña chìnuni ndo ña iin cha'ani chā'a ra yi nuu tandi'i yo ndian kùu ñivi ra. ⁴ Vati iyo iin ma ndra cha kī'vi xe'e ma tañu ndo ña jà'ani ndra ña ndra va'a chìnuni tu'un Ndioo kùu ndra. Ta takan jànda'viña'a ndra ndo ti yüvi ma ndian chìnuni kùu ndra takua kùu ndo. Ti jàna'a ndra ña va'ani tu ki'vi ndra ja'a ndra ma ña kini cha'a' ña cha iyo ma ñamani Ndioo chi'in ndra, kùuni ndra. Ta juuni kàti ndra ña ma Racha'nu Jesucristu yöve uvanuu ra kùu ma ra chito'o yo, kàti ndra. Yakan va kua kàti ma nuu tutu Ndioo tatiempu, ma Racha'nu Ndioo ni jakutuni ra ma kuati ndrakan, ikan na nde'e ndra tundo'o cha'a' ña jà'a ndra.

⁵ Ta vaji cha chito ndo, ta vitin kùunj jakuku'un ndikonj ndo ña ma ora cha ya'a jakakú ndio ma Racha'nu Ndioo ndian judiu ndian kùu ñivi ra ma nuu tundo'o ña jànde'e ma ñivi iyo ma ñuu Egiptu ma tatiempu. Ta ma ora cha ya'a yakan, ma Racha'nu Ndioo jànde'e ra ma tundo'o ta jànaa ra ma ndian judiu ndian tüvi chìnuni ña chíyo tañu na ndia. ⁶ Ta jàkuku'uni ndo ña iyo kua'a' ma tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo ña tüvi jà'a na tiñu nuu ra takua iyo yi ña ja'a na yi, ti ndákoo na yi niku. Va ma tati ikan cha chū'ni ma Racha'nu Ndioo na ma nuu naa chi'in ma kadena kaa kuenda ña na nde'e na tundo'o endeeni, nda kati chaa ma kivi nuu ndi'inia ña Ndioo ni jakutuni ra na cha'a' ma kuati na. ⁷ Ta indukuni tã'an ma ndian iyo ñuu Sodoma chi'in ma ñuu Gomorra chi'in ma inga ma ndian iyo ma ñuu kuati ña kàndii yatini xiin yi. Ma ndra ñuu ikan nduva'a kuui kua'a' kuati jà'a ndra chi'in

ma kuñu ndra, nda kati chàta'ani ndra ki'vi ndra juuni chi'in ndra'ii chi'in ndra. Yakan va indukuni jà'a ma Ndioo chi'in ndra ti jànaa ndi'i ra ma ñuu ikan chi'in ñu'ú. Ta ma tu'un i'ya jàna'a yi nuu yo ña takan Ndioo ni ja'a ra chi'in ma ndian jà'a ma ña kini takan. Va ni jande'e ra tundo'o na, ta ni jakutuni ra ma kuati na, ikan na kayu na endeeni.

⁸ Ta juuni ma ndra jà'ani ña kùu ndra matru ikan, ña iyo tañu ndo juuni jà'a ndra ma ña kini, ta takan töve tiñu'u ndra ma kuñu ndra, ta kàti ndra ña ma ña chàni ndra tichi ñuma'na ndra iyo ma ndatu Ndioo chi'in yi kuenda ndra, ña na katitu'un ndra yi nuu ma ñivi ña na jachi'in na yi. Ta töva jachi'in ndra ma Racha'nu Ndioo ta ndava kà'an ti'ini ndra chata ma ndatu ma tati ña jà'a tiñu nuu ra ndia. ⁹ Vati ni ma tati ña nàni Mike, ña chà'nda yi tiñu nuu ma tati ña jàkkuu tiñu nuu Ndioo, ta ma tati kùxini ikan vaji iyo ndatu yi, tüvi nī kuuni yi tisokuati yi ma kui'na ora kànita'an yu'u yi cha'a' ma ñunda'yu ma Moisés. Vati ndákoo ma tati kùxini ikan yi nuu nda'a ma Ndioo ta te'en nàka'an yi chi'in ma kui'na: "Ma Racha'nu Ndioo, na jande'e ra tundo'o ñun", kàti yi. ¹⁰ Ta ma ndra matru vata ikan chàtu'un ndra ta kà'an ti'ini ndra cha'a' ma ña tüvi kutuni va'ani ndra. Ta ma ña töve va'a ña jà'a ndra indukuni jà'a ndra yi takua jà'a kiti ña töve kuui chito ndri ña jà'a ndri. Yakan va ni jandi'i maa ndra nuu ndra cha'a' ma ña jà'a ndra takan.

¹¹ Va nda'vi ta'an ma ndrakan ña kuà'an ndra ma iti' kini takua jà'a ma ra nàni Caín. Ta cha'a' xu'un' ma ña nànduku ndra jakanaa ndra kùu yi ña ndákoo ndra ma tiñu va'a jà'a ndra, ta kī'vi ndra jà'a ndra ma ña kini takua jà'a ma ra nàni Balaam. Ta chì'í ndra takua chì'í ra nàni Coré cha'a' ña töve nī jachi'in ndra ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo. ¹² Iin ña tukanuuni kùu yi ora chàa ma ndrakan nuu ndò'iin ndo ña jà'a ndo viko ta jàka'nu ndo ma Ndioo. Ti endee chàchi ndra ta chì'i ndra, ta ya'a ga sii kùuni ndra ta töve tiñu'u ndra ma Racha'nu Ndioo. Ta nànduku ndra ma ña va'a kuenda maani ndra. Ta kùu ndra takua kùu ma viko ña tüvi ndiso yi takuui ña kēñu'u ma tati yi te'en tikan, ta juuni kùu ndra takua kùu ma yutun ña tüvi jàtiñu ndrùn ma tiempu ña iyo yi ña jàtiñu ndrùn. Yakan va ndisaa ma ndra jà'a takan cha chì'í ndra takua kùu ma yutun iti ña chì'í ndrùn chi'in ndava nda ma yo'o ndrùn ndia. ¹³ Ndisaa ma ña jà'a ndra kùu yi ña jàkukanuu yi ndra ti ya'a kini kùu ma ña jà'a ndra, ta kùu ndra takua kùu ma xikiñu kini ña chàkoso yu'u tañu'u jà'a ma ola ka'nu. Takua ma ndoso chinu ri

iti' andivi ta numini naa ri, takan kùu yi chí'in ma ndrakan, ndra chàkunuu te'en tikan, va numini ni naa ndra endeeni, ta ni kindoo ndra ma nuu naa.

¹⁴ Takan kùu ta kuenda ma tu'un i'ya cha kàtitu'un ma ra nàni Enoc, ma ra kùu tata ucha ma Adán, te'en nāka'an ra chata ma ndian jà'a takan: "Ndè'i ma Racha'nu ña vāchi ra chí'in nduva'a kuii kua'a' mii ma ndian í ndian jàkuu tiñu nuu ra chí'in ra. ¹⁵ Vāchi ra ta ni jakutuni ra cha'a' ndisaa kuii kuati ña jà'a ma ndian kini cha'a' ña tōve chìnuni na tu'un ra. Ta juuni ni jande'e ra tundo'o ma ndian kà'an tí'ini chata ra ndia." Takan kàti Enoc tatiempu.

¹⁶ Ndisaa ndra matru vata ikan endee ka'anti'ini ndra chata nda ña ni kùuni, ti tūvi kindoo va'ani ndra chí'in ma tu'un ña kà'an na. Ta endee chàtu'un ndra ma ña jà'a inga ñivi. Vati ma ña nànduku ndra jà'a ndra kùu yi ña na kindoo va'a ndra juuni chí'in maa ndra. Ta ya'a chàta'ani ndra jandotayi ndra ndra. Ta chàta'ani ndra jandomani ndra ma ñivi chí'in ma tu'un vii kuenda ña kùuni ndra kindoo va'ani ndra chí'in na.

Juda jàkuninaa ra ma ndian chìnuni tu'un Ndioo

¹⁷ Va taku ndyo'o ndian yanj ndian ya'a kùuni nde'i, na kuku'un va'ani ndo takua kàtitu'un ma ndra kùu tatun Jesucristu.

¹⁸ Vati ndrakan kàtitu'un ndra ña ma nuu ni ndi'i ma ñuñivi ni koo ñivi ña ni ka'an tí'ini na chata ma ndian kùu ñivi Ndioo, ta ni ja'a na ma ña kini takua kùuni maa na. ¹⁹ Ta juuni ndrakan jàkesiin ndra ma ñivi, ta jà'a ndra ma ña kini ña chàta'ani maa ndra ja'a ndra, vati tōve iyo ma Tati Í Ndioo chí'in ndra.

²⁰ Va taku ndyo'o ndian kùu yani ña chìnuni tu'un Ndioo, na chinuni va'a ga ndo ma tu'un ra, ikan na ni'i ga ndo naja kua koo í ndo chí'in ra. Ta juuni na ka'an ndo chí'in ma Racha'nu Ndioo kuenda ña na tindee ma Tati Í ra ndo. ²¹ Yakan va na koo va'a ndo chí'in Ndioo cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e ra ndo. Ta na kua va'a ndo ma Racha'nu yo Jesucristu ma ora ni chaa ma kivi ña ni ku'va ra ña na koo ndito ndo chí'in ra endeeni cha'a' ña ya'a kunda'vini ra ndo.

²² Ta na kunda'vini ndo ma ndian ta'an ndo ña tūvi chìnuni va'a, ²³ ta na tindee ndo ma inga ñivi, ikan na kakú na koto ku'un na ma andaya'. Ta inga na na kunda'vini ndo nde'e ndo na vaji juuni iyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu ndo chí'in ma ña kini jà'a na, koto juuni maa ndo na kí'vi ndo ja'a ndo ma ña kini ña jà'a na ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Juda ña jàka'nu ra ma Racha'nu Ndioo

²⁴ Ta ma Racha'nu Ndioo iyo ndatu, kuenda kumi ra ta takan tōve ja'a yo ma kuati, ikan na kuu chaa yo koo yo ma nuu iyo ra. Ta ni kuu yo takua kùu iin ja'ma chaa ña nī'in ta'vi tōve meku ta nduva'a sii ni kuuni yo ora chaa yo nuu iyo ra.

²⁵ Yakan va na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo, ti uvanuu ra kùu ma ra kùu jakakú yo cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Ti ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra chà'nda tiñu ta iyo kua'a' ndatu ra ta ra nduva'a ka'nu kùu ra ndia. Yakan va na jaka'nu yo ra vitin, itaan ta endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu tãa ma racha'nu Xuva nuu kãtitu'un ma Racha'nu Jesuu nuu ra cha'a' ña ni kuu

Nuu jãna'a ma Racha'nu Jesuu nuu ma Xuva

¹ Ndioo chã'a ra ña na katitu'un Jesucristu tu'un i'ya, ikan na jana'a ra ma ndian jã'a tiñu nuu ra, cha'a' ma ña ni ta'an yo numi kuiini ma tiã iti' nuu. Vati ma Racha'nu Jesucristu tãchi ra iin tati jãkuu tiñu nuu Ndioo, ikan na katitu'un yi tu'un i'ya nuu Xuva ra jãkuu tiñu nuu Jesuu. ² Ta ma Xuva kuu ra, ra kãtitu'un ndaa ra nuu ma ñivi ndisaa kuii tu'un ña tãchi Ndioo ra chi'in tu'un ña jãna'a ma Racha'nu Jesucristu nuu ra ndia, vati Xuva chã'a ra koto ma ñivi ndisaa kuii ña ndẽ'e ra.

³ Ta na sii kuuni ma ndian jãkua'a ma tu'un i'ya ña kã'an ña ni kuu, ta juuni na sii kuuni ndian taso'o yi ta jachi'in na ña kã'an yi, vati cha kuyatin ma ora ña ni chinu ma tu'un i'ya ña kã'an yi.

Xuva tãa ra ma tu'un i'ya kuenda ndian chinuni tu'un Jesucristu ndian kũti'vi ta'an ma ndi ucha ñuu ña kãndii ma iti' ñu'u' Asia

⁴ Yu'u Xuva, tã ma saludu i'ya ta tãchi yi kuenda ndisaa ndyo'o ndi ucha veñu'u ndian iyo ninii ka'nu ma ñu'u' Asia ña kuu ndo ucha veñu'u ma Racha'nu Jesucristu. Ma Racha'nu Ndioo ndo, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo, ta na ku'va ra ña na koo vii ndo kuenda ra, ti maa ra kuu ra ña iyo ra ma vitin, ta maa ra kuu ra ña cha takani iyo, ta maa ra kuu ra ña ni kichi ra tiã iti' nuu ndia. Ta juuni na ku'va ma ndi ucha nuu ma Tati Í Ndioo ñamani yi nuu ndo chi'in ña koo vii ndo ndia, nda ma nuu ka'iin yi iti' nuu chà'nda Ndioo tiñu.

⁵ Ta nda nuu ma Racha'nu Jesucristu na ni'ndo ñamani Ndioo ta na koo vii ndo ndia, ti rakan kuu ra testigu ndaa, ta ra nunuu ña nãtaku tañu ma ndian ndií, ta chà'nda ra tiñu nuu tandi'i ma ndra kumitiñu ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Vati Cristu ikan kuu ra ña ya'a kũni ra nde'e ra yo, ta cha jãnandoo ra ma kuati yo cha'a' ña chãti ma nii ra cha'a' yo. ⁶ Ta juuni jã'a ra yo ña na kuu yo takua kuu ma ndra kuu rey ndra chà'nda tiñu, chi'in ña na kuu yo sutu, ndra jãka'nu ma Racha'nu Ndioo Tatã yo. Yakan va na jãka'nu yo ma Racha'nu Jesucristu, ta na koo ndatu ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

⁷ ¡Na nde'e ndo!, vati Cristu vãchi ra tañu ma viko. Ta ikan ndisaa na ni nde'e na ra, ta nda ma ndian xaani ni nde'e na ra, ta nda ma ndian jãtakue'e kuñu ra ni nde'e na ra ndia. Ta tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi ni kuaku na ma ora ni nde'e na ra, ta ndicha ña takan kuu yi, ta takan ni kuu yi ndia.

⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo kã'an ra ña: "Yu'u kuu ma ra nunuu, ta ma ra nuu ndi'inia, takua kuu ma letra A chi'in Z, ti yu'u kuu ma ra kuxini ma vitin, ta kuu ma ra takani kuu niku, ta kuu ma ra ni kichi iti' nuu ndia." Takan kãti ma Racha'nu Ndioo ra ya'a iyo ndatu.

Nuu ndẽ'e ma Xuva ma Racha'nu Cristu takua ndẽ'o iin nakuyi ora chãnio

⁹ Yu'u ra nãni Xuva, ra juuni chinuni takua chinuni ndo, ti cha ndõ'iin chi'in ndo cha'a' ma Racha'nu Jesuu. Yakan va juuni ni ni'j nuu ni koi chi'in ndo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ti juuni ya'a jãdeenj ña nde'i tundo'o ndia. Vati cha'a' ña kãtitu'in ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi cha'a' ma Racha'nu Jesucristu, kuu yi ña tãchi na yu'u kuenda ña nde'i tundo'o ma tichi ku'u ña nãni Isla Patmo. ¹⁰ Vati iin kivi ña na jãka'nu yo ma Racha'nu kuu yi ña ndai jãka'nu ra chi'in ndatu ma Tati Í Ndioo, tajan ma iti' chatai chĩni iin tati ña ya'a kanachaa, takua kuu iin tati ma yutun tivi ¹¹ ña te'en kã'an yi chi'in:

—Yu'u kuu ma ra nunuu ta ma ra nuu ndi'inia, takua kuu ma letra A chi'in Z, ta cha'a' yakan kuu yi, ña yu'u kũni ña na taun iin nuu tutu ma ña nde'un, tajan na tachiun yi ma nuu ndi ucha ma veñu'u, ndian chinuni ña iyo ma iti' ñu'u' Asia. Taku nuu ma ñivi Ndioo ña iyo ma ñuu Efesu, chi'in nuu ma ñivi Ndioo ña iyo ñuu Esmirna, ta nuu ma ñivi Ndioo ña iyo ñuu Pérgamo, ta nuu ma ndian iyo ñuu Tiatira, ta nuu ma ndian iyo ñuu Sardis, ta nuu ma ndian iyo ñuu Filadelfia, ta nuu ma ndian iyo ñuu Laodicea ndia.

¹² Ta ma ora chĩkoni'i ndioi ma iti' chatai ña kũni nde'i yo tati kuu ma ña kã'an chi'in, tajan ikan nde'i ucha ta'an ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima. ¹³ Ta tañu ma ndi ucha ta'an ma kandileru nuu chàkuiin ma tima, ikan nde'i iin ma ra kãa takua kãa ma ra se'e ñivi ña ñu'u ra iin ja'ma kani, ña chàa yi ndava nda sukun cha'a' ra, chi'in iin pañu oro ña chàa yi ndava nda pechu ra. ¹⁴ Ta ma ixi xini ra kuichin la'ndi yi, takua kuichin ma ixi ma mvechala, a takua kuichin ma nieve, ta ma tichi tinuu ra, va kãa yi takua kãa ma yaa ñu'ú. ¹⁵ Ta ma cha'a' ra, va kua'á yi takua kãa ma kaa bronce ma ora kãyu yi ma tichi hornu. Ta ma tati ra, nduva'a ni'í kã'an yi,

takua ja'a ma yuta ña nduva'a kàyu ja'a yi. ¹⁶ Ta ma tichi ma nda'a' kua'a ra, ka'lin ucha ta'an ma chele, ta iin machiti ña xaan nduvi chiyo, kùu yi ña kée yi tichi yu'u ra. Ta ma nuu ra va nduva'a tàcha yi, takua tàcha ma nduva nikandii ora ya'a xaan nde'e yi.

¹⁷ Yakan va ma ora nde'i ra, ta ndūvai ma iti' cha'a ra takua ndūva iin ma ña chī'í. Tajan maa ra jūndii ra ma nda'a' chiyo kua'a ra ma chatai, ta te'en nāka'an ra chī'jn:

—Na yū'viun ti yu'u kùu ma ra nunuu, ta ma ra nuu ndi'inia. ¹⁸ Ta juuni kùu ma ra iyo ma vitin, ti cha chī'j niku, va cha iyo ndito ndikoi ma vitin ta ndisaa tiempu, vati yu'u kùu ma ra iyo ndatu ña kùu janataku ndikoi ma ñivi ma nuu chī'í na. Ta vitin cha nda'i ma ndatiku ña jàna'a yi ña iyo ma ndatu ikan chī'jn. ¹⁹ Yakan va na taun tandi'i ma ña nde'un: ma ña iyo ma vitin chī'in ma ña ni koo tiá iti' nuu ndia. ²⁰ Ña'a kùu ma tu'un xe'e ña kà'an cha'a ma ndi ucha ta'an ma chele ña nde'un ma tichi nda'a' chiyo kua'í, chī'in ma ndi ucha ta'an ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima: taku ma ndi ucha ta'an ma chele, ikan jàna'a yi, ña ndiakan kùu ma ndian tatun ña jūkuu tiñu nuu Ndioo ta ta'ii'in tatun ikan kùu ma na ucha ta'an veñu'u ndian chinuni nuu ucha ta'an ñuu. Ta ma ndi ucha ta'an ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima, ikan jàna'a yi ña, ndiakan kùu ma na ndi ucha ta'an ma veñu'u ndian chinuni ikan ndia.

2

Cristu kà'an ra kuenda ma ñivi ra ndian iyo ñuu Efesu

¹ Jesuu te'en kà'an ga ra chī'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Efesu: “Ta te'en kà'an ma ra iyo ucha ta'an ma chele ma nda'a' chiyo kua'a, ta juuni chàkunuu ra ma'ñu ma ndi ucha kandileru oro: ² Taku yu'u, ti cha chito ndi'j naja kua ya'a ni'i jàtiñu ndo, ta naja kua jàndeeni ndo chī'in ta'an ndo, ta juuni cha chitoi ña na kúndee ga ndo nde'e ndo ña ja'a ma ndian kini ndia. Ta chitoi ña cha kicha'a ndo ki'in ndo ku'va ma ndra kà'an ña kùu tatun Ndioo, ta tüvi ndicha, ta juuni chitoi ña cha chà'a ndo kuenda ña mamaa ndra vatani kùu ndra. ³ Ta chitoi ña ya'a jàndeeni ndo, ta tüvi ni jaña ndo yu'u ña ya'a ni'i jàtiñu ndo cha'í, vaji nde'e ndo tundo'o cha'a' ña chinuni ndo tu'un kà'in. ⁴ Va iyo iin nakuyi ña tüvi chà'tanj ña ja'a ndo, vati na tüva kùuni va'a ndo nde'e ndo ma Racha'nu ma takua ja'a ndo ora kicha'a ndo chinuni ndo tu'in

niku. ⁵ Yakan va na kuku'uni ndo ma iti' va'a ña kuà'an ndo niku antea ña késiin ndo yi, ta na chikoni'i ndiko ndo ku'un ndo ma iti' va'a inga cha'a' ma takua ja'a ndo ma ora kicha'a ndo chinuni ndo tu'in niku, ta tu töve ndakoo ndo ma iti' töve va'a ta chikoni'i ndiko ndo ma iti' va'a, tajan ku'in chata ndo ta namai ma kandileru oro nuu chàkuiin ma tima ma nuu ndo ta samai yi ma nuu ndaa yi. ⁶ Va iyo iin ma ña va'a ña ja'a ndo, cha'a' ña xaani ndo nde'e ndo ma ndian chàkunuu chī'in ma ra nani Nicolaíta, vati nda mai ta xaanj nde'i na ndia. ⁷ Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma tu'un i'ya ña kà'an ma Tati Í Ndioo nuu ndisaa ndo ndian iyo ta'ii'in veñu'u ña chinuni tu'un Cristu. Vati ma ra kùu Tati Í Ndioo kàti ra ña: tu kúndee ndo jàkanaa ndo ma kuati; tajan ni ku'va ndioi ña na kachi ndo ma chiti yutun ña chà'a ma kivi koo ndito ndo ña ndaa ma nuu sukun nuu chà'nda Ndioo tiñu ma andivi.”

Cristu kà'an ra kuenda ma ñivi ra ndian iyo ñuu Esmirna

⁸ Jesuu kà'an ga ra te'en chī'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Esmirna: “Ta te'en kà'an ra: Yu'u kùu ma ra nunuu, chī'in ma ra nuu ndi'inia, ta cha chī'j, ta nàtaku ndikoi. ⁹ Cha chito ndi'j naja kua kàa ma tiñu ja'a ndo, ta juuni cha chitoi ña ya'a nde'e ndo tundo'o cha'a' yi, ta ndà'vi ndo ndia. Va na yüvi takan kuu yi, ti chī'in ma tu'un Ndioo, nduva'a kuika ndo. Ta juuni chitoi ña na tüvi va'a ja'a ma ndian judíu ña kà'an na chata ndo, ta ja'ani na ña kùu na ndian iyo va'a na chī'in Ndioo, ta tüvi ndicha, ti java chī'in ma kui'na nani Satanaa iyo na. ¹⁰ Va koto yü'vi ndo cha'a' ña ni nde'e ndo tundo'o, vati ma ndian ja'a tiñu nuu ma kui'na ni ti'i na uvi uni ta'an ndo ma tichi vekaa kuenda uchi kivi, ti ikan ni ki'in ndioán' ku'va ndo chī'in ma tundo'o ña ni nde'e ndo ikan. Va tu endee iyo va'a ndo chī'in ma Racha'nu Ndioo nda kati kuvi ndo, tajan yu'u ni ku'va ndioi ya'vi ndo, ti ni ni'í ndo nuu ni koo ndo chī'in Ndioo endeeni. ¹¹ Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ikan. Vati tuva kúndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na, tajan na tüva ni nde'e ndo tundo'o ña ni ta'an ma ndian iyo yi ña kuvi cha'a' uvi.”

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya kuenda ma ndian iyo ma veñu'u ñuu Pérgamo

¹² Jesuu te'en kà'an ga ra chī'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Pérgamo: “Ta te'en

kati ma ra naa ma machiti kundu ña xaan ninduvi chiyo yu'u: ¹³ Cha chito va'i nda tiñu kùu ma ña jà'a ndo, ta juuni chitoi ña iyo ndo ma ñuu nuu chà'nda ma kui'na ña nàni Satanaa tiñu ndia. Ta vaji ndicha ña takan kùu yi va juuni iyo ndaa ga ndo kuendai, ta takà'an jaña ndo ña chìnuni ndo ma tu'in, vaji juuni ma tañu ndo nuu iyo ndo, kùu ma nuu chà'nda ma kui'na Satanaa tiñu. Chiña chà'ni na ma ra kùu merui, ña nduva'a chìnuni ma tu'un Ndioo ña nàni Antipas. ¹⁴ Va iyo uvi uni ma ña tüvi chà'ta'anj ña jà'a ndo. Ta yakan kùu ma ña ni katitu'in nuu ndo vitin. Vati juuni iyo ga ma ndian iyo tañu ndo ma ñuu Pérgamo chiña ña juuni takà'an jaña na ña jà'a na ma tu'un kini ña jàna'a ma ra nàni Balaam ma nuu na. Ta juuni rakan kùu ra ña t'i'i ra ma ña kini xini ma ra nàni Balac ña na janda'viña'a ra ma ndian judíu chi'in ma tu'un ikan, vati rakan kà'an ra chi'in na ña na kachi na ma ndayu ña sòkó na nuu ma ndioo yutun íi, ta na ki'vi ma ndra'ii chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a chi'in yüvi ii vi ndia. Ta yakan ti iin kuati ka'nu kùu yi. ¹⁵ Ta juuni iyo ma ndian iyo chi'in ndo ña juuni takà'an jaña na ña jàka'nu na ma ña jàna'a ma ndian nicolaítas, ña nda yu'u ta xaanj nde'i yi ndia. ¹⁶ Yakan va na ndakoo ndo ma iti' kini kuà'an ndo ta chikoni'i ndo ku'un ndo ma itj, vati tu tüvi jaña ndo ña jà'a ndo ma takan, tajan nuumi kuini ni ku'in kukanita'in chi'in ndo, ta ni jande'i tundo'o ndo chi'in tu'in ña kùu yi takua kùu iin machiti kuini ña kée tichi yu'i. ¹⁷ Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ikan. Tatu kundee ndo jakanaa ndio ndo ma kui'na, tajan ni ku'va ndioo ña na kachi ndo ma paan ña nàni maná ña indii xe'e. Ta iin yuu kuichin nuu ndiso iin sivi chaa ña ni'iiin ñivi töve nàkoto, uvanuu ma ndian kùu nakoto ma sivi chaa yi kùu ma ndian ni'i ma yuu ikan."

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya kuenda ma ndian iyo ma veñu'u ñuu Tiatira

¹⁸ Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Tiatira. "Ta te'en kà'an ma ra Se'e Ndioo, ra kaa tinuu takua kaa ma yaa ñu'ú, ta cha'a ra ña kua'á takua kaa ma kaa bronce ma ora kàyu yi tichi hornu: ¹⁹ Cha nàkoto va'i ndisaa kuui ma tiñu jà'a ndo, ta chitoi naja kua kùuni ndo nde'e ndo ma ndian kùu ta'an ndo, ta chitoi naja kua chìnuni va'a ndo ma tu'in, ta naja kua tindee ndo ta'an ndo, ta jàndeeni ndo nde'e ndo ña jà'a na. Ta

juuni chitoi ña kua'a' ga ma tiñu va'a jà'a ndo ma vitin kua jà'a ndo ora kicha'a ndo chìnuni ndo tu'in. ²⁰ Va iyo iin nakuyi ña tüvi chà'ta'anj ña jà'a ndo, vati naja chà'a ndo ña na jana'a ma ña nàni Jezabel ma tu'un Ndioo nuu ndo. Ta yakan ti chi'in ma tu'un vata ña jàna'a ña nuu ndo, jànda'viña'a ña ndian jàkoo tiñu nui, vati jà'a ña ña ma ndra kùu ndra'ii na ki'vi ndra chi'in ma ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a chi'in ma ndra'ii yüvi ii vi. Ta juuni jà'a ña, ña na kachi na ma ndayu ña sòko na nuu ma ndioo yutun íi ndia. ²¹ Ta cha nduva'a kua'a' cha'a, chà'i tiempu nuan ña na jaña ña jà'a ña ma kuati, ta chikoni'an iti' kuà'an ña ta ki'vi ña ma iti' Ndioo kuunj. Va juuni na kùunian ndakoan ma kuati jà'a ña. ²² Cha'a' ña jà'a ña kuati takan, yakan va ni jande'i tundo'o nuan, ta ni ja'i ña na ku'vian jà'a yi. Ta juuni ma ndra ña endee ki'vi chi'an ni jande'i tundo'o nuu ndra ndia, ta na tüvi kùuni ndra jaña ndra ña jà'a ndra yi chi'an. ²³ Ta nda ma ndian kùu se'an ni ka'nj, ikan na ku'va tandi'i ma ndian veñu'u kuenda ña yu'u kùu ma ra chito ndi'i naja kua chà'nini ma ñivi, ta chi'in anima na ndia. Ta ta'ii'in ndo ni ku'vai ma ya'vi va'a ndo tuva ña va'a kùu ma ña jà'a ndo ta ma ya'vi töve va'a tu töve va'a ma ña jà'a ndo. ²⁴ Va taku tiaga ndyo'o ndian iyo ma ñuu Tiatira, ña tüvi jachi'in ndo tu'un ña jàna'a ña nuu ndo, ta ni ña tüvi ndàki'in ndo ja'a ndo ma tu'un xe'e ña iyo tichi chinituni ma kui'na Satanaa. Va uvanuu ma tu'un ña cha kà'in chi'in ndo kùu ma tu'un kùunj ña na ja'a ndo. ²⁵ Ta ma tu'un i'ya kùu yi ña na endee ja'a ndo ma tiñu va'a ña chìnuni ndo takua cha kicha'a ndo jà'a ndo. Ta takan kùunj ña na ja'a ndo, nda kati ni chaa ma ora ni kichi ndioo. ²⁶ Vati tu cha kùndee ndo jakanaa ndo, ta jachi'in ndo ma tu'in nda kati keta kivi nuu ndi'inia, tajan ni ku'vai ña na ka'nda ndo tiñu nuu tandi'i ma ñivi iyo ma nuñu'u' ñuñivi, ²⁷ takua chà'a ma Tatái tiñu nui ña na ka'ndai tiñu, kua ikan ni ka'nda ndo tiñu nuu ma ñivi chi'in iin yutun kaa kuini ña ni ku'vai nuu ndo, ña endee ni jakuche'e ndo na chi'in run, takua jà'a ndo chi'in ma kisi ña kuva'a chi'in ñukisi. ²⁸ Ta juuni ni ku'vai nuu ndo ma chele ka'nu ña keta ta ni tuvi ndia. ²⁹ Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ndo."

3

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña iyo kuenda ma veñu'u ñuu nàni Sardis

¹ Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Sardis: “Ta te'en kà'an ma ra iyo ndi ucha ma Tati Í Ndioo chi'in, ta ndi ucha ma chele ndia: Taku yu'u ti cha chito ndi'j naja kua jà'a ndo, ta vaji ma ñivi chà'nini na ña kùu ndo ndian chinuni va'a ma tu'in. Va yu'u, chitoi ña tüvi takan kùu yi, ti kùu ndo takua kùu ndian cha chi'í ti cha jaña ndo ña kuà'an ndo iti. ² Na koo ndito, ta koo va'a ma ña chinuni ndo, ta takan töve ndakoo ndo ma ña va'a jà'a ndo, ta na koo ndito ma ña va'a iyo tichi anima ndo, koto künaa ma ña tiani ña va'a ña iyo chi'in ndo, vati ma ña ndè'i ña jà'a ndo na yüvi ña va'a kùu yi kuenda ma Racha'nu Ndioo. ³ Na kuku'uni ndo ti, ma tu'un Ndioo ña taso'o ndo, ta na jachi'in ndo yi ta na jaña ndo iti' kini ña kuà'an ndo ta chikoni'i ndo ku'un ndo iti'. Ta tu tüvi ndoto ndo, tajan ni ku'un ndioi chata ndo takua jà'a iin ra su'u ña ni tüvi chito ndo nda ora ni koyo ra su'u ra ve'e ndo. ⁴ Vati taku ma ñuu Sardis, tiani ma ndian iyo tañu ndo chiña ña töve ni jaña na chinuni na ma tu'in, ta ndiakan töve jàmeku na nda'a' na a ja'ma na ña jà'a kuati. Ta juuni kùu na ndian ni kakunuu na chi'in, chi'in ma ja'ma nduva'a kuii kuichin, vati ñivi iñu'u kùu na. ⁵ Yakan va nda ndian ndyo'o ni kuuni ña jàkanaa ndo ma kui'na, tajan ni'ndio ndo ku'un ndo ja'ma kuichin chi'in, ta tüvi ni janai ma sivi ndo nuu ma tutu ña ndiso sivi ma ndian ni koo na chi'in Ndioo endeeni, vati vi'a ni kujana'a ndioi ndo nuu ma ra Tatái, ta nuu ma ndian kùu tati ra ña jàkúu tiñu nuu ra ndia. ⁶ Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ndo.”

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña iyo kuenda ma veñu'u ñuu Filadelfia

⁷ Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Filadelfia: “Ta te'en kà'an ma ra ya'a íf, ta ndicha, ra nda'a ma ndatiku ña iyo kuenda ma Rey David, ra nuna yuve'e, ta kùu ga kasi na yi inga cha'a', ta ora chàsi ndio ra yi, ta ni'iiin na na kùu nuna ndiko na yi: ⁸ Yu'u cha chito ndi'j naja kua kaa ma tiñu jà'a ndo kuenda Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha nūnai ma yuve'e nuu ndo ña ni'iiin na kùu kasi ndiko na yi. Vati vaji tiani ñandee ndo iyo, va ndicha ña jachi'in va'a ndo ma tu'un ña kà'in, ti na tüvi ni chaa ndo ña kà'an ndo ña töve nàkoto ndo yu'u.

⁹ Tajan ni ja'a ndioi ña ma ndian ja'ani na ña kùu na ndian judúu, va na tüvi ndicha ti java chi'in ma kui'na iyo na. Vati ñivi jànda'viña'ani kùu na. Ta ndiakan va ni ja'i ña na kunandi chiti na nuu ndo, ta tiñu'u na ndo, ikan na ku'va na kuenda ña nduva'a kùunji nde'i ndo. ¹⁰ Va ndyo'o ña ya'a kumi va'a ndo ta jachi'in ndo ma tu'in ña kà'an yi ña iyo yi ña jandeeni ndo ora ndè'e ndo tundo'o, ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u ni kumi va'i ndo ma ora ña ni koyo ma tundo'o chata ma nini ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya ña vachi ki'in yi ku'va na, nde'o tuva ndicha ña ndian va'a kùu na, a tüvi. ¹¹ Ta numi kuiini ni kichj, yakan va na kumi va'a ndo ma kua va'a iyo ndo, koto keta ma ndian kindaa ma ya'vi ña iyo chi'in ndo nuu ndo. ¹² Ta nda ndian ndyo'o ni kuuni ña kundee ndo jàkanaa ndo ma kui'na, tajan ni ni'i ndo ma tiñu ka'nu ga ma tichi veñu'u nuu chà'nda ma Racha'nu Ndioo tiñu. Ta ikan ni kindoo ndo endeeni. Ta cha'a' yakan kùu yi ña nuu ndo ni tai sivi ma Racha'nu Ndioi, ta juuni nuu ndo ni tai ma sivi ma ñuu Jerusalén chaa ña ni kichi iti' andivi nuu iyo ma Ndioo chito'i, ta juuni ni tai ma sivi chai nuu ndo ndia. ¹³ Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ndo.”

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña iyo kuenda ma veñu'u ñuu Laodicea

¹⁴ Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in Xuva:

—Na taun te'en nuu ma ra kùu tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña iyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Laodicea: “Ta te'en kà'an ra ña takan na kùu yi, ra jana'a tu'un ndaa ta ndicha ra kuxini ña chà'nda tiñu nuu tandi'i ña jätuvi Racha'nu Ndioo: ¹⁵ Yu'u cha chito ndi'j naja kua kaa ma tiñu jà'a ndo, ta chitoi ña na tüvi chinuni va'a ndo ma tu'in, ta ni tüvi kùuni ndo ndakoo ndo yi ndia. Va'a ga ña na kachin ndo nda iti' ni ku'un ndo, a iti' ña chinuni va'a ndo ma tu'in, a iti' ña na jaña ndo yi. ¹⁶ Va tava cha chitoi ña na tüvi chito ndo nda iti' ña kùuni kachin ndo ku'un ndo, cha'a' yakan kùu yi ña yu'u chani nduchain ndo. ¹⁷ Ndyo'o kàti ndo ña nduva'a va'a iyo ndo, ti ya'a kuika ndo, ta tüvi kumani ni'iiin nakuyi nuu ndo, kàti ndo. Va tüvi chà'a' ndo kuenda ña juuni maa ndo kùu ma ndian tüvi sii kùuni, ta tüvi ndakutiñu, ta kini ndo, nda'vi ndo, kuaá ndo, ta kaviti ndo kuendai, ti töve chinuni va'a ndo ma tu'in. ¹⁸ Yakan va chundayu'i ndo ña nuu mai na sama ndo naja kaa ndo, ta na jata ndo nui ma oro ña nduva'a va'a nandoo yi jà'a ma ñu'u, ikan na ndicha va'a ña ndian kuika kùu ndo chi'in anima

ndo. Ta juuni ña nuu mai na jata ndo ma ja'ma kuichin ña kùsukun ndo, koto nde'e ma ñivi ña kaviti nda'a' ndo, ta kukanuu ndo. Ta na jata ndo ma coliriu kuenda ña ti'i ndo tinuu ndo, ikan na kuu nde'e ndo ma ña kùu ndichin ndia. ¹⁹ Vati yu'u chà'ta'anj ka'in tu'un ña kundayu'i nuu ndisaa ma ndian kùuni nde'i, ta juuni ya'a jakuninai na ndia. Yakan va vitin ta numi iyo yi ña jaña ndo ña tūvi va'a, ta na chikoni'i ndiko ndo ma iti' Ndioo. ²⁰ Ta yu'u ndai jakate'i ma yuve'e, ta tu kuni na ma tatj ta nuna na yuve'e nui, yu'u ni ki'vj chi'in na ma tichi ve'e na, ta ikan kùxinj chi'in na, ta ndiakan chi'in yu'u ndia. ²¹ Ta tu kùndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na, tajan ni ku'va ndioi ña na koo ndo chi'in ma nuu chà'ndai tiñu, takua jà'a ma Racha'nu Tatái Ndioo chi'in ña chà'a ra ña na kunandj chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu, cha'a' ña jàkanai ma kui'na ndia. ²² Yakan va tu iyo so'o ndo, na taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra kùu Tati Í Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'in veñu'u ndo."

4

Nuu kàtitu'un yi naja kua iyo yi ña jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo ma iti' andivi

¹ Takan kùu ta ora yà'a ña kùu te'en, tajan nde'e ndioi ma iti' andivi, ta ikan nde'i iin yuve'e ña nuna yi ma ndakan. Ta ikan chinj inga cha'a' ma tati ña cha chinj niku ña kà'an yi takua kùu ma tati yutun tivi. Ta ma tati ikan te'en nàka'an yi chi'in:

—Na ndaun chi'in nde've, vati i'ya ni jana'i nuyn ma ña ni kuu tiá iti' nuu —kàti yi.

² Tajan juuni ma ora ikani, kindo'i nda'a' ma Tati Í Ndioo, ta ikan nde'i ña keta iin tayu í nuu tà'nda tiñu ma iti' andivi chi'in iin ra nandi tichi yi. ³ Ta ma ra nandi ma ikan, kàa ra takua kàa iin yuu tacha ña nani jaspe, ta takua tacha ma yuu ña nani cornalina. Ta ma yu'u nuu chà'nda Ndioo tiñu, va endee kavanuu ma koo la'ndi yi ña tacha ri takua tacha ma yuu ña nani esmeralda. ⁴ Ta juuni nde'i iin oko kumi tayu ña endee kavanuu yi ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta ikan kùu ma nuu nandi oko kumi ta'an ma ndracha'nu ña, ñu'u ndra ja'ma kuichin, ta korona oro indii xini ta'ii'in ndra. ⁵ Ta ma tichi tayu í ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, nduva'a xi'i, ta ni'i, ta tacha jà'a yi. Ta iti' nuu ma tayu ra, ikan tiin ucha ta'an ma ñu'u ndu'va, ta ndi ucha ta'an ma ñu'u ikan, va kùu ma ucha ta'an ma ndra kùu Tati Í Ndioo. ⁶ Ta juuni ma iti' nuu ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ikan kàndii iin ña kàa takua kàa ma takuii tañu'u, ña kàa yi takua iin inu ña ndichin yi ninduvi chiyo.

Ta ma sava ndaa ma nuu ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ninii kavanuu ma tayu ra, ikan ka'iin kumi ta'an ma ndian ndito ña jätuvi Ndioo ña nduva'a kua'a' tinuu yi ka'iin ma iti' nuu yi, ta iti' chata yi. ⁷ Ta ma ña nunuu ña ndito, va kàa yi takua kàa iin ii'i. Ta ma ña uvi, va kàa yi takua kàa iin jundiki, ta ma ña uni, va kàa yi takua kàa nuu ñivi, ta ma ña kumi va kàa yi takua kàa iin tasu ña taka ndichin ri nuu sukun. ⁸ Ta ma ndi kumi ña ndito ikan, ta'ii'in yi iyo iñu ta'an ndichin yi, ta nduva'a ka'iin kua'a' ma tinuu yi iti' chata yi, ta iti' tichi yi ndia. Ta nduvi ñuuu endee töve jàña yi kumi yi ña kà'an yi te'en:

Ra ya'a ga í, ra ya'a ga í, ra ya'a ga í,
kùu ma Racha'nu Ndioo ra iyo ga ndatu
kua tandi'i inga na,

ti rakan kùu ma ra kuxini ma vitin,
ta kùu ma ra takani iyo niku,
ta kùu ma ra ni kichi iti' nuu ndia
kàti ma ndi kumi ña ndito ikan.

⁹ Ta ma ndi kumi ña ndito ikan, ta nani ora jàka'nu yi, ta tiñu'u yi, ta chà'a yi ta'vindicoo nuu ma ra nandi tayu í nuu tà'nda tiñu, ra endee iyo ndito ndisaa tiempu, ¹⁰ juuni ma ora ikan ma ndi oko kumi ma ndracha'nu ka'iin ikan endee chunandi chiti ndra ma nuu ma ra nandi nuu tayu í, ta endee tiñu'u ndra ma Racha'nu, ra endee iyo ndito ndisaa tiempu. Ta ora kicha'a kà'an ndra, ta endee tàva ndra ma korona ma xini ndra kani ndii ndra yi ma nuu ñu'u' ma nuu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta te'en kicha'a ndra kà'an ndra:

¹¹ Yo'o Racha'nu chito'o ndi, ya'a ka'nu ra kùun,

vati ndicha ña iyo yi ña tiñu'u ndi ñun ti
iin ra va'a kùun,

ta iyo ndatun, vati maun kùun ña jätuviun
tandi'i ma ña iyo ñuñivi chi'in iti'
andivi ndia,

ta cha'a' ña kua kùuni maun kùu yi ña
jā'un yi, ta iyo yi,
kàti ma ndracha'nu nuu ma Racha'nu
Ndioo.

5

*Nuu kà'an Xuva cha'a' ma ra kùu takua
kùu iin mvechala chi'in iin tutu Ndioo ña
ndasi kutu'*

¹ Tajan ma iti' nda'a' chiyo kua'a ma ra chunandi ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ikan nde'i iin tutu ña nātuvu yi ña iyo letra yi ninduvi chiyo, ta ndasi yi chi'in ucha ta'an sey. ² Ta juuni nde'i iin tati ña jàkkuu tiñu nuu Ndioo ña te'en kànachaa yi ña chikatu'un yi:

—¿Ta yo kùu ma ra iyo ndatu ta kuu jà'a ra ña ndachi ma ndi ucha ta'an ma seyu, ta nuna ra ma tutu ña nātuvu ikan? —kāti ma tati ikan.

³ Va nī'in na nī kuu nuna na yi, ni ma ndian iyo iti' andivi, ni ma ndian iyo ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi, ta ni ma ndian iyo xuu ñu'u', ta ni kuu nuna na ma tutu ikan, vaji nī kuu nde'e na yi ndia. ⁴ Tajan nduva'a chāku ndioi, ti nī'in ndian iyo ndatu ta tōve nī kuu nuna ma tutu ikan, ta nī kuu jakua'a na yi ta nī kuu koto na naja kà'an yi ta nī kuu nde'e na yi ndia. ⁵ Tajan iin racha'nu iyo ikan tañu ma ndi oko kumi ta'an ndracha'nu, te'en naka'an ra chi'in:

—Na kuāku gaun tiá, vati iyo iin ra chà'nda tiñu takua kuu iin i'i, ra ka'nu ña kuu tata ma racha'nu David, va rakan ndicha kuii kuu ra ñivi ma Judá, ta cha kúndee ra jakanaa ra. Yakan va iyo ndatu ra kuenda ña ndachi ra ndi ucha ma seyu ña ndikun ma tutu ikan, ta kuenda nuna ra yi —kāti ma racha'nu ikan.

⁶ Tajan ma'ñu ma nuu ndaa ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ma'ñu ma ndracha'nu, ta java ndaa ma nuu ka'in ma ndi kumi ta'an ndian ndito ikan, ikan ndē'i ña ndaa ma'iin ma ra kaa takua kaa iin mvechala, vaji juuni kaa ga ra takua kaa ma ra ña chā'ni na kuenda sokó na ra nuu Ndioo. Ta rakan ti iyo ucha ndiki ra, ta ucha tinuu ra, ña kuu yi ma ucha ta'an ma Tati í Ndioo ña tachi Ndioo ma ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi. ⁷ Tajan ma ra kaa takua kaa mvechala chāa ra ta kī'in ra ma tutu nātuvu ña kandii nda'a' chiyo kua'a ma nuu chūnandi ma ra chà'nda tiñu. ⁸ Ta ma ora kī'in ndio ra yi, tajan ndi kumi ma ndian ndito, ta ndi oko kumi ma ndracha'nu chākuiin chiti na nuu ma ra kaa takua kaa mvechala. Ta ta'i'in ma ndracha'nu nda'a ndra iin ma arpa ndra, ta chi'in ma ko'o oro ndra ña, chitu ma kutu tichi yi. Ta ma ñu'ma ña kēe ma kutu ikan kuu yi ndisaa ma tu'un ña kà'an ndian í, ndian kuu ñivi Ndioo. ⁹ Tajan ndisaa ndian ka'iin ikan te'en kicha'a na chita na iin yaa chaa nuu ra ña kuu ra takua kuu iin mvechala ikan:

Yo'o ndicha kuii iin ra iyo ndatu ta kuu kī'in ma tutu chiña,

ta ndachiun ndisaa ma seyu ña ndikun yi, vati maun kùun ma ra chā'ni na cha'a' ndi, ta jataun ndi chi'in ma niun,

ta takan kuu ndi ñivi kuenda ma Racha'nu Ndioo.

Na tūva kuu vaji siin siin tata kuu ndi, a siin tu'un kà'an ndi, a siin ñuu ndi, a siin ñu'u' ñuu nuu kaku ndi.

¹⁰ Vati maun kùun ña jà'un ña na kuu ndi ndian kuu Rey, ta sutu, kuenda ma Racha'nu Ndioo Tatá yo.

Ta ni ka'nda ndi tiñu nuu tandi'i ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi ndia, kāti na.

¹¹ Ta ikan jan ndē'e ndioi ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ikan chīnī kua'a' va'a tati ña jākkuu tiñu nuu Ndioo ña endee kavanuu na ma nuu chà'nda ra tiñu, ta ma nuu ka'in ma ndi kumi ta'an ña ndito, ta nuu ka'iin ma ndracha'nu. Ta kuenda kua'a' millon ma tati jākkuu tiñu nuu Ndioo kūti'vi ndio yi. ¹² Ta te'en kicha'a ndio na kánachaa nī' na:

Ma ra kuu takua kuu ma mvechala

ña chā'ni na kuenda Ndioo;

rakan kuu ma ra iñu'u ña nī'i ra ma ndatu ra, ta ña kuika ra, ta chinituni ra, ta chi'in ma ñandee ra.

Yakan va na tiñu'u yo ra,

ta na jaka'nu yo ra, ta na kata yo yaa nuu ra,

ti ya'a ga ka'nu kuu ra.

¹³ Ta chīnī ña ndisaa kuii ma ña jātuvu ma Racha'nu Ndioo, takua kuu ma ña iyo iti' andivi, ta ma nuñu'u' ñuñivi, ta ma xuu ma ñu'u', ta ma tichi tañu'u, ña te'en kà'an na:

Ma ra nandi nuu ndaa ma tayu í nuu tà'nda tiñu,

chi'in ma ra kuu ma mvechala ña iyo ma ikan,

ti ya'a ga í kuu ma nuu chà'nda ra tiñu,

ta kuenda rakan kuu ra ña iyo yi ña tiñu'u yo ra, ta jaka'nu yo ra endeeni.

¹⁴ Ta ma ndi kumi ma ndian ndito, endee kà'an na:

—¡Ta takan na kuu yi. Amén!

Ta ma ndi oko kumi ma ndracha'nu chūnandi chiti ndra nuu ra, ta kicha'a ndra jàka'nu ndra ma ra iyo ndisaa tiempu endeeni.

6

Nuu ndachi ma Racha'nu Jesucristu ma ndi ucha ta'an ma seyu

¹ Ta ikan jan nde'e ndioi ña ndata ndio ma ra kuu ma mvechala ikan, ma seyu nunuu ña ndikun ma tutu ikan. Tajan chīnī ndioi ña nduva'a nī'i kà'an iin ma ndian iyo tañu ma ndi kumi ndian ndito ikan, takua jà'a ma savi ma ora ya'a nī'i chinu ra' ña te'en kà'an:

—¡Na'a! —kāti yi.

² Ta ikan jan nde'e tukui iin ma kuayu kuichin ña ma ra yoso ri nda'a ra iin nduva, ta nī'i ra iin korona, vati jākanaa ra ña kánita'an ra, ta takan iyo tu'va ra ña na jakanaa ra tiá iti' nuu ndia.

³ Ta ora ndāta ra ma seyu uvi, ta ikan chīni ma ña ndito uvi ña te'en kà'an yi:

—iNa'a! —kāti yi.

⁴ Ta ikan jan ndē'e tukui iin kuayu ña kùu ma color kua'á, ta ma ra yoso ri, nī'i ra ma ndatu. Ta ma ñivi ninii nuñu'u' ñuñivi tüva ni koo va'a na chi'in ta'an na jà'a ma ndatu ra, ta juuni ña na ja'a ra ña na ka'ni ma inga na juuni ma meru na ndia. Ta rakan kùu ra ña nī'i ra iin machiti ña nduva'a kuii ka'nu.

⁵ Ta ma ora ndāta tuku ma ra kùu mvechala ma seyu uni, tajan te'en chīni ma ña kà'an ma ña ndito uni:

—iNa'a! —kāti yi.

Ta ikan jan ndē'e tukui iin kuayu ña kùu ma color tuun, ta ma ra yoso ri nda'a ra iin kaa ña tiku'va yo ndatiñu.

⁶ Takan kùu ta tañu ma ndi kumi ta'an ndian ndito ikan, chīni iin tati ña kà'an te'en:

—Iin kilu ma trigu, ya'a ya'vi nda yi ti tia'vi yo cha'a yi chi'in ndisaa ma xu'un' jàkanaa yo iin kivi jà'a ma tama', ta uni kilu ma chiti cebada indukuni ya'vi ndaa yi ndia. Va taku ma cete chi'in ma vinu ta takan töve jätiviun ra'. —Takan kati yi.

⁷ Ta ma ora ndāta ndio ma ra kùu mvechala ma seyu kumi, ta ikan chīni ma ña ndito kumi ña te'en kà'an yi:

—iNa'a! —kāti yi.

⁸ Tajan ma ora chikoni'i, ta ikan ndē'i iin kuayu color re'e, ta ma ra yoso ri nāni ra, ra chà'ni ñivi, ta iti' chata ra vāchi inga ma ra kuxini ma ñuu nuu iyo ma ndian ndiif. Ta ma nduvi ndrakan nī'i ndra ndatu kuenda ka'ni ndra iin kuartu ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi. Va kuu ka'ni ndra ita'vi na chi'in machiti, ta inga na ni ka'ni ndra chi'in tama' ta chi'in kue'e xaan, ta juuni ni kuvi tia na jà'a kiti xaan ndia.

⁹ Ta ora ndāta ma ra kùu mvechala ma seyu u'un, ta ikan ndē'i xuu chito naá kua'a' ta'an ma anima ndian chī'i. Ta ndiakan kùu na ndian chīnuni tu'un Ndioo, ta töve jaña na kätitu'un na yi nuu inga ñivi niku. Ta cha'a' ña ndian chīnuni kùu na kùu yi ña chā'ni inga ñivi na. ¹⁰ Tajan ma anima ikan te'en kīcha'a na kà'an nī'i na:

—Yo'o Racha'nu Ndioo, ra ya'a if ta ra jàchinu ma ña kà'an. ¿Nda ora ni chaa ma ora ni jakutuniun ma kuati ma ndian iyo ma nuñu'u' ñuñivi? Na jände'u tundo'o nuu na cha'a' ña chā'ni na ndyu'u —kāti ma anima na ikan.

¹¹ Tajan ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndio ra ja'ma kuichin nuu na ña na kusukun na, ta te'en kà'an ra chi'in na:

—Na nīndee ndo ta kua tu nuu ndo tiá tiempu, vati kumani ña kùti'vi tiaga ma yaní ndo ña chīnuni na tu'un Cristu ta

jatiñu na kuenda ra, iyo yi ña kuvi na takua chī'i ndo niku ndia —kāti ra.

¹² Ta ora ndāta ndio ma ra kùu mvechala ma seyu iñu, ta ikan ndē'i ña nduva'a kuii nī'i taaan. Ta ma nikandii ndōtuun yi, takua tuun ma ja'ma ña chàku'un yo ma ora chi'i ma ñivio. Ta ma yoo, ndákku kua'á yi takua kaa ma nii. ¹³ Ta ma chele ña ka'iin ma andivi, káčhita ndri ma nuñu'u' ñuñivi, takua chitá ma chiti yuta' ma yutun higu ma ora ya'a ma tati ña ya'a nī'i chàkin. ¹⁴ Ta ma andivi nātuvu yi takua jà'a yo ma chi'in tutu ma ora nātuvu yo yi. Ta ma ndisaa ma yuku chi'in ma ndisaa ma ñu'u' kuati ña kandii ma tichi tañu'u sāma yi ma nuu kandii yi ndia. ¹⁵ Ta ma ndra kùu Rey ña chà'nda tiñu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, chūndii xe'e ndra tichi yavi ma kava yuu nuu iyo ma yuku, chi'in ma ndra kumi tiñu ka'nu, ta chi'in ndian kuika, ta chi'in ma ndra chà'nda tiñu nuu ma jandaru, ta chi'in ma ndra iyo ndatu, ta ndisaa ma ndian kùu musu, ña jàtiñu sani ta nda ma ndian tüvi kùu musu ndia. Ndisaa ndiakan chūndii xe'e na tichi yavi ma kava yuu. ¹⁶ Tajan te'en nāka'an na chi'in ma kava yuu, ta chi'in ma yavi:

—Na koyo ndo chata ndi, ta na tixe'e ndo ndyu'u nuu ma ra chà'nda tiñu ña nandi nuu ma tayu í nuu tà'nda tiñu andivi, ta na tixe'e ndo ndi nuu ma tundo'o ka'nu ña ni jande'e ma ra kùu mvechala ikan ndia. ¹⁷ Vati cha kēta ma kivi ya'a ka'nu ña ni nde'e ndi ma tundo'o. Ta nī'iin ñivi tüvi ni kundee na yi —kāti na.

7

Nuu jàna'a ma Racha'nu Ndioo chi'in seyu nda ndian kùu ma iin cientu uvi xiko kumi mii ta'an ma ndian kùu ñivi ra

¹ Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i kumi ta'an ma tati va'a ña jàkku tiñu nuu Ndioo ña ndaa na ka'iin na ma ndi kumi chíyo ma ñuñivi ña chàsi na ña chàkin ma tati, ti na tüvi chà'a na ña na kakin yi ma nuñu'u' ñuñivi, ni ña na kakin yi nuu tañu'u, ta ni nuu ma yutun ndia. ² Ta juuni ndē'i inga ma tati va'a ña jàkku tiñu nuu Ndioo ña vāchi yi ma nuu kàna nikandii, ta nda'a yi ma seyu ma Racha'nu Ndioo ndito. Tajan ma tati jàkku tiñu nuu Ndioo ikan, ti te'en kīcha'a yi kànachaa nī'i yi nuu ma ndi kumi ma tati va'a Ndioo, ndian cha nī'i ma ndatu kuenda ña jände'e na tundo'o ma nuñu'u' ñuñivi, chi'in ma tañu'u. Ta te'en kà'an yi:

³ —Koto jände'e jī'na ndo tundo'o ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi, ni ma tañu'u, ta ni ma yutun, nda kati kani jī'na yo ma seyu ma te'e nuu ma ndian kùu ndian

jātiñu kuenda ma Racha'nu Ndioo chito'yo —kàti ma tati ikan.

⁴ Ta juuni chīnj ña kà'an yi ña iin cientu uvi xiko kumi mii ta'an ndra ña kùu ndra ma tandi'i grupu ndian ñuu Israel, ndrakan Ndioo cha kächin ra ndra kuenda ña cha ni'i ndra ma seyu. ⁵ Ta ma ndra cha iyo ma seyu, kùu ma uchi uvi mii ma ndian kùu ñivi ma ra nani Judá. Ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Rubén, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Gad ndia. ⁶ Ta inga uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Aser, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Neftalí, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi Manasés ndia. ⁷ Ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Simeón, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Leví, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Isacar ndia. ⁸ Ta juuni uchi uvi mii ta'an ma ndra kùu ñivi ma Zabulón, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Kusé, ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Benjamín.

Nuu nduva'a kua'a' ñivi ñu'u ja'ma kuichin

⁹ Ta ora yá'a ña kùu te'en, tajan ikan ndé'i nduva'a kuui kua'a' ñivi ña siin siin ñuu kichi na, ta siin ñivi kùu na, ta siin siin tu'un kà'an na, ta siin siin ñuu na ndia. Ta ndiakan kùu na ña ka'lin na ma iti' nuu ma nuu ndaa ma tayu í nuu tà'nda tiñu, ta iti' nuu ma ra kùu mvechala ña nduva'a kuui kua'a' na ña ni'iin ñivi na kùu ja'a na ka'vi na na. Ta juuni ñu'u na ja'ma kuichin, ta nda'a na ma nda'a' tika'a. ¹⁰ Ta ndisaa ndiakan te'en kicha'a na kànachaa ni'i va'a na:

Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo yo ma ra nandi ma nuu tayu í,

ta na jaka'nu yo ma ra kùu ma mvechala, ti uvanuu ra kùu ra ña jākakú ra yo.

¹¹ Ta ndisaa ma tati va'a jākkuu tiñu nuu Ndioo endee kavanuu yi ka'lin yi ma nuu nandi ma Racha'nu Ndioo ma tayu í, ta ma nuu ka'lin ma ndi oko kumi ndracha'nu, ta ma nuu ka'lin ma ndi kumi ma ndian ndito. Tajan ma tati ikan chūnandi chiti yi nda kati nāni ma te'e nuu yi ma nuñu'u', ma nuu ndaa ma tayu í ña jaka'nu na Ndioo. ¹² Ta ndiakan te'en kà'an na:

¡Amén! Yo'o Racha'nu Ndioo,

na jaka'nu ndi ñuun, ti uvanuu yo'o kùu ma ra ya'a tacha ta iyo kua'a' chini-tuni.

Na ku'va ndi ta'vi ndioo nuun ta na tiñu'u ndi ñuun,

ti maaun kùu ma ra ya'a iyo ndatu ta ñandee.

Ta takan na kuu yi nda vitin ta nda iti' nuu. Takan kà'an tandi'i ma tati va'a ikan.

¹³ Ta ikan iin racha'nu indii tañu ndracha'nu ka'lin ikan, te'en kicha'a ra chikatu'un ra nui:

—¿Nda ndian kùu ma ndian ñu'u ma ja'ma kuichin i'ya, ta nda iti' kichi na? —kàti ra.

¹⁴ Ta yu'u te'en nāka'in:

—Na ka'an maun yi, ti maun kùu ma ra chito —katj.

Tajan te'en nāka'an ra nui:

—Ndiakan kùu ma ndian jākakú ma Racha'nu Ndioo nuu ma tundo'o ka'nu, ti nākata na ma ja'ma na, ta jando kuichin na yi chi'in ma nii ma ra kùu mvechala.

¹⁵ Ta cha'a' yakan kùu yi ña ka'lin na nuu ndaa ma tayu í nuu chà'nda Ndioo tiñu.

Ta ma tichi veñu'u ra i'ya jākkuu na tiñu nuu ra, nduvi ta niñuu.

Ta ma ra nandi nuu ma tayu í ikan, rakan kùu ra ña jākkuenda ra na cha'a' ña iyo ra chi'in na.

¹⁶ Ta ndiakan na tūva ni nde'e na tundo'o, ti na tūva ni kusoko na, ta tūva ni natii na takuii, ta tūva ni ka'mi ma nikandii ma ñii na ndia.

¹⁷ Vati ma ra kùu mvechala ña ndaa yatini nuu ma tayu í nuu ta'nda tiñu ni kumi ra na takua kumi iin ma ra kùu pato ma mvechala jana ra.

Vati ma ra kùu mvechala ni kundaka ra na nuu chi'i na takuii ña ja'a ña na koo ndito na endeeni,

ta ikan ma Racha'nu Ndioo ni janatii ndio ra ma takuii tinuu na.

8

Ma seyu ucha chi'in ma ña oro nuu chākuiin ma kutu

¹ Ta ora ndāta ma ra kùu mvechala ma seyu ucha ma tutu ikan, tajan endee kindotaxin ma andivi kuenda iin java ora.

² Ta ikan jan ndé'e ndioi ucha ta'an ma tati jākkuu tiñu nuu Ndioo ña ka'lin na iti' nuu ma Racha'nu Ndioo. Ta ndiakan ni'i na ucha ta'an ma yutun tivi ndia. ³ Ta ora yá'a ña kùu takan, tajan ndé'i inga tuku tati jākkuu tiñu nuu Ndioo ña nda'a yi iin ko'o oro nuu chākuiin ma kutu. Tajan chūndaa yi nuu ndaa ma chito naá, ta ikan ni'i yi kua'a' va'a ma kutu nuu yi kuenda jakanuu yi yi chi'in ma tu'un ña kà'an ndian kùu ñivi Ndioo chi'in ra ña na sokó yi yi chi'in ma tu'un ikan ma nuu naá oro, ña ndaa yi yatini nuu Ndioo nandi tayu í nuu chà'nda ra tiñu. ⁴ Tajan ndāa ndio ma ñu'ma kutu indukuni chi'in ma tu'un kà'an ñivi Ndioo nuu nda'a tati jākkuu tiñu nuu Ndioo ikan, ta ndāa ndio yi nuu nandi ndio ra ndia. ⁵ Ta ikan jan tiin ndio ma tati ikan ma ko'o

nuu chäkuiin ma kutu, ta jākutu ndio yi ma nditiu'un ma űu'ú űa tiin ma nuu chito naá ma tichi yi, ta chātakuati ra yi ma nuűu'u' űuűivi. Tajan nduva'a chínu ndio ma savi, ta ni'i nda'yu ra', ta juuni nduva'a kóyo tacha, ta táan ma nuűu'u' űuűivi ndia já'a yi.

Ma ucha yutun tivi

⁶ Tajan ma ndi ucha ta'an ma tati jákúu tiűu nuu Ndioo űa iyo ma ucha yutun tivi chí'in, kicha'a na jándova'a na na kuenda űa ni tivi na ma yutun tivi.

⁷ Ta ma tati nunuu kicha'a yi tivi yi ma yutun tivi űa nda'a yi. Ta ora ikan kicha'a kúun ndio ma savi yuu ma nuűu'u' űuűivi. Ta jákanuu yi chí'in űu'ú chí'in nui ndia. Ta ikan káyu cha yatín sava ma nuűu'u' űuűivi, ta juuni káyu cha yatí sava ma yutun, ta ndisaa ma ku'u kúii chí'in ita káyu yi ndia, já'a ma savi ikan.

⁸ Ta ma tati uvi ora kicha'a yi tivi yi ma yutun tivi, ta kóyo ndio iin nakuyi űa kaa takua kaa iin yuku ka'nu űa ndu'vania űa tiin yi ma tichi taűu'u. Tajan cha yatín sava ma taűu'u kúu ra' űa ndákuu ra' maaaa nui já'a ma yuku ikan. ⁹ Ta juuni cha yatín sava ma tandi'i nuu ma kiti űa iyo ma tichi taűu'u chí'í, ta cha yatín sava ma varku űa ka'lin ikan kúche'e run ndia.

¹⁰ Ta ma tati uni ora kicha'a ndio yi tivi yi ma yutun tivi, ta ma ora ikan iin chele ka'nu űa káyu ri takua káyu iin xini iin űu'ú ka'nu űa tiin, kicha'a ri kóyo ri nuu cha yatín sava ma yuta űa iyo ndisaa ma űuűivi, ta juuni kóyo yi cha yatí sava nuu ma soko nuu kána takuii ndia. ¹¹ Ta ma chele ikan nani ri, takua nani iin yukú uva, vati cha yatín sava ma takuii ndákuu uva ra' já'a ri. Ta cha'a' ma takuii uva ikan kúu yi űa nduva'a kúii kua'a' űivi chí'í na ora chí'i na ra'.

¹² Tajan ma tati kumi ora kicha'a yi tivi yi ma yutun tivi, ta ora ikan cha yatín sava ma níkandii ndónaa já'a yi, ta cha yatín sava ma yoo, ta cha yatín sava ma chele ndia. Ta takan kúu yi űa cha yatín sava ma ndi uni yi ndónaa, ta túva ní jatuuu yi cha yatín sava ma ora ndichin, ta ora naa ndia.

¹³ Ta ikan nánde'e ndioi iti' andivi, ta ikan ndé'i űa java ma andivi ndati iin tasu ka'nu űa te'en kánachaa ni'i ri:

—Nda'vi ta'an, nda'vi ta'an, nda'vi ta'an ma űivi iyo nuűu'u' űuűivi, ti chani tivi ma inga uni ta'an tati chí'in ma yutun tivi nda'a na.

9

¹ Tajan ma tati u'un ora kicha'a yi tivi yi ma yutun tivi, ta ora ikan ndé'i űa iti' andivi kée iin chele, ta kóyo ri ma nuűu'u'

űuűivi. Ta rikan ní'i ri ma ndatiku kuenda űa nuna ri ma yavi nduva'a kúii kunu ta naa. ² Tajan nuna ndio ri yu'u ma yavi kunu ikan. Ta ikan ndé'i űa nduva'a kua'a' ma űu'ma kée ndio ma tichi yi, takua já'a yi ma ora kée kua'a' űu'ma tichi ma hornu ka'nu. Tajan ma űu'ma xaan ikan kúu yi űa chási yi nuu ma níkandii, ta jákanuu yi chí'in ma tati, ta ndónaa já'a yi. ³ Ta taűu ma űu'ma ikan, kékoyo kua'a' ma tikaa na'nu űa ndati ndri ma nuűu'u' űuűivi. Ta ndrikan ti ní'i ndri ma ndatu ndri űa kúu taa ndri ma űivi takua taa ma tisu'ma űa iyo ma nuűu'u' űuűivi. ⁴ Ta ma tikaa ikan, ti táchi ma Ndioo ndri űa na túvi iyo yi űa jativi ndri ma ku'u kúii, ni ma ita, ta ní'iin ma yutun űa iyo ma nuűu'u' űuűivi, vati vachi ndri kuenda űa jánde'e ndri tundo'o ma űivi űa túvi iyo ma seyu ma Racha'nu Ndioo ma te'e nuu. ⁵ Va na túvi ní cha'a ma Ndioo űa na ka'ni ndri ma űivi, vati chá'a ra űa na jande'e ndri tundo'o na kuenda u'un yoo. Ta ndrikan ti indukuni chatu taa ndri takua taa ma tisu'ma. ⁶ Ta ma kivi ikan, ti kuuni ma űivi kúvi na, va na kúu yi. Ta vaji nduva'a ni nanduku na naja kua kúvi na, va na kúu yi ti cha jáchika ma űa kúvi na nuu na.

⁷ Ta ma tikaa ikan, ti kaa ndri takua kaa ma kuayu ma ora cha iyo tu'va ndri kuenda űa kánita'an ndri tichi ma kuati. Ta ma xini ndri jundii iin űa kaa takua kaa ma korona oro, ta ma nuu ndri, va kaa yi takua kaa ma nuu űivi. ⁸ Ta ma ixi xini ndri nduva'a nani yi takua nani ixi xini ma űivi űa'a, ta ma nu'u ndri, kaa yi takua kaa ma nu'u ma i'ii. ⁹ Ta ma pechu ndri ndasi yi chí'in maaaa kaa űa kúu aceru, ta ma ndichin ndri ní'i va'a jákayu yi takua ya'a ní'i jákayu ja'a ma carreta ma ora kéűu'u ma kuayu ndrun űa ku'a'an ndrun nuu ni kuu kuati. ¹⁰ Ta ma su'ma ndri iyo iűu xuu ndri takua kaa su'ma ma tisu'ma. Ta iyo ndatu ndri űa kúu jande'e yi tundo'o ma űivi kuenda u'un yoo ndia. ¹¹ Ta ma chito'o ndri kúu ma tati xaan űa chá'nda tiűu nuu ma yavi nduva'a kúii kunu ta naa. Ta ma sivi tati ikan chí'in ma tu'un hebreu va nani yi Abadón, ta chí'in ma tu'un griegu nani yi Apolión, űa kúuni yi ka'an yi: ra jándi'i nuu ndisaa kunuyi.

¹² Cha yá'a ma tundo'o nunuu, va kumani ma inga uvi ga yi.

¹³ Takán kúu ta ma tati iűu űa jákúu tiűu nuu Ndioo ora kicha'a yi tivi yi ma yutun tivi. Ta ora ikan chí'ni iin tati űa kà'an yi taűu ma ndi kumi ndiki űa iyo ma tutun chito naá oro űa ndaa ma iti' nuu nde'e ma Ndioo. ¹⁴ Ta ma tati ikan te'en kà'an yi nuu ma tati iűu űa jákúu tiűu nuu Ndioo űa iyo ma yutun tivi chí'in:

—Na ndachiun ma ndi kumi ma tati ña ndikun yu'u ma yuta ka'nu ña nani Éufrates —kàti yi.

¹⁵ Ta takan kùu ña kīndoo nuna ma ndi kumi ma tati ikan, kuenda ña na ka'ni yi cha yatin sava ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi. Vati cha iyo va'a yi ti cha chāa ma tiempu vitin ña ka'ni yi ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi. ¹⁶ Ta ikan chīnj ña kà'an na ña iyo uvi cientu millon ma jandaru ña yoso kuayu, kùu ndra ña iyo ndra kuenda tīndee ndra ma ndi kumi tati ikan.

¹⁷ Ta takan kùu ña ndē'i ma kuayu kua'á ikan tichi ñuma'naí ña ma pechu ma ndra jandaru ña yoso ndri, ndasi yi chí'in ma kaa color kua'á, ña kùu yi takua kùu ma ñu'ú, ta color azú ta kuaan. Ta ma xini ma kuayu, va kùu yi takua kùu xini ma ii'ii, ta ma tichi yu'u ndri va kèe ma ñu'ú, chí'in ñu'ma, ta azufre. ¹⁸ Ta takan kùu ña cha yatin java ma ñivi kùu na ña chí'í na já'a ma uni kue'e ña kùu yi ñu'ú, ta ñu'ma, ta azufre. ¹⁹ Vati ma ndatu ña iyo chí'in ma kuayu ikan, iyo yi ma tichi yu'u ndri, chí'in ma su'ma ndri, ti ma su'ma ndri kaa yi takua kaa xini ma koo tati, ta chí'in yakan jànde'e ndri tundo'o ma ñivi.

²⁰ Va ma ndian kīndoo ña kákú já'a ma uni kue'e ikan niku, ta vaji tóve nī chí'í na ta túvi nī jaña na ña ja'a na ma ña túvi va'a vaji takan ta'an na, ti juuni jáka'nu ga na ma tati xaan, chí'in ma yutun ii oro, ta ña kùva'a chí'in kaa plata, bronce, yuu, ta chí'in yutun. Ta ndisaa yutun ii ikan, ndicha kuii ña tóve kùu nande'e yi, ni ña kàka yi, ta taso'o yi ndia. ²¹ Ta juuni tóve nī jaña na ña chà'ni na ñivi, chí'in ña jàtakue'e na, ta ña k'vi ma ndra'ii chí'in ñivi ña'a yūvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a chí'in yūvi ii vi, ta ni ña su'u na ndia.

10

Ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta ma tutu vali ña natuvi

¹ Takan kùu tajan ndē'i iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña iyo ndatu ña isukun yi ma vikonu'u, vāchi nuu yi iti' andivi, chí'in iin koo la'ndi ma xini yi. Ta ma nuu yi tàcha yi takua tàcha ma nikandii, ta ma nduvi cha'a yi kùu yi takua kùu uvi ñu'ú ña ndaa sukun va'a. ² Ta nda'a yi iin tutu vali ña cha nūna, tajan kùtaa yi ma cha'a chiyo kua'a yi ma nuu tañu'u, ta ma cha'a' satin yi kùtaa yi yi ma nuñu'u'. ³ Tajan ni'i va'a nanda'yu yi, takua já'a iin ii'ii ma ora kùxaaan ri. Ta ora nanda'yu yi, tajan chīnj ña ucha ta'an tati ña ni'i va'a nda'yu yi ña kùu takua kùu ña chinu savi. ⁴ Ta ma ora chīnj ña ka'ndi ucha ta'an ma tati ikan, tajan ni taa ndioi ma ña kà'an yi niku, va

tava chīnj inga tati ma iti' andivi ña ji'na te'en kà'an yi chí'in:

—Na kumi xe'un ma ña kātitu'un ma ndi ucha ta'an ma ña kà'ndi ikan, ta koto tāun yi —kàti yi.

⁵ Tajan ma tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña iyo iin chiyo cha'a ma nuu tañu'u, ta inga chiyo yi ma nuñu'u', kani'i yi nda'a' kua'a yi ma iti' andivi, ⁶ ta te'en kīcha'a yi kà'an yi chí'in:

—Ndōni'i chiyo kua'a nda'i ta kà'in ña ndicha kùu ma ña ni ka'in cha'a' ma sivi ra iyo ndito ndisaa tiempu, ra jātuvu ma andivi ta ndisaa ma ña iyo yi, ra juuni jātuvu ra ma nuñu'u' ta ndisaa ña iyo yi, ra jātuvu ma tañu'u' ta ma ña iyo ra', va chí'in sivi ra kà'in ti na túva iyo yi ña kua'yo yó tiá ga. ⁷ Vati ma tati ucha va chani chaa ma tiempu ña ni tivi yi ma yutun tivi ña nda'a yi. Ta ora ikan ma Racha'nu Ndioo ni jachinu ra ma tu'un xe'e ña kùmi ra takua kātitu'un ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u ra niku.

⁸ Tajan ma iti' andivi chīnj ndikoi ma tati ña te'en nāka'an yi chí'in:

—Kuà'an, ta ki'un ma tutu nuna ña jundii nuu nda'a ma tati ña jàkuu tiñu nui ña ndaa yi iin chiyo cha'a ma nuu tañu'u, ta inga chiyo cha'a yi ma nuñu'u' —kàti yi chí'in.

⁹ Tajan kuà'an ndioi nuu ndaa ma tati ndaa ikan, ta kà'an ndioi chí'in yi ña na ku'va yi ma tutu nui. Ta te'en nāka'an yi chí'in:

—i'Tiini yi, ta kachiun yi!, va ma yu'un ni ndakuu vixi yi, takua vixi ma nduxi ñuñu, vati ma tichiun ni ndakuu uva yi já'a yi —kàti yi chí'in.

¹⁰ Tajan k'īn ndioi ma tutu vali ña jundii nuu nda'a' ma tati ikan, ta chāchi ndioi yi. Ta ma yu'i ndōvixi ndio yi, takua vixi ma nduxi ñuñu, va ma tichi, ndō uva ndio yi já'a yi. ¹¹ Tajan te'en nāka'an ndio ma tati chí'in:

—Iyo yi ña katitu'un ndikoun ma tu'un yu'u Ndioo cha'a ma ña kuu nuu ñivi nda ñu nuu nikuni, ta inga tuku ñu'u' vaji siin siin tu'un kà'an na, ta juuni cha'a' ndian kùu rey ndia —kàti yi.

11

Nuu kèta uvi ta'an ndra kùu testigu

¹ Tajan cha'a na iin yutun kuini nui ña kaa takua kaa ma yutun tiku'va yo, ta te'en nāka'an na chí'in:

—Na ndetaun ta ku'un ma nuu ndaa ma veñu'u Ndioo, ta chí'in yutun ña nda'un na tiku'vaun yi, ta tiku'vaun ma chito naá chí'in run ndia, ta ka'viun naja ta'an ma ñivi kùu na ña jáka'nu na ma Racha'nu ma tichi ma veñu'u. ² Va na tiku'vaun

ma nuke'e nuu ndaa ma veñu'u, ti cha kindoo yi kuenda ma ndian yüvi judíu. Ta ndiakan kùu na ña ni ka'nda na tiñu takua kùuni maa na nuu ma ñivi iyo ñuu íí ña nàni Jerusalén ikan, kuenda uvi xiko uvi yoo takan ni ja'a na. ³ Ta ni tachí ma uvi ta'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'i, ndra ñu'u ja'ma tuun. Ta ndrakan ni kukatitu'un ndra ma tu'in ma nuu na kuenda iin mii uvi cientu uni xiko kivi.

⁴ Ta ma ninduvi ma ndra kùu testigu ikan kùu ndra takua kùu ninduvi ta'an ma yutun olivu, ta takua kùu ma ninduvi ta'an ma ñu'ú kandil, ña ka'lin ndra nuu ma Racha'nu Ndioo, ra chà'nda tiñu nuu tandi'i ñuu ñuñivi. ⁵ Ta tu iyo nda yo kùuni jati'ini chi'in ndra, ta ndrakan chà'ni ndra na chi'in ma ñu'ú ña kèe ma yu'u ndra. Ta takan ja'a ndra ña chà'ni ndi'i ndra ma ndian kùuni jati'ini chi'in ndra, ta takan iyo yi ña kivi ndisaa ndian ja'a takan. ⁶ Ta juuni iyo ndatu ndra kuenda ña kasi ndra ma andivi, ikan na töve kùun ma savi kua'a' kivi ma ora kàtitu'un ndra ma tu'un yu'u Ndioo nuu ma ñivi. Ta juuni iyo ndatu ndra ña kùu jandakuu ndra ma nii ma takuii, ta kuenda ña tachi ndra kua'a' ma kue'e nuu ma ñivi, naja kua kùuni maa ndra ja'a ndra ndia.

⁷ Ta ma ora ña cha chínu kàtitu'un ndio ndra ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, tajan kèe ndio iin ña kaa takua kaa iin kiti xaan tichi ma yavi nduva'a kuii kunu, ta yakan kùu yi ña ni kanita'an yi chi'in ndra, ta ni jakanaa yi ndra, ta ka'ni yi ndra. ⁸ Tajan ma ñunda'yu ndra ni kanindoyo na yi ma nuu ya'vi ma veto'o, ma ñuu nuu chà'ni na ma Racha'nu yo Jesuu niku. Ta juuni kà'an na ña ma ñuu ikan nàni yi Sodoma ta Egiptu. Takan nàni yi cha'a' ma ña kini ña ja'a ma ñivi ikan. ⁹ Ta uni kivi java kùu yi ña ni nde'e na ma ñunda'yu ña kàndoyo ikan. Ta tañu ma ñivi ikan iyo ndian tuku tata kùu na, a siin tu'un kà'an na, a siin ñuu nuu kaku na. Ta ma ñivi tüvi ni kù'va na ña na kuchi ma ñivi ma ñunda'yu ikan. ¹⁰ Tajan ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi ni kusii na nde'e na ma ñunda'yu ndra, ti ya'a chà'ta'ani na ña cha chí'i ndra. Ta ni ku'va na ta'vi nuu ta'ii'in ma ta'an na cha'a' ña ya'a chíisii na, vati ninduvi ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo ña chí'i ikan, tüva ni jande'e ga ndra tundo'o na.

¹¹ Va ma ora cha yā'a ma uni kivi java, tajan Racha'nu Ndioo jānataku ndiko ra ma ndrakan inga cha'a', ta ndēta ndiko ndra. Ta ora ndē'e ma ñivi ma ña jānataku ndiko ra ndra, ta nduva'a kuii yū'vi na. ¹² Ta ikan jan ninduvi ma ndra kùu testigu ikan chíni ndra iin tati ña ni'í va'a nāka'an yi ma iti' andivi chí'in tu'un i'ya:

—jNa ndaa ndo ma iti' siki nde've!
—kàti yi.

Tajan ndāa ndio ndra chí'in vikonu'u ma iti' andivi. Ta ora ndāa ndra, ma ndian xaani nde'e ndra nde'e na naja kùu yi chí'in ndra ndia. ¹³ Tajan juuni ma ora ikani, nduva'a kuii ni'í taaan, ña uchi porcientu ma ve'e iyo ma ñuu ikan kékoyo. Ta ucha mii ta'an na kùu na ña chí'í na ja'a ma ña taaan. Tajan ma ndian kīndoo ndito, nduva'a yū'vi na, ta kīcha'a ndio na jākā'nu na ma Ndioo ra iyo andivi.

¹⁴ Cha yā'a ma tundo'o uvi, va vitin cha vāchi kuyatin ndio ma tundo'o uni.

Ma yutun tivi ucha ña tivi ma tati jākūu tiñu nuu Ndioo

¹⁵ Takān kūu ta tīvi ndio ma tati ucha ña jākūu tiñu nuu Ndioo ma yutun tivi nda'a yi. Tajan iti' andivi chíni kua'a' tati ña nduva'a ni'í kánachaa yi, ña te'en kà'an yi:

Ma nda nikuuni nuñu'u' ñuñivi nuu chà'nda ma ñivi tiñu,

cha k'vi yi nda'a ma Racha'nu Ndioo yo ta kuenda ma ra se'e ra Cristu ndia.

Vati rakan kùu ra ña ni ka'nda ra tiñu cha'a' yi endeini.

¹⁶ Tajan ma ndi oko kumi ma ndracha'nu ña nandi ma nuu ta'ii'in tayu ikan nuu ndaa ma tayu íí nuu chà'nda Ndioo tiñu, chūnandi chiti ndra ña ndava nani te'e nuu ndra nuu ñu'u'. Ta kīcha'a ndra jākā'nu ndra Ndioo, ¹⁷ chí'in ma tu'un i'ya: Chà'a ndi ta'vindioo nuyn yo'o Racha'nu ra ya'a iyo ndatu,

ti yo'o kùu ma ra kuxini ma vitin,

ta kùun ma ra takani kùu niku,

ta kùun ma ra ni kīchi iti' nuu ndia.

Vati maun kùun ña nduva'a iyo ndatun,

ñā cha kīcha'un chà'ndaun tiñu nda nuu nikuuni.

¹⁸ Ta ndisaa ma ñivi ña töve chíni tu'un, nduva'a cha kuxaan na chí'un,

va yo'o cha kēta ma kivi ña ni kuxaun chí'in na ta ni jande'un tundo'o nuu na,

ta ma ndian ndi'í ni jakutunium na kuati na,

ta ma ndian ña jākūu tiñun, ta ndian kà'an chí'in tu'un yu'un, ni ku'va ndioun ma ya'vi va'a nuu na.

Ta juuni takan ni ja'un chí'in ma ndian íí ña kāchiun kuendaun,

vaji kùu na ndian kuika a ndian nda'vi ña jākā'nu na ma siviun.

Va ma ndian chà'ni ma inga ñivi ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi juuni ni ka'niun na ndia.

—Takan kàti ma tati ikan.

¹⁹ Tajan ma ora ikani, cha nūna ma veñu'u Ndioo iti' andivi ta ndichin ma

chito naá nàni Arca ña chā'a ma tu'un ña Ndioo kāti ra chí'in ma ñivi, va ndichin yi tichi ma veñu'u iti' andivi. Ta ora ikan nduva'a kuii tacha ta chíni yo ma ña ka'an ma tacha ta nduva'a kuii kuun savi yuu, ta nduva'a kuii ni'i taan ndia.

12

Iin ña'a chí'in iin kiti xaan ña tivi ñu'ú

¹ Takan kuu tajan ma iti' andivi chíyo iin seña ña nduva'a ka'nu. Ta ikan kēta iin ña'a ña isukan ma nikandii. Ta ma yoo va kindoo ri iti' xuu ma nuu chañuan. Ta ma xinian jundii iin korona ña kùva'a yi chí'in uchi uvi chele. ² Ta ma ña'a i'ya ti ñu'u se'an, ta nduva'a ndayuan ña chà'nda yi tichian vati chani kaku ma se'an. ³ Takan kuu ta ikan jan kēta inga tuku seña ma iti' andivi ña kuu ri takua kuu iin kiti. Ta rikan ti iin kiti ya'a ka'nu, ta xaan ña tivi ñu'ú kuu ri. Ta rikan ti iin kiti color kua'á kuu ri ña iyo uchi ndiki ri, ta ucha xini ri nuu jundii ucha ta'an ma korona. ⁴ Tajan chí'in ma su'ma ri jākoyo ri cha yatín sava ma chele ka'lin andivi ma nuñu'u' ñuñivi. Ta ikan jan chūndaa ndio ri nuu ndaa ma ña ñu'u se'e ña kùuni ri kachi ri ma se'an naja ora ni kaku yi. ⁵ Tajan kaku ndio ma iin se'an ra'ii, ta chí'in vatun kuiin ña kuva'a chí'in kaa ni ka'nda ra tiñu ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Va ma se'an chātu'un na ra, ta chaa ra nuu ndaa ma tayu í Ndioo, nuu chà'nda ra tiñu. ⁶ Tajan ma ña'a ikan chinuan ku'a'an ña iin tichi ku'u nuu iti, iin nuu cha káchin Ndioo kuenda ña, ña ni ku'va ra ña kachian ta jakuenda ra ña kuenda iin mii uvi cientu uni xiko kivi.

⁷ Ta ora yā'a ña kuu takan, tajan nduva'a kuii ka'nu kuati chíyo ma iti' andivi. Vati iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña nàni Mike, chí'in tia kua'a ma tati ña kuu meru ra kicha'a na kánita'an na chí'in ma kiti xaan ña tivi ñu'ú, ta chí'in tia ma meru ri ña kuu tati jàkuu tiñu nuu ri ndia. ⁸ Va tava ma kiti xaan ka'nu ña tivi ñu'ú chí'in ma meru ri ni kuu jakanaa ndri, yakan va ni kuu koo ga ndri ma andivi. ⁹ Ta takan kuu ña Ndioo jākanaa ra ma kiti ka'nu xaan ña tivi ñu'ú, chí'in ndisaa ma tati xaan ña kuu meru ri. Ta rikan kuu ri ma koo tati ña kēta ri taji'na, ta ma rikan nàni ri: kui'na a Satanaa ña jànda'viña'án' ma ñivi ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi. Yakan va ma kui'na, ta chí'in ma meruán' tati xaan, káchitán' ma nuñu'u' ñuñivi jà'a ma tati va'a jàkuu tiñu nuu Ndioo.

¹⁰ Takan kuu tajan te'en chíni iin tati ña nduva'a kuii ni'i kánachaa ma iti' andivi ña te'en kà'an yi:

Vitin va cha kichaa ma kivi ña ni jakakú Racha'nu Ndioo yo ma ñivi ra, ta juuni vitin jàna'a ra ma ndatu ra nuu yo chí'in ma nuu chà'nda ra tiñu.

Ta vitin iin nuuni chà'nda ra tiñu chí'in ma ndatu Cristu ra kuu Se'e ra.

Vati vitin ma kui'na tūva ndaa yi ma nuu ndaa ma Racha'nu Ndioo.

Ta nduvi ta niñuu tūva tisoán' kuati nuu ra chata ma ndian yani yo ndian chinuni tu'un ra.

Ti Ndioo cha jākanaa ra yi, ta jà'a ra ña na kachita yi.

¹¹ Yakan va maa ndian chinuni tu'un Cristu cha jākanaa na ma kui'na, cha'a' ma nii ma ra kuu mvechala, ta cha'a' ma tu'un ra ña kátitu'un na nuu ma ñivi.

Va ndicha ña chinuni na ma tu'un ra.

Tūvi kanuu na kátitu'un na yi ndava kuu kuvi na cha'a' yi.

¹² Yakan va tandi'i ndyo'o ndian iyo iti' andivi,

na sii kuuni ndo.

Va nda'vi ta'an kuu ndyo'o ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi, ta ma tichi tañu'u, vati tava ma kui'na, cha káchita ndioán' ta chāa ndioán' ma nuñu'u' nuu iyo ndo.

Ta juuni cha chito ndioán' ña chani keta ma tiempu ña tūva ni ka'nda ndioán' tiñu.

Yakan va nduva'a kuii xaani ndioán' ndè'án' ndo.

—Takan kà'an ma tati ña chíni iti' andivi.

¹³ Ta ma kui'na kúan' ma kiti xaan ña tivi ñu'ú, ta ora chā'a ndioán' kuenda ña Ndioo jākanaa ra ñán' ña jākoyo ra ñán' ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, tajan kicha'a ndioán' nàndukuán' ma iin ña'a ña kaku se'e, iin ra'ii vali. ¹⁴ Takan kuu tajan ma ña'a ikan, ni'an uvi ta'an ma ndichin ña kaa takua kaa ndichin iin tasu ña nduva'a kuii ka'nu kuenda ña na kuu ndati ña, ta kaku ña nuu ma kui'na ma tichi ku'u íti, nuu ni koan uni kuiya sava. Ta ni'an ña kachian jà'a ma Ndioo ikan ndia. ¹⁵ Ta ikan jan ma kiti xaan ikan, tivi ri ma takuii yu'u ri ma nuu kuà'an ña kuenda ña na ndakuu ra' iin yuta ka'nu, ta takan jàtani ri ña. ¹⁶ Va ma ñu'u' tindee yi ma ña'a ikan, vati ndáta yi, ta chí'i ndi'i yi ma takuii yuta ña tivi ma kiti xaan ikan chí'in yu'u ri.

¹⁷ Tajan ma kiti xaan ikan, nduva'a kuxaan ri ña ni kuu ka'ni ri ña. Yakan va kēe ndio ri kuàkanita'an ri chí'in ndisaa ma ndian kuu ñivian, ndian jàchi'in ma tu'un Racha'nu Ndioo, ta endeeni kà'an na ña ñivi chinuni tu'un Jesuu kuu na ndia. ¹⁸ Ta ma kiti xaan ikan cha kindoo ri ma yu'u tañu'u.

13

Ninduvi ma kiti xaan

¹ Takan kũu tajan yu'u chũndai ma nuu ndoyo yuti ña'ma ma yu'u tañu'u. Ta ikan ndē'i ña kēe inga tuku ma kiti xaan ña ya'a ka'nu ma tichi tañu'u ña iyo ucha xini ri ta uchi ndiki ri. Ta ta'ii'in ma xini ndiki ri iyo iin ma korona. Ta ma xini ri iyo ma letra ña kà'an ti'ini chata Ndioo. ² Va ma kiti xaan ña ndē'i ikan, kàa ri tava kàa iin ndika'a, ta ma cha'a ri va kàa yi tava kàa cha'a ma oso, ta yu'u ri va kàa yi tava kàa yu'u ii'ii. Tajan ma kui'na kuán' ma kiti xaan ña tivi ñu'ú ña chā'án' ndatuán' nuu ma inga kiti ikan, ikan na ka'nda ri tiñu indukuni kua maán' nuu ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi. ³ Ta juuni ndē'i ña iin ma xini ri kàa yi tava kàa iin nuu ta'nda ña ni kuvi ri jà'a yi ti ya'a ka'vi takue'e ri. Va ma nuu takue'e ikan ndā'a yi nde. Ta ndava kuà'an anima ma ñivi ora ndē'e na ma ña jà'a ri, tajan ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi tãndikun na chata ri. ⁴ Ta kicha'a ndio na jaka'nu na ma kiti xaan ña tivi ñu'ú ikan, cha'a' ña chā'án' ndatuán' nuu ma inga kiti ikan. Ta te'en kà'an na ña jaka'nu na ri:

—Nĩ'iin yo na kũu ja'a chi'in ma kiti xaan i'ya, ta nĩ'iin yo na kũu kanita'an chi'in ri ti iyo kua'a' ndatu ri —kãti na.

⁵ Ta juuni, nĩ'i ri tiñu ña kuu ka'an ti'ini ri chata Ndioo, ta kà'an tayi ri takua kũuni maa ri. Ta juuni nĩ'i ri tiñu ña ka'nda ri kuenda uvi xiko uvi yoo ndia. ⁶ Ta takan kũu yi ña kã'an ti'ini ri chata Ndioo, ta chata ma sivi ra, ta chata ma nuu iyo ra, chi'in tandi'i ma ndian iyo andivi ndia. ⁷ Ta juuni nĩ'i ma kiti ikan tiñu ña kãnita'an ri chi'in ma ñivi Ndioo, nda kati jãkanaa ri na. Ta juuni nĩ'i ri tiñu ña na kũu ka'nda ri tiñu nuu tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, vaji tuku tata kũu na, a tuku ñuu na, a tuku tu'un kà'an na, a tuku ñu'u' kichi na. ⁸ Ta tandi'i ma ñivi ndian töve chinuni kũu ma ndian jãka'nu na ma inga kiti ikan. Vati ma sivi ndisaa ndiakun tũvi iyo yi nuu ma tutu ña tãa Ndioo antea ña jãtuvi ra ma ñuñu'u' ñuñivi. Ta ma tutu ikan kà'an yi ma sivi nda yo ni koo endeeni chi'in ra. Ta ma ra kũu kuña'a ma tutu iin kũu ma ra kũu mvechala chi'i niku.

⁹ Ta tu iyo nda ndyo'o iyo so'o, na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo i'ya: ¹⁰ Tu iyo iin ñivi ña ti'i na ndo tichi vekaa, takan ni ku'un ndo vekaa tuva takan. Ta tu iyo ndian chà'ni na ndo chi'in machiti, ta takan ni kuvi ndo tuva takan. Ta cha'a' yakan kũu yi ña taku ndyo'o ña kũu ndo ñivi Ndioo, iyo yi ña jandeeni ndo, ta chinuni va'a ndo ma tu'un ra ndia.

¹¹ Takan kũu tajan ndē'e tukui ña tichi ñu'u' iti kēta inga tuku ma kiti xaan. Ta

rikan ti uvi ta'an ma ndiki ri ña kàa yi tava kàa ndiki ma mvechala, ta kà'an ri tava kà'an ma kiti xaan ña tivi ñu'ú. ¹² Ta juuni induku iyo ndatu ri takua iyo ndatu ma kiti xaan ña kēta nunuu. Ta rikan ndaa ri yatini iti' nuu ma inga ri. Vati juuni jà'a ri ña na jaka'nu ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi ma kiti nunuu ña cha ndā'a ri ña takue'e ka'vi ri. ¹³ Ta juuni jà'a ri kua'a' nuu ndatu ka'nu, vati jà'a ri ña na kēe ma ñu'ú iti' andivi, ta kōyo yi ma nuñu'u', kuenda ña na nde'e ma ñivi iyo ñuñivi. ¹⁴ Ta ma kiti xaan ña kēe nunuu chā'a ri tandi'i ma ndatu ña jà'a ma kiti uvi ikan. Ta chi'in ma ndatu ña nĩ'i ma kiti uvi ña na jà'a ri, ya'a nduva'a jãnda'viña'a ri ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi chi'in ma seña jà'a ri. Ta juuni tãchi ndio ri nuu ma ñivi ña na ja'a na iin na'na kuenda jãka'nu na ma kiti ña kēta nunuu ña nduva'a takue'e ka'vi chi'in machiti niku, ta nãtaku ndiko ri. ¹⁵ Takan kũu ta ma kiti uvi kũu ri ña nĩ'i ri ndatu ri kuenda ña na ja'a ri ña na kũu koo ndito ma na'na ma kiti nunuu, ta ma na'na ri kicha'a yi kà'an yi. Ta juuni tãchi ri ña na ka'ni na ndisaa ma ndian töve jãka'nu ma na'na ri. ¹⁶ Ta juuni jà'a ri ña tandi'i ma ndiakuaati, a ndian cha'nu, a ndian kuika, a ndian nda'vi, a ndian kũu musu, a ndian tũvi kũu musu: ña na koo iin tuni ma nda'a' chiyo kua'a na, a ma te'e nuu na. ¹⁷ Ta nĩ'iin na, na kũu jata na, ta xiko na, tu tũvi iyo ma tuni ma kiti xaan na, a sivi ri, a ma numero ma sivi ri na ndia. ¹⁸ Yakan va i'ya ni nde'o nda yo iyo chinituni. Ta tu iyo chinituni na, na ja'a na kuenda nuu na chi'in ma numero ma kiti xaan ikan, vati numero ma ñivini kũu yi. Ta numero iñu cientu uni xiko iñu kũu yi.

14

Nuu jãka'nu ma iin cientu uvi xiko kumi mii ma ñivi ma Ndioo chi'in iin yaa

¹ Takan kũu ta ikan jan ndē'i iin ma ra kũu mvechala ña ndaa ra ma xini yuku ña nãni Sión. Ta chi'in ra ndē'i ña ka'iin ma iin cientu uvi xiko kumi mii ma ñivi ña iyo tuni ma te'e nuu na, chi'in ma sivi ma ra kũu mvechala, ta sivi ma Tatã ra. ² Ta ikan jan chĩni ndioi iin tati ma iti' andivi, ña nduva'a jãkayu yi, ta chinu tacha jà'a yi, takua jà'a iin nuu too takuii. Ta juuni chĩni ña ma tati ikan, jà'a yi takua jà'a ma tati iin nuu jãkuaku na kua'a' ma arpa. ³ Ta ndiakun chita na iin yaa chaa ma nuu ndaa ma tayu ií, nuu ka'iin ma ndi kumi ma ña ndito, ta nuu ka'iin ma ndi oko kumi ma ndracha'nu ndia. Va nĩ'iin ma ñivi nĩ kutu'va na kata na ma yaa ikan, vati ma ndra chito kata yi kũu ma iin cientu uvi xiko kumi mii ndra ni, ti ndrakanĩ kũu ma

ndra kákú tañu ma ñivi iyo ma nuñu'u' ñuñivi. ⁴ Vati ndisaa ndrakan kùu ndra ña kīndoo ndaa va'a ndra nuu Ndioo, va tóve kí'vi ndra chí'in ña'a, ta kùu ndra ndra kùmi su'un ndra ndra, ti kuà'an ndra chata ma ra kùu mvechala nda nikuuni nuu kuà'an ra. Ta Ndioo tāvasiin ra ndra ña jākakú ra ndra tañu ma ñivi, ikan na kuu ndra takua ma chiti nunuu ña sòkó yo nuu Ndioo. Ta takan kùu ndra kuenda ma Racha'nu Ndioo ta kuenda ma ra kùu mvechala. ⁵ Vati tüvi ni janda'viña'a ndra, ta tüvi ni ka'an ndra tu'un vata ndia, vati ndra va'a kùu ndra nuu Ndioo.

Ma tu'un kätitu'un ma uni ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo

⁶ Takan kùu tajan ndé'i inga tuku ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña ndati yi chàkunu yu nuu sukun. Va ma tiñu ndiso yi kùu yi ña kätitu'un yi ma tu'un va'a cha'a' Ndioo ña iyo kuenda yi endeeni nuu tandi'i ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi, vaji siin siin ñuu na, a siin siin tu'un kà'an na, a siin siin tata kùu na a siin ñu'u' kichi na ndia. ⁷ Tajan te'en nàka'an ni'i yi chí'in na:

—Na tiñu'u ndo ma Racha'nu Ndioo, ta na jaka'nu ndo ra, vati vitin va cha kèta ma kivi ña ni jakutuni ra ma ñivi. Yakan va na jaka'nu ndo ma ra jätuvi ma andivi, ma nuñu'u' ñuñivi, ma tañu'u, ta ma soko nuu kàna takuii ndia —kàti yi.

⁸ Takan kùu tajan kèta inga tuku ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta te'en nàka'an yi ndia:

—Cha kékoyo ma ve'e iyo ma ñuu ka'nu ña nani Babilonia chí'in ma ñivi yi. Ndicha va'a ña cha kékoyo yi. Vati juu yi jätivi ma tandi'i ma ndian iyo ma ñu'u' yi, ta tandi'i ma inga ñu'u' ñuu ñuñivi, chí'in ma ndixi ña chà'a ra' nuu na ña na ko'o na ra', ti jà'a ra' ña kí'vi ma ñivi ña na ja'a na kuati. Va jà'a ra' chí'in yo takua jà'a iin ña'a tondo.

⁹ Ta ikan jan kí'vi ndio ma tati uni ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta te'en nàka'an ni'i va'a yi:

—Tu iyo iin nda ndian jàka'nu ma na'na ma kiti xaan ikan, a maa ri, ta chùndatu na ña koo ma tuni ma te'e nuu na, a ma chiyo nda'a' kua'a na, ¹⁰ ndiakan nduva'a ni nde'e na tundo'o jà'a ma Racha'nu Ndioo, ti ni ku'va ra ma ndixi xaan ko'o na ña jàna'a ra' ña nduva'a xaani ndé'e ra na. Vati ni kayu na chí'in azufre, ma nuu ndé'e ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta nuu ndé'e ma ra kùu mvechala ndia. ¹¹ Ta ma ñu'ma nuu ndé'e na tundo'o ña kàyu na endeeni na tóve ni jaña yi ña ndaa yi ma nuu sukun, vati nduvi niñuu kùu yi ña kàyu na, ta na kùu nindee na ña nde'e na tundo'o. Ta takan ni ta'an na cha'a' ña jàka'nu na ma kiti xaan chí'in na'na ri, ta cha'a' ña

iyo tuni ma te'e nuu na chí'in ma sivi ri. —Takan kàti ma tati.

¹² Yakan va kuenda ma ndian kùu ñivi Ndioo, va ndian jächí'in va'a ma tu'un Ndioo ta chí'uni va'a ma tu'un Jesuu, vitin kùu ma kivi ña iyo yi ña jandeeni na.

¹³ Takan kùu tajan iti' andivi chí'ni iin tati va'a ña te'en nàka'an yi chí'in:

—Na taun ma tu'un i'ya: “Na sii kuni ma ndian chí'i ña chí'uni tu'un ma Racha'nu, nda ma vitin, ta iti' nuu” —kàti yi.

Ta ma Tati Íí Ndioo te'en nàka'an yi:

—Ndicha va'a ña takan kùu yi, vati vitin ndiakan cha kuu nindee na cha'a' ma tiñu jà'a na, ti tiñu va'a ña jà'a na ora chí'yo na niku tóve ni naa yi. —Takan kàti ma Tati Íí Ndioo.

Ndioo tachi ra tati ra ña na jati'vi yi ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi

¹⁴ Tajan ma ora káni'i nui ma iti' andivi, ta ikan ndé'i ña nandi iin ra kàa takua kàa iin ra Se'e ñivi tachi Ndioo ma chata viko, ña jündii iin korona oro xini ra, ta nda'a ra iin machiti kanchu ña nduva'a kuui xaan.

¹⁵ Tajan iti' tichi veñu'u kèe inga ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña te'en nàka'an ni'i yi nuu ra nandi chata ma viko:

—Na kicha'un ka'ndaun ta jati'viun ma ndatiñu chí'in ma machiti kanchun, ta kàni'va'un ndisaa ma ndatiñu ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi ña jati'viun, vati cha ndi'i yi chí'ti, ta vitin iyo yi ña jati'viun yi —kàti ma tati ikan.

¹⁶ Tajan ma ra nandi ma chata viko, tiin ndio ra ma machiti kanchu ra, ta chà'nda ra ndisaa ma ndatiñu ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, ta kàni'va'a ndio ra ndisaa kuui yi.

¹⁷ Takan kùu tajan ma iti' andivi kèta inga ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ma tichi veñu'u iyo ndakan ña juuni nda'a yi iin machiti kanchu ya'a xaan ndia. ¹⁸ Ta ikan jan ma iti' nuu ndaa ma chito naá ma Ndioo kèta inga tuku ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña iyo ndatu yi kuenda ma ñu'ú ña kuatiñu yi nda nuu ni kuuni. Tajan tati ikan te'en kànachaa ni'i va'a yi nuu inga ma tati ña nda'a ma machiti xaan:

—Na kicha'un ka'ndaun ma vatu ma chiti uva chí'in ma machiti xaan ña nda'un, ta kàni'va'un ma ndatiñu ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, vati cha ndi'i vu chí'ti. —Takan kàti ma tati ikan.

¹⁹ Tajan tiin ndio yi ma machiti yi, ta chà'nda ndi'i yi ma yoku'u uva ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, tí'i ndio yi vu iin tichi iin ña nduva'a kuui ka'nu nuu ni naku'ni na vu, ña kùuni yi ka'an yi ña ma ikan kùu ma nuu ni jandé'e Ndioo tundo'o ma ñivi.

²⁰ Takan kũu ta nãku'ni ndio vu iti' yu'u ñuu. Ta ma tichi ma nuu ña naku'ni vu, kēe mamaa nii ñivi, ña ndāa ra' sukun va'a nda kēta ra' nuu iyo mvosa ma kuayu. Ta chāti ra' chinu ra' kuà'an ra' iin uni cientu kilometru ma nuñu'u' ñuñivi, ti nduva'a kuii kayuni Ndioo nde'e ra na.

15

Ma ndi ucha ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo nda'a yi ma tundo'o nuu ndi'i nia

¹ Takan kũu tajan ma iti' andivi nde'e tukui inga tuku ma seña ka'nu ta siin kuii nde'i yi. Vati ikan nde'i ucha ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña nda'a yi ma ndi ucha ta'an ma tundo'o nuu ndi'inia ña ni nde'e ma ñivi jà'a Ndioo. Ta ora cha ya'a ma tundo'o ikan ni kutaxin ma nuu nduva'a kuii kàyuni Ndioo chi'in ma ñivi.

² Ta juuni nde'i iin tañu'u kuva'a chi'in inu ña kàa ra' takua kàa ma takuii tañu'u ña jakanuu ra' chi'in ñu'ú. Tajan yatini yu'u ma takuii tañu'u inu ikan, ka'iin ma ndian nda'a ma arpa ña chā'a Ndioo nuu na. Vati ndiakan kũu ma ndian jakanana na ma kiti xaan ikan, ti tüvi nĩ jaka'nu na ri a ma na'na ri, ta tüvi ni chā'a na ña nani ma tuni ri na ña kũu yi ma numero ma sivi ri ndia. ³ Ta ndiakan ti chita na yaa ña chita Moisés, ra jàkuu tiñu ma Racha'nu Ndioo chi'in ma inga yaa kuenda ma ra kũu mvechala. Ta te'en chita na:

Ya'a ga ka'nu ta vii kũu ma tiñu jà'un, yo'o Racha'nu Ndioo, ra iyo tiaga ndatu kua tandi'i ma ñivi ñuñivi, vati iti' ndaa, ta iti' ndicha kũu ma itium, yo'o ra kũu Rey, ra chà'nda tiñu nuu tandi'i ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi.

⁴ Yo'o Racha'nu, ndisaa kuii ma ñivi ya'a tiñu'u na ñun, ti ndisaa na jàka'nu na ma siviun, vati uvanuu maaun kũu ma ra ya'a ga íi. Ta ndisaa ma ñivi iyo nuñu'u' ñuñivi ni kichi na ta jaka'nu na ñun, ti ndisaa ma ña ndaa ta va'a ña jà'un cha nãkoto na yi.

—Takan kũu ma yaa ña chita na.

⁵ Ta ora yā'a ña kũu takan, tajan nde'i ma iti' andivi, ta ikan nde'i ña nũna ma yuve'e veñu'u Ndioo nuu ya'a íi nuu kãndii ma yuu ña ndiso ma tu'un Ley Ndioo ma nuu yi. ⁶ Tajan ma tichi yuve'e nuu íi, ikan nde'i ña kēe ucha ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo chi'in ma ndi ucha nuu ma tundo'o. Ta ndiakan ti ñu'u na ja'ma ña ya'a ya'vi ndaa, ta vii ndoo yi, ta tacha yi. Ta juuni nda'a na ma pañu oro ña ya'a ki'in, ña kēta yi nda pechu na. ⁷ Tajan iin ma ña kumi iyo tañu ma ndian ndito ikan, chā'a yi ii'in ko'o oro nuu ma ndi ucha ta'an ma tati ikan, ña chitu yu

chi'in mamaa ma tundo'o Ndioo, ra iyo ndito tandi'i kivi ta tandi'i tiempu. ⁸ Ta ma tichi veñu'u nuu íi ikan, endee chitu yi chi'in mamaa ñu'ma, jā'a ma ndatu ma Ndioo ka'nu. Ta ni'in ñivi, na kũu ki'vi na tichi veñu'u ikan, nda kati ya'a ma ucha ta'an tundo'o ña nda'a ma ndi ucha ta'an ma tati va'a ikan.

16

Ma ucha ta'an ko'o oro ña chitu chi'in tundo'o

¹ Takan kũu tajan ma tichi veñu'u nuu íi ikan, chinj iin tati va'a ña nduva'a kuii ni'i kà'an yi nuu ma ucha ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo. Ta te'en kà'an yi:

—Na ku'un ndo kukata kuati ndo ma tundo'o Ndioo ña chitu tichi ma ucha ko'o, ma nuñu'u' ñuñivi —kāti yi.

² Tajan ma tati nunuu ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata yi ma tundo'o ña ka'iin tichi ma ko'o yi ma nuñu'u' ñuñivi. Tajan ndisaa ndio ma ndian jàka'nu ma na'na ma kiti xaan, ta iyo tuni ri ma te'e nuu na, ñii ndiakan kēta ndi'i ta'yu ña ya'a xaan ta u'vi.

³ Takan kũu tajan ma tati uvi ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an ndio yi kuàkata yi ma tundo'o ña ka'iin tichi ko'o yi ma tichi takuii tañu'u, ta ndãkuu ra' mamaa nií ña kàa ra takua kàa nií ma ndian chī'í. Ta ikan chī'í ndio tandi'i kuii nuu ma kiti iyo ma tichi ra' jà'a yi.

⁴ Ta ma tati uni ña jàkuu tiñu nuu Ndioo kuà'an yi kuàkata yi ma kue'e ña ka'iin tichi ko'o yi ma tichi yuta, chi'in nani soko nuu kàna takuii, ta ndãkuu ra' nií ndia.

⁵ Tajan te'en chinj ndioi ña kà'an ma tati va'a ña iyo ndatu cha'a' takuii:

Yo'o Racha'nu Ndioo, ra ya'a íi, cha chitoi ña maun kũu iin ma ra ndaa, cha'a ma kuati ña jàkutuniun. Ndicha ña yo'o kũun ra chiyo niku, ta iyoun nda vitin ndia.

⁶ Vati ndian xaan ikan kũu na ndian chāti na nií ma ndian kũu ñiviun chi'in ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'un niku.

Ta vitin yo'o kũun ra chā'a ndioun ma nií nuu ndian kini ikan, ña na ko'o na ra'.

Ta va'ani jà'un jin yakan kũu ma ya'vi na kāti ma tati ikan.

⁷ Ta juuni chinj ña te'en nãka'an ma ñivi ña ka'iin ma nuu ndaa ma chito naá Ndioo ikan:

—Ndicha va'a, yo'o Racha'nu Ndioo, ra ya'a iyo ndatu. Vati tu'un ndaa ta ndicha kũu ma ña kà'un ora jàkutuniun ma ñivi —kāti na.

⁸ Takan kuu tajan ma tati kumi ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata yi ma kue'e ña ka'lin tichi ko'o yi chata ma nikandii. Ta ikan ma nikandii ni'i ndio yi ma ndatu kuenda ña na ka'mi yi ma ñivi chi'in ñu'ú. ⁹ Ta takan kuu yi ña nduva'a kâyü ma ñivi. Ta ni tüvi nî kuuni na ndakoo na ma iti' kini kuà'an na, ta ki'vi na ma iti' Ndioo ta jaka'nu na ra, vaji takan tâ'an na. Vati vi'a ni'i kicha'a na kà'an ti'ini na chata Ndioo, vaji maa ra kùu ma ra iyo ndatu ña kùu janaa ra ma tundo'o ikan.

¹⁰ Takan kuu ta ma tati u'un ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata yi ma tundo'o ña ka'lin tichi ko'o yi ma nuu ndaa ma tayu ka'nu nuu ma kiti xaan ikan. Ta endee ndónaa ndisaa nuu chà'nda ri tiñu, ña ndava juuni yaa maa na chàchi i'i na, jà'a ña ya'a u'vi na ña ndè'e na tundo'o. ¹¹ Ta vaji takan ta'an na, va endee töve ni kuuni na jaña na ma ña kini jà'a na, ta ki'vi na ku'un na iti' Ndioo, vati java vi'a kà'an ti'ini na chata Ndioo, ra iyo andivi, cha'a' ma ndi'i ta'yu ña iyo ñii na chi'in ma ña u'vi na.

¹² Takan kuu ta ma tati iñu ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata yi ma kue'e ña ka'lin tichi ko'o yi, ma tichi yuta ka'nu ña nani Éufrates, ña kàndii iti' nuu kàna nikandii. Ta nàtii ra', ikan na kuu ya'a ma ndra kùu Rey ña vachi iti' tikan. ¹³ Ta ikan jan ndè'e ndioi, ña ma tichi yu'u ma kiti xaan ña tivi ñu'ú, chi'in tichi yu'u ma inga tuku ma kiti xaan, ta tichi yu'u ma ra jà'ani ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kée uni ta'an tati xaan, ña kàa yi takua kàa lekue sa'nda. ¹⁴ Ta ma tati xaan ikan, ti nduva'a chiyo kua'a' ndatu yi kuenda ña jà'a yi tiñu ka'nu. Ta chi'in yakan vachi jati'vi ta'an yi tandi'i ma ndian kùu Rey ña iyo nuñu'u' ñuñivi, kuenda ña ni kanita'an ndra chi'in ma Racha'nu Ndioo, ra iyo kua'a' ndatu, ma ora ni chaa ma kivi ña ni jakutuni ra na. ¹⁵ Ta ma Racha'nu Jesuu te'en nàka'an ra:

—Na nde'e va'a ndo, ti yu'u ni chai ma ora töve chànini ndo, takua jà'a ma ndra su'u ora ki'vi ndra su'u ndra. Na sii kuuni ma ndian iyo tu'va, ta kumi va'a na ma ja'ma na, ikan ma ora ni kuachai töve nata'in na ña kaviti nda'a na, ta kukanuu nuu na —kàti ma Racha'nu Jesuu.

¹⁶ Takan kuu tajan ma ndi uni tati xaan ikan jati'vi ta'an yi ma ndra kùu Rey iin tichi ku'u ña nani Armagedón. Takan nani yi chi'in ma tu'un hebreu.

¹⁷ Tajan ma tati ucha ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata ndio yi ma kue'e ña ka'lin tichi ko'o yi ma nuu tati. Ta nda tichi veñu'u iti' andivi, chinj iin tati ña

nduva'a kuii ni'i kànachaa nda ma nuu iyo ma tayu ii nuu tà'nda tiñu ña te'en kà'an yi:

—jVitin va cha chînu ndisaa yi! —kàti ma tati ikan.

¹⁸ Tajan ma tiempu ikan kôyo ndio ma tacha, ta ni'i kùu, ta chînu savi, ta ma nuñu'u' ñuñivi nduva'a kuii ni'i tãan Ta ni'iin cha'a' takà'an taan takan nda ora Ndioo jätuvi ra ma ñuñivi. ¹⁹ Takan kuu tajan ma ñuu ka'nu ikan, uni kuakésiin yi, ta nda tandi'i inga ma ñuu na'nu ña iyo ma ñuñivi, ndi'i yi kékoyo ndia. Ta ikan jan ma Racha'nu Ndioo töve nî naani ra ndisaa ma kuati ña jà'a ma ndian ñuu ka'nu nani Babilonia. Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ya'a kâyuni ra chi'in na, ta jãnde'e ra tundo'o na. ²⁰ Ta takan nãa tandi'i ma ñu'u' iyo mañu tañu'u chi'in ma yuku na'nu ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi ndia. ²¹ Tajan ma iti' andivi kichi ndio ma savi yuu ña ya'a na'nu, ta kãchita yi chata ma ñivi iyo ñuñivi, ta iin yi vee tiã kua uvi xiko kîlu, tajan ma ñivi kà'an ti'ini na chata ma Racha'nu Ndioo, cha'a' ña jãkoyo ra ma savi yuu ikan chata na, ta ya'a ndè'e na tundo'o.

17

Nuu ndè'e ma ña ya'a ga tondo ma tundo'o

¹ Takan kuu tajan iin ma tati va'a tañu ma ndi ucha yi ña nda'a ma ucha ta'an ma ko'o ikan kichaa yi nui, ta te'en nàka'an yi chi'in:

—Na'a, ti i'ya ni jana'i nuñu ndisaa ma tundo'o ña ni nde'e ma ña'a nduva'a tondo ña nandi yu'u kua'a' yuta ikan. ² Vati taku ma ndra kùu Rey ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi jà'a ndra iin kuati ti ki'vi ndra chi'an, ta ma ndian iyo nuñu'u' ñuñivi, juuni jà'a na iin kuati ti chîni na chi'in ma ndixi kini ña jãkanaa ña chi'in ma ña tondo ña —kàti yi chi'in.

³ Ta ikan jan ma Tati Ii Ndioo jà'a yi ña ndè'i ma tañu ñuma'nai iin tati va'a ña chàndaka yi yu'u ma iin tichi ku'u, ta ikan ndè'i iin ña'a ña yòsoan chata iin ma kiti xaan color kua'á, ña nini ma chata ri iyo ma tu'un ña kà'an ti'ini chata Ndioo. Ta iyo ucha xini ri, ta uchi ndiki ri ndia. ⁴ Ta ma ña'a ikan ñu'an ja'ma yatin color, color ndaa ta kua'á, ña nduva'a vii ndova'a ña chi'in mamaa oro, ta yuu tacha, ta chi'in ma perla ndia. Ta juuni nda'a ña iin ko'o oro, ña chitu yi chi'in mamaa ma kuati jà'a ña, vati iin ña ya'a tondo kuan. ⁵ Ta ma te'e nuan iyo iin ma tu'un ña kà'an xe'e ña, te'en kà'an yi: “Yu'u kùu ma ñuu ka'nu nani Babilonia, ta kùu ma ma'á ma ñivi ña'a tondo, chi'in tandi'i ña xaani na

chi'in kuati ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi", kàti ma tu'un xe'e ikan. ⁶ Ta ora ndè'i ña, tajan chā'a ndioi kuenda ña ma ña'a ikan chini ña chi'in ma ní ma ndian chā'nian, ndian kùu ñivi Ndioo, ndian ya'a íí, ndian kàtitu'un cha'a' ma Racha'nu Jesuu. Yakan va ndava kuà'an animai ora ndè'i ña. ⁷ Takan kùu tajan te'en nāka'an ndio ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo chi'in:

—¿Ta naja ndava kuà'an animaun? Va vitin ni katitu'in nuun naja kua kùuni ma tu'un xe'e ña ndiso ña kà'an yi, ta ma kiti xaan ña yosoan, ña iyo ucha xini, ta uchi ndiki. ⁸ Taku ma kiti xaan ka'nu ña ndè'un, ndicha ña chíyo ri niku, va vitin tūva ri. Va chani kee ndiko ri ma yavi nduva'a kunu, ta iti' nuu, ni ku'un ri ma nuu ni naa ri endeeni. Ta iyo iin tutu Ndioo ña kà'an yi ma sivi ma ndian ni koo endeeni chi'in ra. Ta ma ñivi iyo ñuñivi ña tūvi iyo ma sivi na nuu ma tutu ikan, nda ora ña Ndioo jātuvu ra ma nuñu'u' ñuñivi, ndisaa ndiakan ndava ni ku'un tati na ora ni nde'e na ma kiti ikan, vati rikan chíyo ri niku, va vitin tūva ri, ta ni chaa iin kivi ña ni keta ndiko ri.

⁹ I'ya kùu ma nuu ni nde'o nda yo iyo chinituni. Ma ndi ucha xini ma kiti xaan ikan, yakan kùu ma ucha yuku nuu nandi ma ña'a tondo ikan. ¹⁰ Ta juuni ma ucha xini ña kùu ma ucha Rey ndia. Uvaa ña u'un ta'an ma ndra kùu Rey i'ya cha chí'i ndra, ta uvi ga ndra takà'an kuvi: iin ra va chà'nda tiñu ma vitin, ta inga ra, va takāaga kichaa. Va ma ora ni kichaa ra, na tōve kua'a' tiempu ña ni koo ra ka'nda ra tiñu. ¹¹ Vati ma kiti xaan ña chíyo taji'na ña tūva ri vitin, rikan kùu ra ma Rey una, ña ni kuu ra cha'a' uvi ti juuni kùu ra iin ra tañu ma ndi ucha ta'an ma Rey niku. Ta ora ya'a ña kùu ra rey nundani, tajan ni ku'un ra ma iti' nuu ni naa ra endeeni.

¹² Ta ma uchi ndiki ri ña ndè'un, yakan kùu ma uchi ta'an ma ndra kùu Rey ña takà'an kicha'a ka'nda tiñu, va ni ka'nda ndra tiñu nundani ta indukuni chi'in ma kiti xaan ikan ndia. ¹³ Ta ma ndi uchi ta'an ma ndra kùu Rey ikan, inuu kua chānini ndra chi'in ma kiti xaan ikan, ta ni ku'va ndra tiñu nuu ri, ikan na ka'nda ri tiñu. ¹⁴ Tajan ndiakan kùu na ña ni kanita'an na chi'in ma ra kùu mvechala, va ma ra kùu mvechala ni jakanaa ra na, ti maa ra kùu chito'o kuxini nuu tandi'i ma ndracha'nu, ta juuni kùu ra Rey kuxini nuu tandi'i ma ndra kùu Rey. Ta ndisaa ma ndian iyo chi'in ma ra kùu mvechala, ndisaa ndiakan kùu ma ndian kāna Ndioo kuenda ra, ta juuni ndiakan kùu ma ndian kāchin ra, ta ndian ndicha ña kuà'an na iti' ra takua kùuni ra.

¹⁵ Ta juuni te'en nāka'an tuku ma tati ikan chí'in:

—Ta ma yu'u kua'a' yuta ikan nuu nandi ma ña'a tondo kùu ra' kua'a' ñuu, ta kua'a' ñivi. Ta ndiakan siin siin tu'un kà'an na, ta siin siin ñuu kichi na ndia. ¹⁶ Ta ma kiti xaan ikan chi'in ndi uchi ndiki ri ña kùu yi ma uchi ta'an ma rey, ndisaa ndiakan nduva'a kayuni na chi'in ma ña'a tondo, vati ni kindaa ndi'i na tandi'i ma ña iyo nuan, chi'in ja'ma ña, nda kati kindoo vitian. Ta ikan jan, ni kachi na ma kuñuan ta ma ña kindoo ni ka'mi ndio na yi chi'in ñu'ú. ¹⁷ Takan ni kuu yi ti ma Racha'nu Ndioo jà'a ra ña na ndo'iin ma ndi uchi ta'an ma ndra kùu rey ma kua chānini ndra. Cha'a' yakan kùu yi ña ndrakan inuuni kua chānini ndra ña chà'a ndra ma tiñu nuu ma kiti xaan ikan, ikan na ka'nda ri ma tiñu nda kati chinu ma tu'un ña kà'an ma Racha'nu Ndioo. Ti takan kùuni ra ña na kuu yi. ¹⁸ Ta ma ña'a ña ndè'un, yakan kùu ma ñuu ka'nu. Ta chà'nda ña tiñu nuu iyo ma ndra kùu rey nuu tandi'i ñuu ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi —kàti yi.

18

Nuu nàa ma ñuu ka'nu ña nàni Babilonia

¹ Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndè'i inga tuku tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña vāchi nuu yi iti' andivi chí'in kua'a' ndatu yi ña endee ndōtacha ma nuñu'u' ñuñivi jà'a ña nduva'a tacha yi. ² Tajan te'en kānachaa ni'i yi:

¡Cha kēkoyo ñuu ka'nu nàni Babilonia!

¡Ndicha ña cha kēkoyo yi!

Vitin va cha ndākuu yi maaaa ve'e nuu kuākundii xe'e kua'a' nuu tati xaan, ta nuu iyo maaaa taka saa kini takua kùu chíi chí'in inga kiti xaan ndia.

³ Vati juu yi jātivi yi tandi'i ma ndian iyo ma ñuu kandii nuu yi, ta tandi'i inga ma ndian iyo ma nuñu'u' ñuñivi,

chi'in ma ndixi ña jākanaa ma ña'a tondo cha'a' ma ña kīni jà'a na chí'an.

Ta nda ma ndra kùu rey ña iyo nuñu'u' ñuñivi, kī'vi ndra chí'an.

Ta ma ndra kuà'an kuaxiko ña iyo ma nuñu'u' ñuñivi, ma ñuu Babilonia ikan,

ndōkuika ndra jà'a ma ña'a tondo ikan, ti ya'a kua'a' jāta ña nuu ndra chí'in ma xu'un' ña jākanaa ña ndia

kàti yi.

⁴ Ta juuni iti' andivi chí'ni ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo, ta te'en kà'an ra:

—Tandi'i nda ndyo'o ña kùu ñivi, na kee ndo ma ñuu chí'na, koto kùta'an ndo chí'in na ta indukuni jà'a ndo kuati takua jà'a

na ti tu ja'a ndo takan indukuni ni nde'e ndo tundo'o takua ni nde'e na tundo'o ndia.
 5 Vati ma kuati ña ja'a ma ndian iyo ñuu ikan, nduva'a cha ndokua'a yi, ña ndava cha chãa yi ma nuu iyoi iti' andivi, ta cha iyo tu'vai jakutunĵ na cha'a' ma kuati ña ja'a na.

6 Yakan va na ku'va ndo nuan juuni ma ña kini ña chã'a ña nuu ma inga ñivi, ta uvi cha'a' ga,

na jande'e ndo ma tundo'o ña, takua jãnde'an ma tundo'o ma inga ñivi.

Ta uvi cha'a' ga na jakanuu ndo ma ndixi xaan,

ikan na ndakuu xaan ga ra',

ta ku'va ndo ra' ko'o ña indukuni takua ja'a ña

ma ora jakanuu ña ra' ta chã'a ña ra' nuu ma inga na.

7 Ta juuni na jande'e ndo tundo'o ña ta nda'yu ndoo ña,

cha'a' ma ña ja'a ña ña ya'a kutayian ña jãndokuika ña chi'in juuni maa ña, vati te'en chãnini ña chi'in ma chinitunian: "T'ya nãndĵ takua nandi iin ma ña kũu reina,

vati yu'u yõve ña nda'vi kũu ta ni tõve ni nde'i tundo'o", takan chãninian.

8 Ta cha'a' yakan kũu yi ña tichi iin kivini, nduva'a ka'nu tundo'o ni nde'e ma ña kũu ñuu Babilonia,

ti ni koo tuxa'ini chi'an, chi'in tama', ta kũvi ñivi meru ña,

ta ni kuaku ndioan cha'a' ndian cha chi'í, ta ni kayuan.

Vati ma Racha'nu Ndioo ra ya'a iyo ndatu, nduva'a ka'nu ra kũu ra, ta ni jakutuni ra ña cha'a' ma kuatian.

9 Tajan ma ndra kũu Rey ña ki'vi chi'an ta ndõkuika ndra ja'a ma ña kuika ña, va ora ni ku'va ndio ndra kuenda ña tã'an chi'an ora nde'e ndra ma ñu'ma nuu kãyu ña, ni kuaku ndra ma cha'a' ña. 10 Ta ndrakan ni jachika ndio ndra ndra ma nuu nde'an tundo'o, ti ya'a ndasi ndra. Ta te'en ni ka'an ni'í ndio ndra chi'in ma tu'un i'ya: —Yo'o ñuu ka'nu Babilonia, ĵnda'vi ta'un ña ya'a nde'un tundo'o chi'in ma ñiviun!, vati tichi iin orani kũu yi ña ndi'un ja'a ña jakutuni Ndioo ñun.

11 Tajan nda ma ndian chã'an chãxiko ma ñuu ka'nu ikan, juuni ni kuaku na. Ta ni kindoo nda'vi na cha'a' yi, cha'a' ña tũva ni koo ni'íin ndian kũu jata ndatiñu nuu na. 12 Ti taji'na ma ñuu Babilonia ikan jãta na kua'a' oro, plata, yuu vii, yuu tacha, ta ja'ma ya'a va'a, ña kuva'a chi'in linu va'a, chi'in ma ja'ma seda, ña kũu ma color ndaa chi'in ña kua'á ndia, ta chi'in tandi'i nuu ma vitu ña ya'a vii cha'an, ta tandi'i nuu ma ña kuva'a chi'in run, ta chi'in ndatiñu ña kuva'a chi'in nu'u kiti, ta chi'in ma kaa

bronze, ta ma kaa vee hierro, ta chi'in ma yuu ña nãni marmol ndia. 13 Ta juuni jãta na kua'a' karia ma yukũ ña ya'a vii cha'an, ña chãchi yo ta ña tõve chãchi yo, takua kũu ma kanela ta ma xiko kutu, xiko takuii xiko, chi'in yukũ nãni mirra, olĩbano, vinu, cete, ta yuti ña ya'a va'a, chi'in trigu chi'in kua'a' nuu kiti ña chiso karia, ta mvechala, ta kuayu, ta kareta, chi'in nda ñivi kũu musu ña jãta na ndia.

14 Tajan ma ndian xiko ikan, te'en ni ka'an ndio na chata ma ñivi iyo ma ñuu ikan:

—ĵCha tũva iyo ndo kuenda jata ndo ma yukũ ya'a va'a chi'in chiti chãcho ña chãta'ani ndo niku! Vitin ndicha kuii va cha kãnaa ndi'í ndio ma xu'un' ndo chi'in ma ña kuika ndo. Tũva ni ni'í ndo yi inga cha'a'.

15 Vati nduva'a ndõkuika ma ndian chã'an chãxiko ma ndatiñu takan ma ñuu ikan niku, va vitin cha jãchika ndio na na, cha'a' ña ndasi na nde'e na ma tundo'o nde'e na ti koto tã'an na kua tã'an ndi-akan. 16 Tajan chi'in ña nda'vi kũuni na, ta chãku na, te'en ni ka'an ndio na: —ĵNda'vi ndo! ĵNda'vi ndo, ndyo'o ñivi iyo ñuu ka'nu chiña!

Vati ndyo'o kũu ndo ndian chãku'un ja'ma nduva'a va'a ta vii niku,

takua kũu ma ja'ma ña kũva'a chi'in linu ña nduva'a va'a,

tava kũu ma color ndaa, ta color kua'á, ta ndõva'a ndo chi'in mamaa oro, chi'in yuu tãcha, ta yuu nãni perla.

17 Vati tichi iin orani ña cha ndi'í ndisaa ma ña kuika ndo.

Taku kũu ma ndra capitãn ma varku, chi'in ndian kãcha'an tichi run, ta chi'in ndian marineru ña chãkunuu jakuenda, ta inga tuku ma ndian kiin ña chãkunuu tichi ra', ndisaa ndiakan cha jãchika na na ñuu ikan, cha'a' ma ña tã'an yi. 18 Ta ora nde'e ndio na ña kãe ma ñu'ma nuu kãyu ma ñuu ikan, tajan te'en kãnachaa ndio na chi'in tu'un i'ya:

—Ni'íin ñuu na kũu jandoinduku yi ma kua ka'nu yi chi'in ma ñuu i'ya niku —kãti na. 19 Takan kũu tajan chõso ndio na yuti xini na, ja'a ña ya'a nda'vi kũuni na, ta kachaku na kã'an na ma tu'un i'ya: ĵNda'vi ta'an ma ñuu ka'nu i'ya ña chi'in ña kuika yi!

Jãndokuika yi tandi'i ma ndian iyo varku ma tichi tañu'u,

tichi iin orani kũu yi ña ndi'í yi naa ja'a ña ĵakutuni Ndioo yi,

20 Yakan va ndyo'o ndian cha iyo andivi, ta ndyo'o ndian kũu ñivi íi nuu Ndioo, ta ndyo'o ndian kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, chi'in ndyo'o ndra kũu tatun Jesuu.

Tandi'i ndo na sii kùuni ndo ti cha'a' ña jàti'ini na chí'in ndo kùu yi ña jànde'e ma Racha'nu Ndioo tundo'o ma ñivi ñuu ikan, ta jàkutuni ra na.

²¹ Takan kùu tajan iin ma tati ka'nu ña jàkkuu tiñu nuu Ndioo, kàni'yi yi iin yuu ña nduva'a ka'nu takua ka'nu iin yuu kuenda mulinu, ta ora jàkuita yi yi ma tichi tañu'u te'en nàka'an yi:

Takua tã'an yuu ka'nu i'ya ña ndi'i nuu yi, kua ikan ni ndi'i nuu ma ñuu ka'nu Babilonia,

ta tüva ni nde'e na yi inga cha'a'.

²² Vati na tüva ni kata na yaa chí'in arpa ma nuu iyoun,

ni chí'in tuvilu, ni chí'in yutun tivi,

ta töve ni koo ni'ii ndra jàtiñu ma nuu iyoun,

ta ni ma ña kàyu ja'a ma yuu ka'nu kuenda mulinu ndia.

²³ Na tüva ni ndotacha ja'a ni'ii nuu ma ñu'u ña tiin nuu iyoun,

ta ni ma ña ni'i jà'a ma nuu iyo viko tanda'a.

Vati ma ndian xiko ña kichi ñuun kùu na ña ya'a iyo ndatu na ma nda nuu ni kuuni ma nuñu'u' ñuñivi niku,

va tava maun tüvi va'a jà'un chí'in ma ña jà'un ña jànda'viña'un ma ñivi kichi ma ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi chí'in ma tu'un kui'na ña jà'un chí'in na.

²⁴ Va taku ndyo'o ndian iyo kuenda ñuu Babilonia,

juuni maa ndo chà'ni ndo ma ndra kà'an chí'in tu'un yu'u Ndioo,

chí'in ma ndian ii ña chinuni tu'un Ndioo, ta chí'in tandi'i inga tuku ndian chà'ni ndo ma nuu iyo na nda nikuuni ñuñivi.

19

Nuu chini Xuva tati ñivi ña jàka'nu na Ndioo iti' andivi

¹ Ta ora yã'a ña kùu takan, tajan chí'ni ña iti' andivi kichi iin tati kua'a' ñivi ña jàka'nu na Ndioo te'en:

¡Aleluya!

¡Ya'a ga ka'nu ta tacha kùu ma Racha'nu Ndioo yo,

ti juu ra kùu ra ña jàkákú ra yo, ta ya'a iñu'u ra ta iyo ndatu ra ndia!

² Ti uvanuu rakan kùu ra ña jàkutuni ra ma ñivi chí'in ma tu'un ndaa ña kà'an ra.

Vati cha jàkutuni ra ma ña'a nduva'a tondo,

ña chí'in ma ña kini jà'a ña,

cha ndi'i kuii ma ñivi iyo ñuñivi jàtivi ña.

Ta cha'a' yakan kùu yi ña Ndioo jànde'e ra tundo'o ña,

ti chà'nian ma ndian jàkkuu tiñu nuu ra.

³ Ta ora yã'a ña kã'an ma tati ikan takan, tajan te'en nàka'an tuku ma ndian ka'iin andivi:

¡Aleluya! ¡Ya'a ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo!

ti ma ñu'ma endeeni ndaa yi nuu kàyu ma ña'a tondo ikan ndisaa tiempu,

kàti na.

⁴ Takan kùu tajan ma ndi oko kumi ma ndracha'nu, chí'in ma ndi kumi ndian ndito, chünandi chiti ndio na nda kati nani ma te'e nuu na nuñu'u', ta te'en kicha'a na kà'an na ña jàka'nu na ma Racha'nu Ndioo ra nandi ma tayu ii nuu tã'nda tiñu:

—¡Aleluya! ¡Ya'a ga íi kùu ma Racha'nu Ndioo, ta takan na kùu yi, amén! —kàti na.

⁵ Takan kùu ta ma ora yã'a ña kùu takan, tajan nda ma nuu iyo ma tayu íi nuu tã'nda tiñu chí'ni iin tati ña te'en kà'an:

Na jaka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo yo, ndisaa ndyo'o ndian jàkkuu tiñu nuu ra

vaji kùu ndo ndiakwati a ndiacha'nu,

va tandi'i ndyo'o ña kùu ndo ndian tiñu'u ndo ra, ta na jaka'nu ndo ra.

Nuu kà'an yi naja kua chí'yo ma viko nuu tãnda'a ma ra kùu mvechala

⁶ Takan kùu ta juuni chí'ni iin tati ña ya'a kua'a' yu'u yi, ña jà'a yi takua ja'a ña nàtu'un kua'a' ñivi, ta takua ora jàkayu tati kua'a' yuta, chí'in takua jà'a ña nduva'a kuii chínu savi, ña te'en kà'an yi:

¡Aleluya! ¡Ya'a ga ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo chito'o yo,

ra iyo ga ndatu kua nda ndian nikuuni!

Vati kùu ra, ra chà'nda tiñu.

⁷ Na nduva'a sii kuuni yo, ta jàka'nu yo ma Racha'nu yo,

vati cha chàa ma ora ña ni tanda'a ma ra kùu mvechala,

ti ma ñivi ra ña ni kuu ñasi'i ra cha iyo tu'va na kuenda ña tãnda'a na chí'in ra.

⁸ Vati ma Racha'nu Ndioo chà'a ra ña na ku'un na jandovii na na chí'in ma ja'ma ya'a va'a ña kua'a' chí'in linu va'a, ña vii ndoo ta tacha ndia.

Ma ja'ma ikan kùuni yi ka'an yi cha'a' ma iti' ndaa ña kuà'an ma ndian kùu ñivi Ndioo.

⁹ Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ma tati va'a chí'in:

—Na taun tu'un i'ya: “Na sii kuuni ma ndian cha jàndakutu'un ma Racha'nu Ndioo ña na ku'un na ma nuu ni koo ma viko tanda'a, ma ra kùu mvechala”, kàti yi.

Ta ora yã'a ña kã'an yi takan tajan te'en nàka'an tuku yi chí'in ndia:

—Tu'un i'ya kùu ma tu'un ndaa ña chatiñu ma Racha'nu Ndioo —kàti yi.

¹⁰ Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan chūnandi chiti ndioi nuu ma tati ikan, kuenda ña jaka'nui yi, ta te'en nāka'an yi chí'in:

—Na jā'un takan, vati juuni kùu uvanuu iin ña jākūu tiñu nuu Ndioo, indukuni takua kùu maun, chí'in inga tuku ma ndian kùu yaniun ña chìnuni va'a ma tu'un kà'an Jesuu ta kátitu'un na yi nuu inga ñivi ndia. Na jaka'nun uvanuu ma Racha'nu Ndioo —kati yi.

Ma tu'un ndaa ña jàna'a Jesuu nuu na chà'a yi ma ndatu nuu na kuenda ña na kuu ka'an kachin na ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi ta'an na.

Ma ra yoso ma kuayu color kuichin

¹¹ Takan kùu tajan kani'j nui iti' andivi, ta ndē'i ña nūna ma andivi. Ta ikan ndē'i ña kēta iin kuayu kuichin, ta ma ra yoso ri nāni ra: iin ra ndaa ta ndicha kuii. Vati chí'in tu'un ndaa jākutuni ra kuati, ta kànita'an ra cha'a' ña ndicha. ¹² Ta ma tinuu ma ra yoso ma kuayu kuichin ikan, tacha yi takua tacha ma yaa ñu'ú. Ta ma xini ra ka'in kua'a' korona, ta ikan iyo ma sivi ra ña uvanuu maa ra chito. ¹³ Ta ma ja'ma chíti yi níi, ta ma sivi ra, va kùu yi Ma Tu'un Ndioo. ¹⁴ Ta ma ndian jandaru ña iyo iti' andivi, ndian ñu'u ma ja'ma ya'a va'a ña kua'a' chí'in linu va'a, ya'a vii ndoo yi, ta kuichin yi. Ndiakan kùu na ndian ya'a ndikun na ra chí'in ma kuayu kuichin ña yoso na. ¹⁵ Ta ma tichi yu'u ma ra yoso ri kēe ndio ma machiti ya'a xaan, vati chí'in yi ni jatakue'e ra ma ñivi kua'a' ñuu. Ta ni ka'nda ra tiñu nuu na chí'in ma kaa kuiin. Ta juuni ni jakutuni ra ma kuati na takua jà'a iin ra naku'ni ma uva ora chàñu ra chata vu. Ta ikan na ku'va na kuenda ña ya'a kayuni ma Racha'nu Ndioo, ra ya'a iyo ndatu chí'in na. ¹⁶ Ta ma chata ma ja'ma ñu'u ra, chí'in ma soko ra te'en kà'an yi: "Rey ra kuxini nuu ma ndra kùu rey, ta chito'o kuxini nuu ndisaa ma ndracha'nu."

¹⁷ Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'e ndioi iin ma ra kùu tati ña jākūu tiñu nuu Ndioo ña ndaa yi nuu ndii. Ta ma tati ikan te'en nānda'yu ni'i yi nuu tandi'i kuii nuu ma saa takua kùu chíi ña chàchi sa'an ña ndàti kachika iti' andivi:

—Na kuti'vi ta'an ndo, ta kichi kachi ndo ti ma Racha'nu Ndioo ni ja'a ra iin viko ka'nu kuenda ña ni kuxini ndo. ¹⁸ Vati ikan kùu ma nuu ni kachi ndo sa'an ma ndra kùu rey, chí'in sa'an ma ndra jandaru kuxini nuu ma ndra jandaru, chí'in sa'an ma ndra'ii ña ya'a tayi kùuni, ta sa'an ma kuayu chí'in ma ra yoso ri ndia. Ta tandi'i kuii inga nuu ma sa'an, takua kùu ma sa'an ndian chàkunuu nuu nuna, sa'an ma

ndian kùu musu, ta sa'an ndiakwati chí'in ndian chandee ndia.

¹⁹ Takan kùu ta ikan jan, ndē'e ndioi ma kiti xaan nunuu, chí'in ma ndra kùu rey ña jà'a kuati ñuñivi, chí'in ndisaa kuii ma ndra kùu jandaru ndra ma ora kùti'vi ta'an ndra kuenda ña kànita'an ndra chí'in ma ra yoso ma kuayu kuichin, ta chí'in ma jandaru ra. ²⁰ Va ma ra yoso kuayu kuichin jākanaa ra ma kuati. Tajan tiin ndio ra ma kiti xaan ikan, ta juuni tiin ndio ra ma tati xaan ña ja'anián' ña ka'án' chí'in tu'un yu'u Ndioo ña ja'a kua'a' ndatu ka'nu kuenda jakuán' tiñu nuu ma kiti xaan nunuu ikan, ta kuenda janda'viña'án' ndisaa ndian cha chà'a ndio na ña na koo ma tuni ma kiti xaan ikan na, ndian cha kicha'a ndio na jàka'nu na ma na'na ri. Tajan ma ra yoso kuayu kuichin, jākoyo ndito ndio ra ma ninduvi ma ndiakan tichi ma lakuna nuu tiin ñu'ú chí'in ma azufre. ²¹ Ta ndisaa ma inga ndian kùu jandaru ma kiti xaan ikan, va chí'i na jà'a ma machiti ña kēe yu'u ma ra yoso ma kuayu. Tajan ma chíi chàchi ndio ndri ma kuñu na nda kati chitu va'a ma chacha ndri.

20

Iin mii kuiya kùu yi ña chūndikun ma kui'na Satanaa, ja'a ma tati ña jākūu tiñu nuu Ndioo

¹ Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i ña vāchi nuu iin tati ña jākūu tiñu nuu Ndioo ma iti' andivi, nda'a yi iin ndatiku ña nuna ta kasi ma yuve'e yavi nduva'a kuii kunu, ta juuni nda'a yi iin karena nduva'a kuii ka'nu. ² Ma tati ikan kùu yi ña chú'ni yi ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú ña juuni kùu ma koo tati ña chíyo taji'na, ta ña juuni kùu ma kui'na chí'in sivi Satanaa. Va chí'in ma karena ikan chú'ni ndio tati va'a ikan ñán' kuenda iin mii kuiya. ³ Tajan ma tati ikan kùu yi ña jākū'un yi ma kiti xaan ikan ma tichi soko kunu, ta chāsi yi ma yuve'e chí'in ndatiku nda'a yi, ikan na túva janda'viña'án' ma ñivi iyo ñuñivi kuenda iin mii kuiya. Ta nda ora cha yā'a ndio ma iin mii kuiya, tajan kuu jaña ndikoán', va kuenda tia tiempuni.

⁴ Ta ora yā'a ña kùu takan, tajan ndē'i iin nuu tà'nda tiñu, nuu ka'in ma ndian ní'i ndatu kuenda ña kùu jakutuni na ma kuati ñivi. Ta juuni ikan ndē'i ña ka'iin anima ma ndian tà'nda xini cha'a' ña kátitu'un na ma tu'un Jesuu, chí'in ma tu'un Ndioo. Tandi'i ma ñivi ikan kùu na ña tìvi ní jaka'nu na ma kiti xaan ikan, ní ma na'na ri ndia. Ta ní tìvi ní cha'a' na ña koo tuni ma te'e nuu na a iin chíyo nda'a' na. Ta juuni ndē'i ña nātaku ndiko na, ta chà'nda na tiñu chí'in Cristu, kuenda iin mii kuiya.

⁵ Ña'a kùu ma cha'a' nunuu ña nātaku ma ndian chí'í. (Va iyo inga ma ndian chí'í ña ni natakú ndiko na, va nda ora ya'a jí'na iin mii kuiya.) ⁶ ¡Na sii kuuni ma ndian íí ña nātaku ma cha'a' nunuu, vati ñivi Ndioo kùu na! Ta ndiakán cha kakú na íkan na tóve ni kuvi na ora chí'í ñivi cha'a' uvi, ti ma ña já'a ña chí'í ñivi cha'a' uvi tóve ni jakesiin yi na nuu Ndioo, ti ndiakán ni kuu na sutu ma Racha'nu Ndioo, chí'in ma Racha'nu Cristu, ta ni ka'nda na tiñu chí'in ra nuu chà'nda ra tiñu kuenda iin mii kuiya.

⁷ Ta ma ora cha chínu ndio iin mii kuiya, tajan ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ña ma kui'na ni ndachi ndioán' ma nuu indián' tichi yavi kunu, ⁸ ta ni kee ndioán' janda'viña'án' ndisaa ñivi iyo ñuu nani Gog chí'in ñuu nani Magog, ña kùuni yi ka'an yi ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi. Ma kui'na ni jati'vi ta'an ndioán' ma ñivi, íkan na kuu na jandaru ra íka chà'ndán' tiñu nuu na. Ta nduva'a kua'a' na iyo, takua kua'a' ma yuti ndi'i ndoyo yu'u tañu'u. ⁹ Takan kùu tajan ndāa ndio ma ndian kini íkan naja kua kí'in kandii ma nuñu'u' ñuñivi. Ta endee kávanuu na ma ñuu íí ña Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra chí'in ma ndian íí ka'in tichi yi ña kùu na ñivi Ndioo. Va Ndioo nda iti' andivi jákoyo ra ñu'ú chata ndian kini íkan, ta ndi'i na káyu já'a ra. ¹⁰ Tajan ma kui'na ña janda'viña'án' na, jáku'un ndio ma tati va'a yi ma tichi lakuna nuu ndu'va ñu'ú chí'in azufre, juuni nuu ka'in ma kiti xaan, chí'in tati xaan ña já'ani ña ka'an yi ma tu'un yu'u Ndioo. Íkan kùu ma nuu nduva'a nde'e ndio na tundo'o nduvi ta niñuu, ta endeeni.

Ma nuu ndi'inia ña Ndioo jákutuni ra ma kuati ñivi

¹¹ Ta ora yá'a ña kùu takan, tajan nde'í iin tayu kuichin ka'nu nuu tã'nda tiñu, chí'in iin ra nandi tichi yi ña juuni ma nuu nde'e ra nandi ra ta iin nāa ndi'ini ma nuñu'u' ñuñivi, chí'in ma andivi, ta ni'iiin yo tūva ni nde'e ndiko yo yi ni'iiin chiyo. ¹² Ta íkan jan nde'e ndioi ña ma ndian cha'nu chí'in ma ndiakua ti ña cha chí'í, ña ndaa na nuu Ndioo nuu nandi ra tayu nuu chà'nda ra tiñu, tajan nūna ndio yatin nuu kua'a' nuu ma tutu. Ta tañu ma tutu íkan juuni nūna ma tutu ña ka'an yi ma sivi ndian ni koo endeeni chí'in Ndioo. Tandi'i ma ndian chí'í íkan, Ndioo ni jakutuni ra na, cha'a' ta'ii'in ma kuati ña já'a na, takua ndiso ma nuu tutu ra ndia. ¹³ Takan kùu ña ma tañu'u jáchikokani ra' ma ndian chí'í ña kándoyo tichi ra', kuenda ña na jakutuni ma Ndioo na, ta indukuni ta'an chí'in tandi'i kuii ma

ndian chí'í ña kándoyo ma nuu ta'nda tiñu kuenda ndian chí'í. Ta takan kùu yi ña ta'ii'in na jákutuni ma Ndioo na, ta'ii'in naja kua kaa ma kuati na. ¹⁴ Ta ora cha yá'a kùu takan, tajan ma tati jákuu tiñu nuu Ndioo, jákoyo yi ma nuu ta'nda tiñu ma ndian ndi'í ma tichi lakuna nuu tūin ñu'ú. Ta ma lakuna ñu'ú ndu'va íkan, kùu ma cha'a' uvi nuu ni kuvi na. ¹⁵ Ta ma lakuna ñu'ú ndu'va íkan kùu yi ma nuu jákoyo yi tandi'i ndian tūvi ndiso sivi nuu ma tutu Ndioo ña ka'an yi yo ni koo endeeni chí'in ra.

21

Andivi chaa chí'in ma nuñu'u' ñuñivi chaa

¹ Ta ora yá'a ña kùu takan, tajan nde'e ndioi iin andivi chaa chí'in iin nuñu'u' ñuñivi chaa, vati ma andivi nunuu chí'in ma ñu'u' ñuñivi nunuu, cha nāa yi chí'in tañu'u ndia. ² Tajan nde'í ña ma ñuu íí ña kùu ma ñuu Jerusalén chaa, ña vachi nuu yi iti' andivi nuu iyo ma Racha'nu Ndioo, ña nduva'a vii ndova'a yi takua kaa iin ñivi ña'a ma ora tãnda'a ña ña nduva'a vii ndova'a ña kuenda ma ra ni kundaka ña. ³ Takan kùu tajan ma iti' andivi chí'ni iin tati ña te'en kánachaa ni'í yi:

—Na nde'e ndo ti i'ya kùu ma ve'e nuu iyo Ndioo chí'in ma ñivi, vati cha ndo'iiin ra chí'in na, ta ni já'a ra ña na kuu na iin ñuuni ma chí'in ra ti maa ra kùu ra ña ni koo ra chí'in na vati uvanuu Ndioo kùu ra kuenda ña jáka'nu na ra. ⁴ Vati maa ra kùu ra ña ni janatii ra ma takuii tinuu na ti na tūva ni kuvi na, ta na tūva ni kuaku na, ta ni ña nda'vi kùuni na, ta tūva ni nde'e na tundo'o ndia. Vati ma nuñu'u' cha'nu chí'in ndisaa ma ña kini iyo yi niku cha nāa yi.

⁵ Tajan ma ra nandi ma nuu iyo ma tayu íí te'en nāka'an ra:

—Na nde'e ndo ti yu'u kùu ma ra jándochaa tandi'i kuii nakuyi —kati ra.

Ta juuni te'en nāka'an tuku ra chí'in ndia:

—Na taun yi vati tu'un i'ya kùu ma tu'un ndicha, ta ma tu'un ndaa ña iyo yi íka chí'ni ndo —kati ma Racha'nu.

⁶ Ta ora cha yá'a ña kùu takan, tajan te'en nāka'an tuku ra chí'in:

—Vitin va cha chínu ndisaa yi. Vati yu'u kùu ma ra nunuu ta ma ra nuu ndi'inia, takua kùu ma letra A chí'in Z. Vati tu iyo nda yo nati takuii, ta yu'u saanj ni ku'vai ma takuii ko'o na nuu kána ra', íkan na koo na endeeni chí'in. ⁷ Ta tu iyo iin ndian ndyo'o kúndee jakanaa ndo ma kui'na, tajan ndisaa ma ña va'a ña iyo chí'in i'ya, tundeeni ndo ni kùu yi. Ta yu'u ni kui

Ndioo ndo ta maa ndo ni kuu ndo se'i. ⁸ Va taku ma ndian ndasi, ta jãña na ma itj, chi'in ma ndian tüvi chinuni tu'in, chi'in ndian ndokini cha'a' ma kuati ka'nu ña jã'a na, ta chi'in ndian chà'ni ñivi, chi'in ndra ki'vi chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i, ta ñivi ña'a ña ki'vi chi'in ndra'ii yüvi ii, chi'in ndian chà'ta'ani jatakue'e ñivi chi'in tati xaan, chi'in ndian jaka'nu yutun íi, ta chi'in tandi'i ma ndian jãnda'viña'a. Ndisaa ndiakan ni ku'un na ma andaya' nuu nduva'a tiin ma ñu'ú chi'in azuffre. Yakan kùu ma cha'a' uvi ña ni kuvi na.

Nuu kà'an yi cha'a' ñuu Jerusalén ñuu cha'a

⁹ Ta ma ndi ucha ta'an ma tati va'a Ndioo ña nda'a yi ndi ucha ta'an ma ko'o ña chitu yi chi'in ma ucha nuu ma tundo'o nuu ndi'inia, tajan tañu ndiakan kichi iin yi, ta te'en nãka'an yi chi'in:

—Na kichiun nuu ndai i'ya, ti i'ya ni jana'i nuun nda ña kùu ñasi'i ma ra kùu mvechala.

¹⁰ Tajan ma Tati Íi Ndioo jãna'a yi ma tañu ñuma'nai, ña nde'i iin tati ña jãkuu tiñu nuu Ndioo, ta chãndaka yi yu'u ma siki iin yuku ya'a sukun. Ta ikan jãna'a yi nui naja kua kãa ma ñuu Jerusalén íi ta ka'nu ma ora vãchi nuu yi iti' andivi nuu iyo ma Racha'nu Ndioo. ¹¹ Ta ma ñuu ka'nu ikan nduva'a tàcha yi, ti xinda'vi Ndioo kùu yi, ña vii kãa yi, takua kãa ma yuu nduva'a vii, chi'in takua kãa ma yuu nani jaspe ña juuni nduva'a vii tacha yi, takua kãa ma inu ndia. ¹² Ta ninii nuu chikonuu yu'u ma ñuu ka'nu, ikan nde'i ña endee chikonuu yi ña ndasi yi chi'in korayu ña nduva'a sukun, ta uchi uvi yuve'e yi ndia. Ta ta'ii'in ma yuve'e iyo iin ma tati ña jãkuu tiñu nuu Ndioo ña jakuenda yi yi. Ta ma yuve'e juuni iyo sivi ma ndi uchi uvi ma ndracha'nu ña kùu tatã ma ñivi ñuu Israel ma taji'na. ¹³ Ta juuni iyo uni yuve'e yi ma ndi kumi chiyo yi. ¹⁴ Ta ma korayu ña ndasi ma yu'u ñuu ka'nu ikan, ka'iin uchi uvi ma yuu na'nu cha'a' yi, ta chata ma yuu ikan, ka'iin ndi uchi uvi sivi ma ndra kùu tatun ma ra kùu ma mvechala.

¹⁵ Tajan ma tati ña jãkuu tiñu nuu Ndioo, ma ra kã'an chi'in, nda'a ra iin yutun kuui ña kuva'a yi chi'in oro kuenda ña tikuv'a yi ma ñuu ka'nu ikan, chi'in ma korayu ta yuve'e yi ndia. ¹⁶ Ta ñuu ka'nu ikan iin ku'va ni kua ki'in yi. Takan kùu tajan tikuv'a ndio ma yi ma ñuu ka'nu ikan chi'in ma yutun nda'a yi, ta keta yi: Uvi mii uvi cientu kilometru. Ta ma iti' kani yi, iti' sukun yi, ta iti' ki'in yi, indukuni kua chikuku'va yi. ¹⁷ Takan kùu tajan tikuv'a ndio yi ma korayu. Ta keta yi: Iin cientu

uvi xiko kumi iki nda'a yo kùu yi chi'in ma ku'va ña chàtiñu ma ñivi taji'na.

¹⁸ Ta ma korayu kùva'a yi chi'in yuu ña nani jaspe. Ta ma ñuu ka'nu ikan kùu yi mamaa oro, ña vii kuichin yi takua kãa ma inu. ¹⁹ Takan kùu ta tandi'i nuu ma yuu vii ña kùva'a ka'iin cha'a ma korayu ikan, te'en kùu yi: Ma yuu nunuu, kùu ma yuu jaspe, ta ma ña uvi, kùu ma yuu zafiru, ta ma ña uni, kùu ma ágata, ta ña kumi, kùu ma yuu esmeralda, ²⁰ ta ma ña u'un, kùu ma yuu ónice, ta ña iñu, kùu ma yuu cornalina, ta ña ucha, kùu ma yuu crisólitu, ta ña una, kùu ma yuu berilu, ta ma ña iin, kùu ma yuu topaciu, ta ña uchi, kùu ma yuu crisoprasu, ta ma ña uchi iin, kùu ma yuu jacintu, ta ma ña uchi uvi ña kùu ma yuu nuu ndi'inia, va kùu ma yuu amatista. ²¹ Ta ma ndi uchi uvi yuve'e yi, kùu ma uchi uvi ma yuu ña nani perla, ti ta'ii'in ma yuve'e ikan kuva'a yi chi'in iin ma yuu perla. Ta ma kaai ka'nu ña chà'nda java ma tichi ñuu ka'nu ikan, kuva'a yi chi'in mamaa oro, ña ya'a kuichin kãa yi takua kãa ma inu.

²² Ta tüvi ni nde'i ni'iin veñu'u ma tichi ñuu ikan, vati uvanuu ma Racha'nu Ndioo, ra iyo ndatu ga, chi'in ma ra kùu takua kùu ma mvechala, rakan kùu ma veñu'u na. ²³ Ta ma ñuu ka'nu ikan, tüvi chiniñu'u yi ña jãtuun ma nikandii yi, ta ni ma yoo ndia, vati ma ra ni jãtuun yi kùu ma Racha'nu Ndioo, ta ma ñu'ú ikan, kùu ma ra kùu takua kùu ma mvechala. ²⁴ Ta tandi'i ma ñivi iyo tandi'i ma ñuu iyo ñuñivi, ni kakunuu na nuu jatuuñu yi ma ñuu ka'nu ikan. Ta ma ndra kùu rey ña iyo ma ñuñivi, ni ku'va ndra ndra tandi'i kuui ma ña kuika ndra nuu ma ñuu ka'nu ikan, ta ni tiñu'u ndra yi. ²⁵ Ta ma ndisaa ma yuve'e yi na töve ni ndasi yi ma ora nduvi cha'a' ña töve ni koo chani kuaa. ²⁶ Vati juuni tandi'i ñuu ni ku'va na ña kuika na nuu ma ñuu ikan, ta ni tiñu'u na yi. ²⁷ Va töve ni ki'vi ma ñuu ikan ndisaa ndian kini chi'in ndian jã'a kuati. Ta juuni töve ni ki'vi ndian xaani a ndian jãka'nu yutun íi chi'in ndian jãnda'viña'a. Vati uvanuu ma ndian ni ki'vi ma ñuu ikan, kùu ma ndian ka'iin sivi nuu ma tutu ra kùu mvechala ña kã'an yi, yo ni koo endeeni chi'in ra.

22

¹ Ta ora yã'a ña kùu takan, tajan ma tati ikan jãna'a ndio yi nui iin yuta takuui kuichin takua kãa inu ña chà'a ra' kivi koo yo, ña kèe ra' ma nuu iyo tayu íi nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ma ra kùu takua kùu mvechala. ² Ta ma ma'ñu ma kaai ka'nu ña ya'a ma tichi ñuu ka'nu, chi'in ninduvi chiyo ma yu'u yuta, ikan nde'i ña

kuákua'nu ma yutun chà'a kivi koo yo, ta chà'a chiti chàcho uchi uvi cha'a' iin kuiya, ña kùuni yi ka'an yi ña chà'a run chiti nani yoo. Ta juuni va'a ma nda'a' run kuenda ña jànda'a yi tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi. ³ Taku ma ñuu ikan tòva ni koo na. ⁴ Ta ndisaa na ni nde'e na ma nuu va'a ra, ta ma sivi ra ni kindoo yi ma te'e nuu na. ⁵ Ma ikan tòve ni koo chanikuaa, ta ma ndian ni koo ñuu ikan, na tòve ni kuniñu'u na ñu'ú nda'a, ta ni ñu'ú nikandii, vati maa ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña ni jatun ra ñu'ú nuu na. Ta takan kùu yi ña ni ka'nda na tiñu ma ikan ndisaa tiempu.

Chani kuyatin kichaa Jesucristu

⁶ Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ma tati ña jàkkuu tiñu nuu Ndioo nuu:

—Tu'un ndicha kùu ma tu'un i'ya, ta iyo yi ña kundeniun yi. Vati ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndatu ra ña kàtitu'un ma ndra kà'an tu'un yu'u ra, rakan kùu ra ña tãchi yu'u ña kùu ma tati ña jàkkuu tiñu nuu ra ña na jana'i nuun ma ña chakuyatin kichaa.

⁷ Takan kùu tajan te'en nàka'an tuku ma Racha'nu:

—¡Chani kuyatin kichai! ¡Na sii kuuni tandi'i ndyo'o ndian jãchi'in ña kà'an nuu ma tutu Ndioo i'ya!

⁸ Yu'u Xuva, ndé'i ta chíñi ma tu'un i'ya. Ta ora cha yã'a ña nde'e ndioi yi, tajan chũnandi chíñi nuu ma tati ña jàkkuu tiñu nuu Ndioo ña kà'an chí'jn, ta kicha'i jàka'nui yi. ⁹ Va ma tati ikan te'en nàka'an yi chí'jn:

—Na jã'un takan, vati juuni indukuni kùu iin musu Ndioo, takua kùu maun chí'in ndra yaniun ña kà'an tu'un yu'u Ndioo, ta tandi'i inga tuku ma ndian jãchi'in ña kà'an nuu ma tutu Ndioo. Yakan va, ¡na jaka'nun ma uvanun Ndiooni!

¹⁰ Ta juuni te'en nàka'an tuku yi chí'jn:

—Ña tindi xé'un ma tu'un yu'u Ndioo, ña iyo nuu ma tutu i'ya, vati chani kuyatin kuij jachinu yi ma ña kà'an yi. ¹¹ Va'a ga ña na ku'vaun ña na ja'a ma ndian kini ma ña kùuni maa na. Ta ma ndian jã'a kuati, va'a ga ña na ku'vaun ña na ja'a maa na tiaga kuati. Va taku ma ndian ja'a ña va'a, va'a ga ña na ja'a ga na yi, ta ma ndian iyo í kuenda Ndioo, na nanduku ga na naja kua koo tiaga í na kuenda ra. —Takan kàti yi nui.

¹² Ta ma Racha'nu Jesuu te'en kicha'a ra kà'an ra:

—Ndicha va'a ña chani kuyatin kichai, tajan ma ora ikan ni ku'vai ma ya'vi ndo cha'a' ma naja kua jã'a ma ta'ii'in ndo. ¹³ Vati yu'u kùu ma ra nunuu, ta ma ra nuu ndi'inia, ma nuu kicha'a yi ta ma nuu ndi'inia, takua kùu ma letra A chí'in ma letra Z.

¹⁴ Na sii kùuni ma ndian ndochaa anima na, vati takan kùu kachi na ma chiti kèe nuu ma yutun ña chà'a kivi koo yo. Ta juuni na sii kuuni na ti ni kuu ki'vi na ma yuve'e ma ñuu ka'nu ikan ndia. ¹⁵ Va takua ma ndian kini ña jã'a kuati, ni kindoo na iti' nuke'e ñuu ikan, chí'in ndian nduvi a jataku'e'e, ta ndian ki'vi chí'in ñivi yuvi ñasi'i na, ta ndian chà'ni ñivi, chí'in ndian jãka'nu yutun í ña tòve kùu run ma Ndioo ndicha, ta chí'in tandi'i inga tuku ma ndian ya'a chàta'ani janda'viña'a ndia.

¹⁶ Yu'u Jesuu kùu ña tãchi ma tati jàkkuu tiñu nuu Ndioo, kuenda ña na kàtitu'un kachin yi ndisaa ma tu'un i'ya nuu ma ndian chí'nuni tu'in ña iyo kuenda ma ucha ta'an veñu'u. Vati yu'u kùu tata ma racha'nu rey David, ta juuni kùu takua kùu ma chele tacha ña kèta ora na'a —kàti ra chí'jn.

¹⁷ Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ma ra kùu Tati Í Ndioo, chí'in ma ndian kùu takua kùu ñasi'i ma ra kùu mvechala:

—Na'a ndo —kàti na.

Ta nda ndian ni kuuni ña taso'o na ora kà'an na takan, na ka'an na:

—Na'a ndo —inga cha'a'.

Tu iyo nda ndian natii takuii, na kichi na i'ya. Na kichi na ta ku'va saanj ma takuii ko'o na ña chà'a kivi koo yo.

¹⁸ Tandii ma ndian tãso'o ma tu'un kà'an nuu ma tutu Ndioo i'ya, ña kà'an yi chí'in tu'un yu'u ra, te'en kùunij katitu'un kachin nuu ndo: tu iyo nda ndian tiso ga tiá siki ma kua kà'an yi, juuni ma Racha'nu Ndioo ni tiso ga ra tiá siki ma tundo'o ni nde'e na, va ma tundo'o ña kà'an yi nuu ma tutu i'ya ndia. ¹⁹ Ta tu iyo ndian kindaa ma kua kà'an nuu ma tutu Ndioo ña kà'an yi chí'in tu'un yu'u ra i'ya, juuni ma Racha'nu Ndioo ni kindaa ra nuu na ma ña ni kuu kuenda na ma nuu iyo ma yutun chà'a kivi koo na, ta ni kindaa ra yi nuu na, ikan na kùu koo na ma ñuu í ka'nu ña kà'an yi nuu ma tutu i'ya ndia.

²⁰ Ta ma ra kàtitu'un kachin ma tu'un i'ya te'en kà'an ra:

—Ndicha, ña chani kuyatin kichai —kàti ra.

Tajan te'en nàka'an ndiko ma ra kà'an cha'a' ma tu'un i'ya:

—¡Na'a, yo'o Racha'nu Jesuu! Ta takan na kuu yi. Amén.

²¹ Ta ma Racha'nu Jesuu, na koso ra ma ñamani ra chata ndisaa ndo. Ta takan na kùu yi. Amén.